T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKÇEDE ÇOCUKLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

Danışman
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Hazırlayan
Okan Celal GÜNGÖR

Doktora Tezi

ŞUBAT 2016
KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

TÜRKÇEDE ÇOCUKLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

(Doktora Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Hazırlayan
Okan Celal GÜNGÖR

Bu çalışma; Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi Tarafından SDK-2013-4684 kodlu proje ile desteklenmiştir.

ŞUBAT 2016
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Okan Celal GÜNGÖR

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Türkçede Çocukla İlgili Söz Varlığı” adlı Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Danışman	Tezi Hazırlayan
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN	Okan Celal GÜNGÖR

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

KABUL ONAY SAYFASI

Prof. Dr. NEVZAT ÖZKAN danışmanlığında OKAN CELAL GÜNGÖR tarafından hazırlanan **"TÜRKÇEDE ÇOCUKLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI"** adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI** Anabilim Dalında **Doktora** tezi olarak kabul edilmiştir.

12/02/2016
(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

JÜRİ:

Danışman :Prof. Dr. NEVZAT ÖZKAN

Üye :Prof. Dr. BİLAL YÜCEL

Üye :Prof. Dr. NADİR İLHAN

Üye :Prof. Dr. MUSTAFA ARGUNŞAH

Üye :Prof. Dr. HAVA SELÇUK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 26.../02.../2016 tarih ve ....05.... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

26../02../2016

Prof. Dr. Lütfullah CEBECİ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

İnsanlar kelimelerle düşünür, düşündüklerini yine kelimelerle ifade eder. Bir dilde bir kavram ne kadar farklı kelimeyle ifade edilirse anlatım o ölçüde zenginleşir. Dolayısıyla dillerin zenginlikleri söz varlıklarının zenginliğiyle ölçülür. Söz varlığı çalışmaları, milletlerin meselelere bakış açısını, değerler manzumesini yansıtması bakımından kıymet arz eder.

Tezimizin konusunu teşkil eden çocuk, Birleşmiş Milletler tarafından on sekiz yaşını doldurmamış her insan olarak tanımlansa da toplumların çocuğa ve çocukla ilgili meselelere bakış açıları farklıdır. Amacımız Türkçedeki çocukla ilgili zengin söz varlığını, Türk toplumundaki çocuğa bakışı tüm yönleriyle, tarihî süreci de içine alacak şekilde ortaya koyarak kavramsal ve yapısal olarak incelemektir.

Tüm çalışmam boyunda birikiminden istifade ettiğim, düşünceleriyle ufkumu açan, yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN'a ve tez sürecinde desteğini hiç esirgemeyen ve sabır gösteren sevgili eşim Öznur GÜNGÖR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Okan Celal GÜNGÖR

Şubat 2016, KAYSERİ

TÜRKÇEDE ÇOCUKLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

Okan Celal GÜNGÖR

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi, 2016
Danışman: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

ÖZET

Türkçedeki çocukla ilgili söz varlığının yaş kriterine göre ortaya konulması, kavramsal ve yapısal olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmamız giriş, kavramsal inceleme, yapısal inceleme ve sözlük olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Kavramsal inceleme kısmında çocuk konusu; gebelik öncesi dönem, gebelik dönemi, doğum, doğumla başlayan ve devam eden süreçler, bebeklik, ilk çocukluk, son çocukluk ve ergenlik olmak üzere sekiz bölümde ele alınmıştır.

Yapısal inceleme bölümü; yapı bakımından kelimeler, çekim ekleri, cümle ve çocuk dili olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmıştır. Sözlük kısmında, çocukla ilgili tespit edilen söz varlığı kelime ve kelime grubu düzeyindeki ve cümle düzeyindeki birlikler olarak ikiye ayrılmış, tespit edilen sözlerin tanımları ve alındığı kaynaklar yanında kökenleriyle ilgili etimolojik görüşlere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Çocuk, Adlandırma, Söz varlığı

TURKISH VOCABULARY RELATED TO CHILDREN

Okan Celal GÜNGÖR

Erciyes University, Institute of Social Sciences
PhD Thesis, 2016
Supervisor: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

ABSTRACT

İn this study it is aimed to present the Turkish vocabulary related to children in compliance with the criteria of age and to analyse the coganitive and structual form of the subject. Our study consist of four parts: introduction, cognitive analysis, structural analysis and vocabulary. İn cognitive analysis section, the topic of child is discussed within eight parts as prepregnancy period, pregnancy period, birth, postpartum period, infancy, early childhood, middle childhood and adolescence.

The structural analysis is discussed in four main topics as words in structure, inflectional suffixes, statement and child language. İn glossary part, the identified child-related vocabulary is classified in two sections as word and word group units and statement units. The definition of the identified vocabulary, the cited sources and etymological notions on the origins of them are also included.

Key words: Turkish, Child, Nomenclature, vocabulary

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇEDE ÇOCUKLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK i
YÖNERGEYE UYGUNLUK ii
KABUL VE ONAY iii
ÖN SÖZ iv
ÖZET v
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER vii
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ xviii
KISALTMALAR xix
GRAFİKLER LİSTESİ xxiii
Konusu ve Amacı 1
Materyal ve Yöntem 1
Kaynakların Değerlendirilmesi 1

1. GİRİŞ 7
2. KAVRAMSAL İNCELEME 11
2.1. GEBELİK ÖNCESİ DÖNEM 11
2.1.1. Çocuksuzluk ve Kısırlık 11
2.1.2. Çocuk Sahibi Olmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri 15
2.1.3. Soyun Devamı Bağlamında Çocuk 18
2.1.4. Fakirlik-Zenginlik Bağlamında Çocuk 20
2.1.5. Cinsiyet Bağlamında Çocuk 21
2.1.5.1. Erkek Çocuğa Bakış Açısı 21
2.1.5.2. Kız Çocuğa Bakış 23
2.1.6. Çocuk Sahibi Olabilmek İçin Yapılanlar 25
2.2. GEBELİK DÖNEMİ 27
2.2.1. Gebelik, Gebe Bırakma, Gebe Kalma, Gebe Olma 27
2.2.2. Gebe Kadın 29

2.2.3. Gebelik Süresi ve Gebeliğin İlk Ayları 30
2.2.4. Vücuttaki Lekeler ve Sivilceler 30
2.2.5. Hastalıklar 30
2.2.6. Gebelik Süresince Bakılan Şeyler ve Etkileri 30
2.2.7. Çocuğun Cinsiyetini, Fizikî ve Ruhsal Yapısını Belirleme, Etkileme 31
2.2.8. Doğurgan Olma Durumu 32
2.2.9. İleri Yaşlarda Gebelik 32
2.2.10. Gerçek Olmayan Gebelik 33
2.2.11. Tüp Bebek 33
2.2.12. Taşıyıcı Anne 33
2.2.13. Gebeliğin Belirtileri ve Anlaşılması 33
2.2.14. Bebeğin Oluşumu, Anne Karnındaki Durumu, Gelişimi ve Hareketleri 35
2.2.15. Aşerme 36
2.2.16. Doğacak Bebek ve Anne İçin Yapılan Hazırlıklar 38
2.2.17. Düşük 39
2.2.18. Gebelikten Korunma 40
2.2.19. İstenmeyen Gebelik 41
2.2.20. Gebeliği Sonlandırma ve Kürtaj 41
2.3. DOĞUM 41
2.3.1. Doğumun Yaklaşması ve Doğurmak Üzere Olan Kadın 41
2.3.2. Doğum Öncesi Oturulan İskemle, Yatılan Minder ve Yatak 42
2.3.3. Doğum Yapılan Yer 42
2.3.4. Doğum Yöntemleri 42
2.3.5. Doğum Esnasında Gelen Kanlı, Sarı Su 43
2.3.6. Doğumun Zorluğu ve Taşıdığı Riskler 43
2.3.7. Doğumun Kolay Olması İçin Yapılanlar 46
2.3.8. Doğum Yaptırma 47
2.3.9. Doğmu Yaptıran Kişi 47
2.3.10. Doğum Yaptırana Yardım Eden Kişi 48
2.3.11. Doğum Yapma, Çocuk Dünyaya Getirme 48
2.3.12. Bebeği Çevreleyen Zar ve Zarla Doğan Çocuk 49
2.3.13. Doğumdan Sonra Gelen Parça, Eş 50

2.3.14. Bebeğin Ağlaması 51
2.3.15. Bebeğin Bakıldığı, Yatırıldığı yer 51
2.3.16. İlk Giydirme 51
2.3.17. Ebelik Ücreti ve Ebeye Armağan 51
2.3.18. Verilen Besinler, Sürülen İlaçlar, Serpilen Tozlar 51
2.3.19. Damağı Kaldırma 52
2.3.20. Ayak İzi Alma 52
2.3.21. Göbek, Göbek Bağı ve Bakımıyla İlgili İşlemler……52
2.3.22. Tuzlama 53
2.3.23. Yıkama 54
2.3.24. Kına Yakma 54
2.3.25. Şekerleme……54
2.3.26. Doğan Çocuğun Müjdelenmesi 54
2.3.27. Şükür Kurbanı 56
2.3.28. Düğün, Kutlama, Ziyafet, Sevinç Gösterisi 56
2.3.29. Doğum Sonrası Annenin Psikolojisi 57
2.4. DOĞUMLA BAŞLAYAN VE DEVAM EDEN SÜREÇLER 57
2.4.1. Anne Baba ve Çocuk İlişkileri 57
2.4.1.1. Sorumluluklarını Yerine Getirmeyen Anne Baba 57
2.4.1.2 Sorumluluklarını Yerine Getirmeyen Baba……57
2.4.1.3. Sorumluluklarını Yerine Getirmeyen Anne……57
2.4.1.4. Annenin Çocuğun Yaşamındaki Yeri ve Önemi 58
2.4.1.5. Anne ve Kız Çocuğu Arasındaki Güçlü İlişki 59
2.4.1.6. Annenin Aile Yaşamındaki Katkısının Hatırlanmaması 59
2.4.1.7. Baba-Evlat İlişkisi 59
2.4.1.8. Kişinin Kendi Evladı Olarak Çocuk 61
2.4.1.9. Anne Baba ve Çocuk Arasındaki Güçlü Sevgi 62
2.4.1.10. Anne Babanın Çocuğunun Kötülüğünü İstememesi 62
2.4.1.11. Anne Baba ile Çocuk Arasına Girmemek Gerektiği 62
2.4.1.12. Evlatların Ayırt Edilemeyeceği……..62
2.4.1.13. Evlattan Geçilemeyeceği……63
2.4.1.14. Çocuğa Aşırı Düşkünlük ..... .63
2.4.1.15. Evladın Kusurlarını Eksiklerini Görememe……...63

2.4.1.16. Evladın Gönlüne Hükmedememe 64
2.4.1.17. Küçüklerin Büyükleri Geçmesi 64
2.4.1.18. Küçüklerin Yanlışlarının Hesabının Büyüklerden Sorulması 64
2.4.1.19. Büyüklerin Yanlışlarının Hesabının Evlatlardan Sorulması 64
2.4.1.20. Kişinin Yaptığı Kötülükleri Evladından Bulması 65
2.4.1.21. Annesine Düşkün Çocuk 65
2.4.1.22. Babasına Düşkün Çocuk 65
2.4.1.23. Çocukların Kendilerini ve Evlatlarını Düşünmesi 66
2.4.1.24. Hayırlı Evlat 66
2.4.1.25. Hayırsız Evlat 67
2.4.1.26. Evlada Muhtaç Olmama 68
2.4.1.27. Anne-Baba Hakkı ve Otorite-İtaat İlişkisi 68
2.4.1.28. Kimsesizlik 70
2.4.1.29. Sokak Çocukları 76
2.4.1.30. Bakımevleri, Yetimhaneler ve Diğer Yerler 76
2.4.1.31. Evlat Edinme 77
2.4.1.32. Evlat Acısı 78
2.4.2. Akrabalık Bildiren Kelimeler 79
2.4.2.1. Yakınlık Derecesine Göre Akrabalık Adları 80
2.4.2.1.1. Kan Hısımlığı 80
2.4.2.1.2. Uzak Akraba 84
2.4.2.1.3. Kayın Akrabalığı 84
2.4.2.2. Öz-Üvey Olma Durumuna Göre Akrabalık 85
2.4.2.3. Kültürel Yakınlaşma ve Geleneklere Göre Akrabalık Adları 899
2.4.2.4. Akrabalık İlişkileri 91
2.4.2.5. Çocuğun Velayeti ve Vesayeti 100
2.4.2.6. Çocuğun Miras ve Nafaka Hakkı 100
2.4.2.7. Babalık Davası 101
2.5. BEBEKLİK DÖNEMİ (0-2 YAŞ) 101
2.5.1. Bebek, Yeni Doğan Çocuk 101
2.5.2. Düzgün Nesepli Çocuk 103
2.5.3. Evlilik Dışı İlişkiden Doğan, Babası Belirsiz Çocuk 103
2.5.4. Doğduğu Zaman Bakımından Çocuk 104

2.5.5. Organlar **105**
2.5.6. Cinsiyet **108**
2.5.7. Ad **110**
2.5.8. Kırkı Çıkmak **111**
2.5.9. Yaşını Doldurma, Bir Yaşına Girme **112**
2.5.10. Büyüme ve Gelişme **112**
2.5.11. İskelet, Kas ve Kemik Yapısı **112**
2.5.12. Esneklik **113**
2.5.13. İlk Motor Becerileri, Refleks Davranışlar **114**
2.5.14. Uyku **116**
2.5.15. İlk Kesilen Tırnak **120**
2.5.16. İlk Saç **120**
2.5.17. Diş **120**
2.5.18. Dil Gelişimi **122**
2.5.19. Taşıma **125**
2.5.20. Yürüme **126**
2.5.20. Sosyal-Duygusal Gelişim **131**
2.5.22. Beslenme ve Bakım **135**
2.5.23. Temizlik ve Bakım **140**
2.2.23.1.Tuvalet Bakımı **140**
2.5.24. Eşyalar **144**
2.5.24.1. Beşik **144**
2.5.24.2. Giyim Eşyaları ve Süs **146**
2.5.25. Lohusa Kadın **149**
2.5.26. Lohusalık Dönemi ve Süresi **150**
2.5.27. Lohusa Kıyafeti **150**
2.5.28. Lohusa Yatağı **150**
2.5.29. Loğusa Ziyareti, Bebek görme **150**
2.5.30. Ziyaret Esnasında Söylenen Sözler **151**
2.5.31. Lohusaya Verilen Hediyeler **154**
2.5.32. Bebeğe Hediye Verme Geleneği ve Verilen Hediyeler **155**
2.5.33. Lohusa Ziyaretine Gelenlere İkram Edilenler **155**

2.5.34. Lohusa Kadınlara ve Bebeklere Musallat Olduğuna İnanılan Kötü Ruhlar ve Sihrî Güçler 155
2.5.35. Kötü Ruhlardan Koruma ve Tedavi Amaçlı Uygulamalar 156
2.5.36. Nazar 160
2.5.37. Hastalıklar, Sancılar ve Ölüm 161
2.5.38. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları 162
2.5.38.1. Ateşli Hastalıklar 162
2.5.38.2. Ağız ve Diş Hastalıkları 163
2.5.38.3. Kulak Hastalıkları 164
2.5.38.4. Cilt Hastalıkları 164
2.5.38.5. Karın, Bağırsak Hastalıkları 165
2.5.38.6. Akciğer ve Solunum Yolu Hastalıkları 165
2.5.38.7. Baş Hastalıkları 165
2.5.38.8. Eklem, Kemik, Kas Hastalıkları 166
2.5.38.9. Kalp Hastalıkları 167
2.5.38.10. Kan ve Karaciğer Rahatsızlıkları 167
2.5.38.11. Gelincik Hastalığı 167
2.5.38.12. Zayıflık, Cılızlık, Gelişememe ve Diğer Hastalıklar 167
2.5.38.13. Hastalıklara Yönelik Uygulamalar 168
2.5.38.14. Sağlıklı, Sağlığına Kavuşmuş Çocuk 170
2.5.38.15. Küçük Yaşta Ölen Çocuk 170
2.5.39. Oyun ve Eğlence 170
2.5.40. Oyuncaklar 171
2.5.41. Kutlama ve Eğlence 171
2.6. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (OYUN ÇAĞI: 2-6 Yaş) 171
2.6.1. Çocukluk, Çocukluk Dönemi 171
2.6.2. Oyun Çağındaki Çocuk 172
2.6.3. Çocuk Topluluğu, Çoluk Çocuk 173
2.6.4. Yaşanılan Yer Bağlamında Çocuk 174
2.6.5. Büyüme ve Gelişme 174
2.6.6. Bakım ve Beslenme 176
2.6.7. Çocukların Çeşitli Özellikleri 178

2.6.8. Temizlik 194
2.6.9. Giyim Kuşam ve Süs 196
2.6.10. Oyun 197
2.6.10.1. Usu Geliştiren Oyunlar 197
2.6.10.2. Bedeni Geliştiren-Eğiten Oyunlar 198
2.6.10.3. Araçlar Üzerine Kurulu Oyunlar 200
2.6.10.4. Törelik ve Büyülük Oyunlar 204
2.6.10.5. Ezgili, Tekerlemeli Oyunlar 205
2.6.10.6. Taklit Üzerine Kurulu Oyunlar 205
2.6.10.7. Vurmalı Oyunlar 206
2.6.10.8. Şaşırtmacalı Oyunlar 206
2.6.10.9. Talih, Kumar, Fal, Niyet Oyunları 207
2.6.10.10. Gizlenen Kişileri Ya da Nesneleri Bulma Oyunları 207
2.6.10.11. Sessiz Oyunlar 208
2.6.10.12. Savaş Oyunları 208
2.6.10.13. Diğer Çocuk Oyunları 208
2.6.10.14. Oyunun Gerekliliği 209
2.6.10.15. Kendi Kendine Sessizce Oynama 209
2.6.10.16. Arkadaşlık, Oyun Arkadaşlığı 209
2.6.10.17. Oyuncaklar 209
2.6.11. Yılbaşlarında, Bayramlarda ve Diğer Özel Günlerde Çocuklara Verilen, Çocuklarca Toplanan Yiyecekler, Paralar 216
2.6.12. Kır Eğlenceleri, Birlikte Yapılan, Yenilen Yemekler 216
2.6.13. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları 217
2.6.13.1. Ateşli Hastalıklar 217
2.6.13.2. Kulak, Burun, Boğaz Hastalıkları 221
2.6.13.3. İdrar Yolları Hastalıkları 222
2.6.13.4. Akciğer ve Solunum Yolları Hastalıkları 222
2.6.13.5. Cilt Hastalıkları 222
2.6.13.6. İç Hastalıkları (Mide, Karın, Bağırsak, Dalak, Kasık Rahatsızlıkları) 223
2.6.13.7. Diş Hastalıkları 224
2.6.13.8. Husyede, Makatta Görülen Hastalıklar 224

2.6.13.9. Göz Hastalıkları 224
2.6.13.10. Kan ve Karaciğer Hastalıkları..... 224
2.6.13.11. Beyin ve Sinir Sistemi Hastalıkları..... 225
2.6.13.12. Beyin ve Sinir Sistemi Hastalıkları..... 225
2.6.13.13. Geleneksel ve Modern Tedavi Yöntemleri 226
2.6.14. Sünnet……...228
2.6.14.1. Düğüne Davet 228
2.6.14.2. Daveti Yapan Kişi 228
2.6.14.3. Davetiye..... 228
2.6.14.4. Sünnet Ritüelleri 228
2.6.14.5. Kirvelik 228
2.6.14.6. Sünnet Çeyizi..... 229
2.6.14.7. Sünnet Kıyafetleri 229
2.6.14.8. Sünnet Hamamı ve Hamam Bohçası..... 229
2.6.14.9. Sünnet Evi, Sünnet Çocuğu İçin Hazırlanan Yer 229
2.6.14.10. Sünnet Aracının Süslenmesi ve Çocuğun Gezdirilmesi..... 230
2.6.14.11. Eğlence, Düğün, Ziyafet 230
2.6.14.12. Sünnetçi ve Sünnetçilik 230
2.6.14.13. Sünnet Eşi 231
2.6.14.14. Sünnet Derisi 231
2.6.14.15. Sünnet Eylemi 231
2.6.14.16. Sünnet Edilen Çocuğu Tutan Adam 232
2.6.14.17. Sünnet Edilen Erkek Çocuk..... 232
2.6.14.18. Sünnet Edilen Kız Çocuk 232
2.6.14.19. Sünnet Edilen Çocuğun Yürüyüşü 232
2.6.14.20. Sünnet Eylemi Sırasında ve Sünnetten Sonra Söylenen Sözler .. 232
2.6.14.21. Sünnet Hediyesi, Bahşiş..... 233
2.6.14.22. Sünnet Sonrası Ziyaret..... 233
2.6.14.23. Sünnet Olmamış Kişi 233
2.6.14.24. Sünnete Yakın Uygulamalar..... 234
2.7. SON ÇOCUKLUK DÖNEMİ (OKUL ÇAĞI: 6-12 YAŞ)..... 235
2.7.1. 6-12 Arası Yaş Dönemindeki Çocuk 235
2.7.2. Okul ve Okula Başlama 236

2.7.3. Okuma ve Yazma 237
2.7.4. Akıl, Zekâ ve Kavrayış gücü 238
2.7.5. İhtiyaç ve Güdü 240
2.7.6. Ders, Ders Görme, Ders Alma, Ders Çalışma, Ders Yapma 240
2.7.7. Ders Yılı, Ders Başı 240
2.7.8. Ders Programı 241
2.7.9. Seçmeli, Yardımcı Ders 241
2.7.10. Kolay, Rahat Ders 241
2.7.11. Ders Yapılan Yer 241
2.7.12. Sıra 241
2.7.13. Okul, Sınıf, Ders Arkadaşı 241
2.7.14. Derse Devam-Devamsızlık Durumu 242
2.7.15. Okuldan Kaçma, Derse Gitmeme 242
2.7.16. Okuldan Kaçmayı Kolaylaştıran Gizli Geçit 242
2.7.17. Derste Gülme Krizi 242
2.7.18. Ders Arası, Teneffüs 243
2.7.19. Beslenme Odası, Beslenme Çantası, Beslenme Saati 243
2.7.20. Okul Gezisi 243
2.7.21. Öğretmen, Eğitici ve Özellikleri 243
2.7.22. Öğrenci ve Çeşitli Özellikleri 247
2.7.23. Öğrenci Kıyafetleri ve Kıyafetileri Tamamlayıcı Unsurlar 250
2.7.24. Ölçme ve Değerlendirme 250
2.7.25. Eğitim ve Ders Durumunu Gösteren Belgeler 252
2.7.26. Çalışkanlık, Başarı ve İyi Bir Gelecek Sahibi Olma 253
2.7.27. Tembellik ve Başarısızlık 255
2.7.28. Disiplin ve Ceza 258
2.7.29. Çocuk Eğitimi ve Terbiyesi 259
2.7.30. Çalışan, Hizmet Eden Çocuk 267
2.8. ERGENLİK DÖNEMİ (12-18 Yaş) 267
2.8.1. Erken Büluğa Erme 267
2.8.2. Ergenlik, Delikanlılık, Gençlik ve Çağı 267
2.8.3. Ergenlik Dönemindeki Genç Kız Ya da Erkek 270
2.8.4. Evlenme Çağına Gelmiş, Henüz Evlenmemiş Genç kız Ya da Erkek . 271

2.8.5. Evlilik Bağlamında Kız Çocuk 272
2.8.6. Fizikî ve Hormonal Değişim 280
2.8.7. Büyüme ve Gelişme 283
2.8.8. Davranış Değişimleri, Duygusal Hâller ve Kimlik Arayışı 284
2.8.9. Ahlak ve Terbiye 286
2.8.10. Arkadaş ve Sevgili İlişkileri 286
2.8.11. Güzellik, Zerafet, Yakışıklılık, Çekicilik ve Şirinlik 289
2.8.12. Güçlü, Kuvvetli, Çevik Delikanlı 290
2.8.13. Cinsellik 291
2.8.14. Çocuk İhmali ve İstismarı 294
2.8.15. Giyim Kuşam ve Süs 297
2.8.16. Eğlence ve Oyun 298
3. YAPI İNCELEMESİ 299
3.1. YAPI BAKIMINDAN KELİMELER 299
3.1.1. Basit Yapılı Kelimeler 299
3.1.1.1. Türkçe Kökenli Kelimeler 299
3.1.1.2. Alıntı Kelimeler 302
3.1.2. Türemiş Kelimeler 328
3.1.2.1. Yapım Ekleri 328
3.1.2.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri 328
3.1.2.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri 346
3.1.2.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri 352
3.1.2.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 371
3.1.3. Birleşik Yapılı Kelimeler 378
3.2. ÇEKİM EKLERİ 387
3.2.1. İsim Çekim Ekleri 387
3.2.2. Fiil Çekim Ekleri 394
3.3. CÜMLE 405
3.3.1. Cümlenin Ögeleri 406
3.3.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler 409
3.3.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler 410
3.3.4. Cümlelerin Anlam Özellikleri 411
3.3.5. Cümlelerin Bağlanma Şekilleri 412

4. SÖZLÜK **417**
4.1. KELİME VE KELİME GRUBU DÜZEYİNDEKİ BİRLİKLER **417**
4.2 CÜMLE DÜZEYİNDEKİ BİRLİKLER **1020**
SONUÇ **1169**
KAYNAKÇA **1191**
ÖZGEÇMİŞ **1218**

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ā	**:** Uzun *a*
(ʿ)	**:** Arapça kelimelerde kullanılan (ع)
ä	**:** Açık *e*
δ	**:** Ön Türkçedeki **d*
ė	**:** Kapalı *e*
ē	**:** Uzun *e*
ġ ~ γ	**:** Kalın *g* (غ)
ḫ	**:** Hırıltılı *h* (خ)
ī	**:** Uzun *ı*
ī̇	**:** Uzun *i*
ḳ	**:** Kalın *k* (ق)
ñ ~ ng	**:** Nazal *n*
ō	**:** Uzun *o*
ȫ	**:** Uzun *ö*
ṣ	**:** Peltek *s* harfi (ث)
ū	**:** Uzun *u*
ǖ	**:** Uzun *ü*
w	**:** Çift dudak *v'si*
ẕ ~ đ	**:** Peltek *z* harfi (ذ)
ẓ	**:** *zı* harfi (ظ)

KISALTMALAR

Alm. : Almanca

Alt. : Altayca

Ar. : Arapça

arg. : Argo

Arn. : Arnavutça

AT. : Ana Türkçe

Aves. : Avestçe

Az. : Azerbaycan Türkçesi

BErm. : Batı Ermenice

Biz. Yun. : Bizans Yunancası

bk. : Bakınız

Boşn. : Boşnakça

Bulg. : Bulgarca

C. : Cilt

Çağ. : Çağatayca

Çev. : Çeviren

Çin. : Çince

çoc. dil. : Çocuk dili

Der. : Derleyen

DLT : Dîvânü Lûgati't-Türk

DS : Derleme Sözlüğü

DYS : Deyimler Sözlüğü

EBlg. : Eski Bulgarca

Ed. : Editör

EDPT : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish

EFar. : Eski Farsça

EFlem. : Eski Flemenkçe

EFr. : Eski Fransızca

EHint. : Eski Hintçe

Eİng. : Eski İngilizce

Erm. : Ermenice

ET. : Eski Türkçe

Evenk. : Evenkçe

EYun. : Eski Yunanca

Far. : Farsça

Fr. : Fransızca

gd. : Gizli dil

Gr. : Grekçe

Gür. : Gürcüce

HAvr. : Hint-Avrupa Ana Dili

Haz. : Hazırlayanlar

Hırv. : Hırvatça

Hint. : Hintçe

Hwar. : Hwarizmce (Eski Ortaasya dili)

İng. : İngilizce

İr. : İran Ana Dili

İt. : İtalyanca

karş. : Karşılaştır

Kırg. : Kırgızca

Krm. : Kırım Türkçesi

küç. ek. : Küçültme eki

Lat. : Latince

Mac. : Macarca

Moğ. : Moğolca

Nog. : Nogayca

OFar. : Orta Farsça

OLat. : Orta Latince

OT. : Orta Türkçe

OYun. : Orta Yunanca

Ör. : Örnek

öz. is. : Özel isim

Pehl. : Pehlevice

Rom. : Romanca

Rum. : Rumca

Rus. : Rusça

S. : Sayı

Sak. : Sakaca

Sansk. : Sanskritçe

Slv. : Slavca

Sogd. : Soğdca

Süry. : Süryanca

T. : Türkçe

TAD : Türk Atasözleri ve Deyimleri

Tat. : Tatarca

TDK : Türk Dil Kurumu

TRS : Tarama Sözlüğü

TS : Türkçe Sözlük

TT. : Türkiye Türkçesi

tür. üns. : Türeme ünsüzü

Türkm. : Türkmence

Ukr. : Ukraynaca

Uyg. : Uygurca

ünl. : Ünlem

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

YFar. : Yeni Farsça

yans. : Yansıma ses

yans. fiil : Yansıma fiil

Yun. : Yunanca

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Gebelik Öncesi Dönemle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1170

Grafik 2. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1170

Grafik 3. Gebelik Dönemiyle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1172

Grafik 4. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1172

Grafik 5. Doğumla İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1173

Grafik 6. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1174

Grafik 7. Doğumla Başlayan ve Devam Eden Süreçlerle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1175

Grafik 8. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1175

Grafik 9. Bebeklik Dönemiyle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1179

Grafik 10. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1179

Grafik 11. Okul Öncesi Dönemle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1184

Grafik 12. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1184

Grafik 13. Okul Çağıyla İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1186

Grafik 14. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1186

Grafik 15. Ergenlik Dönemiyle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı 1188

Grafik 16. Aile Bireylerine Göre Dağılım 1189

Grafik 17. Kelime, Kelime Grubu ve Cümlelerin Genel Toplamda Dağılımı 1189

Grafik 18. Aile Bireylerinin Genel Toplamda Dağılımı 1190

Grafik 19. Basit Yapıdaki Kelimelerin Dillere Göre Dağılımı 11900

Konusu ve Amacı

Çalışmamızın konusu, Türkçenin ilk yazılı metinlerinden günümüze kadar olan kaynaklarda geçen; gebelik öncesi dönem, bebeklik, ilk çocukluk (oyun çağı), son çocukluk (okul çağı) ve ergenlik dönemindeki çocukla ilgili terim düzeyindeki yapılar, kalıp söyleyişlerdir. Amacımız, elde edilen malzemeyi kavramsal ve yapısal olarak inceleyerek, Türk dilinin konuyla ilgili zengin söz varlığını, Türk toplumundaki çocuk algısını ortaya çıkarmaktır. Bu çalışma çocukla ilgili söz varlığını terim düzeyinde, yaş kriterine göre tüm yönleriyle ele alan ilk çalışma olması açısından önemlidir.

Materyal ve Yöntem

Eski Türkçe döneminden başlayarak günümüze kadar uzanan süreçte, Türkçenin tarihî metinleri, atasözleri, deyimler, dua ve beddualar başta olmak üzere sözlü kültür ürünleri, konuyla ilgili yapılmış makale, tez ya da kitap düzeyinde çalışmalar taranıp elde edilen malzemeler fişlenmiş ve yazıya geçirilmiştir. Çalışmamızda yaş kriteri ölçüt alınarak gebelik öncesi, gebelik, doğum, bebeklik, ilk çocukluk, son çocukluk ve ergenlik şeklinde bir sınıflandırma yapılmıştır. Belli bir yaş kriterine bağlı olmayan özellikler doğumla başlayan ve devam eden süreçler başlığı altında ele alınmıştır.

Kaynakların Değerlendirilmesi

Türk toplumunda geleceğin teminatı, övünç ve güven kaynağı olan, aile kurumunun ve neslin devamı açısından önemsenen çocukla ilgili farklı bilim dallarınca doğrudan ya da dolaylı olarak pek çok çalışma yapılmıştır. Türk dili ve edebiyatı sahasında yapılan çalışmaların daha çok halk bilimi uzmanları tarafından yapıldığı, meselenin sadece kültürel boyutta ele alındığı, dil uzmanları tarafından yapılan çalışmaların ise belli bir dönemle ve Kutadgu Bilig, Dîvânü Lugâti't-Türk, Dede Korkut gibi Türk dilinin temel kaynak eserleriyle sınırlı olduğu, makale düzeyindeki birkaç çalışma dışında çocuğa ilişkin terim düzeyindeki yapıları, belli yaş dönemleriyle bir bütün olarak tespit etme amacı taşımadığı görülmüştür. Burada çocukla ilgili terim düzeyindeki yapıları, kalıp söyleyişleri tespit etme amacı taşıyan çalışmalar değerlendirilmiş halk bilimi alanında ve diğer alanlarda yapılan önemli çalışmaların sadece adı zikredilmiştir.

Tarihî metinler bağlamında baktığımızda, Dîvânü Lugâti't-Türk'ü çocuk bağlamında ele alan çalışmalar içerisinde Mehmet Kara'nın ''Dîvânü Lugâti't-Türk'te Çocuklarla İlgili Kelimeler'' ve Emek Üşenmez'in ''Dîvânü Lugâti't-Türk'te Geçen Çocukla İlgili Kavramlar Üzerine'' başlıklı makaleleri, konuyu terim düzeyinde ele almaları açısından dikkate değerdir. Üşenmez çalışmasında, DLT'deki kelimelerin daha çok doğum ve doğum sonrası durumlarla, anneyle ilintili olduğunu ve aynı durum için birden fazla terimin kullanıldığını tespit etmiştir. Kara ise, söz konusu çalışmasında 123 kelime ve tamlama tespit etmiş bu yapıları doğrudan çocuklarla ilgili kelimeler, doğum, çocuk gelişimi-sağlığı-bakımıyla ilgili kelimeler, çocuklarla ilgili üveylik-asıllık ve statü bildiren kelimeler, çocuk çevresinde şekillenen aile ve akrabalık bağlarıyla ilgili kelimeler, çocuk oyunlarıyla ilgili kelimeler, çocukça ve büyümüşçe davranmayı anlatan kelimeler, çocuklara kızınca veya onları severken söylenen kelimeler şeklinde sekiz gruba ayırmıştır. Bu çalışma, DLT'deki çocukla ilgili kelimeleri, niteliğine göre ve sayısal olarak tasnif etmesi açısından önem arz eder.

Kutadgu Bilig'de çocuğun genellikle eğitim-öğretim, aile ve terbiye bağlamında ele alındığı görülmüştür. Selim Emiroğlu'nun ''Kutadgu Bilig'de Çocuk'', Çetin Altan'ın ''Kutadgu Bilig'de Türk Aile Kültüründe Bir Babanın Oğul İmajı Ya Da Süregiden Bellek / Kültür'', Mehmet Kara'nın ''Kutadgu Bilig'de Aile'', İbrahim Arslanoğlu'nun ''Kutadgu Bilig'de Eğitim Bilim ve Akıl'', Yıldız Kocasavaş'ın ''Kutadgu Bilig'de Eğitim-Öğretim Anlayışı'' konuyla ilgili makale düzeyindeki çalışmalardan bazılarıdır.

Dede Korkut'ta da konu Türk kültüründe çocuğun yeri ve önemi, anne baba ve çocuk ilişkileri ve çocuğun eğitimi çerçevesinde ele alınmıştır. Hülya Savkan'ın ''Dede Korkut Kitabında Anne Çocuk İlişkisi'', Aydın Oy'un ''Dede Korkut Kitabında Kahramanların Doğumları ve Çocukluk Devreleri'', Gülcan Uyumaz'un ''Dede Korkut Öykülerinde Çocuk Eğitimi'', Sinan Gönen'in ''Dede Korkut Hikâyelerinden Günümüze Yansıyan Doğum Âdetleri'', Bülent Arı'nın ''Dede Korkut Hikâyelerinde Kadın ve Çocuk Eğitimi'', Rezan Karakaş'ın ''Dede Korkut Hikâyelerindeki Bey Oğullarının Nitelikleri ve İşlevleri'', Kürşat Koca ve Serdar Uğurlu'nun ''Dede Korkut Hikâyelerinden Hareketle Türk Kültüründe Erkek Evlat Olarak Oğul Kavramı'' konuyla ilgili çalışmalardan bazılarıdır.

Çocuğu geleneksel kültür, inanç ve uygulamalar çerçevesinde halk bilimi bakış açısıyla ele alan tez ve makale düzeyinde pek çok çalışma mevcuttur. Yüksek lisans düzeyindeki

çalışmalardan bazıları: Halide Yaşar'ın ''Balıkesir ve Yöresinde Çocuk Folkloru Ürünleri Üzerine Derlemeler ve İncelemeler'', Dilek Yüksel'in ''Gaziantep ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar'', Elif Teke'nin ''Osmaniye'de Doğumla İlgili İnanç ve Uygulamalar''. Makale düzeyindeki çalışmalardan bazıları: Metin And'ın ''Geleneksel Kültürde Çocuğun Yeri ve Anlamı'', Ezgi Bolçay'ın ''Erzurum'da Doğum Öncesi, Doğum Sonrası ve Çocukluk Dönemiyle Alâkalı Gelenekler'', Hülya Çelik'in ''Gaziantep ve Yöresinde Cinsiyet Belirlemek İçin Yapılan Uygulamalar'', Zümrüt Erk'in ''Anadolu'da Kırklama'', Cemil Cahit Güzelbey'in ''Gaziantep'te Doğum ve Çocuğa İlişkin Eski Töre ve İnançlar'', Yahya Mustafa Keskin'in ''Kırsal Kesimde Yaşayan Alevilerde Doğum Geleneğine İlişkin İnanç ve Uygulamalar'', Handan Asûde Başal'ın, ''Türkiye'de Doğum Öncesi, Doğum ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Eğitimine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlar'', Makbule Tokur Kesgin ve Hilal Özcebe'nin ''Türkiye'de Çocuk Bakımındaki Geleneksel İnanç ve Uygulamalar'', Hatice Yalçın'ın ''Gebelik, Doğum, Lohusalık ve Bebek Bakımına İlişkin Geleneksel Uygulamalar''. Kitap düzeyinde ise Sedat Veyis Örnek'in ''Geleneksel Kültürümüzde Çocuk'' adlı çalışması burada zikredilebilir.

Sözlü kültür ürünlerinde bilhassa atasözleri ve deyimlerde çocuğu ele alan makale düzeyinde pek çok çalışma mevcuttur, bunlardan bazıları: Esra Akbalık'ın ''Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı'', Yıldız Yenen Avcı'nın, ''Türk Atasözlerinde Çocuğa Bakış'', Tayyip Duman'ın ''Türk Atasözlerinde Çocuk ve Eğitimi'', Recep Ercan'ın ''Gündelik Yaşamda İşlevsel Olarak Kullanılan Türk Atasözlerinde Çocuk İmgeleri'', Nevin Güngör Ergan'ın, "Türk Atasözü ve Deyimlerde Aile ve Akrabalık Anlayışı'', İbrahim Erşahin'in ''Atasözlerimizde Çocuk'', Özay Karadağ'ın ''Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Çocuk ve Çocukluk'', Metin Yurtbaşı'nın ''Özbekistan'dan ve Anadolu'dan Çocuk Atasözleri''. Masal konusunda Ruhiye Eda Eser'in ''Türk Masallarında Çocuk'', Mustafa Cemiloğlu'nun ''Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi'' .

Çocuk oyun ve oyuncaklarıyla ilgili yapılmış pek çok çalışma mevcuttur. Bu hususta bizim de istifade ettiğimiz iki çalışma üzerinde duracağız. Bunlardan biri Nebi Özdemir'in Cumhuriyet sonrası Türkiyesi'nin çocuk oyunlarını ele aldığı, Türkiye genelinde 284 oyun türü ve bu türlere ait 1667 oyun çeşitlemesi tespit ettiği ''Türk Çocuk Oyunları I-II'' çalışmasıdır. Beş bölümden oluşan eserde giriş bölümünde Türkiye'deki ve dünyadaki çocuk oyun araştırmalarına değinilmiş, çocuk oyunlarını

sınıflandırma çalışmaları değerlendirildikten sonra ‘’oynanma biçiminin’’ esas alındığı yeni bir sınıflandırma yöntemi teklif edilmiştir ki çalışma bu yönden diğer çalışmalardan ayrılır. Çalışmanın birinci bölümünde çocuk oyunlarının yapısı, ikinci bölümde bağlamı, üçüncü bölümde oynanması, dördüncü bölümde ise işlevleri üzerinde durulmuştur. Beşinci bölümün yer aldığı, ikinci ciltte ise çocuk oyunları kataloğuna yer verilmiştir. Mevlüt Özhan’ın, oyun ve oyuncaklar konusunda yaklaşık beş bin sözcüğe yer verdiği ‘’Çocuk Oyun ve Oyuncak Terimleri Sözlüğü’’ dikkate değer bir başka çalışmadır. Eserde, sözcüklerin anlamları ve yöreleriyle ilgili bilgiler verilmeye özen gösterilmiş, yöresi ve oyunun niteliği hakkında bilgi sahibi olunmadığı hâllerde ise yöre belirtilmeden ‘’bir çocuk oyunu’’ ya da ‘’ezgili oyun’’ şeklinde kısa açıklamalar yapılmıştır. Sözcüklerin kökeniyle ilgili ise herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Yaklaşık beş bin sözcüğe yer verilen bu çalışma, aynı oyun ve oyuncaklara verilen farklı adlandırmaların tespiti ve Anadolu ağızlarındaki konuyla ilgili zengin söz varlığını yansıtması açısından dikkat çekicidir.

Çocuk hastalıklarıyla ilgili kitap düzeyinde Şerefeddin Sabuncuoğlu’nun ‘’Cerrahiyyetü’l-Haniyye’’, Niyazi Köymen’in ‘’Çocuk Hastalıklarında Folklor-Batıl İnanç-İlkel Tedavi’’, Murat Yurdakök’ün ‘’Türk Çocuk Hekimliği Tarihi’’ çalışmaları, Murat Yurdakök’ün ‘’Tuhfe-i Mübârizi’de Çocuk Hekimliği Bilgileri’’, Necmettin Şafak’ın ‘’İlk Dönem (14. ve 15. yüzyıl) Türkçe Tıp Yazmalarında Çocuk Sağlığı Hastalıkları ve Tedavileri’’ makalesi yanında, Ahmet Acıduman’ın da konuyla ilgili çeşitli makaleleri mevcuttur.

Çocuk hukuku konusunda Emine Akyüz’ün, ‘’Çocuk Hukuku’’ kitabı, çocuk ihmali ve istismarı hususunda Ufuk Beyazova ve Figen Şahin’in ‘’Çocuk İstismarı ve İhmali Terimleri’’ makalesi, giyim-kuşamda Fatma Koç’un ‘’Osmanlı İmparatorluk Dönemi Türk Çocuk Giysileri Üzerine Bir Araştırma’’ başlıklı doktora tezi, ‘’Geleneksel Türk Çocuk Giysileri’’ makalesi, Hülya Tezcan’ın ‘’Osmanlı Sarayının Çocukları (Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri)’’, Reşat Ekrem Koçu’nun ‘’Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü’’ kitabı ve Mine Erbek’in ‘’Tarih Boyunca Türk Çocuk Giysileri’’ makalesi adı zikredilmesi gereken çalışmalardan bazılarıdır.

Çocuk kelimesi üzerine yapılan çalışmalara gelince Clauson, Räsänen, Hasan Eren gibi isimler sözlüklerinde bu kelimeyi ele almışlardır. Makale düzeyinde ise şu çalışmalarda çocuk kelimesinin etimolojisi üzerinde durulmuştur: Saadet Çağatay’ın ‘’Türkçede

Çocuk Kavramı'', Hikmet Koraş'ın ''Çocuk Kelimesinin Etimolojisi'', Ahmet Caferoğlu'nun ''Küçük, Çocuk, Enik Kelimelerinin Morfolojik ve Semantik Değişmelerine Dair'', Marek Stachowski'nin ''Yeniden Türkçe Çocuk Sözcüğünün Kökeni Üzerine'', Milan Adamoviç'in ''Türkçedeki Çocuk Sözü Gerçekten 'Domuz Yavrusu' Mu Demek ?''. Araştırmacıların kelimenin etimolojisine ilişkin görüşleri sözlük kısmında ele alınmıştır.

Çocuk dili hususunda yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmalar ise Saadettin Keklik'in ''On Bir Yaşına Kadar Çocukta Dil Edinimi'' başlıklı doktora tezi, Amil Çelebioğlu'nun ''Çocuk Dili (Lisân-ı Sıbyan) İle Yazılmış Şiirler'' ve Füsun Altıok'un ''Çocukta Dilin Oluşumu ve Gelişimi'' makalesidir.

Mehmet Hazar'ın, ''Türk Dilinde Çocuk ve Genç'' makalesi, meseleyi terim düzeyinde ve kavramsal olarak ele alması açısından dikkate değerdir. Türk dili ve lehçelerinde hamilelik döneminden ilk yetişkinliğe kadar uzanan süreçte çocuk ve genci karşılayan dört yüz kelimenin tespitini yapmış bu kelimeleri de soyla, akrabalıkla, bebeklikle, çocuklukla, ilk gençlikle, gençlikle, yetişkinliğe hazırlıkla, cinsiyetle ilgili sözcükler şeklinde ana başlıklara ayırdıktan sonra yapısal olarak incelemiş, çalışmasının sonunda da sözcük listesine yer vermiştir. Hazar çalışmasında, kız çocuklarıyla ilgili kelimelerin erkek çocuklarına göre azlığını ve kızlara eksiklik atfeden anlayışı, cahiliye dönemi Araplarından kalma bir özellik olarak değerlendirmiştir.

Engin Çetin'in ''Türkçede Gebelere Ad Verme Yolları'' makalesinde, Eski Türkçe metinlerden başlanarak günümüz Türk lehçelerinde ve Anadolu ağızlarında fonetik varyantlarıyla gebe anlamında kullanılan kelimelere ve bu kelimelerin anlam özelliklerine yer verildikten sonra gebelere ad vermede başvurulan anlatım yolları ele alınmıştır. Çalışma gebelikle ilgili Türkçenin zengin söz varlığını ortaya koyması açısından önemli olduğu gibi, gebe hayvanları ve insanları karşılayan kelimelerdeki ortaklıkları ve farklılıkları yansıtması açısından da kıymet arz eder.

Genç Osman Geçer'in ''Türk Toplumunda Sokak Çocuklarına Yönelik Çeşitli Adlandırmalar'' makalesinde sokak çocukları teriminin ortak bir terim olarak kabul edilene kadar geçen süre içerisinde bu çocuklar için kullanılan terimler ortaya konularak değerlendirilmiştir. Çalışma, Türk kültüründe ve diğer kültürlerde sokak çocuklarını tanımlamak için kullanılan kavram ve terimlerin benzerliğini, küçük düşürücü ve toplumdan dışlayıcı yönünü ortaya koyması açısından önemlidir.

Çocukla ilgili farklı bilim ve sanat dallarında doğrudan ya da dolaylı olarak çok sayıda çalışma yapılmış olmasına rağmen yaş kriteri ölçüt alınarak çocuğu gebelik öncesinden ergenliğe kadar uzanan süreçte beslenme, bakım, giyim-kuşam, oyun, eğlence, arkadaşlık, akrabalık, anne baba ilişkileri gibi özellikler açısından bir bütün olarak terim düzeyinde değerlendiren çalışma mevcut değildir.

1. GİRİŞ

‘’Ana, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalıklarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal birlik’’ olarak tanımlanan aile, toplumun önemli bir parçasını oluşturur (Güler 1992: 69). Aile, tarih boyunca bütün toplumların nüvesini teşkil eden kurum olmuş, anayasalarımızda da Türk toplumunun temel kurumu olarak kabul edilmiştir. Toplumun çekirdeği, kültür taşıyıcısı olarak toplumsal ve kültürel değerlerin, millî kimliğin bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılmasında hayatî bir işleve sahip olmuştur. Toplumun çekirdeği olarak aile, içinde bulunduğu toplumun yapısını, kültür ve değerlerini üzerinde taşır (Özönsel 2004: 77). Bir toplumun sağlıklı ve sağlam bir bünyeye sahip olabilmesinin ve bu bünyeyi gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarabilmesinin yegâne şartı şüphesiz ki aile kurumunun varlığı ve sağlıklı işleyişidir.

Ailenin toplum hayatında pek çok işlevi vardır. Bu işlevler içerisinde en önemlisi ‘’nüfusu yenileme’’ fonksiyonudur (Kurt, 1992: 628). Türk toplumunda çocuk, yalnızca insan neslinin devamını sağlayan bir varlık olarak düşünülmemiş, aynı zamanda ‘’Çocuk evin temelidir; Çocuk evin direğidir’’ sözleriyle ailenin temel direği olarak görülmüş; evi, aileyi ve yuvayı kötülüklerden uzak tutan aileye kutsiyet kazandıran bir nimet olarak düşünülmüştür: ‘’Çocuk olmayan yere melek girmez’’ (Duman 2008: 425) sözü de bu inancı yansıtır.

Çocuk kaynaklarda küçük yaştaki oğlan ya da kız, gereğince olgunlaşmamış insan, doğum ve ergenlik çağı arasındaki dönemi yaşayan küçük insan olarak tanımlanırken, Türkiye’nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğu ‘’On sekiz yaşına kadar her insan’’ şeklinde tanımlamaktadır.

Çalışmamızda terimler kavram ve yapı özellikleriyle incelenmiş, Türkçenin çocukla ilgili söz varlığı giriş, kavramsal inceleme, yapı incelemesi ve sözlük olmak üzere dört bölümde toplanmıştır. Kavramsal inceleme kısmı, yaş kriteri esas alınarak, gebelik öncesi dönem, gebelik dönemi, doğum, doğumla başlayan ve devam eden süreçler,

bebeklik, ilk çocukluk, son çocukluk ve ergenlik olmak üzere sekiz bölümden meydana gelmektedir.

Gebelik öncesi dönem; çocuksuzluk ve kısırlık, çocuk sahibi olmanın olumlu ve olumsuz yönleri, kız ve erkek çocuğa kimi yönlerden bakış açısı ve çocuk sahibi olabilmek için yapılan uygulamalar bağlamında değerlendirilmiştir.

Gebelik döneminde, çocuğun anne karnına düşmesinden doğumuna kadar uzanan süreç ele alınmıştır. Gebe kadın, gebe kadındaki fizikî değişim, gebelik süresi, gebelik süresince bakılan şeyler ve etkileri, gebeliğin belirtileri ve anlaşılması, çocuğun cinsiyetini, fizikî ve ruhsal yapısını belirlemeye ve etkilemeye yönelik davranışlar, doğurganlık, ileri yaşlarda gebelik, gerçek olmayan gebelik, tüp bebek, taşıyıcı annelik, bebeğin oluşumu, anne karnındaki durumu, gelişimi ve hareketleri, aşerme, doğacak bebek ve anne için yapılan hazırlıklar ve düşük bu bölümde ele alınan başlıca konulardır.

Doğum bölümünde doğumun yaklaşması ve doğurmak üzere olan kadın, doğum öncesi oturulan yer, doğum yöntemleri, doğum esnası, doğumun zorluğu ve taşıdığı riskler, doğumun kolay olması için yapılanlar, doğum yaptırma, çocuk dünyaya getirme, doğumdan sonra gelen parça, bebeğin ağlaması, bebeğin bakıldığı, yatırıldığı yer, bebeğe ilk verilen besinler, tuzlama, yıkama, ayak izi alma gibi doğumdan hemen sonra yapılan işlemler, doğan çocuğun müjdelenmesi, kutlama, ziyafet, gebelikten korunma, gebeliği sonlandırma ve kürtaj üzerinde durulmuştur.

Doğumla başlayan ve devam eden süreçler başlığı altında anne baba ve çocuk ilişkileri, kimsesizlik, akrabalık, kardeşlik ilişkileri, soya çekim, çocuğun velayeti, vesayeti, miras ve nafaka hakkı gibi hususlar ele alınmıştır.

Bebeklik dönemi, çocuğun doğumundan iki yaşına kadar devam eden, bedensel gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Çocuğun temel haz bölgesi de ağız ve çevresidir. Bu dönemde yeni doğan çocuk, nesep ilişkisi, organlar, cinsiyet, ad verme, büyüme ve gelişme, ilk motor becerileri, uyku, dil gelişimi, yürüme, sosyal-duygusal gelişim, beslenme, temizlik ve bakım, çocuğun taşınması, çocuk eşyaları, lohusalık ve süreci, nazar, çocuk sağlığı ve hastalıkları hususları ele alınmıştır.

İlk çocukluk, aynı zamanda oyun çağı olarak adlandırılan bir dönem olup 2-6 yaş aralığını içine alır. Oyun çağındaki çocuk, büyüme ve gelişme, bakım ve beslenme,

çocukların çeşitli özellikleri, temizlik, oyun ve oyuncaklar, çocuk sağlığı ve hastalıkları ve sünnet konusu bu bölümde değerlendirilmiştir. Çocuk oyun ve oyuncakları başlı başına bir tez konusu olacak kadar geniş bir çalışma alanı olduğundan buradaki malzemeyi Anadolu ağızlarındaki kullanımlarla sınırlandırmayı uygun gördük fakat farklı kaynaklarda rastladığımız özgün nitelikli bazı kullanımları da sözlüğümüze dahil ettik.

Son çocukluk ya da okul çağı diye adlandırılan dönem, 6-12 yaş aralığındaki dönemdir. Bu bölümde çocuk; okul, öğrenci ve öğretmen ilişkileri, ailede eğitim ve terbiye bağlamında ele alınmıştır.

Ergenlik döneminde ise 12-18 yaş arasındaki çocuk; ergenlik çağı, evlilik çağı, bedensel ve cinsel gelişim, büyüme ve gelişme, davranış değişimleri, duygusal hâller ve kimlik arayışı, ahlak ve terbiye, arkadaş ve sevgili ilişkileri, güzellik, zerafet, yakışıklılık ve çekicilik, çocuk ihmali ve istismarı, giyim-kuşam ve eğlence bağlamında ele alınmıştır. Kadın ve erkek kimliğinin güçlenmeye başladığı bu dönemde genç kızla kadın arasındaki ayrımda ‘’kız’’, delikanlıyla yetişkin erkek arasındaki ayrımda ise ‘’delikanlı ve genç’’ kavramlarını ölçüt olarak aldık.

Yapı incelemesi bölümü; yapı bakımından kelimeler, çekim ekleri ve cümle olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmiştir. Kelimeler yapı bakımından basit, türemiş ve birleşik yapılı kelimeler olarak üçe ayrılmıştır. Basit yapılı kelimeler ise kendi içerisinde Türkçe kelimeler, alıntı kelimeler olarak sınıflandırılmıştır. Türemiş kelimelerde geçen isimden isim, isimden fiil, fiilden isim, fiilden fiil yapma ekleri ve fiilimsiler örnekleme yöntemiyle gösterilmiştir. Birleşik yapılı kelimeler ise isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat fiil, isim fiil, tekrar grubu, bağlama grubu, edat grubu, kısaltma grubu, birleşik fiil grubu kalıbında olanlar şeklinde ayrılmıştır. Çekim ekleri; isim ve fiil çekim ekleri şeklinde iki bölümde değerlendirilirken, cümle kısmı cümlenin ögeleri, yüklemin yerine, yüklemin türüne göre cümleler, cümlelerin anlam özellikleri, cümlelerin bağlanma şekilleri başlığı altında beş bölümde değerlendirilmiştir. Cümle bahsinde Leyla Karahan’ın Türkçede Söz Dizimi çalışmasında kullandığı yöntem esas alınmıştır.

Sözlük kısmında ise çocukla ilgili tespit edilen söz varlığı, kelime ve kelime grubu düzeyindeki birlikler, cümle düzeyindeki birlikler olarak ikiye ayrılmıştır. Tespit edilen sözlerin tanımları, kaynakları yanında kelimelerin kökeniyle ilgili etimolojik görüşler de

verilmiş ancak kökeniyle ilgili bilgi sahibi olunmadığı durumlarda sadece tanımı ve kaynağı verilmekle yetinilmiştir. Sözlükte kullanılan yöntemle ilgili ayrıntılar, sözlük kısmında ayrıca verilmiştir.

2. KAVRAMSAL İNCELEME

2.1. GEBELİK ÖNCESİ DÖNEM

2.1.1. Çocuksuzluk ve Kısırlık

Cinsiyet Ayrımı Olmadan Tek Başına Yaşama ve Kısırlık

Cinsiyet ayrımı olmadan çocuksuzlukla ilgili adlandırmalarda ‘’baş, çocuk, evlat, kör, kuru, meyve, ocak, oğlan, uşak, zürriyet’’ kelimeleriyle kurulan yapılar ağırlığı teşkil eder. Organ adı baş kelimesi, tek başına yaşama durumunu ifade etmede en çok kullanılan kelime olup bu kelimeden ‘’baştak’’ ismi türetilmiştir. Bu kelime ‘’gurubaş’’ örneğinde sıfat tamlaması kuruluşuna isim unsuru olarak da katılmıştır. Verimsizliğin ifadesinde kör, kuru ve renk adı olarak kara kelimesi de kullanılmış, kuru kelimesiyle ‘’kurat, gurubaş’’, kör kelimesiyle ‘’kör ocak’’, kara kelimesiyle ise ‘’karadon’’ şeklinde sıfat tamlamaları oluşturulmuştur. ‘’Çocuğum yok ağlayacak, çorbam yok taşacak’’ ifadesinde yalnızlıktan şikayet edilirken, ‘’Bir Köroğlu, bir Ayvaz’’ sözünde yalnızlık, tarihte bilinen destansı şahsiyetlerle ifade edilmiştir. ‘’Öter kuşu olmamak‘’ deyiminde ise çocuğun kuşa benzetildiği görülmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri’nde geçen ‘’Oğlu kızı olmayanı yüce Tanrı hor görmüştür, biz de hor görürüz’’ ifadesi ve ‘’oğlu kızı olmayanın kara otağa yerleştirilmesi’’ uygulaması çocuksuzluğu, Allah’ın gazabı olarak gören bir dünya görüşünün yansımasıdır. ‘’Bir Köroğlu, bir Ayvaz; Çocuğum yok ağlayacak, çorbam yok taşacak; İp ipullah sivri külah’’ ifadeleri atasözü, ‘’döner taşı, öter kuşu olmamak; ibik guguk, kısmeti kesik, kör ocak, ocağı kör, öter kuşu olmamak’’ sözleri ise deyim niteliğindedir.

Kullanıldıkları saha ve dönem açısından bakıldığında, Arapça ‘’ʿakīm’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’ʿınnīnlik, oġlansuz’’ kelimeleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’oġulsız’’ kelimesi Harezm Türkçesi, Arapça ‘’akam, ʿakaret, akret, bila-velet, cedb, ukamâ’, ukm’’, Farsça ‘’bī-ḫānümān’’ ve ‘’evlatsız, evlatsızlık, bereketsiz’’ kelimeleri

Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’asnık, başdaḳ, béyman, bücüş, çocuksuz, gurubaş, karadon, kurat, uşaksız, uşaksızlık’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Çocuk Doğuramaz Duruma Gelme, Doğurganlığını Yitirme

Kadının doğurganlık özelliğini kaybetmesiyle ilgili kullanımların ‘’Düvelgin, kapanmak ve kesik’’ dışında deyim niteliğinde olduğu ve döl kelimesinin kelime gruplarında isim unsuru olarak çok kullanıldığı tespit edildi. Doğurganlığı, üremeyi temsil eden döl ve tohum kelimeleriyle gel-, kal-, kes- eylemleri birleşerek doğurganlığın sonlanması anlamında ‘’dölden kalmak, dölden kesilmek, tohumu dökülmek’’ deyimleri oluşturulmuştur. ‘’Cancikten düşme, oğlandan kalmak, oğuldan kızdan kalmak’’ deyimlerinde oğul, kız, cancik ‘’küçük canlı’’ kelimeleriyle bir daha dünyaya getirilemeyecek olan canlı vurgulanırken, ‘’kıtırdan düşmek’’ deyiminde yansıma bir sözcük olan kıtır kelimesinden hareketle gençliğin kaybedimesi, bitmesi çağrışımı da yapılmıştır. ‘’Kesik’’ kelimesi, Harezm Türkçesi ‘’kapanmak’’ Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilmişken, ‘’düvelgin’’ kullanımı Anadolu ağızlarına özgüdür.

Çocuğun Olmamasının Sebepleri

‘’Korku, utanma, üşütme, tembellik, genetik yapı, geçirilen hastalıklar, yaşlılık, kısırlaştırma’’ gibi nedenler çocuksuzluğa sebep olarak görülmüştür. Bunları geleneksel inançlarla ilgili olanlar ve tıbbî temelli olanlar şeklinde sınıflandırabiliriz. ‘’Basık; Cadıdan korkanın çocuğu olmaz; Erinenin, oğlu kızı olmazmış; Utananın oğlu kızı olmazmış’’ ifadeleri geleneksel-kültürel inançlarla, ‘’ḫaṣī ḳılmaḳ, ḫaṣīlıḳ, ırsilik, kadın eğriliği; Kocamışın evladı olmaz; soğuklamak, tohumsuzluk, üşütmek’’ kullanımları ise daha çok tıbbî bakış açısıyla ilgilidir.

‘’Cadıdan korkanın çocuğu olmaz; Erinenin, oğlu kızı olmazmış; Kocamışın evladı olmaz; Utananın, oğlu kızı olmazmış’’ kullanımları cümle, ‘’kadın eğriliği, ḫaṣī ḳılmaḳ’’ kelime grubu, ‘’basık, hadım, ḫaṣīlıḳ, ırsilik, soğuklama, tılıka, tohumsuzluk, üşütme’’ ise kelime düzeyindedir. ‘’Ḫaṣīlıḳ, ḫaṣī ḳılmaḳ’’ ifadeleri Kıpçak Türkçesi, ‘’basık, kadın eğriliği, soğuklama, tılıka’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından tespit edilmiştir.

Çocuğu Olmayan, Kısır Kadın

Günümüzde hızlı kentleşme, kadınların iş hayatında daha fazla yer alması, ekonomik kaygılar, çekirdek aile yapısının yaygınlaşması gibi nedenlerle evlenme ve çocuk sahibi olma yaşı uzasa da toplumda aile kurumundan beklenen en önemli görevlerden biri çocuk sahibi olarak topluma bedenen ve ruhen sağlıklı bireyler yetiştirip neslin devamını sağlamaktır. Özellikle geleneksel kültürde aile kurumunun güçlenmesi, anne ve babanın toplumsal statüsünün artması ancak çocuk sayesindedir. Çocuğun evlilik hayatında olmaması hoş karşılanmamakta, bir eksiklik ve kusur olarak değerlendirilmektedir. Bu durumdan birinci dereceden sorumlu olarak görülen kadınla ilgili kullanımlara bakıldığında ‘’Allah görür dağını, öyle verir bağını; Çocuksuz kadın, tuzsuz ekmek; Doğurmayan kadından, oğlaklı kadın yeğdir; Oğlu kızı olmayan avrattan eski hasır yeğdir; Soysuz kalacak yiğide, kısır kadın rast gelir’’ ifadeleri atasözü, ‘’beli açık, kunnamaz katır, meyvasız ağaç’’ sözleri ise deyim niteliğindedir. ‘’Dölsüz; Dölü yok; döltutmaz’’ sözlerinde canlıların üremesi neticesinde ortaya çıkan yavru anlamındaki döl kelimesi, ‘’boycak, boydak’’ kelimelerinde tek başınalık, yalnızlık durumu, ‘’doğurmaz’’ kelimesinde bir canlıyı dünyaya getirmek anlamındaki doğurmak fiili, ‘’katır, kunnamaz katır’’ sözlerinde genetik olarak doğum yapması mümkün olmayan bir hayvan olan katırla kadın arasında kurulan benzerlik ilgisi, ‘’merhametsiz’’ kelimesinde çocuğu olmayan kadında acıma, şefkat duygusunun olmayacağı yönündeki algı, ‘’nursuz’’ kelimesinde var oluşu temsil eden ışık kavramı, ‘’meyvasız ağaç, yemişvirmez’’ kullanımlarında mitolojik olarak doğurganlığı temsil eden ağaçla kadın arasındaki ilgi, ‘’gurat, ḳısır, kuru’’ kelimelerinde doğrudan verimsizlik, ‘’sübyanlı’’ kelimesinde çocuğu olmayan kadın üzerinde bir şerrin, nazarın olduğu algısı, ‘’beli açık‘’ deyiminde çocukla bel bölgesi arasındaki ilişki ön plana çıkarılmıştır. ‘’Çocuksuz kadın, tuzsuz ekmek; Doğurmayan kadından, oğlaklı kadın yeğdir; Oğlu kızı olmayan avrattan eski hasır yeğdir; Sen insan değilsin, insan olsa idin, çocuk doğururdun; uğumsuz, uğursuz’’ gibi kullanımlara bakıldığında geleneksel kültürde çocuğu olmayan kadınının değersizleştirildiği, küçük düşürüldüğü görülmektedir.

‘’Ḳısır’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’ṭegün’’ Harezm Türkçesi, ‘’tüvün, ‘uḳr’’ kelimeleri Kıpçak Türkçesi, ‘’āḳır, toğurmayıcı’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’akime, beste-rahim, betrâ’, doğurmaz, esterven, uhrûn, ‘ukre, yemişvirmez’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’abraz, aslık, beli açık, boycak, boydak, eremik, gurat, katır, kunnamaz

katır, kuru, meyvasız ağaç, nursuz, sonsuz, soysuz, sübyanlı, tabe, uğumsuz, uğursuz, urran, üske, yalkı'' kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Çocuğu Olmayan, Kısır Erkek

Çocuğu olmayan erkekle ilgili adlandırmalar, çocuğu olmayan kadınla ilgili adlandırmalara göre sayıca daha azdır. Bu durum geleneksel anlayışta çocuksuzluğun birinci dereceden sebebi olarak kadının görülmesiyle ilgilidir. Adlandırmalarda, yeni bir canlının oluşumunu sağlayan öz anlamına gelen döl, tohum, urug kelimeleriyle ''dölsüz, tohumsuz, uruġsuz'' şeklinde canlılığın, üremenin devam etmemesi anlamında kelimeler türetilirken, ailenin devam etmemesi, geride neslin bırakılmaması olgusu ''kör ocaḳ, sonsuz'' gibi kullanımlara da yansımıştır.
''Hadım ve iktidarsız'' kelimeleri çocuksuzlukla erkeğin cinsel gücünün yetersizliği, ''taḫır'' kelimesi ise tak yansıma sesiyle kısır erkek arasında kurulan ilginin ifadesidir. ''Dölsüz, hadım, sonsuz'' sözleri kadın için de kullanılan ortak kelimelerdir. ''Ester-i ebter, kör ocak'' kullanımları, kelime grubu diğerleri ise kelime düzeyindedir. ''Uruġsuz'' kelimesi Harezm Türkçesi, ''ebter, sonsuz'' kelimeleri Kıpçak Türkçesi, ''puluç'' kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, ''akir, ester-i ebter'' sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden, ''dölsüz, hadım, ḫanġır, iktidarsız, kazak, kısırak, kör ocaḳ, taḫır, tohumsuz'' ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Evlada Hasret Kalma

Çocuk sahibi olamayıp evlada hasret kalmayla ilgili sözler daha çok bebek için doğum öncesi yapılan hazırlıklarla ve bebeği büyütmeyle ilgili işlemlerle ilgilidir. Tespit edilen yapıların tamamının cümle düzeyinde ve ilenç mahiyetinde olduğu görülmüştür: ''Allah çocuk koklatmasın; Birtecik evladı bulamayasın; Çocuk diye sevdiceğin taş olsun; Çoluk çocuğa kavuşmayasın; Evlat diye bağrına taş bas; Evlatsız kalasın; Evlatsız kalın; Helaline evlat veremeyesin; Sabi diye hasret kalsın kucağın; Oğul uşak görmeyesin; Sen de benim gibi evlat bulama; Yavrusuz kalasın vb.''
İfadelerde, bebek için doğum öncesi hazırlanan eşyalardan beşik ve kundak başta olmak üzere don, terlik gibi eşyalar kullanılmıştır. Bebeği büyütmeyle ilgili işlemlerden ise bebeği kucağında ya da kundakta görme, beşik dibine yatma, beşikte sallama, emzirme gibi uygulamaların gerçekleştirilememiş olmasına dikkat çekilmiştir: ''Beşik dibinde oturmayasın, ninni demeyesin; Beşik dibine oturama, nenni nenni deyeme; Beşik dibine

yatmalara ereme; Beşik diplerine yatmak nasip olmasın; Beşik kurup sallamayasın, nenni deyip eğlemeyesin; Çocuk diye yastıklara sarıl; Dala küçük asbap asmayasın; Emicin olmaya; Emlik kuzu görmeyesin; Kucağın kundak görmeye; Kucağına sidik damlamaya; Kundağın dürülü kala; Kundağın dürülü kalakalasın; Kundağın ters döne; Kundakta bir çocuk belemeyesin; Memen dolu, beşiğin viran kala; Nenni demeye hasret gedersin inşallah; Ninni diyene hasret kalasın; Yavrum diye kundağında taş bele''.

Hasret duygusu hasret kelimesiyle kurulan ''hasret gitmek, hasret kalmak'' deyimleri yanında, yüz kelimesiyle ''yüzünü görememek, yüzüne hasret kalmak'' şeklinde de ifade edilmiştir: ''Beşik tıkırtılarına hasret kal; Çocuk yüzü görmeyesin; Çoluk çocuk yüzüne hasret kal; Çor çocuk yüzü görmeyesin; Evlat yüzü görme; Evlat yüzü görmeyesin; Evlat yüzüne hasret kalasın; Sabi diye hasret kalsın kucağın; Ufacık ayaklıya hasret gedesin; Uşak yüzü görmeyesin''.

Kullanımlarda dikkati çeken bir başka yön ise saflığı, masumiyeti temsil eden beyazın, ''Ak dastarlıya hasret gedesin; Ak donluya hasret git; Ak tellikli görmeyesin'' şeklinde bebek kıyafetlerinde ön plana çıkarılmasıdır. ''Oğul ekmeği yemeyesin; Yedi kızla bir sofraya oturasın'' sözlerinde ise cinsiyet ayrımı yapılarak sadece erkek çocuğa hasret kalınması yönünde ilençte bulunulmuştur. Bunlar dışında ''Kocaya varıp da çocuk eline yapışma e mi ? Ufacık izliyi yolda gör; Ufacık izliyi yolda gözle, al fesliyi elde gözle; Yedi yıldır oğul vermeyen arıyım; Yurt edip yuva edeme'' şeklinde kullanımlar da mevcuttur.

2.1.2. Çocuk Sahibi Olmanın Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Mutluluk, Neşe Kaynağı Olarak Çocuk

Adlandırmalar içerisinde ''evin böceği'' kullanımı, erkek çocuklarına yönelikken diğerlerinde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. ''Evimin yakışığı, evin böceği, evin çiçeği, evin neşesi'' ifadeleri kelime grubu diğerleri ise cümle niteliğindedir. Çocukların ailenin en önemli mutluluk kaynağı olduğu düşüncesi genellikle canlılığı, hareketliliği çağrıştıran, tabiattan alınan bahar, bahçe, bülbül, böcek, çiçek, meyve gibi benzetmelerle ve tadıyla ön plana çıkan balla ''Bala baldan şirindir; Çocuk aile bahçesinin çiçeğidir; Çocuk ailenin meyvesidir; Çocuk ailenin neşesi; Çocuk baldan tatlıdır; Çocuk dünyanın saadet kaynağıdır; Çocuk evin bülbülüdür; Çocuk evin meyvesidir; Çocuk evin süsüdür; Çocuk ömrün baharıdır; Çocuklar hayatın çiçekleridir;

ev şenniği, evimin şenliği, evimin yakışığı; evin böceği, evin çiçeği, evin neşesi; Evin tadı uşak, belin tadı kuşak; Evlat gönül meyvesidir'' şeklinde ifade edilmiştir.
''Çocuk dolu eve şeytan pek az girer; Evlat kokusu, cennet kokusudur'' sözlerinde dinî kavramlara yer verilmesi ise çocukların günahsız, cennetlik varlıklar olduğu algısıyla ilgilidir. Kullanıldığı saha açısından bakıldığında ''ev şenniği'' tamlaması, Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Aile Proplemlerinin Çözümünde Çocuk

''Çocuk karı koca arasını bulur'' sözünde ifade edildiği gibi, çocukların karı koca arasındaki proplemlerin çözümünde anahtar rol oynadığı düşünülür. Bu bağlamda kullanılan ''Kadını eve bağlayan altın şıkırtısı değil, eşik (beşik) gıcırtısıdır'' ifadesinde çocuk beşik gıcırtısıyla temsil edilirken, ''Çocuk karı koca arasında altın toptur'' sözünde altın bir topa benzetilmiştir. Kullanılan ifadelerin tamamı atasözü niteliğindedir.

En Değerli Varlık, Güç Olarak Çocuk

Çocuğun evin en değerli varlığı olduğu düşüncesi direk, ağaç, yaprak, fener, ışık gibi benzetmelerle ''Ağaç yaprağıyla gürler (güzeldir); Çocuk evin direğidir; Çocuk evin temelidir; Dal budağıyla gürler; dikili ağacım; Eve çubuk, erkeğe çocuk yaraşır; evimin direği, evimin feneri, evimin ışığı; Korusuz orman olmaz; Körür köz yaruḳı oġul-ḳız oḳı'' şeklinde ifade edilir. ''Düşman kilidi'' tamlaması ise çocuğun çevredeki düşmanlara karşı büyük bir güç olarak algılandığının göstergesidir. ''Körür köz yaruḳı oġul-ḳız oḳı'' sözü ise Karahanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Evlat Sahibi Olanların Merhametli Olması

Evlat sahibi olmayanların merhametsiz olacağı yönündeki algı şu atasözleriyle dile getirilmiştir: ''Evladı olmayanda merhamet olmaz; Zürriyeti olmayanın, merhameti de olmaz''.

Evlat Sahibi Olanların Anne ve Babayı Anlaması

Evlat sahibi olmadan anne babanın kıymetinin anlaşılamayacağı yönünde bir algı söz konusudur. Bu durum şu atasözlerine yansımıştır: ''Ata olmayan, ata kadri bilmez;

Baba olmayan, baba kadri bilmez; Çoluğa çocuğa karışmayan, ana baba kadri bilmez; Doğan anası olma, doğuran anası ol''.

Çocuksuz Evin Değersizliği

Çocuklu ev, mutluluk kaynağı olarak görülürken, çocuksuz evin de değersiz olduğu algısı hakimdir. Bu düşünce boş ambar, kalaysız kap, mezar, susuz değirmen, tuzsuz ekmek, meyvesiz ağaç, odunsuz ocak gibi benzetmelerle ifade edilmiştir: ''Çocuklu ev pazar, çocuksuz ev mezar; Çocuksuz ev, boş ambara benzer; Çocuksuz ev, kalaysız kaba benzer; Çocuksuz ev, susuz değirmene benzer; Çocuksuz ev, tuzsuz ekmeğe benzer; Çocuksuz evde, köçek olmaz; Evlatsız yurt, odunsuz ocağa benzer; İçinde çocuk olmayan ev, mezar gibidir; Ulu ağacın gürültüsü dal ile mutlu evin yakışağı döl ile''. Bunlardan meyve kelimesiyle kurulan yapıların ise doğumu sembolize eden ağaç kelimesiyle birlikte ''Meyvesiz ağaca balta vururlar; Meyvesiz ağacın dibinde durulmaz'' şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

Çevreye Zarar Verme, Ayak Bağı Olma

Çocuğun yolculuk sırasında hem anne babasına hem de çevresine hareketleriyle rahatsızlık verebileceği algısı, eşek-sıpa benzetmesiyle somutlaştırılmıştır: ''Çocuklu avrat, sıpalı eşek ile yola gidilmez; Sıpalı eşeğe binip dah demektense yayan yürümek evladır; Sıpalı eşekle çıkma yola, başına getirir bela''. Bunun dışında organ adı ayak kelimesiyle ''ayak bağı, ayak dolaşığı, ayak duşşağı'' şeklinde yapılar da oluşturulmuştur. Bu yapıların deyim, diğerlerinin ise atasözü niteliğinde olduğu görüldü. Söz konusu deyimler, Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Çocuğun Değerini Bilmeme

Çocuk sahibi olmayanların çocukların değerini çok daha iyi anlayacağı düşüncesi, çocuğa uygulanan şiddet bağlamında ''Çocuğu olmayana çocuk dövdürmeli'' şeklinde ifade edilmiştir.

Çocuğun Hem Mutluluk Hem de Sıkıntı Vermesi

Çocuklar, anne ve baba için mutluluk ve gurur kaynağı olduğu gibi aynı zamanda dertleriyle de hüzün ve sıkıntı sebebidir. Bu ikilem dost-düşman, ağlamak-gülmek

zıtlığıyla ‘’Çocuk kısmı hem ağlatır hem güldürür; Çocuk kısmı hem dost hem düşmandır’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.1.3. Soyun Devamı Bağlamında Çocuk

Soyun Devam Etmemesi

Erkek çocuğun olmaması aile için bir üzüntü kaynağı olarak görülse de hiç çocuğun olmaması daha büyük bir kederdir. Zira çocuk insan neslinin devamı için hayatî öneme sahip bir varlıktır. Tespit edilen sözler ‘’Köksüz ağaç kurur; körelmek, ocağı batmak, ocağı kör kalmak, ocağı kurumak, ocağı sönmek, ocağına incir dikmek, ocağına su koyulmak, uruġsıratmaḳ‘’ dışında soyun devam etmemesi üzerine söylenen ilençlerdir. İlençler dışındaki yapıların daha çok ocak kelimesiyle kurulan deyimlerden oluştuğu görülmektedir. Kullanımlarda soy kelimesi dışında nesil, döl, dölet, tohum, zürriyet kelimelerine de yer verilmiştir: ‘’Adın sanın, soyun sopun kurusun; Döl dölet sahibi olmayasın; Dölceğizlerin kurusun; Dölsüz döşsüz kalasın; Dölü döşü Karadeniz’e dökülsün; Dölü ocağı onmayasıca; Er evlat, döl dölet sahibi olma; Kıran girsin sana, soyun kurusun; Kesile şu neslin, üremeyesin; Nesli tükenip de kökü kesile; Soyun bata; Soyu sopu kesilsin; Soyun kurusun; Soyun sonsuz soyuna dönsün; Soyun sopun bata; Soyuna gıran girsin; Soyuna sopuna kıran girsin; Şu neslin kesile, üremeyesin; Tütünün kesilsin, soyun kurusun; Tohumun dünyaya yayılmaya; Tohumun kuruya; Yeryüzünde soyu sopu kalmasın; Zürriyetin kesilsin; Zürriyetin kurusun; Zürriyetin olmasın, oğul’’.
İfadelerde, insan soyu ile tabiat unsurları arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur. Bitkilerden ağaç ve dal, budak, kök gibi ağacın unsurları bu bağlamda yoğun olarak kullanılırken bir iki örnekte de güle yer verilmiştir. Ağacın meyve vermemesi, yeşermemesi, dalının kırılması, budanması, kuruması, yere gelmesi, gülün yaprağının solması vb. hususların ‘’Ağacın kurusun, kökün sökülsün; Allah seni yeşertmeye; Bağında meyve ağacı yetişsin, dalları uzasın, meyve tutmasın; Dal budağın olmasın; Dalı budağı kırılsın; Dalı budağı kurusun; Dalın budağın budana; Dalın budağın kuruya; Dalın budağın olmasın; Dalın kolun kırıla; Dalın kurusun; Dalın yere gele; Dalların kırılsın, yaprağın solsun; Dalların yeşersin, yere saçılsın; Dalsız budaksız kalasın; Filizin kuruya; Göverip yeşermeyesin; Köksüz ağaç kurur; Kökün geçe; Kökün köceğin kesile; Köküne gıran gire; Köküne kıran girer inşallah; Köküne gıran girsin; Köküne sumak suyu sıkıla; Kökünü kurutsunlar inşallah; Kökünüze kibrit suyu dökülsün;

Kuruya filizin, kırılsın dalın; Öz kururs a göz de kurur; Tomurcuk güllerin sararsın solsun; Uzasın dalları meyve tutmasın; Yeşermeyesin'' gibi örneklerde soyun kesilmesini temsil ettiği görülmüştür. Yine bir örnekte bülbül bu bağlamda kullanılmıştır: ''Bahçende güller bitmesin / Dalında bülbül ötmesin''. İncir ağacının ''ocağına incir dikmek; Ocağına incir ağacı dikile'' şeklinde olumsuz anlamda kullanılması ise ağacın köklerinin çok hızlı ve güçlü bir şekilde yayılma eğilimde olmasıyla izah edilebilir. Zira incir, eve yakın dikildiği zaman evin temellerine zarar verebilecek güçtedir. Ocak ve ateş kelimelerinin de soyun devamı bağlamında yoğun olarak kullanıldığı görülür: ''Allah od ocak yaktırmasın; Bacası tütmez olmak; Beşiğin odunan dolsun; Çocuğu olmayan evde baca tütmez; Dumanın tütmeye, ocağın söne; Kör ocak kalasın; ocağı batmak, ocağı kör kalmak, ocağı körelmek, ocağı kurumak, ocağı sönmek; Ocağı sönsün, hanesi viran olsun; Ocağın batsın; Ocağın bucağın bata; Ocağın kör ola; Ocağın kül ola; Ocağın küllensin; Ocağın sönsün; Ocağın tütmeye; ocağına su koyulmak; Ocağına gıran girsin; Ocağını tüttürecek evlat yüzü görme; Ocağınız batsın, tütün tütmesin; Ocaksız bucaksız kalasın; Odu ocağı küllensin; Odun ocağın sönsün; Tütünün tütmeye; Yansın ocağın da duman tütmesin''. Bunlar dışında ''Allah seni türetmeye; Allah türetmeye; Cihanda daim yekdane dolansın; Evin yıkılsın; körelmek; Sinsilen kesilsin; Şu ömrün kesile, türemeyesin; Toy torun görmeyesin; Töremeyesin'' şeklinde kullanımlar da tespit edilmiştir.

Soyun Devam Etmesi

Soyun devam etmesi yönündeki sözlerde ateş, ocak, budak, dal, yeşermek gibi semboller, soyun devamı yönündeki ifadelerde de kullanılmıştır: ''Allah bir taneden yeşerte; Allah ocağını tüttüre; Allah ocağını söndürmesin; Allah pürlü budaklı etsin; Allah seni dallı budaklı ede; Ateşin, çıran sönmeye; Çocuk ailede ocağı tüttürür; Çocuk evin ocağıdır; dal, dal budak salmak, dal kol atmak; Dalı budağı şen olsun; Dalın budağın çok ola; Dalın budağın yeşere; Dalın yeşere; Dallanasın budaklanasın; Dallanıp budaklanasın; Dallı budaklı olasın; Ocağın tüte; Ocağın tütedursun; Ocağın tütsün; Ocağın tütsün, sönmesin; Ocağın yanadursun; Ocağın yansın, tütsün; Ocağın yıkılmasın; Ocağınızı tüttüren çok olsun; Ocak körü olmayasın; Odun ocağın sönmesin; Püllene (pürlene) budaklanasın''.

Yavru, çocuk; zürriyet, nesil anlamındaki döl ve tohum kelimelerinin de soyun devamı bağlamda yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir: ''Döl; Döl dölet sahibi olun; Döl

döş sahibi olmak, dölleme; Döllü döşlü olasın; tohum''. Soyun devamı düşüncesi ''Açık kapınız kapanmasın, düzeniniz bozulmasın; Kapın çekilmeye (kapanmaya); Kapın daima açık ola'' şeklinde açık kapı ile temsil edilirken, kökünün yayılması açısından kabak ve keven, dallarının yayılması açısından da söğüt ve ardıçla insan soyu arasında bir ilgi kurulmuştur: ''Allah seni kabak kökeni gibi etsin; Ardıç gibi dallı, babası gibi döllü olsun; Keven gibi köklü, keklik gibi döllü olasın; Söğüt gibi dal yayasın''.
Soyun devamı yönündeki temenni ifadelerinde aynı zamanda çocuk ve torun sayısının çok olmasına yönelik bir gönderim de söz konusudur: ''Allah boy boy evlatlar nasip etsin; Bir sürü çorunla çocuğunla goyak goyak oba olasın; Birin iki ola; Çoluğunla çocuğunla bir koyak oba ol; Evlatların evlat vere; Oğlun uşağın çok olsun; Torunlara karışasın; Üreye çoğalasın; Zürriyetin bol ola; Zürriyetiniz çok, bahtınız açık olsun''. Bu bağlamda tespit edilen diğer ifadeler şunlardır: ''Allah oğul uşak sahibi etsin; Allah soyunuzu sürdürsün; çoluk çocuk sahibi olmak; Türeyesin; Üreyesin''. Tespit edilen kullanımlardan ''dal, döl, dölleme, tohum'' sözleri kelime, ''çoluk çocuk sahibi olmak, dal budak salmak, dal kol atmak'' ifadeleri kelime grubu, deyim diğerleri ise temenni ifade eden cümle kuruluşundadır. Kelime düzeyindeki yapılardan ''dal, dölleme'' kelimeleri Anadolu ağızlarından tespit edilmiştir.

2.1.4. Fakirlik-Zenginlik Bağlamında Çocuk

Çocuğun her türlü maddi değerden üstün olduğu düşüncesi ''Mallı zenginden, evlatlı zengin iyidir'', ailenin ekonomik durumunun çocukların günlük yaşamına etkisi ''Zengin çocuğu aş diye, fıkara çocuğu iş diye kalkar'', toplumda ailelerin ekonomik gücüne göre çocuklara değer verildiği düşüncesi ''Fukaranın doğurduğuna ya oğlan ya kız derler, zenginin doğurduğuna ya bey ya hanım derler'', ahlaki değerlerin her türlü maddi zenginliğin önünde olduğu düşüncesi ''Arlının kızı, mallının kızından üstündür'', zengin ve fakir arasındaki maddiyata ve çocuğa bakıştaki farklılık ise ''Allah zengine mal verir, fakire çocuk; Çocuklar fakirlerin servetidir; Fakirin çocuğu, zenginin atı kıymetli olur; Zenginin malı, züğürdün evladı var'' şeklinde ifade edilmiştir. Argo bir kullanım olan ''cop cop'' sözü ise doğrudan zengin çocuğu karşılar. Tespit edilen sözlerden ''cop cop'' kelime grubu, diğerleri cümle niteliğindedir.

2.1.5. Cinsiyet Bağlamında Çocuk

2.1.5.1. Erkek Çocuğa Bakış Açısı

Soyun Devamı, Geleceğin Teminatı Olarak Erkek Çocuk

Kültürümüzde erkek çocuk, soyun devamını sağlayan ve aile ekonomisine katkıda bulunan bir değer olarak ele alınmaktadır. Erkek çocuk, babanın vekili, ailenin geleceğe taşıdığı umududur: ‘’bir ocak umudu, bir ocakta bir umut, evin direği, evin ocağı, eviniñ vekili, odanın vekili; Oğlum babasının ocağını tüttürsün; Oğullu baba ölmez’’. Erkek çocuğu olan ailelerin geleceğinin sağlam temeller üzerine inşa edileceği düşünülürken, erkek çocuğun olmaması aile için maddi ve manevi bir yıkım olarak değerlendirilir: ‘’Altın evi yıkılır, oğlan evi yıkılmaz; evi batmak, ocağı batmak; Oğlanlar doğurma, ocağın sönsün; Oğlu olmayanın ocağı kör; Oğulsuz ocakta tütün tütmez; Yıkılır altın ocağı, yıkılmaz oğul ocağı’’. Bu yüzden mümkünse birden fazla erkek çocuk istenir: ‘’Oğlum bir değil, ocağım kör değil’’. ‘’Ağaç yeşert, meyve getirsin; oğlan büyüt, ekmek getirsin’’ sözü ise erkek çocuğun ailenin ekonomik yükünü hafifletecek bir güç olarak algılanmasıyla ilgilidir. Tespit edilen sözlerden ‘’bir ocağın bir umudu, bir ocak umudu, bir ocakta bir umut, evi batmak, evin direği, evin ocağı, eviniñ vekili, kucağı oğlan görmek, ocağı batmak, odanın vekili’’ ifadeleri kelime grubu, diğerleri cümle kuruluşundadır.

İtibar, Gurur, Mutluluk Kaynağı Olarak Erkek Çocuk

Aile için erkek çocuğu itibar, gurur ve mutluluk kaynağıdır. Bu durum ‘’Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen’’ atasözünde kırsal kesim insanı için gıda ve araç olarak önceliği olan tahıl ve değirmen karşılaştırmasıyla verilmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri’nde erkek çocuk sahibi ailelerin ak otağa yerleştirilmesi bir tür ayrıcalık olup bu ayrıcalık beyaz renkle temsil edilmiştir: ‘’oğlu olanı ak otağa kondurma’’.

Zor Bulunan Cinsiyet Olarak Erkek Çocuk

Geleneksel kültürde erkeğin kıza göre daha zor bulunan bir cinsiyet olduğu algısı hakimdir. Bu düşünce ‘’Oğlandır, hoptur; her evde yoktur’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Her buluttan yağmur yağmaz, her avrattan erkek doğmaz; Oğlan doğuran kızı, ele vermezler’’ sözleri, erkek çocuğun zor bulunan cinsiyet olması yanında, cinsiyeti

belirleyenin kadın olduğu ve erkek çocuk doğuran kadının da değerli olduğu algısıyla ilgilidir. Bu bağlamda tespit edilen ifadelerin tümü atasözü niteliğindedir.

Bir İhtiyaç Unsuru, Gereklilik Olarak Erkek Çocuk

Soyu geleceğe taşıyan, anne ve babaya ekonomik olarak destek veren, yaptıklarıyla gurur ve mutluluk getiren, kalıcı bir değer olan erkek çocuk, bir birey olarak ailenin olmazsa olmazı, temel direğidir. Bu düşünce ‘’Oğlandır oktur, bir altın direktir, her eve gerektir’’ sözüyle ortaya konarken, altın direk benzetmesiyle erkek çocuğun kıymetine ve temel değer oluşuna gönderimde bulunulmuştur. Bayramların aileler için erkek çocukların yokluğunun en çok hissedildiği günler olduğu düşüncesi ise ‘’Kışın günü yorgansızlık, yazın günü ayransızlık, bayram günü oğlansızlık çok zor’’ sözüyle ifade edilmiştir. ‘’Ekmek olsun da kuru olsun, oğlan olsun da deli olsun; Oğlan olsun da keçeden olsun; Oğlan olsun, deli olsun; ekmek olsun, kuru olsun; Oğlum olsun da at kökü olsun; Oğlum olsun da meyhanede olsun, birgün ayıkmazsa bir gün ayıkır’’ sözleri ise hiçbir nitelik aramadan her şartta erkek çocuğun kabulünün ifadesidir. Tespit edilen sözlerin tümü atasözü niteliğindedir.

Yoldaş, Arkadaş Olarak Erkek Çocuk

Erkek çocuğun anne babaya ileri yaşlarda yoldaş, arkadaş olacağı düşüncesi ’’Oğlan yanımıza yoldaş kalsın’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Koruyucu Unsur Olarak Erkek Çocuk

Erkek evladın anne babasına sahip çıkıp kol kanat gereceği düşüncesi de ‘’Oğlan çocuğu, gölgeli olur’’ atasözünde ifade bulmuştur.

Vefalılık-Vefasızlık Bağlamında Erkek Çocuk

Erkek çocuğa yönelik zaman zaman olumsuz bakış açısını yansıtan sözler de bulunmaktadır. Bu bağlamda erkek çocuğa yöneltilen eleştiriler daha çok evlilik sonrası yaşamla, değişen ekonomik şartlarla ve baba malının idaresiyle ilgilidir. Çocuğu büyüten, yetiştiren babaya yönelik vefasızlık, ‘’Ata oğula bağ kıydı, oğul ataya salkım kıymadı; Babası oğluna bir bağ bağışlamış; oğlu babasına bir salkım üzüm vermemiş; Bir baba dokuz oğlu besler, dokuz oğul bir babayı beslemez’’ sözlerinde bağ ve üzüm

sembolleriyle dile getirilmiştir. ’’Oğul ekmeği, boğul ekmeği; Oğul ekmeği, zindan ekmeği; koca ekmeği, meydan ekmeği; Otuz oğlun olacağına bir oturaklı kocan olsun; Otuz oğlun olsa da topal bir kocan bulunsun’’ sözleri ise bir annenin yerinin kocasının yanı olduğu, koca evinde olduğu gibi oğul evinde rahat edemeyeceği düşüncesini yansıtır. ‘’Buğdayım var deme, ambara girmeyince; oğlum var deme, bir dara (yoksulluğa) düşmeyince (ermeyince); Zenginken her evlat (oğul) hayırlıdır, yoksul düşünce babaya yardım eden gerçek evlattır’’ sözlerinde ise çocuğa yönelik değerlendirmenin değişen ekonomik şartlara bağlı olarak yapılması gerektiği, ‘’Doğurdum oğlum oldu, evlendi komşum oldu; Ekin ektim yel aldı, değirmen yaptım sel aldı, oğul yetiştirdim el aldı; Oğlanı doğuran ana sevinmesin de ekmeğini yiyen sevinsin; Tarlana iyi deme içinden hasılat olmayınca, oğlana iyi deme, koynuna el kızı girmeyince, karına iyi deme yoksulluk görmeyince’’ sözlerinde ise evlilik yaşamının erkek çocuğu değiştirebileceği kanaati ifade edilmiştir. ‘’Akıllı oğlan neyler ata malını, akılsız oğlan neyler ata malını; Akıllı oğul ata evini gül eyler, akılsız oğul kül; İyi oğul, bilir ana hâlini; kötü oğul, satar baba malını; Oğlum deli malı neylesin, oğlum akıllı malı neylesin; Oğlun deli malı ne edersin, oğlun akıllı malı ne edersin; Oğlun oğul olunca tutar ata mülkünü, oğlun oğul olmayınca satar ata mülkünü’’ sözlerinde ise vefa duygusunun baba malı bağlamında ele alındığı görülmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri’nden ve DLT’den tespit edilen diğer sözlerse şunlardır: ‘’Ata adını yorıtmayan ḫoyrad oğul, ata bilinden ininçe inmese yig, ana rahmine düşinçe toğmasa yiğ; Ata toñı oġulḳa yarasa atasın tilemes; Oğlağı ye, oğluna duyurma’’. Tespit edilen ifadelerin tamamının atasözü niteliğinde olduğu görülmektedir.

2.1.5.2. Kız Çocuğa Bakış Açısı

İtibarsızlık, Değersizlik ve Hüzün Kaynağı Olarak Kız Çocuk

Kız çocuk kalıcı bir değer olmaması, bakımının zorluğu, evlilik hayatında yaşayabileceği sorunlar, ahlak, namus gibi kavramları yüklenen ve sonuna kadar koruması gereken bir değer olarak görülmesi gibi nedenlerle tercih edilen bir cinsiyet değildir. Kız çocuğa yönelik olumsuz bakış açısının onu doğuran anneye de yansıması söz konusudur. Sözlü kültürümüzde bilhassa bu yön ön plana çıkarılmıştır. Çocuğun cinsiyetine göre kadına verilen değer ve doğum sonrası uygulanan ritüeller farklılık arz eder. ‘’Kız doğuran, it gibi; oğlan doğuran, at gibi yatar; Kız doğuran, kısılı kısılı yatar;

oğlan doğuran, doğtaşlanarak yatar; Oğlan doğuran, koşudan gelmiş at gibi; kız doğuran, üleş (leş) yemiş it gibi yatar'' sözlerinde kız çocuğu doğurduğu için toplumsal baskı nedeniyle kendini mahçup hisseden annenin duygularının yatış şekline yansıdığı görülmektedir. ''Kız doğuran, kızıl don giymesin (giymez); Kız doğuran, kırmızı giymez'' sözlerinde ise cinsiyet ayrımında renk unsuru kullanılmış, kız çocuk sahibi olan annenin bugün mutluluğun rengi olan kırmızıyla donanamayacağı ifade edilmiştir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen ''Kızı olanı kızıl otağa kondurma'' uygulamasında ise kız çocuk için kırmızı rengin tercih edilmesi, renklere yönelik zamana göre değişen bakış açısıyla izah edilebilir. ''Oğlan doğuran, oğlak yer; kız doğuran, kuymak yer; Kız olursa kuymak, oğlan olursa oğlak'' kullanımlarında doğumdan sonra verilen yemeklerden kuymağın kız çocuğu, oğlağın ise erkek çocuğu temsil ettiği görülmektedir. ''Oğlanın karası, para kesesi; kızın karası, can tasası'' atasözünde ise kız evladın kötü ahlakı ''kızın karası''şeklinde ifade edilerek böyle bir kızın aile için endişe kaynağı olduğu düşüncesi, oğlan çocuğun mirasyedi özelliğiyle mukayeseli verilmiştir. Bunlar dışında ''Az verenin, gızı olsun; Kız anası, kızdırma çırası; oğlan anası, raf alması; Kız kızgın haber, oğlan olgun haber; Kızın yüzü, soğuk olur; Oğlan doğuran, övünsün; kız doğuran, dövünsün; Yaa, yazık ! Oğlun yok mu; Yeddi tene gancık babası'' şeklindeki kullanımlarda da kız çocuğu değersizleştirilmektedir.

Talihli, Kısmetli Bir Varlık, İstenen Bir Değer Olarak Kız Çocuk

Kız evladın, doğuştan nasipli, anne ve babasına düşkün, hayırlı bir evlat olacağı düşüncesi ''Doğurduğun kız olsun, dokuduğun bez olsun; Kız büyür, bahtı beraber yürür; Kız çocuğu, Tanrı'dan nasipli doğar, evlenirken de on nasibinden dokuzunu koca evine götürür'' gibi sözlerle anlatılmaktadır. Ailenin hemen hemen tüm sorumluluğu, zorlu yaşam koşulları içerisinde erkek çocukların omzunda olduğu için erkek çocuklar tarafından zaman zaman kız, şanslı bir cinsiyet olarak görülür: ''Bahtım olsaydı anamdan kız doğardım; Şansım olsaydı annem beni kız doğururdu; Talihim olsaydı anamdan kız doğardım''. Kullanımların tümü atasözü niteliğindedir.

Evin Tadı Tuzu Olarak Kız Çocuk

Kız çocuğu tavır ve davranışlarıyla evin neşe kaynağı olduğu düşüncesi çiçek, bal gibi benzetme ve göz, tuz gibi karşılaştırmalarla ''Dünyanın tadı göz, aşın tadı tuz, evin tadı kız; evin çiçeği; Kıza adını sormuşlar, balcı kız, demiş; öyleyse daha tatlıdır, demişler''

şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Seversen oğlanı sev, kız kendini sevdirir’’ sözüyle kızın tabiatında olan sevimliliğe vurgu yapılırken, ‘’Kız bir sevgi ile doğar, bin sevgiye çıkar; oğlan bin sevgi ile doğar, bir sevgiye iner’’ sözünde doğumdan yetişkinliğe kadar olan süreçte yaşananlar nedeniyle cinsiyete bakış açısında meydana gelen değişim yansıtılmıştır. ‘’Evin çiçeği’’ tamlaması dışındaki kullanımların atasözü niteliğinde olduğu görülmektedir.

2.1.6. Çocuk Sahibi Olabilmek İçin Yapılanlar

Cinsiyet ayrımı olmaksızın çocuk sahibi olabilme düşüncesiyle yapılan uygulamaların bir kısmı ‘’Allah bir evlat verse ama gız ama oğlan ne verirse versin; Allah çoluk çocuğa karıştırsın; Allah oğul uşak sahibi etsin; Kadir mevlam, bana bir devlet (bebek) göster’’ şeklinde iyi niyet ifadesi ve dua şeklinde olmakla birlikte büyük bir kısmı ‘’ağza tükürmek, buğa koymak, buğuya oturtmak, çömlek tutmak, doğana girme, ebelemek, eğelik, karın çektirme, kız eğrisi düzeltme, kupa çekme’’ şeklinde çocuk isteyen kadına yönelik müdahalelerden oluşur.

Çocuk sahibi olma arzusuyla edilen dualarda, fizikî ve karakter olarak hiçbir nitelik aranmadan koşulsuz çocuk sahibi olma arzusu, ‘’Allah’ım bir çocuğum olsun da tek gazan gafalı, gazma dişli olsun; Allah’ım bir uşağım olsun da heyirsiz olsun; Allah’ım ne olursa (yılan, çıyan vb.) bana bir evlat ver; Bir çocuğum olsun da hayırsız olsun; Bir çocuğum olsun da yılan olsun; Bize bir çocuk ver de ister kuru kafa olsun; Çocuğum olsun da yılan olsun, köpek olsun, keçi olsun’’ şeklinde genellikle korku ve ürküntü uyandıran hayvanlar üzerinden ifade edilmiştir. Çocuk sahibi olmak isteyen kadına yönelik müdahalelerin bir kısmı ’’bel çekmek, bele bardak atmak, çömlek kapamak, kuşak bağlama, küp çekme’’ şeklinde sorunlu bölge olarak görülen bele, bir kısmı ise ‘’buğa koymak, buğuya oturtmak’’ şeklinde cinsel bölgeye yöneliktir. ‘’Buğa koymak, buğuya oturtmak, dağana koymak, doğana girme’’ gibi uygulamalar, hastalığın sıcak uygulamasıyla çözülebileceği düşüncesini yansıtır. ‘’Allah çoluk çocuğa karıştırsın; Bir tarafınız evlat, bir tarafınız devlet ola’’ gibi dualar ve temenniler dışında ‘’boy muskası, hacet namazı, hocaya okutmak, çocuk mevlidi, çocuk muskası; Senin çocuğun kurban istiyor’’ şeklindeki söz ve uygulamalar dinî nitelikteyken,‘’agat taşı; Al sana bir göbek, ver bana bir bebek; ara ilacı; Aramadan bulsun; ballı çerez, bez bağlamak, çaput bağlama, dervişle karşılaşma, dilek ağaçları, elma ağacı, fala baktırmak, götürüngü,

hamama götürme, derder pilavı, karasakız yakısı'' uygulamaları daha çok geleneksel kültüre aittir.

''Ebelemek, eğelik, götürüngü'' sözleri kelime, ''agat taşı, ağza tükürmek, ara ilacı, ballı çerez, bel çekmek, bele bardak atmak, bez bağlamak, boy muskası, buğa koymak, buğuya oturtmak, çaput bağlama, çocuk mevlidi, çocuk muskası, çömlek kapamak, çömlek tutmak, dağana koymak, derder pilavı, dervişle karşılaşma, dilek ağaçları, doğana girme, elma ağacı, fala baktırmak, hacet namazı, hamam götürme, hocaya okutmak, karasakız yakısı, karın çektirme, kız eğrisi düzeltme, kupa çekme, kuşak bağlama, küp çekme'' kelime grubu diğerleri ise cümle niteliğindedir. Kelime ve kelime grubu düzeyindeki yapıların büyük bir kısmı Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Başvurulan Kişiler, Döl Sağlayıcı Güçler

Çocuk sahibi olabilmek için başvurulan kişilere bakıldığında Şamanist dönemlerde çocukların koruyucusu, doğumu kolaylaştıran ve döl sağlayıcı bir güç olarak algılanan ''Umay'' kelimesinin mitolojik, çocuğu olmayanların başvurdukları bir dede olan ''aralık ebesi ve bağlantı'' tamlamalarının ise geleneksel-kültürel boyutu olduğu söylenebilir.

Erkek Çocuk İçin Yapılanlar

Erkek çocuk sahibi olabilmek için yapılan uygulamaların büyük bir kısmı, ''Allah oğlan anası olmak nasip etsin; Allah sana bir oğul versin; Allah sana bir yetmen oğul vere; Allah sana paşa nasip etsin; Çok verenin, oğlu olsun; Oğul ekmeği yiyesin; Yedi oğlanla bir sofraya oturasın; Yedi oğul babası olasın'' şeklinde edilen dualardan, iyi niyet ifadelerinden oluşmakla birlikte uygulamalar, ''beyaz kabağa oturtma, ekmek mayası değiştirmek, kırk gün oğlan adı söylemek, kucağa erkek çocuk verme, yatakta oğlan çocuğu yuvarlamak, sağ yana yatmak'' şeklinde çeşitlilik arz eder.

Uygulamalarda istenen erkek çocuk genellikle ritüelin içerisinde yer almakta ve anne adayı kadınla çocuğun teması sağlanmaktadır. ''Al kalçası büyüğü, doğursun pençesi büyüğü (erkeği); Avrat lazım kalçalı, oğlan doğursun aslan pençeli'' kullanımları ise erkek çocuk sahibi olmakla kadının kalça bölgesinin büyüklüğü arasında kurulan ilginin ifadesidir. ''Erkek adamın erkek çocuğu olur; Hatun gerek bey doğura'' gibi ifadeler ise bir baba için erkek çocuğun tercih edilen bir cinsiyet olduğunu göstermesi açısından

dikkat çekicidir. Dilek ifadelerinde dikkati çeken bir diğer nokta ise çocuk sayısı olarak bir ya da yedi çocuğun temenni edilmesidir.
Kuruluş açısından bakıldığında, ‘’adaklı çocuk, beyaz kabağa oturtma, ekmek mayası değiştirmek, kırk gün oğlan adı söylemek, kucağa erkek çocuk verme, oğlan çocuğu yuvarlamak, sağ yana yatmak’’ sözleri kelime grubu diğerleri ise cümle niteğindedir.

Kız Çocuk İçin Yapılanlar

Kız çocuk sahibi olabilmek için yapılan uygulamaların erkek çocuğa göre daha sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle geleneksel kültürde, erkek çocuğun kız çocuğa göre daha çok tercih edilen bir cinsiyet olmasıyla ilgilidir. Sözlü kültürde, edilen duanın kabul olması hâlinde kız çocuğun evlenme çağına geldiğinde eş adayında hiçbir nitelik aranmadan ilk isteyene verileceğinin vurgusu yapılmakta, nitelik aramama durumu ise hayvan adlarından kurt, kedi, köpek örnekleriyle temsil edilmektedir: ‘’Allah bene bir tene evlat versin, gız verirse ilk önce gurt gelse gurda vereceğim; Çocuğum kız olursa ilk isteyene vereceğim; Ey koca kudret ! Bana bir kız evlat ver, köpek istesin köpeğe, kedi istesin kediye vereceğim’’.

2.2. GEBELİK DÖNEMİ

2.2.1. Gebelik, Gebe Bırakma, Gebe Kalma, Gebe Olma

Gebelik

Argo bir ifade olan ‘’orta kat kirada’’ sözünde gebeliğin belli bir süreyle sınırlı olma durumuna, ‘’yüklülük’’ kelimesinde bedende taşınan ağırlığa, ‘’gebe olmaḳlıḳ’ kelime grubunda karın bölgesindeki şişliğe, ‘’tutış’’ kelimesinde ise canlının bedende saklanma, tutulma durumuna vurgu yapılmıştır. ‘’Âbistenî, ḥaml, hāmilelik, gebe olmaḳlıḳ, tutış’’ sözleri, Osmanlı Türkçesi, ‘’yüklülük’’ kelimesi ise Kıpçak Türkçesi döneminden tespit edilmiştir.

Gebe Bırakma

Gebe bırakmakla ilgili kullanımlarda hamilelikle birlikte kadının taşıyacağı ağırlık, karın bölgesindeki şişlik esas alınmıştır. ‘’Yüklemek, yüklendirmek, yüklü etmek, yüklü

ḳılmaḳ‘’ sözleri taşınan ağırlıkla, ‘’gebe etmek, ḳarnını şişirtmek, kebertmek, şişirtmek’’ ise karın bölgesinde oluşan şişlikle ilgilidir.
‘’İhbal, yüklemek, yüklendirmek’’ kullanımları kelime, diğerleri kelime grubu yapısındadır. ‘’Yüklemek, yüklü ḳılmaḳ’’ fiilleri Harezm Türkçesi, ‘’kebertmek’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’gebe etmek, ihbal, yüklü etmek’’ Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Karnını şişirtmek’’ deyimi ise argo bir söylemi içermesiyle diğerlerinden ayrılır.

Gebe Kalma ve Gebe Olma

Gebe kalmakla ilgili kullanımların ‘’bollaşmak, kebermek, üflemek, üzerlenmek, yükürmek’’ dışında, ‘’anne adayı olmak, boyunda olmak, çocuğa kalmak, çocuk peydahlamak, gümanlı olmak, gümannı galmak, günü geçmek, hamile olmak, karpuz yutmak, kazanına fare düşmek, kuluçkaya yatmak, oğlana kalmak, uşağa kalmak, uşak hali olmak’’ şeklinde birleşik fiil kalıbındaki sözlerden oluştuğu görülmektedir. Adlandırmalarda, gebe bırakmakla ilgili kullanımlarda olduğu gibi, bedende taşınan ağırlık için daha çok yük kelimesi tercih edilmiş ve bu kelimeden ‘’yük kötürmek, yüklemek, yüklü olmak, yükürmek’’ şeklinde yapılar oluşturulmuştur. Bunların dışında, ‘’günü geçmek, kuluçkaya yatmak, orta katı kiraya vermek, takvimi şaşmak’’ deyimlerinde zaman, ‘’bollaşmak, gebe kalmak, gebe olmak, karnı olmak, karnına üfletmek, ḳarnını şişirtmek, karpuz yutmak, kebermek, üflemek’’ fiillerinde çeşitli benzerlik ilişkileriyle karın bölgesindeki genişleme ve şişlik, ‘’ağır ayaḳ bolmaḳ’’ deyiminde bedenen ağırlaşma, hantallaşma durumu, ‘’bebek beklemek, çocuk beklemek’’ kullanımlarında doğacak canlıyı bekleme durumu ön plana çıkarılmıştır. ‘’Anne adayı olmak’’ deyimi ise gebelik sürecinin riskleri göz önüne alındığında gebeliğe temkinli bakış açısını yansıtır. ‘’Çökeleği kurtlandırmak, kazanına fare düşmek, kuluçkaya yatmak, küpe sıçan düşmek’’ deyimleri ise kadının karın bölgesiyle çökelek, kazan, küp ve tavuk, çocukla civciv, fare, sıçan ve kurt arasında kurulan ilginç benzerlik ilişkisinin örnekleridir.
Kullanımların büyük bir kısmının deyim kuruluşunda argo sözlerden oluştuğu görülmektedir. ‘’Bollaşmak, kebermek’’ fiilleri Kıpçak Türkçesi döneminden tespit edilmiştir. Anadolu ağızlarında ise yük kelimesiyle oluşturulan yapıların yaygın bir kullanım alanının olduğu görülmüştür.

2.2.2. Gebe Kadın

Gebe kadınla ilgili adlandırmalarda özellikle gebeliğin son evresinde artan kilolar nedeniyle ağırlaşan kadının fizikî görünümü, hamilelik süresi, gebe kadının iki canlı olma özelliği, kadının genetik kodlarında olan doğurganlık vasfı, taşınan canlıyla kimi hayvanlar arasında kurulan benzerlik ilgisi gibi hususlar dikkate alınmıştır.

Bebeğin büyümesiyle birlikte hamilelik son evresinde artan kilolar nedeniyle hantallaşan kadın daha çok yük ve ağır kelimeleriyle karşılanmıştır: ‘’agırlıg, ağır, ağırlıklı, yüklü, yüklük’’. Ağır kelimesi ‘’ağırayak, ağırayaklı, ağırcanlı, ağırtaban’’ gibi sıfat tamlaması kuruluşlarına sıfat, ‘’ayağı ağır, ayağı ağırlı, ayağa ağırlıklı’’ şeklindeki kısaltma gruplarına ise isim unsuru olarak katılmıştır. Karında taşınan bebeğe karşılık kullanılan yük kelimesinden ‘’boyu yüklü, koynu yüklü, üstü yüklü, üzeri yüklü, yüklü’’ şeklinde kelime ve kelime grupları oluşturulmuştur. ‘’Doğum getirecek, doğurgaç, doğurucu’’ kullanımları kadının doğurganlık özelliğinin vurgulandığı, ‘’aylı’’ kullanımı ise hamileliğin dokuz ay gibi sınırlı süresine gönderimde bulunan yapılardır. ‘’Gunnacı’’ kelimesi, bebekle at arasında kurulan hareket, ‘’bozalacı, guzlacı’’ kelimeleri ise bebekle kuzu ve buzağı arasında kurulan masumiyet ilgisiyle açıklanabilir. ‘’Misafir beklemek; Yolcusu var’’ şeklindeki sözler ise bebeği bir misafir, yolcu olarak gören düşünce dünyasının tezahürü olan kullanımlardır.

Gebe kadını karşılan diğer sözler ise şunlardır: ‘’âbist, âbistân, âbisten, ağzı kel, anne adayı; Arka eteği uzamış, ön eteği kısalmış; baklayemez, bār-dār, başı kel, bebeli, beçe-dâr, botlaçı, boylu; Boylarında bar; buğaz; Çağası var; çatlayasıca, digani, domes, dolu, evinlig, gargın, gebe, gebeç, girân-bâr, göde, gödeçmen, gövdeli, gunnacı, gümanlı, gümen, gümenci, haamoş, hâbile, ḥāmil, ḫāmile, içlig, iki canlı, kâmile, karnı dolu, kel, koynu dolu, kumlayacak, mayalı, meyveli kadın, türük, uşaklı, üzerli, yerikli’’.

Gebe kadınla ilgili tespit edilen kelimelerin büyük bir kısmı Anadolu ağızlarına özgüdür. Bilhassa ağır ve yük kelimesiyle kurulan yapıların ağızlarda geniş bir kullanım alanı vardır: ’’aġarlaġ, agırlıg, ağırdaban, ağırtaban, yuklü, yükli, yüklüg, yüklük vb.’’

‘’Evinlig, içlig’’ kelimeleri Uygur Türkçesi, ‘’aylı’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, ‘’ḥāmil, ḥāmile’’ kelimeleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’âbist, âbistân, âbisten, bâr-dâr, beçe-dâr, girân-bâr’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.2.3. Gebelik Süresi ve Gebeliğin İlk Ayları

Gebeliğin ilk ayları için bağışıklık sisteminin zayıf düşmesine, sinir ve strese bağlı olarak gebe kadının dudak bölgesinde görülen kabarcıklar esas alınmış ve belirmek anlamındaki uç- fiilinden ‘’uçuk çıkarmak’’ şeklinde bir kelime grubu oluşturulmuştur. Argo olan bu ifadenin dışında, Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen Arapça ‘’müddet-i haml’’ sözü de bu bağlamda kullanılmıştır.

2.2.4. Vücuttaki Lekeler ve Sivilceler

Tespit edilen sözlerde gebelik döneminde ortaya çıkan sivilce ve lekelerin daha çok yüz bölgesinde yoğunlaştığı ve bu lekelerin kız çocuğa işaret olarak yorumlandığı görülmektedir. Yüzde, bacakta ve diğer bölgelerde görülen sivilce ve lekeler için kullanılan ‘’çiğit’’ kelimesi ve alafonları olan ‘’cığıt, cıhıt çığıt, çığırtı, çivit, çiyit’’ bir bitki adından hareketle oluşturulmuştur. ‘’Ziyaret beni’’ ise hamile kadınların kutsal mekânları ziyareti sırasında farkında olmadan mekânlara temasıyla vücutlarında oluşacağına inanılan siyah ve kırmızı lekelerdir. Diğer kullanımlar şunlardır: ‘’bahaklaşmak, çaparlık’’.

2.2.5. Hastalıklar

Doğumun yaklaşmasıyla birlikte gebe kadında artan sıkıntılar, bunalım durumu ‘’buñlanmak’’ fiiliyle ifade edilmiştir. Gebeliğin temel belirtilerinden olan bazı kadınların yoğun bir şekilde yaşadığı bulantı hissi ve baş dönmesi durumunun ‘’beyni bulanmak’’ şeklinde ifade edilmesi ise rahatsızlığın beyin merkezli olmasıyla açıklanabilir. Anadolu ağızlarından tespit edilen ‘’buñlanmak’’ fiilinin Eski Türkçe döneminde sıkıntı anlamında geçen buñ ismiyle bağlantısı açıktır.

2.2.6. Gebelik Süresince Bakılan Şeyler ve Etkileri

‘’Aya bak, ay gibi olsun; güne bak, gün gibi olsun; Güzele bak, çocuğun güzel olsun’’ cümleleri, gebe kadının gebelik süresince baktığı şeylerin, bebeğin fizikî yapısı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Çocukta istenen bir özellik olan fizikî güzellik ve bunun ölçüleri kabul edilen beyazlık ve parlaklık, anne ve babadan gelen genetik özellikler yerine, gebe kadının güzel insanlara, edebiyatımızda parlaklığın, güzelliğin temsilî olan aya ya da güneşe bakması şartına bağlanmıştır.

2.2.7. Çocuğun Cinsiyetini, Fizikî ve Ruhsal Yapısını Belirleme, Etkileme

Cinsiyeti Tahmin Etme, Belirleme

Kullanımlarda daha çok kız çocuk sahibi olan, erkek çocuğu olmayan ailelerin cinsiyeti belirlemeye, tayin etmeye yönelik uygulamalar içerisine girdiği görülmüştür. Bu anlamda erkek çocuğa sahip olmak amacıyla ‘’Kızı taşladım, oğlana başladım; Kızı boşladım, oğlana başladım’’ sözleriyle doğurganlığın sembolü olan ağacın taşlanması ya da bütün çocukları erkek olan kadınla ‘’uçkur değişimi’’ uygulamalara gidilmiştir. Doğacak çocuğun cinsiyetinin tahmininde ise kadının yüzünde yoğun bir şekilde beliren ‘’çaparlık’’ adı verilen çil ve lekeler, kadının ağırlığı ve ekşiye aşermesi ‘’Kız yükü, duz yükü; Ye ekşiyi, doğur Ayşe’yi’’ sözlerinde kız çocuğun olacağı şekinde yorumlanırken, aşerilen tatlı yiyecekler ‘’Ye tatlıyı, doğur atlıyı; Ye tatlıyı, doğur Hakkı’yı’’ şeklinde erkek çocuğa işaret olarak algılanmıştır. Bu bağlamda ‘’Kızı veren Allah, oğlanı da verir’’ şeklinde ifadeler de kullanılmaktadır. ‘’Çaparlık’’ kullanımı kelime, ‘’uçkur değişimi’’ kelime grubu diğer ifadeler ise cümle kuruluşundadır.

Fizikî Yapıyı Belirleme

‘’Allah nur topu gibi bir çocuk versin; Allah sana kara başlı, kara kaşlı çocuklar versin’’ dilekleri, çocuğun beyaz, parlak yüzlü, kara kaşlı olmasına yönelik temenni, dua mahiyetinde kullanımlarken, Ağızlardan alınan ‘’çıtımık’’ ve Arapça ‘’melengiç’’ kelimeleri çocuğun gözlerinin renkli olması amacıyla gebeye yedirilen yiyecekleri karşılar. ‘’Çıtımık ve melengiç’’ kelime diğer sözler ise cümle düzeyindedir.

Ruhsal Yapıyı ve Karakteri Belirleme

‘’Karın sıpa doğursun’’ dışındaki ifadeler, iyi niyet, temenni niteliğindedir. Çocuğun karakterini belirlemeye yönelik cümlelerde çocuğun ailesine, vatanına hayırlı bir evlat olması isteği ‘’Allah evladın da hayırlısını versin; Allah hayırlı evlat, hayırlı devlet versin; Allah hayırlı evlat ihsan etsin; Allah sana hayırlı çocuklar versin; Allah’ım bana hayırlısıysa bir çocuk ver hayırsızsa verme’’ şeklinde dile getirilmiştir. ‘’Karın sıpa doğursun’’ bedduasında ise çocuğun hayırsız, faydasız olması isteği, bir hayvan adı olan sıpa kelimesiyle temsil edilmiştir.

İştahlı Çocuk İsteme

Doğacak çocuğun yemek sorunu yaşamaması isteği ise ‘’Allah kursaklıca evlat versin’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.2.8. Doğurgan Olma Durumu

Doğurganlık ‘’betli bereketli’’ şeklinde genel anlamda olumlu, istenen bir özellik olarak görülse de kadının bakabileceğinden fazla çocuk yapması ‘’Allah sana tavuk cibisi kadar çocuk versin; Köpek gibi doğurup kedi gibi yiyesin; Ön eteklerini çocuklar bassın’’ cümlelerinde olduğu gibi olumsuz, istenmeyen bir yön, sevilmeyen bir kişiye yönelik ilenç unsuru olarak görülmüştür. Bu ifadelerde doğurganlık açısından kadınla köpek ve tavuk arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur. Buna benzer bir başka benzerlik ilgisi ‘’kuluçka fabrikası ve damızlık’’ adlandırmalarında vardır. Çok sık hamile kalan kadın, tavuk konusunda seri üretim yapan fabrikaya ve yalnız döl alınmak için yetiştirilen hayvana benzetilmiştir. Çocuk sayısının artmasıyla çocukların sıkıntılarının, üzüntülerinin de artacağına yönelik düşünce ise ’’Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder; Ya evlat bir ya ocak kör gerek’’ şeklinde ifade edilmiştir.
Doğurganlık ve çok çocuk sahibi olma durumu için kullanılan diğer ifadeler şunlardır: ‘’Biri eşikte biri beşikte; Biri emcikte biri memcikte; ceketini atsa hamile kalmak, cırbālu, cibara; Çamuru karnında, çiçeği burnunda; çerçi boncuğu gibi düzülmek, doğurgan, doğurganlık, nüfus patlaması yapmak, tıñgıl mıñgıl, tölçek, velûd, yağmurlu günde saymak’’. Yapısal açıdan bakıldığında ‘cırbālu, cibara, damızlık, doğurgan, doğurganlık, tölçek, velûd’’ ifadeleri kelime, ‘’betli bereketli, ceketini atsa hamile kalmak, çerçi boncuğu gibi düzülmek, kuluçka fabrikası, nüfus patlaması yapmak, tıñgıl mıñgıl, yağmurlu günde saymak’’ kelime grubu diğerleri ise cümle düzeyindedir. ‘’Tölçek’’ kelimesi Harezm Türkçesi, Arapça ‘’velûd’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilmiştir.

2.2.9. İleri Yaşlarda Gebelik

Günümüzde çeşitli sebeplerle evlilik ve çocuk sahibi olma yaşı gecikse de ileri yaşlarda çocuk sahibi olmanın hem psikolojik hem de tıbbî açıdan çeşitli sakıncaları vardır. Anadolu ağızlarından tespit edilen adlandırmalarda ileri yaşlarda çocuk sahibi olma

durumu tabiat olayları ve mevsimsel geçişlerle anlatılmaya çalışılmış, çocuğun güzel günlerini göremeden hayatiyetin sonlanacağının vurgusu yapılmıştır: ‘’güzleklemek, kırağıya kabak yetiştirmek’’.

2.2.10. Gerçek Olmayan Gebelik

Anne adayında gebelik belirtileri olsa da gerçek de olmayan bir durum anlamında yalancı kelimesiyle ‘’yalancı gebelik’’, gebeliğin teşekkül ettiği döl yatağı haricindeki bölge için dış kelimesiyle ‘’dış gebelik’’ şeklinde sıfat tamlamaları oluşturulmuştur. ‘’Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen ‘’cenîn-i kâzib’’ tamlaması ise bu anlamda kullanılan bir başka ifadedir.

2.2.11. Tüp Bebek

Tüp bebek, çocuk sahibi olamayanlar için modern tıbbın sunduğu yöntemin halk ağzındaki karşılığıdır. Kadın üreme organındaki rahatsızlık yüzünden ana rahmi dışında bir tüp içerisinde döllenme gerçekleştirilir. Adlandırmada işlemde kullanılan alet esas alınarak ‘’tüp bebek’’ şeklinde bebeğin oluşumu ortaya konmuştur.

2.2.12. Taşıyıcı Anne

Başkasına ait çocuğu kendi karnında büyüten kadın için kullanılan taşıyıcı ve kiralık sıfatıyla ‘’kiralık anne, taşıyıcı anne’’ şeklinde sıfat tamlamaları oluşturulmuştur. Bu kullanımlar söz konusu durumun geçiciliğiyle izah edilebilir.

2.2.13. Gebeliğin Belirtileri ve Anlaşılması

Gebelik Belirtileri

Gebelik sürecinin tabii sonucu olarak gebe kadında fizikî ve ruhsal birtakım değişimler meydana gelir. ‘’Yemeden içmeden kesilme’’ deyimi iştahla diğer ifadeler ise gebe kadındaki fizikî değişimle ilgilidir. Fizikî değişim ‘’kirpiklerin birleşmesi, gözlerin halkalanması, uçuk çıkarmak’’ tamlamalarında olduğu gibi, vücudun pek çok bölgesinde görülmekle birlikte büyük ölçüde karın bölgesiyle ilgilidir: ’’çövelgin, etehlerin gısılması, göde, göynegin gödelmesi, gözükün, karnı büyümek, karnın büyümesi, yaykanlaşma, yüksünmek’’. ‘’General, karpuz yutmuş solucan’’

adlandırmaları ise gebe kadının fizikî görünümüyle solucan ve omuzlar arkada, gerine gerine yürüyen bir komutan arasında kurulan benzerlik ilgisini yansıtır.

Gebelik Testi

Anne adayının gebe olup olmadığının anlaşılması için yapılan en yaygın uygulamalar gebelik testleridir. Bu testlerle ilgili tespit edilen sözler kelime grubu düzeyindedir. Bunlardan ‘’gebelik testi, kurbağa testi’’ sözlerinde test kelimesi kullanılarak belirtisiz isim tamlaması kalıbında yapılar oluşturulmuştur. ‘’Kurbağa testi’’ tamlamasında testte kullanılan canlı, ‘’sopaya işemek’’ deyiminde ise testin yapılma şekli ve testte kullanılan araç sözün esasını teşkil etmiştir.

Gebeliği Öğrenme

Kişinin gebe olup olmadığını anlamaya yönelik ‘’Bir şey var mı; Orta kat dolu mu boş mu ?’’ sorularında, birilerinin bebek kelimesi kullanılmadan dolaylı yollla hamile kadının ağzını arama çabası, ‘’Bebek geliyor mu ?’’ ifadesinde ise doğrudan bebek kelimesi kullanılarak gebeliği öğrenme düşüncesi söz konusudur. Kullanımların tümü cümle düzeyinde olup soru anlamı taşır.

Çocuğun Kimden Olduğunu Sorma

‘’Ev sahibi belli mi ?’’ ifadesi gebe kadına, çevresindekilerin çocuğun babasını öğrenmek için baba kelimesini kullanmadan üzeri örtülü biçimde yönelttikleri alay yollu bir sorudur.

Ani Hamilelik Haberi

Kimsenin haberi olmadan çocuk yapma durumu için aniden büyük bir şok etkisi yaratma, şaşırtma anlamındaki patlatmak fiiliyle ‘’çocuk patlatmak’’ şeklinde bir kelime grubu oluşturulmuştur.

2.2.14. Bebeğin Oluşumu, Anne Karnındaki Durumu, Gelişimi ve Hareketleri

Bebeğin Oluşumu

Bebeğin oluşumu için anne karnında yeni bir canlının hayat bulması anlamında ‘’düşmek’’ fiili yanında, bu yeni canlının oluştuğu bölge de dikkate alınarak ‘’ana rahmine düşmek’’ şeklinde bir birleşik fiil de oluşturulmuştur.

Anne Karnındaki Canlı

Adlandırmalarda canlının yaşadığı yer, bu yerin geçiciliği, anne karnında geçen süre, canlının gelişim süreci gibi hususlar dikkate alınmıştır. ‘’Ḳarındaḳılar’’ kelimesinde canlının yaşadığı bölge olan karın kısmı, ‘’kiracı’’ adlandırmasında canlının yaşadığı bölgenin daimî yaşam alanı olmaması düşüncesi, ‘’yolcu’’ kelimesinde anne karnının gerçek dünyaya uzanan bir yol ve taşınan canlının da yolcu olduğu algısı, ‘’döl, dölüt, embriyo’’ sözlerinde ise canlının anne karnındaki gelişim süresi ön plana çıkarılmıştır. Kullanımlar içerisinde sadece ‘’melafih’’ kelimesi taşınan canlının erkek olduğu anlamını taşır. ‘’Külünçül’’ kelimesi ise kışın en şiddetli dönemi olan erbainden sonraki elli gün içinde ana rahmine düşmüş bebekler hakkında kullanılan bir sözdür. Anne karnındaki canlı için kullanılan diğer kelimeler şunlardır: ‘’bala, cenīn, döl, dölüt, habel, ḥaml, oġlan, oğulcuk, ruşeyn, togdaç, yük’’.
‘’Ḳarındaḳılar’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’bala’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’cenīn, togdaç, yük’’ kelimeleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’döl, habel, ḥaml, külünçül, melâfîh’’ Osmanlı Türkçesi, ‘’oġlan’’ kelimesi Çağatay Türkçesi döneminden ‘’kolon’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Gelişimi ve Hareketleri

Bebeğin gebeliğin ilerleyen dönemlerinde anne karnında kıvışlaması, sağa sola dönmesi genel anlamda hissedilen hareketliliği, anne ve baba için heyecan verici olup bebeğin sağlıklı olduğuna işarettir. Anadolu ağızlarından tespit edilen ‘’elik etmek, eliklemek’’ ifadeleri, bebeğin anne karnında büyümesiyle diğer ifadeler ise hareket becerileriyle ilgilidir. Canlıdaki büyüme, bir organ adıyla canlının ele gelecek büyüklüğe ulaşması anlamındaki ‘’eliklemek‘’ kelimesi ve ‘’elik etmek’’ birleşik fiiliyle, bebeğin bulunduğu doğru bölgeden ayrılması, ters dönmesi durumu ise uzaklaşmak, ayrılmak

anlamındaki ır- fiiliyle ‘’ırılmak’’ şeklinde ifade edilmiştir. Bebeğin gelişimi ve hareketleri için kullanılan, Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen Arapça kelimeler ise şunlardır: ‘’irtikâz, takliye, tehennüc’’.

Sağlıklı Bir Şekilde Dünyaya Gelme

Bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi bağlamında tespit edilen sözlerin tamamının dua, temenni mahiyetindeki cümlelerden oluştuğu görülmüştür. Kullanımlarda doğacak bebeğin sağlıklı olması düşüncesi, organ adları el ve ayak kullanılarak ‘’Allah elimize vere; Eli ayağı düzgün ola; Eli ayağı sağlam olsun’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.2.15. Aşerme

Aşerme Durumu

Gebe kadın, hamileliğin bilhassa ilk aylarında akla gelmedik yiyecekleri aşırı derecede yiyip içme arzusu duyar. Bu durumu ifade etmede kullanılan en yaygın adlandırma, yemek anlamındaki aş kelimesiyle bir şeye ulaşmak istemek anlamındaki er- yardımcı fiilinden oluşan ‘’aşermek’’ fiilidir. Bu adlandırmanın ’’ağşermek, aşarmak, aşermek, aşılamak, aşırmak, aşirmek, aşiyirmek, aşörmek, aşyarmak, aşyerimek, aşyirmek’’ şeklindeki fonetik varyantları, Anadolu ağızlarında geniş bir kullanım alanına sahiptir. Aş kelimesiyle oluşturulan diğer yapılar ise şunlardır: ‘’aşerginliği, aşyerikliği, aşyerme’’.

Gebeliğin yiyecek ve içeceklere karşı duyulan aşırı istek dışında bir başka boyutu da bazı yiyeceklerden tiksinme ve aşırı bulantı hissidir. Adlandırmalarda aşerme sürecinin bu yönü daha çok bir şeyi beğenmemek anlamındaki yer- fiilinden ‘’yerginlik, yerginmek, yerik yermek, yeriklemek, yerinmek, yerüklü olmak, yürük çekmek’’, karıştırmak anlamındaki çal- fiilinden ‘’çalık, çalık çalmak’’ ve bir organ adı olan ağız kelimesiyle ‘’ağız bozukluğu, ağız tatsızlığı, ağız yerikliği’’ şeklinde ifade edilmiştir. Aşerme bağlamında tespit edilen diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’ayyermek, baklayı yutmak, bozgunluk, cıda, fenalık duymak, gönül kötülüğü, hamur üretmek, kellik, umsunmak, vihâm, yelikmek, yumurta çalkamak’’.

Yapısal açıdan bakıldığında ‘’bozgunluk, cıda, kellik, umsunmak, vihâm, yelikmek’’ dışındaki sözlerin kelime grubu yapısında olduğu görülmektedir. Sözlerin büyük bir

kısmı, Anadolu ağızlarına özgüdür. ‘’Umsunmak’’ fiili Kıpçak Türkçesi, Arapça ‘’vihâm’’ kelimesi ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Aşeren Kadın

Gebelik döneminde yiyecek ve içeceklere karşı aşırı istek ya da tiksinti duyan kadını karşılamak için yiyecek anlamındaki aş ismine bir şeye ulaşmak istemek anlamındaki er- ve bir şeyi beğenmemek anlamındaki yer- yardımcı fiilleri ve bu yardımcı fiillere -An sıfat fiil eki getirilerek ‘’aşiren, aşyeren, aşyeriyen, aşyürüyen’’ şeklinde birleşik fiiller oluşturulmuştur. Aş kelimesiyle kurulan diğer birleşik yapılar ise şunlardır: ‘’aşçalan, aşerik, aşılayan, aşyeten’’. Yer- fiili, aş ismiyle oluşturduğu birleşik yapılar dışında ’’yergin, yerik, yerik yeren, yerikli’’ örneklerinde asıl fiil fonksiyonunda, tek başına da kullanılmıştır. Kadının gebelik sürecinde yaşadığı baş dönmesini, mide bulantısını, tiksinme hissini ifade etmek için bir organ adı olan baş kelimesiyle ‘’başı bozuk, başı bulanık, başı döngün, başı kel’’ ve mide anlamındaki gönül kelimesiyle ‘’gönlü kötü’’ şeklinde kelime grupları da oluşturulmuştur.
Bu kullanımlar dışında tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’ağzı tatsız, ayaktoplayan, bozgun, çocuk hastası; Çocuk kursağına düşmüş; dıḫerik; Kedi marazı bulmuş; vahma’’. Yapısal açıdan bakıldığında ‘’bozgun, dıḫerik, vahma, yergin, yerik, yerikli’’ sözleri kelime, ‘’Kedi marazı bulmuş’’ cümle diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır. Kelime düzeyindeki yapılardan ‘’dıḫerik’’ Ermeniceden, Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen ‘’vahma’’ ise Arapçadan alıntıdır.

Yersiz, Zamansız Aşerme

Gebe kadının yiyeceklere karşı aşırı isteği çal- fiiliyle ‘’aşçalmak’’, zamansız aşermesi ise yaz-kış zıtlığıyla ‘’Yaz buza yerikler, kış göbeleye yerikler’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Aşerme Dönemi

Gebe kadının yiyecek ve içeceklere karşı aşırı istek duyması ya da yiyeceklerden tiksinmesi, kadındaki bulantı, kusma hissi genellikle gebeliğin ilk aylarında görülür. Bu dönem, gebeliği hissetmek, fark etmek anlamındaki sez- fiili ve zaman anlamındaki devir sözcüğüyle ‘’seziklik devri’’ şeklinde isim tamlaması kuruluşunda ifade

edilmiştir. ’’Bozgunluk’’ sözü ise kadının bu dönemde yoğun olarak yaşadığı bulantı, kusma hissiyle ilgilidir.

İstekleri Karşılama, Nefsi Körleme

Gebe kadına canının çektiği yiyecek ve içeceklerin ulaştırılması durumu, ‘’aşvermek‘’, gebe kadının canının çektiği yiyeceklerden en azından tadımlık alması ise ‘’nefsi körlemek’’ deyimiyle ifade edilmiştir.

Aşermeden Doğan Rahatsızlık

Gebe kadının canı çektiği şeyleri yiyememesi neticesinde göğsünün kızarması ve yanması durumu için Anadolu ağızlarında ‘’umma’’ kelimesi kullanılmaktadır.

2.2.16. Doğacak Bebek ve Anne İçin Yapılan Hazırlıklar

Bebek Doğmadan Hazırlık Yapma

Çocuk doğmadan önce yapılan hazırlıkların ‘’Gelin eşikte, oğlan beşikte’’ cümlesi dışında, çocuğun anne karnında ölmesi ihtimali göz önüne alınarak olumlu karşılanmadığı, hayra yorulmadığı görülmektedir: ‘’Doğmadık oğlana, ad komak olmaz vb.’’ Kullanımlarda, çocuğun henüz doğmamış olması durumuna vurgu yapılarak doğum öncesi yapılan hazırlıkların ‘’Çocuk doğmadan kaftan biçilmez; Doğmadık çocuğa, don biçilmez; Doğmamış çocuğa, don biçilmez; doğmamış oğlana don biçmek’’ şeklinde don kelimesiyle temsil edildiği görülmektedir. İfadelerde anne karnındaki doğmamış canlı ise ‘’bebek, çocuk, oğlan’’ kelimeleriyle karşılanmıştır. ‘’Doğmamış oğlana don biçmek’’ sözü deyim, diğer ifadeler ise atasözü niteliğindedir.

Hazırlanan Bohça, Çeyiz, Yatak Takımı vb. Eşyalar

Bebek için aile tarafından hazırlanan ya da yakın çevre tarafından getirilen beşik, bohça, çeyiz vb. eşyaların ‘’beşik götürme, çocuk çeyizi, gundaḫ gurmaḫ, lohusa bohçası’’ şeklinde kullanımlara öncelikle yansıdığı görüldü. İfadelerde çeyiz kelimesi ‘’bebek çeyizi, çocuk çeyizi’’ şeklinde hazırlanan bohça, yatak takımı, beşik vb. eşyaların tümünü karşılayacak şekilde kullanılmıştır. ‘’Gıdılık, körpiçek’’ kelimelerinde hazırlanan eşyaların dolayısıyla doğacak canlının küçüklüğüne işaret edilmiştir. ‘’Kırklık, kırklık dizme’’ sözleri ise zaman kavramının esas alındığı, doğum sonrası

ritüellerle geçen kırk günlük süreye gönderimde bulunan kullanımlardır. Bu hususta tespit edilen diğer bir kelime ise ‘’İftadat’’tır. ‘’Gundaḫ gurmak, gıdılık, körpiçek’’ sözleri Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.2.17. Düşük

Düşük Yapma

Düşük gebeliğin ilk yarısında, yirminci haftasından önce ya da bebek beş yüz gram ağırlığa ulaşmadan önce gebeliğin sonlanması durumudur. Hayatiyeti sona eren canlı için cenin, dem, döl, çocuk, kuzu, oğlan, veled kelimeleri ‘’çocuk düşürmek, dem getmek, döl zayi olmak, iskât-ı cenîn, isḳāt-ı cenīn etmek, isḳāt-ı veled etmek, kuzuluğunu attırmak, oġlan bıraḳmaḳ, oġlan kemişmek, oġlan salmaḳ’’ şeklinde kullanılmıştır. Hayatiyetin sonlanması anlamında kullanılan düş- fiilinden ‘’çocuk düşürmek, düşük yapmak, düşüt düşürmek, oġlan düşmek, oġlan düşürmek, oġul düşürmek’’ şeklinde oluşturulmuş zengin bir söz varlığı söz konusudur.
Yapısal açıdan bakıldığında ‘’bel, düşmek, düşürmek, efgâne, sâkıt, salmağ, sukut’’ dışındaki sözler kelime grubu kuruluşundadır. Kullanıldığı dönem ve saha açısından bakıldığında, ’’düşmek, düşürmek, oġlan düşmek, oġlan düşürmek, oġul düşürmek’’ sözleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’oġlan bıraḳmaḳ’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’efgâne, iskât-ı cenîn, isḳāt-ı cenīn etmek, isḳāt-ı veled etmek, sâkıt, sukut’’ Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’bel, beli açılmak, dem getmek, döl zayi olmak, kuzuluğunu attırmak, salmağ, ziyan etmek’’ sözleri ise Anadolu ağızlarından tespit edilmiştir. ‘’Efgâne’’ kelimesi Farsçadan, ‘’sâkıt ve sukut’’ kelimeleri ise Arapçadan alıntıdır.

Düşük Yapan, Çocuğu Yaşamayan Kadın

Geleneksel kültürde çocuğu yaşamayan kadınlar üzerinde bir şerrin, olumsuz birtakım güçlerin etkisi olduğu düşüncesi vardır, bu algının da ‘’albasmış; Gece şeytanla birlikte olmuş; Gelin hayırsız çıktı; Korkuyor; tıbıka, tıbıkalı; Tabe var’’ sözlerine yansıdığı görülür. Çocuğun anne karnında yaşamama durumuyla kan arasında kurulan doğrudan ilgi ‘’kanı zehirli’’, çocuğun yaşayabileceği bölgeden, ana rahminde tutunamayıp aşağı düşmesine sebep olarak görülen bel bölgesi ve bu bölgenin zayıflığı ‘’beli gevşek’’ tamlamasına yansımıştır.

Yapısal açıdan bakıldığında, ‘’kebe, tıbıka, tıbıkalı’’ ifadeleri kelime, ‘’albasmış, beli gevşek, kanı zehirli’’ kelime grubu diğerleri ise cümle niteliğindedir. ‘’Kebe ve tıbıka’’ kelimeleri Ermenice olup ‘’tıbıka’’ kelimesinin Anadolu ağızlarında zengin bir kullanım alanı vardır.

Düşen Çocuk

Bebeğin gebeliğin ilk yarısında gelişimini tamamlamadan çeşitli sebeplerle kaybedilmesi durumu için kullanılan en yaygın fiil olan düş- fiilinden ‘’düşük, düşük çocuk’’ şeklinde eyleme maruz kalan canlıyı karşılayan kelime ve kelime grupları türetilmiştir. Tespit edilen diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’cenîn-i sâkıt, efgâne, ıstıra, sıkt, zelîk’’. Bunlardan ‘’düşük, ıstıra’’ kelimeleri Anadolu ağızlarından, ‘’düşük çocuk, cenîn-i sâkıt, efgâne, zelîk’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Cenîn-i sâkıt, sıkt, zelîk’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’efgâne’’ kelimesi Farsçadan alıntıdır.

Düşüğe Engel Olma

Çocuğu düşen kişilerle ilgili yapılan uygulamalara bakıldığında ‘’çocuğu satmak, mutlak, tıbıka muskası’’ ifadeleri dinî, ‘’kilit kitlemek’’ sözü geleneksel-kültürel, ‘’melceme’’ kelimesi ise daha çok tıbbî boyutu olan kullanımlardır. ‘’Çocuğu satmak’’ yapısındaki sat- fiili, hastalıklı olduğu düşünülen ve bu yüzden ölen çocuktan, dolayısıyla hastalıktan kurtulma düşüncesini, ‘’kilit kilitlemek’’ sözü ise anne karnında sürekli kaybedilen canlıyı, sıkıca muhfaza etme, koruma düşüncesini yansıtır. Arapça ‘’mutlak’’ ve ‘’melceme’’ dışındaki sözler kelime grubu yapısındadır. Tespit edilen kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.2.18. Gebelikten Korunma

‘’Doğum kontrolü ve aile planlaması’’ kelime grupları, pek çok uygulamayı içeren genel, ‘’kasık çektirmek, rahim içi araç’’ ise daha sınırlı uygulamalara yönelik özel kullanımlardır. İfadelerin tümü kelime grubu yapısında olup ‘’kasık çektirmek’’ ifadesi deyim niteliğindedir.

2.2.19. İstenmeyen Gebelik

‘’Ara ilacı, iş kazası’’ kelime gruplarında kadın tarafından, ‘’prezervatifini delmek’’ fiilinde ise erkek tarafından istenmeyen bir gebelik oluşumu söz konusudur. ‘’Ara ilacı’’ tamlaması, ilacın doğum yaptıran ara ebesi tarafından yapılmış olmasıyla, ‘’iş kazası’’ ise cinselliğin bir iş, istenmeyen çocuğun ise bir kaza olarak algılanmasıyla ilgilidir. İfadelerin tümü kelime grubu yapısında olup ‘’iş kazası ve prezervatifini delmek’’ kullanımları deyim niteliğindeki argo sözlerdir.

2.2.20. Gebeliği Sonlandırma ve Kürtaj

İstenmeyen gebeliği sonlandırmayla ilgili kullanımlardan ‘’kürşata takılmak, kürşata yatmak’’ deyimlerindeki kürşat kelimesi, kürtaj kelimesinden benzeşim yoluyla elde edilmiş olmalıdır. ‘’Anne karnında saldırı, saldırmağ’’ ifadelerinde eylemin anne karnındaki canlıya yönelik bir saldırı olduğu algısı yansıtılırken, ‘’masaya yatmak’’ deyiminde kürtaj için yatılan yer ön plana çıkarılmıştır. ‘’Kazıkazan’’ kullanımı, hekimlerin eyleme kendi aralarındaki maddi bakış açısını yansıtan argoda bir söylemdir. Arapça ‘’muskıt’’ kelimesi ise çocuğu düşüren ilacı karşılar. Tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ‘’aldırma, çocuk aldırma, itlâf-ı cenîn, kürtaj; Önce hüplet sonra gümlet’’. ‘’Saldırmağ’’ fiili Anadolu ağızlarından, ‘’itlâf-ı cenîn, muskıt’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’İtlâf-ı cenîn’’ sözü Arapçadan, ‘’kürtaj’’ kelimesi ise Fransızcadan alıntıdır.

2.3. DOĞUM

2.3.1. Doğumun Yaklaşması ve Doğurmak Üzere Olan Kadın

Doğum zamanının yaklaşması ve doğurmak üzere olan kadınla ilgili adlandırmalarda zaman ölçüt olarak alınarak ay, gün, sabah, akşam, vakit, zaman kelimeleriyle ‘’ağşamlı zabahlı, akşamlık sabahlık, ayı günü gelmek, ayı günü vakti zamanı, ayı günü yakın, ayı günü yitmek, aylı, aylı günlü, günü dolmak, günü yetmek’’ şeklinde kelime ve kelime grupları oluşturulmuştur. Bu yapılarda zaman ifade eden kelimelerin genellikle tekrarlı kullanıldığı görülmektedir. Zaman ifadeleri dışında gebelik süresinin sonuna gelindiği düşüncesi ‘’ağırayak, ağırlaşmak’’ kullanımlarında alınan kilolar neticesinde ağırlaşan bedenle, ‘’karnı burnunda’’ deyiminde kadının karın bölgesindeki öne doğru

büyümeyle, ‘’doğadurmak, toġurġuluḳ’’ kelimelerinde ise dünyaya gelmek anlamındaki doğ- fiiliyle ifade edilmiştir. Tespit edilen diğer kelimeler şunlardır: ‘’gümen, yenigü’’. Yapısal açıdan bakıldığında, ‘’ağırayak, ağırlaşmak, aylı, doğadurmak, gümen, toġurġuluḳ’’ kullanımları kelime, diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır. ‘’Toġurġuluḳ’’ kelimesi Uygur Türkçesi, ‘’yenigü’’ Karahanlı Türkçesi döneminden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Ağızlarda ay kelimesiyle kurulmuş zengin bir söz varlığı dikkati çeker.

2.3.2. Doğum Öncesi Oturulan İskemle, Yatılan Minder ve Yatak

Doğum öncesi, gebe kadının yattığı yerle ilgili kullanımlarda mekân unsuru yanında doğumu gerçekleştiren kişi, kadına doğum sonrası verilen ad ve doğumu bekleme durumu dikkate alınmıştır. ‘’Ebe iskemlesi, ebe örekesi’’ tamlamalarında doğumu gerçekleştiren kişi ile yer unsuru verilmişken, ‘’lohusa minderi’’ tamlamasında yer unsuruyla birlikte doğum sonrası kadına verilen ad esas alınmıştır. ‘’Küskü’’ kelimesi ise doğumu bekleme durumuyla ilgili bir kullanımdır. Tespit edilen diğer kelimeler şunlardır: ‘’kürsī, öreke, selli’’. ‘’Kürsī, küskü, öreke, selli’’ kullanımları kelime, diğerleri ise kelime grubu yapısındadır. ’’Kürsī’’ kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, ‘’ebe iskemlesi, ebe örekesi, öreke’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’küskü, selli’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından tespit edilmiştir. ‘’Öreke’’ kelimesi Yunancadan, ’’kürsī’’ ise Arapçadan alıntıdır.

2.3.3. Doğum Yapılan Yer

Doğum yapılan yerle ilgili sözlerde doğ- fiilinden türetilen doğum ismiyle birlikte yer bildiren ev, hane, oda sözcükleri ‘’doğumevi, doğumhane, doğum odası’’ şeklinden kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen Arapça ‘’dārü’l-vilāde’’ sözü ise doğum yapılan yeri karşılar.

2.3.4. Doğum Yöntemleri

Geleneksel Doğum Yöntemleri

Geleneksel doğum yöntemleriyle ilgili kullanımlarda gebe kadının doğum esnasında bedenen aldığı şekil esas alınmış, *-ArAk* zarf fiiliyle ‘’çömelerek, diz çökerek, diz üstü

oturarak, ellerle ipe asılarak, oturarak, yatarak'' şeklinde kelime ve kelime grupları oluşturulmuştur.

Modern Doğum Yöntemi

Sezaryen

Karın ve döl yatağının kesilerek bebeğin alınmasına dayanan doğum yöntemi için Fransızca ''sezaryen'' kelimesi kullanılmış, bu yöntemle doğum yapma durumu ise argoda bir deyimle ''sezeryanı atmak'' şeklinde ifade edilmiştir.

Sezaryen Ameliyatı Olan Kadın

''Sezaryenli'' kelimesi, sezaryen kelimesine Türkçe +*li* eki getirilerek oluşturulurken, ''karnıyarık'' kelime grubunda sezaryen ameliyatının yapılma şekli, karın bölgesinin kesilme uygulaması esas alınmıştır. ''Sezari'' kelimesi ise sezaryen kelimesinden bir çeşit benzeşim ve kısaltma yoluyla elde edilmiş olmalıdır.

2.3.5. Doğum Esnasında Gelen Kanlı, Sarı Su

Doğum sırasında, bebeğin baş kısmı gelmeden önce akan su ''baş suyu'' şeklinde isim tamlaması kuruluşuyla karşılanmıştır. Bu bağlamda kullanılan diğer ifadeler ise şunlardır: ''çeresi aḳarmaḳ, nifās, rehl''. ''Çeresi aḳarmaḳ'' kelime grubu Kıpçak Türkçesi, Arapça ''nifās'' kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, ''rehl'' Osmanlı Türkçesi döneminden, ''baş suyu'' kelime grubu ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.3.6. Doğumun Zorluğu ve Taşıdığı Riskler

Doğumda Zorlanma, Güçlük Çekme

Doğumun zorluğunu ifade etmede zor, çetin anlamındaki güç ve sarp kelimeleri ile ''güjenmek, sarplanmak'' yapıları oluşturulmuştur. ''Doğuran avrat, Azrail'i yenmiş'' cümlesi ile argoda kullanılan ''kuruya kalmak'' deyimi de doğumun zorluğunu ifade eder. ''Sarplanmak'' fiili Eski Anadolu Türkçesi döneminden, ''güjenmek'' ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Doğum Sancıları

Doğum sancılarıyla ilgili sözlerde sancının kaynağı, şidddeti, aniliği ve doğum esnasında soluk alıp verme özelliği gibi hususlar dikkate alınmıştır. Doğum öncesi gelen sancılar ‘’ağrı, buru, ig, sancı, tolġag’’ isimleriyle ifade edilmiş, bu isimlerle birleşik yapılar oluşturulurken ise ‘’ağrı tutmak, ağrısı tutmak, buru tutmak, sancısı tutmak’’ şeklinde tut- yardımcı fiili tercih edilmiştir. ‘’Oġlan aġrısı, oġlan burusu, oġlan igisi, oġlan tolġaġı’’ tamlamalarında sancının kaynağı oğlan kelimesiyle belirtisiz isim tamlaması kalıbında, ‘’od burusı’’ tamlamasında sancının şiddeti ve doğum esnasındaki beden ısısı, ateş anlamındaki od kelimesiyle ifade edilmiştir. ‘’Ikınmak‘’ fiilinde kasların zorlanarak soluğun tutulması, ‘’soga’’ isminde ise sancının aniden başlaması durumu adlandırmaya esas oluşturmuştur. ‘’‘ Ayāl igi, derd-i zād, ezalamak, mehaz’’ bu bağlamda kullanılan diğer kelime ve kelime gruplarıdır.

Kullanıldığı dönem ve saha açısından bakıldığında, ‘’ayāl igi’’ ve Farsça derd-i zād’’ sözleri Karahanlı Türkçesi, ‘’od burusu, oġlan aġrısı, oġlan burusu, soga’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’oġlan igisi, oġlan tolġaġı’’ Harezm Türkçesi, ‘’ağrı tutmak, mehaz’’ Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’ezalamak’’ kelimesi ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Erken Doğum

Erken doğum, Dünya Sağlık Örgütü tarafından doğum kilosundan bağımsız olarak tamamlanmış, 37. gebelik haftası öncesindeki doğum olarak tanımlanmaktadır (Pekgöz, 2013: 1). ‘’Eksik doğmak‘’ ifadesi erken doğma durumunu, diğerleri ise zamanından önce doğan çocuğu karşılar. ‘’Eksik doğmak, eksik’’ sözlerinde eksik kelimesiyle bebeğin anne karnında geçirmesi gereken süreyi dolayısıyla biyolojik olarak gelişim sürecini tamamlamamış olmasına, ‘’erkendoğan’’ sıfat fiilinde ise erken kelimesiyle doğrudan zaman kavramına vurgu yapılmıştır. Tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ‘’hadîc, hadîce, prematüre, yetiksiz’’.

Kullanımlardan ‘’eksik doğmak, erkendoğan’’ ifadeleri kelime grubu, diğerleri ise kelime düzeyindedir. Arapça ’’hadîc, hadîce’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi, ‘’eksik doğmak’’ ve Fransızca premature’’ Türkiye Türkçesi döneminden, ‘’eksik, yetiksiz’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Bu bağlamda ağızlarda eksik kelimesinin çok çeşitli alafonları söz konusudur.

Geç Doğum

Gebeliğin 42. haftasını tamamlamasın rağmen doğum eyleminin başlamaması durumu ‘’geç doğum’’, bu durumdaki bebek ise ‘’geçdoğan’’ olarak tanımlanmıştır. Adlandırmalarda zaman kavramı esas alınarak geç sözcüğüyle gebelik süresinin geçmiş olmasına vurgu yapılmıştır.

Kusurlu Doğumlar, Sıradışılıklar

Kusurlu, sıradışı doğumlarla ilgili adlandırmalarda organ adı ‘’bilek, damak, dudak ve parmak’’, hayvan adı ‘’tavşan ve tosun’’ sözcükleri yoğun bir şekilde kullanılmıştır. ‘’Tavşan dudağı, tavşan dudaklı’’ tamlamaları, bebeğin dudak bölgesinin tavşanla olan benzerliği esas alınarak oluşturulmuştur. Tavşan sözcüğü, ‘’tavşan dudağı’’ kuruluşuna isim, ‘’tavşan dudaklı’’ kuruluşuna ise sıfat unsuru olarak katılmıştır. Normalden daha küçük doğan bebek için organ adı parmak sözcüğü ‘’parmak çocuk’’, normalden daha iri doğan bebek için ise hayvan adı tosun sözcüğü ‘’tosuncuk’’ şeklinde kullanılmıştır. Parmak sözcüğü bir sayı adı olan altı sözcüğüyle ‘’altı parmak’’ şeklinde, sıradışı bir doğumun ifadesinde de kullanılmıştır. ‘’İnşallah kaderi iyidir’’ ifadesi cümle niteliğindeki tek kullanım olup sakat doğan çocuğa yönelik bir temenni ifadesidir.
Diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’akbilek, aydaş, darîr, ekmeh, gıynak, niks, paşkûne, yarık damaklı, yarık dudaklı’’. ‘’Darîr, niks, tavşan dudağı’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’akbilek, altı parmak, aydaş, ekmeh, gıynak’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Darîr, ekmeh, niks’’ kelimeleri Arapçadan alıntıdır.

Rahmin Bükülmesi

Doğumda anne rahminin bükülmesi durumu için Osmanlı Türkçesi döneminden Arapça ‘’iltivâ-yi rahm’’ sözü tespit edildi.

Ölü Doğan veya Doğduktan Hemen Sonra Ölen Bebek

Doğum esnasında ya da doğduktan hemen sonra ölen bebekler için kullanılan ifadelerde bebeğin günahsız bir varlık olduğu algısı ön plana çıkarılmıştır. Bu algıdan hareketle dinî içerikli olan ‘’cennet ve melek’’ kelimeleri ile ‘’cennet bülbülü, cennet kuşu, cennet meleği, melek’’ şeklinde tamlamalar oluşturulmuştur. Cennet kelimesinin geçtiği kuruluşlar ‘’cennetlik’’ kelimesi dışında isim tamlaması yapısında olup cennet kelimesi

bu kuruluşlara tamlayan unsur olarak katılmıştır. Kullanımlarda hayatiyetin sonlanması durumu ölüm kelimesi yanında uç- fiiliyle ‘’Melaike uçtu gitti’’ şeklinde de ifade edilmiştir. Kullanımlarda dikkati çeken bir diğer yön, büyük bir bölümünün ilenç mahiyetinde olmasıdır. ‘’Ebeler karnını deşeler; Karnın dolu, kucağın boş kalsın; Karnında gör de kucağında görme; Karnında göre kucağında görmeyesin; Karnındaki burnundan gele; Koynun dolu, kucakların boş olsun; Memen dolu kala, beşiğin viran’’ şeklinde bebeğin doğmadan ölmesi isteği dile getirilmiştir. Bu hususta tespit edilen diğer sözler ise şunlardır: ‘’kebesiz, oduñ düşmegi, ölü doğum, sabı, selîl-i meyyit, selûl, sukut, tıbıka’’.

Kullanımlardan ‘’oduñ düşmegi’’ tamlaması Eski Anadolu Türkçesi, Arapça ‘’selîl-i meyyit, selûl, sukut’’ sözleri Osmanlı Türkçesi, ‘’kebesiz’’ ve Arapça ‘’sabı’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Özellikle Ermenice ‘’tıbıka’’ kelimesiyle ilgili ağızlarda zengin bir söz varlığından söz edilebilir.

Doğumda Ölen Anne

Doğumda ölen anne için kullanılan Arapça ‘’şehit’’ kelimesi, dinî niteliktedir. İslam inancında annelik kutsal kabul edilmekte, doğum esnasında ölen annenin de şehit olarak cennete gideceğine inanılmaktadır.

Ölen Çocuk veya Anne İçin Ameliyat

Doğum sırasında ölen kadının karnının yarılarak çocuğunun alınması ameliyatı için Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’amel-i Kayserî’’, bu ameliyatla çıkarılan çocuk için Arapça ‘’hış’a’’ kullanımı tespit edilmiştir.

2.3.7. Doğumun Kolay Olması İçin Yapılanlar

Atlılar yeğin geldiler, sen geç kaldın, çabuk gel artık; hoppacık, meres tenceresi, örgülü saçları çözmek, sıkıları boşaltmak, silah atma, taklîb-i hükûmet’’ ifadeleri daha çok geleneksel-kültürel diğerleri ise ‘’Allah selamete çıkarsın; maşallah; Söyleyin babasına da çıksın ezan okusun’’ şeklinde dinî niteliktedir. ‘’El otu, el vurmak’’ kelime gruplarında bir organ adı olan el, Hz. Fatma’nın eline gönderimde bulunularak bir güç simgesi olarak algılanmıştır. Kilitli yerlerin açılması, bağlı düğümlerin çözülmesi gibi pratikler, geleneksel kültürde doğumu kolaylaştıracağına inanılan uygulamalardır ki bu

durum aç-, boşalt-, çöz- fiilleriyle ‘’kilit açmak, örgülü saçları çözmek, sıkıları boşaltma; Tanrı düğümlediği düğümü çözer, biz göçtük sen de göç’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Hoppacık’’ kelimesi, çocuk dilindeki hoppaca kelimesinin, ‘’meres tenceresi’’ tamlaması ise bir araç-gereç adının kullanımı açısından dikkate değerdir. Tespit edilen diğer bir kullanım ise ‘’taklîb-i hükûmet’’tir.

Yapısal açıdan bakıldığında, ’’Allah selamete çıkarsın; Atlılar yeğin geldiler, sen geç kaldın, çabuk gel artık; Söyleyin babasına da çıksın ezan okusun; Tanrı düğümlediği düğümü çözer, biz göçtük sen de göç’’ ifadeleri cümle diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır. Arapça ‘’taklîb-i hükûmet’’ sözü Osmanlı Türkçesi döneminden, ’’el vurmak, hoppacık, meres tenceresi, sıkıları boşaltma’’ şeklindeki kelime ve kelime grupları ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.3.8. Doğum Yaptırma

Doğum yaptırma işi için daha çok dünyaya getirmek anlamında doğurt- fiili kullanılmıştır. Bu fiil alafonlarıyla birlikte Anadolu ağızlarında geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu fiil dışında doğum işini yaptıran kadın anlamındaki ebe isiminden ‘’ebelik’’ kelimesi ve ‘’ebelik etmek‘’ birleşik fiili, çocuk dilindeki mama isminden ‘’mamalık’’ kelimesi türetilmiştir. Bunlar dışında tespit edilen diğer kelimelerden ‘’yenitmek’’ fiili Karahanlı Türkçesi döneminden, Arapça ‘’kıbâle, ḳubūl, tevlîd’’ kelimeleriyle ‘’tevlīd etmek’’ birleşik fiili, Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.3.9. Doğum Yaptıran Kişi

Doğum yaptıran kişiyi karşılamada ebe kelimesi yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu kelime ‘’ara ebesi, aralık ebesi, köy ebesi, köyün ebesi, ön ebe, örcüm ebesi’’ şeklindeki isim tamlamalarına tamlayan, ‘’ebe kadın’’ şeklindeki sıfat tamlamasına sıfat unsuru olarak katılmıştır. Kullanımlarda yer-yön bildiren ‘’ara, aralık’’ sözcüklerine yer verilmesi ebenin ara, yardımcı eleman, ‘’ön’’ sözcüğü ise gebe kadına ilk müdahalede bulunan kişi olmasıyla ilgilidir. ‘’Köy ebesi, köyün ebesi’’ tamlamalarında mekân adı olarak köy kelimesinin kullanımı, ebenin kırsal kesimdeki kadınlara yönelik müdahalesiyle izah edilebilir. ‘’Analık, çayana < çağa+ana’’ kullanımlarında ise çocuğu doğurtan kişinin çocuk üzerindeki annelik hakkına gönderimde bulunur.

Tespit edilen diğer ifadeler ise şunlardır: ‘’avurda, eveçi, göbek anası, ḳābīl, ḳābile, ḳābil-i temyīz, lavta, mama, manat, müvellid, müvellide, pâzâc, pirik, yelci, yüzzacı’’. Kullanıldığı dönem ve saha açısından bakıldığında, ‘’avurda’’ kelimesi Harezm Türkçesi, ’’mama’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’ḳabile’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’ḳābīl, ḳābil-i temyīz, müvellid, müvellide, pâzâc’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi, ‘’çayana, eveçi, göbek anası, manat, örcüm ebesi, pirik, yelci, yüzzacı’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Ḳābīl, ḳābile, ḳābil-i temyīz, müvellid, müvellide’’ sözleri Arapçadan, ‘’pâzâc’’ kelimesi Farsçadan, ‘’lavra’’ ise Yunancadan alıntıdır.

2.3.10. Doğum Yaptırana Yardım Eden Kişi

Doğum yaptıran ebeye yardım eden kişi için arkada, geride anlamında yön bildiren art kelimesiyle ‘’art ebesi’’ şeklinde isim tamlaması oluşturulmuştur.

2.3.11. Doğum Yapma, Çocuk Dünyaya Getirme

Çocuğun dünyaya gelmesiyle ilgili kullanımlarda dünyaya gelmek anlamındaki doğ- fiili, çocuğun doğduğu mekân olan dünya, dünyaya gelen canlı, doğumla vücuttaki ağırlığın atılması, anne ve çocuk için doğumun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmiş olması durumu, kadının yeni sosyal statüsü ön plana çıkarılmıştır. Çocuğun dünyaya gelmesi anlamında en yaygın kullanılan fiil, Anadolu ağızlarında alafonlarıyla çok zengin bir kullanım alanı olan doğ- fiilidir: ‘’doġmaḳ, doġurmaḳ, doğum, doğum yapmak, doğurma’’. Bu fiil dışında doğum yapan kadın için kullanılan ‘’cücüklemek, eniklemek, kuzlamak, sıpa olmak, yavrulamak’’ fiilleri daha ziyade hayvanlara özgü kullanımlardır. ‘’Bala tapmak, balalamak, çocuğu olmak, çocuk peydahlamak, çocuklamak, oğlan getürmek, oğlan getürmiş olmaḳ, oğlan tapmaḳ, oğlan eylemek, oğul kız getirmek, uşaklamak, veledlemek’’ fiillerinde dünyaya getirilen canlı varlığın vurgusu yapılarak bu canlı ‘’bala, çocuk, oğlan, uşak, velet’’ kelimeleriyle ifade edilmiştir. ‘’Dünyaya gelmek, dünyaya getirmek, dünyaya gözlerini açmak’’ sözlerinde çocuğun doğduğu mekân olan dünyaya, ‘’düşmek, yeğnilmek, yükin ḳoymaḳ, yükü yıkmak’’ kullanımlarında bedende fazladan taşınan ağırlığın atılması durumuna dikkat çekillirken, ’’başı ḳurtulmaḳ, el ayağa kavuşmak, gazanmak, kurtulmak, pahlamag’’ fiillerinde pek çok riskler taşıyan doğum olayının sağlıklı bir şekilde neticelenmesine, ‘’anne olmak’’ fiilinde kadının yeni sosyal statüsüne gönderimde bulunulmuştur.

‘’Pırtlatmak’’ fiili ise çocuğun ana rahminden çıkış şeklinin esas alındığı yansıma temelli bir kullanımdır.

Tespit edilen diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’ayağı sınmak, bütmek, çilemek, döllemek, göz açmaḳ, günnemek, hınlamak, kelürmek, mütevellid olmak, onal, pis, sınmak, tevâlüd, vaz’-ı ḥaml, vilādet, yenimek’’.

Kullanıldığı dönem ve saha açısından bakıldığında ‘’kelürmek’’ fiili, Uygur Türkçesi, ‘’bütmek’’ Karahanlı Türkçesi, ’’bala tapmaḳ, balalamaḳ, oğlan tapmaḳ’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’düşmek, oğlan getürmek, oğlan getürmiş olmaḳ, vaz’-ı ḥaml, vilādet, yükin ḳoymaḳ’’ sözleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’göz açmak, mütevellid olmak, tevâlüd, veledlemek’’ Osmanlı Türkçesi, ‘’ayağı sınmak, başı kurtulmak, çilemek, döllemek, el ayağa kavuşmak, gazanmak, günnemek, hınlamak, onal, pahlamag, pırtlatmak, pis, sınmak, uşaklamak, yeğnilmek, yükü yıkmak’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Tevâlüd, vaz’-ı ḥaml, vilādet’’ sözleri Arapçadan alıntıdır. ‘’Başı kurtulmak, çocuk peydahlamak, dünyaya gelmek, dünyaya getirmek, dünyaya gözlerini açmak, el ayağa kavuşmak, göz açmaḳ, yükin ḳoymaḳ, yükü yıkmak’’ kullanımları ise deyim niteliğindedir.

Erkek Çocuk

Erkek çocuk, soyu devam ettirecek varlık olarak görüldüğü için soy, sülale, tohum anlamındaki uru kelimesi Göktürkçe döneminde ‘’urılanmak’’ şeklinde kullanılmıştır.

Kız Çocuk

Kız çocuğun doğumu, Anadolu ağızlarında kız kelimesinden hareketle ‘’ġızlamaḳ‘’ fiiliyle ifade edilmiştir.

2.3.12. Bebeği Çevreleyen Zar ve Zarla Doğan Çocuk

Bebeği Çevreleyen Zar

Anne karnında bebeği çevreleyen zar için benzerlik ilgisiyle yüze örtülen dantel ya da tülden örtü anlamındaki ‘’duvak’’ kelimesi yanında, türlü şeylerin taşınması ya da saklanması için kullanılan Karahanlı Türkçesi döneminden alınan, torba anlamındaki ‘’ḳap’’ kelimesi de kullanılmıştır. Bu bağlamda kullanılan, Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen Arapça kelimeler ise şunlardır: ‘’hicâb-ı meşîmî, kuzat’’.

Zarla Doğan Çocuk

Anne karnında kendisini çevreleyen zarla doğan çocuk için türlü şeylerin taşınması ya da saklanması anlamında kullanılan torba anlamındaki ‘’kap’’ kelimesinden isimden isim yapan *+lı* ekiyle zarla, torbayla doğan anlamında ‘’kaplı’’ kelimesi türetilmiştir. Bu kelime hem tek başına isim olarak kullanılmış hem de Karahanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’ḳaplıġ oġul’’ şeklindeki sıfat tamlamasına, sıfat unsuru olarak katılmıştır.

2.3.13. Doğumdan Sonra Gelen Parça, Eş

Ana rahmindeki çocuğun içinde gelişip yetiştiği ve doğumdan hemen sonra düşen parça için kullanılan sözlerde düşen parçanın et şeklinde oluşu, çocuk ve anne arasında kurduğu fizikî bağlantı, çocuktan sonra gelme özelliği ve kesilerek alınması gibi hususlar dikkate alınmıştır. ‘’Etene’’ kelimesi düşen parçanın et şeklinde olmasıyla ilgiliyken, ‘’döl, eşi, eş, çocuğun eşi, kızan eşi’’ kelime gruplarında, eş kelimesiyle çocukla bu parça arasındaki fizikî bağlantıya dikkate alınmıştır. ‘’Çocuğun sonu, oğlan soñı, son’’ ifadeleri parçanın bebekten sonra gelme özelliğiyle, ‘’bağlantı’’ kelimesi, anne ve bebek arasında oksijen, besin ve diğer başka maddelerin alışverişini sağlamasıyla, bu ikisi arasında kurduğu organik bağla ‘’orana’’ kelimesi ise söz konusu parçanın kesilerek alınmasıyla ilgilidir. ‘’Umay’’ kelimesinde ise Eski Türk geleneğinde döl sağlayıcı ve çocuk koruyucu ana tanrıçaya bir gönderim söz konusudur. Bu bağlamda tespit edilen diğer ifadeler ise şunlardır: ‘’çocuk ikizi; Eşin geldi sen de gel; gebelik iliği, meşime’’.

‘’Umay’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’oġlan soñı’’ kelime grubu Eski Anadolu Türkçesi, ’’orana’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, ‘’gebelik iliği, meşime’’ yapıları Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. Kullanımlar içerisinde ‘’etene’’ kelimesinin ağızlarda çok çeşitli alafonları vardır.

Eşin Gecikmesi

Eşin gecikmesi durumu için, eylemin yapılma şekli ve eylemde kullanılan balon ve şişe gibi araçlar ‘’balon şişirtme, şişe üfletme’’ şeklinde adlandırmalara yansımıştır.

Eşin Sarıldığı Bez

Çocuktan sonra gelen parçanın sarıldığı bez için kullanılan ‘’eşin kefeni’’ kelime grubunda kefen dinî bir terim olup bu kullanım hem düşen parçanın sarıldığı bezin beyaz ve temiz olmasıyla hem de düşen parçaya gösterilen saygıyla ilgili olmalıdır.

2.3.14. Bebeğin Ağlaması

Yeni doğan çocuğun ağlaması için kullanılan, Anadolu ağızlarından tespit edilen ‘’cevkirmek’’ fiili, bebeğin çıkardığı seslerle ilgilidir. Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen Arapça ‘’istihlâl’’ kelimesi de bebeğin ağlamaları için kullanılmıştır.

2.3.15. Bebeğin Bakıldığı, Yatırıldığı yer

Tespit edilen ’’yeni doğan’’ kelime grubunda ‘’yeni’’ sözcüğüyle bebeğin henüz doğmuş olmasına, ‘’doğan’’ sözcüğüyle de dünyaya gelen canlıya gönderim söz konusudur.

2.3.16. İlk Giydirme

Bebeğe doğumdan hemen sonra giydirilen ilk kıyafetler için ‘’ilk giydirme’’ ifadesi kullanılır.

2.3.17. Ebelik Ücreti ve Ebeye Armağan

Doğum yaptıran kişiye emeğinin karşılığı olarak verilen ücret ya da armağan için ebe isminden hareketle ‘’ebecelik, ebelik’’ kelimeleri türetilmiştir. Ebeye emeğinin karşılığının verilmesinin lüzumu ise doğumda kutsal değer yüklenen organ adı el kelimesiyle ‘’Elinin emeği kalmasın’’ şeklinde ifade edilmiştir. Bu kullanım cümle, diğerleri ise kelime kuruluşundadır. Kelime düzeyindeki yapılar Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.3.18. Verilen Besinler, Sürülen İlaçlar, Serpilen Tozlar

Bebeğe ilk doğduğunda verilen besinler ve diğer uygulamalarla ilgili sözlere bakıldığında suyun kutsiyet arz eden yönüyle bebeğe ilk verilen besinler arasında bir ilginin olduğu görülmektedir. Su sözcüğü hem sıfat hem isim tamlaması kuruluşlarında isim unsuru olarak kullanılmıştır. ‘’Zemzem suyu’’ tamlamasında dinî bir terim olan

Zemzem'e yer verilirken, ''murt'' kelimesinde bir bitki adı kullanılmıştır. ''Emzik, teyrek'' kelimeleri, bebeğe verilen gıdanın yedirilme şekliyle, ''şerbetli su'' ifadesi ise hazırlanan malzemenin temel niteliğiyle ilgilidir. ''Emzik'' kelimesi Osmanlı Türkçesi, Farsça ''murt'' ve Türkçe ''teyrek'' kelimeleri ise Anadolu ağızlarından tespit edilmiştir.

2.3.19. Damağı Kaldırma

Bebek doğduğu an, bebeğe dünyaya geldiğini fark ettirme, bebeğin korkularını yenme amaçlı damağa uygulanan bir yöntemdir. Bu uygulama için ''damak açmak'' deyimi kullanılır.

2.3.20. Ayak İzi Alma

Bebeklerin kimliklerini belirlemek ve düz taban olup olmadıklarını anlamak için yapılan uygulama ''ayak izi'' kelime grubuyla karşılanmıştır.

2.3.21. Göbek, Göbek Bağı ve Bakımıyla İlgili İşlemler

Göbek

Yeni doğmuş çocuğun kesilmiş göbeği için Osmanlı Türkçesi döneminden Arapça ''sürr'' kelimesi tespit edilmiştir.

Göbek Bağı

Göbek bağı, bebekle anne arasında her türlü madde alışverişini sağlayan bağ olup bebeğin gereksinim duyduğu besinler ve oksijen bu bağ vasıtasıyla bebeğe ulaşır. ''Göbek bağı, göbek kordonu'' tamlamalarında göbek kelimesiyle karnın ortasında bulunan organa, bağ kelimesiyle organın anne ve bebek arasında kurduğu organik ilişkiye dikkat çekilmiştir. ''Cıba, çıpa'' kelimeleri de Anadolu ağızlarında göbek bağı için kullanılmaktadır.

Göbek Bağının Kesilmesi, Yakılması ve Atılması

''Göbeği dışarda olan çok gezer; Göbeği sokakta kesilmiş'' atasözlerinde göbeğin atıldığı yerle çocuğun gelecekteki yaşam biçimi arasında bir bağ kurulmuştur. ''Biz gelinciği korkutuyoruz'' cümlesinde gelinciği kümesten uzak tutmak için yakılan ateşle

vücuda girebilecek mikropları önleme, kanı durdurma amaçlı yakılan göbek bağı arasında bir çeşit benzerlik ilgisi kurulmuştur. ‘’Kara yakma‘’ deyiminde bir renk adı olan karanın kullanımı, göbek bağının ve göbeğin sarıldığı bezin yakılması ve göbeğin aldığı kara görünümle ilgilidir. Anadolu ağızlarından tespit edilen ‘’göbe eti’’ tamlamasındaki et sözcüğü ise hayır için kesilen kurbanı karşılar. Organ adı göbek kelimesiyle ‘’göbeğini kesmek’’ şeklinde bir kelime grubu da oluşturulmuştur.

Göbek Bağını Kesen Kişi

Göbek bağını kesen kişi için kullanılan ‘’andık ana’’ tamlaması, vahşi bir hayvan adı olan andık kelimesiyle akrabalık bildiren ana kelimesinden oluşmaktadır. Göbek bağını kesen kadının kocası için de ‘’andık ata’’ tamlaması kullanılmaktadır.

Göbek Bakımı

‘’Göbek bakımı’’ tamlamasında bak- fiili göbekle ilgili her türlü işlemi kapsayacak şekilde kullanılmışken, Anadolu ağızlarından alınan ‘’söbek’’ kelimesi daha özel bir kullanım alanına sahip olup yeni doğan bebeğin göbeğinin temiz kalması için göbeğin üzerine örtülen örtüyü karşılar. Bu kelime pis sıvıyı içine çekmek anlamındaki söm- fiiliyle ilgili olmalıdır.

2.3.22. Tuzlama

Kültürümüzde önemli bir yeri olan tuz doğumdan hemen sonra bebek için de kullanılmaktadır. Dışarıdan gelebilecek tüm mikroplara karşı öldürücü özelliği olduğu düşünülen tuzun bebeği, gelecekte yakalanabileceği deri hastalıklarından ve pişiklerden koruyacağına, bebeğin ağız ve beden kokusunu önleyeceğine inanılır. Bu tür fizikî faydaları dışında, tuza yüklenen bir başka anlam bereket ve uğur gücüdür. Tespit edilen ‘’bebeğin tuzlanması’’ kelime grubu ve ‘’tuzlama’’ kelimelerinde uygulamada kullanılan temel malzeme ve uygulamanın yapıldığı canlı esas alınmıştır.

Tuz Koyma Töreni ve Tuz Yemeği

Bebeğin tuzlandığı ritüel için Osmanlı Türkçesi döneminden Farsça ‘’nemek-çeşi’’ ifadesi tespit edilmiştir.

Tuz Yemeği

Bebeğin tuzlanmasından sonra verilen yemek ‘’tuz yemeği’’ tamlamasıyla karşılanmıştır.

Tuzlanmış veya Tuzlanmamış Çocuk

Tuzlama uygulamasının yapıldığı çocuk ‘’tuzlu’’ kelimesiyle karşılanmıştır. ‘’İyi tuzlanmamış, tuzu ekilmemiş’’ cümlesinde ise çocuğun karakteriyle tuzlama uygulaması arasında ilgi kurulduğu görülmektedir.

Tuzlama Sonrası Ritüeller

‘’Üç suyu, yedi suyu’’ tamlamalarında kullanılan üç ve yedi sayısı, yıkamanın ve tuzlamanın yapıldığı günle, ‘’su’’ kelimesi ise ritüelde kullanılan ve kutsal bir değer ifade eden sıvıyla ilgilidir.

2.3.23. Yıkama

Bebek tuzlandıktan sonra bebeğin vücudunun tahriş olmaması için yapılan uygulama için ‘’yıkama’’ sözü kullanılır.

2.3.24. Kına Yakma

Geleneksel kültürde önemli bir yeri olan kına, çocuğun derisinin dayanıklı ve sağlam olması için de kullanılmaktadır. Tespit edilen ‘’kına yakma’’ kelime grubunda uygulamada kullanılan temel malzeme olan kına ile bir yere sürmek anlamındaki yak-eylemi birlikte kullanılmıştır.

2.3.25. Şekerleme

‘’Şekerleme’’ uygulaması bebeğin gelecekte ağzının kokmasını önlemeye yönelik ritüellerden biridir. Kullanımda uygulamada kullanılan malzeme esas alınmıştır.

2.3.26. Doğan Çocuğun Müjdelenmesi

Haber Verme, Müjdeleme

Çocuğun doğumu aile tarafından büyük bir heyecan ve merakla beklendiği için bu haberin bilhassa babaya ulaştırılması ayrı bir hadisedir. Cinsiyet ayrımı olmadan çocuğun doğumunun haber verilmesiyle ilgili kullanımlarda ‘’doğum müjdesi, muştılamak, müjde verme, müjdeli haber’’ örneklerinde görüldüğü gibi daha çok Farsça ‘’müjde’’ kelimesi tercih edilmiş ve bu kelime, kuruluşlarda hem sıfat hem isim görevi yapmıştır. ’’Bir çocuğun oldu, kulağı yok’’ sözü ise cümle niteliğindeki tek kullanımdır. ‘’Muştılamak’’ fiili Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

Kız Çocuğu Haber Verme

Doğan çocuğun kız olması durumunda kullanılan ‘’Kurtuldu’’ cümlesi, annenin doğumu sağlıklı bir şekilde atlattığına işaret etmekle birlikte doğum erkek çocuğa göre daha sönük haber verilmektedir. Bu durum ise geleneksel kültürde erkek çocuğun tercih edilen bir cinsiyet olmasıyla ilgilidir.

Erkek Çocuğu Müjdeleme

Doğan çocuğun erkek olması durumunda çocuğun aileye haber verilme şekliyle ilgili tespit edilen ‘’baca sökme, kapı taşlama’’ kelime grupları, evin eşyalarına yönelik bir takım müdahalelerin olduğunu gösteren, ev araç-gereçlerinden baca ve kapının kullanıldığı yapılardır. ‘’Kulak çekme’’ uygulamasında müdahalenin yöneldiği organ, ‘’kütük atmak’’ sözünde ise çocuğun doğduğu evin yüksek bir yerinden atılan kütük vurgulanırken, ‘’Oğlunuz oldu’’ ifadesinde doğrudan cinsiyet ön plana çıkarılmaktadır.

Doğum Haberini Veren Kişi

Doğum haberini veren kişi için Farsça müjde kelimesinden ’’müjdeci’’ kelimesi türetilmiştir.

Müjde Olarak Dağıtılanlar

Doğumdan sonra dağıtılan hediyeler, çerezler, bahşişlerle ilgili kullanımlardan ‘’arılık’’, kelimesi doğumun sağlıklı bir şekilde atlatılmasıyla ilgiliyken, ‘’doğumcalıḫ’’

kelimesinde dağıtılanların doğum vesilesiyle olduğu vurgulanmıştır. ‘’Ṣaçu ṣaçmaḳ’’ deyimi, hediyelerin dağıtımıyla, ‘’muştuluk’’ kelimesi ise alınan sevindirici haberle ilgilidir.

Tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’dölet, geyvend, gödemek, gömbet, honça, kümet, şişlik kesme’’. Kullanımlardan ‘’arılık, doğumcalıḫ, dölet, geyvend, gödemek, honça, kümet, muştuluk, şişlik kesme’’ kelime ve kelime grupları Anadolu ağızlarından, ‘’ṣaçu ṣaçmaḳ’’ deyimi ise Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.3.27. Şükür Kurbanı

Yeni doğan çocuk için şükür amacıyla yapılan uygulamalardan biri de kurban kesmektir. Bu kurban, çocuk büluğ çağına gelinceye kadar kesilebilebilirse de tercih edilen doğumun yedinci gününde kesilmesidir. Kesilen kurbanla ilgili kullanımlar dinî içerikli olup organ adı baş sözcüğü dışında Arapça kelimelere yer verilmiştir. ‘’Akika kurbanı’’ çocuğun doğumu için, ‘’Cevdet’’ ise büyüyüp yetişkin olması ümidiyle kesilir. Cevdet kelimesi, erkek çocuk için kesilen kurbanı karşılarken, diğerlerinde cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Çocuğun olması dileğiyle kurban adayanlar, dilekleri yerine geldiğinde bu adağı yedi yıl üst üste yerine getirirler. ‘’Yedi kurbanlı’’ tamlamasında kullanılan yedi, kurbanın kesilme sayısıyla ilgiliyken, kurbanlı kelimesi, adına kurban kesilen çocuğu karşılar. Bu bağlamda tespit edilen bir diğer kelime ise Arapça ‘’nesike’’dir. ‘’Nesike ve Cevdet’’ dışındaki kullanımların kelime grubu kuruluşunda olduğu görülmektedir.

2.3.28. Düğün, Kutlama, Ziyafet, Sevinç Gösterisi

‘’Beşik alayı, beşik daveti, beşik donatma, beşik düğünü, beşik merasimi, beşik töreni’’ gibi ifadeler, bebeğin doğduktan sonra yatacağı, büyük bir itinayla hazırlanan araçla ilgilidir. Bu kullanımlarda beşik kelimesi isim tamlamalarında tamlayan görevinde kullanılmış, kutlama için düğün, merasim, tören kelimeleri tercih edilmiştir. ‘’Doğda, doğdu, doğum toyu’’ ifadeleri, dünyaya gelme anlamındaki doğ- fiili, ‘’al bağlamak’’ deyiminde kültürümüzde mutluluğun göstergesi olan al rengi, ‘’tuzluk’’ kelimesinde ise uğur ve bereketi temsil eden tuz ön plana çıkarılmıştır. Çoğunlukla askerî birliklere verilen yazı işlemeli, kenarları saçaklı ve gönderli bayrak anlamındaki sancağın ‘’sancak çıkarma’’ şeklinde kullanımı, hem doğan bebeğe verilen önemle hem de doğum haberinin tüm yakınlara duyrulmasıyla, ‘’buldumcuk olmak’’ deyimi ise

çocuğun doğumuna yönelik aşırı davranışlarla ilgilidir. Tespit edilen diğer sözler ise şunlardır: ‘’göbek yemeği, ısılık’’. ‘’Doğda, ısılık, sancak çıkarma’’ kullanımları Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.3.29. Doğum Sonrası Annenin Psikolojisi

Doğum yapan annenin hormonlarındaki değişime bağlı olarak meydana gelen duygu durumundaki geçici bozulma ‘’annelik hüznü, doğum sonrası depresyon’’ şeklinde ifade edilmiştir. İki kullanımın da kelime grubu yapısında olduğu görülmektedir.

2.4. DOĞUMLA BAŞLAYAN VE DEVAM EDEN SÜREÇLER

2.4.1. Anne Baba ve Çocuk İlişkileri

2.4.1.1. Sorumluluklarını Yerine Getirmeyen Anne Baba

Çocuğun özgüveni yüksek, sağlıklı, ailesine ve yaşadığı topluma faydalı bir birey olarak yetişmesinde ev ortamı içerisinde ilk terbiyeyi aldığı anne ve babanın hayatî bir önemi vardır. Zira kişilerin toplum içerisindeki rolleri dışında aile içerisindeki en önemli rolleri annelik ve babalıktır. Anne baba bu rollerini gereği gibi yerine getirmediği sürece çocuk için sağlıklı bir gelişim pek mümkün olmaz. Başkalarına iyiliği dokunan ancak kendi çocuğuna faydası olmayan anne ve baba için Anadolu ağızlarından tespit ettiğimiz kullanım ‘’il iyisi’’ tamlamasıdır.

2.4.1.2. Sorumluluklarını Yerine Getirmeyen Anne

Anneliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmeyen kişi için tespit ettiğimiz ‘’Sadece çocuk doğurmak, bir kadını ana yapmaz’’ cümlesinde çocuk doğurmanın annelik için yeterli olmadığına, ‘’Ana var kat kat, ana var yalın kat’’ cümlesinde ise çocuğa gösterilen ilgi ve sevgide anneler arasında farklılıklar olabileceğine dikkat çekilmiştir.

2.4.1.3. Sorumluluklarını Yerine Getirmeyen Baba

Sorumluluklarını yerine getirmeyen baba, kuru sıfatı ve işlevselliği zayıf, pasif unsurlarla verilmiştir: ‘’Baba olmak zor değil ama babalık etmek zordur; Babalık ama kuru kalabalık; iskele babası, tırabzan babası’’. Dede Korkut Hikâyeleri’nde geçen

‘’Hüneri oğul atadan mı öğrenir yoksa babalar oğuldan mı öğrenir ?’’ sözünde ise evladın kahramanlık konusunda üzerine düşeni yapmayan, kendisine rehber olmayan babaya yönelik bir sitemi söz konusudur. Kelime grubu yapısındaki argo ifadeler olan ‘’iskele babası, şambaba, tırabzan babası’’ dışındaki kullanımlar cümle kuruluşundadır. Sorumluluğu yerine getirmeyen babayla ilgili daha fazla kullanımın olması, babanın bu konuda anneye göre daha yetersiz kalmasıyla izah edilebilir.

2.4.1.4. Annenin Çocuğun Yaşamındaki Yeri ve Önemi

Çocuğun yaşamında annenin önemiyle ilgili sözlerin sayısal olarak çokluğu, çocuk için annenin vazgeçilmezliğiyle ilgilidir. Zira çocuğun ileride çevreyle kuracağı ilişkilerinin niteliğini, bebeklikten itibaren annesiyle kurmuş olduğu güvene dayalı duygusal ilişki belirler. ‘’Ana yiğidin kalkanıdır’’ sözü annenin çocuk için kendini feda eden, koruyucu biri olduğu düşüncesiyle, ‘’Ana başa taç imiş, her derde ilaç imiş; bir evlat pir olsa da anaya muhtaç imiş; Ana kucağı, insanın her yaşta aradığı yerdir; Ana kucağının süreği olmaz; Dana ne kadar büyüse gene anasını emer’’ sözleri anne sevgisine her yaşta ihtiyaç duyulduğu düşüncesiyle, ‘’Akşam olunca kuzu anasını, kuş yuvasını bulur; ana bala; Ayı balağıyla gezer; Her kuzu anasına gider; İnek danasını, oğlan anasını bulur; Kuş, kuşken balasından ayrılmaz; Nerde ana orda uşak (çocuk); Sen besle danayı, koyun bulur anayı’’ sözleri çocuğun yerinin annesinin yanı olduğu, bir şekilde annesini bulacağı düşüncesiyle, ‘’Ahrazın dilinden anası (sahibi) anlar; Çocuğun dilinden anası anlar; Dilsizin dilinden anası (sahibi) anlar; Tat çocuğun dilinden annesi anlar; Yavru kuşun dilinden anası anlar’’ sözleri çocuğun ne anlatmak istediğini, sıkıntısını en iyi annesinin bileceği ve ona her yaş döneminde ihtiyaç duyacağı düşüncesiyle, ‘’Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar; Ana ciğerden yana, baba dağda bir oba; Ana gözü yürekten bakar; Ana yüreği güveç gibi baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış; Ana yürekten yana; Baba (dediğin) baca tütünü, ana güder kuzuyu; Çömlek ana yüreği, tencere baba yüreği; El ağlarsa gözünden, anam ağlarsa özünden ağlar; Yanarsa anan yanar, gerisi yalan yanar’’ sözleri ise çocukların dertleriyle baba da dahil kimsenin anne kadar ilgilenmeyeceği düşüncesiyle ilgilidir. Bir annenin çocuğuna ne kadar kızsa da ondan asla vazgeçemeyeceği düşüncesi ise ‘’Ana evladından geçmez; Ana evladını atmış, yar başında tutmuş’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz’’ sözünde anne kalbiyle coğrafi bir yer arasındaki karşılaştırma yapılırken, ‘’Ana kucağı, cennet bucağı’’ kullanımı anneliğin kutsiyeti düşüncesinin bir

yansımasıdır. Annenin çocuğun hayatındaki yeri şu sözlere de yansımıştır: ‘’Anasının kucağında uyuyan çocuğun yüreği yağlanır; Anasız çocuk, kanatsız kuş gibidir; Anne kalbi çocuğun okuludur; Beşiği sallayan el, dünyaya hükmeder; Horoz ne kadar öterse ötsün, civciv tavuğun dıkdıkına bakar; Kaplumbağa yumurtasını gözüyle ısıtır; Meyve, ağaç dalında; çocuk, ana kucağında yaşar’’. ‘’Ana bala’’ kelime grubu dışında kullanımların tümü cümle kuruluşunda olup atasözü niteliğindedir.

2.4.1.5. Anne ve Kız Çocuğu Arasındaki Güçlü İlişki

Kullanımlarda genel anlamda anne ve kız çocuğu arasındaki güçlü ilişkiden söz edilmektedir. ‘’Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz; Mangal maşasız, kız anasız olmaz’’ cümleleri bir anne için kızın ne kadar gerekli olduğuyla, ‘’Ana ile kız helva ile koz’’; anakız; Anası söylemeden kızı tamamlar’’ kullanımları ilişkinin iç içe geçmiş hâliyle, ‘’Ana ile kız ardı yanı cız’’ sözü aradaki ilişkisinin her türlü ilişkiyi bozacak güçte olmasıyla, ‘’Ana ile kız dövüşmüş, komşu da sahi sanmış’’ aradaki kırgınlıkların geçiciliğiyle, ‘’Analı kızlı, sırları gizli’’ anne ve kız arasındaki sır paylaşımıyla, ‘’İnek anasını, minder yamasını ister; Kız anasını, inek danasını bilir; Tat kızın dilinden annesi anlar’’ anne ve kızın birbirlerini en iyi anlayan kişiler olmasıyla, ‘’Analar büyütür kızı, çulhalar dokutur bezi’’ sözü ise ailede kızı en iyi yetiştirecek kişinin anne olduğu düşüncesiyle ilgilidir. ‘’Kız ananın, oğlan babanın ortacıdır; Oğlan düşman körü, kız ananın yari’’ cümlelerinde ise diğerlerinden farklı olarak anne-kız ilişkisi, erkek evlatla karşılaştırmalı ele alınmıştır.

2.4.1.6. Annenin Aile Yaşamındaki Katkısının Hatırlanmaması

Çocukların büyüyüp yetişkin hâle geldikten sonra annelerinin emeklerini, kendi üzerlerindeki haklarını hatırlamayıp kalan mal mülk için sadece babalarının adını anmaları ‘’Ana çeker zahmeti, baba alır rahmeti’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.4.1.7. Baba-Evlat İlişkisi

Baba İle Evlat Arasındaki Güçlü Sevgi

Babanın evlat için evladın da baba için seve seve canlarını verebileceği düşüncesi Dede Korkut Hikâyeleri’nde ‘’Kara başım kurban olsun, babam sana; Kara başım kurban

olsun, oğul sana'' şeklinde kurban olmak deyiminde ifade bulurken, ''kara baş''' sözünde baba ve evladın kendi canını değersizleştirmesi söz konusudur.

Birbirini Tamamlama

Baba ile oğulun birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu düşüncesi Dede Korkut Hikâyeleri'nde organ adı gözle ''Oğul atanuñ yetiridür, iki gözinüñ biridür'', zor zamanlarda birbirlerine olan destekleri ise baba-at, oğul-tay benzetmesiyle ''Tay atlaşırsa at dinlenir, oğul erişirse ata dinlenir'' şeklinde ifade edilmiştir. Aradaki bağın gücü ''Baba oğul kazanır ad içün oğul da kılıç kuşanur baba gayretiyiçün; güçlü belimin kuvveti oğul; sözlerine de yansırken, ''Oğulda ortacım yok, kartaşta kaderim yok'' cümlesinde erkek evlada sahip olamamaktan duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Tespit edilen ifadelerin ''Tay atlaşırsa at dinlenir, oğul erişirse ata dinlenir'' sözü dışında Dede Korkut Hikâyeleri'nden, Eski Anadolu Türkçesinden alındığı görülmektedir.

Babanın Malının, Statüsünün Taşıyıcısı Olarak Çocuk

Çocuk doğumdan itibaren aile içerisinde cinsiyet, yaş sırası gibi birtakım statülere sahip olarak dünyaya gelir ve zamanla anne ve babasının toplumda inşa ettiği statüyü üstlenir. Çocuk büyüyüp yetişkin olduğunda babasının kurduğu sosyal çevre, toplumsal itibarı, arkadaşları hatta varsa hasımları ''Ata dostu, oğula mirastır; Baba düşmanı, oğul dostu olmaz; Babanın yalnızca yeri değil, şerefi ve onuru da oğluna kalır'' sözlerinde belirtildiği gibi evlada intikal eder. Sadece sosyal ilişkiler değil babanın mesleği, ekonomik gücü varsa borçları da oğluna kalır: ''Ata ornı atı oġulḳa ḳalır; Atalar sanatı, oğlana mirastır; Atanın sanatı, oğula mirastır; babadan kalma; babadan oğula; Babanın kârı, evlada miras; Baba borcu evlada düşer; Şayet babanın borcu varsa onu üstlenmek de yine evlada düşer''. İntikal eden bu değerleri yüklenen çocuklar Arapça ''mütevâris'' ve Farsça ''peder-mânde'' kelimeleriyle karşılanmıştır. ''Baba postu ateştendir, her evlat oturamaz'' sözünde ise babadan kalan statüyü temsil etmenin çok da kolay olmadığı belirtilir. Babanın şanını, şerefini hakkıyla taşıyan çocuğa, ''Baba adını yürüten, devlet adını da yürütür'' sözünde farklı bir misyon yüklenmiştir. ''Çalışıp çabalarsın da çorun çocuğun mu var; Çocuğu mu var, malı kime kalacak ?'' sözlerinde evladı olmayan babanın gelecek kuşaklara taşınacak malının da olmayacağı, ''Kiming oġlı ḳalsa atada kiḍin / Atama anı sen tirigde aḍın'' sözünde evlat gelecekte babanın adını yürüteceği için o babanın ölmüş sayılamacağı düşüncesi ifade edilir. Babadan

zengin olan kişilerin kaygısız yaşamları ise ‘’Babası köy kâhyası, neden olsun pervası’’ sözüne yansımıştır. Bu bağlamda tespit edilen diğer sözler ise şunlardır: Babanın malı mı zannettin ? Bu ata baba malıdır, kıymetlidir’’. Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’mütevâris, peder-mânde’’ dışındaki yapılar cümle kuruluşundadır. Bunlar içerisinde ‘’Kiming oğlı ḳalsa atada kiḍin / Atama anı sen tirigde aḍın’’ sözü Karahanlı Türkçesi, ‘’Baba adını yürüten, yarın devlet adını da yürütür’’ sözü ise Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

Çocuğun Statüsünü ve Ekonomik Gücünü Kendi İnşa Etmesinin Önemi

Çocuk anne ve babasının oluşturduğu sosyal statüyü, ekonomik gücü devralsa da çocuğun bunu hakkıyla taşıması ve yeni statüler eklemesi, kendi yaptığı gurur verici, örnek işlerle övünmesi gerekir: ‘’Ana baba ile iftihar olunmaz; Anan güzel idi hani yeri, baban güzel idi hani yeri ? Baba beyliği ile çocuk (oğul) adam olmaz; Baba ile iftihar olunmaz; Babadan adamlık değil, miras kalır; Babadan mal kalır, kemal kalmaz; Babadan miras kalır, adamlık kalmaz; Babam bey imiş, bana ne imiş; Babası ölen ‘Ağa oldum’ sanır; anası ölen ‘Hanım oldum’ sanır; Babaya dayanma, karıya güvenme; Yanmış mal ile ölmüş baba ile iftihar olmaz’’ sözleri kişinin toplumdaki itibarını kendi yaptıklarının belirleyeceğiyle ilgilidir. Babadan ne kadar mal kalsa da kişinin kendi çalışıp üretmeden bu malın kıymetini bilemeyeceği ve çok kısa bir sürede tüketeceği düşüncesi ‘’Ata malı, mal olmaz, kendin kazanmak gerek; Baba malı tez tükenir; Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana; Baba malından ne faide, başta devlet olmasa; Baba mirası mum gibidir, çabuk söner; Baba mirası yanan mum gibidir; Babadan kalan malın kıymeti bilinmez; Babanın zenginliği para etmez, iş öğren; Babasından mal kalan, merteği içinde bitmiş sanır’’ sözlerine yansımıştır.

2.4.1.8. Kişinin Kendi Evladı Olarak Çocuk

Kişinin kendi çocuğu ‘’belinden gelmek; Mal istersen bedeninden, evlat istersen belinden’’ ifadelerinde bel bölgesiyle ilşkilendirildiği gibi, bok sözcüğü de argoda kişinin kendi evladı için ‘’bokum, sıçtığım bok’’ şeklinde kullanılmıştır: Her anne baba için kendi evlatlarının değerli olduğu, kimsenin bir başkasının evladına kendi evladı gibi hassasiyet göstermeyeceği, onun problemleriyle ilgilenmeyeceği düşüncesi ‘’Analar besler hurma ile eller döver yarma ile; Elin evladı ele ucuz gelir; Her koyun kuzusuna meler’’ sözlerine yansımıştır. Bu anlamda ‘’Gönül virme, güyegü olmaz oğul;

Kül tepecik olmaz, güveyi oğul olmaz'' sözleriyle damat-oğul karşılaştırılması yapılmış ve damadın hiçbir zaman kişinin kendi oğlunun yerini tutamayacağı belirtilmiştir.
İfadelere kullanıldığı zaman, saha ve yapı açısından bakıldığında ''bokum'' kelime, ''belinden gelmek, sıçtığım bok'' ve Arapça ''ṣemere-i fuād'' kelime grubu diğerleri ise cümle kuruluşundadır. Bunlardan ''Gönül virme, güyegü olmaz oğul; ṣemere-i fuād'' ifadeleri Osmanlı Türkçesi, ''Kül tepecik olmaz, güveyi oğul olmaz'' sözü ise Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.4.1.9. Anne Baba ve Çocuk Arasındaki Güçlü Sevgi

''Ana baba rüşvetsiz dosttur; İnsana ata ana gibi yar olmaz'' gibi sözlerle anne babanın evlatlarını hiçbir karşılık beklemeden sevdiği düşüncesi ön plana çıkarılırken, ''Dört göz bir evlat içindir'' sözünde dört göz ifadesiyle anne ve babaya gönderimde bulunulmuştur. Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen ''Baba diyü ağlatdılar, ana diyü buzlatdılar''sözü ise çocuğun sıkıntıya düştüğü anda, ilk olarak anne ve babasını hatırlaması açısından dikkate değerdir. Kullanımların tümü cümle kuruluşundadır.

2.4.1.10. Anne Babanın Çocuğunun Kötülüğünü İstememesi

Anne ve babanın çocuğuna zarar vermeyeceği, kötülüğünü istemeyeceği düşüncesi, daha çok iri yapılı hayvanların yavrularıyla kurduğu ilişki örneklendirilerek ele alınmıştır: Ananın bastığı yavru (civciv) incinmez (ölmez); Anasının teptiği buzağının canı yanmaz; Ayı balağını incitmez; Baba oğlunun fena olduğunu istemez; İnek ayağı, buzağıyı öldürmez; Koyun kuzusuna basmaz''.

2.4.1.11. Anne Baba ile Çocuk Arasına Girmemek Gerektiği

Anne baba ile çocuklar arasındaki güçlü bağa, et-tırnak benzetmesiyle vurgu yapılarak bunlar arasında yaşanan tartışmaların çok sürmeyeceği, dışarıdan başka kişilerin araya girmemesi gerektiği düşüncesi ''Et ile tırnak arasına giren kıymıktır; Et tırnaktan ayrılmaz; Etle tırnak arasına girilmez'' atasözleriyle ifade edilmiştir.

2.4.1.12. Evlatların Ayırt Edilemeyeceği

Anne babanın hiçbir çocuğunu ayırt etmeden seveceği, hangisine zarar gelse aynı üzüntüyü duyacağı düşüncesi, çocuklar parmaklara benzetilerek ‘’Beş parmağının hangisini kessen acımaz’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.4.1.13. Evlattan Geçilemeyeceği

Evlat ne kadar kötü ve hayırsız olsa da bir anne babanın evladından geçemeyeceği düşüncesi, evlat acı suya ve şirin lokmaya benzetilerek ‘’Evlat bir acı su imiş, ne içilirmiş ne geçilirmiş; Evlat dediğin deniz suyu imiş, ne içilirmiş ne geçilirmiş; Evlat kısmı şirin lokmadır, ne iyisinden geçilir ne kötüsünden’’ şeklinde ele alınmıştır. Bu bağlamda tespit edilen diğer sözler ise şunlardır: ‘’Evladın azarı olsa da bezeri olmaz; Kız pazarda satılmaz, oğlan atılmaz, çekeceksin’’. Kullanımların tümünün cümle niteliğinde olduğu görülmektedir.

2.4.1.14. Çocuğa Aşırı Düşkünlük

‘’Bokuna bağlanmak, bokunda altın bulmak, dınnāna ġurban itmek, evlatcılıg, meyirsek, meyirsemek, üstüne düşmek, üzerine düşmek‘’ kullanımları, çocuğa aşırı düşkün olma durumuyla ilgiliyken, diğer kullanımlar çocuğuna düşkün olan kişileri karşılar. ‘’Meyirsek’’ ve türevi adlandırmalar yönelme, ilgi gösterme anlamındaki Arapça meyil sözcüğüne istek bildiren Türkçe +*se*- eki getirilerek oluşturulmuştur. ‘’Ciğer canlı, uşak canlı’’ deyimlerinde ise aşırı düşkün olma durumunun ifadesinde Farsça can sözcüğüne yer verilirken bir örnekte çocuk ciğere benzetilmiştir.
‘’Evlatcılıg, hülün, meyirsek, meyirsemek’’ kullanımları kelime, diğer ifadeler ise kelime grubu düzeyinde olup bu düzeydeki tüm yapıların deyim niteliğinde olduğu, bunlardan ‘’bokuna bağlanmak, bokunda altın bulmak’’ ifadelerinin ise argoda kullanıldığı bilinmektedir. ‘’Ciğer canlı, dınnāna ġurban itmek, evlarcılıg, hülün, meyirsek, meyirsemek, uşak canlı’’ kelime ve kelime grupları, Anadolu ağızlarından alınmış olup bilhassa ‘’meğilsek’’ kelimesinin çok çeşitli alafonları vardır.

2.4.1.15. Evladın Kusurlarını, Eksiklerini Görememe

Başkalarına göre çocukları ne kadar çirkin ve kusurlu olsa da anne baba için kendi eserleri olan evlatları, hem fizikî hem de kişilik özellikleri bakımından kusursuzdur.

Adlandırmalarda daha ziyade çocuktaki fizikî kusurların, eksikliklerin görülmediği düşüncesi ifade edilmiştir. Bu husus siyah renkteki insan ırkı Arap ve karga, kuzgun gibi hayvan türleri, siyah-beyaz karşıtlığı oluşturacak şekilde işlenmiştir: ‘’Arap çocuğunu akım pakım diye severmiş; Arap yavrusuna appacığım, demiş; Arap’a yavrusu şirin görünür; Karga yavrusuna bakmış, benim ak pak evladım, demiş; Karga yavrusunu pamuğum, kardan ak yavrum diye severmiş; Kargaya dünya güzelini sormuşlar, yavrusunu göstermiş; Kargaya yavrun kara demişler, almış bağrına basmış; Kuzguna sormuşlar güzel kimdir ? Yavrularımdır, demiş; Kuzguna yavrusu anka görünür; Zenciye evladı huri görünür’’. Bu bağlamda insanoğluna görsel olarak hoş gelmeyen hayvanların da kullanıldığı görüldü: ‘’Kirpi de yavrusunu pamuğum diye severmiş’’. Bu hususta tespit edilen bir diğer söz ise ‘’Herkesin balası, özüne makıl’’ cümlesi olup kullanımların tümü atasözü niteliğindedir.

2.4.1.16. Evladın Gönlüne Hükmedememe

Annenin bilhassa gönül meselelerinde evladına söz geçiremeyeceği düşüncesi ‘’Evladı ben doğurdum ama gönlünü ben doğurmadım’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.4.1.17. Küçüklerin Büyükleri Geçmesi

Çocuğun büyüyüp gelişerek zamanla hem fizikî hem de yaptığı işler itibariyle babasını geçeceği düşüncesi ‘’Tay babasını geçer; Yerine göre küçük, büyüğü terbiye eder’’ şeklinde ifade edilirken, çocuk at yavrusuna benzetilmiştir.

2.4.1.18. Küçüklerin Yanlışlarının Hesabının Anne ve Babadan Sorulması

Çocukların güzel işleri anne ve babaya nasıl olumlu yansıyorsa yanlışlarının neticesinin de anne ve babadan sorulacağı düşüncesi ‘’Küçük işer, büyük dayanır düşer; Oğlan suw töker, uluġ yanı sınur’’ atasözlerine yansımıştır. Bunlardan ‘’Oğlan suw töker, uluġ yanı sınur’’ sözü, Karahanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.4.1.19. Büyüklerin Yanlışlarının Hesabının Evlatlardan Sorulması

Anne babaların olumlu icraatları gibi olumsuz işlerinin de hesabının evlattan sorulacağı düşüncesinin ifade edildiği sözlerde ‘’Terbiyesiz kadının çocuğu dünyaya bahtsız gelir’’ dışında ebeveyn olarak genellikle baba geçmektedir. Dolayısıyla büyüklerden kastedilen

daha ziyade babadır. Babaların yaptığı olumsuz işlerin de acı, ekşi elma ve koruk ile temsil edildiği görülmektedir: ‘’Atalar eder, evlatlar öder; Atası açıġ almıla yėse, oġlınıñ tışı ḳamaşır; Atası anası açıġ alımla yėse, oġlı ḳızı tışı ḳamar; Baba eder, oğul öder; Baba koruk (erik, ekşi elma) yer, oğlunun dişi kamaşır; Babası ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır; Koruğu babası yer, sancıyı oğulu çeker’’.
İçki düşkünü babanın çocuğunun ‘’şaraptortu’’ şeklinde anılması da babanın olumsuz davranışlarının çocuğa yansımasıdır. Kullanımların tümü atasözü niteliğinde olup ‘’Atası açıġ almıla yėse, oġlınıñ tışı ḳamaşır; Atası anası açıġ alımla yėse oġlı ḳızı tışı ḳamar’’ sözleri Karahanı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.4.1.20. Kişinin Yaptığı Kötülükleri Evladından Bulması

Tespit edilen atasözleri anne ve babaların çevrelerindeki insanlara verdikleri zarar neticesinde o insanların ya da kendilerini üzen, yıpratan evlatlara, bizzat anne ve babaların söylemiş olduğu ilenç mahiyetindeki sözlerden oluşur: ‘’Allah kimseyi evladıyla terbiye etmesin; Balalarından çekesin; Bana ettiklerini, çocuklarından bulasın; Bana yaptığını, uşakların sana da yapsın; Benim senden çektiğim gibi sen de evladından çekersin inşallah; Çocuklarından bulasın; Çoluğundan çocuğundan bul; Çorunda çocuğunda bulasın; Ettiğini çocuklarında çekesin; Evlatlarından bulasın; Evlatlarından çekesin; Evlatlarından çok çekersin inşallah; Her belanı, ayalinde bulasın; Oğlunda kızında bulasın; Oğlunda kızında bulsun; Oğlundan uşağından çekesin; Sen de evladından bul; Senden doğanlar da sana etsinler; Uşaklarından çekesin’’. Kişinin yaptığı hataları çevreye verdiği zararları, kendi evladından görmesinin zorluğu ise ‘’Allah kimseyi evladıyla terbiye etmesin’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.4.1.21. Annesine Düşkün Çocuk

Annesine düşkün çocuğu tanımlamada akrabalık adı ana kelimesine uğraşı, düşkünlük, bağımlılık, alışkanlık anlamları katan *+cı ve +cıl* ekleri getirilmiştir: ‘’anacı, anacıl’’. Bu bağlamda ‘’kodak’’ kelimesinin de kullanıldığı görüldü. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.4.1.22. Babasına Düşkün Çocuk

Babasına düşkün çocuğu tanımlamada tıpkı annesine düşükün çocukta olduğu gibi, akrabalık adına düşkünlük, bağımlılık, alışkanlık anlamları katan *+cıl* eki getirilmiştir: ‘’babacıl’’. Bu kullanım da Anadolu ağızlarına özgüdür.

2.4.1.23. Çocukların Kendilerini ve Evlatlarını Düşünmesi

Anne ve babalar her şeyleriyle evlatları için vardır. Evlatların ise önceliği kendileri ve evlatlarıdır. Bu düşüncenin şu atasözlerine yansıdığı görülmektedir: ‘’Ana baba evlat için evlat kendi başı için; Baba yanar oğula, oğul dayanır oğula; Ben ararım yavrumu, yavrum arar yavrusunu; Ben banarım oğluma, oğlum banar oğluna; Ben severim yavrumu, yavrum sever yavrusunu; İki göz, bir baş içindir; Sen seversin oğlunu, o da sever oğlunu’’.

2.4.1.24. Hayırlı Evlat

Anne baba için çocuğunun büyüyüp yetiştiğinde toplumsal sorumluluk bilincine sahip ailesine, ülkesine faydalı, alçakgönüllü, vicdan sahibi vb. özelliklere sahip bir evlat olması önemlidir. ‘’Eren, ferruh-zâd, ferzend-i nīk, ḫelāl-zāde’’ sözleri doğrudan hayırlı evladı karşılar. Hayırlı evlatla ilgili kullanımların büyük bir kısmı temenni mahiyetindeki sözlerden oluşmaktadır. Bunların bir kısmı ‘’Allah çoluk çocuğunun hayrını göstersin; Allah evlattan yana güldürsün; Çoluğunun çocuğunun hayrını gör; Ekmeğini yemek, gömleğini giymek nasip etsin; Evlatların evlat ola; Evlatların yüzüne güle; Evlatlarından güle sevinesin; Evlatlarından yüzün güle; Evlatlarının hayrını göresin; Yavrularının gününü göresin’’ şeklinde anne ve babaya yönelikken, bir kısmı ise ’’Ak saçlı ananın, ak saçlı babanın yeri cennet olsun; Allah anana babana hayrını dokundursun; Anan baban gününü göre; Anan, (baban) köşküne otura’’ şeklinde evlatlara yöneliktir. Hayırlı evlat yaptığı güzel işlerle de kendini yetiştiren anne ve babasına yönelik ‘’Allah geçmişlerine rahmet etsin; Anan baban nur içinde yata; Anana babana rahmet; Babanın canına rahmet olsun; Babanın sinine nur yağa; Doğuranlar, nur içinde yatsın; Rahmet babana; Yetiştirene şükürler olsun’’ şeklinde övgü dolu sözler alır. ‘’Analar öyle evladı, beşer beşer doğursun’’ sözü, çocuğun hayırlı olduktan sonra sayısının sorun olmadığı düşüncesiyle, ‘’İyi evlat babayı vezir, kötü evlat rezil eder’’ sözü, çocuğun yaptıklarıyla ailesini de temsil ettiği düşüncesiyle, ’’Bir kimse iyi bir

çocuğa sahipse o kişi ölünce de diridir'' sözü, evladının yaptığı faydalı işler sayesinde anne ve babanın adının öldükten sonra da yaşayacağı, ahirette de karşılığını alacağı düşüncesiyle, ''İyi evlat, ata ananın ferahıdır'' sözü ise hayırlı evladın, anne ve babası için gurur, övünç vesilesi olduğuyla ilgilidir. Bu hususta tespit edilen diğer kullanımlar ise şöyledir: ''Analar neler doğurur; babasının hayırlı evladı; Sütüm emeğim helal olsun; Sütüm sana helal olsun''.

Yapısal açıdan bakıldığında ''eren, ferruh-zâd, ferzend- i nīk, ḫelāl-zāde'' dışındaki kullanımların cümle niteliğinde olduğu görülmektedir. Farsça ''ferzend-i nīk'' sözü Harezm Türkçesi, ''eren'' kelimesi Kıpçak Türkçesi, Arapça ''ferruh-zâd'' ve Arapça-Farsça kuruluşundaki ''ḫelāl-zāde'' sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.4.1.25. Hayırsız Evlat

Hayırsız evlatla ilgili kullanımların büyük bir kısmı ilenç niteliğindedir. Bu sözlerin bir kısmı, birilerinin ''Çoluğundan çocuğundan gülme; Çoluğunun çocuğunun hayrını görmeyesin; Çoluk çocuğunun hayrını görmeyesin; Çorunun çocuğunun hayrını görmeyesin; Ellerinden oğlun kızın tutmaya; Evladından gülme; Evlat günü görmeyesin; Evlatlarının hayrını görmeyesin; Oğlun kızın ellerinden tutmaya; Oğlun kızın uğramasın, azan yaranı sarmasın; Oğul uşak kaçak düşsün, istediğin getirmesin; Uşak sıdkı görmeyesin'' şeklinde anne ve babaya, bir kısmı ise ''Ak sütüm helal olmasın senin gibi evlada; Analık hakkım helal olmasın; Analık hakkım haram olsun; Besle kargayı, oysun gözünü; Emdiğin süt burnundan gele; Emdiğin süt fitil fitil burnundan gelsin; Emdirdiğim süt gözlerine dizlerine dursun; Emzirdiğim süt burnundan gele; Emzirdiğim süt haram olsun; Etlerin töküle oğul; Garalı haberin gele; Gözlerin önen aha; İki gözün avucüne töküle inşallah; İki gözün kor ola; Seni doğuracağıma iki taş doğururdum da inşaata temel olurdu; Sütüm sana haram, it kanı ola; Sütüm sümüğüm haram ola; Verdiğim süt, burnundan gele'' şeklinde, anne ve babanın hayırsız evladına yöneliktir. ''Kötü çocuk, anasına sövdürür'' sözü, hayırsız evladın yaptıklarıyla anne ve babasının kötü anılmasına neden olacağı, ''Oğlan doğurdum, oydu beni; kız doğurdum, soydu beni'' sözü iki evlattan da hayır gelmeyeceği düşüncesiyle ilgilidir. ''Doğdu, boğmaya (boğmak) yaramaz, geldi, kovmaya (kovmak) yaramaz; Doğmaz olaydın, başımın belası; Geldi kovulmaz, doğdu boğulmaz, gitti tutulmaz; Hayırsız evlat, altıncı parmak gibidir; kesersen ağrıtır,

korursan çirkin gösterir'' sözleri anne babanın çaresiz ruh hâlini, ''Boynun alttan kala; Boyun iple ölçüle; Canın çıha; İki gözün kor ola'' kullanımları ise öfke ve nefret duygusunu yansıtır. ''Hayırlı evlat neylesin malı, hayırsız evlat neylesin malı; İyi evlat, tutar atanın malını; kötü evlat, satar atanın malını'' sözlerinde ise hayırlı ve hayırsız evlat mukayesesinin, akıl ve baba malının idaresi bağlamında yapıldığı görülmektedir. ''Hayırsız evlat, baba ocağına incir diker; Hırsız evlat, baba ocağına incir diker'' sözleri ise hayırsız evladın baba ocağının mahvına sebep olacağı algısıyla ilgilidir. Bu hususta tespit edilen diğer kullanımlar ise şöyledir: ''Anası onu doğuracağına keşke taş doğursaydı; Atasına düşman olan, evladına dost olmaz; Babasına hayrı olmayanın kime hayrı olur ? Devletsüz oğlun olmaktan, devletlüye kul olmak yiğdür; baş tapıncağı, gündüzleme, hayırsız; Yavrumun hayrını görmeyeyim''.

Kuruluş açısından bakıldığında, ''hayırsız, gündüzleme'' sözleri kelime, ''baş tapıncağı'' kelime grubu, diğer ifadeler ise cümle düzeyindedir. ''Boynun alttan kala; Canın çıha; Çorunun çocuğunun hayrını görmeyesin; Emdirdiğim süt gözlerine dizlerine dursun; Etlerin töküle oğul; Garalı haberin gele; Gözlerin önen aha; gündüzleme; İki gözün avucuna töküle inşallah; İki gözün kor ola'' ifadeleri Anadolu ağızlarından, ''hayırsız'' kelimesi ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.4.1.26. Evlada Muhtaç Olmama

Bir anne baba için en zor durumlardan biri evlat eline kalmak, ona muhtaç duruma düşmektir. ''Allah ele avuca düşürmesin, oğlum kızım dedirmesin; Allah kimseyi evladına muhtaç etmesin; Kalırsan evlat eline, kilit vururlar diline'' sözleri, evladın, kendisine muhtaç olan anne ve babaya söz hakkı dahi vermeyeceğiyle ilgiliyken, ''Evlat ekmeği, zindan ekmeği; koca (er) ekmeği, meydan ekmeği'' sözünde, bir kadın için evlat ve koca evinin mukayesesi yapılmış ve kadının yerinin kocasının yanı olduğu düşüncesi ifade edilmiştir.

2.4.1.27. Anne-Baba Hakkı ve Otorite-İtaat İlişkisi

Türk kültüründe çocuğu yetiştiren anne ve babaya karşı kayıtsız teslimiyet, saygı ve hürmet esastır. ''Akk, akuk, cıbındırık, it hıyarı'' kullanımlarının doğrudan anne babaya karşı gelen, asi çocuğu karşıladığı görülmektedir. İfadelerde anne ve baba hakkı meselesi, hem kültürel hem de dinî yönden ele alınmıştır. ''Ana bedduası alan onmaz; Ana hakkı ödenmez'' gibi sözler anne, ''Ata yolu, doğru yoldur; Atasını tanımayan, it

peşinden koşar'' gibi sözler baba hakkıyla ilgiliyken, ''Ana ata önünden geçmek hata; Ananın hayır duası, babanın bedduası (tutar); Ana baba ekmeğine kuru, ayranına duru demeye; Ananı atanı say, bereket büyüklerdedir'' gibi sözlerde ise anne baba hakkı birlikte ele alınmıştır. ''Ana hakkı, Tanrı hakkı; Atanın önünden geçeni Allah sevmez; Atasını tanımayan, Allah'ını tanımaz; Babaya hürmet, Allah'a hürmettir'' sözleri, çocuk üzerindeki anne baba hakkının büyüklüğüyle, ''Atalar sözini tutmayan, yabana atılur, ahirette tamu ehline katılur; Cennet, annelerin ayakları altındadır; Ulusın bilmeyen, Tanrı'sın bilmez'' sözleri, kişinin ahiretinin de anne ve babasına göstereceği saygı ve hürmete bağlı olduğu inancıyla, ''Ana baba bedduasını alan onmaz; Ana baba duası alanın sırtı yere gelmez; Ana baba duası almış olasın; Ana bedduası alan onmaz; Ananı atanı say, bereket büyüklerdedir; Anaya asi gelen onmaz; Oğula devlet gerek ise anaya ataya hürmet eyleye'' sözleri, anne ve babaya hürmet etmeyen kişilerin işlerinin rast gitmeyeceği, dünya hayatında da mutlu olamayacakları düşüncesiyle, ''Atasını hor gören, insan bozması canavardır; Babasına hor bakan, sabahına kor kalkar; Besledik büyüttük danayı, tanımaz oldu anayı; Dün yumurtadan çıkıp bugün kabuğunu beğenmez; Götümden çıktı, beni beğenmiyor; Kestane kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş; Kökünü, dalını beğenmeyen meyve, olmadan çürür; Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı; Yumurta kabuğunu beğenmemiş'' sözleri ise yetiştikten sonra anne babayı, küçük ve değersiz görmeyle ilgilidir. ''Anamın aşı, tandırımın başı; Anamın ekmeğine kuru, ayranına duru demem'' sözleri, anneye ve yaptıklarına değer vermeyle ilgiliyken,''Atalar sözünü tutmayanı yabana atarlar; Baba nasihati tutmayan pişman olur; Baba sözü iki edilmez, iki edene de oğul denmez; Kiçig tutsa ḳılsa uluġlar sözi / Selamet tirildi ḳutuldı özi; Ol zamanda oğul ata sözin iki eylemezdi, iki eylese ol oğlanı kabul eylemezlerdi; Ulı sözi yerde kalmaz; Ulu sözü dinlemeyen uluyakalır; Ulular öğüdin tutmıyan, uluyu kalır'' sözlerinde ise baba nasihatini tutmanın önemi üzerinde durulmuştur. ''Babaya asi olan, Allah'tan; anaya asi olan, evlattan bulur'' sözü babaya itaatsizliğin kabul edilemezliğiyle, ''Oğul aslın ululaya, kendüzün ululamış olur'' sözü ise anne babasını yücelten kişilerin kendisini de yücelttiği düşüncesiyle ilgilidir. Bu bağlamda tespit edilen diğer sözler ise şunlardır: ''ağız vermek, akk, akuk; Anasını babasını dinlemeyen evlat, kocasını saymayan avrat, üzengi ile yürüyen at; kapında tutma, hiç durma sat; añsızlık etmek, ası gelmek; Baba himmet, oğul hizmet; baba nasihati, birr ü taḳvā, boynatmak, buḫsatmaḳ, celelemek, cıbındırık, cıd cıdı, çelermek, çeltermek, dızgırmak, dilsürme, edişmek; Eştip ata anañnıñ sawlarını kadırma

Neñ kut bulup köwezlik kılnıp yana kuturma; ḫozana atlamak, hukuk-ı ümûmet, it hıyarı; Kiçigke uluġluḳ uluġdın kelir / Uluġḳa tapınsa kiçig ḳut alır; maakka; Ne han görmüş hanedan, ne öğüt almış anadan; Oġul ḳız kemişti ata hurmeti / Söküş boldı erke awuçġa atı; Oğul için baba ölmek ayıp olur; Özüngde uluġḳa tilin özneme / Cevab ḳılġu yirde irig sözleme; Ulular köprü olsa basıp geçme; pay vermek''.

Kuruluş açısından bakıldığında, ''akk, akuk, boynatmak, buḫsatmaḳ, celelemek, cıbındırık, çelermek, çeltermek, dızgırmak, edişmek, maakka'' kullanımları kelime, ''ağız vermek, añsızlık etmek, ası gelmek, birr ü taḳvā, cıd cıdı, dilsürme, hukuk-ı ümûmet, ḫozana atlamak, it hıyarı, pay vermek'' kelime grubu diğerleri ise cümle niteliğindedir.

Kelime grubu yapısındaki kullanımlardan ''it hiyarı'' ise argo bir deyimdir. Kullanıldığı dönem ve saha açısından ise ''boynatmak, buḫsatmaḳ; Eştip ata anañnıñ sawlarını kadırma / Neñ kut bulup köwezlik kılnıp yana kuturma; Kiçig tutsa ḳılsa uluġlar sözi / Selamet tirildi ḳutuldı özi; Kiçigke uluġluḳ uluġdın kelir / Uluġḳa tapınsa kiçig ḳut alır; Oġul ḳız kemişti ata ḥurmeti / Söküş boldı erke awuçġa atı; Özüngde uluġḳa tilin özneme / Cevab ḳılġu yirde irig sözleme'' ifadeleri Karahanlı Türkçesi, ''akk, akuk, birr ü taḳvā, hukuk-ı ümûmet, pay vermek'' Osmanlı Türkçesi döneminden, ''ağız vermek, añsızlık etmek, ası gelmek, celelemek, cıbındırık, cıd cıdı, çelermek, çeltermek, dızgırmak, dilsürme, edişmek, ḫozana atlamak'' ise Anadolu ağızlarından tespit edilmiştir. Köken açısından bakıldığında ''akk, akuk birr ü taḳvā, hukuk-ı ümûmet'' sözleri Arapçadan alıntıdır.

2.4.1.28. Kimsesizlik

Öksüz veya Yetim Kalma, Bırakma

Bir çocuk için yaşanabilecek en büyük acılardan biri hiç şüphesiz ki anne ve babasının şefkatinden, sevgisinden uzak büyümektir. Kişi hangi yaşta olursa olsun ''Ana kucağı insanın her yaşta aradığı yerdir'' atasözünde ifade edildiği gibi anne sevgisine ihtiyaç duyar. Annesi ölen çocuk için ''Aciyy, anasız, anasız kuzu, duluğu sirkeli, keloğlan, milcan, öksüz, yetîme'', babası ölen çocuk için ''atasız, babasız, başsız, bī-peder, gebedek, kañsız, mesek, saçı bitmedik (yetim), tay, tumbat, tüyü bitmedik (yetim)'', annesi ya da babası veya her ikisi de ölen kimsesiz çocuk için ise ''āci, arız, atasız anasız, bağrı geçik, bırakıntı, bī-kes, bulduk, buluntu, cebedak, cemet, çoma, dulaz, ekti,

gebe, hıra, hort, hortlu, irik, kesit, kopel, kül öksüzü, latîm, melkut, merdesiz, öksüz, övbet, persin, segir, sevi, tafal, teberik, yetîmü't-tarafeyn, yuvasız kuşçuk'' ifadeleri kullanılmaktadır.

Öksüz kelimesi daha çok annesi ölen çocuklar için kullanılmakla birlikte hem annesi hem babası ölen çocuklar için de kullanılmıştır. Yetim kelimesi ise sadece babası ölen çocuklar için kullanılmıştır. Annesi ve babası olmayan çocuğu karşılamak için anne ve baba anlamındaki kelimelere *+sız* olumsuzluk eki de getirildiği görülmektedir: ''anasız, atasız, atasız anasız, babasız''. Babası olmayan çocuk için organ adı baş sözcüğü ''başsız'' şeklinde kullanılırken, ''anasız kuzu, yuvasız kuşçuk'' sözlerinde annesi olmayan çocuk kuzuya, hem annesi hem de babası olmayan çocuk ise yuvasız kuşa benzetilmiştir. ''Keloğlan'' sözünde ise kimsesiz bir masal kahramanı, öksüz çocuğu karşılamaktadır. ''Saçı bitmedik, tüyü bitmedik (yetim)'' kullanımları, çocuğun biyolojik gelişimiyle ilgili olup daha bebeklik döneminde yaşanan acıya yöneliktir. Organ adı bağır sözcüğünün ''bağrı geçik'' şeklinde kullanımı, yine yaşanan acıyla ve kimsesizlik hâliyle ilintilidir.

''Anasız ḳalmaḳ öksüz bolmaḳ, öksüz eylemek, öksüz kalmak, öksüz ḳılmaḳ, öksüzlük, taftaḫlı galmaḫ, yetim bolmaḳ, yetimlik'' kelime ve kelime grupları ise öksüz, yetim kalma durumunu yansıtır. Bu durumun ifadesinde kelime düzeyindeki yapılara *+lık* isimden isim yapan ek getirilmiştir. Kelime gruplarında ise ''anasız ḳalmaḳ, öksüz kalmak'' kullanımları dışında öksüz ve yetim kelimelerine bol-, eyle-, kıl- yardımcı fiillerinin getirildiği görülmektedir.

Bazı kullanımlar ise ilenç mahiyetindedir. ''Balaların ardında kala; Balaların ardında meleye; Ölesin yavrular arkanda kala; Yavruların yetim kala; Yuvada çocuğu kalsın'' ifadeleri, anne ve babaya diğer ilençler ise çocuğa hitaben söylenmiştir. ''Anadan yetim olasın; Anan öle, Ananın lokması ağzına ola; Anasız kal e mi ? anasız kalasıca; Anasız kalasın; Anasız kalasın, oğul; Benim gibi öksüz kalasın; Öksüz kalasın da beni anasın'' sözleri annenin kaybı, ''Allah'tan umarım baban öle; Baba yüzü görmeyesin; Baban öle; Babanın başucuna oturasın; Babanın lokması ağzına ola; Yetim kalasın'' sözleri babanın kaybı üzerinedir. Her ikisinin birden kaybı ise ''Anadan babadan ol; Anan baban bir kızıl tabutta gide; Anan baban tünbe tünbe ola; anasız, babasız kalasıcık; ellerde illerde kalası, ellere kalası, ellere kalasıca'' kullanımlarına yansımıştır. ''Meleşmek'' fiili ise yetim kalan çocukların ağlamaları için kullanılır.

Dönem ve saha açısından bakıldığında ‘’ḳañsız’’ kelimesi Göktürkçe, ‘’anasız ḳalmaḳ, öksüz bolmaḳ, yetīm’’ ifadeleri Karahanlı Türkçesi, ‘’atasız anasız, öksüz ḳılmaḳ’’ Harezm Türkçesi, ‘’öksüz eylemek’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’yetim bolmaḳ’’ Çağatay Türkçesi döneminden, ‘’bī-kes, bī-peder, keloğlan, latîm, melkut, yetîme, yetîmü’t-tarafeyn’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’āci, aciyy, arız, bağrı geçik, başsız, bırakıntı, bulduk, buluntu, cebedak, cemet, çoma, dulaz, duluğu sirkeli, ekti, gebe, gebedek, hıra, hort, hortlu, irik, kesit, kopel, merdesiz, mesek, milcan, övbet, persin, ṣaġīr, sevi, tafal, taftaḫlı galmaḫ, tay, teberik, tumbat’’ kullanımları ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Arız, melkut, ṣaġīr, tafal, teberik, yetīm, yetîme, yetîmü’t-tarafeyn’’ sözleri Arapçadan, ’’bī-kes, bī-peder’’ Farsçadan, ‘’kopel’’ kelimesi ise Yunancadan alıntıdır.

Öksüz ve Yetim Hakkı Yeme

Türk Kültüründe ve İslam dininde kimsesiz çocukların korunup gözetilmesi, toplumsal yaşama kazandırılması, evlenip yuva kurmalarına yardımcı olmak esastır. Bu çocukların hakkını bir şekilde gasp edenlerin hem bu dünyada toplumun hem de ahirette Allah’ın huzurunda yerlerinin olmayacağı inancı hakimdir. Bu inanç ‘’Öksüzün ahı pakçe gelir, yapça kakar; Yetim hakkı, yedi taşı deler de geçer; Yetim malı, ateşten gömlektir, Yetim malı gasp edene, hakikat yolu kapalı olur; Yiyeceklerin en kötüsü, yetim malı yemektir’’ sözleriyle dile getirilmiştir. Kullanımlarda yetim çocukla ilgili sözlerin öksüz çocuğa göre fazla olması, toplumun babasız çocuğa gösterdiği hassasiyetle ilgili olmalıdır.

Öksüz ve Yetimi Koruyup Gözetmenin Gereği

Yetim ve kimsesiz çocuklara sahip çıkan, merhametli kimseler için ‘’öksüz anası, öksüz babası, öksüzler babası, anası’’ ifadeleri kullanılmıştır. ‘’Oğlun gibi ever, kızın gibi gelin et’’ sözü, öksüz çocuğu kendi evladın gibi görme algısını yansıtırken, ‘’Yolsuzu yola getirmek, öksüze kaftan giydirmek gibidir; Zalime haddini bildirmek, öksüze kaftan biçmek gibidir’’ sözlerinde bir tür benzetmeyle öksüzü giydirip kuşatmanın önemi üzerinde durulmuştur.

Öksüz ve Yetimin Korunup Gözetilmemesi

Annesi ve babası olmayan çocuk, toplumsal yaşamda hem maddi hem de manevi pek çok zorluğu göğüslemek durumundadır. Koruyup kollayanı olmadığı için öksüzün hem fizikî hem de psikolojik olarak hırpalanacağı, rencide olacağı düşüncesi ‘’Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay; Öksüz ölmez, örselenir’’ şeklinde ifade edilmiştir. Öksüz, yetim çocuğun maddi imkansızlıklardan dolayı yeteri kadar beslenememe durumu ‘’Öksüz kuzu toklu olmaz; Öksüz kuzu toplu olmaz; Öksüzün bir doyarı ayran, bir doyarı bayram; Öksüzün dokuz karnı olur, birisi (sekizi) doyar, sekizi (biri) aç gezer; Öksüzün karnı doymaz; Öksüzün öğünü birdir; Yetim kuzu koç olmaz’’ şeklinde, öksüze yapılacak yardımın öncelikle beslenmesine yönelik olması gerektiği düşüncesi ‘’Öksüz doyur da ne yapacağına karışma’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Öksüze acır çok ama ekmek verir yok; Öksüzü kayıran çok, yarım ekmek veren yok; Öksüzü seven çok olur amma eline beş para veren olmaz; Öksüzün camide babası, hamamda anası çok olur; Yetime acıyan çok olur da bir dilim ekmek veren bulunmaz; Yetime gel gel diyen çok da çörek veren olmaz’’ gibi örneklerde ise kutsal mekânlarda, kalabalık ortamlarda öksüz çocuğa acıyan çok olsa da gerçekte ihtiyacını karşılayan insanların olmadığı düşüncesi ifade edilmiştir. ‘’Öksüzün büyüğünü döverler’’ sözü, çocukken ve yetişkinken öksüz kalan kişilere yönelik toplumun bakış açısındaki farklılığı yansıtırken, öksüz çocuğun karşılaşacağı proplemlerle bizzat baş etmek zorunda kalacağı, öksüze kimsenin destekçi olmadığı düşüncesi ‘’Öksüz kendi göbeğini kendi keser; Öksüz oğlan (çocuk) göbeğini kendi keser; Öksüze vurmuşlar, vay anam, demiş; Öksüzü dövmüşler, vay arkam, demiş; Öksüzün karnına vurmuşlar, vay arkam, demiş’’ şeklinde ifade edilmiştir. Bu bağlamda kullanılan diğer ifadeler ise şunlardır: ‘’Öksüz kır köpeği neyler; Öksüzün ağzı büyük olur doymaz, başı büyük olur eve sığmaz’’.

Öksüze Kötülük Edenin Çok Olması

Öksüz çocuğun koruyup kollayanı olmadığı için kötülük edenin de çok olacağı düşünülür. Bu durum ‘’Öksüzün şeytanı çok olur; Öksüzün şeytanı dokuz olur’’ sözlerinde şeytan benzetmesiyle ifade edilmiştir.

Sevgisiz, Mutsuz ve Bahtsız Büyüme

Annesiz babasız büyüyen, onların sevgisinden mahrum kalan çocuğun bu eksikliği ömür boyu yüreğinde hissedeceği düşüncesi ‘’Anadan öksüz, babadan yetim kalanın yüreği (sırtı) yağ bağlamaz; Anam olsa da taştan olsa; Anam olsun da duvara ağ kursun; Anasız kuzu melemez; Öksüz büyür büyür küçülür; Öksüz çocuğun bağrında yağ olmaz; Öksüzün bağrı yanık, gözü sönük olur; Öksüzün başı yerde gerek’’ sözleriyle dile getirilirken, babasız büyümekten kaynaklı mutsuzluk ‘’boynu buruk’’ deyimine yansımıştır. ‘’Analı oğlak (kuzu), yarda (gökte) oynar (gezer); anasız oğlak (kuzu), yerde oynar (gezer)’’ sözü ise anne sevgisiyle büyüyen çocuğun mutluluğunu davranışlarıyla belli edeceği düşüncesiyle ilgilidir. Öksüz ve yetim çocuğa hayatta talihin hiç gülmediği yönündeki algının ise ‘’Öksüz güler mi gülerse onar mı ? Öksüz güler mi meğer yanıla; Öksüz hırsızlığa çıkarsa ay ilk akşamdan doğar; Öksüz neden güler, yanılır da güler; Öksüz oynaşa çıkmış, ay akşamdan doğmuş; Öksüz yemek bulsa burnu kanar; Öksüze güldün mü demişler meğer uyurken demiş ? Öksüzün alnına güneş doğmaz; Yetim büyür, felek utanır; Yetim demiş: Ben güldüm. Felek demiş: Ben” neredeydim ? Yetim güler, yanlış güler’’ sözlerine yansıdığı görülmektedir. Bu hususta tespit edilen diğe kullanımlar ise şunlardır: Anasız çocuk evde çürür, babasız çocuk çarşıda; Kavun karpuz kökeninde büyür; Kavun kökeninde büyür; Öksüzün nesi olur, memesiz de büyür’’.

Terbiyeden Yoksun Büyüme

Anne ve babasız büyüyen çocukların düzenli bir aile terbiyesi göremediğinden, anne ve babalarının ilgi ve sevgisinden yoksun kaldıklarından dolayı aykırı davranışlar içerisine girebileceği, topluma yararlı bir insan olamayacağı algısı, ‘’Atasız uşak (evlat), yularsız eşek (gibidir); ekti; Öksüzün şeytanı dokuz olur; Yavşak büyür bit olur, öksüz büyür it olur’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Ekti’’ dışındaki kullanımların cümle düzeyinde olduğu görülmektedir. ‘’Ekti’’ kelimesinin de ağızlarda çok çeşitli söyleniş şekilleri ve anlamları mevcuttur.

Babanın Annesizlikten Kaynaklanan Boşluğu Dolduramaması

Annenin çocuğun yaşamındaki yeri çok farklıdır. Özellikle bebeklik döneminde annenin bebeğiyle kurduğu güvene dayalı duygusal ilişkiyi babanın kurması, aynı şefkati ve

ilgiyi çocuğa gösterebilmesi mümkün değildir. Anne çocuk arasında kurulan güvene dayalı duygusal ilişki, çocuğun gelecekteki yaşamında kuracağı ilişkilerin niteliğini de belirler. Babanın anne kadar çocuğun sorunlarıyla ilgilenmediği, anneye göre daha duyarsız kaldığı yönünde de bir algı vardır: ‘’Ana ciğerden yana, baba dağda bir oba; Ana yüreği güveç gibi baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış’’. Kullanımlarda, annesiz büyümenin babasız büyümekten daha acı olduğu, babanın, annenin yerini dolduramayacağı, baba yeniden evlenmişse de üvey annenin tesirinden kurtulamayacağı düşüncesi ’’Ana, analık olursa baba da babalık olur; Ana üvey olunca baba gâvur olurmuş; Anası olmayanın babası olmaz; Baba öksüzü, öksüz değil; ana öksüzü, öksüzdür; Babasız öksüz, yarım öksüz; anasız öksüz, gerçek öksüz; Çiftli çubuklu babam olacağına, gümüş yüzüklü anam olsun; Yüz koyunlu atam kalmaktan, bir yüksüklü anam kalmak yeğdir’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Öksüz Kalmakla Yetim Kalmanın Aynı Derecede Zor Oluşu

Annesiz büyümeyle babasız büyümenin aynı derecede zor oluşu ‘’Ha anan ölmüş öksüzsün, ha baban ölmüş yetimsin’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Hassas Bir Yüreğe Sahip Olma

Annesiz büyüyen çocuğun nahif, ince ruhlu, hassas olacağı düşüncesi ‘’Öksüzün yüreği yufka olur’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Acı Sözler Söyleme

Öksüz çocuğun annesizlikten kaynaklı, aşırı hassasiyetin tesiriyle etrafındaki insanları istemeden de olsa kırabileceği, sözlerinin başkalarına ağır gelebileceği düşüncesi ‘’Analı kızın bedeni büyür, anasız kızın sözü; Eski tutun biti, öksüz oğlanın dili acı olur’’ şeklinde dile getirilmiştir. ‘’Eski tutun biti, öksüz oğlanın dili acı olur’’ ifadesi Dede Korkut Hikâyeleri’nden alınmıştır.

Öksüzün Kadir Kıymet Bilmemesi

Kimsesiz çocuğun kendisine yapılan yardımlara, iyi niyete karşılık minnet duymaması, kadir kıymet bilmemesi ‘’Öksüzün eteğine kavurga koymuşlar, beni yaktın diye

haykırmış’’, iyilik yapanlara karşılık düşmanca tutumları ise ‘’Öksüz besle hasmın olsun, karga besle gözün oysun’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.4.1.29. Sokak Çocukları

Sokak çocukları, yetişkinliğe erişmemiş, sokağı kendileri için alışılmış oturma yeri veya geçim kaynağı hâline getirmiş ve sorumlu yetişkinler tarafından yeterince korunmayan, denetlenmeyen veya yönlendirilmeyen kız veya erkek çocuklar olarak tanımlanmaktadır. “Sokağın çocukları” ve “sokaktaki çocuklar” arasında bir ayrım vardır. Sokağın çocukları, şehir alanlarında sokaklarda yaşayan, uyuyan, aileleriyle ilişkisini kesmiş evsiz, yani hep sokakta yaşayan çocukları ifade ederken, sokaktaki çocuklar, sokağı bir ev ve çalışma mekânı olarak kullanan, sokakta geçimlerini kazanan veya dilenen ve gece evlerine dönen çocuklar için kullanılır (Okumuş, 2009: 12).

Sözlerde, çocukların yaşadığı mekân, kimsesiz, sahipsiz olma durumu, davranış biçimleri ve kullanılan uçucu maddeler ön plana çıkarılmıştır. ‘’Köprüaltı çocukları, sokağın çocuğu, sokak çocuğu, sokak serserileri, sokakta yaşayan çocuk’’ ifadeleri, çocukların yaşadığı mekânla, ‘’baliciler, tinerci’’ kelimeleri kullanılan uçucu maddelerle, ‘’bakıma muhtaç çocuklar, başıboş çocuklar, bîvâye çocuklar, etfâl-i metrûke, kimsesiz çocuklar, kimsesizler, kopuk, kopuk takımı, kopuklar, korunmaya muhtaç çocuklar, sefil çocuklar, terk edilmiş çocuklar’’ kullanımları kimsesiz, sahipsiz olma durumuyla, Farsça ‘’serseri’’ kelimesi çocuklardaki davranış biçimleriyle, ‘’suçlu, yan kesici’’ sözleri ise bu çocukların suç işlemeye eğilimli oldukları algısıyla izah edilebilir. ‘’Kûy-yâft, laḳīṭ’’ kelimeleri diğerlerinden farklı olarak sokakta bulunan çocuğu karşılar.

Yapısal açıdan bakıldığında ‘’baliciler, kimsesizler, kopuk, kopuklar, laḳīṭ, serseri, suçlu, tinerci’’ sözleri kelime, diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır. Arapça ‘’laḳīṭ’’ kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, Farsça ’’kûy-yâft’’ sözü ise Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilmiştir.

2.4.1.30. Bakımevleri, Yetimhaneler ve Diğer Yerler

Kimsesiz çocukların korunması, yetiştirilmesi ve topluma yeniden kazandırılması amacıyla çeşitli kurumlar açılmıştır. Bunlar içerisinde Himaye-i Etfal Cemiyeti, korunmaya muhtaç çocukların korunması ve yetiştirilmesi için 10 Haziran 1921’de

kurulmuş, bugünkü adı Çocuk Esirgeme Kurumu olan cemiyettir. Darü'l-Hayr-ı Ali, İstanbul'daki kimsesiz Müslüman Türk çocuklarını korumak amacıyla II. Abdulhamit'in kurmuş olduğu bir yetimhanedir. Şefkat yurdu anlamına gelen Darüşşafaka ise Osmanlı imparatorluğu'nun son dönemlerinde bir derneğin himayesinde ve bir sivil oluşumun öncülüğünde kurulan ilk parasız özel okuldur. Çocuk Esirgeme Kurumu, çocukların korunması ve yetiştirilmesi amacıyla 1934'te kurulmuştur. Bu bağlamda tespit diğer kullanımlar şöyledir: ''aşevleri, bakımevi, barınak, beytufḫane, çocuk bahçesi, çocuk evleri, çocuk köyleri, Çocuk Kurtarma Yurdu, çocuk ve gençlik merkezleri, çocuk yurtları, çocuk yuvaları, Çocuklar Ordusu, Darü'l-aceze, Darü'l-eytam, ıslahaneler, koruyucu aile, sevgi evleri, sıhhi banyolar, süt damlaları, şefkat yurtları, yetimhane, yetiştirme yurtları''. ''Barınak'' dışında kullanılan tüm ifadeler kelime grubu yapısındadır. ''Darü'l-aceze, Darü'l-eytam, Darüşşafaka'' sözleri Arapçadan alıntıdır.

2.4.1.31. Evlat Edinme

Kullanımlarda oğul sözcüğü ''oġıl oḳunmaḳ, oġul tutunmaḳ, oġullanmaḳ, oġullıġa ıḫtiyār etmek, oġullıġa ḳabūl etmek, oğul edinmek, oğul okumak'' şeklinde cinsiyet ayrımı olmadan hem kız hem de erkek çocuğunu karşılayacak şekilde kullanılırken, sadece ''ḳızlanmaḳ'' fiilinde cinsiyet ayrımı yapılmıştır. ''Gömleğinden geçirmek, üstüne çevirmek, üstüne geçirmek, üzerine geçirmek, yakadan geçirmek'' şeklindeki deyim niteliğindeki yapılarda gömlek ve yaka sözcüklerinin sembolik olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu hususta tespit edilen diğer sözler şunlardır: ''evlat edinmek, tebenni, teebbî''. ''Ḳızlanmaḳ oğul tutunmaḳ'' fiilleri Karahanlı Türkçesi, ''oġullanmaḳ, oġullıġa ıḫtiyār etmek'' Harezm Türkçesi, ''oġullıġa ḳabūl etmek, oğul edinmek, oğul okumak'' ve Arapça ''tebennî, teebbî'' kelimeleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilmiştir.

Evlat Edinmeden Doğan Nesep, Evlatlık Mukavelesi

Evlat edinilmesiyle oluşan çocuk ve aile arasındaki bağ, doğal bir soy bağı olmayıp aradaki mukaveleye dayanır. Aradaki bağın niteliği için akdî, calî, farazî, yapay kelimelerinin ''akdî nesep, calî nesep, farazî nesep, yapay hısımlık, yapay nesep'' şeklinde kullanıldığı ve tüm ifadelerin kelime grubu yapısında olduğu görülmektedir.

Bu konuda tespit edilen bir başka ifade ise ‘’evlatlık mukavelesi’’ tamlamasıdır. ‘’Akdî nesep, calî nesep, farazî nesep’’ tamlamaları Arapçadan alıntıdır.

Evlat Edinme Şekli

Kişinin evlat edindiği çocuğa, öz çocuğunun sahip olduğu yasal hakların çerçevesini sınırlaması ‘’sınırlı evlat edinme’’, çocuğu tüm yasal haklardan faydalandırması ise ‘’tam evlat edinme’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Evlatlık İddiasında Bulunan Kişi

Bir çocuk için babalık iddiasında olan kişi için Osmanlı Türkçesi döneminden Arapça ‘’lahik ve müstelhak’’ kelimeleri tespit edilmiştir.

2.4.1.32. Evlat Acısı

Her anne baba, çocuklarının büyüyüp yetişkin olmasını, evlenip yuva kurmasını ister. Anne babanın yaşayabileceği en büyük acılardan biri, kendileri hayattayken çocuklarının kaybıdır. Tespit edilen sözlerin bir kısmı ‘’Allah ciğer acısı vermeye; Allah evlat acısı göstermesin; Allah kimsenin yavrusunu elinden almasın; Ciğer acısı görmeyesin; Ciğer ateşi görmeyesin’’ şeklinde iyi dilek, bir kısmı ‘’Balanın lokması ağzına ola; Balaların tandıra düşe; Beş balanı birden guylayasın; Ciğer acılarına uğra; Çocuklarının ölüsünü gör; Evladının ölü yüzceğizlerini gör; Evlat acıları tadarsın inşallah; Evlatlarını karşına koyasın, meleyesin; Kıran gele yavruların götüre; Oğlunun ölüsünü öpesin; Uşağının ölüsünü öpesin inşallah; Yavrum diye meleyesin’’ şeklinde ilenç niteliğindedir. Sözlerin bir kısmı ise ‘’Çocuklarımın ölü yüzünü öpeyim’’ şeklinde anne ve babanın kendi evlatları üzerine etmiş olduğu yeminlerdir. ’’Oğlunun ölüsünü öpesin; Oğul ateşi’’ kullanımları, erkek çocuğa yönelikken, diğer kullanımlarda cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Evlat acısını tanımlarken organ adı ciğer ve ateş kelimelerinin ölen evlat için ‘’ciğer acısı, ciğer ataşı, oğul ateşi’’ şeklinde kullanıdığı görülmüştür. Herhangi bir olay karşısında, yaşanan acının büyüklüğünü tarif etmek için ‘’evlat acısı gibi’’ benzetmeler de yapılır. Sayı adı olarak da sadece bir örnekte beş kelimesi ‘’Beş balanı birden guylayasın’’ şekinde kullanılmıştır. Bu hususta tespit edilen diğer ifadeler: şunlardır ‘’Er yanığı etekte, evlat yanığı yürekte; Evlat acısı, içler acısı’’.

Çocuk Ebeveyn İlişkisi

‘’Ana över, baba sever’’ cümlesi, çocukla yakından ilgilenen, olumlu ve olumsuz yönlerini iyi bilen annenin, evladıyla ilgili babaya aktardığı bilgiler neticesinde babanın vermiş olduğu tepkiyi yansıtır. ‘’Çocuğu okutan babanın akçası, ananın bohçası’’ sözünde anne ve babanın aile hayatındaki sorumluluklarına dikkat çekilirken, ‘’Büyük büyüklüğünü, küçük küçüklüğünü bilmeli’’ ifadesinde çocuk da olsa yetişkin de olsa herkesin yaşına uygun hareket etmesinin gereğini üzerine durulmuştur.

2.4.2. Akrabalık Bildiren Kelimeler

Akraba sözü Arapçadan ödünçleme olup “yakınlar” anlamındadır. Aslında bu sözcük karib (yakın) sözcüğünün çoğulu olup aslı akriba’dır. Ancak Türkçede tekil bir anlamda kullanılmış ve akraba olarak yaygınlaşmıştır. Akrabalık kan ve kayın akrabalığı olarak ikiye ayrılır. Türk Medeni Kanunu’nun 17. maddesinde kan hısımlığının iki türlü olduğu belirtilir: “Biri diğerinden gelen kişiler arasında üstsoy-altsoy hısımlığı; biri diğerinden gelmeyip de ortak bir kökten gelen kişiler arasında yansoy hısımlığı vardır.” Hısımlık biri nesepten (kan hısımlığı) öteki ise sebepten (evlenme dolayısıyla) meydana gelen (sıhri) hısımlıktır. Öncelikle kan hısımlığı ele alındığında kan hısımlığının kendi içinde ikiye ayrıldığı anlaşılır: Üstsoy-altsoy kan hısımlığı ve yansoy kan hısımlığı. Kan hısımlığı kapsamında biri diğerinden doğmuş olmak şartıyla oluşan akrabalık içindeki kişiler (anne ile kızı, dede ile torunu, torunun çocuğu vb.) üstsoy-altsoy kan hısımlığına örnektir. Öte yandan kan bağının ortak bir atada birleştiği kişiler (kardeş, kardeş çocukları, teyze, dayı vb.) yansoy kan hısımlığına örnektir. Aynı Kanunun “Kayın Hısımlığı” başlıklı 18. maddesinde ise “Eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları, aynı tür ve dereceden kayın hısımları olur.” “Kayın hısımlığı, kendisini meydana getiren evliliğin sona ermesiyle ortadan kalkmaz” hükümlerine yer verilmiştir (Emiroğlu, 2012: 1692-1693).

Bir dilin akrabalık terimlerinin sayısı o dili konuşan toplumun akrabalık ilişkileri konusunda fikir verir. Türkçe akrabalık adları açısından son derece zengin bir dil olup diğer pek çok dilin aksine akrabalık ilişkilerinin birçoğunu (baldız, görümce, bacanak, elti gibi) ayrı kavramlar hâline getirmiştir (Aksan I, 2000: 66). Nitekim Türkçede teyze veya hala kocası anlamında kullanılan ‘’enişte’’, ‘’dayı’’ ve ‘’amca’’sözcüklerine karşılık İngilizcede sadece ‘’uncle’’, ‘’hala’’ ve ‘’teyze’’ için ‘’aunt’’ sözcüğü

bulunmaktadır. Bunun gibi kızkardeşin kocası anlamına gelen ‘’enişte’’ ile ‘’kayınbirader’’ ve ‘’bacanak’’ kavramları ‘’brother-in-law’’ sözcüğü ile karşılanmaktadır (Aydemir, 2012: 127).

2.4.2.1. Yakınlık Derecesine Göre Akrabalık Adları

2.4.2.1.1. Kan Hısımlığı

Birinci Derece Akrabalık

Kan hısımlığı hukukta da belirtildiği gibi doğum sayısı ile belli olur. Kişinin yakınlarının kaçıncı derece akraba oldukları doğum sayısı ile anlaşılır. Birinci derece akrabalık, hukukta belirtildiği gibi biri diğerinden gelen kişiler arasında oluşan üstsoy-altsoy biçimindeki bir hısımlıktır. Erkek veya kadın bir kişinin birinci derece kan hısımları, ebeveyni (anne ve baba) ile çocuklarıdır (Emiroğlu, 2012: 1699). ‘’Aba, abacık, ade, anacık, anne, aney, aniko, ayana, bibi, bici, bobili, cice, çığı, ede, ema, go, kocakarı, māder, mariga, na, nene, niniy, ög, öge, toğurıcı ata, uma, ümm, vālid, valide’’ kullanımları anneyi karşılarken, ‘’ade, ağu, aḳa, ariga, ata, baba, baboş, begi, çecey, dadaş, dede, ebi, eçe, ede, er, etiy, evin direği, eye, gakko, gocaherif, hata, imize, kağa, lala, munna, oğlan atası, paşa, paşa ağa, peder, vara, yigit’’ sözleri babayı karşılar. Bu ifadeler içerisinde ‘’kocakarı, toğurıcı ata, evin direği, gocaherif, oğlan atası’’ kelime grubu diğerleri ise kelime düzeyindedir.

Kullanıldığı dönem ve saha açısından bakıldığında, ‘’ḳañ, ög’’ kelimeleri Göktürkçe, ‘’ata, uma’’ Uygur Türkçesi, ‘’dede’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’er, toğurıcı ata, vālid’’ kelime ve kelime grupları Eski Anadolu Türkçesi, ‘’oğlan atası’’ kelime grubu Harezm Türkçesi, ‘’cice’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, ‘’bū, ebi, ebū, māder, mama, ümm, valide’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’aba, abacık, ade, ağu, aḳa, anacık, aney, aniko, ayana, babey, baboş, begi, bibi, bici, bobili, çecey, çığı, eçe, ema, etiy, eye, gakko, go, gocaherif, hata, imize, kağa, munna, na, nine, niniy, paşa, paşa ağa, peder, yiğit’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. İfadelerin büyük bir kısmı Türkçe olmakla birlikte Ermeniceden ‘’ema’’, Arapçadan ‘’bū, ebi, ebū, ümm, valide’’, Farsçadan ‘’māder, peder’’ çocuk dilinden ‘’dede, mama’’ ve gizli dilden ‘’ariga, mariga’’ kelimeleri alınmıştır.

İkinci Derece Akrabalık

Kardeş (kız kardeş, erkek kardeş, ağabey, abla), anneanne, babaanne, dede, torun kelimeleri bu grupta değerlendirilmiştir. ‘’Aba, ağabey, agaçay, agadaş, ağa ini, aḳa, akey, ata, ayağa, babam oğlu, bal, balam, bıra, birader, bilaz, bizim oğlan, büyük kardeş, cebe, çıḳ, dada, dadaş, dede, ede, er ḳardaş, er uya, erkek kardeş, esi, gaga, gakko, küçük ağa, inek, kaka, kığa, leleş, mınna, oġlan ḳardaş, paşşa, tada, uluḳ ḳardaş, uru ḳadaş’’ kelimeleri küçük ya da büyük erkek kardeş, ‘’aba, abaş, abay, abbacık, abeş, abla, aluca, ame, babam ġızı, bacey, bacı, bal, bavulla, bışşım, bibi, bizim gız, ciciana, ciye, dudu, eçe, egeçi, eke, eze, gacı, haba, ḫˇāher, ḫˇāher-i kūçek, hemşire, hemşīre-i kūçek, höccem, icem, kız kardeş, ḳız uya, kiçig ḳız ḳardaş, lala, safa, silik, singil, sitti, şvester, tato, tete, tişi ḳarındaş, uḫt, ulu kız, uluġ ḳız ḳardaş, uya’’ kız kardeş, ‘’agaş, aḫī, anda, ao, aşşim, babam uşağı, bâlû, bir karında yatmış, birāder-i kūçek, çele, dâder, ede, eke, emze, evlü, feneke, gaga, gardaşafa, gaş, gıcım, gıllim, kardaş, kızan, göbeği beraber, göne, günem, here, ilik, irke, ḳa ḳadaş, kaka, kan kardeşi, keki, kiçik ḳardaş, kipis, kuli, kutça, ortak, tuḳḳan, uya, uya ḳadaş’’ ise cinsiyet bildirmeden sadece küçük ya da büyük kardeş, ‘’abay, ana atası, baht-ı siyâh, baba, büyük baba, eyce baba, tay ata’’ kelimeleri annenin babası, ‘’ata ata, ata atası’’ babanın babası, ‘’aba, abay, ağababa, eçe, büyük ata, cet, dede, dedey, ede, fete, kocababa, niyâ, öbeke, papu, uluġ ata’’ hem annenin hem de babanın babası, ‘’ata ana, babaanne, ebiy, ece, tete’’ babanın annesi, ‘’ana anası, anneanne, tay ene’’ annenin annesi, ‘’abay, akana, akcana, ame, anne, ayce, bibi, boyna, büyükanne, cana, cedde, cice, ciciana, cicinene, ebe, ebi, eçe, eycana, gade, kadınana, kocaana, hanımnine, hata, hatın ana, hatnene, ḳadınnine, kartana, karti, nine, öge, ulu ana, ulu anası’’ genel anlamda büyükanne, nine, ‘’ahfat, atı, çawluk, erkek torun, hafit, ini, nebîr, nevâde, nevale, oġul oġlanı, oğul oğlu, uġuş, yeğen, yégençük’’ erkek torun, ‘’hafide, ḳız ḳızı, kız torun, nebire, nebise, oġul ġızı’’ kız torun, ‘’ʿayāl ʿayālı, balanın balası, felek, maḫdūm-zāde, neve, oğlan oğlanı, oğlınıñ oğlı, oğul oğlu, oğulbalı, paşa, sıbt, toġın, torun, uruḳ, ürünli, yavrımıñ ġuzusu, yavrımıñ yavrısı’’ kelimeleri ise genel anlamda torun için kullanılmıştır.

İfadelerde ‘’ābe, ābi, anāne, bıyana’’ şeklinde kısaltmalı yapılar sıklıkla kullanılırken, ‘’ame, ace, apa, çece’’ gibi bazı kelimelerin birden fazla akrabalık terimini karşıladığı görülmüştür. ‘’Büyük ana, büyük ata, büyük baba, büyük peder, dede, kocaana, kocababa, nine’’ gibi kelimelerinin annenin mi babanın mı ebeveynini karşıladığı tam

anlaşılamazken, ‘’ana anası, anneanne, ata atası, babaanne’’ gibi ifadeler bu açıdan nettir. Anneanne ve babannenin tanımlanmasında zaman zaman renk adı ak sözcüğünden ‘’akana akcana’’ şeklinde yararlanılmıştır. Yücelik, büyüklük ifade eden ‘’büyük, koca, ulu’’ kelimelerinin ’’büyük ana, büyük ata, büyük baba, büyük peder, kocaana, kocababa, ulu ana, ulu anası’’ şeklinde sık kullanılması, kültürümüzde büyüklere gösterilen saygıyla izah edilebilir. Köken açısından bakıldığında kelimelerin büyük bir kısmı Türkçe olmakla birlikte, ‘’birader, hafit, nebir, peder’’ gibi Arapça ve Farsçadan alıntı kelimeler de vardır. Bu kelimeler dışında ‘’ade’’ Ermeniceden, ‘’ciye’’ Yunancadan, ‘’tete’’ Slavcadan, ‘’şvester’’ kelimesi ise Almancadan alıntıdır. ‘’Felek ve feneke’’ kelimeleri ise gizli dile özgü kullanımlardır.

Kullanıldığı saha ve dönem açısından bakıldığında, ‘’öge, silik’’ kelimeleri Göktürkçe, ‘’singil’’ Uygur Türkçesi, ‘’ağa ini, ḫˇāher, ḳa ḳadaş, uya’’ Karahanlı Türkçesi, ‘’aḫtıġ, er uya, ḳız uya, oġul oġlanı, uḫt’’ Harezm Türkçesi, ‘’abay, ata ana, ata, atası, ceddet, ebiy, er ḳardaş, ḫˇāher-i kūçek, irke, oġlınıñ oġlı, öbeke, toġın, ulu ana, ulu anası, uluġ ata, yégençük’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’agaçay’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’birāder-i kūçek, egeçi, ḫˇāher-i kūçek, hemşīre-i kūçek, kiçik ḳardaş, tuḳḳan, uluġ ḳız ḳardaş, uluḳ ḳardaş’’ Çağatay Türkçesi, ‘’baht-ı siyâh, bâlû, büyük ata, büyük kardeş, dâder, ebi, esi, hafide, hafit, hanımnine, hemşire, ḳadınnine, niyâ’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’aba, abaş, abay, abbacık, abeş, agadaş, agaş, akana, akcana, akey, aluca, ame, anda, ao, aşşim, ayağa, ayce, babam ġızı, babam oğlu, babam uşağı, bacey, bal, balam, balanın balası, bavulla, bıra, bışşım, bıyana, bibi, bilaz, bizim gız, bizim oğlan, boyna, cana, cebe, cedde, cice, cicinene, ciye, çele, çiye, dada, dadaş, dede, dedey, dudu, ebe, ede, eke, emze, evlü, eycana, eyce baba, fete, gacı, gade, gaga, gakko, gardaşafa, gaş, gıcım, gıllim, kardaş, kızan, göbeği beraber, göne, günem, haba, hata, hatın ana, here, höccem, icem, kak, kartana, karti, keki, kığa, kipis, kuli, kutça, leleş, mınna, neve, oğul balı, ortak, safa, sitti, tada, tato, tete, ulu kız, uya, yavrımıñ ġuzusu, yavrımıñ ġuzusu’’ sözleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Üçüncü Derece Akrabalık

Amca, teyze, dayı, hala, yeğen (kardeş çocuğu) bu grupta değerlendirilen kelimelerdir. ‘’Aba, abaġa, abebuba, açḳı, amca, amcacık, ʿamm, ata er ḳarındaşı, ata inisi, ata ḳardaşı, atası ḳarındaşı, baba ḳardaşı, begi, dacı, ebice, ede, efder, emmi, gözelim,

kocababa'' kelimeleri amca, ''ana aġası, ana er ḳardaşı, ana inisi, ana ḳardaşı, birāder-i māder, dayı, ḫāl, tay, tıġa'' kelimeleri dayı, ''ame, amete, amıke, anne, ata ekesi, ata ḳız ḳardaşı, atasınıñ ḳız ḳarındaşı, bele, bibi, cıcaḳ, cice, cici, cimitli, ece, egeçi, eke, eze, ḫˇāher-i peder, ḫāla, kada, kocahala, kükü, küküy, mama, nanık, sitti, tete'' hala, ''ahcık, ame, ana ḳız ḳardaşı, ana ḳız uyası, ana siñli, ana tişi ḳarındaşı, bele, bibi, cice, cici, ece, eze, gaga, ḫāla, hammik, kükü, küküy, sitti, tete, teyze, tutu'' teyze, ''aka oġlı atı, bele, birâder-zâde, çıḳan, er kardaş kızı, er ḳardaş oġlı, erkek yeğen, hemşîre-zâde, ḳardaş oġlı, kardeş çocuğu, kardeş kızı, ḳarındaşzāde, kartaşı oğlu, ḳız ḳardaş ḳızı, ḳız ḳardaş oġlı, ḳız ḳarındaş oġlanı, ḳız yeğen, kurdaş, uya oġlı, ürünli, yeğen'' sözleri ise kardeş çocuğu için kullanılmıştır. Büyük halayı ve amcayı küçüğünden ayırmak için koca sözcüğünün ''kocababa, kocahala'' şeklinde kullanılması, akrabalık adlarındaki çeşitliliği ortaya koyması açısından dikkate değerdir. Teyzeyi karşılayan ''ana ḳız ḳardaşı, ana ḳız uyası'' şeklindeki yapılarda cinsiyet ifadesi olarak kız sözcüğü kullanılmışken, bir örnekte dişi sözcüğüne yer verilmiştir: ''ana tişi ḳarındaşı''.
''Açḳı'' kelimesi, Eski Türkçe, ''kükü'' Karahanlı Türkçesi, ''ana aġası, ata ḳardaşı, ata ḳız ḳardaşı, kartaşı oğlu'' sözleri Eski Anadolu Türkçesi, ''ana er uyası, ana ḳardaşı, ana ḳız uyası, ḳarındaşzāde'' Harezm Türkçesi, ''ana ḳız ḳardaşı, atası ḳarındaşı, atasınıñ ḳız ḳarındaşı, ḫˇāher-i peder, ḫāl, ḫāla, tay, tıġa, torun'' Kıpçak Türkçesi, ''birâder-zâde, efder, hemşîre-zâde'' Osmanlı Türkçesi, ''abaġa, birāder-i māder'' Çağatay Türkçesi döneminden, ''aba, abebuba, amcacık, ame, amete, amıke, begi, bele, bibi, cice, cici, cimitli, dacı, ebice, emmi, eze, gaga, gözelim, hammik, kada, kocahala, mama, nanık, tahtum, tete, tutu'' kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Alıntı yapılar içerisinde Ermenice ''ahcık'', Slavca ''tete'' kelimeleri dikkat çekicidir.

Dördüncü Derece Akrabalık

Amca, dayı, teyze, hala çocukları bu grupta değerlendirilmiştir. ''Abaġa oġlı, amca oğlu, amete, ʿamm oġlı, ammūsı oġlanları, ata ḳardaşı oġlı, ata ḳarındaşı oġlanı, ata ḳarındaşı oġlı, emmideş, emmioğlu'' sözleri amca oğlunu, ''amca kızı, ʿamm ḳızı, ata ḳarındaşı ḳızı, emgızı, emmi kızı'' amca kızını, ''amca çocuğu, ʿammī oġlanı, ammūzāde, ammzāde, emmi uşağı'' cinsiyet ayrımı olmadan amca çocuğunu, ''agu, bibimiñ oğlu, bib'ōlu, hala oğlu'' hala oğlunu, ''ata ḳız ḳarındaşı ḳızı, bibīzı, hala kızı'' hala kızını, ''ʿammazāde, eçe, hala çocuğu, hâle-zâde'' cinsiyet ayrımı olmadan hala

çocuğunu, ‘’ana tişi ḳarındaşı ḳızı, teyze kızı’’ teyze kızını, ‘’teyze oğlu, eze oğlu’’ teyze oğlunu, ‘’teyze çocuğu’’ cinsiyet ayırt etmeden teyze çocuğunu, ‘’dayı oğlu, ḫāl oġlı’’ dayı oğlunu, ‘’dayı kızı’’ dayı kızını, ‘’dayı çocuğu’’ sözü ise cinsiyet ayırt etmeden dayının çocuğunu karşılayacak şekilde kullanılmıştır. ’’Amca çocuğu, ammzāde, bele, dayı çocuğu, emmi uşağı, teyze çocuğu, yeğen’’ gibi birkaç kullanım dışında kelimelerin cinsiyet ifadesi taşıdığı görülmüştür. Bazı kelimeler ise birkaç akrabalığı kapsayacak şekilde kullanılmıştır. ‘’Kuzen < Fr. cousin’’ kelimesi teyze, dayı, hala veya amcanın erkek çocuğu, ‘’kuzin’’ kız çocuğu, ’’çıḳan’’ ise hala, teyze, amca oğlu için kullanılmıştır.

‘’Çıḳan’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’ammūzāde’’ Harezm Türkçesi, ‘’ammūsı oġlanları’’ Kıpçak Türkçesi, ‘‘hâle-zâde’’ Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’amete, bibīzı, bibimiñ oğlu, bib’ōlu, emgızı, emmi kızı, emmideş, emmioğlu’’ sözleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.4.2.1.2. Uzak Akraba

Belli bir dereceden sonraki akrabalara uzak akraba denir. Halk dilinde bu akrabalıklar zincirleme isim tamlaması biçiminde uzun bir şekilde belirtilir. Örneğin “babamın dayısının oğlunun karısı”. Bu türden genişleyen akrabalıkları tanımlamak güçleşmektedir. Akrabalık bağları belli bir merkezden başlatılır. Ancak bu merkezde başlayan akrabalık halka halka genişler ve genişledikçe de zayıflar (Emiroğlu, 2012: 1700). ‘’Abaġa, ana anası anası, balnene, babannenin annesi, dede atası, dip dede, kurt dede, kurt nene, netirge, nevcik’’ bu grupta değerlendirilen sözlerdir.

2.4.2.1.3. Kayın Akrabalığı

Yenge, kayınbirader, enişte kelimeleri bu grupta değerlendirilmiştir. Yenge kelimesi ve bu anlamdaki kelimeler daha çok amca, dayı karısı için kullanılmakla birlikte büyük ya da küçük erkek kardeşin karısını da karşıladığı görülmüştür. ‘’Abla, akana, anagenneş, bibi, biyana, emdostu, gelin bibi, kocaana, küçük ana’’ sözleri amcanın karısını ‘’daydosdu’’ sözü dayının karısını karşılarken, ‘’cingiy, dayana, eçe, ente, gade, kadinge, gelin aba, kanka, kani, nine, sitti, yeñge’’ kelimelerinde amca ya dayı karısı ayrımı yapılmamıştır. ‘’Yenge ve ḳarındaş ḳatunı’’ kullanımları ise erkek kardeşin karısını karşılar.

‘’Enişte’’ kelimesi, bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın hısımlarından birinin kocası anlamında olup ‘’yezne’’ kelimesi de Anadolu ağızlarında bu anlamda kullanılmıştır. Kayınbirader, kadın ya da kocaya göre birinin erkek kardeşidir. ‘’İncebam, ḳayın, kayın birader, ḳayın ḳarındaş, yorç’’ kelimeleri, bu anlamda kullanılmaktadır. Bunlardan ‘’incebam ve kayın birader’’ kelimeleri kocanın küçük erkek kardeşini karşılar. ‘’Akana, anagenneş, bibi, biyana, cingiy, dayana, daydosdu, emdostu, ente, gelin aba, gelin bibi, kadinge, kanka, kani, kocaana, sitti’’ sözleri Anadolu ağızlarından alınmıştır. Bunlar içerisinden ‘’kanka’’ kelimesi ise Romancadan alıntıdır.

2.4.2.2. Öz-Üvey Olma Durumuna Göre Akrabalık

Kan akrabalığı ve kayın akrabalığı dışında, yapılan ikinci evliliklerle veya evlat edinme yoluyla meydana gelen akrabalıklar da bulunmaktadır (Emiroğlu, 2012: 1701).

Üvey Anne

Öz olmayan anneyi karşılamak için kullanılan ‘’akana’’ adlandırmasında renk adı ak sözcüğünün ve ‘’nene’’ kelimesinin kullanımı, üvey annenin yaşıyla bağlantılı olmalı. ’’Üvey anne’’ tamlamasındaki üvey kelimesi, çocuğuna kötü davranan öz anne için kullanılmış bir sıfattır. ‘‘Cicianne’’ yapısındaki cici kelimesinin çocuk dilinden alındığını iddia edenler olsa da Çetin, sözcüğün birleşme yoluyla oluştuğu ve sonrasında maruz kaldığı ses olayları sonucu Türkiye Türkçesinde cici biçimini aldığı iddiasındadır: ‘’eçe eçe < *eçe eçe+si’’ (Çetin, 2012: 67-68). Üvey anneyi karşılayan diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’aba, abalık, abla, abuş, ata ‘awratı, ender-mâder, gelin ana, gelin bacı, mâder-ender, marîne, nene, ög, râbbe’’. Bunlardan ‘’ender-mâder, mâder-ender, râbbe’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’aba, abalık, abla, abuş, akana, ata ‘awratı, ciciana, gelin, ana gelin bacı, marîne, nene’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Köken açısından bakıldığında ‘’ender-mâder, mâder-ender’’ sözleri Farsçadan, ‘’râbbe’’ kelimesi Arapçadan ‘’marina’’ ise İtalyancadan alıntıdır.

Kötülük ve Olumsuzluk Sembolü Olarak Üvey Anne

Geleneksel kültürde üvey annenin öz anne gibi olamayacağı, çocuğun bakımı ve beslenmesiyle onun gibi ilgilenmeyeceği kanaati yaygındır. Üvey annenin çocuğa her türlü kötülüğü yapabileceği düşüncesi ‘’Analık fenalık; Analık kara yamalık’’ sözleriyle

ifade edilmiştir. ‘’Ata evinde üvey ana, er evinde kaynana’’ sözünde ise çekilen sıkıntılar açısından üvey anne ile kaynananın karşılaştırması yapılımıştır. ‘’Analık, kara yamalık; çorba pişirmiş, suyu bulanık; Üvey ana ekmeği, demirden tokmağı; Üvey ananın kazanı, ağır kaynar’’ sözleri ise üvey annenin çocuğun beslenmesiyle yeteri kadar ilgilenmeyeceği algısını yansıtır. ‘’Analık elinde kalasın’’ cümlesi ise ilenç mahiyetindeki tek kullanımdır.

Üvey Baba

Üvey baba, öz olmayan baba anlamındadır. Çocuğuna kötü davranan baba için de bu sıfat kullanılır. Bu hususta tespit edilen sözler şunlardır: ‘’āḫıret babası, atalık, babalık, behnev, cicibaba, emmi, ḳañsıḳ ata, öç, ögey ata, râbb, rebûb, teebbî, üvey baba, vahın’’. Bunlardan ‘’ḳañsıḳ ata, ögey ata’’ sözleri Karahanlı Türkçesi, ‘’āḫıret babası, pedender, râbb, rebûb’’ Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’öç, vahın’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Râbb, rebûb teebbî’’ kelimeleri Arapçadan alıntıdır.

Üvey Kardeş

‘’Abla, ablalık, bacılıḫ, ender-hâher’’ kelimeleri üvey kız kardeş, ‘’dâdender’’ kelimesi üvey erkek kardeş için kullanılanılırken, diğer sözlerde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Ana bir kardeşler için ‘’ana bir (baba ayrı); Anasi bir, atasi ayru; benü’l-ahyâf, bir anadan doğma, ḳarındaş, li-ümm, toġduḳ, yumurta kardeş’’, baba bir kardeşler için ‘’benü’l-allât, ḳañdaş, ḳañdaş ḳadaş’’ kullanımlarına yer verilirken, diğerlerinde üvey anne ya da baba ayrımı yapılmamıştır. Üvey kardeşi karşılan diğer sözler şunlardır: ‘’āḫıret ḳarındaşı, aydaş, birâder-hande, dâder-ender, doğ, ender-birâder, ender-hâher, inçi, üvey kardeş, yumurta kardeş’’. ‘’Ḳañdaş, ḳañdaş ḳadaş’’ sözleri Karahanlı Türkçesi, ‘’inçi toġduḳ’’ Harezm Türkçesi, ’’āḫıret ḳarındaşı, anasi bir, atasi ayru, benü’l-aḫyāf, benü’l-allât, bir anadan doğma, birâder-enger, birâder-hande, dâder-ender, dâdender, ender-birâder, ender-hâher, li-ümm’’ Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’bacılıḫ, doğ’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Benü’l-ahyâf, benü’l-allât, li-ümm’’ sözleri Arapçadan, ‘’birâder-enger birâder-hande, dâdender, dâder-ender, ender-birâder, ender-hâher’’ sözleri ise Farsçadan alıntıdır.

Üvey Kız, Üvey Oğlan, Evlatlık

Kan akrabalığı ve kayın akrabalığı dışında, yapılan ikinci evliliklerle veya evlat edinme yoluyla meydana gelen akrabalıklar da bulunmaktadır (Emiroğlu, 2012: 1701). ‘’Ahiret evlatlığı, aḫiret oğlu, ahretlik, cān oġlı, hak evladı, veled-i ma’nevî, manevi evlatlık’’ sözleri evlatlık müessesesine, İslam dininin bakış açısını yansıtan kullanımlardır. İfadelerde ahiret sözcüğünün kullanılması, bir çocuğun evlat edinilmesiyle öbür dünyanın kazanılacağı yönündeki inançla ilgilidir. ‘’Baldır ḳız, baldır oġul, elik etmek eliklemek, kollama, omuzu soğuk, saḫlaġan oġul’’ kullanımlarında organ adı el, kol, baldır ve omuza yer verilmesi evlat edinilen kimsenin korumasız, sahipsiz, açıkta olması ve ona el uzatılması durumuyla, ‘’beslegen, beslek, besleme kız, beslemelik, beslengi, beslenti’’ kelimeleri ise çocuğun beslenip büyütülmesiyle ilgilidir. ‘’Day, bozuk, koduk, taya, taygeldi, uyuntu’’ sözleri evlenip ayrılmış kadının ikinci evliliğinde yanında götürdüğü çocuğa, ‘’eren oġlanı’’ tamlaması ise erkeğin çocuğa yönelik kullanımlardır. Balaman; taygeldi evliliğini, dul ve çocuklu erkekle dul ve çocuklu bir bayanın evlenmesi sonucu oluşan bir evlilik olarak tanımlar ve bu evlilikte Türkçe sözlükte açıklanandan farklı olarak sadece kadının beraberinde getirdiği çocukları değil, erkeğin sahip olduğu çocukları da aynı çatı altında toplar ve tay kelimesine denk anlamını vererek bir anlamda evlilikte denkliğin sağlandığını ifade eder (Emiroğlu, 2012: 1701).

‘’Emeksiz, emeksiz evlat’’ kullanımları, evlat yetiştirmenin zorluğu düşünüldüğünde, böyle bir zorluk yaşamadan kolayca yetişkin bir evlada sahip olma algısıyla ilgili olmalıdır. Üvey evlatla ilgili diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’bekûriyyet, bünüvvet, cecem, duhtender, evlatlık, kañsık oġul, kızı olacak, ḳızlıḳ, mazik, oğulluk, ögey ḳız, ögey oġlan, piser-ḫānde, pusen-der, puser-i piẕrufte, rebîb, rebîbe, rebûb, sağdıç, saḫlaġan oġul, tutuncu oğul, uydurma, üvey çocuk, üvey evlat, yad oğul, yufġa, zıpıldak’’. ‘’Beslemelik, bozuk, bulduk, sığıntı, yad oğul, uydurma vb.’’ ifadelere bakıldığında Türk toplumunda genel anlamda, üvey evlada yönelik olumsuz bir bakış açısının söz konusu olduğu söylenebilir.

‘’Baldır ḳız, baldır oġul, kañsık oġul, ögey ḳız, ögey oġlan, yufġa’’ sözleri Karahanlı Türkçesi, ‘’oġullanmış oġul, puser-i piẕrufte’’ Harezm Türkçesi, bekûriyyet, bünüvvet, cān oġlı, duhtender, piser-ḫānde, pusen-der rebîb, rebîbe, rebûb, veled-i ma’nevî’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’ahretlik, beslegen, beslek, beslengi, beslenti, bulduk,

cecem, day, elik etmek, eliklemek, emeksiz, kızı olacak, koduk, mazik, oğulluk, oğulluk kul, taygeldi, uydurma, uyuntu, zıpıldak'' ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ''Bekûriyyet, bünüvvet, rebîb, rebîbe, rebûb veled-i ma'nevî'' sözleri Arapçadan, ''duhtender, piser-ḫānde, pusen-der, puser-i pizrufte'' ise Farsçadan alıntıdır.

Başkalarının Evladı Olarak Çocuk

Başkalarının evladı için yabancı anlamındaki el sözcüğü yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. ''Elkızı, eloğlu'' tamlamalarında cinsiyet bildiren sözcüklere yer verilirken ''el kuzusu, elin kuzusu'' sözlerinde çocuk kuzuya benzetilmiştir. İkileme mahiyetinde olan ''kızı kısrağı'' adlandırmasında ise hem cinsiyet bildiren kız sözcüğüne yer verilmiş hem de kız çocuğu kısrağa benzetilmiştir. Kullanımların tümünün kelime grubu kuruluşunda olduğu görülmektedir.

Üvey Evladın Öz Evladın Yerini Tutamaması

Üvey evladın, öz evladın yerini dolduramayacağı ve üvey evlada çok fazla güvenmemek gerektiği düşüncesi çeşitli benzetmelerle ortaya konmuştur: ''Akarsuya inanma, eloğluna dayanma; Astar bez olmaz, üvey öz olmaz; Çam ağacından ağıl olmaz, el çocuğundan oğul olmaz; Çam dalı (ağacından) ağıl olmaz, eloğlu (çocuğundan) oğul olmaz; Elden oğul, külden tepe olmaz; Elin gülü ele kokmaz; Eloğlundan oğul, çam dalından ağıl olmaz; Kendirden bez, üveyden öz olmaz; Keten gömlek, bez olmaz; üvey evlat, öz olmaz; Üvey öz olmaz, kemha bez olmaz''.
Üvey evladın yabancı anlamına gelen el ve yâd sözcükleriyle ''eloğlu ve elkızı; Yad oğulı'' şeklinde karşılanması da aslında ailenin içinde olsa bile gerçek bir ferdi olarak görülmediği şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda tespit edilen diğer sözler şunlardır: El evladı, evlat olmaz; Elden oğul olmaz; Elkızına inanılmaz, el oğluna güvenilmez; Eloğlu evlat olmaz; Eloğlu yumurtaya kulp takar; Eloğluna dayanma; Eloğluna güven olmaz; Eloğluna oyun olmaz; Eloğluna yaranılmaz; Evlat elden üstündür; Üveyin özü olmaz, köreğin gözü olmaz; Yad oğulı, saklamakla oğul olmaz; böyüyende salur gider, gördüm dimez''. Kullanımların tümü atasözü niteliğindedir. ''Yad oğulı, saklamakla oğul olmaz; böyüyende salur gider, gördüm dimez'' sözü Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.4.2.3. Kültürel Yakınlaşma ve Geleneklere Göre Akrabalık Adları

Kan bağı veya evlilikle genişleyen akrabalık ilişkileri dışında kültürel yakınlaşma ve geleneklerin etkisiyle de yabancılarla akrabalıklar kurulur. Bazen kurulan bu akrabalıklar kan bağı ile şekillenen ilişkiler kadar yakın ve samimi olur. Kirve, süt anne (sütnine), süt baba, süt kız, süt oğul, süt kardeş, beşik kertme geleneği bu çerçevede değerlendirilen akrabalıklardır.

Süt Kardeş, Süt Kız, Süt Oğul

Aynı anneden süt emen çocuklar için kullanılan kelimelerde emmek fiili, organ adı göğüs kelimesi, temel besin maddesi süt ve akrabalık bildiren kardeş kelimesi, içine çekmek anlamındaki em- fiili kullanımlarda dikkati çekmektedir. Bu fiil genellikle, organ adı kökel ‘’göğüs’’ ise istisnasız *+dAş* ortaklık ekiyle kullanılmıştır: ‘’emikdeş, emildeş, emiş, emiş yakış, emişik, emişmek, emişüklü, emükdeş bolmak, kökeltaş’’. ‘’Süt bir kardaş, süt birader, süt kardeş, süt kız, süt oğul, sütlük’’ sözlerinde ise paylaşılan gıda olan süt, tamlayan unsur olarak kuruluşlarda yer almıştır. İki örnekte kardeş yerine Farsça birader kelimesi tercih edilmiştir. Bu konuyla ilgili tespit edilen diğer kullanımlar ise ‘’aynı döşte süte yatmak’’ deyimiyle ‘’birâder-i riża’î ve kaka’’ sözleridir.

‘’Emikdeş’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’emükdeş bolmak’’ birleşik fiili Harezm Türkçesi, ‘’emildeş, kökeltaş’’ kelimeleri Kıpçak Türkçesi, ‘’süt bir kardaş’’ tamlaması Eski Anadolu Türkçesi, ‘’birâder-i riża’î’’ Çağatay Türkçesi, ‘’süt birader’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’emiş, emiş yakış, emişik, emişmek, emişüklü, kaka, sütlük’’ sözleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Süt Anne, Süt Baba

Süt anne, bir çocuğun annesi dışında sütünü emmiş olduğu kadın, sütbaba ise sütannenin kocasıdır (TRS, 2011: 2190). Bu konuyla ilgili kullanımların büyük bir kısmı alıntıdır. Sınırlı sayıdaki Türkçe kelimelere bakıldığında, em- fiili, çocuk için temel gıda olan süt, akrabalık bildiren anne ve nine kelimeleri etrafında döndüğü görülür: ‘’süt bėrgüçi sütanne, sütnine, sütninecik’’. Em- fiilinden ‘’*-r-,-z-,-ş-*’’ çatı ekleriyle kelimeler türetilmiştir: ‘’emişmek, emzikçi, emzirçi, emüzgen’’. Tespit edilen kelimelerden ‘’avurda, emüzgen, süt bėrgüçi, tesebbu’’ Harezm Türkçesi, ‘’dāye,

emzirçi, ḳābile, ḳam, murzia'' Kıpçak Türkçesi, ''enege'' Çağatay Türkçesi, ''hızânet, taya kadın'' Osmanlı Türkçesi döneminden ''emcek, emişmek, emzikçi'' ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ''Hızânet, ḳābile, murzia, tesebbu'' kelimeleri Arapçadan, ''dāye'' kelimesi Farsçadan, ''enege'' ise Moğolcadan alıntıdır.

Süt Annelik

Sütanne anlamındaki kelimelere meslek adı yapan *+lIk* eki getirilerek yeni kelimeler türetilmiştir: ''sütannelik, sütninelik, tayalık''

Kirve

Kirve, sünnet olan çocuğun bütün masraflarını üstlendikten sonra sünnet sırasında çocuğu kucağına alarak elini kolunu tutan ve bütün hayatı boyunca çocuk üzerinde babalık hakkı taşıyan kimsedir (TS, 2011: 1448). ''Kirve'' kelimesinin, fonetik varyantlarıyla birlikte zengin bir kullanım alanına sahip olduğu görülmüştür. Kirve bir baba, amca yerine konulduğu için akrabalık adları baba ve amca kelimeleri de kirveyi karşılayan yapılar içerisinde yer almıştır: ''amca, baba vekiki, ikinci baba, sünnet babası, tören babası, yarı baba''.

Kirvelik

Kirvelik, dinî cephesi bulunan bir akrabalık türüdür. Bu gelenek, akrabalık ilişkilerini genişletmek yanında ekonomik anlamda varlıklı ilişkiler kurmak, paylaşım ve yardımlaşma imkânları oluşturmak düşüncesiyle yaşatılmaktadır (Emiroğlu, 2012: 1701). Kirve olma durumu için ''kirvelik'' dışında, bu durum tam bir akrabalık olmasa da kısmî bir akrabalık ilişkisi olarak değerlendirildiğinden, Arapça akraba kelimesi aradaki bağın niteliği konusunda fikir veren gizli, sanal, şibih, tasavvurî, yarı sıfatlarıyla ''gizli akrabalık, sanal akrabalık, şibih akrabalık, tasavvurî akrabalık, yarı akrabalık'' şeklinde kullanılmıştır.

kullanılmıştır: Ayrıca kullanımlarda eşya adı etek, art, arka ve elbisenin etek kısmı anlamında peş kelimelerine de yer verilmiştir: ''eteğinden gelmek, eteğine almak, eteğine konulmak, peşinden gelmek, peşine konulmak'' deyimleri, kimin kime kirvelik yaptığını belirtmek için ''peşine koymak'' deyimi ise sünnet olacak çocuğu, kirvenin kucağına koymak anlamında kullanılmıştır.

Beşik Kertme Nişanlı Geleneği

‘’Bağırdaktan sözlü, beşik kertme adaḫlusı, beşik kertme yavuklu, beşik yavuklusu, kertük, nıkır, sözlü’’ kelimeleri, beşik kertme geleneğiyle nişanlanmış kişileri diğerleri ise bu geleneği karşılar. Kullanımlarda eşya adı beşik, çentik atmak, çizmek anlamındaki kert- fiili yoğun bir şekilde kullanılmıştır: ‘’beşik kertiği, beşik kertisi, beşik kertleme, beşik kertme, beşik kertme adaḫlusı, beşik kertmeç, beşik kertmek, beşik kertmesi, kertme, kertük’’. Beşik kelimesi, kert- fiili dışında işaret, iz anlamındaki nişan, bir işi yapacağını vaadetme anlamındaki söz ve sevgili anlamındaki yavuklu sözcükleri ve kes- fiiliyle de kelime grupları teşkil etmiştir: ‘’beşik kesme, beşik kesmesi, beşik nişanı, beşik sözü, beşik kertme nişanı, beşik kertme yavuklu, beşik yavuklusu’’. Bu kelime sadece bir örnekte kır- fiiliyle ‘’Beşik kırdı’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Peynir kertmesi’’, argoda beşik kertmesinin bir türü olup uyuşturucu işiyle uğraşan ailelerin güçlerini artırmak için yaptıkları nişanı karşılar. Nişanlanırken yapılan ‘’kulak ısırma’’ uygulaması ise nişanlıların birbirine sahip çıkması şeklinde yorumlanır. Beşik kertme nişanlı geleneğiyle ilgili tespit edilen diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’bağırdaktan sözlü; nıkır, nişanlamak, sözlü, vaadetme, yavuklu etme’’. Bu konuda tarihî dönemlerden alınan bir kelime olmayıp kullanımların büyük bir kısmı Anadolu ağızlarına özgüdür.

2.4.2.4. Akrabalık İlişkileri

Çıkara Dayalı Akrabalık İlişkisi

Çıkara dayalı akrabalık ilişkisinde ekonomik güç mal sözcüğüyle, akrabalar ise dayı ve teyzeyle ‘’Malı olanın dayısı da teyzesi de olur’’ şeklinde temsil edilmiştir.

Akrabalardan Zarar Görme

Akrabaların faydası bir yana, zaman zaman zararlarının da dokunabileceği yönündeki düşünce ‘’Amcam (emmim) dayım hepsinden (herkesten) aldım payım’’ sözünde payını almak deyimiyle ifade edilirken, ‘’Dayım kim gâvur kim belli değil’’ sözünde zararrı dokunan akraba için gâvur benzetmesi yapılmıştır. Bu bağlamdan tespit edilen diğer bir kullanım ise ‘’Dayım adam olmadıktan sonra ha şehirli olmuş ha köylü’’ atasözüdür.

Teyzenin Annenin, Amcanın Babanın Yerini Tutması

Teyzenin annenin, amcanın da babanın yerini tutacağı yönündeki düşünce, ‘’Amca baba yarısıdır; Teyze ana yarısıdır, amca baba yarısı’’ cümleleri ve ‘’ana yarısı, baba yarısı, küçük buba’’ kelime gruplarıyla ifade edilmiştir. ‘’Küçük buba’’ kullanımı Anadolu ağızlarına özgüdür.

Dayının Gerekliliği

Çocuk için dayının gerekliliği ‘’Dayıya yeğen gerek, gemiye yelken kürek’’ sözünde gemi-yelken-kürek örneğiyle somutlaştırılmıştır. Bu konuda kullanılan diğer atasözleri ise şunlardır: ‘’Dayılar yeğenleri yükseltir, akçalar batırır; Dayısı olan dayısına yanaşır’’.

Dayı ile Amcanın Farkı

Çocuk için dayı ve amca ile kurulacak ilişkinin niteliği ‘’Dayı ile dağı gez, emmi ile bağı gezme’’ sözünde dağ-bahçe örneğiyle somutlaştırılmıştır.

Toruna Bakış Açısı

Torun Sevgisi

Torun sevgisi ‘’Evlat kemik, torun ilik; Torun evlattan daha candır’’ sözlerinde evlat sevgisiyle ‘’Nane ana kokusu, torun cennet kokusu’’ sözünde ise anne sevgisiyle mukayese edilmiştir. ‘’Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gülü’’ sözünde ise erkek ve kız evlattan olan çocuklara bakış açısındaki farklılık üzerinde durulmuştur. Torun sevgisi bağlamında kullanılan diğer sözler ise şunlardır: ‘’Evladın evladı sevmek içindir; Yağmur yağar taş üstüne, torun ne der baş üstüne’’.

Yardımcı, Destekçi Olarak Torun

Büyükler bir şeye ihtiyaç duyduklarında, erkek çocukların evlatlarının ihtiyaçlarını karşılayacağı yönünde bir algı söz konusudur. Bu düşünce oğlağın yavrusuyla erkek çocuğun evladı arasında kurulan benzerlikle ‘’Oğlak keçisi sövüşlük, oğlan keçisi yumuşluk’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Kardeşlik İlişkileri

Ana Bir Kardeşler Arasındaki Bağ

Aynı anneden doğan çocuklar arasındaki ilişkinin daha güçlü olacağı kanaati, ‘’Anadan doğmayan kardeş sayılmaz’’ şeklinde çok keskin bir dille ifade edilmiştir. ‘’Baba bir mal bir, ana bir can bir’’ sözüyle babası bir olan kardeşler arasında maneviyattan öte maddiyata dayalı ilişkiye, Karahanlı Türkçesinden alınan ‘’Ḳañdaş ḳuma urur igdiş örü tartar’’ sözüyle de baba bir kardeşlerin birbirlerini çekemeyecekleri düşüncesine vurgu yapılmıştır.

Kardeşler Arasındaki Mesafenin İlişkileri Etkilemesi

Kardeşler arasındaki yol mesafesinin ilişkileri de etkilediği düşüncesi yakın komşu örneğiyle ‘’Yakın komşu, uzak kardeşten iyidir’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Kendi Çıkarlarını Önceleme

Kişiler aynı karında büyümüş olsalar, aynı aile içerisinde yıllarca kader birliği etseler de herkesin öncelikle kendi maddi çıkarlarını ön planda tutacağı düşüncesi ‘’Allah kardeşi kardeş yaratmış, keselerini ayrı yaratmış; Kardeşler, kendi çıkarlarını kardeşlerinden önce düşünürler; Musa kardeş, İsa kardeş, yanındaki kese kardeş’’ şeklinde, ekonomik olarak düşkün durumda olan kardeşten bir fayda gelmeyeceği düşüncesi ise ‘’Ne umarsın bacından, bacın ölüyor acından’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Menfaate Dayalı İlişki

Kardeşler öncelikle kendi çıkarlarını düşündüğü gibi bazen de ilişkiler tamamen menfaat temeli üzerine kurulabilir. Bu türlü bir ilişki yağ-bal örneğiyle somutlaştırılmıştır: ‘’Vardı yağım balım gelirdi kardeşlerim, tükendi yağım balım, gelmiyor kardeşlerim’’.

Kardeşten Zarar Görme

Aralarındaki çeşitli anlaşmazlıklar nedeniyle kardeşlerin birbirlerine düşman olabileceği yönündeki algı, dost-düşman zıtlığıyla verilmiştir: ‘’Dost kazan, anan düşman doğurur;

Düşmanı anan da doğurur, kazanacaksan dost kazan; Düşmanın yoksa kardeşin de mi yok''.

Kardeşin Gerekliliği

Kardeşin önemi ''İnsana kardeş gibi yar, Irak gibi diyar olmaz'' sözünde bir mekânla mukayeseli verilirken, kardeşin zor zamanlarda yardım elini uzatacağı, destekçi olacağı düşüncesi ''Kardeşi olmayan garip olur'', her şeye rağmen kötü de olsa kardeşin gerekliliği ise ''Kardeşim olsun da kanlım olsun'' şeklinde ifade edilmiştir.

Büyük Kardeşin Baba Yerini Tutması

Ailedeki büyük kardeşin babayı temsil ettiği, baba olmadığı zaman babalık rolünü üstleneceği, küçük kardeşin ağabey, abla için bir evlat yerine geçeceği düşüncesi ise ''Büyük kardeş baba yerindedir; Kardeşin büyüğü peder, küçüğü evlat yerine geçer'' şeklinde ifade edilmiştir.

Kardeşlerin Birbirlerinden Vazgeçememesi

Kardeşler birbirlerinin ne çok iyi olduğunu ne de düşkün duruma düşmelerini isterler, bu düşünce ''Kardeş kardeşin ne öldüğünü ne onduğunu ister; Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış'' şeklinde dile getirilmiştir.

Kardeşlerin Birbirinden Etkilenmesi

Kardeşlerin birbirlerinden etkileneceği, birine ne alınırsa diğerinin de onu isteyeceği yönündeki düşünce ''Ablası ne giyerse kardeşi de onu giymek ister'' şeklinde ifade edilmiştir.

Kardeşsiz, Tek Çocuk

''Başka bir evlat vermesin; Bir veletten başka bir de bulmasın'' ifadeleri cümle niteliğindeki yapılar olup ilenç mahiyetindedir. ''Bir teknede bir ekmek'' sözü erkek çocuğa yönelik bir kullanımken, diğerlerinde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. ''Ocağ umudu'' kelime grubu, erkek çocuğun başta soyu devam ettirme olmak üzere pek çok anlamda ailenin geleceği için umut olarak görüldüğü algısını yansıtırken, ''bir teknede bir ekmek'' deyiminde aile tekneye, erkek çocuk ise ekmeğe benzetilmiştir.

Ailenin tek çocuğunu karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’andaç, dikme, teberik’’. ‘’Andaç, bir teknede bir ekmek, dikme, ocağ umudu, teberik’’ kelime ve kelime grupları Anadolu ağızlarından alınmıştır. Bunlar içerisinde ‘’teberik’’ kelimesi Arapçadan alıntıdır.

Yaş Sırası

İlk Çocuk

İlk, en büyük çocukla ilgili kullanımlarda dünyaya gelmek anlamındaki doğ- fiilinden ‘’doğugaç’’ kelimesi, zaman açısından ötekilerden önce gelen anlamındaki ilk isminden ‘’ilki, ilkidin’’ kelimeleri, organ adı gözle ‘’ilk göz ağrısı’’ deyimi oluşturulmuştur. Bunun yanında kadının ilk çocuğu anlamındaki ‘’tun’’ kelimesi, tek başına kullanıldığı gibi akrabalık bildiren kız ve oğul sözcükleriyle ‘’tun ḳız, tun oġul’’ şeklinde kelime grubu da oluşturulmuştur. ‘’Ekber’’ kelimesi ise Arapçada en büyük çocuk anlamındadır. Ailedeki ilk çocuğu karşılayan diğer sözler ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınan Arapça ‘’bekûrî, ekber’’ ile Farsça ‘’nuhust-zâd’’dır. ‘’Tun, tun ḳız, tun oġul’’ kelimeleri Karahanlı Türkçesi döneminden, ‘’aḫarı, doğugaç, ilki, ilkidin’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

İlk Çocuk Olmanın Zorluğu

Ailede anne ve babadan sonra evin idaresinden, maddi ve manevi olarak sorumlu olan kişi, evin en büyük çocuğudur. Bu durumun çocuk için zorluğu, dağlarda tilki olmakla mukayese edilerek ‘’Ananın ilki olmaktansa dağdaki tilki ol daha iyi; Ananın ilki olmaktan dağlarda tilki olmak yeğdir’’ şeklinde verilmiştir.

Ortanca Çocuk

Yaş bakımında büyük ve küçük arasında bulunan anlamındaki orta kelimesinden türetilen ‘’ortancı ve ortancıl’’ yapıları yanında, adı olmayan anlamındaki ‘’atsız’’ kelimesi de ortanca çocuğu karşılamak için kullanılmıştır. ‘’Atsız’’ kelimesi erkek çocuk için kullanılırken, ‘’hıra, ortancı, ortancıl’’ kelimeleri hem kız hem de erkek çocuğu karşılar. Kelimelerin tümü Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’hıra’’< Erm. ḫṙa(y) hariç Türkçedir.

Son Çocuk

Ailenin son çocuğunu karşılamak için organ, mevsim, eşya, araç adı, ilk karşıtı sözcükler kullanılmıştır. ‘’Aştal oġul’’ kelime grubunda son anlamındaki aştal sözcüğüne yer verilirken yine ilk karşıtı son sözcüğüyle oluşturulan zengin bir söz varlığı söz konusudur: ‘’son beşik, son döl, son kaltı, son turfanda, soncul, sonkesen, sonlama’’. ‘’Baġırsaḳ ḳazıntısı’’ tamlamasında organ adı bağırsak sözcüğüne, ‘’güz nebisi’’ sözünde hayatın son evresini temsil eden mevsim adı güze, ‘’kazandibi’’ tamlamasında eşya adı kazana, ‘’tekne dibi, tekne gazıntısı’’ tamlmalarında araç adı tekneye yer verilmiştir. ‘’Kence, kengçi’’ kelimeleri sonra, sonradan anlamındaki ken ismiyle ‘’sırkıntı’’ kelimesi sırk- fiiliyle ilgiliyken, ‘’körpe’’ kelimesi güzellik anlamındaki körk ismiyle ilgili olmalıdır. Son çocuk için kullanılan diğer sözler ise şunlardır: ‘’ciş uşak, ferzend-i kihterîn, keski, Ot Tegin, sıyrıntı, tonguç, yanık düren’’.
‘’Kengçi’’ kelimesi Uygur Türkçesi, ’’aştal oġul’’ Karahanlı Türkçesi, ’’baġırsaḳ ḳazıntısı, ferzend-i kihterîn’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’ciş uşak, kence, keski, körpe, sırkıntı, sıyrıntı, son beşik, son döl, son kaltı, soncul, sonlama, tekne dibi, tekne gazıntısı, yanık düren’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Söz varlığı içerisinde ‘’kazandibi, sonkesen, son turfanda, tekne dibi’’ kullanımları argo ifadelerdir. ‘’Ferzend-i kihterîn’’ sözü ise Farsçadan alıntıdır.

Soya Çekim Bağlamında Çocuk

Soyca Benzeme

Bu bağlamda değerlendirdiğimiz sözler sadece genetik miras yoluyla çocuğa taşınan özellikler olmayıp çocuğun gelişim süreci boyunca anne ve babasını gözlemleyerek edindiği ya da edinemediği davranışları da içerir. ‘’Armut ağacı, elma vermez; Arslandan doğan arslan olur; Aslan enügi yine aslandır; Ateşin oğlu (yavrusu) kül olur; Çakaldan kurt olmaz, gene kurtoğlu kurt gerek; Domuzdan insan (toklu) doğmaz; Domuzdan domuz doğar, koyundan koyun; Domuzun kuyruğunu kes yine domuz; Eşek, at olmaz; ciğer, et olmaz; Eşek kulağı kesilmekle küheylan olmaz; İtten kuzu türemez; Karganın yavrusu, şahin olmaz; Kedi oğlu miyavlayarak doğar; Köpekten toklu olmaz; Kurttan kuzu doğmaz, kerkenezden şahin; Kuru ağaçtan, sivri boru çıkmaz; Sıçandan doğan, çuvalı (torbayı) dibinden deler; Sıçandan doğan, kendir (kendirük, çul) dağarcık keser; Sıçandan olan, keseğen olur’’ gibi sözler gelişim süreci boyunca eğitimle

kazanılan özelliklerden ziyade genetik miras yoluyla çocuğa aktarılan ve çocuğun anne babanın birebir kopyası olduğu düşüncesini uyandıran özelliklerken, ''Ağaca (taşa) çıkan keçinin dala bakan (ağaca çıkan) oğlağı olur; Ananın çıktığı dala kızı salıncak (sallangaç) kurar; Ananın geçtiği köprüden kız da geçer; Ananın kurduğu salıncakta kız da sallanır; Anası ağaca çıkarsa kızı budak budak gezer; Anası ağaca dağa (taşa) çıkarsa oğlağı çıkar öte başa; Anası dal dal gezerse kızı budak budak gezer; Anası yeşillenince kızı köpürür; Anasının çıktığı dala, kızı salıncak kurar; Baş nereye, ayak oraya; Çama çıkan keçinin, çama çıkan oğlağı olur; Keçi nereden atlarsa oğlağı da oradan atlar; Keçi nereye çıkarsa oğlağı da oraya çıkar; Keçinin çıktığı yere, oğlağı da çıkar; Keser gitti, sapı da arkası sıra; Kurt, ulusundan gördüğünü işler; Sel nereye, kütük oraya'' gibi sözler ise daha ziyade gelişim süreci boyunca gözlem yoluyla kazanılan özelliklerle ilgilidir.

Kullanımlarda çocuktaki biyolojik benzerliklerin birinci dereceden yakınlarla anne ve babayla ilgili olduğu, kız çocuklarının anneye, erkek çocuklarının ise babaya benzediği düşünülmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet farklarıyla izah edilebilir: ''Abaç; Alma delinin kızını soya çeker; Alma soysuzun kızını, sürer gider anasının izini; anaç yapılı, anadan; Anadan ırafan, anadan rahvan; Anaları ne ki danaları ne olsun; Anası güzel olanın, kızı da güzel olur; Anası ne ki danası ne olsun; Anası neyse danası da odur; Anasın gör, kızın al; kıyısına nazar eyle, bizin al; Anasına bak, kızını al; kenarına bak, bezini al; Anasına göre danası olur; anasının kızı; Bak anasına (anayı), al danasını (danayı); Ekmek bezeden, kız anadan (çıkar); Ekmek mayadan, kız anadan; Er koyunun er kuzusu olur; Gülüne bak, goncasını al (der); Hamurdan olur pazı, anadan çıkar kuzu; İt ürüdüğü zaman anası gibi ürür; Kara eşek, katır olmaz; elekçi kızı, hatun olmaz'' sözleri, kız çocuğun anneye olan benzerliğiyle, ''anasının oğlu; Ekmeğin iyisi deneden, yiğidin iyisi anadan olur; süt ananın yoğurt oğlu'' ifadeleri erkek çocuğun anneye olan benzerliğiyle, ''anaç; Anadan doğar uşak, deveden olur köşek (deve yavrusu); Çocuğa (çocuğuna) iyi kötü huy anadan gelir'' sözleri ise cinsiyet ayırt etmeden anneye olan benzerlikle ilgilidir.

''Ata oğlı ataç toğar; ataç; Atası beg erse oğul toğdı beg / Oğul toğsa beg hem ataları teg; Atası ne ise ötesi de odur; babaç yapılı; Babası turp, oğlu şalgam; Babasını kuduz dalamış, oğlunu yılan yalamış; babasının oğlu; Çakal babasından iri olmaz; Çakaldan kurt olmaz, gene kurtoğlu kurt gerek; Çoban olan koyun gütmek, oğul babanın huyun gütmek gerektir; Ele (öyle) atadan, bele (böyle) oğul (olur); Deli adamın oğlu deli, veli

adamın oğlu ise veli olur; Er erden biter, tohum yerden; Kurdun oğlu, akıbet kurt olur; Kurdun oğlu, kurt olur; Kurdun oğlu, kuzu olmaz; Kurt eniği yine kurt olur; Muş oġlı, muyavu toġar; Negü ekse yirke yana ol önür / Oġul toġsa ḳılḳı ataḳa yanur; Oğlan babaya, kız anaya çeker (yâr) olur; Oğul babaya çeker; Oğul babaya, kız anaya çeker; Sebzecioğlu, sebze satar'' sözleri ise babaya olan benzerlikle, ''Ak şeker, beyaz şeker bir damarı soya çeker; Anan ırgat, baban ırgat, sen de ırgat; senden olan da ırgat; Anan turp, baban şalgam; Anası sarımsak, babası soğan; Aptal kızı, dilenci olur; yaz yağmuru, yalancı olur; Ateşi çek, külüne bak; Bozuk sütten yoğurt olmaz; Çerçi kızı, boncuğa aşık olur; Çocuklar iyi kötü huylarını ana babadan alırlar; Hık demiş (anasının, babasının) burnundan düşmüş; Kara ile sarıdan hörü, sarı ile sarıdan peri; iki karadan elinin körü doğar; Katrandan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker'' sözleri ise hem anne hem de babadan alınan özelliklerle ilgilidir.

Anne ve baba dışında az da olsa ikinci derece yakınlarla ilgili tespitler de vardır. Erkek çocuğun dayıya, kız çocuğun ise halaya benzeyebileceği ifade edilirken sadece bir örnekte kız çocuğun teyzeye olan benzerliğinden bahsedilir: ''Ekmek bezeden, kız teyzeden belli olur; Er dayıya, kız halaya (çeker); Er yiğit, dayıya çeker; Kız halasına, oğlan dayısına (çeker); Oğlan dayıya, kız halaya çeker; Oğul dayıya, kız halaya çeker''. ''Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer; Çingene, çocuğumun hastalığı bir şey değil, huyunu değiştirir, demiş; Çocuğa ne işliyorsun, demişler; büyüğün yaptığını işliyorum, demiş; Ön tekerlek nereye giderse art tekerlek de oraya gider'' sözleri ise diğerlerinden farklı olarak kardeşten ve arkadaş gruplarından etkilenmeyle ilgilidir.

Soya çekimle ilgili özellikler, genellikle hayvanlar ve bitkiler âleminden verilen örneklerle ifade edilmiştir: ''Altmış paralık merkebin otuz paralık sıpası olur; Aslandan doğan aslan olur; Atı atasıyla katırı anasıyla (bilirler); Çakal babasından iri olmaz; Çakaldan kurt olmaz, gene kurtoğlu kurt gerek; Domuzdan domuz doğar, koyundan koyun; Er koyunun er kuzusu olur; Eşek kulağı kesilmekle küheylan olmaz; İt eniği, büyür it olur; yavşak büyür, bit olur; İte itin sülalesi sorulur; Kaplumbağa yavrusunu, yumurtasına baka baka çıkarır; Katıra, baban kim demişler; dayım at, demiş; Ne yaparsan yap, yengeç yengeçtir, doğru yürümez; yılan yavrısı; Yumurtadan çıkan yine yumurta çıkarır'' kullanımları, hayvanlar âlemiyle ''Ağacı meyvesinden tanırlar; Ağaç kökünden su içer; Anası sarımsak, babası soğan; Anası turp, babası şalgam; Armut ağacı, elma vermez; Armut, ağacından uzak düşmez; Armut, dalının dibine düşer;

Armut olunca dibine düşer; Arpa ekip buğday bekleme; Elma, kökünden uzağa düşmez; Gülüne bak, goncasını al (der); Meyve, ağacından uzak düşmez; Öyle bağın böyle de meyvesi olur'' gibi kullanımlar ise bitkiler âlemiyle ilgilidir.

Herhangi bir temsilî varlık kullanılmadan da her canlının kendi soyunun özelliklerini taşıyacağı yönünde genel bir tespit yapılmıştır: ''belinden inmek; Cins cinse çeker; doğumsal, eğlim, geçmek; Her canlı az çok soyuna çeker; Her şey, damarına çeker; irs, irsî, irsiyyet, kan bağı, kan çekmek; Kötüden iyi doğmaz; kalıtımsal, mayası bozuk olmak; Soy azmaz, soyuna çeker; Soy soya çeker; soya çekmek; Soydur çeker, boktur kokar; Soydur çeker, huydur geçer; süreği, verâset-i ırkıyye, verâset-i şahsiyye vb.'' ''Süte çekmek'' deyimi ise çocuğun kötü huylarını süt annesinden alması bağlamında kullanılmıştır. ''İrs, irsî, irsiyyet, erâset-i ırkıyye, verâset-i şahsiyye'' sözleri Arapçadan alıntıdır.

Bu konuda tespit edilmiş olan diğer sözler ''Hep deli hüp deli, beşikteki başın sallıyor; Oğul babanın huyunu gütmek gerek; süte çekme'' ile Karahanlı Türkçesi döneminden alınan ''Ḳarında törümüş ḳılınç ögretip / Yaġız yir ḳatında kiter ay tetig; Kiçigke beḍüktin bolur yol keçig; Kiming aslı eḍgü ḳılınçı ongay / İsiz aslınga kendü ḳılḳı tanuḳ; Kişi aslınga kör ḳılınçı tanuḳ / Ḳılınçı ne erse kör aslı ol oḳ; Uruġ eḍgü bolsa er eḍgü toġar / Er eḍgü bolup ötrü törke aġar'' cümleleridir.

Soyca Benzememe

Çocuklar pek çok yönden anne ve babalarına benzeseler de gelişim süreci içerisinde sosyal çevreyeye, arkadaş ortamına, alınan eğitime vb. şartlara bağlı olarak ya da hiçbir sebebe bağlı olmadan da farklı yaratılış ve kişilik özellikleri sergileyebilirler. Bu durum ''Ala keçi, her vakit püsküllü oğlak doğurmaz; Âlimden zalim, zalimden âlim doğar; Anası soğan, babası sarımsak, kendi gülbeşeker çıktı ? Babasına dokuz taş çıkartır; Bir ağaçtan gül de biter diken de; Bir ağaçtan okluk da çıkar bokluk da; Bir ocaktan otluk da çıkar bokluk da; Her âlimden, âlim doğmaz; Ummadık babanın evladı; Velilere peti kız düşer; Velitten pelit, pelitten velit olur'' gibi sözlerle dile getirilmiştir. Kullanımlarda soyca benzememe durumu daha çok zıt kavramlarla verilmiştir: ''Ak koyunun kara kuzusu da olabilir; Akıllı babanın, akılsız oğlu olur; Arlı babanın, arsız evladı (olur); Azgın adamdan, başı yumuşak çocuk doğar; Hayırlı babanın, hayırsız evladı; İyi babadan kötü evlat olur''. ''Benim evladım belimden gelen değil, yolumdan gelen; En iyisi babasının belinden gelen değil, yolundan gidendir'' örneklerinde ise

önemli olanın genetik mirası taşımak olmadığı, gelişim süreci içerisinde babanın tutum ve davranışlarını özümsemek gerektiği düşüncesi işlenmiştir.
‘’Tüyü bozuh olmak’’ deyimi dışındaki ifadeler atasözü niteliğindedir. Bu deyim, kişilik özelliklerinden ziyade fizikî olarak anne ve babasına benzemeyen, sarı renkteki çocuklar için kullanılır. Soya çekimle ilgili sözlerin soyca benzememeyi anlatan sözlere oranla çokluğu, kültürümüzde ailelerin hem fizikî hem de karakter olarak kendilerine özgü özellikleri, çocukta görme arzusuyla ilgilidir.

2.4.2.5. Çocuğun Velayeti ve Vesayeti

‘’Velayet’’, Çocuğun şahsı ve malları üzerine anne ve babanın yasal olarak sahip olduğu yetkiler ve kendilerine yüklenen görev ve sorumluluklardır (Koşar, 1987: 73). ‘’Vesayet’’, korunmaya ve yardıma muhtaç olup buna velayet şeklinde sahip olamayan kimselerin kişi varlığı ve mal varlığına ilişkin yararlarının korunması ve temsili için devlet tarafından düzenlenen bir bakım ve koruma kurumudur (Akyüz, 2012: 303). ‘’Vasi’’ ise vesayeti yürütmek, vesayet altındaki küçüğün kişi varlığını ve mal varlığını korumak onu üçüncü kişilere karşı hukukî işlemlerde temsil görevini taşıyan kişidir (Akyüz, 2012: 312). ‘’İcbari velayet, ihtiyari velayet, mali velayet’’ velayet, ‘’elgirim, kamusal vesayet, özel vesayet’’ vesayet, ‘’kuvvetli vasi, tayîn, tayin edilmiş vasi, vasi-i muhtar, vasî-i mansub, zayıf vasi’’ ise vasilik çeşitleri olarak ele alınmıştır. ‘’Vasilik ücreti’’, vasiye emeğinin karşılığı olarak taktir edilen ücrettir. ‘’Ekdi’’ kelimesi ise annesi evlenince babasının yanında kalan çocuk için kullanılır. ‘’Ekdi, elgirim, tayîn, vasi, velayet, vesayet, velī’’ kelime, diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır. ’’Ḥaḳḳ-ı żamm, icbari velayet, ihtiyari velayet, kuvvetli vasi, mali velayet, tayîn, tayin edilmiş vasi, vasî-i mansub, vasi-i muhtar, vasî-i mansub’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’elgirim’’ kelimesi ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Tayîn, vasi, icbari velayet, ihtiyari velayet, mali velayet, vasî-i mansub, vasi-i muhtar, velayet, vesayet, velī, zayıf vasi’’ sözleri Arapçadan alıntıdır.

2.4.2.6. Çocuğun Miras ve Nafaka Hakkı

Miras, birine ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt (TRS, 2011: 1688), nafaka ise birinin geçindirmekle yükümlü olduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylık (TRS, 2011: 1744) olarak tanımlanmıştır. Tespit edilen kullanımlardan ‘’cere, hibre, infak, nafaka’’ kelimeleri nafaka kavramıyla diğerleri ise

miras ve mirasçılıkla ilgilidir. ‘’Asaba’’ erkek mirasçıyı, ‘’tekin’’ ise Eski Türklerde bir babanın taşınmaz mallarının mirasçısı olan en küçük oğulu karşılar.
Miras ve nafaka hakkı bağlamında tespit edilen diğer sözler ise şunlardır: ‘’asaba hakkı, intikal, intikal etmek, kalıtçı, merese, miras, mirasçı, mirasçılık, sahip-farz, soyka, vereṣe’’. Bu kelimelerden ‘’vereṣe, sahip-farz’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’infak’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’asaba, asaba hakkı, cere, hibre, merese, soyka’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.‘’Asaba, cere, infak, intikal, merese, miras, nafaka, sahip-farz, vereṣe’’ sözleri Arapçdan alıntıdır.

2.4.2.7. Babalık Davası

Babalık davası, anne ya da çocuk tarafından, çocuk ile baba arasındaki soy bağının belirlenmesi için açılan davadır.

2.5. BEBEKLİK DÖNEMİ (0-2 YAŞ)

Doğumdan iki yaşına kadar olan sürede ağız ve çevresi bebek için özel haz bölgesidir. Adlandırmada bu husus dikkate alınarak ağız anlamına gelen oral kelimesiyle ‘’oral dönem’’ şeklinde bir sıfat tamlaması oluşturulmuştur. Arapça ‘’sinn-i sabâvet’’, doğumdan ergenlik çağına kadar geçen on beş yıllık zamanı, ‘’tufûliyyet-i ûlâ’’, Bir buçuk yaşından on iki on beş yaşına kadar olan zamanı kapsar. Kullanımların tümü kelime grubu yapısında olup ‘’tufûliyyet-i sâniye, tufûliyyet-i ûlâ’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.5.1. Bebek, Yeni Doğan Çocuk

Yeni doğan çocukla ilgili kullanımlarda, bebeğin ilk çıkardığı çıkardığı sesler, beslenme şekli, yeni doğmuş olması, temel haz bölgesi, fizikî özellikleri; ağırlığı, boyutu, günahsız, saf ve temiz olması, bebeği büyütmeyle ilgili işlemler, doğumdan sonra kullanılan temel eşyalar, zamanla ilgili sözcükler ve konuşamama durumu esas alınmıştır. ‘’Agu, agucuk, agucuk yavru, bebe, bebek, bebey, bibi, böbüce, bubu, cığıltı, cırıltı, cicik, ecik, ecük becük, ınga’’ kullanımları bebeğin ilk çıkardığı seslerle ilgili çocuk dilinden kelimelerdir. ‘’Emelek, emer, emerce, ėmgen, emlik, emzikteki çocuk, meme oğlanı, süt çocuğu, süt emgen, süt kuzusu’’ sözleri, bebeğin temel beslenme şekli ve bebek için gerekli olan temel besin maddesiyle ilgilidir. ‘’Süt kuzusu’’ tamlamasında bebek, kültürümüzde masumiyeti, körpeliği temsil eden kuzuya benzetilmiştir.

‘’Yenidünya’’ sözünde, dünyaya yeni gelmiş olma durumu, ‘’aġuz oġlan’’ tamlamasında, bebeğin bu dönemde temel haz bölgesi olan ağız, ‘’beşik, gundaḫ çocuğu, kundak’’ yapılarında, bebek için kullanılan temel eşyalar vurgulanmışken, ‘’bir çiynem et, bir damla, bir dırnaḫ çocuḫ, cene, cenin, dınnag gader bebe, kiçkine bala, nokta, parmak kadar, sabı çocuk, ṣabī, sabi sübyan, sübüş, sübyan, tıfl-ı nev-zâd, tıfl-ı şîr-hâre, torlak, yaş ve yavru’’ kullanımlarında, bebeğin çok küçük olma durumuna dikkat çekilmiştir. ‘’Saçı bitmedik, sakalı bitmedik’’ deyimlerinde gelişmemişlik; gelişmişliği, yetişkinliği temsil eden saç ve sakal kelimeleriyle verilirken, ‘’aydaş, yaşında’’ kelimelerinde zaman kavramı ön plana çıkarılmıştır. ‘’Masum, melek, melek-sîret, tıfl-ı ma’sûm’’ sözleri bebeğin günahsız, saf ve temiz olma durumuyla, ‘’kucakta, kucak çocuğu, nennik, ninni’’ bebeği büyütmeyle ilgili işlemlerle, ‘’yumurcak’’ kelimesi bebeğin hareketliliği ve toplu olma durumuyla, ‘’emanet’’ çocuğun korunması gereken bir varlık olarak görülmesiyle, ‘’dilbilmez, lallik’’ kelimeleri konuşamama durumuyla ilgilidir. ‘’Delikanlı’’ kelimesi ise bebekte olsa kırkı çıkmış çocuğu yetişkin gibi görme düşüncesinin yansımasıdır. ‘’Bağana, bağrıntı, bağru, şîr-hâr’’ kelimeleri üç yaşına kadar, ‘’yaşartman’’ ise altı aylıkla beş altı yaş arasındaki çocuklara verilen genel addır. Bebeği, iki yaşına kadar olan çocuğu karşılayan diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’apalak, baġanacik, bala, balaca, balak, barak, başı kabak, beççe-i nev, bekliyeg, bellim, bota, cacık, cāne, cıbar, cılız, çağa, çala, çarga, çaşka, çaylak, çiltik, çipçe, çoçka, çöne, çukuldak, dad, dada, dadak, dadaş, dadat, dağdaç, dıga, doğdaç, engil, gacı, gehvâre-nişîn, günah, hamecik, hıra, kavurçak, kopel, lorik, merdümek, mevlut, nâbite, oġlaman, oğlan, oğlancık, pedaki, pedo, piçe, pipi, puli, pulika, püçük, radî, tuna, ülle, vāvuş, velîd, vildān, yatak yarası’’.

‘’Emerce, melek-sīret’’ sözleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’süt emgen, vildān’’ Harezm Türkçesi, ‘’aġuz oġlan’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’baġanacik, beççe-i nev, cāne, gehvâre-nişîn, meme oġlanı, merdümek, nâbite, radî’, şîr-hâr, tıfl-ı ma’sûm, tıfl-ı nev-zâd, tıfl-ı şîr-hâre, velîd’’ Osmanlı Türkçesi, ‘’bota, ėmgen’’ Çağatayca Türkçesi ‘’apalak, aydaş, bağrıntı, bağru, balaca, balak, barak, bebe, bebey, bekliyeg, bellim, bibi, bir çiynem et, bir dırnaḫ çocuḫ, böbüce, bubu, cacık, cene, cıbar, cığıltı, cırıltı, cicik, çala, çarga, çaşka, çaylak, çiltik, çipçe, çoçka, çöne, çukuldak, dad, dada, dadak, dadaş, dadat, dağdaç, dıga, dilbilmez, ecik, ecük becük, emelek, emer, emlik, engil, gacı, gundaḫ çocuğu, hamecik, hıra, ınga, kavurçak, kiçkine bala, kopel, lallik, lorik, nennik, pipi, puli, pulika, sabı çocuk, sabi sübyan, tuna, ülle, vāvuş, yaş, yaşartman, yenidünya’’

sözleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Cenin, emanet, masum, melek, melek-sîret, mevlut, nâbite, nokta, ṣabī, sabi sübyan, sübyan, tıfl-ı ma’sûm, vildān’’ sözleri Arapçadan, ‘’beççe-i nev, gehvâre-nişîn, günah, merdümek, şîr-hâr’’ Farsçadan, ‘’dıga, hamecik, hıra’’ Ermeniceden, ‘’kopel, puli, pulika’’ eski Yunancadan, ‘’pedo’’ kelimesi Fransızcadan, ‘’gacı’’ ise Romancadan alıntıdır.

2.5.2. Düzgün Nesepli Çocuk

Düzgün nesepli çocuk, evlilik birliği içerisinde ya da evliliğin sona ermesinden itibaren üç yüz gün içerisinde doğan çocuktur. Kullanımlarda çocuktaki nesep düzgünlüğünün evlilik bağı ile ilişkilendirildiği görülüyor: ‘’düzgün nesepli çocuk, evlilik içi çocuk, ḫelāl-zāde’’.

2.5.3. Evlilik Dışı İlişkiden Doğan, Babası Belirsiz Çocuk

Evlilik dışı ilişkiden doğmuş çocuk, bir kadınla erkeğin meşru bir evlilik bağı kurmadan birleşmelerinden meydana gelen çocuk demektedir. Evlilik dışı ilişki toplumda hoş karşılanmadığı için böyle bir ilişkiden doğan çocuğa yönelik bakış açısı da olumsuzdur. Bu tür çocukların toplumda dışlanmışlık duygusunu çok yoğun olarak hissettikleri, kimlik problemi yaşadıkları bilinen bir gerçektir. Bugün, Türkçede, evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğu karşılamada kullanılan en yaygın sözcük Farsça ‘’piç’’tir: ‘’piçine, piç kurusu’’. Bunun dışında,‘’bırakıntı, bulduk, buluntu’’ gibi kullanımlar, çocuğun sahipsiz olma durumuyla ilgilidir. ‘’Kimden, kimdencik’’ kelimelerinde, soru zamiriyle çocuğun babasının kim olduğu sorgulanırken, ‘’alakırık, aralık dölü, aravirdi, kapı aralığı’’ kullanımlarında bir yere, kimseye ait olamama, arada kalma durumu, yön bildiren ara ve renk adı ala sözcükleriyle ifade edilmiştir. ‘’Merdiven yapması, taşın kovundan çıkmak’’ gibi deyimler de bu aynı durumu yansıtır. Argoda nazlı ve kibar erkek için de kullanılan bitki adı sümbülün ‘’sümbül, sümbül bebek tohumu’’ şeklinde bu bağlamda kullanıldığı da görülür. ‘’Ḳahpe oğlı, ḳahpenin dölü, orostopol, oynaş dölü’’ yapılarında annenin yaşadığı gayri ahlakî ilişkiye yönelik doğrudan bir gönderim söz konusudur. ‘’Besmelesiz, haram, ḫarām-zāde, ibnü’l-harem, ibnü’z-zinâ, veled-i gayr-ı meşrû, veled-i nā-pāk, veledizine, veledizurna, zine’’ gibi kullanımlar ise probleme yönelik dinî bakış açısını yansıtır. Aniden çıkışı anlatan fır ve sulandırılmış nesnelerin durumunu ve hareketlerini anlatan vır yansıma sesleri de ‘’fır, fırlama, vırrık’’ şeklinde bu bağlamda kullanılmıştır.

Evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğu karşılayan diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’Anası babası bellisiz; añsız, baştarda, börkeneş, cıba, civelek, cumartesi çocuğu, cuvallağı, çandır, çulgerme, delek, derinti, dokuz babalı, döl, dölleme, dul karı çocuğu, emeksiz, ekti, evdik, gırık, gündüzleme, handan, hanım evladı, helize, hezele, kaçıntı, katkılı, kırık dölü, koduk, kopel, mâder-be-hâta, mechûlü’n-neseb, menbûz, mendek, meret, onun bunun çocuğu, puçt, satır, sütlabi, tahma, tohma, töredi, türeme, vacibi, veled-i mülâane’’.

‘’Satır’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’dokuz babalı, ibnü’z-zinâ, ḳahpe oġlı, mâder-be-hâta, mechûlü’n-neseb, menbûz, mendek, veled-i nā-pāk, veled-i mülâane’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’alakırık; Anası babası bellisiz; añsız, alakırık, aralık dölü, aravirdi, bırakıntı, börkeneş, bulduk, buluntu, cıba, cuvallağı, çandır, delek, derinti, döl, dölleme, dul karı çocuğu, ekti, emeksiz, evdik, gırık, göbelek, handan, helize, hezele, katkılı, kimdencik, koduk, kopel, kırık dölü, meret, oynaş dölü, piçine, puçt, tahma, tohma, töredi, türeme, veledizine, veledizurna, vırrık, vacibi’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Bu bağlamda kullanılan kelimelerin büyük bir kısmı argodur: ‘’cumartesi çocuğu, çulgerme, fır, fırlama, gündüzleme, hanım evladı, kaçıntı, merdiven yapması, sümbül, sümbül bebek tohumu, onun bunun çocuğu, orostopol, sütlabi vb.’’ Köken açısından bakıldığında, ‘’ibnü’l-harem, ibnü’z-zinâ, mechûlü’n-neseb, menbûz, meret, veled-i gayr-ı meşrû, veled-i mülâane, veledizine, zine’’ sözleri Arapçadan, ‘’handan, mâder-be-hâta, puçt’’ Farsçadan, ‘’baştarda’’ kelimesi İtalyancadan, ‘’kopel’’ ise Yunancadan alıntıdır.

2.5.4. Doğduğu Zaman Bakımından Çocuk

Ay Sonunda Doğan Çocuk

‘’Ay eskisi’’ kelime grubunda ay sonunda doğma durumu, zaman bildiren ay ve nitelik bildiren eski sözcüğüyle ifade edilmiştir.

Yazın Doğan Çocuk

Yaz mevsiminde doğan çocuğu karşılamak için Karahanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’körpe oġul’’ tamlamasında çok küçük, genç anlamındaki körpe sözcüğüyle akrabalık bildiren ancak cinsiyet ifade etmeyen oğul sözcüğü bir araya getirilmiştir.

Bayramda Doğan Çocuk

Bayram günü doğan çocuk için ‘’bayram çocuğu’’ tamlaması kullanılmaktadır.

Aynı Yaşta Olan Çocuklar

‘’Doğdaş, emişik’’ kelimeleri aynı günde, ‘’aydaş’’ kelimesi aynı ayda,‘’dadaş, yıl çocū’’ sözleri ise aynı yılda doğan çocukları karşılar. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarına özgüdür.

2.5.5. Organlar

Ayak

Ayakla ilgili kullanımların büyük bir kısmı ‘’babık, dodi, papa, pati’’ örneklerinde olduğu gibi çocuk dilinden ve Ermeniceden alınmıştır. ‘’Edik < iç+edik’’ kelimesi, uzvun ayakkabının içinde yer almasıyla ‘’sonradan çıkmak’’ deyimi, doğumda en son gelen uzuv olmasıyla ilgilidir. ‘’İncik’’ kelimesinde ise ayak bileği doğrudan ayağı karşılayacak şekilde kullanılmıştır. ‘’Sonradan çıkma’’ deyimi dışındaki kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Baş

Beyin, göz, kulak, burun, ağız vb. organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm için, yetişkinlerde olduğu gibi Türkçe baş kelimesi kullanılmıştır. ‘’Başı kabak’’ tamlamasında bebeğin saçının olmama durumu bir bitki adıyla Anadolu ağızlarından alınan ‘’god baş’’ sözünde ise başın normalden iri olma durumu bir tahıl ölçme aracıyla ifade edilmiştir.

Boyun, Gerdan

Bebeğin boynu için kullanılan ‘’cukcuk’’ kelimesi yemek yerken çıkarılan sesle ‘’mamak’’ ise çocuk dilinden alınan yiyecek anlamındaki mama sözcüğüyle ilgili olmalıdır. İki kullanım da Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Saç

Bebeğin saçı için Anadolu ağızlarından tespit edilen tek kelime ‘’çolo’’dur.

El, Parmak

El ve parmak için kullanılan kelimelerin çoğunluğu ‘’dodi, tat, teti, tetek vb.’’ Ermeniceden alıntıdır. ‘’Mıcılık’’ kelimesi, bıc ~ mıc yansıma sesiyle ‘’yumuklar’’ ise eller kapalıyken organın aldığı şekille ilgilidir. Çocuğun elini karşılayan diğer kelimeler ise ‘’pati ve tat’’tır. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Karın, Mide

Bebeğin karın, mide bölgesiyle ilgili kullanımlarda ‘’dıbış, dübüş, göbüş, hoppik, pipiş’’ şeklinde yansıma sesler, küçültme ve sevgi bildiren +*ş* eki yoğun bir şekilde kullanılmıştır. ‘’Gömbe’’ kelimesi yiyeceklerin saklanması anlamındaki göm- fiiliyle ‘’küllük’’ ise yiyeceklerin bir atık, kül olarak algılanmasıyla ilgilidir. Çocuğun mide ve karın bölgesini karşılayan diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’göden, part, partik, tumbak’’.

Popo

Bebeğin poposuyla ilgili adlandırmalardan bir yere oturma işlevi, eşya adı olan ‘’oturak ve sepet’’ ile verilmiştir. ‘’Fısfıs deliği, kokon’’ sözleri poponun gaz ve dışkı çıkarma bölgesi olmasıyla ilgilidir. Bebeğin bu bölgesini karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’cücük, fitoş, kın, lol, senepe, sıfra, toto, töti’’.

Cinsel Organ

Kız Çocuğu

Adlandırmalarda toplumda ayıp karşılandığından cinsel organın doğrudan adını söylemek yerine şekil ve işlev açısından benzerlikler gösteren çeşitli varlıklarla ifadesi esastır. Cinsel organı karşılamada yansıma seslerden, araç, eşya, değerli taş, bitki, hayvan, yön adlarından ve nitelik bildiren sözcüklerden yararlanılmıştır. ‘’Bıbık, bıdda, bıddış, cukcuk, çıttık, kuku, mıncık, pıtık, pıtış, pupuş’’ kelimeleri, yansıma seslerin esas alındığı yapılardır. Bitki adı olarak ‘’fındık, fıstık, kestane, pamuk’’ sözcükleri kullanılırken, hayvan adı olarak ‘’kuş ve çebiş’’ sözcüklerine yer verilmiştir. ‘’Kuş yuvası ve çebiş’’ şeklindeki kullanımlar, cinsel organın henüz gelişmemiş, küçük olmasıyla izah edilebilir.

Değerli taş ve cam adı olarak ‘’billur, elmas ve küpe’’, renk adı olarak ‘’pembe’’, eşya adı olarak ‘’çıkın, kâse, kutu’’, yiyecek adı olarak ‘’yemiş’’, araç adı olarak ‘’çatal, makas, maşa’’ bitki adı olarak ‘’fındık, fıstık, kestane, pamuk’’ sözcükleri kullanılmıştır. ‘’Apuk kelimesi saklamak anlamındaki abı- fiiliyle ilgili olup söz konusu organın saklanması gerektiği yönündeki algıyı yansıtır ki eşya adı olarak kullanılan sözcüklerde de bu anlam gizlidir. ‘’Ayıp yer’’ ifadesi cinsel organın adını doğrudan zikretmenin ayıp karşılanmasıyla ilgilidir. ‘’Çirkin meret’’ tamlamasında, nitelik bildiren çirkin sıfatına, ’’çatara’’ kelimesinde ise yön adı ara sözcüğüne yer verilmiştir. Kullanımların büyük bir kısmının Anadolu ağızlarına özgü olduğu görülmektedir. Çocuğun cinsel organını karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’apuş, çatlak, dudu, duduş, gutluk, kipiş, kutuk, mamuk, minno, nonuk, nunuş, papcuk, pua, şetik, tutuş’’.

Erkek Çocuğu

Erkek çocuğun cinsel organıyla ilgili kullanımlarda kız çocukta olduğu gibi organın adını doğrudan zikretmek yerine daha çok organla şekil benzerliği gösteren varlıklar kullanılmıştır. ‘’Pelit’’ kelimesi, çocuğun erkeklik organının ucunu diğer kelimeler ise erkeklik organını karşılar. ‘’Bambi, çop, çubuk, ırbıḫ, kamış, küpe, kürdan, lüle, masura, mum’’ kelimeleri araç-eşya, ‘’armut, bamya, biber, ceviz, iğde, sümbül, tut, üzüm’’ bitki, ‘’culuk, bilik, hamsi, karga, kuş’’ kelimeleri hayvan adlarıyla ilgilidir. Yansıma yapılar da erkek çocuğun cinsel organını karşılamada yaygın olarak kullanılmıştır: ‘’bülük, cukkul, cüllü, dımbıl, dıngıl, hengülü hüngülü, lolik, lolo, loloş, pipi, pipiş vb.’’. Erkek çocuğun cinsel organının karşılayan diğer sözler ise şunlardır: ‘’bibi, cucul, cukkul, cüce, cücük, çekik, çevik, çübek, çük, çümbül, çümü, gogol, gümüş, hanım çivisi, kukku, lüle, lüllük, medig, memeli, mengül, minik, mimbar, pipil, pipili, pupu, takım’’. Kullanımlar içerisinde ‘’hengülü hüngülü, hanım çivisi’’ kelime grubu, diğerleri ise kelime kuruluşundadır. Sözlerin önemli bir kısmı Anadolu ağızlarına özgü olup sadece ‘’çübek’’ kelimesi, tarihî dönem metinlerinden alınmıştır. ‘’Bamya, ceviz, pelit, ırbıḫ’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’armut, lüle, mimbar, mum, sümbül, tut’’ Farsçadan, ‘’biber, hamsi’’ Yunancadan, ‘’kürdan’’ kelimesi Fransızcadan, ‘’masura’’ İtalyancadan, ‘’gogol’’ ise Ermeniceden alıntıdır.

2.5.6. Cinsiyet

Erkek Çocuk

‘’Bala, cıba, çocuk, döl, eren, gede, oğlan, velet’’ kelimeleri, erkek çocuğu karşılamak için kullanıldığı gibi genel anlamda, cinsiyet ayrımı olmadan da çocuğu karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Erkek çocuk için kullanılan ‘’er, er oğlan, ercüğez, erkek, erkek oğlan, erkek oġul’’ sözleri erkek anlamındaki er sözcüğüyle ilgiliyken, ‘’döl, kenç urı’’ yapılarında nesil anlamındaki ‘’döl ve uru’’ sözcüklerinin kullanımı, erkek çocuğun soyun devamını sağlayan bir varlık olarak algılanmasıyla ilgilidir. ‘’Oğlan’’ kelimesi, tek başına cinsiyet ifade etse de ‘’er oġul, er oğlan, erkek oġul, urı oğlan, urı oġul, uşaḳ oğlan’’ yapılarında cinsiyet ifadesini ‘’er, erkek, urı, uşak’’ sözcükleri yüklenmiştir. Unvan bildiren bey, paşa sözcükleri de erkek çocuğu karşılayacak şekilde kullanılmıştır: ‘’küçük bey, paşa, paşaların paşası’’. ‘’Açılmadık gonca’’ deyimi ise bitki adının kullanıldığı tek yapıdır. Dilenci anlamındaki ‘’gede < gedā’’, hastalık, verimsiz anlamındaki çor sözcüğünden türetilen ‘’çorsak’’, köle anlamındaki ‘’ġulām’’ sözcükleri ise çocuğa yönelik olumsuz bakış açısını yansıtan kullanımlardır. Erkek çocuk için kullanılan diğer ifadeler ise şunlardır: ‘’baboş, bere, bıko, bızdıx, biçi, bire, bozak, çawa, çelebi, çoni, gacı, gacı çöne, gılav yavşak, ġulām, herük, horanta, huyun, kıravaş, kiçik oğlan, köpün, küçük bey, mahdum, oğuş, ṣabī, selîl, şalak, şıkırdım, ulıç, uşak’’.

‘’Er, er oġul, ulıç, püser, urı oğlan, urı oġul, uşaḳ oğlan’’ sözleri Karahanlı Türkçesi, ‘’erkek oğlan, erkek oġul’’ Harezm Türkçesi, ‘’eren, ġulām’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’ṣabī’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’çelebi, evlât-ı zükûr, prens, selîl, şehzade’’ Osmanlı Türkçesi, ‘’kiçik oğlan’’ Çağatay Türkçesi döneminden, ‘’baboş, bala, bere, bıko, bızdıx, biçi, bire, bozak, cıba, döl, gacı, gacı çöne, gede, herük, horana, huyun, kıravaş, şalak, velet’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Kullanımlar içerisinde ‘’çoni, çorsak, şıkırdım’’ kelimeleri argoya, ’’çawa, gılav yavşak’’ ise gizli dile özgüdür. ‘’Ġulām mahdum, ṣabī, selîl’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’bere, gede, horanta’’ Farsçadan, ‘’çoni, gacı’’ Romancadan,‘’biçi’’ kelimesi ise Gürcüceden alıntıdır.

Kız Çocuk

Tespit edilen kullanımlar içerisinde ‘’ayāl, çığa, çipçe, gacı, kızan, küçük, serçe’’, kız çocuğu karşıladığı gibi genel anlamda, cinsiyet ayrımı olmadan da çocuk için kullanılmıştır. Kız çocuğu karşılayan kelimeler içerisinde alıntı yapılar erkek çocuğa göre daha fazladır: ‘’ahcık, benāt, bevle, bevne, bint, çay çöne, dacik, duh, duht, duẖter, evlâd-ı inâs, gacı, kerīme, mahdume, manık, ma’sûme, patik, ṣabiyye, selîle, sultan, taişi, taysu ünsā’’. Kız sözcüğü cinsiyeti karşılamak için tek başına kullanıldığı gibi, ‘’ḳız ʿayāl, kız evlat, ḳız oġıl, kız oglan’’ şeklinde kelime grupları da oluşturmuştur. Bu yapılardaki oğul sözcüğü cinsiyet ifade etmemektedir. ‘’Aydın eşi ve biyaz’’ sözlerinde kız çocukla parlaklık, ışık arasında bir ilgi kurulurken, yanakta, çenede bulunan küçük çukur anlamına gelen ve genellikle güzelliği tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirilen ‘’gamze’’ sözcüğünün de kız çocuğu için kullanıldığı görülmektedir. ‘’Çatlak, enik, fellah, kuçi, töremiesice, yirik’’ kelimeleri ise kız çocuğa olumsuz bakış açısını yansıtan kullanımlar olup bunlar içerisinde ‘’töremiesice’’ ilenç niteliğindeki tek yapıdır.

Cinsiyet olarak kız çocuğu karşılamada hayvan adlarından da yararlanılmıştır: ‘’enik, düve, gılav düve, geçi, serçe, tilkü’’. Kız çocuğu için tespit edilen diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’aşçık, beg oglanı, bitmiyesice, çay çöne, çıkar, çömçe, elekci, galan, gıllıgıdık, gız uşağı, hanım sultan, keçik, küçük hamın, kırkın, sivri, tanatoz, tigin, tigit, tişi, töremiesice, uraġut’’. Bunlardan ‘’taişi, taysu, tigin, tigit’’ kelimeleri Uygur Türkçesi, ‘’tilkü’’ Karahanlı Türkçesi, ‘’ayāl, bint, duẖter, ḳız ʿayāl, kız oglan, tişi, uraġut’’ Harezm Türkçesi, ‘’beg oglanı, benāt, ṣabiyye’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’bevle, bevne, duh, duht, evlâd-ı inâs, hanım sultan, kerīme, kız evlat, mahdume, ma’sûme, selîle, sultan’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’ahcik, aydın eşi, bacı, bitmiyesice, biyaz, çatlak, çığa, çıkar, çömçe, elekci, enik, fellah, galan, geçi, gıcı, gıllıgıdık, gız uşağı, keçik, kızan, kuçi, manık, töremiesice yirik’’ kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Kullanımlar içerisinde ‘’çatlak, dacik, enik, patik, serçe’’ kelimeleri argoya, ‘’aşçık, çay, çay çöne, düve, gılav düve, gacı, gamze, keşk, küçük, sivri, tanatoz’’ kelimeleri ise gizli dile özgüdür. ‘’Ayāl, benāt, bevle, bevne, bint, evlâd-ı inâs, fellah, kerīme, mahdume, ma’sûme, ṣabiyye, selîle, sultan, ünsā’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’dacik, duh, duht, duẖter’’ Farsçadan, ‘’ahcık, manık’’ Ermeniceden, ‘’taişi, taysu’’ Çinceden, ‘’gacı’’ kelimesi ise Romancadan alıntıdır.

2.5.7. Ad

Ad Alamama

Türk destanlarında çocuğa bir kahramanlık, yararlılık gösterene kadar ad verilmezdi. Bu durumdaki çocuk ‘’adsız’’ diye çağrılırdı.

Ad Alabilme

Türk töresince çocuk bir kahramanlık, yararlık gösteremeden ad alamazdı. Gösterilecek yararlık Dede Korkut Hikâyeleri’nde ‘’baş kesip kan dökme’’ deyimiyle ifade edilmiştir.

Ad Vermek için Yapılan Yemek

Doğumdan üç gün sonra çocuğa ad vermek için yapılan yemekli toplantıyı karşılamak için Anadolu ağızlarında sayı ad üç sözcüğüne, misafirlere yiyecek verilerek yapılan ağırlama anlamına gelen yemek sözcüğü getirilerek ‘’üç yemeği’’ şeklinde bir isim tamlaması oluşturulmuştur.

Geçici, Takma, Çifte Ad, Göbek, Ev Adı

Çocuğa verilen iki isim, ikisi bir arada bulunan anlamındaki Farsça ‘’çifte’’, savaşta bir yararlılık, kahramanlık gösterene kadar kişinin çağrıldığı adı, kalıcı olmayan, kısa süreliğine anlamındaki ‘’geçici’, çocuğun göbeği kesilirken ebesi tarafından verilen ad, organ adı ‘’göbek’’ ya da nitelik bildiren ‘’küçük’’, resmi adı dışında çocuğun evde çağrıldığı adı ise aile anlamındaki ‘’ev’’ kelimesiyle karşılanmıştır. Kullanımların tümü kelime grubu kuruluşundadır.

Doğduğu Zamana Göre Ad Seçme

‘’Adıyla geldi’’ cümlesi, çocuğa verilen adın çocuğun doğduğu aya, güne göre seçilmesi durumunda kullanılan bir ifadedir.

Ad Değiştirme

Çocuğun kendisine verilen adı taşıyamadığı, çocuğa uğursuzluk getirdiği gibi gerekçelerle çocuğun adının değiştirilmesi uygulaması, ad kelimesiyle ‘’ad değiştirme;

Ad yaramadı; Adı ağır gelmiş; Adını taşıyamıyor'' şeklinde ifade edilmiştir. ''Ad değiştirme'' dışındaki kullanımların tümü cümle niteliğindedir.

Ad Konulduktan Sonra Söylenen Sözler

Adına Yakışır Bir İnsan Olma

Yeni doğmuş ve adı konmuş bebekler için kullanılan ''Adı ile yaşasın'' ifadesi çocuğun ileride adına yakışır bir insan olması yönünde tememnidir.

Uzun ve Sağlıklı Bir Ömür Dileği

Çocuğa ad verildikten sonra ''Yaşı uzun olsun, hayırlı evlat olsun'' şeklinde uzun bir ömür temennisinde bulunulur.

Ömür Taktirini Allah'a Bırakma

Çocuğa ad verildikten sonra sağlıklı ve uzun bir ömür dilendiği gibi bu dilekte bulunmadan da ''Adını ben virdüm, yaşını Allah virsün; Adını biz verdik, yaşını Allah versin'' şeklindeki bir ifadeyle ömür taktiri doğrudan Allah'a bırakılabilir. Bu kullanımlardan ''Adını ben virdüm, yaşını Allah virsün'' ifadesi, Dede Korkut Hikâyeleri'nden alınmıştır.

Doğduğu Yere Göre Ad Seçme

Düşman baskısının dağıtıldığı günde doğan çocuğu karşılamak için düşman anlamındaki yagı sözcüğüne hücum eden, saldıran anlamında basan fiilimsisi getirilerek ''yağıbasan'' şeklinde bir yapı oluşturulmuştur.

2.5.8. Kırkı Çıkmak

Geleneksel kültürde, lohusa kadının ve bebeğin kırk gün boyunca her türlü tehlikeye açık olduğu, bu süre içerisinde özel olarak korunması gerektiği yönünde bir inanç hakimdir. Kırk günlük süreyi doldurmamış olan çocukla ilgili kullanımlarda sayı adı kırk kelimesine yer verilmiştir: ''kırklı, kırklı olmak''.

2.5.9. Yaşını Doldurma, Bir Yaşına Girme

Anadolu ağızlarında, bir yaşına giren çocuk için yıl birimiyle ölçülen zaman unsuru yaş sözcüğünden ‘’yaşarlaşmak’’ fiili yanında ‘’badala basmak’’ deyimi de kullanılır.

2.5.10. Büyüme ve Gelişme

Büyüme ve gelişmeyle ilgili kullanımlardan ‘’aydaş, süt ḫırası’’ sözleri gelişim bozukluklarıyla ilgilidir. ‘’Aydaş’’ kelimesi hastalık anlamındaki ig sözcüğüyle ilgiliyken, ‘’süt ḫırası’’ tamlamasında bebeğin yeteri kadar alamadığı gıda, süt ön plandadır. ‘’Bebil bebil, bebillenmek, lopcuk lopcuk, palazlanmak, tomak’’ ifadeleri bebeğin aldığı kiloları, toplu olma durumunu yansıtır. Bunlar içerisinde ‘’palazlanmak, tomak’’ kelimeleri hariç, diğerleri yansıma temelli olup ’’bebil bebil ve lopcuk lopcuk’’ yapıları tekrar grubu kuruluşundadır. ‘’Ayaklanmak, boy atmak, ele gelmek‘’ sözlerinde ise ayakta durma, ele gelme ve boyun uzaması durumu, büyümeye ölçüt olarak alınırken, ‘’yata kalka büyümek‘’ deyiminde bebeğin büyüme şekline bir gönderim söz konusudur. Kullanmlar içerisinde ‘’boy atmak, ele gelmek, yata kalka büyümek’’ ifadeleri deyim niteliğindedir. ‘’Aydaş, ayaklanmak, bebil bebil, bebillenmek, lopcuk lopcuk, palazlanmak, tomak’’ kelime ve kelime grupları ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.5.11. İskelet, Kas ve Kemik Yapısı

Et ve Kemiklerin Belli Olması

Anadolu ağızlarında, çocuğun et ve kemiklerinin belli olması durumu sıkı, şişkin, yoğun olmak anlamındaki yoğ- fiilinden türetilen ‘’yoğruşmak‘’ fiiliyle ifade edilmiştir.

Kemiklerin Kalınlaşması

Çocuğun kalınlaşan kemikleriyle bir savaş aleti olan süngü arasında benzerlik ilişkisi ‘’süngüsü ağır olmak‘’ deyimiyle ifade edilmiştir.

2.5.12. Esneklik

Beden Eğitimi

Çocuklardaki bedensel hareketlerle ilgili kelimelerde çocukların sırtüstü ya da yüzüstü yatırılarak sağa sola dönmelerinin el, ayak, kol ve bacaklarını hareket ettirmelerinin esas alındığı görüldü. ‘’Çeyreklemek‘’ fiili yaptırılan bedensel hareket sonucu vücudun aldığı şekille, ‘’evelenmeḫ‘’ ufalamak, kırmak anlamındaki uv- fiiliyle ‘’mesitlemek‘’ bir şeyi el ile sıvazlama anlamındaki mesh sözcüğüyle ‘’cobalamak’’ ise hızlı hareket etmek anlamındaki çap- fiiliyle ilgilidir. Organ adlarının kullanıldığı diğer yapılar şunlardır: ‘’el ayak, el değiştirmek’’. Kullanımlar içerisinde ‘’el değiştirmek ve el ayak’’ ifadeleri kelime grubu kuruluşunda olup tüm sözler Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Bebeğin Başındaki Yumuşak Yer

Bıngıldak kelimesi bebeğin başındaki yumuşak yer için kullanılan en yaygın ifadedir. Etli, yağlı, dolgun anlamındaki ‘’bıngıl’’ kelimesinin kullanımı, bebeğin tepesindeki bölgenin yumuşak ve deri altı yağ dokusuyla kaplı olmasıyla, içi boş bir şeye vurulduğunda çıkan ses anlamındaki dıng sözcüğünün kullanımı ise söz konusu bölgenin henüz kapanmamış olmasıyla ilgilidir: ‘’bıñgıldag, bınkıldayık, dıngıldak’’. ‘’Tepe damgası’’ kelime grubunda, en üstteki bölüm anlamındaki tepe sözcüğüyle yumuşak dokunun olduğu bölgeye; işaret, iz anlamındaki damga sözcüğüyle bu bölgenin hassas ve az korunaklı bir bölge olmasına dikkat çekilmiştir.
‘’Puharlıḫ’’ kelimesi bebeğin tepesindeki henüz kapanmamış bölgenin bir hava kanalı gibi algılanmasıyla, ‘’omak’’ yapısında kemik anlamındaki om kelimesinin kullanımı, yumuşak dokunun kafa kemiklerinin birleşme noktaları arasında yer almasıyla, ‘’emcek, emgeç, emik’’ kelimeleri ise yumuşak dokunun beyni, koruyucu bir zarla koruma altına alması, içinde tutmasıyla ‘’ümgük’’ kelimesi ise doğrudan beyinle ilgili olmalıdır. Bu konuda tespit edilen diğer kelimeler şunlardır: ‘’cândâne, innağ’’. ‘’Cândâne’’ Farsça bir kelime olup Osmanlı Türkçesi döneminden diğer kullanımlar ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.5.13. İlk Motor Becerileri, Refleks Davranışlar

Parmak, El, Kol, Ayak Hareketleri

Bebeklik dönemi, motor becerileri yönünden en hareketli dönem olup sosyal çevre tarafından gözlemlenebilen bu hareketlilik daha çok el ve kol bölgesinde yoğunlaşır. Kullanımlarda bebekteki hareketliliğe paralel olarak acele etmek, hareketli olmak, çırpınmak anlamındaki ‘’ev-, talbı-‘’ fiilleri ön plana çıkarılmıştır. ‘’Yumuk yumuk’’ tekrar grubu sadece parmak bölgesindeki hareketlilikle ve bu hareketliliğin şekliyle ilgilidir. ‘’Dalbınmak, dalcınmak, evgidi, evşinmek, parpazlamak, tapçınmak’’ fiillerinde el ve kol bölgelerindeki hareketliliğe dikkat çekilirken, ‘’havildenmek’’ fiili, el ve kol hareketleri dışında ayak, baş, el ve ağız bölgesindeki hareketliliği de kapsar. ‘’Ya eline ya diline vurur’’ atasözü ise bu dönemde bebekte görülen genel canlıllık ve hareketlilikle ilgilidir.

Gülüş

Bebeklerin bir sürpriz karşısında sevinçlerini belirtmek için Anadolu ağızlarında‘’ciiaa ve ciit’’ ünlemi, ilk gülümseyişleri için ise ‘’gülücük ve yılçarmak’’ kelimeleri kullanılır.

Salya

Ağızdan sızan tükürük için kullanılan kelimelerin ortak yönü ‘’alü’’ dışında diş ünsüzlerinden *s, ş ve* z ile başlamasıdır. Tespit edilen yapılardan ‘’şepirik ve zort’’, yansıma temelliyken, ‘’sel ve selli’’ kelimeleri ağızdan çıkan sıvının su taşkınını anımsatmasıyla açıklanabilir. Bu sıvı için en sık kullanılan kelimelerden olan ‘’salya’’ kelimesi Rumcadan, ‘’şogurt, şörük’’ kelimeleri ise Ermeniceden alınmıştır. Bu sıvıyı karşılayan bir başka kelime ‘’şefil’’dir.

Salya Akıtma

Salyanın akması durumu için ‘’zort’’ yansıma sözcüğüne çıkarmak, dışarıya vermek anlamında at- yardımcı fiili getirilerek ‘’zort atmak’’ şeklinde kelime grubu oluşturulmuştur.

Salyaya Engel Olma

Bebeğin ağız bölgesinden akan sıvıya engel olabilmek için nişanlı olan bir kız çocuğa, bebeğin ağzından akan sıvı temsilî olarak kestirilir. Bu uygulamayı karşılamak için Rumca salya kelimesine önlemek, son vermek anlamındaki kes- fiili getirilmiştir: ‘’salya kestirme’’.

Hıçkırık

Göğüs boşluğu ile karın boşluğunu birbirinden ayıran diyafram kasının birden kasılması sonucunda gerçekleşen ani soluk alımı için yansıma hıç ve ınç seslerinden ‘’hıçkırık ve ınçkırık’’ kelimeleri bu durumun çocuğun midesini büyüteceği algısından dolayı büyü- fiilinden ‘’böyüden’’ kelimesi türetilmiştir. Hıçkırık hâlinin sürekliliğini ifade etmek için ise Arapça ‘’ikra’’ kelimesi kullanılır. Hıçkırık, bebeğin beslenmesini, uyumasını etkiliyorsa çeşitli yollarla bu refleksi durdurma yoluna gidilir ki bu durum ‘’ikra kesme‘’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’İkra kesme’’ kelime grubu, diğer ifadeler ise kelime kuruluşundadır.

Çırpınma

Bebeğin kendiliğinden ve düzensiz bir şekilde kımıldaması için Anadolu ağızlarında, dik duruma gelmek, doğrulmak anlamındaki kalk- fiilinden ‘’kelkinmek‘’ fiili türetilmiştir.

Atılma

Bebeğin sevdiği kişilere, oyuncaklara atılması durumu için sürtmek anlamındaki kerk- fiilinden ‘’kerkinmek’’ ve oyuncaklara ya da sevdiği kişilere yönelik bu hareketin sıradan bir hareketten farklı olduğunu ifade etmek, çocuktaki sevinç ve coşkuyu vurgulamak için çok sevinmek anlamındaki uç- fiilinden ‘’uçgunmak‘’ kelimesi türetilmiştir. Kullanımların ikisi de Anadolu ağızlarına özgüdür.

Sağa Sola Bakış

Bebeğin gözlerindeki pırıltı, açıklık ve göz kaslarındaki hareketlilik için Anadolu ağızlarında yansıma esaslı ‘’çıldır çıldır baḫmak‘’ deyimi yanında ‘’hıdıklemek’’ fiili de kullanılmaktadır.

Başını Sallama

Bebeğin baş sallama hareketi için Anadolu ağızlarında bir organ adı olan baş sözcüğünden, hareketin yapıldığı bölgeyi belirten ‘’baştan’’ kelimesi ve yuvarlamak anlamındaki yansıma kınd sözcüğünden ‘’kındıllamak‘’ fiili türetilmiştir.

Alkışlama

Bebeğin motor davranışları içerisinde değerlendirilen el çırpma, alkışlama hareketi için Anadolu ağızlarında, el vurmak, sürmek anlamındaki çap- fiilinden ‘’çapan etmek’’ birleşik fiili ve ‘’çeppo’’ kelimesi türetilmiştir.

Kusma, Kusmuk

Kusma, midenin içindeki gıdaların basınçla ağızdan dışarıya atılması durumudur. Kus-fiilinden ‘’kusak, kusmuk, kusuk’’ kelimeleri türetilmiştir. ‘’Kargan’’ kelimesi, mide bölgesinin uyarılması, karışmasıyla, ‘’vırtış’’ ise uyarılma neticesinde midedeki besinlerin aniden çıkışıyla ilgilidir. Bu hususta tespit edilen diğer kelimeler şunlardır: kasyan, kay, şogurt’’. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’şogurt’’ kelimesi Ermeniceden, ‘’kay’’ ise Arapçadan alıntıdır.

2.5.14. Uyku

Uykunun Önemi

Çocukların sağlıklı büyüyebilmesi için beslenmesi kadar önemli olan bir başka husus düzenli uykudur. Uyku sırasında vücudun kendini yeniden onardığı, yapılandırdığı ve büyüme hormonlarının harekete geçtiği bilinmektedir. Tespit edilen ‘’Çocuk uyuya uyuya büyür, yaşlılar uyuya uyuya ölür’’ atasözü, bebeklik döneminde uykuyla büyüme arasında kurulan doğrudan ilginin ifadesidir.

Uyuma Şekli

Bebeğin uyuma şekliyle ilgili tespit edilen kullanımların tümü kelime grubu şeklindedir. ‘’Ayüşlü başüşlü’’ adlandırması, en az iki bebeğin, diğerleri ise tek bir bebeğin uyuma şeklini verir. ‘’Ayüşlü başüşlü’’ kelime grubunda, organ adları baş ve ayakla bebeğin yatakta bedenen aldığı şekil ön plana çıkarılmışken, ‘’mışıl mışıl’’ tekrar grubu bebeğin

uyurken çıkardığı sesle, ‘’süzüne süzüne’’ ise bebeğin uyurken yüzünün aldığı şekille uykusunun yavaş ve derin olmasıyla ilgili olmalıdır. ‘’Ayüşlü başüşlü’’ yapısı Anadolu ağızlarına özgüdür.

Uykuda Mırıldanma

Uyurken çıkarılan seslerle ilgili fiiller Anadolu ağızlarından alınmış olup mırıldanma, sayıklama ve şikayet niteliğindedir: ‘’hınkıldamak, ıkıranmak’’.

Uykuda Gülme

Bebeğin uykuda gülmesi gördüğü, duyduğu ya da hissettiği şeylerle ilgili olmayıp daha çok refleks özelliği gösterir. ‘’Uykuda gülen bebek, meleklerle oynar‘’ ifadesi, bebeğin uyku sırasında verdiği bu doğal tepkiye bakış açısını yansıtmaktadır.

Uyku Zamanını Şaşırma

Bebeğin uyku zamanıyla ilgili tespit edilen ‘’sırasını kaybetmek’’ deyiminde bebeklik döneminde emme, uyuma gibi davranışların güçlü bir düzen ve sıra içerisinde olduğuna dikkat çekilmiştir.

Uykunun Kaçması

Bebeği uyumama durumu cinsiyete göre farklı nedenlere bağlanmıştır. Erkek çocuğun uykusunun kaçmasıyla sıcaklık, kız çocuğun uykusunun kaçması ile soğuk ortam arasında bir ilişki kurulmuş ve bu durum kar ve kor örnekleriyle ‘’Beni kara göm; Beni kora göm’’ şeklinde temsil edilmiştir. Meleklerin rüyada bebeklere söylediklerine inanılan ‘’Annenin sütünü aldık, annenin göğsünü kestik, sütsüz kaldın’’ sözü nedeniyle de bebeklerin uykularının kaçtığına inanılır. Bu konuyla ilgili tespit edilen bir diğer kelime ise Anadolu ağızlarından alınan ‘’belezek’’tir.

Uyuyamayan Çocuk

Uyuyamayan bebek, Anadolu ağızlarında gözlerdeki parlaklık ve canlılığın ifadesinde kullanılan çıld yansıma sesinden türetilen ‘’çıldırıḫ’’ kelimesi yanında, sevimliliği, tatlılığı ve hareketliliği ifade eden ‘’yumurcak’’ kelimesiyle karşılanmıştır. Bu anlamda kullanılan bir başka ifade ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’tıfl-ı bîdâr’’dır.

Uyutma

Ninni Söyleme

Ninni, bebeklerin uyumasına yardımcı olmak amaçlı söylenen türküdür. Bu kelimenin yapısı ve kökeni hakkında farklı görüşler bulunmakla birlikte çocuk dilinden alınma bir kelime olduğu görüşü yaygındır. Çocuğun anne kucağında yaşadığı ilk müzikal deneyim için ninni dışında kullanılan ‘’nen, nennen, nenni, nennilemek, nennilmek, ninniş’’ kelimeleri yine ninni kelimesini çağrıştıran kullanımlardır. Ninni kelimesi ve türevi yapılarda bir diş ünsüzü olan *n*’nin tekrarlı kullanımı, bu sesin güçlü müzikal değerine bağlanabileceği gibi, düz-ince ünlülerin kullanımı, çocuğu uyuturken belli bir ritmi yakalama kaygısıyla ve bu ünlülerin rahatlatıcı, dinlendirici etkisiyle açıklanabilir. Ninni kelimesi tek başına kullanıldığı gibi bu kelimeyle ‘’nen çalmak, nen demek, nen etmek, nen eylemek, nennen çekmek, nennen yapmak, nenni çalmak, nenni demek, ninni söylemek’’ şeklinde kelime grupları da oluşturulmuştur. ‘’Uy çalmak‘’ ifadesindeki uy sözüğü, uyku sözcüğünün kısaltılmış şekli olmalıdır.
Bu bağlamda kullanılan diğer sözler şunlardır: ‘’balu balu, bengere, elo, laylay, nanay, nânû, nevâ-yı mehd, pişpişlemek’’. Kullanımların büyük bir kısmı Anadolu ağızlarına özgüdür. ‘’Balu balu’’ yapısı Karahanlı Türkçesi, ‘’bengere, nânû, nevâ-yı mehd’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. Köken açısından bakıldığında ise ‘’bengere’’ kelimesi Arapçadan, ‘’nânû’’ Farsçadan, ‘’laylay’’ ise Ermeniceden alıntıdır.

Beşiğe Bağlama, Yatırma

Tespit edilen kelime düzeyindeki yapılardan beşik, beşik sallamak, kundaklamak anlamlarında da kullanılan ‘’bėlelmek, belenmek‘’ fiilleri bel bölgesinin sıkıca sarılmasıyla ilgilidir. Bebeği kötü ruhların etkisinden koruyucağına inanılan ‘’Kundak mı ağır, sen mi ağırsın ?’’ şeklindeki diyalogda, kundak kelimesiyle kundağın içindeki bebek kastedilmiş olup bebeğin manevi ağırlığına dikkat çekilmiştir. ‘’Bėlelmek’’ fiili Karahanlı Türkçesi dönemimden ‘’belenmek’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Beşiği Sallama

Beşiği sağa sola hareket ettirme için ‘’belemek, güremek, hıllamak, ırġamaḳ, ügrümek, tebremek‘’ fiilleri kullanılmıştır. ‘’Öğrelemek, ügrük, ügrümek‘’ fiilleri ügri-, ‘’ırġamaḳ, ırgalamak‘’ fiilleri ırga- fiiliyle, ‘’güremek’’ güçlü, sağlam anlamındaki gür ismiyle ilgili olmalıdır. ‘’Irgalamak ırġamaḳ, ügrümek’’ fiilleri, Kıpçak Türkçesi döneminden, ‘’belemek, güremek, hıllamak, öğrelemek’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Beşiği Sallamaya Yardım Etme

Beşiği sallarken yardım etme durumu için ügri fiiline -*ş*- ortaklık eki getirilerek ‘’ügrüşmek’’ fiili türetilmiştir.

Beşiği Sallayan Kişi

Beşiği sallayan kişiyi karşılamak için Anadolu ağızlarında, oyalamak, meşgul etmek anlamındaki eğle- fiiline meslek adı yapan +*CI* eki getirilerek ‘’eğlikçi’’ kelimesi türetilmiştir.

Uyutmaya Yönelik Diğer Söz ve Davranışlar

Uyuyamayan bebeğe yönelik uygulamaların bir kısmı temenni mahiyetindeyken bir kısmı eyleme dönüktür. ‘’Bizim uykularımız onun olsun; Cümle âlemin uykusu hep yavrumun gözüne (olsun); Sen (yavruma) uykular ver Allah’ım; Uyku başına; Uykum senin olsun; (Yavrum) uyku olsun yoldaşın’’ sözleri, annenin bebek için fedakârlığını ve bebeği her şeyin üzerinde tutma düşüncesini yansıtır. ‘’Uyku başına…’’ sözü uykuyla baş bölgesi arasında, ‘’Yavrum uyusun da büyüsün’’ uykuyla büyüme arasında kurulan doğrudan ilginin ifadesidir. ‘’Pışpışlamak, tapıklamak, tapılamak, tıpışlamak’’ fiilileri temenniden ziyade bebeği uyutmaya yönelik davranış örüntüleridir. Bebeği uyutulabilmek için belli bir ritimle bebeğin arkasına yavaş yavaş vurulması esnasında çıkan tap ve tıp sesleri, bu fiillerin esasını teşkil eder. ‘’Pışpışlamak‘’ fiili, bebeği kucakta yavaş yavaş sallayarak uyutmaya çalışmak anlamında olup hem bu eylemi hem de eylem gerçekleştirilirken söylenen sözü karşılar. Çocuklar uyutulurken onları rahatlatmak, dinlendirmek amaçlı kullanılan ‘’kuş kuş’’ ifadesi ise hayvan adının kullanıldığı, tekrar grubu mahiyetindeki bir yapıdır. ’’Pışpışlamak, piş piş, tapıklamak,

tapılamak, tıpışlamak‘’ sözlerinde *p, ş* ve *t* ünsüzlerinin kullanımı, bu seslerin güçlü müzikal değeriyle, düz ünlülerin kullanımı ise bu ünlülerin rahatlatıcı, dinlendirici etkisiyle izah edilebilir.

Bu konuyla ilgili olarak ‘’dandini ve hukar’’ kelimeleri de tespit edilmiştir. ‘’Dandini, hukar, pışpışlamak, tapıklamak, tapılamak, tapışlamak, tıpışlamak’’ kullanımları kelime, ‘’kuş kuş piş piş’’ kelime grubu diğerleri ise cümle kuruluşundadır. ‘’Hukar, kuş kuş, piş piş, tapıklamak, tapılamak, tapışlamak, tıpışlamak’’ ifadeleri Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.5.15. İlk Kesilen Tırnak

Farsça ‘’maya’’ kelimesi, çocuğun ilk kesilen tırnaklarının bir sermaye, yaratılış, öz nitelik olarak görülmesiyle ilgiliyken, ‘’Bakalım ne kavrayabilecek; Büyüyünce eli bol para görsün, paralı zengin olsun’’ sözleri, tırnağın kavrama gücüyle gelecekteki ekonomik güç arasında kurulan ilginin ifadesidir. ‘’Sadala’’ kelimesi ise çocuğun tırnak kirvesini karşılar. İlk kesilen tırnak atılırken ‘’Bu dünyada kül, öbür dünyada gül olsun’’ sözü de kullanılmaktadır.

2.5.16. İlk Saç

‘’Akika, ana saçı, ana tüyü’’ kullanımları çocuğun saçını, ‘’purtul’’ kelimesi saçının şeklini, ‘’baş yuğma’’ deyimi ise törenle yapılan saç tıraşını karşılar. Çocuğun baş derisini kaplayan, yeni çıkmaya başlayan kıllar için saç ve tüy sözcükleri kullanılmış, bu sözcüklerin başına akrabalık adı olan anne sözcüğü getirilerek ‘’ana tüyü, anne saçı’’ şeklinde doğumla birlikte gelen saçları temsil eden sıfat tamlamaları oluşturulmuştur. Yeni doğan çocukların başlarındaki tüy için kullanılan Arapça ‘’akika’’ ise dinî bir terim olup daha çok çocuk doğduktan sonra kesilen kurban için ‘’purtul’’ kelimesi çocuğun ilk saçı için kullanılır. ‘’Akika, purtul’’ kullanımları kelime diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır.

2.5.17. Diş

Diş Çıkarma

Organ adı olan diş, çocuğun diş çıkarmasıyla ilgili hemen tüm kullanımlara yansımıştır: ‘’diş bitmesi, diş yerimek, dişeme, dişemek, tişlenmek’’ Çocuğun beş altı aylıkken

çıkarmaya başladığı geçici dişler için kullanılan ‘’ana dişi’’ tamlamasında akrabalık adı ana sözcüğüne yer verilmiştir. ‘’Süt dişi’’, ilk dişlerin bebeğin anne sütünü emme döneminde çıkmasıyla ilgiliyken, ‘’kuzu dişi’’ sözünde bir hayvan adı kuzuya yer verilmesi, bebekle kuzu arasında kurulan benzerlikle izah edilebilir. ‘’Gazik’’ kelimesi, diğerlerinden farklı olarak çıkan dişlerin durumunu karşılarken, ‘’bitmek ve yerimek‘’ fiilleri dişin çıkması, belirmesi anlamında kullanılmıştır. Arapça ‘’senaya’’ kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, ‘’tişlenmek’’ fiili Karahanlı Türkçesi, ‘’ḳuzu dişi, is’âr’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’diş yerimek, dişeme, dişemek, gazik’’ sözleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Çıkan Dişi İlk Gören Kadın ve Ondan Hediye İsteme

Çocuğun çıkan dişini ilk defa göreni karşılamak için organ adı olan diş ile akrabalık bildiren anne kelimesi bir araya getirilerek ‘’diş annesi’’ şeklinde isim tamlaması oluşturulmuştur. Çocuğun dişinin çıktığını bildiği hâlde bilmiyormuş gibi yapan anne, yakınlarına ’’Bak bakalım, dişi çıkmış mı ?’’ diyerek dişi ilk görenden hediye talebinde bulunur. ‘’Diş annesi’’ ifadesi kelime grubu, diğeri ise cümle kuruluşundadır.

İlk Diş Çıktığı Zaman Yapılan Uygulamalar

Çocukların ilk dişleri çıkmaya başladığında, dişleri güzel, sıralı, sağlam olsun diye çeşitli uygulamalar yapılır. Yapılan bu uygulamalardan en yaygın olanı buğday, bakla, fasulye, mısır, nohut, bulgur vb. baklagillerin kaynatılarak yemek pişirilmesi ve pişirilen bu yemeğin çevreye ikramıdır. Kullanımlara, organ adı olan diş, dişin sağlam olması amacı, yapılan yemekte kullanılan malzemeler, yemeğin yapılış şekli, renk ve zaman adları yansımıştır. ‘’Buğday dirlimesi, diş buğdası, diş buğdayı, diş bulguru, diş bulguru dökme; Diş bulguru yemeye gel; diş mısırı’’ ifadeleri, yemekte kullanılan malzemelerle, ’’dirgit, dirgit dökme, dirice pişirme, diş dirgiti, diş diricesi’’ ifadeleri sağlam, güçlü, canlı olmak anlamındaki tir- fiiliyle, ‘’diş hediği, hedid, hedik, hedik dişi, hedik işi’’ kullanımlarındaki hedik kelimesi kat- fiiliyle, yemeğe farklı malzemelerin katılıp karıştırılmasıyla ilgilidir. ‘’Diş günü’’ tamlaması zaman adının, ‘’diş göllesi, gölle, gölle pişirme, gölleme pişirme’’ sözleri renk adının, ‘’çıngırdık’’ kelimesi ise dişlerin güzel ve sıralı olması düşüncesiyle araç-gereç adının kullanımı açısından dikkate değer yapılardır. ‘’Allah güveyliğini, gelinliğini göstersin; Çıkan diş taşı, ak koyun dişi gibi ak bit, it dişi gibi de pek bit; Dişin başın pek olsun; maşallah’’

gibi iyi niyet, temenni ifadeleri de kullanılmıştır. Çocuğun ilk dişinin çıktığı zaman yapılan yemek, tören için kullanılan, daha çok organ adı dişe yer verilen diğer ifadeler ise şunlardır: ‘’dânak, dânük, diş hayırı, diş kaynatması, diş tohumu, dişedi, dişemiş, dişleme, dişlik, hamursuz, iş hediği, kolyo, nuhkudani’. Bunlar dışında çocuğun çıkan dişi ilk görüldüğünde ‘’çinko üzerine taş atma, gömlek yırtma, tuzlama’’ gibi uygulamalara da yer verilir.

Tespit edilen kelimelerin büyük bir bölümü Anadolu ağızlarından alınmış olup sadece ‘’dânak, dânük’’ kelimeleri tarihî dönemlerden, Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ’’Çıngırdık, dânak, dânük, dirgit, dişedi, dişemiş, dişleme, dişlik, duzlama, gölle, hedid, hedik, kolyo, maşallah, nukhudani’’ ifadeleri kelime, ‘’Çıkan diş taşı, ak koyun dişi gibi ak bit, it dişi gibi de pek bit; Dişin başın pek olsun; Allah güveyliğini, gelinliğini göstersin’’ ise cümle kuruluşundadır. ‘’Dânak’’ kelimesi Arapçadan, ‘’dânük’’ Farsçadan alıntıdır.

2.5.18. Dil Gelişimi

İlk Çıkarılan Sesler

Tüm çocuklar fizikî, zihinsel bir sorun olmadığı sürece bir dil yetisiyle dünyaya gelirler ve bu yetiyi içinde yetiştikleri aile ve sosyal çevrede daha çok taklit yoluyla geliştirirler. Dili öğrenme süreciyle motor gelişimi arasında sıkı bir ilişki vardır. Konuşma dil, dudak ve gırtlak kaslarının uyumlu bir şekilde gelişmesiyle kazanılabilir. Çocuklar konuşmaya başlamadan önce ihtiyaçlarını, rahatsızlıklarını ağlayarak ifade ederken doğumdan sonraki ilk üç dört ay boyunca bir tür ses tellerinin denenmesi mahiyetinde garip sesler çıkarır (ınga, agu vb.) Bunlar ihtiyaçlarla ilgili, oyun olarak veya gayesiz çıkarılan seslerdir (Altıok, 1971: 117). Bebekler bu aşamada /k/, /g/, /s/ gibi yumuşak damak ve gırtlak seslerini çıkarabilir; /a/, /o/, /u/ gibi ünlüleri uzatabilirler. Bu sesler hoş ve müzikal seslerdir. Dünyanın her yerindeki bebeklerde görülür. Bu sesler öğrenilmemiş ve geneldir (Keklik, 2009: 64). Dördüncü ve altıncı aylar arasında, dilin kontrolü artar ve bebek dilini çeşitli yönlerde hareket ettirebilir. Bu aşamaya ses oyunları safhası da denilmektedir. /b/, /m/, /p/ gibi dudak seslerinin eklenmesi ile çıkarılan seslerin sayısı gittikçe artar (Keklik, 2009: 65). Bebeğin ihtiyaçlarını, çeşitli durumlarla ilgili memnuniyetini ya da memnuniyetsizliğini ifade ettiği ilk çıkarılan, genellikle belli seslerin tekrarı niteliğinde olan sesler için kullanılan ‘’ağıñhu, agulamak, bıcı bıcı, bıcıl

bıcıl, bıdı bıdı, bıdıl bıdıl, bıdır bıdır, bıdırdamak, cıdı cıdı, cıdıl cıdıl, cödü, cödürmek, dığıl dığıl, dığıldanmak, dığırdanmak, evildenmek, guguldanmak, güğül güğül, güğüldemek, ığıldanmak, mıkırdanmak, öğürdenmek, tösüldek, uğüldemek, üğüdeşmek'' kelimeleri yansıma temellidir. ''Dillenmek, söylerce, söylerce olmak, söze gelmek'' sözleri bebeğin konuşma, söz söyleme, basit cümleler kurma aşamasına gelmesiyle, ''kuş dili'' tamlaması bebeğin ilk çıkarmış olduğu seslerle, kuşun çıkarmış olduğu sesler arasında kurulan ilgiyle bağlantılıdır. ''Kayısı kayısı'' yapısında ise çocuğun tam anlamıyla konuşamama durumu, bir meyve adı olan kaysı sözcüğüyle ifade edilmiştir. ''Bıcı bıcı, bıcıl bıcıl, bıdı bıdı, bıdıl bıdıl, bıdır bıdır, cıdı cıdı, cıdıl cıdıl, dığıl dığıl, güğül güğül, kayısı kayısı, kuş dili söylerce olmak, söze gelmek'' ifadeleri kelime grubu, diğerleri ise kelime kuruluşundadır. ''Söylerce, söylerce olmak, söze gelmek'' sözleri tarihî dönem metinlerinden, diğer ifadeler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Konuşması Geciken, Konuşamayan Çocuk

Tespit edilen ''paşa lali'' kelime grubu, konuşması geciken çocukla ilgiliyken, diğer ifadeler konuşması geciken çocuğa yönelik yapılan uygulamalarla ilgilidir. ''Ağızda anahtar bükme, anahtar öptürme, takırdak'' sözlerinde, konuşma özrünün giderilmesi için yapılan uygulamada temsilî olarak kullanılan, bir araç-gereç adı olan anahtar ve su kabı, ''dil altı kesmek, dil bağını kesmek, dil kösteği kesmek, et kestirme, örk kesme'' kelime gruplarında konuşma organı olan dil ve uygulamadaki kesmek eylemi ön plana çıkarılmıştır. ''Hayvan isen burada dur, insan isen konuş; Hayvan isen mele, insan isen söyle ! İnsan isen dile gel, hayvan isen yemliğe gel; İnsansan konuş, hayvansan konuşma'' cümlelerinde insan ve hayvan arasındaki temel farklılığa, konuşma özelliğine dikkat çekilmiş ve bu durum insan-hayvan ikilemiyle verilmiştir. ''Selâ balı, toprak yedirme, yedi inek memesi yedirme, yedi kurban dili toplama'' sözleri ise çocuğun konuşma özrünün giderilmesiyle yedirilecek şeyler arasında kurulan ilginin ifadesidir. Kullanımlarda sayı adı olarak sadece yediye yer verilmiştir.

Çocuk Dilindeki Kelimeler

Çocuk dilindeki kelimeler, dilin doğuşu bağlamında pek çok araştırmacı tarafından çok eski dönemlerden beri çalışılmıştır. Sözcük türleri açısından bakıldığında tespit edilen kelimeler büyük oranda isimdir. Fiillerin kullanım alanı sınırlı olup et- ve ol- yardımcı

eylemleriyle isim+yardımcı fiil kalıbında birleşik fiiller oluşturulmuştur: ‘’abba gitmek, aççi etmek, aḫ etmek, ‘ayiplik etmek, bık etmek, bom olmak, cıs etmek, cıs olmak, cız etmek, çip çip etmek, ciş etmek, çüç etmek, eh etmek, el çıp etmek, el göğüste olmak, gığh etmek, giç etmek, hab etmek, habba gitmek, habık etmek, habiç etmek, ham etmek, hap demek, hap etmek, hap hap etmek, hapuş etmek, hıpış hıpış etmek, hop etmek, kuma etmek, lol etmek, mom olmak, pat eylemek, pıḫ etmek, pıḫ pıḫ etmek, şi etmek, tıs etmek, uf etmek, uf olmak’’. Bu birleşik fiillerle, çocuğun günlük yaşamıyla ilgili, bilhassa oyun dünyası içerisinde karşılaştığı düşmek, koşmak, vurmak, dövmek, gitmek, yakmak, kesmek, yaralanmak gibi eylemler karşılanmıştır.

Çocuk dilindeki kelimeler, tematik açıdan sınıflandırıldığında ‘’apo, appiş, apu, babak, bobbak, bu, budu, bum, bumbu, budu, buva, bübü, çöç, çöççü, dada, dadak, depte, düm, dudu, ebek, gaga, gak, gakga, gıgı, gokko, habba, habbak, happecik, ınnak, kuku, mama, memmen, moma, namna, nam nam, nemnecık, pap, papa, papacık, pıt pıt, ufo, vovola’’ gibi yiyecek ve içecek adları, ‘’bav, bılıḫ, bilbili, bodi bodi, bö, buçu, cucu, cücü, çocu, çüş çüş, çüşük, dadak, deh deh, gıt gıt, gulu gulu, hav hav, heyhey, hoşhoş, hov hov, kıçı kıçı, koka, kukuriku, kuçu, kuçu kuçu, ma, maacik, mo, momo, momoç, mö, pisi pisi, oşik, oşoş, vak vak, vırak vırak, vız vız, uuv, üürü, pis ’’ gibi hayvan adları, ’’bobu, bapba, bobbak, buppu, cıcıḫ, çiçi, çiçci, çuh çuh, dahdah, dıñdıñ, düdü, düt, düt düt, horkuç, papı, papo, papuk, popol, tata tıktık’’ gibi ev eşyaları, araç-gereç ve oyuncak adları ağırlığı teşkil eder. Yiyecek içecek adları içerisinde suyu karşılayan kelimeler ağırlıktadır.

Hece yapısı açısından değerlendirildiğinde tespit edilen kelimelerin büyük çoğunluğu ‘’apu, bebe, bebiş, bibis’’ gibi iki hecelidir. Ünlü ve ünsüzler açısından bakıldığında en sık kullanılan ünlüler /a/, /o/ ve /u/ ünlüleridir. Kelimeler daha çok dudak ve damak ünsüzleriyle başlamaktadır. Kelime başında en sık kullanılan ünsüz /b/ ünsüzüdür. Bu durum, bu dönemde çocuğun temel haz bölgesinin ağız olması ve emme refleksi neticesinde dudak kaslarının gelişmiyle izah edilebilir. ‘’Kucak kucak’’ kullanımı, çocuğun tek bir kelime ya da kelime grubuyla bir cümleyi karşılaması açısından dikkate değerdir.

Bunlar dışında tespit edilen ‘’aa, aba, agu, agucuk, aydede, baba, be, bec, bıcı bıcı, bibi, bici bici, bibiş, biş, bişşa, böcü, cıs, cız, cice, cici, çeçi çeçik, çeh, çiş, ebice, ecü, fufu, bappe, cıp cıp, çap çap, çıpı çıpı, çip çip dāh, guk, güldürbaba, güldürek, güldürgoca, gümbürdeve, gürgürdede, halli, hap, havveli, hevis, hıcı, hoppa, hoppacık, ḫortdaḫ,

ḫortdanboz, huku, kaka, kakaç, karakul, kıh, mahhacık, mezar yazısı, mini mini, nen nen, nenni, öcü böcü, ök, ökte, pa, papiş, patacık, patıcak, pati, paya, pʿeḥ pʿeḥpiş, pipi, piş piş, popo, pupu, rap rap, tak tak baba, tatı, tita, ufu, uhu'' sözleri karşıladığı anlam itibariyle isimleri, ''attā, attacık, baş baş, bıhlamak, bibis, cörletmek, çive, elini açmak, gucmak, ham ham, hamm, hapıcık, hapīş, haputlamak, hobba gitmek, kıbılamak, kimece, kucak kucak, macıcık, maç, ohcuk, oh oh, tatıcak, tay tay, tumba'' ise filleri karşılar.

2.5.19. Taşıma

Sırttta Taşıma, Kucakta Gezdirme

Çocuğu sırta alırken çıkarılan sesler, bacakları açma, çocuğu yukarı kaldırma, taşıma durumu kullanımlara yansımıştır. ''Kucak çocuğu'' tamlaması dışındaki ifadeler çocuğun sırtta taşınma durumunu karşılar: ''apışmak, apıştırmak, dehe almaḫ, detdemek, durmaçlamak, durmaçlanmak, ebişivemek, ebişme, habıç etmek, hop etmek, höbüç, ibişlemek, kunkullamak, oġlan kötermek''. Bunlar içerisinde sadece ''oġlan kötermek'' sözü tarihî dönem metinlerinden, Harezm Türkçesi döneminden, alınmıştır diğer ifadeler Anadolu ağzlarına özgüdür. Kullanımlar içerisinde ''dehe almaḫ, detdemek, ebişivemek, habıç etmek, hop etmek, kucak çocuğu, oġlan kötermek'' sözleri kelime grubu diğerleri ise kelime kuruluşundadır.

Taşımaya Yardımcı Araç-Gereçler

Kullanımlar, çocuğun sırta bağlanması, yüklenmesi, sırtta durması ve götürülmesiyle ilgilidir. Çocuğu sırtta taşımak için en yaygın kullanılan araç bağdır. Bağ ismi ''bağcak'' şeklinde tek başına kullanıldığı gibi, ''belbağı, durmaç bağı, köküs baġı'' şeklinde isim tamlamalarına, tamlanan unsur olarak da katılmıştır. Bu yapılarda bağın işlevi; organ adları bel ve göğüsle ortaya konmuştur. Bağ dışında eşya adı olarak torba ve dağarcık sözcükleri de ''bebe torbası, dağarcık'' şeklinde kullanılmıştır. ''Götürgü'' kelimesi çocuğun sırtta götürülmesiyle, ''yüklembeç'' ise sırta yüklenmesiyle ilgilidir.
Çocuğu sırtta taşımaya yardımcı araçları karşılayan Farsça ''ber-bend, ber-teng'' ve Türçe ''türük'' kelimeleri de tespit edilmiştir. Kullanımlardan ''köküs baġı'' Çağatay Türkçesi, ''ber-bend, ber-teng'' Osmanlı Türkçesi döneminden diğer kelimeler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.5.20. Yürüme

Emekleme, Sürünme, Sendeleme, Yürümeye Çabalama

Kullanımlarda çocuğun yürümek için gösterdiği gayret, yürümeye çabalarken yaptığı hareketler, yürüme şekli, çıkardığı sesler, yürüme konusunda çocukla hayvan yavruları arasında kurulan ilgi esas alınmıştır. ‘’Abalamak, abıldanmak‘’ fiili ve alafonları, çocuğun bacaklarını ayırarak, sendeleyerek ağır ağır yürüme çabasıyla, ‘’debelemek, debildemek’’ fiilleri, çocuğun emeklerken çıkardığı sesle ve yavaş hareketleriyle, ‘’emeklemek, ėmgek’’ kelimeleri ve türevleri çocuğun yürümek için gösterdiği çabayla, ‘’enceklemek, kuzulamak, malaklamak‘’ fiilleri yürüme konusunda çocukla hayvan yavruları arasında kurulan ilgiyle, ‘’itlinmek‘’ çocuğun yürürken çevresi tarafından itilerek desteklenmesiyle, ‘’dörmelemek‘’ çocuğun sürekli hareket hâlinde olmasıyla, ‘’yellehlemek‘’ fiili ise çocuğun emekleme hızıyla ilgilidir. Cümle kuruluşundaki tek kullanım olan ‘’Bu çocuk yol görüyor, misafir getirecek’’ ifadesi ise emekleyen çocukla misafir arasında kurulan ilginin ifadesidir.
Bu bağlamda kullanılan diğer sözler şunlardır: ‘’büğelemek, büvellemek, çoç etmek, çoçlamak, kıçın kıçın gitmek, süpürü tutmak, sürünmek, yürümek ve zahf-ı sabî’’. ‘’Süpürü tutmak, zahf-ı sabî’’ sözleri tarihî dönem metinlerinden diğer sözler ise sözler Anadolu ağızlarındann alınmıştır.

Emekleyen Çocuk

Kullanımlarda çocuğun diz ya da eller üzerinde yürüme, bedenini hareket ettirme, sürtünme çabasına dikkat çekilmiştir. ‘’Apalak’’ kelimesi çocuğun daha çok yavaş yavaş ve sendeleyerek yürümesiyle ilgilidir. ‘’Ėmgeklegen’’ kelimesinde ise çaba sarf etmek anlamındaki emekle- fiiline *-gen* sıfat fiil eki getirilerek bu eylemi gerçekleştiren kişiyi karşılayan sıfat türetilmiştir. Bu bağlamda tespit edilen diğer sözler ise şunlardır: ‘’ferahiz amede, sürtünürce’’. ‘’Ėmgeklegen, ferahiz amede’’ sözleri tarihî metinlerden diğerleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Oturma

Çocuğun yere oturması için Anadolu ağızlarında ‘’oçç etmek’’ birleşik fiili kullanılmaktadır.

Yürüme Çağına Gelme

Yürüme çağı için yürümeden daha önceki bir evre olan emekleme evresiyle ilgili emek kelimesi ‘’imeklemeğe gelmek’’ şeklinde adlandırmaya esas oluşturmuştur.

Yürümeye Teşvik Etme, Alıştırma

Yeni yürümeye başlayan çocuğu cesaretlendirme, teşvik etme amaçlı kullanılan sözlerin büyük kısmı ‘’dādi, dadiş, dal dal, deh deh’’ şeklinde çocuk dilinden alınmıştır ve ünlemlerden oluşmaktadır. Kullanımlar daha çok kelime grubu düzeyinde olup tekrarlı yapılar ağırlıktadır. ‘’Ök’’ kelimesi, yeni yürümeye başlayan çocukları sakıncalı, korkulu şeylerden uzaklaştırmak için kullanılır. Cümle niteliğindeki tek kuruluş olan ‘’Oğlumuz (kızımız) çabuk büyüsün, çabuk yürüsün’’ ifadesi ise daha çok, çocuğun genel anlamdaki gelişimine yönelik, temenni mahiyetinde bir kullanımdır. Çocuğu yürümeye teşvik etme, alıştırma amaçlı kullanılan diğer sözler ise şunlardır: ‘’çöye çöye, nina yapmak, tati tati, teti teti, teti tutmak, yalnız yalnız’’

Yürümeye Yardımcı Araçlar

Çocuğun yürümesine yardımcı olan araçla ilgili sözler, aracın çıkardığı ses başta olmak üzere aracın özellikleri ve çocuğa sağladığı imkânlarla ilgilidir. ‘’Çıkırangaç, çıkrancık, çıkrıcak, çıkrıncak, çıkrık, çırçır, çıyrık, gağnıcak, gıcırdak, gındırcuk, kanrı’’ kelimeleri aracın çıkarmış olduğu sesle, ‘’basama, bastancak dönecek, sürecek, süreğeç, yürüten, yürüyecek’’ çocuğun yere teması, aracı durdurması, yürütmesi ve yönlendirmesiyle, ‘’kuyacak’’ kelimesi ise çocuğun aracın içerisine konulmasıyla ilgilidir. ‘’Arabacık, tay tay arabası, üç tekerlekli araba’’ sözlerinde taşıt anlamında araba sözcüğüne yer verilmiş, hayvan adı tayla isim tamlaması ve sayı adı üçle sıfat tamlaması oluşturulmuştur. Arapça ‘’zindan’’ kelimesi ise olumsuz çağrışımları olan, aracın kapalı konumuna gönderimde bulunan bir kullanımdır. Çocuğun yürümesine yardımcı araçları karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’bite, çevirgeç, durdu, gerdenâ, hoppala, kıcak, kırnel, maymaḫ, sürgü’’. Farsça ‘’gerdenâ’’ kelimesi Osmanlı Türkçesi döneminden, diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Ayağa Kalkma, İlk Adımlar

Çocuğun ayağa kalkması ve ilk adımlarıyla ilgili ‘’adak, adaklamak, ayaklanmak, ayaklı canavar’’ ifadeleri, bir organ adı olan ayakla ilgilidir. Bunlar içerisinde ‘’ayaklı canavar’’ kelime grubunda yeni yürümeye başlayan yaramaz çocukla yabani, yırtıcı hayvan arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur. ‘’Day durmak, dayı dayı, dayı durmak, tay tay, tay tay durmak, tay tay etmek, taya durmak, taylanmak’’ sözleri destek anlamındaki tay ~ day ismiyle ilgilidir. ‘’Basmak’’ fiili, çocuğun ayağının yerle temasıyla, ‘’çoğelemek, çöğedurmak, çövelek, çöy durmak, çöymek‘’ sözleri ayağa kalkmak, ayakta durmak anlamındaki çöğ- fiiliyle ilgilidir. ‘’Durucuk, durucuk durmak, durucuk yapmak‘’ sözlerinde ise ayakta beklemek anlamındaki dur- fiili yapıların esasını teşkil etmiştir. ‘’Diğ durmak, dim dim, dim durmak’’ ifadeleri çocuğun duruş şekliyle ilgili olup bu kullanımlarda dik kelimesine vurgu yapılmıştır. ‘’Direnmek’’ fiili ayakta durmak için gösterilen çabayla, ‘’diren durmak‘’ yapısı, çocuğun duruş şekliyle bir araç olan dirgen arasında kurulan ilgiyle, ‘’örelemek’’ fiili, yükselmek anlamındaki ör- fiiliyle, ‘’dıbık, dıktık’’ kelimeleri çocuğun ayakta dururken ki yavaş ve kısa adımlarıyla, ‘’dal dala durmak‘’ kelime grubu çocuğun duruş şekli ve ağacın kolları arasında kurulan ilgiyle, ‘’kösteği kırmak‘’ çocuğun yürümesini engelleyen, ayaklarını tutan bağlardan kurtulması düşüncesiyle ‘’tetek, teteklemek, teti etmek, teti yürümek, teti teti yerimek‘’ sözleri ise acele etmek, atik davranmak anlamındaki tet- fiiliyle ya da Dankoff’un iddia ettiği gibi Ermenice ‘’t’at’ik’’ kelimesiyle ilgili olmalıdır.

Çocuğun ayağa kalkması ve ilk adımları konusunda tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ‘’çöçe, çöçö yapmak, çömek, çövelek, çöy durmak, çöymek, çüecik, çüve, dādak durmak, dadik, dodo, dodo yürümek, dododa durmaḫ, dom durmak, dörünmek, durıcak yapmak, edehlemek, minmin durmak, nev-ḳadem, nev-reftâr, palazımak, palazlamak, sekelemek, sıyartmak, tıpıştımak, tümbüldemek’’. ‘’Nev-ḳadem ve nev-reftâr’’ dışındaki kullanımların tümü Anadolu ağızlarına özgüdür.

Düşüp Kalkma

Emekleme sırasında çocuğun düşüp kalkması tabii bir durumdur. ‘’Çocuk düşe kalka büyür’’ cümlesi de bu doğal durumun ifadesidir. Anadolu ağızlarından alınan ‘’köstek kesmez’’ kelime grubunda ise çocuğun yürüme özrünün giderilmesi için yapılan köstek kesme uygulamasına atıfta bulunulmuştur.

Yeni Yürüyen Çocuk

Yeni yeni adımlar atmaya başlayan çocuk için Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’nev-ḳadem, nev-reftâr’’ sözleriyle Anadolu ağızlarına özgü ‘’çöçe’’ kelimesi tespit edildi.

Yürüme Şekilleri

Çocuğun yürüme şekilleriyle ilgili kelimelerde kısa adımlarla sağa sola sallanarak, yavaş yavaş yürüyüş için daha çok çocuğun yürüken çıkardığı sesler esas alınmış ve yansıma kelimeler yinelenerek tekrar grupları oluşturulmuştur. ‘’Badi badi, bıd bıd, bıdık bıdık, bıdıl bıdıl, bıdış bıdış, cöddür cöddür, çap çap, dabal dabal yürümek, dabıl dabıl, debek dübek, debbel dübbel, dıbıl dıbıl, dıbış dıbış, dübez dübez yürümek, finik finik, gıbıdık gıbıdık, gıbıl gıbıl, gıbış gıbış, gıdıl gıdıl, gıdıl mıdıl, ıpıl ıpıl, kodalak kodalak, paytak paytak, pıtış pıtış, tıkır tıkır, tıp tıp, tıpıl tıpıl, tıpış tıpış, tin tin, tombul tombul, tuval tuval vb.’’ ‘’Badi badi, paytak paytak’’ kelime gruplarında çocuğun yürüme şekliyle ördeğin yürüme şekli arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur. Çocuğun yürüyüş şeklini karşılayan diğer kelime ve kelime grupları şunlardır: ‘’adaklamak, adıgıyın atmak, apallanmak, dabalamak, dabıldamak, köprü gitmek’’. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Daima Yürümek, Gezmek İsteyen Çocuk

Yerinde duramayan daima gezmek isteyen çocuk için tespit edilen tek adlandırma tep-fiiliyle bağlantılı ‘’debildek’’ kelimesidir.

Yürümesi Geciken, Yürümeyen Çocuk

Çocuğun yürüyememesinde ya da yürümesinin gecikmesinde gizli, zararlı, olağanüstü birtakım güçlerin etkisi olduğu düşüncesi hakimdir. ‘’Basık, basılmış, baskın, baslan, basuk, basuk darmanı, kırk baskını, köstek baskını, köstekli’’ ifadeleri bu algının yansıması mahiyetindedir. ‘’Basık’’ ve türevi kelimelerde bas- fiiliyle zararlı bu güçlerin çocuğun üzerine ağırlığının çökmesi durumuna, ‘’köstekli’’ kelimesinde zararlı güçler tarafından çocuğun ayağına vurulduğuna inanılan köstek denilen bağa, kelepçeye vurgu yapılarak bir araç-gereç adı olan köstek ön plana çıkarılmıştır. ‘’Çot’’ kelimesinde yürüyemeyen çocukla ağaç dallarının gövdeyle bitiştiği yer arasındaki

benzerliğe dikkat çekilirken, ‘’oturak’’ kelimesinde çocuğun ayağa kalkamama durumu, otur- fiiliyle verilmiştir. ‘’Aydaş’’ kelimesi ise çocuğun sağlık durumu ve zayıflığıyla yürüyememesi arasında kurulan ilginin ifadesidir. Sözlerde sayı adı olarak sadece kırka yer verilmiştir. Bu bağlamda tespit edilen diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’apa, pestar’’. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’petar’’ kelimesi Yunancadır.

Geç Yürüyen, Yürüyemeyen Çocuğu Yürütme Amaçlı Törenler

Çocuğun yürümesine gizli, olumsuz birtakım güçlerin engel olduğu düşüncesi hakim olduğu için yürüyemeyen çocuğu yürütme amaçlı uygulamalar daha çok dinî ve büyüsel niteliklidir. Bu uygulamalarla ilgili adlandırmalara organ ve yiyecek adları, yürümek için atılan adımlar, ayaklara bağlanan bağ yansımıştır. Organ adı olarak engelllenmenin merkezi olduğu düşünülen ayak, diz ve bacak yanında at- ve yürü- fiillerine de yer verilmiştir: ’’adağını kesme, adağını kestirme, adak kesme, adım kesimi, adım kulacı, ayak bağı kesmek, ayak çizme, ayak kesme; Ayaklıya ayak ver, iki dayak ver, ver Allah’ım ver; bacak bağını kesme; Bunun ayağını keselim; Salladım selaya, yürüsün gelecek cumaya; Sela sallansın (çocuğun adı verilir) ayaklansın; diz ketesi vb.’’

Düzenlenen tören için yapılan yemeklerden çörek, ekmek, kete, lokma, pide, poğaça, simit, turtu ‘’adım pidesi, ayak poğaçası yapma, adım çöreği töreni, adım lokması, diz ketesi’’, hayvan adı olarak köstebek ‘’köstebek kesme’’, destek anlamındaki tay sözcüğü ise ‘’tay simidi, tay turtusu’’ şeklinde kullanımlara yer almıştır. Adlandırmalarda yürüme özrünün giderilmesi için yapılan uygulamada kullanılan ayak bağına ve bu bağı, engeli ortadan kaldırma çabasına dikkat çekme amacıyla bir araç-gereç adı olan, engel anlamını da taşıyan köstek ve duşak kelimelerine de yer verilmiştir: ‘’ayak kösteğini kesme, duşak kesme, köstek çöreği, köstek ekmeği, köstek hayrı, köstek kesmek, köstek kırma, köstekleme, tuşağını kesmek vb.’’ ‘’Korku kesme‘’ kelime grubu ise çocuğun yürüyememe durumuyla içinde bulunduğu psikoloji arasında kurulan doğrudan ilginin ifadesidir. Adlandırmalara sayı adı olarak sadece kırk ‘’kırk aşı’’ şeklinde yansımıştır: Yürüyemeyen çocuğu yürütme amaçlı yapılan törenler ve kullanılan diğer sözler şunlardır: ‘’Bağını kestim, hastalığını, kötülüğünü kestim; basuk darmanı, cincil, çıbıkçı, çıbıklatma, hoppala, huy kesme, kankavur; Sallaya sallama; yumurta akı sürmek’’.

‘’Cincil, çıbıkçı, çıbıklatma, hoppala, köstekleme’’ ifadeleri kelime, ‘’Ayaklıya ayak ver, iki dayak ver, ver Allah’ım ver; Bunun ayağını keselim; Salladım selaya, yürüsün

gelecek cumaya; Sela sallansın (çocuğun adı verilir) ayaklansın'' cümle, diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır. Kullanımların büyük oranda Anadolu ağızlarına özgü olduğu görülmektedir.

Çömelme

Çocuğun yerde çömelmesi için Anadolu ağızlarından tespit edilen tek kullanım ''çoç etmek'' birleşik fiilidir

2.5.21. Sosyal-Duygusal Gelişim

Sevme, Okşama

Kullanımlarda sevgi, şefkat belirtisi olarak bebeğe yavaş yavaş dokunulduğu, dolayısıyla fizikî temasla bebeğe sevginin belli edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bebeği okşarkan, severken çıkarılan sesler sözlerin esasını teşkil etmiştir: ''cia, icik cicik, peh peh, pıçi pıçi etmek''. Kullanımların çoğu, aynı ya da yakın anlamlı kelimelerin tekrarı şeklindedir: ''icik cicik, peh peh, pıçi pıçi etmek''.
İfadeler içerisinde sadece ''Çocuk seversen beşikte, koca seversen döşekte'' kullanımı, cümle düzeyinde olup zaman kavramına vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda '' oḳşamaḳ, papıḫlamaḫ'' fiilleri de tespit edilmiştir. Papıḫlamaḫ fiili, Dankoff'a göre Ermenice p'ap'uk' kelimesiyle ilgilidir.

Hırpalayarak Sevme

Geleneksel kültürde, fizikî temas çocuğa karşı sevgi ve şefkatin bir göstergesidir. Ancak zaman zaman bu noktada aşırıya gidildiği ve fizikî temasın çocuğa acı verici noktaya ulaştığı anlaşılmaktadır. Kullanımlarda fizikî temastaki aşırılık, çocuğu hırpalanma durumu, çocuğa karşı güç gösterisi ön plana çıkarılmış kuvvet, hiddet, vurmak, kırmak anlamındaki ''acılamak, avkalamak, duluklamak, örselemek'' fiillerine yer verilmiştir. ''Ayı, eniğini okşarken (severken) öldürüvermiş (öldürür); Ayı yavrusu ile oynuyor'' cümlelerinde çocuk üzerindeki ölçüsüz güç kullanımı, abartılarak gücü temsil eden bir hayvan olan ayı örneğiyle verilmiştir.

Anneye Düşkünlük

Çocuğun annesine karşı sevgi ve düşkünlük gösterisi Anadolu ağızlarında, ‘’hent hent etmek‘’, anne kucağına kalçasını oynatarak çukur açar gibi yerleşimi ise ‘’oyuklanmak‘’ fiiliyle ifade edilmiştir.

Korkutma, Ürkütme, Şaşırtma

‘’Ağınmak, bengi etmek, beniletmek, benselemek, debiyet olmak, uçkumak ve uçkunmak’’ fiilleri, çocuğun ya kendi kendine korkmasıyla ya da birileri tarafından korkutulması, ürkütülmesiyle ilgilidir. Diğer kullanımlar ise çocuğu ürkütme, korkutma adına çıkarılan sesleri, gerçek ya da hayalî yaratıkları, hayvanları karşılar. Çocuğu ürkütme, korkutma ve şaşırtmayla ilgili ifadelerin çoğu ‘’cakka, ce, cıs, cız, ece, papa’’ şeklinde yansımalardan ve ünlemlerden oluşur.

‘’Abaçı, abla, alkarısı, arkıt, barkıt, bıcık, bicik, bobo, böcü, cidos, çullu kuduş, dağlar anası, ebe, ġoġo, ġonġo, hadarahollig, ḫaḫaç, ḫoḫo, hoḫucuḫ, homhom, hommu, homurtu, horkut, hömece, hömücük, höncü, kokucu, mekir, nönnü, ocak anası, okucu, öcü, öcük, öllak, ötcen, pa, pısıs, popos, subat, umacı, ünü’’ sözleri çocuğu korkutmak için uydurulan hayalî yaratıklardır. Bunlar içerisinde sadece sırtlan anlamındaki ‘’andık’’ kelimesi gerçek hayvan adıdır. Hayalî yaratıkları karşılamak için kullanılan kelimelerde, gırtlak ünsüzü *ḫ*, düz ünlülerden *a* ve *e*, yuvarlak ünlülerden *o* ve *ö* sesleri geniş yer tutar. Renk adı olarak korku psikolojisini destekleyici, olumsuz çağrışımları olan kara ve kırmızıya ‘’alkarısı, kara koncolos’’ tamlamalarında yer verilmiştir: ‘’Kokor’’ kelimesi ise diğerlerinden farklı olarak çocuğu korkutma amaçlı yapılan korkuluğu karşılar. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Ağlama

Bağırma, Ağlama, Ağlatma, Yerli Yersiz, Uzun Uzun Ağlama

Çocuğun bağırırken, ağlarken çıkardığı sesler kullanımların esasını teşkil eder. Diş-dudak ünsüzü v ile ‘’vağıltı, vengirdemek, vengirti, veñilemek, veriklemek, verildemek, vığlamak, vıñıltı, vık vık, vırrık vırrık, vıyıklamak, vız vız, vız vıza, vızık vızık, vızıldamak, vızlanmak, vireke vireke, viyak’’, diş eti-damak ünsüzü c ile ‘’cenelemek, cevkirmek, cıldırdamak, cımbıldamak, cırıl cırıl, cırıltı, cırlamak, cızılamak cızırıklık

etmek, ciyāḳ'' başlayan kelimelerin daha yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu sesler yansıma olarak Türkçede daha çok rahatsız edici, kulak tırmalayıcı söylenmeleri temsil eder. İfadelerin büyük bir kısmında ses yansımalı birincil köklere -*Il* ve -*Ir* ekleri getirilerek ikincil biçimler oluşturulmuştur: ''cırıl cırıl, cırıldamak, dıngıldamak, vangıltı, vengirdemek vb.''

Tespit edilen diğer kullanımlar ise şunlardır: ''bañ, banıkmak, bengildetmek, berbirlenmek, çarlatmak, çeñitmek, dırlam, dırlanmak, fenker, ferfiğlemek, geydeleme, gölermek, hankırdamak, ıġlamaḳ, ınga, meleşmek, mızılamak, sıdalanmak, tısılamak, yadırgamak, zınklamak, zırlamak''. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Yerli yersiz, Sürekli Ağlayan Çocuk

Kullanımların büyük bir çoğunluğu yine çocuğun ağlarken çıkarmış olduğu rahatsız edici, kulak tırmalayıcı seslerle ilgilidir. Bu sesleri karşılamada kullanılan en yaygın yansıma kökler ''añ, ba ve cır'' kelimeleridir. Türkçede daha çok kulak tırmalayıcı sesleri temsil eden damak-diş ünsüzü kelime başlarında yoğun bir şekilde kullanılmıştır: ''capçak ağızlı, cırlak, cıtnaz, cıydak, cıynaz, cızbüzük, cızbebek, cızcız''. Yansıma köklerle kurulan diğer sözler ise şunlardır: ''añırgan, añırtmaç, bağartlak, bağırgan, bağırtkan, bağırtlak, bālıḫcı, çırlak, dızdız, dızdıza, vızırdayık''.

Yansıma yapılar dışında,''cinbüzük; Cinlere karışmış'' deyimlerinde sürekli ağlayan, huzursuzluk veren çocukla dinî inanışa göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip cin, ''çengi'' kelimesinde ise çalgı eşliğinde oynayan kadın arasında bir çeşit benzerlik ilgisi kurulmuştur. ''Eyâsı batmış, geyreği batmış, ineze'' sözlerinde ise çocuktaki huzursuzluk fizikî birtakım rahatsızlıklara bağlanmıştır. Konuyla ilgili diğer ifadeler şunlardır: ''adasız, adaysız, ālaçko, ancor, avan; Çığlığa düştü; ineze, niyetsiz çocuk, tıfl-ı zâr, zilli''. Kullanımlar içerisinde ''adasız, adaysız, eyâsı batmış, geyreği batmış, niyetsiz çocuk, tıfl-ı zâr'' sözleri kelime grubu, ''Cinlere karışmış; Çığlığa düştü'' cümle, diğerleri ise kelime kuruluşundadır. ''Tıfl-ı zâr'' ifadesi Osmanlı Türkçesi döneminden diğerleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Çatlarcasına Ağlama, Nefessiz Kalma

Çocuğun nefes yolunun tıkanması neticesinde çıkan boğuk ses ve göz bölgesindeki değişim kullanımların esasını teşkil eder. ''Belere kalmak, çelermek'' fiilleri daha çok göz bölgesinde değişimle, ''ağınmak, onunma, vığıldamak, vıngıldamak'' fiilleri ise

nefes yolundaki tıkanmayla ilgilidir. Kelimeler, çift-dudak ünsüzleri b ve v; damak-diş ünsüzleri c ve ç ile başlamaktadır: ‘’bōnmak, çatlamak, çıtlak, vıngıldamak’’. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’ciğeri bilik bilik bilinmek, çağa iken çatlamak’’ ifadeleri deyim niteliğindedir.

Ağladıktan Sonra Göğüs Geçirme, Hıçkırma

Ağladıktan sonra sessizce hıçkırma, göğüs geçirme durumu bir organ adı olan bağır sözcüğü kullanılarak Anadolu ağızlarında ‘’bağrını çekmek’’ deyimiyle ifade edilmiştir

İçini Çekerek, Sessizce, Kendi Kendine Ağlama

İçini çekerek, sessizce, kendi kendine ağlamayla ilgili kelimeler yansıma esaslı olup ‘’hicikmek’’ fiili dışında köklere +*ıl* eki getirilerek Anadolu ağızlarında ‘’cıngıldamak, fıngıldamak, hıngıldamak, tıngırdamak’’ şeklinde ikincil biçimler oluşturulmuştur.

Ağlayan Çocuğu Susturma

Kullanımlardan ağlayan çocuğu susturmak amacıyla çocuğun hoşuna gidecek, dikkatini çekecek sesler çıkarıldığı, çocuğu oyalamak, aldatmak için yiyecekler, nesneler verildiği ve çocuğun çok ağlamasının, huysuzluğunun olumlu telakki edilmediği görülmektedir. ‘’Agu agucuk, becbece, çenelemek; Kuş tuttu; kayırmaz, yey’’ sözleri, çocuğun dikkatini çekmek, susturmak amacıyla çıkarılan sesler ve söylenen sözlerle ilgilidir. Bunlar içerisinde ‘’agu’’ kelimessi çocuk dilinden bir kullanımken, ‘’çenelemek’’ fiili organ adının, ‘’Kuş tuttu’’ cümlesi ise hayvan adının kullanıldığı yapılardır. ‘’Gillek, memek’’ kelimeleri çocuğu avutmak için verilen yiyeceklerle, ‘’yüz tuturuğu’’ deyimi ise çocuğun eline verilen nesneyle ilgili bir kullanımdır. ‘’Çığırık muskası, huy kesme; Kendi başını ye ! Sesini kes, ağıdın başına rasgelsin; Ya al ya ver; Yaşın başını yesin, belan kimseye sürülmesin’’ sözleri çocuktaki huysuzlukların, ağlamaların olumlu telakki edilmediği, çocuğun gelişimini etkileyeceği, evde olumsuzlukların yaşanacağı algısını yansıtan daha çok dinî-töresel nitelikteki kullanımlardır. Bunlar içerisinde ‘’Sesini kes, ağıdın başına rastgelsin’’ cümlesi, söylenmesi esnasında fizikî şiddete başvurulması açısından farklılık arz eder. ‘’Dağlama’’ kelimesi ise ağlayan bebeğin göbeğinin hemen altının kızgın şişle yakılması uygulamasıdır ki bu uygulama geleneksel tıbbın imkanlarından yararlanılarak

yapılması açısından diğelerinden ayrılır. Ağlayan çocuğu susturma bağlamında ‘’avundurmak, avunmak, avutmak’’ fiillleri dışında ‘’suğmak ve tehdîn’’ kelimeleri de kullanılmıştır. Arapça ‘’tehdîn’’ kelimesi Osmanlı Türkçesi döneminden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.5.22. Beslenme ve Bakım

Süt Çeşitleri

Doğumdan sonra anneden gelen ilk süt için bir organ adı olan ‘’ağız’’ sözcüğü kullanılmıştır. ‘’Ağız süte döndü’’ cümlesi, lohusa hamamına kadar anne sütünün ağız olarak değerlendirilmesiyle ilgilidir. 6. ve 15. günler arasındaki süt, süte tam geçiş özelliği taşıdığından geçiş ve ara sözcüğüyle verilirken, emzirmenin sonlandığı dönemdeki süt için ‘’son süt’’ tabiri kullanılmıştır. Bu bağlamda ‘’lebâ’ ve tam süt’’ ifadeleri de tespit edilmiştir. Kullanımlar içerisinde sadece Arapça ‘’lebâ’’ kelimesi tarihî dönemlerden, Osmanlı Türkçesi döneminden, alınmıştır.

Emme, Emzirme, Emzirtme

Emmek; dudak, dil ve soluk yardımıyla sütü içine çekmek anlamındadır. Bu fiil dışında ‘’al- ve sor-‘’ fiilleri de aynı anlamda kullanılmıştır. Henüz anne sütü ile beslenme için organ adı olan meme sözcüğüyle ‘’meme emmek, meme vermek, memede olmak‘’ kelime grupları bebek için temel besin maddesi olan süt sözüğüyle ‘’süt emmek, süd emzürmek, süt vermek‘’ şeklinde birleşik yapılar da oluşturulmuştur. Kullanımların süt ve meme sözcükleriyle em- fiili etrafında şekillendiği görülmektedir: ‘’emdürmek, emirmek, emişmek, emizmek, emmek, emsemek, emzirmek, somurmak, sorıtmak, sorumak, soruşmak, süt emdürmek’’. Bunlar dışında tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’ırzâ-i etfâl, ırzâ-i mâderî, irtizâ-ı sabî, istirdâ’, libân’’.

Kullanıldıkları dönem ve saha açısından bakıldığında ‘’emizmek, emsemek’’ fiilleri Uygur Türkçesi, ‘’sorıtmak’’ Karahanlı Türkçesi, ‘’emdürmek, süt emdürmek’’ Harezm Türkçesi, ‘’emmek, emzirmek’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’almak, rażā’’ kelimeleri Eski Anadolu Türkçesi, Arapça ’’ırzâ-i etfâl, irtizâ-ı sabî, istirdâ’, libân’’ ve Arapça, Farsça kuruluşundaki ‘’ırzâ-i mâderî’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’emirmek, emişmek, somurmak, sormak, sorumak, soruşmak’’ fiilleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Süt Emme Şekli

Anadolu ağızlarında, bebeğin süt emerken çıkardığı ‘’cok ve lak’’ seslerinden hareketle ‘’cokur cokur, lakır lakır’’ şeklinde ikincil yansıma biçimler oluşturulmuştur.

Memeyi Almayan Çocuk

Yeni doğduğunda memeyi almayan çocuk için kullanılan ‘’kasmak’’ fiili, çocuğun kendini psikolojik olarak baskı altında, gergin hissetmesiyle ilgili olmalıdır.

Memeye Düşkün Çocuk

Memeye düşkün çocuğu karşılamak için çocuk dilinden ‘’cıcı’’ sözcüğü yanında, alışkanlık ve huy gösteren sıfatlar türeten *-ken* ekiyle ‘’emişken’’ sözcüğü de türetilmiştir.

Emzirilmeyen Çocuk

Annesi tarafından emzirilmeyen çocuk için Kıpçak Türkçesi döneminden ‘’ʿacāye’’ kelimesi tespit edilmiştir.

Yalacı Meme, Emzik, Biberon, Su Şişesi

Süt çocuklarını oyalamak ya da çocukların süt, su içmelerini sağlamak amacıyla ağızlarına verilen aracı karşılamak üzere kullanılan ifadeler daha çok aracın çocuk için işleviyle emilme, içe çekilme özelliğiyle ilgilidir. Bu işlevinden hareketle içine çekmek anlamındaki em- ve sor- fiillerinden pek çok kelime türetilmiştir: ‘’emcek, emzik, somruk, sorağaç, sorak, sorgeç, sorgu, sormaç, sormuk’’ Bunun yanında aracın bir organ olan memeye, işlevi ve görüntüsü itibariyle benzemesi nedeniyle ‘’meme, memek’’ sözcükleri de bu aracı karşılamak için kullanılmıştır. Bazı örneklerde aracı, gerçek memeden ayırmak için boş ve yalancı sıfatlarına da ‘’boş meme, yalancı meme’’ şeklinde yer verilmiştir. Bir yiyecek adı olan balın ‘’bal memesi’’ şeklinde kullanımı ise bu aracın bebek için vazgeçilmezliğini ortaya koyması açısından dikkate değerdir. Konuyla ilgili diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’bizik, cicik, emzülük, gicik, godoş, kotoşi, lüle, markuç, tedo’’. Kullanımlar büyük ölçüde Anadolu ağızlarına özgü olup ‘’godoş’’ kelimesi Ermeniceden, ‘’lüle’’ ise Farsçadan alınmıştır.

Sütü Gelmeyen, Az Olan Anne

Sütü gelmeyen ya da az olan anneyle ilgili kullanımların tümü Arapçadan alıntıdır. ‘’Adîmetü’l-leben ve lâ-lebenî’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’tabak’ kelimesi ise Anadolu ağızlarından tespit edilmiştir.

Anne Sütünü Artırma, Sütün Kesilmesini Önleme

Anne sütünü artırmak ve kesilmesini önlemek amacıyla anneye daha çok şekerli gıdalar yedirilmektedir. Kullanımlara da büyük oranda lohusa kadına yedirilen bu şekerli gıdaların isimleri yansımıştır: ‘’Boz bulamaç, dolar, dolaz, hasude, helle, irmik bulamacı, kavut, kaynar, kuymak, nişasta helvası, pelise, pelte, sıcak pelte, şekerli buğday, şerbet içme, yağlı ballı’’. Yemek adları dışında dinî-töresel nitelikli uygulamalar, bitki ve sayı adları da kullanıılmıştır. ‘’Süt boncuğu, süt taşı, kurşun dökme’’ gibi kelimeler büyüsel-töresel nitelikte olup bu kullanımlarda çocuk için temel besin maddesi olan süt yanında araç-gereç adlarına da yer verilmiştir. ‘’Sütlüce’’ kelimesi bir bitki adının kullanımı açısından dikkate değerken, ‘’üç suyu, yedi suyu’’ tamlamaları, sayı adları yanında lohusa kadının temizliğinin ön plana çıkarıldığı, kültürümüzde kutsal kabul edilen suyla, anne sütünün oranı arasında doğrudan ilginin kurulduğu yapılardır. Konuyla ilgili diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’Avucunu yalarsın; ilk yemek, loḫusa dirnegi, mestikleme, siyahlamak, süt taşı; Sütün bol olsun; teng, yakı, zācūr, zāc-sūr’’. ‘’Loḫusa dirnegi, zācūr, zāc-sūr’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmış olup Arapçadan alıntıdır.

Anne Sütünün Çekilmesi

Anne sütünün çekilmesi durumu için kullanılan tüm sözlere çocuk için temel besin maddesi olan süt sözcüğü yansımıştır. Sütün çekilmesi durumu için ‘’sütü kaçmak’’ deyimi yanında, ‘’Süt yaylıma gidik; Sütü otlamaya gitmiş’’ şeklinde cümlelerde oluşturulmuştur. Cümlelerde süt verme yönüyle anne ve hayvan arasında bir benzerlik ilgisinin kurulduğu görülmektedir. Bunlar dışında tespit edilen ‘’infirâz-ı leben, telebbün’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmış olup Arapçadan alıntıdır.

Anne Sütünün Bozulması

Kullanınmlarda anne sütünün bozulması ile annenin yeniden hamile kalma durumu arasında paralellik kurulmuştur. İfadelerin tümünde temel besin maddesi olan süte yer verilmiştir: ‘’Süz bozuldu; Süt çalkadı; Sütü dönmüş’’. ‘’Çürük’’ kelimesi hastalıklı, zararlı; çalka- ve dön- fiilleri ise bozulmak, işe yaramaz hâle gelmek anlamında kullanılmıştır. ‘’Çürük süt’’ ifadesi kelime grubu, diğerleri ise cümle düzeyindeki kuruluşlardır.

Sütten Kesme

Çocuğun anne sütünden kesilmesi durumu için kesmek fiili dışında ayırmak ve yarmak fiilleri de kullanılmıştır. Bu fiiller tek başlarına kullanıldıkları gibi, bir isim unsuruyla birleşik yapılar da oluşturulmuştur: ‘’ayırmak, kesmek, memeden kesme, memeden yarmak, sütdin aḍırmaḳ, sütten kesmek’’. Oluşturulan birleşik yapılarda isim unsuru olarak organ adı meme ve temel besin maddesi süt kullanılmış ve bu isim unsurları ayrılma hâl ekiyle ‘’memeden kesme, memeden yarmak‘’ şeklinde fiile bağlanmıştır. ‘’Memeyi ısıran bebek, sütten kesilir’’ ifadesi ise cümle düzeyindeki tek yapı olup bebeği memeden kesmenin ölçütünü belirlemesi açısından dikkkate değer bir kullanımdır. Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen ‘’fisal, iflâ, iftâm, iftisâl, infitâm’’ kelimeleri ise Arapçadan alıntıdır.

Sütten Kesilen Çocuk

Sütten kesilen çocuk için Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen ‘’fatîm, meftûm’’ kelimeleri Arapçadan alıntıdır.

Anne Sütü Dışındaki Gıdalar

Anne sütü dışındaki tamamlayıcı besinlerle ilgili kullanımlarda çocuk dilinden alınan bazı kelimelere, yemek yerken çıkarılan seslere, yiyecek adlarına, araç-gereç adına, özel ada ve beslenme şekline yer verilmiştir. Çocuk için hazırlanan mamalarda un, yağ, şeker ve nişasta çok kullanılmakla birlikte sözlerde ‘’bulamaç, çalkama’’ şeklinde yemeklerin yapılış şekli ön plana çıkarılmıştır: Tamamlayıcı besinleri karşılayan en yaygın kelimelerden biri mamadır. Mama sözcüğüyle ‘’kaşık mamaları, devam mamaları ve hazır mama’’ şeklinde üç kelime grubu oluşturulmuştur. Bir araç-gereç adı olan kaşık

sözcüğü, mamanın hazırlanış ve yediriliş şekliyle, hazır sözcüğü, mamanın yapılmış, bitmiş olmasıyla, devam sözcüğü ise beslenmenin sürekliliğiyle ilgilidir. ‘’Dada, dadak, tata’’ kelimeleri tat- fiiliyle, ‘’hapık, happa, happak’’ kelimeleri ise çocuğun yemek yerken çıkardığı seslerle ilgilidir. ‘’Bayburt çalkaması’’ tamlaması bir şehir adının kullanımı açısından dikkate değerdir.

Konuyla ilgili tespit edilen diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’abbak, anarat, caş, gaba, göde, hâyîde, ḳorḳud, meme, papara, tecdî’’. Kullanımlardan ‘’hâyîde, ḳorḳud, tecdî’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. Köken açısından bakıldığında ‘’anarat ve caş’’ kelimeleri Ermeniceden, ‘’hâyîde’’ kelimesi Farsçadan, ‘’tecdî‘’ kelimesi ise Arapçadan alıntıdır.

Ezilerek, Çiğnenerek Yedirilen Yiyecekler

Annenin, sütünün yetmediği düşüncesiyle ağzında ezerek çocuğuna verdiği yiyecekler için kullanılan kelimelerde yiyeceğin ağızda tam parçalanması, ezilmesi durumuna dikkat çekilmiştir. ‘’Çinçin’’ kelimesi dışında çiğne- fiilinden kelimeler türetilmiştir. ‘’çiğneme, çiğnemik, çinnem’’. ‘’Çinçin’’ kelimesi ise yiyecek çiğnenirken çıkarılan sesle ilgili bir kullanım olmalıdır. ‘’Çiğneme’’ kelimesi dışındaki sözler Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Mamayla Beslenen Çocuk

Mamayla beslenen çocukların aşırı kilo alacaklarına yönelik bir kanaat vardır. Bu kanaat, ‘’Topaç olur, yürüyemez’’ cümlesine yansımıştır.

Çocuğun İştahı

Önüne konulan her şeyi yiyip bitiren bebekler için Anadolu ağızlarından tespit edilen tek sözde, organ adı diş ile hayvan adı dana bir tür benzerlik ilgisiyle bir araya getirilerek ‘’dişli dana’’ şeklinde sıfat tamlaması oluşturulmuştur.

Yemek Yedirme Tarzı

Çocuğa mama yedirirken bir kısmını kendisi yiyen anneler için argoda şaka yollu söylenen ‘’çocuğa kuymacuk, anasına doymacuk’’ deyimi, annenin çocuğunu besleme şekli hakkında ipucu veren bir kullanım olup annenin garipsenen bu tutumu

‘’kuymacuk-doymacuk’’ ikilemiyle verilmiştir. Anadolu ağızlarından alınan ‘’mamak’’ kelimesi ise çocuk dilinden bir kelime olup elma, armut vb. meyveler yedirilirken söylenir.

Su ihtiyacı

‘’Anne sütü alan bebeğe melekler su verir’’ sözü bebeklere meleklerin su verdiği inancını yansıtır. Bu algıyı yansıtan bir diğer sözde dinî bir kavram olan melek kelimesiyle eşya adı ibrik kelimesi ‘’melek ibriği’’şeklinde bir araya getirilmiştir.

Çocuk Bakıcısı ve Çocuk Bakıcılığı

‘’Bakıcı, beşikçi, dada, dadı’’ kelimeleri, çocuk bakan kimseyi karşılarken diğer ifadeler bakıcı olma durumunu yansıtır. İki durum için de Farsça dadı sözcüğü ‘’dadı olmak, dadılıḳ, dadılık etmek, dāye’’ şeklinde yaygın olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda bak- fiili ve eşya adı beşik de ’’bakıcı, beşikçi, çocuk bakıcılığı, çocuk bakmak’’ şeklinde kullanılmaktadır. ‘’Dāye’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, ‘’dadılıḳ’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Çocuk Bakımından Anlamayan Anne

Çocuk bakımından anlamayan anne için argoda kullanılan ‘’cumartesi annesi’’ kelime grubunda gün adı cumartesiye yer verilmesi, annenin ancak tatil gününde çocuğuyla ilgilenebilmesiyle ilgilidir.

Evlat Sevgisini Doyasıya Yaşayamama

Çocuğunu bakıcılara emanet eden kişilerin evlat sevgisini doyasıya yaşayamayacağı düşüncesi ‘’Dadıya dadanan, evlat yüzüne hasret kalır’’ cümlesine yansımıştır.

2.5.23. Temizlik ve Bakım

2.2.23.1.Tuvalet Bakımı

Kaka Yapma, İşeme

‘’Böğen ve kanraklamak’’ kelimeleri bebeğin ilk kakasıyla, ‘’cırlamak ve coco’’ ise idrarıyla ilgilidir. ‘’Böğen’’kelimesinde bebeğin kakasının rengi, ‘’cırlamak ve coco’’

kelimelerinde idrar yaparken çıkarılan sesler kullanımlara esas oluşturmuştur. Sözler Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Zamansız İşeme

Tespit edilen kelimelerin tümü ‘’cırt’’ yansıma sesine dayanmaktadır. ‘’Cırt’’ kelimesi, çocuğun zamansız işemesi için kullanılırken, ‘’cırtlak’’ kelimesi pek çabuk pisleyen çocuğu karşılar.

Sidiği Kundaktan Taşırma

Bebeğin sidiğini kundaktan taşırması durumu için tespit edilen tek sözde ıslak, yaş anlamındaki ül ~ öl ismi ‘’ülütmek’’ şeklinde kelimeye esas teşkil etmiştir.

Altını Temizleme, Bezleme

Bebeğin dışkı veya idrarla kirlenen bezini yenilemek, temizlemek anlamında kullanılan sözlerde yön bildiren alt sözcüğü yanında, bir cins kumaş veya dokuma adı olan bez sözcüğüne de ‘’altını değiştirmek, bez bağlamak, bezini yıkamak, bezlemek’’ şeklinde yer verilmiştir.

Pişik, İsilik

Ter ve sıcaktan kasık ve koltuk gibi tenin birbirine sürtünen yerlerinde ortaya çıkan yara ve kızarıklıkla ilgili ifadelerde tenin birbirine teması, bu temas neticesinde çıkan ses, tenin sıcaktan ve terden kızarma durumu ölçüt olarak alınmıştır. ‘’Bıcıldak, hışırık’’ kelimeleri tenin birbirine teması ve bu temas neticesinde çıkan sesle, ‘’bişirgen, pişik’’ tenin sıcaktan ve terden kızarmasıyla, ‘’sürek, sürk’’ kelimeleri ise sürmek fiilliyle ilgilidir.

Pudra ve Pudralama

Pudra, pişiği önleme amaçlı küçük çocukların kasık, koltuk altı gibi bölgelerine sürülen tozdur. Kullanımlara da bitki tozunun adı yansımıştır: ‘’abır, mut’’.

Isıtılmış, Sıcak Toprak

‘’Bebe toprağı’’ kelime grubu dışında tüm kullanımlarda çocuğun altına konulan ısıtılmış, kırmızı renkli, ince toprak için yaş, nem, ıslak anlamındaki [*h*+]öl kelimesi ‘’höllük, höllük toprağı, ölüce’’ şeklinde kullanılmıştır. Bu kelimenin kullanımı, toprağın ıslaklık giderici, nem emici fonksiyonuyla ilgili olmalı. ‘’Bebe toprağı’’ tamlaması ise doğrudan kullanılan malzeme ve bu malzemenin kimin için kullanılacağıyla ilgilidir.

Toprağın Isıtıldığı Araç

Toprağın ısıtıldığı araçla ilgili sözlerde aracın adı, niteliği ve içerisindeki malzeme ön plana çıkarılmıştır. ‘’Topraklık’’ kelimesi, doğrudan kullanılan malzemeyle, ‘’höllük tavası’’ kelime grubu hem kullanılan malzeme hem de araçla, ‘’güdül’’ kelimesi ise kullanılan aracın niteliğiyle küçük oluşuyla ilgilidir. Bu bağlamda ‘’ersin’’ kelimesi de tespit edilmiştir. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Bebeği Isıtılmış Toprağa Sarma

Çocuğun ısıtılmış toprakla sarılması uygulaması ‘’toprağa belemek’’ deyimiyle ifade edilmiştir.

Oturak, Lazımlık

Kullanımlardan oturağın, bebeğin yatağını kirletmemesi için beşiğine yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili: ’’dilyenek, sınğıç, sibek, silbiç’’ kelimeleri tespit edilmiş olup ‘’silbiç’’ kelimesinin Anadolu ağızlarında çok zengin alafonları bulunmaktadır.

Kundaklama, Kundaklatma

Sözlerde bebeğin sarıldığı geniş beze, bebeğin beze sarılma ve ıslaklığının giderilme durumuna vurgu yapılmıştır. ‘’Belemek, beleklemek, belenmek, beletmek‘’ fiilleri bebeğin beze sarılma, bel bölgesinin kavranması ilgilidir. Kundaklama uygulaması, bebeğinin beden sağlığını, gelişimini olumlu yönde etkileyeceği düşünülerek yapılır. Kundak kelimesi ‘’ḳundaḳlamaḳ‘’ şeklinde tek başına kullanıldığı gibi, bele-, ko-, sar- ve yap- fiilleriyle ‘’gundak yapmak, kundağa belemek, kundağa konmak, kundak

sarmak'' şeklinde birleşik yapılar da oluşturulmuştur. Kundak sözcüğü ''yarım kundak'' şeklindeki sıfat tamlamasına ise isim unsuru olarak katılmıştır. Burada ölçü bildiren yarım sözcüğünün kullanımı, altıncı aydan sonra bebek kundaklanırken, bebeğin bel bölgesinin yukarısının serbest bırakılmasıyla ilgilidir. ''Yürgeklenmek'', (kundağa) koymak anlamındaki yür- fiiliyle, ''höllüklemek'' ise bebeğin altındaki ıslaklığın, ısıtılmış toprak vasıtasıyla alınma özelliğiyle ilgilidir. Kullanımlar içerisinde ''baġırdaḳ içine sarmaḳ, ḳondaḳ sarmaḳ, ḳundaḳlamak'' fiilleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Kundağa Sarılmış Bebek

Kundağa sarılmış bebek Anadolu ağızlarında ''sümelek'' kelimesiyle karşılanmıştır.

Kir

Bebeklerin parmaklarındaki kir için Anadolu ağızlarında kullanılan ''uykuluk'' kelimesi kirin parmak aralarına sıkışmış, gizlenmiş olmasıyla ilgilidir.

Ağız, El, Ayak Temizliği

Çocuğun ağız, el ve ayak temizliği için kullanılan kelimelere temizliğin yapılacağı organla birlikte bu organları silmekte kullanılan eşyalar yansımıştır. Organ adı olarak ayak ve el; eşya adı olarak ise bez ve mendil kullanılmıştır. İfadelerin tümü isim tamlaması niteliğinde olup tamlayan unsurlar organ adlarından, tamlanan unsurlar ise eşya adlarından oluşmaktadır: ''ağız mendili, ayak bezi, el bezi, el mendili''.

Bitlenme

Çocukların başlarına sürülen, sulandırılmış kırmızı cıvayı karşılayan Anadolu ağızlarından ''surul'' kelimesi dokundurmak, değdirmek anlamındaki sür- fiiliyle ilgilidir.

Teri Kokan Çocuk

Doğumdan hemen sonra tuzlanmayan çocukların ileride terlerinin kokacağı düşünülür. Tespit edilen tek kelimede bu düşünce ''tuzsuz'' şeklinde ifade edilmiştir.

Banyo

Bebeğin suyla teması neticesinde çıkan ses ‘’çıpı’’, bebeğin banyosunu karşılamak için kullanılmıştır. ‘’Suyu artmasın, eti artsın’’ sözü, bebeği yıkamak için kaba koyulan suyun tamamının kullanılması gerektiği, aksi hâlde bebeğin sağlık durumunun olumsuz etkileneceği yönündeki algıyı yansıtır.

Kurulama bezi

Bebeği kurulamakta kullanılan bez için su kelimesinden, suyu üzerine alan, sulu olan anlamında ‘’sulaḫlıḫ’’ kelimesi türetilmiştir.

Kına ve Merasimi

Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen toz, bu tozun kullanıldığı zaman, törende söylenen sözler ve pişirilen yemek sözlere yansımıştır. ‘’Kına yakma‘’ kelime grubunda bir bitki adına ve sürmek anlamındaki yak- fiiline, ‘’altı ay kınası, altı aylık kınası’’ tamlamalarında hem zaman unsuruna hem de bitki adına, ‘’altı ay çöreği’’ tamlamasında zaman unsuru yanında yemek adına yer verilmiştir. ‘’Kırk bir buçuk kere maşallah’’cümlesi ise kına yakma merasiminde bebeği nazardan koruma amaçlı söylenen bir sözdür.

Çocuk Kokusu

Çocuk kokusu için Anadolu ağızlarından tespit edilen ‘’eter’’ kelimesi, Fransızcadan alıntıdır.

2.5.24. Eşyalar

2.5.24.1. Beşik

Beşik, bebekleri yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, tahta veya demirden yapılmış araçtır. Sözlerde beşik sözcüğü fonetik varyantlarıyla birlikte geniş bir kullanım alanına sahiptir: ‘’beçik, beşik, beşşik, bişşik, peşik vb.’’ Beşik sözcüğüyle ‘’dolama beşik, Eyüp beşiği, nenenbeşik, tahta beşik, torbalı beşik’’ şeklinde kelime grupları da oluşturulmuştur. ‘’Dolama beşik, tahta beşik, torbalı beşik’’ tamlamaları, beşiğin temel niteliği ve yapıldığı malzemeyle, ‘’Eyüp beşiği’’ ise beşiğin yapıldığı

yerle ilgili bir kullanımdır. ‘’Nenenbeşik, nenni’’ kelimeleri bebeği uyuturken söylenen ezgili sözlerin kullanıldığı, beşikle uyku arasında kurulan yakın ilgiyi, ‘’ana kucağı’’ tamlaması ise beşikle anne kucağı arasında kurulan benzerliği yansıtır. ’’Belleñgeç, ılıncak, ılıngaç, salıncak, salıngeç, sallañgaç, salma’’ ve türevi yapılar, küçük çoçukları uyutmak için beşik yerine kullanılan ve karşılıklı iki yere iple bağlanan yatağı karşılar. Bu kullanımlarda sallamak, hareket ettirmek fiili ön plandadır.

Beşiği karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’akvan, bebek karyolası, belek, coba, dandili, elbèşik, fırkaç, gāhvāre, gāz, hellincak, ılgıdık, karaçağı, kaşka, kehvâre, kesik, kulaç, kuna, landik, mehd, salma, sancak, sergen, tekke, tekne, tıngır, yüyürçeyh’’. Kullanımlardan ‘’dolama beşik’’ kelime grubu Eski Anadolu Türkçesi, Farsça ‘’gāhvāre’’ kelimesi Harezm Türkçesi, ‘’gāz’’ ve Arapça ‘’mehd’’ kelimeleri Çağatay Türkçesi, Farsça ’’kehvâre’’ kelimesi ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Beşiği Meydana Getiren Parçalar

Beşiği meydana getiren parçalarla ilgili sözlerin büyük bölümü, beşiğin baş ve ayak bölümünü üstte birleştiren, üstündeki örtüyü yüksek tutmaya yarayan ve kolayca sallanmasını sağlayan ağaç malzemelerle ilgilidir.Kullanımlarda sallanmak anlamındaki ügri- fiili ‘’öğrümük, üğrümbeç, üğrümcek, üğrümük’’ şeklinde geniş bir kullanım alanına sahiptir. ‘’Örek ağacı, üğrümcek’’ kelimeleri beşiğin üstündeki örtüyü yüksek tutmaya, sıkıştırmaya yarayan ağaç kolu, ‘’kandara, üğrüm, ürmük’’ kelimeleri beşiğin kolayca sallanmasını sağlayan altında yer alan yay biçiminde olan ayakları, ‘’çakçura, şeh’’ beşiğin başına takılan ağaç halkayı, yuvarlak ağacı, ‘’aygırdak’’ beşiğin içindeki uzun tahtayı, ‘’güssül’’ kelimesi beşik örtüsü denilen damların ortasına konan, uzun ağacın dayandığı baştaki babaları, ‘’oturak’’ beşiğin altını, ‘’gomar’’ kelimesi ise beşiklerin üst kısmının bir ucundan öbür ucuna uzatılmış odunu karşılar. Bu bağlamda tespit edilen bir diğer kelime ‘’darlık’’tır. Sözler Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’kandara’’ kelimesi Ermeniceden, ’’gomar’’ ise Yunancadan alıntıdır.

Beşiğin Örtüsü, Eteği, Çemberi, Minderi, Yorganı, Yastığı

Bebeğin başının altına konulan küçük minder için yastık ve kırlent sözcükleri kullanılmış, maden adı altın, akrabalık adı ana, eşya adı beşik ve organ adı yanak sözcükleriyle de bu eşyaların temel niteliği, işlevi ortaya konmuştur: ‘’altın yastığı, ana yastığı, bağırtlak, belek, beşik eteği, beşik minderi, beşik örtüsü, beşik yapuġı, eşeksırtı,

takı kırlenti, yanak yastığı''. Bebeğin üzerine örtülen örtülerin yapılış şekli ve kullanılış amacı da adlandırmalara yansımıştır. ''Bağırköpen, keprem, köbe, köpen, köpene, sazlı, yapık, yolpak, yörpek'' kelimeleri örtünün yapılış şekliyle, ''göğüs yorganı'' tamlaması ise kullanılış amacıyla ilgilidir. ''Keprem'' kelimesi, bebeğin hem yorganını hem de yastığını karşılaması açısından farklılık arz eder.

Konuyla ilgili tespit edilen diğer sözler şunlardır: ''cödele, küçük cüdele, eşeksırtı, gözeleme, tılar, timeç, tünek''. Bu kelimelerden ''beşik yapuġı'' sözü Harezm Türkçesi, ''tünek'' kelimesi ise Kıpçak Türkçesi döneminden alınmıştır. Köken açısından bakıldığında ''publa, tılar'' kelimeleri Yunancadan, ''pusat'' kelimesi ise Arapçadan alıntıdır.

Bebeği Beşiğe Bağlayan Bağ

Bebeği beşiğe bağlayan aracı karşılamak için kullanılan kelimelerde bağ ismine, kuşatmak, sarmak anlamındaki yör- fiiline, organ adı bel, bağır ve yürek sözcüklerine yer verilmiştir. Bağ sözcüğü ''bağırtlak bağı, bande bağı, belbağı'' şeklindeki isim tamlaması kuruluşlarında tamlanan, bel ve yürek sözcükleri ''belbağı, yürek bağı'' şeklindeki kuruluşlarda ise tamlayan unsur olarak yer almıştır.

Organ adı bağır sözcüğü ağızlarda fonetik varyantlarıyla birlikte geniş bir kullanım alanına sahiptir: ''bağarcık, bağcak, bağırdak, bağırtlak, bağırtlak bağ, bardaklık, bavırdak, boğırdak vb.'' Bu bağlamda tespit edilen diğer kelimeler şunlardır: ''bande bağı, ber-teng, blisat, busat, kımat, örek, pand, yörebezi ve yörek, yürek bağı''. Kullanımlar içerisinde sadece ''ber-teng'' sözü tarihî dönemlerden, Osmanlı Türkçesi döneminden, alınmıştır. ''Busat, kımat'' kelimeleri Arapçadan, ''ber-teng'' Farsçadan, ''pand'' kelimesi ise Fransızcadan alıntıdır.

2.5.24.2. Giyim Eşyaları ve Süs

Çocuğun Başını ve Yüzünü Örten Giysiler

Kullanımların büyük bir kısmı alıntıdır: ''kapşon, külah, şapka, şubara, takke vb.'' ''Çember, çocuk duvağı, duvak, yüz örtüsü'' ifadeleri yüz, diğerleri baş bölgesinin örtülmesiyle ilgilidir. Baş bölgesinin örtülmesiyle ilgili olan ''bağcık ve sakak'' kelimelerinde estetik kaygılar, çocuğun kulak şeklinin bozulmaması gayesi ön plandadır. Kullanımların çoğunda başlığın şekli ve işlevi, diğer varlıklarla kurulan

benzerlik ilgisi esas alınmıştır: ‘’çember, karlık, külah, terlik vb.’’ ‘’Terlik, tülbent, yağlık’’ kelimeleri çocuğun baş bölgesindeki terin emilmesiyle ilgiliyken, ‘’çocuk duvağı, duvak’’ kelime ve kelime grubundaki duvak sözcüğü örtü, kapak anlamındaki tug ismiyle, ‘’dardıngaç’’ kelimesi sıkmak, germek anlamındaki tart- fiiliyle ilgilidir. Sadece ‘’bebek başlığı ve çocuk duvağı’’ tamlamalarında başlığın kime ait olduğu bebek, çocuk sözcükleriyle özel olarak belirtilmiştir. ’’Fes, Fesçik’’ kelimeleri ise özel ada yer verilmesi açısından dikkat çekicidir.

Çocuğun başını ve yüzünü örten diğer giysi adları şunlardır: enekçe, gugul, ırakçın, ingil, kavuk, kelik, kep, kukul, kukuleta, kullik, küf, küfe, örek, papak, paşak, pepe, şaklak, tata, tıkga, tülbent, yağlık’’. Köken açısından bakıldığında ‘’gugul, ingil, kukul, küfe’’ kelimeleri Yunancadan, ‘’kapşon, külah’’ Fransızcadan, ‘’çember, tülbent’’ Farsçadan, ‘’kukuleta’’ kelimesi İtalyancadan, ‘’kelik’’ Ermeniceden, ‘’şapka’’ Rusçadan, ‘’şubara’’ Slavcadan, ‘’takke’’ Arapçadan, ‘’kep’’ kelimesi ise İngilizceden alıntıdır. ‘’Bebek başlığı, çocuk duvağı, yüz örtüsü’’ dışındaki ifadeler kelime kuruluşundadır.

Ayak Giysileri

Çocuğun ayak giysileri ile ilgili sözlerin önemli bir bölümü alıntıdır ya da çocuk dilinden alınmıştır: ‘’abba, babaş, babba, babık, bébe, depte, papa, patik vb.’’ Kullanımlarda giysinin ayağa giyilmesi, ayağı gizlemesi, açık olması özelliği ve boyutu ön plandadır. ‘’Abık’’ kelimesi gizlemek anlamındaki abı- fiiliyle, ‘’çedik < iç+edik’’ iç ismiyle, ‘’gedik, gelik’’ kelimeleri kertilmiş, yarık, açık anlamındaki ket- fiiliyle, ‘’bandık’’ ve türevi kelimeler, ayağın ayakkabının içine girmesiyle, ban- fiiliyle, ‘’minik’’ kelimesi ise ayakkabının boyutuyla ilgili bir kullanımdır. Kelimelerde dudak ünsüzlerinden /b/ ve /p/ nin kelime başında yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu konuda tespit edilen diğer kelimeler şunlardır: ‘’cebcel, çöpü, delikli potin, depte, edik, galıç, kalik, katır, kedik, kıbı, kötene, papa, papa, papalik, pati, patili, pisi pisi, posdik, sekizyaşar’’.

Yemek Giysileri

Çocuğun yemek giysileriyle ilgili kullanımlarda giysinin temel işlevine, yapıldığı malzemeye, giysinin boyutuna, organ adlarına ve yön adına yer verilmiştir. ‘’Bağırlık,

bağırsalık, bağırtlak, döşlük, göğüslük'' kelimeleri organ adlarıyla, ''salyarlık, sellik, yaylıḫ'' bebeğin ağzından sızan sıvıyla, ''arḫaluḫ, öğnük, öncek, önlük, uğurcalık, uğurluk'' yön adıyla, ''kıskal'' kelimesi önlüğün boyutuyla, ''galbezi, gazbağı, gazbazı'' ise giysinin yapıldığı malzemeyle ilgili kullanımlardır.
Yemek giysilerini karşılayan diğer kelimeler ise şunlardır: ''bazrend, gazaba, hıla, mezgep, mızgap, siper, şabka, şalika, yallık''. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmıştır. Köken açısından bakıldığında ''mezgep'' kelimesi Ermeniceden, ''siper'' Farsçadan, ''şabka'' ise Rusçadan alıntıdır.

Bebek Bezi, Muşamba, Kundak, Kundak Bağı ve Diğer Kundak Malzemeleri

Küçük çocukların altına konulan, çocuğun sarıldığı giysilerle ilgili ifadeler, kullanılan malzeme, malzemenin temel niteliği, işlevi ve vücutta kullanıldığı bölgeyle ilgilidir. ''Köpeme, köpen, pamuklu'' kelimeleri eşyanın yapılış şekline, ''belek, çıkın, dolama bezi, sömelek, sümelek, sargı'' ise eşyanın temel işlevine, kullanılış şekline gönderimde bulunan yapılardır. Bu kelimeler içerisinde belek sözcüğü ve alafonları yaygın bir kullanım alanına sahiptir: ''belak, bele, beleg, belenk, belenti, bez belek vb.'' Bu sözcük tek başına kullanıldığı gibi ''belek bağı, belek çapıdı'' şeklinde isim tamlamaları, iç ve dış yön adlarıyla ''dış belek, iç belek'' şeklinde sıfat tamlamaları da oluşturulmuştur. Çocuğu ilk aylarda sarıp sarmalamaya yarayan bez için belek dışında kundak sözcüğü de türevleriyle birlikte yaygın bir şekilde kullanılmıştır: ''abanî kundak, büyük kundak, ġomdaḳ, gondak, gundak, kandak, ḳondaḳ, kundak, kundak bağı, kundak bezi ''.
''Apış arası bezi, apış bezi, ara bağı, ara bezi, bağırcak, bağırdak, dip bezi, kol bezi, etek, etek bezi, omuz bezi, üslük'' sözlerinde, apış, ara, bağır, dip, etek, kol, omuz sözcükleriyle eşyanın vücutta kullanıldığı bölgeye yer verilmiştir. ''Köpeme, köpen'' kelimeleri çoğalmak, kabarmak anlamındaki köp- fiiliyle malzemenin yapılış şekliyle, ''sömelek'' kelimesi ise içine çekmek anlamındaki söm- fiiliyle, eşyanın işleviyle ilgili kullanımlardır. Bunlar dışında tespit edilen diğer sözler şunlardır: ''bağcak, bėz, boğ, büven, çağıt, çığım bezi, çıkı, çirpek, çocuḳ bezi, çörgek, çüklük, dağarcık, eski, faşka, hafıt, höllük bezi, hörege, ḥubve, kımat, kolapana, kozan, kuskun, mivez, mumlu, örek, palas, palòl, pambık belek, pamuklu, pelana, pulus, tılyān, zakor''. Kullanımlardan ''ḥubve'' kelimesi Harezm Türkçesi, ''çörgek'' Kıpçak Türkçesi, ''çocuḳ bezi, iştek, tılyān'' kelimeleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ''İşştek, palas''

kelimeleri Farsçadan, ‘’kımat’’ kelimesi Arapçadan, ‘’kolapana’’ Yunancadan, ‘’pelana’’ Slavcadan, ‘’palòl’’ ise Ermeniceden alıntıdır.

İç Donu, Atlet, Hırka, Yelek, Gecelik, Zıbın, Tulum, Diğer Eşyalar ve Süslemeler

‘’Cici, cicili, cicisi’’ çocuk dilinden alınan genel anlamda, süsü ve süslü tüm giysileri karşılayacak şekilde kullanılan sözlerken diğerleri vücudun çeşitli bölümleri için kullanılan giysileri karşılar: ‘’bebek kaftanı, içlik, zıbın vb.’’ Kullanımlarda yön adı olarak iç ve dış sözcüklerine yer verilmiş ‘’iç atlet, iç donu, iç gömleği’’ şeklinde isim tamlamaları, ‘’dış zıbın’’ şeklinde sıfat tamlaması oluşturulmuştur. ‘’Hengillemek, hüngüllemek’’ fiilleri yansıma seslerin, ‘’kulak delmek’’ kelime grubu organ adının, ‘’ana kokusu kolyesi’’ tamlaması, akrabalık adının ‘’gecelik’’ kelimesi ise zaman adının kullanımı açısından dikkate değerdir. ‘’Çardak gülü iğnesi, keşkeş ve kulak delme, susma’’ uygulamaları, çocuk için süs unsurularıdır. Diğer kullanımlardan ‘’cıba, iç gömleği, mermerşahı’’ sözleri, vücudun üst kısmına giyilen yakalı, kollu giysiyi, gömleği, ‘’don, iç donu’’ vücüdun belden aşağısını saran iç giysisini, ‘’kemha, bebek kaftanı’’ uzun, süslü üst giysisini, ‘’gecelik, kirlik, zıbın’’ iç çamaşırı olarak giydirilen kısa ve kollu giysiyi, zıbını, ‘’tulum’’ kelimesi göğüs ve pantolon bölümü bitişik giysiyi, ‘’gazbağı’’ çocuk ceketini, ‘’yelek’’ ise bebeğin kolsuz ve kısa giysini karşılar. Kullanımlardan sadece Farsça ‘’kemha’’ kelimesi tarihî dönemlerden, Osmanlı Türkçesi döneminden, alınmıştır.

2.5.25. Lohusa Kadın

Yeni doğum yapmış kadınla ilgili sözlerin büyük bir kısmının Arapça, Ermenice ve Rumcadan alıntı olduğu tespit edildi: ‘’dığarık, dıgasken, lohusa, loḫusa ʿavrat, lohusa kadın, nevse, nifās’’. Türkçe ifadelerde doğum sonrası geçen süre, kadının hastalığı, iştahı ve emzikli olması gibi hususlar dikkate alınmıştır. ‘’Boğazkesen, bulamaç’’ sözleri kadının iştahıyla, ‘’çoralı’’ kelimesi hastalığıyla, ‘’emiklig işler, emiklig uraġut, emzikli, sütlü’’ kelimeleri kadının bebeğini ezirmesiyle, ona süt vermesiyle, ‘’kırklı’’ kelimesi ise doğum sonrası geçen süreyle ilgilidir. ‘’Beşiklig uraġut’’ tamlaması, araç adının kullanımı açısından dikkate değerken, ’’hamile yatmak‘’ deyiminde gebelik sonrası gereğinden fazla uzatılan istirahat süresine alay yolla bir gönderim söz konusudur.

Lohusa kadınla ilgili diğer kullanımlar şunlardır: ‘’râzıa yatmak, zaha, zece’’. Kullanıldıkları dönem açısından değerlendirildiğinde ‘’beşiklig uraġut, emiklig işler, emiklig uraġut’’ kelime grupları Karahanlı Türkçesi, ‘’nifās’’ kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, ‘’nüfesa’’ ise Kıpçak Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Dıgasken, dığarık’’ kelimeleri Ermeniceden, ‘’nevse, nifās, nüfesa’’ Arapçadan, ‘’lohusa’’ kelimesi ise Yunancadan alıntıdır.

2.5.26. Lohusalık Dönemi ve Süresi

Adlandırmalarda lohusalık süresine vurgu yapılmış, sayı adı olarak kırk ön plana çıkarılmıştır. ‘’Büyük kırk, yarı kırk’’ tamlamaları lohusalık için önemli olan yirmi ve kırk günlük süreyle ilgilidir. Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınan Arapça ‘iddet ve nifāsî kelimeleri yanında bu bağlamda ‘’lohusalık dönemi’’ tamlaması da tespit edilmiştir.

2.5.27. Lohusa Kıyafeti

Lohusa kadının başına örttüğü örtü için tespit edilen tek kullanımda ‘’al yağlık’’ şeklinde eşya ve renk adına yer verilmiştir.

2.5.28. Lohusa Yatağı

Kadının doğum sonrası yatmış olduğu yerle ilgili sözler ‘’yükter’’ kelimesi hariç isim tamlaması niteliğindedir. Kullanımlarda tamlayan unsur olarak ‘’lohusa, ter’’ sözcüğüne ve yatakta geçirilecek süreyi karşılamak için sayı adı yediye yer verilmiş, tamlanan unsur olarak ise yatılan yeri karşılayan döşek, oda, yatak sözcükleri ‘’loğusa döşeği, loğusa odası, ter döşeği, ter yatağı, yedi yeri’’ şeklinde kullanılmıştır.

2.5.29. Loğusa Ziyareti, Bebek görme

Doğum yapan anneyi ve bebeğini görmek için yapılan ziyaretle ilgili sözlere doğum olayı, doğumun kutsiyeti, lohusalık durumu, görülecek kişiler vb. hususlar yansımıştır. ‘’Bebe görme, bebe görmesi, bebe görmeye gitme, bebeğe gitme, bebek görme, bebek görümlülüğü, bebek kutlama, çocuk beneği, çocuk görme, çocuk görmesi, çocuk kademi, çocuk kutlama, çocuk yaşı, çocuk yoklama, körpe görümü, ninin bakmaya gitme, oğul yaşı, uşak görme, uşak görmeye gitme’’ kelime gruplarında yeni doğan

canlı; bebek, çocuk, körpe, ninin, oğul ve uşak kelimeleriyle kullanımlara yansırken, ‘’Dığasken görmek, kadının üstüne gitme, loğusa bakma, loğusa görme, loğusa görümlülük, loğusa görümü, loğusa yoklatma, loğusa ziyareti, lohsa bellemek, lohusa bakma, lohusa yoklaması, lohusaya gitme, nevse belleme, nevse görme‘’ yapılarında yeni doğum yapmış olan kişi, Rumca Lohusa, Arapça nevse, Ermenice dığasken ve Türkçe kadın sözcükleriyle ön plana çıkarılmıştır.

Ziyaret doğum münasebetiyle yapıldığı için doğ- fiili de ifadelere geniş ölçüde yansımış ‘’doğacı, doğda, doğdu görmeye gitme, doğduluğa gitme, doğduluk, doğduya gitme, doğguç, doğguça gitme, doğguluğa gitme, doğum görme, doğum görümü, doğum tebriği, doğuya gitme’’ şeklinde pek çok kelime türetilmiştir. ‘’Gözaydın, gözaydına gitme, gözaydınlama, gözaydınlanma; Hayırlı olsun; hayırlı olsuna gitme, mübarek olsuna gitme’’ sözleri, doğumun kutlu bir olay olmasıyla, ‘’geçmiş olsuna gitme, gör ėtmek, görme, hatır sorma ziyareti, uğrak, uzun ömre gitme, yoklama, yoklamak, yoklatmak’’ ifadeleri ise ziyaretin bir tür sağlığı sorma amacı taşımasıyla ilgilidir. Bu hususta tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ‘’barama, beşik görme, serdayin, töre’’.

2.5.30. Ziyaret Esnasında Söylenen Sözler

Aklı Başında, Sağlam Karakterli, Aranılan Bir İnsan Olma

Her şeyiyle mükemmel bir insan olma düşüncesi, ‘’adam olmak, dört başı mamur olmak, dört başı tekmil olmak‘’ deyimleriyle ‘’Allah dört başı tekmil etsin; Büyüsün adam olsun; Dört başı mamur olsun’’ şeklinde ifade edilirken, sağlam bir karakter ve kişilik yapısı için bina sözcüğü ‘’Allah binalı etsin; Binası bek olsun; Binası sağlam olsun; Köklü binalı olasın’’ şeklinde kullanılmıştır. Tespit edilen diğer dilek ifadelerinde akıl, fikir kavramı önemsenirken bir örnekte çocuk ile ekmek tahtası arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur: ‘’Allah akıl fikir versin; Akıllı kemalli olasın; Ekmek tahtası gibi kulunçlu bir evlat olsun; Kıymetin bol olsun’’.

Baht, Kader Açıklığı

Doğan çocuğun bahtının, kaderinin açık olmasıyla ilgili dilek ifadelerinde gelecekte yaşanması istenen mutlu, güzel günler; baht, devlet, hayır, kadem, kader, kısmet, nasip şans, taht sözcükleriyle temsil edilmiştir. Bunun yanında organ adı baş sözcüğüyle talih,

mutluluk anlamındaki devlet sözcüğü bir araya getirilerek ‘’Allah çoruma çocuğuma baş devleti versin; Ayağı kudumlu (kademli), başı devletli olsun; Başı devletli olsun‘’ şeklinde yapılar da oluşturulmuştur. Renk adı olarak ise olumlu çağrışımları olan saflığı, temizliği temsil eden ak sözcüğü ‘’Ak bahtların, altın tahtların olsun’’ şeklinde kullanılmıştır. Baht, kader açıklığı bağlamında tespit edilen diğer cümleler ise şunlardır: Allah çoluğuma çocuğuma hayırlı yazılar yazsın; Allah hayırlı günlere bıraksın; Allah’ım çocuklarıma hayırlı kader aç; Ben seni gördüm, sen de iyilik gör; Hayırlı günlere yetişesin; İyi günler göresin; Kısmetli büyüsün; Nasipli, kısmetli olsun; Rabb’im hayırlı mürüvvetler nasip ede; Şansın bol olsun’’.

Mutluluğuna Şahit Olma

Bir anne baba için en gurur ve mutluluk verici anlar, çocuklarının sünnet, evlilik gibi törenlerine şahit oldukları zamanlardır. Bu törenler ‘’Büyüsün gelin olsun; Gelinliğini görürüz inşallah; Sünnetliğini de görürüz inşallah’’ şeklinde doğrudan ifade edildiği gibi murat, mutluluk, mürüvvet kelimeleriyle ‘’Allah evladının muradını göstersin; Çocuğunuzun mürüvvetini görün; Evlatlarının (mutlu) gününü göresin; Mürüvvetini göresin’’ şeklinde de temsil edilmiştir. ‘’Evladının barını (meyve) yiyesin’’ sözünde ise meyve sözcüğüyle kastedilen torundur. ‘’Gününü görmek’’ ifadesi ise deyim kuruluşunda olmasıyla diğerlerinden ayrılır.

Sağlıklı, Uzun Ömürlü Olma ve Analı Babalı Büyüme

Çocuğun sağlıklı, uzun, analı babalı bir yaşam sürmesi yönündeki ifadeler, iyi niyet, temenni ifadesidir. Uzun ve sağlıklı bir yaşam temennisi doğrudan yaş ve ömür sözcükleriyle ‘’Allah uzun ömür versin; Ömrü uzun, düğünü güzün olsun; Ömrü uzun, rızkı bol olsun; Ömrün çok ola; Ömrüyle yaşasın; Ömürlü olsun yavrucağızımız; Sular kadar ömrün olsun; Uzun ömürlü olasın; Yaradandan dilerim su gibi ömrün uzun ola; Yaşı uzun olsun; Yaşıyla yaşasın; Yavrum sen binbir yaşa; (Yavrum) ulu çaylar ömrün olsun; (Yavrum) Tanrı sana ömür versin’’ şeklinde verilmekle birlikte yaşlılığı çağrıştıran akrabalık adları dede ve nine, renk adı ak, organ adı el ve ayak sözcükleri de bu bağlamda kullanılmıştır: ‘’Ak sakallı dedecik olursun; Ak sakallı olsun; El öpenin çok olsun; Eli asalı ninecik olursun; Elin ayağın düzgün olsun; Saçın ağarsın’’. Uzun ömür dilenen canlı ise bebek, çocuk, evlat, fazlalık, uşak, yavrucak, ziyade sözcükleriyle ‘’Allah çoluğunu çocuğunu kazalardan belalardan yarlıgaya (esirgeye,

koruya); Allah evlatlarını bağışlasın; Allah oğul uşak acısı vermesin; Allah yavrunuza sağlıklı yaşlar versin; Bebeğin yaşı uzun olsun; Çoluğunla çocuğunla yaşa; Çoluk çocuğunla yaşa; Evladınla bin bir yaşa; Fazlalığın analı babalı büyüsün; Oğul yaşınız uzun olsun; Yavrucuğum babalı büyüyesin; Ziyadeniz, analı babalı büyüsün'' şeklinde temsil edilmiştir.

Hayatta yalnız kalmama, analı babalı büyüme temennisinde, akrabalık adları anne ve baba sözcüğü ''Allah analı babalı büyütmek nasip etsin; Allah analı babalı büyütsün; Allah analı babalı etsin; Allah anana babana bağışlasın; Allah ananı babanı sana bağışlasın; Allah seni anana babana bağışlasın; Analı babalı büyüyesin; Anan baban eksik olmaya; Anan baban sağ ola; Ananı babanı başından eksik etmesin; Anasıyla babasıyla uzun ömürlü olsun; Anasız kalmayasın'' şeklinde kullanıldığı gibi, onları temsilen organ adı göz sözcüğü de ''Allah dört göz arasından ayırmasın; Allah dört gözden ayırmasın; Allah kimsenin evladını, dört göz önünden uzak tutmasın; Dört gözden ayırmasın; Dört gözle büyüsün; Tanrı onları, dört gözden ayırmasın'' şeklinde kullanlara yansımıştır. Konuyla ilgili tespit edilen diğer temenniler şunlardır: Allah ağrı acı göstermesin; Allah ata duasını başından eksik etmeye; Allah bağışlasın; Allah elem keder vermesin; Allah onu ölmezler defterine yazsın; Allah sana bıraksın; Allah seni bağışlaya; Allah yatağını dolu kaldırsın; Boya posa yetesin; Büyüdüğünü görürüz inşallah; Çizgisi uzun ola; Güle güle büyüt; Günün uzun olsun; Kazasız belasız büyüyesin; Yatağın dolu kalkasın''.

Ailesine ve Devlete Hayırlı Evlat Olma

Çocuğun ailesine, devletine faydalı, iyi bir evlat olması yönündeki ifadelerde çocuğun sorumlu olduğu kutsallar devlet, millet, vatan sözcüğüyle yapılacak yararlı, iyi işler ise hayır ve salih sözcüğüyle ''Allah hayırlı etsin; Allah vatana, millete bağışlasın; Devlet hayrını görsün; Devlete, millete hayırlı olsun; Hayırlı evlat olasın; Hayırlı ve salih olasın; Hayırlı ömürlü olsun; Üstü ekmekli, yüzü hayırlı olsun'' şeklinde ifade edilmiştir.

Bereket, Uğur, Kut Getirme

Yeni doğan çocuğun aileye iyilik, şans, talih, bereket getirmesi yönünde temenni ifadeleri de kullanılmaktadır. ''Anneliğin mübarek olsun'' cümlesi anneyle diğer sözler ise yeni doğan çocukla ilgilidir: ''Allah kademli etsin; Döşeğin hayırlı olsun; Hayırlı

olsun; Mübarek olsun; Oğul yaşın kutlu olsun; Yuvanıza bereket getirsin; Yuvanıza neşe katsın''. Talih, şans anlamında en sık kullanılan sözcük uğurdur: ''Ayağı evinize uğur getirsin; Evinize uğur getirsin; Uğurlu kademli olsun; Uğuru yarasın''.

Göz Aydınlığı, Geçmiş Olsun Dileği

Annenin ve bebeğin doğum hadisesini sağlıklı bir şekilde atlatmasından dolayı anneye ve bebeğe yönelik geçmiş olsun mahiyetindeki sözlerde daha çok şükür ve memnuniyet ifadelerine yer verilmiştir: ''Allah kurtardı; Elin ayağın kavuştu, çok şükür; Geçmiş olsun; Gözünüz aydın olsun; Kırk bir kere maşallah; Şükürler olsun''.

Lohusalığı Kısa Sürede, Sağlıklı Bir Şekilde Atlatma

Lohusalığın kısa sürede, sağlıklı bir şekilde atlatılmasıyla ilgili tespit edilen iki cümlede de eşya adı döşek sözcüğüne ''Döşeğin hafif olsun; Döşeğin yelincek ola'' şeklinde yer verilmiştir.

Kız Çocuğa Yönelik Teselli İfadeleri

Erkek çocuğu soyu devam ettiren, ailenin toplum içerisindeki sosyal statüsünü artıran, ekonomik yükünü hafifleten bir değer olarak görülmesi nedeniyle istenen bir cinsiyettir ama ailenin erkek çocuğu olmamışsa ya ''Kız daha vefalı olur'' gibi ifadelerle kız çocuğun olumlu yönleri ön plana çıkarılır ya da yaşamını birleştireceği damat adayıyla bu eksikliğin giderilmesi yönünde teselli ifadeleri kullanılır: ''Aslan adamın aslan damadı olur; Hayırlı damatlar''.

2.5.31. Lohusaya Verilen Hediyeler

Lohusa kadına getirilen hediyelerle ilgili sözlerde ziyaret ya da sağlığını sormak amacıyla birisine gitmek anlamındaki kelimelerin ''ḫāṭır ṣorma, yoklamak, yoklamalık'' şeklinde götürülen hediyeyi karşılayacak şekilde kullanıldığı görüldü. Bunlar dışında ''arılık'' kelimesi saf, temiz anlamındaki arı sözcüğüyle, lohusa kadının sağlığına kavuşması, bir anlamda temize çıkmasıyla ilgilidir. Hediyeleri karşılayan diğer sözler şunlardır: ''göbek parası, geyvend, göyünakçası''. Kullanımlardan ''ḫāṭır ṣorma'' kelime grubu tarihî dönemlerden, Osmanlı Türkçesi döneminden, ''arılık,

geyvend, gönülakçası, yoklamak, yoklamalık'' sözleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.5.32. Bebeğe Hediye Verme Geleneği ve Verilen Hediyeler

''Doğduluk, doğu, doğuluk, görme, sorguç'' kelimeleri verilen hediyeleri, diğerleri ise söz konusu geleneği karşılar. ''Beşik düşümü, beşik görme'' tamlamalarında eşya adı beşik sözcüğüne yer verilmiştir. Argoda kullanılan ''sıçanlamak'' fiili ise hayvan adıyla ilgili olup ziyaret sırasında bebeğe verilen hediyelerin küçüklüğüne paralel bir kullanımdır. ''Sorguç'' kelimesi Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.5.33. Lohusa Ziyaretine Gelenlere İkram Edilenler

İkram edilen yiyeceklerin çerez, şeker ve şekerli gıdalar olduğu ve bu gıdaların da ''irmik helvası, kaynar, lohusa şerbeti, tarçın şerbeti'' şeklinde sözlere yansıdığı görülmektedir. ''İrmik helvası'' yemeği, kız çocuğun doğumu vesilesiyle dağıtılırken, ikram edilen diğer yiyeceklerde cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Sadece ''lohusa şerbeti'' tamlamasında lohusa sözcüğüyle yemeğin veriliş nedenine temas edilmiştir. Bu bağlamda tespit edilen Anadolu ağızlarında kullanılan diğer sözler şunlardır: ''göbedek, göbet, gödemek, geyvend, görek, gözebana''.

2.5.34. Lohusa Kadınlara ve Bebeklere Musallat Olduğuna İnanılan Kötü Ruhlar ve Sihrî Güçler

Alkarısı, Albasması, Cin Çarpması vb. Kötü Ruhlar

Lohusa kadınlara ve yeni doğmuş bebeklere musallat olan kötü ruhlar için kullanılan adlandırmalarda renk adlarına, cinsiyet bildiren kelimelere, coğrafi terimlere, olağanüstü, sihrî güçlere ve gün adına yer verilmiştir. Renk adı olarak başta al olmak üzere kara ve sarı kelimeleri ''al, al hastalığı, alacama, kara albastı, sarı albastı'' şeklinde kullanılmıştır. Kadın olduğu tasavvur edilen bu sihrî gücü karşılamak için cinsiyet bildiren ana, gelin, kadın, karı, kız sözcüklerine ''alanası, alcıkarı, algelini, alkarısı, alkızı'' şeklinde yer verilmiştir. Coğrafi terimlerin kullanıldığı ''ay okşaması, aya bakma, aybastı, aydaşık, yėl ḳapma, yėlpinmek, yıldız göreceği'' ifadeleri çocuğun maruz kaldığı hastalıkla ay, yıldız ve yel arasında kurulan ilgiyle, ''albis, cin, cin degüşüğü, cin uğrağı, şeytan değiştirmesi'' sözleri bu kötü ruhların cin ve şeytan olduğu

algısıyla ilgilidir. Kötü ruhlara maruz kalan kadın ve çocuk için kullanılan ‘’ağırlık çökmek, albasan, albası, albasmak, albasması, albastı, basık, basılma, basılmış, baskın, baslan, çalıntı, değişme, deyişik, uğrak, uğramaca olmak, üstüne ağırlık çökme’’ sözleri kötü ruhların kadın ve çocuklar üzerindeki bunaltıcı, boğucu etkisiyle ve çocuk ve kadının ruhunun değiştirildiği algısıyla ilgilidir. ‘’Çarşamba karısı’’ tamlaması ise gün adının kullanımı açısından dikkate değerdir.

Bunlar dışında olumsuz güçleri karşılamak için ‘’kabus, korḫılığ’’ kelimelerine de yer verilmiştir. ‘’Alıḳmaḳ’’ fiili ise lohusa kadının bakmasından dolayı bozulan her şey için kullanılır. Kötü ruhları karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’abası, aldız, alkanası, cadı karısı elkanası, gizli giz, haylanma, helike, humma-yı nifasi, karıştı, kız tabesi, komos, koncolos, kümü, oğlan tabesi, ölü kırkı, tıbıka, tıbıkalı’’. Kullanımlar içerisinde ‘’alıḳmaḳ, yėl ḳapma, yėlpinmek’’ fiilleri Karahanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Koncolos’’ kelimesi Yunancadan, ‘’tıbıka’’ Ermeniceden, ‘’kabus’’ ise Arapçadan alıntıdır.

Kırk Basması, Kırk Karışması

‘’Aydeş çocuk, barartı, baskın, kırk basığı’’ sözleri kırk basmasına, karışmasına uğramış çocuğu karşılarken, diğerleri kırk basması, kırk karışması durumunu ve bu durumdan kaynaklanan hastalıkları karşılar. Pek çok kullanımda sayı adı kırk sözcüğüne yer yerilirken, olumsuz güçlerin çocuk üzerindeki etkisini ifade etmede bas- fiili yanında, düş- ve karış- fiilleri de ‘’kırk basmak, kırk basması; Kırk bastı; kırk düşmesi, kırk karışması; Loğusa bastı’’ şeklinde kullanılmıştır. Hayvan adı olarak ise kedi ve köpeğe ‘’kedi kırkı, köpek kırkı’’ tamlamalarında yer verilmiştir. Konuyla ilgili diğer kullanımlar ise şöyledir: ‘’gıyılmak, haşirik, ölü kırkı’’. Yapısal açıdan bakıldığında ‘’Kırk bastı; Loğusa bastı’’ ifadeleri cümle, ‘’barartı, baskın, baskınlık, gıyılmak, haşirik’’ kelime, diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır.

2.5.35. Kötü Ruhlardan Koruma ve Tedavi Amaçlı Uygulamalar

Kırklama, Kırk Çıkarma

Tespit edilen ifadeler daha çok kırklama ritüelinde söylenen sözlerden, iyi dileklerden oluşmuştur. Kötü ruhların çocuk ve anne üzerindeki etkisi bas- ve karış- fiilleriyle ‘’Biz kırkına bastık, kırk bizi basmasın; Kırk beni basacağına, ben kırkı basayım; Buna kedi

kırkı, mal kırkı karışmış'' şeklinde, olumsuz güçlerin etkisinden kurtulma durumu ise ayır-, çık-, dök- fiilleriyle ''Buralara ayırt; Çıktı kırkı, gitti korku; kırk ayırma, kırk ayırma töreni, kırk ayırması, kırk ayırttırma, kırk çıkarma, kırk dökme; Kırk çıksın gitsin bu evden; Kırk çıktı; Kırk, elli, altmış, yetmiş, çıkmış gitmiş; kırkı çıkmak; Kırkı çıksın, üstümüzde kalmasın; kırkı dökülmek, kırkını çıkarmak'' şeklinde ifade edilmiştir. ''Kırk kavurma, kırk kavurması, kırk lokması, kırk pişirme, yemek ziyafeti'' tamlamaları ise kırklama ritüelinde verilen yemekle, ziyafetle ilgilidir. Konuyla ilgili tespit edilen diğer pek çok ifadede kırk sayısının kullanıldığı görülmektedir: ''kırk cemiyeti, kırk kırk; Kırkı kırkladım, kırk birinde pakladım; Kırkın baskını, ürküntüsü çocuktan gitsin, ürküntü bu ateşten korksun; kırklama, kırklamak, kırklanma, kırklanmış, kış kış kırk; Ne kesiyorsun ? Kırk kesiyorum; Yer gök şahit olsun, bunun kırkı çıkmıştır''. Bunlar dışında ''Arılık duruluk, derdin, marazın gitsin; aklınla güzelliğin kalsın; aydaşlama, döşek kalkma, kurşun dökme, murtlamak'' kullanımlarına da rastlanmıştır.

Yapısal açıdan bakıldığında ''aydaşlama, kırklama, kırklamak, kırklanma, kırklanmış, murtlamak'' ifadeleri kelime, ''Biz kırkına bastık, kırk bizi basmasın; Buna kedi kırkı, mal kırkı karışmış; Çıktı kırkı gitti korku; Kırk beni basacağına, ben kırkı basayım; Kırk çıksın gitsin bu evden; Kırk çıktı; Kırk, elli, altmış, yetmiş, çıkmış gitmiş; Kırkı çıksın, üstümüzde kalmasın; Kırkı kırkladım, kırk birinde pakladım; Kırkın baskını, ürküntüsü çocuktan gitsin, ürküntü bu ateşten korksun; Ne kesiyorsun ? Kırk kesiyorum; Yer gök şahit olsun, bunun kırkı çıkmıştır'' ifadeleri cümle, diğer kullanımlar ise kelime grubu kuruluşundadır.

Uygulamada Kullanılan Malzemeler

Su

Kırklama işleminde kullanılan su için sayı adı kırk yanında ritüelde kullanılan sıvı da sözlere yansımış ''kırk suyu, kırklık suyu'' şeklinde isim tamlamaları oluşturulmuştur.

Suya Atılan Nesne

Kırk suyuna atılan kırk adet gümüş para için sayı adı kırk sözcüğünden ''kırklık'' kelimesi türetilmiştir.

Kırklama Çeşitleri

Üçüncü Gün Yapılan Kırklama

Doğumun üçüncü günü yapılan kırklama için sayı adı üçten ‘’üçleme’’ kelimesi türetilmiştir.

Beşinci Gün Yapılan Kırklama

Doğumun beşinci günü yapılan kırklama için sayı adı beşten ‘’beşleme’’ kelimesi türetilmiştir.

Yedinci Gün Yapılan Kırklama

Doğumun yedinci günü yapılan kırklama için tüm kullanımlarda sayı adı yedi sözcüğü kullanılmıştır. Yedi sözcüğü ‘’yedi, yedileme, yedilenmek’’ şeklinde tek başına kullanıldığı gibi, ‘’yedi döşeği kalkması, yedi kırk, yedi kırkı uçurma, yedi suyu, yedi yatağı’’ şeklindeki kelime gruplarında tamlayan unsur olarak da yer almıştır. ‘’Yedi suyu’’ tamlaması, kırklama ritüelinde kullanılan sıvıyla, ‘’yedi yatağı ve yedi döşeği kalkması’’ ise yatılan yerle ilgili eşya adlarının kullanıldığı yapılardır.

Onuncu Gün Yapılan Kırklama

Doğumun onuncu günü yapılan kırklama için sayı adı ondan ‘’onu dökme’’ şeklinde bir kelime grubu oluşturulmuştur.

Yirminci Gün Yapılan Kırklama

Doğumun yirminci günü yapılan kırklama için sayı adı yirmi yanında, nitelik belirten küçük ve yarı sözcüğü kullanılarak ‘’küçük kırk, yarı kırk, yirmi kırk’’ şeklinde sıfat tamlamaları oluşturulmuştur.

Kırkıncı Gün ve Sonrasında Yapılan Kırklama

Doğumun kırkıncı günü ve sonrasında yapılan kırklama için kırk sayısı yanında ritüelin niteliğini belirtmek için ‘’büyük, kırk, koca, son, tam’’ sıfatları ‘’büyük kırk, koca kırk, son kırk, tam kırk’’ şeklinde kullanılmıştır. İfadeler içerisinde sadece ‘’kırk kırkı’’ yapısı isim tamlaması, diğerleri sıfat tamlaması kuruluşundadır.

Hamamda Yapılan Kırklama

Kırk çıkarma işlemi hamamda da yapılabilmektedir. Hamamda uygulanan kırklama ritüeliyle ilgili sözlere ritüelin yapıldığı yer yanında, uygulamanın yapıldığı gün ve kimin için yapıldığı da yansımıştır. ‘’Kırk dökme hamamı, kırk hamamı, yirmi hamamı’’ kelime gruplarında hem sayı hem yer adına, ‘’lohusa hamamı, nevse hamamı’’ tamlamalarında ise yer adıyla birlikte uygulamanın kimin için yapıldığı bilgisine yer verilmiştir. ‘’Löhusa alatı’’ sözü diğerlerinden farklı olarak hamam sonrası bütün vücuda sürülen baharatla ilgilidir.

Kırklama Sonrası Gezme, Ziyaret

Kırk gün dolduktan sonra anne ve bebeğin akrabalara, komşulara yaptıkları ziyaretle ilgili kullanımlara bakıldığında ‘’helehet’’ kelimesi, gezme sırasında çocuğa verilen hediyeyi, ‘’kırk yumurtası’’ tamlaması çocuğun koynuna koyulan yumurtayı karşılarken, diğer ifadeler doğrudan yapılan ziyareti, geziyi karşılar: ‘’bebek gezmesi, kırk hayırlama, kırk kovalama, kırk uçurmak; Kırkın anacı çıktı, bebek gülüyor, ayak tutuyor’’. Anadolu ağızlarından alınan ‘’helehet’’ kullanımı kelime, ‘’Kırkın anacı çıktı, bebek gülüyor, ayak tutuyor’’ ifadesi cümle diğerleri ise kelime grubu kuruluşundadır.

Koruma ve Tedavi Amaçlı Diğer Uygulamalar

Çocuğu ve anneyi kötü ruhların etkisinden koruma ve tedavi etme amaçlı uygulamalar daha ziyade töresel-büyüsel niteliklidir. ‘’Alcı, al ocağı, ocaklı’’ sözleri anne ve çocuğu kötü ruhların etkisinden koruyan kişilerle ilgiliyken, diğer ifadeler anne ve çocuğu koruma ve tedavi etme amaçlı söz ve uygulamaları kapsar. Bu uygulamalarda daha çok birtakım eşyaların takılması, taşınması ya da değiştirilmesi söz konusudur. İfadelerden ‘’afsunlama, basuk darmanı, iğne değiştirme, iğne takma, burç dökme, çember değiştirme’’ yapılan uygulamaları, ’’al çabıdı, al gömleği, al takkesi, kırmızı kurdele, polef, şeytan halkası’’ tamlamaları korunma amaçlı kullanılan eşyaları, ‘’Adı taş altında kalsın; Bu iğneyi sana, seni de Allah’a emanet ettim; Çocuk uyuyor; Halasının kulağına it sıça; Al arığını, ver bizim mısmılımızı; Al çürüğü, ver sağı; Al mı seni gördü, sen mi alı gördün; Albastıyı süpürdüm, aldım, gittim’’ ifadeleri ise ritüellerde söylenen sözleri

içerir. Sözlerden eşya adı olarak daha çok iğnenin, renk adı olaraksa sadece alın kullanıldığı görülmektedir.

2.5.36. Nazar

Nazar, kıskançlıkla ve hayranlıkla bakıldığında çocuğa zarar verdiğine inanılan kötü, olumsuz bakıştır. Nazar sözcüğü ''Allah katı nazardan saklasın; Allah nazardan saklasın; Allah seni nazardan saklaya; Nazar değmesin yavruma; Nazar değmez inşallah; nazar yere; Nazardan çocuk çatlayacağına, taş çatlasın'' şeklinde temenni ifadelerinde kullanılmıştır. Nazarın bakışlarla ilgili olduğu düşünüldüğünden organ adı göz sözcüğü de ifadelerde yaygın bir şekilde kullanılmış, olumsuz bakışı, sıradan bakıştan ayırmak için bed, kötü gibi sıfatlara yer verilmiştir: ''bed göz, kötü göz vb.'' Olumsuzluklar sadece ''Allah bed gözlerden esirgeye; Allah kem gözden saklasın; gög göze gelme, gözle dokunmak; Bu çocuğa göz edenlerin gözlerini patlatıyorum; Gözümüz değmez inşallah; gözün götüne'' şeklinde gözle ilişkilendirilmemiş, nefes ve dille de bağlantılandırılmıştır: ''Allah kötü gözden, kötü nefesten esirgesin; Allah kötü gözden, yavuz dilden saklasın; Allah pis nefesten esirgeye; Kem söze uğradı''.

Çocuğu nazardan korumak için hayranlık ve sevgi ifade eden sözler yerine ''boklu, çirkin, çirkin çağa, maskara, piç kurusu, pis, pis çağa'' şeklinde yerici sözler de kullanılmaktadır. Bunlar dışında ''boncuk, mavi boncuk, nazar boncuğu, sıḫıboncuğu, siyah boncuk, tacı boncuğu, tazı boncuğu'' kelime gruplarında nesne ve renk adına, ''altın takma, kazan karası sürme, kömür saymak, kömür söndürme, ocak karası sürme'' yapılarında maden adı kömür ve altına, ''tuz çatlatma, tuz çevirme, tuz patlatma'' kullanımlarında ise billursu bir madde olan tuza yer verilmiştir. Bu uygulamalar, nesne olarak boncuğun, renk olarak mavi, sarı ve siyahın, kimyevi madde olarak tuzun, maden olarak altının ve kömürün nazara karşı gücünden istifade etme düşüncesiyle ilgilidir. ''Çitlembik, üzerlik'' kelimeleri bitki adlarının kullanıldığı yapılardır.

Bu konuda tespit edilen diğer ifadelerden ''Altmış yetmiş, çıkmış gitmiş; Yüz bin erlik, yüz bin arlık; gitsin ağırlık, gelsin yeynilik; ısrıḳ; tu tu, tu sana, tü, tü… maşallah'' çocuğu nazardan korumaya yönelik sözleri, ''armudî, çitlembik, egit, eşik kesme, evrasa, firkete takma, gayret kuşağı, gece uykuluğu, ḫaṭṭ-ı nil, iki kaşın arasına işaret koymak, kurşun dökmek, mum dökme, maşallah, tedsim, tütsülemek, uyku muskası'' ise somut uygulamaları ve uygulamada kullanılan eşyaları içerir. ''Çocuklu ev nazar, çocuksuz ev nazar'' atasözü çocuklu ve çocuksuz evle ilgili bir tür karşılaştırmayken,

‘’gıldırma’’ kelimesi emzikli kadının göğsünün nazardan şişmesi durumunu karşılar. Kullanımlardan ‘’ısrıḳ’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’armudî, ḫaṭṭ-ı nil, tedsim’’ sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.5.37. Hastalıklar, Sancılar ve Ölüm

Üşütme, Sancılanma ve Diğer Hastalıklar

Lohusa kadında meydana gelen rahatsızlıklarla ilgili sözlere, umulan şeylerin elde edilmemesi, memede süt birikmesi, soğuk su içme, üşütme, ateşlenme, hastalık tam iyileşmeden yataktan erken kalkma gibi durumlar yansımıştır. ‘’Umaca olmak, umma olmak, ummaca, ummak, umsuluk olmak, umsunluk, umsunmak, umsunuk, umsunuk olmak, umsuruk‘’ ifadeleri umulan şeylerin elde edilememesiyle, ‘’kardı, soğuklama’’ kelimeleri içilen soğuk suyla, ‘’ḥummā-yı nifāsiyye, lohusa humması’’ tamlamaları yakalanılan ateşle, ‘’burç, punç oynamak, son sancı’’ kelime ve kelime grupları çekilen sancıyla ‘’simlemek’’ fiili üşütme hâliyle, ‘’uzelmak’’ lohusa yatağından erken kalkma durumuyla, ‘’kıldırık olmak, kıldurmak; Memeye kıl durmuş’’ ifadeleri ise memede süt birikmesiyle ilgilidir.
Kullanımlardan sadece ‘’ḥummā-yı nifāsiyye’’ tamlaması tarihî dönem metinlerinden, Osmanlı Türkçesi döneminden, alınmıştır. ‘’Lohusa humması’’ dışındaki diğer ifadeler Anadolu ağızlarına özgüdür. Yapısal açıdan bakıldığında ‘’Memeye kıl durmuş’’ ifadesi cümle, ’’ḥummā-yı nifāsiyye, kıldırık olmak, lohusa humması, punç oynamak, son sancı, umaca olmak, umma olmak, umsuluk olmak, umsunuk olmak’’ kelime grubu diğerleri ise kelime kuruluşundadır.

Hastalıktan Koruma, Hastalığı Tedavi Etme

Lohusa kadını hastalıklardan korumak veya hastalıklarını tedavi etmek, sancıları dindirmek amaçlı uygulamalar, geleneksel tıpla ilgili olup genellikle bitkilerden elde edilen ilaçlar, macunlar kullanılmıştır: ‘’eğercemayana’’ kelimesi lohusanın sancılarını dindirmek için kullanılan otu, ‘’höllük’’ lohusanın altına konulan toprağı, ‘’şüdüt’’ lohusa için yapılan macunu, ‘’şüdüt çalmak’’ kelime grubu hamamda lohusaya şüdüt denilen macunu sürme uygulamasını, ‘’lokusa çarpması’’ lohusanın göğsünü tedavi etmek için uygulanan işlemi, ‘’nevse emi’’ kırk hamamında anneye sürülen ilacı, ‘’sancı

kesme'' ise lohusanın kocasının temsilî olarak suyu kesme uygulamasını kapsar. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Ölüm ve Korkusu

Cümlelerde lohusa için doğum sonrası geçirilecek kırk günlük sürenin önemi, bu süre atlatıldıktan sonra ölüm riskinin kalmayacağı, bu süre içerisinde ölen kadının ise cennete gideceği algısı yansıtılmıştır: ''Kırkı çıktı, korkusu çıktı; Kırklı kadının kırk gün mezarı açıktır; Loğusa ölen, cennete gider''.

2.5.38. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları

2.5.38.1. Ateşli Hastalıklar

Havale

''Havale'', genellikle çocuklarda görülen ateşli veya ateşsiz çırpınma nöbetleri şeklinde kendini gösteren bir hastalıktır (TS, 2011: 1064). İfadelere hastalığın belirtileri, temel nitelikleri, hangi yaş döneminde görüldüğü, hastalığa karşı oluşan korku, kaygı duyguları, hastalığa bakış açısı yansımıştır. ''Adı batasıca; Adını eller alsın'' ifadeleri hastalığa karşı oluşan korku ve kaygı duygularını, hastalığın ciddiyetini ortaya koyan yapılardır. ''Belen'' kelimesi hastalığın çocukta korku, ürküntü duygusu neticesinde geliştiği algısıyla, ''oġlan hastalıġı, oġlancuḳlar hastalıġı, oğlanlık, ümmü's-sıbyan'' kelime ve kelime grupları hastalığın görüldüğü yaş devresiyle ilgilidir. ''Oğlan boncuğu, boncuk'' sözlerinde ortası delik, yuvarlak ve renkli süs tanesi boncuğun kullanımı, yüksek ateşin etkisiyle çocukta görülen, şekilce boncuğu andıran ter damlalarıyla, ''karabasan, karabasma'' ifadelerinde renk adı olarak olumsuz çağrışımları olan kara sözcüğünün kullanımı, hastalığa bakış açısıyla hastalığın ciddiyetiyle, bas- fiili, yüksek ateşin etkisiyle çocuğun üzerine çöken bunaltıcı, boğucu, sıkıcı hisle, ''oynama, oynatma, uçuk'' kelimeleri ise nöbet sırasında çocukta görülen istem dışı davranışlarla kendinden geçme hâliyle izah edilebilir. Bu bağlamda tespit edilen diğer bir kelime ise ''debiyet''tir. ''Oğlan hastalığı, oğlancuklar hastalığı, ümmü's-sıbyan'' 'kelime grupları Eski Anadolu Türkçesi döneminden, diğer ifadeler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Havale Hastalığına Tutulma

Genellikle çocuklarda görülen ateşli veya ateşsiz çırpınma nöbetleri şeklinde kendini gösteren hastalığa yakalanma durumunu için ‘’belen, havale, huy, oğlanlık, uçuk sözcüklerine bas-, gel-, ol-, tut- yardımcı fiilleri getirilerek ‘’belen olmak, havale gelmek, huy basmak, oğlanlık olmak, uçuk tutmak’’ şeklinde kelime grupları oluşturulmuştur. ‘’Belinlemek, uşaklamak‘’ fiilleri ise kelime düzeyindeki kullanımlardır. Farsça ‘’huy’’ kelimesi hastalığın temel niteliği olan yüksek ateşe bağlı terle, ‘’uçuk’’ ise nöbet sırasında kendinden geçme hâliyle ilgilidir. ‘’oğlanlık ve uşaklamak’’ sözlerinde küçük çocuk anlamındaki oğlan ve uşak sözcüklerinin kullanımı ise hem kendinden geçme hâliyle hem de hastalığın geçirildiği yaş dönemiyle ilgili olmalıdır. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Havale Hastalığına Tutulan Kişi

Hastalığa yakalanan kişiyi karşılamak için ‘’havale ve uçuk’’ sözcüklerine, isimden isim yapım eki *+li,+lu* getirilerek ‘’havaleli, uçuklu’’ şeklinde kelimeler türetilmiştir.

2.5.38.2.Ağız ve Diş Hastalıkları

Pamukçuk Hastalığı

Çocuğun ağız bölgesinde görülen rahatsızlıkla ilgili ifadelerde renk adları ak ve kulaya, bitki adı pamuğa, organ adı dil ve ağıza yer verilmiştir: ‘’ağız ağrısı, ak kula, ana kula, dilde şişlik, kula, küçük dil şişmesi’’. Bitki adı olarak pamuğun kullanımı, ağız bölgesindeki iltihabi dokunun görüntü itibariyle pamuğu andırmasıyla ilgilidir. Argo bir ifade olan ‘’bok’’ kelimesi ise hastalığın belirtileri, ağız bölgesindeki kabarcıklarla ilgili bir kullanımdır.

Pamukçuk Hastalığına Yakalanma

Ağız bölgesinde görülen rahatsızlığa yakalanma durumuyla ilgili adlandırmalara, organ adı, bitki adları ve zaman adı yansımıştır. ‘’Aġız olmaḳ, ağız almak’’ fiillerinde organ adı ağız sözcüğüne yer verilmiş al- ve ol- yardımcı fiilleriyle kelime grupları oluşturulmuştur. ‘’Anız olmak, pamuklanmak‘’ fiillerinde bitki adlarının kullanımı, ağız bölgesindeki iltihabi, beyaz dokunun pamuğu, anızı andırmasıyla ilgilidir. ‘’Bu çocuk

nasip topluyor, ellerinden nasiplerini almayın sakın'' cümlesi, hastalığa bakış açısını ortaya koyan, durumu bir kısmet, nasip olarak gören algının ifadesidir. ''Aydan almak'' kelime grubu ise hastalığa sebep olarak görülen zaman unsurunun kullanımı açısından dikkate değerdir. ''Aġız olmaḳ, anız olmak'' sözleri Eski Anadolu Türkçesi döneminden, ''ağız almak, pamuklanmak'' fiilleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Diş Hastalıkları

Kullanımlar daha ziyade dişin çıkacağı bölgede meydana gelen kaşıntıyla tahrişle ilgilidir. Kaşınma anlamında gici- fiili kullanılmakla birlikte, çene bölgesindeki şişlik düşmek fiiliyle ifade edilmiştir. ''Çenesi düştü'' cümlesi dışındaki kelime grubu kuruluşundaki tüm yapılarda, organ adı olarak diş sözcüğü ''diş eti tahrişi, diş iltihaplanması, diş yeri gicimek, diş yerinin kaşınması'' şeklinde kullanılmıştır.

Dil ve Damaktaki Şişlikler, Kabarcıklar, Yaralar

Ağız bölgesindeki rahatsızlıklarla ilgili ifadelerde ''kurbağacık'' kelimesi dışında organ adları ağız, boğaz ve damakla ''ağız yaraları, boğaz olmak, üst damakta yaralar'' şeklinde kelime grupları oluşturulmuştur. Anadolu ağızlarından alınan, hayvan adına yer verilen ''kurbağacık'' kelimesi ise hastalığın tükürük bezleriyle ilgili olması, rengi ve biçimi açısından kurbağaya benzemesiyle izah edilebilir.

2.5.38.3. Kulak Hastalıkları

Kulak hastalıklarıyla ilgili ifadelerin tümü kelime grubu yapısında olup rahatsızlığın merkezi olan kulak organına ''kulağa su kaçırma, kulak ağrısı, kulak akıntısı, kulakta irin akması'' şeklinde yer verilmiştir.

2.5.38.4. Cilt Hastalıkları

Hastalığın yayıldığı bölge, görüldüğü zaman ve temel niteliği kullanımlara yansımıştır. ''Bart baş, baş bart'' tamlamalarında organ adı baş sözcüğünün kullanımı, hastalığın yayıldığı bölgeyle, ''bıçılgan, bişirgen, bişirük, kızgın'' kelimeleri hastalığın vücut derisini pişirmesi, yakmasıyla, ''konak'' ve türevi kelimeler kepeklerin baş bölgesine yerleşmesi, konmasıyla, ''doluluk'' kelimesi sivilcelerin yüz bölgesini sarmasıyla, ''sulıca sivilceler, suluca, suluk'' kelimeleri hastalığın irinli, iltihaplı seyretmesiyle,

‘’sütlük’’ kelimesi hastalığın bebeğin ağzında süte benzer kalıntılarla kendini göstermesiyle, ‘’fındıcak’’ kelimesi vücutta oluşan lekelerin fındığı andırmasıyla, ‘’gece yanığı’’ tamlaması hastalığa gece yakalanılmasıyla, ‘’büzmece’’ kelimesi derinin çekilip büzülmesiyle, ‘’incicik, incili sırgı’’ ifadeleri bebeğin yanaklarında görülen küçük beyaz noktaların şekil itibariyle inciyi andırmasıyla, ‘’uykuluk’’ kelimesi ise kepeklerin baş bölgesinde gizlendiği, uyuduğu algısıyla ilgilidir. Cilt hastalıklarını karşılayan diğer kullanımlar şöyledir: ‘’ayara, bitilgen, büzmece, ıssırgı olmak, kel, keme, kemre, kızgın, silme, uğralı, veze, yaşı’’.
‘’Suluk, gece yanığı’’ ifadeleri Türkiye Türkçesi yazı dilinden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Kullanımlardan ‘’kel, kemre’’ kelimeleri Farsça, ‘’keme’’ kelimesi ise Arapçadır.

2.5.38.5. Karın, Bağırsak Hastalıkları

‘’Bağırsak iltihabı, göbeği çıkmak, göbek çıkması, göbek iltihabı, kasık yarığı, kasık yarılması, mide bulantısı, mide zayıflığı, midede gaz’’ sözleri, kelime grubu yapısında olup organ adlarına yer verilmiştir. ‘’Burc ēlmek, burç’’ kullanımları karnı ağrımak anlamındaki bur- fiiliyle, ‘’germece’’ kelimesi gaz sancısı nedeniyle karın bölgesinin gerilmesi, kasılmasıyla ilgilidir. ‘’Çuvallık’’ kelimesinde bir çeşit benzerlik ilgisiyle eşya adı kullanılırken, ‘’sütün hazımsızlığı’’ tamlamasında bebek için temel gıda maddesi olan süte yer verilmiştir. Konuyla ilgili tespit edilen diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’bajala, cemre, tüpleme’’.

2.5.38.6 Akciğer ve Solunum Yolu Hastalıkları

Vücudun boyunla karın arasında bulunan kalp, akciğer vb. organları içine alan bölümünü karşılayan göğüs sözcüğüne bu bölgeden çıkan sesle ilgili hırlama sözcüğü getirilerek ‘’göğsün hırlaması’’ şeklinde bir kelime grubu oluşturulmuştur.

2.5.38.7. Baş Hastalıkları

Doğumdan sonra bebeğin başının orantısız büyümesi durumunu ifade etmede, organ adı baş sözcüğüne genişlemek, irileşmek anlamındaki büyü- fiili getirilmiş ‘’baş büyümesi’’ şeklinde bir tamlama kurulmuştur. Ağız ve burundan hızlı, gürültülü soluk

boşalması durumunun ifadesinde ise aksırık sözcüğüne süreklilik ifade eden devam sözcüğü getirilerek ‘’devamlı aksırma’’ şeklinde bir sıfat tamlaması oluşturulmuştur.

2.5.38.8. Göz Hastalıkları

‘’Arpacık, göz şişmesi, gözde beyazlık, gözünde akça belirmek‘’ ifadeleri, çok ağlamaktan kaynaklı göz rahatsızlıkları olup bu kullanımlarda organ adı göz yanında renk adı aka, aynı anlamdaki beyaza ve bitki adı arpaya yer verilmiştir. Arpanın kulllanımı, gözde beliren çıbanın şekil itibariyle arpayı andırmasıyla ilgilidir. ‘’Günlük’’ kelimesi ise zaman adının kullanımı açısından dikkate değerdir. Göz hastalıkları bağlamında ‘’şaşılık’’ ve Anadolu ağızlarından ‘’aydaş’’ kelimesi de tespit edilmiştir.

2.5.38.9. Eklem, Kemik, Kas Hastalıkları

‘’Raşitik, ṣısḳa, yalımbilek’’ sözleri, hastalığa yakalanan çocuğu karşılarken diğer ifadeler doğrdudan hastalıkla ilgilidir. Kemik rahatsızlıkları içerisinde çocuklarda en yaygın görülen rahatsızlıklardan biri raşitizmdir, raşitizm özellikle süt çocuklarında D vitamini eksikliği ile kalsiyum, fosfor eksikliğinden veya dengesizliğinden ileri gelen, biçim bozukluğuna sebep olan kemik hastalığıdır (TS, 2011: 1967). Bu hastalık için kullanılan ‘’değiştirme’’ kelimesi, çocuğun kötü ruhlar tarafından değiştirildiği algısını yansıttığı gibi, hastalık sebebiyle çocuğun zayıflayıp tanınmayacak hâle gelmesiyle, ‘’sıskalık’’ kelimesi ise hastalığın doğal bir sonucu olan zayıflıkla ilgilidir. Kemikleri gelişmeden doğan çocuğu karşılamak için organ adı bilek sözcüğüne, zayıf, gelişmemiş anlamında yalın sıfatı ‘’yalımbilek’’ şeklinde getirildiği gibi, değnek biçimindeki ince, uzun, sert nesnenin adı olan ‘’çubuk’’ kelimesi de hastalığa ad olmuştur. Bu bağlamda tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’gevreği batmak, kemik gelişmezliği, küsāḥat, teşennüc’’. Kullanımlardan ‘’ṣısḳa ve küsāḥat’’ kelimeleri tarihî dönem metinlerinden, Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’çubuk, değiştirme, gevreği batmak, yalımbilek’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Küsāḥat, ṣısḳa, teşennüc’’ kelimeleri Arapçadan alıntıdır.

2.5.38.10. Kalp Hastalıkları

Bebeklerde doğuştan ve diğer sebeplerden kaynaklı bir rahatsızlık için (Şafak, 2010: 271) organ adı kalp kelimesiyle ‘’kalp hastalığı’’, renk adı mavi kelimesiyle de ‘’mavi hastalığı’’ kelime grupları oluşturulmuştur. Ağır mavi hastalık olgularında, çocuk doğduğu zaman ya da ilk üç aydan sonra morarmaya başladığı için (Gedik, 1993: 8) mavi hastalığına yakalanan çocuk yine renk adı mavi sözcüğüyle ’’mavi çocuk’’ şeklinde karşılanmıştır. Kullanımların tümü kelime grubu yapısındadır.

2.5.38.11. Kan ve Karaciğer Rahatsızlıkları

Kan ve karaciğer rahatsızlıklarında, vücut için hayatî, kırmızı renkli sıvı kan ‘’ kan uyuşmazlığı’’, vücut derisinin, dokuların, organizmadaki sıvıların sarı bir renk alması dolayısıyla, sarı sözcüğü ‘’sarı basması, sarı hastalık, süt sarılığı’’ şeklinde kullanılmıştır. İfadelerin tümü kelime grubu kuruluşundadır.

2.5.38.12. Gelincik Hastalığı

Doğumdan itibaren bir hafta içerisinde ölen çocukların ölümüne sebep olduğu düşünülen hastalık (Yaşar, 2008: 187) vücutta gelincik çiçeğini andıran kırmızı benekler şeklinde belirdiği için bitki adı gelincikle ‘’gelincik, gelincik boğması’’ şeklinde karşılanmıştır.

2.5.38.13. Zayıflık, Cılızlık, Gelişememe ve Diğer Hastalıklar

‘’Aydaş, aydaşık, cılaz, gumbar, halazı, hılız, süt ḫırası, süt vurġunu, üzbelek’’ sözleri zayıf, cılız, gelişemeyen hasta çocuğu, diğerleri ise doğrudan hastalığı karşılar. Çocuğun zayıflığının, gelişememesinin genellikle anne sütüne bağlandığı ve bu durumunda kullanımlara yansıdığı görülmektedir: ‘’süt çalgını, süt çalmak, süt ḫırası, süz sızma, süt vurġunu’’. Bozuk anne sütünden rahatsızlanma durumu için en yaygın kullanılan fiil zarar vermek anlamındaki çal- fiilidir. Bu fiilden ‘’çalkamak, çalkatmak, süt çalgını’’ şeklinde kelime ve kelime grupları oluşturulmuştur. Bu yapılar dışında ‘’aydaş, aydaş olmak, aydaşık’’ sözleri cılızlık, zayıflık anlamındaki ‘’igdiş’’ sözcüğüyle, ‘’arıklamak, ırgınlaşmak‘’ fiilleri, zayıflamak anlamındaki ar- fiiliyle, ‘’büzülmek’’ fiili ise hastalık neticesinde çocuğun zayıflaması, bedence küçülmesi durumuyla ilgilidir. ‘’Uyutḳuç’’ kelimesinde sütü mayalayıp yoğurt yapmak

anlamındaki uyut- fiilinin kullanımı, süt emen çocuğun kursağının içinde meydana gelen donmuş süte benzer kitleyle yoğurt arasında kurulan benzerlik ilgisiyle, ‘’ḫıyarcıḫ’’ kelimesinde bitki adı hıyarın kullanımı ise kasıklarda oluşan bezelerle bu bitki arasında kurulan şekil benzerliğiyle izah edilebilir. ‘’Aydan almak, yaşıt, yaşıt olmak, yaşıtlık, yaşıtlık düşmek‘’ ifadeleri ise zaman unsuruna yer verilmesi açısından diğerlerinden ayrılır.

Bu bağlamda tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ‘’embelek, ığıma, innaḫ göbeğini kesicek, üzbelek’’. Kullanıldıkları dönem ve saha açısından bakıldığında, ‘’çalḳatmak, süt ḫırası, süt vurġunu’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden diğerleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

2.5.38.14. Hastalıklara Yönelik Uygulamalar

Sarılık Hastalığına Yönelik Uygulamalar

Uygulamalarda geleneksel tedavilere başvurulduğu ve hastalığı kendi dinamikleri içerisinde yine kendisiyle tedavi etme düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir. ‘’Mundarı, mundarlık keser’’ sözü bu algıyı en iyi yansıtan örnektir. Yine sarılık nedeniyle hastanın vücudu sarı bir renk aldığı için sarı renk taşıyan maden ve eşyalarla hastalığın tedavi edilebileceği düşünülmektedir: ‘’miras altını, sarı altın, sarılık boncuğu sarı yazma örtme, sarılık suyu’’ uygulamaları da bu çerçevede değerlendirilebilir. Sarılık hastağına yönelik diğer uygulamaları karşılayan ifadeler şunlardır: ‘’dilin altındaki damarı kesme, part yapma’’.

Gelincik Hastalığına Yönelik Uygulamalar

Gelincik denilen bitki, hem hastalığı hem de hastalığa karşı yapılan ilacı karşılamak için ‘’gelincik merhemi’’ şeklinde kullanılmıştır.

Cilt Hastalıklarına Yönelik Uygulamalar

Bebeklerin yanaklarında görülen temre adı verilen küçük beyaz noktaların şekil itibariyle değerli, küçük süs tanesi inciyi andırması nedeniyle hem hastalığı hem de hastalığa yönelik uygulamayı karşılamak için inci kelimesinden ‘’incileme’’ şeklinde yararlanılmıştır. Anadolu ağızlarından alınan ‘’parpı-urasa’’ kelime grubu ise büzmece denilen rahatsızlığa karşı uygulanan dağlama yöntemi için kullanılmaktadır.

Zayıf, Gelişemeyen Çocuklar İçin Yapılan Uygulamalar

Zayıf, gelişemeyen çocukların kilo alması, gelişmesi amacıyla daha çok ilaç niyetine yemekler yapılmıştır. ‘’Aylıḫ ve yakı’’ dışındaki sözler çocuk için şifa niyetine hazırlanmış yemeklerle ilgilidir. Yapılan uygulamaları karşılamada zayıflık, cılızlık anlamındaki ‘’aydaş’’ kelimesine sık başvurulduğu ve bu kelimeye ‘’aydaş aşı, aydaş kavuma, aydaş kaynatma, aydaş pişirme’’ şeklinde yemekle ilgili birtakım kavramların getirildiği görülmüştür. ‘’Dövme pilavı’’ kelime grubu da buna paralel bir kullanımdır. ‘’Ḫasnı’’ kelimesi ise tarihî dönem metinlerinden, Karahanlı Türkçesi döneminden, alınan tek kelime olup Farsçadan alıntıdır.

Toprak Yiyen Çocuk İçin Yapılan Uygulama

Toprak yediği için kansız kalmış çocukların elbisesinin sırt kısmına, çocuğun toprak yemesini engellediğine inanılan bir torba dikilir (Köymen, 1970: 11). Bu eşyayı karşılamak için kısmet, baht, talih anlamındaki nasip kelimesine eşya adı torba kelimesi getirilerek ‘’nasip torbası’’ şeklinde tamlama oluşturulmuştur.

Çocuğu Yaşatabilmek İçin Yapılan Uygulamalar

Çocuğu yaşatabilme adına yapılan uygulamalar daha çok başka evlerden alınan eski eşyaların bir araya getirilmesi, bunun çocuk üzerinde taşınması, çocuğu hiç ölmemiş ailelerin çocuklarının eşyalarının kullanılması, erkek çocuğa kız elbiselerinin giydirilmesi, erkek çocuğun saçının uzatılması, adak adanması ve kurban kesilmesi şeklindedir. Bunlar içerisinde ‘’saç uzatma, ters giydirme’’ uygulamaları, erkek çocuk için yapılırken diğerlerin de cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. İfadelerde gömlek, ip, elbise vb. eşya adları ‘’gömlekten geçirme, ip eğirtme’’ şeklinde kullanılırken, sayı adı olarak sadece kırk, gök cismi olarak da yıldız ‘’kırk evden kırk kumaş, yıldızlama’’ şeklinde kullanılmaktadır. Bunlar dışında tespit edilen ‘’Tıvgam dökülsün, çocuğum yaşasın; Ya ölsün ya onsun’’ ifadeleri ritüel esnasında söylenen sözleri, ‘’akide kurbanı, kurt postundan geçirme, muska takma, ömür kilidi, şeytan değiştirme, tıpkı taşı, yad boncuğu’’ kelime grupları ise uygulanan ritüelleri karşılar.

2.5.38.15. Sağlıklı, Sağlığına Kavuşmuş Çocuk

Çocuğun fizikî hareketliliği, gözlerindeki parlaklık ve canlılık sağlıklı ya da sağlığına kavuşmuş çocukla ilgili kullanımlara esas teşkil etmiştir. ‘’Nūr ṭamlası, nur topu’’ dışındaki ifadelerde bu özellikleri yansıtan yansıma sesler geniş yer tutar: ‘’beldir beldir, bucur bucur, bıcılanmak, bıcırmak’’. ‘’Nur topu’’ tamlaması ise çocuğun sağlıklı, beyaz tenli ve güzel olmasıyla ilgilidir. ‘’Bıcılanmak, bıcırmak‘’ filleri, sağlığına kavuşmak, iyileşmek anlamındayken, diğerleri sağlıklı çocukğu karşılar. ‘’Nūr ṭamlası’’ kelime grubu Osmanlı Türkçesi, ‘’nur topu’’ Türkiye Türkçesi döneminden, diğer kelimeler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Sağlıklı küçük çocuğu karşılayan ‘’kopel’’ kelimesi ise Yunancadan alıntıdır.

2.5.38.16. Küçük Yaşta Ölen Çocuk

Küçük yaşta ölen çocuklar için kullanılan sözlerin bir kısmı anne ve babayı teskin etme amacına yönelik, temenni mahiyetinde sözlerken bir kısmı ise ilenç mahiyetindedir. Hayatiyetin sonlanması durumu için ölüm kelimesi kullanılmış, ölen canlı ise bebek kelimesiyle ‘’bebek ölümü’’, kundak kelimesiyle ‘’kundağın ters döne’’, eşya adı beşikle ‘’beşik ölümü’’ şeklinde temsil edilmiştir. ‘’Beşikte gör, eşikte görme; Yüzünü gör, izini görme’’ cümleleri, sevilmeyen, nefret edilen kişilerin çocuklarının yetişkin olmadan ölmesine yönelik ilenç mahiyetinde sözlerdir. ‘’Boş beşiğin sallanması’’ uygulaması, bebeğin ölüp beşiğinin boş kalabileceği şeklinde yorumlanırken, ‘’Allah anasına babasına ömür versin; Ömrünü anasına ve babasına verdi’’ sözleri, çocuğa taktir edilen ömrün anne ve babasına geçtiği, ‘’Çocuk sabi iken ölürse anasının babasının şefaatçisi olur’’ ise ölen çocuğun ahirette anne ve babasının günahlarının bağışlanmasına aracılık edeceği yönündeki inancı yansıtır.

2.5.39. Oyun ve Eğlence

Çocuğu eğlendirme, güldürülme amacıyla çeşitli sesler çıkarılmakla birlikte çocuğun vücudunun bazı yerlerine dokunularak, çocuk sırta alınarak, kollarından çevrilerek, havaya atılıp sıçratılarak da eğlendirilmekte, güldürülmektedir. İfadeler büyük oranda yansıma esaslı olup benzer seslerin tekrarı mahiyetindedir: ‘’böcük böcük, ce, dandin etmek, dandini, ecece, ecik, ecūū, gıdı gıdı, gığğa, şıt şıt, vizzik’’. En sık kullanılan yansıma ses ise hop’tur: ‘’hobba, hobbaca eylemek, hoplatmak, hoppala, hopucuk

etmek''. Oyun ve eğlenceyle ilgili tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ''el-havfeza, ġırcan, haynini, kuş kuş etmek, şirnetmek''. Kullanımlar içerisinde sadece ''el-havfeza'' tarihî dönem metinlerinden alınmıştır, ''gıdı gıdı'' dışındaki sözler ise Anadolu ağızlarına özgüdür.

2.5.40. Oyuncaklar

Bebek oyuncaklarıyla ilgili sözler daha çok oyuncakların sallandıkça çıkarmış oldukları seslerle ilgili olup genellikle boğumlanma yeri bakımında dişeti-damak *ç* ve *ş* ünsüzleriyle başladığı görülmektedir: ''cağıldak, cıngırdak, çıngırik, çıngırlavı, çıngırak takımı çınkışdak, şakırdak, şıkşık, şıngırdak''. Tespit edilen ''bâzîc, beşik boncuğu, hemecik, hemencük, kabak şıngırdak'' dışındaki kelimeler de yansıma esaslıdır: ''gıbırgı, gırgır boncuğu, ḫışḫış, hobbala, şakırdak, şıkşık, şıngırdak, şıngırdavık''. Sadece Farsça ''bâzîc'' kelimesi tarihî dönem metinlerinden alınmıştır.

2.5.41. Kutlama ve Eğlenece

Kız çocuğun altıncı ayında yapılan eğlence için Anadolu ağızlarında ''küççe düğün'' tamlaması kullanılır.

2.6. İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (OYUN ÇAĞI: 2-6 Yaş)

2.6.1. Çocukluk, Çocukluk Dönemi

Çocukluk dönemini karşılamak için nitelik bildiren, yaşı az olan anlamındaki küçük kelimesi yanında, cinsiyet ifade etmeyen oğlan, uşak kelimeleri ''küçük yaş, oġlanlıḳ eyyāmı, oğlan yaşı'' şeklinde kullanılmıştır. Zaman anlamı, çocuk, oğlan, uşak kelimelerine isimden isim yapan *+lık* eki getirilerek ''çocuḳluḳ, kiçilik, küçüklük, oġlanlıḳ, uşaḳlıḳ'' şeklinde verilmiştir. Bu bağlamda tespit edilen diğer kelimelerden ''kūdek, kûdegî'' Farsçadan, ''ṣabāvet, sıgar, tufûliyyet'' kelimeleri ise Arapçadan alıntıdır. ''Oġlanlıḳ eyyāmı'' kelime grubu Kıpçak Türkçesi, ''çocuḳluḳ, kûdegî, kūdek, küçük yaş, küçüklük, ṣabāvet, sıgar, tufûliyyet'' kelimeleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.6.2. Oyun Çağındaki Çocuk

Oyun çağındaki çocuğu karşılayan sözlerde çeşitli benzerlik ilgileriyle organ, akrabalık, hayvan, bitki adları, yansıma sesler, yaşça küçüklüğü ifaden küçük, ufak gibi kelimeler kullanılmıştır. ‘’Am biti, aralık biti, bit, boduk, çirkin enik, encik, enik, eşek sıpası, goduk, ġuduḳ, kınalı kuzu, kulan, kuş cücüğü, midilli, oğlak, serçe, sıpa, yavşaḫ’’ sözlerinde at, eşek, kuş, köpek, bit gibi hayvanların çeşitli benzerlik ilgileriyle çocuk yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu yapılar çoğunlukla kızgınlık, hakaret ya da sevgi ifadesi olarak kullanılmıştır. Bitki adlarında dikenli çalı anlamına gelen ‘’geven’’ kelimesi dışındaki kullanımlar sevgi ifadesidir. ‘’Bacak çekiştiren, bacak kadar, bacaksız, dınnag gader bebe, yumruk kadar’’ ifadelerinde organ adı olarak bacak, tırnak, yumruk kelimeleri kullanılmış ve kadar edatıyla boyut olarak küçüklüğe dikkat çekilmiştir. Yaşça küçük olma durumu için küçük ve ufak kelimelerine de ’’adam ufağı, insan ufağı, küçük, ufaklık’’ şeklinde yer verilmiştir. ‘’Boncuk, küpecik, sele-sepet’’ sözlerinde ise eşya adlarına yer verilmiştir ki bunlar içerisinde boncuk ve küpe süs eşyasıdır. Çocuğun henüz hayatının başlangıcında olma durumu ise körpe, yaş, yeni sözcükleriyle ‘’körpe, yaş, yaş oġlan, yeni ayak, yeni yetme’’ şeklinde verilmiştir. ‘’Bıcıldak, zıpıldak’’ kelimeleri, hareketli bir dönemde olan çocuğun çıkardığı seslerle, ‘’tokuç’’ kelimesi dövmek, vurmak anlamındaki tokumak fiiliyle, ‘’töngeme, töngemen’’ kelimeleri bebeklikten çocukluğa geçmek anlamındaki dön- fiiliyle ‘’törenti’’ kelimesi türemek, meydana gelmek anlamındaki töre- fiiliyle ‘’kada’’ kelimesi akrabalık adı ka ile ‘’ninnoş’’ ninni kelimesiyle, ‘’kızan’’ ise kız sözcüğüyle ilgilidir. ‘’Abiş’’ kelimesi ağabey kelimesinin halk ağzındaki karşılığı olan abi kelimesine sevgi eki +*ş*’nin getirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu dönemdeki çocuk için çocuk, oğlan, uşak, kelimeleri de ‘’çocūduğ, çocūdum, çocuk, çocukça, oġlan, oġul, uşaḳ, uşaḳ, uşakcık’’ şeklinde kullanılmıştır. Uşak kelimesi parçalamak anlamındaki uv- fiiliyle ilgilidir.

Çocuğu karşılayan diğer kullanımlar şunlardır: ‘’adı, badir, beçin, bevne, boci, borancık, cabar, Cello, ceme, cıba, cıbar, cıbırga, cırbaġ, corruḫ, cölepe, çağa, çedene, çeluk, çil çocuk, çol, çöne, çörten, çuna-çöne, devşek, dıga, dımdıraz, dindili, doğan, doman, ebçi, ekti, elicek, engi, etfâl, evlat, felek, ferzend, gahel, ganik, gede, kopel, ġopsil, göbelek, göne, görbez, güçce, kūdek, hardal, havlez, hemicük, huy, kele, kereta, kerkenez, kıdem, kırbanak, kışkene, kızılca, kirt, kopna, koşkar, kozak, kurban,

maladoy, mancirik, manık, mendek, mızrannil, milcan, moza, mozalak, mozik, nani, palas, pale, paşa, patı, sevi, sıçırık, sinçu, şopar, şopdik, şovşak, şörşak, teccal, tıfıl, tıfl-ı endek, tille, tufeyl, tula, vanda, velet, yarının büyüğü, yavuncak, yer cücesi, yetmen, yuẕuġ, zori''. ''Beççe'' kelimesi üç yaşından sekiz yaşına kadar olan çocuğu karşılamasıyla, ''am biti, aralık biti, bit, sıçırık'' kelimeleri ise argo söylemi içermeleriyle farklılık arz eder.

''Uşaḳ oġlan, yuẕuġ'' kelimeleri Karahanlı Türkçesi, ''ferzend, kūdek, yaş oġlan'' Harezm Türkçesi, ''badir, bevne, tıfl-ı endek, tufeyl'' Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. Köken açısından bakıldığında ise ''badir, bevne, etfâl, felek, hardal, kıdem, kurban, teccal, tıfl, tufeyl, velet'' kelimeleri Arapçadan, ''beçin, huy, kūdek, palas, tula'' Farsçadan, ''boci, manık'' Ermeniceden, ''cabar, pale, şopar, şopdik'' Romancadan, ''kereta, kopel'' Yunancadan, ''vanda'' kelimesi Fransızcadan, ''dıga'' Ermeniceden, ''kopna'' ise Tatarcadan alıntıdır.

2.6.3. Çocuk Topluluğu, Çoluk Çocuk

Çoluk çocuk, çocuklarla birlikte aile kavramını ifade etmede kullanılan bir sözdür. Tespit edilen kullanımların ''barḳ, cüleke, cülepe, çıba, devşek, etfâl, gedek, güdümen, hırtık, horanta, kıranlık'' dışında kelime grubu kuruluşunda olduğu ve genellikle ''bebe belik, çallak cullak, çar çarmak, çoluḳ çocuḳ, mılık mırtık'' şeklinde ilk kelimedeki seslerinin tekrarı mahiyetinde olduğu görülmektedir: ''anaç bülüç, avrat oğlan, bala-çağa, barḳ, barkıl çarkıl, bebe belik, bebe şebe, belik bebek, celik cücük, cello cillo, civil cücüğü, cüleke, cülepe, çağa cücük, çağa çoluġ, çallak cullak, çamraḳ, çar çarmak, çemente, çıba çoluk, çol çocuḫ, çoluḳ çocuḳ, çoluk çolpa, çoluk çomak, çor çocuk, dana doluḫ, devşek, döl döş, ecik boncuk, ecük cücük, enik encek, ev barḳ, evlâd u ıyâl, gedek, güdümen, ḫır ḫızan, hırtık, horanta, iliği ciciği, iyi-çibi, kıranlık, kız kızan, kızan, mılık mırtık, oğlan uşak, oğul oğlancuk, oğul uşaḫ, sabı balık, tül tül, ur uşaḫ, uşak devşek, ürük cücük''. ''Çamraḳ'' kelimesi, Karahanlı Türkçesi ''barḳ'' kelimesi ise Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır. ''Etfâl, evlâd u ıyâl'' Arapçadan, ''hırtık'' Ermeniceden, ''horanta'' ise Farsçadan alıntıdır.

2.6.4. Yaşanılan Yer Bağlamında Çocuk

Bu bağlamda ele alınan apartman, mahalle ve şehir kelimeleriyle belirtisiz isim tamlaması yapısında kelime grupları oluşturulmuştur. ‘’Apartman çocuğu’’ kelime grubuyla sosyal çevreyle irtibatı kesme, ‘’mahalle çocuğu ve mahalle uşağı’’ ile aynı mahallede yaşama, ‘’şehir çocuğu, şehir uşağı’’ ile şehirde yetişen çocuk kastedilmiştir. ‘’Şeherin çocuğundan, ziraatın cücüğünden kork’’ sözü ise şehirde yetişen çocukların çok da dürüst, açıksözlü, güvenilir olmayacağı algısından hareketle onlara karşı daha temkinli olunması gerektiği yönündeki kanaati yansıtır.

2.6.5. Büyüme ve Gelişme

İyi Gelişmemiş, Zayıf, Çelimsiz, Sıska Çocuk

‘’Cırılı, cinka’’ kelimeleri, kız çocukları için kullanılırken diğerlerinde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. İyi gelişmemiş, zayıf, çelimsiz çocuğu karşılamak için kullanılan sözlerde genel anlamda çocuğun bedensel görünümü, güçsüz, mecalsiz hâli esas alınmış ve bu durum hayvan, eşya, organ ve araç adlarıyla ifade edilmiştir. ‘’Çalı, çedene’’ kelimeleri bitki adının, ‘’cura, diren ve kürdan’’ araç adının, ‘’coruġġuşu, sinek, sivrisinek’’ sözleri hayvan adının, ‘’çarşı pidesi’’ yemek adının ‘’tek bağırsak’’ ise organ adının kullanımı açısından dikkate değerdir. Bütün bu kullanımlarda şekil açısından benzerlik esastır. ‘’Çebiş’’ kelimesi koşmak, hızlı hareket etmekle zayıflık, ‘’küllük’’ çocuğun yüz rengiyle kül rengi, ‘’koca dölü’’ tamlaması zayıflıkla yaşlı ebeveyn, ‘’canlı cenaze, teneşir yosması’’ ise aşırı zayıflıkla ölüm hâli arasında kurulan ilginin ifadesidir. Bedensel olarak zayıflık, güçsüzlük hâli, Farsça can kelimesine Türkçe *+sız* eki getirilerek ‘’cansız’’ şeklinde ifade edildiği gibi, ‘’cılız, kuru, ṣısḳa’’ gibi nitelik bildiren sıfatlar da zayıflığın ifadesinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. ‘’Cırbağa’’ kelimesi ve alafonları ise cır yansıma sesiyle zayıflık arasında kurulan ilişki açısından dikkat çekicidir.

Konuyla ilgili tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’bişirgeç, büdük, büdür, bükür, cıbar, cılız, cimil, ciran, coşka, cüneş, çepo, çilpez, ebbas, gede, gircenik, hılfatsız, hıra, hışır, hoyrat, itnân, izede, kadit, ḳavruḳ, kıvrık, komeç, moza, silcik, tırkış’’. ‘’İtnân, ḳavruḳ’’ kelimeleri Osmanlı Türkçesi döneminden, ’’canlı cenaze, cılız, çalı, çedene, kuru, teneşir yosması’’ dışındaki sözlerde Anadolu ağızlarından alınmıştır. Köken açısından

bakıldığında ’hıra’’ kelimesi Ermeniceden, ‘’kürdan’’ Fransızcadan, ‘’ciran, itnân, ḳavruḳ, ṣısḳa’’ kelimeleri ise Arapçadan alıntıdır.

İyi Gelişmiş, Gürbüz, Şişman Çocuk

‘’Etlenmek, etikmek, gıcırlamak, itilmek, öklenmek, süñüklenmek, ulalmak, ulalu başlamak, tıġraşmak, tikremek, yarpatmak‘’ fiilleri büyüme, serpilme, şişmanlama anlamındadır. ‘’Boğassak, hontuş, nehme’’ kelimeleri obur, pisboğaz çocuğu diğerleri ise iyi gelişmiş, iri, şişman çocuğu karşılar. İyi gelişmiş, gürbüz, şişman çocuğu karşılamak için kullanılan sözlerin büyük bir kısmı yansıma seslerden ve iri yarı, yağlı, gösterişli hayvan adlarından oluşmaktadır. Başta dana, tosun, manda, deve ve ayı yavruları olmak üzere pek çok hayvan adı bu bağlamda kullanılmıştır: ‘’ayı balaḫı, balaban, bambılböce, balak, boduk, dana, dev hortuğu, tan balığı, tosun, tosuncuk ’’. Yansıma esaslı kelimeler daha çok aşırı kilolu çocuğun fizikî görünümünü ve yürüyüşünü yansıtır. ‘’Bambıl bambıl, bambul, patalak, pataman, pumpul’’ sözleri düzensiz, rastgele atılan adımları, kilodan kaynaklı sağa sola çarpmaları karşılayan bamb ve pat, ‘’tıstımbıl, tombak, tombalak, tombilik, tombiş, tontirik, topeş, topik, topuşka’’ iri, şişman, dolgun olmayı anlatan tomb, ton ve top yansıma sesiyle ilgilidir. Bu kelimeler içerisinde ‘’tombik, tombilik, tombiş, tontirik’’ kullanımları, sevimliliği de ifade eder. ‘’Tosdalag, toslak, tosmalak, tostos’’ kelimeleri aniden çarpmayı anlatan tos, ‘’lopcuk lopcuk, lüpcük’’ yemek yenirken koparılan iri parçaları anlatan lop, ‘’bıngıl bıngıl’’ aşırı şişman ve yağlı olmayı anlatan bıng sesiyle ilgilidir.

Dolgun ve toplu olma durumu için şiş sözcüğü de ‘’şiş göbek, şişko, şişkola, şişmoloz’’ şeklinde kullanılmıştır. Renk adı olarak sadece ak sözcüğü ‘’aklan’’, organ adı olarak ise boğaz, göbek sözcükleri ‘’boğassak, şiş göbek’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Küpül’’ kelimesi geniş karınlı, dibi dar toprak kabı karşılayan araç adı küple (TRS, 2011: 1560) ilgiliyken, ‘’yağ tulumu’’ tamlaması hayvan derisiyle çocuk arasında kurulan benzerlik ilişkisinin yansımasıdır. ‘’Midik, midilik, popul popul, popuş popuş’’ sözlerinin de çocuğun adımlarını yansıtan bıd ve pop sesleriyle ilgili olduğu kannatindeyiz. Konuyla ilgili tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ‘’ablak, altın top gibi, apalak, arbaz, balaman, balasır, circir, debbe, deboş, dıbış, etli, gömbesen, görkem, güdlüm, hontuş, kopel, kotmak, medig, nehme, pahamlı, palazlanmak, palk, pampalak, panavır, panpar, tılhış, tongalak, torlak, tosalak, toslak, topuşka, tortor, tuluk, yumak’’. ‘’Etikmek,

etlenmek, itilmek, öklenmek, süñüklenmek, tıġraşmaḳ, tikremek, yarpatmaḳ'' fiilleri Karahanlı Türkçesi, ''nehme'' kelimesi ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Süt Dişlerinin Dökülmesi

''Diş dişemek, dişemek, dişlemek'' fiilleri, süt dişlerinin dökülmesi, esas dişlerin çıkması durumunu karşılarken, diğerleri düşen süt dişlerinin çevreye atılması esnasında söylenen sözleri içerir ki bu sözler tekerleme mahiyetindedir. Kullanımların büyük bir kısmı cümle düzeyinde olup emir-istek kipiyle çekimlenmiştir. İfadelerde al- ve ver- fiillleri ''Al çürük dişimi, ver altın dişimi; Al çürük dişimi, ver sağlam dişimi; Al dişini, ver dişimi; Al eski dişimi, ver yeni dişimi'' şeklinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Hayvan adı olarak eşek, karga, köpek ve kuzu sözcükleri kullanılırken, dökülen süt dişleri, nitelik bildiren eski, çürük sıfatları ve hayvan adı it ve kuzuyla temsil edilmiştir. Çıkan asıl diş için ise nitelik bildiren azı, sağlam ve yeni sıfatları, maden adı altın ve hayvan adı kuzu sözcüğü ''Al benim eski dişimi, ver benim yeni dişimi; Al kuzu dişimi, ver azı dişimi; Al sana it dişi, ver bana kuzu dişi; Benim dişim demir olsun, karganın dişi kömür olsun; Eşek dişi kara olur, köpek dişi ak olur; Karga al bu dişi, ver bana altın gibi kuzu dişi; Karganın dişi kömür olsun, benim dişim demir olsun''. Maden adları demir ve altının kullanımı, dişlerin sağlamlığı bağlamında da düşünülebilir. ''Azet mezet, yarın ahirette beni gözet'' cümlesi de bu bağlamda tespit edilmiş bir diğer ifadedir. Kullanımlardan ''dişemek, dişlemek'' kelime, ''diş dişemek'' kelime grubu diğerleri ise cümle kuruluşundadır.

Genel Gelişim

Çocuğun genel anlamda gelişimi için ''çedim'' kelimesi kullanılmaktadır.

2.6.6. Bakım ve Beslenme

Nazlanarak Yemek Yeme

Nazlanarak yemek yeme durumu için kullanılan ''çımçımlamak'' fiili, çım yansıma sesiyle ilgiliyken, ''Ebemiñ andırını yi !'' ifadesi, yemek yerken nazlanan çocuk için kullanılan hakaret içerikli bir sözdür.

Yemeğe Karşı İsteklilik ve Çok Sevilen Yiyecekler

‘’Ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dönmek, homcuk homcuk, lopcuk lopcuk‘’ ifadeleri çocuğun yemek yeme şekliyle ilgilidir. ‘’Homcuk homcuk, lopcuk lopcuk’’ tekrar grupları yansıma esaslı olup çocuğun ağzını doldurarak, oburca yemek yemesini ifade eder. ‘’Ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dönmek‘’ deyiminde ise aynı durum bir benzetmeyle ortaya konmuştur. ‘’Ḫortlik, cikgöz’’ kelimeleri çocukların çok sevdiği yiyeceklerle, ‘’ernük’’ kelimesi ise yiyeceğe karşı uyanan arzuyla ilgilidir. Bu kelime aynı zamanda cinsiyet ifade eden tek kullanımdır. ‘’Bir yanı fırın, bir yanı curun’ ’ifadesi ise cümle niteliğinde tek kullanım olup fırın-curun ‘’musluk’’ ikilemiyle çok yemek yeme ve su içme arasındaki paralelliğe dikkat çekilmiştir.

Çocuklar İçin Yapılan ve Çocuklara Dağıtılan Yiyecekler

Çocuklar için yapılan yiyecekleri karşılayan sözler genellikle yiyeceğin boyutunu yansıtan seslerden, kelimelerden oluşmaktadır: ‘’bilik, civelek, cücük, güccek, mini, minik’’. Kullanımlar içerisinde ‘’civelek, dada, dadak, dadamık, emecan’’ kelimeleri şekerli yiyecekleri, ‘’güccek ve memecin gıliği’’ çocuklar için yapılan çöreği, simiti, ‘’kalmast, kırmaçek’’ kelimeleri çocuklara dağıtılan buğdayı karşılarken, diğerleri çocuklar için yapılan ekmeği karşılar. ‘’Külür’’ kelimesi ise hem simiti hem de ekmeği karşılar. Konuyla ilgili diğer kullanımlar şunlardır: ‘’gupur, gülür, gütçek, kilik, koka’’. İfadeler Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’kilik’’ kelimesi Ermeniceden, ‘’koka’’ ise Eski Yunancadan alıntıdır.

Sokakta Çocuklar İçin Satılan Yiyecekler

Sokakta çocuklar için satılan tatlı yiyecekleri karşılayan sözlerden ‘’kâğıt helvası’’ tamlamasında kâğıt sözcüğünün kullanımı, helvanın inceliğiyle, ‘’ḳuş loḳumu’’ sözünde hayvan adı kuşun kullanımı, lokumun küçüklüğüyle baharatlı, yumuşak ve yapışkan şekerleme için ‘’macun’’ kelimesinin kullanım ise yiyeceğin hamur kıvamında olmasıyla izah edilebilir.

Çalışan Anneler İçin Kreş

Kreşler, anneleri işe giden çocuklara yönelik açılmış kurumlardır. Bu bağlamda ‘’gündüz bakımevleri’’ kelime grubuyla Fransızca’’kreş’’ kelimesi tespit edilmiştir.

2.6.7. Çocukların Çeşitli Özellikleri

Akıllı Uslu, Ağır Başlı, Terbiyeli Olma

Akıllı uslu çocuğu karşılamada dur- fiilinin asıl ve yardımcı fiil olarak yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir: ‘’dek durmak, denk durmak, durmak, eyinlikli durmak, tekin durmak‘’. Bu yapılardaki dek, denk, tekin sözcükleri uslu, sakin anlamındaki tek sözcüğüyle ilgilidir. ‘’Eyinlikli durmak‘’ kelime grubunda sırt, arka anlamındaki eğin sözcüğünün kullanımı, bedenin duruş pozisyonuyla sakin, sessiz bir kişilik arasında kurulan bağlantıyla ilgilidir. Bu bağlamda tespit edilen diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’acarlaşmak, dölenmek, hıştınmak, yuwulmaḳ’’. Kullanımlardan yuwulmaḳ fiili, tarihî dönemlerden, Karahanlı Türkçesi döneminden, diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Akıllı Uslu, Ağır Başlı, Terbiyeli Çocuk

Edepli, akıllı uslu, ağır başlı çocuğu karşılamada Arapça terbiye kelimesi ‘’terbiye-kerde, terbiyeli’’ şeklinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu kelime dışında kullanılan ‘’yatımlı, yatımkâr, yatkın’’ kelimeleri eğitim için elverişli, eğilimli olma anlamındaki yat- fiiliyle, ‘’batlıma ağır’’ tamlamasında ağır sözcüğünün kullanımı, davranışlardaki olgunlukla, ‘’tek, tekin’’ kelimeleri uslu, sakin anlamındaki tek sözcüğüyle, unvan bildiren ‘’paşa’’ kelimesinin kullanımı ise çocuğun tavır ve hareketlerindeki asaletle ilgili olmalı. ’’Adam evladı’’ tamlamasında sakin, ağırbaşlı, terbiyeli çocuk adam kelimesiyle karşılanmışken, ’’akıllı uslu, uslu’’ sözlerinde çocuğun ağır başlı, terbiyeli hâliyle, zekâsı arasında bir paralelik kurulmuştur.
Akıllı, uslu, terbiyeli çocuğu karşılayan diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’cebin, ehliz, eslek, kınc, merdim, nazlım, singece, uğum, uskut, usluplu, tevge’’. ‘’Terbiye-kerde, terbiyeli’’ kelimeleri, Osmanlı Türkçesi döneminden diğer kelimeler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. Köken açısından bakıldığında ‘’merdim’’ Farsçadan, ‘’uskut’’ ise Arapçadan alıntıdır.

Yaramazlık, Şımarıklık Yapma

‘’Afacanlaşmak, callaḫıliy itmek, çellik yapmak, delilik, delilik etmek, dur çuş bilmemek, düz duvara tırmanmak, feyillenmek, ḳudurmaḳ, şarıkmak, üngüldetmek’’ şeklindeki fiillerde yaramazlık, şımarıklık hâliyle aşırı hareketlilik, etrafa zarar verme, gürültü yapma durumları arasında ilgi kurulmuştur. ‘’Afacanlaşmak, afacanlık’’ kelimeleri acele etmek anlamındaki iv- fiiliyle, ‘’callaḫıliy itmek, çellik yapmak‘’ fiilleri vurmak, kırmak anlamındaki çal- fiiliyle, ‘’feyillenmek‘’ fiili Arapça fiil sözcüğüyle, ‘’ḳudurmaḳ‘’ fiili kaba, saygısız davranışlarla, ‘’şarıkmak, üngüldetmek‘’ fiilleri ise çıkarılan rahatsız edici seslerle ilgili olmalı. Babanın belli olmama durumunu ifade eden ‘’piçlik’’ kelimesi de argoda yaramazlık yapmak bağlamında kullanılmıştır.
Yaramazlık, şımarıklık yapmayla ilgili diğer sözler şunlardır: ‘’aḫlını yiñememek, başını yiñememek, baydanlanmak, cessinmek, cırtlık etmek, cızbüzüklük, çaşıtmak; Dek dur, dölek dur; dıran dıran ġaşmak, eñreşmek, erçellik, evzinmek, gücüzmek, isizlenmek, köwezlik; Sana tuz getiren devenin kıçı kırılsın; şarıkmak, şirnemek, tecavuzluk, yaramazlaşmak, yaramazlıḳ; (Yavrum) uykuda uslana; yuwġalanmaḳ’’. Kulllanımlardan ’’eñreşmek, yuwġalanmaḳ’’ fiilleri Karahanlı Türkçesi, ‘’ḳudurmaḳ’’ fiili ise Kıpçak Türkçesi ‘’afacanlaşmak, yaramazlaşmak, yaramazlık’’ kelimeleri Türkiye Türkçesi döneminden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Yaramaz, Şımarık, Terbiyesiz Çocuk

‘’Anaç, cadaloz, Deli Raziye, dulcuk kız, kerçik, muvanni, töngül’’ sözleri kız çocuğa, ‘’velet ve yėlve’’ kelimeleri erkek çocuğa yönelik kullanımlarken, diğerlerinde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. ‘’Allah selamet versin; Allah yavrunuzu uslandıra’’ ifadeleri cümle niteliğinde, temenni mahiyetindeki kullanımlardır. ‘’Ṭurıcaḳ’’ kelimesi yaramaz çocukları durdurmada kullanılan bir teşvik tabiriyken, ‘’āzını, yüzünü çitiklemek, éy he’’ kullanımları, kızgınlık hâlinin ifadesidir. Kullanımlardan yaramaz, şımarık, terbiyesiz çocuk algısının söz dinlememe, baskısız, rahat büyüme durumuyla gereksiz, aşırı ve çevreye zarar veren davranışlarla, çıkarılan gürültülü, rahatsız edici seslerle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu özellikteki çocuğu karşılamak için organ, hayvan, akrabalık adlarından, dinî kavramlardan ve yansıma seslerden geniş ölçüde istifade edilmiştir. Organ adı olarak ayak, el, baş, göz, parmak kelimeleri ‘’ayaklı canavar, bannaġ ġader pürtük, başağı, başangı, baştak, camgöz, ellek, ellemeyaḫ, elleş’’,

akrabalık adı anne kelimesi ‘’anaç’’, hayvan adları at, katır, haşere, şebek kelimeleri ‘’at oyunçu, canavar, çamış katır, daylak, ev haşeresi, şebek’’ şeklinde kullanılmıştır. Organ adlarından baş sözcüğü çocuğun söz dinlememesi bağlamında ele alınmışken el ve ayak sözcüklerinin kullanımı, hareket becerilerinin bu organlarla gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. Akrabalık adı anne kelimesinin kullanımı, annenin çocuğun terbiyesinden birinci dereceden sorumlu kişi olduğu düşüncesiyle ilgilidir. ‘’Dul avrat çocuğu, dul avrat oğlu, dul karı beslediği, dul karı çocuğu, dul karı enciği, dul karı yavrisi’’ tamlamalarında annenin dul olması, babanın aile içerisinde olmaması dolayısıyla çocuğu terbiye edememesiyle çocuğun davranışları arasında bir ilgi kurulmuştur. Dinî kavram olarak haram, kefere, şer, şeytan kelimeleri ‘’ecelbaba, kefere, şerḫata, şerkada, ḫarām-zāde, şeytan çekici, şeytan faymasa, şeytan tohumu, şeyṭānın ḳıç bacaġı’’ şeklinde kullanılırken, yansıma yapılar olarak ’’cırbağa, cırddey, fırçık, fırfır, fışıl, kıbıl kıbıl, kıbılık, kıldır, kıpçık, kıpırdak, pırtlak, şipdelek, zıpıldak, zıpır, ziñgirdek’’ gibi sözcüklere yer verilmiştir.

Yaramaz, şımarık, terbiyesiz çocuğu karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’afat, alañız, angır; Analar ġundā sarmamış; asu, aşırı, ateş parçası, auduk, ayanı, azgın, azmırta, bardabaş, baskısız, başbuğ, baylak, baylan, beceka, bencik, bıcırık, bī-serān, cıba, cıdal, cıdam, cıdav, cılkusuz, cıllakı, cırbağa, çalık, çelet, çer, çığa, çılpık, çıtrık, dattiri, dayak arsızı, daylak, dengesek, dıga, dınnahdan atma, dışlıksız, dorani, dölleme, dörek, dörelek, dörgüç, ecuze; ekti; Ele avuca sığmaz; embeleşik, emeze, en küçüğü kan kırmızı, erçel, erke, eşiyreliğe kaçmak, eznabı, feşal, fuluş, gelmeşik, gemalmaz, gıdıl, gınık, gıran, götlek, gündüzleme, hacarap, halaza, haremici, haşarı, haylangaz, haylaz, haymana, hazele, hoppa, ḫoşik, huşum, ırsız, ısız, isiyan, ḳaḳa bebek, kaltak, kapaksız, kaykı, kırlıhan, kırtçala, kopel, kuduz, külleme, mitmit, moza, muzır, ordubozan, para pençik olmak, piç, selcik, sırıklı, sırpat, sırtap, sırtık, siyrık, suvaşık, şaraşor, şarkada, şarlatan, şelefe, şümşük, tecavüz, tecemillet, telli bebek, temşek, tepegöz, terbiyesiz, tevge, tınçlıksız, tınçsız, tiñgirdek, todi, töyge, uşaḳ, veledizine, velvele, yandan fırlama, yaramaz, yelleme, zamane piçi, zina, zine dölü’’.

Şaka Yapma, Şakalaşma

Çocuklar için eğlence olarak nitelenebilecek bir diğer husus, birbirlerine ya da büyüklere yaptıkları şakalardır. ‘’Barkıt sarkıtmak, urgaç’’ sözleri çocukların büyüklere yaptıkları şakalarla ilgilidir. Bunlar içerisinde ‘’barkıt sarkıtmak‘’ olarak adlandırılan

şaka, kış geceleri yapılır dolayısıyla mevsimsel bir ayrımı içermesiyle diğerlerinden ayrılır. ‘’Hardalaşmak, kemrişmek, ḳudurmaḳ‘’ fiilleri çocukların birbirleriyle şakalaşmalarını içerir. Bu şakaların fizikî teması içerdiği, genellikle boğuşma, güreşme şeklinde olduğu görüldü. ‘’Ḳudurmaḳ’’ fiili, Kıpçak Türkçesi döneminden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Kavga Etme, İtişip Kakışma

‘’Azmak, epişmek’’ fiilleri, çocukların eğlence amacıyla boğuşmaları için, ‘’gaçırtdıḫ tumanına sıçırtdıḫ’’ ifadesi ise kavgalarda kaçan taraf için kullanılır. Çocuklarla köpeklerin dövüşü arasında benzerlik ilgisinin kurulduğu ‘’Çocuk döğüşü, köpek boğuşu’’ sözü, çocukların başlattıkları kavgayı bitirmeyi, barışmayı bilmemeleriyle ilgilidir. Bu iki söz, oyun çağı çocuklarındaki hırs ve rekabet duygusunun hangi boyutta olduğunu yansıtması açısından dikkate değerdir. ‘’Salâ’’ kelimesi ise çocukların taş kavgalarını karşılar. Bu kelime Arapça olup Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Büyüklere Özenme, Yaşından Büyük Hareket Etme

‘’Çedeneyken çatlamak, çöküştürmek, ekti ekti konuşmak, ektileşmek‘’ fiilleri, büyüklere özenen çocukların davranışlarını diğerleri ise bu tür davranışlar sergileyen çocukları karşılar. ‘’Anaç, anam garı, avratsı, dılıcan, dilçik, dulcuk, ekeç, nanaḫer, yarım avrat’’ kullanımları, kız çocuklarına yönelikken diğer kullanımlarda cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Sözlerde ‘’ataç oġul’’ dışında kadına yönelik cinsiyet ifade eden sözcükler kullanılmıştır: ‘’anaç, anam garı, avradasiye, avratsı, kız, yarım avrat’’. Bu durum çocuklardaki taklit davranışların daha çok kadına özgü olmasıyla ilgilidir. ‘’eke, eke büke, ekece, ekeç, eke toka, ekkeş, ekti, ektileşmek’’ kelimeleri de yaşı küçük olduğu hâlde sözleri ve işi büyük olan çocuklar için kullanılır. ‘’Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var; bacaksız; Büyümüş de küçülmüş; cin cücüğü’’ sözlerinde fizikî yapıyla duygusal, zihinsel gelişmişlik arasındaki zıtlık, özellikle organ adı bacak kelimesiyle vurgulanırken, genel kabullerin dışındaki beklenmedik çocuk davranışlarına yönelik bir şaşkınlık da söz konusudur. ‘’Dilcik, ekti ekti konuşmak, vaci vaci zābit’’ sözlerinde çok bilmişlik, ukâlalıkla konuşma şekli, ‘’ibnü’z-zemân, zamane çocuğu; Zamane çocuğu, babasına öğüt verir; Zamane çocuğu, dokuz babalıdır; Zamane çocuğunun şerrine ninni’’ ifadelerinde ise zaman kavramıyla çok bilmişlik arasında bir paralellik kurulmuştur. ‘’Oturuşmuş’’ cümlesi cinsiyete dayalı kimlik oluşumunun

erken yaşta yerleşmiş olmasıyla, ‘’yarım avrat’’ kelime grubu ise küçük kız çocuğunu davranışlarıyla, tam olmasa da yetişmiş bir kadın gibi görmekle ilgilidir. Konuyla ilgili tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’çitmidan, çókúşdürmek, dılıcan, dul karı sıçırtması, dulcuk, ebecük, ebesi ağzına işemek, ḥīnoġlu, höceke, höddü, kerel, kız, yaraşık’’. ‘’Ataç oġul’’ kelime grubu Karahanlı Türkçesi, ’’ḥīnoġlu, ibnü’z-zemân’’ sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Açgözlülük

Çocuktaki açgözlülüğün yiyeceklere yönelik olduğu görüldü. Evde yemediğini yabancı yerde isteyen, doymak bilmeyen çocuğun durumu, açlık-tokluk zıtlığıyla verilirken, temsilî varlıklar olarak kedi ve köpek ‘’doḳ eviñ aciti, tok evin aç kedisi’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’İlinti’’ kelimesi ise yaklaşmak, ilişmek anlamındaki il- fiiliyle ilgili olup çocuğun yiyeceği gördüğü yere, hemen yaklaşması, ilişmesi bağlamında düşünülebilir. Konuyla ilgili tespit edilen diğer kullanımlar şunlardır: ‘’auduk, çilis, açgözlü dadı çocuğu’’.

Gözü Açık, Uyanık, Kurnaz Çocuk

Kullanımlarda gözü açık, uyanık bir kişilikle hareketlilik, çabukluk ve alışveriş becerisi arasında bir ilgi kurulmuştur: ‘’bitirim, bazar uşağı, fırtlama’’. ‘’Cınıbız’’ kelimesi, ise uyanıklık dışında fizikî zayıflığı da içerir. Diğer kullanımlar ise şunlardır: ‘’alağaz, cimri, koncolos, cufut, çelebük’’. ‘’Cmri ve cufut’’ kelimeleri Farsçadan, ‘’koncolos’’ kelimesi ise Yunancadan alınmıştır.

Otoriteyi İdrak Edememe

Yetişkinlerin dünyasında bireyin toplum içindeki yeri ne kadar önemli de olsa henüz statü kavramının gelişmediği, fayda prensibinin esas olduğu çocuk dünyasında statü bir değer ifade etmez. Sözlerde statünün ‘’Çocuk padişah tanımaz (bilmez); Çocuk padişahtan korkmaz’’ şeklinde padişahlıkla temsil edildiği görülmektedir.

Beklenmedik Tepkiler Verebilme

Çocuklar şakayı algılayabilecek, kaldırabilecek olgunlukta olmadıkları için yetişkinlerin yaptıkları şakaları ciddiye alarak hiç beklenmedik tepkiler verebilirler. Bu durum ‘’Çocuğun kol mesafesinden uzak dur; Çocukla şaka olmaz’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Güvenilmezlik

Çocuklar belli bir olgunlukta olmadığı için yetişkinler açısından güvenilir kişiler değildir. Kullanımlardan bu güven sorununun bilhassa çocuklara ısmarlanan ya da birlikte yapılan işlerde ortaya çıktığı anlaşılıyor. ‘’Çocuğa emniyet olmaz; Çocuğa iş, ardına sen düş; Çocuğa iş buyuran, ardınca kendi gider; Çocuğa iş inan, ardı sıra kendin dolan; Çocuğa iş, peşine düş; Çocuğu işe sal, ardınca sen var; Çocuğu yolla işe, tut da burnuna işe; Harman dövmek keçinin işi değil; Oġlan ışı ış bolmas, oġlaḳ müñüzi sap bolmas; Oğlan işi iş olmaz, oğlak boynuzu sap olmaz; Oğlanı yumuşa sal, ardınca sen var; Uşağı işe koş, sen de ardına düş; Uşağı işe sal, ardı sıra kendin git’’ gibi sözler çocuğa yaptırılan işlerin, ‘’Çocuk ağzıyla yılan tut, onu da yalan tut; Çocuk ile olma aşina, çok belalar getirir; Çocuk ile yoğurt yiyen elbette ağzına yüzüne bulaştırır; Çocuk ile yola gitme yükün düşerse güler; Çocuk ile yola çıkma; Çocukla çıkma yola, düşersen, güler düşerse ağlar; Çocukla fak kurma ya fakını ya kuşunu; Çocukla çıkma yola, başına gelir bin türlü bela; Çocukla gitme işe, tut kulağına işe; Oğlana yoldaş olma, eşeği yıkarsa ağlar, eşiğini yıkarsa güler’’ gibi sözler ise çocukla yapılan işlerin olumlu netice vermeyeceği, zararı yetişkinin göreceği algısıyla ilgilidir. ‘’Bebe şebe işi’’ deyimi ise çocukların yaptığı hatalı işleri ört bas etmek ve özür dilemek için kullanılır.

İmkâna Bakmadan İhtiyacının Giderilmesini İsteme

‘’Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez; Çocuklar hâlden bilmez; Vardan yoktan anlamaz âdeta çocuk’’ sözlerinde ifade edildiği gibi çocuklar, yaşları gereği içine düştükleri durumları yetişkinler gibi olgunlukla karşılayamaz, ailenin alım gücünü düşünmeden yersiz ve zamansız da olsa ihtiyaçlarının karşılanmasını ister. Kullanımlardan bu isteklerin daha çok yiyeceklerle ilgili olduğu ve bu yiyeceklerin de ekmek ve çörekle ‘’Çocuğun derdi çörek; Çocuk ekmek (ekmeği) dolapta bitiyor (yetişiyor) sanır; Oğlan ağlar, derdi çörek’’ şeklinde temsil edildiği görülmektedir.

‘’Mangal kömürsüz olmaz; çocuklar hâlden bilmez’’ cümlesi ise çocuğun bu özelliğinin yetişkinler açısından beklenen, doğal bir davranış olduğunun göstergesidir.

Kaygısızca, Dünyadan Habersiz Yaşam

Çocuklar yaşamın zorluklarından habersiz, kaygısızca yaşarlar ‘’Çocukluk gibi sultanlık olmaz’’ cümlesinde rahatlık açısından çocuğun yaşamıyla sultanlık arasında bir ilgi kurulurken, ‘’Hepsinden bahtlı olan beşikteki’’ sözünde rahat, kaygısız yaşam beşikle temsil edilmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Türkçesi döneminden tespit edilen bir diğer kullanımda ‘’tıfl-ı bî-haber’’ sözüdür.

Sabırsızlık

‘’Anasının karnında dokuz ay on gün nasıl durmuş’’ sorusunda ifade edildiği gibi çocukta olumsuz olarak değerlendirilebilecek bir başka özellik de sabır eksikliğidir. Sabırsız çocuk için Eski Anadolu Türkçesi döneminden tespit edilen ‘’arefe küçügi’’ tamlaması, bayramı bekleyememe, alınan bayramlık giysileri ve yiyecekleri arefe gününde giyme ve yeme bağlamında düşünülebilir.

Hatır Bilmezlik

Çocuğa yönelik bir başka olumsuz bakış açısı, kültürümüzde son derece önemli olan hatır, gönül kavramından çocuğun habersiz olduğu düşüncesidir. Bu düşünce ‘’Çocuğun hatırı olmaz; Çocukla itin hatırı kalmaz’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Temiz Yaratılışı Koruma

Güzel, doğru, düzgün vasıflarını doğuştan getiren çocukların, kötü bir sosyal çevrede yetişseler dahi bu niteliklerini koruyabilecekleri yönünde bir düşünce söz konusudur. Bu durum baca ve duman örneğiyle ‘’Baca eğri de olsa duman doğru çıkar; Bacası eğri ama dumanı doğru çıkar’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Saf, Dobra Mizaç

Çocuğa sır verme; Çocuğun bulunduğu yerde kov (dedikodu, gıybet) olmaz; Çocuk olan yerde başkası çekiştirilmez; Çocuk saftır, hainlik etmek nedir bilmez; Çocukların yanında her şey söylenmez; Çocuktan al haberi; Haberin doğrusunu oğlandan al’’

sözlerinde ifade edildiği gibi çocuklar saf, içten toplumsal düzenin henüz bozmadığı varlıklar olarak yalan nedir bilmedikleri için duyduklarını, gözlemlediklerini, bizzat yaşadıklarını davranışlarıyla sergilerler bu yüzden çocukların yanında önemli ve gizli konuları konuşmamak gerektiği yönünde bir kanaat vardır. Çocukların bu özellikleri çeşitli benzetme ve karşılaştırmalarla ortaya konmuştur. ‘’Çocuk evin aynasıdır’’ sözünde çocuğun evde yaşananları yansıtma özelliği, ayna imgesiyle verilirken, ‘’Çocuklar ve deliler doğruyu söylerler; Haber alınır, oğlanla delüden; Haberi deliyle çocuktan al; Kadına, çocuğa, sarhoşa sırrını açma; Sırrını çocuklara, gevezeye ve kadınlara açma’’ sözlerinde çocuğun söz konusu özelliği şarhoş, geveze ve kadın karşılaştırmasıyla verilmiştir. ‘’Büyükler evde söyler, çocuklar damda beyan eder’’ sözünde ise çocuğun duyduklarını çok geçmeden ifşa edeceği gerçeği mekân unsurlarıyla verilmiştir. ‘’Ağzı kara yok’’ cümlesinde ise çocuk ağzı kara olarak temsil edilmiştir.

Bakıma, Sevgi ve Şefkate İhtiyaç Duyma

Çocuğun ilgi ve sevgiye ihtiyaç duyduğu düşüncesi, çocukla köpek arasında kurulan benzerlik ilgisiyle ‘’Çocukla it iltifata gelir; İnsan yavrusunu beleye beleye, köpek (koyun) yavrusunu yalaya yalaya büyütür’’, çocuğun beslenmesinin önemsenmesi gerektiği düşüncesi ise ’’Dut kurusu ile çocuk aldatılmaz’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Çocuklar çiçek gibi, sevgiyle büyürler’’ sözünde ise çocuk ve çiçek arasında bakım ve beslenmesine gösterilen hassasiyet açısından bir ilgi kurulduğu görülmektedir.

Aşama Aşama Büyüyüp Olgunlaşma

‘’Bakla değil, vakitsiz baklava olsa yenilmez’’ sözünde ifade edildiği gibi çocuğun fizikî gelişimi gibi zihinsel gelişimi de bir süreç içerisinde gerçekleşir. Bu durum ‘’Ağaç çiçeklenmeden, meyve vermez; Çocuk büyür akıllanır, kamış büyür şekerlenir’’ sözlerinde tabiattan, ‘’Bahar gelmeyince bülbül ötmez; Oğlak yiliksiz, oğlan biligsiz’’ sözlerinde ise hayvanlar âleminden verilen örneklerle ifade edilmeye çalışılmıştır. Çocuğun da diğer bireyler gibi pek çok şeyi yaşayarak öğreneceği gerçeği ise ‘’Apalamadan yürümez; Balık ağa girdikten sonra aklı başına gelir; Çocuk düşe kalka büyür; Düşmeden yürüme öğrenilmez; Her düşüş bir öğreniştir; İnsan yanılmakla âlim olur; Köpek suya düşmeyince yüzmeyi öğrenemez; Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yer’’ sözlerine yansımıştır. ‘’Çocuk büyür, deli uslanır; Çocuklarda akıl

olmaz'' cümleleri de bu bağlamda tespit edilen diğer kullanımlardır. ''Oġlak biligsiz; Oġlak yiliksiz, oġlan biligsiz'' sözleri tarihî dönemlerden, Karahanlı Türkçesi döneminden, alınmıştır.

Küçük Yaşın Tatlılığı

''Çaylağa sormuşlar, anasını koyup yavrusunu neye kaparsın ? Avazı kulağıma hoş gelir de ondan demiş; Doğan doğandan tatlı, doğacak ondan tatlı; Evladın hamı tatlı olur; İnsanın hamı (genci) tatlı, olgunu acıdır'' sözlerinde ifade edildiği gibi evladın küçüğü tatlı, sevimli olur. ''Balın âlâsı (tazesi), oğulun tazesinden'' sözünde çocukların sevimliliği ile oğul balı arasında benzerlik ilgisi kurulmuştur. ''Küçükten balam oğul, büyüyende belam oğul'' ifadesinde çocuğun büyümesine paralel olarak problemlerin de arttığı mesajı verilirken, ''Tatlı dilli kuzu, iki anayı emer'' sözüyle çocukların tatlı dilleri ve sevimlilikleriyle pek çok şeyi yaptırabileceği düşüncesi ifade edilmiştir.

Sevimlilik

Sevimli, Tatlı Dilli, Canayakın, Konuşkan Çocuk

''Ānise, dilli dübek, dilli düdük, fıstık, fingilli, şimbilli'' sözleri, kız çocuğun sevimliliğiyle ilgiliyken diğerlerinde cinsiyet ayrımı yoktur. Sevimli, tatlı dilli kız çocuğu için bir bitki, yemiş adı ''fıstık'' kelimesinin argoda kullanımı, çocuğun fizikî özellikleriyle, organ adı dil ve araç adı düdük kelimesinin ''dilli düdük'' şeklinde kullanımı, konuşkanlıkla, hastalık adı ''kuduz'', yansıma temelli ''fingilli'' ve hayvan adı ''sıpa'' kelimelerinin kullanımı çocuktaki sürekli hareket hâliyle, bitmek tükenmek bilmeyen enerjiyle, yansıma esaslı ''viçirdek'' kelimesinin kullanımı ise gürültülü konuşmalarla izah edilebilir. Konuyla ilgili diğer kelimeler şunlardır: ''cimcime, culumbuz, geşmer, sposki, şimbidi''. Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ''ânise'' ve ''fındık'' kelimeleri Arapçadır. Diğer kullanımlar ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Sevimli ve Tombul Çocuk

Sevimli ve tombul çocuğu karşılamak için kullanılan sözlerin tümü, hem erkek hem kız çocuğu için kullanılmış olup ''pomak, pompul'' gibi, pek çoğu da yansıma esaslıdır. Sözlerde genel anlamda ''o'' ünlüsünün tombul çocuğu karşılamada yoğun olarak kullanıldığı, sevimliliğin ifadesinde de +*ş* sevgi ekine yer verildiği görüldü. ''Tombiş,

tomuş tomuş, tontik, tonton, tonton yanak, tontoroş, tontoş, topul topul, topuş topuş'' kelimeleri iri, şişman ve sevimli olmayı anlatan ''tom, ton, top'' yansıma sesleriyle ilgilidir. ''Tombiş, tomuş tomuş, tontoroş, tontoş, topuş topuş'' kullanımlarında sevimlilik ifadesi sevgi eki *+ş* ile verilmiştir. ''Tonton yanak'' tamlamasında organ adı yanak sözcüğüyle doğrudan etli, tombul bölgeye dikkat çekilmiştir. ''Yumak yumak, yumuk yumuk, yumul yumul, yuval yuval'' kelime grupları yine tombulluğu çağrıştıran yum- fiiliyle ilgilidir. ''Ḳarṭopu'' tamlamasında diğerlerinden farklı olarak çocuktaki tombulluk ve sevimlilik yanında beyaz tene de bir gönderme söz konusudur. ''Köstenköbelek'' kelimesi de sevimli ve tombul çocuğu karşılar. ''Ḳarṭopu'' tamlaması Osmanlı Türkçesi döneminden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Sevimli ve Kirli Çocuk

Sevimli, kirli çocuğu karşılamak için nitelik bildiren kirli sözcüğüne, sevimlilik anlamını katmak için sevgi eki *+ş* getirilmiştir: ''kirloş''. Hayvan adı maymun sözcüğü ''şebele maymunu'' şeklinde bu özellikteki bir çocuğu karşılamada kullanılmıştır. ''Parsalak'' kelimesi ise kir anlamındaki pasak sözcüğüyle ilgili olmalıdır.

Sevimli ve Akıllı Çocuk

Sevimli ve akıllı çocuk için Farsça beter sözcüğü yanında, son derece akıllı canlılar olarak bilinen fil ve Uygur Türkçesi döneminden alınan düşünmek, anlamak anlamındaki ö- fiilinden türetilen ''ögük'' kelimesi de bu bağlamda kullanılmıştır.

Sevimli ve Yaramaz Çocuk

''Selçik'' kelimesi, sevimli ve yaramaz kız çocuğu, ''cırtlık etmek, eşek oğlu eşek'' kelime grupları erkek çocuk için kullanılırken, ''kaynaşık ve yamaşuk'' kelimelerinde cinsiyet ayrımı söz konusu değildir. Çocuğun durmak bilmeyen enerjisi, hareketliliği için kullanılan ''kaynaşık'' kelimesi coşku ve heyecanla yapılan hareketleri karşılayan kayna- fiiliyle, ''selçik'' kelimesi canlılığı, hareketliliği çağrıştıran, taşkın su anlamına gelen sel sözcüğüyle, ''cırtlık etmek'' birleşik fiili, aniden fırlamayı, atılmayı anlatan fır yansıma sesiyle, ''yamaşuk'' kelimesi verilen işi yapmaktan kaçmak, haylazlık etmek

anlamındaki yamaş- fiiliyle ilgilidir. ‘’Eşek oğlu eşek’’ tamlamasında ise hareketlilik açısından eşekle erkek çocuk arasında bir benzerlik ilgisinin kurulduğu görülmektedir.

Sevimli ve Zayıf Çocuk

Sevimli ve zayıf çocuk için Anadolu ağızlarından tespit edilen tek kelime ‘’cılıbıt’’tır. Bu kelimeyle cılız kelimesi arasında cıl sesi dikkate alındığında bir köken ortaklığı mümkün görünüyor.

Sevimli ve Kısa Boylu Çocuk

Sevimli ve kısa boylu çocuk için kullanılan ‘’mistik’’ sözcüğünün Mustafa isminden bozulma bir yapı olması muhtemeldir.

Yaşıtlarından Etkilenme

Çocukların henüz büyüyüp olgunlaşmadıklarından kendilerine akran davranışlarını örnek alabilecekleri algısı, ‘’Bebeler (küçük çocuklar) birbirinden huy kapar, ayranlarına su katar; Çocuk, çocuğa bakarak ağlar; Çocuklar birbirlerinden gördüklerini ve birbirinin yaptıklarını yapmak isterler’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Bizim dana eve gelecek ya, elin çocukları bırakmıyor’’ sözü ise arkadaş ısrarına hayır diyememe durumuyla ilgilidir.

Birbirine Benzeme

Birbirine huy ve davranış olarak çok benzeyen çocuklar için ‘’Bir karında yatmış, bir memeden emmiş’’ şeklinde bir benzetme yapılmıştır.

Kişiliği Küçük Yaşlarda Belli Etme

Çocuğun daha ilk yıllardaki tutum ve davranışlarından hatta bakışından dahi gelecekteki olası başarı ya da başarısızlıklarının nasıl kişilikte bir insan olacağının belirtilerinin ortaya çıkacağı düşüncesi çeşitli karşılaştırmalarla hayvanlar, bitkiler âleminden, gök cisimlerinden verilen örneklerle, yaş aralıklarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. ‘’Boldaçı buzağu öküz ara belgülüg; Cins horoz, yumurtadayken öter; Çocuk dokuzunda ne ise doksanında da odur; Çocuk yedisinde ne ise yetmişinde de odur; Çocukluğu ne ise büyüklüğü odur; Doğan ay, doğuşundan belli olur; İyi kuzu, körpe

iken belli olur; Ḳamug bolġu nengke bolur belgü teng / Kiçigde beḍüginçe ol bolġu teng; Koç olacak (koçluk) kuzu, köm önünde (kuşağında, çığda) belli olur; Nasıl uşakçık, öyle böyücek; Olacak dana, köm önünde belli olur; Uluġ bolġu oġlan ne ersig toġan / Kiçigde bolur barça belgü nişan; Yiğit oğlan dalyan kız yürüyüşünden belli olur; Yimiş yigü niʿmet çiçekinde kör / Ḳamuġ nengke yangzaġ munı bilgü teng''. Kullanımlarda sık geçen adam olmak deyimi iyi ''Adam olacak çocuk, bakışından bellidir; Adam olacak çocuk, bokundan belli olur; Adam olacak oğlan, doğuşundan bellidir'' şeklinde karakterli, nitelikli, donanımlı, sosyal statüsü yüksek bir meslek sahibi kişiyi karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Sonradan Gelişme, Başarı Gösterme

Çocuğun hayatında ilk yıllar belirleyicidir, davranışları neler yapabileceği hakkında kati fikir verir düşüncesine tezat teşkil eden, bazı çocukların sonradan açılabileceği, kendini farklı şekilde geliştirebileceği düşüncesi, ''Yerdiğin oğlan (küçük) yer tutar'' şeklinde ifade edilmiştir.

Evde Durmama

''Senin göbeğini sokağa kesmişler'' cümlesinde evde durmayan, sürekli dışarıya çıkmak isteyen çocukla, göbeğin kesildiği yer arasında ilgi kurulduğu görülmektedir.

Evde İş Yapmayan, Tembel Çocuk

Evde az iş yapan, tembel çocuk için Osmanlı Türkçesi döneminden alınan Arapça ve Farsça bir kuruluş ''harâm-nemek'' sözüyle, ''morbet'' kelimesi tespit edildi.

Becerikli Çocuk

''Cinbüzzük'' kelimesinde cinsiyet ayrımı yapılmadan küçük yapılı ve becerikli hem kız hem de erkek çocukları kastedilmiştir.

Güzellik

Kullanımlardan hareketle çocukta güzelliğin ön plana çıktığı bölgenin yüz bölgesi olduğu, saç şeklinin de güzelliği tamamlayıcı bir özellik olarak görüldüğü söylenebilir. ''Cıdır, çitir, saçı buçuk, kıvırcık'' sözleri çocuğun saç şekliyle ilgilidir. ''Çömçe, saçı

buçuk'' kelimeleri kız çocuğu için, ''inci tanesi'' tamlaması hem kız hem erkek çocuğu için kullanılırken, diğer sözlerde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Renk adı olarak ak sözcüğü ''akpampul, aktopaç'' şeklinde kullanıldığı gibi, mücevher adlarının, süs eşyalarının da benzetme ilgisiyle ''altın topu, inci tanesi'' şeklinde kullanıldığı görülmektedir. ''Akpampul, aktopaç, altın topu'' tamlamalarında ten rengi yanında hafif toplu, kilolu olma durumu, güzelliği tamamlayıcı bir unsur olarak ''pampul, top, topaç'' kelimeleriyle ifade edilmiştir. ''Çipil çipil'' tekrar grubu, göz rengiyle bakışlarla ilgili yansıma temelli bir kullanımdır. ''Tuzun'' kelimesi ise bütün hepsi anlamındaki tüz kelimesiyle dolayısıyla güzelliğin bir bütün olduğu algılsıyla ilgili olmalıdır. Konuyla ilgili olarak tespit edilen diğer kelimeler: ''daslak, kampüs, ḳunḳul, mahbub''. ''Altın topu, inci tanesi, mahbub'' sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ''Mahbub'' Arapçadan, ''kampüs'' ise Fransızcadan alıntıdır.

Küskünlük

Küsme Belirtileri ve Davranışları

''Çöp dutuşmak, parmak bozmak'' fiilleri, bir küsme şekliyken, diğerleri küstükten sonra sergilenen davranışları içerir. ''Dızır dızır gitmek'' deyimi kelime grubu düzeyinde, yansıma temelli bir kullanım olup küsen çocuğun gidiş şekliyle ilgiliyken, ''kümbetlemek'' fiilinde piramit biçimindeki yuvarlak ve köşeli yapının (TRS, 2011: 1559) kullanımı, küsen çocuğun yüzükoyun yatarken aldığı pozisyonla ilgili olmalıdır.

Çabuk Küsen Çocuk

Çabuk küsen çocuğu karşılamak için Anadolu ağızlarında, darılmak anlamındaki küs- fiilinden türetilen ''küscici'' kelimesi yanında, kelime başında *-m* türemesiyle ürkek, korkak anlamında ''mötlek'' kelimesi de kullanılmaktadır.

Öfke, Hırs, İnat

Bitki adının kullanıldığı ''fındık biber'' tamlaması, aksi, inatçı çocuğu karşılarken, aniden tepki vermek, fırlamak anlamındaki fır yansıma sesiyle ilişkili ''fırşımak'' fiili, çocuğun öfkelenme durumunu ifade eder.

Gürültü Yapma, Bağırma, Topluca Ses Çıkarma

‘’Cırıldak, çığırgan, çığırtkan’’ kelimeleri bağıran, rahatsız edici sesler çıkaran çocuğu karşılarken diğerleri çocuğun bağırıp çağırmasıyla gürültü yapma durumuyla ilgilidir. Kullanımlar genel anlamda çocukların gürültü yaparken çıkarmış oldukları rahatsız edici seslerle ilgili olup büyük bir kısmı boğumlanma yeri bakımından diş eti-damak ünsüzü ‘’c’’ ile ‘’cağıl cuğul, cañgul cuñgul, cığıldamak, cığıldaşmak, cırıldak, cozulamak, cozulaşmak’’ şeklinde başlamaktadır. ‘‘’Evil civil, guguk guguk, hakırdım çekmek, vıcırdaşmak, vığıl vığıl, vığıldamak, vığır vığır, vıngır vıngır, vidildemek’’ sözleri de yansıma esaslı kullanımlardır. ‘’Cıvıl cıvıl’’ kelime grubu ise diğerlerinden farklı olarak nispeten rahatsız edici olmayan, neşeli, canlı sesleri karşılar.
Konuyla ilgili diğer kullanımlar şunlardır: ‘’cırġıt, ferfilemek, guguk kuşu, gulgule-i etfâl, hayvatlanmak, şingilim atmak’’. Bunlardan ‘’gulgule-i etfâl’’ Osmanlı Türkçesi, ‘’guguk kuşu’’ Türkiye Türkçesi, diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Yerinde Duramama, Sürekli Koşuşturma

‘’Aydeş, çalıkuşu, diñgildek’’ kelimeleri yerinde duramayan, sürekli koşuştran çocuğu karşılarken, diğerleri yerinde duramama, sürekli koşma hâliyle ilgilidir. Bu özellikteki çocuğu karşılamada hareketliliği çağrıştıran yansıma temelli yapılar ‘’dırcıḳ atmaḳ, diñgildek’’, koşmak anlamında yügür- fiiliden türemiş ‘’yügrişmek‘’ ve daldan dala konan, sürekli hareket eden bir kuş türü olarak ‘’çalıkuşu’’ kelimesi kullanılmıştır. ‘’Yağmur yağıp durmaz, çocuk doğup durmaz’’ sözünde ise çocuktaki hareketlilik, bir tabiat kanunu, yaratılıştan gelen bir özellik olarak ele alınmıştır. ‘’Dırcıḳ atmaḳ’’ sözü deyim, ‘’Yağmur yağıp durmaz, çocuk doğup durmaz’’ sözi ise atasözü mahiyetindedir.

Ayak altında Dolaşma, Birilerinin Arkasına Takılma

Birilerinin arkasına takılan, yanından ayrılmayan çocuğu tanımlamada hareketliliği temsil eden at yavrusu tay ‘’taylak’’ ve giysilerin boyna gelen bölümüne eklenen bir parça (TS, 2011: 2504) anlamındaki yaka sözcüğü ‘’yaka olmak‘’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Fişildemek, fişirdemek‘’ fiillerinde çocuğun ayak altında dolaşma durumu fiş yansıma sesiyle verilmiştir. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Mızmızlanma, Söylenme, Sürekli Bir Şeyler İsteme

Sürekli bir şeyler isteyen, kendi kendine söylenen, bir şeyi yapmakta ısrar eden çocukla ilgili sözler, yapısını çözümleyemediğimiz ‘’öcbelemek‘’ fiili hariç yansıma temellidir: ‘’evildenmek, hıngıldamak, hingildemek vb.’’. Yansıma sesler içerisinde keyifsizliği, huysuzluğu ifade eden mız sesi ‘’mezelemek, mızırdanmak, mızırganmak, mızırtı etmek‘’ şeklinde yoğun olarak kullanılmıştır. ‘’Kemsik’’ kelimesi her gördüğünü isteyen arsız çocuğu, ‘’mezemek’’ fiili yemekte mızmızlık eden, yemeği ağzında geveleyen çocuğu karşılarken, diğer adlandırmalar söylenme, mızırdama durumunu yansıtır. Bunlar içerisinde ‘’mezelemek, mezelenmek, mezemek’’ fiilleri diğerlerinden farklı olarak yemek yerken gösterilen huysuzlukla ilgilidir.

Mızıkçı, Mızıkçılık

‘’Ağlaç, ağlağan, ağlak, ağlaz, bıcıkçı, bızgıncı, bızıkçı, buzalamacı, cıbık, cığız, cinçavat, cinik, çalmızzık, gıncık, gırnakçı, holdara, karıcı, kıllık, kızarcı, mıcık, mınık, mışık, mızgıç, mızık, nınnık, ordubozan, pişikçi, pürnekçi, zığarcı, zıllıcı, zıllık’’ kelimeleri, oyunbozan, mızıkçı çocuğu karşılarken, diğerleri oyunbozma, mızıkçılık etme durumunu yansıtır.

Kullanımların büyük bir kısmı, ‘’ağlak, ağlazlamak, ağlazlanmak, ağlazlık, alakimek, anşalamak, avratlanmak, buzalamacı, calgazan, cellemek, cıdal, cıdav, cilaz etmek, çil çıkarmak, gırnakçı, gızıllamak, heregüt, karacılık yapmak, karamak, karıcı, karıkmak, karımak, kıllık, kızalamak, kızarmak, koḫutmaḫ, oyunbozanlık etmek, pürnekçi, sımızmak, tıllazmak’’ kelimeleri hariç yansıma esaslıdır: ‘’beciklamah, bıcıklamak, bıcıkmak, bıcımak, bızgımak, bızıklamak, bızıkmak, bızmak, cıdımak, cıdırık çıkarmak, cığızlanmak, cığızlık, cılımak, cıllığını yazmak, cıllıtmak, cıngımak, cınımak, cırlamak, cıvızlık yapmak, cinhosluk etmek, cur etmek, gıcarmak, gıcımaḫ, hınarmak, hırtlamak, kancıklamak, kancımak, kıcık vermek, mıcırıklamak, mırımak, mızıḫçılıḫ, mızıkmak, mızımak, mızmak, nınnıklamak, pişiklenmek, pişikmek, vıcımak, vızıkcılık, vızıklamak, vızımak, vızıklamak, vicimek, zığarmak, zıllıcı, zıllık, zıllımak, zıñarmak, zınlamak, zırlamak, zoyputmak’’.

‘’Özüncülük’’ kelimesi öz kelimesinden türetilmiş, bireyselliğin, bencilliğin ön plana çıkarıldığı bir kullanımdır. ‘’Avratlanmak’’ fiili cinsiyet ifade eden tek kullanım olup kadın gibi davranmak anlamına gelir ki oyunbozanlığın, mızıkçılığın kadına özgü bir

durum olduğu algısını yansıtır. ‘’Buzalamacı’’ kelimesi ise hayvan adının geçtiği tek kullanımdır. ‘’Kızarmak, kızarcı’’ ve türevi kullanımlar, sinirlenmek, öfkelenmek, buna bağlı olarak yüzün kırmızı rengi alması anlamındaki kız- fiiliyle, ‘’garımak, karıcı‘’ ve türevi kelimeler ise ortalığı karıştırmak, bulandırmak anlamındaki kar- fiiliyle ilgilidir. ‘’Kıllık’’ kelimesinde vücut derisinde çıkan uzantı, kıl, oyunbozmak, mızıkçılık etmek anlamında kullanılırken, ‘’ordubozan, ordubozanlık etmek‘’ sözlerinde devletin silahlı kuvvetlerinin tümü anlamına gelen ordu (TRS, 2011: 1810) sözcüğü, çok sayıda insan, kalabalık anlamında kullanılmış ve bu yapıya bir yerin, bir şeyin düzeninin karıştıran anlamında bozan fiilimsisi getirilmiştir. Anadolu ağızlarının mızıkçılık bağlamında alafonlarıyla birlikte zengin bir söz varlığına sahip olduğu söylenebilir.

Sevinme, Gülme, Şen Şakrak Konuşma

‘’Aşna ve kikirdek’’ kelimeleri, gülen, şen şakrak konuşan çocuğu karşılarken, diğerleri gülüp eğlenme, şen şakrak konuşma durumunu yansıtır. Kullanımlar Farsça ‘’aşna’’ kelimesi hariç yansıma temelli olup çocuğun genellikle gülerken, konuşurken çıkardığı seslerle ilgilidir: ‘’cıldır cıldır, hingildemek, kikirdemek, kikirdek‘’. Bunlar içerisinde, ‘’cıldır cıldır’’ sözü kelime grubu kuruluşunda olup canlı ve parlak bakışları yansıtır. ‘’Kikirdemek, kikirdek‘’ sözcükleri kız çocukları için kullanılırken, diğer sözlerde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır.

Oyuna Düşkünlük

Çocuğun gelişimi ve sağlam bir kişilik inşası için sevgi ne kadar önemliyse oyun da o kadar önemlidir. Özdemir’in ifade ettiği gibi oyunun kendisi bir amaçtır ve oynanmak için vardır. Oyun çocuğun yaşamı ve işidir (Özdemir I, 2006: 437). ‘’Abdal düğünden çocuk oyundan usanmaz; Ananın gözü (yüreği) balada, balanın aklı havada; Çocuk hanekten (oyundan), köpek ekmekten hoşlanır; Çocuklar oynamaktan, gençler işlemekten, ihtiyarlar da söylemekten yorulmaz; Deli düğüne, çocuk oyuna doymaz; Hem et yumağı (çocuk) hem ip yumağı bir arada olmaz; Oğlan yedi oyuna gitti, çoban yedi koyuna gitti’’ gibi atasözleri, oyunun çocuk için başlı başına bir uğraş alanı, vazgeçilmez bir dünya olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Güven

Çocuğun evde en güvendiği erkek için tespit edilen tek kelime, Anadolu ağızlarından alınan Farsça lala sözcüğüyle ilgili olduğunu düşündüğümüz ‘’leleş’’tir.

2.6.8. Temizlik

Tuvalet Temizliği

Lazımlık, Oturak

Çocuk oturağı, lazımlığıyla ilgili kelimelerde araç adlarına, hayvan adına, zaman unsuruna, çocuk dilinden alınan kelimelere yer verilmiştir. ‘’Çömlek, dağar’’ kelimelerinde toprak tencere, çuval ve torba anlamındaki araç adları kullanılmıştır. ‘’Dahdah ve dattâ’’ kullanımları çocuk dilinden alınan kelimelerdir ve gitme eylemini çağrıştırır. ‘’Kütürge’’ kelimesi, beklemek, saklamak anlamındaki küt- fiiliyle ilgilidir. ‘’Gecelik’’ kelimesi zaman unsurunun, ‘’ördek’’ ise hayvan adının kullanımı açısından dikkate değerdir. ‘’Havruz, havrız kürsüsü, havruzluk’’ sözleri Farsça ābrīz sözcüğüyle ilgiliyken, ‘’sadır’’ kelimesi çocukların sürekli işedikleri yeri karşılar. Çocuk lazımlığını karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’cüt, gudul, lazımlık, nünye, tufa’’.

Gaz Çıkarma

Gaz çıkarmakla ilgili tespit edilen tek kelime, Anadolu ağızlarından alınan kaçma, fırlama anlamına gelen cıv yansıma sesinden türetilen ‘’cıvılatmaẖ’’tır.

İdrar, Çiş

Adlandırmaların büyük bir kısmı çocuğun işerken çıkardığı seslerle ilgilidir: ‘’cul, cur cur, törlemek vb.’’ Kelimelerde boğumlanma yeri bakımından diş eti-damak ünsüzü c ve ç kelime başında ‘’cıldır, cul, çillemek, çiş, çiş etmek, çişemek, çişlemek, çürkü’’ şeklinde yoğun olarak kullanılmıştır: ‘’Saksak’’ kelimesi, çok işeyen çocuğu karşılarken, ‘’addırmak, çöğdürmek, değdirmek‘’ fiilleri, çocuğun işeme şekliyle ayakta, fışkırtarak, kavis çizerek işemesiyle ilgilidir. Diğer kelimeler ise küçük çocuğun idrarını karşılar. Çocuk dilinden alınan yansıma ‘’çiş’’ sesi, çocuğun idrarını karşılamada kullanılan en yaygın kelimedir. Bu ses ‘’çiş çiş, çişş çişş’’ şeklindeki tekrarlı yapılarda çocuğun işemesini kolaylaştırmak için kullanılmıştır. Nitelik ve ölçü

bildiren küçük sözcüğü, ak- ve sid- fiilleri de çocuğun çişini karşılamada ‘’aḫıtmak, akıddırma, akıtma, küçük, küçük abdest, sidik, siditmek, sittürmek, siyek’’ şeklinde kullanılmıştır. Çocuğun idrarını, çişini karşılan diğer kelimeler şunlardır: ‘’bibiş, eeeh, işek, lüle, mize, piş, pişi, törlemek’’. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’lüle’’ kelimesi Farsçadır.

Kaka

Küçük çocuğun kakasını karşılamak için kullanılan kelimeler büyük oranda çocuk dilinden alınan yansıma seslerden oluşur: ‘’bırt, eee, eh, ehi, gaga, gi, fıs, kıh’’. Yansıma yapılar dışında nitelik ve ölçü bildiren büyük sözcüğüne, çocuğun idrarıyla kakasını ayırt etmek için hem kelime hem de kelime grubu düzeyinde ‘’büyük, büyük abdest’’ şeklinde yer verilmiştir. Çocuğun altına konulan toprak, ıslaklık anlamındaki ‘’höl’’ kelimesi de çocuğun kakasını karşılamak için kullanılmıştır. ‘’Tayırdatmak‘’ fiili, kaymak, düşmek anlamındaki tay-, ‘’bütkü’’ kelimesi ise bitmek, meydana gelmek anlamındaki büt- fiiliyle ilgilidir. Kelimeler Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’lüle’’ kelimesi Farsçadan alıntıdır.

Yatağa İşeme, Altına Kaçırma

Çocuğun altına kaçırma, yatağına işeme durumunu yansıtmak için yansıma sesler yanında çeşitli benzerlik ilgileriyle organ adlarından, tabiat olayından, araç adından, tekerlemelerden yararlanılmıştır. ‘’Çiriş yapmak‘’ fiili, çocukların altına pislemeleri durumunu ifade ederken, diğerleri altına pisleyen, çişini tutamayan çocuğu karşılar: ‘’fildirfiş, laşga, sellimedek, sidikli hallaç vb.’’

Sidikli kelimesi, ‘’sidikli hallaç, südügli salli’’ şeklinde çişini tutamayan, altına kaçıran çocuğu karşılamak için kullanılan en yaygın sözdür. ‘’Sellimaraz, sellimedek, südügli salli’’ tamlamalarında bir tabiat olayı olan, su taşkını anlamına gelen sel sözcüğü, bir tür benzetme ilgisiyle altına kaçıran, çişini tutamayan çocuk için kullanılmıştır. ‘’Sellimaraz’’ yapısında hastalık anlamına gelen maraz sözcüğünün kullanımı, bu durumun hastalık olduğu algısını yansıtması açısından dikkate değerdir. ‘’Beli gevşek’’ deyimi, çocuğun çişini tutamama durumuyla bel bölgesi arasında kurulan ilginin ifadesidir. ‘’Sidikli fiş fiş, pipisi pişmiş; Sidikli şişe, pipisi beşe’’ tekerlemeleri ise altına kaçıran çocukla alay etmek için kullanılır. ‘’Sabah güneşi sidikliye, akşam güneşi güzele (vurur); torba göt’’ sözleri de yine altına kaçıran çocuklar için söylenen

sözlerdir. Köken açısından bakıldığında ‘’laşga’’ kelimesinin İtalyancadan alındığı görülmektedir.

Burnu Akan, Sümüklü Çocuk

‘’Ḫıh de, tıñ de’’ sözleri çocuğun burnunu silerken, burnunu sümkürmesi için kullanılan ünlemlerdir. Diğerleri, burnu akan, sümüklü çocuğu karşılar. ‘’Koruklu’’ kelimesinde henüz olgunlaşmamış üzüm anlamına gelen koruğun, burnu akan, sümüklü çocuk için bir tür şekil benzerliği ilgisiyle kullanılması açısından dikkat çekicidir. Karahanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’señregü, yiñdegü’’ kelimeleri ise kızgınlıkla söylenmeleri açısından diğerlerinden ayrılır. Burnu akan, sümüklü çocuk için kullanılan diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’andil, fırtıḫlı’’.

Kirli, Pasaklı Çocuk

‘’Kıcı olmak‘’ birleşik fiili, küçük çocukların kirlenmeleri anlamında kullanılırken, ‘’kirkele, şopar, yalloz’’ kelimeleri kirli, pasaklı çocuğu karşılar. Kullanımlar Anadolu ağızlarından alınmış olup ‘’şopar’’ kelimesi Romancadan alıntıdır.

Temiz Çocuk

Temiz çocukla ilgili tespit ettiğimiz tek sözde organ adı ağız ve burun yanında parlak, beyaz renkte bir element olan gümüşe ‘’āz burun gümüş’’ deyiminde yer verilmiştir. Bu kullanımda ağız ve burun bölgesinin çocuğun temizliğine ölçüt olarak alındığı söylenebilir.

2.6.9. Giyim Kuşam ve Süs

‘’Bayram köçeği, kelebek gibi’’ kelime grubu arefe günü, bayram için giyinip kuşanmış, hazırlığını yapmış, ‘’tumanlı tavık’’ entarisinin altında paçaları uzun giysiler bulunan çocuk için kullanılırken, diğer sözle çocuk giysileri ve süsleriyle ilgilidir: ‘’akık, altıyaşar, aşırtma, atkı, babı, bahriyeli çocuk esvabı modası, bahriyeli kıyafeti, baskılı sıkma, bayramlık, but, cinah, çuha cepken çocuk esvabı, çember çetği, demet iğnesi, dizi bağlı giysisi, doğlak, domuz kulağı, don entari, fıta, filal, futar, gollu, helgel, ıncık, ilibada, İstanbulin, kanâzı’, katır, katır kundura, katır yemeni, kazbaz, kepenek, kıdı, kıkı, kırmalı entari, kırkpare, kuşak, kürklü ferace, marnel, mendil, muskalı sıkma,

papuli, paska, pullu sıkma, pumpul, pumpuş, pupuş, sandal, seğirden, seraser entari, şibidik, şinanay, tıkkır, ulka, yaprak kollu cepken, yoğluk, yultar, zergerdan''.
Sınıf, sosyal statü ve zihniyet açısından bakıldığında ''İstanbulin, kürklü ferace, seraser entari'' adı verilen giysiler, daha ziyade şehzadelere özgüyken, ''bahriyeli çocuk esvabı modası, bahriyeli kıyafeti, marnel'' diye bilinen giysiler, bir dönem askeriyede denizcilerin kıyafeti olmuş zamanla İstanbul'un kibar üst sınıfı tarafından önce erkek sonra kız çocuklarına giydirilmiştir. ''Çuha cepken çocuk esvabı'' olarak bilinen giysiler, Batılı hayat süren Türk aileleri tarafından bir dönem küçük erkek çocuklarına giydirilmişken, 1908 Meşrutiyeti'nden sonra yayılan Avrupa tarzı ayakkabılardan olan ''sandal'' ise bir oğlan çocuğu ayakkabısı olarak gelmiş sonra mutaassıp olmayan aileler tarafından kız çocuklarına da giydirilmiştir. Diğer giysilerde ise sınıf, sosyal statü ayrımının olmadığı görüldü. Cinsiyet açısıdan değerlendirildiğinde ''çember çetği, dizi bağlı giysisi, don entari, helgel, ıncık, kıdık, kıkı, kırmalı entari'' adı verilen giysi ve süslerin kız çocukları, ''çuha cepken çocuk esvabı modası, katır, katır kundura, katır yemeni, kepenek, kürklü ferace, mendil, yoğluk'' adı verilen giysilerin ise daha ziyade erkek çocukları tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. ''Acem mintanı'' tamlaması, bir millet adının, ''domuzkulağı, tumanlı tavık, kelebek'' sözleri, türlü benzerlik ilgisiyle hayvan adlarının, ''erefe çiçeği'' kelime grubu bir bitki adının, ''İstanbulin'' kelimesi bir yer adının, ''Altıyaşar, kırkpare'' ise sayı adlarının kullanımı açısından dikkate değerdir.

2.6.10. Oyun

2.6.10.1. Usu Geliştiren Oyunlar

''Hece, hımbıl'' dışındaki sözler, kelime grubu düzeyindedir: ''bilmece oyunu, bir kelime bir işlem, harf ağacı, harf oyunu, isim artist, isim şehir, kelime avı, kelime yutma, sözcük uydurmaca, ünlüler oyunu, zıt anlamlı sözcükler oyunu''. Usu geliştiren oyunlar genellikle kelimeler üzerine kuruludur. Oyunların söylenen harflerden, hecelerden anlamlı kelimeler, kelimelerden cümleler oluşturma, söylenen kelimenin zıttını ya da eş anlamlısını bulma, sorular sorarak söz konusu kavramı tespit etme şeklinde oynadığı görülmüştür. Bu oyunlar, çocuğun dil, zihinsel gelişimi ve yaratıcılığı açısından son derece önemlidir. Çocuk kelimelerle oynayarak sınıflama, sıralama, analiz, sentez, problem çözme gibi zihinsel işlem basamaklarını, soru sorma yeteneğini,

yaratıcılığını geliştirir, kelime dağarcığını artırır, kelimeler arasındaki nüansları sezer. Kavram ve nesneleri tanıyarak kullanmayı, farkında olmadan karşılaştırmayı öğrenir kısacası oyun içerisinde çocuk yoğun bir zihinsel faaliyet içerisindedir. Kullanımlarda da hece, harf, kelime, sözcük gibi dilin temel kavramları etrafında döndüğü görülmektedir.

2.6.10.2. Bedeni Geliştiren-Eğiten Oyunlar

Atlama, Sıçrama, Sekme, İtme ve Çömelme

Gelişim yaşam boyu devam eden bir süreçse de çocukluk döneminde diğer dönemlere göre fizikî gelişim daha hızlıdır. Çocuğun fizikî ve psiko-motor gelişimi açısından bilhassa atlama, sıçrama türü çocuk oyunlarının önemli bir rolü vardır. Bu tür oyunlar vücut sisteminin sağlıklı ve dengeli bir şekilde işlemesine, kasların gelişmesine, güçlenmesine katkısı olduğu gibi, çocuğun boy-kilo dengesi açısından da önemli olup solunum, dolaşım ve sindirim sistemini olumlu yönde etkiler. Kullanımlarda hayvan adı dana, eşek, güvercin ve tavuk ‘’çoturum eşeği, dana dana bostana, güvercin taklası, topal tavıḫ oyunu’’, organ adı ayak, bacak, baş ve el ‘’ayağım yağlı, ayak atlama, ayaḳ hoplamaca, ayak taşı, baştan dönme, kimin eli, tek ayak, tek bacak’’, sayı adı bir, beş ve üç ‘’beş kareli, bildirbiç, birdirbir, üç adım’’, eşya adı aba ve yastık ‘’aba alması, yastık taklası’’, araç adı çatal ise ‘’çatal matal’’ şeklinde kullanılmıştır. Hayvan adı olarak eşek, çocukların birbirlerinin sırtlarına atlayarak oynadıkları oyunları karşılamada ‘’çutulum eşek, uzun eşek, uzunumeşşek’’ şeklinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır ki bu durum kırsal yaşam içerisinde, çocuğun sürekli karşılaştığı bir hayvan olmasıyla, eşeğin kırsal kesim insanı için vazgeçilmezliğiyle izah edilebilir. Sınırları çizilmiş bir alanda sekerek oynanan çocuk oyunlarını karşılamak için kullanılan kelimelerin büyük bir kısmının çiz- fiiliyle ilgili olduğu görülmektedir: ‘’çızgılı, cızgıt, cızğırik, cızıkam, çizgi, çizgicik’’.

Konuyla ilgili diğer kullanımlar şunlardır: ‘’aplamsıra, atlama, atlambaç, atlandı, bazlambaç, bosdanacan, çarçarı, çift dombalak, çinçin, çuval yarışı; Ebe geçti; Ebem geçti; elbürgeç, etmeze, fosma oyunu; Hamam çöktü; Hamam kızdı; inne binne, ip çekmece, hereni, heri-heri-hesdani, heymafi, ip atlama, ipleşsek, keskelle, Kim bindi ? kiremit oyunu, kürttürmece, lembeki, lempük, mektup, melmeket, pamuk çatması, paya;

Seke seke ben geldim; sekme, sektekkiç, sıraman, silgeç, simi, uçan badala, uzun atlama, uzun çoturum, yangın alayı, zimi''.

Koşma, Kovalama, Kapma, Yakalama ve Çekme

Çocuğun bedensel, ruhsal gelişimi açısından önemli olduğu kadar yarışma ve rekabet duygusunu geliştiren, kazanma azmini da kamçılayan bu oyunların çoğu kaçma, kovalama, yakalama üzerine kurulmuştur. Kullanımlara bakıldığında oyunlardaki hareketliliği yansıtan al-, dur-, kaç-, koş-, kovala-, sek-, tut-, yakala-, vur- fiillerine sıklıkla başvurulduğu görülür: ''balık gaştı; esir almaca; eş kaçırma, duvar kapmaç; fare kaçtı; kaç kurtul; kapmaca, koşmaca, kovalama, koyun kapmaca, mendil kapmaca, mendil kaçırma, ördek yakalamaca; sekmecik; seksek; tur tut; vur kaç, yer kapma''.
Diğer pek çok çocuk oyununda olduğu gibi hayvanlar âlemi sözlere geniş ölçüde yansımıştır. Tespit edilen sözlerde geçen hayvan adları şunlardır: at, balık, bit, fare, kedi, kurbağa, kurt, kuzu, koyun, kurbağa, ördek, tavşan, tilki, tazı''. Çocuklar bu oyunlar sayesinde hayvanları, özelliklerini tanımakta, kendisini bu hayvanlarla özdeşleştirmektedir. Kurt gibi vahşi hayvanlara yer verilse de genellikle tavşan gibi evcil ve çocuğa sevimli gelen hayvanların tercih edildiği görülmüştür. Bilhassa iki kişinin rekabetine, hızına dayalı oyunlarda kedi-fare, kurt-kuzu, tavşan-tazı gibi birbiriyle sürekli mücadele içerisinde olan hayvanlar ad olarak kullanılmıştır: ''kedi fare oyunu, kurt-kuzu, tavşan kaç; tavşan kaç, tazı tut''.
Koşmaca üzerine kurulu oyunlarda eşya adı olarak da mendilin çok kullanılması, geleneksel kültürdeki önemiyle mendilin hasreti, sılayı, özlemi, aşkı temsil etmesiyle izah edilebilir. Adlandırmalara özel ad olarak sadece Ali sözcüğü ''Ali cambaz'', renk adı olarak ise beyaz ve kırmızı ''kırmızı beyaz'' şeklinde kullanılmıştır. Konuyla ilgili tespit edilen diğer oyunlar şunlardır: ''kurbacık; ebe beni kurda verme; atçılık oyunu, ateş, baç, birik, bitli, ciccavcar, çamçakır, çember, çıllık, çömlekçilik, dingilehoç, elim yağlı, hoç, künd, mayna, simit, taştan taşa, tilki reis, tula, tura oyunu, ust, yerden yüksek, yumurta yarışı, zehir zeytin, ziraman''.

2.6.10.3. Araçlar Üzerine Kurulu Oyunlar

Bilye Oyunları

Bilye, çocukların oynamak için kullandıkları taş, toprak, cam vb. malzemelerden yapılmış küçük, yuvarlak oyuncaktır (TRS, 2011: 345). Rakibin bilyesini, kıvrılan işaret parmağının içerisine yerleştirilen ve baş parmakla itilen diğer bilyeyle vurma üzerine kurulu bir oyundur. Oyunda bilyenin başka bir bilyeye değmesi ‘’kırmak ve vuruş’’ olarak adlandırılır. Eskiden yuvarlak çakıllar ya da meyve çekirdekleriyle oynanan bu oyun, sonraki dönemlerde genellikle camdan yapılan malzemelerle oynanmıştır. Türkiye’de bu oyun için kullanılan en yaygın kelimeler bilye ve miskettir: ‘’bilye, bilye yütmece, misket, misket oyunu’’. Bu kelimeler, hem oyunu hem de oyunda kullanılan aracı karşılar. Bilye ve misket dışında organ adı kafa ve baş sözcükleri hayvan adı dana ve küre biçimindeki madenî top mermisi gülle ‘’baş, dana ve gülle’’ şeklinde şekil benzerliği ilgisiyle bilyeyi karşılamak için kullanılmıştır.

Oyunla ilgili kelimelere daha çok oyuncağın şekli, boyutu, yapıldığı malzemeler ve bilye oyunun kuralları yansımıştır. ‘’Cambilik, cemenek, cıncık, cincibir, taş enek’’ kelimeleri, bilyenin yapıldığı malzemeyle, ‘’atak, atmaç, kur, kuratak, kuyu’’ bilyenin baş parmağın desteğiyle diğer bir bilyeye ya da çukura atılmasıyla, ‘’cız‘’ kelimesi oyunun belli bir alanda çizilerek oynanmasıyla, ‘’tokur’’ bilyenin diğer bilyelere vurularak oynanmasıyla, ‘’şakşak, şıkka’’ kelimeleri, bilyelerin çarpışması sırasında çıkan sesle, ‘’tombak’’ kelimesi bilyenin yuvarlak şekliyle, ‘’delik, kazan, kuyu’’ kelimeleri bilyelerin yuvarlanacağı küçük çukurlarla ilgilidir. Bilyeler arası mesafe için ölçü birimi olarak karış ve organ adı kol sözcüğü de ‘’çit garış, kafakol, kafa karış, kafa kırma, kafakol, kafalık, karış bir vurma, vuruş karış’’ şeklinde kullanılmıştır.

Bu oyun çocuklarda bilhassa parmak kaslarının gelişimi açısından önemlidir. Bilye oyununu ve oyundaki aracı karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’badal, bidi bidi, bilez, cibide, cilli, çiftelik, dagak, dik, dilden, enek, enel, fıdık, gar, gildan, gildik, godak, gölle, gup, hörlek, huma, ığıllama, kaptan, kazan, kındak, madik, ığıllama, kildik, kolabak, koynak, koza, lek, madik, marmar, mayabır, meke, meşe, mışık, miraz, pate, pıtık, pirle, şıldır, toka, tokur, zımzık, zımzım, zıp zıp’’.

Aşık Oyunları

Türkler tarafından oynanan en eski oyunlardan biri de ‘’aşık oyunu’’dur. Aşık oyununda koyun, keçi gibi hayvanların arka ayaklarının diz kısmından çıkarılan ve dört değişik yüzeye sahip bir oyun aracı kullanılmaktadır. Manas Destanı’nda çok eskiden beri Türkler tarafından kullanılan ‘’aşık’’ adlı oyun aracı hakkkında bilgiler bulunmaktadır. Kaşgarlı Mahmut, Dîvânü Lugâti’t-Türk’te yüzeylerine varıncaya kadar aşık oyunu hakkında bilgiler vermiştir. Dede Korkut Hikâyeleri’nden Dirse Han Oğlı Buğaç Han Boyu’nda Buğaç’ın aşık oynadığı belirtilmiştir (Özdemir I, 2006: 327). Oyunla ilgili kullanımların genellikle oyunda kullanılan temel malzemeyle ve oyunun kurallarıyla ilgili olduğu görülmüştür. ‘’Kemicek, Kemig atmaca, kemik atması, kemiş oyunu’’ sözleri oyunda kullanılan temel malzeme olan kemikle, ‘’cızı oyunu, cızılı, çizi’’ oyunun önceden sınırları belirlenmiş, çizili bir alanda oynanmasıyla, ‘’atmar’’ kelimesi aşığın yere atılmasıyla, ‘’döndermec’’ aşığın yerde dönmesiyle, ‘’ütmeli’’ kelimesi ise oyunun kazanç üzerine kurulmasıyla ilgilidir. Aşık oyununu karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’alık, ballı callı, domaç, düşmeli aşık, ġatmalı, hilbili, ikilik, katın, kırma, kirtikli, lopuḫ, meşme, meşmel, mire, sormaḫ, vurulmaç’’.

Top Oyunları

Bu oyunlardan bazıları ‘’can almaca, çukur, çukurca, dur, duvar topu, eşekli top, ortada sıçan, yakan top’’ gibi elle, bazıları ‘’Alman kalesi, ayaktan, çelmeli top, futbol, kaleli top, tek kale, top sektirme, yirmi bir aylık’’ gibi ayakla oynanmaktadır. Dîvânü Lugâti’t-Türk’te Kaşgarlının keçi kılı veya başka bir şey sarılarak elde edilen, çocukların teperek oynadıkları araç anlamında ‘’tepük’’ kelimesini vermesi ayak oyunun Türkler tarafından XI. yy’dan beri bilindiğini gösterir (DLT I: 386). Çocuk bu çağda çevresini ve kendini tanıma çabası içerisindedir. Özdemir’e göre çocukta varlık ve yokluk düşüncesinin doğmasıyla birlikte bu düzenin yaratıcısına olan merak artar (Özdemir II, 2006: 306). Buna paralel olarak cehennem, cin, can kavramının ve yak- fiilinin İslami motif olarak kullanımlara yansıdığı görülmektedir: ‘’cehennem, cincan, yakar top’’. Yaşamayı sağlayan ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık anlamındaki can (TRS, 2011: 437) ve ateşle yok etmek anlamındaki yak- fiili ‘’yakar top’’ oyununda bu anlamları çağrıştıracak şekilde kullanılmıştır. Oyunda çocuğun oyuna devam etme / yaşama hakkını temsil eden can, çocuğun topla yakılması / öldürülmesi neticesinde

kaybedilir. İslamî unsurlar dışında, özel ad olarak millet adı Alman ve Japon, şehir adı İstanbul, ‘’Alman kalesi, Japon kalesi, İstanbul yakar topu’’, hayvan adı eşek, sıçan, tavuk ‘’eşekli top, ortada sıçan, yavrulu tavuk’’, sayı adı yedi, dokuz, yirmi bir ‘’yedi kale, yirmi bir aylık, dokuz aylık’’ şeklinde sözlere yansımıştır. Dur, durmak anlamındaki İngilizce stop kelimesinin de ‘’istop’’ şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Top oyunlarını karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’aradan kaçma, çangalcık, çüngülü, donuz oyunu, dönme, holhol, kaldırmalı top, kuyu topu, lapak, ondi dumana bindi;

Taşlarla Oynananlar

Çocuklar oyunlarında canlı cansız pek çok unsur oyun malzemesi olarak kullanmaktadır. Bu cansız materyallerden biri de çocuğun çevresinde çok rahatlıkla bulabileceği taşlardır. ‘’Üçdaş, beştaş’’ gibi oyunlarda avuç içine sığabilecek, havaya atıldığında kolaylıkla yakalanabilecek fındık büyüklüğünde çakıl taşları kullanılırken, kaydırak türü oyunlarda ortaya dikilen bir aracın belli bir mesafeden vurulması ya da taşın en uzağa atılması esas olduğu için el büyüklüğündeki yassı taşlar kullanılır. Taşlarla oynanan bilhassa taşı uzağa atma amaçlı bu oyunlar, çocuğun el, parmak ve kol kaslarının gelişimi açısından önemlidir. Oyunda kullanılan taş sayısı, taşın yapısı, oyunun oynanma şekli gibi hususlar kullanımlara yansımıştır. ‘’Beş kaya, beştaş, dalya, dokurcun, dokuz kiremit, dokuztaş, kırkdaş, üç nişan, üçleme, üçletme, üçtaş oyunu, kırkdaş, yedikiremit’’ sözlerinde oyundaki taş sayısı oyuna ad olmuştur. ‘’Altı çukur oyunu, apış atma, apış oyunu, kaydırak, kuvvet taşı, sallama, seksek, taş sektirme, tekme kayrak, yıkık’’ sözleri oyunun niteliği, oynanma şekliyle, ‘’bıccılı taş, biççili, çakı çakı taşlar, oyuk taşı’’ ise oyunda kullanılan taşın yapısıyla ilgilidir. ‘’Beş kaya, bıccılı taş, biççili, beştaş, cırım cırmaklı, çakı çakı taşlar, ebeş, elbaş, elboş, ellep, elpapa, elketek, eltaşı, heççik, honaşık, hopbirtaş, hoppa, kakkudaş, kankaz, kıdım, kırıço konkoz, pap, tümpetti’’ kullanımları beştaş oyununun, ‘’üç nişan, üçleme, üçletme, üçtaş oyunu, dalloğ, dam’’ üçtaş oyununun, ‘’cüz, dalya, dokurcun, dokuz kiremit, dokuztaş, kuram, tappır, üz’’ dokuz taş oyununun, ‘’ahletgakı, apış atma, apış oyunu, çetük, dana, feleke, fileke, hoppa, kadak, kankaz, kaydırak, kayrak, kıbıdık, kol oyunu, kuvvet taşı, kuzlak, kürünç, lapaza, lepik koko, meşek, malmuç, muku, nalbir, naldırnaç, nillime, pap, sallama, seksek, taş sektirme, tekme, sınır, pap, sülenke, sülempe, tappır’’ kaydırak oyununun, ‘’Bolu yığması, çingo, dikilitaş, oyuk taşı, gala,

galeyci başı oyunu, gıldırgıç, kuka, lop, malmuç, mıçı'' kullanımları ise dikilen taşları vurma üzerine kurulu oyunun farklı türleri ve adlandırmalarıdır.
Tespit edilen kelimelerin büyük bir kısmının beştaş ile kaydırak oyununu karşıladığı görülmektedir. Dikkat çekici bir diğer husus da organ adı el sözcüğünün kullanıldığı yapıların ''elbaş, elboş, eltaşı, ellep, elpapa'' şeklinde sadece beş taş oyununu karşılamasıdır. Özel ad olarak sadece şehir adı ''Bolu'' kullanılırken, ''cimcicik, hopbirtaş, vızdırak, zıng'' kelimeleri yansıma sesler üzerine kurulmuştur. Taşlarla oynanan diğer oyunları karşılayan kelimeler şunlardır: ''amata, cıka, daş oyunu, fodik, kıydır, löngür, mamışık, mocuk, murt, pempez, türşek''.

Değnek, Sopa, Çubuk, Bıçak, Çember vb. Araçlarla Oynanan Oyunlar

Bu gruptaki oyunlar içerisinden sopayla oynanan oyunlar ağırlığı teşkil eder. Sopayla oynanan en yaygın oyun ise daha çok ''çelik çomak'' ya da ''met'' diye adlandırılan oyundur. Taş parçalarının üzerine ya da küçük bir çukura yerleştirilen kısa çubuğa, büyük değneklerle vurularak oynanan bu oyunda ''çelik'', sopa ile vurulan uçları sivriltilmiş kısa çubukken, ''çomak'', kısa çubuğun vurulduğu büyük değnektir. Yapılarda vurmak anlamındaki çel- fiilinin yaygın bir şekilde kullanıldığı görüldü. Gök cismi olarak yıldız, hayvan adı olarak ''maymun ve şebek'', özel ad olarak ise yer adı ''İstanbul'' kullanılmıştır. Çocuklar, kendilerini olduklarından daha uzun dolayısıyla daha büyük ve yetişkin gibi gösterme amacı taşırlar. Bu amaçla ayaklarına çatallı sırıklar takıp gezerler. ''Ayakçak, ayakçık, ayakçıl, ayaklık, ayaklıma, ayakman, hotlak ve kangil'' kelimeleri çocukların boylarını uzun göstermek amaçlı kullandıkları sırığı karşılar. Söz konusu araç ayağa takıldığı için organ adı ayak kelimesi kullanımlara esas teşkil etmiştir. Değnek, sopa vb. araçlarla oynanan oyunlar şunlardır: ''batçı, battal, battı, battı battı, bır, bitti, cancan, çabçabuẖ, cüngüldeş, çabçabuẖ, çelik, çelik çomak, çelikmen, çelme çelik, çeltük, çitbit, çomak, çortlik, çota, danaküçü, dēerme çalma, degenek, değnek kaydırma, değnek vurma, dibiş, dikme çelik, dilbedirik, dostak, düllük, elik çelik, fırlaḳ, fot, gadı, gazgıç, gazıkcık, gıldırgıç, gömbe, gömme çelik, himmet, hodak, hot, hotagaç oyunu, hotdayak, hotlak, hoynuk, hölüş, höre, hulu, kakmaca, kangil, kapçak, kazık, kinifi, koç, kokil, kozalak, kös, kösmali, kuyu çeliği, küyüş, lekdime oyunu, mantelek, maymun döndürmek, mazmaz, met, mertlek, met deynek, mıh, mırık, milli, moç, pellik, salmaç, sekmedikme, süldür, sülüdeynek, süzdürmeç, şebek, topaç çevirme, tos, tutmalı çelik, tütünüm-ergi, uçtan, yeldürmé, yer çeliği,

yıldız''. Bunlar dışında ''çöp ebesi, çöplen, taklavık'' çöplerle, ''çember çevirme'' çember denilen yuvarlak araçla, ''çırakman'' kukayla, ''bıçak'' ise bıçakla oynanan oyunu karşılar.

2.6.10.4. Törelik ve Büyülük Oyunlar

Çocukların özellikle ritüel temele sahip oyunlar ile evcilik oyunu çeşitlemelerinde el yapımı kukla ya da bebekler önemli oyun araçlarıdır. İslamiyet öncesi Türk kültüründeki bebek ve kuklalar Şamanizmin put-fetişleri ile bağlantılıdır. İslamiyet öncesi inanç sisteminde önemli bir yere sahip olan Şamanizm'de ''töz-tös, ongon, eren, tangara'' gibi adlarla anılan bebeklerin (kuklaların) var olduğu belirtilmiştir (Özdemir I, 2006: 297). Töresel-büyüsel nitelikli oyunların ''badrambaz, bodi bodi, cicimama, daş dövüşü, gelin gok, göde göde, kepçe gelin, kepçecik, moyda, sapan harbi, yağmur duası, yağmur gelini'' gibi kuraklık dönemlerinde, yağmur yağmasını dolayısıyla bereketi sağlama, ''çiğdem adeti, çiğdem aşı, çiğdem bayramı, çiğdem pilavı, saya gezmesi, tepeycük oyunu'' gibi baharın gelişini müjdeleme, ''baba bubrik, güneş duası, kar kaldırma, kuç kuçura, pattik, tolu kesme'' gibi güneşin çıkması, karların erimesi ve dolunun az yağması dileğiyle de düzenlendiği görüldü. Çocukların kuraklık dönemlerinde, yağmur yağdırma amaçlı oynadıkları oyunlar için kullanılan ''bodi bodi, çandır baba, çemçe gelin, çomalı gelin, çömçe gelin, çulluk kadın, dodi, göde göde'' gibi sözler, oynanan oyun dışında, törende değneğin ucuna çeşitli bez parçaları bağlanarak elde edilen bebeği, kuklayı da karşılar. Çocuklar bu kuklayla ev ev dolaştırarak yiyecek toplarlar, oyun sırasında kuklalar üzerine su dökülür ki bu gelenek İslamiyet öncesi Orta Asya Türk kültüründeki yağmur yağdırmak için yapılan törenleri hatırlatır. Özdemir'e göre bu gelenek Şamanist kültürdeki tözlerin çocuk oyunlarındaki uzantısıdır (Özdemir I, 2006: 297). Baharın gelişinin kutlandığı törenleri karşılamak için ise bitki adı çiğdemden ''çiğdem adeti, çiğdem aşı, çiğdem bayramı, çiğdem pilavı'' şeklinde yararlanılmıştır. Yine baharın gelişini kutlamak için düzenlenen, evrensel olarak yeniden canlanışı temsil eden yumurtanın kullanıldığı ''paskalya'' ritüeli ise Hristiyanlık geleneğinin çocuk oyunlarındaki bir uzantısıdır. Bu türdeki oyunları karşılayan diğer sözler ise şunlardır: ''cadı oyunu, yılbaşı''.

2.6.10.5. Ezgili, Tekerlemeli Oyunlar

Müzik ve dans ritm üzerine kurulmuş yapılardır ve gösterimin esasını oluşturur. Çocuklar da bu kültürel türlerden oyun aracı ve ritm açısından yararlanmışlardır (Özdemir I, 2006: 344). Müzikli, ezgili oyunlarda tekerlemeler de geniş yer tutar. Tekerlemeli oyunlar çocuklarda dil ve konuşma yeteneğinin gelişmesi, müzik kültürünün oluşumu açısından önemli olduğu gibi, çocukların öz güvenleri yüksek, yaratıcı ve üretken kişiler olarak yetişmelerine de katkıda bulunur. Kullanımlara akrabalık adı olarak anne, baba, dede‘’Annem babam tulumbadan su çeker; aydede, dedemin bahçesi, yoğurtçu baba’’ bitki adı olarak çiçek, yiyecek adı olarak çoban, pekmez, yağ ‘’çiçekçi ve şekerci, dolapta pekmez; Yağ satarım, bal satarım’’, özel ad olarak ülke adı ‘’Arabistan’’ hayvan adı olarak at, deveci, turna, uğur böceği ‘’deveci, uğur böceği, uçurma ezirganın atları, telli turna’’, meslek adı ve mesleği icra eden kişiler olarak bezirgan, çoban, kayıkçı, tüccar, yoğurtçu ‘’Aç kapıyı bezirgan başı; bezirganbaşı, ezirganın atları, fışfış kayıkçı, yalancı çoban’’ şeklinde kullanımlara yansımıştır. Ezgili, tekerlemeli oyunları karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’Al satarım; çıldır, halaylar, halka oyunu, kutu kutu pense, tatlı cadı’’.

2.6.10.6. Taklit Üzerine Kurulu Oyunlar

Taklit üzerine kurulu oyunlar, çocukların sanatsal becerilerinin, rol yeteneklerinin gelişmesine dolayısıyla yaratıcılıklarının ortaya çıkmasına katkıda bulunur. Özdemir’e göre meslekler çocukların bitmez tükenmez oyun hazinesidir (Özdemir I, 2006: 367). Oyunlarda çocukların, statü gözetmeksizin çevrelerinde gördükleri, dikkatlerini çeken meslekleri taklit etme eğiliminde olduğu görüldü. Çocukların ‘’amecik, aşbincik, aşbiş, berbercilik, çoban, değirmenci, hırsız-polis, okulculuk, poliscilik, savaşçılık, şimendifercilik, trencilik’’ oyunlarında ‘’aşçılık, berberlik, çobanlık, doktorluk, öğretmenlik, polislik’’ gibi meslekler, ‘’bebek oyunu, ev ev oyunu, evcilik, evcik, komşu momşu’’ oyunlarında ev hayatı, anne baba ilişkileri, ‘’Fred Çakmaktaş’’ oyununda çizgi film kahramanları, ‘’püsücük’’ oyununda ise hayvan sesleri taklit edilmiştir. Evcilik oyunları, çocukların kendilerini tanımaları ve yetişkin rollerine hazırlanmaları açısından önemlidir. Doktorculuk ise çocukların karşı cinsi tanıma merakından ortaya çıkmış, keşfetme duygusunun ürünü olan bir oyundur.

2.6.10.7. Vurmalı Oyunlar

Vurmalı oyunlar içerisinde en yaygın olanları, çocukların ellerini üst üste koyarak oynadıkları ‘’el el üstüne; El el üstünde kimin eli var; elim elim öpelek’’ gibi adlarla anılan ya da gözleri bağlanmış bir kişinin çevresinde dolaşan, kendisine dokunan kişileri yakalamaya çalıştığı, daha çok ‘’göz bağlama, kör çebiç, körebe’’ diye bilinen oyunlardır. Körebe türü oyunlar, çocukların duyma, hissetme gücünü geliştirdiği gibi empati duygusunu da geliştirirken, ‘’elim elim öpelek’’ türü oyunlar, çocukların tahmin, sezgi gücünün gelişimine katkıda bulunur. Çocukların gözlerini kapatarak oynadıkları oyunu karşılamada organ adı göz, gözü görmeyen anlamında kör ve oyunda gözü bağlanan kişiyi karşılayan ebe sözcüğü ‘’ebe, ebeç, göz bağlama, göz yumuk, göz yumusu, kördeli, körebe’’ şeklinde kullanılmıştır. Bu oyunda renk adı olarak kara, hayvan adı olarak keçi yavrusu anlamındaki çepiç sözcüğünün ‘’karaçepiş’’ şeklinde kullanımı, gözleri bağlanan kişinin karanlıkta kalması ve keçi gibi sürekli hareket hâlinde olmasıyla izah edilebilir. ‘’Cınapır, çillik, ebe kışkış; Karpuz almaya geldim; patı, semelit, taş çakma’’ körebe olarak bilinen oyunu karşılayan diğer sözlerdir. Çocukların ellerini üst üste koyarak oynadıkları oyun için ise organ adı el yanında, eller birbirine vurulurken çıkan ses de adlandırmalara ‘’cıp cıp, cimcik, ebben, el çırpma, el vurma, el eli ebem eli, elbende, elim ucu, elim sende’’ şeklinde yansımıştır. Bu oyun için kullanılan ‘’ateşleme, ateşli, ateşlim’’ sözleri ise oyuncuların ellerinin ısısı ve aldığı kırmızı şekille ateş arasında kurulan ilginin bir neticesidir.

2.6.10.8. Şaşırtmacalı Oyunlar

Şaşırtmacalı oyunlar genellikle olmayan şeyleri olmuş gibi göstererek ya da birtakım kavramları zıttıyla vererek oynanan oyunlardır. Adlandırmalarda hayvan adı olarak deve, keçi, kuş ‘’beş geçili, deve cüce; Kuş uçtu’’, zaman adı olarak ‘’gece ve gündüz’’, yiyecek adı olarak kabak, mısır, tahin, pekmez, pırasa ‘’Kabak yattı kalktı; tahin pekmez; mısır patlatma oyunu; Yattı pırasa, kalktı pırasa’’, sayı adı olarak ise beş ve yedi kelimeleri ‘’Bir burada iki nerede ? yedi karalı’’ şeklinde kullanılmıştır. Şaşırtmacalı diğer oyunlar ise şunlardır: ‘’başkan bulmak, tıp; Uçtu uçtu; yatan kalkan’’.

2.6.10.9. Talih, Kumar, Fal, Niyet Oyunları

Çocukların eğlenme amaçlı oynadıkların oyunlar içerisinde ‘’batıbar oyunu’’ kızlara özgüdür, diğer oyunlar ise hem kız hem de erkek çocukları tarafından oynanır. Oyunlarla ilgili sözlerde soru ifadelerinin ve zıt kavramların daha çok kullanıldığı görülmektedir: ‘’Yaş mı kuru mu; Yazı mı tura mı ?’’. Bu oyunlar, müstakil birer oyun olarak oynandıkları gibi bazen de bir oyunu başlatmak, oyunda öncelik sırasını belirlemek için de oynanabilir: ‘’Çift mi tek mi ? Tek mi çift mi; Yaş mı kuru mu ? vb.’’ Bu tür oyunlarda genellikle saklanan şeyler ‘’Nesi var ?’’ oyununda olduğu gibi ipuçlarıyla bulunmaya, yere atılan ya da yerde çevrilen nesnenin yüzeyi doğru tespit edilmeye çalışılır. ‘’Papatya falı ve batıbar’’ oyunlarında ise çocuklar çiçekleri kullanarak isteklerinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine, kaderlerine, talihlerine yönelik kendilerince çıkarımlarda bulunurlar. ‘’Papatya falı’’ oyununda araç olarak kullanılan bitki, aynı zamanda oyuna adını da vermiştir. Talih, kumar, fal niyet oyunlarını karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’barkuti, bılik tutma, çevirme, çitme, kibrit oyunu, metelik döndürme; Öt kuşum; taso, tombala; Yerde altın var’’.

2.6.10.10. Gizlenen Kişileri Ya da Nesneleri Bulma Oyunları

Bu oyunlar, saklanan kişi veya eşyaların bulunması üzerine kuruludur. Bu tür oyunlar, çocukların hareket becerilerinin ve sezgilerinin gelişmesine yardımcı olur. Eşyaların saklanmasına dayanan oyunlarda eşya adı olarak başta yüzük olmak üzere kemer ve ayakkabı kelimeleri kullanılmıştır: ‘’ayakkabı saklama, kemer saklama, yüzük saklama, yüzük oyunu’’. Bu oyunlarda saklanınla eşyaların oyunlara ad olduğu görülmektedir. Kişilerin gizlendiği oyunları karşılamak için kullanılan adlandırmalar ise daha çok oyun kurallarıyla ilgilidir. Sır anlamında giz, organ adı göz kelimesi, büzülmek, saklanmak anlamındaki sin-, gizlenmek anlamındaki saklan- ve kapatmak anlamındaki yum- fiili ‘’gizlembeç, gizlenpöçük, gizli guku, kizlenmece, göz yumma, saḫlanpertik, saklambacık, saklangıç oyunu, sinebidik, sinenbeç, yumaç, yumbaç, yumkaç, yumuçma, yumulgaç, yumulmaç’’ şeklinde kullanılmıştır. Oyunda kararlaştırılan yere ebenin ya da oyunculardan birinin önce gelmesi durumu için kullanılan, oyun içinde bir form olan Fransızca sobe kelimesi de ‘’oğlan sobesi’’ şeklinde oyuna ad olmuştur. Aynı zamanda adlandırmalarda cinsiyet ifadesinin geçtiği tek kullanımdır. Saklanma üzerine kurulu oyunları karşılayan diğer sözler şunlardır: ’’bitti, bitti bibik, bitti bitti, ciddi, cıngıllı,

ciddi bitti, dolamaç, edek, guguk, harar, hohoy, illis, kakbo, kırkcık, kitüçilik, kupanc´a, mulavara, muncığa gömen, puslanç oynamak, sual, ungıl mıngıl, yütük oyunu''.

2.6.10.11. Sessiz Oyunlar

İfade edilmek istenenin, beden diliyle ya da fısıltı şeklinde anlatıldığı bu oyunlar, çocukların ifade kabiliyetlerinin ve dikkatlerinin gelişimine katkıda bulunur: ''güldürmece, kulaktan kulağa, samut, sessiz film, telsiz telefon''.

2.6.10.12. Savaş Oyunları

Savaş oyunları, çocuklarda rekabet duygusunun ve mücadele azminin gelişimi açısından önemli olduğu gibi, dikkat edilmezse çocukların birbirlerine zarar verebileceği türden oyunlardır. Bu oyunların bazıları ''itiş kakış, minder kavgası'' gibi fizikî güce dayanırken bazıları ''uçurtma savaşı'' gibi birtakım araçların mücadelesi, yarışı şeklinde gerçekleşir. Savaş oyunlarında savaş aracı olarak çamur, minder, sapan, taş ve tüfek ''çamur döğüşü, taş döğüşü'' şeklinde kullanılmıştır. ''Yesyes'' oyununda ise evet anlamında yes sözcüğünün kullanımını, İngiliz dil ve kültürünün çocuk oyunlarına yansıması olarak değerlendirmek gerekir.

2.6.10.13. Diğer Çocuk Oyunları

Belirtilen oyunlar dışında kalan çocuk oyunları, yemek oyunları ''cincik makarna; Bandık geldik'', karda oynanan oyunlar ''alakesme, degişme, sıyrıncak oyunu'', cevizle oynanan oyunlar ''atmalı, Ayşe abat, ceviz, ceviz açma'', su serperek oynanan oyunlar ''bıcı bıcı'' şeklinde çeşitlilik arz eder. Bu oyunlarda özel ad olarak Ayşe, bitki adı olarak ceviz, çiçek, darı, fındık, pamuk ''çevrim çiçek, darı sapı, fındık yuvarlama, pamuk üflemeç'', eşya adı olarak boncuk, minder, şapka, araç adı olarak çatal, çömlek, kazan ''boncuk oyunu, çatal, çömlek çömlek, eskici minder, kazan, şapka uçurtma'', renk adı olarak kara ''ḳaraġunı'', hayvan adı olarak deve, domuz ''ceylan, deveci kurmak, domuz, domuzcuk'', yiyecek adı olarak makarna, yer adı olarak hamam, havuz ''Hamam biş; havız havız'', akrabalık adı olarak anne ve kardeş ''analık, gardaş yatma oyunu'' şeklinde kullanılmıştır. ''Yogi'' kullanımı ise çizgi film dünyasının çocuk oyunlarına yansımasıdır.

Diğer çocuk oyunları: ‘’aba tutma, anya manya, ara kitli, aşılamaç, ayamaya, badis, balabaç, benziboz, beşbeş, bucuk, caynız, cecucuk, cığındırık oyunu, cıngılız, cız, cici bici, cor, cu, curruk, cüllülük, çevirgeç, çır, çimdik oyunu, çitime oyunu, çörçör, çöttük, çötüre, dalyandı, delikçe, dengire, direk, dirmah; Ebe geldi; ebecik, ebegömeci, ebem çıt çıt, ecim duvar, elek pelek oyunu, eliç, fırlıḫ dönmek, fıs fıs, gala oyunu, gazoz kapağı fırlatma, gırcingoz, giriş çıkış, göğleme, hakeke, hampır, haşlama, herlembe, hıd, horom, horşik, höl höl, hör, hullu, huştut, ilkiççik, ḳandil uçurma, kaymaca, kotkot, köçürme, kuka, miras, müñüz müñüz, ötüş, piş ayağım piş, sağır daş, tak oyunu, taskalla, tenten, tılıs, tosalak, totuk, vız vız tula, yemlek asma’’.

2.6.10.14. Oyunun Gerekliliği

Çocuk doğal bir labarotuvar ortamı olan oyun dünyası içerisinde duyduklarını, gördüklerini uygulama alanına getirerek pekiştirir. Oyun çocuk için en etkin öğrenme süreci olup kalıcı davranış değişiklikleri oyun dünyası içerisinde kazanılır. Çocuk oyunları, çocuğun fizikî, zihinsel, sosyal gelişimi açısından hayatî derecede önemlidir. ‘’Tay iken oynamayan, at olamaz; Taylığında kıç atmayan atı makbul saymazlar; Torluğunda oynamadık tay olmaz’’ gibi atasözleri de bu düşünce dünyasını yansıtır.

2.6.10.15. Kendi Kendine Sessizce Oynama

Çocuğun kendi kendine sessizce oynama durumu yansıma seslerle ‘’dibil dibil, ivil ivil’’ şeklinde ifade edilmiştir.

2.6.10.16. Arkadaşlık, Oyun Arkadaşlığı

‘’Bağdaşmak ve gıran’’ sözleri çocuk oyunlarındaki arkadaşlığı, ‘’koraş ve cödürmek‘’ ise genel anlamdaki arkadaşlığı karşılar. ‘’Bağdaşmak‘’ fiilinde çocuklar arasındaki arkadaşlık ilgi, ilişki anlamındaki bağ sözcüğüyle ifade edilmiştir.

2.6.10.17. Oyuncaklar

Üzerlerine Binilen Oyuncaklar

Çocukların üzerlerine binerek oynadıkları oyuncaklar arasında en yaygın olanları, bugün daha çok atlıkarınca ve tahterevalli olarak bilinenlerdir. Yere sabitlenmiş bir merkeze bağlı olarak dönen, askılarında başta at olmak üzere değişik hayvanların

bulunduğu eğlence aracı için atlıkarınca dışında ‘’ataycak, atcağız, atlıḳaraca, atlıkarınca, devekarıncası, züvelek’’ kullanımlarına da rastlanmıştır. Çocuğun üzerine bindiği oyuncağın at şeklinde olması ve hareketleriyle iri bir karınca türünü andırması nedeniyle adlandırmalara bu türün adları yansımıştır. Bugün daha çok tahterevalli olarak bilinen, iki ucuna birer kişinin oturduğu karşılıklı olarak havada yükselip inerek eğlenmeyi sağlayan oyuncağı (TRS, 2011: 2246) karşılamada, aracın aşağı ve yukarı hareketi ve hareket ederken çıkardığı sesler esas alınmıştır. Aracın aşağı hareketi için eğ-, çök-, yukarı hareketi için ise ağ- fiili ‘’ādırık çödürük, ağdırış eğdiriş, ağdırma, ağdırmaç çöğdürmeç, çoğdürmenin tahtası, çödürüm çüş, çöğdür çüş, çöğdürme, çöğdürük, çöğdürüm çök, çökmen çıkarık, çöylencüş, çöyrülce’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Angılkoç, carcur, cıngıldak, çengülçüş, çıkırangaç, çıkırmakır, çıkrancık, çıkrık, çıngırşak, dandiliçüş, dangalafıstık, dangalafıştı, dangılıkırma, datdaravalli, dingilçüş, dingilitos dingilkoç dingilpoş, dinglafistan, gangıldaḫ, gangurguç, gıncırak, gırıncık, güdürge, höngülhöş, hüngülmeç, ıngılçuş, ıngırcak, löngürdek, mıncırak, mıncırlık, sıngırcak, şınkırşak, tingiltaş, zıñgıragoç, zıngırcık, zıngıreç, zınkılhıç’’ gibi kullanımlar da yine aracın hareketi sırasında çıkan seslerle ilgilidir. ‘’Çengülçüş, çeylençüş’’ gibi kullanımlarda eşeği durdurmak için söylenen çüş ünlemine yer verilmesi, oyuncağın çocuğun hayal dünyasında bir hayvan olduğu algısıyla ilgilidir. ‘’Arpambiç, arpanbiç’’ sözleri, oyuncağın hareketlerinin bir tarım makinesini andırmasıyla ilgili olup kırsal yaşamın önemli bir parçası olan tarım kültürünün çocuk oyun dünyasına yansıması açısından ilgi çekicidir. ‘’Dalav’’ kelimesi ise diğer adlandırmalardan farklı olarak hem atlı karıncayı hem de tahterevalliyi karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Üzerlerine binilen oyuncakları karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’atlı araba, cincirak, ciriyal, combanabiş, çızak, dartıburtu, datdaravalli, döndürgeç, ezirgān cizirgān, galdırhop, ığrançüş, galdırhop, karnakuç, kınkılıç, sekme, zıvaylık, zorbana, züvelek’’.

Salıncak

İki ucundan iple veya zincirle yüksek bir yere asılan ve üzerine oturup sallanılan (TRS, 2011: 2018) eğlence aracı için kullanılan ‘’salıncak’’ kelimesi göndermek, yollamak anlamındaki sal- fiiliyle ilgilidir. Bu oyun aracını karşılayan diğer kelimeler ise şunlardır: ‘’cımırtlak, çeñli meñli, çaşmak, çincil, dolama, evrek, hıllangaç’’.

Bisiklet

‘’Bisiklet’’, tekerlekleri pedal aracılığıyla ayakla döndürülen binek aracıdır (TRS, 2011: 361). ‘’El arabası’’ sözünde organ adı elin kullanımı, aracın elle kontrolüyle, ‘’cansız at, cin atı, şeytan arabası, yel ati’’ tamlamalarında hayvan adı at kelimesinin kullanımı, aracın taşıma işlevi ve kullanım açısından at gibi düşünülmesiyle ilgilidir ki kırsal kesimde at uzunca bir süre taşıma aracı olarak kullanılmıştır. Rüzgâr anlamında yel sözcüğünün kullanımı ise aracın hızıyla ilgilidir. ‘’Cin arabası, şeytan arabası’’ kullanımları teknolojik gelişmelerin çocuk dünyasında uyandırdığı şaşkınlığı, çocuktaki cin ve şeytan tasavvurunu yansıtması açısından ilgi çekicidir. ‘’Teker’’ kelimesi ise aracın bir parçasının, araca ad olduğu görülüyor. Bisiklet için kullanılan ‘’velespit’’ kelimesi ise Fransızcadan alıntıdır.

Topaç, Fırıldak

Topaç, çevresine ip sarılıp birden bırakılarak veya kamçı ile vurularak döndürülen, koni biçiminde ucu sivri oyuncağı (TRS, 2011: 2365) karşılar. ‘’Topaç’’ kelimesi, oyuncağın yuvarlak, top şeklinde olmasıyla, ‘’cekceki, cırla, cızırdak, coz, dandirik, dozilik, fıldırıyik, fırıldı, fırla, fırlak, fırlanta, gırgıra, pırıldak, pırlak, pırlangıç, pırlankaç, purdöndü, tırlak, tırıldak, toslak, vızırdayık, vızvırık, ’’ kelimeleri aracın zeminde dönerken ya da sağa sola teması esnasında çıkardığı sesle, ‘’değirme, mucuk’’ yere temasıyla, ‘’çevirgen, çevirtme, çevirtmeç, dandırık, döndön, döndürek, döndürgeç, dönek, döner, şamalak, zarıldak, zırzır, zirzop’’ yerde dönme, dönerken kamçıyla çevrilme özelliğiyle, ‘’delemen, delese, girlengiç, kirman, kirildek, kirişdek, mızrak, tırpan’’ ise aracın ucunun sivri olmasından kaynaklı delici özelliğiyle ilgili olmalı. ‘’Köçek’’ kelimesi çevrilen, hareket hâlindeki topacın oynayan birini çağrıştırmasıyla, ‘’piçtırpan’’ sözünde piç kelimesinin kullanımı, dönen topacın sağa sola dengesiz hareketleriyle, ‘’mızıka’’ kelimesi topacın çıkardığı sesin bir müzik aletinden çıkan sesi anımsatmasıyla, hayvan adının kullanıldığı ‘’şebek, maymun’’ kelimeleri ise hareketlilik açısından topaç ve maymun arasında kurulan benzerlikle izah edilebilir.

Topacı, fırıldağı karşılayan diğer kelimeler şunlardır: cittir, çaḳıldaḳ, çini, dana, dememe, deveme, döndürek, doma, felek, firman, fitçe, gernik, gizildek, gobak, gundala, hamaz, hodak, hol, iştiban, iştifan, kani, katır, kırgıç, kırıştak, kobak, koynuk,

kozak, küsse, matak, lilliş, mazalak, mılı, mırak, moma, mozik, muçu, muşkuldak, pımpır, süzünek, şimşirik, tesker, tintini, tot, yilelek''.

Uçurtma

''Uçurtma'', çoğunlukla kamış gibi hafif malzemelerden yapılmış, renkli kuyrukları olan rüzgâr yardımıyla eğlence amacıyla uçurulan oyuncaktır. ''Dönen kuş, hava kuşu, teyyare'' adlandırmalarında hayvan adı kuşun ve hava aracı teyyarenin kullanımı, havada hareket eden canlı, cansız varlıklarla uçurtma arasında, kağıttan yapılan basit uçurtmalar için hayvan adı sıçan sözcüğünün ''sıçan uçurması'' şeklinde kullanımı ise uçurtmanın kuyruğuyla sıçanın kuyruğu arasında kurulan benzerlik ilgisiyle izah edilebilir. ''Okyelli ve havayı'' kelimeleri de uçurtmayı karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Su Püskürten Oyuncaklar

Çoğunlukla ağacın dallarından yapılmış, içine konulan sıvıyı fışkırtan oyuncaklar için kullanılan adlandırmalarda oyuncağın fışkırttığı sıvı ve sıvıyı aniden fırlatma, saçma özelliği kullanımlara yansımıştır: ''cılfistik, cırtasan, cırtatan, cırtlak, cırtlambuk, cırtlayık, cırtlık, çımgırık, fırçı, fıskırık, fışkırgeç, fotfot, fottuk, sepecek, suluzırtlan, zırtlak'' . Kullanımlar içerisinde ''sepecek, şurutun'' dışındaki sözcüklerin yansıma esaslı olduğu görülmektedir.

Düdük

Düdük, genellikle söğüt ağacından yapılan, içine hava verildiğinde güçlü bir ses çıkaran çocuk oyuncağıdır. Kullanımların büyük oranda oyuncağın üflenmesi neticesinde aniden çıkan seslerle ilgili olduğu görülmektedir: ''çıpçığ, fırfırık, fırfırına, fıykırık, fifik, firfilik, fittik, hort hort, hotat, hottuk, höppü, huuddi, hüs, hüssük, pipiç, süsük''. ''Düdük'' kelimesi içine çekmek, emmek anlamındaki tüt-, ''öttüreç, öttürük'' kelimeleri değişik sesler çıkarmak anlamındaki öt- fiiliyle ilgilidir. ''Damaklı düdük, dilli düdük, dilli damak, düllüce, düllük'' kullanımlarında ise organ adları dil ve damak ön plana çıkarılmışken, ''sütlük'' kelimesinin bu bağlamda kullanımı, düdüğün yapımında kullanılan bitkiden çıkan sıvıyla ilgilidir. Düdüğü karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ''cücük, cüle, çambuna, dığlı, filistop, kalak, pöğrek, silik, sipsi, sivri boru,

sütlük, zipçi''. Köken açısından bakıldığında ''pöğrek'' kelimesi Ermeniceden alınmıştır.

Tüfek, Silah, Patlangaç, Sapan, Yay, Mızrak, Ok vb. Oyuncaklar

Tüfek, silah, patlangaç türü, ağaçtan yapılan oyuncakları karşılamada bu oyuncakların aniden çıkardıkları güçlü seslerden yararlanılmıştır: ''çatıpatı, falkangıç, fırtlangıç, hoddak, kütlek, patıldak, patlak, patlangaç, patlangıç, patpatı, patpatik, poklangeç, portlak, takıldak, zıpçık''. Bu tür bir oyuncak olmasına rağmen ''tumana kaçan'' kelime grubu ve Farsça ''terkeş'' kelimesi diğerlerinden farklı olarak yansıma bir yapı değildir. Bunlar dışında ''ağız tüfeği, cırtladan'' çocukların tüfek niyetine kullandıkları kağıt, leblebi vb. şeyleri fırlattıkları boru biçimindeki oyuncağı karşılar.
Çocukların kuş vurmak amacıyla kullandıkları araç olan sapan eskiden beri Türkler tarafından kullanılmıştır. Kaşgarlı Mahmut, ''tawran'' kelimesini açıklarken şalvar uçkuru ve sapan kolu yapmak için örülmüş ip bilgisini verir (DLT I: 436). Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy'da Karaçuk Çoban'ın kâfirlerle mücadelesinde sapanı nasıl etkin kullandığı anlatılır (Ergin, 2011: 98). Bu aracı karşılamak için daha çok at- ve sap- fiillerinden türetilen kelimelere yer verilmiştir: ''atacak, atamba, atanak, atkıç, atmaca, atmaç, attırgeç, sallama sapan, sapankaya''. Bu fiillerin kullanılmış olması oyuncağın temel işleviyle, ''lastik'' kelimesi ise sapanın yapıldığı malzemeyle ilgilidir. ''Çırpan, delgeçir, zembildek'' ve Farsça ''zemberek'' kelimeleri de sapan için kullanılmıştır. Dünyanın en eski silahlarından olan okçuluk, Türkler arasında da çok eski bir geçmişe sahiptir. Ok ve yay kullanmakta usta olan Oğuz Kağan'ın Gün, Ay ve Yıldız'dan torunu olan sağ kola ''Boz-oklar'', Gök, Dağ ve Deniz'den gelen torunu olan sol kola, ''Üç-oklar'' adını verdiği bilinmektedir. Türkler için bir silah ve bir spor olan ok ve yayı çocuklar oyun aracı ya da av silahı olarak kullanmışlardır (Özdemir I 2006: 323). Tespit edebildiğimiz ''çakmak, imbal, yaydal'' kelimeleri ok ve yayı ''çılak'' ise mızrak niyetine kullanılan oyuncağı karşılar.

Salladıkça Ses Çıkartan Oyuncaklar

İki plastik arasındaki boşluğa ipin sarılmasıyla oluşan, ipin ucundan tutularak aşağı yukarı hareket ettirilerek oynanan bugün daha çok yoyo diye bilinen oyuncakla ilgili kullanımlar bu grupta ağırlığı teşkil eder. Almanca ''yoyo'' kelimesi hariç diğer kelimelerde oyuncakların çıkarttıkları sesler esastır: ''cızlak, çağıştı, çatırık, çatpat,

çıkçıka, çıkşağı, dozirik, gagıldak, gargara, hırhırık, şakırdak, şakşak, şakşakı, şapıldak, şatırdavuk, şıkşık, şıkşıka, şıngırdak, vızgıç''.

Kelimelerin büyük bir kısmı boğumlanma yeri bakımında dişeti-damak ç ve ş ünsüzleriyle başlamaktadır. ''Kaynana zırıltısı'' tamlamasında ise akrabalık adı ''kaynana'' kelimesine yer verilmesi geleneksel kültürde kaynananın çok ve gereksiz konuşan biri olarak algılanmasıyla ilgili olmalı.

Kayak, Kızak

''Gaplangaya, kadak'' kelimeleri, çocukların genellikle çocuk bahçelerinde kayarak eğlendikleri oyun aracını, kaydırağı karşılarken, ''ivik, keşan, ḳızaḳ'' kelimeleri karlı buzlu yerlerde kayıp eğlenmek için üzerine oturulan, çoğunlukla da tahtadan yapılmış aracı karşılar. Özdemir'in verdiği bilgilere göre Türkler eski dönemlerden beri kayak yapmaktadır. Türkler kayak sözcüğü yerine ''çana'' ve kızak yerine de ''çanak'' kelimelerini kullanmışlardır. Göktürk Kitabeleri ve Orta Asya'nın kültür özelliklerini taşımakta olan Baykal Gölü kıyılarında oturan, ''Kurukan''lara ait kaya resimlerinde üzerleri keçelerle örülmüş, atlarla ve köpeklerle çekilen kızak kafileleri görülmektedir (Özdemir I, 2006: 320). ''Ḳızaḳ'' kelimesi Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Dönme Dolap, Araba

Çocuklar için diğer eğlence araçları dönme dolap ve arabalardır. Tespit edilen sözler içerisinde ''dönme dolap'' tamlaması dışındakiler arabayla ilgilidir. Motorlu motorsuz her türlü kara taşıtı anlamındaki araba (TRS, 2011: 140) sözcüğü kelime grubu düzeyindeki yapılarda isim unsuru olarak görev almıştır. ''Avkı araba, çek-çek arabası, tel araba'' kullanımlardaki tamlayan unsurlar, oyuncak aracın yapıldığı malzeme ve temel niteliğiyle ilgilidir. ''Üç teker, tekerek'' sözlerinde aracın bir parçası oyuncağa ad olmuşken, ''devecik'' adlandırmasında hayvan adı deve kelimesi şekil benzerliği ilgisiyle kullanılmıştır. ''Şeytan arabası'' tamlamasında kötü ruhların başı olarak kabul edilen şeytanın oyun aracı için kullanımı, aracın çocuk dünyasında uyandırdığı şaşkınlığı ve çocuklardaki şeytan tasavvurunu yansıtması açısından ilgi çekicidir.

Bebek ve Elbisesi

Kız çocuklarının vazgeçilmez oyuncakları arasında başta bez, keçe, alçı, plastik vb. malzemelerden yapılmış bebekler gelir. Aileler, küçük yaşlardan itibaren çocuklara toplumsal cinsiyet rollerini benimsetmektedir. Buna paralel olarak kız çocuklarına anne ve ev kadını rolünü yerleştiren oyuncak bebekler verilir. ‘’Mala’’ kelimesi, oyuncak bebeğin elbisesi diğer kelimeler ise oyuncak bebek için kullanılmıştır: ‘’cidabur, dındıḫ, dındınık dodo, emcek, ginci, güçce, hamecik, kavırçağ, kebe, korcak, kozik, kukla, ḳuẕurçuḳ, mamancika, şüşe hemeciği, taş bebek’’. ‘’Çomçalı gelin’’ tamlaması, hem yağmurun yağması için düzenlenen törelik ve büyülük bir oyunu hem de bu oyunda kullanılan bebeği karşılar. Çocuğu uyutmak için söylenen ezgili türkü anlamındaki ninni kelimesi de ‘’ninni, ninik’’ şeklinde oyuncak bebek için kullanılmıştır. ‘’Dondurma bebek’’ tamlamasında ise bir yiyecek adı dondurmanın kullanımı, bebeğin beyazlığı ve güzelliğiyle ilgili olmalı. Köken açısından bakıldığında ‘’dodo, hamecik, kebe’’ kelimeleri Ermeniceden ‘’kukla’’ kelimesi Rumcadan alınmıştır. Kullanıldıkları dönem ve saha açısından bakıldığında ‘’ḳuẕurçuḳ’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’kukla ve taş bebek’’ sözleri Türkiye Türkçesi döneminden diğer ifadeler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Ev

Oyuncak evler de toplumsal cinsiyet rollerine paralel olarak daha çok kız çocukları tarafından kullanılmaktadır. Bu oyuncaklar, çocuklardaki aidiyet, birliktelik, bağlılık duygusunun oluşumu, anne ve kadın rollerinin gelişimi açısından önemlidir. Kullanımlarda mekân adı ev ‘’evcik’’, ev anlamındaki ‘’dam’’ kelimesi ‘’damık’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Elecik’’ kelimesi ise kulübe, göçebe çadırı anlamındaki ‘’alaçuk’’ kelimesiyle ilgili olmalıdır.

Diğer Çocuk Oyuncakları

Çocuklar hayal dünyalarını kullanarak çevrelerinde gördükleri her materyali oyun aracı olarak kullanmaktadır. Çocuk için oyuncak, kendi başına bir amaç değil, birçok amaç için kullanılan bir araçtır (Özdemir I, 2006: 130). Diğer oyuncaklar olarak kategorize ettiğimiz gruptaki oyuncakları da bu doğrultuda değerlendirmek gerekir. Çocuklar, ağaçtan ‘’bişkırık, koka’’, karpuz kabuğundan ‘’deveş’’, tahtadan ‘’gargarı, gıldırgu,

harıldak, kösküç'', süpürge sapından ''dıñdıñ'', kağıttan ''şingilen'', kabaktan ''takurdak'' olarak bilinen oyuncakları yapmış ya da yaptırmışlardır. Herhangi bir kategoride değerlendiremediğimiz diğer oyunacaklar ise şunlardır: ''bayda, cicik, çember, çıklı, ecene, evre, eriş, gangam, gındırlak, gındıllik, incik boncuk, loma, şıvşak, talaka, teleme, tevil, tinton, türlü bohça''.

2.6.11. Yılbaşlarında, Bayramlarda ve Diğer Özel Günlerde Çocuklara Verilen, Çocuklarca Toplanan Yiyecekler, Paralar

''Apala, bahşiş, bayramçalık, bayramlık, beze beze, dali, harçlık, ülü, tezelemek, tırtıl'' adlandırmaları, bayramlarla ''arafana, arafalık, güccük üleştirmek, memecin'' sözleri arefe günüyle, ''alan palan'' kelime grubu yılbaşı gecesiyle, ''yağ parası, mahya bahşişi'' tamlamaları ramazanla, ''adak'' kelimesi perşembe, ''sayu saymak'' sözü ise 7 Şubat günüyle ilgili gelenekleri yansıtır. Bu kullanımlardan ''adak, apala, arafana, arafalık, bayramçalık, beze beze, dali, güccük üleştirmek, sayu saymak'' sözleri yiyecekle, ''bahşiş, harçlık, mahya bahşişi, tırtıl, yağ parası'' çocuklara verilen parayla, ''bayramlık'' kelimesi ise giyim kuşamla ilgilidir. Kullanımlarda kutlanan önemli gün anlamına gelen bayram sözcüğünden ''bayramçalık, bayramlık'' şeklinde çocuklara verilen hediyeleri, alınan kıyafetleri karşılayan hediye ve giyecek adı türetildiği gibi, bayram için hazırlanmış, süslenmiş sevinçli çocuk anlamında ''bayram çocuğu'' kelime grubu, bayramdan bir önceki gün anlamına gelen arefe kelimesiyle yiyeyek adı ''arafalık'' ve ziyafet adı ''arafana < arefe+ana'' yapıları oluşturulmuştur. Çocukların ev ev dolaşarak para toplama gelenekleri için hayvan adı ''tırtıl'' kelimesinin kullanımı da ilgi çekicidir. Köken açısından bakıldığında ''memecin'' kelimesi Arapçadan, ''tırtıl'' ise Ermeniceden alıntıdır.

2.6.12. Kır Eğlenceleri, Birlikte Yapılan, Yenilen Yemekler

''Bahçe takımları, baş bağlamak, çokeş ekmeği, manca manca oynamak'' sözleri kelime grubu, diğer sözler ise kelime düzeyindedir. Organ adının kullanıldığı ''baş bağlamak'' deyimi, çocukların bir araya gelmeleri, toplanmalarıyla yansıma daz sesine dayanan ''dazdal'' kelimesi kır eğlencesi sırasındaki hızlı hareketlerle, ''çokeş ekmeği'', tamlaması, yemeklerin oturularak, çökülerek yenmesiyle ''bilik'' kelimesi

toplanan malzemelerinin miktarıyla ilgiliyken, ‘’ferfene < herif+ane’’ adlandırması, çocukların davranışlarının yetişkinlere benzemesiyle izah edilebilir.

2.6.13. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları

2.6.13.1. Ateşli Hastalıklar

Boğmaca

Literatürde ‘’petussis’’ olarak bilinen boğmaca, çocuk yaşlarda etkili olan, ölümcül neticelere de yol açabilen bulaşıcı bir solunum sistemi hastalığıdır. Gelişmekte olan ülkelerde bebek ölümlerinin hâlen önemli bir nedeni olan bu hastalığın üç evresi vardır: Birinci evre; nezle dönemidir, 1-2 hafta sürer ve genellikle hafif ateş, burun akıntısı, burun tıkanıklığı gibi üst solunum yolu enfeksiyonu bulgularıyla başlar. Hastalığın ikinci evresi; öksürük nöbetlerinin sıklaştığı evredir. Öksürük nöbetleri sırasında hasta kızarır, morarır, gözleri fırlar, dili dışarı sarkar, boğulma hissi hastanın yüz ifadesinden okunur. Hastalığın son evresi olan iyileşme evresi, 1-3 hafta sürer. Bu evrede, hasta normale dönmeden önce öksürük ve kusma azalır, iştah artar. Kullanımların büyük bir kısmı ‘’boğma renci, boğmaca, boğmaca öksürük, boğulgan, buvala’’ şeklinde hastalığın ikinci evresi olan boğucu öksürük evresiyle ilgilidir. Boğmaca öksürüğünü sıradan öksürükten ayırmak için büyük, gök, kara, uzun gibi sıfatlar ‘’büyük öksürük, gök öksürük, kara öksürük, uzun öksürük’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Horoz ~ horozik’’ adlandırmaları, hastanın nefes alıp vermesi sırasında çıkarmış olduğu sık, şiddetli, horozun ötüşünü andıran sesle, ‘’öğürgen öksürük’’ sözü, öksürüğün şiddetiyle kusarken ya da kusacak gibi olurken çıkarılan sesle, ‘’hıcılayık, goguca, göğürce, kukucak öksürüğü, hırtik’’ sözleri de hastanın öksürürken boğazından çıkan hırıltılı sesle ilgilidir. ‘’Dumağı < tumagu ‘nezle’ < tum, gökduma’’ türevi kelimeler hastalığın birinci evresinde görülen soğuk algınlığıyla, ‘’öykence’’ kelimesi hastadaki boğucu, şiddetli öksürüğün akciğerle olan bağlantısıyla, ‘’yorga ve yorgaca’’ kelimeleri ise hastalığın organizma üzerinde yorucu etkisiyle açıklanabilir (Güngör, 2014: 313-314). Bu hastalığı karşılayan dieğr sözler şunlardır: ‘’dima, elemit, göğöze, hunnak, hunnak-ı kelbi, suâl-i dîkî’’.

Yapılara kullanıldıkları dönem açısından bakıldığında ‘’boġma renci, hunnak, hunnak-ı kelbi’’ sözleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’boğmaca öksürük, suâl-i dîkî‘’ tamlamaları Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Dima, hunnak’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’elemit’’ kelimesi Yunancadan alıntıdır.

Kızamık, Kızıl, Çiçek Gibi Hastalıkların Belirtileri

‘’Budaklu, gevirci, kızamık tepmesi’’ sözleri kızamık hastalığının belirtileriyken, ‘’hesbi, humma nevbeti, humma-yı mutbıka, indifa’’ sözleri kızamık, kızıl ve çiçek gibi hemen tüm ateşli hastalıkların belirtilerinde kullanılır. ‘’Hesbi ve indifa’’ kelimeleri Arapçadan alıntıdır.

Çiçek, Suçiçeği

Halk ağzında çiçek hastalığı olarak bilinen ‘’variola’’, hastada irinli kabarcıklar dökerek yüzde izler bırakan, ateşli ağır ve bulaşıcı bir hastalıktır. Çiçek rengi, kokusu ve görünümüyle olumlu çağrışımları olan atasözlerimize, deyimlerimize, şairlerimizin şiirlerine türlü özellikleriyle sinmiş emsalsiz bir bitkidir. Bu hastalık, vücutta çiçeği andıran kırmızı benekler şeklinde belirdiği için çiçek, halk ağzında bu hastalığı karşılayan en yaygın adlandırmadır. Çiçek dışında kullanılan ‘’bezeme, donanma, donatma’’, irinli kabarcıkların vücudu özellikle de tüm yüzü tamamen sarmasıyla, ‘’cıbar < cıbarmak ‘yara, iltihap, su toplamak’, kızıl şiş, kızılca, şişek < şiş-ik, kabarcuk, gobucuk < kabar-cuk’’ kelimeleri ise vücutta beliren kırmızı, şiş, içi dolu, kabarcık şeklini almış sivilcelerle ilgilidir (Güngör, 2014: 314-315). Çiçek hastalığının aşamaları ve türleri için de kullanılan farklı adlandırmalar vardır. Çiçek hastalığının tehlikeli bir aşaması için hayvan adı deve ve renk adı kara kelimeleri ‘’deve çiçeği, karaçiçek’’ şeklinde kullanılmıştır. Bir yer adı olan Yemen de ‘’Yemen zafranı’’ şeklinde hastalığa ad olmuştur.

Çiçek ve su çiçeği hastalığını karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’bâd-âbile, cederi, cüderi, cüderî-i kâzib, çıġan’’. ‘’Çıġan’’ kelimesi Harezm Türkçesi, ‘’cüderî-i kâzib’’ sözü ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Bâd-âbile’’ sözü Farsçadan, ‘’cederi, cüderi, cüderî-i kâzib’’ ise Arapçadan alıntıdır.

Çiçek Hastalığına Yakalanma

Çiçek hastalığına yakalanma durumu için hastalık adı çiçek sözcüğüne belirmek, meydana gelmek anlamında çık- fiili getirililerek ‘’çiçek çıḳmak, çiçek çıḳarmak’’ şeklinde kelime grupları oluşturulmuştur. ‘’Çiçek çıḳmak’’ sözü Kıpçak Türkçesi, ‘’çiçek çıḳarmak’’ ise Eski Anadolu Türkçesi, Arapça ‘’tecdîr’’ kelimesi ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Kızamık, Kızamıkçık

Kızamık, kızıl hastalığı gibi genellikle küçük yaşlarda görülen, kuluçka dönemi bir iki hafta süren, bulaşıcı, ateşli, ufak tefek kızıl lekeler döktüren bir hastalıktır. Kızamıkçık ise kızamığa benzeyen, ona göre hafif geçen döküntülü bir hastalıktır. 1841’de İngiliz doktor Little Red, 1866’da ise İskoçyalı doktor Veale tarafından ‘’rubella’’ olarak adlandırılmıştır. Kızamıkçık 19. yy sonlarına kadar orta şiddetli kızamık ya da kızamık ve kızılın birleşimi olarak bilinmekteyken 1881’de Londra Ulusal Tıp Kongresi’nde bu hastalığın kızamık ve kızıldan farklı bir hastalık olduğu onaylanmıştır (Güngör, 2014: 316). ‘’Kızamık’’ ve türevi adlandırmalar, hastalığın ateşli seyretmesiyle, ‘’al gömlek, al göynek’’ adlandırmalarında renk adı al ve eşya adı gömlek kelimelerinin kullanımı, ateşin tüm vücudu âdeta bir gömlek gibi sarmasıyla, ’’köme < kö-me, ilmece < il-mece, paryandı < par+yan-dı’’ adlandırmaları ise yine hastalığın sebep olduğu yüksek ateşle izah edilebilir. ‘’Çiçeğüñ yiynisi’’ tamlaması ise hastalığın çiçek hastalığına göre daha hafif seyretmesiyle ilgilidir. Kızamık hastalığını karşılayan diğer kullanımlar şunlardır: ‘’çörcük, hasba ve surhice’’. Bunlardan ‘’hasba’’ kelimesi Arapçadan alıntıdır.

Kızamık Hastalığına Yakalanma

Kızamık hastalığına yakalanma durumu için hastalık adı ‘’kızamık ve kızılcuh’’ kelimelerine belirmek, meydana gelmek anlamında çık- ve yakalanmak anlamında tut- fiili getirilmiştir. ‘’Ḳızamıġa ṭutulmaḳ, ḳızamıḳ çıḳarmaḳ’’ kelime grupları Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’kızılcuh çıkarmak’’ ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Kızıl

Literatürde ‘’scarlatina’’ olarak geçen kızıl, genellikle küçük yaşlarda görülen, bulaşıcı, yüksek ateşli, kırmızı renkte geniş lekeler döktüren, kuluçka dönemi üç dört gün süren tehlikeli bir hastalıktır (Güngör, 2014: 316). Kızıl hastalığıyla ilgili adlandırmalarda da tıpkı kızamık ve kızılcık hastalığı gibi hastalığın temel belirtisi olan ateş adlandırmalara esas teşkil etmiştir: ‘’al gömlek, al göynek, ateş gömleği, kızıl, kızıl gevrek, ḳızıl yumurṭa’’ Çörcük, al gömlek, al göynek’’ adlandırmaları birden fazla hastalığı, kızamık, kızamıkçık ve kızıl hastalığını karşılayacak şekilde kullanılmıştır. ‘’Albastı’’ sözü ise küçük çocuklara ve yeni doğum yapan annelere musalat olduğuna inanılan kötü ruhlarla ilgili, korku ve hurafelere dayanan bir adlandırmadır. Kızıl hastalığını karşılayan diğer kelimeler ise ‘’çullama’’ ve Yunancadan alınan ‘’punta’’ kelimesidir. ’’Ḳızıl yumurṭa’’ tamlaması Osmanlı Türkçesi döneminden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Karamuk

Kızamığın dışa vuramaması neticesinde ortaya çıkan kızamığa göre daha ağır bir durum olarak tanımlanır. Kızamığın aksine vücutta siyah kabarcıklarla belirir. Adlandırmalarda renk adı kara kelimesinin ‘’karamık’’ şeklinde kullanımı, vücutta beliren siyah kabarcıklarla ilgili olmalı (Güngör, 2014: 317).

Kabakulak

Tükürük bezlerinin özellikleri kulak altı bezlerinin iltihaplanmasıyla beliren, bulaşıcı, salgın ve ateşli bir hastalık olan kabakulak ilk defa M.Ö 5. yy’da Hipokrat tarafından kulak kenarında şişme ve testislerde bir ya da iki taraflı ağrılı büyüme olarak tanımlanmıştır. ‘’Çatlak’’ kelimesi hastalığın sebep olduğu kulaktaki uğultu ve çınlamalarla, ‘’yazma, donama’’ kelimeleri hastalığın kulak bölgesini sarmasıyla, ‘’kabakulak ve topak’’ kulağın şeklinin değişip şişmesi, yuvarlak bir şekil almasıyla, ‘’dulunkaba, dulunkabası, tulumbezesi, tulumşak, tulumşişi, tulunkabası’’ ise kulak altı bölgesinin şişmesiyle ilgilidir (Güngör, 2014: 315).

Sıtma

Sıtma, anofel türü sivrisineğin sokmasıyla insandan insana bulaşan, titreme, ateş ve ter nöbetleriyle kendini gösteren bir hastalıktır (TS, 2011: 2103). Sıtma türünün gösterdiği çeşitlilik ’’balgam sıtması, dıkk, gıbb, gıbb-ı dâyir, humma, humma-yı âfnî, humma-yı müfrede, humma-yı mürekkebe, humma-yı rub, humma-yı yevmî, kan sıtması, kezik, laçka, mutbıka, nabiye, nöbetsiz sıtma’’ şeklinde kullanımlara yansımıştır. Sıtmanın tehlikeli türleri için renk adı kara ve nitelik bildiren ince kelimesi ‘’ince ağrı, incelik, kara ağrı’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Kızdırma, sıtma, yılıttı’’ sözleri hastalığın yüksek ateşle seyretmesiyle, ‘’üşütme’’ kelimesi yüksek ateşin etkisiyle yaşanan titremelerle, ‘’bezgek, beziğ’’ kelimeleri ise sıtmanın hasta üzerindeki yorucu, sarsıcı etkisiyle izah edilebilir. Köken açısından bakıldığında ‘’dıkk, gıbb, mutbıka’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’laçka, malahma’’ ise İtalyancadan alıntıdır. ‘’Gıbb-ı dâyir, mutbıka’’ sözleri Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.6.13.2. Kulak, Burun, Boğaz Hastalıkları

Burun ve Boğaz Hastalıkları

Burun ve boğaz rahatsızlıklarıyla ilgili sözlerde organ adı boğaz, burun ve damak kelimelerinin ’’boğaz şişmesi, boğazı düştü, burunsalık, damakcak’’ şeklinde kullanıldığı görüldü. Burun, boğaz rahatsızlıklarıyla ilgili diğer kullanımlar şöyledir: ‘’boga, innağ olmak, innaḫ, ḳuşpalazı, tık nefes olmak, ruâf‘’. ‘’Ḳuşpalazı’’ tamlaması, Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Ruâf’’ kelimesi ise Arapçadan alıntıdır.

Kulak Hastakları

Tespit edilen rahatsızlıkların dışardan alınan bir darbeden, zehirli hayvan sokmasından, çocuğun bedenindeki rutubet fazlalığından, aşırı sıcak ya da soğuk havaya maruz kalmaktan, geçirilen kızamık ya da şiddetli bir nezleden kaynaklı olduğu görüldü. Kullanımlar kelime grubu düzeyinde olup ve tümünde organ adı kulak kelimesi ‘’kulağa böcek kaçması, kulak cirahati, kulak yaraları, kulakta fazla kir toplanması, kulakta kan akması, orta kulak iltihabı’’ şeklinde kullanılmıştır.

2.6.13.3. İdrar Yolları Hastalıkları

Çocuklarda idrar yolları rahatsızlıkları çerçevesinde tespit edilen iki hastalık ‘’böbrek taşı, mesane taşı’’ şeklinde kullanımlara yansımıştır. Şaban Şifai’ye göre bu rahatsızlıklar çocuğun beslenmesiyle doğrudan ilgilidir (Şafak, 2010: 282).

2.6.13.4. Akciğer ve Solunum Yolları Hastalıkları

Akciğer ve solunum yolları rahatsızlıkların sebeplerinden biri olan soğukta kalma, üşütme durumu ‘’ayaz vurmaḫ, yel ağrısı’’ şeklinde sözlere yansırken, soluk alıp vermede yaşanan güçlük nefes kelimesiyle ‘’nefes darlığı, nefesini haşin almak‘’ şeklinde ifade edilmiştir. İbni Sina’ya göre nefes darlığı rahatsızlığı ancak çocuk kusturularak tedavi edilebilir (Şafak, 2010: 270). Öksürük, akciğer ve solunum yolu hastalıklarının pek çoğunda bir belirti olarak görülmekle birlikte başlı başına bir hastalık adı olarak da kullanılmıştır. Akciğer ve solunum yolları rahatsızlıklarıyla ilgili diğer sözler ise şunlardır: ‘’uğalmak, yel ağrısı, zatürre’’. Bunlardan zatürre kelimesi Arapçadan alıntıdır.

2.6.13.5. Cilt Hastalıkları

Streptokok denilen mikrobun bir sıyrığa veya yaraya bulaşarak yaptığı hastalık olan yılancık (TS, 2011: 2590) çocuklarda yoğun olarak görülen cilt hastalıklarından olup sözlere de geniş ölçüde yansımıştır. ‘’Alazlama, ateş, ateşpare’’ kelimeleri hastalığın belirtilerinden olan ateş ve ciltteki kızarıklıklarla, ‘’yılancık’’ kelimesi hastalıklı bölgenin tıpkı bir yılan gibi parlak, dokunulduğunda pürüzsüz ve kaygan bir yapıya sahip olması ve iyileşme sürecinde vücuttaki kırmızı lekelerin pul pul dökülmesiyle, ‘’kızılyürük’’ tamlaması derideki etrafa yayılan kırmızı lekerlerle, ‘’köstebek, köstü’’ kelimeleri derideki şişliklerin köstebek yuvasını andırmasıyla, ‘’ısırgu’’ kelimesi ise hastalığın belirtilerinin bir yılan ısırığını andırmasıyla ilgili olmalı.

Diğer cilt hastalıklarında hayvan adı yılan ve köstebek dışında bit, sirke ve domuz kelimelerinin ‘’bitlenme, domuzbaşı, sirkelenmek’’, bitki adı olarak darı kelimesinin ‘’darucuk’’ şeklinde kullanıldığı görüldü. Renk adı olarak kızıl dışında kara kelimesi ‘’garagabarcuk, garağabar’’ şeklinde kullanılmıştır ki bu durum vücutta beliren kabarcıkların rengiyle ilgili olduğu gibi hastalığın ciddiyetinin de göstergesidir. ‘’Gicik, gicimik, kaşıntı’’ kelimelerinde hastalığın temel belirtisi olan kaşıntının ve bunun halk

ağzındaki karşılığı olan gici- fiilinin hastalığa ad olduğu görülmektedir. Zaman adı olarak ise sadece ay ‘’ayluḫ’’, organ adı baş ‘’domuzbaşı’’ şeklinde kullanılmıştır.
Cilt hastalıkları bağlamında kullanılan diğer sözler şunlardır: ‘’âbek, ābile, ateş, ateşpare, bezelerdeki şişlik, büşter, çakma, çakmaca, çıban, çıbık, çiğil, dabas, dabas olmak, darucuk, debşerme, eşken, gelin tepmek, hoşırık, hötüm, humre, irinlenmiş cereb, ḳayazmaḳ, kızık, kuru sa’fa, rahye, rûhiyye, sa’fa, seyirtken, siğil, sü’lûl, temre, tıbıka, uyuz, ülker vurması, ürfiye, yakma yarası, yanık yarası’’. Kullanımlardan ‘’humre, kuru sa’fa, kurdeşeni, şera, yaş sa’fa’’ sözleri Eski Anadolu Türkçesi, ‘’eşken’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, ‘’ḳayazmaḳ’’ Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Dabas, hoşırık, tıbıka’’ kelimeleri Ermeniceden, ‘’ateş, âbek, ābile, ateşpare, büşter’’ Farsçadan, ‘’besere, cereb, humre, rahye, rûhiyye, sü’lûl, temre’’ ise Arapçadan alıntıdır.

2.6.13.6. İç Hastalıkları (Mide, Karın, Bağırsak, Dalak, Kasık Rahatsızlıkları)

İç hastalıkları içerisinde, bağırsak sistemi rahatsızlıklarıyla ilgili zengin bir söz varlığı söz konusudur. Özellikle, olağandan daha sulu dışkı çıkarma (TS, 2011: 1206). durumunu ifade eden ishalle ilgili pek çok kullanım mevcuttur. Bir iç hastalığı olması nedeniyle iç kelimesi ‘’iç geçmek, iç gitmesi, iç kesilmesi, iç sürmesi, iç yenmesi, iç yürimek, iç geçmek’’ şeklinde kullanılmıştır. Sözlerin bir kısmınıın da yansıma seslerle ilgili olduğu görülmektedir: ‘’cıdırık, cırcır, cırcırın, dırık, ıkınıh, ıkıntı, iyindirik, ötürek, ötürgeç, ötürme, ötürük, tırık, tırlak, törlek, törtör, vırık’’. Karın iç bölgesinde birikenlerin boşaltılması, atılması anlamında sök- ve sür- fiilleri, ‘’söggünlük, sürgü, sürgün, sürgünlük’’ şeklinde kullanılmıştır.
Bir diğer bağırsak sistemi rahatsızlığı dışkılama sıklığının azalması veya zor ve ağrılı dışkılama durumunu ifade eden kabızlıktır (TS, 2011: 1251). Bu rahatsızlık için dışkının niteliğiyle ilgili sert anlamında bek kelimesi ‘’beklik’’ şeklinde kullanılmıştır. Bunlar dışında diğer iç hastalıklarının ifadesinde organ adlarının yoğun olarak kullanıldığı görüldü: ‘’bağır eti, bağırsak bozukluğu, bağırsak kurdu, bağırsak solucanı, dalak şişmesi, göbeği burmak, göbeği düştü, göbek burmak, göbek çıkması, göbek fıtığı, göbek şişliği, karın ağrısı, karın geçmek, karın şişmesi vb.’’ Sadece ‘’aylık’’ kelimesinde hastalığın bir zaman dilimiyle sınırlandırılması söz konusudur.
İç hastalıklarıyla ilgili diğer kullanımlar şunlardır: ‘’balgam, bulgur çıkarmak, dibi tutmamak, dümbelek, fetk, ġırpa, hambelek, hıltı, ishal, kanlı ishal, kırba, kusağan,

kusma, kütlemeci olmak, linet, öz ağrısı, sirke kurdu, şoğulcan, su kabağı çekirdeği, şivil, tersibozuk, tüpleme, uvacuk kurt, yakı, yüğrük, yürek düşmesi, yürek sürmek''. Bunlar içerisinde ''bulgur çıkarmak, dibi tutmamak'' sözleri deyim niteliğindedir. ''Şoğulcan'' kelimesi Osmanlı Türkçesi döneminden alınmışken, ''balgam, fetk, ishal, kırba'' kelimeleri Arapçadan alıntıdır.

2.6.13.7. Diş Hastalıkları

Diş renginin yeşil, siyah, sarı bir renk alması durumu için ''diş renginde bozulma'', dişlerdeki sancı, ağrı için ise ''diş ağrısı'' tamlamasına rastlanmıştır.

2.6.13.8. Husyede, Makatta Görülen Hastalıklar

''Husyede şişlik, umsuluh olmak'' rahatsızlıkları erkek çocuklara özgüyken, ''makat çıkması'' her iki cinsiyette de görülebilir. Erkeklik bezindeki şişmenin özenilen şeyin elde edilememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kullanımların tümü kelime grubu kuruluşundadır.

2.6.13.9. Göz Hastalıkları

''Günlük'' kelimesinde güneş ışığı anlamında gün kelimesine yer verilirken, diğer sözlerde organ adı göz kelimesi ''göz çapağı, göz iltihabı, göz nezlesi'' şeklinde kelime grubu yapısında kullanılmıştır.

2.6.13.10. Kan ve Karaciğer Hastalıkları

Sara Hastalığı

Ateşli havalenin belli aralıklarla tekerrürü neticesinde ortaya çıkan hastalık için kullanılan sözlere hastalığın dışa vurma, hastalığa yakalanma durumu, batıl inanç ve itikatlar yansımıştır. Bu hastalığı karşılamak için kullanılan en yaygın kelime Arapçadan alıntı ''sara'' kelimesidir. Bu kelime ''sar ve zara'' şeklinde de kullanılmıştır. ''Tutarğa, tutarık, tutarlık'' kelimeleri hastalığa yakalanma, tutulma durumuyla, ''bayılma, eser, eserge, uçuk, yellenme'' nöbet sırasında kendinden geçme hâliyle, ''cin çarpması, ecinne'' kelimeleri hastalıkla kötü ruhlar arasında kurulan ilgiyle ilintilidir. ''Dışarlık'' kelimesi ise hastalığın belirgin bir şekilde dışavurmasıyla

ilgili olmalıdır. ‘’Sara, tutarık’’ kelimeleri Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

Sarılık ve Diğer Kan Hastalıkları

‘’Anemi, ıştıra ve perkem’’ dışındaki kelimeler sarılık hastalığıyla ilgilidir. Sarılık, derinin, dokuların ve organizmadaki sıvıların sarı bir renk almasıyla beliren bir hastalıktır (TS, 2011: 2036). Dokuların ve vücut derisinin sarı bir renk alması nedeniyle renk adı sarı kelimesi kullanımlara temel teşkil etmiştir: ‘’normal sarılık, sarıġ kezik, sarığ ağrık, sarılık, saru yarakan’’. Renk adı olarak sarı dışında, sarılık hastalığının tehlikeli bir türünü tanımlamada kara kelimesine de ‘’kara sarılık, kara yarakan’’ şeklinde yer verilmiştir. ‘’Sarıglıg, sarıġlıġ er’’ sözleri ise sarılık hastalığına yakalanmış çocuğu karşılar.

Sarılık hastalığı için ‘’yarakan-ı esved, yerekan’’ sözleri de kullanılmıştır. ‘’Sarıġ kezik’’ tamlaması Karahanlı Türkçesi, ‘’kara yarakan, saru yarakan, yarakan-ı esved’’ tamlamaları Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’yerekan, yarakan-ı esved’’ sözleri ise Arapçadan alıntıdır.

2.6.13.11. Beyin ve Sinir Sistemi Hastalıkları

‘’Çocuk felci ve dimağ veremi’’ dışındaki sözler, menenjit olarak bilinen hastalıkla ilgilidir: ‘’kısma, sersām, sersām illeti, şekvet illeti’’. Menenjit, ateş, şiddetli baş ağrısı, kusma, sayıklama vb. belirtilerle ortaya çıkan, beyin zarlarının iltihaplanmasıyla oluşan bir hastalıktır (TS, 2011: 1652). İbni Sina bu hastalığı ‘’uttaş’’ denilen beyin iltihabının sıcak tipi olarak tanımlar (Şafak, 2010: 291). ‘’Sersām, sersām illeti, şevket illeti’’ sözleri Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Sersām’’ kelimesi Farsçadan, ‘’şevket illeti’’ tamlaması Arapçadan alıntıdır.

2.6.13.12. Diğer Hastalıklar

‘’Kede, tırık’’ kelimeleri hasta çocuğu, diğer sözler ise doğrudan hastalığı karşılar. Hayvan adı böcek ve renk adı kara kelimesi ‘’böce öldürmesi, kara sıkmaca’’ şeklinde kullanılmıştır. Herhangi bir kategoride değerlendiremediğimiz diğer hastalık adları da ‘’sıkmaca ve şavsa’’dır.

2.6.13.13. Geleneksel ve Modern Tedavi Yöntemleri

Ateşli Hastalıklara Yönelik Uygulamalar

Boğmaca Hastalığına Yönelik Uygulamalar

Boğmacaya yönelik geleneksel uygulamaların kutsal kabul edilen bir delikten geçirme, okunmuş bir halkanın çocuğun boynuna takılması ya da çocuğun, tedavi edici olduğu düşünülen bir sandığa konulması şeklinde olduğu görüldü. Kullanımlar içerisinde sadece ‘’boğmaca deliği’’ tamlamasında hastalık adına yer verilmiştir. ‘’Cuma halkası’’ kelime grubunda ise halkanın çocuğun boynuna takıldığı güne, ‘’mered sandığı’’ tamlamasında ise eşya adına dikkat çekilmiştir.

Çiçek Hastalığına Yönelik Uygulamalar

Çiçek hastalığına karşı bağışıklık sağlaması için bu hastalığın mikrobuyla hazırlanmış eriyik (TS, 2011: 173) anlamındaki aşı kelimesinden çatı ekleriyle yeni kelimeler türetilmiştir: ‘’aşılanmak, aşılatmak’’. Arapça ‘’telkîh-i bakarî, telkîh-i cederî’’ sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

İshalden, Güneşten Koruma

Kırsal kesimde özellikle hasat zamanı, tarlada çocukları güneşten korumak için ağaçtan küçük sığınaklar, gölgelikler yapılır. ‘’Dağam’’ kelimesi yaslanmak anlamındaki daya-fiiliyle ilgili olmalı. Araç adı orak kelimesinin kullanıldığı ‘’orak vurması’’ tamlaması ise henüz hasat başlamadan çocuğu ishalden koruma amaçlı bir uygulamadır. Tarlada çocukları güneşten korumak için yapılan sığınağı karşılayan bir diğer kelime ise Yunancadan alınan ‘’kapsa’’dır.

Yılancık Hastalığına Yönelik Uygulama

Yılancık hastalığına yönelik yapılan uygulamada hastalık adı yılancık kelimesi, ‘’yılancık kesmek‘’ şeklinde kullanılmıştır.

Boğaz Hastalıklarına Yönelik Uygulama

Eli şifalı kişilerin hasta çocuğun boğazını çekme uygulaması için ‘’dılısma’’ kelimesi kullanılmıştır ki bu söz, Arapça tılsım kelimesiyle ilgili olmalıdır.

Akciğer ve Solunum Yolları Hastalıklarına Yönelik Uygulama

Öksürüğe iyi geldiği inanılan ortasındaki delikten çocuğun geçirildiği taşı karşılamak için (Çopuroğlu, 2003: 25) ‘’öksürük taşı’’ şeklinde hem hastalık adına hem de içinden geçilen sert ve katı maddeye yer verilmiştir.

Cilt Hastalıklarına Yönelik Uygulama

Çocuğun yüzüne sürülen ilaç, Arapça ‘’demām’’ kelimesiyle karşılanmıştır.

Karın Ağrılarına, Şişliğine ve Dalak Rahatsızlığına Yönelik Uygulamalar

‘’Kırbacı’’ kelimesi, uygulamayı gerçekleştiren kişiyi karşılarken diğerleri hastalıklara yönelik uygulamaları kapsar. Bu uygulamaların büyük çoğunluğu, karın ağrılarına, şişmesine yöneliktir. Karın ağrılarını dindirmek için ağrılı bölgenin ovulması, ocaklı kimselere ovdurulması, hazırlanmış bir merhemin ağrılı bölgeye sürülmesi şeklinde uygulamalar yapılmaktadır. ’’Eğil’’ kelimesi karın ağrıları için kullanılan baharatı, ‘’paşasakalı’’ midesi bozulan çocuklar için yapılan lapayı, ’’lök’’ buğday unuyla yumurtadan yapılan ve karna uygulanan yakıyı, ‘’kül çekme, küplemek, küpletmek, tüpletmek’’ fiilleri şişen karna yönelik külle ovma uygulamasını karşılar. ‘’Furgulama, karın çekme’’ karın ağrılarına, ‘’daslak kesme’’ dalak hastalığına, ‘’yel sökme’’ ise yel ağrılarına yönelik uygulamaları kapsar. Uygulamaların büyük bir kısmının karın ağrılarına ve şişliklerine yönelik olduğu ve malzeme olarak da külün kullanıldığı görülmektedir.

Diğer Hastalıklara Yönelik Uygulamalar

Diğer hastalıklara yönelik uygulamaların da genellikle kutsal kabul edilen bir taşla ya da ağaçla bağlantılı olduğu görülmüştür: ‘’ağaç kökünden geçirme, ayâre taşı, delikli taştan geçirme‘’. Uygulamada kullanılan para ve torbada ‘’para kesme, nasip torbası’’ şeklinde sözlere yansımıştır. ‘’Ayâre taşı’’ her ayın başında iştahtan düşen, kulak arkalarında döküntüler oluşan, ‘’nasip torbası’’ ise toprak yediği için kansız kalan

çocuklara uygulanır. Çocuğun sırtına dikilen bu torbanın çocuğun toprak yemesine engel olacağı düşünülür. ‘’Para kesme’’ ritüeli, madeni parayı yarım ay şeklinde keserek, çocuğun yakasına dikme, ‘’parpılatmak’’ ise hasta çocuğu okuyup üfleme uygulamasıdır.

2.6.14. Sünnet

2.6.14.1. Düğüne Davet

Çevre ve yakınların, hazırlanan sünnet düğününe daveti için çağırmak, davet etmek anlamındaki okumak fiilinden ‘’okuntu’’ kelimesi türetilmiştir.

2.6.14.2. Daveti Yapan Kişi

Sünnet davetini yapan kişi için okumak fiilinden ‘’okuyucu’’ kelimesi türetilmiştir.

2.6.14.3. Davetiye

Sünnete çağrıyı, daveti bildiren kart için Arapça sünnet ve davetiye kelimeleriyle ‘’sünnet davetiyesi’’ şeklinde bir kelime grubu oluşturulmuştur.

2.6.14.4. Sünnet Ritüelleri

Kınayla ilgili ritüellerin adlandırılmasında bir bitki tozunun adı olan ‘’kına’’ kelimesi kullanılmıştır. Kına kelimesi aynı zamanda eşya adı çember, zaman ismi gece ve sürmek anlamındaki yak- fiiliyle ’’kına, kına çemberi, kına gecesi, kına yakma‘’ şeklinde farklı anlam ilgileri kurmuştur. Kına yakıldıktan sonra ertesi gün, Hz. Muhammet’in doğum anı ve meziyetleri övgü dolu sözlerle anlatılır, dualar okunur. Bu durum için ise Arapça mevlit kelimesi ‘’mevlit okutma’’ şeklinde kullanılmıştır.

2.6.14.5. Kirvelik

‘’Sanık’’ kelimesi kirvenin kucağında ve kirvenin parasıyla sünnet edilen çocuğu. ‘’kirvelik’’ kelimesi, hem kirve olma durumu hem de kirveye verilen armağanı, ’’kirve görmesi’’ ise sünnet çocuğunun, iyileştikten sonra kirvesine yaptığı ziyareti karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

2.6.14.6. Sünnet Çeyizi

‘’Sünnet çeyizi’’ tamlamasında çeyiz kelimesi, çocuğun iç çamaşırlarını, elbisesini, yatağını ve odasındaki hazırlıkları kapsayacak şekilde kullanılmıştır. ‘’Sünnetlik’’ kelimesi ise babanın zenginlik derecesine göre sünnet olacak oğluna bağışladığı malı mülkü karşılar.

2.6.14.7. Sünnet Kıyafetleri

‘’Dallı’’ kelimesi, sünnet evine gelen kadınların kıyafetini, diğerleri ise sünnet çocuğunun kıyafetlerini karşılar: ‘’asa, başlık, beyaz gömlek, beyaz pantolon, ceket, destarlı külahlar, fes, futa, gelin teli, hamaylı, kapaniçe, kep, kurdele, külah, mavi yelek, pelerin, sünnet takkesi, sünnet teli, taç-şapka, yağlık’’. Sünnet çocuğunun giydiği kıyafetler içerisinde ‘’kapaniçe’’, şehzadelere özgüyken, diğerlerinde sınıf ayrımı yoktur. Kullanımlarda renk adı olarak beyaz ve mavi kelimelerine ‘’beyaz gömlek, beyaz pantolon’’ şeklinde yer verilirken, ‘’sünnet teli, sünnet takkesi’’ kelime gruplarında kıyafetlerin sünnete özgü olduğu vurgulanmıştır. Köken açısından bakıldığında ‘’asa, futa, hamaylı’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’külah’’ kelimesi Farsçadan, ‘’ceket, pelerin’’ kelimeleri Fransızcadan, ‘’kapaniçe’’ Slavcadan, ‘’kurdele’’ İtalyancadan, ‘’kep’’ kelimesi ise İngilizceden alıntıdır.

2.6.14.8. Sünnet Hamamı ve Hamam Bohçası

’’Hamam bohçası’’ tamalaması, hamam götürülen şehzadenin vücudunun yumuşaması, sünnetinin kolaylaşması için hazırlanan eşyaları karşılarken, ‘’sünnet hamamı’’ tamlamasında hamama gidilme amacı vurgulanmıştır.

2.6.14.9. Sünnet Evi, Sünnet Çocuğu İçin Hazırlanan Yer

‘’Köşe ve sünnet yatağı’’ sözleri, sünnet çocuğu için hazırlanan yeri, ‘’sünnet evi’’ tamlaması ise sünnet töreninin yapıldığı yeri karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Bunlar içerisinde ‘’köşe’’ kelimesi Farsçadan alıntıdır.

2.6.14.10. Sünnet Aracının Süslenmesi ve Çocuğun Gezdirilmesi

‘’Alay’’ kelimesi, sünnet çocuğunun gezdirilmesi için kullanılırken, diğerleri sünnet aracına yazılan yazılarla ilgilidir. Bu yazılar içerisinde ‘’Erkek oluyorum’’ ifadesinde cinsiyet bildiren erkek kelimesine yer verilmesi, sünnetin erkekliğe geçiş ritüeli olarak algılanmasıyla ilgilidir. ‘’Maşallah’’ kelimesi ise dinî bir söylemi içermesi açısından diğerlerinden ayrılır. Konuyla ilgili bir başka kullanım da ‘’ucundan azıcık’’ tamlamasıdır.

2.6.14.11. Eğlence, Düğün, Ziyafet

‘’Bamya katliamı, bereket töreni, dügün, mihmānî-i hitân, mihmānî-i ḫutne, ruh düğünü, sünnet, sünnet düğünü’’ sözleri, genel anlamda sünnet için yapılan hazırlıkların tümünü kapsar. Argoda kullanılan ‘’bamya katliamı’’ sözünde sebze adı bamyaya yer verilmesi, çocuğun erkeklik organıyla bamya arasında kurulan şekil benzerliğiyle, ‘’bereket töreni’’ tamlamasında bereket kelimesinin kullanımı, sünnetin insan neslinin devamını kolaylaştırdığı (Yaşar, 2008: 140) ve dinî bir ritüel olduğu düşüncesiyle ilgilidir. ‘’Gabmık, lüb, me’debetü’l-hitan, sama, takım yemek, tam takım’’ sözleri, sünnet düğününde verilen yemekle, ‘’sünnet şenlikleri’’ kelime grubu ise düğündeki eğlencelerle ilgili kullanımlardır. ’’Dügün’’ kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, ‘’me’debetü’l-hitan, mihmānî-i hitân, mihmānî-i ḫutne, sûr-i hitan, sûr-ı hümâyûn’’ tamlamaları Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Me’debetü’l-hitan, sünnet’’ sözleri Arapçadan alıntıdır.

2.6.14.12. Sünnetçi ve Sünnetçilik

Arapça ‘’hitânet’’ kelimesi bir meslek adını, diğerleri ise bu mesleği icra eden kişiyi karşılar. Sünnet eden kişiyi karşılayan ‘’sünnetçi’’ kelimesi, gezgin sıfatıyla ‘’gezgin sünnetçi’’ şeklinde de kullanılmıştır ki bu sıfat sünnetin önceki dönemlerde sağlık memurları tarafından köy köy gezilerek yapılmasıyla ilgilidir. ‘’Bülükçü’’ kelimesi ise diğerlerinden farklı olarak organ adı üzerine kurulmuştur. Bu mesleği yapan kişiyi karşılayan diğer kelimeler Arapçadan alınan ‘’abdal, hattân’’ ve yansıma bir yapı olması muhtemel olan ‘’mırık’’tır. Arapça ‘’hattân’’ kelimesi Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.6.14.13. Sünnet Eşi

Sünnet olacak çocukla birlikte sünnet edilen diğer çocuk için arkadaş anlamında eş kelimesi, ‘’sünnet eşi’’ şeklinde kullanılmıştır. Bu çocuğun fakirlerden ya da yakınlardan seçilmesi gibi bir gelenek vardır.

2.6.14.14. Sünnet Derisi

Sünnette kesilen et parçası için kullanılan kelimelerin büyük bir kısmı alıntıdır. Türkçe yapılar içerisinde ‘’kabuk, kapçık’’ kelimeleri, derinin cinsel organı kaplaması, sarmasıyla, ‘’çüçe’’ kelimesi kesilen parçanın boyutuyla ilgili bir kullanımdır. Arapça ‘’kusur’’ kelimesi ise dinî ve töresel uygulamalar içerisinde son derece katı olan bu ritüel gerçekleşmeden çocuğun sosyal ve cinsel kimlik oluşumunun tamamlanamayacağı, bir yönünün eksik kalacağı algısıyla bağlantılıdır. Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’gulfe, ufka’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’badıç’’ kelimesi Ermeniceden, ‘’basıra’’ ise Farsçadan alıntıdır. Sünnet derisini karşılayan diğer kelimeler şunlardır: ‘’bitik, huşotu, ḫatne tėrisi, huduş’’.

2.6.14.15. Sünnet Eylemi

Sünnet, erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi eylemidir (TS, 2011: 2181). Bu eylem için ‘’sünnet ve hatn, ḫatne, ḫitān’’ kelimeleri tek başına kullanıldığı gibi et- ve kıl- yardımcı fiilleriyle ‘’ḫatne ḳılmaḳ sünnet etmek, sünnet ḳılmaḳ‘’ şeklinde birleşik yapılar da oluşturulmuştur. Bu kullanımlar dışında sünnetin operasyonel özelliğine dikkat çekmek için kes- ve ar- fiilleri de ‘’armak, kesilmek, kestirmek’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Er etmek‘’ yapısında, cinsiyet bildiren er sözcüğünün kullanımı, sünnet ritüelinin erkekliğe geçiş aşaması olarak görülmesiyle ilgilidir. Alet adı ker ‘’bıçak’’ kelimesinden türetilen ‘’kėrlemek‘’ fiili hem tek başına hem de ‘’ġıyla kėrnemek’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Cırtcırt’’ sözü ise yansıma esaslı tek kullanımdır. Sünnet eylemiyle ilgili diğer sözler şunlardır: ‘’çeneb, edilcev, iḫtitān olmaḳ, kopsi kefali etmek, kurdela bağlamak, sünnet-i müekkede’’.

Kullanımlar içerisinde ‘’kopsi kefali etmek, kurdela bağlamak’’ deyimleri argodur. ‘’Armak, ḫatne ḳılmaḳ’’ fiilleri Harezm Türkçesi, ‘’ḫatne, ḫitān, sünnetlenmek’’ sözleri Kıpçak Türkçesi, ‘’çeneb, iḫtitān olmaḳ, sünnet-i müekkede’’ Osmanlı Türkçesi, ‘’sünnet ḳılmaḳ’’ birleşik fiili ise Çağatay Türkçesi döneminden alınmıştır. Köken

açısından bakıldığında ‘’ḫatne, ḫitān, sünnet, sünnet-i müekkede’’ sözleri Arapçadan, ‘’çeneb’’ kelimesi ise Farsçadan alıntıdır.

2.6.14.16. Sünnet Edilen Çocuğu Tutan Adam

Sünnet edilen çocuğu tutan kişiyi karşılamak için çocuk dilinden ‘’cici’’ ve gelin ve damada kılavuzluk eden kimse, dost anlamlarına da gelen ‘’sağdıç’’ kelimesi kullanılmıştır.

2.6.14.17. Sünnet Edilen Erkek Çocuk

Sünnet edilen çocuğu karşılamak için sünnet kelimesi ‘’sünnetli ve sünnet çocuğu’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Kertüklü’’ kelimesi ise çizmek, çentik atmak anlamındaki kert- fiiliyle ilgilidir. Arapça ‘’muhtetin ve tıfl-ı mahtûn’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.6.14.18. Sünnet Edilen Kız Çocuk

Sünnet edilen kız çocuğu ‘’beçel’’ kelimesiyle karşılanmıştır.

2.6.14.19. Sünnet Edilen Çocuğun Yürüyüşü

‘’Abcalamak‘’ fiili, sünnet edilen çocuğun bacaklarını ayırarak yürüyüşü için kullanılmıştır.

2.6.14.20. Sünnet Eylemi Sırasında ve Sünnetten Sonra Söylenen Sözler

Anadolu’da çocukla ilgili geleneksel işlemlerin en önemlilerinden birisi sünnet geleneğidir. Türk toplumunda eskiden beri sünnet törenlerine önem verilmiş sünnet düğünleri etrafında zengin bir gelenek oluşmuştur (Yıldırım, 2010: 86). Sünnet törenine gelen misafirlerin, yakınların söylemiş oldukları ‘’Allah büyük düğününü de göstersin; Allah damatlığına erdirsin; Allah daha büyük mürüvetini göstersin; Allah düğünlerini de göstersin; Allah mübarek etsin; Damatlığını da görürüz inşallah; darısı askerliğine, darısı güveyliğine, darısı çocuklarımızın başına; Derneğiniz mübarek olsun; Hayırlı uğurlu olsun; Oldu da bitti maşallah, damat olur inşallah’’ gibi ifadeler sünnetin aile için ne kadar gurur verici, sevindirici, kutsal bir olay olduğunu göstermektedir. ‘’Büyüdün, adam oldun’’ ifadesi sünnetin çocukluktan yetişkinliğe geçiş aşaması olarak

görülmesiyle, ‘’Artık erkek oldun’’ ifadesi sünnetin cinsel kimlik oluşumunun çok önemli bir parçası olarak algılanmasıyla, kadın dünyasından erkek dünyasına geçişle, ’’Artık müslüman oldun; Gâvurluktan kurtuldun’’ tarzındaki sözler ise sünnetin müslümanlığın bir şartı, gereği olarak düşünülmesiyle ilgilidir. ‘’Herrek herrek, berbere yağlı çörek (gelsin); Kaldırgaç geldi; Kökü sende; Kuşa bak, kuşa ! Maşallah, hiç ağlamadı, geçmiş olsun ! Oldu da bitti maşallah; Sünnet, sünnet dediler, başımın etini yediler; işte kesildi gitti, artık bayram etsin kediler; Yumurtanın sarısı, gitti pipinin yarısı’’ şeklindeki ifadeler ise sosyal-dinî bir mesaj içermekten öte, tamamen çocuğu eğlendirmeye, avutmaya yönelik sözlerdir. Bu bağlamda kullanılan diğer sözler ise ‘’Geçmiş olsun’’ cümlesiyle, Farsça müjde kelimesinden türetilen ve kelime düzeyindeki tek kuruluş olan ‘’muştuluk’’tur.

2.6.14.21. Sünnet Hediyesi, Bahşiş

Sünnet hediyeleri, bahşişlerle ilgili sözler içerisinde ‘’müjdelik’’ kelimesi, sünnet düğününde avluda bekleyen çocuklara dağıtılan şeker, para vb. hediyeleri diğerleri ise sünnet çocuğuna verilen hediyeleri karşılar. Farsça ‘’Pîşkeş’’ kelimesi, şehzadenin sünnet düğününde verilen hediyeleri karşılar dolayısıyla bir sınıf, statü farklılığı taşıması açısından diğerlerinden ayrılır. Sünnet çocuğuna verilen hediyeleri karşılayan diğer kelimeler ‘’arılık, sünnetlik’’tir. ‘’Bağışlama’’ kelimesi ise hediye verme geleneğini karşılar.

2.6.14.22. Sünnet Sonrası Ziyaret

Sünnetin üçüncü günü erkeklerin yaptıkları ziyaret için kullanılan ‘’kahve içimi’’ tamlamasında kahveye yer verilmiş olması, kahvenin Türk kültüründeki geleneksel yeri düşünüldüğünde, ziyaretin sohbet, eğlence, hâl hatır sorma gayesi taşımasıyla açıklanabilir. Kirvenin eşiyle birlikte sünnet evine yaptıkları ziyaret için kullanılan ‘’yatak kaldırmak’’ deyimi ise çocuğun iyileştiği artık ayağa kalkabileceği şeklinde yorumlanabilir.

2.6.14.23. Sünnet Olmamış Kişi

Sünnet olmamış kişiyi tanımlamak için sünnet ve sünnet anlamındaki ḫatne kelimesine isimden isim yapan +*siz* eki getirildiği gibi, cinsel organı saran, çeviren deri

anlamındaki kabuk kelimesi de fonetik varyantlarıyla birlikte ‘’gabıglı, kabıklı, kabuklu, kapçıklı’’ şeklinde sünnet olmamış kişiyi karşılamada kullanılmıştır. Bu bağlamda ‘’çuçali, kazak, sünnetsiz’’ kelimeleri de tespit edilmiştir.

2.6.14.24. Sünnete Yakın Uygulamalar

Sünnetli doğan çocuğun organının biraz çizilmesi ve kanatılması şeklinde uygulanan işlem için ‘’polat deyirme’’, sünnet edilecek çocuğun penis başıyla sünnet derisinin arasına mil sokma eylemi için ise ‘’yulġamak’’ fiili kullanılmıştır.

2.7. SON ÇOCUKLUK DÖNEMİ (OKUL ÇAĞI: 6-12 YAŞ)

Okul dönemi çocukluktan yetişkinliğe geçişte büyüme ve gelişmenin çok hızlı olduğu, bilişsel ve psikosoyal değişimin yaşandığı önemli bir geçiş dönemidir. Çocukların sağlıklı bir ömür geçirmesini etkileyecek sağlıklı yaşam biçimi davranışları bu dönemde kazanılır. Bu dönem bireyin ilerde nasıl bir yetişkin olacağını belirler (Ergün, 2011: 3). Çocuğun toplumsal yaşam içerisinde ilk kez bilinçli olarak yer aldığı, arkadaş ortamı içerisinde kendini kabul ettirmeye çalıştığı bu dönem için ‘’okul çağı, orta çocukluk, son çocukluk dönemi ve temyiz çağı’’ tamlamalarına yer verilmiştir. Sözlerde ‘’son’’ kelimesinin kullanımı, çocukluk döneminin bu dönemle birlikte sona erecek olmasıyla, ‘’orta’’ kelimesi, bu dönemin ilk çocukluk ve ergenlik dönemi arasında yer almasıyla, Arapça ‘’temyiz’’ kelimesi ise çocuktaki farkındalık gelişimiyle izah edilebilir. ‘’Sinn-i şebâb’’ ise yedi yaşından on beş yirmi yaşına kadar olan zamanı içine alır. Arapça ‘’ḳable’l-bulūġ’’ tamlaması Eski Anadolu Türkçesi, ‘’nā-resīdelik’’ sözü ise Kıpçak Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.7.1. 6-12 Arası Yaş Dönemindeki Çocuk

Arapça ‘’mürâhik ve ṣaġīre’’ kelimeleri kız çocukları, ‘’murāhıḳ, ṣaġīr’’ erkek çocukları için kullanılırken, diğerlerinde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Kullanımlarda daha çok sekiz, dokuz, on gibi sayı adlarına yer verildiği görülmüştür: ‘’on yaşamak, onluḳ, sekizlik, toḳuz yarım sıbṭ’’. Bu yaş dönemindeki çocuğun fizikî olarak küçüklüğü, çok küçük ve sivri tahta parçası anlamındaki kıymık kelimesiyle ‘’bir kımık’’ şeklinde ifade edilmiştir. Tor şahin yapısının fonetik değişime uğramış biçimi olan ‘’toraşan’’ kelimesinde çocuk, hareketlilik ve tuttuğunu koparma açısından şahine benzetilirken, tor sıfatıyla da hayat tecrübesinin olmadığına vurgu yapılmıştır. Bu yaş dönemindeki çocuğu karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’dablak, fortuk, gulâmçe, nā-resīde’’. Kullanımlardan Arapça ‘’ṣaġīr, ṣaġīre’ kelimeleri Eski Anadolu Türkçesi, Farsça ‘’nā-resīde’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, Arapça ‘’murāhıḳ, mürâhik’’ kelimeleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.7.2. Okul ve Okula Başlama

Okul, Mektep

Arapça mektep ve Fransızca ekol kelimesinden benzeşim yoluyla elde edilen okul kelimesi fonetik varyantlarıyla geniş bir kullanım alanına sahiptir: ‘’oḫıl, oḫul, okul’’. Tespit edilen kullanımlardan sadece ‘’okunak’’ kelimesi Türkçedir. ’’Debistan’’ kelimesi Farsçadan, ‘’küttāb, mektep’’ kelimeleri Arapçadan alıntıdır. ‘’küttāb, mekteb-ḫâne’’ sözleri Kıpçak Türkçesi, ‘’sebaḳ-gāh’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Okula Başlama, Başlatma

Adlandırmalar içerisinde ‘’okula koymak ve mektebe koymak‘’ kullanımları argo söylemler olup daha ziyade çocuğu başından savmak, uzaklaştırmak gibi bir anlamı çağrıştırmaktadır. Eğitim-öğretim alınan yer dışında bu eğitimi veren kişilerin de ‘’hocaya konma, mektebe vermek, mektepli olmak okullu olmak‘’ şeklinde adlandırmalara yansıdığı görülmektedir. İşe girişmek, harekete geçmek anlamındaki başla- fiili de ‘’başlatmaḳ’’ şeklinde tek başına, okula başlamak anlamını verecek şekilde kullanılmıştır. ‘’Ebced-hân’’ sözü de okula yeni başlayan öğrenciyi karşılar.

Okula Başlarken Zorluk Çıkarmayan Öğrenci

Herhangi bir zorlama olmadan okula kendi iradesiyle gelen öğrenci için tespit edilen tek kullanım ‘’kendi gelen’’ sözüdür.

Okula Başlama Töreni

Osmanlıda çocuğun okula başlaması sırasında genellikle pazartesi, perşembe veya kandil günleri tören düzenlenirdi. Bu tören, ailenin varlıklı ya da yoksul olmasına bağlı olarak şekillenirdi. Yoksul bir ailenin çocuğu, ‘’Eti senin, kemiği benim’’ denilerek teslim edilirken, orta hâlli bir ailenin çocuğu, mektepteki çocuklara birkaç kuruş, hoca ile halifeye ise ucunda mecidiye bağlı birer yağlık hediye edilerek mektebe başlatılırdı. Zengin çocukların kaydı ise âdeta düğün havasında geçerdi. Çocuk önce giydirilerek bir at veya arabaya bindirilir, mektepten gelen ilahîci ve amincilerle birlikte tespit edilmiş yerlerden geçerek Eyüp Sultan’a gidilirdi. Yol boyunca ilahîler ve dualar okunur,

aminci çocuklar, amin diye bağırırlardı (Taşkın, 2008: 346). Osmanlıda çocuğun okula başlaması sırasında yapılan bu tören için kullanılan sözler şunlardır: ‘’amin alayı, bed’-i besmele, bed’-i besmele cemiyeti, mektep cemiyeti’’. Kullanımların tümü kelime grubu kuruluşunda olup Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Törenlerde Görev Alan Öğrenciler

Çocukların okula başlaması sırasında düzenlenen törende görev alan öğrenciler ‘’aminci ve ilahiciler’’ kelimeleriyle karşılanmıştır.

2.7.3. Okuma ve Yazma

Okumaya Başlama

‘’Okumayı sökmek‘’ deyimi, genel anlamda okuma becerisi, ‘’cüzcüler ve mushafçılar’’ kelimeleri ise Kur’an’ı okuma becerisi anlamında kullanılmıştır. ‘’Cüzcüler’’, henüz okumaya çalışan, ‘’mushafçılar’’ ise okumaya geçmiş öğrenci grubunu karşılar.

Okumaya Başlama Töreni

‘’Börk kapma, hatim duası, kulak çekme töreni, manencim’’ sözleri öğrencinin Kur’an’ın çeşitli bölümlerini ya da tamamını okuması üzerine düzenlenen törenlerken, ‘’okuma bayramı’’ genel anlamda okumayı sökmüş çocuklar için düzenlenir.

Hediye, Bahşiş İsteme

Kur’an’da bir cüzü bitiren çocuğun başlığını alarak anne babasından ya da ailedeki büyüklerden bahşiş istemesi geleneği için kullanılan deyimlerde organ adı baş sözcüğüne ‘’baş almak, baş kapmak, başa çıkmak’’ şeklinde yer verilmiştir.

Okuma ve Yazma Yarışması

Öğrencilerin güzel, etkili, hızlı okuma ve güzel yazma becerilerini üst seviyeye çıkaran, öğrencileri motive eden okuma ve yazma yarışmalarını karşılamak için okumak fiiline -*ş*- işteşlik eki getirilerek ‘’okuşmak’’ fiili türetilmiştir.

Çocuk Yazısı

Çocuk yazısı için Osmanlı Türkçesi döneminden Arapça ‘’tenâşîr’’ kelimesi tespit edildi.

2.7.4. Akıl, Zekâ ve Kavrayış gücü

Her insanın farklı bir zekâsı, beklentisi, ilgisi, hazır bulunuşluğu, motivasyonu olduğu düşünüldüğünde karmaşık olan insan dünyasını çözümlemek çok da kolay değildir. Dolayısıyla hem sosyal yaşamda hem de eğitiminde bireysel farklılıklar dikkate alınmadan hedefe ulaşılması güçtür. Eğitimde bireysel farklılıklara dikkat çekmek ve ona göre tavır almak düşüncesini yansıtan ifadeler şunlardır: ‘’Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az; Beş parmağın beşi bir olmaz; Beş parmak bir değil; Dam diyene dam, güm diyene güm; Damara göre kan alınır; Nabza göre şerbet verilir; Saygı sayana, terbiye alana göredir’’.

Zihin Açıklığı

Karahanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’köñüllenmek‘’ fiili, çocuğun bir şeyi düşünmesi ve anlaması için kullanılmıştır. Yaşına uygun hareketleri olmayan, gelişmiş çocuk için ise Anadolu ağızlarında ‘’zırañı’’ kelimesi kullanılır. Okuyan çocukların derslerinde başarılı olması adına söylenen sözler, Allah’ın anlama, kavrama, doğru düşünme gücünü artırmasına yönelik, dua ve temenni ifadeleridir. Sözlerde kavrama gücünün ‘’zihin açıklığı’’ ya da ‘’akıl baylığı’’ şeklinde ifade edildiği görüldü: ‘’Allah akıl baylığı versin; Allah zihin açıklığı versin; Çeriğimize çocuğumuza zihin açıklığı ver’’.

Akıllı, Zeki ve Yaramaz Çocuk

Bireysel farklılıkların başında genetik miras olarak ebeveynlerden aktarılan zekâ gelir. Zekâ, insanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı (TRS, 2011: 2649) yaramazlık ise söz dinlememe, uslu durmama, yasaklanan şeyleri yapmakta ayak direme durumu olarak tanımlanmıştır (TRS, 2011: 2533). Bugün zeki ve yaramaz çocuğu karşılamada kullanılan en yaygın kelimeler ‘’afacan ve yumurcak’’tır. Toplumsal algıda, zekilikle yaramazlık, akla gelmeyenleri düşünme ve yapma durumuyla cin ve şeytan arasında ‘’cin, cin cücüğü,

cin yavrusu, cindili, cingöz, ecinni, şeytan çekici, şeytan faymasa, şeytan tohumu, şeytanın art ayağı, şeyṭānın ḳıç bacaġı'' şeklinde bir benzerlik ilgisi kurulmuştur. ''Fır, fırlama'' yansıma yapıları, çocuktaki hareketli yapıyla ani, değişken düşünce ve davranış biçimleriyle, ''akıl delisi'' tamlaması ise zekâda belli bir sınırı aşma durumuyla, delilik hâli arasında kurulan ilgiyle izah edilebilir. ''Ağı bardağı, zehir zemberek'' tamlamalarında ise çocuğun davranışlarıyla zehir arasında bir ilgi kurulduğu anlaşılıyor. Günümüz teknolojisinin bir ürünü olan hızı, küçük boyutu ve kullanılabilirliği açısından hayatımızın vazgeçilmezleri arasına giren ''mikroçip''in de zeki ve yaramaz çocuk için kullanıldığı görülmektedir. Karahanlı Türkçesinden alınan ''Anası tewlük yuwḳa yapar, oġlı tetik ḳoşa ḳapar'' sözünde ise anne ve çocuktaki zekâya dikkat çekilmiştir. Zeki ve yaramaz çocuğu karşılayan diğer sözler ise şunlardır: ''kunt akıllı, mıncırık, nebtīz, zebellā, zeknabut''. Kullanımlar içerisinde ''nebtīz'' Farsçadan, ''zebellā'' ise Arapçadan alıntıdır.

Aptal, Tutuk, Unutkan ve Kendisiyle Eğlenilen Çocuk

''Şenlik oğlanı'' tamlaması, algılayış güçlüğünden, tutuk ve saf yapıdan dolayı kendisiyle eğlenilen çocuğu, diğer sözler ise anlayışı kıt, saf, budala, aptal çocukları karşılar. ''Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur'' ifadesi, aynı şeyi tekrar tekrar okuduğu hâlde, okuduğundan bir şey anlamayan çocuklar için kullanılırken, kendisiyle eğlenilen, dalga geçilen çocuk için eğlence anlamındaki şenlik kelimesiyle ''şenlik oğlanı'' şeklinde bir kelime grubu oluşturulmuştur. ''Tanaka'' kelimesi ise danakafa yapısının fonetik değişimi uğramış şekli olmalı. Bu kullanımda hayvan adı dana kelimesi algılayış güçlüğü bağlamında ele alınmıştır.

Bu özellikteki çocuğu tanımlayan diğer kelimeler şunlardır: ''comman, embesil, kaşalot, künk, tıfl-ı gabî''. Kelimelerden ''embesil, kaşalot'' Fransızcadan, Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ''tıfl-ı gabî'' tamlaması ise Arapçadan alıntıdır. ''Kaşalot'' kelimesi aynı zamanda argo bir söylemi içerir.

Yaşı Büyük, Bedeni Az Gelişmiş, Akıllı Çocuk

Bu özellikteki çocuk için tespit edilen tek kelime Anadolu ağızlarına özgü olan ''tıkı''dır.

Eğitilmeye Elverişli Çocuk

Eğitime elverişli çocuk için öğrenmek anlamındaki öğremek fiilinden öğrenmeye, eğitime elverişli, açık anlamında ‘’öğrek’’ kelimesi türetildiği gibi, ‘’cincik’’ sözcüğü de bu bağlamda kullanılmıştır.

2.7.5. İhtiyaç ve Güdü

Güdü, bilinçli veya bilinçsiz olarak davranışı doğuran, sürekliliği sağlayan ve ona yön veren bir güç olarak tanımlanır (TRS, 2011: 996). Güdü ve ihtiyaç öğrenme için gerekli ön şartlardandır. İnsanlar ihtiyaç duydukları, merak ettikleri konuları öğrenmeye daha heveslidirler. Öğreneceği konuya karşı isteksiz olan öğrenciler için kaynak kişi ne kadar çaba sarf etse de güdülenmemiş bir öğrenci, öğreneceği konuda ısrarcı, kararlı olmayacağı için başarı ihtimali çok düşüktür. Tespit edilen kullanımlarda da başarı için gönülden istekli, kararlı olmanın, mücadele etmenin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. ‘’Aşk olmayınca meşk olmaz; Gönülsüz namaz, göklere ağmaz; Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş; Zorla güzellik olmaz’’ sözleri güdülenme, istekli olmayla ilgiliyken, ‘’Ağlamayan çocuğa meme verilmez’’ ifadesi, başarı için sadece isteğin yetmediği fiili olarak da mücade etmek gerektiği şeklinde yorumlanabilir.

2.7.6. Ders, Ders Görme, Ders Alma, Ders Çalışma, Ders Yapma

Öğrencinin öğrenmek durumunda olduğu, öğretmenin öğrenciye belli bir sürede aktardığı bilgiyi (TRS, 2011: 638) karşılamak için kullanılan kelimeler ‘’ütlemek‘’ fiili dışında Arapçadır: ‘’Ders, sebak, ta‘līm, tederrüs, tedris’’. Bu kelimeler tek başlarına kullanıldığı gibi al-, çalış-, gör-, ver- fiilleriyle ‘’ders görmek, ders vermek, ders yapmak sabak almak‘’ şeklinde farklı anlamlarda verilmiştir.

2.7.7. Ders Yılı, Ders Başı

Öğrencilerin tatil sonrası yeni öğretime başlaması durumu için Arapça ders sözcüğüne, başlangıç anlamındaki baş sözcüğü getirilerek ‘’ders başı, ders başı etmek, ders başı yapmak’’ şeklinde kelime grupları oluşturulmuştur. Eğitim-öğretimin başladığı ve sona erdiği gün arasında geçen süre için ise ‘’sene-i dersiyye ve öğretim yılı’’ ifadeleri kullanılmıştır. Arapça ‘’sene-i dersiyye’’ sözü Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.7.8. Ders Programı

Haftanın belli günlerinde belli saatlerde verilecek dersleri gösteren çizelge (TRS, 2011: 1947) Fransızca program sözcüğüyle ‘’ders programı, program’’ şeklinde karşılanmıştır

2.7.9. Seçmeli, Yardımcı Ders

Tercihe bağlı ders seçimi için isteğe bağlı anlamında seçimlik sözcüğü ‘’seçimlik ders’’, bu derslerin temel dersleri destekler nitelikte olması nedeniyle yardımcı sözcüğü de ‘’yardımcı ders’’ şeklinde kullanılmıştır.

2.7.10. Kolay, Rahat Ders

Öğrenci argosunda kolay ve rahat ders için II. Dünya Savaşı sonrasında ABD Dışişleri Bakanı George Marshall’ın önerdiği ‘’Marshall Yardımı’’ olarak bilinen ekonomik yardım paketinden esinlenerek ‘’Marşal’’ sözcüğü kullanılmıştır.

2.7.11. Ders Yapılan Yer

Bugün okulda dersin yapıldığı yeri karşılamak için kullanılan en yaygın kelime Arapça ‘’sınıf’’tır. Bunun yanında, ders sözcüğüne Farsça hane kelimesi ve Türkçe +*lik* eki de getirilerek ‘’dersane, derslik’’ şeklinde kelimeler de türetilmiştir. ‘’Otlak’’ adlandırması, çalışkan öğrenci için kullanılan inek benzetmesinde olduğu gibi, argoda hayvanın ot yemesiyle öğrencilerin sınıfta ders çalışması arasında kurulan ilgiyle izah edilebilir. Argoda ‘’ḳoġuş’’ kelimesinin bu anlamda kullanımı ise öğrenci penceresinden sınıf ortamının hapishane gibi düşünülmesiyle ilgili olmalıdır.

2.7.12. Sıra

Öğrencilerin sınıfta oturdukları yer için Anadolu ağızlarında kullanılan kelimeler şunlardır: ‘’badala, çendük, kala, mücre, peşkün, tap, zafe’’. Bunlar içerisinde ‘’peşkün’’ kelimesi Farsçadır.

2.7.13. Okul, Sınıf, Ders Arkadaşı

Çocuklar aile ortamından uzaklaşıp sosyalleşmeye başladıkları bu dönemde, bilhassa okul ve sınıf ortamında kendilerini kabul ettirmeye, ispatlamaya çalışırlar. Olumlu

davranışların kazanılmasında ve okul başarısında arkadaşlık ilişkileri son derece önemlidir. Okul, sınıf ve ders arkadaşlığını karşılamak için yer bildiren ‘’okul ve sınıf’’, kişi bildiren ‘’hace’’, ilgi, ilişki anlamındaki ‘’bağ’’ ve arkadaşlar sıcak sohbetlerin yapıldığı, hoşça vakit geçirilen kişiler olduğu için beğenilen, zevk veren anlamındaki ‘’hoş’’ kelimesi tüm yapılarda *+daş* ortaklık ekiyle kullanılmıştır: ‘’badaş, badaşık, ḫāce-daş, hoşdaş, okuldaş, sebak-daş’’. Okul, sınıf, ders arkadaşını karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’enekeç, hem sebak, ohuma uşa, ṣınıf arḳadaşı, şerîk’’. ‘’Ḫāce-daş’’ sözü Harezm Türkçesi, ‘’hoşdaş’’ Kıpçak Türkçesi, Arapça ‘’şerîk’’ kelimesi ve ‘’sebak-daş, ṣınıf arḳadaşı’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

2.7.14. Derse Devam-Devamsızlık Durumu

‘’Geldi-gitti levhası, yoklama’’ sözleri, öğrencinin ders esnasında sınıfta olup olmadığını anlamak için yapılan kontrol, sayma işlemidir; öğrenci ders devam durumunu gösterir. ‘’Mazeret kâğıdı’’ tamlaması ise öğrencinin okula gelmeyişinin sebebini gösteren belgeyi karşılar.

2.7.15. Okuldan Kaçma, Derse Gitmeme

Herhangi bir mazereti olmadığı hâlde, keyfî olarak okula gitmeme durumu argoda as-, kaç-, kır- fiilleriyle ifade edilmiştir. Kaç- dışındaki bu fiiller, tek başlarına kullanıldığı gibi okul, mektep ve ders adlarıyla ‘’dersi asmak, mektebi asmak, okuldan kaçmak, okulu asmak, okulu kırmak’’ şeklinde birleşik yapılar da oluşturmuştur. ‘’Posta kaldırmak‘’ deyimi ise birkaç öğrencinin, diğer sözler ise tek bir öğrencinin okula gitmeme durumunu karşılar.

2.7.16. Okuldan Kaçmayı Kolaylaştıran Gizli Geçit

Okuldan kaçmayı kolaylaştıran gizli geçit için argoda kaçmak anlamındaki tüy- fiilinde ‘’tüyek’’ kelimesi türetilmiştir.

2.7.17. Derste Gülme Krizi

Öğrencinin derste gülme krizine yakalanması durumu için argoda Arapça ‘’fıskiye’’ sözcüğünün kullanımı, aracın suyu dağıtma, saçma işlevi düşünüldüğünde, öğrencinin derste dikkatinin dağılması, dersten kopmasıyla ilgili olmalıdır.

2.7.18. Ders Arası, Teneffüs

Teneffüs, ders sırasında öğrencilerin dinlenmesi için verilen aradır. Bu kelime tek başına kullanıldığı gibi dersin bittiğini işaret etmek, uyarmak için kullanılan elle veya başka düzenlerle işitilebilen bir araç (TRS, 2011: 2659) anlamındaki Farsça zil kelimesiyle ‘’teneffüs zili’ ve molanın geçirildiği yeri karşılamak için hane kelimesiyle ‘’teneffüshane’’ şeklinde de kullanılmıştır. ‘’Akşam azadı, azad olmak, azat’’ sözleri öğrenciyi serbest, özgür bırakma durumuyla ilgilidir. ‘’Akşam adazı’’ tamlamasında zaman bildiren akşam sözcüğüyle öğrencilerin serbest bırakıldığı zamana vurgu yapılmıştır. ‘’Cankurtaran’’ kelime grubu ise, verilen aranın dersten sıkılan, bunalan öğrenci için bir tür rahatlama, kendine gelme süresi olarak algılanmasıyla ilgilidir. Bu konuda ‘’sırıf ve zil çalmak’’ sözleri de tespit edilmiştir.

2.7.19. Beslenme Odası, Beslenme Çantası, Beslenme Saati

Anaokulu, ilköğretim okulu vb. eğitim kurumlarında yemek yenilen yer için ‘’beslenme odası’’, yemek yeme zamanı için ‘’beslenme saati’’, öğrencilerinin beslenme saatindeki yiyeceklerini içinde bulundurdukları çanta için ‘’beslenme çantası’’ kelime grubu oluşturulmuştur. Kullanımların tümünde vücudun ihtiyaç duyduğu besin maddelerini alma (TRS, 2011: 315) durumu için beslenme kelimesine yer verildiği görülmektedir.

2.7.20. Okul Gezisi

İlkbaharda yapılan okul gezisi için Anadolu ağızlarından ‘’ciğerek’’ kelimesi tespit edildi.

2.7.21. Öğretmen, Eğitici ve Özellikleri

Öğretmen, Hoca, Eğitici, Öğretici

Eğiticiyi, öğretici rolündeki kişiyi karşılayan kelimelerin çoğu başta Arapça ve Farsça olmak üzere yabancı dillerden girmiştir. Kullanımlar içerisinde ‘’avrat, kontes, muallime, mürebbiye’’ kelimeleri kadın eğitici, öğretici anlamında kullanılmıştır. ‘’Atabek, atalık, başlala, lala’’ kelimeleri daha ziyade şehzadelerin, yüksek derece memurların ve zengin ailelerin çocuklarının eğitiminden sorumlu kişileri karşılar. Bu sözler içerisinde şehzadenin eğitiminden birinci dereceden sorumlu olan lalayı

diğerlerinden ayırmak için esas, temel anlamındaki baş sözcüğü kullanılmıştır. ‘’Mürebbī, mürebbiye’’ kelimeleri ise Batılı dünya görüşünün yaygınlaşmasıyla birlikte Tanzimat Döneminde hayatımıza giren çocukların eğitim ve terbiyesinden sorumlu daha ziyade yabancı kişileri karşılar. ‘’Eğitici, eğitmen’’ kelimeleri önceden belirlenmiş amaçlara göre çocuğun belli bir yönde gelişmesini sağlamak, olumlu davranışları kazandırmak, terbiye etmek anlamındaki eğit- fiiliyle, ‘’öğretici, öğretmen’’ kelimeleri ve türevi yapılar ise bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak anlamındaki öğret- fiiliyle ilgilidir. Arapça terbiye kelimesinin de ‘’terbiyeci, terbiyet-kâr’’ şeklinde kullanılması söz konusudur. ‘’Ata kulu, hoca efendi, mınna yanrağı’’ eğitici, öğretici kişiyi karşılayan diğer sözlerdir.

Kullanıldığı dönem ve saha açısından bakıldığında, ‘’açarya, baḫşi, boşġutçı, ġoşti, ġuru, hviştim, irzi, ḳuştr, mar, titsi’’ kelimeleri Uygur Türkçesi, ‘’ḫâce’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’atabeg’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’mürebbī, uṣṭa, üstâd’’ kelimeleri Kıpçak Türkçesi, ‘’arîf, atalık, āmûhte-gân âmûzende, āmûz-gâr, hâcegân, hıred-âmûz, mektep hocası, merdüm-pîrâ, mü’eddib, mürebbiye, öğretici, sebak-âmûz’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. Uygur Türkçesi döneminde eğiticiyi, öğretici kişiyi karşılayan kelimelerin çokluğu, bu dönemde eğitim-öğretime gösterilen önemle izah edilebilir. Zira Uygurlar döneminde gelişmiş bir dil ve edebiyat söz konusudur. ‘’Avrat, kontes’’ kelimeleri argo bir söylemi içermeleriyle, ’’cibiççi, cimitçi, yıkım cimitçi’’ sözleri ise gizli dilde kullanım alanı bulmalarıyla diğer yapılardan ayrılmaktadır. Köken açısından bakıldığında ‘’baḫşi, ġuru, irzi’’ kelimeleri Sanskritçeden, ‘’arîf, avrat, muallim, muallime, mü’eddib, mürebbī mürebbiye’’ Arapçadan, ‘’āmûhte-gân, âmûzende, āmûz-gâr, ḫâce, hâcegân, hıred-âmûz, lala, merdüm-pîrâ, uṣṭa üstâd’’ Farsçadan, ‘’ḳuştr’’ kelimesi Soğdcadan, ‘’mar’’ Süryancadan, ‘’titsi’’ Çinceden, ‘’kontes’’ Fransızcadan alıntıdır.

Öğretmenlik, Eğiticilik, Öğreticilik

Eğitme, öğretme işini meslek hâline getirme durumu için tespit edilen sözler ‘’eğiticilik ve öğretmenlik’’ dışında yabancı kökenlidir. Eğitici, öğretici kişi anlamına gelen Arapça, Farsça kelimelere, meslek adı yapan Türkçe *+lık* eki ve et- yardımcı fiili ‘’hâcelik, hocalık etmek, muallimlik, mürebbiyelik, lalalık’’ şeklinde yapılar oluşturulmuştur. Arapça nispet ekinin de meslek adı oluşturmada ‘’āmûz-gârî, āmûzî’’

şeklinde kullanıldığı görülmektedir. ‘’Hâcelik’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’lalalık’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Öğretmen Yardımcısı

Mahalle mekteplerinde öğretmene yardımcı olan, çocukları evlerinden alarak okula, okuldan evlerine götüren kişi için Arapça ‘’kalfa < ḫalīfe’’ kelimesi kullanılmıştır.

Öğrenciye Kendini Sevdiren, Yumuşak Huylu, Notu Bol Veren Öğretmen

Öğrencilere kendini sevdiren ve notu bol olan kadın öğretmen için tespit edilen iki adlandırma da argo söylemi içerir. Akrabalık adı ‘’abla’’ kelimesinin ve şekerli bir tatlı olan Arapça ‘’lokum’’un bu özellikteki bir kadın öğretmen için kullanımı, öğretmenin öğrencilere karşı esnek davranışları, samimiyeti ve sevecenliğiyle izah edilebilir.

Öğrencileri Tedirgin Eden, İğneleyen Öğretmen

Öğrencilerini sürekli olarak tedirgin eden, iğneleyen kadın öğretmen için tespit edilen iki adlandırma da argodur. Kıl vb. ince şeyleri almak için kullanılan bir araç olan ‘’cımbız’’ ve biriyle olumsuz olarak uğraşmak anlamında ‘’takmak’’ fiili bu bağlamda kullanılmıştır.

Notu Kıt, Acımasız Öğretmen

Zehirli bir yılan türü olan ‘’kobra’’ kelimesi, hem notu kıt hem de sınıf içi davranışlarda hoşgörüsü olmayan erkek öğretmeni, derslerden alınabilecek en düşük not olan sıfır ise ‘’sıfırcı’’ şeklinde argoda notu kıt öğretmeni tanımlamada kullanılmıştır.

Niteliksiz Öğretmen

Niteliksiz öğretmen için içi boş bir nesneye vurulduğunda çıkan tın sesinin ‘’tintin’’ şeklinde kullanılması, öğretmenin alanıyla ilgili bilgisinin, donanımının olmaması, zihninin boş olmasıyla ilgilidir.

Nitelikli, Alanına Hâkim, Tecrübeli Öğretmen

Nitelikli, alanına hakim öğretmen için korunmak, saklanmak ve gerektiğinde kullanmak için bir şeyin konulduğu yer (TRS, 2011: 632) anlamındaki ‘’depo’’ kelimesinin

kullanımı, öğretmenin çok çeşitli, zengin bilgilerle donanması ve gerektiğinde bunları kullanabilme becerisiyle ilgilidir. Ders alınacak hocadaki tecrübe ve birikim eski sıfatıyla ‘’Kitabın yenisinden, hocanın eskisinden okunmalıdır’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Giyinişine Özen Göstermeyen Öğretmen

Giyinişine özen göstermeyen öğretmen için kumaş kenarlarından sarkan püskül anlamına gelen dağınıklığı, özensizliği ve bakımsızlığı çağrıştıran saçak kelimesi ‘’saçaklı’’ şeklinde kullanılmıştır.

Erkek Tarih Öğretmeni

Tarihî bir şahsiyet olan, Hititlerle Kadeş antlaşmasına imza atan ve yaptırdığı tapınaklarla tanınan Mısır hükümdarı ‘’Ramses’’in tarih öğretmeni için kullanılması hocanın sert mizacıyla ilgili olmalıdır.

Kalabalık Kadın Öğretmen Grubu

Bir araya toplanmış kadın öğretmenleri karşılamak için bir müzik enstrümanı olan ‘’davul’’ kelimesini argoda kullanılmış olması, bir aradaki kadın öğretmenlerin gereksiz, rahatsızlık verici konuşmalar yapacağı algısıyla ilgili olmalıdır.

Çok Zayıf Öğretmen

Çok zayıf, çelimsiz kadın öğretmen argoda ‘’’kuru’’ sözcüğüyle karşılanmıştır.

Öğretmene Saygı ve Koşulsuz Teslimiyet

Öğretmene saygı ve koşulsuz teslimiyetle ilgili tespit edilen sözlerin tamamı, atasözü mahiyetindedir. Öğretmenlik kutsal bir meslek, peygamberlik mesleği olarak algılandığı için hocaya hürmette kusur edilmemesi, eğitimin bir ön koşulu olarak görülmüştür. Eski eğitim sisteminde bedensel ceza da kabul edilebilir hatta lüzumlu görülen bir olguydu. ‘’Eti senin, kemiği benim; Evlat sizindir, efendi hazretleri ! Hocanın vurduğu yerde gül biter; Hocaya hürmet etmeyen zelil olur; Öğretmenin vurduğu yerde gül biter’’ sözleri, bedensel cezanın eski eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak görüldüğünün ifadesidir. ‘’Hocanın vurduğu yeri, ateş yakmaz’’ sözü ise hocanın uyguladığı

disiplinin, öğrenciyi cehennem ateşinden koruyacağı algısını yansıtır ki bu durum mesleğe atfedilen kutsiyetle ve İslam'ın bilime ve öğretmene verdiği değerle izah edilebilir.

Öğretmenlik Ücreti ve Öğretmene Verilen Armağan

Öğretmene verilen hediyeyi ya da öğretmenlik ücretini karşılamak için kullanılan adlandırmalarda ''perşembelik ve cümalik'' şeklinde gün adlarına yer verilmesi hediyenin ya da paranın bu günlerde götürülmesiyle, ''öğrencelik'' kelimesi alınan eğitim, öğrenilen bilgiler karşılığı verilen ücretle, ''akdarmalık'' Kur'an'ı hocanın yardımıyla baştan sona aktarmayla, ''azadlığ'' kelimesi ise okula ara verme, paydos etme durumuyla ilgilidir. Araç adının kullanıldığı ''süpürgelik parası'' tamlamasında ise hocaya alınacak hediyenin doğrudan adlandırmaya yansıdığı görüldü. Bu bağlamda tespit edilen bir diğer kelime ''hemislik''tir.

2.7.22. Öğrenci ve Çeşitli Özellikleri

Öğrenci

''Boşġutluġ, oḳıçı, öğrenci, ulak'' kelimeleri dışındaki kullanımlar alıntıdır, Sözlerde daha ziyade okuma, öğrenme, bilgiye talip olma, okullu olma durumu ön plana çıkarılmıştır. Ders alan, öğrenen öğrenciyi tanımlamak için ders alınan yer, kurum anlamındaki okul, mektep sözcüklerine çocuk ve uşak sözcükleri ''mektep çocuğu, mektep uşağı'' şeklinde getirildiği gibi, bu yer adlarına Türkçe *+li, +lu* eki getirilerek ''mektepli, okullu'' şeklinde de bu anlam verilmiştir. Türkçe kullanımlar içerisinde ''ulak'' kelimesi, tahsil gören kişinin kendisine aktarılan bilgileri birleştirmesi, bir kuş cinsi olan ''martı''nın kullanımı ise öğrencinin bilgileri bir kuş gibi toplaması bağlamında düşünülebilir. ''Çömez'' kelimesi ise diğelerinden farklı olarak talebe yamağını karşılar.

''Şabi, titsi'' kelimeleri Uygur Türkçesi, ''âmûzende, çirâğ, çömez, ders-ḫᵛān, etfâl-i mekâtib, sebak-hân, müteʿallim, tâlibe, vird'' Osmanlı Türkçesi, ''şakirt, ṭālib'' Kıpçak Türkçesi döneminden alınmıştır. Bunlar içerisinde ''tâlibe'' kelimesi kız öğrenciyi karşılar. Köken açısından bakıldığında ise ''âmûzende, çirâğ, şakirt, vird'' kelimeleri Farsçadan, ''müteʿallim, şakirt, talebe, ṭālib, tâlibe, tilmiz'' Arapçadan, ''şabi, titsi'' ise Çinceden alıntıdır.

Öğrencilik

‘’Öğrencilik’’, öğrenci olma durumunu karşılar. Bu kelime dışında Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe *+lik* eki ve Farsça şakirt kelimesine kıl- ve ol- yardımcı eylemleri getirilerek ‘’şāgird bolmak, şākirdlik ḳılmaḳ, şakirtlik, talebelik, tilmizlik‘’ şeklinde de bu anlam verilmiştir.

Kuran Okumayı Öğrenen Öğrenci

Kur’an okumayı öğrenen talebe için Osmanlı Türkçesi döneminden cüzleri okuyan kişi anlamında Arapça ‘’cüz-hân’’ kelimesi tespit edilmiştir.

Yaşça Büyük Öğrenci

Argoda, sınıfın en yaşlı öğrencisi için akrabalık adı ‘’dede ve Arapça ‘’halfa < halife’’ kelimelerinin kullanımı, öğrencinin ileri yaşı ve tecrübeyle izah edilebilir.

Sınıfın En Gerisinde Oturan Öğrenci

Sınıfın en gerisinde oturan öğrenci için argoda bir denizcilik terimi olan dümen sözcüğünün kullanımı, aracın taşıta yön verme işlevi düşünüldüğünde, öğrencinin sınıfı yönetme, kontrol etme iradesiyle ilgili olmalıdır.

Acemi, Toy Öğrenci

Deneyimsiz, toy öğrenci için argoda ‘’yavru’’ sözcüğü kullanılır.

Hocayı Sorularıyla Zor Durumda Bırakan Öğrenci

Ders okutan hocalara zor sorular sorup güç durumda bırakan öğrenci için baş kaldırma, ayaklanma anlamında Osmanlı Türkçesi döneminde Arapça ‘’ehl-i kıyâm’’ sözü kullanılmıştır.

Sınıfta Yoklama Alan, Düzeni Sağlayan Öğrenci

Osmanlı Türkçesi döneminden alınan Arapça ‘’mümessil’’ kelimesi, öğrencinin sınıfta temsil işlevini yüklenmesiyle ilgilidir. ‘’Sınıf başkanı’’ tamlamasında ise yer adı olan

sınıf sözcüğüne, bir topluluğun başında bulunan kimse anlamındaki başkan sözcüğü getirilmiştir.

Özel Okulda Okuyan Öğrenci

Özel okulda okuyan öğrenciyi tanımlamak için Fransızca kolej sözcüğüne Türkçe *+li* eki getirilmiştir. ‘’Sen Jojo’’tamlaması ise Saint Joseph kolejinin halk ağzında bozulmuş şeklidir.

Yatılı Okulda Okuyan Öğrenci

Türkçe yatılı ve Osmanlı Türkçesi döneminden alınan Arapça ‘’leyli talebe’’ sözlerinde öğrencinin okulda sadece eğitim öğretim saatleri içerisinde kalmadığına dikkat çekilmiştir.

Sabah Ders Gören Öğrenci

Sabah ders gören öğrenciyi tanımlamak için zaman ifade eden gündüz ve sabah kelimelerine isimden isim yapan *+cü* ve *+lü* eki getirilmiştir: ‘’gündüzcü, gündüzlü, gündüzlü talebe, sabahçı’’. Öğrencinin okulda sadece eğitim-öğretim saaatleri içerisinde bulunduğunu belirtmek için dıştan olan anlamında Osmanlı Türkçesi döneminde Arapça ‘’haricî’’ sözcüğü kullanılmıştır.

Öğleden Sonra Ders Gören Öğrenci

İkili öğretim yapan okullarda öğleden sonra ders gören öğrenci için günün bir vakti olan öğlen kelimesine isimden isim yapan*+ci* eki getirilmiştir: ‘’öğlenci’’.

Ezberci Öğrenci

Argoda kullanılan ‘’beyin amcıklaması, ezbercilik, ineklemek, tosmak‘’ sözleri ezber yapmayla ilgiliyken, diğerleri ezberci öğrenciyi karşılar. ‘’İnek, inekçi, ineklemek, deveci ve tosmak‘’ kelimelerinde hayvan adı inek ve deve sözcüğünün ve bir yere vurmayı, çarpmayı anlatan tos yansıma sesinin kullanımı, başı önde sürekli ders çalışan öğrencinin baş bölgesinin aldığı pozisyonla, devenin ve yemliğinden aralıksız yem yiyen ineğin durumu arasında kurulan şekil benzerliğiyle izah edilebilir. Organ adlarının kullanıldığı ‘’beyin amcıklaması’’ tamlaması ise aşırı ders çalışmaktan beynin işlevini

yerine getiremeyecek duruma gelmesi bağlamında düşünülebilir. Ezberci öğrenci için argoda ‘’apis’’ sözcüğü de kullanılmıştır.

2.7.23. Öğrenci Kıyafetleri ve Kıyafetileri Tamamlayıcı Unsurlar

Osmanlı Devleti’nin batılılaşma amacıyla yaptığı değişimlerden biri de kıyafet alanında olmuştur. Cumhuriyet döneminde de devam eden batılı anlamda reform çabaları neticesinde 25 Kasım 1925’te kılık kıyafet ve şapka reformu başlatılmıştır. 1942 yılında yayımlanan genelgeyle okul önlüğü ve kasket dışında bir kıyafet giymeye zorlanmama istenmiştir. 1981 yılında yayımlanan ilkokul yönetmeliğinde siyah önlük giyme ve beyaz yaka takma uygulaması zorunlu hâle getirilmiştir. Şapka, 1970’li yıllara kadar okullarda öğrencilerce de kullanılmıştır. Sonraki yıllarda siyah önlük ve beyaz yakadan oluşan okul kıyafeti uygulanmış, 1990 yılından itibaren ilkokullarda mavi önlük uygulamasına geçilmiş ve 2000’li yıllara kadar sürmüştür. 2013-2014 eğitim-öğretim yılından itibaren ise serbest kıyafet uygulamasına geçilmiştir (Kahraman ve Karacan, 2013: 122). ‘’Bodiye, kurdele’’ kelimeleri, kız çocuklarının diğerleri ise hem kız hem de erkek çocuklarının kıyafetlerini karşılar. ‘’Akçalık, yakalık’’ kelimeleri yaka giysisi, ‘’dalfes, fes, kep, limon kabuğu, sarıksız fes, şapka’’ sözleri baş giysisi, ‘’takunya’’ kelimesi eski sıbyan mekteplerinde dar gelirli ailelerin çocuk ayakkabısıyken, diğerleri üste giyilen giysilerdir. Başa giyilen giysiler içerisinde fes, adını Fas’ın, Fes şehrinden alır. Bir meyve adının kullanıldığı ‘’limon kabuğu’’ tamlamasında şekil açısından keple limon kabuğu arasında bir ilgi kurulmuştur. ‘’Önlük, öncek’’ kelimelerinde yön adından, ‘’göğüslük’’ kelimesinde organ adından ‘’akçalık, mavi önlük, siyah önlük’’ kelimelerinde ise renk adlarından yararlanılmıştır.

Öğrenci kıyafetlerini karşılayan diğer sözler şunlardır: ‘’ceket, cüz kesesi, forma, ğolalı işlik, hamaylı, kısa pantolon, takunya’’. ‘’Bodiye’’ Yunancadan, ‘’kurdele’’ İtalyancadan, ‘’kep’’ İngilizceden, ‘’şapka’’ Rusçadan, ‘’ceket’’ Fransızcadan, ‘’hamaylı’’ Arapçadan, ‘’takunya’’ Rumcadan alıntıdır.

2.7.24. Ölçme ve Değerlendirme

Yazılı ve Sözlü Sınav

Öğrencilerin bilgi seviyesini test etmeye yönelik uygulama için Türkçe ‘’eñmegü, sınav, yoklama’’ kelimeleri yanında Arapça ‘’imtihan’’ kelimesi de kullanılmıştır. Türkçe

kelimeler (bilgiyi) denemek, tecrübe etmek, kontrol etmek anlamındaki kök ve gövdelerle ilişkilidir: ‘’sınamak, yoklamak‘’. Yazılı sınavı, sözlü sınavdan ayırmak için sınav anlamındaki kelimelerin önüne yazılı ve tahriri sıfatı ‘’yazılı imtihan, yazılı sınav, tahrîrî imtihan’’ şeklinde getirilirken, sözlü sınav için Arapça müzakere sözcüğü ‘’müzakere etmek’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Eñmegü’’ kelimesi Karahanlı Türkçesi, ‘’imtihan, tahrîrî imtihân’’ sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Sözlü Sınav İçin Tahtaya Kaldırma

Öğretmenin not defterinden rastgele bir öğrenciyi sözlü sınava tabi tutması durumunun argoda bir şans oyunu olan piyangoyla ‘’piyango çekmek‘’ şeklinde ifadesi, bu durumun bir şans, talih olarak yorumlanmasıyla, ‘’tahtaya kaldırmak‘’ şeklinde ifadesi ise öğrencinin sınıf önüne çıkmasıyla ilgilidir.

Zor Geçen Sınav

Öğrenci argosunda zor geçen sınav, sivri uçlu sopa ya da demir anlamındaki ‘’kazık’’ sözcüğüyle ifade edilmiştir.

Kolay Geçen Sınav

Öğrenci argosunda sınavın, çok rahat bir şekilde geçmesi için kolay, rahat anlamında Fransızca palas sözcüğü ‘’palas geçmek’’ şeklinde kullanılmıştır.

Sınavda Öğretmenin Öğrenciye Yardımı

Öğrencilerin argoda kolay, rahat ders için de kullandığı ‘’Marşal yardımı’’ tamlaması, daha önce belirtildiği gibi ABD Dışişleri Bakanı George Marshall’ın II. Dünya Savaşı sonrasında hazırladığı ekonomik yardım paketinden hareketle oluşturulmuştur.

Not, Not Alma, Verme, Kırma

Öğrencilerin dersle ilgili bilgi ve beceri düzeyini göstermek üzere öğretmenlerce verilen sayı, derece karşılığı (TRS, 2011: 1779) Fransızca ‘’not’’ ve İtalyanca ‘’numara’’ kelimeleri kullanılır. Öğrencinin aldığı derece, puan ‘’not almak‘’, öğretmenin, öğrencinin bilgi seviyesini belirlemesi ‘’not vermek‘’, öğretmenin çeşitli sebeplerle

öğrenciye vereceği notu, taktir hakkını kullanarak düşürmesi ise ‘’not kırmak‘‘ şeklinde, kelime gruplarıyla ifade edilmiştir.

Geçmez Not

Öğrencinin bir dersten başarılı olamama durumu, not kelimesine geçmez sıfat getirilerek ‘’geçmez not’’ şeklinde ifade edilmiştir. Tespit edilen diğer sözler, öğrenci argosuyla ilgilidir. Öğrencinin dersten aldığı bir notu için araç adı ‘’direk’’, sıfır notu için yiyecek adı ‘’simit’’ ve araç adı ‘’tophane güllesi’’ kelime ve kelime gruplarının kullanımı, bu araç ve yiyeceklerle başarı durumunu gösteren rakamlar arasındaki şekil benzerliğiyle ilgilidir.

Geçer, Orta Not

Kullanımlar içerisinde ‘’kefal ve kefal tutmak‘’ yapıları argodur. Bir dersten alınan geçer not, Rumcadan alınan balık adı ‘’kefal’’ kelimesiyle, geçer notu alma durumu ise ‘’kefal tutmak‘’ şeklinde ifade edilmiştir. Bu adlandırmalarda balık adı kefalin kullanımı, aslında hiç beklenmediği hâlde, şansın yardımıyla dersten geçme durumunu çağrıştırmaktadır. ‘’Orta’’ kelimesi ise geçer not ile iyi arasındaki derece için kullanılır.

İyi, Pekiyi Not

Öğretimde, öğrencinin alacağı en yüksek notun ifadesinde nitelik bildiren iyi sözcüğüne derece bildiren pek sözcüğü getirilmiştir: ‘’pekiyi’’. Argoda en yüksek not için bir yiyecek adı Yunanca ‘’barbunya’’ kelimesinin kullanımı, söz konusu yiyeceğin yüksek değeriyle izah edilebilir. ‘’İyi’’ kelimesi ise orta ile pekiyi arasındaki not için kullanılır.

2.7.25. Eğitim ve Ders Durumunu Gösteren Belgeler

‘’Karne’’, öğrencinin ders durumunu gösteren belgedir. Eğitim durumunu gösteren belge için ise İtalyanca ‘’diploma’’ kelimesi kullanılmaktadır. Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’İcazetname ve şahadetname’’ kelimeleri de bir dönem, eğitim durumunu gösteren belge için kullanılmışken, ‘’tasdikname’’ kelimesi okulu bitirmeden ayrılan ya da başka bir öğrenim kurumuna geçen öğrenciye verilen belgeyi karşılar.

2.7.26. Çalışkanlık, Başarı ve İyi Bir Gelecek Sahibi Olma

Çalışma, Çalışkan Olma ve Başarı Gösterme

‘’Kuşlamak, müzâkere, otlamak’’ kelimeleri, öğrencinin ders çalışma durumu için kullanılırken, diğerleri ders çalışan öğrenciyi karşılar. Kullanımlarr içerisinde ‘’beton, kuşlamak, otlamak‘’ kelimeleri argodur. Fransızca ‘’beton’’ kelimesi malzemenin sert, dayanaklı yapısı düşünüldüğünde, öğrencinin sınava çok sıkı hazırlanmış olmasıyla, hayvan adı kuş ve bitki adı otla kurulan ‘’kuşlamak, otlamak‘’ fiilleri ise öğrencinin dış dünyayla ilgisini kesip başı önde sürekli ders çalışmasıyla izah edilebilir.

Sınıfı Geçme

‘’Su gibi sınıfını geçesin’’ ifadesi, cümle niteliğindeki tek kullanım olup su benzetmesiyle öğrencinin sınıfını çok kolay bir şekilde geçmesi temenni edilmiştir. ‘’Atlamak‘’ fiili, okumadan sınıfı geçmek anlamında kullanılırken, yükselmek anlamındaki Arapça ‘’terfî’’ kelimesi ve Türkçe ‘’geçmek‘’ fiili de sınıfı geçme bağlamında kullanılmıştır. ‘’Terfî’’ kelimesi, Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Başarı Belgeleri ve Mükâfatlar

Başarı belgeleri ve mükâfatlarla ilgili sözler ‘’övünç çizelgesi’’ dışında alıntıdır. Osmanlı okullarındaki ödül sisteminde öğrenciler başarılarına göre ödüllendirilirdi. Öğrencilerden sınıfta birinci gelenlere ‘’mükâfat’’ olarak kitap, yazı takımı saat gibi kıymetli şeyler, ikinciden beşinciye kadar ‘’zikr-i cemil’’ denilen takdirnameler verilirdi. Ders yılı içerisinde başarı derecesine göre öğrenci sırasıyla ’’aferin, tahsin ve imtiyaz’’ varakaları alırdı. On aferin alanlar bir ‘’tahsin’’, beş tahsin alanlar bir ‘’imtiyaz’’ varakası alırdı. İmtiyaz varakası artan çalışkan öğrencilerin isimleri ‘’levha-yı iftihar’’ ya da ‘’övünç çizelgesi’’ denilen tabloya alınırdı (Onur, 2005: 367). Bir öğrenci bir aferin belgesi vermek suretiyle tevkif cezasından kurtulabilirdi. İzinsizlik cezasından kurtulmak içinse bir imtiyaz belgesi veya iki tahsin belgesi yahut sekiz aferin belgesi gerekliydi. Ceza karşılığı verilen mükâfat belgeleri yırtılırdı (Demir, 2013: 104). Başarı belgeleri ve mükâfatlarla ilgili tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’fevkalade mükâfat, iftihara geçmek, tahsin bileti, takdir, taltif, teşekkürname‘’. Arapça

‘’imtiyaz mükâfat, tahsin, zikr-i cemil, levha-yı iftihar, fevkalade mükâfat, tahsin bileti, taltif, takdir’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Mezun Olma, Okulu Bitirme

Türkçe ‘’çıkışlı ‘’ ve Arapça ‘’mezun’’ kelimeleri belli bir okulu veya öğrenim kademesini bitirmiş kişiyle, ‘’çıkış, mezun olmak, mezuniyet, zilif olmak’’ sözleri ise bitirme durumuyla ilgilidir. ‘’Zilif olmak’’ kelime grubu, eski mahalle mektebini, diğer sözler ise herhangi bir eğitim kurumunu bitirmek anlamındadır. ‘’Zilif olmak’’ birleşik fiili Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Kendi Başına İş Yapacak Duruma Gelme

Öğrencinin sanat öğrenip kendi başına iş yapacak duruma getirilmesi için diğerlerinden nitelik yönünden farklı anlamında başka sözcüğüyle ‘’başka çıkarmak, başka kılmak‘’ şeklinde kelime grupları oluşturulmuştur.

İyi Bir Mevki ve Meslek Sahibi Olma

Çocuğun gelecekte sosyal statüsü yüksek iyi bir mevki ve meslek sahibi olmasıyla ilgili sözler temenni mahiyetindedir. Çocuk için hayal edilen iyi bir kariyer ve yüksek statü ‘’ağa, efendi, paşa’’ gibi unvanlarla ‘’Ağa paşa olasın; Çalış da hocalar ol, oku da paşalar ol; Efendi olasın; Oğlun büyüyende paşa ola; Oku da paşalar ol; Paşa olasın inşallah’’ şeklinde ifade edilmiştir. Bu kullanımlar içerisinde önceki dönemlerde soyluluğu, saygınlığı ifade eden ‘’ağa, efendi’’ sözcükleri, zamanla anlam kötüleşmesine uğramıştır ve bugün artık iyi bir kariyer ve meslek temmennisinde kullanılmamaktadır. Üst düzey makam, mevki sahibi kişiyi tanımlamada nitelik bildiren ‘’büyük, kocaman’’ sıfatları da ‘’Allah seni büyük adam ede; Büyük adam olasın; Kocaman adam (hanım) olduğunu göreyim’’ şeklinde kullanılmıştır. Çocuğun gelecekte yaşaması arzu edilen mekân ise soyluluğu temsil eden saraydır: ‘’Oğlum saraylı olsun’’. Konuyla ilgili ‘’Adıyla sanıyla tanınsın; İnşallah büyür de benim oğlum okur’’ şeklinde tememniler de söz konusudur.

2.7.27. Tembellik ve Başarısızlık

Ders Çalışmayı Bırakmak

Öğrencinin dersi takibi, derse çalışmayı bırakması durumu için argoda boşlamak, savsaklamak anlamında ‘’sermek’’ fiili kullanılır

Derse Yeterince Hazırlanmama

Derse gereken hazırlığı yapmadan gelen öğrenci için argoda kullanılan Farsça ‘’hasta’’ kelimesi, hastalığın öğrenciler tarafından çoğu zaman mazeret olarak kullanmasıyla ilgili olmalıdır.

Öğretmeni Aldatma, Dersi Kaynatma

Birtakım bahanelerle öğretmeni aldatıp dersin boş geçmesini sağlamak argoda ‘’kaynatmak ve morfin koymak‘’ şeklinde ifade edilmiştir. Fransızca ‘’morfin’’ sözcüğünün ‘’morfin koymak’’ şeklinde kullanımı, bu maddenin uyuşturucu özelliği ile öğrenci davranışları arasında kurulan paralellikle izah edilebilir.

Kopya

Kopya ve Kopya Çekme

Kopya, genellikle yazılı sınavlarda soruları cevaplayabilmek için bir kaynağa gizlice bakma durumunu ifade eder (TRS, 2011: 1480). ‘’Kopiş’’, kopya için hazırlanmış kağıdın ebatıyla ve öğrenci penceresinden kopya olayına katılan sevimlilikle ilgilidir. Fransızca ‘’torpil’’ kullanımı, kopyanın öğrenciye sağlamış olduğu avantajla, bir araç adı olan ‘’röntgen’’ kelimesinin kullanımı ise hazırlanan kağıtlara göz ucuyla bakışla ilgili olmalıdır.

Kopya Çeken Öğrenci

Kopya çeken öğrenciyi karşılamak için İtalyanca kopya sözcüğüne, Türkçede meslek adı yapan *+cı* eki getirilmiştir. ‘’Emeksiz’’ kelimesi ise öğrencinin sınav için çalışmaması, herhangi bir gayret göstermemesiyle ilgilidir.

Kopya Çekme Malzemesi ve Kopya Hazırlama

Öğrencinin küçük kâğıt parçalarına kopya hazırlaması argoda toplamak, bir araya getirmek anlamındaki der- fiiliyle ‘’derlemek, dergilemek‘’ şeklinde ifade edilmiştir. Rumca bir bitki adı olan palamutun argoda kopya çekme malzemesi için kullanımı ise kopyanın rulo biçiminde hazırlanmasıyla ilgili olmalıdır.

Kopya Verme

Sınavda bir kimseye gizliden yardım etmek ‘’kopya vermek‘’ şeklinde ifade edilmiştir.

Geçer Not Alamama, Sınavlarda Başarılı Olamama

Argoda bir sınavdan başarılı olamama ‘’takmak‘’, yalnızca bir dersten geçer not alma ‘’kaput kesmek’’, hiçbir dersten başarılı olamama ’’kaput gitmek’’fiiliyle geçer not alınamamış ders ise ‘’takıntı’’kelimesiyle ifade edilmiştir.

Karnede Düşük Notların Çok Olması

Öğrencinin karnesinde yer alan, başarısızlığı gösteren 0,1,2 rakamlarının çok olması durumu, bir dönemin şans oyunu totodan esinlenerek ‘’toto oynamak‘’ şeklinde ifadesi edilmiştir.

Sınavda Kâğıda İlgisiz Şeyler Yazma

Öğrencinin sorunun cevabını bilmediği hâlde kâğıdı boş vermemek için ilgisiz şeyler yazması, argoda bir futbol terimiyle ‘’maç anlatmak‘’ şeklinde ifade edilmiştir.

Okul Hayatında Başarılı Olamama

‘’Okul azabından kurtulmayasın; Okuyamaz ol’’ sözleri, öğrencinin okul hayatı boyunca başarılı olamaması yönünde bir ilençtir. Hiçbir şey bilmeyen öğrenci ‘’ful casus’’, derslerinde hep geride kalan, başarısız öğrenci en geride olan, sonuncu anlamındaki ‘’dümenci’’ sözüyle karşılanmıştır.

Sınıfta Kalma

Öğrencinin sınıf tekrarı yapması durumuyla ilgili tespit edilen sözler ‘’sınıfta kalmak‘’ dışında argodur. Adlandırmalarda ‘’atomlamak, gümlemek, top atmak, topu atmak, topu dikmek, torpillemek’’ gibi daha çok patlama çağrışımı yapan fiillerin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum sınıf tekrarının öğrencinin iç dünyasında yarattığı infialle ilgili olmalı. ‘’Bırakmak, çaktırmak, dökmek, sınıfta bırakmak’’ fiilleri ise öğrencinin sorumluluğu üzerine almadığı, başarısızlığın nedeni olarak öğretmeni gördüğü izlenimi uyandıran kullanımlardır. Sınıfta kalma durumuyla ilgili diğer fiiller şunlardır: ‘’bırakmak, çuvallamak, diblemek, dönmek, kalmak, sınıfta çakmak, sınıfta dönmek, tırlamak’’.

Sınıfta Kalan Öğrenci

Sınıfta kalan öğrenci için iki yıl üst üste okuma durumundan dolayı iki defa anlamına gelen çift, çifte sözcükleri ‘’çift dikiş, çift dikişli, çift dikişliler, çifte dikiş, çifte kavrulmuş’’ şeklinde geniş ölçüde adlandırmalara yansımıştır. ‘’Eski memur, gedikli öğrenci’ kullanımları, kalıcılık, devamlılık çağrışımı yaparken, bir tatlı olan ‘’kadayıf’’’ kelimesini kullanımı tatlının hamurunun tel tel, üst üste olmasıyla sınıf tekrarı yapan öğrenci arasında kurulan ilgiyle izah edilebilir. ‘’Topçu ve dönek’’ kelimeleri de sınıfta kalan öğrenciyi karşılar.

Okuldan Sürgün Edilme

Öğrenciyi okuldan sürmek anlamını vermek için bir kişinin adı, soyadı, ülkesi, mesleği gibi bilgilerini gösteren kayıt anlamındaki künye sözcüğüyle ‘’künyesini silmek‘’ şeklinde bir deyim oluşturulmuştur.

Okulda Atılma, Kovulma

Tespit edilen adlandırmaların tamamı argodur. ‘’Alaya çıkarılmak‘’ deyiminde diğerlerinden farklı olarak öğrencinin çıkarıldığı okul türü verilmiştir. Yabancı bir ülkeye giriş çıkış işlemlerinde kullanılan belgenin ‘’pasaportunu almak, pasaportunu vermek‘’ şeklinde kullanımı ise kuruma ve yabancı bir ülkeye giriş-çıkış işlemleri arasında kurulan benzerlikle izah edilebilir. ‘’İpini koparmak’’ deyiminde aradaki bağın, bağlantının sonlanması işlemine vurgu yapılırken, ‘’arka kapıdan çıkmak, arka

kapıdan mezun olmak‘’ deyimleri, öğrencinin okul hayatı boyunca okulla ilgisinin olmadığı izlenimini uyandırmaktadır. ‘’Mavi kâğıt almak, mavi kâğıt vermek‘’ sözlerinde ise mavi rengin okuldan atılmayı temsil ettiği görülüyor. Farsça sepet kelimesi de ‘’sepet havası, sepet havası vurmak’’ şeklinde bu bağlamda kullanılmıştır.

Okuldan Atılma Belgesi

Okuldan atılma belgesi için kullanılan ‘’afarozname’’ adlandırmasındaki Rumca aforoz, dinî bir kınama şeklinin okul hayatına yansımasıdır. ‘’Pasaport ve siktirname’’ sözleri de argoda okuldan atılma belgesini karşılayacak şekilde kullanılmıştır.

Okuldan Atılmış Öğrenci

Okuldan atılmış öğrenci için argoda tespit edilen tek kelime ‘’topçu’’dur.

2.7.28. Disiplin ve Ceza

Öğrenciye Verilen Cezalar ve Cezaların Tutulduğu Defter

Okullarda disiplini sağlama adına çeşitli cezalar her dönemde uygulanmıştır, ancak bedensel ceza eski eğitim sisteminin inkâr edilemeyecek bir gerçeğiydi. Öyleki ‘’Deniz dalgasız, kapı halkasız, mektep falakasız olmaz; Mektepten kaçana, falaka değnek; Mektepten kaçar mısın, falakaya yatar mısın ?’’ sözleri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Mine Tan’a göre ana babaların çocuklarını öğretmene ‘’Eti senin kemiği benim’’ sözleriyle teslim edişleri de âdeta dayak dahil her türlü ceza yöntemine baştan razı oluşlarını simgeliyordu (Tan, 1990: 545).

Tespit edilen kullanımlara bakıldığında da uygulanan cezaların daha çok fizikî şiddeti içerdiği görülür: ‘’Divan dayağı, falaka, meydan dayağı, sıra dayağı’’. ’’Divan dayağı’’, okulun en geniş divanhanesinde öğrencilerin sıra hâlinde dizildikleri bir ortamda, ‘’meydan dayağı’’ açık bir alanda, sıra hâlinde dizilen öğrencilerin ya da askerlerin huzurunda, ‘’falaka’’ ise kabahatli öğrencinin ayak tabanlarına kalfa tarafından kalınca bir sopa ile vurulmak suretiyle uygulanırdı. ’’Divan dayağı, meydan dayağı’’ uygulamalarının tüm öğrencilerin gözü önünde yapılması diğer öğrencilere verilmek istenen mesajla ilgilidir. ‘’Dolap hapsi, meydan dayağı’’ uygulamaları daha çok askerî okullara özgü olmalarıyla, ‘’sıra dayağı’’ cezası ise mevcut öğrencilerin tümüne uygulanmasıyla farklılık arz eder. ‘’Dolap hapsi, izinsiz cezası, tevbih cezası’’

uygulamaları, öğrencileri bir alan içerisinde tecrit ederek terbiye etmeye dayanan ceza şekilleridir. Bu uygulamalar, Bekir Onur'a göre Osmanlı dönemi okullarında şiddetin âdeta kurumsallaştığını, dayağın törensel, seyirlik bir boyut kazandığını göstermektedir (Onur, 2005: 393). Öğrencilere verilen diğer cezalar ise şunlardır: ''faul vermek, ihtar, tek ayak cezası, tekdir-i hatır''. Sözler Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ''Faul vermek'' deyimi ise argo bir söylemi içerir.

Disiplin Kurulu

Okul disiplin kurulu için argoda kullanılan Arapça ''hamam'' kelimesi, kurulun okulu sorunlu öğrencilerden ayıklanması işlevinin bir tür temizlik olarak görülmesiyle ya da öğrencinin bu kurul karşısında ifade verirken tıpkı bir hamamda gibi terlemesiyle ilgili olmalıdır.

Öğrencinin Aldığı Ceza ve Ödüllerin Tutulduğu Defter

Osmanlı okullarında, öğrencinin aldığı ceza ve ödüllerin tutulduğu defter için ''emirler defteri'' tamlaması kullanılmıştır.

2.7.29. Çocuk Eğitimi ve Terbiyesi

Anne ve Babanın Çocuğun Eğitimindeki Yeri

Çocuğun eğitiminden birinci derecede sorumlu olan kurum ailedir. Toplumun çekirdeğini teşkil eden bu kurum içerisinde dünyaya gelen çocuk, kendisine model olan anne ve babasının davranışlarını gözlemleyerek özümser. Anne ve baba da aile içerisinde oluşturduğu birliktelik duygusuyla kendi tutum ve davranışlarını çocuğa telkin eder. ''Al görmüşün kızını, tutsun dolana dolana; al görmemişin kızını, tutsun ilene ilene; Ġız anadan alır öyüt; Her hayvan ağasına göre kişner; her kız anasına göre işler; Her kız anasına göre işler; Kız annesinden öğrenir, sofra düzmeyi; Kız anasından görmeyince sofrayı kaldırmaz'' örneklerinde kız çocuğu üzerinde annenin, ''Oğlan babasından öğrenir oba gezmeyi; Oğul atadan görmeyince sofra salmaz; Oğul kalkar, babaya bakar'' örneklerinde ise erkek çocuğu üzerinde babanın etkili olduğu vurgusu yapılmıştır. Bazı kullanımlarda ise ''Anadan gören inci düzer, babadan gören saban düzer; Babadan gören sofra salar, anadan gören minder serer; Çocuk babasından öğrenir yazı yazmayı, kız anasından öğrenir sokak gezmeyi; Çocuk kalkar, büyüğe bakar; Kız

anadan görmeyinçe ögüt almaz, oğul atadan görmeyinçe sufra çekmez; Kız anneden beller, dikiş dikmeyi; oğlan babadan beller, sofra açmayı; Nė tutsa ulugnı ḳaşıda kiçik / Nė ḳılsa kiçigni ulug cėrgelik; Ogul ḳız sebebi ata ol ana / Ḳılınç artasa ya itilse yana; Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi; Oğlan babadan görür at oynatmasını; kız anadan görür sofra donatmasını; Oğlan babadan görür sofra açar, kız anadan görür çeyiz seçer; Oğlan babadan öğrenir sofra yazmayı, kız anadan öğrenir kapı gezmeyi'' şeklinde anne babayla çocuklar birlikte verilmiştir. ''Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler; Üzüm üzüme baka baka kararır; Yavru kuş, yuvada gördüğünü yapar'' sözlerinde ise temsilî varlıklarla anne ve babanın çocuk üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. ''Babanıza iyi davranın, çocuklarınız da size iyi davransın; Sen seversen yavrunu (oğlunu), o da sever yavrusunu (oğlunu)'' sözleri ise aradaki karşılıklı ilişkiye göndermede bulunan yapılardır. ''Nė tutsa ulugnı ḳaşıda kiçik / Nė ḳılsa kiçigni ulug cėrgelik; Ogul ḳız sebebi ata ol ana / Ḳılınç artasa ya itilse yana'' cümleleri Karahanlı Türkçesi ''Kız anadan görmeyinçe ögüt almaz, oğul atadan görmeyinçe sufra çekmez'' cümlesi ise Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

İyi Bir Eğitim ve Terbiyenin Önemi

Çocuk şekillenmeye hazır bir hamur gibidir; çocuğun ileride nasıl bir insan olacağı çocuğa sunulacak olanaklara, ailede ve okulda verilecek eğitim ve terbiyeye bağlıdır. ''Çocuk güle benzer, bakarsan açar, bakmazsan solar; Çocuk kısmı güle misal'' benzetmelerinde bu durum, çok hassas ve bakıma ihtiyaç duyan bir bitki olan gül örneğiyle ifade edilmişken, ''Bir ağaçtan hem camiye direk hem kenefe kürek olur; Çocuk belden olmaz, elden olur; Keten, gömlek olmaz dokutmayınca; evlat, âlim olmaz okutmayınca; Yumurtasına hor bakan civcivini cılk eder'' cümlelerinde hem aileden hem de okuldan alınacak eğitim ve öğretimin önemine dikkat çekilmiştir.

Erken Yaşlardaki Eğitiminin Önemi

Eğitim doğumla başlayan ve hayat boyu devam eden bir süreç olsa da erken yaşlarda verilen eğitim, çocuğun zekâ, kişilik ve sosyal gelişiminde hayatî derecede önemlidir. Zira kazandırılmak istenen tutum ve davranışlar ancak çocukluk döneminde kazandırılabilir. Bu durum bitkiler ve hayvanlar âleminden verilen örneklerle çeşitli karşılaştırmalarla ifade edilmeye çalışılmıştır: ''Ağaç küçükken doğrulur; Her şeyin

vakti var, horoz bile vaktinde öter''. Bitkiler âleminden ağaç, dal, fidan kelimelerinin çocuğu temsilen çok sık kullanılması, çocuk gibi ağaca da kültürümüzde verilen değerle izah edilebilir: ''Ağaç gençken eğilir; Ağaç küçükken doğrulur; Ağaç yaşken eğilir; Çıbık iken çatılmayan, odun iken bükülmez; Çubuğu yaşken eğmek gerek; Dal fidanken eğilir; Dal küçükken eğilir; Eğri ağaç gençken doğrulur; Kart ağacın eğilmesi (bükülmesi) güç olur; Kart ağaç eğilmez; Koca dal eğilmez; Kuru ağaç eğilmez, kart meşe bükülmez; Ḳuru yıġaç egilmes, ḳurmış kiriş tügülmes''.

''Ananın ak sütü ile girmek; Çocuk kundakta, gelin duvakta terbiye olur; Kundakla sarılan, kefenle gider; Kundakta giren huy, salacada çıkar; Kundakta giren, teneşirde çıkar; ananın ak sütü ile girmek; Sütle giren, canla çıkar'' ifadelerinde kundak ve süt, ''Demir tavında dövülür; Ham demir dövülmez'' sözlerinde ise demir metaforu üzerinden eğitiminin doğuştan başlayan bir süreç olduğu vurgusu yapılmıştır. ''Çocuklar sulu beton gibidir, üzerlerine ne düşerse iz yapar; Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter'' sözlerinde yine çeşitli benzetmelerle erken yaştaki eğitimin önemi üzerinde durulurken, Karahanlı Türkçesi döneminden alınan ''Kiçig erken ögret oġulḳa bilig / Kiçigde bilig bilse kötrür elig; Kiçig oġlan erken bilig ögrenür / Uluġ bolsa ötrü tilekke tegür; Kiçiglikte bilse oġul ḳız neni / Ḳarıp ölmegince unıtmaz anı'' cümlelerinde ve ''Çocuktu kıyamadım; büyüktü yenemedim'' ifadesinde de benzer durum küçük-büyük zıtlığıyla verilmiştir.

Ailede Sıkı Terbiye, Baskı ve Disiplinin Gerekliliği

Eski eğitim sisteminde çocuk, okula başlarken ''Eti senin kemiği benim'' anlayışıyla teslim eden anne ve baba için dayak eğitimin ayrılmaz bir parçasıydı. Aynı anlayış, aile içi eğitimde de geçerlidir. ''Başı baş eden ayak, ayağı baş eden dayak; Dövülen keşkek tatlı olur; Dövülmedik aşın yarması yenmez; Eğriyi dövmeyince doğru bulunmaz'' gibi sözler bu dünya görüşünü yansıtır. Çocuğu serbest, başıboş bırakmanın kötü sonuçlar doğuracağı düşüncesi hayvanlar âleminden at ve deve örnekleriyle verilmiştir: ''Atı besleyen yem, zapteden gemdir; Bağ bakımsız (barısız, çiftsiz), at yularsız (tımarsız) olmaz; Başı boş atın menzili olmaz; İki tımar, bir yem yerine geçer; Sahibinin bakışı, ata tımardır; Tımarlı hayvan, sahibinin yüzünü ağartır (güldürür); Yularsız ata binilmez, yularsız deve yenilmez; Yularsız deveye binilmez''. ''Baskısız yongayı (yorgayı) yel alır, sahipsiz tarlayı sel (el) alır; Bastırıksız çalıyı, yel alağan olur; Çivisiz tahtayı rüzgâr alır; Çivisiz padavrayı el almazsa yel alır; Evladını dövmeyen dizini döver; Sahipsiz

tahtayı el alır, almazsa yel alır; Tabak sevdiği deriyi yerden yere vurur (çarpar)'' sözleriyle herhangi bir cinsiyet ayrımı yapılmadan baskı ve disiplinin gereği üzerinde durulmakla birlikte ayrı ayrı kız ve erkek çocuklarına yönelik tespitler de vardır. ''Erken gelen yazdan, kendi başına büyüyen kızdan kork; Kızını dövmeyen dizini döver; Kızını dövmeyen dizini, oğlunu dövmeyen kesesini döver; Kızını eğitmeyen baba, kendi arını, damadının sonunu hazırlar; Kızma kızına, vur dizine'' gibi sözlerle kız çocuklarının serbest büyütülmesinin daha çok ahlakî sonuçları, ''Oğlunu dövmeyen, böğrünü döver; Oğlunu dövmeyen kesesini döver'' sözlerinde serbest büyüyen erkek çocukların aile ekonomisine vereceği zararlar üzerinde durulmuştur. İfadelerde baskı ve disiplini uygulayan kişi genellikle doğrudan verilmemekle birlikte ''Ana bu sever de döver de; Ananın vurduğu yerde gül biter'' örneklerinde uygulayıcı olarak anne verilmiş ve uyduladığı disiplinin çocuğun yararına olduğu düşüncesi ifade edilmiştir. ''Harmanda dirgen yiyen sıpa, yılına kadar acısını unutmaz'' sözü dayağın caydırıcılığıyla ''Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir'' sözü fizikî şiddetten önce kişiyi güzel sözlerle terbiye etme gayretiyle ilgilidir. ''Dayak cennetten çıkmadır'' kullanımında ise dinî bir terim olan cennete yer verilmiş olması, dayak yeme korkusuyla kişinin suç, günah işlemekten kaçınacağı algısıyla ilgilidir.

Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ''te'dîb hakkı'' tamlaması, velinin vesayeti altında bulunan çocuğa hukuken sert davranma hakkını ifade ederken, Anadolu ağızlarından alınan ''çırpaklamak, çırpıştırmaḫ, çinke vurmak, parpılamak'' Karahanlı Türkçesi döneminden alınan, ''çıbırtmaḳ, köçüklemek, ḳulaḳın ezitmek, ḳulaḳın eztürmek, ḳulaḳlamaḳ'' fiilleri çocuğa yönelik fizikî şiddeti karşılar. Tespit edilen diğer kullanımlar ise şunlardır: ''Sırasında okşayan el kadar, sırasında döğen el de öpülmeye layıktır; Yanan da anadır, yaman da anadır''.

Sıkı Disiplin Uygulayan Anne

Argoda çocuklarını sıkı disiplin altında tutan anne için Fransızca ''gardiyan'' sözcüğü kullanılmıştır.

Çocuğu Şımartma

Çocuk yetiştiriken şımartmamak, yüz vermemek gerektiği yönündeki kanaat, '' Çocuğa yüz verme, kundaktan kutsuz etme; Çocuğu şımartma, başına çıkar; Edeplü kıl ayalin virmegil yüz / Sakın kundakta itme anı kutsuz; Şımartma çocuğu, başına biner; Yüz

verme, arsız olur'' sözleriyle ifade edilmiştir.'' Başa çıkarmak, çocuğu şımartmak'' kelime gruplarıyla ''çiçilemek, pışıklamak, poftalamak, şıltandırmak'' kelimeleri çocuğa yüz verme, onu şımartma anlamı taşır. Kullanımlardan, Edeplü kıl ayalin virmegil yüz / Sakın kundakta itme anı kutsuz'' sözü Osmanlı Türkçesi döneminden, ''çiçilemek, pışıklamak, poftalamak, şıltandırmak'' kelimeleri ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Serbest, Rahat Büyüme

Çocuğun baskı görmeden serbest, rahat büyümesi için kullanılan sözler ''ayamak'' fiili dışında ''baskı görmemek, kolayına büyümek, kolayında büyümek, muşguluna bırakmak'' şeklinde deyim kuruluşundadır. ''Kolayında büyümek'' tarihî dönem metinlerinden diğer sözler ise Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Ölçülü Davranma

Çocukları terbiye ederken ölçülü davranmanın önemi, ''az, çok'' zıtlığıyla ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kazandırılmak istenen davranışı sürekli tekrar etmenin faydasızlığı, çocuğun beslenme ve maddi ihtiyaçlarını karşılamanın gereği üzerinde durulmuştur: ''Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur; Çok söyleme, arsız edersin; aç bırakma (parasız koyma, çok saklama), hırsız (yüzsüz) edersin; Çok söyleme, arsız olur; az verme, hırsız olur; Çoğu kocaya, azı uşağa (çocuğa) gösterme; Yüz verme, arsız olur; az verme, hırsız olur''. Argo bir söylem olan ''ekolayzır sistem'' tamlamasında ise ölçüyü kaçıran anne ve babanın aynı anda çocuğu eleştirmesi söz konusudur.

Yalnızken Eğitme

''El yanında çocuğa darılma, arsız olur; Misafirin yanında çocuğunu övme'' kullanımlarında başkalarının yanında çocuğa kızmanın da çocuğu övmenin de yanlışlığı dolayısıyla verilecek terbiyenin yalnızken verilmesinin gereği üzerinde durulmuştur.

Birçok Kaynaktan Yönelen İlgi ve Sevginin Zararı

Çocuğun eğitimiyle birden fazla kişinin ilgilenmesinin çocuk için pedogojik sonucu, ‘’Bir çocuğun kırk ebesi olursa çocuk ya kör kalır ya topal; Ebe çok olunca çocuk ters gelir’’ şeklinde fizikî kusur ve hatalar örneklendirilerek ifade edilmiştir.

Başkalarının Çocuğu Taktir Etmesi Gerektiği

Çocuğun davranışlarını aileden ziyade sosyal çevredeki insanların beğenmesi ve taktir etmesinin önemi, ölüm-toprak örneğiyle ‘’Evlat kalırsa el beğensin eğer ölürse yer beğensin; Ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin’’ şeklinde dile getirilmiştir.

Kurallar Koyma

Çocuğu terbiye etme yöntemlerinden biri de çocuğa sınırlarını çizerek uyacağı kuralları belirlemektir. Bu bağlamda Osmanlı Türkçesinden kurallar koymak anlamında ‘’ṣıḳıya ḳoymak‘’ deyimi tespit edilmiştir.

Nazlı Yetiştirilme

Nazlı büyütülmüş olma durumu için Anadolu ağızlarından alınan, bebeklik döneminine yönelik çağrışımlar yapan çiçi ve beşik sözcükleriyle ‘’çiçi büyümek, el beşik gül beşik’’ şeklinde ifade edilmiştir. Karahanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’Kiming oġlaġu bolsa oġlı ḳızı / Angar yıġlaġu boldı mungluġ özi’’ sözünde ise çocuğu nazlı yetiştirmenin cezasını anne ve babanın çekeceği düşüncesi ifade edilmiştir. ‘’Erkelemek’’ fiili de Anadolu ağızlarında nazlı büyütmek anlamında kullanılmıştır.

Nazlı ve Kibar Çocuk

Nazlı yetiştirilmiş kibar çocuğu karşılamak için kullanılan sözler daha çok bebeklik dönemini çağrıştırmaktadır: ‘’bebil, dandini bebek, el bebek gül bebek vb.’’ Akrabalık adı olarak anne ve babanın kullanıldığı ‘’ana baba yavrusu, ana kuzusu, anasının körpe kuzusu’’ tamlamalarında, çocukla kuzu arasında saflık, masumiyet açısından bir ilgi kurulmuştur. Muhallebi, bisküvi, kurabiye, süt gibi gıda maddeleri de ‘’bisküvi çocuğu, gurabiye çocuğu, mahallebi çocuğu, muhallebi, pisgevit çocū, süt çocuğu’’ şeklinde kibar, nazlı çocuk için kullanımıştır. Bisküvi ve kurabiyenin kullanımı, çocuğun kırılgan kişilik yapısıyla bu gıdaların elde çabuk parçalanma özellikleri arasında kurulan

bağlantıyla ilgilidir. Süt çocuğu, muhallebi çocuğu'' tamlamalarında ise sütle beslenmeyle nazlılık arasında ilgi kurulmuştur. ''Hanım evladı'' kelime grubunda kıza, kadına özgü hanım sıfatının erkek çocuk için kullanımı, nazlı kişilik yapısının kız çocuklarına özgü olarak algılanmasıyla, ''alafranganın bebesi'' adlandırması ise yabancı bir anne ve babanın çocuğu olmakla, nazlılık arasında kurulan ilgiyle izah ilgilidir. Nazlı ve kibar çocuk için ''Bin naz içinde büyümüş'' ifadesi yanında Anadolu ağızlarından ''aya, ayafta, evze'', Kıpçak sahasından Arapça ''mütena'im'', Osmanlı sahasından Arapça ''nâime'', Farsça ''nâz-perverd'', Çağatay sahasından Farsça ''nāzenīn'', ve argo bir söz olan İtalyanca ''pandispanya'' kelimeleri tespit edilmiştir.

Çocuk Yetiştirmenin Zorluğu

Çocuklar, küçükken daha çok yaramazlıklarıyla yetişkin olunca da maddi ve manevi problemleriyle anne ve babayı yıpratır. Öyleki kullanımlarda dert sahibi olmakla çocuk sahibi olmak arasında bir sebep-sonuç ilişkisi kurulmuştur: ''Bahar derdi, güz derdi; oğlan derdi, kız derdi; Çocuğu olanın bin, olmayanın bir derdi var; Çocuğun var mı, derdin var; Çocuk istemek, belasını istemek; Çocuk isteyenin belasını da istemesi gerek; Derdin mi var, evladın mı var; Evladı olmayanın bir derdi var, evladı olanın bin derdi var; Evladın var mı derdin var; Evladın varsa başında derdin var; Evladın varsa bin derdin var; evladın yoksa bir derdin var; Her kimin evladı var, başından büyük derdi var''.

''Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş; bokuyla boğuşmak; Çocuk büyütmek, taş kemirmek; Eşeğe sıpan oldu, demişler; sırtımdan yükümü atacak değil ya önümden yemimi alacak demiş; Oğlan yetir, kız yetir, yine şeleğini (mitilini) sen götür; Oġul ḳız saḳınçı bu tüpsüz tengiz / Oġul ḳız sarıġ ḳıldı ḳızġu mengiz; Oğlum kızım olalı karga pisliğine hasret kaldım; saçını süpürge, goluni kösevi etmek; Yavru kuşun ağzı büyük olur'' sözlerinde çocuğun yetişme sürecinde hem annenin hem de babanın yıprandığı, ''Oġul ḳız atası tü emgek körer / Bela mihnet erse yangan teg yüḍer; Oġul ḳız atasın suyurḳaġu ol / Oġul ḳız atası yimi aġu ol; Tişi hem oġul ḳız üzer er küçi'' ifadelerinde babanın her türlü sıkıntı ve belaya katlandığı, ''Analar taş yesin, yarım yarım beş yesin; Analar taş yesin, yarımşardan beş yesin; Evlat yeter, ana biter; Kediler, köpekler ana olmasın; Köpekler bile ana olmasın; Yavrulu kargaya leş düşmez; Yedi yıllık emeğim yavru yumağım'' şeklindeki sözlerde ise bu süreçte sıkıntıyı çekenlerin,

yıprananların daha ziyade anneler olduğu hatta bu duygunun kedi köpek gibi anne hayvanları dahi insafa getireceği düşüncesi ifade edilmiştir.
’’Evladı olan otla da konuşur bokla da’’ sözünde, evladı olan kimselerin evlatları için istemedikleri kimselerle de muhatap olabilecekleri gerçeğine dikkat çekilirken, ‘’Bir tane az, iki tane karar, üç tane zarar, dört tane çingeneye yarar; Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder’’ cümlelerinde yetişme sürecindeki zorluktan dolayı çocuk sayısını ikide tutmak gerektiğiyle ilgili bir kanaat ifade edilmiştir. Hareketlilik açısından çocukla tay arasında paralelliğin kurulduğu ‘’At at oluncaya kadar sahibi mat olur; Tay at oluncaya kadar sahibi mat olur’’ kullanımlarında ise anne ve babanın çektiği sıkıntılar, bir satranç terimi olan ve yenilgi anlamına gelen matla ifade edilmiştir.

Çocukla Çocuk Olmamak Gerektiği

Çocuklar her şeyin kendi istekleri doğrultusunda yürümesini ve tüm ihtiyaçlarının hemen karşılanmasını isterler. Yetişkinlerin ise onların bu davranışları karşısında daha olgun olmaları, aşırı tepki vermemeleri gerektiği yönündeki düşünce ‘’Çocuğa uyan çocuk olur; Çocukla çocuk olunmaz’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Çocuğun Eğitimiyle Bizzat İlgilenme

Anne ve babanın çocuğun eğitimini başkalarına bırakmaması, eğitimiyle bizzat ilgilenmesi gerektiği yönündeki düşünce ‘’Anadan olur daya, hamurdan olur maya; Herkes pişirdiğini soğutsun, doğurduğunu büyütsün; Oğlan doğur, kız doğur, hamurunu sen yoğur’’ şeklinde ifade edilmiştir. Bu kullanımlarda çocuklarının karakterinin şekillenmesi ile hamurun yoğrulması ve yemek yapımı arasında benzerlik ilgisi kurulurken, ‘’Ana baba çobansa güttüklerinden sorumludur’’sözünde anne ve baba çobana benzetilmiştir.

Harcamaları Çocuğun Beslenmesi İçin Yapma

Çocuğun gelişimi çok hızlı olduğundan çocuğa edilecek masrafın giyim kuşamına değil de beslenmesine yönelik olması gerektiği düşüncesi ‘’Çocuğun yediği helal, giydiği haram’’ cümlesinde dinî terimler olan helal-haram ikilemiyle verilmiştir. ‘’Dana büyür ama çulu büyümez’’ sözünde ise çocuk danaya benzetilmiştir.

2.7.30. Çalışan, Hizmet Eden Çocuk

Çalışan çocuklar, başta sosyo-ekonomik nedenlerle ailesinin geçimine katkıda bulunabilmek amacıyla devamlı ya da kısa süreli çalışma yaşamı içerisine giren çocuklardır. Kırsal kesimdeki çocukların çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan kişilere yardımcı olarak kazanç sağladıkları anlaşılmaktadır. ‘’Çılbır parası’’ tamlaması, çocuğun hayvan satışı esnasında elde ettiği parayı, ‘’düğenci, hodak, koduk’’ kelimeleri ise harman zamanı, çiftçilere yardım ederek gelir elde eden çocukları karşılar. ‘’El uşağı, der oğlanı, morbet, yumuş oğlanı’’ sözleri ise evlerde ya da iş yerlerinde ayak işlerini yapan, hizmet eden çocuklarla ilgilidir. ‘’Alaja cücük’’ tamlamasında evin geçim sorumluluğu alan çocuk, kümes hayvanlarının yavrusuna benzetilmiştir. Kullanımlar içerisinde Osmanlı Türkçesi döneminden alınan Tatarca ‘’çura ve şura’’ kelimeleri köle çocuğu karşılar. Konuyla ilgili olarak ‘’çalışan çocuk, genç işçi, sokakta çalışan çocuk’’ tamlamaları da tespit edilmiştir.

2.8. ERGENLİK DÖNEMİ (12-18 Yaş)

2.8.1. Erken Büluğa Erme

Erken ergenlik, gerçek cinsel ilginin ortaya çıkışı ile başlar; cinsel davranışın şekillenişine kadar sürer. Cinsel isteğin karşı cinse yönelmesine karşılık yakın arkadaşlıklar aynı cinsten kişilerle sürdürülür. Bu dönemde toplumun cinselliğe bakışı nedeniyle genç, hissettiği arzu ile ne yapacağını bilemez hâle gelir. Diğer kişilerle ilişkileri anlamsızlaşır, yakınlık ve güvenlik gereksinimi ile bağdaşmayan bu duyguyu reddedebilir ya da arzu duyacağı nesnelerle, yalnızlıktan kurtulmak için gereksinim duyacağı nesneleri ayırabilir. İki ihtiyacın gereğince ayrılmaması, kişide cinsel sapmalara neden olabilir (Dinçel, 2006: 24). Erken ergenliğe ermiş genç kız için yetişkin bir kadına özgü olan avrat sıfatı ‘’avrat abla’’ şeklinde kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’nazc-ı kable’l-vakt’’ sözü de zamanından önce erken büluğa erme durumunu ifade eder.

2.8.2. Ergenlik, Delikanlılık, Gençlik ve Çağı

Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Dünya Sağlık Örgütü

ergenliği; çocukluk ve yetişkinlik arasında, 10-19 yaş arası bireyin büyüme ve gelişme dönemi olarak tanımlar. Freud'a göre ergenlik, geçici bir rol kararsızlığının yaşandığı, bir yandan yıkıcılığa kadar varan kararlı bir bağımsızlık, diğer yandan bebeksi bağımlılık gösteren ergenin, sürekli olarak ileriye geriye gidip geldiği bir dönemdir (Şahin, 2014: 15). Jung ergenliği, "Bedensel değişimlere ruhsal devinimlerin eşlik etmesi olarak ifade eder ve gencin, çocukluk dönemlerinin sona ermesiyle gerçek yaşam beklentileri ile baş etme çabasına giriştiğini savunur. Erikson'a göre ergenlik, gencin hızla oluşan biyolojik ve psikolojik değişmelere sağlıklı uyum yapmakta zorlandığı bir kimlik arayışı dönemidir (Aşık, 2006: 19). Kullanımlarda genel anlamda canlı, hareketli, güçlü, hayatın başlangıcında olma durumu ön plana çıkarılmıştır. ''Cavcavlı, cıvcıvlı, delikanlı, körpelik, tâzegî, tazelik, su, yaşlık'' kelimeleri, bu dönemin hayatın en hareketli, canlı dönemi olmasıyla, ''varvarlık'' sözü enerji, güç, kuvvet gibi pek çok özelliğin bu dönemde kişide var olmasıyla, ''bekārlıḳ, ergenlik'' kelimeleri, evli olmama durumuyla, gençlik dönemi arasında kurulan paralellikle ilgilidir. ''Babayiğitlik, yigitlik, zavraklık'' sözleri de yine bu dönemdeki güç, kuvvet bağlamında düşünülebilir.

Bu dönemde kişi, hayata yönelik bir bakış açısı geliştirmeye, kendi kararlarını verip geleceğini şekillendirmeye başlar. ''Aḫıl buluğ olmak, akılbali, akırbale gelmek, akil baliğ olmak, 'aḳlı girmiş olmak, kendini bilmek, kendini bulmak, özünü bilmek'' kullanımları, kişinin bilişsel açıdan gelişmesi, doğruyu yanlışı ayırt edebilecek zihinsel olgunluğa ermesiyle ilgilidir. Bu yapılarda Arapça akıl kelimesinin ön planda olduğu ve daha çok Arapça büluğ kelimesiyle birlikte kullanıldığı görülmektedir

Bu dönem ergen için cinsel kimliğin güçlenmeye başladığı, hormonların hareketli olduğu bir dönemdir. ''Avrat ḥaline degmek, cıbır olmak, düş azıtmaklık, düş görmeklik, eheşmek, ekelmek, erkeklemek, erkekleşmek, ersinmek, ihtilâm, ḳan dutuşu görmek, kanı bulanmak, kamışa su yürümek, musluğu açılmak, ötmek, südi gelmek, teveğine su yürümek, sikine su yürümek'' kullanımlarını bu bağlamda değerlendirilebiliriz. ''Eli başına değmek, eli başına ermek, eli başına yetmek, dili burnuna değmek, dili burnuna yetmek'' şeklinde organ adlarının kullanıldığı bu yapılar ise kişinin kendi işlerini hâlledebilecek hâle gelmesiyle ilgilidir. ''Bıyıkları ele almak, geyik etine girmek, ibiği kızarmak'' deyimleri bedende görülen fizikî değişimlere paralel kullanımlarken, ''erden gaşma zemanı, yatmaġa ṭurmaġa yaramaḳ'' ifadeleri

kişinin ergenliğe girmesiyle evlilik çağına gelmesi arasında kurulan ilişkinin bir sonucudur.

Bir mevsim adı olan Farsça bahar kelimesi ‘’bahar, bahâr-ı hayât, bahâr-ı ömür’’, civan kelimesi ‘’cevânlık, cîvân, cüvânî, dem-i civânî, nev-civânî, unfuvân-ı cüvânî’’, Arapça şebab kelimesi ‘’ahd-ı şebâb, cünūnü’ş-şebāb, evân-ı şebâb, mevcetü’ş-şebâb, reyeân-ı şebâb, unfuvān-ı şebāb, zıllü’ş-şebâb’’, Arapça baliğ, büluğ kelimeleri akıl kelimesiyle kurduğu yapılar dışında ‘’bālıġ olmaḳ, bāliġ olmış olmaḳ, bāliġa olmaḳ, bulūġiyyet, bulūġiyyete ermek, büluğ çağı, büluğa ermek, hadd-i bülûğ, kemâl-i büluğ, sinn-i büluğ’’, Türkçe er- fiili ‘’ergen olmak, ergenleşme, erginleşmek, erginlik, erilmek erinleşme, erinlik, ermek’’ şeklinde gençlik dönemini karşılayacak biçimde kullanılmıştır. ‘’Yaşlıḳ, tazelik, körpelik’’ kelimeleri de henüz yetişkin olmama, hayatın başlangıcında olma durumuyla ilgilidir.

Tespit edilen kullanımlardan ‘’acallıḫ, acartav, adam ġaterine ġatılmaḫ, aḫıl buluğ olmak, akılbali, akırbale gelmek, apalaklanmag, cavcavlı, cıbır olmak, cıvcıvlı, dili burnuna değmek, düş azıtmaklık, eheşmek, ekelmek, eli başına değmek, eli başına ermek, eli başına yetmek, erden gaşma zemanı, erilmek, erkeklemek, kanı bulanmak, kendini bulmak, kızılcıktan düşmek, ötmek, özünü bilmek, palazlanmag, sifdasi, su toralmak, toygun, ürküntü, varvarlık, yerişmek, zavraklık, zemane’’ sözleri Anadolu ağızlarından, ‘’ersinmek, yigitlik’’ kelimeleri Karahanlı Türkçesi döneminden, ‘’‘aḳlı girmiş olmak, avrat ḥaline degmek, bāliġ olmış olmaḳ, düş görmeklik, ḳan dutuşu görmek, südi gelmek, yatmaġa ṭurmaġa yaramaḳ, muḥṣin olmaḳ, resīde olmaḳ, resîde olmaḳlıḳ, resîde olmış olmaḳ, şebāb, unfuvān-ı şebāb, yaşarmak, yigit olmak’’ sözleri, Eski Anadolu Türkçesi, ‘’bālıġ olmak, ulġaymaḳ’’ filleri Harezm Türkçesi, ‘’bulūġiyyet reşidlik, yigitlik eyyāmı, yigitlik mevsimi’’ sözleri Kıpçak Türkçesi, ‘’ahd-ı şebâb, ânife, bekārlıḳ, babayiğitlik, ihtilâm, bahâr-ı hayât, bahâr-ı ömür, körpelik, tazelik, bâkûretü’l-hayât, bāliġa olmaḳ, bernâî, bulūġiyyete ermek, bulūġiyyete yetişmek, cahillik, cevânlık, cîvânî, cünūnü’ş-şebāb, cüvânî dem-i civânî, ermek, evân-ı şebâb, fetā, fütüvvet ġaysānet, göyünemek, hadâset, hadâset-i sinn, hadd-i bülûğ, hadd-i rüşd, kemâl-i büluğ, meled, mevcetü’ş-şebâb, nazc, nev-civânî, nisâb-ı rüşd, olmış olmaḳ, reyeân-ı şebâb, rüşd, sinn-i büluğ, tâzegî, unfuvân-ı cüvânî, uzbet, uzûbet, varmak, zıllü’ş-şebâb’’ Osmanlı Türkçesi ‘’yaşlık’’ kelimesi ise Çağatay Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Adam ġaterine ġatılmaḫ, bıyıkları ele almak, kendini bilmek, kendini bulmak, eli başına değmek, eli başına ermek, eli başına yetmek, dili burnuna değmek,

geyik etine girmek, özünü bilmek'' sözleri deyim niteliğindeyken,''kamışa su yürümek, musluğu açılmak, sikine su yürümek, teveğine su yürümek, geyik etine girmek, uyanmak'' ifadeleri argo bir söylemi içerir.

2.8.3. Ergenlik Dönemindeki Genç Kız Ya da Erkek

Ergenlik dönemindeki kız ve erkeği karşılayan kelimeler büyük ölçüde ''bālıġ, bernâ, cüvān, nihāl vb.'' Arapça ve Farsça kökenlidir. Arapça ve Farça dışında Yunancadan ''carı, celfin, despinis, keratṣa, kiritse, palikarna'', Bulgarcadan ''kıray'', Fransızcadan ''jön'', Romancadan ''şomba, şorolo, todi, tünek'', Kürtçeden ''kıro'' kelimesi de alınmıştır.

Hayatın başlangıcında olma durumu, hayat tecrübesinden yoksunluk, bedenen canlı, dinamik yapı ve cinsiyet olgusu gibi ölçütler kullanımlara esas teşkil etmiştir. ''Acamı, ağzı kıllı, ağzı süt kokmak, aladorlaḳ, ana kuzuları, āzı sarı, balaçuḳ, cāhil, dorlak, dünkü çocuk; Dünkü çocuk daha ağzı süt kokuyor; götü boklu, koruk, körpe, körpecik, rafadan, taylak, tor şahan, torlak, toy, toy çocuk, toygun; Yaşı ne, başı ne ? yavru kuş, yeni yetme, yeni yetmiş; Yumurtadan daha dün çıkmış'' sözleri, hayatın baharında olan gencin hayat tecrübesinin yoksunluğuyla, ''Abı hayat içmiş; alafasarak, delibalak, delikanlı, delitoy, dığrak, dumanı üstünde, issıcak ḳanlü, kanbeyin, şıkırdım, zıpır, zıplak'' ise kişideki dinamik, canlı, hareketli yapıyla ilgilidir.

Ergenlik dönemindeki genci karşılamak için gençliği, tazeliği temsil eden bitki adlarından da yararlanılmıştır: ''badem şekeri, çiğelem, çilek, fındık, fidan, gonca, gonca gül, tomurcuk çiçek, tomurcuk gül, yeni açılan gül''. ''Badem şekeri, tomurcuk gül, yeni açılan gül, yeni açılmış gül'' sözleri erkekler, ''çilek, fındık, gonca, gonca gül, gonca gülün tazeleri, tomurcuk çiçek'' genç kızlar için kullanılırken, ''çiğelem ve fidan'' sözlerinde cinsiyet ayrımı yapılmamıştır.

Hayvan adı olarak ''bilik, ceren, civciv, çöl cereni, düve, ev pilici, ferig, koç, kuş, kuzu'' kelimeleri kullanılmıştır. Bunlardan ''ceren ve koç'' kelimeleri erkek çocuklara, ''kuzu'' kelimesi hem kız hem erkek çocuklara diğer ifadeler sadece kız çocuklara özgüdür. ''Çocuk, döl, oğlan, tıfıl, uşaḳ'' gibi bebeklik döneminden başlayarak çok farklı yaş dönemlerindeki çocuğu karşılayan kelimeler de bu dönemdeki genci karşılar. ''On beş delisi, on dörtlü, on yedili'' tamlamalarında yaş dönemlerine yer verilirken, ''er, er at, erkecük'' gibi sözler, bu dönemde gerçekleşen cinsel kimlik oluşumuna paralel kullanımlardır. Doğu Türkçesinde kullanılan ''yaş'' sözcüğüyle ''yaş kûdek, yaş

oğlan, yaş yigit’’, yet- fiiliyle ‘’yetik, yetkin, yetişgen, yetişgin, yetişik, yetişmiş, yetme, yeñi yetmiş, yėtilgen oġlan, yitincek’’, genç kelimesiyle ‘’gencecük, genç, genç oğlan, genco’’, yiğit sözcüğüyle ‘’ḳur yigit, yeñi yiğit, yigit oğlan, yigit tişi, yiğit, yiğitcik, tāze yigit’’, er- fiiliyle ‘’ergen, ergin, erin’’ şeklinde kelime ve kelime grupları da oluşturulmuştur. Konuyla ilgili diğer kullanımlar şunlardır: ‘’aba kayış, kırkın, kız, lala, oğlan adam, oğul, seymen’’.

Kullanıldığı saha ve dönem açısından bakıldığında ‘’acamı, ağzı kıllı, aladorlaḳ, alafasaraḳ, āzı sarı, bilik, boztülü, bubik, carı, cımbut, cimri, çereke, çiğelem, çupa, dada, dadaş, delibalak, delitoy, devamı, dığrak, dıraz, dolcan, elfin, ervan, ferig, fıdıl, gebegenş, gers, kızan, gökcül, kaltak, kanbeyin, karısamış, kazak, kelpengecik, kıray, kızıl, kızılca, koruk, küpecik, löğük, mor şalalak, ötüg, şalakman, şaplak, taylak, tohma, töngemen, toygun, tulle, tutaj, tülek, uşaḳ, yağşı, yeni yeltandi, yeni yėrişme, yepelek, yetişik, yetişmiş, yetme, zıpır, zıplak, zobu’’ sözleri Anadolu ağızlarından, ‘’düve, ḳız-ḳız’’ sözleri Uygur Türkçesi, ‘’çawa, kötiç, urı’’ Karahanlı Türkçesi, ‘’yaş oğlan, ḳur yigit, yigit tişi‘’ Harezm Türkçesi, ‘’balaçuḳ bāliġa, fetā, genç oğlan, malay, nev-civān, resīde, şāb’’ Kıpçak Türkçesi, ‘’bālıġ, cāhil, yaş yigit, yiñi yigit, yigit oğlan, taze’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’cāhil, civān, nev-hiz nihāl, tāze yigit, yaş, yaş kûdek, yėtilgen oğlan’’ Çağatay Türkçesi, ‘’ahdâs, atk, atıka, bernâ, bürnâ, bürnâk, büsr, büsre, civan sultan, epürnâk, genç yigit, gılme, ḫāb-dīde, hades, hadîsü’s-sinn, hurd-sâl, hurde-sâl, issıcak ḳanlü, kebîr, kem-sâl, keratṣa, kiritse, müdrik, mürâhik, nâhid, nâhide, nev-āmede nev-hâste, nev-reside, nev-sinn ü sāl, recūlet, recūliyyet, recül, reşit, şakirt, şübbân, tâze-cevân, ter oğlanı, torlak, üfhûd, ürmûle’’ sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Cıvır, cinik, innav, metirek yavşâ’’ sözleri gizli dilden, ‘’çay, götü boklu, koruk, rafadan, şıkırdım, badem şekeri, civciv, çilek, ev pilici, kuzu kavrulmuş taze fıstık, kokoniça, köfte, pakize, palikarna, şomba, şorolo, todi, tünek’’ ise argodan alınmıştır. ‘’Ağzı süt kokmak, dumanı üstünde, dünkü çocuk, götü boklu’’ sözleri ise deyim niteliğindedir.

2.8.4. Evlenme Çağına Gelmiş, Henüz Evlenmemiş Genç kız Ya da Erkek

‘’Başa erişmek, başa yetişmek, eceli kişnemek, satıya gelmek’’ deyimleri, evlenme çağına gelme durumunu, diğer ifadeler ise evlenme çağına gelmiş genç kız ya da oğlanı karşılar: ‘’azab, ağzı kara, ağzı kızıl, ellik, ergen, ergen kız, erişik, erişkin, erlik, gelinlik, gelinlik kız, i’sâr, kabadayı, maya, naneḫer’’. Bu kullanımlardan ‘’ağzı kara,

ağzı kızıl, azab, ağızlıklı, ergen, kız oglan'' hem genç kızlar hem de erkekler için kullanılırken diğerleri sadece genç kızlara özgüdür. ''Ağzı kara, ağzı kızıl, ağızlıklı, ergen kız, ellik, erişik, erişkin, kabadayı, nanèher'' sözleri Anadolu ağızlarından, ''kız oglan'' tamlaması Eski Anadolu Türkçesi, Arapça ''i'sâr'' kelimesi ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. Bu bağlamda tespit edilen ''maya'' kelimesi ise Farsçadır.

2.8.5. Evlilik Bağlamında Kız Çocuk

Korunup Kollanması Gereken Bir Değer Olarak Kız Çocuğu

Ahlâk, namus gibi birtakın kutsal değerlerin yüklendiği kız çocuğu, evlenene kadar anne babasına emanettir, yaratılışı gereği, fizikî zayıflığının da etkisiyle korunup kollanması, namusuna gölge düşürülmemesi gerekir. Bu anlamda erkek çocuğa göre çok daha fazla hassasiyet ve dikkat gerektirir. İfadelerde kız çocuğa yönelik bu bakış açısı, genellikle oğlan çocuğuyla mukayese edilerek ve çeşitli benzetmelerle ortaya konmuştur. ''Kız dediğin kaledir, yıkılırsa çürük çaput olur'' örneğinde kız çocuğu savunulması gereken bir kale olarak görülürken, ''Kız ile altın gizli gerek'' sözünde yetişkin, evlenme çağına gelmiş bir kız çocuğuyla altın arasında kıymet ve gizlilik açısından bir bağ kurulmuştur. Konuyla ilgili diğer sözlerde de daha çok erkek çocukla karşılaştırıldığı görülmektedir: ''Kızı kasla gözün gibi, oğlanı sakla ağzındaki dil gibi; Kızın varsa el yatağında yatmasın, oğlun varsa el ekmeği tatmasın; Kızını katma, akranına eşine; horoz küçükse tavuk düşer peşine; Oğlun varsa el ekmeği tattırma; kızınvarsa el evinde yatırma''.

Eksik, Yetersiz, Sağlıklı Düşünemeyen Bir Varlık Olarak Kız Çocuk

Kız çocuğa yönelik olumsuz bir başka bakış açısı da fizikî ve ruhsal olarak yetersiz ve sağlıklı düşünemeyen bir varlık olarak görülmesidir. Bu algı ''aksik atak, āsig, eksik, eksikli'' sözlerinde doğrudan, yetersiz, tam olmayan anlamındaki eksik ve türevi kelimelerle ifade edilmiştir. ''Deli kız, deli gelin olur; Kızı kendi hâline (gönlüne) bırakırsan ya davulcuya varır (kaçar) ya zurnacıya; Kızı kendi havasına bırak (bırakırlarsa) ya davulcuya varır ya zurnacıya; Kızı kendi keyfine koysalar, çalgıcıya varır'' kullanımları, eş seçiminin de kız çocuğun tercihine bırakılmaması, evliliğin her aşamasında kız çocuğunu yönlendirmek gerektiğiyle ilgili kanaatin ifadesidir.

Ermenice ‘’ahcık’’, Anadolu ağızlarından alınan, mankafa sözcüğünün kısaltması olması muhtemel ‘’mangof’’ kelimesi ve ‘’saçı biçik, saçı kesik’’ tamlamaları da kız çocuğa yönelik aynı olumsuz bakış açısını yansıtır.

Kadersiz, Talihsiz Bir Varlık Olarak Kız Çocuk

‘’Bizde oğlan sevilir, kız kaderi kara olur’’ sözü kız çocuğun bahtının kara olduğu, erkek çocuğun gölgesinde kaldığı algısını yansıtır.

Saygınlık Sağlayıcı Unsur Olarak Kız Çocuk

Kız isteme sürecinde, kız çocuğun babasına gösterilen saygı, devlette bir dönem üstün bir mevki olan vezir sıfatıyla ‘’Kız evi, vezir evi; Kız kapısı, vezir kapısı’’ şeklinde temsil edilmiştir. Evlenilip yuva kurulduktan sonra kız anasının oğlan anasına göre daha çok saygınlık göreceği düşüncesi ‘’kapı aralığı-minder kabası’’ karşılaştırmasıyla ‘’Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası’’ şeklinde mekân bağlamında ele alınmıştır. ‘’Oğlan gider it getirir, kız gider yiğit getirir’’ sözünde ise geline ve damada bakış açısındaki farklılık ifade edilmiştir.

Evle Bütünleşen Değer Olarak Kız Çocuk

Toplumun kız çocuktan beklentisi öncelikli olarak ev işlerine yatkınlıktır. Bu düşüncenin bir kumaş cinsi olan ipek-tezgâh ilişkisi ve erkek evlattan beklenen görev ve sorumluluk çerçevesinde ‘’Kız evde, oğlan işte; Kız evde tanınır, ipek tezgâhta’’ şeklinde ele alındığı görülmektedir. ‘’Beşirik yükü ve işçimen’’ adlandırmaları, ev işlerinde becerikli olan kızları karşılar.

İhtiyaçlarının Sonu Gelmemesi Açısından Kız Çocuk

Kız çocuk, erkeğe göre giyime kuşama, süse daha düşkün olduğu için bilhassa genç kızlık döneminde aileyi maddi ve manevi olarak yıpratacağı; anne ve babanın kendi ihtiyaçlarına sıra gelmeyeceği düşüncesi ‘’Kız doğuran tez kocar; Kızı olan tez kocar; Kız boğazı kırk boğum olur; Kızım oldu kızılcığa hasret kaldım; Kızın var, derdin var; Kızın var, sızın var; Oğlan evden ayrılırken oyar gider, kız ayrılırken soyar gider’’ gibi sözlerle ifade edilmiştir.

‘’Bir ev donanır, bir çıplak kız donanmaz; Bir evde iki kız, biri çuvaldız biri biz; Bir evde iki kız olacağına, dağda domuz olsun; Bir gemi donanır, bir kız donanmaz; Bir kaz doymaz, bir kız’’ örneklerinde ise aynı durum çeşitli benzetme ve karşılaştırmalarla ortaya konmuştur. Hayvan adı olarak kaz yiyeceğe düşkünlüğü, gemi ve ev ise genişlik, büyüklük bağlamında ele alınmıştır.

Ailenin Geçici Bir Ferdi Olarak Kız Çocuk

Kız çocuğa ailede biçilen asıl rol, annelik ve eşlik rolü olduğundan kız çocuğu doğumdan itibaren evlilik hayatına hazırlanır ve babevinde misafir olarak görülür: ‘’el gölgeliği; Kız çocuğu, el çocuğu; Kız çocuğunu fazla emzirmek haram; Kız elin ocağını tüttürür; Kız emek eder, döker gider; Kız evde olsa da elden sayılır; Yağmur yağar yer için, kızlar büyür el için; yatlıḳ’’ sözleri bu dünya görüşünün yansımasıdır. ‘’Kız el lokması, oğlan düşman oku; Kız elin, oğlan evin; Kız gittiği, oğlan bittiği yerde ekmek yer; Oğlan büyür koç olur, kız büyür hiç olur; Oğlan direktir, kız emektir’’ atasözlerinde ise kız çocuğun ailedeki yeri oğlan çocukla karşılaştırmalı verilmiştir. Bu sözlerde kızın aile kuracağı kişi ve ailesi için yabancı anlamında ‘’el’’ sözcüğünün kullanımı da dikkat çekicidir. Yapısal açıdan bakıldığında, ‘’yatlıḳ’’ kelime, ‘’el gölgeliği’’ kelime grubu diğer ifadeler ise cümle kuruluşundadır.

Nazlı Yetiştirilme, Naza Çekme

Kız çocuğu nazik, kırılgan bir yapıya sahip olduğu için genellikle bütün talepleri karşılanır, bir dediği iki edilmez. Evlilik söz konusu olduğunda da kız çocuğun ve ailesinin nazlı hâlleri doğal karşılanır: ‘’Kız evi, naz evi, Kızdır nazdır, bin altın azdır; Kızı var nazı var, oğlu var sözü var’’

Güzellik

‘’Kızı kızken görme, gelinken gör; gelinken görme, beşik ardında gör’’ sözü güzelliğin geçiciliğiyle, ‘’Kızı güzel olanın, ayağı yukarıda olur’’ sözü, güzelliğin evlilik öncesi bir avantaj olduğu düşüncesiyle ilgilidir. Uzun saçın genç kız için aranan bir özellik olduğu fikri ise ‘’Kızın uzun saçlısı, tarlanın ufak taşlısı’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Talibin Çok Olması

Kız çocuğun talibi çok olsa da yalnız bir kişiye kısmet olacağı yönündeki kanaat, ‘’Bir kızı bin kişi ister (de) bir kişi alır’’ şeklinde ifade edilirken, ‘’Kız dediğin kapı şakşahısı; gelen çalar, giden çalar’’ sözünde kapı ziliyle kız çocuğu arasında bir benzerlik ilgisi kurulmuştur. ‘’Deli kız, evde kalmaz, delikli boncuk, yerde kalmaz’’ sözü ise hareketli, gözü açık kız çocuklarının evde kalmaycağı, mutlaka talibinin çıkacağı düşüncesini yansıtır. ‘’Allah uzun ömür, bol kısmet versin; Pazar pazar satılasın’’ temennilerinden hareketle çok fazla talibin kız çocuğu için istenen bir durum olduğu söylenebilir.

Bekâretin Önemi

Evlenilecek kızda aranılan özelliklerin başında bekâret gelir. Bu durum beyin beyliğiyle ve tarlanın niteliğiyle ‘’Kız kızlığını, bey beyliğini vermez; Tarlayı düz al, kadını kız al’’ şeklinde mukayeseli ele alınmıştır.

Evlilikte Acele Etmemek Gerektiği

Evlilik konusunda acele etmemek gerektiğiyle ilgili kanaat, ‘’İven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Erken Yaşta Evlilik

Ailede misafir olarak görülen kız çocuğun misafirlik süresinin uzatılmaması, erken yaşta evlendirilmesine yönelik teşvik söz konusudur. Öyle ki ‘’Kız beşikte (kundakta), çeyiz sandıkta olur; Kız kucakta, çeyiz sandıkta’’ sözlerinde ifade edildiği gibi bu süreç doğumla başlar. Küçük yaşta evlenme durumu için henüz olgunlaşmamış bir meyve adı olan çağla kelimesiyle argoda ‘’çakalakken çatlamak‘’ deyimi oluşturulmuştur. Osmanlı Türkçesi döneminden alınan Arapça ‘’mühtecin’’ kelimesi ise küçük yaşta evlenmiş kızı karşılar. Kız çocuğu için evlilik yaşı yedi, on iki ve on beş olarak verilmekle birlikte evliliğe hazır olunan yaş dönemi için ‘’yetik’’ sözcüğü kullanılmıştır: ‘’Kız dediğin çiğ ettir, kaldıkça kokar; Kız yedi yaşından sonra ya erde ya yerde; Kızım on beşe geldikten sonra kendine koca ara; On beşindeki kız, ya erde gerek ya yerde; Yetik kız eve değil, ere yakışır; Yetik kız yerine yakışır’’.

Sözlerde erken evlenmekle çocuk sahibi olmak arasında bir paralellik de söz konusudur: ‘’Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır; Erken evlenenden döl olur; Erken kalkan yol alır, er evlenen döl alır’’. Erken yaşta evliliği çeşitli benzetme ve karşılaştırmalarla teşvik eden diğer kullanımlar şunlardır: ‘’At beslenirken kız istenirken; Demir tavında, dilber çağında; Kız beşikte (kundakta), çeyiz sandıkta olur; Kız kucakta, çeyiz sandıkta; Ḳızıġ tutma ewde uzun begsizin / Ökünç birle ölgey özüng igsizin; Kızını fırsat bulunca, oğlunu canın isteyince evlendir; Oğlı olan ivermiş, kızı olan köçürmiş; Oğlunu seven hocaya, kızını seven kocaya verir; Sabah karnını doyuran, küçükken evlenen aldanmamış; Tünle yorup kündüz sewnür, kiçikde ewlenip ulgaẓu sewnür. ‘’Ḳızıġ tutma ewde uzun begsizin / Ökünç birle ölgey özüng igsizin’’ sözü Karahanlı Türkçesi, Oğlı olan ivermiş, kızı olan köçürmiş’’ sözü ise Eski Anadolu Türkçesi döneminden alınmıştır.

Hayırlı Kısmetlerin Çıkması, Evlenip İyi Bir Yuva Kurma

Kız çocuğu doğumuyla birlikte evlilik hayatına hazırlandığından hayatta yaşayabileceği en büyük mutluluklardan biri evlenip yuva kurmaktır. Tespit edilen örnekler, kız çocuğun evlenip iyi bir yuva kurmasına yönelik temenni ve dua ifadeleridir. ‘’Allah bahtından güldürsün; Allah çirkinler kaderi (bahtı) versin; Allah çirkinlik talihi versin; Allah hayırlı kısmetler açsın; Allah helal süt emmişe düşürsün; Allah kızıma hayırlı yazılar yazsın; Allah sana huyu pak, sütü sümüğü pak nasip ede; Bahtından gülsün; Efendiye varasın; Helal süt emmişe rastlayasın; Kaderinden gülesin; Kaderli kısmetli olasın; Kısmetin açık olsun; Yedi kat altın dizisi takasın’’ sözleri kader, kısmet, hayırlı yazı temennisini dile getirmektedir. ‘’Ev bark kurasın; Kızım konak gelini olsun inşallah; Yurt yuva tutasın’’ sözlerinde ev, konak, yurt ‘’Allı pullu gelin olasın; Duvaklı gelinler olasın; Eline kına yakıla; Telli duvaklı gelin olasın inşallah; Telli yorgan içinde yatasın inşallah’’ sözlerinde ise gelinlik, duvak, kına metaforları üzerinden edilen dua ve temenniler söz konusudur.

Sorup Tanıyıp Bilip Kız Alma

Evlenilecek kişiyi iyice araştırıp sormak hatta mümkünse bilinen bir ailenin kızını almak gerektiği yönündeki kanaat ’’At alırsan binip al, kız alırsan bilip’’ sözünde at ve kız arasındaki karşılaştırmayla ’’Komşu kızı almak, kalaylı kaptan su içmek gibidir’’ sözünde ise komşu kızı örneğiyle ifade edilmiştir. ‘’Kız alan gözle bakmasın, kulak ile

işitsin'' sözünde görülenden ziyade kız hakkında söylenen şeylerin önemine, ''Babasının mezarını görmediğin adama kız verme'' sözünde ise kız çocuk için babanın önemine dikkat çekilmiştir.

Soylu Biriyle Evlenme

Evlenilecek kızın asil bir aileye mensup olması tercih edilen bir özelliktir. Bu düşünce ''Al kibar kızını, işlerin bulana bulana, al çitak kızını gezsin eylene eylene; At alırsan başlıdan, kız alırsan çarlıdan; At alırsan taydan, kız alırsan soydan al; Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden'' gibi sözlerle dile getirilmiştir. ''Asili alması zor, saklaması kolaydır; Asilzadeyi almak zordur, geçinmek kolaydır'' sözleriyle ise asil biriyle evlenmek zor olsa da evlilik hayatı boyunca rahat edileceği kanaati ifade edilmiştir.

İstediğiyle Evlendirme

Kız ve erkek çocuğunu gönlünün istediğiyle evlendirmek gerektiği yönündeki kanaat, ''Kızım kimi severse güveyim odur; oğlum kimi severse gelinim odur'' şeklinde dile edilmiştir.

Sırayla Evlendirme

Bilhassa geleneksel kültürde, kız çocuklarının evliliğinde esas olan yaştır, öncelik büyük kızındır. Kız çocuğu doğumdan itibaren evlilik hayatına hazırlandığından evdeki büyük kız için evliliğin kaçınılmazlığı, ölüm olgusuyla birlikte ''Büyük yaşın sonu ölüm, büyük kızın sonu gelin'' şeklinde ele alınmıştır. ''Büyük kızın gönlü gelinlik isterse, küçük kızı; yontarlar; Ere giden büyük kız, iş gören küçük kız'' sözleri de aynı bakış açısını yansıtır.

Ana Bahtını Devralma

Kız çocuğa, annesinin aile yaşamındaki talihinin intikal edeceği düşüncesi, ''Ana bahtı kızına, baba ocağı oğula kalır'' şeklinde ifade edilmiştir.

Kaderden Kaçılamayacağı, Kaderini Belirleyememe

Anne baba kızlarını ne kadar iyi şartlarda yaşatırsa yaşatsın, koca evindeki talihini belirleyemeyeceği yönündeki algı, taht-baht kavramıyla ‘’Ana baba kızını tahta oturtur da bahta oturtamaz; Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış; Atalar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Talihi Koca Evinin Belirlemesi

Kız çocuğun kaderini koca evinin belirleyeceği, iyi bir evlilik yapamazsa bunun acısını ömür boyu çekeceği ve aileden de kopacağı yönünde bir algı söz konusudur. Kurulan yuvadaki güzel yaşam sultanlıkla ve eyerli at benzetmesiyle çekilen sıkıntılar ise sokak köpeği örneğiyle ‘’Kız evladı yerine düşerse sultan, düşmezse sokak köpeği olur; Kız evladı yerine düşerse bir eyerli at, yerine düşmezse bir uyuz it’’ şeklinde temsil edilmiştir. ‘’Ana kızına taht kurar, kız bahtı kocadan arar; Kızın iyi evliliğinde oğul kazanırsın yoksa kızını kaybedersin’’ sözlerinde de kızın gelecekteki yaşantısını koca evinin belirleyeceği düşüncesi ifade edilmiştir.

Evlilikte Denklik

Evliliği tesis edecek gençler ve aileler arasında sosyal statü açısından bir denklik aranır. Hatta erkek çocuğun ve ailesinin, kız tarafından genel anlamda daha üstün olması tercih edilir. Bu durum ‘’Kendinden aşağı kız al, kendinden yükseğe kız verme; Kendinden küçükten kız al, kendinden büyüğe kız ver‘’ sözlerine yansımıştır. ‘’Çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu’’ sözü ise erkek tarafının yaptığı işi, gelin olarak alacağı kıza da gördüreceği algısını yansıtır.

Anne-Kız İlişkisinin Evliliğe Etkisi

Kız çocuğun annesiyle çok içli dışlı olmasının evlilik hayatında problemler oluşturabileceği algısı, ‘’Anasına yakın kızdan, ormana yakın domuzdan kork’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Erkek Çocuğa Göre Daha Mesafeli İlişki

Evlilik sonrası kız çocukla kurulacak ilişkide oğlan çocuğa göre daha mesafeli olmanın gereği, ‘’komşu, köy, oba, ordu’’ örnekleriyle ‘’Allah oğlunla ordu, kızınla komşu etsin;

Kızın evine aç gidilmez, oğlanın evine tok gidilmez; Kızınla komşu, oğlunla oba ol; Kızınla oba ol, oğlunla köy ol; Oğlunla oba ol, kızınla komşu ol; Oğlunla ordu, kızınla komşu olasın'' şeklinde ifade edilmiştir. Bu sözlerdeki oba kelimesi aynı soydan gelen kişileri temsil eder.

Kız Çocuk İçin Erkek Kardeşin Önemi

Kız Kardeşine Düşkün Erkek Çocuk

Kız kardeşine düşkün erkek çocuk için akrabalık bildiren bacı sözcüğüne isimden isim yapan +*cı* eki getirilerek ''bacıcı''kelimesi türetilmiştir.

Erkek Kardeşi Olan Kız Çocuğunun Tercih Edilmesi

Eş seçiminde, erkek kardeşi olan kız çocuğun tercihi, ''Arpayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden; Tarlayı taşlı yerden kızı kardaşlı yerden'' şeklinde ifade edilmiştir.

Erkek Kardeşten Çekinme

Erkek kardeşi olan kız çocuklarının evlilikte tercih edilmesinin nedeni, davranışlarında erkek kardeşinin vereceği tepkiyi düşünerek daha dikkatli olmasıdır. ''İt taştan, bacı kardardaştan korkar'' sözünde kız çocuktaki erkek kardeş korkusuyla köpeğin taş korkusu arasında bir benzerlik ilgisi kurulmuştur.

Kısmetin Çıkmaması, Evlenip Yuva Kuramama

Kız çocuğun evlenip yuva kuramaması, kız çocuk ve ailesi için büyük bir hüzün ve endişe kaynağıdır. Tespit edilen sözler, bu anlamda kız çocuğa yönelik ilençlerden oluşmuştur: ''Ak gelinler olmayasın, dünyaya doymayasın; Al giyinip gezmeyesin; Alın yeşilin üstüne döküle; Bahtın bağlansın; Bahtın kapansın, Çeyizini kullanamayasın; Çeyizinin hayrını göremeyesin; Çoluk çocuk sahibi olamayasın; Ev bark görmeyesin; Kısmetin kalksın; Kötüye düşesin; Mesut olup yuva kuramayasın; Nikahsız gidesin inşallah; Ömür boyu seni alan olmasın; Sandığın kitli kala''.

Eş Seçiminde Erkek Çocuğa Rehberlik Etme

Ergenlik döneminde, bekârken erkek çocuğun, hayat tecrübesi eksikliğinden, heyecanla yanlış kararlar alabileceği yönünde bir kanaat söz konusudur. Bu kanaat ''Bekâr

gözüyle kız alınmaz; Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma'' sözlerine yansımıştır.

2.8.6. Fizikî ve Hormonal Değişim

Ergenlik döneminde birey bir taraftan aklî olarak olgunlaşırken diğer taraftan da bedende belli organlar büyümeye ve belirginleşmeye başlar. Ergenlik çağındaki değişiklikler, cinsel salgı bezlerinin kana bol miktarda salgı bırakmalarıyla başlar. Erkeklerde testosteron kızlarda estrojen salgıları, beyindeki hipofiz bezinin uyarılmasıyla bol miktarda üretilmeye başlanır. Genel olarak kızlarda meme gelişimi 10-12 yaşlarında başlar, bundan sonra genital bölgede ve koltuk altlarında kıllanma görülür ve sonraki iki yıl içinde âdet kanaması başlar. Âdet kanaması 10-16 yaş arasında başlayabilir. Erkek çocuklarda ergenlik, testislerin büyümesi ile 11-14 yaşında başlar ve sonra genital kıllanma, penis boyutlarında büyüme, erkek tipi kas gelişimi ve daha geç dönemde sakal ve bıyık bölgesinde kıllanma ile sürer (Eftekin, 2015: 36).

Göğsün Yeni Yeni Büyümeye Başlaması

''Ağırşaklanmak, büksüklenmek, küûb, küubet, tomalmak'' sözleri kişideki hormanal değişimi, gelişimi, diğerleri ise meme bölgesinde hormonal değişimler olan genç kız ve erkeği karşılar. ''Çakıl'' kelimesi dışındaki kullanımların genç kızlara özgü olduğu görülmektedir. Genç kızların memesini karşılamak için ''elma, ayva, ham ayva, limon, turunç'' gibi meyve adları kullanılmıştır. Bu kullanımlarda şekil benzerliğinin esas alındığı görülmüştür.

''Ağırşaklanmak, bicik, bicikli, ham ayva, turunç, şemama'' sözleri Anadolu ağızlarından, ''büksünmek'' fiili Karahanlı Türkçesi, ''tomalmak'' Kıpçak Türkçesi, ''kâ'b, kevâib, küûb, küubet, nâhid, nâhide, nâr-pistân, nevber'' sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ''Ayva, çakıl, elma, ham ayva, küskün, limon ağacı'' sözleri ise argoya özgü kullanımlardır. Köken açısından bakıldığında ''küûb, küubet, kâ'b kevâib'' kelimeleri Arapçadan, ''ayva, nâhid, nâhide, nâr-pistân, nevber, turunç'' Farsçadan, ''şemama'' kelimesi ise eski Yunancadan alıntıdır.

Göğsü Büyümemiş Kız

Bedensel, hormonal değişimler genetik ve çevresel faktörlere göre farklılık gösterebilir. Göğsü büyümemiş kız için tespit edilen tek kelime Ermeniceden alınan ‘’eremik’’tir.

Sakalı, Bıyığı Çıkmamış, Tüysüz Genç

Sakalı, bıyığı henüz çıkmamış genci karşılamak için kullanılan ‘’çıpıl’’ kelimesi, çıp yansıma sesiyle ‘’day, daylak’’ kelimeleri gençliği, körpeliği temsil eden at yavrusu anlamındaki tay kelimesiyle ilgili olmalıdır. ‘’Yumurta gibi’’ edat grubunda ise yumurtanın parlak ve pürüzsüz yüzeyi ile tüysüz gencin yüzü arasında bir benzerlik ilgisi kurulmuştur.

‘’Emred’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, ‘’ecred, ġılmān, gulâm, gûş-asb; sâde-rû, sâde-rûy, şâbb-ı emred, tıfl-ı ecred’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’yalabık’’ kelimesi Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Manti, tüysüz’’ kelimeleri ise argoda kullanım alanı bulmasıyla diğerlerinden ayrılır. Kullanımlardan ‘’ecred, ġılmān, gulâm tıfl-ı ecred’’ sözleri Arapçadan, ‘’gûş-asb’’ ise Farsçadan alıntıdır.

Sakalın, Bıyığın Belirmesi

Ergenlik dönemindeki bir başka fizikî değişim, yüzde ve dudak üstü bölgesinde belirmeye başlayan tüylerdir. Sakalın, bıyığın belirmesi için bit-, çık-, terle-, tüylenmek fiilleri ‘’bıyığın terlemesi, sakalı bitmek, sakalı çıkmak, terlemek, tüylenmek’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Bıyıkdak, çar-ebru, dört ḳaş, dört kaşlı, hat-âver, nev-hatt, tegil, ter bıyık’’ sözleri sakalı, bıyığı belirmeye başlayan genci, diğerleri ise sakalın, bıyığın belirmesi durumunu, yeni çıkan sakal ve bıyıkları karşılar. ‘’Çar-ebru, dört kaş, dört kaşlı’’ tamlamaları, bıyıkları yeni terleyen gencin dört kaşlı birini andırmasıyla ilgilidir. ‘’Çar ebru, dört ḳaş, dört kaşlı, gerd-i zümürrüd, hat, hat-âver, hatt-âver, hatt-ı leb, hatt-ı nev, hatt-ı nevhîz, hatt-ı nevin, hatt-ı nev-zuhûr, hatt-ı sebz, müzellef, nev-hatt, tegil sebz, terlemek, tüylenmek’’ sözleri Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. Bunlardan ‘’hat, müzellef’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’çar ebru, nev-hatt, sebz, tegil’’ ise Farsçadan alıntıdır.

Sesteki Kalınlaşma

Ergenlik döneminde büyüme ve gelişime paralel olarak ses de çatallanarak kalınlaşır. Sesteki kalınlaşmayla ilgili Karahanlı Türkçesi döneminden ‘’koñramak’’ fiili, Anadolu ağızlarından, yansıma esaslı ‘’dangırdamak’’ fiili tespit edilmiştir.

Sivilceler, Cilt lekeleri

Ergenlik döneminde yükselen hormonlara paralel yüzde sivilceler ve cilt lekeleri görülür. ‘’habbü’l-bülûg, ergencelik, ergenlik kabası’’ gibi sözlerde büluğ dönemiyle ciltteki lekeler arasında kurulan bir parallelik söz konusudur. Lekelerin rengi ise ‘’alaşar’’ kelimesine yansımıştır. ‘’Fufu, çiğit, gevrik, ısırgı, özlengi, pözik, sazağan, sazak, sazan, yiğit çubanı’’ sözleri Anadolu ağızlarından, ‘’señil’’ kelimesi karahanlı Türkçesi, ‘’habbü’l-bülûg’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Fufu’’ kelimesi çocuk dilinden alınan bir kelimeyken, ‘’çiğit’’ hamile kadınların yüzündeki lekeler, ‘’ısırgı’’ ise yılancık hastalığı için de ortak kullanılan kelimelerdir.

Ergenlik Dişi

Ergenlik döneminde çıkan diş için Karahanlı Türkçesi döneminden sıkıntılı yara anlamında ‘’muñ tağ’’ yapısı tespit edildi.

Âdet Hali

Ergenlik döneminde ilk kez görülen âdet hâli için Anadolu ağızlarından kullanılan ‘’ana hâli görme’’ deyimi, genç kızın artık bir anne adayı olarak görülmesiyle, argodaki ‘’renkli misafir’’ kullanımı ise bu dönemde gelen sıvının renkliliği ve kalıcı olmama durumuyla ilgilidir.

Fizikî Gelişme

Genç kızın kıvrak, atik, canlı beden yapısı için Anadolu ağızlarında ‘’duncukmak‘’ fiili kullanılmaktadır.

2.8.7. Büyüme ve Gelişme

Büyüme, Gelişme ve Serpilme

Anadolu ağızlarından alınan gel- fiilinden türetilen ‘’gelişatlı, gelişikli, gelişkin, gelişli’’ kelimeleri, gürbüz, yetişkin genci, diğer sözler ise büyüme, gelişme durumunu yansıtır. Türkçe boy kelimesinden ‘’boy almak, boy atmak, boya çekmek, boya sümüğe gelmek, boyu uzamak’’ şeklinde kelime grupları oluşturulmuştur. Bu bağlamda, Karahanlı Türkçesi döneminden ‘’bedümek, çedim, itilmek, öklenmek, süñüklenmek, tığraşmaḳ, tikremek, yarpatmaḳ’’, Eski Anadolu Türkçesi döneminden ‘’bitmek’’, Kıpçak Türkçesi döneminden ‘’ulalmak, ulalu başlamak’’, Osmanlı Türkçesi döneminden ‘’ḥāṣıllanmak, serpilmek, sivrimek’’, Anadolu ağızlarından ‘’balarmak, denişmek’’ fiilleri tespit edilmiştir.

Kısa Boylu Çocuk

Ergenlik dönemindeki önemli değişimlerden biri de boy ve ağırlıktaki artıştır (Eftekin, 2015: 36). Fakat genetik ve çevresel faktörlere bağlı olarak bu değişim herkeste aynı ölçüde gerçekleşmez. Boyu kısa kalmış çocukla ilgili sözler şunlardır: ‘’boy fukarası, bücür, bücürük, cüce, çekilek, dibek, fındık kurdu, gücük, güdük, koşkar, mutuş, tıbır, yer cücesi, yerden bitme’’. Bunlardan ‘’bücür, bücürük çekilek, dibek, gücük, güdük, koşkar, mutuş, tıbır’’ kelimeleri Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Yer cücesi, yerden bitme’’ tamlamaları argoda kullanılmaktadır.

Kısa Koylu ve Şişman Çocuk

Kısa boylu ve şişman çocukla ilgili Anadolu ağızlarından tespit edilen sözler şunlardır: ‘’boduk, gödelez, pöstek, tokalaç, tombalak’’.

Etine Dolgun , Şişman Çocuk

Etine dolgun, şişman çocukla ilgili kullanımlardan ‘’akbambalak, akkabak, benâtü’l-lahm, besilek, bıldırcın, geyik eti, nanaḫer’’ sözleri kız çocuklara, diğerleri ise erkek çocuklara özgü kullanımlardır. ‘’Akbambalak ve akkabak’’ tamlamalarında diğerlerinden farklı olarak ten rengine de vurgu yapılmıştır. Hayvan adlarından bıldırcın

ve geyik kız, tosun ise erkek çocukları için kullanılmıştır. Konuyla ilgili tespit edilen bir diğer söz ‘’genç irisi’’dir.

Arapça ‘’benâtü’l-lahm, berzûg, burzag’’ sözleriyle Türkçe ‘’geyik eti’’ tamlaması Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Bıldırcın’’ kelimesi ise argoya özgü bir kullanımdır.

İnce, Uzun Boylu Çocuk

İnce ve uzun boylu genci karşılamak için bitki, hayvan ve araç adlarından geniş ölçüde istifade edildiği görülmektedir. ‘’Bir uzun selvi, fasulye sırığı, fidan, filiz, selvi boylu, selvi söğüt’’ sözleri bitki adlarının, ‘’deve, deve cülüğü, leylek gibi, suna, sülün, sülün gibi’’ hayvan adlarının, ‘’çatale, çıta gibi, direk, kaval, sırık, sırık gibi, tığ gibi delikanlı, zırıḫ’’ araç, eşya adlarının benzerlik ilgisiyle kullanıldığı yapılardır. ‘’Safinaz’’ adlandırması ise çizgi film kahramanının örneklenmesi açısından dikkate değerdir. ‘’Çatale, ciğerci sırığı, deve, deve cülüğü, direk, fasulye sırığı, kaval, leylek gibi, minare gibi, minare kırması, Safinaz, sırık, sırık gibi’’ yapıları kilo ve boy dengesindeki orantısızlığını yansıtan daha çok olumsuz çağrışımları olan kullanımlardır.

‘’Taylañ er, taylañ yigit’’ sözleri Karahanlı Türkçesi, ‘’şeh-levend’’ Çağatay Türkçesi döneminden alınmıştır. Kullanımlar içerisinde ‘’çıtır çerez’’ ifadesi ise argodur. Konuyla ilgili tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’boylu boslu, dalyan gibi, kemişo, körpe fidan, şığva, uzunduruk’’.

Biçimsiz Vücutlu Çocuk

Çok kısa ve şişman ya da çok ince ve uzun olan, vücudu biçimsiz çocuk için Anadolu ağızlarından ‘’kaskamıt’’ kelimesi tespit edildi

2.8.8. Davranış Değişimleri, Duygusal Hâller ve Kimlik Arayışı

Asi, Delidolu, Aşırı Davranışlarda Bulunan Genç

Kimlik oluşumu her ne kadar bebeklikle başlayan ve yaşam boyu devam eden bir süreç olsa da, bu sürecin en kritik evresi, ergenlik evresidir (Eftekin, 2015: 36). Ergenlik döneminde çocuk bireyselleşme ve bağımsızlaşma arayışlarına girer. İlişkilerindeki yoğunluk aile içerisinden arkadaş çevresine doğru yönelir. Ergenlik dönemindeki çocuk

için arkadaş grubu içerisinde yer edinmek, arkadaşları tarafından onaylanmak önemlidir (Eftekin, 2015: 36). Bu dönemde genç başına buyruk davranışlar içerisine girebildiği gibi şiddet eğilimi de gösterebilir. ‘’Baharı başına vurmak, bastığı yeri bilmemek, cimirsemek, kişnemek, tüy çıkarmak‘’ fiilleri başına buyruk, ölçüsüz, kabadayıca tavırlarla ilgiliyken, diğer ifadeler bu tavırları sergileyen gençleri karşılar. ‘’Başı yortusuna, başına baydak, başına piyade, baştanayak’’ sözlerinde organ adı baş sözcüğüyle serbest, özgürce tavırlar ilişkilendirilmiştir. Bazı gençler ’’Çiçek Çocukları, hippi’’ adlandırmalarında belirtildiği gibi toplumsal düzene karşı çıkıp özgürlük hareketlerini destekleyerek kendilerine özgü bir dünya arayışı içerisine girebilirler. Bunlardan ‘’Çiçek Çocukları’’ tamlamasında özgürlük hareketleri ve özgün düşünceler bir bitki adı olan çiçekle temsil edilmiştir. ‘’Çarliston’’ kelimesinde I. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da yaygınlaşan dans türüyle asi gençlik arasında bir paralelik kurulurken, ’’Deri Ceketliler, Meşin Ceketliler’’ tamlamalarında giyilen kıyafet türünün adlandırmaya esas teşkil ettiği görülmektedir. ‘’Maḥalle çapḳını’’ tamlamasında asi ve kabadayıca tavırlar, bir yer adıyla sınırlandırılmıştır. Konuyla ilgili tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’adiyle, asi gençlik, badırık, bıçkın, bıçkın meşrep, Çeto, çımkırtma, danadöğen, delidobır, farsak, külḫānbegi, seymen’’.

‘’Adiyle, badırık, Çeto, çımkırtma, danadöğen, delidobır, farsak’’ sözleri Anadolu ağızlarından, ‘’külḫānbegi, maḥalle çapḳını’’ ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Baharı başına vurmak, bastığı yeri bilmemek, tüy çıkarmak’’ deyim niteliğindeki kuruluşlar olup bunlardan ‘’tüy çıkarmak’’ deyimi argoya özgüdür.

Yürüyüş Tarzı

Bıçkın delikanlının yürüyüşü için Farsça reviş ve Türkçe çalım sözcükleriyle ‘’dayı revişi levendane çalım’’ şeklinde kelime grupları oluşturulmuştur.

Sorumluluk Duygusu Olmayan, Başıboş Gezen Genç

‘’Başında kavak yeli esmek‘’ deyimi, hayatta gelecek kaygısından, yükümlülük duygusundan uzak yaşama durumuyla ilgiliyken, diğer sözler bu tavırda olan genci karşılar. ‘’Diskotek çocuğu’’ tamlamasında, diğerlerinden farklı olarak zevk ve eğlence peşinde koşma durumu ön plandadır. Konuyla ilgili diğer sözler şunlardır: ‘’hayta, rencīl, serseri, zoptik’’. Bunlardan yansıma esaslı ‘’zoptik’’ kelimesi argodur.

Romantik ve Maço Delikanlı

Romantik ve sert karakterli erkek için argoda tespit edilen tek adlandırma ‘’hissiyatlı dana’’sözüdür.

Olduğundan Farklı Görünen Genç

Varlıklı bir ailenin çocuğu gibi davranmaya çalışan genç erkek argoda ‘’tiki’’ sözcüğüyle karşılanırken, davranışları yapmacık genç kız için sahte, gerçek olmayan anlamında naylon sıfatı kullanılmıştır: ‘’naylon kız’’.

Sohbet ve Neşe

Osmanlı Türkçesi döneminden alınan Arapça ‘’burzag’’ kelimesi delikanlılık çağındaki neşe, Anadolu ağızlarından alınan ‘’yardırmak‘’ fiili ise delikanlıların aralarındaki sohbet için kullanılmıştır.

2.8.9. Ahlak ve Terbiye

Hoppa, Şımarık, Rahat Tavırlı Genç

Rahat tavırları olan, şımarık, hoppa genci karşılamak için kullanılan fiillerden ‘’ayneşmek‘’, davranış biçimiyle ‘’ahcık, ayneşik, cıñğıl, fıkır fıkır, dingesek, ıngıl zıngıl, siylek, yelli’’ ise bu tür davranışları sergileyen gençlerle ilgilidir. ‘’Cıñğıl’’ kelimesinde cinsiyet ayrımı yapılmamışken, diğer sözler genç kızlara özgüdür. ‘’Açık kız, hafif kız’’ tamlamalarında genç kızların rahat tavırları açık ve hafif sıfatlarıyla temsil edilmiştir. ’’Yelli’’ kelimesinde ise bir tabiat olayı bu bağlamda değerlendirilirken, ‘’ıngıl zıngıl, picikci’’ kullanımlarında ise davranışlar törelere aykırılık bağlamında ele alınmıştır. Kullanımlar ‘’açık kız, hafif kız’’ tamlamaları dışında Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Fıkır fıkır, ıngıl zıngıl’’ yapıları yansıma köklere dayanır. Köken açısından bakıldığında ise ‘’ahcık’’ kelimesi Ermeniceden alıntıdır.

Çok Gezen Kız

Çok gezen kız çocuğu için yansıma esaslı ‘’fıddır fiş’’ adlandırmasına yanında organ adı ayak kelimesiyle ‘’kanayaklı, kanı ayaklı’’ şeklinde kelime grupları da oluşturulmuştur.

Çok Konuşan Kız

Gereksiz, sürekli konuşan kız çocuk, Anadolu ağızlarında organ adı çene kelimesiyle ‘’çeneke’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Genç Fahişe

Genç fahişe, argoda kümes hayvanlarının yeni çıkmış bir iki haftalık yavrusuna benzetilerek ‘’civciv’’ şeklinde karşılanmıştır.

Terbiye ve Nezaketten Yoksun Genç

İfadeler içerisinde ‘’Ay gördü, tay gördü’’ sözü genç kızlara, ‘’Yaban oğlanı’’ tamlaması delikanlılara yönelik bir kullanımken, diğer adlandırmalarda cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. ‘’Mahalle çocuğu, yaban oğlanı’’ tamlamalarında terbiye ve nezaketten yoksun olma durumu, yaşanılan yer bağlamında ele alınmıştır. Bu özellikteki bir çocuk için kullanılan ‘’ṭoraman’’ kelimesi Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Kibar, Nazik Genç

Kibar, nazik genç için Kıpçak Türkçesi döneminden tespit edilen tek kelime ‘’selik’’tir.

Güzel Ahlaklı Kız

Osmnalı Türkçesi döneminden alınan ‘’hanım ḳız‘’ tamlaması, genç ve terbiyeli kızlar için kullanılırken, Anadolu ağızlarından alınan ‘’ḫas gız’’ sözü hem ahlakî hem de fizikî güzelliği içine alır.

Vücudu ve Hareketleriyle Erkeğe Benzeme

Vücudu ve hareketleriyle erkeğe benzeyen genç kız, ‘’Ali kız’’ adlandırmasında bir erkek adıyla karşılanmıştır. ‘’Kırgız’’ kelimesi ise gezgin, gezici bağlamında kullanılmış olmalı.

Açıkgöz ve Yaramaz Genç

Açıkgöz ve yaramaz çocuğu karşılamak için argoda bir oyun adı olan pişti kelimesinden ‘’piştiriko’’ kelimesi türetilmiştir.

2.8.10. Arkadaş ve Sevgili İlişkileri

Erkek Arkadaş, Sevgili

‘’Cicimama, dava’’ sözleri genç kızlara, ‘’daban, deli divane’’ ise delikanlılara özgü kullanımlardır. ‘’Deli divane’’ sözünde gönlünü tamamen kaptırma hâliyle, ‘’daban’’ kelimesi ise genç kızın her işi için delikanlıyı kullanmasıyla ilgili olmalı. ‘’Dava’’ sözünde sevgili, genç kız sorun, mesele bağlamında ele alınmıştır.

Sadakat

Sevgilisine sadık kalan genç kız ‘’Avanos’’ sözcüğüyle karşılanmıştır.

Arkadaş Bulma

Kızların birbirine arkadaş bulması durumu için argoda ’’kız kız pezevengi’’ ifadesi kullanılmaktadır.

Çapkın Genç

‘’Atkın’’ kelimesi, genç kızlara özgüyken diğer iki adlandırmada cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. ‘’Torlak’’ sözünde çapkınlıkla birlikte toy, acemi olma durumuna da vurgu yapılmıştır. Arapça ‘’hilb’’ kelimesi ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır.

Terk Edilme

Sevgilisi tarafından terk edilmiş genç kız için argoda kullanılan ‘’ellenmiş dillenmiş’’ adlandırması, genç kız için çıkan dedikodular bağlamında değerlendirilebilir.

Hemen Gönlünü Kaptırma

Gençlik döneminde kişinin gönlünü birine hemen kaptırabileceği, çok çabuk âşık olabileceği düşüncesi ‘’Delikanlının gönlü tez olur’’ şeklinde ifade edilmiştir.

Hayranlık

Bir genç kızın hayranı için alışkanlığı, sürekliliği ifade eden Fransızca ‘’abone’’ sözcüğü kullanılmıştır.

2.8.11. Güzellik, Zerafet, Yakışıklılık, Çekicilik ve Şirinlik

Güzel, Zarif, Çekici Kız

‘’Ballanmak, ḳırtışlanmaḳ, körk etmek‘’ fiilleri güzelleşme hâliyle ilgiliyken, diğer sözler güzel, zarif genç kızı karşılar. Güzel genç kızı karşılamak için gezegen adından, bitki, hayvan, yiyecek adlarından geniş ölçüde istifade edilmiştir. ‘’Auzun düve, keklik, piliç, piliç gibi’’ kullanımları hayvanlar âleminin, ‘’fıstık, fıstık gibi, sarı papatya’’ bitkiler âleminin, ‘’kadayıf, kurabiye’’ yiyecek adlarının, ’’ay parçası, māh’’ gezegen adının yansıdığı yapılardır. Renk adı olarak sadece sarı sözcüğü ‘’sarı papatya’’ şeklinde kullanılmıştır. ‘’Ay parçası, durubılla, māh, palak palak, mizilci, süt damlası’’ sözlerinde de güzellik daha çok yüz güzelliği, beyazlığı, parlaklığı bağlamında ele alınmıştır. ‘’Bomba, gıcır gıcır, ilik, ilik gibi, müştehât’’ ifadeleri diğerlerinden farklı olarak cinsel istek uyandırma anlamını da içerir. Kullanımlar içerisinde sadece ‘’selesker’’, sözü güzellik bakımında derece bildirir ve ailedeki en güzel kızı karşılar. ‘’Artis kimin’’ sözünde güzel kız, güzel sanatların bir dalıyla uğraşan sanatçıya benzetilirken, ‘’cicibebek, taşbebek’’ tamlamalarında güzellik bebeklik dönemiyle ilişkilendirilmiştir.

Konuyla ilgili tespit edilen diğer sözler şunlardır: ‘’âbiye, atîk, atîka, behkele, bėserek, cino, çıtır, dilgiz, fitoz, ilah gibi, kele, kitap gibi, köregen, maya, Meri, nev-nihâl, okunaklı, palaz, parça, perî, pırpırı, ratbe, şahseli, şemama, şorulu, şişe hemeçiği, yosma, yavru’’. ‘’Artis kimin, bėserek, durubılla, cino, dilgiz, fitoz, kele, köregen, palak palak, palaz, selesker, şahseli, şemama, şişe hemeçiği’’ sözleri Anadolu ağızlarından, ‘’auzun düve’’ gizli dilden, ‘’bomba, çıtır, fıstık, fıstık gibi, gıcır gıcır, ilah gibi, ilik, ilik gibi, kitap gibi, okunaklı, parça, pırpırı, sarı papatya, süt damlası, şorulu, yavru’’ argodan, ‘’âbiye atîk, atîka, behkele, müştehât, nev-nihâl, perî, ratbe’’ ise tarihî dönemlerden, Osmanlı Türkçesi döneminden, alınmıştır.

Köken açısından bakıldığında, ‘’bėserek’’ kelimesi Moğolcadan, ‘’şemama’’ eski Yunancadan, ‘’bomba’’ İtalyancadan, ‘’maya, nev-nihâl, parça, perî’’ sözleri Farsçadan, ‘’âbiye atîk, atîka, behkele, māh, müştehât, ratbe’’ ise Arapçadan alıntıdır.

Yakışıklı Genç

Yakışıklı genç erkek için kullanılan ‘’bıçkın, gabadayı’’ sözleri, aynı zamanda zorba, şiddet yanlısı gençleri de karşılar. Yaş ifade eden ‘’kod on yedi’’, genç kızlar arasında

yakışıklı delikanlıların gıyabında söylenen bir sözdür. ‘’Akide şekeri, bonbon şekeri’’ tamlamalarında tatlı türlerine yer verilmiş olması duruş ve tavırların yakışıklılığı tamamlayıcı bir özellik olarak görülmesiyle ilgilidir. ’’Aklan, gümüş, parlak’’ sözleri yakışıklılığı ten rengi, ‘’filinta, levend’’ ise boy bağlamında ele alan yapılardır. Hayvan adı olarak ise timsahın kullanıldığı görülmektedir.

‘’Aklan, çelek, çıtak, kabadayı, keleş, torlak, şığva’’ sözleri Anadolu ağızlarından, ‘’behken, bekîl’’ Omanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Akide şekeri, bonbon şekeri, gümüş, Kâsettin, kod on yedi, moro, parlak, şugar, yafa’’ sözleri ise argoda kullanılmaktadır. Köken açısından bakıldığında, ‘’behken, bekîl’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’moro’’ kelimesi Yunancadan, ‘’şugar’’ Romancadan, ‘’levent’’ Farsçadan, ‘’filinta’’ ise Almancadan alıntıdır.

Genel Olarak Yakışıklılık ve Güzelllik

Bu gruptaki sözler hem genç kızlar hem de delikanlılar için kullanılmıştır. ‘’Beşenc ve sebz-çihre’’ yüz güzelliği, parlaklığı anlamında kullanılırken, diğer ifadeler güzel, yakışıklı genç kız ve erkeği karşılar. ‘’Âhû-yu şîr-gîr, beşenc, ehyef, ervâ’, mâh-ı Kâşgar, Türk-i tâze, ümüldân’’ sözleri tarihî dönem metinlerden, Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’celep, cilasın, yallı ballı’’ sözleri Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Çiçek, pandispanya’’ kelimeleri ise argoda kullanılmalarıyla diğerlerinden ayrılır. Köken açısından bakıldığında ‘’âhû-yu şîr-gîr, beşenc, celep’’ sözleri Farsçadan, ‘’ehyef, ervâ’,ümüldân’’ Arapçadan, ‘’pandispanya’’ kelimesi ise İtalyancadan alıntıdır.

2.8.12. Güçlü, Kuvvetli, Çevik Delikanlı

Güçlü, kuvvetli, çevik özellikler taşıyan delikanlıların genellikle gücü, ihtişamı temsil eden, vahşi bir hayvan olan aslan yanında, sert mizacı ve inatçılığı temsil eden koç ve katırla karşılandığı görüldü: ‘’aslan; Genç katır, sert osurur; koç, koç yiğit, koç yiğidin tazeleri’’. Hayvanın kendisi yanında ‘’deve dişi gibi’’ örneğinde olduğu gibi güçlü olan uzvu da bu bağlamda kullanılmıştır.

‘’Koç’’ kelimesi Eski Anadolu Türkçesi, ‘’cevān-merd cüvānmerd’’ sözleri Harezm Türkçesi, ‘’babayiğit, berkend, gürbüz, yunaḳ’’ Osmanlı Türkçesi döneminden, ‘’comba, deve dişi gibi, hort, şahbaz, ot yiğit, toygun, turaman, zıpkın’’ kullanımları ise Anadolu ağızlarından alınmıştır. ‘’Kıtır’’ kelimesi argoda kullanım alanı bulmasıyla

diğerlerinden ayrılır. Köken açısından bakıldığında, ‘’hort’’kelimesi Ermeniceden, ‘’berkend, gürbüz, şahbaz’’ Farsçadan, ‘’yunaḳ’’ ise Sıpçadan alıntıdır

2.8.13. Cinsellik

Bakire Kız ve Erkek

‘’Bakir’’ kelimesi cinsel ilişkide bulunmamış erkek, ‘’bikr, erdeñ, sıfır kilometre’’ sözleri hem kız hem erkek için kullanılırken, diğerleri kızlara özgüdür: ‘’arı kız, artmış, azrâ, bakire, betūl, bikr, bikr kız, cıvır, dūşīze, ebkār, ev pilici, ḫarīd, ḫarīde, ḳapaḳlıġ ḳız, iyre, kenîz, kırkın, kız, kız oglan, kız oğlan kız, lü’lü’, övelek, silik, sıfır kilometre, teze, yinçke ḳız’’. ‘’Arı kız, silik’’ sözlerinde saflık ve temizlikle, ‘’teze, cıvır’’ kelimelerinde ise gençlikle bekâret arasında bir ilgi kurulmuştur. ‘’Kırmızılı’’ kelimesi ise renk adına yer verilen tek kullanımdır.

‘’Kırkın, silik’’ kelimeleri Uygur Türkçesi, ‘’ḳapaḳlıġ ḳız, yinçke ḳız’’ sözleri Karahanlı Türkçesi, ‘’artmış, dūşīze’’ Harezm Türkçesi, ‘’azrâ, bikr, bikr kız, kız oglan’’ Eski Anadolu Türkçesi, ‘’erdeñ’’ kelimesi Kıpçak Türkçesi, ‘’kız’’ Çağatay Türkçesi, ‘’arı kız, betūl, ebkār, ḫarīd, ḫarīde, kenîz, lü’lü’’ sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Cıvır, iyre, övelek, teze’’ kullanımları Anadolu ağızlarına, ‘’ev pilici, sıfır kilometre’’ ise argoya özgüdür. Köken açısından bakıldığında ‘’azrâ bakir, bakire, betūl, bikr, ebkār, ḫarīd, ḫarīde, kenîz, lü’lü’’ kelimeleri Arapçadan, ‘’dūşīze’’ kelimesi ise Farsçadan alıntıdır.

Bakirelik, Bakire Kalma, Bakire Çıkma

Bu bağlamda daha çok Arapça bikr ve cinsiyet bildiren Türkçe kız kelimesi kullanılarak bakire olma durumu ifade edilmiştir: ‘’bakirelik, bekāret, bikrlik, ḳızluḳ vb.’’ Arapça bikr ve renk adı kırmızı kelimesine Türkçe bol-, çık- ve kal- eylemleri getirilerek ‘’bikr bolmaḳ, bikr ḳalmaḳ, kırmızı çıkmak’’ şeklinde birleşik yapılar da oluşturulmuştur. ‘’Kota’’ kelimesi, cinsel ilişkideki sınırla, ‘’kapaklığ’’ ise bekâretin bir örtü olarak algılanmasıyla ilgilidir.

‘’Bekāret, bikr bolmaḳ, bikr ḳalmaḳ, bikrlik, erdeñlik, ḳızlıḳ‘’ sözleri Kıpçak Türkçesi, ‘’duhtere, dūşīzegī’’ kelimeleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ‘’Kırmızı çıkmak, kota’’ kullanımları ise argodur. Köken açısından bakıldığında, ‘’duhtere,

dūşīzegī'' sözleri Farsçadan, ''bekāret'' kelimesi Arapçadan, ''kota'' ise Fransızcadan alıntıdır.

Kızlık Zarı

''Cam, çerçeve, ḳapaḳ'' kelimelerinin kullanımı, kızlık zarının mahremiyetiyle genç kız için bir örtü olarak görülmesiyle ilgilidir. Yön bildiren dip kelimesi ve türevlerini de bu bağlamda değerlendirebiliriz: ''dip, diplik''. ''Aslık'' kelimesi Anadolu ağızlarından, ''ḳapaḳ'' Karahanlı Türkçesi, ''gışâ-i bekâret, mühr-i Yezdân'' sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ''akapulko, cam, çerçeve, erdenlik zarı, tapa, tayyar'' sözleri ise argodur. Köken açısından bakıldığında, ''cam, çerçeve, mühr-i Yezdân'' sözleri Farsçadan, ''tapa'' kelimesi italyancadan, ''himen'' Fransızcadan, ''gışâ-i bekâret ve tayyar'' ise Arapçadan alıntıdır.

Ameliyatla Açılan Kızlık Zarı

Anadolu ağızlarından alınan ''hitaayi'' sözü, kızlık zarı ameliyatsız açılamayan kızı, yine ağızlardan alınan ''aslık, bitik, bitev, dutuk'' sözleri ise ameliyatsız açılamayan zarı karşılar.

Kızlık Zarının Dikimi

''Aslıkçı'' sözü, kızlık zarının dikimiyle uğraşan kişiyi, argoda kullanılan İngilizce ''overlok'' ve ''sülfile dikiş'' ise kızlık zarının dikimini karşılar. Kullanımların tümü Anadolu ağızlarından alınmıştır.

Bekâretin Bozulmaması

Anadolu ağızlarından alınan ''arslık'' sözü, cinsel ilişkiye girildiği hâlde bekâretin bozulmama durumuyla, argoda kullanılan ''kotalı takılmak'' deyimi ise cinsel ilişkideki sınırla ilgilidir.

Bekâretin Bozulması

Kızlık zarı için ''cam, çerçeve, kapak, kurdela, mühür, perde, tesis, tıpa'' benzetmeleri yapılırken, zarın yırtılması durumu için aç-, al-, bas-, boz-, çaldır-, çık-, dağıt-, del-, diş-, geç-, kes-, kır-, patla-, sı-, yap-, yırt- fiilleri ''bekāret almak, bekāretni izālet ḳılmaḳ,

bozmak, bozdurmak, bozulmak, cam kırmak, çağlayken çaldırmak, çerçeve dağıtmak, delmek, dişmek, ırzına geçmek, kadın olmak, ḳapaḳı sımaḳ, kız basmaḳ, ḳız bozmaḳ, kurdelası kesilmek, memlekete hayır yapmak, mührin almaḳ, mührini bozmaḳ, perdesin yırtmaḳ, perdesini açmaḳ, perdesini yırtmaḳ, tesisleri kullanıma açılmak, tıpası çıkmak, tıpası patlamak'' şeklinde kullanılmıştır. ''Kadın olmak'' fiilinde kadın sözcüğünün kullanılması, bekâretin genç kızlığı temsil ediyor olmasıyla ilgilidir. ''Çağlayken çaldırmak'' deyiminde bitki adı çağla, genç kızlığı temsil edecek şekilde kullanılırken, ''akapulko çıkarması'' tamlamasında bekâret zarının yırtıldığı ilk cinsel ilişki kastedilmiştir.

''Bozulmak'' fiili Anadolu ağızlarından, ''ḳapaḳı sımaḳ, ḳapaḳlamaḳ, ḳızamaḳ'' sözleri Karahanlı Türkçesi, ''bekāretni izālet ḳılmaḳ, ḳızlamaḳ'' Harezm Türkçesi, ''dişmek'' fiili Kıpçak Türkçesi, ''bekāret almak, iftizâz, iktizâz, iktizâz-ı bikr, inhitâk, izâle-i bikr, kız basmaḳ, ḳız bozmaḳ, mührin almaḳ, mührini bozmaḳ, perdesin yırtmaḳ, perdesini açmaḳ, perdesini yırtmaḳ'' sözleri ise Osmanlı Türkçesi döneminden alınmıştır. ''Akapulko çıkarması, bozmak, bozdurmak, cam kırmak, çağlayken çaldırmak, çerçeve dağıtmak, delmek, kurdelası kesilmek, memlekete hayır yapmak, tesisleri kullanıma açılmak, tıpası çıkmak, tıpası patlamak'' sözleri argoya özgü kullanımlardır.

Bekâretini Kaybetmiş Kız

Bekâretini kaybetmiş kız için Anadolu ağızlarında ''açık, anasının kızı, artık, bozuk, delik, dibsiz'' ve İtalyanca ''aleste'' sözleri kullanılmaktadır. ''Açık kapı'' tamlaması ise argoya özgü bir kullanımdır.

Cinselliğe İlgi Duyma, İstekli Olma

''Aklı sikinde, ateşli taze'' adlandırmaları, argoda cinsel konulara ilgi duyan, cinsel açıdan istekli genci diğerleri ise cinsel açıdan istekli olma durumunu karşılar. ''Aklı sikinde, kuşu uyanmak'' sözleri erkeklere, diğer sözler ise kızlara yöneliktir. Adlandırmalarda cinsel açıdan istekli olma durumuyla ateş arasında doğrudan bir bağlantı kurulmuştur: ''ateşli taze, kızan olmak, kızana gelmek, kızanlama, şeyi kaynamak''.

İlk Cinsel Deneyim ve Bilgiler

‘’Birinin yüzünü gözünü açmak‘’ deyimi, cinsel konularda bilgilendirme durumunu, ‘’mektebe başlatmak, milli olmak‘’ ise kurulan ilk cinsel ilişkiyi karşılar. ’’Mektebe başlatmak‘’ adlandırmasında genelev mektebe benzetilmiştir. ‘’Birinin yüzünü gözünü açmak‘’ dışındaki kullanımlar argodur.

Eş cinsellik

‘’Anasının rahminde babasına götünü dönmek‘’ deyimi, argoda eş cinsel olma durumunu ‘’âmetçi, civelek, çawa, dümbelek, folluk, hamam oğlanı, ibnetor, inek, istikbali parlak, kayarto, kelek, kız, kova, parlak, penissiz sünnet çocuğu, soluğan, şen çocuk, tayıncı, toloz verek’’ sözleri ise eş cinsel genci karşılar. ‘’Penissiz sünnet çocuğu’’ tamlamasında diğerlerinden farklı olarak hatalı yapılan sünnet sonucu erkeklik organının kaybederek eş cinsel olma durumu söz konusudur. Osmanlı Türkçesi döneminden alınan ‘’hīz oğlan’’ dışındaki kullanımlar argodur. ‘’Toloz’’ kelimesi Yunancadan, ‘’kayarto’’ Romancadan, ‘’kelek’’ ise Farsçadan alıntıdır.

2.8.14. Çocuk İhmali ve İstismarı

Çocuk istismarı, 18 yaş altındaki çocuklara, ana babaları, yakınları ya da yabancı kişiler tarafından yapılan, çocukların fizikî, duygusal, zihinsel, toplumsal gelişimlerini engelleyen her türlü eylem olarak tanımlanmaktadır (Garip, 2007: 19). Çocuk ihmali ise Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımına göre çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları (sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartları) karşılamaması veya bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır. İhmal ve istismar arasındaki en temel fark, ihmalin pasif, istismarın ise aktif bir eylem olmasıdır.

İstismar Çeşitleri

Fizikî İstismar

Çocuğa yönelik uygulanan ve kırıkların, yanıkların, kesiklerin ortaya çıkmasına yol açan istismar olarak tanımlanmıştır (Garip, 2007: 22). Bu bağlamda ‘’akran zorbalığı, dövülmüş çocuk sendromu, fizikî istismar, ikincil istismar, retina kanaması, sarsılmış bebek sendromu, teneke kulak sendromu’’ kullanımları tespit edilmiştir.

Cinsel İstismar

Duygusal, bilişsel olgunluğa erişmemiş çocuğun zorla ya da ikna edilerek cinsel yönden kullanılması, istismar edilmesidir.
Şunlar sözler cinsel istismar kapsamında değerlendirilebilir: ‘’anal ilişki, anal istismar, cinsel sömürü, cinsel taciz, çocuk fahişeliği, çocuk fuhuşu, çocuk pornografisi, çocuk seks turizmi, çocukçu, çocukçuluk, durumsal pedofili, ensest, oğlancılık, pederasti, pedofili, sübyancılık, tecavüz, tercihe bağlı pedofili’’.

Duygusal istismar

Çocuğun sağlıklı duygusal gelişimini, benlik saygısını olumsuz etkileyen her türlü eylem ya da eylemsizliktir. Bu bağlamda ‘’bağlanma bozukluğu ve duygusal istismar’’ tamlamaları tespit edilmiştir.

Ekonomik İstismar

Çocuğun ekonomik yönden kullanılması, çalıştırılması, istismar edilmesi durumudur (Garip, 2007: 27). Konuyla ilgili şu kullanımlar tespit edilmiştir: ‘’çocuk iş gücü, çocuk iş gücünün istismarı, çocuk işçi, çocuk işçiliği, çocuk satışı, çocuk ticareti, ekonomik istismar’’.

Genel Olarak İstismar

‘’Cinsiyet ayrımcılığı, çocuk istismarı, kötü muamele, kurumda istismar’’ kullanımları bu bağlamda değerlendirilebilir.

İstismardan Koruma

Çocuğa yönelik her türlü istismarı önlemeye yönelik çalışmalar bu kapsamda değerlendirilir. Bu amaçla ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve çeşitli merkezler açılmıştır. Çocuğu istismardan korumaya yönelik kullanımlar şunlardır: ‘’birincil korunma, çocuğun yüksek yararı, çocuk dostu yaklaşım, çocuk hakları, Çocuk Hakları Bildirisi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Koruma Merkezi, ikincil korunma, koruma altındaki çocuk, koruma kararı, korunmaya muhtaç çocuk, kurum bakımı, üçüncül koruma’’.

Rehabilite Etme

İstismara uğrayan çocuğu psiko-sosyal olarak iyileştirmeye yönelik yapılan çalışmaları içerir. Bu bağlamda tespit edilen sözler şunlardır: ‘’bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi, çocuk psikiyatrisi, sosyal pediatri, oyun tedavisi’’.

İstismarı Haber Verme

Çocuğa yönelik istismardan haberdar olan kişilerin durumu ilgili makamlara bildirimini içerir: ‘’adli bildirim, bildirim’’

İstismarı Tespit

İstismarı tespit amacıyla ilgili sağlık kuruluşlarında yapılan muayeneler bu kapsamda değerlendirilir: ‘’anüs muayenesi, bekâret kontrolü, iskelet taraması’’.

İstismar Eden Kişi

Çocuğa istismarda bulunan kişi için ‘’istismarcı ve satırcı’’ sözleri tespit edilmiştir.

İstismar Edilen Kişi

İstismara uğrayan çocuk için tespit edilen tek adlandırma Arapça ‘’kurban’’ kelimesidir.

Çocuğun İhmali

Hangi nedenlerle olursa olsun çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmaması durumunu ifade eder (Akyüz, 2012: 505). Bu bağlamda ‘’çocuk ihmali, duygusal ihmal, eğitim ihmali, fiziksel ihmal, ihmal, tıbbi ihmal’’ sözleri kullanılmaktadır.

Çocuk Suçlarının Tespiti ve Cezalandırması

Çocukların işlediği iddia edilen suçların tespitine ve cezalandırılmasına, toplum içerisine yeniden kazandırılmasına dönük çalışmaları yapmaya yetkili kişi ya da kurumlar bu çerçevede değerlendirilir: ‘’çocuk adalet sistemi, çocuk eğitimevi, çocuk hakimi, çocuk kapalı ceza infaz kurumları, çocuk mahkemesi, çocuk polisi, çocuk tutukevi, farik ve mümeyyiz olma, suça sürüklenen çocuk’’. Bunlardan ‘’farik ve

mümeyyiz olma'' sözü çocuğun yaptığı eylemin sonuçlarını algılama yeteneğinin olup olmama durumuyla ilgili bir kavramdır.

2.8.15. Giyim Kuşam ve Süs

''Covino'' adlandırması şık, süslü, ''kirpiği yanağında, saçı topuğunda'' uzun kirpikli ve saçlı genci, ''geysudar civan'' uzun saçlı delikanlıları karşılarken, diğer sözler moda olan tarzları, giysi ve süsleri karşılar. Modayı başlatan kişiler, yerler, milletler, renk, yön, bitki, hayvan adları vb. unsurlar kullanımlara yansımıştır. ''Bambu-kamış baston, boncuk küpeler'' tamlamaları aracın yapıldığı malzemenin, ''Beatle kesimi saç modası, Diba biçimi saç modası, Douglas bıyık'' modayı başlatan kişilerin, ''Abaza kesimi, Abaza modası'' modayı başlatan milletin, ''Avrupa, Cezayir bornusu, Cezayir kesimi, Çarliston dansı, Çarliston pantolonlar, Frenk gömleği, Tire çorabı, Yemeni'' modanın başladığı yerlerin, ''al çelme, al guşak, beyaz çatkı, boyuna kırmızı mendil bağlama, karalı basma, karalı kutnu'' renk adlarının, ''atkul, at kuyruğu, kartal kanat, kuş yuvası, yarımzıvga kurt ağzı'' hayvan adlarının, ''iç donu, iç gömleği'' yön adının, ''başa çiçek takmak, biber oya, kapatma sümbül saksısı, kiraz'' bitki adlarının, ''başlık, boyun bağı, civankaşı, civankaşı kundura, çıplak ayak nizamı, çıplak ayak nümayişi, diz çakşırı, kirpiği yanağında, saçı topuğunda, memelik, topuk nümayişi'' organ adlarının, ''tulumbacı kıyafeti'' kıyafeti giyen meslek grubunun geçtiği yapılardır. ''Bıçkın kıyafeti'' tamlamasında ise kişilerin davranış biçimlerinin bir kıyafete ad olması söz konusudur.

Konuyla ilgili diğer kullanımlar şunlardır: ''abaniye, alaylı, Avrupa, beden-kâr, beden-nur, bıyık modası, bindallı, blazer, bobstillik, camedan, civelek kavuğu, civelek peçesi, çember, çevre, çenteli, çenti, çentiyan, çeşan, çevrecilik, çit, çizme, dalfes, didon sakal, doğramazığva, dolama, eğri fes modası, enfiye mendili, fermene, filar, gallelizığva, Galata kalyoncu yemenisi, hamaylı, hançer, ihdâr, kaçalak, kakilli, kâkül, kamerçin, kanadiyen, keşan, kıllama, kırmalı entari, koçor, kongurdak, kot pantolon, kum, kuşak, nalça, namaz bezi, oğlan kesimi, oyalı krep, öreme, örtüleme, paça sıvama modası, pantolon etek, parka, perçem, pırpırı, pırpıt, pirahen, sine perçemi, top ense, uzun bürümcük gömlek, üçgen yemeni, yağlık, yandan çantalı, yaşmak, yaşmak tutmak, yosma kıyafeti''.

''Abaniye, beden-nur, hamaylı, hançer, ihdâr, turre'' kelimeleri Arapçadan, ''camedan, çember, çeşan, geysudar civan, kâkül, perçem, pirahen'' Farsçadan, ''fermene, covino''

İtalyancadan, ‘’çentiyan, filar, pırpıt’’ Yunancadan, ‘’koçor’’ kelimesi Ermeniceden, ‘’parka’’ Fransızcadan, ‘’blazer’’ İngilizceden, ‘’kanadiyen’’ise Fransızcadan alıntıdır.

2.8.16. Eğlence ve Oyun

‘’Dokuz komşu kapısı çalmak, göçek, heng’’ dışında asözlerin daha ziyade delikanlılara özgü olduğu görüldü. ‘’Ardıç parası, delikanlılık yolu, ferfene, göçek, güç taşı, kayın gitmek, kısır gecesi, semer vurmak, seyman, seymenbaşı, yancı, zırzop, zırzop yolu, zırzop almak, zırzop parası, zirzop, zunk’’ sözleri düğünler sebebiyle gerçekleştirilen uygulamaları ve bu uygulamaları yapan gençleri, ‘’davarın yüzü, dokuz komşu kapısı çalmak, tomas‘’ ise 24 Şubat, Hıdırellez, Nevruz gibi yine özel günlerde yapılan uygulamaları karşılar. Cığız ‘’mızıkçı’’, gırgıt ‘’cimri’’ kalaycı ‘’tavşan yavrusu’’ sözleri ise dansçı genç erkek için kullanılır. ‘’Tavşan yavrusu’’ tamlamasında dansçı genç erkek, tavşana benzetilmiştir. Diğer sözlerde de çeşitli vesilelerle gerçekleştirilen eğlence ve oyunlarla ilgilidir: ‘’ara kesme, güç taşı, hicip, kalaycı, meğezallah, omuz atma, omuz oyunu, samuda gitmek, şıldır’’.

3. YAPI İNCELEMESİ

3.1. YAPI BAKIMINDAN KELİMELER

3.1.1. Basit Yapılı Kelimeler

3.1.1.1. Türkçe Kökenli Kelimeler

Basit adlar, kök durumunda olan ve herhangi bir türetme ekiyle genişletilmemiş bulunan tek kelimeden ibaret adlardır. Türemiş ve birleşik adlar dışında kalan bütün adlar basit adlar grubuna girer. Dilimizdeki basit adların önemli bir bölümü de başka dillerden alınmış sözlerden oluşur. Bu alıntı sözler, geldikleri dillerin kurallarına göre türemiş kelimeler olsalar bile dilimizin yapım ekleriyle genişletilmedikleri sürece yalın kelime sayılırlar (Korkmaz, 2007: 219). Tespit ettiğimiz basit Türkçe kelimelerin büyük çoğunluğunun *abla, ana, apa, ata, dayı, amca* gibi akrabalık adlarıyla ilgili olduğu görüldü.

aba
abca
abla
adak
al
ana
angır
anik
apa
arkıt
ata
atana
atı
bala
bañ
baş
baştan
beçel
bel
bele
belen
bır
bırt
bit

boğ
bok
boncuk
bota
but
ca
ce
cırt
cız2
cia
col
coş
coz
cul
cük
çıban
çıḳ
çıḳan
çiç
çilek
çol
çom
çot
çübek
daban
dal
dam
day1
dayı
dip
çürkü
deve
dik
domuz
döl
dur
düve
ebe
eçe
ede
eh
eke
elma
ene
eñmegü
erdeñ
eş
eşken
eten
eye
eze
fır
fıs
gaga
gaş
gebe
genc
ġuduḳ
gümüş
ḫadaḫ
höl
hör
hüs
içi
iğde
imik

incik
inçi
inek
ini
iyi
kaka
kam
ḳañ
karga
ḳayın
kın
kız
kirt
koç
kula
kur
kuş
kuzu
küf
kükü
küpe
lüp
mini
of
öç
pa
palk
son
su
tay
ṭegün
tek
tıġa
tıp
tigin
tilkü
torun
tos
toy
tuḳḳan
tun
tur
tüvün
uġuş
uğum
uma
umay
urı
ügük
ümgük
üz
yaş
yavru
yedi
yiğit
yezne
yorç
zın
zor

3.1.1.2. Alıntı Kelimeler

Canlı bir varlık olarak dil değişme ve gelişme eğilimindedir. Dünyada belli bir bölgede izole edilmiş, iletişime kapalı toplumlar bir tarafta tutulursa her toplumun doğrudan ya da dolaylı iletişimde olduğu kültürlerle az ya da çok sözcük alışverişine girdiği görülür. Hele ki günümüzde, küreselleşen dünyada gazete, internet, televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarıyla kurulan kültürlerarası temas neticesinde kelime alışverişi kaçınılmaz bir vakıadır. Bu paylaşımda hiç şüphesiz ki baskın kültür diğer kültürler üzerinde daha etkili olacak ve daha fazla kelime ihraç edecektir. İşte bir dil için başka bir dilden alınmış kelimeler alıntı kelimeler olarak adlandırılır. Alıntı kelimeler geldikleri dillerin kurallarına göre türemiş olsalar bile dilimizde, yapım ekleriyle genişletilmedikleri sürece basit sayılırlar (Korkmaz, 2007: 219). Dolayısıyla hıred-âmûz (< *Far. ḫıred-āmūz*) camedan (< *Far. cāme-dān*) zergerdan (< *Far. zer-gerdān*) gibi birleşik yapıları da basit kelime kategorisinde değerlendirebiliriz.

Çocukla ilgili söz varlığı köken bakımından değerlendirildiğinde, dilimize başta Arapça ve Farsça olmak üzere Ermenice, Yunanca, Fransızca, İtalyanca, Almanca, İngilizce, Kürtçe, Rusça, Sırpça, Hırvatça, Slavca, Tatarca, Ukraynaca, Gürcüce, Bulgarca, Sanskritçe, Soğdça, Süryanca, Romence, Moğolca ve Çinceden geçmiş pek çok kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerden bilhassa Arapça ve Farsça olanların art damaksıllaşma; acamı (< *Ar. ʿacemī*); ön damaksıllaşma mümessil (< *Ar. mumeṯṯil*); ünlü daralması cidrī (< *Ar. cederī*); ünlü genişlemesi köfte (< *Far. kūfte*); ünlü düzleşmesi fındık (< *Ar. funduḳ*); ünlü yuvarlaklaşması bübü (< *Far. bībī*); ünlü düşmesi bamya (< *Ar. bāmiya*); ünlü türemesi bikir (< *Ar. bikr*); ünlü kısalması satır (< *Ar. ṣāṭūr*) *futar* (< *Ar. fūṭa*); ünsüz tekleşmesi bėz (< *Ar. bezz*); göçüşme irbıḫ (< *Ar. ibrīḳ*); ünsüz benzeşmesi çember (< *Far. çenber*); ötümlüleşme davul (< *Ar. ṭabl*); ötümsüzleşme baç (< *Far. bāc*); ünsüz düşmesi sel (< *Ar. seyl*); ünsüz ikizleşmesi küllâh (< *Far. kulāh*); süreklileşme feleke (< *Yun. palaka*); süreksizleşme çel (< *Ar. şerr*); süreksiz ünsüzler arası değişme bilader (< *Far. birāder*); gibi birtakım ses olaylarına uğrayarak büyük oranda Türkçenin ses yapısına uydukları görülmektedir. Bazı alıntı kelimeler ise alındıkları dildeki orijinal

şeklini muhafaza etmektedir: ders (< *Ar. ders*) general (< *Alm.*) parka (< *Fr.*) mürebbiye (< *Ar.*) vb.

Arapça Kelimeler

abaniye: (< *Ar. ābānī*)

abdal (< *Ar. abdāl*)

âbiye (< *Ar. ʿābiye*)

ablak (< *Ar. ablaḳ*)

acamı (< *Ar. ʿacemī*)

adı (< ? *Ar. ʿādī*)

afat (< *Ar. āfet*)

ahdâs (< *Ar. aḥdāṯ*)

ahfat (< *Ar. aḥfād*)

aḫī (< *Ar.*)

ahyâf (< *Ar. aḥyāf*)

ʿakam (< *Ar. ʿaḳām*)

ʿakaret (< *Ar. ʿaḳāret*)

akık (< *Ar. ʿaḳīḳ*)

āḳır (< *Ar. ʿāḳır*)

aki (< ? *Ar. aḫī*)

akika (< *Ar. ʿaḳiḳa*)

ʿaḳīm (< *Ar.*)

akime (< *Ar. ʿaḳīme*)

akir (< *Ar. ʿaḳīr*)

akk (< *Ar. ʿaḳḳ*)

akret (< *Ar. ʿaḳret*)

akuk (< *Ar. ʿaḳuḳ*)

ala (< *Ar. ḫāla*)

albız: (< *Ar. iblīs*)

ame (< *Ar. ʿamme*)

amete (< *Ar. ammete*)

ʿamm (< *Ar.*)

ʿamme (< *Ar.*)

ânife (< *Ar. ānife*)

ānise (< *Ar.*)

aptal (< *Ar. abdāl*)

arız (< ? *Ar. ʿārıż*)

arîf (< *Ar. ʿarīf*)

asa (< *Ar. ʿaṣā*)

asaba (< *Ar. ʿaṣaba*)

asu (< *Ar. ʿāṣī*)

atık (< *Ar. ʿātıḳ*)

atıka (< *Ar. ʿātıḳa*)

atîk (< *Ar. ʿatīḳ*)

atîka (< *Ar. ʿatīḳa*)

avrat (< *Ar. ʿavret*)

ʿayāl (< *Ar. ʿıyāl*)

azab (< *Ar. ʿazab*)

azra (< *Ar. ʿazrāʾ*)

badir (< *Ar. bādir*)

bakir (< *Ar. bākir*)

bakire (< *Ar. bākire*)

balgam (< *Ar. balġam*)

bāliġ (< *Ar. bāliġ*)

bāliġa (< *Ar. bāliġa*)

bamya (< *Ar. bāmiya*)

becbece (< *Ar.*)

behkele (< *Ar.*)

behken (< *Ar.*)

bekāret (< *Ar.*)

bekîl (< *Ar. bekīl*)

bekûrî (< *Ar. bekūrī*)

bekûriyyet (< *Ar. bekūriyyet*)

benāt (< *Ar.*)

berzûg (< *Ar. berzūġ*)

besere (< *Ar. beṣere*)

betrâ' (< *Ar. betrāʾ*)

betūl (< *Ar. batūl*)

bevle (< *Ar.*)

bevne (< *Ar.*)

bėz (< *Ar. bezz*)

bikir (< *Ar. bikr*)

bikr (< *Ar.*)

billur (< *Ar. billūr*)

bint (< *Ar.*)

biyaz (< *Ar. beyāż*)

bū (< *Ar.*)

bulūġiyyet (< *Ar. bülūġiyyet*)

burzag (< *Ar. burzaġ*)

busat (< *Ar. bisāṭ*)

bünüvvet (< *Ar. bünüvvet*)

büsr (< *Ar.*)

büsre (< *Ar.*)

cāhil (< *Ar.*)

cebin (< *Ar. cabīn*)

cedb (< *Ar.*)

cedd (< *Ar.*)

cedde (< *Ar.*)

ceddet (< *Ar.*)

cederi (< *Ar. cederī*)

cehennem (< *Ar. cehennem*)

cemet (< ? *Ar. cemed*)

cemre (< *Ar. cemre*)

cenīn (< *Ar.*)

cenine (< *Ar. cenīne*)

cere (< *Ar.*)

cereb (< *Ar.*)

cet (< *Ar. cedd*)

cevdet (< *Ar.*)

ceviz (< *Ar. cevz*)

cıbar (< *Ar. cibār*)

cimcime (< *Ar. cumcuma*)

cin (< *Ar. cinn*)

cinah (< ? *Ar. cenāh*)

ciran (< *Ar. cirān*)

cüderi (< *Ar. cüderī*)

cüz (< *Ar. cüz'*)

çel ~ **çer** (< *Ar. şerr*)

dânak (< *Ar. dānāḳ*)

darîr (< *Ar. ḍarīr*)

dava (< *Ar. daʿvā*)

davul (< *Ar. ṭabl*)

debbe (< *Ar. dabba*)

demām (< *Ar.*)

ders (< *Ar. ders*)

dıkk (< *Ar. dıḳḳ*)

dılısma (< *Ar. ṭılısm*)

dima (< *Ar. dimāġ*)

eb (< *Ar. eb*)

ebi (< *Ar. ebī*)

ebkār (< *Ar. ebkār*)

ebter (< *Ar.*)

ebū (< *Ar.*)

ecinli (< *Ar. ecinnī*)

ecred (< *Ar. ecred*)

ecuze (< *Ar. ʿacūze*)

efder (< *Ar. efder*)

ehyef (< *Ar. ehyef*)

ekber (< *Ar.*)

ekmeh (< *Ar.*)

elmas (< *Ar. elmās*)

emanet (< *Ar. emānet*)

emmi (< *Ar. emmi*)

emred (< *Ar. emred*)

erçel (< *Ar. arcal*)

ervâ' (< *Ar. ervāʿ*)

etfal (< *Ar. eṭfāl*)

evlat (< *Ar. evlād*)

falaka (< *Ar. falaḳa*)

fatîm (< *Ar. faṭīm*)

felek (< *Ar. felek*)

fellah (< *Ar. fellāḥ*)

feşal (< *Ar. faşşar*)

fetā (< *Ar. fetā*)

fetk (< *Ar. fatḳ*)

fındık (< *Ar. funduḳ*)

fıskiye (< *Ar. fisḳiyye*)

fıstık (< *Ar. fustuḳ*)

fisal (< *Ar. fiṣāl*)

futa (< *Ar. fūṭa*)

fütüvvet (< *Ar. fütüvvet*)

gala (< *Ar. ḳalʿa*)

gamze (< *Ar. ġamze*)

gay (< *Ar.*)

gıbb (< *Ar. ġıbb*)

ġılmān (< *Ar. ġılmān*)

gılme (< *Ar. ġılme*)

gulâm (< *Ar. ġulām*)

gulfe (< *Ar. ġulfe*)

habel (< *Ar. ḥabel*)

hadâset (< *Ar. ḥadāset*)

hades (< *Ar. ḥades*)

hadım (< *Ar. ḫādim*)

hadîc (< *Ar. ḫadīc*)

hadîce (< *Ar. ḫadīce*)

hafide (< *Ar. ḥafīde*)

hafit (< *Ar. ḥafīd*)

ḫāl (< *Ar.*)

ḫāla (< *Ar.*)

halaza (< *Ar. ḫaraze*)

halfa (< *Ar. ḫalīfe*)

hamam (< *Ar. ḥammām*)

hamaylı (< *Ar. ḥamā'il*)

ḥāmil (< *Ar. ḥāmil*)

ḥamile (< *Ar. ḥāmile*)

ḥaml (< *Ar.*)

hançer (< *Ar. hancer*)

haram (< *Ar. ḥarām*)

hardal (< *Ar. ḫardal*)

haricî (< *Ar. ḫāricī*)

ḫarīd (< *Ar.*)

ḫarīde (< *Ar.*)

hasba (< *Ar. ḥaṣbe*)

hat (< *Ar. ḫaṭṭ*)

hatn (< *Ar. ḫatn*)

ḫatne (< *Ar.*)

hatt (< *Ar. ḫaṭṭ*)

hattân (< *Ar. ḫattān*)

havale (< *Ar. ḥavāle*)

havâmil (< *Ar. ḥavāmil*)

havayı (< *Ar. hevā'ī*)

hazele (< *Ar. ḫazele*)

hece (< *Ar. hicā'*)

helgel (< ? *Ar. ḫalḫāl*)

hış'a (< *Ar. ḥış'a*)

hızânet (< *Ar. ḥıżānet*)

hilb (< *Ar. ḫilb*)

ḫitān (< *Ar.*)

hitânet (< *Ar. ḫitānet*)

humma (< *Ar. ḫummā*)

humre (< *Ar. ḥumre*)

hunnak (< *Ar. ḫunnāḳ*)

ibn (< *Ar.*)

ibne (< *Ar.*)

ʿiddet (< *Ar.*)

iflâ' (< *Ar. iflā'*)

İftisâl (< *Ar. iftiṣāl*)

iftizâz (< *Ar. iftiżāż*)

ihbâl (< *Ar. iḥbāl*)

ihdâr (< *Ar. iḫdār*)

ihmal (< *Ar. ihmāl*)

ihtar (< *Ar. iḫṭār*)

ihtilâm (< *Ar. iḥtilām*)

ihtinân (< *Ar. iḫtinān*)

ihtizân (< *Ar. iḥtiżān*)

ikra (< ? *Ar. iḳrā'*)

iktizâz (< *Ar. iḳtiżāż*)

ilâd (< *Ar. ilād*)

imtihân (< *Ar. imtiḥān*)

imtiyaz (< *Ar. imtiyāz*)

inâs (< *Ar. ināṯ*)

indifa (< *Ar. indifāʿ*)

infitâm (< *Ar. infiṭām*)

inhitâk (< *Ar. inhitāk*)

intikal (< *Ar. intiḳāl*)

irbıḫ (< *Ar. ibrīḳ*)

irṯ (< *Ar. irṯ*)

irsiyyet (< *Ar. irṯiyyet*)

irtikâz (< *Ar. irtikāż*)

İrzâ' (< *Ar. irżāʿ*)

i'sâr (< *Ar. iʿṣār*)

is'âr (< *Ar. iṯʿār*)

ishal (< *Ar. ishāl*)

isiyan (< *Ar. ʿiṣyān*)

İstihlâl (< *Ar. istihlāl*)

istirdâ'(< *Ar. istirżāʿ*)

istiska (< *Ar. istisḳā'*)

itnân (< *Ar. itnān*)

kâ'b (< *Ar. kaʿb*)

ḳābile (< *Ar.*)

kabus (< *Ar. kābūs*)

kadayıf (< *Ar. ḳaṭā'if*)

kala (< *Ar. ḳalʿa*)

kalfa (< *Ar. ḫalīfe*)

kâmile (< *Ar. kāmile*)

kanâzıʿ (< *Ar. ḳanāzıʿ*)

kay (< *Ar. ḳay'*)

kebîr (< *Ar. kebīr*)

kefere (< *Ar. kefere*)

keme (< *Ar. kem'e*)

kenîz (< *Ar. kenīz*)

kerîme (< *Ar.*)

kevâib (< *Ar.kevāʿib*)

kıbâle (< *Ar. ḳıbāle*)

kımat (< *Ar. ḳımāṭ*)

kına (< *Ar. ḥinnā'*)

kırba (< *Ar. ḳırba*)

komat (< *Ar. ḳımāṭ*)

kurabiye (< *Ar. ġureybiyye*)

kurban (< *Ar. ḳurbān*)

kusur (< *Ar. ḳuṣūr*)

kuzat (< ? *Ar. ḳużāt*)

kürsī (< *Ar. kursī*)

küsāḥat (< *Ar.*)

küûb (< *Ar. küʿub*)

küubet (< *Ar. küʿubet*)

lâ-lebenî (< *Ar. lā-lebenī*)

küttāb (< *Ar.*)

lahik (< *Ar. lāḫiḳ*)

laḳīṭ (< *Ar. laḳīṭ*)

lebâ' (< *Ar. lebā'*)

li-ümm (< *Ar.*)

libân (< *Ar. libān*)

lokum (< *Ar. luḳme*)

lulu (< *Ar. lü'lü'*)

lü'lü' (< *Ar.*)

maakka (< *Ar. maʿaḳḳa*)

macun (< *Ar. maʿcūn*)

mahbub (< *Ar. maḥbūb*)

mahdum (< *Ar. maḫdūm*)

mahdume (< *Ar. maḫdūme*)

mahmûm (< *Ar. maḥmūm*)

makas (< *Ar. miḳaṣṣ*)

maskara (< *Ar. masḫara*)

masum (< *Ar. maʿṣūm*)

ma'sûme (< *Ar. maʿṣūme*)

maşallah (< *Ar. mā-şā-Allāh*)

matak (< *Ar. metāʿ*)

maymun (< *Ar. meymūn*)

meğezallah (< *Ar. maʿāẕ'Allāh*)

meftûm (< *Ar. mefṭūm*)

mehaz (< *Ar. meḥaż*)

mehd (< *Ar.*)

mekir (< ? *Ar. münkīr*)

mektup (< *Ar. mektūb*)

melâfîh (< *Ar. melāfiḥ*)

melaike (< *Ar. melāike*)

meled (< *Ar. meled*)

melek (< *Ar. melek*)

melengiç (< *Ar.*)

melez (< *Ar. meles*)

melkut (< *Ar. melḳūṭ*)

melmeket (< *Ar. memleket*)

memecin (< *Ar. ve'n-necmi*)

menbûz (< *Ar. menbūẕ*)

mendil (< *Ar. mendīl*)

meres (< *Ar. mīrāṯ*)

merese (< *Ar. vereṯe*)

meret (< *Ar. mārid*)

meşime (< *Ar. meş ī me*)

mettep (< *Ar. mekteb*)

mevlit (< *Ar. mevlid*)

mevlut (< *Ar. mevlūd*)

mezun (< *Ar. me'z̲ūn*)

mezuniyet (< *Ar. me'z̲ūniyyet*)

mızrak (< *Ar. mizrāḳ*)

miras (< *Ar. mīrās̲*)

muallim (< *Ar. muʿallim*)

muallime (< *Ar. muʿallime*)

muarrız (< *Ar. muʿarrıż*)

muhrıka (< *Ar. muḥriḳa*)

muhtetin (< *Ar. muḫtetin*)

murāhıḳ (< *Ar. mürāhiḳ*)

murzia (< *Ar. murżiʿa*)

muskıt (< *Ar. musḳıṭ*)

mutbıka (< *Ar. muṭbiḳa*)

mutlak (< *Ar. muṭlaḳ*)

muzır (< *Ar. mużirr*)

müdrik (< *Ar. müdrik*)

mü'eddib (< *Ar.*)

mühtecin (< *Ar.*)

mümessil (< *Ar. mumes̲s̲il*)

mürâhik (< *Ar. mürāhiḳ*)

mürâhika (< *Ar. mürāhiḳa*)

mürebbī (< *Ar.*)

mürebbib (< *Ar.*)

mürebbiye (< *Ar.*)

müstelhak (< ?)

müştehât (< *Ar. müştehāt*)

müteʿallim (< *Ar.*)

mütehennic (< *Ar.*)

mütenaʿim (< *Ar.*)

mütevâris (< *Ar. mütevāriṣ*)

müvellid (< *Ar.*)

müvellide (< *Ar.*)

müzâkere (< *Ar. müz̲ākere*)

müzellef (< *Ar.*)

nâbite (< *Ar. nābite*)

nafaḳa (< *Ar. nafaḳa*)

nafata (< *Ar. nafaṭa*)

nâime (< *Ar. nāʿime*)

nazc (< *Ar. nażc*)

nebîr (< *Ar. nebīr*)

nebire (< *Ar. nebīre*)

nebise (< *Ar. nebīse*)

nehme (< *Ar.*)

nesike (< *Ar. nesīke*)

nevâde (< *Ar. nevāde*)

nevale (< *Ar. nevāla*)

nevse (< *Ar. nefsā'*)

nifās (< *Ar.*)

niks (< *Ar.*)

nokta (< *Ar. nuḳṭa*)

pelit (< *Ar. bellūṭ*)

pusat (< *Ar. bisāṭ*)

râbb (< *Ar. rābb*)

râbbe (< *Ar. rābbe*)

radî' (< *Ar. raż*ī*ʿ*)

rahye (< *Ar. raḥye*)

ratbe (< *Ar. raṭbe*)

rażāʿ (< ? *Ar. reżāʿ*)

râzıa (< *Ar. rażıʿa*)

rebîb (< *Ar. reb*ī*b*)

rebîbe (< *Ar. reb*ī*be*)

rebûb (< *Ar. rebūb*)

recūlet (< *Ar.*)

recūliyyet (< *Ar.*)

recül (< *Ar.*)

rehl (< *Ar.*)

reşit (< *Ar. reş*ī*d*)

ruâf (< *Ar. ruʿāf*)

rudaâ (< *Ar. rużaʿā*)

rûhiyye (< *Ar. rūḥiyye*)

rüşd (< *Ar. rüşd*)

sabak (< *Ar. sebaḳ*)

ṣabī (< *Ar.*)

ṣabiyye (< *Ar. ṣab*ı*̄*)

sabu (< *Ar. ṣab*ı*̄*)

sa'fa (< *Ar. saʿfa*)

ṣaġīr (< *Ar. ṣaġ*ı*̄r*)

ṣaġīre (< *Ar. ṣaġ*ı*̄r*)

sâkıt (< *Ar. sāḳıṭ*)

samut (< *Ar. ṣamūt*)

sar (< *Ar. ṣarʿa*)

satır (< *Ar. ṣāṭūr*)

sebak (< *Ar. sebaḳ*)

segir (< *Ar. ṣaġ*ı*̄r*)

sel (< *Ar. seyl*)

selîl (< *Ar. sel*ı*̄l*)

selûl (< *Ar. selūl*)

senaya (< *Ar. senāyā*)

señil (< *T. señil*)

sıbt (< *Ar. sıbṭ*)

sıgar (< *Ar. ṣiġar*)

sıkt (< *Ar. sıḳṭ*)

sınıf (< *Ar. ṣinf*)

sitti (< *Ar. seyideti*)

sual (< *Ar. su'āl*)

subat (< *Ar. subāt*)

sukut (< *Ar. suḳūṭ*)

sultan (< *Ar. sulṭān*)

sûrî (< *Ar. ṣūr*ı*̄*)

sübyan (< *Ar. ṣıbyān*)

sü'lûl (< *Ar. ṣü'lūl*)

sünnet (< *Ar. sunnet*)

sürr (< *Ar.*)

şebāb (< *Ar. şebāb*)

şehit (< *Ar. şehīd*)

şera (< *Ar. şerr*)

şerîk (< *Ar. şerīk*)

şübbân (< *Ar. şübbān*)

tabak (< *Ar. ṭabaḳ*)

tahsin (< *Ar. taḥsīn*)

takiye (< *Ar. ṭāḳiye*)

takliye: (< *Ar. taḳliye*)

taktir (< *Ar. taḳdīr*)

talebe (< *Ar. ṭalebe*)

ṭālib (< *Ar. ṭālib*)

tâlibe (< *Ar. ṭālibe*)

taʿlīm (< *Ar.*)

taltif (< *Ar. talṭīf*)

tandır (< *Ar. tennūr*)

tayîn (< *Ar. taʿyīn*)

tayyar (< *Ar. ṭayyār*)

tebenni (< *Ar. tebennī*)

teberik (< *Ar. tebārek*)

tecavüz (< *Ar. tecāvuz*)

teccal (< *Ar. deccāl*)

tecdî' (< *Ar. tecdīʿ*)

tecdîr (< *Ar. tecdīr*)

tederrüs (< *Ar. tederrüs*)

tedris (< *Ar. tedrīs*)

tedsim (< *Ar. tedsīm*)

teebbî (< *Ar. te'ebbī*)

tehdîn (< *Ar. tehdīn*)

tehennüc (< *Ar.*)

tekke (< *Ar. tekye*)

telebbün (< *Ar.*)

temra (< *Ar.*)

tenâşîr (< *Ar.*)

teneffüs (< *Ar.*)

terbiye (< *Ar.*)

terbiyet (< *Ar.*)

terfî' (< *Ar. terfīʿ*)

teşennüc (< *Ar.*)

tevâlüd (< *Ar. tevālüd*)

tevlîd (< *Ar. tevlīd*)

teyyare (< *Ar. ṭayyāre*)

tıfıl (< *Ar. ṭıfl*)

tilmiz (< *Ar. tilmīẓ*)

timsah (< *Ar. timsāḥ*)

tufeyl (< *Ar. ṭufeyl*)

tufûliyyet (< *Ar. ṭufūliyyet*)

turre (< *Ar. ṭurre*)

ufka (< *Ar. ufḳa*)

uḫt (< *Ar.*)

ukamâ' (< *Ar. ʿuḳamā'*)

ukm (< *Ar. ʿuḳm*)

ʿuḳr (< *Ar.*)

ʿukre (< *Ar. ʿuḳre*)

uskut (< *Ar. sükūt*)

uzbet (< *Ar. ʿuzbet*)

uzûbet (< *Ar. ʿuzūbet*)

üfhûd (< *Ar. üfhūd*)

ümm (< *Ar.*)

ümüldân (< *Ar. ümüldān*)

ünṯā (< *Ar.*)

ürmûle (< *Ar. ürmūle*)

vahma (< *Ar. vaḥmā*)

vālid (< *Ar. vālid*)

valide (< *Ar. vālide*)

vasî (< *Ar. vaṣī*)

velādet (< *Ar. vilādet*)

velayet (< *Ar. velāyet*)

velet (< *Ar. veled*)

velī (< *Ar. velī*)

velîd (< *Ar. velīd*)

velûd (< *Ar.velūd*)

vesayet (< *Ar. veṣāyet*)

vihâm (< *Ar. viḥām*)

vilâdet (< *Ar. vilādet*)

vildān (< *Ar.*)

yemeni (< *Ar. yemenī*)

yerekan (< *Ar. yereḳān*)

yetim (< *Ar. yetīm*)

yetîme (< *Ar. yetīme*)

yitim (< *Ar. yetīm*)

zara (< *Ar. ṣarʿa*)

zatürre (< *Ar. ẕātu'r-ri'e*)

zebellā (< *Ar. zebellā*)

zelîk (< *Ar. ẕelīḳ*)

zemane (< *Ar. zamāne*)

zıbın (< *Ar. zubūn*)

zina (< *Ar. zinā'*)

Farsça Kelimeler

ābile (< *Far.*)

âbist (< *Far. ābist*)

ābistân (< *Far. ābistān*)

ābisten (< *Far. ābistān*)

abistenî (< *Far. ābistenī*)

aferin (< *Far. āferīn*)

amûzende (< *Far. āmūzende*)

armut (< *Far. emrūd*)

aşna (< *Far. āşnā / āşinā*)

ateş (< *Far. āteş*)

ayva (< *Far. ābia*)

azat (< *Far. azād*)

baç (< *Far. bāc*)

bağana (< *Far. baġanak*)

bahar (< *Far. bahār*)

bahşiş (< *Far. baḫşiş*)

balı (< *Fa. bālū*)

basıra (< *Far. bāsire*)

bâzîc (< *Far. bāziçe*)

beççe (< *Far.*)

beçe-dâr (< *Far. beçe-dār*)

beçin (< *Far. būzina*)

bengere (< *Far.*)

bere (< ? *Far. bara*)

berkend (< *Far.*)

bernâ (< *Far. bernā*)

beşenc (< *Far.*)

béyman (< *Far. bī-īmān*)

bıra (< ? *Far. birāder*)

bibi (< *Far. bıbī*)

birader (< *Far. birāder*)

bürnâ (< *Far. bürnā*)

bürnâh (< *Far. bürnāh*)

bürnâk (< *Far. bürnāk*)

büşter (< *Far.*)

cam (< *Far. cām*)

can (< *Far. cān*)

cândâne (< *Far. cāndāne*)

cāne (< *Far.*)

celep (< *Far. celeb*)

ceylan (< *Far. ceyrān*)

cimri (< *Far. cimrī*)

civān (< *Far*)

cîvânî: (< *Far. civānī*)

cufut (< *Far. cehūd*)

cura (< *Far. curra*)

cüce (< *Far. cūja ~ cūca*)

çala (< ? *Far. çaġala*)

çerçeve (< *Far. arg. çār+çūbe*)

çawa (< *Far. cavān*)

çelek (< *Far. çālāk*)

çember (< *Far. çenber*)

çeneb (< *Far.*)

çengi (< *Far. çengī*)

çeşan (< *Far. kāşan*)

çini (< *Far. çīnī*)

çirâğ (< *Far. çirāġ*)

çirkin (< *Far. çirkīn*)

çoban (< *Far. çūbān*)

çura (< *Far. curra*)

dacik (< *Far. tācīk*)

dâdender (< *Far. dādender*)

dâder (< *Far. dāder*)

dadı (< *Far. dādū*)

dânük (< *Far. dānük*)

dāye (< *Far.*)

debistan (< *Far. debistān*)

dıraz (< *Far. dırāz*)

duh (< *Far. duḫ*)

duht (< *Far. duḫt*)

duḫter (< *Far. duḫter*)

duhtere (< *Far. duḫtere*)

dūşīze (< *Far. dūşīze*)

dūşīzegī (< *Far. dūşīzegī*)

ecene (< *Far. ājene*)

efgâne (< *Far. efgāne*)

epürnâk (< *Far. epürnāk*)

esterven (< *Far.*)

evrek (< *Far.*)

ferzend (< *Far.*)

fıta (< *Far. fūta*)

gāhvāre (< *Far.*)

gede (< ? *Far. gedā*)

gerdenâ (< *Far. gerdenā*)

geysu (< *Far. gīsū*)

gonca (< *Far. gonçe*)

gumbar (< *Far. mubār*)

gülle (< *Far. gūla*)

gümen (< *Far. gümān*)

günah (< *Far. gunāh*)

gürbüz (< *Far.*)

hâce (< *Far. ḫāᵛce*)

ḫᵛāher (< *Far.*)

handan (< ? *Far. ḫandān*)

ḫasnı (< *Far.*)

hasta (< *Far. ḫaste*)

hasude (< *Far. āsūde*)

havruz (< *Far. ābrīz*)

hâyîde (< *Far. ḫāyīde*)

hemşire (< *Far. hemşīre*)

horanta (< *Far. ḫōrende*)

huy (< *Far. ḫūy*)

ilibada (< *Far. libāçe*)

iştek (< *Far. iştek*)

izede (< ? *Far. azāde*)

kâkül (< *Far. kākul*)

kase (< *Far. kāse*)

kede (< ? *Far. gedā*)

kel (< *Far.*)

kelek (< *Far. kālak*)

kemha (< *Far. kemhā*)

kemre (< *Far. ḳamra*)

köfte (< *Far. kūfte*)

kös (< *Far. kūs*)

köşe (< *Far. gūşe*)

kûdegî (< *Far. kūdegī*)

kūdek (< *Far.*)

külah (< *Far. kulāh*)

künd (< *Far.*)

lala (< *Far. lālā*)

levent (< *Far. levend*)

löğük (< ? *Far. lōk*)

lüle (< *Far. lūle*)

māder (< *Far.*)

māh (< *Far.*)

mala (< ? *Far. māle*)

markuç (< *Far. mārpīç*)

maşa (< *Far. māşe*)

maya (< *Far. māye*)

mengül (< *Far. mengūş*)

merdim (< ? *Far. merdüm*)

merdümek (< *Far.*)

mıh (< *Far. mīḫ*)

mimbar (< *Far. mebār*)

mum (< *Far. mūm*)

mut (< *Far. mūd*)

nâhid (< *Far. nāhıd*)

nāhide (< *Far. nāhıde*)

nânû (< *Far. nānū*)

nāzenīn (< *Far.*)

nebtīz (< ? *Far.*)

nevber (< *Far.*)

neve (< *Far.*)

nihāl (< *Far.*)

niyâ (< *Far. niyā*)

pakize (< *Far. pākīze*)

palas (< *Far. pelās*)

pamuk (< *Far. panbuḳ*)

parça (< *Far. pārçe*)

paya (< *Far. pāy*)

pâzâc (< *Far. pāzāc*)

peçe (< *Far.*)

pedender (< *Far.*)

peder (< *Far.*)

pelte (< *Far. pālūde*)

pembe (< *Far. penbe*)

perî (< *Far. perī*)

perverde (< *Far.*)

perveriş (< *Far.*)

peşkün (< *Far. pēšxwān*)

piç (< *Far. pīç*)

pirahen (< *Far. pīrāhen*)

pîşkeş (< *Far. pīş-keş*)

pöstek (< *Far. pūstekī*)

puçt (< *Far. puşt*)

püser (< *Far.*)

resīde (< *Far.*)

sebz (< *Far.*)

sepet (< *Far. seped*)

sersām (< *Far. sersām*)

serseri (< *Far. serserī*)

seyman (< *Far. sagbān*)

siper (< *Far. siper*)

sümbül (< *Far. sunbul*)

şāb (< *Far. şābb*)

şakirt (< *Far. şāgird*)

şal (< *Far. şāl*)

şütürek (< *Far.*)

taze (< *Far. tāze*)

tâzegî (< *Far. tāzegī*)

teebbî (< *Ar. te'ebbī*)

tegil (< *Far.*)

terkeş (< *Far. tīrkeş*)

tohum (< *Far. tuḫm*)

tula (< *Far. tōla*)

turunç (< *Far. turunc*)

tut (< *Far. tūt*)

tutu (< *Far. ṭūṭī*)

uhrûn (< *Far. uhrūn*)

uşṭa (< *Far. ustād*)

üstâd (< *Far. ustād*)

vird (< *Far.*)

zemberek (< *Far. zenbūrek*)

zergerdan (< *Far. zer-gerdān*)

zindan (< *Far. zindān*)

Ermenice Kelimeler

abır (< ? *Erm. abril*)

ade (< *Erm.*)

ahcık (< *Erm. ġçig*)

anarat (< *Erm. arat*)

babba (< *Erm. babul*)

babık (< *Erm. babul*)

badıç (< *Erm. patic*)

boci (< *Erm. poçi*)

cacık (< *Erm. cacıg*)

caş (< *Erm. čaš*)

cor (< *Erm. čorel*)

cucul (< *Erm. čuču*)

cücü (< *Erm. čuču*)

çincil (< *Erm. činǰi*)

dabas (< *Erm. tapast*)

dıbıka (< *Erm. t'pła*)

dıga (< *Erm. dıġay*)

dıgasken (< *Erm. tłac'kan*)

dığarık (< *Erm. tġaruk*)

dodik (< *Erm. t'at'ik*)

dodo (< *Erm. t'at'ik*)

ema (< *Erm. ēma*)

eremik (< *Erm. eremik*)

gaga6 (< *Erm.*)

gırgıt (< *Erm. grgit*)

godoş (< *Erm.*)

gogol (< *Erm. kokov*)

ḫaḫaç (< *Erm. xox*)

hamecik (< *Erm. xamačik*)

hıldırik (< *Erm. hltrik*)

hıra (< *Erm. ḫṙa(y)*

hırtık (< *Erm. ḫrtuk*)

hodak (< *Erm. ḫōtaġ*)

hohu (< *Erm. ḫōḫ*)

hol (< *Erm. holov ~ hol*)

hort (< *Erm. ḫort*)

hoşırık (< *Erm. xošruk*)

kaka3 (< *Erm.*)

kandara (< *Erm. kandaray*)

kebe (< *Erm. k'epe*)

kındak (< *Erm. gndak*)

kilik (< *Erm. klik*)

koçor (< *Erm. k'oč'or*)

laylay (< *Erm. laylay*)

manık (< *Erm. manuk*)

mazık (< *Erm. matik*)

mezgep (< *Erm. mazîkap*)

palòl (< *Erm. balul*)

part (< *Erm. p'art'*)

pıtık (< *Erm. pztik*)

pompul (< *Erm. bmbul*)

pöğrek (< *Erm. p'ołorak*)

şogurt (< *Erm.*)

şorik (< *Erm.*)

şörük (< *Erm.*)

tat (< *Erm. t'pła*)

tetek (< *Erm. t'at'ik*)

tıbıka (< *Erm. t'pła*)

tırtıl (< *Erm. t'rt'ur*)

tortor (< *Erm. t'rt'r*)

zéstan (< *Erm. tłac'kan*)

Yunanca Kelimeler

alağaz (< *Yun. logás*)

alay (< *Yun. alayi*)

amata (< *Yun. amada*)

apala (< *Yun. apaló*)

bodiye (< *Yun. po̱día*)

carı (< *Yun. *tzaró ~ tsaró*)

celfin (< *Yun. selkes*)

cımbız (< *EYun.*)

ciye (< *Yun. tía*)

çentiyan (< *EYun. gentiane*)

çıklı (< *Yun. kyklíon*)

çıngıl (<*Yun. atsíngano*)

çiye (< *Yun. tía*)

despinis (< *Yun.*)

doma (< *Yun. d̲óma*)

elemite (< *Yun. enemidi*)

enek (< *Yun. anáka*)

feleke (< *Yun. palaka*)

fidan (< *EYun.*)

filal (< *Yun. felárion*)

filiz (< *EYun.*)

fetüs (< *EYun. foetus*)

fufu (< *Yun. fufú*)

gargara (< *EYun. gargarizō*)

goguca (< *Yun. kokítis*)

gomar (< *Yun. gomár*)

ġopsil (< ? *Yun. kopsi*)

gugul (< *Yun. koukkuli*)

hamsi (< *Yun. χámpsi*)

hırtı (< *Yun. ḫartí*)

hoyrat (< *EYun. χoriátis*)

imbal (< *Yun. emvole*)

ineze (< ? *Yun. aḫnós*)

ingil (< *Yun. íngla*)

İstanbulin (< *Yun. stinpóli*)

kamış (< *Yun. kálamos*)

kapsa (< *Yun. khapsakhı*)

kefal (< *EYun.*)

kereta (< *EYun.*)

keratṣa (< *Yun. kyrátsa*)

kestane (< *EYun.*)

kiritsi (< *Yun. kyrítzis*)

koka (< *EYun. kuka*)

kolapana (< *Yun. kholópno)*

koncolos (< *Yun. koncolos*)

kopali (< *Yun. kopéli*)

kiraz (< *EYun.*)

kuka (< *EYun.*)

kukla (< *EYun.*)

kukul (< *Yun. khoukhoúla*)

kuna (< *Yun. koúnia*)

kutu (< *EYun.*)

küfe (< *EYun.*)

külür (< *Yun. khoulloúri*)

lavta (< *EYun. la'vta*)

lohusa (< *EYun.*)

mariga (< *Yun.*)

midilli (< *EYun.*)

moro (< *Yun.*)

öreke (< *Yun. róka*)

palamut (< *EYun.*)

palikarya (< *Yun. palikária*)

panavır (< ? *Yun. panegiri*)

paskalye (< *EYun. paskalya*)

patik (< *Yun. patikós*)

pedo (< *EYun. pedo*)

pestar (< *Yun. pestárēs*)

pırpıt (< *Yun. peripodi*)

publa (< *Yun. pupulon*)

puli (< *EYun.*)

pulika (< *EYun.*)

rafadan (< *Yun. rofitón*)

salya (< *EYun.*)

sandal (< *EYun. sándalon*)

sınır (< *EYun.*)

şemama (< *EYun. khemōnikhó*)

takunya (< *EYun.*)

tılar (< *Yun. tilári*)

tiki (< *Yun. tik*; < *öz. is. Tikky*)

toloz (< *Yun. dolos*)

tumbak (< *EYun.*)

yultar (< *EYun. ıltar*)

Fransızca Kelimeler

abone (< *Fr. abonné*)

anemi (< *Fr. anémie*)

bambi (< ? *Fr. bambou*)

bisiklet (< *Fr. bicyclette*)

beton (< *Fr. béton*)

ceket (< *Fr. jaquette*)

depo (< *Fr. dépôt*)

domes (< *Fr. domes*)

embesil (< *Fr. imbécile*)

embriyo (< *Fr. embryon*)

ensest (< *Fr. inceste*)

eter (< *Fr. éther*)

galıç (< *Fr. galoche*)

gardiyan (< *Fr. gardien*)

gāz (< ? *Fr. gaze*)

himen (< *Fr. hymen*)

istop (< *Fr. stop*)

jön (< *Fr. jeune*)

kampüs (< *Fr. campus*)

kanadiyen (< *Fr. canadienne*)

kapşon (< *Fr. capuchon*)

karne (< *Fr. carnet*)

kaşalot (< *Fr. cachalot*)

kobra (< *Fr. cobra*)

kolon (< *Fr. colon*)

kontes (< *Fr. comtesse*)

kuzen (< *Fr. cousin*)

kürdan (< *Fr. cure-dent*)

kürtaj (< *Fr. curetage*)

lastik (< *Fr. élastique*)

menenjit (< *Fr. mèningite*)

misket (< *Fr. mousquet*)

moç (< ? *Fr. match*)

not (< *Fr. note*)

tufa (< ? *Fr. tuf*)

pand (< *Fr. bande*)

parka (< *Fr.*)

pasaport (< *Fr. passeport*)

pederasti (< *Fr. péderastie*)

pedofili (< *Fr. pedophilia*)

pelerin (< *Fr. pèlerine*)

prematüre (< *Fr. prématuré*)

prens (< *Fr. prince*)

program (< *Fr. programme*)

raşitik (< *Fr. rachitique*)

raşitizm (< *Fr. rachitisme*)

redingot (< *Fr. redingote*)

sezari (< *Fr. césarienne*)

sezaryen (< *Fr.césarienne*)

sobe (< *Fr. sauvé*)

şarlatan (< *Fr. charlatan*)

torpil (< *Fr. torpille*)

vanda (< *Fr. vandale*)

velespit (< *Fr. vélocipède*)

İtalyanca Kelimeler

aleste (< *İt. allesta*)

bardabaş (< *İt. vardabasso*)

bastarda (< *İt. bastarda*)

bilye (< *İt. biglia*)

bomba (< *İt. bomba*)

covino (< *İt. giovane*)

çambuna (< *İt. zampogna*)

çingo (< *İt. cingue*)

dalya (< *İt. taglia*)

fermene (< *İt. paramano*)

fileke (< *İt. feluca*)

forma (< *İt. forma*)

kaptan (< *İt. capitan*)

kopya (< *İt. copia*)

kukuleta (< *İt. cocoletta*)

kurdele (< *İt. cordella*)

laçka (< ? *İt. lascia*)

laşga (< *İt. lascia*)

malahma (< *İt. malaria*)

marîne (< *İt. marina*)

marnel (< *İt. marinaio*)

martı (< *İt. martin*)

masura (< *İt. misura*)

mayna (< *İt. maina*)

mızıka (< *İt. musica*)

mire (< *İt. mira*)

numara (< *İt. numero*)

tapa (< *İt. tappo*)

tombala (< *İt.*)

Moğolca Kelimeler

abaġa (< *Moğ. abaġa*)

aġa (< *Moğ. aka*)

bėserek (< *Moğ. besereg*)

cağa (< *Moğ. çaka*)

cebe (< *Moğ.*)

ceren (< *Moğ. cegeren*)

çağa (< *Moğ. çağa*)

deve (< *Moğ. temege(n*)

egeçi (< *Moğ.*)

enege (< *Moğ. ege*)

öbeke (< *Moğ.*)

suna (< *Moğ. sona*)

Romanca Kelimeler

cabar (< *Rom. capari / zapari*)

cibar (< *Rom. cabar / şopar*)

çay (< *Rom.*)

çoni (< *Rom.*)

dale (< *Rom.*)

gacı (< *Rom.*)

pale (< *Rom.*)

şomba (< *Rom.*)

kanka (< *Rom. konka*)

kayarto (< *Rom.*)

şopar (< *Rom.*)

şopdik (< *Rom.*)

şorolo (< *Rom.*)

şugar (< *Rom.*)

todi (< *Rom.*)

Sanskritçe Kelimeler

açarya (< *Sansk. acarya*)

avurda (< *Sansk. dhātri*)

baḫşi (< *Sansk. bhiksu*)

biber (< *Sansk. pippali*)

çit (< *Sansk. çitrá*)

ġuru (< *Sansk. guru*)

talaka (< *Sansk. tilgen*)

Slavca Kelimeler

çoçka (< *Rus. tsutska*)

haymana (< *Bulg.*)

ḥulap (< *Ukr. hlap*)

kapaniçe (< *Slav., Bulg. kapāniçe*)

kıray (< *Bulg. krádl'o*)

kobak (< *Slv. òkamak*)

yunaḳ (< *Sırp. Hırv*)

mocuk (< *Slv. matsúkhı*)

şapka (< *Rus.*)

paska (< *Slv. pās* > **paska*)

pelana (< *Slv. pellená*)

şubara (< *Slv. shúbara*)

teta (< *Slv. téta*)

Çince Kelimeler

day2 (< *Çin. t'ai*)

şabi (< *Çin. sha-mi*)

taişi (< *Çin. ta'itzū*)

taysu (< *Çin. t'ai tzu*)

titsi (< *Çin. ti-tsu*)

İngilizce ve Almanca Kelimeler

blazer (< *İng.*)

çarliston (< *İng. Charleston*)

filinta (< *Alm. flinte*)

general (< *Alm.*)

futbol (< *İng. footbaal*)

hippi (< *İng. hippy*)

kep (< *İng. cap*)

şvester (< *Alm. schwester*)

Diğer Alıntı Kelimeler

biçi (< *Gür.*)

çıpa (< *Gür. çipi*)

çura (< *Tat.*)

irzi (< *Sogd. rizai*)

kıro (< *Kürt. kuro*)

ḳuştr (< *Sogd. gwyştr*)

mar (< *Süry.*)

püçük (< *Kürt. pıçûk*)

şura (< *Tat.*)

Çocuk Dilindeki Kelimeler

aa (< *çoc. dil.*)

aba1 (< *çoc. dil.*)

abba1 (< *çoc. dil.*)

aççi et- (< *çoc. dil.*)

aggū (< *çoc. dil.*)

agu (< *çoc. dil.*)

ağıñhu (< *çoc. dil.*)

ağu (< *çoc. dil.*)

aḫ etmek (< *çoc. dil*)

apo (< *çoc dil.*)

ʿappiş (< *çoc dil.*)

apu (< *çoc. dil.*)

attā (< *çoc. dil.*)

attacık (< *çoc. dil.*)

aydede (< *çoc. dil.*)

baba (< *çoc. dil.*)

babak (< *çoc. dil.*)

baş baş (< *çoc. dil.*)

bav (< *çoc. dil.*)

be (< *çoc. dil.*)

bebe (< *çoc. dil*)

bec (< *çoc. dil.*)

bıbık (< *çoc. dil.*)

bıcı bıcı (< *çoc. dil.*)

bıcık (< *çoc. dil.*)

bıhlamak (< *çoc. dil.*)

bık etmek (< *çoc. dil.*)

bılıẖ (< *çoc. dil.*)

bib bib (< *çoc. dil.*)

bibi (< *çoc. dil.*)

bibis (< *çoc. dil.*)

bici (< *çoc. dil.*)

bici bici (< *çoç. dil.*)

bilbili (< *çoc. dil.*)

biş (< *çoc. dil*)

bişşa (< *çoc. dil.*)

bobbak (< *çoc. dil.*)

bobo (< *çoc. dil.*)

bom olmak (< *çoc. dil.*)

bö (< *çoc. dil.*)

böö (< *çoc. dil.*)

bu (< *çoc. dil.*)

bubu (< *çoc. dil.*)

buçu (< *çoc. dil.*)

budu (< *çoc. dil.*)

bum (< *çoc. dil.*)

bumbu (< *çoc. dil.*)

buppu (< *çoc. dil.*)

buva (< *çoc. dil.*)

bübü (< *çoc. dil.*)

cıcı (< *çoc. dil.*)

cıs (< *çoc. dil.*)

cıs etmek (< *çoc. dil.*)

cıs olmak (< *çoc. dil.*)

cız1 (< *çoc. dil.*)

cız etmek (< *çoc. dil.*)

cibbe (< *çoc. dil.*)

cice (< *çoc. dil.*)

cici (< *çoc. dil.*)

cicibici (< *çoc. dil.*)

cicibaba (< *çoc. dil.*)

cicibici (< *çoc. dil.*)

cicimama (< *çoc. dil.*)

ciit (< *çoc. dil*)

çip çip (< *çoc. dil*)

çip çip etmek (< *çoc. dil*)

çipi çipi (< *çoc. dil.*)

ciş (< *çoc. dil.*)

cucu (< *çoc. dil.*)

çap çap (< *çoc. dil.*)

çeç (< *çoc. dil.*)

çeçik (< *çoc. dil.*)

çeh (< *çoc. dil.*)

çiçi (< *çoc. dil. cici*)

çiş (< *çoc. dil.*)

çiş çiş (< *çoc. dil.*)

çive (< *çoc. dil.*)

çoçu (< *çoc. dil.*)

çöç (< *çoc. dil.*)

çöççü (< *çoc. dil.*)

çüç etmek (< *çoc. dil.*)

çüş çüş (< *çoc. dil.*)

çüşük (< *çoc. dil.*)

dad (< *çoc. dil.*)

dadak (< *çoc. dil.*)

dādi (< *çoc. dil.*)

dāh (< *çoc. dil.*)

dahdah (< *çoc. dil.*)

dal dal (< *çoc. dil.*)

dattâ (< *çoc. dil.*)

dede (< *çoc. dil.*)

deh deh2 (< *çoc. dil.*)

depte (< *çoc. dil.*)

dudu1 (< *çoc. dil.*)

düdü (< *çoc. dil.*)

düm (< *çoc. dil.*)

düt (< *çoc. dil.*)

düt düt (< *çoc. dil.*)

ebek (< *çoc. dil.*)

ebice1 (< *çoc. dil.*)

ecūū (< *çoc. dil.*)

ecü (< *çoc. dil.*)

eee (< *çoc. dil.*)

eeeh (< *çoc. dil.*)

eesi (< *çoc. dil.*)

eh (< *çoc. dil.*)

eh etmek (< *çoc. dil.*)

ek (< *çoc. dil.*)

el çıp etmek (< *çoc. dil.*)

el göğüste olmak (< *çoc. dil.*)

elini açmak (< *çoc. dil.*)

gaga6 (< *çoc. dil.*)

gak (< *çoc. dil*)

gakga (< *çoc. dil*)

gıgı (< *çoc. dil*)

gığh etmek (< *çoc. dil.*)

gıkkı (< *çoc. dil.*)

gıt gıt (< *çoc. dil.*)

giç etmek(< *çoc. dil*)

goggo (< *çoc. dil.*)

gucmak (< *çoc. dil.*)

guk (< *çoc. dil.*)

gulu gulu (< *çoc. dil.*)

güldürbaba (< *çoc. dil.*)

güldürek (< *çoc. dil.*)

gürgürdede (< *çoc. dil.*)

habba (< *çoc. dil.*)

habbak (< *çoc. dil.*)

habıç etmek (< *çoc. dil.*)

habık etmek (< *çoc. dil.*)

halli (< *çoc. dil.*)

ham etmek (< *çoc. dil.*)

ham ham (< *çoc. dil.*)

hap (< *çoc. dil.*)

hap demek (< *çoc. dil.*)

hap etmek (< *çoc. dil.*)

hap hap etmek (< *çoc. dil.*)

happak (< *çoc. dil.*)

happecik (< *çoc. dil.*)

hapuş etmek (< *çoc. dil.*)

haputlamak (< *çoc. dil.*)

hav hav (< *çoc. dil.*)

hevis (< *çoc. dil.*)

hıcı (< *çoc. dil.*)

hobba gitmek (< *çoc. dil.*)

hobbaca eylemek (< *çoc. dil.*)

hoppa (< *çoc. dil.*)

hoppacık (< *çoc. dil.*)

ḫortdaḫ (< *çoc. dil.*)

ḫortdanboz (< *çoc. dil.*)

hoşhoş (< *çoc. dil.*)

huku (< *çoc. dil.*)

ınnak (< *çoc. dil.*)

kaka1 (< *çoc. dil.*)

kakaç (< *çoc. dil.*)

karakul (< *çoc. dil.*)

kıbılamak (< *çoc. dil.*)

kıh (< *çoc. dil*)

kimece (< *çoc. dil*)

kucak kucak (< *çoc. dil*)

kuçu (< *çoc. dil.*)

kuçu kuçu (< *çoc. dil.*)

kuku (< *çoc. dil.*)

kukuriku (< *çoc. dil.*)

kuma etmek (< *çoc. dil.*)

lol (< *çoc. dil.*)

lol etmek (< *çoc. dil.*)

ma (< *çoc. dil.*)

maacik (< *çoc. dil*.)

macıcık (< *çoc. dil*.)

maç (< *çoc. dil*.)

mahhacık (< *çoc. dil*.)

mama (< *çoc. dil*.)

mamalık (< *çoc. dil*.)

mamık (< *çoc. dil*.)

meme (< *çoc. dil*)

memmen (< *çoc. dil*.)

mezar yazısı (< *çoc. dil*)

mini mini (< *çoc. dil*.)

mo (< *çoc. dil*.)

mom olmak (< *çoc. dil*.)

moma (< *çoc. dil*.)

momo (< *çoc. dil*.)

momoç (< *çoc. dil*.)

mö (< *çoc. dil*.)

muç (< *çoc. dil*.)

muçu (< *çoc. dil*.)

nam nam (< *çoc. dil*.)

namna (< *çoc. dil*.)

nemnecık (< *çoc. dil*.)

nen (< *çoc. dil.*)

nennen (< *çoc. dil*.)

ninni (< *çoc. dil.*)

obba (< *çoc. dil.*)

oh oh (< *çoc. dil*.)

oşoş (< *çoc. dil*.)

öcü böcü (< *çoc. dil*.)

ök (< *çoc. dil*.)

ökte (< *çoc. dil*.)

pap (< *çoc. dil*.)

papa (< *çoc. dil.*)

papiş (< *çoc. dil*.)

pat eylemek (< *çoc. dil*.)

patacık (< *çoc. dil*.)

pati (< *çoc. dil.*)

paya (< *çoc. dil*.)

Pʿeḥ pʿeḥpiş (< *çoc. dil.*)

pıḫ etmek (< *çoc. dil.*)

pıḫ pıḫ etmek (< *çoc. dil.*)

pıt pıt: (< *çoc. dil*.)

pipi (< *çoc. dil.*)

pis (< *çoc. dil*.)

pisi pisi (< *çoc. dil.*)

piş (< *çoc. dil.*)

pişi (< *çoc. dil.*)

piş piş (< *çoc. dil.*)

popo (< *çoc. dil*.)

pupu (< *çoc. dil*.)

rap rap (< *çoc. dil*.)

şi etmek (< *çoc. dil*.)

tak tak baba (< *çoc. dil.*)

tata (< *çoc. dil.*)

tatı (< *çoc. dil.*)

tatıcak (< *çoc. dil.*)

tay tay (< *çoc. dil.*)

tık tık (< *çoc. dil.*)

tita (< *çoc. dil.*)

tumba (< *çoc. dil.*)

uf (< *çoc. dil.*)

uf etmek (< *çoc. dil.*)

uf olmak (< *çoc. dil.*)

ufu (< *çoc. dil.*)

ufo (< *çoc. dil.*)

uhu (< *çoc. dil.*)

üürü (< *çoc. dil.*)

vak vak: (< *çoc. dil.*)

vırak vırak (< *çoc. dil.*)

vız vız (< *çoc. dil.*)

vovolo (< *çoc. dil.*)

3.1.2. Türemiş Kelimeler

Türemiş kelimeler, kelime türetme yoluyla elde edilir. Bu yol, kelime kök ve gövdelerine ekler getirilerek değişik anlamda yeni kelimeler yapma yoludur (Korkmaz, 2007: 31). Çocukla ilgili kelimelerin dilimizde mevcut olan isimden isim, isimden fiil, fiilden isim ve fiilden fiil yapma eklerini aldığı görüldü. Çalışmamızda, yapım eki incelemesi kelime ve kelime grubu düzeyindeki birliklerde yapılmıştır, yapım eklerini alan tüm kelimeler listelenmek yerine, örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

3.1.2.1. Yapım Ekleri

3.1.2.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

İsimden isim yapma ekleri isim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan yapım ekleridir. Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenir (Ergin, 1997: 154). İsim kök ve gövdelerinden türetme yapacak eklerin bir kısmı çok işlek, bir kısmı ise az işlektir. Bir kısım ekler ise ölü eklerdir. Bugün artık bunların yeni türetme yapma özellikleri kaybolmuştur (Korkmaz, 2007: 33).

+A

İşleklik sahası dar bir ektir. Cumhuriyet döneminden sonra eklendiği kelimeye ‘’ilgili olma, dayanma’’ işlevi katan terim niteliğinde bazı sözler yapılmıştır: *erke* ‘’güç, kudret’’, *göze* ‘’hücre’’, *komuta, türe* ‘’töre, örf, adet, hukuk’’, *tüze* ‘’adalet’’gibi (Korkmaz, 2007: 33). Ek, ad kök ya da gövdesine getirilerek isim soylu sözcükler kurar: *güre* (güç, kuvvet), *öge* (büyükanne) (Özek, 2003: 6).

önecik < ön+e+cik tuna < tun+a

töre < tör+e

+aç

Eklendiği kelimeye büyütme ve küçültme işlevi katan vurgulu bir ektir. Ad ve sıfat niteliğindedir (Korkmaz, 2007: 34). Tespit ettiğimiz sınırlı örneklerde benzetme ve ilgi fonksiyonu ön plandadır.

aktopaç < aktop+aç domaç < dom+aç

+agu (< +A-gI) (> ağı, ak)

İsimden fiil türeten +*a*- eki ile fiilden isim türeten -*gI* ekinin kaynaşmasından oluşmuş, isimden isim ve sıfat türeten birleşik bir ektir. Bugün ek bu biçimiyle işlek değildir. Ancak Türkiye Türkçesine, eski dönemlerde yapılan kelimelerle birlikte girmiştir (Korkmaz, 2007: 34). Nişanyan’a göre fiil ekidir. İşlevi açık değildir, Eski Türkçede az sayıda örnekte görülür (Nişanyan, 2009: 696).

bozak < buz+agu kırağıya < kır+agu+ya

dumağı < tum+agu

+Ak

Eski Türkçedeki +*GAk* küçültme ve kuvvetlendirme ekiyle ilişkisi olan bu ek de genellikle tek heceli kelimelere gelerek benzetme ve küçültme işleviyle az sayıda isimler türetmiştir (Korkmaz, 2007: 35).

akbambalak < akbambul+ak

dombalak < tombul+ak

budaklu < but+ak+lı

kısrak < kısır+ak

cemenek < cam+en+ek

+Al

İşlek olmayan sıfat yapımında kullanılan bir ektir.

özel < öz+el vesayet

sanal < san+al

pampal < pamp+al

+An

Bu ek işlek olmayan ancak bir iki örnekte görülen bir ektir. (Ergin, 1997: 174). Eski Türkçede bağlılık, güçlendirme ve çokluk görevindeki bir ekin Türkiye Türkçesine uzanmış ve kökle kaynaşarak canlılığını yitirmiş bir kalıntısı niteliğindedir (Korkmaz, 2007: 35). Küçültme fonksiyonunda da kullanılır.

eren < er+en

oġ(u)l+an > oğlan

göden < göt+(e)n

sazan < saz+(a)n

+Aş

İşlek olmayan bir ektir, ilgi ifadesi katar.

güneş < gün+eş duası

+Az

Addan, küçültme işlevinde adlar türeten bir ektir. İşlek değildir. Ek, eklendiği kökle kaynaşıp kalıplaşmıştır (Korkmaz, 2007: 36). İlgi ifadesi de katar (Ergin, 1997: 177). Tahsin Banguoğlu, bu ekin yazı dilinde yaygın olmadığını, Anadolu ağızlarında daha canlı görüldüğünü belirttikten sonra Eski Osmanlıcadaki -*cük* küçültme ekiyle -*icek* zarf fiil ekini uzatan -*ez* de aynı ek olmalıdır, der (Banguoğlu, 2004: 175).

alazlama < al+az+lama

ayaz < ay+az

belezek < bel+ez+ek

dübez < düb+ez düb+ez

+CA

Aslında bir çekim eki olan bu ek, klişeleşerek veya fonksiyon değiştirerek eskiden beri yapım eki hâlinde de kullanılmaktadır (Ergin, 1997: 215). Eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma görevinde kullanılıp sıfat, zarf ve adlar türetir (Korkmaz, 2007: 36). Ekin *ebecelik, ergencelik, bayramçalık* örneklerinde *+lık, +lik* isimden isim yapma ekiyle genişletilmiş, işlevi aşınmış şekilleri de vardır. Ek, işlev zayıflığından kaynaklı, *boğmaca* gibi hastalık adları yanında, *-AsI* sıfat fiil ekine gelerek *bitmeyesice* gibi kargışlar da yapar.

akcana < ak+ça ana

alaca > ala+ja

balaca < bala+ca

bitmeyesice < bitmiyesi+ce

düllice < dülli+ce

ebecelik < ebe+ce+lik

emerce < emer+ce

ergencelik < ergen+ce+lik

karaca < atlı ḳara+ca

kızılca < kızıl+ca

+CAk

Bu ek Türkçede başlangıçtan beri kullanılan fakat işlekliği gittikçe azalan bir ektir. Yapım eki olarak fonksiyonu küçültme ve sevgi ifade etmektir. *+ca* ekinin *+ok* pekiştirme ekiyle kaynaşmasından oluşmuştur (Korkmaz, 2007: 39).

bacak < bag+çak

boycak < boy+cak

çocukçak < çocuk+çaḳ

damakcak < damak+cak

encek < enik+cek

fındıcak < fındık+cak

pamucak < pamuk+cak

üğrümcek < üğrüm+cek

+can

Çok işlek olmayan bir ektir. Sevgi anlamı dışında, çeşitli varlıkları karşılayan isimler de yapar.

abacan < aba+can

balacan < bala+can

solu+can+ı > solucanı

+CI, +CU

Adlara gelerek bir nesneyi, bir işi veya bir sanatı kendisine meslek ve uğraşı olarak seçmiş olanları gösteren adlar türetir (Korkmaz, 2007: 41). Bu ek Türkçede eskiden beri kullanılan ve işlekliğini kaybetmemiş olan isimden isim yapma eklerindendir (Ergin, 1997: 157).

abaçı < aba+çı

aminci < amin+ci

anacı < ana+cı

askercilik < asker+ci+lik

bacıcı < bacı+cı

bızgıncı < bızgın+cı

bülükçü < bülük+çü

emzikçi < emzik+çi

+cığaz, +cüğez

Küçültme ve sevgiden başka merhamet, şefkat ve acıma gösterir. İşlekliğini kaybederek yerini *-cağız, -ceğiz* ekine bırakmıştır (Ergin, 1997: 166).

atcığaz < at+cığaz

ercüğez < er+cüğez

+CIk, +CUk

Adlara ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma ifadesi katan bir ektir. (Korkmaz, 2007: 43). Bu ek Batı Türkçesinin başından beri görülen ve son zamanlarda çok işlek hâle gelmiştir (Ergin, 1997: 163). Bu eki alan bazı yapılar ise terim niteliğindedir. Terim niteliğindeki yapılar arasında *kızılcık* gibi çocuk hastalıklarıyla ilgili olanlar da vardır.

agucuk < agu+cuk

amacik < ame+cik

attacık < atta+cık

bağcık < bağ+cık

balaçuk < bala+çuḳ

böcük < bö+cük bö+cük

kızılcık < kızıl+cık

selçik < sel+cik

+CIl, +CUl (> cılı)

Ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı ve vurgulu az işlek bir ektir. Eklendiği ada ‘’bir şeye düşkünlük, alışkanlık, bağımlılık’’ anlamları katar (Korkmaz, 2007: 44). Ekin, *+cılı* şeklinde genişletilmiş bir varyantı, *ayakçıl*, *gökçül* gibi benzerlik, yakınlık işlevinde kullanıldığı örnekleri ve *soncul* gibi terim niteliği kazanmış bir şekli tespit edildi.

anacıl < ana+cıl

anacılı < ana+cıl+ı

ayakçıl < ayak+çıl

babacıl < baba+cıl

gökcül < gök+cül

soncul < son+cul

+cın, +cun (> cum)

Addan ad türeten ve işlevce *+cIl, +cUl* ekine benzeyen vurgulu bir ektir. İşlek değildir Genellikle ekin Türkiye Türkçesine eski dönemlerin bir kalıntısı olarak geldiği tahmin edilmekte ise de ekin Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde görülmemesi bu ihtimali zayıflatmaktadır (Korkmaz, 2007: 45). *Bıldırcın* örneğinde kuş adı *dokurcun,* örneğinde ise oyun adı türettiği görülmektedir.

bıldırcın < bıldır+cın

dokurcun < dokur+cun

dokurcum < dokur+cum

tıkırcın < tıkır+cın

+ç (> ş)

İşlek olmayan eklerdendir. Anlamında kuvvetlendirme fonksiyonu vardır. Eski Türkçede de Batı Türkçesinde de hep *-ç* şeklindedir (Ergin, 1997: 175). Ekin Anadolu ağızlarında *anaş* şeklinde fonetik değişime uğramış kullanımı da mevcuttur. Tespit

ettiğimiz *abaç, anaç, ataç, babaç* gibi örneklerde daha çok akrabalık adlarına geldiği ve ‘’bir şeye benzeme, soyca çekme’’ anlamında isim ve sıfatlar türettiği görülmektedir.

abaç < aba+ç

anaç < ana+ç

anaş < ana+ş

ataç < ata+ç oġul

babaç < baba+ç yapılı

ebeç < ebe+ç

ekeç < eke+ç

gebeç < gebe+ç

+dAk (< +dA-k) (> +dag, +dağ, +daḫ)

İşlek olmayan bir ektir. Genellikle nesne ve araç gereç adı yapar. Tespit ettiğimiz örneklerde temel işlevine paralel kullanımları dışında bebeğin başındaki yumuşak kısmı ‘’bıñgıldag’’ ve anne karnında ölen çocuğu ‘’gebedek’’ karşılayan terim niteliğinde adlar yaptığı görülmektedir.

aygırdak < aygır+dak

bağırdak < bağır+dak

bıñgıldag < bıñgıl+dag

cıngıldak < cıngıl+dak

çaḳıldaḳ < çaḳıl+daḳ

gebedek < gebe+dek

+dAş

Addan ‘’ortaklık, beraberlik’’ bildiren ad ve sıfatlar türeten bir ektir (Korkmaz, 2007: 46). Türkçede eskiden beri kullanılan, sahası çok geniş olmamakla beraber bir tip isim yapmakta işlekliğini daima muhafaza eden ve örnekleri son zamanlarda artmış bulunan bir yapım ekidir. Ekin asıl fonksiyonu eşlik, ortaklık ifade etmek olup mensubiyet, bağlılık fonksiyonu ondan çıkmıştır (Ergin, 1997: 167).

agadaş < aga+daş

ağdeş < ağ+deş

amidaş < ami+daş

hoşdaş < hoş+daş

ḳañdaş < ḳañ+daş

okuldaş < okul+daş

+dıç

İşlek olmayan bir ektir. Bir örnekte tespit edildi. Besim Atalay ekin sıfattan sıfat yaptığını ifade eder (Özek, 2003: 18).

sağdıç < sağ+dıç

+dIn, +dün (> +dünü)

Sayı adlarına gelen işlek olmayan bir ektir. Tespit ettiğimiz örneklerde ilk sözcüğüne gelerek doğan birinci çocuğu karşılayan ad türetmiştir.

ilkidin < ilki+din

ilküdün < ilkü+dün

ilküdünü < ilkü+dün+ü

+dIrIk, +duruk

İnsan ve hayvanlara ait organ adlarına gelerek işin yapılmasını sağlayan araç, gereç vb. adlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 46). Banguoğlu'na göre *dur-* fiilinden tutan anlamında bir birleşenden gelmiş olmalı (Banguoğlu, 2004: 171). Tespit edebildiğimiz yapılarda *cığındırık, dilbedirik* gibi oyun adı yanında, benzetme yoluyla çocuğun fizikî özelliğini ve karakterini karşılayan *uzunduruk, cıbındırık şeklinde* terim niteliğinde adlar da türetmiştir.

cıbındırık < cıbın+dırık

cığındırık < cığın+dırık oyunu

dilbedirik < dilbe+dirik

uzunduruk < uzun+duruk

+düz

İşlevi kesin olarak bilinmeyen ölü bir ektir. Eski Türkçede de işlek değildir. Her hâlde Eski Türkçeden daha eski döneme ait bir ek türü olmalıdır (Korkmaz, 2007: 47). Bir oyun adında örneği tespit edildi.

gündüz < gün+düz

+ey

İşlek olmayan eklerdendir.

üvey < ög+ey

+GA (> +ğa, +va)

İşlek olmayan bir ektir. Eskiden beri, donmuş olarak iki kelimede bulunur (Ergin, 1997: 175). Gabain ise içerdiği sesler bakımından yaklaşma hâli ekiyle aynı olduğunu ifade eder (Gabain, 2007: 45). Tespitlerimizde *eserge, tutarga* gibi hastalık isimleri yanında *sığva, cıbırga* gibi bebeğin ve çocuğun karakterine ve gelişimine yönelik isimler de türettiği görülmüştür.

başka < baş+ka

cıbırga < cıbır+ga

sığva < *çıp+ga

eserge < eser+ge

tutarğa < tutar+ga

+gaç

Yaygın olmayan bir ektir. Ağaç kelimesinde örneği tespit edilmiştir.

ı+gaç+ım > ağacım

+GAn

İşlek olmayan bir ektir.

üçgen < üç+gen yemeni

baş+kan+ı > başkanı

+gun

Eski Türkçede sınırlı sayıda akrabalık adlarına gelen işlek olmayan bir ektir. Tespit edilen örnekte, bir nitelik adından o niteliği bünyesinde taşıyan bir sıfat türetmiştir.

toygun < toy+gun

+ı

Tespit edilen örneklerde tek heceli yansıma sözcüklerden zarflar türetmiştir.

cıdı cıdı < cıd+ı cıd+ı

çatı patı < çat+ı pat+ı

+Ik, +k

Genellikle +*Ir* ekiyle kurulmuş ses yansımalı köklere gelir. Küçültme anlamında bazı ad ve sıfatlar türetir (Korkmaz, 2007: 47).

balak < bala+k

bebek < bebe+k

bıcırık < bıcır+ık

dozirik < dozir+ik

fırfırık < fırfır+ık

fıskırık < fıskır+ık

vızvırık < vızvır+ık

+Il

Ses yansımalı köklerden ikincil biçimler oluşturan bir ektir (Korkmaz, 2007: 47-48). Tespit edilen örneklerde ses yansımalı köklerden daha çok çocuğun ağlaması, mırıldanması ve konuşmasıyla ilgili adlar türetmiştir.

bıcıl bıcıl < bıc+ıl bıc+ıl

bıdıl bıdıl < bıd+ıl bıd+ıl

cağıl cuğul < cağ+ıl cuğ+ul

cıdıl cıdıl < cıd+ıl cıd+ıl

cığıltı < cığ+ıl+tı

cırıltı < cır+ıl+tı

dığıl dığıl < dığ+ıl dığ+ıl

+Ir

Ses yansımalı köklerden yeni türetmeler yapılabilmesi için gövde oluşturan bir ektir (Korkmaz, 2007: 48). Tespit edilen örneklerde +*Il*, +*Ul* eki gibi, ses yansımalı köklere gelerek daha çok çocukların çıkardıkları seslerle alakalı isimler ve fiiller türetmiştir.

bıcırık < bıc+ır+ık

cızırdak < cız+ır+dak

ıkıran- < ık+ır+a-n-

mıkırdan- < mık+ır+dan-

vengirti < veng+ir+ti

vıcırdaş- < vıc+ır+daş-

+kek

İşlek olmayan eklerdendir. Eski Türkçede örnekleri daha çoktu. Bu ekte, kökün anlamını belirginleştiren bir kuvvetlendirme, bir belirtme fonksiyonu olduğu anlaşılıyor (Ergin, 1997: 176). Eski Türkçedeki örneklerde küçültme ve kuvvetlendirme bildirir (Gabain, 2007: 45).

er+kek > erkek

+ki, +kü

Bu ek, isimlerden temsil ve vasıf isimleri yani zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yapar. Başlıca fonksiyonu, bulunma, bağlılık ve aitlik ifade etmektir (Ergin, 1997: 161) Tespit ettiğimiz örneklerde sıfat yapma işlevinin ağır bastığı görülüyor.

bezelerdeki < bezelerde+ki şişlik

dünkü < dün+kü çocuk

emzikteki < emzikte+ki çocuk

koruma altında+ki > altındaki çocuk

+kına

Küçültme isimleri yapan bir ektir.

kiçkine < kiç+kine

+ko

Anadolu ağızlarında kullanılan, küçültme ve sevgi bildiren bir ektir.

ālaçko < ālaç+ko

aniko < ani+ko

anuḳo < anu+ḳo

+l

Benzerlik gösteren adlardan ad ve sıfatlar türeten ölü bir ektir. Moğolca kökenli olduğu olduğunu iddia edenler de var (Korkmaz, 2007: 49). Tespit edilen örneklerde daha çok *aba ~ apa* sözcüğüne gelerek çocuğun gelişimiyle ilgili adlar türetmiştir.

abalak < apa+l+ak

apalaklaş- < apa+l+ak+laş-

apalaklan- < apa+l+ak+lan-

töngül < töngü+l

+lAk (< +lA-k)

İsimden fiil türeten +*lA*- ekiyle fiilden sıfat yapan -*k* ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir. Yalnız, ek kaynaşmaya uğradıktan sonra +*lAk* biçimiyle özel bir nitelik kazanarak çeşitli ad ve sıfatlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 50). *Pırtlak, zıplak* gibi çeşitli insan tiplerini, niteliklerini belirten sıfatlar yanında *çömlek, tırlak* gibi oyuncak ve oyun adlarının türetilmesinde de kullanıldığı görülmektedir.

bağırtlak < bağırt+lak

çömlek < çöm+lek

gömlek < al göm+lek

pırtlak < pırt+lak

tırlak < tır+lak

toslak < tos+lak

zıplak < zıp+lak

+lama (< +la-ma)

İsimden fiil türeten +*lA*- ekiyle fiilden isim türeten -*mA* ekinin kaynaşmasından oluşmuş birleşik bir ektir. Bu ekin içindeki -*mA* eki kaynaşma sırasında, fiilden hareket isimleri yapma özelliğini kaybederek -*lAmA* biçimiyle yeni bir ek niteliği kazanmıştır (Korkmaz, 2007: 50). Bu birleşik ek, bir sıra sıfatlara gelerek zarf ve sıfat olan kelimeler yapar (Banguoğlu, 2004: 187). Bu ekin *tuzlama, kırklama* gibi çocukla ilgili düzenlenen ritüellerde *alazlama ve dağlama* gibi hastalık adları ve hastalığa yönelik uygulanan tedavi yöntemlerinde daha çok kullanıldığı görüldü. Bir örnekte de +*cI* isimden isim yapma ekiyle genişletilmiştir.

alazlama < alaz+lama

buzalamacı < buza+lama+cı

dağlama < dağ+lama

duzlama < duz+lama

kırklama < kırk+lama

tuzlama < tuz+lama

+lAr

-*lAr* eki bir işletme ekidir. Adlarda ve fiillerde çokluk gösterir. Yalnız bu ek bir yandan da gösterdiği ‘’çokluk’’ özelliği dolayısıyla sınıf değiştirerek yer yer eklendiği sözlere kurallı özel anlamlar kazandıran bir yapım ekine dönüşmüştür (Korkmaz, 2007: 52). Tespit edilen yapılarda bu ek, daha çok aynı düşünce ve anlayışta olanları, çeşitli meslek gruplarını gösteren topluluk adları türetmiştir.

deri ceketli+ler > ceketliler

ilahiciler < ilahici+ler

kimsesizler < kimsesiz+ler

meşin ceketli+ler > ceketliler

ünlüler < ünlü+ler oyunu

+laz (< +la-z)

Yansımalı sözlere gelerek isimden fiil yapan +*lA*- ekiyle fiilden isim yapan -*z* ekinin kaynaşmasından oluşmuş görünen bu ek, kaynaşmadan sonra isimden isim türeten bir ek niteliği kazanmıştır. Daha çok halk dilinden konuşma ve yazı diline geçmiş bir ek türü olarak genellikle ‘’aşağılama’’ anlamı veren bazı sıfatlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 53). Tespit edilen örneklerde aşağılamadan ziyade olumsuz nitelikleri olan çocuğu karşılayan sıfatlar türetmiştir.

ağlaz < ağ+laz

haylaz < hay+laz

+lI, +lU

Türkiye Türkçesinde her ada gelebilen ve addan ad ve sıfat türeten en işlek eklerden biridir (Korkmaz, 2007: 53). İşleklik derecesi çekim eklerine yakın olan isimden isim yapma eklerinden biridir. Esas fonksiyonu aslında sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri

yapmaktır. Bu yüzden sıfat eki diye anılır (Ergin, 1997: 159). Türkiye Türkçesindeki en işlek yapım eklerinden olan bu ekin, çocukla ilgili söz varlığında da çok geniş bir kullanım alanına sahip olduğu ve temel işlevine paralel olarak çocukluğun hemen her dönemiyle ilgili niteleme sıfatları türettiği görülmektedir.

adaklı < adak+lı çocuk

bağırdaktan söz+lü > sözlü

boylu < boy+lu

canlı < can+lı cenaze

safralı < safra+lı ishal

sezaryenli < sezaryen+li

+lIk

Genellikle adlardan ve sıfatlardan adlar türeten bu ek, çok işlek ve kapsamlı bir ektir. Asıl işlevi eklendiği kelimeye ‘’tahsis, bir şey için’’ anlamı veren adlar türetmektir. Ekteki kullanım işlekliği ve geldiği kelimenin anlam yapısı ona, ana işlevine koşut yeni birtakım işlevler daha kazandırmıştır. Böylece ekin görevi dallanmış ve kapsamı genişlemiştir (Korkmaz, 2007: 55).

ablalık < abla+lık

afacanlık < afacan+lık

bakirelik < bakire+lik

gizli akraba+lık > akrabalık

gözde beyaz+lık > beyazlık

+ma

İşlek olmayan kuvvetlendirme bildiren bir ektir

alacama < ala+ca+ma

ayaklıma < ayak+lı+ma

+man

Sıfatlardan kişileri niteleyen sıfatlar türeten bir ektir (Korkmaz, 2007: 58). İşlek olmayan bir ek olup genellikle abartma ve benzerlik anlamı verir (Ergin, 1997: 176). Tespit edilen örneklerde benzerlik işlevinin ağır bastığı görülüyor.

ayakman < ayak+man

balaman < bala+man

şalak < şalak+man

ṭoraman < ṭora+man

(I)ncIl, +(ü)ncül

Türkçede eskiden beri görülen bu ek, sayı isimleri yapmakta kullanılır (Ergin, 1997: 168).

birincil < bir+inci+l korunma

ikincil < iki+nci+l korunma

ikincil < iki+nci+l istismar

ortancıl < orta+ncı+l

üçüncül < üç+üncü+l korunma

+ra

Ad ve sıfat ekidir. Yön ve yer bildiren zarf yapar. Bunların bir kısmı daha sonra ad niteliği kazanmıştır (Nişanyan, 2009: 709).

sonradan < son+ra+dan çık-

+rAk

Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde işlek bir ek olarak sıfatlardan karşılaştırma sıfatları türeten bu ek, Türkiye Türkçesinde canlı işlevi bir dereceye kadar aşınma ve kaymaya uğramış ve ‘’oldukça’’ anlamı veren bazı küçültme sıfatları yapmaya başlamıştır (Korkmaz, 2007: 61). Sınırlı sayıdaki örneklerde de küçültme işlevinde sıfatlar yapmıştır.

başraḳ < baş+raḳ

kiçirek < kiçi+rek

+sAl

Arapça *+î* nispet ekinin yerini tutmak üzere, Latin kökenli *Fr. +Aĺ* ‘’nispet bildirme, ait olma’’ ekinin Türkçeye uyarlanırken *siyasa ve ulus* gibi kelimelere getirilmesinden sonra +s*Al* biçiminde yanlış ayrılmasından oluşmuş bir ektir (Korkmaz, 2007: 62).

doğumsal < doğum+sal

durumsal < durum+sal pedofili

duygusal < duygu+sal ihmal

fiziksel < fizik+sel istismar

kalıtımsal < kalıtım+sal

kamusal < kamu+sal vesayet

+sı (< +sI-g)

Eski Türkçedeki addan fiil türeten +*sI*- ekiyle fiilden isim türeten -*g* ekinin kaynaşmasından oluşan +*sIg* birleşik ekinin tarihî gelişme sürecinden geçmiş kalıntısı durumunda bir ektir. Benzerlik, yakınlık, andırma anlamları verir (Korkmaz, 2007: 62). Tespit edilen örnekte şaşma ve korku bildiren bir ünlemden korku duyulan hayalî bir varlığı karşılayan ad türetmiştir.

abası < aba+sı

+sız

İsimden ‘’yoluk, eksiklik’’ bildiren olumsuz anlamda sıfatlar türeten çok işlek bir ektir. ‘’Sahip olma, kendinde bulundurma’’ görevindeki sıfat türeten +*lI*, +*lU* ekinin karşıtıdır (Korkmaz, 2007: 64). Olumsuz isim yapma eki diye bilinir. İsimlerde olumsuzluk ifade eden tek ektir (Ergin, 1997: 160). Tespit edilen örneklerde işlevine uygun olarak çocukla ilgili yokluk bildiren sıfatlar türetmiştir.

ağız tat+sız+lığı > tatsızlığı

atasız < ata+sız

babasız < baba+sız

baskı+sız < baskısız

başsız < baş+sız

cansız < can+sız

+suk (< ? +su-k)

İşlek olmayn bir ek.

bağırsaḳ < bağır+suk ḳazıntısı

+ş

İşlek olmayan, Anadolu ağızlarında kullanılan ve çoğunlukla akrabalık bildiren kelimelere gelerek sevgi ve küçültme anlamı veren bir ektir.

abaş < aba+ş

abiş < abi+ş

abuş < aba+ş

baboş < baba+ş

babuş < baba+ş

göbüş < göb(ek)+(ü)ş

ninniş < ninni+ş

+(ı)t

İşlek olmayan eklerdendir. Ekin işlevi açık değildir (Korkmaz, 2007: 66). Denklik ifade eder (Ergin, 1997: 177).

yaşıt < yaş+ıt

+tı

Tabiat taklidi kelimelerde kullanılan işlek bir ektir (Ergin, 1997: 177). Ses yansımalı köklere *Il, +Ul, +Ir, +Ur* ekleri getirilerek ikincil köklerden adlar türetir (Korkmaz, 2007: 66). Türetilen kelimelerin daha çok bebeklik dönemine özgü olduğu ve daha ziyade çocuğun çıkardığı sesleri karşıladığı görülmektedir.

cığıltı < cığıl+tı

cırıltı < cırıl+tı

mızırtı < mızır+tı et-

vengirti < veng+ir+ti

+v, +vı

İşlek olmayan bir ektir.

cıda+v

cıda+vı

+y

Akrabalık bildiren kelimelere gelen daha çok ağızlarda kullanılan bir ek.

abay < aba+y

aney < anne+y

babey < baba+y

bacey < bacı+y

apay < aba+y

(I)z, +(U)z

Adlarda ve sayı adlarında topluluk veya ikilik gösteren bir çokluk eki niteliğindedir. Çok eski bir ek olduğu için işlekliğini kaybetmiş, günümüze kalıp hâlinde, eklendiği sözlerle birlikte uzanagelmiştir. İkilik gösterme işlevi ikili organ adlarında görülür (Korkmaz, 2007: 66).

çocuk iki+z+i > ikizi

el göğüste < kög+(ü)z+de ol-

omuz < om+(u)z atma

İsimden İsim Yapma Ödünç Ekleri

Far. +bî

béyman < bī-īmān

bī-ḫānümān

Ar. +bilâ

Olumsuzluk bildiren bir ek.

bila-velet

Far. +çe

gulâmçe < gulâm+çe

Ar. +î

Sonuna geldiği kelimelere, ‘’ait olan, ilgili… niteliğinde olan’’ vb. anlamları veren, sıfat yapmada kullanılan bir ektir.

âbistenî < âbisten+î

cevânî < cevân+î

armud+î < armud+î

nifāsî < nifās+î

Far. +istan

İsimlerin sonuna gelerek yer ve kavim adları yapar.

Arabistan < Arab+istan

Ar. +lâ

lâ-lebenî

Far. +nā

nāresīde < nā+resīde

3.1.2.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

İsim kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenir. İsimden fiil yapma ekleri, fiilden isim yapma eklerinden sonra az, isimden isim yapma eklerinden sonra ise çok az kullanılırlar. Sayıları da pek fazla değildir (Ergin, 1997: 179). Bu gruba giren eklerin önemli bir özelliği, eklendikleri isim kök ve gövdelerini ‘’olma, oluş bildirme’’, ‘’yapma, yapış bildirme’’ özelliğinde birer fiile dönüştürmeleridir (Korkmaz, 2007: 110).

+A-

+A- eki; *n, l* gibi akıcı ve *d, p* gibi patlayıcı *ş, z* gibi sızıcı ünsüzlerle sonuçlanan tek heceli ad köklerinden geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir. Çok seyrek olarak iki hecelilere de gelmiştir. Ancak, bunlardan ikinci hecenin ünlüsü düşmüştür (Korkmaz, 2007: 111). İsimlerden olma ve yapma bildiren fiiller yapar (Ergin, 1997: 181).

beze- < bediz+e-

cozula- < cozul+a-

cin uğrağı < oġ(u)r+a-ğı

çişe- < çiş+e-

göyüne- < göyün+e-

veñile- < bang+ıl+a-

ulak < ul+a-k

+Al- (< +A-l-)

+*A*- ekiyle edilgenlik bildiren -*l*- çatı ekinin kaynaşmasından oluşan +*Al*- eki, ünsüzle sonuçlanan sıfatlardan ‘’olma’’ bildiren fiiller türeten bir birleşik ektir. Bu türetmelerde -*l*- ekinin işlevi etkin durumdadır (Korkmaz, 2007: 112).

ocağı kör+el- > körel-

uğal- < uğ+al-

sıkıları boş+al-t- > boşalt-

ulal- < ulug+al-

toral- < tor+al-

uzel- < uz+el-

+Ar- (< +A-r)

Türkçede eskiden beri görülen bu ek işleklik sahası sınırlı olan eklerden biridir. Daha çok renk isimlerinden fiil yapmada kullanılır. Renk isimlerinden yalnız olma ifade eden, diğer isimlerden ise bazen olma, bazen yapma ifade eden fiiller yapar. -*ġar /-ger* ekinin başındaki -*ġ /-g*’nin Batı Türkçesinde düşmesi neticesinde bu iki ek karışmış olabilir (Ergin, 1997: 182). Tespit edebildiğimiz yapılardan örnekler:

göğer- < kök+er-

oġlan köt+er- > köter-

göler- < göl+er-

yaşar- < yaş+ar-

+at- (< +a-t-)

+*At*- eki, addan fiil yapan +*A*- ekiyle fiilden ettirgen fiiller türeten -*t*- ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir. Kaynaşma dolayısıyla -*t*- ekinin işlevi körelmiştir. Yapma bildiren geçişli fiiller türetir (Korkmaz, 2007: 114).

beşik don+at- > donat-

ulġat- < ulug+at-

cıvılat- < cıvıl+at-

+ay- (< +a-y-)

Addan fiil yapan +*A*- ekiyle fiilden ettirgen fiiller türeten -*t*- ekinin kaynaşmasından oluşmuş bir birleşik ektir.

ulġay- < ulug+ay-

+dA-

Türkçede eskiden beri görülen, diğer isimlerden fiil yapmakta çok az kullanılan bu ek, ses taklidi kelimelerden fiil yapmakta işlek kullanılmaktadır. Diğer isimlerden yapma, ses taklitlerinden olma ifade eden fiiller yapar (Ergin, 1997: 182). Tespit edilen örneklerde daha çok +*Il* ve +*Ir* ile biten yansımalı gövdelere gelerek çocuğun çıkardığı sesle alakalı geçişsiz fiiller türetmiştir.

abulda- < abul+da-

bağdaş- < bağ+da-ş-

bengildet- < bengil+de-t-

bıdırda- < bıdır+da-

cığılda- < cığıl+da-

cıldırda- < cıldır+da-

+gAr-

Eski Türkçe döneminde kullanılan, işlek olmayan eklerden biridir. Kalıplaşmış olarak bazı kelimelerde görülür.

göverçin < kök+ger-çin taklası

+ı-, +ü-

Eski Türkçeden beri kullanılan bir ektir fakat sonradan işlekliğini ve canlılığını kaybetmişti (Ergin, 1997: 182). Türkiye Türkçesinde belirli ünsüzlerle biten bazı köklere gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türetir (Korkmaz, 2007: 114).

ülüt- < öl+ü-t

palazı- < palaz+ı-

sıvşak < sıv+ı-ş-ak

+(i)k-, +(ü)k-

Eski Türkçeden uzanagelen ve ‘’oluş’’ bildirme özelliği ile geçişsiz fiiller türeten, Eski Türkçede daha işlek olan bir ektir (Korkmaz, 2007: 115).

etik- < et+(i)k-

gözükün < göz+(ü)k-(ü)n

hicik- < hic+(i)k-

yelik- < yel+(i)k-

+KIr-, +kür-

Ses yansımalı köklerden geçişli ve geçişsiz filler türeten bir ektir (Korkmaz, 2007: 115).

ağza tü+kür- > tükür-

boğmaca öksürük < *ös+kür-(ü)k

cevkir- < cev+kir-

dızgır- < dız+gır-

fıskırık < fıs+kır-(ı)k

fıykırık < fıy+kır-(ı)k

hıçkırık < hıç+kır-(ı)k

+l-

Ünlü ile biten sıfatlardan ‘’olma’’ bildiren fiiller türetmiş bir ektir (Korkmaz, 2007: 116). Bu ek işleklik sahası, derecesi ve vazifesi bakımından +*Al* ekinden farksızdır (Ergin, 1997: 181).

nennil- < nenni+l-

+la- (> +na-)

Bu ek isimden fiil yapma eklerinden en işlek olanıdır. Hemen hemen her çeşit ismin sonuna gelerek olma veya yapma ifade eden yeni fiiller yapar (Ergin, 1997: 180). Bu ek, Türkiye Türkçesinde de verimli ve anlamca çok yönlü türetmeler yapmıştır (Korkmaz, 2007: 116). Çocukla ilgili söz varlığında çok yaygın olarak kullanılan, çocukluğun hemen her dönemiyle ilgili geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir.

abanna- < aban+na-

agula- < agu+la-

al bağ+la- > bağla-

apulla- < apul+la-

atomla- < atom+la-

ayakkabı sak+la- > sakla-

+lAn- (< +lA-n-)

+lA- ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları *-n-* dönüşlülük ekiyle genişletilerek *+lAn-* biçiminde kaynaşmış ve bir birleşik ek oluşturmuştur (Korkmaz, 2007: 119). Çocukla ilgili söz varlığında zengin türetmeler yapan, oldukça işlek bir isim yapma ekidir.

avratlan- < avrat+lan-

ayaklan- < ayak+lan-

ayanu bis+len > bislen-

ballan- < bal+lan-

baydanlan- < baydan+lan-

bıcılan- < bıcı+lan-

hayvatlan- < hayvat+lan-

oğullan- < oğul+lan-

+laş- (< la+ş-)

+lA- eki kökten ayrılarak *-ş-* dönüşlülük veya işteşlik ekiyle kaynaşıp isimden fiil türeten bir *+lAş-* eki oluşmuştur. Bu fiillerde genellikle ‘’dönüşme, kendi kendine oluşma’’ özelliği hakimdir (Korkmaz, 2007: 119).

acarlaş- < acar+laş-

afacanlaş- < afacan+laş-

ağırlaş- < ağır+laş-

apalaklaş- < apalak+laş-

bahaklaş- < bahak+laş-

bollaş- < bol+laş-

yaramazlaş- < yaramaz+laş-

yaykanlaş- < yaykan+laş-

+r, +(ı)r-

Ses yansımalı tek heceli köklerden ‘’yapma’’ bildiren fiiller yapar (Korkmaz, 2007: 120).

bıcır- < bıc+ır-

cıdırık < cıd+ır-(ı)k

keber- < kebe+r-

gözünde akça belir- < belgü+r-

yadırga- < yad+(ı)r-ga-

+rA-

Eski Türkçede de sayılı birkaç örnek vermiş bir ektir. Türkiye Türkçesinde daha çok konuşma dilinde olmak üzere genellikle ses yansımalı tek heceli köklerden, o sesi çıkarmaya dönüşen fiiller türetmiştir. Bazen de çatı ekleriyle genişletilmiştir (Korkmaz, 2007: 121). Tespit edilen örneklerde ses yansımalı köklere gelmiştir.

çıngırak < çın+ra-k takımı

gümren- < güm+re-n-

+sA-

Türkçede eskiden beri kullanılan fakat işlek olmayan, istek bildiren eklerden biridir (Korkmaz, 2007: 121).

boğassak < boğaz+sa-k

cimirse- < cimir+se-

çorsak < çor+sa-k

meğersek < meyil+se-k

+sI- (> zi-)

+*sA*- ile görevdeş sayılabilecek bir ektir. Bu özelliği dolayısıyla ekin +*sA*- > +*sI*- biçiminde bir ünlü daralmasıyla oluştuğu söylenebilir. Adlardan istek bildiren geçişli fiiller türetir. Sıfatlardan ‘’gibi görünme, gibi sayma’’ anlamında ve +*sA*- ile eşdeğerde fiiller türetir. Benzerlik gösteren +*sı* eki almış fiillerin bir kısmı da işlevini pekiştirmek için -*n*- dönüşlülük ekini alır (Korkmaz, 2007: 122). Tespit edilen örneklerde ekin temel işlevi olan benzerlik işlevine koşut olarak anlamı kuvvetlendirmek için eke, -*n*- dönüşlülük ekinin getirildiği görüldü.

cessin- < ces+si-n-

er+si-n < er+si-n

evzin- < ev+si-n-

közsin- < köz+si-n-

+sıra-

Olumsuz fiiller türeten, Eski ve Orta Türkçe döneminde kullanılmış olan bir ektir.

urġsırat- < urġ+sıra-t-

+ş-

İşlek olmayan eklerden biridir.

ekkeş < ekke+ş-

+şA-

Geçissiz fiiller yapan, işlek olmayan bir ektir.

al guşak < kur+şa-k tulumşak < tulum+şa-k

çıngırşak < çıngır+şa-k

3.1.2.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

Fiil kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler, fiil köklerine, isimden yapılmış fiil gövdelerine ve fiilden yapılmış fiil gövdelerine eklenir. Yapım ekleri içerisinde sayısı en çok olan eklerdir (Ergin, 1997: 185).

-A

İşlek olmayan, ancak bir iki kelimede bulunan bu ek klişeleşerek sonradan fiilden isim yapma eki durumuna girmiştir. Genellikle zarf-fiil eki *-a / -e*'nin klişeleşmesi ile ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Ergin, 1997: 193). Geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdeleriyle çatı ekleri almış fiil gövdelerine eklendiğinde, eş veya zıt tekrar yoluyla işlekliğini sürdürmüştür (Korkmaz, 2007: 67). Tespit edilen yapılarda *süzüne süzüne* örneği dışında tekrarlı birlikler oluşturmadığı ve daha çok geçişli fiillere geldiği görülmektedir.

ağız yar-a+ları > yaraları çinke < çink-e vur-

evre < evir-e

süzüne süzüne < süzün-e süzün-e

-AcAk

Gelecek zaman ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş bir ektir. Tespit edilen sınırlı sayıdaki yapılardan *sepecek* örneğinde oyuncak adı, diğer örneklerde ise çocuğun yürümesine yardımcı olan araç ismi türettiği görülmektedir.

dönecek < dön-ecek

sepecek < sep-ecek

kuyacak < kuy-acak

sürecek < sür-ecek

-eç, -ç

Ünsüzle biten fiil köklerinden sonra *-Aç, -A* ünlüsüyle biten köklerden sonra *-ç* olarak gelir (Korkmaz, 2007: 69). *Ağlaç, tınçlıksız* örneklerinde eklendiği fiilin anlamını nitel olarak taşıyan sıfatlar, *öttüreç* örneğinde ise öttürme eylemini gerçekleştiren ad türetmiştir.

ağlaç < ağla-ç

tınçlıksız < tın-ç+lık+sız

öttüreç < öttür-eç

-ağan

Daha çok tek heceli geçişsiz fiil köklerine gelen, eklendiği fiildeki hareketi sürekli olarak yapanı, çokça yapanı gösteren ve abartma görevinde sıfatlar türeten birleşik bir ektir. Tespit edilen *sazağan ve kusağan* örneklerinde ekin temel işlevi olan sıfat türetme işlevinden sıyrılarak kalıcı adlar türettiği görülmüştür.

kusağan < kus-ağan

sazağan < saz-ağan

+Ak

Tek veya çok heceli fiil kök ve gövdelerinden sıfat ve ad türeten işlek bir ektir. Yaptığı isimler, fiilin gösterdiği hareketi çokça yapanı, hareketin yapıldığı yeri gösterir. Aynı zamanda alet isimleri, soyut ve somut isimler de türetir (Korkmaz, 2007: 70). Tespit

edilen yapılarda ekin sadece somut isimler türettiği ve *dönek, emizek, süzünek, orak* şeklinde daha çok araç-gereç adı yaptığı görülmektedir.

devşek < devşir-ek

dönek < dön-ek

dörek < dör-ek

emizek < emiz-ek

kusak < kus-ak

orak < or-ak vurması

sancak < sanc-ak çıkar-

süzünek < süzün-ek

+Al

Eskiden beri kullanılan, Moğolcayla ortak olan bugün ise işlek olmayan bir ektir.

çatal < çat-al

kerel < ker-el

-AlAk (< -AlA-k)

Tek heceli geçişsiz fiillerden sıfat ve isimler türeten bu ek, tekrarlama isimleri yapan -*AlA*- ekinin fiilden isim türeten -*k* ekiyle kaynaşmasından oluşmuş bir birleşiktir. İşlek olmayan bu ek ‘’tekrarlama, art arda yapılma’’ sonucu olan bir nitelik veya nesneyi gösterme işlevi taşır (Korkmaz, 2007: 72).

çökeleği < çök-elek+i kurtlandır-

dörelek < dör-elek

elim elim öp-elek > öpelek

kaçalak < kaç-alak

tosalak < tos-ala

-Am

İşlek olmayan, yalnızca birkaç kelime bırakmış olan bir ektir. İşlevce bir hareketin, bir bütünün parçasını bildiren adlar türetmiş gibi görünüyorsa da örnek azlığından ekin işlevi tam olarak tespit edilememiştir (Korkmaz, 2007: 72).

cızıkam < cızık-am

çiğelem < çiğel-em

-AnAk

İşlek olmayan eklerden biridir (Ergin, 1997: 196). Daha çok tek heceli geçişli fiillere gelerek ‘’eskiden beri süregelme, yer yöre bildirme, bir özelliği üzerinde taşıma’’ gibi değişik görevlerde somut ve soyut adlar türetir (Korkmaz, 2007: 74). Tespit edilen *atanak, değnek* örneklerinde araç-gereç adı türetmiştir.

atanak < at-anak

değnek < değ-enek

-ay

İşlek olmayan bir ektir. +*gAy* ekinin devamı olan ve yön isimleri yapan +*Ay* ekinden benzetme yoluyla oluşturulmuş yeni bir ektir. Fiillere ve sıfatlara eklenir. Serbest çağrışım dışında belirgin bir işlevi yoktur (Nişanyan, 2009: 698). Tespit edilen örnekte soyut nitelikte bir sıfat türetmiştir.

yapay < yap-ay hısımlık

-CAk

İşlek olmayan bir ektir. Tespit edilen örneklerde, -*cAk* ekiyle kurulmuş yapıların *salıncak, hellincak* örneklerinde araç-gereç ismi; *emçek, yitincek* örneklerinde ise fiil kökünde belirtilen niteliği üzerinde taşıyan somut isim ve sıfatlar türettiği görülüyor.

emçek < em-çek

salıncak < salın-cak

hellincak < hellin-cak

yitincek < yitin-cek

-ç

Eskiden beri görülen ve bugün de birçok örneği bulunan bir ektir (Ergin, 1997: 191). Dönüşlü fiil gövdelerinden türetme yapan bu ek, getirildiği fiildeki hareketi yapanı, yapılan hareketi veya o hareketle ilgili bir niteliği, bir özelliği gösteren soyut ad ve sıfatlar türetme görevi yüklenmiştir (Korkmaz, 2007: 76).

kürünç < kür-(ü)n-ç

övünç < öv-(ü)n-ç çizelgesi

-da

Fiilden isim yapan eklerdendir. Tespit edilen örnekte çocuk doğduğunda yapılan eğlenceyi, ziyareti karşılayan bir isim türetmiştir.

doğda < doğ-da

-dek

İşlek olmayan isimden isim yapan bir ektir.

ördek < ör-dek

-der

İşlek olmayan bir ektir.

lohusa min-der+i > minderi

-ecen (> ecan)

İşlek olmayan bir ektir. Ekin yapısı açık değildir (Nişanyan, 2009: 695). Ek, *emecan* örneğinde yiyecek adı yaparken, *afacan* örneğinde nitelik bildiren bir sıfat yapmıştır.

afacan < ėv-ecen emecan < em-ecan

-ez

15. yy sonrası birkaç örnekte geçişsiz fiillerden özne ve geçişli fiillerden nesne adı yapar. Anadolu ağızlarında yaygındır (Nişanyan, 2009: 698). Tespit edilen örnekte fiil köküyle bağlantılı nitelik bildiren bir sıfat yapmıştır.

çömez < çöm-ez

-g, -(ı)g, -(ü)g,

Bugün işlek olmayan bir fiilden isim yapan ektir.

bir damla < tamıgla-g

dirgit < tiri-g+it

ḳapıġlıġ < ḳap-(ı)ġ+lıġ ḳız

ötüg < öt-(ü)g

-gA

Türkçede eskiden çok kullanılan fakat sonradan işlekliğini kaybeden bir ektir (Ergin, 1997: 189). Fiil kök ve gövdelerinden sınırlı sayıda sıfat ve adlar türetmiş olan bu ek, işlev bakımından fiilin gösterdiği işten etkileneni ya da bir işin sonucunu gösterir (Korkmaz, 2007: 79).

kırk yumurtası < yumurt-ga+sı

süpürgelik < süpür-ge+lik parası

tepe dam-ga+sı > damgası

tüyge < tüy-ge

yorga < yor-ga

-GAç

Eskiden beri görülen ancak işlek olmayan bir ektir (Ergin, 1997: 190). Fiil kök ve gövdelerinden ad ve sıfatlar türetir. Eklendiği fiil gövdeleri genellikle *-n-* ve *-r-* çatı eki almış gövdelerdir. İsim olarak çeşitli araç-gereç adları, eklendiği fiillerdeki anlamla ilgili huy ve tabiat bildiren bazı sıfatlar da türetmiştir (Korkmaz, 2007: 79).

batlangaç < batlan-gaç

bişirgeç < bişir-geç

dardıngaç < dardın-gaç

ılın-gaç < ılın-gaç

pırlankaç < pırlan-kaç

sallangaç < sallan-gaç

sorgeç < sor-geç

-gAk

Eski Türkçede alet adları ve yer adları yapan bir ektir. Türkiye Türkçesinde *-g* sesini kaybederek *+Ak* biçimini almıştır (Nişanyan, 2009: 700). Tespit edilen örneklerde daha çok alet ve hastalık adı yapmıştır.

bezgek < bez-gek

dilli damak < tam-gak

yaprak < yap-ur-gak kollu cepken

-GI, -GU

Türkçede eskiden beri kullanılan işlek eklerden biridir (Ergin, 1997: 189). Tek heceli fiil kökleriyle çeşitli çatı ekleri almış fiil gövdelerinden somut, soyut isimler ve çeşitli araç-gereç adları türeten bir ektir (Korkmaz, 2007: 80).

beslengi < beslen-gi

beyaz çat-kı > çatkı

çızgılı < çız-gı+lı

çığşağı < çıkşa-gı

duygusal < duy-gu+sal ihmal

götürgü < götür-gü

örgülü < ör-gü+lü saçları çöz-

özlengi < özlen-gi

-GIç, -GUç

Türkçede eskiden beri görülen fakat işlek olmayan bir ektir (Ergin, 1997: 190). İşlev bakımından fiilin gösterdiği işi yapanı veya yapılan işten etkileneni gösteren adlar türetir (Korkmaz, 2007: 80). Tespit edilen *batlangıç, gıldırgıç, girlengiç* kelimelerinde oyun ve oyuncak adı, *dörgüç, mızgıç* örneklerinde çocuğun karakteriyle bağlantılı adlar, *doğguç ve sorguç* sözlerinde ise bebek doğduktan sonra yapılan ziyareti ve verilen hediyeyi karşılayan adlar, *uyutḳuç* kelimesinde ise hastalık adı türettiği görülmektedir.

batlangıç < batlan-gıç

doğguç < doğ-guç

dörgüç < dör-güç

gıldırgıç < gıldır-gıç

girlengiç < girlen-giç

mızgıç < mız-gıç

sorguç < sor-guç

uyutḳuç < uyut-ḳuç

-gUk

Eski Türkçede kullanılan, işlek olmayan bir ektir.

ögük < ö-gük

şıngırdavuk < şıngırda-guk

-GIn, -kün

Eski Türkçeden beri kullanılan ve bugün birçok örnekte bulunan işlek bir ektir. Esas itibariyle tek heceli fiil köklerine getirilir. Birden çok heceli fiil kök ve gövdelerine getirilmesi çok nadirdir (Ergin, 1997:189). Geçişli ve geçişsiz tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş, fiilin gösterdiği işin tamamlanmış olduğunu bildiren sıfatlar türetir (Korkmaz, 2007: 81).

bozgun < boz-gun

maḥalle çapḳını > çap-ḳın+ı

kırk bas-kın+ı > baskını

yatkın < yat-kın

kızgın < kız-gın

yetgin < yet-gin

küskün < küs-kün

yetişgin < yetiş-gin

-gıt, -gut

Eskiden kullanılmış bugün işlek olmayan bir ektir.

al çabıdı < çap-gut+u

cız-gıt < cız-gıt

-ı, -U

Daha çok tek heceli geçişli ve geçişsiz fiillere gelen işlek ve verimli bir ektir. Şekil bakımından aslında bir bağlantı ünlüsüdür. Eski Türkçede fiillden isim türeten *-(I)g / -(U)g* eki Güney-Batı Türk lehçelerine uzanan gelişme sürecinde eriyip kaybolunca fiilin son ünsüzü ile eki kaynaştıran *-(I) / -(U)* bağlantı ünlüleri *-g* ekinin yerini almış, böylece fiilden isim türeten bir ad niteliği kazanmıştır (Korkmaz, 2007: 82).

albası < albas-ı

beşik ört-ü+sü > örtüsü

buru < bur-u tut-

cızılı < cızıl-ı

korku < kork-u kes-

koynu dol-u > dolu

şaşılık < şaş-ı+lık

takı < tak-ı kırlenti

yakı < yak-ı

-(y)IcI, -(y)ucu (> -cı, -çı, -çi)

Her türlü fiil kök ve gövdelerine getirilerek ad ve sıfat türeten çok işlek bir ektir. Geçişli fiillere getirilmesi geçişsizlere oranla daha yaygındır (Korkmaz, 2007: 83). Fonksiyonunda bir çokluk, aşırılık, devamlılık vardır. Daha çok yapma ifade eden fiillere getirilmekle birlikte hareketle ilgili meslek sahipleri için bu ekle yapılan isimler de bulunmaktadır (Ergin, 1997: 191). Tespit edilen *botlaçı, bozalacı, doğurucu* örneklerinde olduğu gibi daha çok doğum yapacak gebe kadını karşılayan kelimeler türettiği görüldü.

bakıcı < bak-ıcı

batçı < bat-ıcı

botlaçı < botla-(y)ıcı

bozalacı < buzağıla-(y)ıcı

doğurucu < doğur-ucu

emzirçi < emzir-ici

öğretici < öğret-ici

-k, -(I)k, -(U)k

Geçişli, geçişsiz tek ve çok heceli fiillere gelerek sıfat ve adlar türeten çok işlek bir ektir. Bu ekle yapılmış türetmelerin özellikle sıfat olanlarında, yapılmış bitmiş bir işi nitelik olarak üzerinde taşıma özelliği vardır (Korkmaz, 2007: 84). Yaptığı isimler genellikle fiilin gösterdiği harekete uğramış olan veya o hareketi yapan çeşitli nesneleri karşılar (Ergin, 1997: 188).

ādır-ık çödür-(ü)k > çödürük

ağız boz-uk+luk+u > bozukluğu

ağlak < ağla-k

bağrı geç-(i)k > geçik

beli gevşe-k > gevşek

emeksiz < emge-k+siz

gece yan-(ı)k+ı > yanığı

yetişik < yetiş-(i)k

-l, -(I)l, -(u)l,

Türkçede eskiden beri görülen işlek olmayan bir ektir (Ergin, 1997: 195-196)

ağzı kız-(ı)l > kızıl

badal < bağda-l

emildeş < em-(i)l+deş

ivil ivil < iv-(i)l iv-(i)l

sur-ul < sur-(u)l

+loş

Sevgi bildiren ek olarak bir örnekte tespit edilmiştir.

kirloş < kir+li+oş

-m, -(I)m, -(U)m

Geçişli ve geçişsiz tek bazen de çift heceli fiillerden ad türeten işlek bir ektir. Genellikle fiilin gösterdiği işi ada çeviren, o işle ilgili hareket adı yapan bir ektir (Korkmaz, 2007: 89).

beşik düş-üm+ü > düşümü

bildirim < bildir-(i)m

cırım < cır-(ı)m cırmaklı

çinnem < çiğne-m

durumsal < dur-(u)m+sal pedofili

eğitim < eğit-(i)m ihmali

-mAcA (< -mA+cA)

-mA fiilden ad türetme ekiyle *+cA* addan ad türetme ekinin kaynaşmasından oluşan bu birleşik ek, fiil kök ve gövdelerinden bir işin yapılma tarzını ve şartını ortaya koyan adlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 93). Tespit edilen *büzmece, kara sıkmaca, uğramaca ol-* örneklerinde hastalık adı, *atmaca, ip çekmece, küttürmece, mendil kapmaca, sözcük uydurmaca* örneklerinde ise oyun adı türettiği görülmektedir.

atmaca < at-maca

büzmece < büz-mece

ip çek-mece > çekmece

kara sık-maca > sıkmaca

kürttür-mece > kürttürmece

mendil kap-maca > kapmaca

sözcük uydur-maca > uydurmaca

uğramaca < uğra-maca ol-

-mAç

İşlek olmayan bir ektir. Bu ekler kurulmuş olan sözlerde, ekin birbiriyle denkleştirilemeyen farklı görevlerde kullanıldığı görülür (Korkmaz, 2007: 94). Ekin fonksiyonu, kökün belirttiği anlam doğrultusunda kelime türetmektir. Tespit edilen örneklerde ek daha çok çocuk oyun adı türetmiştir.

añırtmaç < añırt-maç

artırmaç < artır-maç

atmaç < at-maç

beşik kert-meç > kertmeç

bulamaç < bula-maç

durmaç < dur-maç bağı

duvar kap-maç > kapmaç

salmaç < sal-maç

-mAlI

Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine uzanan bu ek, *-mA* ekiyle *+lI /+lU* sıfat ekinin kaynaşmasından oluşmuştur. Geçişli ve geçişsiz fiiller ile çatı eki almış fiillere gelebilen bu ek, bazı kullanılışlarında birleşik bir ek görünümü kazanmıştır. İşlev bakımından ‘’fiilin gösterdiği işi üzerinde nitelik olarak taşıyan’’ anlamında sıfatlar türetir (Korkmaz, 2007: 97).

düşmeli < düş-meli aşık

ġatmalı < ġat-malı

kaldırmalı < kaldır-malı top

tutmalı < tut-malı çelik

-mAn

Geçişli, geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden türetmeler yapan ve işlek olmayan bir ektir. Üzerinde az çok abartma ve süreklilik işlevi taşıyan bu ek, çeşitli fiillerden de ad ve sıfat olarak kullanılan türetme yaptığı gibi, ‘’bir işi yapan kimse’’ anlamında adlar da türetmiştir (Korkmaz, 2007: 97). İsimden isim yapan ek olarak da kullanılmaktadır (Ergin, 1997: 197).

değirmenci < değir-men+ci	eğitmen < eğit-men

-mar

İşlek olmayan bir isimden isim yapma ekidir.

at-mar < at-mar

-mIk, -mUk

Tek veya iki heceli geçişli fiillerden ad türeten ve işlek olmayan bir ektir. Bıraktığı örnekler, işlev bakımından daha çok fiilin gösterdiği işin sonucu olan ‘’artıklık küçüklük’’ ve ‘’parça’’ anlamlı adlardır (Korkmaz, 2007: 99). Tespit edilen örneklerde daha çok çocuk hastalık adlarıyla gebe kadın ve çocuk için hazırlanan yiyecek adları türettiği görülmektedir.

bir kımık < kıy-mık	kızamık < kızanbuk tepmesi
çıtımık < çıt-mık	kusmuk < kus-muk
çiğnemik < çiğne-mik	sormuk < sor-muk
dadamık < dada-mık	üğrü-mük < üğrü-mük

-n, (I)n, -(U)n

Eski Türkçeden beri görülen işlek bir ektir. Geçişli ve geçişsiz tek ve çift heceli fiil köklerinden adlar, çok seyrek olarak da sıfatlar türetmiştir. Bu türetmelerde ek, fiilin gösterdiği işin ‘’sonucu’’ veya ‘’ürünü olma’’ görevini yüklenmiştir (Korkmaz, 2007: 101).

āz bur-(u)n > burun gümüş	burunsalık < bur-(u)n+salık
ayı günü yak-(ı)n > yakın	erin < er-(i)n
beşik tüg-(ü)n+ü > düğünü	ersin < ersi-n

-sU

Türkçede eskiden beri görülen işlek olmayan bir ektir.

tütsüle- < tüt-sü+le-

-t, -(I)t, -(U)t

Eski Türkçeden beri süregelen, Eski Anadolu Türkçesinde de birtakım örnekler veren bu ek, Türkiye Türkçesinde fazla işlek olmayan bir ek durumundadır. Geçişli ve geçişsiz tek ve çok heceli fiillerden ad, bazen de sıfat türetmiştir (Korkmaz, 2007: 107).

barkıt < bark-(ı)t

boşġutçı < boşġu-t+çı

bir ocağın bir um-ut+u > umudu

düşüt < düş-(ü)t bırak-

kalıtçı < kalı-t+çı

kesit < kes-(i)t

-tI / -tU / -(ı)ntI/ -(U)ntU (< -(ı)n- +- tı / -(U)n- + -tU)

Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan fiilden isim yapma eklerinden biridir. Teşkil ettiği isimler yapan, olan veya yapılan çesitli nesneleri karşılar (Ergin, 1997: 193). *-n-* ve *+r-* ekli fiil gövdelerine gelerek somut ve soyut adlar türeten çok işlek bir ektir. *-tI / -tU* ekiyle, *-(I)ntI / -(U)ntU* eki arasında yapı ve işlev bakımından bir fark yoktur. Ekin aslı *-tI / tU*'dur. *-(I)ntI / -(U)ntU* biçimiyle dönüşlü olmayan fiil köklerine türetme sırasında *-n-* ekinin eklenmesiyle bir dönüşlülük özelliği katılmıştır (Korkmaz, 2007: 101-102). Örneklerde daha çok gayrimeşru yolla doğan, yetim, kimsesiz, evlat edinilen çocuğu karşılayan sıfatlar yapmıştır.

bağırsaḳ ḳazı-ntı+sı > kazıntısı

bağlantı < bağla-ntı

bağrıntı < bağır-ntı

belenti < bele-nti

besle-nti < besle-nti

bırak-ıntı < bırak-ıntı

bul-untu < bul-untu

ürk-üntü

-v, -ev

Oğuz-Türkmen lehçelerinde böyle bir ek yoktur. Eski *-AgU* ekinden gelişen, Kıpçak lehçelerine özgü bu ek, dil devriminin başlangıç yıllarında o lehçelerdeki örneklere benzetilerek birkaç kelime yapımında kullanılmıştır. Bir hareketin sonucu, ürünü olan adlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 108).

sınav < sına-v

bitev < bit-ev

-z, -(A)z

Bugün işlekliğini kaybetmiş çok eski bir türetme ekidir. Türkiye Türkçesine kadar gelebilmiş örneklerde ek, kökle iyiden iyiye kaynaşmış olduğundan çok kez varlığını duyurmaz olmuştur. Tek bazen çift heceli geçişli ve daha çok geçişsiz fiillerden ‘’fiilin gösterdiği işi yapan’’ veya ‘’fiilin gösterdiği işten etkilenen’’ anlamında ad ve sıfatlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 109).

ağlaz < ağla-z

beşik sö-z+ü > sözü

cıvızlık < cıvı-z+lık yap-

damızlık < dam-ız+lık

el kök-üz+de > göğüste ol-

sözcük < sö-z+cük uydurmaca

Fiilimsiler

Sıfat Fiiller

Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sıfata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırlar (Korkmaz, 2007: 910). Sıfat fiiller, fiil kök ve gövdelerine sıfat fiil ekleri getirilerek yapılır. Bir yandan zaman ve hareket öte yandan isim yapma fonksiyonları ile çekim eki ile yapım eki arasında bir yer tutarlar (Ergin, 1997: 333).

-(y)AcAk (> -IcAk)

Gelecek zaman ifade eden bu ek, çok kullanılan sıfat fiil eklerinden olmasına rağmen çocukla ilgili söz varlığında sınırlı bir kullanım alanına sahip olup daha çok gebe kadını karşılayan sıfatlar türetmiştir.

doğum getir-ecek > getir-ecek

kumlayacak < kumla-(y)acak

-(y)An

Geniş zaman ifade eden bu ek, Eski Türkçede *-gAn* şeklindeydi. Şekil ve zaman eki durumuna geçmeyen, yalnızca sıfat fiil eki olarak kalan bir ektir (Ergin, 1997: 334).

aşılayan < aşıla-(y)an

aşveren < aşver-en

sokakta çalış-an > çalışan çocuk

sokakta yaşa-(y)an > yaşayan çocuk

suça sürüklen-en > sürüklenen çocuk

tumana kaç-an > kaçan

yat-an kalk-an > yatan kalkan

yeni açıl-an > açılan gül

-Ar, -ır, -r

Geniş zaman sıfat fiilleri türeten çok işlek bir ektir. Bu ek, eklendigi fiilin gösterdigi işi bir özellik olarak ’’her zaman üzerinde bulundurma” niteliğinde sıfatlar ve bazı kalıcı adlar türetmiştir (Korkmaz, 2007: 104).

çocuğun yüksek yara-r+ı > yararı

öter < öt-er kuşu olma-

söylerce < söyle-r+ce

tutarğa < tuta-r+ga

yakar < yak-ar top

-(y)AsI

Eski Türkiye Türkçesine özgü bir sıfat fiil ekidir. Kullanımı oldukça sınırlıdır (Korkmaz, 2007: 978). Tespit edilen örneklerde ek, *+cA* ve *+cık* ekleriyle kaynaşarak genellikle kargış yapmıştır.

adı bat-ası+ca > batasıca

çatlayasıca < çatla-(y)ası+ca

anasız, babasız kal-ası+cık > kal-ası+cık

ellere kal-ası > kalası

kökü kuru-(y)ası > kuruyası

töremiesice < türemi-(y)esi+ce

-DIk

Geçmiş zaman ifade eden ve çok kullanılan bir sıfat fiil ekidir (Ergin, 1997: 335). Ekteki yaygınlığa rağmen sıfat olarak kullanımı pek yaygın değildir (Korkmaz, 2007: 911).

açılmadık < açılma-dık gonca

bastığı < bas-tık+ı yeri bilme-

dul karı besle-dik+i > beslediği

saçı bitme-dik > bitmedik yetim

-du

Geçmiş zaman ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş bir ektir. Sıfat fiil eki olduğunu şüpheyle karşılamak gerekir (Ergin, 1997: 337).

doğdu < doğ-du

durdu < dur-du

-gAn, -kAn

Eskiden beri kullanılan ve bugün işlek olarak birçok örnekte görülen bir ektir (Ergin, 1997: 190). Daha çok birden fazla heceli fiil köklerine ve *-l-, -n-, -r-, -ş-* ekleriyle kurulmuş fiil çatılarına getirilerek alışkanlık ve huy gösteren abartmalı sıfatlar türetir. Eklendiği kelimelerde sıfatlık özelliğini yitirerek ada dönüştüğü bazı örnekler de vardır (Korkmaz, 2007: 80).

boğulgan < boğul-gan öksürük

çalış-ḳan < çalış-ḳan

çığırtgan < çığırt-gan

ergen < er-gen

kargan < kar-gan

seyirtken < seyirt-ken

tuḳḳan < tuḳ-ḳan

yetişgen < yetiş-gen

-mAz

-r, -Ar, -Ir / -Ur sıfat fiil eklerinin olumsuz biçimi olan *-mAz* eki de birleştiği fiilde süreklilik gösteren bir sıfat fiil türüdür. Ekteki süreklilik, şimdiki ve gelecek zamanı kaplar niteliktedir. En çok hareket bildiren geçici sıfatlar türetir (Korkmaz, 2007: 956). Ekin daha çok çocuğu olmayan kadını karşılayan sıfatlar türettiği görüldmektedir.

döltut-maz > döltutmaz

kemik geliş-mez+lik+i > gelişmezliği

köstek kes-mez > kesmez

oğlan eyle-mez > eylemez

oğlan ṭoğur-maz > ṭoğurmaz

-mIş, -mUş

Geçmiş zaman ifade eden ve çok kullanılan, şekil ve zaman eki durumuna geçen sıfat-fiil eklerindendir (Ergin, 1997: 335). Duyulan ya da sonradan fark edilen gibi bir anlam vermez, sadece geçmiş zaman ifade eder (Korkmaz, 2007: 923). Çocukla ilgili söz varlığında oldukça yaygın kullanılan bir sıfat fiil ekidir.

artmış < art-mış

basılmış < basıl-mış

çifte kavrul-muş > kavrulmuş

dövülmüş < dövül-müş çocuk sendromu

eyası bat-mış > batmış

irinlenmiş < irinlen-miş cereb

oturuşmuş < oturuş-muş

yeni açıl-mış > açılmış gül

İsim Fiiller

Fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları, şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır (Korkmaz, 2007: 864). Bunların asıl fonksiyonları varlık, mefhum, eşya gibi nesne isimleri yapmak değil, hareket ve iş isimleri yapmaktır (Ergin, 1997: 187). Türkçede *-mAk, -mA* ve *-Iş / -Uş* ekleri ile kurulan üç isim fiil vardır.

-Iş

-*mAk* ve -*mA* tipinde fiil isimleri yapan eklerden biridir. Diğer fiilden isim yapma ekleri, fiillerden nesne isim yaparken bu ekler fiillerden fiil isimleri yapan eklerdir (Ergin, 1997: 187). Tek ve çok heceli fiil kök ve gövdelerinden fiilin esas anlamını değiştirmeden, yapılan işin tarzını bildiren geçici kılış adları türetir (Korkmaz, 2007: 106).

ağdır-ış eğdir-iş > ağdırış eğdiriş

çıkışlı < çık-ış+lı

çebiş < çap-ış

emiş < em-iş

-mA

İşleklik sahası bütün fiil kök ve gövdelerini içine alan bir ektir. -*mAk*'ın hareket isimleri yapmasına karşılık -*mA*'nın fonksiyonu iş isimleri yapmaktır. İki çeşit fiil ismi arasındaki ince fark -*mA*'nın hareket ifade etmemesidir. -*mA* eki, göz önünde hareket canlandırmayan, hareketin kendisini değil o hareketle yapılan işi ifade eden bir ektir (Ergin, 1997: 186).

aşırtma < aşırt-ma

ateşleme < ateşle-me

bağışlama < bağışla-ma

basılma < basıl-ma

oynama < oyna-ma

-mAk

İstisnasız bütün fiil kök ve gövdelerine getirilen bu ek eskiden beri Türkçede fiilden isim yapma eklerinin başında gelir. Fonksiyonu fiillerin hareket isimlerini yapmaktır. Bu eke mastar eki de denilir (Ergin, 1997: 185). Bu ek, fiildeki soyut oluş ve kılışları adlandıran, onları ad durumuna getiren bir ektir (Korkmaz, 2007: 864). Çocukla ilgili söz varlığında da çok işlek olarak kullanılmıştır.

almak < al-mak

abıştırmak < abıştır-mak

avundurmak < avundur-mak

sivrimek < sivri-mek

uyanmak < uyan-mak

üflemek < üfle-mek

vızmak < vız-mak

yürümek < yürü-mek

yüklemek < yükle-mek

Zarf Fiiller

Bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özelliği taşıyan gramer kategorileri oldukları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler. Zarf fiiller, fiillerin zarf görevi yapan yardımcılarıdır. Çekimsiz fiile dönüşmeleri mümkün değildir. Zarf fiiller, sıfat fiiller gibi ad çekimi, iyelik ve çokluk ekleriyle genişletilmezler (Korkmaz, 2007: 984). Zarf fiiller fiil kök ve gövdelerine, zarf fiil ekleri getirmek suretiyle yapılır (Ergin, 1997: 339).

-(y)A

Eski Anadolu Türçesinde hem tek başına hem tekrarlanarak kullanıldığı hâlde, Türkiye Türkçesine uzanan tarihî gelişme sürecinde tek başına kullanılışı gittikçe zayıflamış, belirli bazı şekillerde kalmıştır. Buna karşılık *-y(A)…-(y)A* biçiminde üst üste tekrarlanan şekiller yaygınlaşmıştır (Korkmaz, 2007: 984).

çöye çöye < çöy-e çöy-e

yata kalka < yat-a kalk-a büyü-

-(y)ArAk

Oğuz lehçeleri grubuna özgü bir zarf fiil ekidir. Eski Anadolu Türkçesinin XIII-XIV. yüzyıl yazmalarında ancak birkaç örneğine rastlanabilen bu ek, asıl Osmanlı Türkçesi döneminde gelişmiştir. Türkiye Türkçesinde bol kullanılır (Korkmaz, 2007: 993). *-A* zarf fiil eki ile *+rAk* karşılaştırma ve büyütme ekinin birleşmesinden doğmuş olduğu düşünülebilir (Ergin, 1997: 341). Tespit edilen örneklerde ek, doğumun yapılış tarzını gösteren bir işlev yüklenmiştir.

çömelerek < çömel-erek

oturarak < otur-arak

diz üstü oturt-arak > oturt-arak

yatarak < yat-arak

ellerle ipe asıl-arak > asıl-arak

-(y)ın

Moğolca ile de ortaklaşan ve *-(y)A, -(y)I / -(y)U*; *-(y)ArAk* zarf fiil eklerine koşut bir işlevi bulunan bu zarf fiil eki, birçok Türk lehçesinde olduğu gibi, Türkiye Türkçesinde de işlek zarf fiiller kurma özelliğini kaybetmiştir. Bugün birkaç birleşik fiili zarf fiil ögesi olarak görebiliyoruz (Korkmaz, 2007: 1013). Tespit edilen bir örnekte çocuğun yürüme şekliyle ilgili birleşik yapı oluşturmuştur.

adıgıyın < adıgı-(y)ın at-

-(y)ip, -p

Türkçede eskiden beri görülen geniş ölçüde kullanılan bir zarf fiil ekidir. Bu ek aslında, Eski Türkçede *-p* şeklindeydi. Batı Türkçesine geçerken önündeki yardımcı vokal ekin bünyesine dahil zannedilmiş, böylece ek Batı Türkçesinde iki sesli olmuştur (Eren, 1997: 340). Bağlı bulunduğu esas fiildeki hareketten biraz önce gerçekleşmiş olan bir hareketi karşılar (Korkmaz, 2007: 999).

aleleyip < alele-(y)ip asart- ellep < elle-p

-mAdAn

Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinin *-mAdIn* zarf fiilindeki ses değişmesiyle (*-madın > madan*) oluşmuş bulunan *-mAdAn*; *-(y), -(y)Ip / -(y)Up, -(y)ArAk* zarf fiil eklerinin olumsuz biçimi için kullanılan bir ektir. Yapısındaki olumsuzluk özelliği dolayısıyla doğrudan doğruya olumlu fiiil gövdelerine gelir (Korkmaz, 2007: 1011). Gebeliğin belirtisi olarak yorumlanan bir deyimde tespit edildi.

yemeden içmeden kesil- < ye-meden iç-meden kesil-

3.1.2.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Fiil kök ve gövdelerinden fiil türetmek için kullanılan eklerdir. Fiil gövdeleri ya da adddan fiil ya da fiilden fiil türetme ekleriyle oluşturulmuş gövdelerdir (Korkmaz, 2007: 123). Bu gruptaki eklerin bir bölüğü hemen her fiile gelebilecek işlekliktedir.

Sayıları azdır, fakat işleklik dereceleri çekim eklerine yakın bir genişliktedir (Ergin, 1997: 200).

-a-

Eklendiği fiilden pekiştirme fiilleri türeten bu ek, Eski Türkçeden beri Türk dilinin bütün kollarında pek seyrek örnekler vermiştir (Korkmaz, 2007: 124)

çömlek kap-a- > kap-a-

-AlA-

Fiilin gösterdiği işi kısa aralıklarla tekrarlama işlevi yüklenmiş bir ektir (Korkmaz, 2007: 125). Kuvvetlendirme ekleri içerisinde en işlek ve canlı olanıdır (Ergin, 1997: 216). Tespit edilen örneklerde ek daha çok bebeklik dönemine özgü, bebeğin ilk hareketleri ve adımlarıyla ilgili fiiller türetmiştir.

avkala- < avk-ala-

debele- < deb-ele-

evelen- < ev-ele-n-

gözeleme < göz-ele-me

sekele- < sek-ele-

-Ar-

Geçişsiz belirli bazı fiillerden geçişli fiiller türeten bir ettirgenlik ekidir (Korkmaz, 2007: 126). Tespit edilen örneklerde, ekle türetilen kelimelerin ve bu kelimelerle oluşturulan kelime gruplarının çocuğun eğitimiyle ilgili olduğu görülmektedir.

alaya çık-ar-(ı)l- > çıkarıl-

başa çık-ar-t- > çıkart-

celer- < çel-er-

çelter- < çel-(i)t-er-

ipini kop-ar- > kopar-

-çın-

İşlek olmayan bir örnekte tespit edilmiş bir yapım ekidir.

tapçın- < tap-çın-

-DAr-

Türk dilinin öteki kollarında olduğu gibi Türkiye Türkçesinde de işlek olmayan bir ettirgenlik ekidir (Korkmaz, 2007: 126).

akdarmalık < ak-dar-malık

çelter- < çel-ter-

döndermec < dön-der-meç

-DIr-, Dur-

Türkçede eskiden beri bulunan ve işlek olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerinden biridir (Ergin, 1997: 212). Ünsüzle sonuçlanan geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine gelerek ‘’oldurma’’ ve ‘’yaptırma’’ bildiren geçişli fiiller türetir. Fiil gövdelerinde genellikle -*ş*-‘li ve -*n*-‘li çatılar üzerine gelmiştir (Korkmaz, 2007: 126).

ad değ-iş-tir- > ad değiştir-

adağını kes-tir- > kestir-

ak otağa kon-dur- > kondur-

anahtar öp-tür- > öptür-

avundur- < avun-dur-

bacak çekiş-tir-en > çekiştiren

bozdur- < boz-dur-

öttüreç < öt-tür-eç

salya kes-tir- > kestir-

süzdürmeç < süz-dür-meç

-GA-

İşlek olmayan fiilden fiil yapma eklerindendir.

çalkama < çal-ka-ma

çörgek < çör-ge-k

ayak dolaşığı < tol-ga-ş-(ı)k+ı

töngemen < tön-ge-men

-ı-, -u-

Tek heceli fiil köklerinden birkaç örnek türetmiş olan pekiştirme görevinde bir ektir (Korkmaz, 2007: 127).

garı- < gar-ı-

soru- < sor-u-

-kun-

İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir.

uçkun- < uç-kun-

-k, -(I)k-

Tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş ‘’olma’’ fiilleri türetir. Bazı türetmelerde, kökle kaynaşmış olan ekte bir de dönüşlülük işlevi görülür (Korkmaz, 2007: 127)

banık- < ban-(ı)k-

bızık- < bız-(ı)k-

cızıkam < cız-(ı)k-am

karık- < karı-k-

-l, -(ı)l-, -(u)l-

Türkiye Türkçesinde kullanım alanı en geniş fiilden fiil türetme eklerinden biridir. Hem çatı eki olma hem de özel anlamda yeni kelimeler türetme özelliği taşır. Genellikle, ünsüzle biten geçişli fiil kök ve gövdelerinden ‘’olma’’ ya da ‘’yapılma’’ bildiren edilgen fiiller türetir (Korkmaz, 2007: 127).

aç-(ı)l-ma-dık > açılmadık gonca

alaya çıkar-(ı)l- > çıkarıl-

boğulgan < boğ-(u)l-gan öksürük

çifte kavur-(u)l-muş > kavrulmuş

peşine ko-n-(u)l- > konul-

sıkıları boşa-l-t- > boşalt-

-la- (< -g+la-)

Aslında isimden fiil yapan bir ek olup önündeki fiilden isim yapan *-g* ekinin düşmesi neticesinde fiilden fiil yapan ek fonksiyonunu kazanmıştır.

damla < tam-(ıġ)+la-(ġ)

örsele- < ör-se-(g)+le-

sallama < sal-(ıg)+la-ma

-me-

Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türeten bir ektir. *i-* ek fiili dışında her fiil kök ve gövdesine gelebildiği için Türk dilinin en işlek türetme eki durumundadır (Korkmaz, 2007: 128). Bu ekin vurguyu üzerinden atmak gibi genellikle çekim eklerinde görülen fakat yapım eklerinde çok nadir bulunan özel bir durumu vardır (Ergin, 1997: 201).

aḫlını yiñe-me- > yiñeme-

-n-, -(I)n-, -(u)n-

Türkçede eskiden beri kullanılan çok işlek bir fiilden fiil yapma ekidir. Fonksiyonu kendin kendine yapma veya olma ifade eden dönüşlü fiiller yapmaktır. Karşıladıkları hareket o hareketi yapan veya olan nesnenin üzerine döndüğü için *-n-* eki ile yapılan bu fiillere dönüşlü fiiller ve *-n-* ekine de dönüşlülük eki adı verilir. *-n-* ekiyle yapılan fiillerin bir kısmı dönüşlülük değil, pasiflik ve meçhullük ifade eder (Ergin, 1997: 202-203). Ekin dönüşlülük mü yoksa edilgenlik işleviyle mi kullanıldığı anlama bakılarak tespit edilebilir. Kendinden önce başka bir fiilden fiil türetme eki almayan bu ek, genellikle tek heceli fiil kökleriyle addan yapılmış fiil gövdelerine gelir (Korkmaz, 2007: 129). Çocukla ilgili söz varlığında da zengin bir kullanım alanının olduğu görülmüştür.

ak otağa ko-n-dur- > kondur-

ayağı sı-n- > sın-

ayanu bisle-n- > bislen-

barınak < bar-(ı)n-ak

başı bula-n-ık > bulanık

bele-n- > belen-

birincil koru-n- > korun-

hocaya ko-n- > kon-

kerkin- < kerk(i)n-

peşine ko-n-(u)l- > konul-

-r, -(I)r-, -(U)r-

Eski Türkçeden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bir fiilden fiil yapma ekidir (Ergin, 1997: 209). Ünsüzle biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettirgen anlamlı fiiller türetmiştir (Korkmaz, 2007: 131).

ağaç kökünden geç-(i)r- > geçir-

artırmaç < art-(ı)r-maç

cinsel söm-(ü)r-ü > sömürü

çocuk düş-(ü)r- > düşür-

kırk piş-(i)r-me > pişirme

kırk uç-(u)r- > uçur-

-rA-

İşlek olmayan bir fiilden fiil yapım ekidir.

debşerme < dep-re-ş-me

yangrağı < yang-ra-ğı

-sA-

Arzu etmek, ısrar etmek anlamında fiiller türetir. +*sA*- isimden fiil yapma ekinin etkisiyle ortaya çıkmış olabilir (Ergin, 1997: 215).

emse- < em-se-

-su-

İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Bir örnekte tespit edildi.

umsun- < um-su-n-

-ş-

Fiil kök ve gövdeleriyle addan türemiş fiillere gelerek birbirinden farklı birkaç işlev yüklenmiş bir çatı ekidir. Çok işlek olan ekin asıl görevi, fiilin özneyle olan bağlantısı açısından işteşlik temelinde ortaklaşa bir işi göstermesidir. Aynı zamanda ‘’kendiliğinden oluş’’ bildiren fiiller de türetmiştir. Kendiliğinden oluşma işlev ve anlamı, ekteki ortaklaşma işlevinin değişme ve gelişmesinden oluşmuştur (Korkmaz, 2007: 132).

bokuyla boğ-(u)ş- > boğuş-

cin deg-(ü)ş-ük+ü > degüşüğü

çöküşdürmek < çök-(ü)ş-dür-mek

ekmek mayası değ-(i)ş-tir- > değiştir

güccük üle-ş-tir- > üleştir-

ıġla-ş- > ıġlaş-

sor-(u)ş- > soruş-

-t-, -(ı)t-

Türkçede eskiden beri görülen ve işlek olarak kullanılan bir fiilden fiil yapma ekidir (Ergin, 1997: 211). Ünsüzle biten geçişli ve geçişsiz fiil köklerinden ettirgen anlamlı fiiller türetmiştir (Korkmaz, 2007: 131).

añır-t-maç > añırtmaç	barkıt sark-(ı)t- > sarkıt-
aydaş kayna-t- > kaynat-	bedü-t- > bedüt-
balon şişir-t- > şişirt-	kırk ayır-t-tır-ma > ayırtma

-y- < -d-

İşlek olmayan bir fiilden fiil yapma ekidir. Eski Türkçede *d* şeklinde olan bu ek, Batı Türkçesinde *y* olmuştur (Ergin, 1997: 215). Ek, Eski Türkçede de canlılığını yitirmiş ve birleştiği ünsüzle biten tek heceli fiil köküyle iyiden iyiye kaynaşmış olduğu için böyle bir ekin varlığı ancak aynı kökün başka türevlerinden anlaşılabilmektedir (Korkmaz, 2007: 135).

say- < sa-y-	uruġsuz ḳo-d- > ḳo-d-

-(I)z-, -(u)z-

Eski Türkçede sayılı örnekler veren bir ettirgenlik ekidir. Türkiye Türkçesine uzanan birkaç kelimede kaynaşmış ve kalıplaşmış durumdadır. Daha çok konuşma dilinde ve halk ağızlarında yer alan örneklerde ettirgenlik işlevi yanında geçişsiz, dönüşlü fiil işlevi de vardır (Korkmaz, 2007: 136).

cımzık- < cım-(ı)z-ık-	sımız- < sım-(ı)z-
emiz- < em-(i)z-	süt tam-(ı)z-ur- > tamızur-

3.1.3. Birleşik Yapılı Kelimeler

Birleşik Yapılı Kelimelerin Kuruluşu

İsim Tamlaması Kalıbındakiler

Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda *ad tamlaması* dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar. Burada birinci ad tamlayan, ikinci ad tamlanan niteliğindedir. Arada ilgi durumu ekinin kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanın da bir ad tamlaması olup olmamasına göre ad tamlamaları *belirtli, belirtisiz ve zincirleme* ad tamlaması olarak üç gruba ayrılır. Belirtili ad tamlaması, tamlayan adın sonuna ilgi durumu eki, tamlanan adın sonuna da üçüncü şahıs iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür. Bu tamlama türünde iki ad arasında belirli, kesin bir anlam bağlantısı vardır ancak bu bağlantı sürekli değil geçicidir. Belirtisiz ad tamlaması, tamlayan adın eksiz, tamlanan adın üçüncü şahıs iyelik ekini aldığı tamlama türüdür. Bu tamlama türünde tamlayanın tamlanana bağlılığı belirsiz fakat süreklidir. Zincirleme isim tamlaması ise bir ad tamlamasının başka bir adla oluşturduğu ikinci bir ad tamlamasıdır. Bu tamlama, ad tamlaması kalıbındaki bir veya daha çok kelime grubundan oluşmuş bir tamlama türüdür. Tamlayan öge daima ilgi durumunda olup tamlayanın tamlanana bağlılığı yine belirli fakat geçicidir (Korkmaz, 2007: 276).

Belirtili İsim Tamlaması Kalıbındakindekiler

alafranga+nın bebe+si
anası+nın kız+ı
bebek+in tuzlanma+sı
bir ocak+ın bir umut+u
çocuk+un eş+i
davar+ın yüz+ü
etehler+in gısılma+sı
gözler+in halkalanma+sı
oba+nın döl+ü
paşalar+ın paşa+sı
süt+ün hazımsızlık+ı

Belirtisiz İsim Tamlaması Kalıbındakiler

aba alma+sı
Acem mintan+ı
adam evlat+ı
adım kesim+i
ağı bardak+ı
aile planlama+sı

Alman kale+si
amca çocuğ+u
bebek kaftan+ı
cazı karı+sı
kulak akıntı+sı
nefes darlığ+ı
ruh düğün+ü
kuluçka fabrika+sı

Zincirleme İsim Tamlaması Kalıbındakiler

çardak gül+ü iğne+si
çocuk iş gücü+nün istismar+ı

Arapça İsim Tamlaması Kalıbındakiler

dārü'l-vilāde
Darü'ş-şafaka
ibnü'z-zemân
ibnü'z-zinâ

Farsça İsim Tamlaması Kalıbındakiler

ahd-ı şebâb
bahâr-ı hayât
derd-i zād
etfâl-i mekâtib
evân-ı şebâb
hadd-i bülûğ
levha-i iftihar
müddet-i haml

Sıfat Tamlaması Kalıbındakiler

Türkçe Sıfat Tamlaması Kalıbındakiler

Sıfat tamlaması, bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir. Sıfat tamlayan, yardımcı; isim tamlanan, asıl unsurdur. Sıfat tamlaması eksiz bir birleşmedir. Her iki unsur da ek almadan doğrudan doğruya yan yana getirilirler. Sıfat bu birleşmede daima teklik hâlde bulunur, sıfatların çoklukları yapılmaz (Ergin, 1997: 380). Sıfatın anlam ve işlev bakımından kendi varlığını ortaya koyabilmesi için mutlaka bir adın önünde bulunması ve o adı nitelemesi gerekir. Adlar, iyelik, çokluk ve ad çekim eklerini alabildikleri hâlde, sıfatlar bu ekleri alamazlar ve adlar ile eksiz birleşirler (Korkmaz, 2007: 334). Tespit edilen sıfat tamlamalarındaki sıfatların daha çok niteleme özelliği taşıdığı, belirtme sıfatlarının ise daha az kullanıldığı bu sıfat tamlamalarının kuruluşunda ise daha çok bir sözcüğünün tercih edildiği görüldü.

açık kapı
açık kız
açılmadık gonca
adaklı çocuk
adli bildirim
agucuk yavru
ağuz oğlan
ağır daban
akdî nesep
akkabak
bir damla
bir dırnaḫ çocuḫ
bir kımık
kavrulmuş taze fıstık
kunnamaz katır
öğürgen öksürük
saḫlaġan oğul
sarsılmış bebek sendromu
tayin edilmiş vasi

Arapça Sıfat Tamlaması Kalıbındakiler

adîmetü'l-leben
benâtü'l-lahm

Farsça Sıfat Tamlaması Kalıbındakiler

baht-ı siyâh
beste-rahim
çar-ebru
ferruh-zâd
gehvâre-nişîn
beççe-i nev
harâm-nemek
nev-civān
nev-hâste

Sıfat Fiil Grubu Kalıbındakiler

Nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir. Nesneleri karşılayan kelimeler olarak sıfat-fiiller anlam bakımından isim cinsinden kelimeler arasına girer. Sıfat fiillerin asıl isimlerden farkı nesneyi hareketine göre adlandırmasıdır. Sıfat fiillerde hareket ifadesinden başka zaman ifadesi de vardır (Ergin, 1997: 333). Sıfat fiillerin yapılarında zaman kavramının bulunması, onları bir bakıma çekimli fiillere yaklaştırır. Bundan dolayıdır ki çekimli fiillerin bir kısmı sıfat fiil kökenlidir. Sıfatlar ad soylu sözcükler oldukları için sıfat fiiller aynı zamanda adlar ile de ortaklaşırlar. Onlar gibi iyelik, çokluk ve ad çekim eklerini alabilirler. Adlardan önce gelen sıfat fiiller birer sıfat görevi yüklendikleri hâlde, bunların kendinden sonraki ada bağlı olmadan yalın durumda bulunanları veya çokluk, iyelik ve ad çekim ekleri ile genişletilmiş olanları ad

görevindedir (Korkmaz, 2007: 910). Sıfat fiil grubu ise bir sıfat fiille ona bağlı unsur ya da unsurlardan oluşan bir kelime grubudur. Grubun ana unsuru olan sıfat fiil sonda bulunur ve grupta yüklem görevindedir.

-(y)An Sıfat Fiil Eki İle Kurulanlar

ayak topla-(y)an
bacak çekiştir-en
bağırköp-en
boğazkes-en
cankurtar-an
cırtat-an
geçdoğ-an
karabas-an
orduboz-an

-DI Sıfat Fiil Eki İle Kurulanlar

albas-tı
aybas-tı
yeni yeltan-di

-dik Sıfat Fiil Eki İle Kurulanlar

saçı bitme-dik
sakalı bitme-dik

-mAz Sıfat Fiil Eki İle Kurulanlar

bacası tüt-mez ol-
baklaye-mez
gemal-maz

-mIş Sıfat Fiil Eki İle Kurulanlar

ağzı yüzü ciğer ye-miş it eniğine dön-
bir karında yat-mış
saçı bitme-miş
tayin edil-miş

İsim Fiil Grubu Kalıbındakiler

Bir hareket ismi ile ona bağlı tamamlayıcı veya tamamlayıcılardan kurulan kelime grubudur. Hareket ismi, *-mAk, -mA* ve *-Iş* ekleriyle yapılır. Grubun ana unsuru hareket ismidir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan hareket isminin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen ögelerle tamamlanır (Karahan, 2011: 55).

-Iş, -üş İsim Fiil Eki İle Kurulanlar

çamur döğ-(ü)ş+ü
çif dik-(i)ş
çocuk sat-(ı)ş+ı

-mA İsim Fiil Eki İle Kurulanlar

ak otağa kondur-ma
boş beşiğin sallan-ma+sı
doğdu gör-me+ye git-
gözlerin halkalan-ma+sı
karabas-ma
peynir kert-me+si
retina kana-ma+sı

-mAk İsim Fiil Eki ile Kurulanlar

abba git-mek
ad değiştir-mek
adağını kestir-mek
adam ġaterine ġatıl-mak
ağrı tut-mak
altını değiştir-mek
ana hâli gör-mek
başa yetiş-mek

Tekrar Grubu Kalıbındakiler

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur (Karahan, 2011: 60). Tekrarı meydana getiren kelimelerin fonksiyonları da şekilleri de vurguları da birbirinden farksızdır. Eksiz yan yana gelirler ve her iki kelime de kendi vurgusunu taşır. Bu kelime grubunun yapısının temelini kelimelerin arka arkaya tekrarlanması teşkil eder. Bu vasıfları ile tekrarlar en basit, en sade kelime gruplarıdır. Türkçede hemen hemen her çeşit kelimeden tekrar yapılabilir. Fakat tekrara en elverişli kelime çeşitleri isimler, sıfatlar, zarflar ve zarf fiillerdir (Ergin, 1997: 377).

Aynı Kelimenin Tekrarıyla Yapılanlar

Bunlar bir kelimenin arka arkaya iki defa tekrarlanması ile yapılan tekrarlardır. Asıl tekrarlar da diyebileceğimiz bu kelime grubu birçok kelime çeşidinden yapılan ve bol bol kullanılan bir gruptur (Ergin, 1997: 377). Çocukla ilgili söz varlığında diğer tekrar gruplarına göre daha çok kullanımıştır.

baş baş
bebil bebil
beldir beldir
bıd bıd
bıdır bıdır
bidi bidi
bidil bidil
cırıl cırıl
çap çap
dıbış dıbış
pisi pisi
topul topul

Yakın Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Yapılanlar

Birbirine anlamca yakın sözcüklerin tekrarıyla yapılan kelime grubudur.

alan palan
bala-çağa
barkıl çarkıl
boylu boslu
çoluḳ çocuḳ
ev barḳ
sabi sübyan

Zıt Anlamlı Kelimelerin Tekrarıyla Yapılanlar

Birbirine anlamca zıt olan sözcüklerin tekrarıyla yapılan kelime grubudur.

ağdırış eğdiriş
ağdırma çöğdürme
ağdırmaç çöğdürmeç
ağşamlı zabahlı
akşamlık sabahlık

Bağlama Grubu Kalıbındakiler

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Bağlama edatı, isim unsurlarının arasında bulunur. İsim unsurları, grubun kuruluşuna eşit olarak katılır (Karahan, 2011: 65).

bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi
çocuk ve gençlik merkezleri
evlâd u ıyâl
farik ve mümeyyiz olma

Edat Grubu Kalıbındakiler

Bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur. İsim unsuru önce, son çekim edatı sonra getirilir (Ergin, 1997: 392). Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur (Karahan, 2011: 63). Tespit edilen örneklerde gibi edatının kelime grubun kuruluşuna daha yoğun bir şekilde katıldığı görülmüştür.

altın top gibi
bannaġ ġader pürtük
deve dişi gibi
kitap gibi
leylek gibi
minare gibi
parmak kadar
piliç gibi
sırık gibi
sülün gibi

Kısaltma Grubu Kalıbındakiler

Kelime grupları ve cümlelerede yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan kelime gruplarıdır (Karahan, 2011: 79).

İsnat Grubu Biçimindekiler

Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya sadece birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma grubudur. Bu gruplar genellikle isim fiil, sıfat fiil veya zarf fiil gruplarından kısalmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır (Karahan, 2011: 80). İsnat gruplarının arkasında, zikredilmemiş, düşmüş bir *olan* veya *olarak* kelimesi var gibidir. Bu kelime grubunda isnat edilen unsur, isnat olunandan sonra gelir (Ergin, 1997: 392).

ağzı gara
ağzı kel
ağzı kıllı
ağzı kızıl
ağzı tatsız
başı kel
beli açık
beli gevşek
duluğu sirkeli
göğnü kötü

Uzaklaşma Grubu Biçimindekiler

Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki taşıyan kısaltma gruplarıdır (Karahan, 2011: 82).

anadan ırafan
bağırdaktan sözlü

Yönelme Grubu Biçimindekiler

Birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma gruplarıdır (Karahan, 2011: 81).

başına piyade
çocuğa kuymacuk, anasına doymacuk

Birleşik Fiil Grubu Kalıbındakiler

Bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir (Korkmaz, 2007: 150).

Yardımcı Fiillerle Kurulanlar

Bir ad ya da bir sıfat ile *et-, ol-* yardımcı fiillerinin veya esas fiil olma dışında yardımcı fiil olarak da kullanılan *bul-, bulun-, buyur-, eyle-, kıl-, yap-* fiillerinin birleştirilmesi yoluyla kurulan birleşik fiillerdir. Bu birleşiklerde, yardımcı fiiller, ad ve sıfatları fiil durumuna geçirme görevi yüklenmişlerdir. Bunların en yaygın kullanışta olanları bir kılış bildiren geçişli *et-* ve bir oluş bildiren geçişsiz *ol-* yardımcı fiili ile kurulan birleşiklerdir (Korkmaz, 2007: 150). Bu yapılarda asıl anlamı isim unsuru taşır. Yardımcı fiil, bir fiilleştirme ve çekim unsuru olarak vazife görür (Eren, 1997: 387).

aççi et-
ağır ayaḳ bol-
ağız ol-
aḫ et-
akil baliğ ol-
aḳlı girmiş ol-
anız ol-
anne adayı ol-
anne ol-
bacası tütmez ol-
başka kıl-
bekāretni izālet ḳıl-
ergen bol-
oğlan eyle-
öksüz eyle-
şāgird bol-

şākirdlik ḳıl- terbiyet ḳıl-

Tasvir Fiilleriyle Kurulanlar

Bu birleşik fiiller, zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden meydana gelmiştir (Karahan, 2011: 77). Bu türlü birleşik fiiller tasvir edici yardımcı fiil olarak kullanılan *bil-, ver-, dur-, yaz-, gel-, gör-, kal-* fiilleriyle karşılanır (Korkmaz, 2007: 151).

Yeterlilik Fiiliyle Kurulanlar

Bir esas fiilin *-(y)A* zarf-fiil biçimi üzerine *bil-* yardımcı fiilinin getirilmesi ile kurulur (Korkmaz, 2007: 151). Olumsuz yapısı tespit edildi.

başını yiñ-eme-

Süreklilik Fiiliyle Kurulanlar

Esas fiilin *-(y)A, -(y)I ve -(y)Ip* zarf fiil biçimleri üzerine *dur-, gel-, gör-, kal-, koy-,* yardımcı fiillerinin getirilmesiyle oluşturulur. Yardımcı fiillerin esas fiile kattıkları anlam incelikleri, türlerine ve birleşme biçimlerine göre bir oluş ve kılışın belirli bir zaman içinde yapıladurma, bir zamandan beri yapılagelme veya belirli bir durumda kalakalma niteliğindedir (Korkmaz, 2007: 152).

çöğedur- doğadur-

Tezlik Fiiliyle Kurulanlar

-(y)I, -(y)U zarf-fiil eki almış bir esas fiilin, *ver-* yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşmuştur (Korkmaz, 2007: 152).

ebişiver-

Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

Ad ya da ad soylu bir veya birden çok kelimenin, belirli şekil bilgisi kalıpları içinde, bir esas fiil ile birleşerek anlam kayma ve kalıplaşmasına uğramasından oluşmuştur. Bu nitelikteki birleşiklerin iki yönü vardır. Birinci yönleri, şekilce bir ad ve bir yardımcı fiille kurulan birleşiklere benzemeleri ve onlar gibi tek bir kavrama karşılık olmalarıdır.

İkinci yönleri, şekil kaynaşması dışında anlamca da değişik yönde bir kayma ve kalıplaşmaya uğrayarak deyim niteliği kazanmalarıdır (Korkmaz, 2007: 153).

aḫlını yiñeme-	eteğine al-
ağzı süt kok-	gömlekten geçir-
ana hali gör-	kursağına düş-
ana rahmine düş-	kuruya kal-
baharı başına vur-	nefsi körle-
bastığı yeri bilme-	nüfus patlaması yap-
çedeneyken çatla-	sepet havası vur-
çoluk çocuğa karış-	teveğine su yürü-
dünyaya gözlerini aç-	tüyü bozuh ol-

3.2. ÇEKİM EKLERİ

Adlar veya adlar ile fiiller arasında geçici ilişkiler kuran eklerdir. Yapım ekleri kök ile gövdenin kendi sınırları içinde kaldığı hâlde, işletme ekleri, kök ve gövdelere bazı anlam bağlantıları katarak onları birbiriyle ilişkiye geçiren, onlarla kelime grupları ve cümlenin öteki ögeleri arasında geçici anlam örgüsü kuran eklerdir (Korkmaz, 2007: 22). Çekim ekleri, yapım eklerinden çok daha kapsamlı, kullanış sahası çok daha geniş olan eklerdir. Birleştiği kök ve gövdenin anlamında bir değişiklik yapmaz, kök ve gövdenin anlamına bir kullanış inceliği verir (Ergin, 1997: 125). Çekim ekleri incelemesi, hem kelime ve kelime grubu hem de cümle düzeyindeki birliklerde yapılmıştır.

3.2.1. İsim Çekim Ekleri

Çokluk Ekleri

İsimlerin çokluk şekillerini yapan işletme ekidir. İsmin karşıladığı nesnenin sayısının birden çok olduğunu ifade eder (Ergin, 1997: 220). Bu ekin etkisi yalnızca eklendiği adın sınırları içinde kalır ve kapsam alanına yalnızca adların teklik biçimlerini alabilir. Diğer işletme ekleri adlar ile cümlenin başka bir ögesi arasında ilişki kurdukları için, bunların işlev sınırı kendisini aşarak öteki kelime sınıflarına da uzanmıştır. Çokluk ekin de ise böyle bir özellik yoktur. Bu bakımdan çokluk eki işletme ekleri içinde kapsamı en

dar olan eklerdir (Korkmaz, 2007: 257). Çokluk eki olarak, bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan *+lAr*, birkaç kelimede kalıplaşmış olarak varlığını sürdüren *+an,* Eski Türkçe döneminde kullanılmış olan *+t* dışında Arapça *āt* eki tespit edildi.

ana kuzu+lar+ı
avrat+lar ḥaddine deg-
ben+āt
bizim oğ(u)l+an
Çarliston pantolon+lar
çift dikişli+ler
og(u)l+ıt

İyelik Ekleri

İsmin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya nesneye ait olduğunu ifade eden eklerdir. İyelik ekleri getirildikleri isimlerin bağlı oldukları ben, sen, o, biz, siz, onlar şahıslarını ifade ederler. İyelik eklerinin geçirdiği tarihî süreç neticesinde bugün aldığı son şekli:

	Teklik		Çokluk
1.	Şahıs -(I)m	1.	Şahıs -(I)mIz, -(U)mUz
2.	Şahıs -(I)n, -(U)n	2.	Şahıs -(I)nIz, -(U)nUz
3.	Şahıs -(I), -(U), -sI, -sU	3.	Şahıs -lAr+I

Tespit edilen örneklerde I. ve III. teklik şahıs iyelik ekinin daha çok kullanıldığı görüldü.

aba alma+sı
Abaza moda+sı
aile planlama+sı
ana+m garı
ayak+ım yağlı
baba+m ġız+ı
dikili ağaç+ım
el+im yağlı

Hâl (Durum) Ekleri

Adlar cümle içinde bağımsız değillerdir. Cümlenin ad, edat, fiil gibi öteki ögeleri ile sürekli bir bağlantı içindedir. Adlar, cümlenin örgüsünü oluşturan bu bağlantıyı kurabilmek için, ilişkinin türüne göre çeşitli durumlara girerler. Adların girdikleri bu hâllere ad durumları denir. Ad durumları, adların adlarla veya fiillerle olan geçici ilişkisini sağlayan ve cümlenin anlam örgüsünü kuran birer gramer kategorisidir

(Korkmaz, 2007: 266). Hâl ekleri ileriye dönük bir ilgi kuran, kelime gruplarında ve cümlelerde yardımcı unsurları esas unsurlara bağlayan eklerdir. Hâl eklerinin kapsamları çokluk ve iyelik ekinden geniş, soru ekinden dardır (Ergin, 1997: 227). Türkçede isimlerin hâlleri şunlardır:

Yalın Durum

Adın cümlede anlam ilişkisi yönünden başka bir kelimeye bağlı olmayan yalın durumudur. Bu durumdaki bir ad yalnız çokluk ve iyelik eklerini alabilir (Korkmaz, 2007: 267). Yalın durumun eki yoktur.

adak	bala
aydeş	baş büyümesi
aylık	elim yağlı
baba	kuluçka fabrikası

İlgi Durumu

Eklendiği ad ile başka bir ad arasında sahiplik, ilgi bağı kurma durumudur. İlgi durumunun öteki ad çekim eklerinden ayrılan tarafı, adı fiile bağlayan bir ek olmamasıdır. Bu ek, ilişki kurduğu adla yalın durumda bir kavramı karşılamaktadır. Adlardaki ilgi durumu, ilgi durumu ekiyle karşılanır. İlgi durumu eki, ünsüzle biten ad kök ve gövdelerinden sonra *+In, +Un* ünlü ile bitenlerden sonra *+nIn, +nUn* biçimindedir. İlgi durumu ekleri her zaman çokluk ve iyelik eklerinden sonra gelir (Korkmaz, 2007: 270). Birinci unsur ilgi durum ekini almadan ikinci unsur iyelik eki alarak da eksik ilgi durumu oluşturulabilir.

aba alma+sı	babası+nın oğlu
abaġa oġul+ı	bala+nın balası
alafranga+nın bebesi	bebek+in tuzlanması
anası+nın kızı	etehler+in gısılması
atası+nıñ ḳız ḳarındaşı	sokak+ın çocukları

Yükleme Durumu

Geçişli fiil taşıyan bir cümlede, fiilin etkisi altında kalan adın içinde bulunduğu durumdur. Bu durumdaki ad, yüklemin bildirdiği ve öznenin yaptığı işten etkilendiği için cümlede nesne görevindedir, dolayısıyla bir belirtme işlevi yüklenmiştir. Yükleme durumu, Türkiye Türkçesinde ya eksiz olarak karşılanır ya da çokluk veya iyelik ekleriyle genişletilmiş adlara *+(y)I, +(y)U* ekleri getirilerek kurulur (Korkmaz, 2007: 277).

Eksiz Yükleme Durumu

Cümle içinde nesne görevi yüklenmiş olmakla birlikte, yükleme durumu eki almamış olan yalın durumdaki adın karşıladığı durumdur (Korkmaz, 2007: 277). Eksiz yükleme durumu, ekli yükleme durumuna göre daha az kullanılmıştır.

Emlik kuzu görmeyesin
Kızınla *komşu*, oğlunla *oba* ol
Kurdun oğlu, *kurt* olur
Oğul atadan görmeyince *sofra* salmaz

Ekli Yükleme Durumu

Cümlede fiilin etkisi alıtında kalan adın bir belirti ögesi olarak yükleme durumu ekini almış biçimidir (Korkmaz, 2007: 278). Tespit edilen örneklerde Türkiye Türkçesindeki *+(y)I, +(y)U* ekleri dışında yükleme eki olarak *+n* ekinin de iyelik ekinden sonra kullanıldığı görülmüştür.

bağrın+ı çek-
bekāret+ni izālet ḳıl-
bezin+i yıka-
bıyıklar+ı ele al-
ḳarnın+ı şişir-
Kurt, ulusundan gördüğün+ü işler
kuzuluğun+u attır-
misafirin yanında çocuğun+u övme
mühri+n al-
perdesi+n yırt-

Yönelme Durumu

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendisine doğru yaklaştığını, yöneldiğini ifade etmek için yönelme durumu eki kullanılır. Fiilin istikametini gösteren ve yaklaşma ifade eden yönelme durumu daima ekle yapılır (Ergin, 1997: 233). Yer yön gösteren adlar ile diğer bir kısım adlarda yönelme görevinde yer tümleci oluşturur (Korkmaz, 2007: 280).

Tespit edilen örneklerde, bugün kullandığımız *+(y)A* eki dışında Tarihî dönemlerde kullanılmış, bugün canlılığını yitirmiş olan *+GA* eki de görüldü. Kelime grubu düzeyindeki yapılarda yönelme hâl ekini almış olan ad, daha çok bir fiille birleşerek anlamca kaynaşmış birleşik fiiller oluşturmuştur.

baş+a eriş-
kuluçka+(y)a yat-
avrat ḥali+n+e deg-
Ata ornı atı oğul+ḳa ḳalır
Kişi aslı+n+ga kör ḳılınçı tanuḳ
başı+n+a piyade
kursağı+n+a düş-
ocağı+n+a incir dik-
peşi+n+e konul-

Bulunma Durumu

+DA eki ile karşılanan bulunma durumu, genellikle fiildeki oluş ve kılışın yerini bildiren ad durumudur. Fiildeki harekete sahne olan her türlü somut ve soyut kavramları karşılayan adlar bulunma durumuna girebilir. Eklendiği ad ile fiil arasındaki bağlantı özelliği açısından, bulunma ve yer gösterme kavramına koşut olarak zaman, vasıta, amaç, sebep vb. ifadelerini de içine alır. Ası görevi yer bildirmek olduğu için, bulunma durumu ekini alan ad veya ad grubu, cümlede yer tamlayıcısı görevindedir (Korkmaz, 2007: 289).

ağız+da anahtar bük-
aynı döş+te süte yat-
başı+n+da kavak yeli es-
bir tekne+de bir ekmek
dil+de şişlik
eller+de iller+de kalası
göz+de beyazlık

Ayrılma Durumu

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını ifade etmek için kullanılan durum ekidir (Ergin, 1997: 235). Fiilin hareketi çıkma durumundaki addan dışarıya doğrudur. Bu hâl, öteki ad durumları içinde işlevi en geniş olan durumdur denebilir. Çıkma durumu eki, adı fiile yer, zaman, hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar, değer, bir bütünü veya bütünün parçasını gösterme gibi değişik birçok ilişkilerle bağlar (Korkmaz, 2007: 301). Tespit edilen örneklerde, bugün kullandığımız *+DAn* eki dışında, tarihî dönemlerde kullanılmış, bugün canlılığını yitirmiş olan *+DIn*

eki de görüldü. Ek, kelime grubu düzeyindeki yapılarda yönelme hâl eki gibi daha çok bir fiille birleşerek anlamca kaynaşmış birleşik fiiller oluşturmuştur.

ağaç kökü+n+den geçir-
ara+dan kaç-
arka kapı+dan mezun ol-
baba+dan kal-
beli+n+den gel-
cancik+ten düş-
eteği+n+den gel-
Kimiñ aslı bolsa ata+dın arıġ
Oġul+dın yazuḳ yoḳ ata+dın cefa
Oğul+dan kız+dan kal-
peşi+n+den gel-

Vasıta Durumu

Fiilin ne ile nasıl, ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilen ektir. Vasıta eki ismi yalnız fiile bağlar. Ekin asıl fonksiyonu vasıta ifade etmektir. Zaman ve tarz ifade etmesi de bu vasıta fonksiyonuna dayanmaktadır (Ergin, 1997: 237). Vasıta durumu için bugün kullanılan *+(y)lA* ve ekin fonetik değişime uğramış şekilleri dışında, tarihî dönemlerde kullanılmış ve bugün canlılığını yitirmiş olan *+In, +Un* eki de tespit edildi. Tespit edilen örneklerde ekin araç ve durum bildirme işlevinin ağır bastığı görülmektedir.

Atalıġ atasız ḳalır yalñuz+(u)n
Analıġ anasız bolur ögsüz+(ü)n
Beşiğin od+unan < od +ile+n dolsun
boku+(y)la boğuş-
çöbben < çöp+ile+n
derviş+le karşılaşma
göz+le dokun-
hız+la taş at-

Eşitlik Durumu

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin nasıl ve ne şekilde olduğunu veya yapıldığını, fiilin oluş ve yapılış tarzını ifade etmek için isim eşitlik hâline girer (Ergin, 1997: 239). Eski Türkçede çok işlek olan *+çA* eki, Eski Anadolu Türkçesi yoluyla günümüz Türkiye Türkçesine uzanan gelişmesinde, ön sesinde hem tonlu hem tonsuz biçimler alarak *+CA*'ya dönüşmüştür. Ayrıca, ad çekimi eki olarak bazı işlevleri kullanıştan düşmüş; kalıplaşma yoluyla çekim ekinden yapım ekine dönüşme özelliği de kazanmıştır

(Korkmaz, 2007: 324). Tespit edilen örneklerde ekin vasıfta eşitlik fonksiyonun ağır bastığı görülmektedir.

ak+ca+na
bala+ca
çatlayası+ca
çukur+ca
dogun+ca+lıḫ
uğur+ca+lık
sulu+ca

Yön Gösterme Durumu

Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendi yönünde yapıldığını göstermek için isim yön gösterme hâline girer. Bu hâlin ekleri yön ekleridir, yön ekleri aslında ismi fiile bağlayan eklerdir. Yön ekleri, Türkçede sonradan çekim ekliğinden tamamiyle çıkmış ve sayılı kelimelerin bünyesinde tam bir yapım eki gibi klişeleşip kalmış, çekim eki olarak her türlü özelliklerini ve canlılıklarını kaybetmişlerdir. Bugün artık çoktan yapım eki durumuna girmiş olan bu yön ekleri *+rA ve +Arı* olmak üzere iki çeşittir (Ergin, 1997: 241).

Balık ağa girdikten son+ra aklı başına gelir
Ağlarsa anam ağlar, gerisi < ke+rü+si yalan ağlar
üz+eri yüklü
dış+arı+lık

Soru Eki

İsmin soru şeklini yapan işletme ekidir. Bu ek edat menşeli olup sonradan ekleşmiştir ve ismi daima fiile bağlar (Ergin, 1997: 243). Soru eki yalın durumdaki adlara gelebildiği gibi, iyelik ve çekim ekleri almış adlardan sonra da gelebilir ve addan ayrı yazılır. Vurgusuz olan soru eki, kapsamı en geniş olan işletme ekidir (Korkmaz, 2007: 329).

Anan güzel idi hani yeri, baban güzel idi hani yeri ?
Bir şey var mı ?
Ev sahibi belli mi ?
Tek mi çift mi ?
Yaş mı kuru mu ?
Yaşı ne, başı ne ?

3.2.2. Fiil Çekim Ekleri

Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri, çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir. Fiil kök ve gövdeleri çekimli hâle girerek kullanış sahasına çıkarken önce şekil ve zaman eklerini alırlar (Ergin, 1997: 282). Şekil ve zaman eklerinden sonra gelen şahıs ekleri, kendilerinden sonra yalnız soru ekleri alabilirler. Çekimli bir fiilde konuşan, dinleyen ve kendinden söz edilen olmak üzere başlıca üç şahıs vardır. Bu şahısların teklik ya da çokluk biçimlerinde bulunmalarına göre, bunlara sayı kategorisi de eklenmiş olur. Fiil, üçüncü şahıs teklik çekiminde şahıs eki almaz. Çokluk çekiminde, şahıs ve sayı kavramı *+lAr* eki getirilerek karşılanır (Korkmaz, 2007: 571). Sözlükte, emir-istek kipiyle çekimlenmiş yapıların daha yoğun kullanıldığı, bu kiplerle çekimde de özellikle II. ve III. teklik şahsın tercih edildiği görüldü.

Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Bunlar, şahıs zamirlerinin zamanla ekleşmesinden oluşan şahıs ekleridir.

Teklik	**Çokluk**
I. şahıs: -(I)m, -(U)m	I. şahıs: -(I)z, -(U)z
II. şahıs: -sIn, -sUn	II. şahıs: -sInIz, -sUnUz
III. şahıs: eksiz	III. şahıs: -lAr
Ağaç kökünden su *içer*	Öksüzün şeytanı çok *olur*
Ağaç yaprağıyla *gürler*	Ak sakallı dedecik *olursun*
Biz gelinciği *korkutuyoruz*	

İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

İyelik eklerinin kullanıldığı şahıs ekleridir. Görülen geçmiş zaman ve şart kipinin çekiminde kullanılır.

Teklik	**Çokluk**
I. şahıs: -m	I. şahıs: -k
II. şahıs: -n	II. şahıs: -nIz, -nUz
III. şahıs: eksiz	III. şahıs: -lAr

Al mı seni *gördü,* sen mi alı *gördün*
Albastıyı *süpürdüm, aldım, gittim !*

Karpuz almaya *geldim*
Kırkı kırkladım, kırk birinde *pakladım*

Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Fiil kök ve gövdelerine getirilen emir eklerinin aynı zamanda şahsı da karşıladığı yapılardır.

Teklik	**Çokluk**
I. şahıs: -AyIm	I. şahıs: -AlIm
II. şahıs: eksiz	II. şahıs: -In
III. şahıs: -sIn	III. şahıs: -sInlAr

Adını eller *alsın*
Ağaç yeşert, meyve *getirsin*; oğlan büyüt, ekmek *getirsin*
Al çürüğü, *ver* sağı
Beni kara *göm*
Çoluğun çocuğun demir boku *gevsin*
Çocuğa iş *inan*, ardı sıra kendin *dolan*

Çocuğa *yüz verme,* kundaktan *kutsuz etme*
Doğan anası *olma*, doğuran anası *ol*
Kırk *çıksın gitsin* bu evden
Şu neslin kesile, *üremeyesin*
Uşağı işe *sal*, ardı sıra kendin *git*

Bildirme Kipleri

Bu kipler yapılmış, yapılmakta veya yapılacak olan işleri haber verme, yargı hâlinde bildirme niteliği taşıyan kiplerdir. Geçişli, geçişsiz, olumlu, olumsuz kök ve gövde hâlindeki bütün fiilleri kapsarlar. Bu kipleri kurmak üzere getirilen ekler, hem kipin ifadesi olan şekil ve kalıbı hem de zamanı içlerine alır (Korkmaz, 2007: 583).

Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Özel kullanımları dışında, genel olarak fiildeki oluş ve kılışın söylendiği andan yani içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda bitmiş, tamamlanmış olduğunu gösteren bir zaman kesimini içine alır. Bu zaman kesimindeki oluş ve kılışın bitmişliğine, konuşan ya tanık olmuştur ya da bu bitmişlik konuşanın kesin bilgi ve kanısına dayanmaktadır. Görülen geçmiş zaman kipi, *-DI, -DU* eki ile kurulur ve hem zaman hem şekil kavramını içine alır. Çekimi iyelik menşeli eklerle yapılır (Korkmaz, 2007: 584). Tespit edilen örneklerde belirli geçmiş zamanın konuşan tarafından şahit olunan ya da bir şekilde bilinen ancak dinleyenlerin bilmediği bir olayın ya da durumun anlatılmasında daha çok kullanıldığı görüldü .

Albastıyı *süpürdüm, aldım, gittim!*
Göbeği *düştü*
Kem söze *uğradı*
Kırk *bastı*
Kırkı *kırkladım*, kırk birinde *pakladım*
Kızı *boşladım,* oğlana *başladım*
Süt *bozuldu*
Süt *çalkadı*

Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

Kökeni bakımından *-mIş, -mUş* sıfat fiilinden gelen duyulan geçmiş zaman kipi; fiilin karşıladığı oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önce gerçekleştiğini ancak konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyup öğrendiğini veya farkında olmadan işlediğini ve sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü bildiren bir şekil ve zaman kalıbıdır (Korkmaz, 2007: 600). Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcanın ilk dönemlerinde *-mIş* şeklinde kullanılırken, Osmanlı Türkçesinin son devrelerinde bugünkü çok şekillilik meydana gelmiştir (Ergin, 1997: 300). Ekin temel işlevi olan başkasından duyulma ya da öğrenilme işlevi, tespit edilen örneklerde de ön plandadır.

Adı *ağır gelmiş*
Ana evladını *atmış,* yar başında *tutmuş*
Gece şeytanla birlikte *olmuş*
Göbeği sokakta *kesilmiş*
Kargaya yavrun kara *demişler,* almış *bağrına basmış*
Memeye kıl *durmuş*
Sütü *dönmüş*
Sütü otlamaya *gitmiş*

Şimdiki Zaman Kipi

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını ve sürmekte olduğunu gösteren kiptir. *-(I)yor* eki şimdiki zaman için kullanılan en yaygın ektir. Bu ek, köken bakımından Eski Anadolu Türkçesindeki, süreklilik bildiren *yoru-* tasvir fiilinin geniş zaman çekiminden hece yutumu ile ortaya çıktığından, ondaki bu zaman özelliği, işlev kapsamına, şimdiki zamandan geçmiş ve gelecek zamanlara kadar uzanan bir genişlik kazandırmıştır. Şimdiki zaman kipi, zamir kökenli şahıs ekleriyle çekime girer (Korkmaz, 2007: 611). Bugün Türkçede şimdiki zaman eki *-(I)yor*'dur. Bu ek Türkçede sonradan ortaya çıkmış yeni bir ektir. Türkçede birçok defa şimdiki zaman için geniş zaman eklerinin kullanıldığı görülür (Ergin, 1997: 296). Tespit edilen örneklerde şimdiki zaman için *-(I)yor* ekinin ve fonetik varyantı olarak *-y*'nin kullanıldığı ve ekin temel işlevi olan şimdiki zaman ifadesinin baskın olduğu görüldü.

Adını *taşıyamıyor*
Ayı yavrusu ile *oynuyor*
Bebek *geliyor mu?*
Biz gelinciği *korkutuyoruz*
Bu çocuğa göz edenlerin gözlerini *patlatıyorum*
Bu çocuk nasip *topluyor,* ellerinden nasiplerini almayın sakın
Dünkü çocuk daha *ağzı süt kokuyor*
Erkek *oluyorum*
Senin çocuğun kurban *istiyor*

Gelecek Zaman Kipi

-AcAk ekiyle karşılanan gelecek zaman kipi, henüz gerçekleşmemiş bulunan; ancak, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın gelecekte bir zaman diliminde mutlaka gerçekleşeceğini bildiren bir kiptir. Yapılacak iş niyet hâlinde olsa bile, gerçekleşmesinde kesinlik bulunduğu için bu ekle kurulan gelecek zaman kipinde bir kesinlik vardır. Bu görev ekin aslî görevidir (Korkmaz, 2007: 623). *-AcAk* eki Türkçede sonradan ortaya çıkmış yeni bir ektir. Önce sıfat-fiil eki olarak kullanılmış sonra, devre sonunda Osmanlı Türkçesine aynı zamanda gelecek zaman çekimi olarak geçmiştir. Osmanlı Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin tek gelecek zaman ekidir (Ergin, 1997: 303). Zamir kökenli şahıs ekleriyle çekime girer. Bugün kullanılan *-AcAk* eki yanında tarihî dönemlerde kullanılmış olan *-gAy* eki de tespit edildi.

Bakalım ne *kavrayabilecek ?*
Bu çocuk yol görüyor, misafir *getirecek*
Çocuğu mu var, malı kime *kalacak ?*
Çocuğum kız olursa ilk isteyene *vereceğim*
Ey koca kudret ! Bana bir kız evlat ver, köpek istesin köpeğe, kedi istesin kediye *vereceğim*
Kapını *taşlayacağım*, müjde ver
Ökünç birle *ölgey* özüñ igsizin

Geniş Zaman Kipi

Geçmişten geleceğe uzanan geniş bir zaman dilimindeki oluş ve kılışları içine alır. Her üç zaman arasında gidip gelen bir esnekliğe sahiptir. Ekte esas itibarıyla ‘’her zamanı’’ içine alan bir süreklilik işlevi vardır. Bu işlevi dolayısıyla, sık sık yapılan alışkanlık ya da âdet hâline gelen veya her zamanı kapsayan ve genellik taşıyan oluş ve kılışlar hep bu kiple anlatılır. Geniş zaman kipi; *-r, -(I)r, -(U)r* ve *-Ar* olmak üzere sıfat fiil kökenli iki farklı ek türü ile karşılanır (Korkmaz, 2007: 637). Tespit ettiğimiz yapıların pek çoğu atasözü, vecize, hikmetli söz, alkış ve kargış niteliğinde olduğundan toplumun genelinin ya da belli bir kesiminin kanaatini ifade eder. Bundan dolayı geniş bir zaman dilimini içine alan, genellik taşıyan yargılar için kullanılan geniş zaman kipinin diğer bildirme kiplerine göre daha yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmüştür.

Adam olacak çocuk bokundan *belli olur*
Abdal düğünden çocuk oyundan *usanmaz*
Alma delinin kızını *soya çeker*
Çocuk kalkar, büyüğe *bakar*
Er koyunun, er kuzusu *olur*
Er yiğit, dayıya *çeker*
Göbeği dışarda olan çok *gezer*
Keçinin çıktığı yere, oğlağı da *çıkar*
Kız emek eder, *döker gider*
Loğusa ölen cennete *gider*
Nabza göre şerbet *verilir*
Soydur *çeker,* boktur *kokar*
Yetim hakkı, yedi taşı *deler de geçer*
Zamane çocuğu, babasına *öğüt verir*

Tasarlama Kipleri

Fiilin olumlu veya olumsuz yöndeki gelişmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kiplerdir. Bu kipler daha gerçekleşmemiş olan ancak gerçekleşmesi istek, emir, şart ve gereklilik şekillerinde tasarlana kiplerdir. Tasarlama kipleri, şekil gösteren belirli ekler ile kurulur. Bu ekler, haber kiplerinde olduğu gibi açık ve belirli bir zaman kavramı da taşımazlar. Tasarlama kiplerini birleştiren ortak

özellik, aralarındaki işlev ayrılıklarına rağmen, hepsinin de sonuç olarak tasarlanmış bir dileğe yönelmiş olmalarıdır (Korkmaz, 2007: 647).

İstek Kipi

Bu kip fiile istek, niyet, arzu kavramlarını veren bir tasarlama kipidir. Yapılan işin istendiğini veya o işe niyet edildiğini gösterir. Birinci şahıs teklik ve çokluk çekimlerinde yer alan *-(y)-AyIm, -(y)-AlIm* ekleri, Eski Türkçedeki *-AyIn, -AlIm* emir ekinin devamı niteliğindedir. Eski Türkçede bu ek hem emir hem de istek gönderme gibi iki değişik görevi birden yüklenmiştir. Türkiye Türkçesinde, istek kipi için kullanılan ikinci tür ek *-A* ekidir. Bu ek, aslında Eski ve Orta Türkçedeki gelecek zaman, geniş zaman, gereklilik-dilek kipleri için kullanılan *-gA* ekindeki *-g* ön sesinin XIII. yüzyıldan başlayarak eriyip kaybolması ile ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2007: 648). İstek kipi, alkış ve kargış niteliğindeki kalıp sözlerde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu sözler daha ziyade iyi ya da kötü dilek mahiyetinde olduğundan çekimleri istek ve emir kipleriyle yapılmıştır. Geniş bir zaman dilimini içine alan, genel bir kanaat ifade eden atasözlerinin çekiminde kullanılan geniş zamanlı yapılar dışında tasarlama kiplerinden istek ve emir kiplerinin de fiil çekimlerinde yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmüştür.

Akıllı kemalli *olasın*
Balaların tandıra *düşe*
Bunun ayağını *keselim*
Çocuklarımın ölü yüzünü *öpeyim*
Dalın budağın *kuruya*
Evlatlarının hayrını *göresin*
Garalı haberin *gele*
Hatun gerek bey *doğura*
Kırk beni basacağına, ben kırkı *basayım*
Memen dolu *kala,* beşiğin viran
Zürriyetin *bol ola*

Emir Kipi

Yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden bir gramer kalıbıdır (Korkmaz, 2007: 665). Emir şeklinde diğer fiil çekimlerinden çok farklı olarak şahısların ayrı ayrı ekleri vardır. Yalnız çokluk üçüncü şahıs emir eki teklik üçüncü şahıs ekinin çokluk şeklidir. Bunun dışında diğer beş şahısta her şahıs için ayrı bir emir eki vardır. Her şahsın ayrı bir emir eki olması demek her emir ekinin aynı zamanda bir şahıs ifade etmesi demektir (Ergin, 1997: 304). Emir kipinin birinci şahın ekleri *-AyIn, -*

AlIm Türkiye Türkçesinde sonradan istek kipine yönelmiş istek işlevi kazanmış değildir daha Eski Türkçe döneminde emir anlamı dışında istek de ifade etmiştir (Korkmaz, 2007: 667). Tespit ettiğimiz örneklerde emir çekiminin daha çok kargış niteliğindeki sözlerde kullanıldığı görülmektedir.

Analar taş *yesin,* yarım yarım beş *yesin*
Bak anasına, *al* danasını
Büyüsün, gelin *olsun*
Çocuklarınızın mürüvvetini *görün*
Diş bulguru yemeye *gel*
Edeplü kıl ayalin *virmegil yüz*
Evlatsız *kalın*
Hayvan isen burada *dur,* insan isen *konuş*
Kırkı *çıksın* üstümüzde *kalmasın*
Tavşan *kaç,* tazı *tut*
Yeryüzünde soyu sopu *kalmasın*
Zürriyetin *kurusun*

Dilek-Şart Kipi

Bir oluş ve kılışı şarta veya dilek, istek ve niyete bağlayan bir tasarlama kipidir. *-sA* eki ile kurulur. Şart bildirme görevi ile kurulan öteki tasarlama kiplerinden ayrılan yanı, yalnız başına bir yargı taşımaması ve ancak temel cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan bir yardımcı, bir tamamlayıcı öge niteliği taşımasıdır (Korkmaz, 2007: 677). Şart şekli bazen istek için de kullanılır. Bu kullanılışta şart değil temenni ifadesi bulunur (Ergin, 1997: 310). Tespit edilen örneklerde ekin birleşik zaman çekiminde geniş zamanın şartı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Allah bene bir tene evlat versin, gız *verirse* ilk önce gurt gelse, gurda vereceğim
Çocukla çıkma yola, *düşersen* güler, *düşerse* ağlar
El *ağlarsa* gözünden, anam *ağlarsa* özünden ağlar
Evlat *kalırsa* el beğensin eğer *ölürse* yer beğensin
Ölürse yer beğensin, *kalırsa* el beğensin

Gereklilik Kipi

Bir oluşun bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gerektiğini bildiren bir kiptir (Korkmaz, 2007: 693). Gereklilik eki, Türkçede sonradan ortaya çıkmış yeni bir ektir. Bu ek bugün *-mAlI* şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında teşekküle başlamış şekil eki olarak Osmanlı Türkçesi içinde kullanılış sahasına çıkmıştır (Ergin,

1997: 313). Tespit ettiğimiz örneklerde gereklilik ekiyle kurulan yapılar dışında gerek kelimesiyle de bir işin yapılması gereğinin ifade edildiği görüldü. Örneklerdeki gereklilik ifadesi daha ziyade içten gelen bir gereklilik olup yapılmadığı taktirde olumsuz sonuçlar doğurabileceği anlamı da verir.

Kitabın yenisinden, hocanın eskisinden *okunmalıdır*

Çekimli Fiillerde Olumsuzluk

Çekime girmiş fiilleri olumsuz bir anlatıma sokabilmek için fiil kök veya gövdeleri ile fiil çekim ekleri arasına *-mA-* olumsuzluk eki getirilir. Bu ek, fiile yeni bir anlam, bir ‘’olumsuzluk’’ anlamı kattığı için fiilden fiil türeten bir ek niteliğindedir. Bu ek, *i-* ek-fiili dışında yalın ve birleşik zamanlı bütün fiillerde kullanılır. Geniş zaman kipinin olumsuzluk çekiminde de özel bir durum ortaya çıkar. Birinci şahıs teklik ve çokluk çekimlerinde, *-mA-* olumsuzluk ekinden sonra gelen geniş zaman eki *-r* eriyip düşer. Bu kipin ikinci ve üçüncü teklik ve çokluk biçimleri, olumsuzluk ekinden sonra geniş zaman eki alınca, kipteki geniş zaman, *z* eki ile karşılanır. Çekimli fiillerde olumsuzluk, *-mA-* eki dışında, ad ve sıfat-fiiller üzerine ek-fiillerde olumsuzluk bildiren *değil* edatının getirilmesi ile de yapılır (Korkmaz, 2007: 573). Tespit edilen örneklerde olumsuz çekimlerde geniş zaman yapısının çok kullanıldığı görüldü.

Açık kapınız *kapanmasın,* düzeniniz *bozulmasın*
Başı boş atın menzili *olmaz*
Cadıdan korkanın çocuğu *olmaz*
Çocuğa yüz verme, kundaktan *kutsuz etme*
Çocuğu olmayan evde baca *tütmez*
En iyisi *babasının belinden gelen değil,* yolundan gidendir
Evlat günü *görmeyesin*
Geldi *kovulmaz,* doğdu boğulmaz, gitti *tutulmaz*
Tay iken oynamayan, at *olamaz*
Yetim kuzu, koç *olmaz*

Çekimli Fiillerde Soru

Çekimli bir fiili soru şekline sokmak için fiildeki şahıs eklerinden sonra *mI, -mU* soru eki getirilir. Fiilin soru şekli, bir oluş ve kılışın bir şahıs tarafından yapılıp yapılmadığını anlamak ve öğrenmek amacına dayanan ve gramerimizde soru kategorisini oluşturan ektir (Korkmaz, 2007: 575).

Bebek geliyor mu ?

Hüneri oğul atadan mı öğrenir yoksa babalar oğuldan mı öğrenir ?

Ek Fiil

Eski Türkçedeki *er-* ‘’olmak’’ yardımcı eyleminin *er-* > *ir-* > *i-* değişimi ile ekleşmiş olan biçimidir. Tek başına bir anlamı yoktur. Asıl fiillerde olduğu gibi yalnız başına *i-* biçimiyle kullanılmaz ve yapım ekleriyle genişletilemez. *i-* ek-fiilinin dildeki görevi, ad soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır (Korkmaz, 2007: 703). Ek-fiilin dört çekim şekli vardır. Bunlar geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şarttır.

Geniş Zaman (Şimdiki Zaman) Kipi

Bu kip, Eski Türkçedeki *er-ür-men, er-ür-sen* vb. geniş zaman çekimindeki *er-* yardımcı fiili ile geniş zaman gösteren *-ür* ekinin birbirleriyle kaynaşarak eriyip kaybolması ve çekimde şahıs gösteren *-men, -sen* zamirlerinin de birer ek kalıntısı hâlinde devamı ile oluşmuştur. Üçüncü şahıs çekimlerinde ise diğer çekimlerden farklı olarak Eski Türkçedeki *tur-* yardımcı fiilinin geniş zaman çekimden *tur-ur* > *dur-ur* > *dur* değişime uğramış *-DIr, -DUr* ve *DIrlAr, -DUrlAr* ekleri kullanılır. Geniş zaman kipi aynı zamanda şimdiki zamanı da karşılayan bir bildirme eki niteliğindedir (Korkmaz, 2007: 703).

Teklik Çekimi	**Çokluk Çekimi**
I. şahıs: -Im, Um	I. şahıs: -Iz, -Uz
II. şahıs: -sIn, -sUn	II. şahıs: -sInIz, -sUnUz
III. şahıs: -DIr, -DUr	III. şahıs: -DIrlAr, -DUrlAr

Tespit edilen örneklerde *i-* fiilinin geniş zaman çekiminin görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart çekimine göre daha fazla kullanıldığı, geniş zaman çekiminin ise üçüncü teklik şahısla yapıldığı bu ekin de genellikle kullanılmayıp düşürüldüğü görüldü. Ek-fiilin geniş zaman şeklinin diğer zamanlara göre daha fazla kullanılması cümlelerin genel yargı ve kanaat ifadesi taşımasıyla izah edilebilir.

Adam olacak çocuk bakışından *bellidir*
Ağzı kara *yok*
Ana ata önünden geçmek *hata*
Ana baba evlat *için,* evlat kendi başı *için*
Çocuk *evin aynasıdır*
Ana baba rüşvetsiz *dosttur*
Anası neyse, danası da *odur*
Çocuğu okutan *babanın akçası*, *ananın bohçası*
Çocuğun derdi *çörek*

Görülen Geçmiş Zaman Kipi

i- ek-fiilinin görülen geçmiş zaman kipi, fiile, şahıs ekleri ile genişletilmiş *-DI, -DU* geçmiş zaman ekinin eklenmesi ile oluşturulur. Şekil ve zaman ekinden sonra gelen şahıs ekleri iyelik kökenlidir (Korkmaz, 2007: 706).

Anan *güzel idi* hani yeri, baban *güzel idi* hani yeri ?

Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

i- fiilininn duyulan geçmiş zaman kipi de *i-* fiiline *-mIş, -mUş* zaman ve zamir kökenli şahıs eklerinin getirilmesi ile oluşturulur (Korkmaz, 2007: 710).

Ana başa taç imiş, her derde *ilaç imiş*
Bir evlat pir olsa da anaya *muhtaç imiş*
Babam *bey imiş*, *bana ne imiş*

Şart Kipi

i- ek fiiline *-sA* şart ekinin getirilmesi ile oluşturulur. Çekimde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır (Korkmaz, 2007: 712).

Allah'ım bana *hayırlısıysa* bir çocuk ver, *hayırsızsa* verme
Atası *beg erse* oğul toğdı beg

Ek-Fiilde Olumsuzluk

Asıl fiillere olumsuzluk anlamı kazandırmak için kullanılan *-mA-* eki, ek-fiillerde kullanılmaz. *i-* ek-fiilinin olumsuz biçimi *değil* edatı ile yapılır (Korkmaz, 2007: 715).

Baba değil, tırabzan babası

Baba olmak *zor değil* ama babalık etmek zordur

Beş parmak *bir değil*

En iyisi *babasının belinden gelen değil,* yolundan gidendir

Harman dövmek *keçinin işi değil*

Oğlum bir değil, ocağım *kör değil*

Ek-fiilde Soru

i- ek-fiilinin soru biçimi *-mI, -mU* soru eki ile kurulur. Soru eki, *i*- fiilinin geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve duyulan geçmiş zaman çekimlerinde ad ile ek fiil arasına girer ve addan ayrı yazılır. Çekimde *isim ögesi + soru eki + ek-fiil* kalıbını oluşturur (Korkmaz, 2007: 721).

Bir şey *var mı ?*

Ev sahibi *belli mi ?*

Kundak mı ağır, *sen mi* ağırsın ?

Orta kat *dolu mu, boş mu ?*

Tek mi çift mi ?

Yaş mı kuru mu ?

Birleşik Çekimli Fiiler

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere başvurulur. Birleşik çekim iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir (Ergin, 1997: 320). Bunlardan ilki doğrudan doğruya çekimli fiillerdeki kişinin tutum ve davranışı ile ilgili olan şekil ve tarz eki niteliğindedir. Zaman bildirme işlevi ise, yalnızca *i*- ek-fiilinden sonra gelen ek üzerindedir. Çekim sırasında *i*- ek-fiili çok kez eriyip kaybolmuştur. Buna göre birleşik zamanlı bir fiilin çekim biçimi: *esas fiil + kip eki + i- ek-fiili + ikinci kip eki (zaman gösterme eki) + şahıs eki*. Birleşik zamanlı fiillerde *i*- ek-fiili yalnız görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart kipi ekleri alabilir (Korkmaz, 2007: 732).

Hikâye

Asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin görülen geçmiş zamanda cereyan etmiş olduğunu bildirir. Bu çekim konuşanın geçmiş zamanda gördüğü hareketleri hikâye etmek için, anlatmak için kullanılacağı fiil şeklidir. Asıl fiilin kipleri ile *i*- fiilinin görülen geçmiş zamanının veya ekleşmiş şeklinin birleşmesi ile ortaya çıkar Emir dışındaki bütün

kiplerin hikâye şekli vardır (Ergin, 1997: 322). Tespit edilen örneklerde daha çok geniş zamanın rivayetinin kullanıldığı görüldü.

Anası onu doğuracağına keşke taş *doğursaydı*	Seni doğuracağıma iki taş *doğururdum* da inşaata temel *olurdu* Talihim *olsaydı,* anamdan kız *doğardı*

Rivayet

Bir kip eki almış esas fiile, *i-* fiilinin duyulan geçmiş zaman biçimi olan *i-miş* veya bundan kısalmış *-mIş* ekinin getirilmesiyle oluşturulur. Rivayet kipleri; olmuş, olacak veya olması tasarlanan işleri, duyuma ve rivayete dayanarak anlatan kiplerdir. Rivayet kiplerinde, yalnız emir kipinin değil, görülen geçmiş zaman kipinin de rivayeti yoktur (Korkmaz, 2007: 754) Tespit edilen örneklerin geniş zamanın rivayeti olduğu görülmektedir.

Ana yüreği güveç gibi, baba yüreği bakır tencere gibi *kaynarmış*	Ana üvey olunca baba *gâvur olurmuş*

Şart

Birleşik zamanlı fiillerin şartı, kip eki almış bir esas fiile, *i-* ek-fiilinin şart kipinin getirilmesiyle oluşturulur. Bu birleşik kip, kendi yapısındaki şarta bağlı bir oluş ve kılışı cümledeki asıl fiile ilişkili kılarak asıl fiilin tamamlayıcıları görevini yüklenir. Emir, şart ve istek kiplerinin şartlı birleşik çekimi yoktur. İyelik kökenli eklerle çekimi yapılır (Korkmaz, 2007: 765). Tespit edilen örneklerde geniş zamanın şartı kullanılmıştır.

Çocukla çıkma yola, *düşersen* güler, *düşerse* ağlar	El *ağlars*a gözünden, anam *ağlarsa* özünden ağlar

3.3. CÜMLE

Cümle, bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur (Ergin, 1997: 398) Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar cümle veya cümlelerden

meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır. Cümlenin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim yeterlidir. Cümlede yargı bildiren öge, yüklemdir. Cümle, yüklem üzerine kurulur. Bu öge, ihtiyaca göre başka ögelerle desteklenir (Karahan, 2014: 9-10). Cümleyle ilgili bölümde Leylâ Karahan'ın Türkçede Söz Dizimi adlı çalışması esas alınmıştır.

3.3.1. Cümlenin Ögeleri

Cümlenin yapısında bir yüklem ile yüklemin anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka ögeler bulunur. ''Özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf'' adı verilen bu ögelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklemin anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir. Ögeler cümle içinde zorunlu veya yardımcı öge olarak görev yaparlar (Karahan, 2014: 13).

Yüklem

Cümlenin temel unsurudur. Cümlenin bütün yapısı onun üzerine kurulur. Diğer bütün unsurlar fiilin etrafında toplanan, onu destekleyen, onu tamamlayan unsurlardır. Cümlede yüklem ya tek veya birleşik bir fiilin çekimli şekli, ya *i*- fiilinin çekimli şekilleri ile bir isim unsurunun birleşmesinden doğan kelime veya kelime grubudur (Ergin, 1997: 399). Yüklem genellikle cümlenin sonunda bulunur. Ancak bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi vb. sebepler, diğer ögelerin olduğu gibi yüklemin de yerini değiştirebilmektedir. Bir cümlede birden fazla özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf bulunabilir. Ancak yüklem tektir. Bir söz dizisi içindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir (Karahan, 2014: 14). Tespit örneklerde daha çok fiil cümleleri kullanılmıştır.

Adam olacak çocuk bokundan *belli olur*
Ata dostu oğula *mirastır*
Balalarından *çekesin*
Civcivi sonbaharda *sayarlar*
Çocuğu olanın bin, olmayanın bir derdi *var*
Diş bulguru yemeye *gel*
Doğmadık oğlana, ad komak *olmaz*
Elden oğul, külden tepe *olmaz*
Ham demir *dövülmez*
Suyu artmasın eti *artsın*
Ufacık izliyi, yolda *gör*

Özne

Cümlenin yüklemden sonra ikinci unsurudur. Yapanı veya olanı karşılar. Özne; yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde ‘’olan’’ı, diğer cümlelerde ‘’yapan’’ı karşılar. Özne fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki dışında çekim eki almadan bağlanır. Özne, bazı cümlelerde bir kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Cümlenin öznesi, yüklemin taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Şahıs ekinin işaret ettiği zamir cümlenin öznesidir Geçişsiz-edilgen fiillerle kurulan cümlelerde, gereklilik kipinin teklik III. şahsının bazı kullanışlarında özne bulunmaz (Karahan, 2014: 19).

Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur
Çakal babasından iri olmaz
Çocuk ailenin neşesi
Dayak cennetten çıkmadır
Eğri ağaç gençken doğrulur
Harman dövmek keçinin işi değil
İyi evlat ata ananın ferahıdır
Kart ağaç eğilmez

Nesne

Cümlede yüklemin bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Fiillerin bir kısmı geçişli, bir kısmı geçişsizdir. Yani bir kısmı yapma, bir kısmı olma ifade eder (Ergin, 1997: 399). Nesne sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Nesne unsuru daima belirtme hâlindedir. Bu belirtme ya ekli, ya eksiz olur. Belirtme hâli ekini taşıyan nesneler belirtili, belirtme hâli ekini taşımayan nesneler ise belirtisiz nesnedir. Belirtisiz nesne yüklemin yanında yer alır. Belirtisiz nesne ile yüklem arasında daimî bir ilişki vardır. Bu sebeple yüklemle belirtisiz nesne arasına *da / de, dahi, bile* gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle başka bir öge girmez. Belirtili nesnenin cümle içindeki yeri değişkendir. Belirtme hâli eki, nesneye sadece belirlilik değil aynı zamanda söz dizimi içindeki yeri bakımından bağımsızlık da kazandırır. Bir cümlede birden fazla nesne bulunabilir. Ancak bu nesneler belirtili veya belirtisiz aynı cinsten olmalıdır (Karahan, 2014: 25).

Aç *kapıyı* bezirganbaşı
Ağaç kökünden *su* içer
Ağlamayan çocuğa *meme* verilmez

Bağını kestim, *hastalığını, kötülüğünü* kestim
Balaban *aş* pişirmiş, *çocuklarını* başına üşürmüş
Çeyizinin hayrını göremeyesin
Haberin doğrusunu oğlandan al
Kızı taşladım, oğlana başladım
Eşeğimi tazeledik

Yer Tamlayıcısı

Fiilin mekânını ve yönünü gösteren cümle unsurudur. Her hareketin zaman ve mekân içinde bir yeri ve bir istikameti vardır. İşte yer tamlayıcısı hareketin meydana geldiği bu yeri ve yönü ifade eder (Ergin, 1997: 400). Cümlede yönelme, bulunma, uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan öge yer tamlayıcısıdır. Bu öge, yükleme yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâli ekleriyle bağlanan kelime veya kelime grubudur. Bir cümlede birden fazla aynı veya ayrı cinsten yer tamlayıcısı bulunabilir (Karahan, 2014: 29).

Abdal *düğünden* çocuk *oyundan* usanmaz
Ağlamayan çocuğa meme verilmez
Babaya dayanma, *karıya* güvenme
Çocuğun dilinden anası anlar
Dölü döşü *Karadeniz'e* dökülesice
Göbeği *sokakta* kesilmiş
Hayırlı günlere yetişesin
Her belanı, *ayalinde* bulasın
Karga *yavrusuna* bakmış, benim ak pak evladım, demiş

Zarf

Fiilin çeşitli şartlarını ve zamanını gösteren cümle unsurudur. Hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıtalarla, hangi sebeple, hangi şartta, zamanda gerçekleştiğini gösteren cümle unsurudur (Ergin, 1997: 400). İsimler eksiz veya yön, eşitlik, vasıta hâli ve diğer bazı hâl ekleriyle; fiiller de zarf-fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar. Bir cümlede aynı veya ayrı türden birden fazla zarf bulunabilir (Karahan, 2014: 33).

Allah görür dağını, *öyle* verir bağını
Babanıza *iyi* davranın, çocuklarınız da size *iyi* davransın
Keçi nereden atlarsa oğlağı da oradan atlar
Oğlun *büyüyende* paşa ola

Öksüz oynaşa çıkmış, ay *akşamdan* doğmuş

Sıpalı eşekle çıkma yola, başına getirir bela

Su gibi sınıfını geçesin

Yağmur yağar *yer için*, kızlar büyür *el için*

Talihim olsaydı, anamdan kız doğardım

Cümle Dışı Unsur

Cümlenin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan ögelerdir. Bu ögeler yüklemin tamamlayıcısı olan ögelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlar. Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları cümle dışı ögelerdir (Karahan, 2014: 36).

Bir ağaçtan gül *de* biter diken *de*

Evlat sizindir, *efendi hazretleri*

Ey koca kudret ! Bana bir kız evlat ver…

Hüneri oğul atadan mı öğrenir *yoksa* babalar oğuldan mı öğrenir ?

İki gözün avucüne tökülе *inşallah oğul*

İnşallah kaderi iyidir !

Maşallah, Allah'ın izniyle doğumun kolay olacağa benziyor:

Ya evlat bir, *ya* ocak kör gerek

3.3.2. Yüklemin Türüne Göre Cümleler

Yüklemi basit ya da birleşik çekimli bir fiil ya da ek-fiil almış bir isim olan cümlelerdir.

Fiil Cümleleri

Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Her türlü kılış ve oluş fiil cümleleriyle karşılanır. Geçişli fiil cümlelerinde, cümle ögelerinin hepsi bulunabilir. Geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz (Karahan, 2014: 96). Tespit edilen cümlelerin daha çok fiil cümlesi olduğu görüldü.

Adı *ağır gelmiş*

Allah zihin açıklığı *versin*

Çama çıkan keçinin, çama çıkan oğlağı *olur*

Çocuğa iş *inan,* ardı sıra kendin *dolan*

Gelinliğini *görürüz* inşallah
Kadına, çocuğa, sarhoşa sırrını *açma*
Kız *emek eder, döker gider*
Kızını eğitmeyen baba kendi arını, damadının sonunu *hazırlar*
Kundakta giren teneşirde *çıkar*
Zenciye, evladı huri *görünür*

İsim Cümleleri

Yüklemi ek-fiil almış isim olan cümlelerdir. İsimler, *i-* ek-fiilinin görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve geniş zaman kipiyle çekime girerek yüklem olurlar. İsim cümlelerinde *i-* ek-fiilinin geniş zamanının üçüncü teklik şahsı genellikle düşer. Yalnız anlam kuvvetlendirilmek isteniyor ya da anlama ihtimal ifadesi verilmek isteniyorsa *-DIr* eki kullanlır. Tespit edilen isim cümlelerinde var sözcüğünün daha çok yüklem olduğu, cümlelerin daha çok geniş zamanla çekimlendiği, bu çekimde üçüncü teklik şahsı eki *-Dır'*ın yoğun olarak ve düşürülerek kullanıldığı görüldü.

Adam olacak çocuk bakışından *bellidir*
Ağzı kara *yok*
Ana ata önünden geçmek *hata*
Ana baba rüşvetsiz *dosttur*
Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu *var*
Çocuğu olanın bin, olmayanın bir derdi *var*
Evlat *gönül meyvesidir*
Yerde altın *var*
Yiğit *hoş,* yancık *boş*

3.3.3. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Türk cümle yapısında, yüklem, genellikle sonda yer almakla birlikte cümle içerisindeki yeri çeşitli sebeplerle değişkenlik gösterir

Kurallı Cümleler

Türk cümle yapısına uygun olan bir cümle türüdür. Bu cümlelerde yüklem sonda bulunur. Yükleme yardımcı olan ögeler yüklemden önce gelir. Tespit edilen örneklerde daha çok kurallı cümle yapısının tercih edildiği görülmektedir.

Çama çıkan keçinin, çama çıkan oğlağı *olur*
Çocuğu olmayan evde baca *tütmez*
Evlatlarından *bulasın*
Güle güle *büyüt*
Kadına, çocuğa, sarhoşa sırrını *açma*

Kız *emek eder, döker gider*

Kızı *boşladım*, oğlana *başladım*

Devrik Cümleler

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir. Yazı dilinde çok tercih edilmeyen daha ziyade konuşma diline özgü olan bir cümle yapısıdır. Tespit ettiğimiz örneklerde de kurallı cümle yapısına göre çok daha az kullanıldığı görüldü.

Aç kapıyı bezirganbaşı

Ak sütüm *helal olmasın* senin gibi evlada

Al kalçası büyüğü, *doğursun* pençesi büyüğü

Bir ocaktan otluk da *çıkar* bokluk da

Keser *gitti,* sapı da arkası sıra

Kuruya filizin, *kırılsın* dalın

Telli yorgan içinde *yatasın* inşallah

Yağmur *yağar* yer için, kızlar *büyür* el için

Yumurtanın sarısı, *gitti* pipinin yarısı

3.3.4. Cümlelerin Anlam Özellikleri

Olumlu Cümleler

Yüklemde bildirilen işin, oluşun ya da durumun gerçekleştirildiğini bildiren cümlelerdir.

Ağaç gençken eğilir

Ana yüreği güveç gibi, baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış

Babası ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır

Çocuğun dilinden anası anlar

Hamamda deli var

İt taştan, bacı kardardaştan korkar

Karganın dişi kömür olsun, benim dişim demir olsun

Olumsuz Cümleler

Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir. ‘’*-mA*-‘’ olumsuzluk eki, ‘’*değil*”, ‘’*ne…ne...*’’ edatı ve ‘’*yok*’’ ismi cümlenin anlamını olumsuz yapan unsurlardır (Karahan, 2014: 104).

Açık kapınız *kapanmasın,* düzeniniz *bozulmasın*

Ağzı kara *yok*

Baba olmak *zor değil* ama babalık etmek zordur
Babada dövlet, evlatda *gayret yoḫ*
Başı boş atın menzili *olmaz*
Bir çocuğun oldu, kulağı *yok*
Cadıdan korkanın çocuğu *olmaz*
Geldi kovulmaz, doğdu *boğulmaz,* gitti *tutulmaz*
Harmanda dirgen yiyen sıpa, yılına kadar acısını *unutmaz*
Tay iken oynamayan, at *olamaz*
Yansın ocağın da duman *tütmesin*
Yetim kuzu, koç *olmaz*

Soru Cümleleri

Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki, *-mI, -mU* ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır (Karahan, 2014: 107).

Anan güzel idi hani yeri, baban güzel idi hani yeri ?
Bebek geliyor mu ?
Bir şey var mı ?
Çalışıp çabalarsın da çorun çocuğun mu var ?
Ev sahibi belli mi ?
Kundak mı ağır, sen mi ağırsın ?
Mektepten kaçar mısın, falakaya yatar mısın ?
Orta kat dolu mu, boş mu ?
Tek mi çift mi ?
Yaş mı kuru mu ?
Yaşı ne, başı ne ?

3.3.5. Cümlelerin Bağlanma Şekilleri

Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleriyle karşılanır. Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Anlamı bütün boyutlarıyla yansıtmada tek bir cümlenin tek bir cümlenin yeterli olmadığı durumlarda, cümlelerden meydana gelen dil birliklerine başvurulur. Bu birlikler, çok boyutlu bir anlatım için yan yana gelen cümlelerin bağlanma edatları, ortak cümle ögeleriyle, ortak kip / şahıs ekleriyle ya da çeşitli anlam ilişkileriyle birbirlerine bağlanmalarından oluşur (Karahan, 2014: 85)

Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler

Aralarında anlam ilişkisi olan iki veya daha fazla cümlenin bağlama edatlarıyla birbirine bağlandığı cümlelerdir. Edatların görevi, sıralama, karşılaştırma, benzetme, açıklama, sebep, sonuç, amaç, karşıtlık, eşitlik, beraberlik vb. anlamlarla cümleleri birbirine bağlamak, aralarındaki ilişkiyi vurgulamak ve ilişkinin yönünü belirlemektir (Karahan, 2014: 85)

‘’Ki’’ Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Ki, bir cümleyi bir cümleye/cümle topluluğuna, bir cümle topluluğunu da bir başka cümleye/cümle topluluğuna bağlayarak bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar (Karahan, 2014: 85)

Anası ne ki, danası ne olsun ?

Diğer Bazı Bağlama Edatıyla Bağlanan Cümleler

Cümleler arasında birbirinden farklı anlam bağlantıları kuran farklı yapılarda pek çok bağlama edatı vardır (Karahan, 2014: 89).

Allah’ım bir uşağım olsun *da* heyirsiz olsun

Bir ağaçtan *hem* camiye direk *hem* kenefe kürek olur

Bir ağaçtan *hem* camiye direk *hem* kenefe kürek olur

Çocuk kısmı *hem* dost *hem* düşmandır

Dana büyür *ama* çulu büyümez

Evladı ben doğurdum *ama* gönlünü ben doğurmadım

Evlat kalırsa el beğensin *eğer* ölürse yer beğensin

Gönülsüz yenen aş, *ya* karın ağrıtır *ya* baş

Seni doğuracağıma iki taş doğururdum *da* inşaata temel olurdu

Ya bulgurum piş *ya* kefenim biç

Yetime acıyan çok olur *da* bir dilim ekmek veren bulunmaz

Ortak Cümle Ögeleriyle Bağlanan Cümleler

Art arda sıralanan cümleler arasındaki anlam ilişkisi ortak cümle ögeleriyle de sağlanabilir.

Ortak Yüklemli Cümleler

Ak bahtların *(olsun),* altın tahtların olsun

Ana yüreği güveç gibi *(kaynarmış),* baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış

Anamın ekmeğine kuru *(demem),* ayranına duru demem

Anasız çocuk evde çürür, babasız çocuk çarşıda *(çürür)*

Keven gibi köklü *(olasın),* keklik gibi döllü olasın

Kız doğuran it gibi *(yatar),* oğlan doğuran at gibi yatar

Oğlunu seven hocaya *(verir),* kızını seven kocaya verir

On beşindeki kız, ya erde gerek ya yerde *(gerek)*

Ortak Özneli Cümleler

(o) Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur

Ana bu sever de *(ana)* döver de

Analar taş yesin, *(analar)* yarım yarım beş yesin

Benim oğlum bina okur, *(benim oğlum)* döner döner yine okur

Bu çocuk yol görüyor, *(bu çocuk)* misafir getirecek

Ortak Yer Tamlayıcılı Cümleler

Babadan adamlık değil, *(babadan)* miras kalır

Bir ağaçtan okluk da çıkar, *(bir ağaçtan)* bokluk da

Bir ocaktan otluk da çıkar *(bir ocaktan)* bokluk da

Ortak Nesneli Cümleler

Ana evladını atmış, *(evladını)* yar başında tutmuş

Atı besleyen yem, *(atı)* zapteden gemdir

Sözlükte Kullanılan Yöntem

1. Çocukla ilgili söz varlığı alfabetik olarak sıralanmış olup kelime ve kelime grubu düzeyindeki yapıları çözümlemede başta etimolojik sözlükler olmak üzere muhtelif sözlüklerden yararlanılmıştır.

2. Sözlük oluşturulurken kelime ve kelime grupları aynı bölümde, cümle düzeyindeki birlikle ise ayrı bir bölümde değerlendirilmiştir.

3. Kelime ve kelime grubu düzeyindeki birliklerin kökenleriyle ilgili görüşler parentez içerisinde verilmiştir.

Ör.

Aba alması: (< *Ar. ʿabā* + *T. alması* < *al-*; Clauson, 1972: 124; Gülensoy I, 2007: 61; Tietze I, 2002: 61; Nişanyan, 2009: 14) Omuzlara atlanıp binilerek oynanan bir oyun (Onur, 2005: 442)

4. Kelimenin kökeniyle görüşler, ilk geçtiği maddede verilmiş sonraki maddelerde ilk maddeye atıfta bulunulmuştur.

Ör.

Diş hediği: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *hediği* < *hedik* < *OT. katık* < *kat-ık*; Gülensoy I, 2007: 408; < *Erm. hetik*; Eren, 1999: 176; < *Erm. hatig*; Nişanyan, 2009: 235) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Yolcu, 2008: 48)

Hedik: (< *hedik*; *bk. diş hediği*) Çocukların ilk dişleri çıktığı zaman yapılan mısır haşlaması (DS III: 2327)

5. Kelimenin etimolojisiyle ilgili kaynaklarda görüşe rastlanmaması, kelimeyle ilgili herhangi bir fikir yürütülememesi durumunda ya da görüş belirttiğimiz ancak emin olamadığımız kelimeler verilirken soru işareti kullanılmıştır.

Ör.

abraz: (< ?) (DS I: 30)

abır: (< ? *abrıl*) Küçük çocukların kasık ve koltuk altlarına pudra yerine sürülmek üzere nane, mersin, kekik, gül ve cennet süpürgesi yapraklarının dövülmesinden elde edilen toz

6. Kelimeler alındığı kaynakta, transkripsiyonlu ya da transkripsiyonsuz nasıl verilmişse aslına bağlı kalınarak aktarılmıştır.

Ör:

Bagırdak: (< *T. bağırdak* < *bağır*; *bk. bagardak*) Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak (DS I: 478-479)

Baġırdaḳ içine sar-: (< *T. bağırdak* < *bağır*; *bk. bagardak* + *T. içine* < *iç*; Clauson, 1972: 17; Tietze I, 2002: 365; Nişanyan, 2009: 255; Gülensoy I, 2007: 423 + *sar-*; *bk. alafasaraḳ*) Kundaklamak (Tulum, 2011: 354)

7. Kelimenin farklı söyleniş biçimleri aynı maddelerde gösterilmiştir.

Ör:

Ağzı kara / ağzı gara: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. aġız ol-* + < *ET. kara*; Nişanyan, 2009: 300; Gülensoy I, 2007: 462; Clauson, 1972: 643) Bekar, büluğ çağında olup evlenmemiş kimse *bk. ağzı kara* (DS I: 118)

8. Kelimenin madde içerisinde tekrarı durumunda yeniden görüş belirtilmemiştir.

Ör:

Ata ata: (< *T. ata*; *bk. ādā* + *T. ata*) Dede, büyük baba (Toparlı, 1992: 308)

4. SÖZLÜK

4.1. KELİME VE KELİME GRUBU DÜZEYİNDEKİ BİRLİKLER

-A-

Aa: (< *çoc. dil.*) Büyük abdest (DS I: 1)

Aba / abo / apa / apba / appa: (< *T. aba ~ apa*; Clauson, 1972: 5; Gülensoy I, 2007: 43; Räsänen, 1969: 1) (< *çoc. dil.*) 1. Abla (Çelebioğlu, 1982: 99) 2. Üvey ana, analık (DS I: 1-4) 3. Yetişmiş, büluğa ermiş küçük kız kardeş (Li, 1999: 108-109) 4. Anne, nine (Li, 1999: 120) 5. Amca (DS I: 15) 6. Ağabey (Li, 1999: 151) 6. Dede, büyükbaba (DS I : 13)

Aba alması: (< *Ar.ʿabā + T. alması < al-*; Clauson, 1972: 124; Gülensoy I, 2007: 61; Tietze I, 2002: 61; Nişanyan, 2009: 14) Omuzlara atlanıp binilerek oynanan bir oyun (Onur, 2005: 442)

Aba tutma: (< *Ar.ʿabā + T. tutma < tut-*; Clauson, 1972: 456; Gülensoy II, 2007: 935; Nişanyan, 2009: 639) Bir çocuk oyunu (DS I: 12)

Abacan: (< *T. abacan < aba* 'şaşma ve korku ünlemi'; Gülensoy I, 2007: 44) Korku ünlemi (DS I: 5)

Abacık / abacıḫ: (< *T. abacık < aba*; *bk. aba*) Anne (DS I: 5)

Abaç: (< *T. abaç < aba*; *bk. aba*) Annesi gibi, annesine çeken çocuk (DS I: 5)

Abaçı: (< *T. abaçı < aba*; *bk. abacan*) Umacı, çocukları korkutmak için kullanılan bir söz (DLT I: 137)

Abaġa / abaka: (< *Moğ. abaġa*; Clauson, 1972: 5; Doerfer I, 1963: 107) 1. Babanın ağabeyi, küçük kardeşi (Özönder, 1996: 51) (DS I: 15) 2. Torunun torunu, uzak torunlar (Hazar, 2007: 255)

Abaġa oġlı: (< *Moğ. abaġa*; *bk. abaġa + T. oġlı < ET. oġul*; Nişanyan, 2009: 455; Eren, 1999: 305; Clauson, 1972: 83; < **oġ-[yoġ-]+(u)l*; Gülensoy II, 2007: 615; < *ok+ul* ? 'küç. ek.'; Çağatay, 1977: 8) Amca oğlu (Li, 1999: 179)

Abala- / aballa- / abanla- / abanna- / abılda- / abulda- / apulda- / apulla- / epele-: (< *T. apala-* < *apa*; 'Yürümesi gerektiği hâlde yürümeyen çocuk'; Tietze I, 2002: 110) 1. Emeklemek, emekleyerek yürümeye başlamak (DS I: 6-7) 2. Sendelemek (DS I: 6-7) 3. Yürümeye alıştırmak (DS III: 1762)

Abalık: (< *T. abalık* < *aba*; *bk. aba*) Üvey ana, analık (DS I: 1-4)

Abanî kundak: (< *Ar. ābānī* + *T. kundak* < *Uyg. kon+da-k*; Gülensoy II, 2007: 568; < kelimenin aslı bilinmiyor; karş. *Ar. ġabanī*; Tietze I, 2002: 36 + *Far. ġundak*; Nişanyan, 2009: 354) Bir çeşit kundak (Onur, 2005: 190)

Abaniye: (< *Ar. ābānī*) Erkek çocukların ergenlik dönemiyle bağladığı kıyafet (Kabataş, 2006: 31)

Abası: (< *T. abası* < *aba*; *bk. abacan*) Lohusa kadını etkileyen kötü ruh (Perçemli, 2011: 45)

Abaş / abeş / abuş: (< *T. abaş* < *aba*; *bk. aba*) 1. Kız kardeş (DS I: 12) 2. Üvey ana, analık (Gecekuşu, 2006: 80)

Abay / apay: (< *T. abay* < *aba*; *bk. aba*) 1. Büyük baba, anne (Ayan, 1979: 280) 2. Abla (Özkan, 1997: 139)

Abaza kesimi: (< *öz. is. Abaza* + *T. kesimi* < *kes-*; Nişanyan, 2009: 320; Gülensoy I, 2007: 502; Clauson, 1972: 750) XVII. yüzyıl ortalarında Abaza Mehmet Paşa'nın başlattığı, başta padişah IV. Murat olmak üzere özellikle İstanbul'un zengin ve kibar gençleri tarafından takip edilmiş olan moda (Dağlı, 2007: 24)

Abaza modası: (< *öz. is. Abaza* + *İt. moda* + *T. -sı*) XVII. yüzyıl ortalarında Abaza Mehmet Paşa'nın başlattığı, başta padişah IV. Murat olmak üzere özellikle İstanbul'un zengin ve kibar gençleri tarafından takip edilmiş olan moda (Dağlı, 2007: 24)

Abba: (< *çoc. dil.*) 1. Çocukların giydikleri konçlu ayakkabı (DS I: 14) (< *T. aba*; *bk. aba*) 2. Dede, büyükbaba (DS I : 13)

Abba git-: (< *çoc. dil. abba* + *T. git-* < *kit-*; Clauson, 1972: 701; Gülensoy I, 2007: 372; Nişanyan, 2009: 210) Gezmeye gitmek (DS I: 14)

Abbacık: (< *T. ablacık* < *aba*; Nişanyan 2009: 2; < **apa*; Gülensoy I, 2007: 44) Küçük abla (DS I: 14)

Abbak: (< ?) Çocuk maması (DS I: 14)

Abcala-: (< *T. abcala-* < *abcal*) Sünnet edilen çocuk, bacaklarını ayırarak yürümek (DS I: 15)

Abdal / aptal : (< *Ar. abdāl*) Sünnetçi (DS I: 15-16)

Abebuba: (< *Moğ. aka* + *T. bey*; *bk. ağabey* + *çoc. dil. baba*) Amca (DS I: 15)

Âbek: (< *Far. ābek*) Çocukların başlarında, yüzünde çıkan sulu çıban (TRS V: 3574)

Abık / apuk: (< *ET. abı-k*; Gülensoy I, 2007: 73) 1. Çocuk ayakkabısı, patik (DS I: 19) 2. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 147)

Abıldan-: (< *T. apuldan-* < *apa*; *bk. abala-*) Emekleme alameti göstermek (DS I: 21)

Abır / abur: (< ? *abrıl* < *Erm. abril* < *Yun. aprilis* < *Lat. aprilis*; Tietze, 2002: 80) Küçük çocukların kasık ve koltuk altlarına pudra yerine sürülmek üzere nane, mersin, kekik, gül ve cennet süpürgesi yapraklarının dövülmesinden elde edilen toz (DS I: 22)

Ābile: (< *Far.*) Daha çok çocuklarda görülen kaşıntı biçiminde beliren bir deri hastalığı (Türkmen, 2006: 117)

Âbist: (< *Far. ābist*) Gebe (Devellioğlu, 2008: 4)

Âbistân / âbisten : (< *Far. ābistān*) Gebe (Devellioğlu, 2008: 5) (Cor, 2007: 95)

Âbistenî: (< *Far. ābistenī*) Gebelik (Devellioğlu, 2008: 5)

Abiş: (< *Moğ. aka*; *bk. ağabey* + *T. bey*; *bk. ağabey* + *T. -ş*) Adı bilinmeyen küçük çocuklara büyüklerin umumî hitabı (DS I: 23)

Âbiye: (< *Ar.ʿābiye*) Güzel, zarif kız (Devellioğlu, 2008: 5)

Abla / abıla / bıla / bılla / billa / billā / bola / bula / bulla: (< *T. arg. abla*; *bk. abbacık*) 1. Ögrencilere yakınlık gösterip bol not veren kadın ögretmen (Koç, 2002: 107) (< *T. aba*; *bk aba*) 2. Üvey ana, analık (DS I: 1-4) (< *T. abla*; *bk. abbacık*) 3. Büyük kız kardeş, abla (Li, 1999: 167) (DS I: 666) 4. Küçük kardeş (DS I: 666) (DS I: 694) 5. Üvey kız kardeş (DS I: 20)

6. Amca karısı (Yavuzarslan, 2010: 141) 7. Yenge, dayı karısı (DS I: 784) 8. (< *T. aba*; *bk. abacan*) Umacı, çocukları korkutmak için uydurulmuş hayalî yaratık (DS I: 20)

Ablak: (< *Ar. ablaḳ*; Tietze I, 2002: 9; Nişanyan, 2009: 2) Etli, tombul, şişman çocuk (Demir ve Demir, 2010: 35)

Ablalık: (< *T. ablalık* < *abla*; *bk. abbacık*) Üvey abla (Gecekuşu, 2006: 80)

Abone: (< *Fr. abonné*) Bir genç kızın hayranı, seveni (Bingölçe, 2001: 21)

Abraz / arbaz: (< ?) 1. Kısır kadın (DS I: 30) 2. Tombul, şişman çocuk (DS I: 301)

Acallıḫ: (< *Ar. aʿcar* + *T. -lık*; Tietze I, 2002: 14) Acarlık, gençlik (Aydın, 1992: 192)

Acamı: (< *Ar.ʿacemī*) Genç, delikanlı (DS I: 37)

Acarlaş-: (< *Ar. aʿcar* + *T. laş-*) Terbiyeli, ağır uslu olmak (DS I: 41)

Acartav: (< *Ar. aʿcar* + *Far. tāb*) İnsanın en güçlü olduğu delikanlılık çağı (DS I: 41)

ʿ**Acāye:** (< *Ar.*) Annesi tarafından emzirilmeyen çocuk (Toparlı, 2007: 1)

Acem mintanı: (< *öz. is. Ar.ʿAcem* + *Far. nīm* + *ten* + *T. -i*) Çocuk kıyafeti (Koç, 2000: 126)

Acıla-: (< *T. acıla-* < *acı*; Nişanyan, 2009: 3) Çocuğu hırpalamak, hırpalayarak sevmek (DS I: 50)

Āci: (< ?) Kimsesiz, başıboş çocuk (DS I: 54)

Aciyy: (< ?) Annesi ölen çocuk (Köse, 2008: 15)

Açgözlü dadı çocuğu: (< *T. aç* < **āç*; Gülensoy I, 2007: 47; Clauson, 1972: 17 + *T. gözlü* < *göz* < *AT. *kör*; Nişanyan, 2009: 214; < *ET. köz*; Clauson, 1972: 756; Tietze I, 2002: 182; < **kȫ-z*; Gülensoy I, 2007: 389 + *Far. dādū* + *T. çocuğu* < *çocuk*[1]) Gördüğü her şeyi isteyen, hiçbir şey görmemiş gibi hareket eden çocuk (Yurtbaşı, DYS: 3)

---

[1]**çōç* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 247; < Eski çağlardan beri kullanıldığı anlaşılıyor. Orta Türkçede *çocuk* 'domuz yavrusu' olarak geçer. Eski Kıpçakçada *çoçka* biçimi göze çarpar. Türkçe çocuk yanında eski ve yeni diyalektlerde kullanılan *çoçka* biçimi düşündürücüdür. Bu biçimin sonundaki *-a* eki eski ve yeni diyalektlerde yaygın kullanılan bir ektir; Eren, 1999: 96; < çocuk dilinden alınmış ekspresif bir kelime; Nişanyan, 2009: 113; < Moğolcadaki *çoçka*'ya benzese de Türkçeye Moğolcadan girmemiştir. Çocuk

Açarya / açarı / açari: (< *Sansk. acarya*) Öğretmen, hoca (Caferoğlu, 2011: 2) (Tekin, 1976: 85)

Aççi et-: (< *çoc. dil. aççi* + *T. et-*; Nişanyan, 2009: 172; Clauson, 1972: 36-37; Tietze I, 2002: 682) Vurmak, dövmek, dayak atmak (DS I: 58)

Açık: (< *T. açık* < *aç-*; Clauson, 1972: 18; Nişanyan, 2009: 4; Gülensoy I, 2007: 47) Kızlığı bozulmuş (DS I: 58)

Açık kapı: (< *T. açık* < *aç-*; *bk. açık* + *T. kapı* < *ET. kapug* < *kap-*; Clauson, 1972: 583; Eren, 1999: 208; Nişanyan, 2009: 298; Gülensoy I, 2007: 460) Bekâreti bozulmuş (Aktunç, 1998: 29)

Açık kız: (< *T. açık* < *aç-*; *bk. açık* + *T. kız* < *ET. kıs* ~ *kız*; karş. *AT. kıs-*; sözcüğün iki anlamı arasındaki ilişki muğlaktır; Nişanyan, 2009: 326; < *kīz*; Clauson, 1972: 679-680; < **kīr*; Gülensoy I, 2007: 522) Cilveli kız (Yurtbaşı, DYS: 29)

Açılmadık gonca: (< *T. açılmadık* < *aç-*; *bk. açık* + *Far. ġonçe*) Küçük yaştaki erkek çocuğu (Sevinç, 2008: 60)

Açḳı: (< *T. açkı* < *aç-*; *bk. açık*) Amca (Clauson, 1972: 23)

---

kelimesi ilk kez 9. yy'da Eski Kırgızcada *Çoçuk böri: sañu:n* şeklinde özel isim olarak geçer. Çağataycada *cocga,* Kıpçakçada XIII. yy'dan itibaren *çoçka* biçiminde görülür; Clauson, 1972: 400; < Türk lehçeleri içerisinde yalnızca Türkiye Türkçesi ve Kırım Türkçesinde insan yavrusu anlamında kullanılmaktadır. Kelime iki heceden oluşur birinci hece *ço,* Eski Uygurca 'paket, eşya paketi' anlamındaki *çoġ* kelimesiyle ilgilidir. Bu *çoġ* kökünün sonundaki *-g* sesi zamanla düşmüştür. İkinci hecedeki *-cuk* ise bir küçültme ekidir; Çağatay, 1977: 2-3; < Kelimenin domuz yavrusu anlamı İslamiyet öncesine dayanır. Çocuk anlamı ise İslamiyetin kabulünden sonra domuza bakış açısındaki değişim neticesinde ortaya çıkmıştır. *Enik* 1) hayvan yavrusu 2) çocuk; *kiçi* 1) küçük 2) köpek yavrusu örnekleri bu görüşü destekler mahiyettedir; Caferoğlu, 1948: 6-12; Adamović, Türkolojideki yaygın görüşe göre kelimenin ilk anlamının domuz yavrusu olduğunu, çocuk anlamının sonradan ortaya çıktığını, bu hususu da ilk dile getirenin Meninski olduğunu belirttikten sonra kendi görüşünü ifade eder: *çağacık* < *çağcık* < *çawcık* < *ço*^{w}*cuk* < *çōcuk* < *çocuk*; Adamović, 2008: 7; < çocuk kelimesi 'küçük, ufak' anlamındaki Ana Türkçe **çōl* köküne gider. Zamanla bu varsayımsal kökten *çōş* ve *çōr* olmak üzere iki farklı varyant ortaya çıkmış daha sonraki aşamada **ç-ş* > **ç-ç* benzeşmesi sonucu **çōk* varyantı ortaya çıkmıştır; Stachowskı, 2009: 127-128; < Koraş, Şemsettin Sami ve Ahmet Vefik Paşa'nın kelimenin aslını 'körpe, yavru, sabi' vb. anlamları olan cücük kelimesiyle ilşkilendirdiklerini belirtir. Koraş'a göre çocuk kelimesi doğmak, ortaya çıkmak, zuhur etmek gibi manaları olan *çag-* gibi bir fiil kökünden, fiilden isim türeten *-a* ile türemiş ve *-cuk* küçültme ekini almıştır; Koraş, 2003: 210; < domuz yavrusu anlamındaki Çağatayca *çoçuḳ* kelimesiyle ilişkilidir; Räsänen, 1969: 113; < Tietze ise Räsänen'in Çağatayca *çoçuḳ* 'domuz yavrusu' görüşünü tekrarlar; Tietze I, 2002: 458

Ad değiştirme: (< *T. ad* < *ET. āt*; Nişanyan, 2009: 4; Clauson, 1972: 32-33; Tietze I, 2002: 23; Gülensoy I, 2007: 48 + *T. değiştirme* < *tegiş-* < *teg-*; Clauson, 1972: 487; Tietze I, 2002: 511; Nişanyan, 2009: 123; Gülensoy I, 2007: 273) Çok ağlayan veya hastalıktan bir türlü iflah olmayan çocuklar ile yürüme çağını geçirdiği hâlde yürürken sık sık düşen çocuklara, adlarının ağır geldiği inancı ile yapılan uygulama (Kesgin ve Özcebe, 2004: 51)

Adağını kesme: (< *T. ayağını* < *ayak* < *adak*; Clauson, 1972: 45; Tietze I, 2002: 157; < *ađak* ~ *azak*; Gülensoy I, 2007: 91; < *AT. *hadak*; Nişanyan, 2009: 4; yaygın kanaat Türkçe *at-* < **ad-*; < Eren, 1999: 26 + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yürüme özrünün giderilmesi için yapılan büyüsel içerikli bir uygulama, köstek kesme (Yüksel, 2007: 171)

Adağını kestirme: (< *T. ayağını* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. kestirme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yürüme özrünün giderilmesi için yapılan büyüsel içerikli bir uygulama, köstek kesme (Yüksel, 2007: 171)

Adak: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) 1. Çocuğun ilk adımları (< *T. adak* < *ada-* Nişanyan, 2009: 4; Gülensoy II, 2007: 49; Tietze I, 2002: 23) 2. Küçük çocuklara, daha çok perşembe günü dağıtılan şeker, üzüm, badem içi vb. çerez (DS I: 62)

Adakla- / adaḫla-: (< *T. ayakla-* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) 1. Yeni yürümeye başlamak (DS I: 62) 2. Yalpalayarak yürümek (DS VI: 4407)

Adaklı çocuk: (< *T. adaklı* < *ada-*; *bk. adak2* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocuk sahibi olabilmek için adanan kurban neticesinde doğan çocuk erkek olursa çocuğa verilecek isim (Kurt, 2012: 29)

Adam evladı: (< *Ar. ādem* + *Ar. evlād* + *T. -ı*) İyi bir ailenin iyi yetişmiş, iyi eğitimli çocuğu (Aksoy, 1976: 434)

Adam ġaterine ġatıl-: (< *Ar. ādem* + ? *ḳiṭār* + *T. -ına* + *T. katıl-* < *kat-*; Clauson, 1972: 594; Gülensoy I, 2007: 475; Nişanyan, 2009: 308) Çocukluktan çıkıp delikanlılığa adım atmak (Bayraktar, 2000: 280)

Adam ufağı: (< *Ar. ādem* + *T. ufağı* < *ufak* < *uw / v-*; Gülensoy II, 2007: 958; < *T. uw-* kökünden türetilemez ancak **uva- / *ufa-* kökü kaydedilmemiş; Nişanyan, 2009: 643) Çocuk (Ülgen, 2008: 63)

Adasız, adaysız: (< ? *T.*) Çok ağlayan, huysuz küçük çocuk (DS I: 64)

Addır-: (< *T. attır-* < *at-*; Clauson, 1972: 36; Tietze I, 2002: 144; Nişanyan, 2009: 42) Küçük çocuk, sidiği ileri doğru fışkırtarak işemek (DS I: 65)

Ade: (< *Erm. adē*; Dankoff, 1995: 16) 1. Abla 2. Baba 3. Anne (DS I: 65)

Adı: (< ? *Ar. ʿādī*) Küçük çocuk (DS I: 65)

Adı batasıca: (< *T. adı* < *ad*; *bk. ad değiştirme* + *T. batasıca* < *ET. bat-*; Nişanyan, 2009: 59; Tietze I, 2002: 218; Clauson, 1972: 298) Oğlanlık da denilen ateşli bir çocuk hastalığı (DS I: 65-66)

Adıgıyın at-: (< *Ar. ʿādī* + *T. gıdım* < *ḳıḏ-*; Tietze II, 2009: 147 + *T. at-* < *AT. āt-*; Nişanyan, 2009: 5; Tietze I, 2002: 28; Gülensoy I, 2007: 49) Tıpış tıpış yürümek (DS I: 66)

Adım çöreği töreni: (< *T. adım* < *at-*; *bk. adıgıyn at-* + *T. çöreği* < *ET. çörek*; Clauson, 1972: 429; Tietze I, 2002: 469; < *çi-börek*; Räsänen, 1969: 118 < *ET. çewür-* fiiliyle ilişkisi düşünülebilir ise de yapı bakımından ilgi kurulamaz; Nişanyan, 2009: 114; < Türkçe bir kelime olduğu açık ancak kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 101 + *T. töreni* < *tören* < *ET. töre+n*; ada eklenen *+n* ekinin yapı ve işlevi belirsiz; Nişanyan, 2009: 632; < **tō̄-r+e+n*; Gülensoy II, 2007: 927; < *tör+e*; Paçacıoğlu, 2006: 577) Yürüme çağına gelen çocuklar için yapılan bir tören (http://www.bursaturizm.gov.tr/site-agaci/1-33178/20130815.html.)

Adım kesimi: (< *T. adım* < *at-*; *bk. adıgıyn at-* + *T. kesimi* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yürümeye başlayan çocuğun ayaklarına ip bağlanıp kesilmesi uygulaması (Yaşar, 2008: 125)

Adım kulacı: (< *T. adım* < *at-*; *bk. adıgıyn at-* + *T. kulacı* < *kulaç* < **kol aç*; Gülensoy I, 2007: 565; < *T. kulaç*; Clauson, 1972: 618; Doerfer III, 1967: 48) Yürümesi geciken çocuk için kesilen kurban (Yaşar, 2008: 124)

Adım lokması: (< *T. adım* < *at-*; *bk. adıgıyn at-* + *Ar. luḳme* + *T. -sı*) Yürümeye başlayan çocuk için yapılan yemek (Yaşar, 2008: 125)

Adım pidesi: (< *T. adım* < *at-*; *bk. adıgıyn at-* + *Rum. pide* + *T. -si*) Yürümesi geciken çocuk için cuma günü yapılan ritüelden sonra dağıtılan pide (Yaşar, 2008: 124)

Ādırık çödürük: (< *T. ağdırık* < *āg-*; Clauson, 1972: 77; Tietze I, 2002: 36; Nişanyan, 2009: 8; Gülensoy I, 2007: 51 + *T. çödürük* < *çök-*; Clauson, 1972: 413-414; < *çöv-*; Tietze I, 2002: 466; < *çok-*; Nişanyan, 2009: 113; < **çö-*; Gülensoy I, 2007: 252) Tahterevalli (DS I: 66)

Adîmetü'l-leben: (< *Ar.ʿadīm* + *Ar. leben*) Sütü kesik kadın (Develliogłu, 2008: 545)

Adiyle: (< *öz. is. Adile*) Kendi kafasına göre hareket eden söz dinlemeyen kız (DS I: 67)

Adli bildirim: (< *Ar.ʿadlī* + *T. bildirim* < *bil-*; Clauson, 1972: 330-331; Tietze I, 2002: 268; Nişanyan, 2009: 71; Gülensoy I, 2007: 144) İstismara uğrayan ya da istismar edildiğinden kuşkulanılan çocuğun resmî bir raporla adlî makamlara bildirilmesi (Beyazova ve Şahin, 2011: 3)

Adsız: (< *T. adsız* < *ad*; *bk. ad değiştirme*) Baş kesip kan dökmediği için ad alamamış çocuk (Kabataş, 2006: 99)

Afacan / ebecen: (< *T. afacan* < *ev-ecen* > **efecen* > *afacan*; Gülensoy I, 2007: 50; < *+acan* eki ve ses değişimi açıklanmaya muhtaç; Nişanyan, 2009: 6; < *āfet-i cān*; Tietze I, 2002: 32) 1. Pek yaramaz çocuk (Yavuzarslan, 2010: 30) 2. Akıllı çocuk (DS III: 1652)

Afacanlaş-: (< *afacanlaşmak* < *afacan*; *bk. afacan*) Yaramazlaşmak, ele avuca sığmaz duruma gelmek (TS, 2011: 32)

Afacanlık: (< *afacanlık* < *afacan*; *bk. afacan*) Afacan olma durumu (TS, 2011: 32)

Afarozname: (< *Rum. arg. aforoz* + *Far. nāme*) Okuldan çıkarılma belgesi (Aktunç, 1998: 30)

Afat: (< *Ar. āfet*) Haylaz, yaramaz çocuk (DS I: 71)

Aferin: (< *Far. āferīn*) Öğrenciyi başarısından dolayı ödüllendirme (Onur, 2005: 367)

Afsunlama: (< *Far. efsūn* + *T. -lama*) Albasmasına uğramış kadınlara uygulanan büyüsel içerikli bir iyileştirme yöntemi (Yüksel, 2007: 125)

Agaçay: (< *Moğ. aka* + ? *çay*) Ağabey (Kanar, 2011: 18)

Agadaş: (< *Moğ. aka* + *T. -daş*) Büyük ağabey (DS I: 75)

Agaş: (< *Moğ. aka* + *T. -ş*) Kardeş (DS I: 76)

Agat taşı: (< ? *agat* + *T. taşı* < *ET. taş*; Clauson, 1972: 556-557; Nişanyan, 2009: 607; Eren, 1999: 396) Çocuğu olmayan kadının üzerinde taşıması hâlinde çocuk sahibi olacağına inanılan, gökten inen yarı canlı bir taş (Bolçay, 2011: 588)

Agırlıg / aġarlaġ: (< *T. ağırlık* < *ağır*; Clauson, 1972: 88; Tietze I, 2002: 38; Nişanyan, 2009: 8; < *ağ-*; Eren, 1999: 4; Gülensoy I, 2007: 53) Gebe kadın (Tekin, 1976: 118) (Caferoğlu, 2011: 7)

Agu / aggū / ağu: (< *çoc. dil.*) 1. Ağlayan çocukları susturmak veya güldürmek için söylenen söz (DS I: 76) 2. Bebek, küçük (Yurtbaşı, DYS: 101) 3. Hala oğlu (Hazar, 2007: 255) 4. Süt çocuklarının neşelendikleri zaman çıkardıkları ses (TS, 2011: 36) 5. Baba (Nakiboğlu, 2001: 277)

Agucuk / aggucuk / ağucuk: (< *çoc. dil. agu* + *T. -cuk*) 1. Ağlayan çocukları susturmak veya güldürmek için söylenen söz (DS I: 76) 2. Bebek (Yurtbaşı, DYS: 167) 3. Gülücük, sevgi ifadesi (Çelebioğlu, 1982: 99)

Agucuk yavru: (< *çoc. dil. agu* + *T. -cuk* + *T. yavru* < *yavrı-*; Nişanyan, 2009: 673; Gülensoy II, 2007: 1091) Çocuk (Yurtbaşı, DYS: 34)

Agula-: (< *çoc. dil. agu* + *T. -la*) Bebek, agu diye ses çıkarmak (TS, 2011: 36)

Aġır ayaḳ bol-: (< *T. ağır*; *bk. agırlıg* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. ol-* < *ET. bol-*; Clauson, 1972: 125; Nişanyan, 2009: 457; Gülensoy II, 2007: 620) Gebe kalmak (Poppe, 2009: 79)

Aġız ol-: (< *T. ağız*; Eren, 1999: 4; Clauson, 1972: 98; Gülensoy I, 2007: 55; Nişanyan, 2009: 8 + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Pamukçuk hastalığına yakalanmak (Önler, 1958: 93)

Aġuz oġlan: (< *T. ağız*; *bk. aġız ol-* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Süt emen çocuk (Toparlı, Çögenli ve Yanık, 2000: 86)

Ağa ini: (< *Moğ. aka* + *T. ini*; Clauson, 1972: 170; Tietze II, 2009: 399; Gülensoy I, 2007: 437) Büyük ve küçük erkek kardeş (Eraslan, 1983: 410)

Ağababa / ağbaba: (< *Moğ. aka* + *çoc. dil. baba*) Büyükbaba (DS I: 79)

Ağabey / abė / ābe / ābi: (< *Moğ. aka* + *T. bey* < *beg*; Clauson, 1972: 322-323; Tietze I, 2002: 23; Gülensoy I, 2007: 136; Nişanyan, 2009: 68) Büyük erkek kardeş (Li, 1999: 148) (Buran ve İlhan, 2008: 1) (Çelik ve Boz, 2001: 237) (Demir, 2001: 333) (DS I: 135)

Ağaç kökünden geçirme: (< *ET. ıgaç* < *ı*; Clauson, 1972: 1; Tietze I, 2002: 36; Nişanyan, 2009: 8; Gülensoy I, 2007: 51 + *T. kökünden* < *kök*; Clauson, 1972: 708; Nişanyan, 2009: 346; Gülensoy I, 2007: 551 + *T. geçirme* < *geç-* < *keç-*; Clauson, 1972: 693; Nişanyan, 2009: 205; Tietze II, 2009: 114; Gülensoy I, 2007: 358-359) Hasta çocukları, kutsal kabul edilen bir ağaç kökünden geçirme (Selçuk, 2004: 177)

Ağdırış eğdiriş: (< *T. ağdırış* < *ağ-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. eğdiriş* < *ET. eg-*; Clauson, 1972: 99-100; Tietze I, 2002: 628; Gülensoy I, 2007: 319; Nişanyan, 2009: 154) Tahterevalli oyunu (DS I: 88)

Ağdırma çöğdürme: (< *T. ağdırma* < *ağ-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çöğdürme* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük*) Tahterevalli oyunu (DS I: 88)

Ağdırmaç çöğdürmeç: (< *T. ağdırmaç* < *ağ-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çöğdürmeç* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük*) Tahterevalli oyunu (DS I: 88)

Ağı bardağı: (< *T. ağı* < *ET. aġu*; Clauson, 1972: 78; Tietze I, 2002: 41; Nişanyan, 2009: 8; Gülensoy I, 2007: 52 + *T. bardağı* < *bardak* < *ET. bart+ak*; Clauson, 1972: 358; Tietze I, 2002: 205; Gülensoy I, 2007: 113; Nişanyan, 2009: 56) Çok yaramaz, afacan, haşarı çocuk (DS I: 89)

Ağın- / ūn-: (< *T. uğun-* < *uv-*; Clauson, 1072: 12; < **ū* 'yans.'+*ğ(v)+un-*; Gülensoy II, 2007: 961) 1. Çocuk, korkudan rengi uçmak, benzi solmak (DS I: 90) 2. Kendinden geçercesine ağlamak (Bayraktar, 2000: 529)

Ağıñhu: (< *çoc. dil.*) Yeni doğan çocukların konuşma öğrenirken çıkardıkları ses (DS I: 76)

Ağır: (< *T. ağır*; *bk. agırlıg*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 81)

Ağırayak / ārayak: (< *T. ağır*; *bk. agırlıg* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) Gebe kadın (DS I: 91) (DS I: 300)

Ağırayaklı: (< *T. ağır*; *bk. agırlıg* + *T. ayaklı* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Gebe, yüklü, doğurması yakın kadın (DS I: 91)

Ağırcanlı: (< *T. ağır*; *bk. agırlıg* + *Far. cān* + *T. -lı*) Gebe, yüklü, doğurması yakın kadın (DS I: 91)

Ağırlaş-: (< *T. ağırlaş-* < *ağır*; *bk. agırlıg*) Gebe kadın, roğum zamanı yaklaşmak (TS, 2011: 42)

Ağırlık çök-: (< *T. ağırlık* < *ağır*; *bk. agırlıg* + *T. çökme* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük*) Lohusa kadınlara musallat olmak (Yaşar, 2008: 87)

Ağırlıklı: (< *T. ağırlıklı* < *ağır*; *bk. agırlıg*) Gebe, yüklü, doğurması yakın kadın (DS I: 91)

Ağırşaklan-: (< *T. ağırşaklan-* < *ağırşak* < *ET. aġır-çak*; Clauson, 1972: 92; < **āġır+şak*; Gülensoy I, 2007: 54; Türkçe ağırşak biçimi *ağır-şak* olarak açıklanabilir. Türkçede *-şak, -şık, -şuk* ekinin görevi *-çak, -çık, -çuk* ekinin görevine benzer. Bu ekler isim köklerine ve daha çok fiil köklerine getirilir. O bakımdan ağırşak sözünde *-şak* ekinin ağır gibi bir sıfata getirilmesi büsbütün normal sayılamaz; Eren, 1999: 4) Meme, belirmeye, büyümeye başlamak (DS I: 92)

Ağırtaban / ağırdaban: (< *T. ağır*; *bk. agırlıg* + *ET. taban*; Clauson, 1972: 441; Gülensoy II, 2007: 850; < *T. tāpan*; Räsänen, 1969: 451; < karş. *Moğ. tabag* ~ *tabagay*; Nişanyan, 2009: 596) Gebe, yüklü, doğurması yakın kadın (DS I: 91)

Ağız: (< *ET. aġuz*; Clauson, 1972: 98; Tietze I, 2002: 39; Räsänen, 1969: 9; Gülensoy I, 2007: 55) Doğumdan sonra anneden gelen ilk süt (Yaşar, 2008: 77)

Ağız ağrısı: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. ağrısı* < *ağrı* < *ET. aġrıġ* < **hāġrıġ*; Gülensoy I, 2007: 57; < *ET. agrı-g*; Nişanyan, 2009: 8; Clauson, 1972: 91; Tietze I, 2002: 40) Çocukların dudaklarında, dilinde, diş etlerinde ya da boğazında beliren ufak sivilceler, bir tür ağız hastalığı (Acıduman, 2009: 48)

Ağız al-: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Meme emen çocuklar, bir çeşit ağız hastalığına yakalanmak (DS I: 94)

Ağız bozukluğu: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. bozukluğu* < *boz* < *ET. buz-*; Clauson, 1972: 389-390; Tietze I, 2002: 307; Nişanyan, 2009: 79; Gülensoy I, 2007: 166) Hamile kadının ağzının tadının kaçması ve yiyeceklerden eskisi gibi lezzet alamaması durumu (Yaşar, 2008: 47)

Ağız mendili: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *Ar. mendīl* + *T. -i*) Bebeğin ağzını silmek için kullanılan mendil (Teke, 2005: 74)

Ağız tatsızlığı: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. tatsızlığı* < *tat* < *ET. tatıg*; Clauson, 1972: 449; Nişanyan, 2009: 67; Gülensoy II, 2007: 868) Hamile kadının ağzının tadının kaçması ve yiyeceklerden eskisi gibi lezzet alamaması durumu (Yaşar, 2008: 47)

Ağız tüfeği: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. tüfeği* < *tüfek* < *OT. tüvek*; Clauson, 1972: 439; < **tū* 'yans'+*w*+*ek*; Gülensoy II, 2007: 941; < *Far. tufak* ~ *tufang*; Nişanyan, 2009: 640) Çocuklar arasında şakalaşmak amacıyla kullanılan, içindeki çekirdek, kâğıt parçası, leblebi vb. şeylerin hızla üflenerek atıldığı boru biçimindeki oyuncak (TS, 2011: 49)

Ağız ver-: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. ver-* < *ET. bėr-*; Clauson, 1972: 354; Tietze I, 2002: 243; Nişanyan, 2009: 658; Gülensoy II, 2007: 1013) Çocuk, büyüğe karşı gelmek, karşılık vermek (DS I: 100)

Ağız yaraları: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. yaraları* < *yara* < *yar-*; Nişanyan, 2009: 670; Clauson, 1972: 954; Gülensoy II, 2007: 1069) Çocukların ağız ve dilinin yüzeysel zarının inceliğinden kaynaklanan yaralar (Şafak, 2010: 265)

Ağız yerikliği: (< *T. ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. yerikliği* < *yeri-* < *yer-* < *ET. yėr-*; Clauson, 1972: 955; Nişanyan, 2009: 676; Gülensoy II, 2007: 1125) Hamile kadının

ağzının tadının kaçması ve yiyeceklerden eskisi gibi lezzet alamaması (Yaşar, 2008: 47)

Ağızda anahtar bükme: (< *T. ağızda* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *Rum. anahtar* + *T. bükme* < *bük-* < **bū-* Nişanyan, 2009: 84; Gülensoy I, 2007: 192) Konuşamayan, konuşması geciken çocuklar için temsilî olarak ağızda anahtar çevirme işi (Savur, 2010: 31)

Ağızlıklı / āzlıḫlı: (< *T. ağızlıklı* < *ağız*; *bk. ağız ol-*) Hemen evlenecek gençler için kullanılan bir söz (Bayraktar, 2000: 278)

Ağlaç: (< *T. ağlaç* < *ağla-* < **ıg* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 8; < *ET. *īgla-*; Clauson, 1972: 85; Tietze I, 2002: 39; < **hıġ* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 56) Oyunbozan, mızıkçı (DS I: 101)

Ağlağan: (< *T. ağlayan* < *ağla-*; *bk. ağlaç*) Oyunbozan, mızıkçı (DS I: 101)

Ağlak: (< *T. ağlak* < *ağla-*; *bk. ağlaç*) Oyunbozan, mızıkçı (DS I: 101)

Ağlaz: (< *T. ağlaz* < *ağla-*; *bk. ağlaç*) Oyunbozan, mızıkçı (DS I: 101)

Ağlazla-: (< *T. ağlazla-* < *ağla-*; *bk. ağlaç*) Mızıkçılık etmek (DS I: 102)

Ağlazlan-: (< *T. ağlazlan-* < *ağla-*; *bk. ağlaç*) Mızıkçılık etmek (DS I: 102)

Ağlazlık: (< *T. ağlazlık* < *ağla-*; *bk. ağlaç*) Oyunbozanlık, mızıkçılık (DS VI: 4411)

Ağrı tut-: (< *T. ağrı*; *bk. ağız ağrısı* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Gebe kadın, doğurmaya yakın sancısı tutmak (Yavuzarslan, 2010: 34)

Ağrısı tut-: (< *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı* + *T. tut- bk. aba tutma*) Gebe kadın, doğurmaya yakın sancısı tutmak (Aksoy, 1976: 441)

Ağşamlı zabahlı: (< *T. akşamlı* < *akşam* < *ET. aḫşam* ~ *akşam* < *Sogd. *$_{\gamma ş}$ 'm*; Clauson, 1972: 96; < *Sogd.* ?; Tietze I, 2002: 120; < ~ *Sogd. ḫşām* = *Aves. ḫşapn* = *Sansk. kşapa*; Nişanyan, 2009: 13; < *EFar. ḫşapan / ḫşap*; Räsänen, 1969: 13; < *āk+şam*; Gülensoy I, 2007: 60 + *Ar. ṣabāḥ* + *T. -lı*) Doğumu pek yakında, kısa bir zaman içinde gerçekleşecek olan (DS I: 113)

Ağza tükür-: (< *T. ağza* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. tükür-* < *tü / tüw / tüf*; Nişanyan, 2009: 640; < **tū*; Gülensoy II, 2007: 942) Çocuğu olmayan kişinin çocuk sahibi olabilmesi için temsilî olarak ağzına tükürmek (Cemiloğlu, 1999: 140)

Ağzı kara / ağzı gara: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. kara* < *ET. kara*; Nişanyan, 2009: 300; Gülensoy I, 2007: 462; Clauson, 1972: 643) 1. Bekâr, büluğ çağında olup evlenmemiş kimse 2. Toy, olgunlaşmamış çocuk (DS I: 118)

Ağzı kel: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *Far. kal*) Gebe kadın (Öger, 2003: 288)

Ağzı kıllı / ağzıllı: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. kıllı* < *kıl*; Clauson, 1972: 614; < **kı-l*; Gülensoy I, 2007: 506; < *Moğ. kilgasu(n)*; Nişanyan, 2009: 322) Toy çocuk (DS I: 118)

Ağzı kızıl: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. kızıl* < *kız-ıl*; Nişanyan, 2009: 326; Clauson, 1972: 684; Gülensoy I, 2007: 524) Büluğ çağında olup evlenmemiş kimse (DS I: 118)

Ağzı süt kok-: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. süt* < **sū*; Gülensoy II, 2007: 828; < *ET. süt*; karş. *Moğ. sün*; Nişanyan, 2009: 581 + *ET. kok-*; Nişanyan, 2009: 332; Clauson, 1972: 609; Gülensoy I, 2007: 532) Çok genç ve tecrübesiz olmak (Aksoy, 1976: 448)

Ağzı tatsız: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. tatsız* < *tat*; *bk. ağız tatsızlığı*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 71)

Ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. yüzü* < *yüz*; Gülensoy II, 2007: 1196; Nişanyan, 2009: 681; Clauson, 1972: 982 + *Far. ciger* + *T. yemiş* < *ye-* < *yė-*; Nişanyan, 2009: 674; Gülensoy II, 2007: 1105 + *T. it* < *ET. ıt*; Clauson, 1972: 34; Tietze II, 2009: 428; < **īt*; Gülensoy I, 2007: 442; Nişanyan, 2009: 277 + *T. eniğine* < *enik* < *ET. enük*; Nişanyan, 2009: 164; Tietze I, 2002: 662; Clauson, 1972: 183; < *yenük* [*yenü-k*] Gülensoy I, 2007: 335 + *T. dön-* < *tōn-*; Clauson, 1972: 515; Tietze I, 2002: 586; Nişanyan, 2009: 143; Gülensoy I, 2007: 302) Çocuk, ağzı yüzü yemek bulaşığı olmak (Bayraktar, 2000: 290)

Aḫ et-: (< *çoc. dil. aḫ* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Dayak (Elhan, 2004: 4)

Aḫarı: (< ?) İlk çocuğa verilen ad (DS I: 125)

Ahcık / ahciyh / haḫcik / hahciyh / hahçuk: (< *Erm. aġçig*; Tietze I, 2002: 42; Dankoff, 1995: 19) 1. Kız (Çağatay, 1962: 39) 2. Kızları küçümsemek için kullanılan bir söz (San, 1990: 418) 3. Hoppa kız 4. Teyze (DS III: 2252)

Ahd-ı şebâb: (< *Ar.ʿahd* + *Ar. şebāb*) Gençlik zamanı (Yavuzarslan, 2010: 1118)

Ahdâs: (< *Ar. aḥdāṯ*) Gençler (Devellioğlu, 2008: 15)

Ahfat: (< *Ar. aḥfād*) Erkek torunlar (TS, 2011: 53)

Aḫıl buluğ ol-: (< *Ar.ʿaḳl* + *Ar. bülūġ* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak ol-*) Büluğa ermek, erginleşmek (Gemalmaz, 1995: 20)

Āḫıret babası: (< *Ar. āḫiret* + *çoc. dil. baba* + *T. -sı*) Babalık, üvey baba (Tulum, 2011: 262)

Āḫıret ḳarındaşı: (< *Ar. āḫiret* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Kardeşlik, üvey kardeş (Tulum, 2011: 262)

Aḫıt-: (< *T. akıt-* < *ET. ak-*; Clauson, 1972: 77; Tietze I, 2002: 49; Nişanyan, 2009: 10; Gülensoy I, 2007: 58) Küçük çocuk, çiş etmek (DS I: 131)

Aḫī / akı / aki: (< *Ar.*) 1. Erkek kardeş (Hazar, 2007: 255) 2. Kardeş (DS I: 150)

Ahiret evlatlığı: (< *Ar. āḫiret* + *Ar. evlād* + *T. -lığı*) Ailelerin yanlarına alıp koruyup kolladıkları, yetiştirdikleri çocuk (Köse, 2008: 66)

Aḫiret oğlu: (< *Ar. āḫiret* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Evlatlık (TRS I: 63)

Ahletgakı: (< ?) Yassı taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4412)

Aḫlını yiñeme-: (< *Ar.ʿaḳl* + *T. -ını* + *T. yeneme-* < *yen-* < **yeñ-*; Clauson, 1972: 942; Gülensoy II, 2007: 1119; Nişanyan, 2009: 676) Akla hayale gelmeyecek yaramazlıklar yapmak (Bayraktar, 2000: 281)

Ahretlik: (< *Ar. āḫiret* + *T. -lik*) Ailenin yanında bakıp gözettiği, korunmaya muhtaç, kimsesiz kız çocuğu (Çağlar, 1973: 67)

Aḫtıġ: (< *T.*) Torun (Toparlı ve Argunşah, 2004: 126)

Âhû-yu şîr-gîr: (< *Far. āhū* + *Far. şīr-gīr*) Son derece cazibeli, çekici delikanlı ve kız (Devellioğlu, 2008: 19)

Ahyâf: (< *Ar. aḫyāf*) Süt kardeşler (Devellioğlu, 2008: 20)

Aile planlaması: (< *Ar.ʿā'ile* + *Fr. plan* + *T. -laması*) Ailenin, geçim koşullarını göz önüne alarak çocuk sahibi olmayı düzenlemesi (TS, 2011: 57)

Ak kula: (< *T. ak* < *ET. āk*; Clauson, 1972: 75; Gülensoy I, 2007: 58; Nişanyan, 2009: 10 + *ET. kula*; Clauson, 1972: 617; Gülensoy I, 2007: 565; karş. *Moğ. kula*; Nişanyan, 2009: 352) Bir çeşit ağız rahatsızlığı (Yurdakök, 1984: 37)

Aḳa / aġa / akga / akka / auva / ava / avo: (< *Moğ. aḳa*) 1. Büyük kardeş, ağabey (DS I: 135) (DS I: 374) (Yıldırım, 2006: 454) (Kaçalin, 2011: 127) 2. Baba (DS I: 135) (DS I: 374) (DS VI: 4431) (DS VI: 4433) 3. Dede (DS I: 374)

Aka oġlı: (< *Moğ. aka* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek yeğen (Li, 1999: 208)

ʿAkam: (< *Ar.ʿaḳām*) Çocuksuz, kısır (Devellioğlu, 2008: 21)

Akana: (< *T. ak*; *bk. ak kula* + *ET. ana*; Clauson, 1972: 169; Tietze I, 2002: 94; Gülensoy I, 2007: 69) 1. Üvey anne, analık 2. Nine, büyükanne 3. Amca karısı, yenge (DS I: 138)

Akapulko: (< *arg. öz. is. Acapulco*) Bekâret zarı (Bingölçe, 2001: 24)

Akapulko çıkarması: (< *arg. öz. is. Acapulco* + *T. çıkarması* < *ET. çık-*; Clauson, 1972: 405-406; Tietze I, 2002: 437; Nişanyan, 2009: 109) Bekâret zarının yırtıldığı ilk cinsel ilişki (Bingölçe, 2001: 24)

ʿAkaret: (< *Ar.ʿaḳāret*) Kısırlık (Devellioğlu, 2008: 21)

Akbambalak: (< *T. ak*; *ak kula* + ? *bambul+ak*; Tietze I, 2002: 200) Beyaz tenli ve etine dolgun kız (DS I: 142)

Akbilek: (< *T. ak*; *bk. ak kula* + *ET. bilek*; Clauson, 1972: 338; Tietze I, 2002: 272; Gülensoy I, 2007: 145; < *T. bilek* < *ET. bėl*; Nişanyan, 2009: 72) Tosuncuk, fazla iri doğan çocuk (DS I: 142)

Akcana: (< *T. akça* < *ak*; *bk. ak kula* + *T. ana*; *bk. akana*) Nine, büyükanne (DS I: 138)

Akçalık: (< *T. akçalık* < *ak*; *bk. ak kula*) Okul çocuklarının beyaz yakası (DS I: 146)

Akdarmalık: (< *T. aktarmalık* < *aġtar- / aḫtar-*; Clauson, 1972: 81; Tietze I, 2002: 58; < *ET. agıt-*; Nişanyan, 2009: 13; < *ag-*; Gülensoy I, 2007: 61) Kuran'ı hatmeden öğrencinin hocaya verdiği hediye (DS I: 147)

Akdî nesep: (< *Ar.ʿaḳdī* + *Ar. neseb*) Evlat edinmeden doğan nesep (Sağlam, 2006: 2)

Akey: (< *Moğ. aka* + *T. bey*; *bk. ağabey*) Ağabey, büyük kardeş (DS I: 135)

Akıddırma: (< *T. akıttırma* < *ak-*; *bk. aḫıt-*) Çocuğun idrarı (Örnek, 1979: 159)

Akık: (< *Ar.ʿaḳīḳ*) Kız çocukların boyunlarına taktıkları üçgen şeklindeki kırmızı boncuk (DS I: 150)

Akıl delisi: (< *Ar.ʿaḳl* + *T. delisi* < *deli* < *ET. tėlve*; Clauson, 1972: 493; Tietze I, 2002: 517; < *ET. telü*; Nişanyan, 2009: 125; Gülensoy I, 2007: 274) Zeki ama çok yaramaz çocuk (DS I: 151)

Akılbali / akılbalıg / akılbāliği / akılbalik / akılbaloğ / akılbaluğ / akırbalık / akilbāle: (< *Ar.ʿaḳl* + *Ar. bāliġ*) Erinlik, baliğ olma, büluğa erme (DS I: 150-151)

Akıllı babanın akılsız evladı: (< *Ar. ʿaḳl* + *T. lı* + *çoc. dil. baba* + *T. -nın* + *Ar. ʿaḳl* + *T. -sız* + *Ar. evlād* + *T. -ı*) Önemli, başarılı işler yapan babanın tam tersi özelliklere sahip çocuğu (TAD I, 1971: 22)

Akıllı uslu: (< *Ar.ʿaḳl* + *T. -lı* + *T. uslu* < *us*; Gülensoy II, 2007: 972; Nişanyan, 2009: 645) İyi eğitim almış, terbiyeli (TS, 2011: 67)

Akırbale gel-: (< *Ar.ʿaḳl* + *Ar. bāliġ* + *T. -e* + *T. gel-* < *ET. kel-*; Clauson, 1972: 715; Tietze II, 2009: 122; Nişanyan, 2009: 206; Gülensoy I, 2007: 360) Ergin olmak, büluğ çağına gelmek (DS I: 152)

Akkabak: (< *T. ak*; *bk. ak kula* + *T. kabak* < *ET. kap+ak*; Nişanyan, 2009: 285; Gülensoy I, 2007: 446; < *kāb*; Clauson, 1972: 582) Beyaz tenli ve etine dolgun kız (DS I: 142)

Āḳır: (< *Ar.ʿāḳır*) Kısır kadın (Yelten, 1998: 228)

Akide kurbanı: (< *Ar.ʿaḳīde* + *Ar. ḳurbān* + *T. -ı*) Yaşamayan çocuk için kesilen kurban (Yaşar, 2008: 136)

Akide şekeri: (< *Ar. arg. ʿaḳīde + Far. şeker + T. -i*) Hoş ve yakışıklı delikanlı (Bingölçe, 2001: 24)

Akika: (< *Ar.ʿaḳiḳa*) Yeni doğan çocukların başlarındaki tüy (Sezen, 1993: 150)

ʿAkika kurbanı: (< *Ar. ʿaḳiḳa + Ar. ḳurbān + T. -ı*) Yeni doğan çocuklara şükran olarak kesilen kurban (Sezen, 1993: 150-151)

Akil baliğ ol-: (< *Ar.ʿaḳl + Ar. bāliġ + T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Ergenleşmek (TS, 2011: 69)

ʿAḳīm: (< *Ar.*) Kısır (Ata, 2004: 856)

Akime: (< *Ar. ʿaḳīme*) Doğurmayan kadın (Yavuzarslan, 2010: 41)

Akir: (< *Ar. ʿaḳīr*) Çocuksuz, verimsiz erkek (Devellioğlu, 2008: 23)

Akk: (< *Ar.ʿaḳḳ*) Anaya babaya asi olma (Devellioğlu, 2008: 23)

Aklan: (< *T. aklan < ak*; *bk. ak kula*) Uzun boylu, yakışıklı delikanlı (DS I: 157-158)

Aklanası: (< *T. aklan < ak*; *bk. ak kula + T. anası < ana*; *bk. akana*) Lohusa kadınları ve bebeği boğduğuna inanılan görüntü (Güneş ve Baybağ, 2006: 41)

Aḳlı girmiş ol-: (< *Ar.ʿaḳl + T. -ı + T. girmiş < gir- < ET. kir-*; Clauson, 1972: 735-736; Tietze II, 2009: 155; Nişanyan, 2009: 210; Gülensoy I, 2007: 371 + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Ergenlik çağına ulaşmak, baliğ olmak (Akkuş, 1995: 279)

Aklı sikinde: (< *Ar. arg.ʿaḳl + T. -ı + T. sikinde < ET. sik < *si-*; Nişanyan, 2009: 557; Gülensoy II, 2007: 780; Clauson, 1972: 818) Cinsel konulara duyduğu ilgiden dolayı başka konularda dalgın genç erkek (Aktunç, 1998: 33)

Akpampul: (< *T. ak*; *bk. ak kula + pampul < bambul*; *bk. akbambalak*) Güzel ve beyaz çocuk (DS I: 160)

Akran istismarı: (< *Ar. aḳrān + Ar. istiṣmār + T. -ı*) Bir çocuğun başka bir çocuğu, doğrudan ya da dolaylı, fizikî ya da sözlü olarak yineleyen biçimde kızdırması, incitmesi ve gücünü kötüye kullanarak çocuğa zarar vermesi (Beyazova ve Şahin, 2011: 3)

Akran zorbalığı: (< *Ar. aḳrān* + *Far. zūrbāz* + *T. -lığı*) Irk, cinsiyet, din ya da yetenek gerekçesiyle yaşça ya da fizikî güç olarak daha zayıf olan çocuk ve gençlerin diğer yaşıtları tarafından kasıtlı ve yinelenen biçimde cinsel ya da duygusal yönden olumsuz davranışlarla karşı karşıya bırakılmaları (Beyazova ve Şahin, 2011: 3)

Akret: (< *Ar.ʿaḳret*) Kısırlık (Devellioğlu, 2008: 24)

Aksik atak: (< *T. eksik* < *egsük* < *egsü-*; Clauson, 1972: 117; Nişanyan, 2009: 157; Gülensoy I, 2007: 326 + *T. etek*; Clauson, 1972: 50; Tietze I, 2002: 683; < *et+ek*; Gülensoy I, 2007: 346) Genç kız (DS I: 161)

Akşam azadı: (< *akşam*; *bk. ağşamlı zabahlı* + *Far. āzād* + *T. -ı*) Ders çıkışı, ders paydosu (TS, 2011: 76)

Akşamlık sabahlık: (< *akşam*; *bk. ağşamlı zabahlı* + *T. -lık* + *Ar. ṣabāḥ* + *T. -lık*) Doğumu kısa bir zaman içinde gerçekleşecek olan kadın (Örnek, 1979: 81)

Aktopaç: (< *T. ak*; *bk. ak kula* + *T. topaç* < *to-p+aç*; Gülensoy II, 2007: 911; < *ET. top* + ?; Nişanyan, 2009: 630) Güzel ve beyaz çocuk (DS I: 160)

Akuk: (< *Ar.ʿaḳuḳ*) Anasına babasına itaat etmeyen çocuk (Devellioğlu, 2008: 24)

Akvan: (< ?) Beşik (Örnek, 1979: 168)

Al: (< *T. al*; Tietze I, 2002: 61; < *OT. *āl*; Gülensoy I, 2007: 61; Nişanyan, 2009: 14) Lohusa kadınların üzerine çökererek onları boğduğu sanılan görüntü (DS I: 165-166)

Al-: (< *T. al-*; *bk. aba alması*) Emmek (Yelten, 1998: 279)

Al bağla-: (< *T. al* < *ET. āl*; Clauson, 1972: 121; Gülensoy I, 2007: 61; karş. *Moğ. ulagan* > *ulaan*; Nişanyan, 2009: 14 + *T. bağla-* < *bağ* < *baġ* < Clauson, 1972: 310; Tietze I, 2002: 183; Räsänen, 1969: 53; < *ET. ba-g*; Nişanyan, 2009: 50; Gülensoy I, 2007: 100) Çocuk doğduğunda kırmızı kıyafetler giymek, sevinç gösterisinde bulunmak (DS I: 207)

Al çabıdı: (< *T. al*; *bk. al* + *T. çapudu* < *çaput* < *çapgut* < *çap-*; Clauson, 1972: 396; Gülensoy I, 2007: 220; < *çap-ut*; Räsänen, 1969: 99; Eren, 1999: 80)

Lohusa hummasına tutulan, albasan kadınlara tedavi veya koruma amaçlı verilen efsunlu bez (DS I: 209)

Al çelme: (< *T. al*; *bk. bk. al* + *T. çelme* < *çel-* < *ET. çal-*; Gülensoy I, 2007: 229) Türkmen kızlarının başörtüsü üzerine alından bağladıkları katlanmış örtü (DS I: 209)

Al gömleği: (< *T. al*; *bk. al* + *T. gömleği* < *gömlek* < *ET. köñlek*; Clauson, 1972: 732; Tietze II, 2009: 173; < *ET. *kōn+lek*; Gülensoy I, 2007: 380; < *köñül+ek*; Nişanyan, 2009: 213) Ocaklı denilen kimselere ait olan, alkarısına karşı korunma amaçlı kullanılan eşya (Yüksel, 2007: 123)

Al gömlek / al göynek: (< *T. al*; *bk. bk. al* + *T. gömlek*; *bk. al gömleği*) 1. Kızıl hastalığı 2. Kızıla benzer bir çeşit hastalık 3. Kızamık, kızamıkçık hastalığı (DS I: 214)

Al guşak: (< *T. al*; *bk. al bağla-* + *T. kuşak*; < *kur+şa-k*; Gülensoy I, 2007: 579; < *T. kuşak* < *ET. kurşag* < *kurşa-*; Nişanyan, 2009: 356) Düğün ve bayramlarda köy kızlarının bellerine doladıkları çok renkli bir kuşak (DS I: 215)

Al hastalığı: (< *T. al*; *bk. al* + *Far. ḫaste* + *T. -lığı*) Lohusa kadınlarda görülen bir hastalık, albasması (Sezen, 1993: 65)

Al ocağı: (< *T. al*; *bk. al* + *T. ocağı* < *ocak* < *ōç+çak* < **ōcak* < **ōçak* [*ōç+ak*] < **ōçuk* < **ōtçuk*; Gülensoy II, 2007: 610; < Clauson, 1972: 22; < *ET. *ōt-çak* < *ot+çak*; Nişanyan, 2009: 454) Alkarısını yakalayanların evi (Savur, 2010: 26)

Al peştembal: (< *T. al*; *bk. al* + *Far. puştmāl*) Kızıl hastalığı (DS I: 214)

Al takkesi: (< *T. al*; *bk. al* + *Ar. ṭāḳiye* + *T. -si*) Ocaklı denilen kimselere ait olan alkarısına karşı korunma amaçlı kullanılan eşya (Yüksel, 2007: 123)

Al yağlık: (< *T. al*; *bk. al* + *T. yağlık* < *yağ*; Gülensoy II, 2007: 1030) Lohusa kadının başına örttüğü kırmızı renkli kıyafet (Öger, 2003: 294)

Alacama: (< *T. alacama* < *ET. ala*; Clauson, 1972: 126; Tietze I, 2002: 62; < *āla*; Gülensoy I, 2007: 61; < ? *ET. al* + ?; +*a* eki belki Türkçe renk adlarına eklenen +*(ı)l* ekinin dissimile edilmiş biçimidir; Nişanyan, 2009: 15)

1. Lohusa kadınlara musallat olan kötü ruh (Yaşar, 2008: 87) 2. Lohusalara musallat olan alkarısının çocuklarda beliren şekli (DS I: 177)

Alakesme: (< *T. ala* < *al-*; *aba alması* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Damlarda kar kürüldüğü zaman oynanan bir çocuk oyunu (Kurt, 2012: 382)

Ālaçko: (< *T. ağlaçko* < *ağla-*; *bk. ağlaç*) Sık sık ağlayan, mızmız çocuk (DS I: 180)

Aladorlaḳ: (< *T. ala*; *bk. alacama* + *T. torlak* < *tor+la-k*; Nişanyan, 2009: 631; Gülensoy II, 2007: 918) Yeniyetme (Yıldırım, 2006: 454)

Alafasaraḳ: (< *T.* ? *alafa* < *alev*; Nişanyan, 2009: 17; Tietze I, 2002: 75 + *T. sarak* < *sar-*; Nişanyan, 2009: 537; Gülensoy II, 2007: 734; < *sar-* ~ *saru-*; Clauson, 1972: 844) Yeniyetme (Yıldırım, 2006: 454)

Alafranganın bebesi: (< *İt. arg. alla franca* + *T. -nın* + *T. bebesi* < *çoc. dil. bebe*; Tietze I, 2002: 226; < **be+be* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 125; < *çoc. dil.* 'ben' sembolizmi; Nişanyan, 2009: 61) Muhallebi çocuğu; narin, nazik kimse (Aktunç, 1998: 34)

Alağaz: (< *Yun. logás*; Tietze I, 2002: 65) Atılgan çocuk (DS I: 188)

Alaja cücük: (< *T. alaca* < *ala*; *bk. alacama* + *cücük* < *cü cü* 'yans.'; Tietze I, 2002: 385; < *ci cu* 'yans.'+*k*; Gülensoy I, 2007: 206; < *Far. cucāk*; çocuk dilinden alınmış olması da muhtemel; Nişanyan, 2009: 99) Küçük yaşta evin geçim sorumluluğu alan kimse (DS I: 189)

Alakırık: (< *T. ala*; *bk. alacama* + *T. kırık* < *ET. kır-*; Clauson, 1972: 643; Gülensoy I, 2007: 512; < **kı-r-*; Nişanyan, 2009: 323) Kanun dışı evlilikten doğan çocuk (DS I: 190)

Alaki-: (< ?) Oyun bozanlık etmek (DS I: 190-191)

Alan palan: (< *ET. alañ*; Nişanyan, 2009: 15; Clauson, 1972: 147; Tietze I, 2002: 67; + *Far. pālān*) Yılbaşı gecesi çocukların ev eve dolaşarak yiyecek toplama âdeti (DS I: 196)

Alanası: (< *T. al*; *bk. al* + *T. anası* < *ana*; *bk. akana*) Lohusa kadınlara musallat olan kötü ruh, alkarısı (Savur, 2010: 24)

Alañız: (< ?) Yaramaz (DS I: 196)

Alaşar: (< *T. alaşar* < *ala*; *bk. alacama* + *Ar. şerr*) Yüzünde ak lekeler, kabarcıklar bulunan genç (DS VI: 4416)

Alatla-: (< *T. al*; *bk. al* + *T. atla-* < ? *ET. at*; aslı belki 'ata binmek' deyiminden; Nişanyan, 2009: 43; < *at*; Sevortyan, 1974: 198; < *at+la-*; etimolojisi şüphelidir; Clauson, 1972: 58; < **āt-la-*; Gülesnoy I, 2007: 87) Yeni doğmuş bebekleri, al denilen görüntünün kötü etkisinden korumak için alcı denilen kimselere atlatmak (DS I: 201)

Alay: (~ *OYun alláyi* ~ *Lat. ala*; Nişanyan, 2009: 16; < *Yun. alayi* < *Biz.Yun. allágion*; Tietze I, 2002: 70) Sünnet çocuğunun gezdirildiği topluluk (Kırımlı, 2010: 30)

Alaya çıkarıl-: (< *Yun. alay* + *T. -a* + *T. çıkarıl-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Askerî okul öğrencisi, okuldan atılmak (Aktunç, 1998: 35)

Alaylı: (< *Yun. alay* + *T. -lı*) Düğüne giden kızların giydikleri bir tür elbise (Dağlı, 2007: 28)

Alazlama: (< *T. alazlama* < *yal-*; Nişanyan, 2009: 16; < **(y)al*; Gülensoy I, 2007: 63; < *alaz* ~ *yalaz*; Tietze I, 2002: 70) Yılancık hastalığı (Çelik, 2011: 124)

Albas-: (< *T. al*; *bk. al* + *T. bas-*; *bk. albasan*) Lohusalık sırasında kötü bir ruh tarafından boğucu ve öldürücü krizlere maruz kalmak (DS I: 207-208)

Albasan: (< *T. al*; *bk. al* + *T. basan* < *ET. bas-*; Clauson, 1972: 370-371; Tietze, 2002: 210; Nişanyan, 2009: 58; Gülensoy I, 2007: 115) Albasmasına uğramış olan lohusa kadın (Sezen, 1993: 65)

Albası: (< *T. al*; *bk. al* + *T. bası* < *bas-*; *bk. albasan*) Lohusa kadınlara musallat olan kötü ruh, alkarısı (Savur, 2010: 24)

Albasma: (< *T. al*; *bk. al* + *T. basma* < *bas-*; *bk. albasan*) Lohusa kadınlarda görülen bir hastalık, lohusa humması (DS I: 207)

Albasması: (< *T. al*; *bk. al* + *T. basması* < *bas-*; *bk. albasan*) Kişi uykudayken üzerine cin olduğu düşünülen bir ağırlığın çökmesi (Yolcu, 2008: 33)

Albasması ocağı: (< *T. al*; *bk. al* + *T. basması* < *bas-*; *bk. albasan* + *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı*) Alkarısını yakalayanların evi (Savur, 2010: 25)

Albasmış: (< *T. al*; *bk. al* + *T. basmış* < *bas-*; *bk. albasan*) Sık sık çocuk düşüren kadın (Öger, 2003: 287)

Albis / albız / albiş / almış / almız / almis: (< *Ar. iblīs*; Tietze I, 2002: 71) Lohusayı etkilediğine inanılan kötü ruh (Yolcu, 2008: 33) (Perçemli, 2011: 45) (Kurt, 2012: 63)

Alcı / alıcı: (< *T. alcı* < *al*; *bk. al*) Lohusa kadınlaru kötü ruhlardan korumaya çalışan ocaklı kişiler (Yüksel, 2007: 116) (Yurdakök, 1984: 16)

Alcıkarı: (< *T. alcı* < *al*; *bk. al* + *T. karı*; *bk. alkarısı*) Lohusa kadınların üzerine çökererek onları boğduğu sanılan görüntü (DS I: 165-166)

Aldırma: (< *T. aldırma* < *al-*; *bk. aba alması*) Kürtaj (Çelik, 2011: 101)

Aldız: (< ? *bk. albis*) Lohusa kadına musallat olan kötü ruh (Perçemli, 2011: 45)

Aleste: (< *İt. allesta*) Bakire olmayan kız (DS I: 211)

Algelini: (< *T. al*; *bk. al* + *T. gelini* < *gelin* < *ET. kelin*; Clauson, 1972: 719; < *kelin+kün* Gülensoy I, 2007: 362; < *ET. kel-*; Nişanyan, 2009: 206; Tietze II, 2009: 124) Lohusa kadınların üzerine çökererek onları boğduğu sanılan görüntü (DS I: 165-166)

Alıḳ-: (< *T. alık-* < *al-*; *bk. aba alması*) Cünüp, aybaşı ya da lohusa olan kimselerin bakmasından dolayı her şey, bozulmak (DLT I: 191)

Ali cambaz: (< *öz. is. Ali* + *Far. cānbāz*) Köşe kapmaca oyunu (Özhan, 2005: 16)

Ali kız: (< *öz. is. Ali* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Vücudu ve hareketleriyle erkeğe benzeyen kız (DS I: 222)

Alkanası: (< *T. al*; *bk. akları* + *T. anası* < *ana*; *akana*) Lohusa ve yeni doğmuş bebeklere musallat olarak onları boğduğu sanılan ve samanlıkları dolaşarak atların yelesini ördüğüne inanılan görüntü (DS I: 222)

Alkarısı / akları / algarısı / alkarası: (< *T. al*; *bk. al* + *T. karısı* < *karı*; Clauson, 1972: 644; < **kā+rı*; Gülensoy I, 2007: 468) 1. Lohusa ve yeni doğmuş bebeklere musallat olarak onları boğduğu sanılan ve samanlıkları dolaşarak atların

yelesini ördüğüne inanılan görüntü (DS I: 222) (Savur, 2010: 24) 2. Çocukları korkutmak için uydurulmuş görüntü (DS I: 212)

Alkızı: (< *T. al*; *bk. al* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Lohusa kadınlara musallat olan kötü ruh, alkarısı (Savur, 2010: 24)

Alman kalesi: (< *öz. is. Alman* + *Ar. ḳalʿa* + *T. -si*) Topla oynanan bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 20)

Altı ay çöreği: (< *T. altı* < *ET. altı*; Clauson, 1972: 130; Tietze I, 2002: 83; Nişanyan, 2009: 20; Gülensoy I, 2007: 67 + *T. ay*; Nişanyan, 2009: 45; Clauson, 1972: 265; Tietze I, 2002: 156; Gülensoy I, 2007: 91 + *T. çöreği* < *çörek*; *bk. adım çöreği töreni*) Çocuk altı aylıkken yapılan kına merasiminde pişirilen çörek (Yaşar, 2008: 129)

Altı ay kınası: (< *T. altı*; *bk. altı ay çöreği* + *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *Ar. ḥınnā* + *T. -sı*) Kız çocuğu altı aylık olunca yapılan kına merasimi (Çimşir, 2008: 37)

Altı aylık kınası: (< *T. altı*; *bk. altı ay çöreği* + *T. aylık* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *Ar. ḥınnā* + *T. -sı*) Kız çocuğu altı aylık olunca yapılan kına (Yaşar, 2008: 129)

Altı çukur oyunu: (< *T. altı* < *ET. alt*; Clauson, 1972: 130; Tietze I, 2002: 83; < **al+t+ı*; Gülensoy I, 2007: 67 + *T. çukur* < *çok-*; Gülensoy I, 2007: 257; < *T. çuğur* ~ *çukur*; Nişanyan, 2009: 114 + *T. oyunu* < *oyun* < *oy-*; Eren, 1999: 311; Gülensoy II, 2007: 644; < Türkiye Türkçesindeki *oyala-* fiili de muhtemelen **oy-* kökünden gelir; Nişanyan, 2009: 464) Yere altışardan on iki çukurun açıldığı, her çukurun içerisine altışar taşın yerleştirildiği, on iki kişiyle oynanan bir oyun (Çimşir, 2008: 41)

Altı parmak: (< *T. altı*; *bk. altı ay çöreği* + *T. parmak* < *ET. bar* ~ *par*; Gülensoy II, 2007: 687; < *bar* '*sein*'; Räsänen, 1969: 63; < ? *ET. bar-*; Nişanyan, 2009: 478; < *barmak* ~ *barnak* ~ *bannak*; Tietze, 2002: 208) Altı parmak doğan çocuk (DS I: 232)

Altı yaşar: (< *T. altı*; *bk. altı ay çöreği* + *T. yaşar* < *ET. yāş*; Clauson, 1972: 976-977; Nişanyan, 2009: 672; Gülensoy II, 2007: 1083-1084) Altı yaş civarındaki çocukların ayak ölçülerine göre dikilmiş, aşağı yukarı yirmi santimetre uzunluğunda yemeni, ayakkabı (DS I: 233)

Altın takma: (< *T. altın* < *ET. altun*; Nişanyan, 2009: 20; < *al*+*tın*; Gülensoy I, 2007: 67; < ~ *Moğ. altan*; Türk dillerinden kalma eski bir alıntı; Clauson, 1972: 131; Tietze, 2002: 84; < **āl* + *Çin. ton*; Räsänen, 1969: 18 + *ET. takma* < *tak-*; Clauson, 1972: 464; Nişanyan, 2009: 599; Gülensoy II, 2007: 851) Küçük çocukları nazardan korumak için çocuğun kundağına ya da yastığının altına altın takma işi (Özgen, 2007: 125)

Altın top gibi: (< *T. altın*; *bk. altın takma* + *T. top*; *bk. aktopaç* + *T. gibi* < *kibi* < *ET. kip* < *kı̄b*; Nişanyan, 2009: 209; Gülensoy I, 2007: 371; Clauson, 1972: 686; Tietze II, 2009: 152) Güzel ve tombul çocuk (TS, 2011: 106)

Altın topu: (< *T. altın*; *bk. altın takma* + *T. topu* < *top*; *bk. aktopaç*) Pek güzel çocuk (Yavuzarslan, 2010: 53)

Altın yastığı: (< *T. altın*; *bk. altın takma* + *T. yastığı* < *yastık* < *ET. yasta-*; Nişanyan, 2009: 672) Çocuğu ziyarete gelenlerin takılarını taktıkları dantelli, küçük köşe yastığı (Yaşar, 2008: 67)

Altını değiştir-: (< *T. altını* < *alt*; *bk. altı çukur oyunu* + *T. değiştir-* < *değ-*; *bk. ad değiştirme*) Bebeğin çiş ve dışkı ile kirlenen bezini yenilemek (TS, 2011: 105)

Aluca: (< ?) Abla (DS I: 233)

Aluk: (< *T. aluk* < *al-*; *bk. aba alması*) Aşık kemiği ve bu kemikle oynanan oyun (DS I: 234)

Alü: (< ?) Çocuğun salyası (Örnek, 1979: 163)

Am biti: (< *ET. arg. am*; Clauson, 1972: 155; Tietze I, 2002: 86; karş. *Moğ. aman*; Nişanyan, 2009: 20; Gülensoy I, 2007: 68 + *T. biti* < *ET. bit*; Clauson, 1972: 296; Tietze I, 2002: 285; Nişanyan, 2009: 74; Gülensoy I, 2007: 151) Küçük çocuk (Bingölçe, 2001: 27)

Amata: (< *Yun. amada*) Taşla oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 237)

Amca / abca / abıca / abıcı / abuca / amıca / amuca / apca / apça / emce / emica: (< *ET. apa* 'baba' + *ET. eçe* 'ağabey'; Nişanyan, 2009: 21; Gülensoy I, 2007: 68; Räsänen, 1969: 19) 1. Amca (DS I: 15) (DS I: 238) (Li, 1999: 127) (Gülseren, 2000: 318) (Demir, 2006: 88) 2. Kirve (Kudat, 2004: 30)

Amca çocuğu: (< *T. amca*; *bk. amca* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Amcanın oğlu veya kızı (Li, 1999: 181)

Amca kızı: (< *T. amca*; *bk. amca* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Amcanın kızı (Li, 1999: 181)

Amca oğlu: (< *T. amca*; *bk. amca* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amcanın oğlu (Li, 1999: 181)

Amcacık: (< *T. amcacık* < *amca*; *bk. amca*) Amca (DS I: 238)

Ame / ama / ʿamma / ʿamme / eme / emü: (< *Ar.ʿamme*) 1. Kız kardeş (DS I: 235) 2. Hala (DS I: 238) (DS III: 1731) (Li, 1999: 137) (Demir, 2001: 343) (Ata, 2004: 234) 3. Teyze (DS I: 238) 4. Nine (DS I: 239)

Amecik: (< ? *ame* + *T. -cik*) Evcilik oyunu (Özhan, 2005: 17)

Amel-i Kayserî: (< *Ar. ʿamel* + *Lat. Caesar*) Gebe bir kadının hayatından ümit kesilmesi üzerine, kadının karnını yararak çocuğunu alma ameliyatı (Yavuzarslan, 2010: 55)

Âmetçi: (< *Far. arg.ʿamed* + *T. -çi*) Oğlancı, aktif eş cinsel genç (Aktunç, 1998: 37)

Amete / amti / emete / emeti / emite / emti / ete: (< *Ar.ʿammete*) 1. Hala, babanın kız kardeşi (DS I: 238) (DS III: 1731) (DS III: 1742) 2. Amca oğlu (DS III: 1738) (DS VI: 4501)

Amıke: (< ?) Hala (DS I: 238)

Amin alayı: (< *Ar. āmin* + *Yun. alay* + *T. -ı*) Osmanlıda çocuğun okula başlaması sırasında yapılan tören (Özdem, 2009: 260)

Aminci: (< *Ar. āmin* + *T. -ci*) İlahiciler adı verilen öğrenci grubunun arkasında yer alan, rengârenk elbiseli, ikişer ikişer sıralı mektep öğrencileri (Çelik, 2007: 128)

ʿAmm: (< *Ar.*) Amca (Li, 1999: 127)

ʿAmm ḳızı: (< *Ar.ʿamm* + *T. kızı* < *kız*; *açık kız*) Amca kızı (Li, 1999: 179)

ʿAmm oġlı: (< *Ar.ʿamm* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amca oğlu (Li, 1999: 179)

ʿAmmazāde: (< *Ar.ʿamme* + *Far. zāde*) Hala çocuğu (Li, 1999: 179)

ʿAmmī oġlanı: (< *Ar.ʿammī* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amca çocuğu (Li, 1999: 180)

Ammūsı oġlanları: (< *Ar.ʿammi* + *T. -si* + *T. oğlanları* < *oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amca çocukları (Karamanlıoğlu, 1989: 203)

Ammūzāde: (< *Ar.ʿammī* + *Far. zāde*) Amca çocuğu (Ata, 1997: 181)

Ammzāde: (< *Ar.ʿamm* + *Far. zāde*) Amca çocuğu (Li, 1999: 180)

Āmûhte-gân: (< *Far. āmūḫte-gān*) Öğretmenler (Devellioğlu, 2008: 32)

Âmûzende: (< *Far. āmūzende*) 1. Öğrenci 2. Öğretmen (Devellioğlu, 2008: 32)

Āmûz-gâr: (< *Far. āmūz-gār*) Öğretmen (Devellioğlu, 2008: 32)

Āmûz-gârî: (< *Far. āmūz-gārī*) Öğretmenlik (Devellioğlu, 2008: 32)

Āmûzî: (< *Far. āmūzī*) Öğretmenlik (Devellioğlu, 2008: 32)

Ana aġası: (< *T. ana*; *bk. akana* + *Moğ. aka* + *T. -sı*) Dayı (Li, 1999: 128)

Ana anası: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. anası* < *ana*) Anneanne (Li, 1999: 98)

Ana anası anası: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. anası* < *ana* + *T. anası* < *ana*) Anneannenin annesi (Li, 1999: 98)

Ana ata: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. ata*; *bk. ata*) Ana baba (Tulum, 2011: 1447)

Ana atası: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. atası* < *ata*; *bk. ata*) Annenin babası, dede (Akkuş, 1995: 383)

Ana baba yavrusu: (< *T. ana*; *bk. akana* + *çoc dil. baba* + *T. yavrusu* < *yavru*; *bk. agucuk yavru*) Nazlı büyütülmüş çocuk (TS, 2011: 118)

Ana bala: (< *T. ana*; *bk. akana* + *ET. bala*; Nişanyan, 2009: 52; Gülensoy I, 2007: 107; Tietze I, 2002: 193) Anne ile çocuğu (DS I: 244)

Ana bir (baba ayrı) (kardeşler): (< *T. ana*; *bk. akana* + *ET. bir*; Nişanyan, 2009: 73; Clauson, 1972: 353-354; Tietze I, 2002: 277 + *çoc dil. baba* + *T. ayrı* < *ET. aḏır-*; Nişanyan, 2009: 47; Gülensoy I, 2007: 96; Clauson, 1972: 63-64 + *T. kardeşler* < *kardeş* < *kā+daş*; Gülensoy I, 2007: 466; < *ET. karındaş* < ? *ET. karın*; karındaş biçimi halk etimolojisi etkisiyle oluşmuş bir türev olabilir; karş. *ET. kādaş*; Nişanyan, 2009: 302) Anaları bir, babaları ayrı olan kardeşler (Aksoy, 1976: 469)

Ana dişi: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. dişi* < *diş* < *ET. tış*; Clauson, 1972: 557; < *tīş*; Räsänen, 1969: 481; < *AT. *tı-*; Nişanyan, 2009: 138) Çocuğun ilk dişleri (Yaşar, 2008: 109)

Ana er ḳardaşı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *ET. er*; Clauson, 1972: 102: Tietze I, 2002: 664; Nişanyan, 2009: 167 + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk.ana bir baba ayrı kardeşler*) Dayı (Akkuş, 1995: 323)

Ana er uyası: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. uyası* < *uya*; Clauson, 1972: 267; < *T. uy-a+sı*; Paçacıoğlu, 2006: 620) Dayı (Ünlü, 2012: 45)

Ana hâli görme: (< *T. ana*; *bk. akana* + *Ar. ḥāl* + *T. -i* + *T. görme* < *ET. kör-*; Clauson, 1972: 736; Tietze II, 2009: 175; Gülensoy I, 2007: 383; < *AT. köri-*; Türk dillerindeki son ses /r/ = /z/ eşdeğerliğinin yapısı yeterince anlaşılabilmiş değildir. Fiilin bazı türevlerinde **köz-*, **göz-* varyantının kullanıldığı görülür; Nişanyan, 2009: 213) İlk kez âdet görme (Üstüner, 2007: 179)

Ana inisi: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. inisi* < *ini*; *bk. ağa ini*) Dayı (Li, 1999: 129)

Ana ḳardaşı / ana karındaşı / ana ḳarıntaşı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) 1. Dayı (Li, 1999: 129) 2. Teyze (Ünlü, 2012: 45)

Ana ḳız ḳardaşı / ana ḳız ḳarındaşı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Teyze (Li, 1999: 138) (Toparlı, 2007: 9)

Ana ḳız uyası: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. uyası* < *uya*; *bk. ana er uyası*) Teyze (Ünlü, 2012: 45)

Ana kokusu kolyesi: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kokusu* < *kok-*; *bk. ağzı süt kok-* + *Fr. collier* + *T. -si*) Küçük çocukların yanlarında anneleri olmadıkları zaman boyunlarına takılan kolye (Yaşar, 2008: 358)

Ana kucağı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kucağı* < *kucak* < *ET. kuç-*; Clauson, 1972: 591; Nişanyan, 2009: 351; < *kūç-* ~ *koç-*; Gülensoy I, 2007: 562) Bebeği yatırmak veya uyutmak için kullanılan, kendiliğinden sallanan bir tür araç (TS, 2011: 120)

Ana kula: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kula*; *bk. ak kula*) Bir çeşit ağız rahatsızlığı, ağız yaraları (Şafak, 2010: 265)

Ana kuzuları: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kuzuları* < *kuzu* < *ET. kuzı*; Eren, 1999: 272; Nişanyan, 2009: 358; < *kozı* ~ *kuzı*; ~ *Moğ. kurgan / kurigan*; Räsänen, 1969: 285; < *T.* > *Moğ. ḳurġan, ḳuriġan*; Gülensoy I, 2007: 586) Osmanlının yıkılış döneminde savaşa giden gençler (Özdemir, 1994: 52)

Ana kuzusu: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kuzusu* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) 1. Nazlı çocuk 2. Sıkıntıya, güç işlere alışmamış genç (Aksoy, 1976: 469)

Ana rahmine düş-: (< *T. ana*; *bk. akana* + *Ar. raḫm* + *T. -ine* + *T. düş-* < *ET. tüş-*; Clauson, 1972: 560; Tietze I, 2002: 611; Nişanyan, 2009: 148; Gülensoy I, 2007: 314) Döl yatağında cenin oluşmak (TS, 2011: 121)

Ana siñli: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. siñli* < **siñ-il*; Gülensoy II, 2007: 784) Annenin küçük kız kardeşi, teyze (Li, 1999: 138)

Ana tişi ḳarındaşı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. dişi* < *ET. tişi*; Clauson, 1972: 560-561; Tietze I, 2002: 564; < *tışı* ~ *tişi*; Nişanyan, 2009: 138; < **tışī*; Gülensoy I, 2007: 290 + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Teyze (Li, 1999: 138)

Ana tişi ḳarındaşı ḳızı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. dişi*; *bk. ana tişi ḳarındaşı* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Teyze kızı (Li, 1999: 180)

Ana tüyü: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. tüyü* < *tüy* < *ET. tü* ~ *tüg*; Nişanyan, 2009: 642; < *tū* [*k/y*] Gülensoy II, 2007: 951) Çocuğun ilk saçı (Kesgin ve Özcebe, 2004: 50)

Ana yarısı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. yarısı* < *yarı* < *ET. yar-*; Clauson, 1972: 968; karş. *Moğ. caruga*; Nişanyan, 2009: 671; Gülensoy II, 2007: 1075) Teyze (Eser, 2000: 227)

Ana yastığı: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. yastığı* < *yastık*; *bk. altın yastığı*) Doğan çocuğu ziyarete gelen misafirlerin hediyelerini, takılarını takacakları süslenmiş yastık (Yaşar, 2008: 349)

Anacı: (< *T. anacı* < *ana*; *bk. akana*) Babasından çok anneyi seven, anneye düşkün olan çocuk (DS I: 244)

Anacık / ancık: (< *T. anacık* < *ana*; *bk. akana*) Anne (DS I: 244)

Anacıl / anacılı: (< *T. anacıl* < *ana*; *bk. akana*) Annesine düşkün çocuk (TS, 2011: 118) (DS I: 244)

Anaç / anaş / aneç / aneş: (< *T. anaç* < *ana*; *bk. akana*) 1. Herkesin anasıymış gibi kendini sevdiren, küçükken büyük bir anlayış gösteren kız (DLT I: 52) 2. Serbest hareketli, başına buyruk, eksik terbiyeli kız 3. Huy ve şekil bakımından anneye benzeyen (DS I: 246)

Anaç bülüç: (< *T. anaç* < *ana*; *bk. akana* + *bülüç* ~ *piliç* < *Yun. pulítza*; Nişanyan, 2009: 492; < *Yun. pulí+itza* 'küç. ek.'; Tietze I, 2002: 336; < **pili pili* 'yans.'+ *T. -ç* 'küç. ek.'; Gülensoy II, 2007: 697) Çoluk çocuk, büyük küçük evcek (DS I: 246)

Anaç yapılı / anaccopulu: (< *T. anaç* < *ana*; *bk. akana* + *T. yapılı* < *ET. yap-* Clauson, 1972: 870; Nişanyan, 2009: 670; Gülensoy II, 2007: 1062) Annesinin huyunda olan kız (Buran ve İlhan, 2008: 6) (DS I: 244)

Anadan: (< *T. anadan* < *ana*; *bk. akana*) Annesine, kötü huy bakımından benzeyen kız (DS I: 247)

Anadan ırafan, anadan rahvan: (< *T. anadan* < *ana*; *bk. akana* + ? *ırafan* + *anadan* < *ana* + *Far. rāhvār* < *Far. / OFar. rāh / rah* + *Far. vār*; Nişanyan, 2009: 512) Annesine kötü huy bakımından benzeyen kız (DS I: 247)

Anagenneş: (< *T. ana*; *bk. akana* + ? *genneş*) Amca karısı, yenge (DS I: 248)

Anahtar öptürme: (< *Rum. anahtar* + *T. öptürme* < *öp-*; Nişanyan, 2009: 468; < **öp-* 'yans. fiil'; Gülensoy II, 2007: 665) Konuşma çağına gelen kekeme çocukları, dillerinin açılması için camiye götürüp caminin anahtarını öptürme (Kıyak, 2005: 12)

Anakız: (< *T. ana*; *bk. akana* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Babasından çok anneyi seven, anneye düşkün olan kız çocuğu (DS I: 244)

Anal ilişki: (< *Fr. anal* + *T. ilişki* < * *il-iş-ki*; Gülensoy I, 2007: 432) Anüse organ ya da diğer cisimlerin sokulması yoluyla gerçekleştirilen cinsel ilişki (Beyazova ve Şahin, 2011: 4)

Anal istismar: (< *Fr. anal* + *Ar. istiṣmār*) Dolaylı ya da doğrudan, zorla ya da kandırılarak anal cinsel ilişkiye zorlanma ya da cinsel uyarılara yönelik davranışlara maruz bırakılma durumu (Beyazova ve Şahin, 2011: 4)

Analık / analıḫ / analūḫ / analuk: (< *T. analık* < *ana*; *bk. akana*) 1. Üvey anne (DS I: 249) 2. Bir çeşit çocuk oyunu 3. Ebe (DS I: 251)

Anam garı (< *T. anam* < *ana*; *bk. akana* + *T. karı*; *bk. alkarısı*) Yaşı küçük olduğu hâlde büyükler gibi konuşan bilgiç kız (DS I: 251)

Ananın ak sütü ile gir-: (< *T. ananın* < *ana*; *bk. akana* + *T. ak*; *bk. ak kula* + *T. sütü* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. ile* < *ET. bile* ~ *birle*; Clauson, 1972: 364-365; Tietze II, 2009: 383; Nişanyan, 2009: 261; < **bir ile* veya < *il-e*; Gülensoy I, 2007: 430 + *T. gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Huyu doğuştan ya da küçükken kazanmak (Üstüner, 1989: 150)

Anarat: (< *Erm. arat*; Dankoff, 1995: 22) Pirinç unu veya nişastayı şekerle pişirerek yapılan çocuk maması (DS I: 252)

Anası anası: (< *T. anası* < *ana*; *bk. akana* + *T. anası* < *ana*) Anneanne (TRS I: 125)

Anası yapılı: (< *T. anası* < *ana*; *bk. akana* + *T. yapılı* < *yap-*; *bk. anaç yapılı*) Tıpkı anası gibi onun huyunda olan (Bayraktar, 2000: 275)

Anasının kızı: (< *T. anasının* < *ana*; *bk. akana* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) 1. Bakire olmayan kız (DS I: 253) 2. Her yönüyle annesine benzeyen kız çocuğu (TS, 2011: 118)

Anasının körpe kuzusu: (< *T. anasının* < *ana*; *bk. akana* + *ET. körpe*; Nişanyan, 2009: 347; < **körk+pe*; Gülensoy I, 2007: 557 + *T. kuzusu* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) 1. Nazlı çocuk 2. Sıkıntıya, güç işlere alışmamış genç (Aksoy, 1976: 469)

Anasının oğlu: (< *T. anasının* < *ana*; *bk. akana* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Her yönüyle annesine benzeyen erkek çocuğu (TS, 2011: 118)

Anasının rahminde babasına götünü dön-: (< *T. arg. anasının* < *ana* ; *bk. akana* + *Ar. raḥm* + *T. -inde* + *çoc. dil. baba* + *T. -sına* + *T. götünü* < *göt* < *ET. köt*; Clauson, 1972: 700; Tietze II, 2009: 179; Doerfer III,1967: 618; Nişanyan, 2009: 213; Gülensoy I, 2007: 387 + *T. dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Erkek, küçük yaştan beri pasif eş cinsel olmak; doğuştan pasif eş cinsel olmak (Aktunç, 1998: 40)

Anasız / anasuz: (< *T. anasız* < *ana*; *bk. akana*) Öksüz (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 58) (Akkuş, 1995: 371)

Anasız babasız kalasıcık: (< *T. anasız* < *ana*; *bk. akana* + *çoc. dil. baba* + *T. -sız* + *T. kalasıcık* < *kal-*; Clauson, 1972: 615; Nişanyan, 2009: 290; < **kā-l-*; Gülensoy I, 2007: 454) Kişinin annesini, babasını kaybetmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 136)

Anasız ḳal-: (< *T. anasız* < *ana*; *bk. akana* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Yetim kalmak (Ata, 1997: 262)

Anasız kalasıca: (< *T. anasız* < *ana*; *bk. akana* + *T. kalasıca* < *kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Kişinin annesini kaybetmesi, annesinin ölüm acısını tatması yönünde ilenç (Erol, 2007: 136)

Anasız kuzu / anasız guzu: (< *T. anasız* < *ana*; *bk. akana* + *T. kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Öksüz (Yağmur, 2007: 230) (Kalkan, 1998: 259)

Ancor: (< ?) Çok ağlayan, huysuz, yaramaz çocuk (DS I: 255)

Anda: (< ?) Kardeş (DS I: 255)

Andaç: (< *T. andaç* < **an-da-ç*; Gülensoy I, 2007: 69; < *an-* + ?; Tietze I, 2002: 99) Ölen kimsenin arkada kalan tek evladı (DS I: 256)

Andık: (< *T. andık* < *añ+dı-k*; Gülensoy I, 2007: 70) Çocukları korkutmak için söylenen yeleli ve hayalî bir hayvan (DS I: 259-260)

Andık ana: (< *T. andık* < *OT. añdı-k* < *añ+dı-k*; Gülensoy I, 2007: 70 + *T. ana*; *bk. akana*) İslamiyet'ten önceki Türklerde bebeğin göbeğini kesen ebe (Kurt, 2012: 215)

Andık ata: (< *T. andık*; *bk. andık ana* + *T. ata*; *bk. ata*) İslamiyet'ten önceki Türklerde bebeğin göbeğini kesen ebenin kocası (Kurt, 2012: 215)

Andil: (< ?) Sümüklü çocuk (DS I: 261)

Anemi: (< *Fr. anémie*) Çocuklarda görülen bir beslenme sorunu; demir, folik asit, B_2, B_6, E vitamini gibi bazı vitaminlerin yetersizlikleri nedeniyle görülen hastalık (Hasipek ve Özçelik, 1999: 588)

Aney / eniy: (< *T. aney* < *anne+y*; *bk. akana*) Anne (DS I: 244) (Özkan, 1997: 142)

Angılkoç: (< *T. anır* < *añ+ır-*; Zülfikar, 1995: 173; < **a+kır-* < **arkır-*; Gülensoy I, 2007: 70; < *anır-* ses taklidi fiillerden; Tietze I, 2009: 102; < **añ+gır-*; karş. *ET. yañur-* aynı fiilin varyantıdır; Nişanyan, 2009: 27 + *İng. coach* 'bir çeşit araba'; Nişanyan, 2009: 331) Tahterevalli oyunu (DS I: 266)

Angır: (< *T. anır*; *bk. angılkoç*) Arsız, yüzsüz çocuk (Üstüner, 2007: 179)

Añırgan: (< *T. anırgan* < *anır-*; *bk. angılkoç*) Bağırarak ağlayan çocuk (DS VI: 4421)

Añırtmaç: (< *T. anırtmaç* < *anır-*; *bk. angılkoç*) Vara yoğa bağıran, ağlayan çocuk (DS I: 266)

Anız ol-: (< *ET. añız*; Clauson, 1972: 191-192; Tietze I, 2002: 103; Nişanyan, 2009: 27 + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Pamukçuk hastalığına yakalanmak (Köktekin, 2007: 18)

Ânife: (< *Ar. ānife*) Gençlik çağının başlangıcı (Devellioğlu, 2008: 34)

Aniko / anuḳo: (< *T. anne+ko* < *ana*; *bk. akana*) Anacığım (Gemalmaz, 1995: 25) (Buran ve İlhan, 2008:7)

Ānise: (< *Ar.*) Cana yakın kız (Devellioğlu, 2008: 34)

Anne / ana / ane / anni / ano / anū / ene / enne / hana: (< *T. anne* < *ana*; *bk. akana*) 1. Büyükanne, nine (DS I: 244) (DS I: 278) 2. Anne (Akça, 2012: 199) (Ergin, 1997: 227) (Gemalmaz, 1995: 25) (Buran ve İlhan, 2008: 6) (Mor, 2009: 111) (DLT I: 32) 3. Babanın kız kardeşi, hala (DS III: 1759)

Anne adayı: (< *T. anne* < *ana*; *bk. akana* + *T. adayı* < **āt+a-y*; Gülensoy I, 2007: 49; < *ad+ay* < *ad*; *Fr. nominé* < *nom* sözcüğüne kıyasla türetilmiş; Nişanyan, 2009: 5) Hamile (Çelik, 2011: 90)

Anne adayı ol-: (< *T. anne* < *ana*; *bk. akana* + *T. adayı* < *aday*; *bk. anne adayı* + *T. ol-* < *bk. ağır ayaḳ bol-*) Hamile olmak (Çelik, 2011: 27)

Anne karnında saldırı: (< *T. anne* < *ana*; *bk. akana* + *T. karnında* < *karın*; Clauson, 1972: 661; Nişanyan, 2009: 303; Eren, 1999: 214; < *kar+ın*; Gülensoy I, 2007: 469 + *T. saldırı* < *ET. sal-*; Clauson, 1972: 825; Nişanyan, 2009: 533; Gülensoy II, 2007: 723) Kürtaj (Çelik, 2011: 101)

Anne ol-: (< *T. anne* < *ana*; *bk. akana* + *T. ol-* < *bol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuk sahibi olmak, doğum yapmak (Yurtbaşı, DYS: 45)

Anne saçı: (< *T. anne* < *ana*; *bk. akana* + *T. saçı* < *ET. saç*; Clauson, 1972: 794; Gülensoy II, 2007: 709; < *saç-* fiiliyle bağlantısı barizdir; Nişanyan, 2009: 528) Çocuğun ilk saçları (Yaşar, 2008: 117)

Anneanne / anana / anāne / annānne : (< *T. anne+anne* < *ana*; *bk. akana*) Annenin annesi (İleri, 2008: 379) (DS I: 251)

Annelik hüznü: (< *T. annelik* < *anne* < *ana*; *bk. akana* + *Ar. ḥuzn* + *T. -ü*) Gebelik süresince yükselmiş olan östrojen ve progesteron hormonlarının doğumdan sonraki ilk yirmi dört saatten itibaren çok kısa zamanda gebelik öncesi düzeylerine düşmesine bağlanan ve doğum yapan annelerin % 50'sinde ilk

hafta içinde görülen, çoğunda kırk sekiz saat içinde kaybolan hüzünlü duygu durumu (Beyazova ve Şahin, 2011: 4)

Añsız: (< *T. añsız* < *ET. añ*; Clauson, 1972: 190; Gülensoy I, 2007: 72; Tietze I, 2002: 106) Piç, gayrimeşru çocuk (DS I: 280)

Añsızlık et-: (< *T. añsızlık* < *añ*; *bk. añsız* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Büyük sözü dinlememek (DS I: 280)

Anşala-: (< ? *anşa* + *T. la-*) Oyun bozanlık, mızıkçılık etmek (DS I: 280)

Anüs muayenesi: (< *Fr. anus* + *Ar. muʿāyene* + *T. -si*) Anüs ve çevresindeki istismar kanıtlarını saptamak amacıyla diz-dirsek pozisyonunda, gluteuslar iki yana açılarak yapılan muayene (Beyazova ve Şahin, 2011: 4)

Anya manya: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Ao: (< ?) Kardeş (DS I: 282)

Apa: (< *T. apa*; *bk. abala-*) Yürümesi gerektiği hâlde yürüyemeyen çocuk (DS I: 282)

Apala: (< *Yun. apaló*) Çocuklara dağıtılmak üzere bayramlarda yapılan yağlı ekmek (DS I: 282)

Apalak / abalak: (< *T. apalak* < **apal* 'iri, büyük'[< **apa* 'anne' + *l*]+*ak*; Gülensoy I, 2007: 72; < *Yun. pallákin*; Tietze I, 2002: 110) 1. Yeni emeklemeye başlamış çocuk (DS I: 282-283) 2. Tombul, gürbüz, iri küçük çocuk (TS, 2011: 136) 3. Meme çocuğu (Güneş ve Baybağ, 2006: 41)

Apalaklan-: (< *T. apalaklan-* < *apalak*; *bk. abalak*) Çocukluktan çıkıp gençliğe adım atmak (Özturan, 2009: 26)

Apallan-: (< *T. apallan-* < *apa*; *bk. abala-*) İki yana sallanarak yürümek (DS VI: 4422)

Apartman çocuğu: (< *Fr. appartement* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Apartmanda yaşayan, sosyal çevreyle pek fazla irtibatı olmayan çocuk (Akyüz, 2012: 418)

Apış arası bezi: (< *T. apış* < *ET. abı-ş*; Gülensoy I, 2007: 73; < *apış* adı ve *apış-* fiili yapı ve köken itibariyle karanlıktır; Nişanyan, 2009: 31; < *apış-ış* haploloji yoluyla /*ışış*/ → *ış*; Tietze I, 2002: 187 + *T. arası* < *ara*; Clauson,1972:

196; < **ar+a* ya da **ār-a-*; Gülensoy I, 2007: 74; < ? *AT. *hār-a*; Nişanyan *bezi* < *bez* + *Ar. bezz*; Nişanyan, 2009: 68; Eren, 1999: 136; < *ET. böz*; Gülensoy I, 2007: 136; Clauson, 1972: 389) Küçük çocuklarda apış bezi (Yaşar, 2008: 66)

Apış atma: (< *T. apış*; *bk. apış arası bezi* + *T. atma* < *at-*; *bk. addır-*) Üç beş yarışmacıyla oynanan, taşı en ileri fırlatanın birinci olduğu bir oyun (Gedik, 2008: 351)

Apış bezi: (< *T. apış*; *bk. apış arası bezi* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocuk kundaklanırken en üstte yer alan bez (Sezen, 1993: 61)

Apış oyunu: (< *T. apış*; *bk. apış arası bezi* + *T. oyunu* < *oyun*; *altı çukur oyunu*) Üç beş yarışmacıyla oynanan, taşı en ileri fırlatanın birinci olduğu bir oyun (Gedik, 2008: 351)

Apış- / abıç-/ abış- / abuş- / ebiç- / epiş-: (< *T. apış-*; Tietze I, 2002: 112; < **ap-*; Gülensoy I, 2007: 73; < *T.* ? + *ış-*; Nişanyan, 2009: 31) 1. Çocuğu sırta almak, taşımak (DS I: 18) (DS I: 22) (DS III: 1657) (DS VI: 4423) 2. Çocuklar, birbiriyle itişmek, kakışmak (DS III: 1763)

Apıştır- / abıştır-: (< *T. apıştır-* < *apış-*; *bk. apış-*) Çocuğu arkaya, sırta bindirmek (DS I: 289)

Apis: (< ?) Çok fazla ders çalışan, ezberci öğrenci (Aktunç, 1998: 41)

Aplamsıra: (< *T. atlam* < *atla-*; *bk. alatla-* + *sıra* ~ *Yun. sīrá* < *EYun. seirá*; Nişanyan, 2009: 555; < *sar-a* veya *sır-a* biçiminde bir zarf fiil kalıplaşmasından oluşmuş; Korkmaz, 2007: 1058) Birdirbir oyunu (DS I: 289)

Apo: (< *çoc dil.*) Yemek, mama (DS I: 289)

ʿ**Appiş:** (< *çoc dil.*) Yiyecek (Elhan, 2004: 11)

Apu: (< *çoc. dil.*) Ekmek (DS I: 291)

Apuç: (< *T. apış*; *bk. apış arası bezi*) Kız çocuğunun cinsel organı (Çimşir, 2008: 36)

Ar-: (< *T. ar-*; Paçacıoğlu, 2006: 29) Sünnet etmek (Ünlü, 2012: 47)

Ara bağı: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Kundak takımında çocuğun bacakları arasına konulan bez (Yavuzarslan, 2010: 61)

Ara bezi: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocuk kundaklanırken kullanılan, havlu kumaştan yapılan bez (Yaşar, 2008: 95)

Ara ebesi: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. ebesi* < *ET. ebe*; Nişanyan, 2009: 151; Tietze I, 2002: 618; < **apa*; Clauson, 1972: 5; Gülensoy I, 2007: 317) Doğum yaptıran kişi (Öger, 2003: 289)

Ara ilacı: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *Ar. ʿilāc* + *T. -ı*) 1. Ara ebesi tarafından gebe kadına düşük yaptırabilmek için yapılan ilaç (Kurt, 2012: 25) 2. Çocuğu olmayan kadınlar için genellikle aralık ebesi denen kişilerin evde yaptıkları ilaç (Örnek, 1979: 29)

Ara kesme: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. kesme* < *kes- bk. Abaza kesimi*) Gençler arasında oynanan bir oyun (DS I: 300)

Ara kitli: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *Far. kelīd, kilīd* + *T. -li*) Bir çocuk oyunu (Akça, 2012: 198)

Ara süt: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. sütü* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-*) Ağız sütünden sonra 6-15. günler arasındaki süt (http://www.sanal-hastane.com/anne-sutu-nedir-anne-sutu-faydalari)

Arabacık: (< *T. arabacık* < *araba* < **āraba*; *T.* > *Rus. harba*; Gülensoy I, 2007: 74; < *araba, arba*; Räsänen, 1969: 23; < *araba* = *Aves. raθa* = *Sansk. rátha* = *Ar.ʿarrāda* = *Lat. raeda*; At arabası Proto-Indo-Aryan dili konuşan halk tarafından geliştirildiği için Türkçeye bu dilden ya da onun devamı olan İranî bir dilden alıntı olması güçlü; Nişanyan, 2009: 33; < kökeni belli değil; Tietze I, 2002: 114; < Clauson, *Ar. ʿarrāda*; Eren, 1999: 14) Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251)

Arabistan: (< *öz. is. Arabistan*) Şarkılı bir çocuk oyunu (Özhan, 2005: 19)

Aradan kaçma: (< *T. aradan* < *ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. kaçma* < *kaç-*; Nişanyan, 2009: 286; Gülensoy I, 2007: 449; Clauson, 1972: 590) Bir çeşit yakar top oyunu (Özdemir II, 2006: 415)

Arafalık: (< *Ar.ʿarefe* + *T. -lık*) Çocukların dinî bayramlardan bir gün evvel, evlerden topladıkları çerez (DS I: 293)

Arafana: (< ? *Ar.ʿarefe* + *T. ana*; *bk. akana*) Çocuklar arasında tertiplenen bir çeşit ziyafet (DS I: 293)

Aralık biti: (< *T. arg. aralık* < *ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. biti* < *bit*; *bk. am biti*) Küçük çocuk (Bingölçe, 2001: 32)

Aralık dölü: (< *T. aralık* < *ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. dölü* < *döl* < *ET. töl*; Clauson, 1972: 490; Tietze I, 2002: 485; Nişanyan, 2009: 143; Gülensoy I, 2007: 302) Piç (DS I: 297)

Aralık ebesi: (< *T. aralık* < *ara*; *bk. apış arası bezi* + *T. ebesi* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) 1. Çocuğu olmayan kadınların aile ve toplum baskısından kurtulmak için başvurdukları kişiler (Bülbül, 2006: 9) 2. Doğum yaptıran kadın (Bülbül, 2006: 17)

Aravirdi: (< *T. ara*; *bk. apış arası bezi* + *Ar. veled* + *T. -i*) Piç (DS I: 297)

Ardak / ardaḫ / artağ / artaḫ / artak: (< *T. ardak* < *arda-k*; Gülensoy I, 2007: 75) Çocuğun beşikten düşmemesi için kolları ve bacakları üzerinden sarılan bez (DS I: 302-303) (DS I: 333)

Ardıç parası: (< *T. ardıç* < *artuç*; Clauson, 1972: 204; Tietze I, 2002: 118; Nişanyan, 2009: 33; Eren, 1999: 15 + *Far. pāre* + *T. -sı*) Düğünlerde delikanlılara verilen para (DS I:304)

Arefe küçügi: (< *Ar.ʿarefe* + kanaatimizce *T. küçüğü* < *küçük* < *kiçi-g*; < kiçig; Clauson, 1972: 696; < **kiçi* 'yans.'+*g*; karş. *çocuk* 'domuz yavrusu, her şeyin küçüğü'; Gülensoy I, 2007: 587; < *kiçig / kiçük / küçük ve Far. cūcak, kūçak, kūşak, kūdak* sözcükleri arasındaki köken ilişkisi belirsizdir; Nişanyan, 2009: 358) Sabırsız çocuk (Kanar, 2011: 53)

Arḫaluḫ: (< *T. arkalık* < *ET. arka*; Clauson, 1972: 215; Tietze I, 2002: 121; < ? *ET. art +ka* < *AT. *hārt*; Nişanyan, 2009: 35; < *arka+lık*; Gülensoy I, 2007: 78) Çocuk elbisesi, önlüğü (DS I: 312)

Arı kız / aru ḳız : (< *T. arı* < *ET. arıg*; Clauson, 1972: 213; Nişanyan, 2009: 34; Gülensoy I, 2007: 76 + *T. kız*; *bk. açık kız*) Kızoğlan kız, bakire (Tülücü, 1995: 162) (Ünlü, 2012: 53)

Arıkla-: (< *T. arıkla-* < *ET. arug* < *ār-*; Clauson, 1972: 214; Tietze I, 2002: 128; Nişanyan, 2009: 34; Gülensoy I, 2007: 77) Doğduktan sonra cılız kalmak, büyüyememek (DS I: 317-318)

Arılık: (< *T. arılık* < *arı*; *bk. arı kız*) 1. Doğumda verilen bahşiş 2. Lohusalara takılan altın 3. Sünnette verilen bahşiş (DS I: 320)

Arız: (< *Ar.ʿārıż*) Kimsesiz, öksüz (DS I: 324)

Arîf: (< *Ar.ʿarīf*) Sıbyan mektebi hocası veya kalfası (Yavuzarslan, 2010: 64-65)

Ariga: (< ? *gd.*) Baba (Mor, 2009: 70)

Arka kapıdan çık-: (< *T. arka*; *bk. arḫaluḫ* + *T. kapıdan* < *kapı*; *bk. açık kapı* + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Okuldan başarısızlık nedeniyle ayrılmak (TS, 2011: 152)

Arka kapıdan mezun ol-: (< *T. arg. arka*; *bk. arḫaluḫ* + *T. kapıdan* < *kapı*; *bk. açık kapı* + *Ar. meʿẕūn* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Okuldan kovulmak (Aktunç, 1998: 43)

Arkıt: (< ?) Çocukları korkutmak üzere kullanılan bir söz, öcü (DS I: 327)

Armudî: (< *Far. emrūd* + *Ar. -î*) Nazarlık türünden çocuklara takılan yassı ve yufka yazılı altın (Yavuzarslan, 2010: 66)

Armut: (< *Far. emrūd*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 151)

Arpacık: (< *T. arpacık* < *ET. arpa*; Clauson, 1072: 198; Tietze I, 2002: 124; Nişanyan, 2009: 36;< Türkçe-Moğolca ortak kelime; Gülensoy I, 2007: 79; < Bilimsel yayınlarda Hint-Avrupa dillerinden alındığı sıklıkla dile getirilmiştir; Eren, 1999: 19) Çok ağlama sebebiyle oluşan bir çeşit göz rahatsızlığı (Yurdakök, 1984: 37)

Arpambiç: (< *T. arpam* < *arpa*; *bk. arpacık* + *T. biç* < *ET. bıç-*; Nişanyan, 2009: 70; Clauson, 1972: 292-293; Tietze I, 2002: 258; Eren, 1999: 50; Gülensoy I, 2007: 138) Tahterevalli (DS I: 331)

Arpanbiç: (< *T. arpan* < *arpa*; *bk. arpacık* + *T. biç* < *bıç-*; *bk. arpambiç*) Tahterevalli (DS I: 331)

Art ebesi: (< *T. art*; Clauson, 1972: 200-201; Tietze I, 2002: 117; < *AT. *hārt*; Nişanyan, 2009: 36 + *T. ebesi* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Doğumda, doğumu yaptıran ara ebesine yardım etmek amacıyla bulunan ve genellikle kadının yakınlarından olan kişi (Yüksel, 2007: 92)

Artık: (< *T. artık* < *ET. artuk* < *art-*; Clauson, 1972: 204-205; Tietze I, 2002: 127; Nişanyan, 2009: 37) Kızlığını gayrimeşru kaybeden kız (DS I: 334)

Artırmaç / arttırmaç: (< *T. artır-* < *art-*; Clauson, 1972: 210; Tietze I, 2002: 127; Gülensoy I, 2007: 80) Çocukların birbirlerinin üzerinden atladıkları, ilk atlayan oyuncunun bastığı yeri çizdiği, diğer oyuncuların bu çizgiye basmak zorunda oldukları bir oyun (DS I: 335)

Artırmak: (< *T. artır-* < *art-*; *bk.artırmaç*) Çocukların birbirlerinin üzerinden atladıkları, ilk atlayan oyuncunun bastığı yeri çizdiği, diğer oyuncuların bu çizgiye basmak zorunda oldukları bir oyun (DS I: 335)

Artis kimin: (< *Fr. artiste* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Çok güzel kız (Gemalmaz, 1995: 28)

Artmış: (< *T. artmış* < *art-*; *bk. artırmaç*) Bakire kız (Ünlü, 2012: 52)

As-: (< *T. arg. as-*; Clauson, 1972: 240; Nişanyan, 2009: 37; Gülensoy I, 2007: 82) Okula, derse gitmemek (Aktunç, 1998: 45)

Asa: (< *Ar. ʿaṣā*) Sünnet kıyafeti (Kurt, 2012: 219)

Asaba: (< *Ar.ʿaṣaba*) Erkek mirasçı, erkek evlat (DS I: 339)

Asaba hakkı: (< *Ar.ʿaṣaba* + *Ar. ḥaḳḳ* + *T. -ı*) Kızı olan dul bir kadının başka bir kocaya vardığında, ondan olan çocuklarının önceki kocanın mirasından alacağı hak (DS I: 339)

Ası gel-: (< *Ar.ʿāṣī* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Anaya, babaya karşı gelmek (DS I: 342)

Asi gençlik: (< *Ar.ʿāṣī* + *T. gençlik* < *genç* < *ET. kenç*; Clauson, 1972: 727; Tietze II, 2009: 127; Gülensoy I, 2007: 364; < *AT. *kēnç* < **kēn- iş*; Nişanyan, 2009: 206; < *AT. *kenç* > *Moğ. kence*; Doerfer I, 1963: 488) Bıçkın meşrep gençler (Koçu, 1969: 36)

Askercilik: (< *Ar.ʿasker* + *T. -cilik*) Bir tür çocuk oyunu (TS, 2011: 166)

Aslan: (< *T. aslan* < **a(r)s+lan*; Gülensoy I, 2007: 82; < *ET. arslan* < *AT.* ? *+lan*; Nişanyan, 2009: 36; < Altayca *arsıl* 'wild', Tubaca *arsıl aba*, Teleütçe *arsıl añ*, Soyotça *arzılañ* biçimleriyle açıklamaya çalışmış; Räsänen, 1969: 27; < *as+lan* ~ *arıs+lan* > *Moğ. arslan / arsalan* [+*lan* 'ending'] Clauson, 1972: 238; < Bang, Ramstedt ve Pritsak'ı eleştirir; arslanın Türkçeden Moğolcaya geçtiğini belirtir; Doerfer II, 1965: 40) Genç (Kalkan, 1998: 70)

Aslık / asılık / asnık: (< *T. aslık*; Paçacıoğlu, 2006: 39) 1. Kısır kadın (DS I: 345) 2. Kısır (DS I: 347) 3.Kızlık zarı (DS I: 345) 4. Ebe ve doktorlar tarafından açılan, kalın kızlık zarı (DS I: 342)

Aslıkçı: (< *T. aslıkçı* < *aslık*; *bk. aslık*) Aslık işiyle uğraşan kişi (DS I: 345)

Asu: (< *Ar.ʿāṣī*) Pek yaramaz çocuk (DS I: 348)

Aşbiş: (< *T. *āş*; Clauson, 1972: 253; Gülensoy I, 2007: 83; Nişanyan, 2009: 40; < *OFar.*; Doerfer II, 1965: 59 + *T. piş*; *bk. aydaş pişir-*) Çocukların yemek yapmayı taklit ederek oynadıkları bir oyun (DS I: 351)

Aşçal-: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. çal-*; Nişanyan, 2009: 102; Tietze I, 2002: 400; < **çel-*; Gülensoy I, 2007: 213) Hamile kadın, herhangi bir yiyeceği çalacak kadar canı çekmek (Yaşar, 2008: 47)

Aşçalan: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. çalan* < *çal-*; *bk. aşçal-*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 71)

Aşçık: (< *Erm. gd. aġçig*; *bk. ahcık*) Kız çocuğu (Mor, 2009: 70)

Aşer- / ağşer- / aşar- / aşıla- / aşır- / aşir- / aşiyir- / aşör- / aşyar- / aşyer- / aşyeri- / aşyir-: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. er-* < *ET. ėr-*; Clauson, 1972: 194; Tietze I, 2002: 665; < **ēr-*; Nişanyan, 2009: 167; Gülensoy I, 2007: 336) Hamilelik sırasında, vakitli vakitsiz bir şeyler istemek (Yaşar, 2008: 47-48) (DS I: 113) (DS I: 364) (DS VI: 4429) (Canalioğlu, 1991: 85)

Aşerginliği: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. erginliği* < *er- bk. aşer-*) Aşerme durumu (Örnek, 1979: 72)

Aşerik: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. erik* < *er-*; *bk. aşer-*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 72)

Aşevleri: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. evleri* < *ET. ev*; Clauson, 1972: 3-4; Tietze I, 2002: 684; Nişanyan, 2009: 174; < kökeni belirsiz; Eren, 1999: 141) Kimsesiz çocuklara ve fakir öğrenciye öğlen ve akşamları sıcak yemek ve çorba veren yerler (Çavuşoğlu, 1999: 470)

Aşık çakmaca: (< *T. *aşu+k* ya da *alçuk* < *alçu-k*; Gülensoy I, 2007: 85; < anlamca *aş-* veya *aşağı* sözcükleriyle ilgisi düşünülebilir ancak yapı bakımında ilgi kurmak güç; Nişanyan, 2009: 41) Ütmeli aşık oyunu (Özhan, 2005: 23)

Aşıla-: (< *T. aşıla-* < *aşı*; Gülensoy I, 2007: 85) Çiçek hastalığına karşı aşı vurmak (Yavuzarslan, 2010: 74)

Aşılamaç: (< *T. aşıla-* < *aş-ı+la-maç*; Nişanyan, 2009: 41; Tietze I, 2002: 140; Gülensoy I, 2007: 85) Bir çocuk oyunu (DS I: 354)

Aşılan-: (< *T. aşılan-* < *aşı*; *bk. aşıla-*) Çiçeğe karşı aşı olmak (Yavuzarslan, 2010: 74)

Aşılat-: (< *T. aşılat-* < *aşı*; *bk. aşıla-*) Çiçeğe karşı aşı olmak (Yavuzarslan, 2010: 74)

Aşılayan: (< *T. aşılayan* < *aş*; *bk. aşbiş*) Aşeren (Yaşar, 2008: 48)

Aşırı: (< *T. aşırı* < *aş-*; Nişanyan, 2009: 41; Gülensoy I, 2007: 85) Yaramaz çocuk (DS VI: 4428)

Aşırtma: (< *T. aşırtma* < *ET. aşur-* < *aş-*; Gülensoy I, 2007: 85; Nişanyan, 2009: 41; Tietze I, 2002: 141) Çocuk pantolonlarının omuz askısı (DS I: 357)

Aşiren / aşveren / aşyeren / aşyeriyen / aşyürüyen: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. eren* < *er-*; *bk. aşer-*) Aşeren kadın (Yüksel, 2007: 68) (Örnek, 1979: 72-73)

Aşna: (< *Far. āşnā / āşinā*) Güler yüzlü çocuk (DS I: 361)

Aşpincik / aşbincik: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. pinçik* < *pinç-* 'yans. fiil' + *T. -ik*) Çocukların yemek yapmayı taklit ederek oynadıkları bir oyun (DS I: 351)

Aşşim: (< ?) Küçük kardeş (DS I: 363)

Aştal oğul: (< *T. aştal*; Paçacıoğlu, 2006: 42 + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Birinin en son çocuğu (DLT I: 105)

Aşverme: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. (v)erme* < *er-*; *bk. aşer-*) 1. Aşermek işi (DS I: 364) (< *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) 2. Hamile kadına, canının istediği yiyecek ve içecekleri ulaştırma (Yaşar, 2008: 47)

Aşyerikliği: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. yerikliği* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) Aşerme durumu (Yaşar, 2008: 47)

Aşyeten: (< *T. aş*; *bk. aşbiş* + *T. yeten* < *ET. yet-*; Nişanyan, 2009: 676; Clauson, 1972: 884; Gülensoy II, 2007: 1129) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 73)

At kuyruğu: (< *T. at*; *bk. atcığaz* + *T. kuyruğu* < *kuyruk* < *ET. kudur-* < *kud-*; Nişanyan, 2009: 357; < **kudur+uk*; *Moğ. kudurga* biçimi Türkçeden geçmiştir; Clauson, 1972: 604) Bir dönem genç kızlar arasında moda olmuş olan bir tarz (Koçu, 1969: 201)

At oyunçu: (< *T. at*; *bk. atcığaz* + *T. oyuncu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Zalim, durup dinlenmeyen yaramaz çocuk (DS I: 372)

Ata / ādā: (< *T. ata*; Gülensoy I, 2007: 86; Clauson, 1972: 40; Tietze I, 2002: 144; < *AT. *ata*; muhtemelen çocuk dilinde bir sözcük olup daha eski olan *kañ* sözünün yerini almıştır; Nişanyan, 2009: 43) 1. Ağabey (DS I: 61) 2. Baba (Caferoğlu, 2011: 24)

Ata ana: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. ana*; *bk. akana*) Babaanne (Toparlı, 2007: 15)

Ata ʿawratı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *Ar.ʿavret* + *T. -ı*) Üvey ana (Li, 1999: 84)

Ata ata: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. atası* < *ata*) Babanın babası olan dede (TRS I: 270)

Ata atası: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. atası* < *ata*) Dede, büyük baba (Toparlı, 1992: 308)

Ata ekesi: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. ekesi* < *ET. eke*; Tietze I, 2002: 634; Gülensoy I, 2007: 324) Hala (Li, 1999: 138)

Ata er ḳarındaşı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Amca (Li, 1999: 129)

Ata inisi: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. inisi* < *ini*; *bk. ağa ini*) Amca (Li, 1999: 129)

Ata ḳardaşı / ata ḳarındaş / ata ḳarındaşı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Amca (Li, 1999: 129) (Akkuş, 1995: 331)

Ata ḳardaşı oġlı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amca oğlu (Li, 1999: 180)

Ata ḳarındaşı ḳızı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. kızı* < *kız*; *açık kız*) Amca kızı (Li, 1999: 180)

Ata ḳarındaşı oġlanı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amca oğlu (Li, 1999: 180)

Ata ḳarındaşı oġlı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amca oğlu (Li, 1999: 180)

Ata ḳız ḳardaşı / ata ḳız ḳarındaşı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kız*; *açık kız* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Hala (Akkuş, 1995: 323) (Li, 1999: 139)

Ata ḳız ḳarındaşı ḳızı: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kız*; *açık kız* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. kızı* < *kız*) Hala kızı (Li, 1999: 180)

Ata kulu: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. kulu* < *ET. kul*; Nişanyan, 2009: 352; Gülensoy I, 2007: 564) Lala (TRS I: 271)

Atabeg / atabeğ / atabek: (< *T. ata*; *bk. ata* + *T. bey*; *bk. ağabey*) Lala (Kanar, 2011: 66) (TRS I: 270)

Atacak / ataycak: (< *T. atacak* < *at-*; *bk. addır-*) 1. Çocukların ok, taş atmak için kullandıkları sapan (DS I: 364) 2. Çocukların çatallı ağaçtan yapıp üstüne çıkarak yürüdükleri oyun aracı (DS I: 367)

Ataç: (< *T. ataç* < *ata*; *bk. ata*) Babasına çeken oğul (Aksoy, 2011: 12)

Ataç oġul: (< *T. ataç* < *ata*; *bk. ata* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Halkın büyüğü imiş gibi büyüklük taslayan çocuk (DLT I: 52)

Atak: (< *T. atak* < *at-ak*; Gülensoy I, 2007: 87) Mazı oyunu oynamak için taştan yapılmış bilye (DS I: 365)

Atalık / atalıḫ: (< *T. atalık* < *ata*; *bk. ata*) 1. Lala, mürebbi (Yavuzarslan, 2010: 76) 2. Üvey baba, babalık (Toparlı, 2007: 15) 3. Baba veya babalık (Grønbech, 1942: 44)

Atamba: (< *T. atamba* < *at-*; *bk. addır-*) Çocukların kuş vurdukları sapan (DS I: 366)

Atanak: (< *T. atanak* < *at-*; *bk. addır-*) Çocukların kuş vurdukları sapan (DS I: 366)

Atası ḳarındaşı: (< *T. atası* < *ata*; *bk. ata* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Amca (Toparlı, 1992: 391)

Atasınıñ ḳız ḳarındaşı: (< *T. atasının* < *ata*; *bk. ata* + *T. kız*; *açık kız* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Hala (Toparlı, 1992: 391)

Atasız / atasuz: (< *T. atasız* < *ata*; *bk. ata*) Babasız, yetim (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 58) (Yelten, 1998: 357)

Atasız anasız: (< *T. atasız* < *ata*; *bk. ata* + *T. anasız* < *ana*; *bk. akana*) Yetim ve öksüz kimse (Ünlü, 2012: 70)

Atasız ḳal-: (< *T. atasız* < *ata*; *bk. ata* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Yetim kalmak (Arat, 2007: 535)

Atasız oġulsız: (< *T. atasız* < *ata*; *bk. ata* + *T. oğulsuz* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Yetim ve çocuksuz kimse (Ünlü, 2012: 70)

Atcığaz / açıgaz: (< *T. atcağız* < *at*; Clauson, 1972: 33; Eren, 1999: 24) Çocukların atlıkarınca denilen eğlence aracı (DS I: 367) (DS I: 58)

Atçılık oyunu: (< *T. atçılık* < *at*; *bk. atcığaz* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çocukların bir değneği bacakları arasına alarak oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 41)

Ateş: (< *Far. āteş*) 1. Çocuklarda görülen bir cilt hastalığı (Yolcu, 2008: 44) 2. Esir almaca oyunu (Cengiz, 1997: 464)

Ateş gömleği: (< *Far. āteş* + *T. gömleği* < *gömlek*; *bk. al gömleği*) Kızıl hastalığı (DS I: 367)

Ateş parçası: (< *Far. āteş* + *Far. pārçe* + *T. -sı*) Çok yaramaz çocuk (TS, 2011: 183)

Ateşli taze: (< *Far. arg. āteş* + *T. -li* + *Far. tāze*) Cinsel açıdan istekli genç kız (Bingölçe, 2001: 34)

Ateşleme: (< *Far. āteş* + *T. -leme*) El el üstünde oyunu (DS I: 368)

Ateşli: (< *Far. āteş* + *T. -li*) El el üstünde oyunu (DS I: 368)

Ateşlim: (< *Far. āteş* + *T. -lim*) El el üstünde oyunu (DS I: 368)

Ateşpare: (< *Far. āteşpāre*) Bir cilt hastalığı, yılancık (Koç, 2010: 85)

Atı: (< ? *T. atı*) Erkek yeğen; erkek torun (Li, 1999: 206)

Atık: (< *Ar.ʿātıḳ*) Genç kız (Devellioğlu, 2008: 51)

Atıka: (< *Ar.ʿātıḳa*) Genç kız (Devellioğlu, 2008: 51)

Atîk: (< *Ar.ʿatīḳ*) Güzel kız (Devellioğlu, 2008: 51)

Atîka: (< *Ar.ʿatīḳa*) Güzel kız (Devellioğlu, 2008: 51)

Atkı: (< *T. atkı* < *at-kı*; Gülensoy I, 2007: 87) Çocuk patiklerinde ayağın üstünden geçen, yandan iliklenen ince uzun parça (TS, 2011: 185)

Atkıç: (< *T. atkıç* < *at-*; *bk. addır-*) Çocukların kuş vurdukları sapan (DS I: 366)

Atkın: (< *T. atkın* < *at-*; *bk. addır-*) Çapkın kız (DS I: 370)

Atkul: (< *T. atkı* < *at-*; *bk. addır-*) Genç kızların başlarına attıkları atkı (DS I: 370)

Atla-: (< *T. atla-*; *bk. alatla-*) 1. Sınıfı okumadan geçmek (TS, 2011: 186) 2. Çizgi oyunu (Özdemir II, 2006: 29)

Atlambaç: (< *T. atlambaç* < **at-la-m*[*b*]*aç*; Gülensoy I, 2007: 87) Çocukların atlama oyunu (Yavuzarslan, 2010: 78)

Atlı araba: (< *T. atlı* < *at*; *bk. atcığaz* + *araba*; *bk. arabacık*) Çocuk oyuncağı (Onur, 2005: 469)

Atlıḳaraca: (< *T. atlı* < *at*; *bk. atcığaz* + *T. karaca* < *kara*; Nişanyan, 2009: 300; Gülensoy I, 2007: 463) Çocukların binmesine mahsus tekerlekli at (Yavuzarslan, 2010: 79)

Atlıkarınca: (< *T. atlı* < *at*; *bk. atcığaz* + *T. karınca* < *karınça* ~ *karınçak*; Nişanyan, 2009: 303; < *kur+ın+ça*; Gülensoy I, 2007: 469) Çocuk oyuncağı (And, 1997: 405)

Atmaca: (< *T. atmaca* < *at-ma+ca*; Gülensoy I, 2007: 88) Çocukların kuş vurdukları sapan (DS I: 366)

Atmaç: (< *T. atmaç* < *at-*; *bk. alatla-*) 1. Çocukların kuş vurdukları sapan (DS I: 366) 2. Bilyelerle oynanan bir tür oyun (Özhan, 2005: 25)

Atmalı: (< *T. atmalı* < *at-*; *bk. alatla-*) Çocukların oynadığı bir ceviz oyunu (DS I: 372)

Atmar: (< *T. atmar* < *at-*; *bk. alatla-*) Elde oynanan aşık (DS I: 372)

Atomla-: (< *Fr. arg. atome* + *T. la-*) Öğrenci, sınıfta kalmak (Aktunç, 1998: 46)

Atsız: (< *T. atsız* < *ad*; *bk. ad değiştirme*) Ortanca oğul (DS I: 373)

Attā: (< *çoc. dil.*) Gezme, gidilecek yer (DS VI: 4431)

Attacık: (< *çoc. dil. atta* + *T. -cık*) Veda etmek (Çelebioğlu, 1982: 99)

Attırgeç: (< *T. attırgeç* < *at-*; *bk. addır-*) Çocukların kuş vurdukları sapan (DS I: 366)

Auduk: (< ?) 1. Şımarık, sırıtkan, yılışık, kendini bilmez, alık çocuk 2. Aç gözlü çocuk (DS I: 373)

Auzun düve: (< ? *gd. auzun* + *T. düve* < *ET. tüge*; Nişanyan, 2009: 149; Clauson, 1972: 478; Tietze, 2002: 603; < kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 127) Genç, güzel kız (Caferoğlu, 1952: 334)

Ava / ave: (< *T. aba*; *bk. aba*) Abla (DS I: 380)

Avan: (< ?) Sürekli ağlayan bebek (DS VI: 4431)

Avanos: (< ? *arg.*) Sevgilisine sadık kız (Koç, 2002: 108)

Avırdalık / avurdalık: (< *Sansk. dhātri* + *T. -lık*; Çağbayır V, 2003: 368; < İran dillerinden birinden geçmiş olabilir; Clauson, 1972: 15; Tietze I, 2002: 156; < *T. avurta*; Paçacıoğlu, 2006: 47) Ebelik (TRS I: 287)

Avkala-: (< *T. avkala-* < *avk-* < *ET. uv-*; Tietze I, 2002: 154) Çocuğu hırpalayarak sevmek (DS I: 385)

Avkı araba: (< *T. avkı* < *avk-*; *bk. avkala-* + *araba*; *bk. arabacık*) Dört tekerlek üzerine tahtadan kasa yapılıp ip bağlanarak çekilen oyuncak araba (Özhan, 2005: 25)

Avkır-: (< *T. avkır-* < *avk-*; *bk. avkala-*) Ağzını havaya açarak ağlayan küçük çocukların ağzına, terlik veya ayakkabının tersiyle vurmak (DS I: 386)

Avradasiye: (< *Ar.ʿavret* + *öz is. Asiye*) Her lafa karışan ve boyundan büyük konuşan çocuk (Bayraktar, 2000: 287)

Avrat: (< *Ar.ʿavret*) Kur'an öğreten kadın hoca (Güzelbey, 1982: 32)

Avrat abla: (< *Ar.ʿavret* + *T. abla*; *bk. abbacık*) Erken gelişmiş kız (DS I: 390)

Avrat ḥaline deg-: (< *Ar.ʿavret* + *Ar. ḥal* + *T. -ine* + *T. değ-*; *bk. ad değiştirme*) Büluğ çağına erişmek (Akkuş, 1995: 310)

Avrat oğlan: (< *Ar.ʿavret* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Çoluk çocuk (TRS I: 285)

Avratlan-: (< *Ar.ʿavret* + *T. lan-*) Mızıkçılık etmek (DS I: 391)

Avratlar ḥaddine deg-: (< *Ar.ʿavret* + *T. -lar* + *Ar. ḥadd* + *T. -ine* + *T. değ-*; *bk. ad değiştirme*) Büluğ çağına erişmek, akıl baliğ olmak (Akkuş, 1995: 334)

Avratsı: (< *Ar.ʿavret* + *T. -sı*) Kadınlığa özenen kız (DS I: 391)

Avroz / havrız / havruz / havuz / hevrüz / hovruz: (< *Far. ābrīz*) Oturak (Örnek, 1979: 174-175)

Avrupa: (< *öz. is. Avrupa*) Delikanlıların Avrupalılara benzer taranmış uzun saçları (Koçu, 1969: 18)

Avun-: (< *T. avun-* < *ET. *abı-n-*; Clauson, 1972: 12; karş. *Moğ. abura-*; Nişanyan, 2009: 45; Gülensoy I, 2007: 90) Bir şeyle meşgul olarak çocuğu ağlamaktan vazgeçirmek (Özyetgin, 2001: 366)

Avundur-: (< *T. avundur-* < *avun-*; *bk. avun-*) Çocuğu ağlamaktan vazgeçirmek (Atalay, 1945: 41)

Avurda / awurta / ovurta: (< *avurda*; *bk. avırdalık*) 1. Ebe (TRS I: 287) 2. Süt nine (DLT II: 144) (Ünlü, 2012: 452)

Avut-: (< *T. abıt-*; Gülensoy I, 2007: 91; < *ET. avıt-*; Clauson, 1972: 7; Tietze I, 2002: 153) Çocuğu ağlamaktan vazgeçirmek (Özyetgin, 2001: 366)

Ay eskisi: (< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. eskisi* < *eski* < *es-ki*; Gülensoy I, 2007: 341; < *ET. eski*; Clauson, 1972: 246; Tietze, 2002: 675; < karş. *Moğ. esi*; Nişanyan, 2009: 170) Ay sonunda doğan çocuk (Örnek, 1979: 227)

Ay okşaması: (< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. okşaması* < *okşa-*; Clauson, 1972: 97; Nişanyan, 2009: 456; Gülensoy II, 2007: 618) Çocuğun giysileri gece dışarıda bırakılınca yakalanacağı düşünülen hastalık (Yaşar, 2008: 183)

Ay parçası: (< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *Far. pārçe* + *T. -sı*) Güzel kız (TS, 2011: 209)

Aya: (< *T.*) Nazlı büyütülmüş, beceriksiz, işe alıştırılmamış genç (DS I: 397)

Aya-: (< *T. aya-*; Clauson, 1972: 267; Tietze I, 2002: 157) Çocuğu serbest büyütmek (DS I: 406)

Aya bakma: (< *T. aya* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. bakma* < *bak-*; Nişanyan, 2009: 51; Clauson, 1972: 311; Gülensoy I, 2007: 105) Birkaç aylık çocuğun aya bakarsa yakalanacağına inanılan ölümcül bir hastalık (Yurdakök, 1984: 16)

Ayafta: (< ?) Nazlı büyütülmüş, beceriksiz, işe alıştırılmamış (DS I: 397)

Ayağa: (< *aya*+*ağa*) Ağabey (DS I: 397)

Ayağı ağır: (< *T. ayağı* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. ağır*; *bk. agırlıg*) Gebe, yüklü kadın (DS I: 398)

Ayağı ağırlı: (< *T. ayağı* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. ağırlı* < *ağır*; *bk. agırlıg*) Gebe, yüklü kadın (DS I: 398)

Ayağı ağırlıklı / ayağa ağırlıklı: (< *T. ayağı* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. ağırlıklı* < *ağır*; *bk. agırlıg*) Gebe, yüklü kadın (DS I: 398) (Üstüner, 2007: 180)

Ayağı sın-: (< *T. ayağı* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. sın-* < *sı-n-*; Clauson, 1972: 833; Gülensoy II, 2007: 769) Doğum yapmak (DS I: 398)

Ayağım yağlı: (< *T. ayağım* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. yağlı* < *yağ* < *ET. yāğ*; Clauson, 1972: 895; < *yā-*; Gülensoy II, 2007: 1025; < *ET. yayı-* fiiliyle bağlantısı üzerinde durulabilir; Nişanyan, 2009: 666) Tek ayak üzerinde oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 398)

Ayak atlama: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. atlama*; *bk. alatla-*) Atlama üzerine kurulu bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 494)

Ayak bağı: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Engel, çocuk (DS VI: 4434)

Ayak bağı kes-: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. al bağla-* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yürüme çağında olup da yürüyemeyen çocukların ayaklarına ip bağlayıp kesmek (DS I: 400)

Ayak bezi: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocukların ayağını silmekte kullanılan bez (Onur, 2005: 190)

Ayak çizme: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. çizme* < *ET. çız-* ~ *çiz-*; Clauson, 1972: 432; Tietze I, 2002: 446; Gülensoy I, 2007: 246; karş. *Moğ. ciru-*; Nişanyan, 2009: 112) Yürüme özrünün giderilmesi için yapılan büyüsel içerikli bir uygulama, köstek kesme (Yüksel, 2007: 171)

Ayak dolaşığı: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. dolaşığı* < *dolaşık* < *tolga-*; Nişanyan, 2009: 141; Clauson, 1972: 497; < *tol-*; Gülensoy I, 2007: 296) Serbest harekete engel olan, ayak bağı, ayak altında dolaşan çocuk (DS I: 402)

Ayak duşşağı: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. duşağı* < *duşak* < *ET. tuşa-g*; Clauson, 1972: 562; Tietze I, 2002: 599; < *tuş+a-k*; Gülensoy I, 2007: 308) Serbest harekete engel olan, ayak bağı, ayak altında dolaşan çocuk (DS I: 402)

Ayaḳ hoplamaca: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. hoplamaca* < *hop* 'yans.' + *T. -lamaca*) Bir çeşit çocuk oyunu (Yıldırım, 2006: 456)

Ayak izi: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. izi* < *ī̄z*; Clauson, 1972: 277; Tietze I, 2002: 432; Gülensoy I, 2007: 444; < *iy-*; Nişanyan, 2009: 278) Bebeklerin kimliklerini belirlemek ve düz taban olup olmadıklarını anlamak için doğar doğmaz alınan iz (TS, 2011: 198)

Ayak kesme / adak kesme: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yürümesi geciken çocukların çabuk yürümesi için yapılan yapılan büyüsel içerikli tören (DS I: 403) (Yüksel, 2007: 171)

Ayak kösteğini kesme: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. kösteğini* < *köstek*; < *köste-k-*; Eren, 1999: 262; < *kös-te-k*; Gülensoy I, 2007: 559 + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yürüme özrünün giderilmesi için yapılan büyüsel içerikli bir uygulama, köstek kesme (Yüksel, 2007: 171)

Ayak poğaçası yapma: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *İt. focaccia* + *T. -sı* + *T. yapma* < *yap-*; Gülensoy II, 2007: 1062; Nişanyan, 2009: 670) Yürüme özrünün giderilmesi için yapılan büyüsel içerikli bir uygulama, köstek kesme (Yüksel, 2007: 171)

Ayak taşı: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Çizgi oyunu (Özdemir II, 2006: 326)

Ayakçak / ayaḫçaḫ: (< *T. ayakçak* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırık (DS I: 401)

Ayakçık: (< *T. ayakçık* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırık (DS I: 401)

Ayakçıl: (< *T. ayakçıl* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırık (DS I: 401)

Ayakkabı saklama: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. kabı* < *kab* ~ *kap*; Tietze I, 2002: 158; Gülensoy I, 2007: 92 + *T. saklama* < *ET. sak*; Clauson, 1972: 810; Nişanyan, 2009: 532; < **sa-k+la-* Gülensoy II, 2007: 720) Kız ve erkek çocuğun ayakkabıyı saklayıp bulmaya çalışarak oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 333)

Ayaklan-: (< *T. ayaklan-* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) 1. Çocuk, büyümek, canlanmak 2. Yürümeye başlamak (DS I: 403)

Ayaklı canavar: (< *T. ayaklı* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *Far. cān-āver*) 1. Yürümeye başlayıp eline geçirdiği her şeye zarar veren çocuk (Aksoy, 1976: 494) 2. Gezip tozmak, koşup durmak için yaratılmış çocuk (DS I: 404)

Ayaklık: (< *T. ayaklık* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırık (DS I: 401)

Ayaklıma: (< *T. ayaklıma* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırık (DS I: 401)

Ayakman: (< *T. ayakman* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırık (DS I: 401)

Ayaktan: (< *T. ayaktan* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Yakartop oyunu (Özhan, 2005: 27)

Ayaktoplayan: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. toplayan* < *top*; Nişanyan, 2009: 630; < *to-p*; Gülensoy II, 2007: 913) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 71)

ʿAyāl: (< *Ar.ʿıyāl*) Kız çocuğu (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 81)

ʿAyāl ʿayālı: (< *Ar.ʿıyāl* + *Ar.ʿıyāl* + *T. -i*) Torun (Li, 1999: 217)

ʿAyāl igi: (< *Ar.ʿıyāl* + *T. igi* < *ET. ig*; Clauson, 1972: 98-99; Tietze I, 2002: 371) Doğum sancısı (Ata, 2004: 60)

Ayamaya: (< ?) Daha çok kızların oynadığı bir oyun (DS I: 406)

Ayana: (< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. ana*; *bk. akana*) Anne (DS I: 407)

Ayanı / ayañu:(< *T. ayanı* < *aya-*; *bk. aya-*) 1. Şımarmış çocuk (Uysal, 2008: 206) 2. Nazlı, şımarık, hoppa (Dilçin, 1991: 377)

Ayanu bislen-: (< *T. ayanu*; *bk. aya-* + *T. beslen-* < *besi*; Tietze I, 2002: 249; Gülensoy I, 2007: 134; < *bes*; Nişanyan, 2009: 67; < *Far. bas*; Räsänen, 1969: 71) Şımarık büyümek (Özyetgin, 2001: 367)

Ayara: (< ?) Küçük çocukların parmak aralarında çıkan yara, çıban (DS I: 408)

Ayâre taşı: (< ? *Ar.ʿıyār* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Gümüşten yapılmış, içerisinde ayetlerin olduğu küçük bir taş olup her ayın başında iştahtan düşen, kulak arkalarında döküntüler oluşan çocuklar için taşın içerisine bir miktar su konularak tedavi uygulanır (Sezen, 1993: 242)

Ayaz vur-: (< *T. ayaz*; Clauson, 1972: 276; < *ay+az*; Eren, 1999: 27; < *ET. ayās*; Tietze, 2002: 159; < **ayaŕ* < ? **hayaŕ*; Räsänen, 1969: 11;< *aya+s* [> +z] Gülensoy I, 2007: 92; < *AT. *ańaŕ*; Nişanyan, 2009: 46 + *T. vur-* < *ur-*; Gülensoy II,

2007: 969) Yaz gecesi ayazda kalarak bir çeşit hastalığa tutulmak (DS I: 410)

Aybastı: (< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. bastı* < *bas-*; *bk. albasan*) Ayla sıkı ilgisi olduğuna inanılan bir çocuk hastalığı (Onur, 2005: 240)

Ayce: (< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. ece* < *eçe* ~ *eke*; Clauson, 1972: 20; Doerfer II, 1965: 16; Nişanyan, 2009: 151; Tietze I, 2002: 620; < **eke+ç+i* (~ *Moğ. edeçi*; Gülensoy I, 2007: 317) Büyükanne (DS I: 410)

Aydan al-: (< *T. aydan* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. al-*; *bk. aba alması*) 1. Pamukçuk hastalığına tutulmak (DS I: 410) 2. Bir sonraki aydan almaya başlamak. Bu çocukların ayın başında itibaren iştahtan düşeceğine, kulak arkalarında döküntüler oluşacağına inanıldığından ayare taşı ve para kesme işlemlerine başvurulur (Sezen, 1993: 242)

Aydaş / ağdeş / aydeş / iğdiş / ikdiş / oydaş: (< *T. aydaş* < *ET. igdiş* < *igid-*; Paçacıoğlu, 2006: 246) 1. Anormal doğan çocuk 2. Bacakları çarpık çocuk 3. Zayıf, cılız, hastalıklı çocuk (DS I: 87) (DS I: 410-411) (Savur, 2010: 31) 4. Yürüyemeyen, zayıf çocuk (DS V: 3302) 5. Şaşı çocuk (DS I: 410-411) 6. Akşama kadar durmadan koşup oynayan çocuk (DS I: 411) (< *ay+daş*) 7. Yaşına girmemiş çocuk 8. Aynı ay içinde doğan çocuklar (DS I: 410-411) 9. Anaları bir olan çocuklar (DLT III: 382)

Aydaş aşı: (< *T. aydaş* < *ET. igdiş* + *T. aşı* < *aş*; *bk. aşbiş*) Cılız, gelişmeyen çocukları iyileştirmek için yapılan ilaç, yemek (DS I: 411)

Aydaş kavurma: (< *T. aydaş* < *ET. igdiş* + *T. kavur-* < *ET. kagur-*; karş. *Moğ. kagur-*; *+Ur- veya +gUr-* geçişlilik ekiyle yapılmış görünüyorsa da basit kökü mevcut değildir; Nişanyan, 2009: 331; < *T. kavurma* < *kak+ur-*; Gülensoy I, 2007: 480) Aydaş çocukları tedavi etmek için cumartesi günleri yapılan yemek, kavurma (Yaşar, 2008: 183)

Aydaş kaynatma: (< *T. aydaş* < *ET. igdiş* + *T. kaynatma* < *kayna-*; Clauson, 1972: 678; < *kañ+a-*; karş. *Moğ. kañda*; Nişanyan, 2009: 313; < **kay-(ı)n-a-t-*; Gülensoy I, 2007: 485) Zayıf, hastalıklı çocuklar için yapılan bir ritüel, aydaş yemmeği (Yaşar, 2008: 184)

Aydaş ol-: (< *T. aydaş* < *ET. igdiş* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Bebek, çok zayıflamak (DS I: 411)

Aydaş pişirme: (< *T. aydaş* < *ET. igdiş* + *T. pişirme* < *pişir-* < *ET. bış-*; Clauson, 1972: 376; Nişanyan, 2009: 494; Gülensoy II, 2007: 698) Doğumundan sonra kırk gün içerisinde hastalanan çocuk için uygulanan bir yöntem (Selçuk, 2004: 171)

Aydaşık: (< *T. aydaşık* < *aydaş* < *igdiş*) 1. Zayıf, cılız, hastalıklı çocuk (DS I: 410) 2. Aybastı denilen hastalığa tutulan çocuk (Onur, 2005: 240)

Aydaşlama: (< *T. aydaşlama* < *aydaş* < *ET. igdiş*) Kırk çıkarma uygulaması (Bülbül, 2006: 30)

Aydede:(< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *çoc. dil. dede*) 1. Kutu kutu pense oyunu (Özhan, 2005: 27) (< *çoc. dil.*) 2. Gökteki ay (Elhan, 2004: 18)

Aydeş çocuk: (< *T. aydaş* < *ET. igdiş* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Kırk basan çocuk (Yaşar, 2008: 171)

Aydın eşi: (< *T. aydın*; Clauson, 1972: 268; Tietze I, 2002: 160; Gülensoy I, 2007: 93; < *ET. ay* + ? *dıñ* eki için yeterli delil yoktur. Anlam ilişkisi için karş. *Lat. lūna* 'ay'< *lūx* 'ışık', *Erm. lusin* 'ay' < *lus* 'ışık' 1935'ten sonra *münevver* < *Ar. nūr* karşılığı olarak kullanılmıştır + *T. eşi* < *eş ET. eş*; Nişanyan, 2009: 171; Clauson, 1972: 253-254; Tietze I, 2002: 678) Kız (DS I: 412)

Aygırdak: (< *T. aygırdak* < *aḏgırdak* < *aḏgır*; Nişanyan, 2009: 46; Clauson, 1972: 47; Tietze I, 2002: 161; Räsänen, 1969: 6; Eren, 1999: 27; Gülensoy I, 2007: 93; Doerfer II, 1965: 185; < **ay-* ~ **ad-* ~ **az-*; Sevortyan, 1974: 108) Beşiğin içindeki uzun tahta (DS I: 414)

Ayı balaḫı: (< *T. ayı* < *ET. aḏıg*; Clauson, 1972: 45-46; Tietze I, 2002: 168; Gülensoy I, 2007: 93-94; Eren, 1999: 28; < karş. *Moğ. ötege*; Nişanyan, 2009: 46 + *T. balağı* < *balak* < *bala+k*; Gülensoy I, 2007: 108; < *Yun. pallák* < *EYun. pallakos* ~ *pállax*; Tietze I, 2002: 194) Tombul çocuk (Gemalmaz, 1995: 36)

Ayı günü gel-: (< *T. ayı* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. günü* < *kün*; Gülensoy I, 2007: 395; Nişanyan, 2009: 218; Clauson, 1972: 725 + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Doğurma zamanı gelmek (DS VI: 4436)

Ayı günü vakti zamanı: (< *T. ayı* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. günü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *Ar. vaḳt* + *T. -i* + *Ar. zamān* + *T. -ı*) Doğumun yaklaşması (DS I: 416)

Ayı günü yakın: (< *T. ayı* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. günü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. yakın* < *yak-ın*; Nişanyan, 2009: 667; Clauson, 1972: 904; Gülensoy II, 2007: 1036) Doğum zamanının yaklaşması (DS I: 416)

Ayı günü yit-: (< *T. ayı* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. günü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. yet-*; *bk. aşyeten*) Gebelik müddetini tamamlamak, doğurma zamanı gelmek (DS I: 416)

Ayıp yer: (< *Ar.ʿayb* + *T. yer* < *ET. yėr*; Clauson, 1972: 954; Nişanyan, 2009: 676; Gülensoy II, 2007: 1124) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 147)

Ayır-: (< *T. ayır-* < *aḏır-*; Clauson, 1972: 66-67; Tietze I, 2002: 162; Räsänen, 1969: 6; < *AT. *ad-* Nişanyan, 2009: 46; Gülensoy I, 2007: 94) Çocuğu sütten kesmek (Ünlü, 2012: 27)

ʿAyiplik et-: (< *Ar. çoc. dil.ʿayb* + *T. -lık* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Cinsel ilişki (Elhan, 2004: 19)

Aylı / ayli / aylu: (< *T. aylı* < *ay*; *bk. altı ay çöreği*) 1. Gebe kadın (Toparlı, 2007: 18) 2. Doğumu yakın gebe kadın (DS I: 425)

Aylı günlü: (< *T. aylı* < *ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. günlü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-*) Doğumu yakın kadın (DS I: 425)

Aylık / aylıẖ / ayluẖ: (< *T. aylık* < *ay*; *bk. altı ay çöreği*) 1. Çocuklarda ayda bir ishal ve sancı şeklinde ortaya çıkan bir hastalık (Güneş ve Baybağ, 2006: 41) 2. Küçük çocukların gelişmesi için banyolarına katılan ot 3. Çocuklarda birkaç sene işleyen yara (DS I: 425)

Ayneş-: (< *T. oynaş-* < *oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Hoppalık, şımarıklık yapmak (Üstüner, 2007: 181)

Ayneşik: (< *T. oynaşık* < *oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Hafif meşrep kız (Bayraktar, 2000: 278)

Aynı döşte süte yat-: (< *Ar.ʿayn*; Nişanyan, 2009: 47 + *Far. -ı* + *T. döşte* < *töş*; Eren, 1999: 122; Nişanyan, 2009: 144 + *T. süte* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. yat-*; Nişanyan, 2009: 672; Clauson, 1972: 884; < *yā-t-*; Gülensoy II, 2007: 1086) Süt kardeşi olmak (Kalkan, 1998: 182)

Ayşe abat: (< *öz. is. Ayşe* + *Far. ābāṭ*) En az beş metre uzağa dikilen parayı cevizle vurma oyunu (DS I: 431)

Ayüşlü başüşlü: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. uçlu* < *uç*; *bk. ucundan azıcık* + *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. uçlu* < *uç*) Bir yatağın her iki tarafına da yastık konarak iki çocuğun başları ters tarafa gelecek şekilde yatması (Özturan, 2009: 28)

Ayva: (< *Far. arg. ābia*; Eren, 1999: 29; Tietze I, 2002: 168) Gelişkin genç kız memesi (Aktunç, 1998: 49)

Ayyer-: (< *T. ay*; *bk. altı ay çöreği* + *T. (y)er-*; *bk. aşer-*) Aşermek (DS I: 364)

Az-: (< *T. az-*; Clauson, 1972: 279; Nişanyan, 2009: 48; Gülensoy I, 2007: 97) Oyun, eğlence amacıyla boğuşmak (DS I: 441)

Āz burun gümüş: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. burnu* < *burun* < *bur-un*; Gülensoy I, 2007: 187; Eren, 1999: 64; Clauson, 1972: 366 + *T. gümüş* < *ET. kümüş*; Eren, 1999: 166; Clauson, 1972: 723-724; < *kü-*; Gülensoy I, 2007: 395; Nişanyan, 2009: 218) Tertemiz çocuk (Bayraktar, 2000: 288)

Azab: (< *Ar.ʿazab*) Bekâr, ergen (Devellioğlu, 2008: 58)

Azad ol-: (< *Far. azād* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Mektepteki öğrenci, dağılmak (Onur, 2005: 299)

Azadlığ: (< *Far. azād* + *T. -lık*) Camide okuyan küçük çocukların tatil günleri için mollaya verdikleri para (DS I: 434)

Azat: (< *Far. azād*) Okullarda paydos (TS, 2011: 214)

Azgın: (< *T. azgın* < *az-*; *bk. az-*) Çok yaramaz çocuk (TS, 2011: 215)

Āzı sarı: (< *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. sarı* < *ET. sarıġ*; Clauson, 1972: 844; Gülensoy II, 2007: 735; Nişanyan, 2009: 538) Deneyimsiz, toy (DS VI: 4439)

Azıla-: (< *T. azıla-* < *az-*; *bk. az-*) Çocuğu yoldan çıkartmak (DS I: 437)

Āzını yüzünü çitikle-: (< *T. ağzını* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. yüzünü* < *yüz*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *T. çitikle-* < *ET. çat-*; Gülensoy I, 2007: 223; Clauson, 1972: 402; Tietze, 2002: 413; < *çit-*; Nişanyan, 2009: 112) Etrafa rahatsızlık veren küçük çocuklara şiddetli bir şekilde kızmak (Bayraktar, 2000: 289)

Azmırta / azmırtı / azmurta (< *T. azmırta* < *az-*; *bk. az-* + *T. pırta* < *pırt-* 'yans. fiil' + *T. -a*) Çok yaramaz, söz dinlemeyen çocuk (DS I: 442)

Azrâ: (< *Ar.'azrā'*) Bâkire (Çelebioğlu, 1996: 612)

-B-

Baba / babba / babo / babu / bappe / bıba / bıbe / boba / boppa / buba / buva: (< *çoc. dil. baba*) 1. Baba (Kaya, 2007: 1016) (DS I: 452) (DS I: 774) (Kaya, 2007: 1016) (Caferoğlu, 2011: 29) 2. Büyükbaba (DS I: 737)

Baba ḳardaşı: (< *çoc dil. baba + T. kardaşı < kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Amca (Li, 1999: 129)

Baba nasihatı: (< *çoc dil. baba + Ar. naṣīḥat + T. -ı*) Büyüklerin deneyimine dayanarak gençlere verdikleri öğüt (TS, 2011: 221)

Baba vekili: (< *çoc dil. baba + Ar. vekīl + T. -i*) Sünnet çocuğunun kirvesi (Kurt, 2012: 217)

Baba yarısı: (< *çoc dil. baba + T. yarısı < yar-*; karş. *Moğ. cagura*; Nişanyan, 2009: 671; Clauson, 1972: 955-956 < *ET. yār-*; Gülensoy II, 2007: 1074) Amca (TS, 2011: 221)

Babaanne / bobanne: (< *çoc. dil. baba + T. anne*; *bk. akana*) Babanın annesi (İleri, 2008: 420) (Li, 1999: 98)

Babacıl: (< *çoc dil. baba + T. -cıl*) Babasına düşkün çocuk (DS I: 448)

Babaç yapılı: (< *çoc dil. baba + T. -ç + T. yapılı < yap-*; *bk. anaç yapılı*) Her bakımdan babasına benzeyen çocuk (Buran ve İlhan, 2008:13)

Babadan kalma: (< *çoc dil. baba + T. -dan + T. kalma < kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Babanın miras olarak bıraktığı mal, mülk, eşya (TS, 2011: 221)

Babadan oğula: (< *çoc dil. baba + T. -dan + T. oğula < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Badan erkek evlada kalan (mal mülk vb.) (Yavuzarslan, 2010: 91)

Babak: (< *çoc. dil.*) Kavun, karpuz vb. şeyler (DS I: 450)

Babalık / babalıẖ / babaluğ / bubalıẖ / buvalık: (< *çoc. dil. baba + T. -lık*) Üvey baba (DS I: 450-451) (Buran ve İlhan, 2008: 24)

Babalık ama kuru kalabalık: (< *çoc. dil. baba + T. -lık + Ar. ammā + T. kuru < ET. kurı-g*; Nişanyan, 2009: 356; < *kuru < ḳūrıġ* [< *kūr+uġ*] Gülensoy I, 2007:

576 + *çoc. dil. baba* + *T. -lık*) Babalığı sadece sözde kalan, babalık ödevlerini yerine getirmeyen kişi (Yurtbaşı, 2012: 51)

Babalık davası: (< *çoc. dil. baba* + *T. -lık* + *da ʿvā* + *T. -sı*) Anne ya da çocuk tarafından, çocuk ile baba arasındaki soy bağının belirlenmesi için açılan dava (Beyazova ve Şahin, 2011: 4)

Babam ġızı: (< *çoc. dil. baba* + *T. -m* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Kız kardeş (Görkem, 2001: 176)

Babam oğlu: (< *çoc. dil. baba* + *T. -m* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek kardeş (Kalkan, 1998: 67)

Babam uşağı: (< *çoc. dil. baba* + *T. -m* + *T. uşağı* < *uşak* < *uw-şa*-[> *uşa*-]-*k*; Gülensoy II, 2007: 972; < *uvşa*- < *uvış*+*a*- < *uv-ış*; Nişanyan, 2000: 646) Kardeş (Görkem, 2001: 272)

Babasının hayırlı evladı: (< *çoc. dil. baba* + *T. -sının* + *Ar. ḫayr* + *T. -lı* + *Ar. evlād* + *T. -ı*) Babasına faydası dokunan evlat (TAD I, 1971: 64)

Babasının oğlu: (< *çoc. dil. baba* + *T. -sının* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Her hâli babasına benzeyen oğul (Aksoy, 1976: 502)

Babasız / bobasız: (< *çoc. dil. baba* + *T. -sız*) Babası olmayan çocuk, yetim (Demir ve Aydoğdu, 2009: 576) (İleri, 2008: 338)

Babaş: (< *Erm. babul*; Dankoff, 1995: 172 + *T. -ş*) Fortlu ve fortsuz küçük çocuk ayakkabısı (DS I: 451)

Babayiğit: (< *çoc. dil. baba* + *T. yiğit* < *yig* (~ *yėg, yìg*) + *it*; Gülensoy II, 2007: 1145; Nişanyan, 2009: 678) Yetişmiş, güçlü delikanlı (Yavuzarslan, 2010: 91)

Babayiğitlik: (< *çoc. dil. baba* + *T. yiğitlik* < *yiğit*; *bk. babayiğit*) Gençlik, delikanlılık (Yavuzarslan, 2010: 91)

Babey: (< *çoc. dil. baba* + *T. -y*) Baba (DS I: 452)

Babık / babı / babik / bobu / bobuk / papık / papik / papuk: (< *Sırp-Hırv. pápak*; < Tietze I, 2002: 178; < *Erm. babul*; Dankoff, 1995: 172) 1. Fortlu ve fortsuz küçük çocuk ayakkabısı (DS I: 451) (DS I: 715) 2. Çocuk ayağı (Örnek, 1979: 146) 3. Çocuk yemenisi (Dağlı, 2007: 38)

Baboş / babuş / bobuş / bubeş / bubuş: (< *çoc. dil. baba* + *T. -ş*) 1. Baba (DS I: 452) 2. Genellikle erkek çocuğa söylenen, sevgi ifade eden delikanlı anlamında bir söz (DS I: 453) (DS I: 774)

Babra bubrik: (< ?) Güneş duasına çıkan çocuklar arasında icra edilen merasim, eğlence (Demir ve Aydoğdu, 2009: 625)

Baca sökme: (< *Far. bād-cāh* > *bace* > *baca*; Eren, 1999: 31 + *T. sökme* < *sök-*; Clauson, 1972: 819; < karş. *Moğ. sökü-*; Nişanyan, 2009: 568; Gülensoy II, 2007: 805) Doğan çocuğun ilk ve erkek olduğu veya birkaç kızdan sonra bir oğlan doğduğu hâllerde, akraba ve komşuların özellikle de gençlerin baca sökme teşebbüsü (Sezen, 1993: 63)

Bacak bağını kesme: (< *T. *baġ+çak*; Gülensoy I, 2007: 99; < ? *Far. pāça*; Nişanyan, 2009: 49; < *Far. pāy+ça*; Räsänen, 1969: 377; < Egorov, *Far. pā* 'ayak' + *T. -acak* 'küç. ek.'; < Sevortyan, *Evenk. bacakā*; < Tietze I, 2002: 179; < Farsçadan alındığı anlaşılıyor; *OFar. *pāiçak, YFar. pāça*; Eren, 1999: 31 + *T. bağını* < *bağ*; *bk. al bağla-* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yürümesi geciken çocuğun bacakları arasına bağlanan bağı kesme (Demir ve Demir, 2010: 138)

Bacak çekiştiren: (< *T. bacak*; *bk. bacak bağını kesme* + *T. çekiştiren* < *çek-*; Clauson, 1972: 413; Tietze I, 2002: 419; Nişanyan, 2009: 106; Gülensoy I, 2007: 226) Küçük çocuk (DS VI: 4440)

Bacak kadar: (< *T. bacak*; *bk. bacak bağını kesme* + *Ar. ḳadar*) Küçücük çocuk (Aksoy, 1976: 502)

Bacaksız: (< *T. bacaksız* < *bacak*; *bk. bacak bağını kesme*) 1. Yaşından büyük davranışları olan çocuk (Gecekuşu, 2006: 91) 2. Çocuk (Demir, 2006: 24)

Bacası tütmez ol-: (< *Far. bād-cāh* + *T. -sı* + *T. tütmez* < *ET. tüt-* ~ *tüte-*; Nişanyan, 2009: 49; Clauson, 1972: 452; < **tü* 'yans.'+*t-*; Gülensoy II, 2007: 949 + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Ailesi dağılmak ya da büyük bir felakete uğramak (Aksoy, 1976: 502)

Bacey: (< *bacey* < *bacı* < ? *bacı*; Tietze I, 2002: 179; < kökeni bilinmemektedir; Eren, 1999: 31-32; < ? *bāça*; Gülensoy I, 2007: 100; < = *Moğ. baca*; Nişanyan, 2009: 49; *T.* > *Far. bācī*; Doerfer II, 1965: 231) Kız kardeş, abla, bacı (DS I: 457)

Bacı / baccı / baci / baco / baji / paci / paçı / paçi: (< *bk. bacey*) Kız kardeş, abla (Hazar, 2007: 256) (DS I: 457) (DS V: 3377-3378)

Bacıcı:(< *bacı*; *bk. bacey* + *T. -cı*) Kız kardeşine düşkün, onu koruyan erkek çocuk (DS I: 457)

Bacılıẖ: (< *bacı*; *bk. bacey* + *T. -lık*) Üvey kız kardeş (San, 1990: 431)

Baç: (< *Far. bāc*) Esir almaca oyunu (DS I: 458)

Bâd-âbile: (< *Far. bād-ābile*) Çiçek hastalığı (Cor, 2007: 27)

Badal: (< *T. bağdal* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Zıpzıp, bilye (DS I: 462)

Badala: (< ?) Okul sırası (DS I: 462)

Badala bas-: (< ? *badala* + *T. bas-*; *bk. albasan*) Çocuk, yaşına girmek (DS I: 462)

Badaş / badeş: (< *T. bağdaş* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Arkadaş, okul arkadaşı (DS I: 463)

Badaşık: (< *T. bağdaşık* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Arkadaş, okul arkadaşı (DS I: 463)

Badem şekeri: (< *Far. arg. bādām* + *Far. şeker* + *T. -i*) Bahriyeli delikanlı (Bingölçe, 2001: 36)

Badıç: (< *Erm. badic*; Tietze I, 2002: 182; < *Erm. patic*; Eren, 1999: 32) Erkek cinsel organının sünnet olurken kesilen kısmı (DS I: 466)

Badırık: (< *T. badırık* < *bat-*; Paçacıoğlu, 2006: 57) Başına buyruk çocuk (DS I: 468)

Badi badi: (< **bad* 'yans.'+*i*; Gülensoy I, 2007: 100; < *Erm. bad* 'ördek'; karş. *Ar. baṭṭ* 'ördek'; Tietze I, 2002: 182) Bacaklarını açıp vücudunu ördek gibi iki yana eğerek paytak paytak yürümek (Aksoy, 1976: 502)

Badir: (< *Ar. bādir*) Büyümüş çocuk (Devellioğlu, 2008: 63)

Badis: (< ?) Boncuklarla oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4441)

Badrambaz: (< *Far. bārān-bāzī*; Tietze I 2002: 183) Yağmursuz mevsimlerde yağmur yağdırmak için çocukların birbirini ıslatarak oynadıkları bir oyun (DS I: 471)

Baġanacik: (< *Far. baġanak*; Çağbayır I, 2003: 426; < ? *bağana*; Tietze I, 2002: 184 + *T. -cık*) Çocuk (Tulum, 2011: 353)

Baġırdaḳ içine sar-: (< *T. bağırdak* < *bağır*; *bk. bağır eti* + *T. içine* < *iç*; Clauson, 1972: 17; Tietze I, 2002: 365; Nişanyan, 2009: 255; Gülensoy I, 2007: 423 + *T. sar-*; *bk. alafasaraḳ*) Kundaklamak (Tulum, 2011: 354)

Baġırsaḳ ḳazıntısı: (< *T. bağırsak* < **bagır+suk*; Gülensoy I, 2007: 103; Tietze I, 2002: 184; < *bagır*; Clauson, 1972: 319; Nişanyan, 2009: 50 + *T. kazıntısı* < *kaz-*; Clauson, 1972: 680; Nişanyan, 2009: 314; Gülensoy I, 2007: 487) İhtiyar çocuğu, tekne kazıntısı (Yavuzarslan, 2010: 94)

Bağana / bağnak / bahana: (< *Far. baġanak*; *bk. baġanacik*) Yeni doğmuş çocuk; üç yaşına kadar olan çocuk (DS I: 473)

Bağarcık: (< *T. bağırcık* < *bağır*; *bk. bağır eti*) Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak (DS I: 478-479)

Bağartlak / bağırtlak / bağıtlak / bartlak: (< *T. bağırtlak* < *bağır*; *bk. bağır eti*) 1. Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak 2. Çocukların önünü kirletmemesi için takılan önlük 3. Çocukları beşiğe bağlamaya yarayan yuvarlak tahta (DS I: 478-479) 4. Beşikte, bebeğin üzerine örtülen örtü (DS I: 479)

Bağcak / bağacak: (< *T. bağcak* < *bağ*; *bk. al bağla-*) 1. Kundaklı çocuğu sırta bağlamaya yarayan ip 2. Çocuğun kundağını sarmaya yarayan ip, yünden örülmüş kuşak (DS I: 475-476) 3. Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak (DS I: 478-479)

Bağcık: (< *T. bağcık* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Çocuğun kulaklarının şeklinin bozulmaması için çene altından geçirilip tepesinden bağlanan bağ (DS I: 476)

Bağdaş-: (< *T. bağdaş-* < *bagda-*; Clauson, 1972: 313; Tietze I, 2002: 185; < *bag*; Gülensoy I, 2007: 102; Nişanyan, 2009: 50) Çocuk oyunlarında arkadaş olmak (TS, 2011: 225)

Bağır eti: (< *T. bağır* < *baġır*; Clauson, 1972: 319; Tietze I, 2002: 185 + *T. eti* < *et*; Clauson, 1972: 33; Tietze I, 2002: 682; Nişanyan, 2009: 172; Eren, 1999: 140; Gülensoy I, 2007: 345) Dalak hastalığı nedeniyle çocuğun midesinin sağ tarafının su toplaması durumu (Yaşar, 2008: 195)

Bağırcak: (< *T. bağırcak* < *bağır*; *bk. bağır eti*) Çocuğun kundağını sarmaya yarayan ip, yünden örülmüş kuşak (DS I: 475-476)

Bağırdak / baardak / bagardak / bagartak / bagırdak / bağardak / bağıldak / bağırdağ / bağırdaḫ / bağırtah / bardak / bavıdak / bavırdak / boğırdak: (< *T. bağırdak*; *bk. bağır eti*) 1. Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak 2. Çocuk kundağı (DS I: 478-479) 3. Çocuğun kundağını sarmaya yarayan ip, yünden örülmüş kuşak (DS I: 475-476) 4. Çocukların bacakları arasına bağlanmak için dokunmuş, pamuklu ve ıslaklığı emici bez (Dağlı, 2007: 38)

Bağırdaktan sözlü: (< *T. bağırdaktan* < *bağır*; *bk. bağır eti*) Beşikte iken nişanlanmış olan (Tezcan, 1980: 242)

Bağırgan: (< *T. bağırgan* < *bağır-* < *bā+kır-gan*; Gülensoy I, 2007: 103; < *ET. bakır-*; Clauson, 1972: 318; < *+kır-* hecesiyle yapılmış ses taklidi fiillerden; Tietze I, 2002: 18; < *AT. bākır-* < **bā+gır-*; Nişanyan, 2009: 50) Çok ağlayan çocuk (DS I: 480)

Bağırköpen: (< *T. bağır*; *bk. bağır eti* + *T. köpen* < *köp-*; Gülensoy I, 2007: 554; < *AT. *köp-*; Nişanyan, 2009: 347) Beşikte, bebeğin üzerine örtülen örtü (DS I: 479)

Bağırlık: (< *T. bağırlık* < *bağır*; *bk. bağır eti*) Çocukların önünü kirletmemesi için takılan önlük (DS I: 474)

Bağırsak bozukluğu: (< *T. bağırsak* < *bagır*; *bk. baġırsaḳ ḳazıntısı* + *T. bozukluğu* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) İshal (Yurtbaşı, DYS: 80)

Bağırsak iltihabı: (< *T. bağırsak* < *bagır*; *bk. baġırsaḳ ḳazıntısı* + *Ar. iltihāb* + *T. -ı*) Bebeğin bağırsak sistemindeki bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 278)

Bağırsak kurdu: (< *T. bağırsak* < *bagır*; *bk. baġırsaḳ ḳazıntısı* + *T. kurdu* < *kurt*; Clauson, 1972: 648; Gülensoy I, 2007: 574; Nişanyan, 2009: 355; Räsänen, 1969: 303-304) Çocuğun vücudunda asalak olarak yaşayan, besinlerini kendileri üretmeyen canlılar (Kurum, 2008: 37)

Bağırsak solucanı: (< *T. bağırsak* < *bagır*; *bk. baġırsaḳ ḳazıntısı* + *T. solucanı* < *solucan* < **soğ-lu+can*; Gülensoy II, 2007: 796; < *solucan* < *sovuşgan* < *suvış+gan* < *suva-ş-*; Nişanyan, 2009: 566) Ortalama yirmi beş cm boyunda özellikle çocukların bağırsaklarında asalak olarak yaşayan yuvarlak solucan (TS, 2011: 228)

Bağırsalık: (< *T. bağır*; *bk. bk. bağır eti* + *sellik* < *sel* < *Ar. seyl* + *T. -lik*) Çocukların önünü kirletmemesi için takılan önlük (DS I: 474)

Bağırtkan / bağırtgan: (< *T. bağırtkan* < *bağır-*; *bk. bağırgan*) Çok ağlayan çocuk (DS I: 480)

Bağırtlak: (< **bā+kır-t-*'tür. üns.'+ *-la-k*; Gülensoy I, 2007: 104; < *T. bağır- t-* 'tür. üns.'+*lak* 'kuş adlarına gelen ek'; Eren, 1999: 33; < *ET. bagırlak* < *bagır*; Clauson, 1972: 319; < *bagır+lak*; Tietze I, 2002: 185) Çok ağlayan çocuk (DS I: 480)

Bağırtlak bağı: (< *T. bağırtlak* < *bağır*; *bk. bağır eti* + *T. bağı* < *bağ*; *al bağla-*) Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak (DS I: 478-479)

Bağışlama: (< *Far. baḫş* + *T. -lama*) Sünnet olan çocuğa annesi ve babası tarafından hediye verilmesi (DS I: 481)

Bağlantı: (< *T. bağlantı* < *bağ*; *bk. al bağla-*) 1. Çocuğu olmayanların başvurdukları bir dede (DS I: 483) 2. Plasenta, eş (Onur, 2005: 189)

Bağrı geçik: (< *T. bağrı* < *bağır*; *bk. bağır eti* + *T. geçik* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Öksüz, kimsesiz, garip (DS VI: 4442)

Bağrını çek-: (< *T. bağrını* < *bağır*; *bk. bağır eti* + *T. çek-*; Clauson, 1972: 413; Tietze I, 2002: 419; Nişanyan, 2009: 106; Gülensoy I, 2007: 226) Ağladıktan sonra sessizce hıçkırmak, göğüs geçirmek (DS VI: 4442)

Bağrıntı: (< *T. bağrıntı* < *bağır-*; *bk. bağırgan*) Yeni doğmuş çocuk; üç yaşına kadar olan çocuklar (DS I: 473)

Bağru: (< *T. bağru* < *bağır-*; *bk. bağırgan*) Yeni doğmuş çocuk; üç yaşına kadar olan çocuklar (DS I: 473)

Bahaklaş-: (< *Ar. behaḳ* + *T. laş-*) Çocuk doğuracak kadınların yüzünde leke oluşmak (DS I : 487)

Bahar: (< *Far. bahār*) Gençlik (TS, 2011: 233)

Baharı başına vur-: (< *Far. bahār* + *T. -ı* + *T. başına* < *baş*; Tietze I, 2002: 215; Gülensoy I, 2007: 118; Nişanyan, 2009: 58 + *T. vur-*; *bk. ayaz vur-*) Gençliğin verdiği coşkuyla gereksiz ve aşırı davranışta bulunmak (TS, 2011: 233)

Bahâr-ı hayât: (< *Far. bahār* + *Ar. ḥayāt*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 65)

Bahâr-ı ömür: (< *Far. bahār* + *Ar.ʿömr*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 65)

Bahçe takımları: (< *Far. bāġçe* + *T. takımları* < *tak-*; *bk. altın takma*) Sultanların Hasbahçede kır sefası sırasında yedikleri piknik yiyecekleri (Türkoğlu, 1997: 117)

Bahriyeli çocuk esvabı modası: (< *Ar. baḥriyye* + *T. -li* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. eṣvāb* + *T. -ı* + *İt. moda* + *T. -sı*) Bahriyeli nefer üniforması, İstanbul'da ve İstanbul'un yüksek kibar muhitinde yirminci yüzyılın başlarında erkek çocuğun giyiminde moda olan giyim tarzı (Koçu, 1969: 24)

Bahriyeli kıyafeti: (< *Ar. baḥriyye* + *T. -li* + *Ar. ḳiyāfet* + *T. -i*) 1920'lerde ve 1940'larda, önce erkek sonra kız çocuğu arasında moda olmuş denizci giysisi (Onur, 2005: 224)

Baḫşi / baḳşı: (< *Sansk. bhiksu*; *Moğ. baḳşi*; Caferoğlu, 2011: 31; < *Çin. bagşi*; Tietze I, 2002: 193; < *Çin. po-şı* < *pâk*+*si*; Tekin, 1976: 89) Öğretmen (Caferoğlu, 2011: 31) (Tekin, 1976: 89)

Bahşiş: (< *Far. baḫşiş*) Bayramlarda büyüklerin, çocukların, ellerini öpmeleri üzerine verdikleri para (Paşa, 2006: 54)

Baht-ı siyâh: (< *Far. baḫt* + *Far. siyāh*) Büyük baba (Devellioğlu, 2008: 67)

Bajala: (< ?) Beş altı aylık çocuklarda, karın ağrılarıyla görülen bir hastalık (DS I: 489)

Bakıcı: (< *T. bakıcı* < *bak-*; *bk. aya bakma*) Çocuk bakma işiyle görevli kimse (TS, 2011: 237) (DS I: 492)

Bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezi: (< *T. bakım* < *bak-*; *bk. aya bakma* + *Fr. social* + *Fr. réhabilitation* + *Ar. merkez* + *T. -i*) Duygusal, cinsel ve fizikî istismara uğramış çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan davranış bozukluklarını giderme amacıyla geçici süre bakım ve korunmalarının sağlandığı, kız ve erkek çocuğa yönelik ayrı ayrı yapılandırılmış, yatılı sosyal hizmet kuruluşları (Beyazova ve Şahin, 2011: 4)

Bakıma muhtaç çocuklar: (< *T. bakıma* < *bak-*; *bk. aya bakma* + *Ar. muḥtāc* + *T. çocuklar* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 121)

Bakımevi: (< *T. bakım* < *bak-*; *bk. aya bakma* + *T. evi* < *ev*; *bk. aşevleri*) Kimsesiz çocuk yurdu (Çelik, 2011: 28)

Bakir: (< *Ar. bākir*) Cinsel ilişkide bulunmamış erkek (TS, 2011: 239)

Bakire: (< *Ar. bākire*) Cinsel ilişkide bulunmamış kız (TS, 2011: 239)

Bakirelik: (< *Ar. bākire* + *T. -lik*) Bakire olma durumu (TS, 2011: 239)

Baklayemez: (< *Ar. bāḳilā* + *T. yemez* < *ye-*; *ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 81)

Baklayı yut-: (< *Ar. bāḳilā* + *T. -yı* + *T. *yūt-*; Clauson, 1972: 885; Gülensoy II, 2007: 1182; < *yuw-* 'yuvarlamak' fiilinden +*ıt-* ekiyle mecazî bir türev olarak düşünülebilir; Nişanyan, 2009: 681) Aşermek (Örnek, 1979: 73)

Bâkûretü'l-hayât: (< *Ar. bākūre* + *Ar. ḥayāt*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 69)

Bal: (< *T. bal*; Gülensoy I, 2007: 106; < Bir Hint-Avrupa dilinden alınmış olabilir; karş. *Lat. mel* ~ *Sansk. madhu*; Clauson, 1972: 330; Tietze I, 2002: 193; < karş.

Moğ. bal; Nişanyan, 2009: 52; < kökeni belirsiz; Eren, 1999: 34) 1. Küçük kız çocuğu 2. Erkek kardeş 3. Kardeş (DS I: 495)

Bal memesi: (< *bal*; *bk. bal* + *çoc. dil. meme* + *T. -si*) Emzik (Örnek, 1979: 170)

Bala / bale: (< *T. bala*; Gülensoy I, 2007: 107; < çocuk dilinden alınmış olmalı; Nişanyan, 2009: 52;< Ch. Symeonidis *Yun. pallákin* kelimesine bağlamaya çalışır ama Tietze bunun birkaç sebepten dolayı imkansız olduğunu belirtir; Tietze I, 2002: 193) 1. Anne karnındaki çocuk (Toparlı, 1992: 506) 2. Çocuk, yavru, küçücük 3. Oğlan çocuğu (DS I: 496)

Bala-çağa: (< *T. bala*; *bk. bala* + *Çağ. çaka*; karş. *Moğ. çaka*; Räsänen, 1969: 95-96; Tietze I, 2002: 394; < **çağa* < *çāka* ~ *Moğ. çaka*; Gülensoy I, 2007: 210; < *Moğ.*; Paçacıoğlu, 2006: 125) Çoluk çocuk (Özkan, 1997: 140)

Bala tap-: (< *T. bala*; *bk. bala* + *T. tap-*; Clauson, 1972: 435; Nişanyan, 2009: 604; Gülensoy II, 2007: 858) Dünyaya gelmek (Karamanlıoğlu, 1989: 144)

Balabaç: (< *T. bala* + ? *baç*) Çocuk oyunu (Onur, 2005: 494)

Balaban / balaman: (< *T. *bāla+man*; Gülensoy I, 2007: 107; < *T. bala* + ? karş. *Kırg. balapan*; < *Far. bālābān*; Räsänen, 1969; 59) Şişman, gürbüz çocuk (DS I: 496)

Balaca: (< *T. balaca* < *bala*; *bk. bala*) Çocuk, yavru, küçücük (DS I: 496)

Balacan: (< *T. balacan* < *bala*; *bk. bala*) Şişman, gürbüz çocuk (DS I: 496)

Balaçuḳ: (< *T. balacık* < *bala*; *bk. bala*) Tecrübesiz genç kız (Grønbech, 1942: 48)

Balak / balaḫ / palak: (< *T. balak* < *bala*; *bk. bala*) 1. Çocuk, yavru, küçücük (DS I: 496) 2. Temiz, beyaz tenli kız 3. Tombul çocuk (DS V: 3384)

Balala-: (< *T. balala-* < *bala*; *bk. bala*) Doğurmak (Toparlı, 2007: 23)

Balam: (< *T. balam* < *bala*; *bk. bala*) Erkek kardeş (DS I: 495)

Balanın balası: (< *T. balanın* < *bala*; *bk. bala* + *balası* < *bala*) Torun (Kemaloğlu, 2012: 73)

Balar-: (< *T. balar-* < *bala*; *bk. bala*) Büyümek, yetişmek, canlanmak (DS I: 499)

Balasır: (< *T. bala* + ? *sır*) Şişman, gürbüz çocuk (Elhan, 2004: 24)

Baldır ḳız: (< *T. baldır* < *ET. baltır*; Clauson, 1972: 334; Tietze I, 2002: 195; < *baltur* **balt+ur*; Gülensoy I, 2007: 108-109; < *ET. bal-* + ? < *ba-l*; Nişanyan, 2009: 53 + *T. kız*; *bk. açık kız*) Üvey kız (DLT I: 456)

Baldır oġul: (< *T. baldır*; *bk. baldır* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Üvey oğul (DLT I: 456)

Balgam: (< *Ar. balġam*) Yapışkan, peynirsi ve iplik gibi uzanan, çocuğun ağzını, yemek borusunu, midesini ve bağırsaklarını tutan, çocukta bulantı, kusma ve hıçkırığa sebep olan sıvı (Acıduman ve Arda, 2011: 124)

Balgam sıtması: (< *Ar. balġam* + *T. sıtması* < *ısı-t-ma*; Gülensoy II, 2007: *773* < *ısıt-*; Nişanyan, 2009: 556) Sıtmanın bir türü (Kara, 2008: 52)

Bālıġ: (< *Ar. bāliġ*) Ergenlik çağına ulaşmış (Yelten, 1998: 315)

Bālıḫcı: (< *T. bağırıkçı* < *bağır-*; *bk. bağırgan*) Vara yoğa ağlayan çocuk (Bayraktar, 2000: 293)

Balık balık: (< *T. balık+balık* < **AT. bālık*; Nişanyan2009: 53) Mendil kapmaca oyunu (Özhan, 2005: 30)

Baliciler: (< *bally*; ticaret markasından; Tietze I, 2002: 198 + *T. -ciler*) Sokakta yaşayan çocuklar (Sayıta, 2008: 180)

Bāliġ ol- / bālıġ ol: (< *Ar. bāliġ* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Büluğa ermek (Ata, 1997: 236) (Yelten, 1998: 315)

Bāliġ olmış ol-: (< *Ar. bāliġ* + *T. olmuş* < *ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-* + *ol-*) Büluğa ermek, ergenlik yaşına gelmek (Akkuş, 1995: 279)

Bāliġa / bālıġa: (< *Ar. bāliġa*) 1. Büluğa ermiş kız (Toparlı, 1992: 325) (Toparlı, 2007: 23) 2. Yetişkin (Ata, 1997: 62)

Bāliġa ol-: (< *Ar. bāliġa* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Büluğa ermek (Bilgin, 1996: 130)

Ballan-: (< *T. ballan-* < *bal*; *bk. bal*) Geç kız, güzelleşmek (İleri, 2008: 267)

Ballı callı: (< *T. ballı* < *bal*; *bk. bal* + ? *cal* + *T. -lı*) Bir çeşit aşık oyunu (DS I: 509)

Ballı çerez (< *T. ballı* < *bal*; *bk. bal* + *Far. çaras*) Çocuk sahibi olmak isteyen kadınların bir kâse balın içerisine bulabildikleri bütün fındık, fıstık, badem vb. çerezleri koyarak yaptıkları macun (Arun, 2001: 27)

Balnene / balnine: (< *T. bal*; *bk. bal* + *çoc. dil. nene*; karş. *İng. nanny*; Nişanyan, 2009: 449; < *nene* ~ *nine* < **ne ne* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 606) 1. Anneannenin annesi (DS I: 510) 2. Anneanne, babaanne (DS I: 510)

Balon şişirtme: (< *Fr. ballon* + *T. şişirtme* < *ET. şış-* ~ *şiş-*; Gülensoy II, 2007: 846; < *şiş-* < *siş-* ~ *şiş-* ön sesteki */ş/* asimilasyon sonucudur, **sışış* biçiminden sadeleştirildiği düşünülebilir; Nişanyan, 2009: 593; < *sīş-*; Clauson, 1972; 857) Çocuğun eşinin gelmesinin gecikmesi durumunda kadına herhangi bir balonu şişirtme (Öger, 2003: 290)

Bâlû / balı: (< *Far. bālū*) 1. Ana baba bir kardeş, birader (Develliogğlu, 2008: 70) 2. Büyük kardeş (DS I: 504)

Balu balu: (< *T.*) Ninni (DLT III: 232)

Bambıl bambıl: (< *bambıl*+*bambıl*; *bk. akbambalak*) Tombul çocuk (DS I: 513)

Bambılböce: (< *bambıl*; *bk. akbambalak* + *T. böcek* < *ET. bög*+*çak*; Nişanyan, 2009; 79 < *bög*+*çek*; Räsänen, 1969: 83; Gülensoy I, 2007: 169) Tombul, şişman, gürbüz çocuk (DS I: 513)

Bambi: (< ? *Fr. bambou* ya da *İng. bamboo* muhtemelen Malezya'da konuşulan dilden; Tietze I, 2002: 200) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 151)

Bambu-kamış baston: (< *bambou*; *bk. bambi* + *T. kamış*; Clauson, 11972: 628; < *Uyg.* **kam*; Räsänen, 1969: 230; Gülensoy I, 2007: 457; < *Yun. kálamos*; Nişanyan, 2009. 294 + *İt. bastone*; karş. *Fr. baton*; Nişanyan, 2009: 58; < *İt. bastón*; Tietze I, 2002: 214) 1918 mütarekesinden sonra İstanbul gençleri arasında moda olan baston çeşidi (Koçu, 1969: 27)

Bambul / bambal / bambıl / pambul / pampal / pampul: (< *bambıl*; *bk. akbambalak*) Tombul, şişman, gürbüz çocuk (DS I: 513) (DS V: 3390)

Bamya: (< *Ar. bāmiya*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 151)

Bamya katliamı: (< *Ar. arg. bāmiya* + *Ar. ḳatl* + *ʿāmm* + *T. -ı*) Toplu sünnet düğünü (Bingölçe, 2001: 37)

Bañ: (< *T. ban* 'yans.') Çocuğun bağırması, ağlaması (DLT III: 355)

Bande bağı: (< *Fr. bande*; Tietze I, 2002: 201 + *T. bağı* < *bağ*; *al bağla-*) Beşikteki çocuğu sarmak için kullanılan ip (Demir ve Aydoğdu, 2009: 578)

Bandık / bandik (< *T. bandık* < *ban-*; Clauson, 19722: 348; < **ba-n-*; Gülensoy I, 2007: 111; < *ET. man-*; ön seste *b* > *m* dönüşümü olmuş; Nişanyan, 2009: 54) Çocuk ayakkabısı, patik (DS I: 519)

Banık- / bandık-: (< *T. banık-* < *ban-*; *bk. bandık-*) Çocuk, çok ağlamak (DS I: 517)

Bannaġ ġader pürtük: (< *T. parmak*; *bk. altı parmak* + *Ar. ḳadar* + *T. pürtük* < *pürt-* ~ *pırt-* 'yans. fiil' + *T. -ük*) Terbiyesizlik, ukalâlık eden çocuk (Bayraktar, 2000: 303)

Barak: (< *T. barak* < **bar+ak*; Gülensoy I, 2007: 112; < *ET. barak*; Clauson, 1972: 360; Tietze I, 2002: 203) Çocuk, yavru, küçük (Güneş ve Baybağ, 2006: 41)

Baramana: (< ?) Doğum münasebetiyle yapılan ziyaretler ve verilen hediyeler (Canalioğlu, 1991: 12)

Barartı: (< ?) Kırkları karışan aynı yaştaki çocuklar (DS I: 526)

Barbi: (< ?) Bebek çeşidi, çocuk oyuncağı (Onur, 2005: 466)

Barbunya: (< *Yun. arg. barbounia* ~ *İt. barbone* < *Lat. barba* ~ *HAvr.*bhardha*; Nişanyan, 2009: 56; < *İt. barbone*'den geldiği anlaşılıyor; Eren, 1999: 40) Öğrenci için en yüksek not (Aktunç, 1998: 53)

Bâr-dâr: (< *Far. bār-dār*) Gebe (Tulum, 2011: 366)

Bardabaş: (< *İt. vardabasso*; Tietze I, 2002: 205) Yaramaz, yerinde duramayan çocuk (Demir, 2001: 335)

Bardaklık: (< *T. bağırdaklık* < *bağır*; *bk. bağır eti*) Çocuğun düşmemesi için beşiğe veya salıncağa bağlanan enli kuşak (DS I: 478-479)

Barınak: (< *T. barınak* < *bar-*; Clauson, 1972: 207; < **bar-ın-ak*; Gülensoy I, 2007: 114; < ? *T.bark+ın-*; Nişanyan, 2009: 56; < *barın-*; Tietze I, 2002: 207) Kimsesiz çocukların barındıkları yer (Çelik, 2011: 28)

Barḳ: (< *T. bark*; Clauson, 1972: 359-360; Tietze I, 2002: 207; Gülensoy I, 2007: 114; < *ET. bar-ık*; Nişanyan, 2009: 57) Çoluk çocuk (Yelten, 1998: 298)

Barkıl çarkıl / barıl çarkul: (< *T. barkıl çarkıl* < *bark+çark* 'yans.' + *T. -ıl*) Büyük küçük, çoluk çocuk (DS I: 533)

Barkıt / barkut: (< *T. barkıt* < *bark-*; Paçacıoğlu, 2006: 64) 1. Küçük çocukları korkutmak için söylenen hayalî yaratık, öcü, umacı (DS I: 533) 2. Zarla oynanan bir çeşit ütmeli oyun (Özhan, 2005: 31)

Barkıt sarkıt-: (< *T. barkıt* < *bark-*; *bk. barkıt* + *T. sarkıt-* < *sark-*; Clauson, 1972: 849; *sar-k-*; Gülensoy II, 2007: 738; < *T. sal-ık-*; *l* > *r* evrimi ilgi çekicidir; Nişanyan, 2009: 538) Kış geceleri, bacadan şaka amaçlı bir şey sarkıtmak (DS I: 533-534)

Bart baş: (< *T. bert* < *ET. bert-*; Clauson, 1972: 358; Tietze I, 2002: 248; < **ber-t-*; Gülensoy I, 2007: 133; Nişanyan, 2009: 67 + *T. baş*; *bk. baharı başına vur-*) Çocukların başında çıkan baş ve bart (TRS I : 423)

Bas-: (< *T. bas-*; *bk. albasan*) Yürümeye yeni başlamak (TS, 2011: 262)

Basama: (< *T. basma* < *bas-*; *bk. albasan*) Çocuk yürütme arabası (DS I: 537)

Basık / basuk: (< *T. basık* < *bas-*; *bk. albasan*) 1. Yürümesi geciken çocuk 2. Türlü sebeplerle basıldığına inanılan ve bu yüzden hastalanan lohusa kadın (DS I: 539) 3. Nikâh kıyıldıktan sonra erkek ve kadının aynı anda nikâh masasına oturmaması durumunda ortaya çıkacağına inanılan durum. Bu yüzden yeni evlilerin yedi yıl çocuklarının olmayacağına inanılır (Canalioğlu, 1991: 85)

Basılma: (< *T. basılma* < *bas-*; *bk. albasan*) Yeni doğmuş bir çocuğun yanına et getirilirse ya da evinden başka bir yeni doğmuş çocuğun evine gidilirse, gidilen evin çocuğunda gerileme meydana getirdiğine inanılan hastalık (DS I: 540)

Basılmış: (< *T. basılmış* < *bas-*; *bk. albasan*) 1. Yürümesi geciken çocuk 2. Türlü sebeplerle basıldığına inanılan ve bu yüzden hastalanan lohusa kadın (DS I: 539)

Basıra: (< *Far. bāsire*) Sünnet derisi (Yıldırım, 2006: 457)

Baskı görme-: (< *T. baskı* < *bas-*; *bk. albasan* + *T. görme-* < *gör-*; *ana hâli görme*) İyi terbiye edilmemek (DS I: 543)

Baskılı sıkma: (< *T. baskılı* < *bas-*; *bk. albasan* + *T. sıkma* < *sık-*; Clauson, 1972: 804; Nişanyan, 2009: 554; < *sī-k-*; Gülensoy II, 2007: 766) Çocuklara giydirilen sıkmalara üzerlerindeki süslemenin çeşidine göre verilen ad (Koç, 2000: 128)

Baskın / basḫun: (< *T. baskın* < *bas-*; *bk. albasan*) 1. Cin ve periler tarafından tutulduğu sanılan sıska, cılız çocuk (DS I: 543) 2. Bebeğin babası, lohusanın odasına ilk girdiğinde bebek, babasının omuzlarına bastırılmazsa bebeğin yakalanacağı düşünülen hastalık (Bolçay, 2011: 592) 3. Yürümesi geciken çocuk 4. Türlü sebeplerle basıldığına inanılan ve bu yüzden hastalanan lohusa kadın (DS I: 539)

Baskınlık: (< *T. baskınlık* < *bas-*; *bk. albasan*) Lohusa kadın ya da çocuğun kırk basmasına uğraması durumu (Kabataş, 2006: 35)

Baskısız: (< *T. baskısız* < *bas-*; *bk. albasan*) Terbiyesiz, ukâla çocuk (Elhan, 2004: 26)

Baslan: (< *T. basılan* < *bas-*; *bk. albasan*) 1. Yürümesi geciken çocuk 2. Türlü sebeplerle basıldığına inanılan ve bu yüzden hastalanan lohusa kadın (DS I: 539)

Bastancak: (< *T. bastancak* < *bas-*; *bk. albasan*) Küçük çocukların ayakta durabilmeleri için yapılan kafes (DS I: 546)

Bastığı yeri bilme-: (< *T. bastığı* < *bas-*; *bk. albasan* + *T. yeri* < *yer*; *bk. ayıp yer* + *T. bilme-* < *bil-*; *bk. adli bildirim*) Gençlik heyecanı ile ölçüsüz, aşırı davranışlarda bulunmak (Aksoy, 1976: 507)

Bastırık: (< *T. bastırık* < *bas-*; *bk.albası*) Sıkı terbiye, baskı ve disiplin (DS I: 547)

Basuk darmanı: (< *T. basık* < *bas-*; *bk. albasan* + *T. darmanı* < *tar-*; Nişanyan, 2009: 120) 1. Büyü yüzünden yürüyemeyen çocuk 2. Yürümesi geciken çocuğun ayaklarına bağlanan bağı, cami kapısında kestirmek gibi uygulamalara verilen ad 3. Hastalanan lohusaya kurşun döktürmek (DS I: 549)

Baş: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-*) Bir çeşit bilye oyunu (Özdemir II, 2006: 37)

Baş al-: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Kur'andan bir cüz bitirince çocuğun başından başlığını kapıp babasına, annesine ya da aileden büyüklerine götürmek, bahşiş almak (Elhan, 2004: 27)

Baş bağla-: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. bağla-* < *bağ*; *al bağla-*) Kırda yemek pişirip yemek (DS I: 554)

Baş bart / baş bört: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. bart* < *bert*; *bk. bart baş*) Çocukların başında çıkan baş ve bart (TRS I: 423)

Baş baş: (< *çoc. dil.*) Allah'a ısmarladık anlamında, çocukların ellerini başlarına götürmeleri için söylenen söz (TS, 2011: 271)

Baş büyümesi: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. büyümesi* < *büyü-* *ET. bedü-*; Clauson, 1972: 299; Tietze I, 2002: 313; Nişanyan, 2009: 85; Gülensoy I, 2007: 197) Bebeğin doğumdan sonra başının diğer uzuvlarına göre orantısız gelişimi (Şafak, 2010: 255)

Baş hakkı: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *Ar. ḥaḳḳ* + *T. -ı*) Çocuğun doğumunun yedinci günü saçının kesilmesi, bir kurban alınarak başı hakkı için Allah'a kurban edilmesi (Teke, 2005: 119)

Baş kap-: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. kap-*; Gülensoy I, 2007: 459; Nişanyan, 2009: 298; Clauson, 1972: 580) Kur'andan bir cüz bitiren çocuk, başından başlığını kapıp babasına, annesine ya da aileden büyüklerine götürmek, bahşiş almak (Elhan, 2004: 27)

Baş kesip kan dökme: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. kesip* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi* + *T. kan* < *kān*; Gülensoy I, 2007: 457; Nişanyan, 2009: 295 + *T. dökme* < *dök-* < *tök-*; Clauson, 1972: 477; Tietze I, 2002: 584; Gülensoy I, 2007: 301; Nişanyan, 2009: 143) Çocuğa ad verme şartı, bir hayvanın başını kesip kanını dökme (Ergin, 1997: 118)

Baş suyu: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. suyu* < *su* < *ET. suv*; Clauson, 1972: 783; Nişanyan, 2009: 573; < *T. su* < *suğ* < *suv* < *suw*; Gülensoy II, 2007: 811) Doğumdan biraz önce gelen kanlı su (DS I: 565)

Baş tapıncağı: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. tapıncağı* < *tap-*; Nişanyan, 2009: 604; Clauson, 1972: 441; < **tap-ın-* [*c* türeme ünsüzü]+*ak*; Gülensoy II, 2007: 858) Çocuğun yaptıklarıyla daima başa kakılması, üzüntü vermesi, yüz karası olması (DS I: 566)

Baş yuğma: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. yuğma* < *yu-* < **yū-*; Gülensoy II, 2007: 1169) Törenle çocuğu tıraş etme (Erden, 1997: 130)

Başa çık-: (< *T. başa* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Kur'andan bir cüz bitiren çocuk, başından başlığını kapıp babasına, annesine ya da aileden büyüklerine götürmek, bahşiş almak (Elhan, 2004: 27)

Başa çıkart-: (< *T. başa* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. çıkart-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Çocuğu şımartmak (TRS I: 417)

Başa çiçek tak-: (< *T. başa* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. çiçek* < *ET. çeç-* (< *seç-*) *-ek*; Gülensoy I, 2007: 240; < *ET. çėçek*; Clauson, 1972: 400-401; Tietze I, 2002: 447; < *çiçek / şişek*; Nişanyan, 2009: 110; < *seç-* > *çeç-* şeklindeki Ramstedt'in görüşünü Hasan Eren destekler; Eren, 1999: 92 + *T. tak-*; *bk. altın takma*) Tanzimat'tan önceki devirlerde delikanlıların süs unsuru (Koçu, 1969: 28)

Başa eriş-: (< *T. başa* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. eriş-*; Clauson, 1972: 239; Tietze I, 2002: 668; < *ėr-*; Gülensoy I, 2007: 338) Kız ya da erkek, evlenilecek çağa gelmek (DS I: 550)

Başa yetiş-: (< *T. başa* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. yetiş-* < *ET. yėt-*; Clauson, 1972: 894; Nişanyan, 2009: 676; Gülensoy II, 2007: 1131) Kız ya da erkek, evlenilecek çağa gelmek (DS I: 550)

Başağı: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. ağı*; *bk. ağı bardağı*) Baştan çıkmış, söz, nasihat dinlemeyen, terbiyesiz çocuk (DS I: 550)

Başangı: (< ? *T.*) Söz dinlemez, utanmaz kız (DS VI: 4448)

Başbuğ: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. buğ*; kelimenin kökü *buġ* ve *buġra* kelimelerinde aranmalıdır; Gülensoy I, 2007: 119; < *ET. bogra / bugra*; Nişanyan, 2009: 59; < *baş* + *boğ / buğ* < ? *Bulg. bog* 'tanrı'; Tietze I, 2002: 216) Yaramaz çocuk (DS I: 555)

Başı bozuk: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. bozuk* < *boz- bk. ağız bozukluğu*) Aşeren kadın (Yaşar, 2008: 47)

Başı bulanık: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. bulanık* < *bulġan-*; Clauson, 1972: 337; Tietze I, 2002: 327; Gülensoy I, 2007: 180; Nişanyan, 2009: 82) Aşeren kadın (Yaşar, 2008: 47)

Başı döngün: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. döngün* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Aşeren kadın (Yaşar, 2008: 47)

Başı kabak: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. kabak*; *bk. akkabak*) Yeni doğmuş bebeğin başı (Özdemir, 1994: 63)

Başı kel: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *Far. kal*) 1. Gebe kadın (Öger, 2003: 288) 2. Aşeren kadın (Yaşar, 2008: 47)

Başı kurtul-: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. kurtul-*; *ET.* < *kutrul-* < ? *kutur-ıl-*; Nişanyan, 2009: 356; < *ḳurtġar-*; Clauson, 1972: 647; < *ḳurtul-*, *ḳutrul-* ~ *hutrul-* ~ *OT. ḳutul-*; Gülensoy I, 2007: 576) Çocuk doğurmak (DS I: 559)

Başı yortusuna: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. yortusuna* < *yort-*; Gülensoy II, 2007: 1163; < *yoru-*; Nişanyan, 2009: 679) Kendi bildiği doğrultusunda hareket eden (DS I: 561)

Başıboş çocuklar: (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. boş*; Clauson, 1972: 376; Tietze I, 2002: 302; Nişanyan, 2009: 78; < **bōş*; Gülensoy I, 2007:

162 + *T. çocuklar* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 121)

Başına baydak: (< *T. başına* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. baydak* < *OT. bayrak* ~ *batrak* < *batır-ak* [> *batrak* > *badrak* > *baδrak* > *bayrak*] Gülensoy I, 2007: 122; < *Ar. bayḏaḳ* < *Pehl. payādak*; Tietze I, 2002: 222; < Eren, Räsänen'in *bayrak* ve *baydak* kelimelerini birleştirmesinin yanlış olduğunu belirtir; Eren, 1999: 44) Kendi bildiğinden şaşmayan, başına buyruk (DS I: 559)

Başına piyade: (< *T. başına* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *Far. piyāde*) Kendi bildiğinden şaşmayan, başına buyruk (DS I: 559)

Başında kavak yeli es-: (< *T. başında* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. kavak* < *kabak*; Räsänen, 1969: 215; < *kav+ak*; Eren, 1999: 219; Gülensoy I, 2007: 477; < *Far. kāvak*; Nişanyan, 2009: 310 + *T. yeli* < *yel* < *ET. yėl*; Clauson, 1972: 916; Gülensoy II, 2007: 1111; < *yėl-* fiiliyle yapısal ilişkisi belirsizdir; Nişanyan, 2009: 675 + *T. es-*; Clauson, 1972: 240-241; Tietze I, 2002: 671; Nişanyan, 2009: 169; Gülensoy I, 2007: 340) Yükümlülük duygusundan uzak, zevk ve eğlence peşinde koşmak (Aksoy, 1976: 513)

Başını yiñeme-: (< *T. başını* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. yeneme-* < *yen-*; *bk. aḫlını yiñeme-*) Aşırı derecede hareketli olmak, yaramazlık yapmak (Bayraktar, 2000: 305)

Başka çıkar-: (< *T. baş+ka*; Gülensoy I, 2007: 119; Nişanyan, 2009: 59; Räsänen, 1969: 65; Tietze I, 2002: 216 + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Öğrenciyi yetiştirip usta hâline getirerek, kendi başına iş yapması için ayırmak (TRS I: 442)

Başka kıl-: (< *T. başka*; *bk. başka çıkar-* + *T. kıl-*; Clauson, 1972: 616; Nişanyan, 2009: 322; Gülensoy I, 2007: 507) Öğrenciyi yetiştirip usta hâline getirerek kendi başına iş yapması için ayırmak (TRS I: 442)

Başkan bul-: (< *T. başkan* < *baş+kan*; Gülensoy I, 2007: 120; < ? *ET. başgan* biçimi *TT.* **başan* şeklini verir; +*gan* takısının işlevi açık değildir; Nişanyan, 2009: 59 + *T. bul-*; Clauson, 1972: 332; Tietze I, 2002: 321; Nişanyan, 2009: 82;

< *T. bul-* = *Moğ. buli-*; Gülensoy I, 2007: 179) Şaşırtma türü bir oyun (Özhan, 2005: 32)

Başlala: (< *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *Far. lālā*) Şehzadenin eğitiminde görev alan yaşlı mürebbiye (Türkoğlu, 1997: 108)

Başlat-: (< *T. başlat-* < *baş*; Clauson, 1972: 381-382; Tietze I, 2002: 217; Nişanyan, 2009: 59; Gülensoy I, 2007: 120) Çocuğu mektebe vermek (Yavuzarslan, 2010: 108)

Başlık: (< *T. başlık* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) 1. Bebek başlığı (Yaşar, 2008: 66) 2. Çocukların ergenlik dönemiyle birlikte kullandıkları kıyafet (Kabataş, 2006: 31) 3. Maşallah işlemeli, genellikle mavi olan sünnet kıyafeti (Kurt, 2012: 216)

Başrak: (< *T. başrak* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Çoluk çocuğu olmayan, tek başına yaşayan kişi (Toparlı, 2007: 25)

Başsız: (< *T. başsız* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Babası olmayan çocuk (DS VI: 4450)

Baştak / başdak (< *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. tek*; Gülensoy II, 2007: 874; Nişanyan, 2009: 613) 1. Tek başına, yalnız, kimsesiz, çoluğu çocuğu olmayan kişi (DS I: 565) (Toparlı, Çögenli ve Yanık, 2000: 34) 2. Başıboş, yaramaz, haylaz çocuk (DS I: 565)

Baştan: (< *T. baştan* < *baş* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Bebeklerin bir elini başına kaldırarak selam vermesi (DS I: 566)

Baştan dönme: (< *T. baştan* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. dönme* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Dörder kişilik kümelerin birbirlerinin üzerinden takla atmak suretiyle oynadıkları bir oyun (DS I: 589)

Baştanayak: (< *T. baştan* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) İtaatsiz, söz dinlemeyen çocuk (DS I: 566)

Baştarda / basdarda / bastarda / baştar: (< *İt. bastarda*) Meşru olmayan çocuk, piç (DS I: 566)

Batçı: (< *T. batıcı* < *bat-*; *bk. adı batasıca*) Bir çocuk oyunu ve bu oyunda kullanılan ucu sivriltilmiş değnek (DS I: 570)

Batıbar: (< *T. batı* < *bat-*; *bk. adı batasıca* + ? *Far. bār*; Tietze I, 2002: 203) Su başında toplanan kızların suyla dolu bir kabın içerisine çiçek atıp kaderlerine bakarak oynadıkları bir oyun (DS I: 570)

Batlıma ağır: (< ? *T. batlıma* < *bat+man*; Gülensoy I, 2007: 11 + *T. ağır*; *bk. agırlıg*) Uslu, terbiyeli çocuk (DS I: 571)

Battal: (< *T. bat*; *bk. adı batasıca* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Değnekle oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 573)

Bav: (< *çoc. dil.*) 1. Yok 2. Korkunç hayvan (DS I: 573)

Bavulla: (< ?; Tietze I, 2002: 260) Abla (DS I: 666)

Bayburt çalkaması: (< *öz. is. Bayburt* + *T. çalkaması* < *çalka-*; < *çal-*; Tietze I, 2002: 402; < *çalık+a-* < *çal-ık*; Nişanyan, 2009: 103; < *çal-ka-ma*; Gülensoy I, 2007: 215) Tuzsuz yağ ile kavrulmuş unu, ezilmiş fındık ve şekerle karıştırarak yapılan ve küçük çocuklara kuvvetlenmeleri, beslenmeleri için her gün azar azar yedirilen yiyecek (DS I: 579)

Bayda: (< ?) Çocukların yaptığı bir iki kişilik, altı düz küçük kayık (DS I: 579)

Baydanlan-: (< *T. baydanlan-* < ? *baydan*) Şımarmak (DS I: 579)

Bayılma: (< *T. bayılma* < *bay-*; Tietze I, 2002: 222; Gülensoy I, 2007: 122; < **bay-* biçimine eski kaynaklarda rastlanmamıştır; Nişanyan, 2009: 60) Çocuktaki sara hastalığı (Şafak, 2010: 256)

Baylak: (< *T. baylak* < *bay-la-k*; Gülensoy I, 2007: 123) Şımarık, yaramaz, terbiyesiz çocuk (DS I: 581)

Baylan: (< *T. baylan* < *bay-la-n*; Gülensoy I, 2007: 123; < ?; Tietze I, 2002: 223) Şımarık, yüzsüz çocuk (DS I: 581)

Bayram çocuğu: (< *T. baδram*; Gülensoy I, 2007: 124; < *Far. bađrām*; Clauson, 1972: 308; < *T. bađram*; Doerfer II, 1965: 384-385; Tietze I, 2002: 223; < *OFar. paδrām / Sogd. patrām İr.*pati- + *rāma- = Sansk rāma*; Nişanyan, 2009: 60 + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) 1. Bayram dolayısıyla süslenmiş, donatılmış, sevinçli çocuk 2. Bayram günü doğmuş çocuk (Hazar, 2007: 256)

Bayram köçeği: (< *bayram*; *bk. bayram çocuğu* + *T. köçeği* < *köçek* < *köç-ek*; Gülensoy I, 2007: 550; < ~ *Far. kūçak*; Türkçe *küçük* sözcüğünün Farsça telaffuza uydurulmuş biçimi iken özel bir anlam kazanmıştır; Nişanyan, 2009: 346) Arefe günü yeni elbiselerini giyip dışarı çıkan çocuklar için alay yollu kullanılan bir söz (Onur, 2005: 411)

Bayramçalık: (< *bayramcalık* < *bayram*; *bk. bayram çocuğu*) Bayramlarda çocuklara verilen yemiş vb. hediyeler (DS I: 584)

Bayramlık: (< *bayramlık* < *bayram*; *bk. bayram çocuğu*) Bayram günlerinde çocukların giydiği kıyafet (Koçu, 1969: 30)

Bazar uşağı: (< *Far. bāzār* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Gözü açık, alışverişe aklı eren çocuk (DS I: 586)

Bâzîc: (< *Far. bāziçe*) Çocukların beşiğinde asılan boncuk (TRS V: 2929)

Bazlambaç / bazlanbaç / bozlambaç: (< *T. bazlambaç* < *baz* 'yans.'+ *la(m)-ba(ç)*; Gülensoy I, 2007: 125) Birdirbir de denilen bir çocuk oyunu (DS I: 589) (DS I: 752)

Bazrend: (< ?) Önlük, çoçuk göğüslüğü (Cora, 2007: 330)

Be: (< *çoc. dil.*) Dokunulmaması gereken, pis şey (DS VI: 4452)

Beatle kesimi saç modası: (< *öz. is. Beatle* + *T. kesimi* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi* + *T. saç*; *bk. anne saçı* + *İt. moda* + *T. -sı*) 1963-1965 yılları arasında İngiltere'den bütün dünyaya yayılmış; büluğ çağına henüz girmiş, asi, çılgın, gençler arasında bir dönem moda olmuş saç tarzı (Koçu, 1969: 32)

Bebe / bébe / beve: (< *çoc. dil. bebe*; *bk. alafranganın bebesi*) 1. Yeni doğmuş çocuk; iki yaşına kadar olan çocuk (Akça, 2012: 209) (Yıldırım, 2006: 458) 2. Taneli yiyecek maddeleri 3. Fortlu, fortsuz çocuk ayakkabısı (DS I: 590)

Bebe belik / bebe benik: (< *çoc. dil. bebe* + *T. belik* < *böl-ük*; Gülensoy I, 2007: 130; Eren, 1999: 47; Tietze I, 2002: 237) Büyük küçük çocuk topluluğu (DS I: 590)

Bebe görme: (< *çoc. dil. bebe* + *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuğu doğanları hediye götürerek ziyaret etme (Yüksel, 2007: 111)

Bebe görmesi: (< *çoc. dil. bebe* + *T. görmesi* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuğu olanlara hediye götürerek yapılan ziyaret (Örnek, 1979: 177)

Bebe görmeye gitme: (< *çoc. dil. bebe* + *T. görmeye* < *gör-*; *bk. ana hâli görme* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk doğduktan sonra hediye götürerek yapılan kutlama (Yüksel, 2007: 111)

Bebe şebe: (< *çoc. dil. bebe* + *T. şebek* < *OT. *şeb+ek*; Gülensoy II, 2007: 841) Küçük çocuk topluluğunu küçümseme amaçlı kullanılan bir söz (Bayraktar, 2000: 305)

Bebe şebe işi: (< *çoc. dil. bebe* + *şebe*; *bk. bebe şebe* + *T. işi* < *iş*; Gülensoy I, 200: 440) Çocukların yaptığı işi örtbas etmek ve özür dilemek için kullanılan bir söz (Bayraktar, 2000: 305)

Bebe toprağı: (< *çoc. dil. bebe* + *T. toprak* < *topur+ak*; Eren, 1999: 412; < *topra-*; Clauson, 1972: 443; < *top+rak*; Doerfer II, 1965: 596; < *ET. topur-ak*; Nişanyan, 2009: 631; < *topur+a-k*; Gülensoy II, 2007: 914) Bebeklerin bacak aralarına konan kavrulmuş toprak (DS I: 590)

Bebe torbası: (< *çoc. dil. bebe* + *T. torbası* < *torba* < **tōr+ba(ġ)*; Gülensoy II, 2007: 918; < *Far. tōbra* < *Hint. tōbra*; Eren, 1999: 414; < ~ *Far. tōbra* = *OFar. tōbrak*; Nişanyan, 2009: 631) Kundağa sarılmış bebeğin taşındığı, kenarları püsküllü torba (Dede, 1978: 156)

Bebeğe gitme: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -ke* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk doğduktan sonra kutlama ziyareti (Yüksel, 2007: 111)

Bebeğin tuzlanması: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -kin* + *T. tuzlanması* < *tuz* < *tūz*; Gülensoy II, 2007: 940; < *karş. Moğ. dabusun*; Nişanyan, 2009: 640; < *tūŕ*; Räsänen, 1969: 502) Çocuğun bütün gövdesine un durumuna getirilmiş tuzun sürülmesi ve ovalanması işlemi (Güzelbey, 1982: 25)

Bebek / bebeg / bebük / böbek / böbü / böbük / pövek: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) 1. Yeni doğmuş çocuk, iki yaşına kadar olan çocuk, bebek (Akça, 2012: 209) (DS I: 754) (DS V: 3483) 2. Kızların üç yaşından itibaren oynamaya

başladıkları, oyunda bebeklere giydirilen bütün giysilerin çocuklar tarafından dikildiği bir oyun (Yaşar, 2008: 326) 3. Çocuk (DS I: 591)

Bebek başlığı: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. başlığı* < *başlık* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Kutnu veya kadife kumaştan dikilen, kenarları süpürge oyası ile örülmüş bir çeşit başlık (Dede, 1978: 156)

Bebek bekle-: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. bekle-* < *bek+le-*; Nişanyan, 2009: 63; Gülensoy I, 2007: 127; Tietze I, 2002: 234) Hamile olmak (Gecekuşu, 2006: 92)

Bebek çeyizi: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *Ar. cihāz* + *T. -ı*) Gebelik boyunca hamile kadın ve ailesinin bebek için hazırladığı çeyiz (Yaşar, 2008: 67)

Bebek gezmesi: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. gezmesi* < *gez-* < *ET. kez-*; Clauson, 1972: 757; Tietze II, 2009: 143; Nişanyan, 2009: 208: Gülensoy I, 2007: 369) Kırk gün dolunca anne ve bebeğin akrabalara yaptıkları gezi (Yaşar, 2008: 175)

Bebek görme: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuğu doğanlara hediye götürerek yapılan ziyaret (Yüksel, 2007: 111)

Bebek görümlülüğü: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. görümlüğü* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Lohusa kadına yakın akrabaları ve tanıdıkları tarafından yapılan kutlama ziyareti (Yaşar, 2008: 76)

Bebek kaftanı: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *Ar. ḳafṭān / ḳaftān* + *T. -ı*; Nişanyan, 2009: 289; < *kaftan* < **kap+tōn*; Gülensoy I, 2007: 451) Padişah çocuklarının giydiği kaftan (Tezcan, 2006: 77)

Bebek karyolası: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *İt. carriola* + *T. -sı*) Bebek yatağı (Tezcan, 2006: 69)

Bebek kutlama: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. kutlama* < *ET. kut*; Clauson, 1972: 594; Nişanyan, 2009: 357; < **ḳu-t*; Gülensoy I, 2007: 581) Çocuk görme (Örnek, 1979: 177)

Bebek oyunu: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çocukların gerçek anne gibi, el yapımı bez bebekleri besleyip uyuttukları bir oyun (Özdemir, II 2006: 149)

Bebek ölümü: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *T. ölümü* < *öl-*; Clauson, 1972: 125; Gülensoy II, 2007: 661; Nişanyan, 2009: 467) 0-2 yaş grubunda bulunan çocukların çeşitli hastalıklardan dolayı ölümü (TS, 2011: 291)

Bebeli: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -li*) Çocuğu olan kadın (Örnek, 1979: 73)

Bebey: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -y*) Kırk günlük çocuk, bebek (DS I: 590)

Bebil: (< *T. bebil* < *beb* 'yans.' + *T. -il*) Nazlı çocuk (DS I: 590)

Bebil bebil: (< *bebil*+*bebil* < *beb* 'yans.' + *T. -il*) Tombul tombul, etine dolgun bebek (DS I: 590)

Bebillen-: (< *T. bebillen-* < *beb* 'yans.' + *T. illen-*) Bebek için büyümek (DS I: 590)

Bebiş: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -ş*) Bebek (Hazar, 2007: 256)

Bec: (< *çoc. dil.*) Cep (DS VI: 4452)

Becbece: (< *Ar.*) Çocuk avutmak için yapılan gürültü (Devellioğlu, 2008: 75)

Beceka / beceke: (< ?) Saygısız, yaramaz (Elhan, 2004: 29)

Becikla-: (< *T. becikle-* < *bec* 'yans.'+ *T. ikle-*) Mızıkçılık etmek (DS I: 592)

Beççe: (< *Far.*) Üç yaşından sekiz yaşına kadar olan çocuk (Onur, 2005: 63)

Beççe-i nev (< *Far. beççe* + *Far. nev*) Yeni doğmuş çocuk (Devellioğlu, 2008: 75)

Beçe-dâr: (< *Far. beçe-dār*) Hamile, gebe (Devellioğlu, 2008: 75)

Beçel: (< *T. beçel*; Paçacıoğlu, 2006: 73) Sünnet edilmiş kadın (DLT I: 392)

Beçin: (< *Far. būzina*) Çocuk (DS I: 593)

Bed'-i besmele: (< *Ar. bed* + *Ar. besmele*) Okula başlama töreni (Devellioğlu, 2008: 75)

Bed'-i besmele cemiyeti: (< *Ar. bed* + *Ar. besmele* + *Ar. cemiyyet* + *T. -i*) Osmanlıda okula başlama töreni (Taşkın, 2008: 346)

Beden-kâr: (< *Ar. beden* + *Far. kār*) Kibar, zengin tabakanın gençleri arasında bir dönem giyilen kısa etekli kürk (Koçu, 1969: 31)

Beden-nur: (< *Ar. beden* + *Ar. nūr*) Kibar, zengin tabakanın gençleri arasında bir dönem giyilen kısa etekli bir samur kürk (Koçu, 1969: 31)

Bedü-: (< *T. büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Büyümek (DLT III: 259)

Beg oglanı: (< *T. bey* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Şehzade (Kanar, 2011: 106)

Begi: (< ?) Baba, amca (DS I: 597)

Behkele: (< *Ar.*) Narin, ince ve güzel vücutlu kız (Devellioğlu, 2008: 80)

Behken: (< *Ar.*) Güzel ve gösterişli genç erkek (Devellioğlu, 2008: 80)

Behnev: (< ?) Üvey baba (Cora, 2007: 253)

Bekāret / bikāret: (< *Ar.*) Kızlık (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 277) (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 291)

Bekāret al-: (< *Ar. bekāret* + *T. al-*; *aba alması*) Kız bozmak (Tulum, 2011: 392)

Bekâret kontrolü: (< *Ar. bekāret* + *Fr. contrôle* + *T. -ü*) Kızlık zarının yırtılmış olup olmadığının genital muayene ile saptanması (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Bekāretni izālet ḳıl-: (< *Ar. bekāret* + *T. -ni* + *Ar. izālet* + *T. ḳıl-*; *bk. başka kıl-*) Bekâretini bozmak (Ünlü, 2012: 86)

Bekārlıḳ: (< *Ar. bekār* + *T. -lık*) Ergenlik (Tulum, 2011: 392)

Bekîl: (< *Ar. bekīl*) Yakışıklı, süslü delikanlı (Devellioğlu, 2008: 81)

Beklik / peklik: (< *T. beklik* < *bek*; karş. *berk*; Gülensoy I, 2007: 126; < *ET. bek*, TT'deki *pek* sözcüğünün Eski Türkçe varyantı; Nişanyan, 2009: 66; < *ET. berk*; Clauson, 1972: 361-362; Tietze I, 2002: 246) Kabızlık (Koç, 2010: 86)

Bekliyeg: (< ?) Bebek (İlaslan, 2006: 144)

Bekûrî: (< *Ar. bekūrī*) İlk doğan çocuk (Devellioğlu, 2008: 81)

Bekûriyyet: (< *Ar. bekūriyyet*) İlk evlatlık (Devellioğlu, 2008: 81)

Bel: (< ? *T.*) Çocuğun anne karnında boğulmasına sebep olan bir hastalık (DS I: 605)

Bel çek-: (< *T. bėl*; Clauson, 1972: 330; Tietze I, 2002: 234; Nişanyan, 2009: 63; Gülensoy I, 2007: 127 + *T. çek-*; *bk. bacak çekiştiren*) Çocuğu olmayan kadının belini çekmek (Yalçın, 2012: 25)

Belbağı / belbā / belbağa: (< *T. bel*; *bk. bel çek-* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. al bağla-*) 1. Bebeği belinden beşiğe, salıncağa bağlamaya yarayan bezden bağ 2. Çocuğun beşikten düşmemesi için bağlanan iki tarafı ipli kemer 3. Çocuğu sırtta taşırken, arkaya bağlamak için kullanılan, yünden dokunmuş dört beş cm eninde kuşak (DS I: 606)

Beldir beldir: (< *beldir+beldir* < *bel bel* tabirinin genişletilmiş şekli; Tietze I, 2002: 235; < *beldir+beldir* < *beld* 'yans' + *T. -ir*; Zülfikar1995: 172) Bebeğin gözünün canlı ve parlak olması (DS I: 608)

Bele: (< ?) 1. İki kardeş çocukları, kuzen 2. Teyze, hala (DS I: 608)

Bele-: (< *T.* < *bėle-*; Clauson, 1972: 332; Tietze I, 2002: 235; Nişanyan, 2009: 63; < *bėl+ e-*; Gülensoy I, 2007: 128) 1. Beşik sallamak (DS I: 611) 2. Çocuğu beşiğe bağlamak, yatırmak (DLT III: 270) 3. Çocuğu kundaklamak, sarmak (DS I: 610)

Bele bardak at-: (< *T. bele* < *bel*; *bk. bel çek-* + *T. bardak*; *bk. ağı bardağı* + *T. at-*; *bk. addır-*) Çocuk sahibi olabilmek için bele yapılan bir uygulama (Yalçın, 2012: 25)

Belek / belak / bele / beleg / belenk / bölek: (< *T. belek* < *bele-*; Tietze I, 2002: 235; Nişanyan, 2009: 63; < *bėl+e-k*; Gülensoy I, 2007: 128) 1. Bir çeşit çocuk beşiği 2. Beşiğe konulan çocuk yatağı 3. Kundak, çocuk bezi (DS I: 608-609) (DS I: 613)

Belek bağı: (< *T. belek*; *bk. belek* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Kundaklandıktan sonra vücudu birkaç kez dolamak suretiyle bağlanan bağ (Yüksel, 2007: 96)

Belek çapıdı / belek çapindi: (< *T. belek*; *bk. belek* + *T. çapudu* < *çaput*; *bk. al çabıdı*) Kundak, çocuk bezi (DS I: 608)

Belekle- / bölekle-: (< *T. belekle-* < *belek*; *bk. belek*) Çocuğu kundaklamak; beşiğe bağlayarak, sararak yatırmak (DS I: 610)

Bėlel-: (< *T. belel-* < *bėle-*; *bk. bele-*) Beşiğe bağlanmak, belenmek (DLT III: 196)

Belen: (< *T. beliñ*; Clauson, 1972: 343; Gülensoy I, 2007: 130; Eren, 1999: 47; Räsänen, 1969: 69) Havale denilen hastalık (DS I: 612)

Belen-: (< *T. belen-* < *bele-*; *bk. bele-*) 1. Bebek, kundağa sararak beşiğe yatırmak 2. Bebek, beşikte sallanmak (DS I: 613)

Belen ol-: (< *T. beliñ*; *bk. belen* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Havaleye tutulmak (DS I: 613)

Belenti: (< *T. belenti* < *bele-*; *bk. bele-*) Kundak (Örnek, 1979: 173)

Belere kal-: (< *T. belere* < **bėl+er-*; Gülensoy I, 2007: 129; < *beler-* = ? *T. bėlgür- / bėlür-*; Nişanyan, 2009: 63; < *belir-* fiilinin bir varyantı olabilir; Tietze I, 2002: 236 + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Çocuk, ağlarken nefes alamaz hâle gelmek (DS I: 614)

Belet-: (< *T. belet-* < *bele-*; *bk. bele-*) Kundaklatmak (TS, 2011: 299)

Belezek: (< *T. belezek* < *bel+ez+ek*; Çağbayır I, 2003: 537) Çocuğun uykusunun kaçması (DS I: 616)

Beli açık: (< *T. beli* < *bel*; *bk. bel çek-* + *T. açık* < *aç-*; *bk. açık*) Çocuğu olmayan kadın (Yaşar, 2008: 44)

Beli açıl-: (< *T. beli* < *bel*; *bk. bel çek-* + *T. açıl-* < *aç-*; *bk. açık*) Sık sık aybaşı olup çocuk tutamamak (DS I: 617)

Beli gevşek: (< *T. beli* < *bel*; *bk. bel çek-* + *T. gevşek* < *kevşe-k*; Clauson, 1972: 692; Tietze I, 2002: 141; < *kēb-şe-k*; Gülensoy I, 2007: 368; < *kevşe-* < *keviş+e-*; Nişanyan, 2009: 208) 1. Sık sık çocuk düşüren kadın (Öger, 2003: 287) 2. Yatağına işeyen çocuk (DS VI: 4455)

Belik bebek: (< *T. belik*; *bk. bebe belik* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) Çoluk çocuk, büyük küçük çocuk topluluğu (DS I: 590)

Belinden gel-: (< *T. belinden* < *bel*; *bk. bel çek-* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Evladı olmak (TRS I: 491)

Belinden in-: (< *T. belinden* < *bel*; *bk. bel çek-* + *T. in-* < *ET. ėn-*; Clauson, 1972: 168; Tietze I, 2002: 654; Nişanyan, 2009: 264; < **ēn-* Gülensoy I, 2007: 433) Birinin çocuğu olarak dünyaya gelmek (Aksoy, 1976: 522)

Belinle-: (< *T. belinle-* < *beliñ*; *bk. belen*) Havale hastalığına tutulmak (DS I: 613)

Belleñgeç: (< *T. belleñgeç* < *bel*; Gülensoy I, 2007: 130) Küçük çocukları yatırmak için yapılan salıncak (DS I: 622)

Bellim: (< ?) Bebek (DS I: 623)

Benāt: (< *Ar.*) Kızlar (Yelten, 1998: 404)

Benâtü'l-lahm: (< *Ar. benāt* + *Ar. laḥm*) Etli, semiz kızlar (Devellioğlu, 2008: 83)

Bencik: (< *T. bencik* < *ben* ~ *men*; Clauson, 1972: 346; Tietze I, 2002: 239; Gülensoy I, 2007: 131; Nişanyan, 2009: 64) Şımarık, fazla yüz bulmuş çocuk (DS I: 626)

Bengere: (< *Far.*) Çocukları uyutmak için söylenen ninni (Devellioğlu, 2008: 84)

Bengi et-: (< *T. bengi* < *bang* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 1013 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Ürkütmek, korkutmak (DS I: 628)

Bengildet-: (< *T. bengildet-* < *bang*; *bk. bengi et-*) Bebeği ağlatmak (DS I: 628)

Benilet- / benillet-: (< *T. benilet-* < *bang*; *bengi et-*) Ürkütmek, korkutmak (DS I: 628)

Bensele-: (< *T. bensele-* < *ben* 'yans.' + *T. sele-*) Ürkütmek, korkutmak (DS I: 628)

Benü'l-aḫyāf: (< *Ar. ben* + *Ar. aḫyāf*) Ana bir kardeş olan kimseler (Devellioğlu, 2008: 20)

Benü'l-allāt: (< *Ar. ben* + *Ar. allāt*) Baba bir olan erkek ve kız kardeş (Devellioğlu, 2008: 20)

Benziboz: < *T. benzi* < *beniz* < *beñiz* ~ *meñiz*; Clauson, 1972: 352; Tietze I, 2002: 241 + Nişanyan, 2009: 79; Gülensoy I, 2007: 132; < **bäñ*; Räsänen, 1969: 70 + *T. boz*; Clauson, 1972: 388-389; < karş. *Moğ. boro*; Tietze I, 2002: 306; < *AT.* **bor*; **bōz*; Gülensoy I, 2007: 165) Bir çeşit çocuk oyunu (DS I: 630)

Berāder-zāde: (< *Far. birāder-zāde*) Yeğen (erkek kardeşin çocuğu) (Li, 1999: 208)

Ber-bend: (< *Far.*) Ufak çocuğu annesinin sırtına bağlamaya yarayan göğüs kuşağı (Dağlı, 2007: 45)

Berbercilik: (< *Far. berber* + *T. -cilik*; < *İt. barbiere*; Tietze I, 2002: 243) Müşteriyi tıraş etme taklitleri yapılarak oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 34)

Berbirlen-: (< ? *T. berbirlen-* < *ber+bir* 'yans' + *T. len-*) Çocuk, bağırmak (DS I: 631)

Bere: (< *Far. bara*; Tietze I, 2002: 244) Bebek, erkek çocuk (DS I: 632)

Bereket töreni: (< *Ar. bereket* + *T. töreni* < *tören*; *bk. adım çöreği töreni*) İnsan neslinin devamını kolaylaştırması nedeniyle kimi bilginlerce sünnet için kullanılan ifade (Yaşar, 2008: 140)

Bereketsiz: (< *Ar. bereket* + *T. -siz*) Kısır kişi (Tulum, 2011: 403)

Berkend: (< *Far.*) Genç irisi (Devellioğlu, 2008: 88)

Bernâ: (< *Far. bernā*) Genç, delikanlı (Yavuzarslan, 2010: 123)

Bernâî: (< *Far. bernāī*) Gençlik, delikanlılık, toyluk (Devellioğlu, 2008: 89)

Ber-teng: (< *Far.*) 1. Küçük çocuğu anasının sırtına bağlamaya yarayan göğüs kuşağı (Devellioğlu, 2008: 89) 2. Beşik bağırdağı (TRS I: 371)

Berzûg: (< *Ar. berzūġ*) Etine dolgun delikanlı (Devellioğlu, 2008: 90)

Besere: (< *Ar. beṣere*) Çıban, sivilce (Acıduman ve Arda, 2012: 230)

Bėserek: (< *Moğ. besereg*; Gülensoy I, 2007: 134) Yetişkin, güzel kız (DS I: 639)

Besilek / besleh / beslek: (< *T. besilek* < *besi*; Gülensoy I, 2007: 134; < *bės*; Nişanyan, 2009: 67; < *besle-*; Tietze I, 250) 1. Yetişmiş, etli canlı kız (TRS I: 524) 2. Evlatlık (DS I: 640)

Beslegen: (< *T. beslegen* < *besi*; *bk. besilek*) Besleme, evlatlık (DS I: 640)

Besleme kız: (< *T. besle-* < *besi*; *bk. besilek* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Evlat edinilen kız (Hazar, 2007: 265)

Beslemelik: (< *T. beslemelik* < *besi*; *bk. besilek*) Ekonomik durumu iyi olan ailelerin öksüz ve kimsesiz çocukları, küçük yaşlardan itibaren yanlarına alarak bakıp büyütmesi (Köse, 2008: 77)

Beslengi / beslenki: (< *T. beslengi* < *besi*; *bk. besilek*) Besleme, evlatlık (DS I: 640)

Beslenme çantası: (< *T. beslenme* < *besi*; *bk. besilek* + *T. çantası* < *çanta* < *Rum. geantă* / *cantı*; Doerfer III, 1967: 33-34; < *T. çan+ta*; Gülensoy I, 2007: 218; < ~ ? *Far. tança* < *tancīdan*; Nişanyan, 2009: 103) Anaokulu ve ilköğretim öğrencilerinin beslenme saatindeki yiyeceklerini içinde bulundurdukları çanta (TS, 2011: 315)

Beslenti: (< *T. beslenti* < *besi*; *bk. besilek*) Besleme, evlatlık (DS I: 640)

Beslenme odası: (< *T. beslenme* < *besi*; *bk. beslegen* + *T. odası* < *ET. *ōtaġ*; Gülensoy II, 2007: 611; < *ōta-g* < *ōt+a-*; karş. *Moğ. utugan / utagan*) Anaokulu, ilköğretim okulu vb. eğitim kurumlarında yemek yenilen yer (TS, 2011: 315)

Beslenme saati: (< *T. beslenme* < *besi*; *bk. beslegen* + *Ar. sāʿat* + *T. -i*) Anaokulu, ilköğretim okulu vb. eğitim kurumlarında yemek yeme zamanı (TS, 2011: 315)

Besmelesiz: (< *Ar. arg. besmele* + *T. -siz*) Piç (Bingölçe, 2001: 39)

Beste-rahim: (< *Far. beste* + *Ar. raḥim*) Kısır kadın (Devellioğlu, 2008: 91)

Beş geçili: (< *T. beş* < **bēş*; Gülensoy I, 2007: 134; < *beş* ~ *biş*; Nişanyan, 2009: 67; Tietze I, 2002: 250 + *T. keçili* < *keçi* < *eçkü*'nün Oğuzcada bozulmuş bir biçimidir; Clauson, 1972: 24; < *eç* 'yans.' + *kü / ki*; Gülensoy I, 2007: 491; < Güneybatı grubu dışındaki tüm Türk dillerinde *eçkü* biçiminin türevleri vardır; Nişanyan, 2009: 315) Sözle şaşırtmacalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 347)

Beş kareli: (< *T. beş*; *bk. beş geçili* + *Fr. carré* + *T. -li*) Çizgi oyunu (Özhan, 2005: 35)

Beş kaya: (< *T. beş*; *bk. beş geçili* + *Moğ. ḳada*; Gülensoy I, 2007: 482; < *Moğ. kada(n)* < *AT. *kad-* > *kada* biçimini düşündürür. Ancak 11. yy öncesi /*d*/ > /*y*/ evrimi imkânsızdır; Nişanyan, 2009: 312; < **kād-*; Clauson, 1972: 674) Beş taşla oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 644)

Beşbeş: (< *T. beş+beş*; *bk. beş geçili*) Çocukların kâğıt üzerinde kalemle oynadıkları bir oyun (DS I: 642)

Beşenc: (< *Far.*) Yüz güzelliği, parlaklığı ve gençliği (Devellioğlu, 2008: 91)

Beşik / beçik / bėşik / beşiyh / beşşich / beşşik / béşşik / beşuk / bisük / bişşik / peşik: (< *T. beşik* < *beşi-* (~ *bişi-*) *-k*; Eren, 1999: 48; < *ET. beşük*; Clauson, 1972: 380; Tietze I, 2002: 252; < muhtemelen *pış / bış* yansıma sesinden; Nişanyan, 2009: 67; < * *T. bēşik* < **bēlçik* < *Mac. bölcsö* < *EBlg.* **belçüg*; Gülensoy I, 2007: 135) 1. Beşik (Atalay, 1945: 15) (DLT I: 261) (Gemalmaz, 1995: 42-43) (DS I: 645) (DS I: 708) (DS VI: 4646) (Orkun, I: 25) 2. Bebek, beşik çocuğu (DS I: 643)

Beşik alayı: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *Yun. alay* + *T. -ı*) Sultan tarafından hazırlanılan beşik ve aksesuarın, Beyazıt'taki eski saraydan Topkapı Sarayı'na getirilmesi esnasında yapılan gösterişli bir tören (Türkoğlu, 1997: 107)

Beşik boncuğu: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. boncuğu* < *boncuk* < *ET. boncuḳ* ~ *monçuḳ*; Clauson, 1972: 349; Tietze I, 2002: 299; < *monçuḳ* ~ *munçuḳ* ~ *munçuġ*; Räsänen, *boyun+cuk* yapısından oluştuğu kanaatindedir; Gülensoy I, 2007: 159) Çocuğun oynaması için beşiğin kulpuna takılan oyuncak (DS I: 643)

Beşik daveti: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *Ar. daʿvet* + *T. -i*) Bebek doğduktan sonra, kırk gün içerisinde bebeğin yakınlarının bebeği görmek için davet edilmesi (Teke, 2005: 112)

Beşik donatma: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. donatma* < *donat-* < *ton+a-t-*; Gülensoy I, 2007: 299; < *ET. tona-*; Clauson, 1972: 517; Tietze I, 2002: 580; Nişanyan, 2009: 143) Doğumun hemen ardından kayınvalidenin, kendi akrabalarını ve kız tarafının akrabalarını bebeği görmek için davet ettiği tören (Kurt, 2012: 60)

Beşik düğünü / beşiyh dügüni: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. düğünü* < *düğün* < *ET. tügün* < *tüg-ün*; Nişanyan, 2009: 147; Gülensoy I, 2007: 311; < *toy kün*;

Räsänen, 1969: 488; Tietze I, 2002: 604) 1. Doğumdan sonraki ilk hafta sonra düzenlenen davet, verilen yemek http://celebromantic.blogspot.com.tr/2013/09/besik-merasimi-besik-dugunu-gobek-yemegi.html (Gemalmaz, 1995: 42)

Beşik düşümü: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. düşümü* < *düş-*; *ana rahmine düş-*) Çocuğa hediye sunma geleneği (Yıldırım, 2010: 22)

Beşik eteği: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. eteği* < *etek*; *bk. eksik atak*) Süslü ve işlemeli olan bebeğin yatağını tamamlayan unsur (Yüksel, 2007: 89)

Beşik görme: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) 1. Çocuk görme (Örnek, 1979: 177) 2. Kızın babası tarafından doğan ilk toruna hediye alma (DS I: 643)

Beşik götürme: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. götürme* < *OT. kötür-*; Clauson, 1972: 706; < M. Erdal'a göre *kör-* fiilinin ettirgenlik hâli; Tietze I, 2002: 179; < ? *Uyg. *köt* + *ür-*; Gülensoy I, 2007: 388; < **kö-t-*; Nişanyan, 2009: 214) Hamileliğin ilerleyen dönemlerinde, hamile kadına, yakın çevresi tarafından kumaş, bez vb. eşyaları getirme (Paşa, 2006: 42)

Beşik kert-: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kert-*; Gülensoy I, 2007: 500; Clauson, 1972: 738; < *kez+it-*; Nişanyan, 2009: 319) Beşikte iken kız ve oğlan çocuklarını nişanlamak (DS I: 643)

Beşik kertiği / beşik kerti: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertiği* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Kız ve erkek çocuğu beşikteyken nişanlama, sözleme geleneği (Tezcan, 1980: 242) (DS VI: 4457)

Beşik kertisi: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertisi* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Beşikte iken nişanlama geleneği (Tezcan, 1980: 242)

Beşik kertleme: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertleme* < *kert*; *bk. beşik kert-*) Çocukları beşikte iken nişanlama (Tezcan, 1980: 242)

Beşik kertme: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertme* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Çocukları beşikte iken nişanlama (Tezcan, 1980: 242)

Beşik kertme adaḫlusı: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertme* < *kert-*; *bk. beşik kert-* + *T. adaklısı* < *adak* < *ada-*; *bk. adak2*) Beşik kertme nişanlısı (Ergin, 1997: 122)

Beşik kertme nişanı: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertme* < *kert-*; *bk. beşik kert-* + *Far. nişān* + *T. -ı*) Çocuk beşikteyken yapılan nişan (Araz, 1995:101)

Beşik kertme yavuklu / bişik kertme yavuklu: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertme* < *kert-*; *bk. beşik kert-*+ *T. yavuklusu* < *yavuklu* < *yağu-k*; Gülensoy II, 2007: 1092; Nişanyan, 2009: 673; Clauson, 1972: 901) Beşik kertme nişanlısı (Tezcan, 1980: 241) (Ergin, 1997: 117)

Beşik kertmeç: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertmeç* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Beşik kertmesi (Yıldırım, 2006: 458)

Beşik kertmesi: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kertmesi* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Birbirleriyle nişanlanan bebeklerin, beşiklerine yapılan işaret (DS I: 643)

Beşik kesme: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Beşik kertme (Tezcan, 1980: 242)

Beşik kesmesi: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. kesmesi* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Beşik kertmesi (Tezcan, 1980: 242)

Beşik merasimi: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *Ar. merāsim*) Doğumdan sonraki ilk hafta düzenlenen davet, verilen yemek (http://celebromanticblogspot.com.tr/2013/09/besik-merasimi-besik-dugunu-gobek-yemegi.html)

Beşik minderi: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. minderi* < *minder* < *min-*; Gülensoy II, 2007: 602 < ?; Nişanyan, 2009: 412) Beşik eşyası (Yüksel, 2007: 89)

Beşik nişanı: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *Far. nişān* + *T. -ı*) Beşikte iken yapılan nişan (Tezcan, 1980: 242)

Beşik ölümü: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. ölümü* < *öl-*; *bk. bebek ölümü*) Sıklıkla 1-6 ay arasındaki sağlıklı bebeklerde görülen, otopsi yapılmasına karşın ölüm sebebinin aydınlatılamadığı, beklenmedik bebek kaybı (TS, 2011: 317)

Beşik örtüsü: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. örtüsü* < *ört-*; Gülensoy II, 2007: 672; Clauson, 1972: 209; < *ört-* ~ *ürt-* < *ET. ör-t-*; Nişanyan, 2009: 469) Beşik üzerine konulan süslü örtü (Dağlı, 2007: 45)

Beşik sözü: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. sözü* < *söz*; Clauson, 1972: 860; < **sö-z*; Gülensoy II, 2007: 810; < *AT. sög-*; Nişanyan, 2009: 569) Çocuk beşikte iken verilen söz (Tezcan, 1980: 242)

Beşik töreni: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. töreni* < *tören*; *bk. adım çöreği töreni*) Aileye yeni katılan üye için yapılan tören, hoş geldin şenliği (Bülbül, 2006: 33)

Beşik yapuġı: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. yapuġı* < *yapug* < *yap-ık*; Gülensoy II, 2007: 1064; Clauson, 1972: 873) Beşik örtüsü (Poppe, 2009: 106)

Beşik yavuklusu: (< *T. beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. yavuklusu* < *yavuk*; *bk. beşik kertme yavuklu*) Beşik kertme nişanlısı (Tezcan, 1980: 242)

Beşikçi: (< *T. beşikçi* < *beşi-*; *bk. beşik*) Çocuk bakıcısı (Kalkan, 1998: 193)

Beşiklig uraġut: (< *T. beşiklik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. uragut*; *-gut* ekiyle türetilmiş; Clauson, 1972: 218; Tietze I, 2002: 128; < *ur-a-gu+t*; Güner, 2013: 2659; < *Moğ. ur-(u)g*; Räsänen, 1969: 516) Beşikli, emzikli kadın (DLT I: 509)

Beşikten nişanlama: (< *T. beşikten* < *beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *Far. nişān* + *T. -lama*) Beşikte iken nişanlanma (Tezcan, 1980: 242)

Beşirik yükü: (< *T. becerik* < *becer-* < *bacar-* < ? **başar-*; Gülensoy I, 2007: 125; Nişanyan, 2009: 61; < *becer-*; Tietze I, 2002: 226 + *T. yükü* < *yük* < *ET. yüd-*; Nişanyan, 2009: 681; < **yü-k*; Clauson, 1972: 910; Gülensoy II, 2007: 1188) Becerikli kız (Bayraktar, 2000: 296)

Beşleme: (< *T. beşleme* < *beş*; *bk. beş geçili*) Doğumun beşinci gününde yapılan kırklama (Teke, 2005: 110)

Beştaş: (< *T. beş*; *bk. beş geçili* + *T. taş*; *bk. agat taşı*) Taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (Yaşar, 2008: 311)

Beterük: (< *Far. bed-ter* + *T. -ük* ya da *T. bitirik* < *bitir-* < *büt-*; Gülensoy I, 2007: 152; < *bitir-*; Nişanyan, 2009: 74; Tietze I, 2002: 287) Sevimli, akıllı çocuk (DS I: 646)

Betli bereketli: (< *T. betli* < *bet*; Clauson, 1972: 296; Tietze I, 2009: 252 + *Ar. bereket* + *T. -li*) Doğurgan kadın (Yurtbaşı, DYS: 45)

Beton: (< *Fr. arg. béton*) Sınavına çok iyi hazırlanmış öğrenci (Aktunç, 1998: 56)

Betrâ': (< *Ar. betrā'*) Kısır kadın (Devellioğlu, 2008: 92)

Betūl: (< *Ar. batūl*; Nişanyan, 2009: 68) Kız oğlan kız (Tulum, 2011: 412)

Bevle: (< *Ar.*) Kız çocuğu (Devellioğlu, 2008: 93)

Bevne: (< *Ar.*) Küçük kız çocuğu (Devellioğlu, 2008: 93)

Beyaz çatkı: (< *Ar. beyāż* + *T. çatkı* < *çat-*; Gülensoy I, 2007: 223; Tietze I, 2002: 414) Genç kızların başlarına bağladıkları bağ (Arslantaş, 2007: 105)

Beyaz gömlek: (< *Ar. beyāż* + *T. gömlek*; *bk. al gömleği*) Sünnet kıyafeti (Kurt, 2012: 219)

Beyaz kabağa oturtma: (< *Ar. beyāż* + *T. kabağa* < *kabak*; *bk. akkabak* + *T. oturtma* < *otur-*; *bk. buğuya otur-*) Gelin, güvey evine girdiğinde ilk çocuğun erkek olması için yapılan bir uygulama (Kurt, 2012: 148)

Beyaz pantolon: (< *Ar. beyāż* + *Fr. pantalon*) Sünnet kıyafeti (Yaşar, 2008: 141)

Beyin amcıklaması: (< *T. arg. beyin* < *bėñi*; Clauson, 1972: 348-349; Sevortyan, kelimenin aslının *mėñ* olduğu kanaatindedir; Tietze I, 2002: 255; < *ET. mėñi* ~ *bėñi*; Gülensoy I, 2007: 136 + *T. amcıklaması* < *ET. am*; Clauson, 1972: 155; Tietze I, 2002: 86; < *ET. am* karş. *Moğ. aman*; Gülensoy I, 2007: 68; < orijinal biçiminin *amçık* olduğu düşünülebilir; Nişanyan, 2009: 20) Öğrenci için sıkıntı verici ders; çalışma, ezberleme (Aktunç, 1998: 56)

Béyman: (< *Far. bī-īmān*) Çocuğu olmayan, kısır (DS I: 648)

Beyni bulan-: (< *T. beyni* < *beyin*; *bk. beyin amcıklaması* + *T. bulan-*; *bk. başı bulanık*) Gebe kadın, rahatsızlanmak (Yüksel, 2007: 37)

Beytufḫane: (< *Ar. beyt* + *Far. ḫāne*) Yetimhane (Gemalmaz, 1995: 43)

Bėz: (< *bez*; *bk. apış arası bezi*) Kundak çocuklarının altına konulan ince, yumuşak bez parçası (Elhan, 2004: 34)

Bez bağla-: (< *bez*; *bk. apış arası bezi* + *T. bağla-*; *bk. al bağla-*) 1. Yatır olarak görülen yerlerdeki ağaçlara bez bağlayarak çocuk sahibi olabilmek için dilekte bulunmak (Yaşar, 2008: 40) 2. Bebeğin altını bezlemek (TS, 2011: 325)

Bez belek: (< *bez*; *bk. apış arası bezi* + *T. belek*; *bk. belek*) Kundak, çocuk bezi (DS I: 608)

Beze beze: (< *Yun. mazi, máza*; Tietze I, 2002: 257; < *pazı* < *Rum. páça, paçi*; Eren, 1999: 327; < **bez* 'yans.'+*e*; Gülensoy I, 2007: 137; < *Fr. baiser* < *Lat. basiare*; Nişanyan, 2009: 137) Dinî bayramlarda çocuklara hayır için dağıtılan yağlı yemek (DS I: 649)

Bezelerdeki şişlik: (< *T. bezelerdeki* < *ET. bez* < *AT. *bēz*; Nişanyan, 2009: 69; < **bez* 'yans.'+e; Gülensoy I, 2007: 137; < *beze* < *Ar. bayḍa*; Tietze I, 2002: 257 + *T. şişlik* < *şiş* < *ET. şış* ~ *şiş* < *s(/ş)ı̄ş*; Gülensoy II, 2007: 846; Clauson, 1972: 856) Halk dilinde bez şişi olarak geçen genellikle boyunlarda görülen bir tür deri hastalığı (Şafak, 2010: 287)

Bezeme: (< *T. bezeme* < *beze-* < *bediz+e-*; Gülensoy II, 2007: 137; Nişanyan, 2009: 68) Çiçek hastalığı (DS VI: 4458)

Bezgek: (< *T. bezgek* < *ET. bez-*; Clauson, 1972: 389; Tietze I, 2002: 256; Gülensoy I, 2007: 137) Titreme, titretici sıtma (Kara, 2008: 49)

Beziğ: (< *T. bezik* < *bez-*; *bk. bezgek*) Titreme, titretici sıtma (Kara, 2008: 49)

Bezini yıka-: (< *bezini* < *bez*; *bk. apış arası bezi* + *T. yıka-* < **yāy-ka-*; veya *OT. yu-g-*; Gülensoy II, 2007: 1136; < *yayka-* < *ET. yayık+a-* < *yayı-k*; Nişanyan, 2009: 677) Bebeklerin altına bağlanan bezi temizlemek (TS, 2011: 325)

Bezirganbaşı: (< *Far. bāzergān* + *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Bir çeşit çocuk oyunu (Çok, 1997: 486)

Bezirganın atları: (< *Far. bāzergān* + *T. -ın* + *T. atları* < *at*; *bk. atcığaz*) Ezgili bir oyun (Özhan, 2005: 98)

Bezle-: (< *bezle-* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocuğu bezlerine sarmak (DS I: 653)

Bıbık: (< *çoc. dil*.; Tietze I, 2002: 258) Küçük kızların cinsel organı (DS I: 653)

Bıccılı taş: (< *çoc. dil*. *bıcı* + *T. -lı* + *T. taş*; *bk. agat taşı*) Kışın evlerde yazın bahçelerde genelde kız çocuğu tarafından oynanan bir oyun (Çınar, 2008: 794)

Bıcı bıcı: (< *çoc. dil*.) 1. Çocuğun tatlı tatlı konuşması (DS I: 654) 2. Yıkanmak (Elhan, 2004: 35) 3. Su serperek oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS I: 654)

Bıcı- / bıncı- / binci-: (< *T. bıcı-* < *bıc* 'yans.' + *T. ı-*) Mızıkçılık etmek (Özhan, 2005: 36) (DS I: 654)

Bıcık: (< *T. bıcık* < *bıc* 'yans.'+ *T. -ık*) Umacı (DS I: 682)

Bıcık-: (< *T. bıcık-* < *bıc* 'yans.'+ *T. ık-*) Mızıkçılık etmek (DS I: 654)

Bıcıkçı: (< *T. bıcıkçı* < *bıc* 'yans.' + *T. -ıkçı*) Mızıkçı (DS I: 675)

Bıcıkla-: (< *T. bıcıkla-* < *bıc* 'yans.' + *T. ıkla-*) Mızıkçılık etmek, sözünden dönmek (DS I: 654)

Bıcıl bıcıl: (< *T. bıcıl+bıcıl* < *bıc* 'yans.' + *T. -ıl*; Tietze I, 2002: 258) Çocuğun tatlı tatlı konuşması (DS I: 654)

Bıcılan-: (< *T. bıcılan-* < *bıc* 'yans.' + *T. ılan-*) İyileşmek, toplanmak (DS I: 654)

Bıcıldak: (< *T. bıcıldak* < *bıc* 'yans.' + *T. -ıldak*) 1. Pişik 2. Küçük çocuk (DS I: 654)

Bıcır-: (< *T. bıcır-* < *bıc* 'yans.' + *T. ır-*) İyileşmek, toplanmak (DS I: 654)

Bıcırık: (< *T. bıcırık* < *bıc* 'yans.' + *T. -ırık*) Yaramaz (DS I: 655)

Bıçak: (< *T. bıç-*; Clauson, 1972: 292-293; Tietze I, 2002: 258; < *T. bıçak* < **bıç- ~ biç-+ak*; Gülensoy I, 2007: 139; Eren, 1999: 50; < *ET. bıç-gak*; Nişanyan, 2009: 69) Oyuncuların çakıyı yere saplamaya çalıştıkları bir oyun (Özdemir II, 2006: 45)

Bıçılgan: (< *T. bıçılgan* < *bıç-*; *bk. arpambiç*) Çocukların ayaklarındaki sulu yara (DS I: 656)

Bıçkın: (< *T. bıçkın* < *bıç-*; *bk. arpambiç*) 1. Zorba, kabadayı, vurucu kırıcı daima bir ağanın koruması altında bulunan genç (Koçu, 1969: 35) 2. Yakışıklı delikanlı (DS I: 658)

Bıçkın kıyafeti: (< *T. bıçkın* < *bıç-*; *bk. arpambiç* + *Ar. ḳiyāfet* + *T. -i*) Haylaz, zorba, kabadayı gençlerin giydikleri kendilerine özgü kıyafet (Koçu, 1969: 35)

Bıçkın meşrep: (< *T. bıçkın* < *bıç-*; *bk. arpambiç* + *Ar. meşreb*) Kimsenin koruması altında olmadığı hâlde kabadayılığa, haylazlığa, zorbalığa heves eden (Koçu, 1969: 36)

Bıd bıd: (< *T. bıd+bıd* 'yans.') Çocuğun yavaş yavaş yürüyüşü (DS I: 660)

Bıdda: (< *T. bıdda* < *bıd* 'yans.' + *T. -da*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 147)

Bıddış: (< *T. bıdış* < *bıd* 'yans.' + *T. -ış*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 147)

Bıdı bıdı: (< *T. bıdı+bıdı* < *bıd* 'yans.' + *T. -ı*) Çocuğun tatlı tatlı konuşması (DS I: 654)

Bıdık bıdık: (< *T. bıdık+bıdık* < *bıd* 'yans.'+ *T. -ık*) Çocuğun yavaş yavaş yürüyüşü (DS I: 660)

Bıdıl bıdıl / bidil bidil / mındıl mındıl: (< *T. bıdıl+bıdıl* < *bıd* 'yans.' + *T. -ıl*; Tietze I, 2002: 259) 1. Çocuğun tatlı tatlı konuşması (DS I: 654) 2. Çocuğun kısa adımlarla yavaş yavaş yürüyüşü (DS I: 660) (DS I: 688) (DS IV: 3186)

Bıdır bıdır: (< *T. bıdır+bıdır* < *bıd* 'yans.' + *T. -ır*) Çocuğun tatlı tatlı konuşması (DS I: 654)

Bıdırda-: (< *T. bıdırda-* < *bıd* 'yans.' + *T. ırda-*) Küçük çocuk, konuşmak (DS I: 660-661)

Bıdış bıdış: (< *T. bıdış+bıdış* < *bıd* 'yans.' + *T. -ış*) Çocuğun yavaş yavaş yürüyüş (DS I: 660)

Bıhla-: (< *çoc. dil. bıh* + *T. la-*) Kesmek (DS I: 663)

Bık et- / bıh et- / bıḫ it-: (< *çoc. dil. bık* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Kesmek (DS I: 663)

Bıko: (< ?) Erkek evlat (DS I: 664)

Bıldırcın: (< *OT. arg. budursun* < **buldur+sın*; Gülensoy I, 2007: 141; < *ET. budursın*; Nişanyan, 2009: 69; < **buldursın*; Clauson, 1972: 309; < baştaki heceler, bu yenen kuşun çok yağlı oluşunu hatırlatır; Tietze I, 2002: 259) Genç, etine dolgun kız (Aktunç, 1998: 56)

Bılıḫ: (< *çoc. dil.*) Dana (DS I: 665)

Bıllik tutma: (< ? + *T. tutma* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Tutulan şeyin hangi elde olduğunu bulma oyunu (Özhan, 2005: 36)

Bıngıl: (< *T. bıngıl* < *bıng* 'yans.'+*ıl*; Zülfikar, 1995: 179; < *bıng* 'yans.'+*ı-l*; Gülensoy I, 2007: 141; < *ET. bañıl*; Tietze I, 2002: 260) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 143)

Bıñgıldag / mıngıldak / mıñıldak / mınkıldak: (< *T. bıngıldak* < *bıngıl+da-k*; Gülensoy I, 2007: 141; Nişanyan, 2009: 69) Bebeklerin tepesindeki yumuşak kemik, bıngıldak (Özturan, 2009: 31) (DS IV: 3186) (DS VI: 4597)

Bıngıldayık / bınkıldayık: (< *T. bıngıldayık* < *bıngıl*; *bk. bıñgıldag*) Bıngıldak (TRS I: 541)

Bır: (< *T. bır* 'yans.') Sopayla oynanan çocuk oyunu (DS I: 668)

Bıra: (< ? *Far. birāder*) Birader, kardeş (Buran ve İlhan, 2008:20)

Bırak-: (< *T. bırak-* < *bır-ak-*; Gülensoy I, 2007: 142; < *ET. bırak-* fiilinin kökü meçhuldür; Nişanyan, 2009: 69; < Ramstedt'in Altay dillerinden tespit ettiği **bır-* kökünden gelir; Tietze I, 2002: 260) Sınıf geçirmemek (TS, 2011: 329)

Bırakıntı / bırantı / birantı / burakıntı: (< *T. bırakıntı* < *bırak-*; *bk. bırak-*) 1. Piç (DS I: 668) 2. Yetim, kimsesiz (DS I: 669)

Bırt: (< *T. bırt* 'yans.') Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161)

Bışşım: (< ?) Kardeş (DS I: 671)

Bıyığın terlemesi: (< *T. bıyığın* < *ET. bıdık*; Nişanyan, 2009: 69; Gülensoy I, 2007: 142; Clauson, 1972: 361; Tietze I, 2002: 261 + *T. terlemesi* < *ET. ter*; Nişanyan, 2009: 619; Eren, 1999: 403; Clauson, 1972: 528; < *tēr*; Gülensoy II, 2007:

884) On altı, on yedi yaşlarında bazen de daha erken yaşlarda bıyık tüylerinin belirmesi (Koçu, 1969: 37)

Bıyık modası: (< *T. bıyık*; *bk. bıyığın terlemesi* + *İt. moda* + *T. -sı*) Özellikle gençler arasında II. Dünya Savaşı sonlarında başlayan moda (Koçu, 1969: 38)

Bıyıkdak: (< *T. bıyıkdak* < *bıyık*; *bk. bıyığın terlemesi*) Bıyığı terlemiş (TRS I: 543)

Bıyıkları ele al-: (< *T. bıyıkları* < *bıyık*; *bk. bıyığın terlemesi* + *T. ele* < *el* < *ET. elig*; Gülensoy I, 2007: 327; Nişanyan, 2009: 158; Tietze I, 2002: 638; Clauson, 1972: 140 + *T. al-*; *bk. aba alması*) Delikanlılık çağına girmek (TS, 2011: 330)

Bız-: (< *T. bız-* 'yans. fiil') Oyunbozanlık etmek (DS I: 675)

Bızdıx / bizdik: (< *T. bızdık* < *bıdık* < *OT. butıḳ*; Gülensoy I, 2007: 140; < *Erm. bzdig*; Tietze I, 2002: 259; < *Erm. bzdig*; Nişanyan, 2009: 69; < *Erm. pztik*; Eren, 1999: 52; Dankoff, 1995: 126) Erkek çocuğu (Üstün, 2008: 167) (DS I: 713)

Bızgı-: (< *T. bızgı-* < *bız-* 'yans. fiil') Oyunbozanlık etmek (DS I: 675)

Bızgıncı: (< *T. bızgıncı* < *bız-* 'yans. fiil' + *T. -gıncı*) Mızıkçı (DS I: 675)

Bızık-: (< *T. bızık-* < *bız-* 'yans. fiil' + *T. ık-*) Oyunbozanlık etmek (DS I: 675)

Bızıkçı: (< *T. bızıkçı* < *bız-* 'yans. fiil' + *T. -ıkçı*) Mızıkçı (DS I: 675)

Bızıkla-: (< *T. bızıkla-* < *bız-* 'yans. fiil' + *T. ıkla-*) Oyunbozanlık etmek (DS I: 675)

Bib bib: (< *çoc. dil.*) Araba (Kaya, 2007: 1016)

Biber: (< *Yun. biberi* < *EHint. pippali*; Eren, 1999: 52; < *pipéri* ~ *Sansk. pippali*; Nişanyan, 2009: 70; Tietze I, 2002: 262) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 151)

Biber oya: (< *biber*; *bk. biber* + *T. oya* < **ōy-*; Gülensoy II, 2007: 640 < *Yun. úia*; Nişanyan, 2009: 640) Özelikle delikanlılar arasında kullanılan, baş yemenilerine dikilen oya (Koçu, 1969: 38)

Bibīzı: (< *Far. bibi* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Hala kızı (Özturan, 2009: 31)

Bibi / bıbı / bibü / bubu / bübü / büvi / büvü / mimi: (< *çoc. dil.*) 1. Çocuk, bebek (DS I: 678) 2. Çocuğun cinsel organı (DS I: 678) 3. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 151) (< *Far. bı̄bı̄*) 4. Hala 5. Yenge, amca karısı 6. Anne 7. Abla 8. Nine, büyükanne 9. Teyze (DS I: 677-678) (DS IV: 3200) 10. Kız kardeş (Cora, 2007: 150)

Bibimiñ oğlu: (< *Far. bı̄bı̄ + T. -miñ + T. oğlu < oğul*; *bk. bk. abaġa oġlı*) Halamın oğlu (Görkem, 2001: 274)

Bibis: (< *çoc. dil.*) Kedi sevmek (Elhan, 2004: 36)

Bibiş: (< *çoc. dil. bibi*; Tietze I, 2002: 263 + *T. -ş*) 1. Cinsel organ (DS I: 678) 2. Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 159)

Bibiya: (< *Far. bı̄bı̄ + Ar. yā*) Hala (DS I: 677-678)

Bib'ōlu: (< *Far. bibi + T. oğlu < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Halaoğlu (Özturan, 2009: 31)

Bici: (< *çoc. dil.*) Anne (DS I : 679)

Bici bici: (< *çoç. dil.*) Yıkanmak (Çelebioğlu, 1982: 99)

Bicik (< *T. bicik < bic* 'yans.'+ *T. -ik*; Gülensoy I, 2007: 143) 1. Umacı (DS I: 682) 2. Genç kız memesi (Örnek, 1979: 282)

Bicikli: (< *T. bicikli < bicik*; *bk. bicik*) Yeni yetişen genç kızın göğsü (DS I: 682)

Biççili: (< *T. beşçili < beş*; *bk. beş geçili*) Beştaş oyunu (DS I: 683)

Biçi: (< *Gür. biçi*; Tietze I, 2002: 264) Erkek çocuk (DS I: 683)

Bidi bidi: (< *T. bidi+bidi < bid* 'yans' + *T. -i*) Yuvarlak taştan yapılan bilye (DS I: 687)

Bī -ḫānümān: (< *Far.*) Çoluksuz çocuksuz kişi (Kiremit, 1999: 168)

Bī-kes: (< *Far.*) Kimsesiz, yetim (Yavuzarslan, 2010: 627)

Bikr / bikir: (< *Ar.*) Bakire (Yelten, 1998: 356) (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 277)

Bikr bol-: (< *Ar. bikr + T. bol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Bakire olmak (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 277)

Bikr ḳal-: (< *Ar. bikr + T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Bakire olarak kalmak (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 277)

Bikr kız: (< *Ar. bikr* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Kız oğlan kız (Yelten, 1998: 148)

Bikrlik: (< *Ar. bikr* + *T. -lik*) Bekâret (Toparlı, 2007: 30)

Bila-velet: (< *Ar. bilā-veled*) Çocuğu olmayan kadın (Gedik, 2008: 264)

Bilaz: (< ?) Erkek kardeş (DS I: 690)

Bilbili: (< *çoc. dil.*) Tavuk (Çelebioğlu, 1982: 99)

Bildirbiç: (< *T. birdir*; *bk. birdirbir* + ? *biç*) Birdirbir oyunu (DS I: 690)

Bildirim: (< *T. bildirim* < *bil-*; *bk. adli bildirim*) İstismara uğradığından kuşkulanılan herhangi bir çocuğun adlî ya da tıbbî makamlara veya Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna yazılı ya da sözlü olarak bildirilmesi (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Bilez: (< ?) Zıpzıp, bilye (DS I: 692)

Bilik / bıliyh(g) / billo / bul′ík / bulik: (< *bilik* < *bili* 'yans.'; Tietze I, 2002: 273; < *bili* 'yans.' +*k*; Gülensoy I, 2007: 147; < kümes hayvanlarını çağırmak için kullanılan *bili bili* (> *bülü bülü*) gibi birtakım çağırmalıklardan *-k* küçültme ekiyle kurulmuştur; Eren, 1999: 53; < *Erm. pilik*; Dankoff, 1995: 126) 1. Küçük çocuk (Sezen, 1993: 327) (Gemalmaz, 1995: 43) 2. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 151-152) 3. Çocukların köpürcek oyununda topladıkları malzemeyle yaptıkları yemek (Kurt, 2012: 246) 4. Tandır ekmeğinin yapımı sırasında küçük çocuklar için pişirilen ufak ve kalın ekmek (Buran ve İlhan, 2008: 20) 5. Genç kız (Günay, 1978: 312)

Bilye / bille / mile / milya: (< *bilye* < *İt. biglia* < *Fr. bille*; Nişanyan, 2009: 73; Tietze I, 2002: 274) Zıpzıp, bilye (DS I: 692)

Billur: (< *Ar. billūr*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 147)

Bilmece oyunu: (< *T. bilmece* < *bil-*; *bk. adli bildirim* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çocukların birbirlerine bilmeceler sorarak oynadıkları bir oyun (Özhan, 2005: 37)

Bilye yütmece: (< *İt. biglia* + *T. yütmece* < *yüt-* < *ut-*; Nişanyan, 2009: 651; < *ut-* ~ *yut-*; Gülensoy II, 2007: 1001) Bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 492)

Bindallı: (< *T. bindallı* < *bin* < *ET. bıñ*; Clauson, 1972: 346-347; Tietze I, 2002: 275; < *biñ* ~ *bıñ*; Nişanyan, 2009: 73; < *ET. mıñ* ~ *miñ* ~ *bıñ*; Gülensoy I, 2007: 147 + *T. dallı* < *dal* < *ET. tal*; Clauson, 1972: 489; Tietze I, 2002: 482; Nişanyan, 2009: 117; Gülensoy I, 2007: 261) Mintan ve entari yapımında kullanılan özellikle esnaf takımının gençleri tarafından giyilen bir çeşit kumaş (Koçu, 1969: 39)

Bint: (< *Ar.*) Kız (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 3)

Bī-peder: (< *Far.*) Babasız (Tulum, 2011: 432)

Bir anadan doğma: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. anadan* < *ana*; *bk. akana* + *T. doğma* < *doğ-* < *ET. toġ-* ~ *tuġ-*; Gülensoy I, 2007: 291; < *tuġ-*; Clauson, 1972: 465-466; Tietze I, 2002: 569) Anası bir babası ayrı olma durumu (Tulum, 2011: 279)

Bir çiynem et: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. çiynem* < *çiyne-*; Tietze I, 2002: 457; < *çigne-* < ? *T.*; karş. *çaynak* ~ *cıynak*; Nişanyan, 2009: 110; < *çiğ-* [< **çik-ne-m*] Gülensoy I, 2007: 242 + *T. et*; *bk. bağır eti*) Yeni doğmuş bebek (Bayraktar, 2000: 308)

Bir damla: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. damla* < *tam-ı-ġ-la-ġ*; Gülensoy I, 2007: 265; < *damla-m*; son sesteki *-m* 15. yy'dan sonra düşmüştür; Nişanyan, 2009: 118; < *dam-* Tietze I, 2002: 489) Pek küçük çocuk (Aksoy, 1976: 533)

Bir dırnaḫ çocuḫ: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. tırnak* < *ET. tırña-* ~ *tırma-*; Nişanyan, 2009: 626; < *tırna-*; Gülensoy II, 2007: 895; Eren, 1999: 407 + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Yavrucak, bebek (Gemalmaz, 1995: 78)

Bir karında yatmış: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. karında* < *karın*; *bk. anne karnında saldırı* + *T. yatmış* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Kardeş (Yurtbaşı, DYS: 88)

Bir kelime bir işlem: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *Ar. kelime* + *T. bir* + *T. işlem* < *iş+le-m*; Gülensoy I, 2007: 441; < *işle-*; Nişanyan, 2009: 276; Tietze II, 2009: 427) Bir çeşit kelime oyunu (Özdemir II, 2006: 204)

Bir kımık: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. kıymık* < *kıy-*; Nişanyan, 2009: 326; < **ḳıđ-*; Gülensoy I, 2007: 521) Sekiz on yaşında çocuk (DS I: 702)

Bir ḳizüñ mührini boz-: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. kızın* < *kız*; *bk. açık kız* + *Far. muhr* + *T. -ini* + *T. boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Kızın bekâretini gidermek (Tulum, 2011: 436)

Bir Köroğlu, bir Ayvaz: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *öz. is. Köroğlu* + *öz. is. Ayvaz*) Bir karı, bir koca, çoluk çocuk yok (Aksoy, 1976: 536)

Bir ocağın bir umudu: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. ocağın* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *T. bir* + *T. umudu* < *umut* < *um-*; Gülensoy II, 2007: 967; < *T. um-*; Farsça *ümīd* sözcüğüyle alakası muammadır; Nişanyan, 2009: 645) Bir evin tek erkek çocuğu (Kalkan, 1998: 126)

Bir ocak umudu: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. ocak*; *bk. al ocağı* + *T. umudu* < *umut* < *um-*; *bk. bir ocağın bir umudu*) Bir evin tek çocuğu (Görkem, 2001: 172)

Bir ocakta bir umut: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. ocakta* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *T. bir* + *T. umut* < *um-*; *bk. bir ocağın bir umudu*) Bir evin tek erkek çocuğu (Görkem, 2001: 355)

Bir teknede bir ekmek: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *teknede* < *tekne* < ? **tegre* [> *tekre* > *tekne /r/* ve */n/* değişmesi ile] Gülensoy II, 2007: 877; < Clauson, eski çağlardan kalma bir alıntı olabileceği kanısındadır, Eren ise kelimenin kökeninin bilinmediğini belirtir; Eren, 1999: 400 + *T. bir* + *T. ekmek* < *OT. etmek* ~ *ėtmek* ~ *epmek* ~ *ötmek*; Gülensoy I, 2007: 325; < *etmek*; Tietze I, 2002: 684; < aslı *etmek* veya *ötmek* olup */k/* sesi 17. yy'dan önce türemiştir; karş. *Moğ. ide-*; Nişanyan, 2009: 156) Tek bir erkek çocuğu olan aile (Gedik, 2008: 266)

Bir uzun selvi: (< *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. uzun* < *uza-*; Clauson, 1972: 288; < **ū-z+un veya *ūz-* ~ *oz-+un*; Gülensoy II, 2007: 983; < **uzı-n*; Nişanyan, 2009: 647) Uzun boylu genç (Elçin, 1990: 47)

Birader / bilader: (< *Far. birāder*) Erkek kardeş (Gültekin, 2008: 749) (DS VI: 4461)

Birâder-enger: (< *Far. birāder-enger*) Üvey kardeş (Devellioğlu, 2008: 108)

Birâder-hande: (< *Far. birāder* + *ḫande*) Kardeşliğe kabul edilmiş kimse, ahiret kardeşi (Devellioğlu, 2008: 108)

Birāder-i buzurg: (< *Far. birāder* + *Far. büzürg*) Büyük erkek kardeş (Özönder, 1996: 52)

Birāder-i kūçek: (< *Far. birāder* + *Far. kūçek*) Küçük kardeş (Özönder, 1996: 55)

Birāder-i māder: (< *Far. birāder* + *Far. māder*) Dayı (Özönder, 1996: 56)

Birâder-i riża'î: (< *Far. birāder* + *Ar. rıżāʿī*) Süt kardeşi (Özönder, 1996: 56)

Birâder-zâde: (< *Far. birāder-zāde*) Yeğen (Devellioğlu, 2008: 108)

Birdirbir / bildirbi: (< *T. birdirbir* < *birdir* + *T. bir*; Nişanyan, 2009: 73; Gülensoy I, 2007: 148; Clauson, 1972: 353-354; Tietze I, 2002: 277) Çocukların birbirinin üzerinden atlayarak oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 41) (DS I: 690)

Birik: (< *T. birik* < *bir*; *bk. birdirbir*) Çocukların koşarak oynadıkları bir oyun (DS I: 701)

Bire: (< ? *Far. birāder*) Oğlan (DS I: 699)

Birincil korunma: (< *T. birincil* < *bir*; *bk. birdirbir* + *T. korunma* < *korı-*; Nişanyan, 2009: 344; Gülensoy I, 2007: 543; Clauson, 1972: 661) Çocuğun istismardan korunması amacıyla topluma, devlete düşen görevlerin yerine getirilmesi, çocuğun eğitim, hukuk, sağlık vb. haklardan sonuna kadar yararlanabilmesini sağlama (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Birinin yüzünü gözünü aç-: (< *T. birinin* < *bir*; *bk. birdirbir* + *T. yüzünü* < *yüz*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *T. gözünü* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aç-*; *bk. açık*) Bir çocuğa veya gence o zamana kadar bilmediği cinsel bilgileri vermek (TS, 2011: 2632)

Birr ü taḳvā: (< *Ar.* + *Ar.*) Çocuğun anne ve babasına itaatli olması (Devellioğlu, 2008: 109)

Bī-serān: (< *Far.*) Ana baba terbiyesi görmemiş çocuk (Devellioğlu, 2008: 110)

Bisiklet / piskilet: (< *Fr. bicyclette*) Bisiklet (Elhan, 2004: 330) (Onur, 2005: 148)

Bisküvi çocuğu: (< *Fr. biscuit* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Şehirde yetişmiş, kibar çocuk (Hazar, 2007: 257)

Biş: (< *çoc. dil*) Çiş (DS I: 704)

Bişirgeç: (< *T. pişirgeç* < *piş-* < **bış-*; Gülensoy I, 2007: 698; Nişanyan, 2009: 494) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145)

Bişkırık: (< *T. beşkırık* < *beş*; *bk. beş geçili* + *T. kırık* < *kır-*; *bk. alakırık*) Yumuşak özlü ağaç dalından yapılan bir çeşit çocuk oyuncağı (DS I: 707)

Bişirgen / büşürgen: (< *T. pişirgen* < *piş-*; *bk. bişirgeç*) Çocukların ayaklarında meydana gelen sulu yara (DS I: 656) 2. Pişik (DS I: 706)

Bişirük: (< *T. pişirik* < *piş-*; *bk. bişirgeç*) Çocukların ayaklarında meydana gelen sulu yara (Buran ve İlhan, 2008: 22)

Bişşa: (< *çoc. dil.*) Çiş (DS I: 704)

Bit: (< *T. bit*; *bk. am biti*) Küçük çocuk (Hazar, 2007: 257)

Bit-: (< *T. bit-* < *ET. büt-*; Clauson, 1972: 298-299; Tietze I, 2002: 286; Gülensoy I, 2007: 151; Nişanyan, 2009: 74) Yetişip büyümek (Dilçin, 2009: 48)

Bite: (< *T. bite* < *bit-*; *bk. bit-*) Ayakta durabilen çocuğun yürümesine yardım eden tahta araç (DS I: 708)

Bitev: (< *T. bitev* < *bit-*; *bk. bit-*) Ameliyatla açılacak kızlık zarı (DS I: 709)

Bitilgen: (< *T. bitilgen* < *bit-*; *bk. bit-*) Çocukların ayaklarındaki sulu yara (DS I: 656)

Bitik: (< *T. bitik* < *bit-*; *bk. bit-*) 1. Ameliyatla açılacak kızlık zarı (DS I: 709) 2. Sünnet olmamış çocukların sünnet yerlerinde görülen et parçası (DS I: 711)

Bitirim: (< *T. bitirim* < *bit-*; *bk. bit-*) Uyanık, iş bitirici çocuk (Hazar, 2007: 257)

Bitlenme: (< *T. bitlenme* < *bit*; *bk. am biti*) Bozuk rutubet nedeniyle çocukta görülen bir cilt rahatsızlığı (Acıduman ve İlgili, 2012: 118)

Bitli: (< *T. bitli* < *bit*; *bk. am biti*) Bir çeşit kovalamaca oyunu (Özdemir II, 2006: 219)

Bitmiyesice: (< *T. bitmeyesice* < *bit-*; *bk. bit-*) Halk ağzında küçük kız çocuğunu severken kullanılan bir sevgi sözcüğü (Hazar, 2007: 257)

Bitti bibik: (< *T. bitti* < *bit-*; *bk. bit-* + *çoc. dil. bibi* + *T. -k*) Saklambaç (DS I: 712)

Bîvâye çocuklar: (< *Far. bī-vāye* + *T. çocuklar* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 121)

Biyana: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *T. ana*; *bk. akana*) Amca karısı, yenge (DS I: 712)

Biyaz: (< *Ar. beyāż*) Kız (DS I: 712)

Bizik: (< *T. bızık* < *bız-*; Zülfikar, 1995: 180) Emzik (Örnek, 1979: 170)

Bizim gız: (< *T. bizim* < *biz*; Clauson, 1972: 388; Tietze I, 2002: 290; Nişanyan, 2009: 74; < **bī +z*; Gülensoy I, 2007: 153 + *T. kız*; *bk. açık kız*) Kız kardeş (DS I: 714)

Bizim oğlan: (< *T. bizim* < *biz*; *bk. bizim gız* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abağa oğlı*) Kardeş (DS I: 714)

Blazer: (< *İng. blazer*) Gençler için canlı renklerde spor ceket (Dağlı, 2007: 48)

Blisat: (< ?) Çocukları beşiğe bağlamaya yarayan bez (Dağlı, 2007: 48)

Bobbak: (< *çoc. dil.*) Meyve, yuvarlak oyuncak (DS I: 715)

Bobili: (< *çoc. dil. baba*) Baba (DS I: 452)

Bobo: (< *çoc. dil.*; Tietze I, 2002: 292) Umacı (DS I :715)

Bobstillik: (< *Fr. bob style* + *T. -lik*) 1943-1944 yılları arasında asi gençler arasında moda olmuş, süslenmeyi kabalıkta, kalınlıkta, ağırlıkta, şangırtıda aramış bir tarz (Koçu, 1969: 40-41)

Boci / boçi: (< *Erm. poçi*; Tietze I, 2002: 292; Dankoff, 1995: 172) Küçük çocuk (DS I: 716) (Güneş ve Baybağ, 2006: 41)

Bodi bodi: (< *çoc. dil.*) 1. Manda (DS VI: 4463) 2. Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun (Yıldırım, 2006: 459)

Bodiye: (< *Yun. poḏía*; Tietze I, 2002: 293) Kızların okul önlüğü (DS I: 718)

Boduk / potuk: (< *T. boduk* < **bodu+k*; Gülensoy I, 2007: 154; < *Slv. potók*; Tietze, 1999: 27) 1. Küçük çocuk (DS I: 721) 2. Kısa boylu, şişman çocuk (DS VI: 4464) 3. Tombul çocuk (DS V: 3476)

Boga: (< ?) Guatr (Yurdakök, 1984: 16)

Boġma renci: (< *T. boğma* < *boğ-*; Nişanyan, 2009: 76; Gülensoy I, 2007: 157; Tietze I, 2002: 294; Doerfer II, 1965: 345 + *Far. renc* + *T. -i*) Boğmaca hastalığı (Türkmen, 2006: 152)

Boğ: (< *T. boğ* < *boġ*; Clauson, 1972: 311; Tietze I, 2002: 293; Gülensoy I, 2007: 158; Nişanyan, 2009: 76) Kundak (Örnek, 1979: 173)

Boğassak: (< *T. boğazsak* < *boğaz* < **boġ-* < **buġ-*; Gülensoy I, 2007: 156; < *boġ-*; Nişanyan, 2009: 76; < *boġuz*; Clauson, 1972: 322; Tietze I, 2002: 294) Obur, pisboğaz çocuk (DS VI: 4464)

Boğaz ol-: (< *T. boğaz*; *bk. boğassak* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Dişlerin çıkması esnasında çene ve etrafında şişlik meydana gelmek (Şafak, 2010: 267)

Boğaz şişmesi: (< *T. boğaz*; *bk. boğassak* + *T. şişmesi* < *şiş-*; *bk. balon şişirtme*) Çocukların boğazları etrafında oluşan şişlik (Acıduman ve İlgili, 2012: 114)

Boğazkesen / doğazkesen : (< *T. boğaz*; *bk. boğassak* + *T. kesen* < *kes-* *bk. Abaza kesimi*) Yeni doğum yapmış kadın (Kabataş, 2006: 34) (Yaşar, 2008: 144)

Boğmaca deliği: (< *T. boğmaca* < *boğ-*; *bk. boġma renci* + *T. deliği* < *delik* < *del-* < *tel-*; Gülensoy I, 2007: 274; Nişanyan, 2009: 125; Tietze I, 2002: 518) Boğmaca olan çocukların geçirildiği delik (Kurt, 2012: 372)

Boğmaca öksürük: (< *T. boğmaca* < *boğ-*; *bk. boġma renci* + *T. öksürüğü* < *öksürük* < **öskür-* < **ös+kür-*; Nişanyan, 2009: 467; Gülensoy II, 2007: 657) Çocuklarda görülen şiddetli bir öksürük (Yavuzarslan, 2010: 945)

Boğulgan öksürük: (< *T. boğulgan* < *boğ-*; *bk. boġma renci* + *T. öksürük* < *öksür-*; *bk. boğmaca öksürük*) Boğmaca öksürüğü (Köymen, 1970: 7)

Bok: (< *T. bok* < *OT. *bōk*; Gülensoy I, 2007: 158) Pamukçuk hastalığında, çocukların ağzında görülen kabarcıklar (DS I: 732)

Boklu: (< *T. boklu* < *bok*; Nişanyan, 2009: 76; Clauson, 1972: 311; Tietze I, 2002: 296; < *bōk*; Gülensoy I, 2007: 158) Çocuğu nazardan uzak tutmak için söylenen söz (Yüksel, 2007: 181)

Bokum: (< *T. arg. bokum* < *bok*; *bk. boklu*) Kişinin kendi çocuğu (Bingölçe, 2001: 42)

Bokuna bağlan-: (< *T. arg. bokuna* < *bok*; *bk. boklu* + *T. bağlan-* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Çocuğunu çok sevmek (Bingölçe, 2001: 42)

Bokunda altın bul-: (< *T. arg. bokunda* < *bok*; *bk. boklu* + *T. altın*; *bk. altın takma* + *T. bul-*; *bk. başkan bulmak*) Çocuğunu abartılı, gereksiz yere övmek (Bingölçe, 2001: 43)

Bokuyla boğuş-: (< *T. arg. bokuyla* < *bok*; *bk. boklu* + *T. boğuş-* < *boğ-*; *bk. boġma renci*) Çocuğunu büyütmeye çalışmak (Bingölçe, 2001: 43)

Bollaş-: (< *T. bollaş-*; sözcüğün kökünü bilmiyoruz; Nişanyan, 2009: 76; Eren, 1999: 57; Tietze I, 2002: 296; < **T. bōl*; Gülensoy I, 2007: 159) Gebe olmak (Grønbech, 1942: 64)

Bolu yığması: (< *T. bolu* + *T. yığması* < *yıġ-*; Nişanyan, 2009: 677; < *yıġ-* veya *üg-*; Gülensoy II, 2007: 1134) Çocukların, çukurlara taş koyarak oynadıkları bir oyun (DS I: 735)

Bom ol-: (< *çoc. dil. bom* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Aşağı düşmek (Elhan, 2004: 40)

Boğmaca / Bōmaca: (< *T. boğmaca* < *boğ-*; *bk. boġma renci*) Boğmaca hastalığı (İleri, 2008: 390) (TS, 2011: 372)

Bomba: (< *İt. arg. bomba*) Çok güzel, cinsel bakımdan çekici kız (Aktunç, 1998: 61)

Bōn-: (< *T. boğul-* < *boğ-*; *bk. boġma renci*) Bebek, çok ağlamaktan boğulacak hâle gelmek (Bayraktar, 2000: 299)

Bonbon şekeri: (< *Fr. arg. bonbon* + *Far. şeker* + *T. -i*) Şirin ve kıvırcık saçlı delikanlı (Bingölçe, 2001: 43)

Boncuk: (< *T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) 1. Çocuklarda görülen ateşli bir hastalık (Yaşar, 2008: 188) 2. Nazara karşı çocukların takkelerine takılan mavi delikli taş (Yavuzarslan, 2010: 142) 3. Küçük çocuk (Hazar, 2007: 257)

Boncuk illeti: (< *T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu* + *Ar. ʿillet* + *T. -i*) Çocuk havalesi (Yavuzarslan, 2010: 142)

Boncuk küpeler: (< *T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu* + *T. küpeler* < *ET. küpe*; Gülensoy I, 2007: 591; Nişanyan, 2009: 360) Çocuklar ve genç kızlar için mavi boncuk, akik ve mercan kullanılarak yapılan süs eşyası (Arslantaş, 2007: 79)

Boncuk oyunu: (< *T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Para, düğme, boncuk gibi şeylerle oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 736)

Borancık: (< *Moğ. gd. boruġan ~ boraġan*; Tietze I, 2002: 300; Gülensoy I, 2007: 160; < *İt. bora*; Eren, 1999: 57; < ? *ET. bor+agan*; karş. *Moğ. borugan*; Nişanyan, 2009: 77) Çocuk (Gülseren, 2001: 60)

Bosdanacan: (< ?) Birdirbir oyununa benzeyen bir oyun (DS I: 742)

Boş beşiğin sallanması: (< *T. boş*; *bk. başıboş çocuklar* + *T. beşiğin* < *beşik* < *beşi-*; *bk. beşik* + *T. sallanması* < *sal-la-*; Gülensoy II, 2007: 726; < *sal-ala-*; *EYun. saléuō* sözcüğü ile benzerliği ilgi çekicidir; Nişanyan, 2009: 534 < *sal-*; Clauson, 1972: 825) İçinde çocuk olmayan beşiğin sallaması. Bu eylem bebeğin ölüp beşiğinin boş kalabileceği şeklinde yorumlanır (Yüksel, 2007: 154)

Boş meme: (< *T. boş*; *bk. başıboş çocuklar* + *çoc. dil. meme*) Emzik (Örnek, 1979: 170)

Boşġutçı: (< *T. boşġutçı* < *boşġu-*; Paçacıoğlu, 2006: 98) Öğretmen (Caferoğlu, 2011: 48)

Boşġutluġ: (< *T. boşġutluġ* < *boşġu-*; *bk. boşġutçı*) Öğrenci (Caferoğlu, 2011: 48)

Bota: (< *ET. botu*; Clauson, 1972: 299; Gülensoy I, 2007: 162) Çocuk, yavru (Karasoy, 1998: 211)

Botlaçı: (< *T. botlayıcı* < *botu*; Tietze I, 2002: 293; Clauson, 1972: 305) Hamile, yüklü kadın (Toparlı, 1992: 449)

Boy al-: (< *T. boy* < *bod*; Nişanyan, 2009: 78; Gülensoy I, 2007: 163; Clauson, 1972: 296 + *T. al-*; *aba alması*) Boyu uzamak (Yurtbaşı, DYS: 26)

Boy at-: (< *T. boy*; *bk. boy al-* + *T. at-*; *bk. addır-*) 1. Boyu uzamak (Yurtbaşı, DYS: 26) 2. Bebek, büyümek (Çelebioğlu, 1995: 164)

Boy fukarası: (< *T. boy*; *bk. boy al-* + *Ar. fuḳara'* + *T.-sı*) Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 138)

Boy muskası: (< *T. boy*; *bk. boy al-* + *Ar. nusḫa* + *T. -sı*) Gebe kadının gebelik süresince, doğumdan sonra da çocuğun, yürüyene kadar boynunda taşıdığı muska (Yaşar, 2008: 39)

Boya çek-: (< *T. boya* < *boy*; *bk. boy al-* + *T. çek-*; *bk. bacak çekiştiren*) Boyca uzamak (TS, 2011: 386)

Boya sümüğe gel-: (< *T. boya* < *boy*; *bk. boy al-* + *T. sümüğe* < *sümük* < *süñ-*; Gülensoy II, 2007: 820 + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Uzamak, büyümek (Yüksel, 2007: 37)

Boycak: (< *T. boycak* < *boy+cak*; Gülensoy I, 2007: 163) Çocuksuz kadın (DS I: 745-746)

Boydak / boydaḫ: (< *T. baydak* < *bay+da-k*; Gülensoy I, 2007: 163; Tietze I, 2002: 305) Çocuksuz kadın (DS I: 745-746)

Boylu: (< *T. boylu* < *boduklu* < *bodu-k+lu*; Gülensoy I, 2007: 164) Gebe kadın (DS I:746)

Boylu boslu: (< *T. boylu* < *boy*; *bk. boy al-* + *T. pos+lu*) Boyu uzun genç (Yurtbaşı, DYS: 23)

Boyna: (< *T. beg+ana*) Nine (DS I: 746)

Boynat-: (< *T. boyun* < **bōyun*; Gülensoy I, 2007: 164; < *boy* (< **boń*) +*ın*; Eren, 1999: 58; < *ET. boyın*; Clauson, 1972: 386; Tietze I, 2002: 306) Baba, davranışlarıyla oğluna dik başlılık ettirmek (DLT II: 357)

Boynu buruk: (< *T. boynu* < *boyun*; *bk. boynat-* + *T. buruk* < *bur-*; Gülensoy I, 2007: 184; Tietze I, 2002: 330; Nişanyan, 2009: 82) Yetimlikten dolayı üzgün olan çocuk (DS I: 746)

Boyu uza-: (< *T. boyu* < *boy*; *bk. boy al-* + *T. uza-*; Clauson, 1972: 281; < *uz+a-*; Nişanyan, 2009: 647; < **uz-a-*; Gülensoy II, 2007: 982) Boy atmak, (Yurtbaşı, DYS: 26)

Boyu yüklü: (< *T. boyu* < *boy*; *bk. boy al-* + *T. yüklü* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 82)

Boyun bağı: (< *T. boyunbağı* < *boyun*; *bk. boynat-* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Bilhassa gençler arasında şıklık ve alafrangalık belirtisi olarak 1860-1875 yılları arasında yayılan bir kıyafet, kravat (Koçu, 1969: 44)

Boyuna kırmızı mendil bağla-: (< *T. boyuna* < *boyun*; *bk. boynat-* + *Ar. ḳirmizī* + *Ar. mendīl* + *T. bağla-* < *bağ*; *bk. al bağla-*) 1943-1945 yıllar arasında İstanbul'da gençler arasında başlayan, bıçkınlık işareti olarak algılanan bir moda (Koçu, 1969: 43)

Boyunda ol-: (< *T. boyunda* < *boyun*; *bk. boynat-* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Anne karnında olmak (DS I: 747)

Boz-: (< *T. arg. boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Birisinin bekâretini gidermek (Aktunç, 1998: 63)

Boz bulamaç: (< *T. boz*; *bk. benziboz* + *T. bulamaç* < *bulga-ma+aş*; Nişanyan, 2009: 82; Gülensoy I, 2007: 180; < *bulama+aş*; Tietze I, 2002: 322) Lohusa yemeği (Öger, 2003: 292)

Bozak: (< *T. bozağı* < **buzağı* < *buz+ağu* < **bir+ağu*; Gülensoy I, 2007: 189; < ? karş. *Moğ. biragu*; Nişanyan, 2009: 84; < Clauson, *buzagu* kelimesinde *-gu* ekine işaret etmiş ancak ekin işlevinden ve kelimenin kökeninden bahsetmemiştir; Clauson, 1972: 391; < *buzağu*; Tietze I, 2002: 334) Erkek çocuk (DS I: 748)

Bozalacı / bozūlacı / buyalacı: (< *T. buzağılayıcı* < *buzağı*; *bk. bozak*) Gebe kadın (DS I: 779)

Bozdur-: (< *T. arg. bozdur-* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Kız için bekâretin giderilmesine izin vermek (Aktunç, 1998: 63)

Bozgun: (< *T. arg. bozgun* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 74)

Bozgunluk: (< *T. arg. bozgunluk* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Aşerme dönemi (Kurt, 2012: 39)

Boztülü: (< *T. boz*; *bk. benziboz* + *T. dölü* < *döl*; *aralık dölü*) On üç, on dört yaşındaki kız (DS I: 752)

Bozuk / mozuk: (< *T. arg. bozuk* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Bakire olmayan kız (DS I: 752) 2. İkinci kez evlenen kadının ilk kocasından olan çocukları (DS IV: 3214)

Bozul-: (< *T. arg. bozul* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Kızlığı giderilmek (DS I: 753)

Bö: (< *çoc. dil.*) Öküz (Çelebioğlu, 1982: 100)

Böbrek taşı: (< *T. böbrek* < *bögürek* < **bögür+ek*; Gülensoy I, 2007: 169; Tietze I, 2002: 309, Nişanyan, 2009: 79; Eren, 1999: 61 + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Çocuklardaki böbrek ve idrar yollarındaki bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 282)

Böbüce: (< *çoc. dil. bebe* + *T. -ce*) Bebek (DS I: 754)

Böce öldürmesi: (< *T. böcek* < *bög+çek*; Gülensoy I, 2007: 169; Räsänen, 1969: 83; Tietze I, 2002: 309 + *T. öldürmesi* < *öl-*; *bebek ölümü*) Çocukta burun kaşıma ve göz renginde değişme şeklinde beliren bir rahatsızlık (Köymen, 1970: 6)

Böcü: (< *çoc. dil. bō̄+cü*; Gülensoy I, 2007: 170; < *böcü* < *bö*; 'yans.'; Tietze I, 2002: 309) 1. Korkutucu (Çelebioğlu, 1982: 100) 2. Umacı, öcü (TRS I: 663)

Böcük böcük: (< *T. böcük+böcük* < *bō̄*; *bk. böcü*) Çocukları eğlendirmek için söylenen bir söz (DS I: 757)

Böğen: (< *T. göv* [< *gök*]+*en*; Gülensoy I, 2007: 171) Çocuğun ilk pisliği (DS I: 762)

Böö: (< *bȫ*; *bk. böcü*) Çocuğu korkutmak için kullanılan bir söz (DS I: 769)

Börk kapma: (< *ET. börk*; Gülensoy I, 2007: 173; Nişanyan, 2009: 79; Clauson, 1972: 362; Doerfer II, 1965 + *T. kapma* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Çocuğun Elham Cüzü'nün yirmi birinci suresini bitirmesi üzerine hocada yapılan tören (Güzelbey, 1982: 34)

Börkeneş: (< ?) Piç (Çimrin, 2008: 375)

Böyüden: (< *T. büyüden* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Süt çocuğunun hıçkırığı (DS I: 774)

Bu: (< *çoc. dil.*) Su (Çelebioğlu, 1982: 100)

Bū: (< *Ar.*) Baba (Tulum, 2011:349)

Bubik: (< *çoc. dil. bibi* + *T. -k*) Genç kız (Buran ve İlhan, 2008:24)

Bubu: 1. (< ?) Bir iki yaşındaki çocuk (DS I: 775) 2. (< *çoc. dil.*) Su (Kaya, 2007: 1016)

Bucuk: (< ?) Dört beş kişi ile oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 777)

Bucur bucur: (< *T. bıcır+bıcır* < *bıc* 'yans.' + *T. -ır*) Sıhhatli, kanlı canlı (DS I: 777)

Buçu: (< *çoc. dil.*) Sığır (DS I: 777)

Budaklu: (< *T. budaklı* < *budak*; Talat Tekin, *but+ak*; Tietze I, 2002: 318; < *butı-*; Clauson, 1972: 301-302; < *būta-*; Gülensoy I, 2007: 175) Kızamık hastalığında vücutta beliren siğiller (Kaya, 2008: 521)

Budu: (< *çoc. dil.*) Su (Çelebioğlu, 1982: 100)

Buğa koy-: (< *T. buğa* < *buğu*; < *bu*; Clauson, 1972: 292; Tietze I, 2002: 319; Gülensoy I, 2007: 177 + *T. koy-* < **ko-d-*; Gülensoy I, 2007: 548; Nişanyan, 2009: 345; Clauson, 1972: 595) Kısırlığı gidermek amacıyla çocuğu olmayan kadını buğuya koymak (Kıyak, 2005: 6)

Buğaz / buaz / buvaz: (< *T. boğaz*; *bk. boğassak*) Gebe kadın (DS I: 779)

Buğday dirlimesi: (< *ET. buġday*; Clauson, 1972: 312-313; Gülensoy I, 2007: 177; < karş. *Moğ. budagan*; Nişanyan, 2009: 81; Tietze I, 2002: 319 + *T. dirilmesi* < *tiril-* < *tir-*; Gülensoy I, 2007: 289) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Buğuya oturt-: (< *T. buğuya* < *buğu*; *bk. buğa koy-* + *T. oturt-* < *oltur-*; Nişanyan, 2009: 463; < *olur-*; Clauson, 1972: 150; < *ol(ġ)ur-*; Gülensoy II, 2007: 636) Kısırlığı gidermek amacıyla çocuğu olmayan kadını buğuya oturtmak (Bülbül, 2006: 9)

Buḫsat-: (< *T. buḫsat-* < *buḫsa-*; Paçacıoğlu, 2006: 105) Babanın davranışlarıyla dik başlılık ettirmesi (DLT II: 335)

Bulamaç: (< *T. bulamaç* < *bula-*; *bk. boz bulamaç*) 1. Un, şeker ve bir miktar badem yağı ilavesiyle yapılan gıda (Şafak, 2010: 254) 2. Yedi güne kadar hasta sayılan lohusa (DS I: 786)

Bulduk: (< *T. bulduk* < *bul-*; *bk. başkan bulmak*) 1. Kadının ilk kocasından olan ve ikinci kocasının yanına götürdüğü çocuk 2. Piç, bulunan çocuk 3. Kimsesiz çocuk (DS I: 787)

Buldumcuk ol-: (< *T. arg. buldumcuk* < *bul-*; *bk. başkan bulmak* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuğun doğumuna sevinmek (Bingölçe, 2001: 44)

Bulgur çıkar-: (< *T. *bur-ku-l*; Gülesnsoy I, 2007: 181; < ~ *Far. barġul* ~ *burġul*; Nişanyan, 2009: 82 + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) İshal olmak (Yurtbaşı, DYS: 80)

Bulūġiyyet: (< *Ar. bülūġiyyet*) Büluğa erme (Toparlı, 2007: 37)

Bulūġiyyete er-: (< *Ar. bülūġiyyet* + *T. -e* + *T. er-*; *bk. aşer-*) Büluğa ermek (Tulum, 2011: 363)

Bulūġiyyete yetiş-: (< *Ar. bülūġiyyet* + *T. -e* + *T. yetiş-*; *bk. başa yetiş-*) Büluğ çağına girmek (Tulum, 2011: 460)

Buluntu: (< *T. buluntu* < *bul-*; *bk. başkan bulmak*) 1. Babası bilinmeyen çocuk (Ülkütaşır, 1976: 376) 2. İslam hukukunda kimsesiz çocukla ilgili en yakın anlamlı terim (Arslan, 2007: 15)

Bum: (< *çoc. dil.*) Su (DS I: 791)

Bumbu: (< *çoc. dil.*) Su (DS I: 791)

Buñlan- (< *T. buñla* < *buñ* ~ *muñ*; Nişanyan, 2009: 83; Clauson, 1972: 347; Tietze I, 2002: 325; Gülensoy I, 2007: 182) Doğumu yakın olan kadın, hastalanmak (DS I: 793)

Buppu: (< *çoc. dil.*) Elbise (DS I: 794)

Burc ēl-: (< *T. burcu* < *bur-ç*; Gülensoy I, 2007: 185; Tietze I, 2002: 328 + *T. el-*; Paçacıoğlu, 2006: 194) Doğumdan hemen sonra anneden bebeğe ya da bebekten anneye karın sancısı geçmek (Bayraktar, 2000: 301)

Burç / bürç: (< *T. burç* < *bur-*; *bk. burc ēl-*) 1. Doğumdan hemen sonra anneden bebeğe geçtiği varsayılan karın ağrısı (Bayraktar, 2000: 301) 2. Lohusa kadına arayla gelen sancı (DS I: 825)

Burç dökme: (< *T. burç* < *bur-*; *bk. burc ēl-* + *T. dökme*; *bk. baş kesip kan dökme*) Çocuk ve anneyi kötü ruhlardan korumak amacıyla lohusa kadına, doğumun ikinci günü el süpürgesiyle odayı süpürtme (Paşa, 2006: 43)

Buru tut-: (< *T. buru* < *bur-*; *bk. boynuburuk* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Gebe kadına doğum sancısı gelmek (TRS I: 718)

Burunsalık: (< *T. burunsalık* < *bur-*; *bk. boynuburuk*) Çocuklarda görülen bir çeşit hastalık (DS I: 804)

Burzag: (< *Ar. burzaġ*) 1. Delikanlılık çağındaki neşe 2. Etine dolgun delikanlı (Devellioğlu, 2008: 114)

Busat: (< *Ar. bisāṭ*; Tietze I, 2002: 332) Çocukları, beşiğe sıkıca bağlamaya yarayan bez (DS I: 806)

But: (< *T. but*) Büyüklerin oğullarının ve kızlarının alınlarına, alınlarındaki kesmelerine takılan değerli ve büyük peruze (DLT III: 120)

Buva / buvva / büve: (< *çoc. dil.*) Su (DS I: 807) (Çelebioğlu, 1982: 100)

Buvala: (< *T. boğala* < *boğ-*; *bk. boġma renci*) Boğmaca (DS I: 807)

Buzalamacı: (< *T. buzağılamacı* < *buzağı*; *bk. bozak*) Mızıkçı (DS I: 810)

Bübü: (< *çoc. dil.*) Yumurta (DS VI: 4469)

Bücür: (< *T. bücür* < **büç-* [< **bıç-ür*] Gülensoy I, 2007: 191; < Sevortyan, kelimeyi *bodur* kelimesine ve Kırgızca *bücüy-* fiiline bağlar; Tietze I, 2002: 334; < ? *bodur*; Nişanyan, 2009: 84; < kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 66) Kısa boylu çocuk (Sezen, 1993: 327)

Bücürük: (< *T. bücürük* < *bücür*; *bk. bücür*) Ufak tefek anlamında kullanılan bir sevgi sözü (Hazar, 2007: 258)

Bücüş: (< ?) Kısır (DS I: 812)

Büdük: (< *T. bıdık*; *bk. bıdık bıdık*) Çelimsiz ve zayıf çocuk (DS I: 812)

Büdür: (< *T. bodur* < *bod+u+r*; Gülensoy I, 2007: 154; kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 55; Räsänen, 1969: 78) Çelimsiz ve zayıf çocuk (DS I: 812)

Büğele- / büvelle-: (< *T. büğele-* < ? *bük-*; *bk. ağızda anahtar bükme*) Emeklemek (DS I: 830)

Büksüklen-: (< *T. büksüklen-* < *bögsig*; Paçacıoğlu, 2006: 116) Genç kızda, meme tomurmak (DLT II: 277)

Bükür: (< ?) Çelimsiz ve zayıf çocuk (DS I: 812)

Büluğ çağı: (< *Ar. bülūġ* + *çağı* < *ET. çaġ* < *Moğ. çāġ* ~ *çāḳ*; Gülensoy I, 2007: 210; < Eren, 1999: 76; < *ET. çaḳ*; Clauson, 1972: 404; Tietze I, 2002: 394; Doerfer III, 1967: 25; < *Moğ. çag* ~ *çagala*; Nişanyan, 2009: 101) Ergenlik çağı (TS, 2011: 424)

Büluğa er-: (< *Ar. bülūġ* + *T. -a* + *T. er-*; *bk. aşer-*) Ergenliğe girmek (TS, 2011: 424)

Bülük / bollik / büllük: (< *T. bülük* < *bül* 'yans.' + *T. -ük*) Küçük erkek çocuğun cinsel organı (DS I: 735) (DS I: 821) (DS VI: 4469)

Bülükçü: (< *T. bülükçü* < *bülük*; *bk. bülük*) Sünnetçi (DS I: 822)

Bünüvvet: (< *Ar. bünüvvet*) Oğulluk, evlatlık (Devellioğlu, 2008: 117)

Bürnâ: (< *Far. bürnā*) Genç, delikanlı (Devellioğlu, 2008: 119)

Bürnâk / bürnâh: (< *Far. bürnāk*) Genç, delikanlı (Devellioğlu, 2008: 119)

Büsr: (< *Ar.*) Genç kız ve oğlan (Devellioğlu, 2008: 119)

Büsre: (< *Ar.*) Genç kız ve oğlan (Devellioğlu, 2008: 119)

Büşter: (< *Far.*) Kurdeşeni (TRS IV: 2736)

Büt-: (< *T. büt-*; Paçacıoğlu, 2006: 118) Doğmak, dünyaya gelmek (DLT II: 294)

Bütkü: (< *T. büt-kü*) Kaka, büyük abdest (DLT I: 430)

Büven: (< ?) Çocuk bezi (DS I: 831)

Büyük: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161)

Büyük abdest: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *Far. āb+dest*) Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161)

Büyük ana / bıyana: (< *T. büyük*; *bk. baş büyümesi* + *T. ana*; *bk. akana*) Büyükanne (DS I: 673) (Li, 1999: 104)

Büyük ata: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *T. ata*; *bk. ata*) Dede (Tulum, 2011: 465)

Büyük baba: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *çoc. dil. baba*) Dede (Li, 1999: 95)

Büyük kardeş: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Ağabey (Yavuzarslan, 2010: 592)

Büyük kırk: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *T. kırk*; Gülensoy I, 2007: 513; Nişanyan, 2009: 323; Clauson, 1972: 651) 1. Doğurmuş bir kadının kırkıncı günü (DS I: 832) 2. Kırkıncı günde yapılan kırklama (Yaşar, 2008: 160)

Büyük kundak: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *kundak*; *bk. abanî kundak*) Bebek kundaklanırken en son sarıldığı bez (Yaşar, 2008: 95)

Büyük öksürük: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *T. öksürük*; *bk. boğmaca öksürük*) Boğmaca hastalığı (DS I: 833)

Büyük peder: (< *T. büyük* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi* + *Far. peder*) Dede (Li, 1999: 95)

Büzmece: (< *T. büzmece* < *büz-* < **bü-r-*; Gülensoy I, 2007: 197;< **bü-z-*; Nişanyan, 2009: 86; < *bür-*; Tietze I, 2002: 340) Yeni doğan çocukların topuklarından çıkan bir çeşit yara (DS I: 834)

Büzük: (< *T. büzük* < *büz-*; *bk. büzmece*) Kız çocuk, cinsel organ (Örnek, 1979: 157)

Büzül-: (< *T. büzül-* < *büz-*; *bk. büzmece*) Süt çocuğu, hastalanmak (DS I: 834)

-C-

Cabar: (< *Rom. capari / zapari*) Bebeklikten çıkmış çocuk (DS II: 889)

Cacık: (< *Erm. cacıg*) Bebek (DS II: 1033)

Cadaloz: (< *Far. cādū* + *Yun. aloz*; Tietze I, 2002: 343; < *Far. cadı+oz*; Nişanyan, 2009: 87) Yaramaz kız çocuğu (Hazar, 2007: 258)

Cadı karısı / cazı karısı: (< *Far. cādū* + *T. karısı* < *karı*; *bk. alkarısı*) Lohusa kadına musallat olan kötü ruh (Kurt, 2012: 65)

Cadı oyunu: (< *Far. cādū* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Dinî-büyüsel nitelikli bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 283)

Cağıl cuğul: (< *OT. çaġ çuġ*; Gülensoy I, 2007: 199; < *ET. çaġ ~ çaḳ* 'yans.' + *T. -ul*; Clauson, 1972: 403-404)

Cağıldak: (< *T. cağıdak* < *cağ* + *T. -ıldak*) Çocuk oyuncağı (DS II: 844)

Cağur cuğur: (< *T. cağır cuğur* < *OT. çaġ çuġ*; *bk. cağıl cuğul* + *T. -ur*) Çocuk gürültüsü (DS II: 843)

Cāhil / cahal / cahel / cayıl / cehal / cehel / cıhal: (< *Ar.*) Genç, toy, cahil (Yücel, 1995: 204) (DS II: 846)

Cahillik / cahallıḫ: (< *Ar. cāhil* + *T. lik*) Gençlik (Yavuzarslan, 2010: 162) (Gemalmaz, 1995: 52)

Cakka: (< ?) Korkutma ve sürpriz ünlemi (DS II: 874)

Calgazan: (< ? *T. çalık* < *çal-*; Gülensoy I, 2007: 214; Nişanyan, 2009: 102 + *T. azan* < *az-* < *AT. *hāz-*; Nişanyan, 2009: 48; Gülensoy I, 2007: 97) Oyunbozan (DS II: 851)

Calî nesep: (< *Ar. caʿlī* + *Ar. neseb*) Evlat edinmeden doğan nesep (Sağlam, 2006: 2)

Callaḫıliy it-: (< *T. callahılık* < *çalıklık* < *çal-*; *bk. calgazan* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Aşırı derecede yaramazlık yapmak (Bayraktar, 2000: 316)

Cam: (< *Far. arg. cām*) Bekâret zarı (Bingölçe, 2001: 45)

Cam kır-: (< *Far. arg. cām* + *T. kır-*; *bk. alakırık*) Birisinin bekâretini gidermek (Aktunç, 1998: 66)

Cambilik: (< *Far. cām* + *bilik*; *bk. bilik*) Bir çeşit bilye oyunu (Özdemir II, 2006: 409)

Camedan / camadan: (< *Far. cāmedān*) Eskiden gençlerin de giydiği kısa, kolsuz, ön tarafı çapraz kavuşur bir yelek (Koçu, 1969: 50)

Camgöz: (< *Far. cām* + *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Afacan çocuk (DS II: 854)

Can: (< *Far. cān*) Yakar top oyunu (Yaşar, 2008: 317)

Can almaca: (< *Far. cān* + *T. almaca* < *al-*; *aba alması*) Bir çeşit yakar top oyunu (Özdemir II, 2006: 418)

Cān oġlı: (< *Far. cān* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Oğulluk (Tulum, 2011: 479)

Cana: (< *Far. cān* + *T. ana*; *bk. akana*) Büyükanne (DS II: 854)

Canavar: (< *Far. cānāver*) Haşarı, yaramaz çocuk (TS, 2011: 440)

Cancan: (< *Far. cān*+*cān*) Ağaç çubuklarla oynanan bir çocuk oyunu (DS II: 855)

Cancikten düşme: (< ? *cancik* + *T. -ten* + *T. düşme* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Dölden kesilme (DS II: 855)

Cândâne: (< *Far. cāndāne*) Bıngıldak (Devellioğlu, 2008: 125)

Cāne: (< *Far.*) Sabi (Tulum, 2011: 479)

Cañgul cuñgul: (< *T. cañgul* < *cang* 'yans.'+ *T. -ul* + *T. cuñgul* < *cung* 'yans.'+ *T. -ul*) Çocuk gürültüsü (DS II: 843)

Cankurtaran: (< *Far. arg. cān* + *T. kurtaran* < *kurtar-* < *kut*+*gar-*; Gülensoy I, 2007: 575; < *ET. ḳurtġar-* Clauson, 1972: 647; < *r* sesinin türeyişi açıklanmaya muhtaç; Nişanyan, 2009: 356) Öğrenci için ders arası, teneffüs (Aktunç, 1998: 67)

Canlı cenaze: (< *Far. cān* + *T. -lı* + *Ar. cenāze*) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145)

Cansız: (< *Far. cān* + *T. -sız*) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145)

Cansız at: (< *Far. cān* + *T. -sız* + *T. at*; *bk. atcığaz*) Bisiklet (DS II: 857)

Capçak ağızlı: (< *T. capçak* < *cap+çak* 'yans.' + *T. ağızlı* < *ağız*; *bk. ağız ol-*) Çok ağlayan çocuk (DS II: 858)

Carcur: (< *T. car+cur* 'yans.') Tahterevalli (Gülseren, 2000: 391)

Carı: (< *Yun. *tzaró ~ tsaró*; Tietze I, 2002: 350) Genç (DS VI: 4471)

Caş / çaş: (< *Erm. čaš*; Dankoff, 1995: 95) Mısır unu, yağ ve şeker ile yapılan çocuk maması (DS II: 864)

Catırik: (< *T. çatırık* < *çat* 'yans.' + *T. -ırık*) Ağaçtan yapılan ve çatır çatır ses çıkaran çocuk oyuncağı (DS II: 864)

Cavcavlı: (< *T. cavcavlı* < *cav+cav* 'yans.' + *T. -lı*) En hareketli an (DS II: 865)

Caynız: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (Akça, 2012: 153)

Ce / ca / caa / cee: (< *T. ce* 'yans.') 1. Bebekleri eğlendirmek için çıkarılan ses (TS, 2011: 447) 2. Korkutma ve sürpriz ünlemi (DS II: 874)

Cebcel: (< ?) Patik, küçük çocuk ayakkabısı (DS II: 871)

Cebe: (< *Moğ.*) Ağabey (DS II: 1102)

Cebedak: (< ?) Öksüz, yetim (DS II: 871)

Ceber: (< ?) Bebeklikten çıkmış çocuk (Güneş ve Baybağ, 2006: 41)

Cebin: (< *Ar. cabīn*; Tietze I, 2002: 354) Uslu (DS II: 872)

Cecem: (< ?) Küçükken alınıp yetiştirilen çocuk, evlatlık (DS II: 873)

Cecucuk: (< *T. cecu* 'yans.' + *T. -cuk*) Küçük çocuklarla oynanan bir oyun (DS II: 873)

Cedb: (< *Ar.*) Kısırlık (Devellioğlu, 2008: 128)

Cedde: (< *Ar.*) Büyük ana, büyük valide (Yavuzarslan, 2010: 168)

Ceddet: (< *Ar.*) Nine (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 171)

Cederi / cidrī: (< *Ar. cederī*) Çiçek hastalığı (Yurdakök, 2004: 235) (Toparlı, 2007: 43)

Cehennem: (< *Ar. cehennem*) Çocukların topla oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 318)

Cekceki: (< *T. cekceki* < *cek+cek* 'yans.' + *T. -i*) Topaç, çocukların iple döndürdükleri bir oyuncak (DS II: 876)

Ceket: (< *Fr. jaquette*) 1. Öğrenci kıyafeti (Onur, 2005: 379) 2. Sünnet kıyafeti (Yaşar, 2008: 141)

Ceketini atsa hamile kal-: (< *Fr. arg. jaquette* + *T. -ini* + *T. atsa* < *at-*; *bk. addır-* + *Ar. ḥamile* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Kocadan ya da sevgiliden çok sık hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 46)

Celep: (< *Far. celeb*) Genç, güzel, gösterişli kimse (DS II: 877)

Celfin: (< *Yun. selkes*; Tietze I, 2002: 357) Genç, taze (DS II: 878)

Celik cücük / cellik cücük: (< ? *celik* + *cücük*; *bk. alaja cücük*) Çoluk çocuk (DS II: 878)

Celle-: (< *T. çelle-* < *çel-*; *bk. çeler-*) 1. Büyüklere karşı gelmek (DS II: 1121) 2. Oyunbozmak (DS II: 879)

Cello: (< *Ar. Celāl* > *Kürt. cello*) Ufak tefek, çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 28)

Cello cillo: (< *Cello*; *bk. Cello* + *cillo*; *Celal* kelimesinin fonetik değişime uğramış şekli) Çoluk çocuk (DS II: 878)

Ceme: (< ?) Çocuk (DS II: 880)

Cemenek: (< *Far. cām* + *T. enek* < *eñek*; Clauson, 1972: 183; Tietze I, 2002: 657; < *eñ* +*ek*; Gülensoy I, 2007: 333) Bilye (DS II: 880)

Cemet: (< ? *Ar. cemed*) Anasız babasız, yersiz yurtsuz çocuk (DS II: 880)

Cemre: (< *Ar. cemre*) Safradan olan şişkinlik (Yurdakök, 2004: 234)

Cene: (< ?) Yeni doğmuş çocuk (DS II: 881)

Cenele-: (< *T. çenile-* < *çañıla-*; Clauson, 1972: 426; < *çañı+la-*; Gülensoy I, 2007: 230; < kelime aslında ses taklidine dayanmalıdır; Tietze I, 2002: 428) Çocuk, sebepsiz yere uzun uzun ağlamak (DS II: 881)

Cenin / cenni: (< *Ar. cenīn*) 1. Döl, rahimdeki çocuk (Argunşah, 1999: 213) 2. Yeni doğmuş çocuk (DS II: 881)

Cenîn-i kâzib: (< *Ar. cenīn* + *Ar. kāẕib*) Gerçek olmayan gebelik (Devellioğlu, 2008: 134)

Cenîn-i sâkıt: (< *Ar. cenīn* + *Ar. sāḳıṭ*) Rahimden düşürülen çocuk (Yavuzarslan, 2010: 172)

Cennet bülbülü: (< *Ar. cennet* + *Far. bulbul* + *T. -ü*) Doğumda ya da küçük yaşta ölen çocuk (Elçin, 1990: 189)

Cennet kuşu: (< *Ar. cennet* + *T. kuşu* < *kuş*; Gülensoy I, 2007: 579; Nişanyan, 2009: 356; Clauson, 1972: 670) Doğumda ölen çocuk (Yaşar, 2008: 72)

Cennet meleği: (< *Ar. cennet* + *Ar. melek* + *T. -i*) Doğumda ölen çocuk (Yaşar, 2008: 72)

Cennetlik: (< *Ar. cennet* + *T. -lik*) Doğumda ya da on iki yaşına gelinceye kadar ölen çocuk (Yaşar, 2008: 72)

Cere: (< *Ar.*) Kocasından boşanan çocuklu kadının çocuklarına ve kendisine bağlanan para (DS II: 884)

Cereb: (< *Ar.*) Uyuz hastalığı (Acıduman ve Arda, 2012: 223)

Ceren: (< *Moğ. cegeren*; Gülensoy I, 2007: 200; < *Moğ. jērän*; Tietze I, 2002: 362) Genç, delikanlı (Özdemir, 1994: 66)

Cessin-: (< ?) Debelenerek yaramazlık yapmak (DS II: 886)

Cet: (< *Ar. cedd*) Dede, ata (Li, 1999: 89)

Cevânî: (< *Far. civānī*) Gençlik (Cor, 2007: 97)

Cevān-merd: (< *Far. civān* + *Far. merd*) Genç ve mert kişi (Ata, 1997: 26)

Cevdet: (< *Ar.*) Erkek çocuk doğunca kesilen kurban (Gülseren, 2000: 391)

Ceviz: (< *Ar. cevz*) 1. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 152) 2. Eldeki cevizin dairenin içine atılmaya çalışıldığı bir çocuk oyunu (Çınar, 2008: 795)

Ceviz açma: (< *Ar. cevz* + *T. açma* < *aç-*; *bk. açık*) Bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 485)

Cevkir-: (< *T. cevkir-* < *cev* 'yans.'+ *T. kir-*) Yeni doğan çocuk için ağlamak (DS II: 887)

Ceylan: (< *Far. ceyrān*) Çocuk oyunu, elektrik (Demir, 2001: 338)

Cezayir bornusu: (< *öz. is. Cezayir* + *Ar. burnūs* + *T. -u*) Cezayir kesimi kıyafeti tamamlayan, soğuk ve serin havalarda gençler atrafından omuza atılan kıyafet (Koçu, 1969: 54)

Cezayir kesimi: (< *öz. is. Cezayir* + *T. kesimi* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Bıçkın kıyafetine, modasına 19. yüzyıl başlarında verilen isim (Koçu, 1969: 36)

Cıba / ciba: (< *T. cıba* < *cıb* 'yans.' + *T. -a*; Çağbayır I, 2003: 789-790) 1. Süslü çocuk giyeceği 2. Yeni doğan çocuklara giydirilen gömlek 3. Çocukta göbek bağı (Demir ve Aydoğdu, 2009: 590) (< *T. cırbağa* < *cır+bala*; Gülensoy I, 2007: 203; < *Far. carbā* < *Ar. cırbe*; Tietze I, 2002: 370) 3. İyi gelişmemiş, zayıf çocuk 4. Yaramaz çocuk 5. Piç (DS II: 888) 6. Çocuk (DS VI: 4472) 7. Erkek çocuk (Gülensoy, 1988: 245) 8. Bebeklikten çıkmış çocuk (DS II: 889)

Cıbag: (< ? *bk. cıba3*) Bebeklikten çıkmış çocuk (DS II: 889)

Cıbar / cibar / cibara: 1. (< *Ar. cibār*) Çiçek hastalığı 2. (< *Rom. cabar / şopar*) Bebek (DS II: 952) 3. Bebeklikten çıkmış çocuk 3. Zayıf çocuk (DS II: 889) 4. Çok çocuklu aile (DS II: 953)

Cıbık: (< *T. cıbık* < *cıvı-* 'yans. fiil' + *T. -k*) Oyunda ve işte hile yapan kimse (DS II: 891)

Cıbındırık: (< *T. cibindirik* < *cibin+dirik*) Anne, baba sözü dinlemeyen (DS II: 892)

Cıbır ol-: (< *T. cıbır* < *cıb* 'yans.' + *T. -ır* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Düş azmak, ergen olmak (DS II: 894)

Cıbırga: (< *T. cıbırga* < *cıb* 'yans' + *T. -ırga*) Bebeklikten çıkmış çocuk (DS II: 889)

Cıcaḳ: (< ?) Hala (Li, 1999: 146)

Cıcı: (< *çoc. dil.*) Emmek isteyen çocuğun söylediği sözcük (DS II: 894)

Cıcıḫ: (< *çoc. dil. cıcık* < *cıc* 'yans.'+ *T. -ık*; Gülensoy I, 2007: 201) Güzel, oyuncak (Gemalmaz, 1995: 56)

Cıd cıdı: (< *T. cıd+cıd* 'yans.' + *T. -ı*) Yetişkin çocukların arsızca karşılık vermeleri (DS II: 896)

Cıda: (< ?) Aşerme (DS II: 895)

Cıdal / cıdala: (< *Moğ. cıda*) 1. Mızıkçılık (DS II: 896) 2. Yaramaz, afacan (DS II: 896)

Cıdam: (< *Moğ. cıda*) Yaramaz, afacan (DS II: 896)

Cıdav / cıdavı / cidavı: (< *Moğ. cıda*) 1. Mızıkçılık 2. Yaramaz, afacan (DS II: 896) 3. Huysuz, yaramaz, çok ağlayan çocuk (DS VI: 4474)

Cıdı-: (< *T. cıdı-* < *cıd* 'yans.' + *T. ı-*) Oyun bozanlık etmek (DS II: 897)

Cıdı cıdı: (< *T. cıdı+cıdı* < *cıd* 'yans.' + *T. -ı*) Küçük çocukların tatlı tatlı konuşmaları (DS II: 896)

Cıdıl cıdıl: (< *T. cıdıl+cıdıl* < *cıd* 'yans.'+ *T. -ıl*) Küçük çocukların tatlı tatlı konuşmaları (DS II: 896)

Cıdır: (< *T. cıdır* < *cıd* 'yans.' + *T. -ır*) Kıvırcık saçlı çocuk (DS II: 1245)

Cıdırık: (< *T. cıdırık* < *cıd* 'yans.' + *T. -ırık*) İshal (Koç, 2010: 86)

Cıdırık çıkar-: (< *T. cıdırık*; *bk. cıdırık* + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Oyun bozanlık etmek (DS II: 897)

Cığılda-: (< *T. cıvılda-* < *cıv* 'yans.' + *T. ılda-*; Gülensoy I, 2007: 204) Hep bir ağızdan yüksek sesle bağırmak (DS II: 901)

Cığıldaş-: (< *T. cıvıldaş-* < *cıv* 'yans' + *T. ıldaş-*) Hep bir ağızdan yüksek sesle bağırmak (DS II: 901)

Cığıltı: (< *T. cıvıltı* < *cıv* 'yans' + *T. -ıltı*) Yeni doğan çocuk (DS II: 901)

Cığındırık oyunu: (< *T. cığındırık* < *cığ* 'yans.' + *T. -ındırık* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Cığındırak denilen oyuncakla oynanan bir oyun (Gedik, 2008: 350)

Cığız / ciğaz: (< *T. cığız* < *cığ-* 'yans.'+ *T. -ız*) 1. Yeni aldığı elbisesini gören arkadaşlarına hediye getirmeyen gençler için mızıkçı anlamında kullanılan bir söz (Sezen, 1993: 364) 2. Oyunbozan, mızıkçı (DS II: 903) (Özhan, 2005: 48)

Cığızlan-: (< *T. cığızlan-* < *cığ* 'yans.' + *T. ızlan-*) Oyunda mızıkçılık etmek (DS II: 903-904)

Cığızlık / çoğuzluk: (< *T. cığızlık* < *cığ* 'yans.' + *T. -ızlık*) Mızıkçılık (DS II: 904) (Özhan, 2005: 66)

Cıka: (< ?) Taşlarla oynanan bir oyun (DS II: 905)

Cıldır: (< *T. cıldır* < *cıld* 'yans.' + *T. -ır*) Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 159)

Cıldır cıldır: (< *T. cıldır+cıldır* < *cıld* 'yans.' + *T. -ır*) Çocuğun şen şakrak konuşması (DS II: 909)

Cıldırda-: (< *T. cıldırda-* < *cıld* 'yans.' + *T. ırda-*) İnce ses çıkararak ağlamak (DS II: 932)

Cılfıstik: (< *T. cıl* 'yans.' + *Ar. fustuḳ*) Ceviz dallarından yapılan, emme basma biçiminde su fışkırtan bir oyuncak (DS II: 910)

Cılı- / çılı-: (< *T. cılı-* < *cıl* 'yans.' *T. ı-*) Mızıkçılık etmek (Uysal, 2008: 208) (DS II: 1173)

Cılıbıt: (< ?) Zayıf, sevimli çocuk (Bayraktar, 2000: 318)

Cılız / cılaz / cilloz: (< *T. cılız* < *cılġıs*; Gülensoy I, 2007: 202; < *Erm. cladz*; Nişanyan, 2009: 93; < *Erm. cılız*; Tietze I, 2002: 369; < *člaz*; Dankoff, 1995: 184) 1. Yeni doğmuş küçük çocuk (DS II: 912) 2. Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145) 3. Hastalıklı çocuk (DS II: 907)

Cılkusuz: (< ? *T. cılku* + *T. -suz*) Yaramaz, iyi eğitilmemiş çocuk (DS VI: 4473)

Cıllakı: (< *T. callakı* < *çalık* < *çal-*; *bk. calgazan*) Onu bunu rahatsız eden çocuk (DS II: 913)

Cıllayık: (< *T. cırlayık* < *cır* 'yans.' + *T. -layık*) İnce ve sürekli sesle bağırıp ağlayan çocuk (DS II: 932)

Cıllığını yaz-: (< *T. cıllığını* < *cıl* 'yans.' + *T. -lığını* + *T. yaz-*; Gülensoy II, 2007: 1100; < *ET. çız-* fiilinin varyant biçimi olabilir karş; *Moğ. ciru-*; Nişanyan, 2009: 674; < Clauson, 1972: 983) Duvara veya yere çizgi çekerek oyunu bozmak (DS II: 914)

Cıllıt-: (< *T. cırlat-* < *cır* ‘yans.’ + *T. lat-*) Oyunda karşı tarafı mızıkçılığa zorlamak (DS II: 914)

Cımbılda-: (< *T. cımbılda-* < *cımb* ‘yans.’ + *T. ılda-*) İnce ses çıkararak ağlamak (DS II: 932)

Cımbız: (< *Rum. arg.*) Öğrencilerini sürekli olarak tedirgin eden, iğneleyen kadın öğretmen (Koç, 2002: 108)

Cımbut: (< ?) 1. Genç, gelişmiş (DS II: 916)

Cımırtlak: (< *T. cımırtlak* < *cım-*; Çağbayır I, 2003: 797) Salıncak (DS II: 917)

Cımzık-: (< *T. cımzık-* < *cım-*; *bk. cımırtlak*) Çocuklar, isteklerini yaptırmak için ayak diremek (DS II: 918)

Cınapır: (< ?) Körebe oyunu (DS II: 918)

Cıncık / cinci: (< *T. cincik* < *cincik boncuk* < *cinci boncuk* < *inci boncuk*; Eren, 1999: 70; Gülensoy I, 2007: 203) 1. Çocuk oyuncağı 2. Bilye (DS II: 919) 3. Cam, porselen, kristal bilye (DS II: 976)

Cıngı-: (< *T. cıngı-* < *cıng* ‘yans.’ + *T. ı-*; Çağbayır I, 2003: 799) Oyunbozanlık yapmak (DS VI: 4473)

Cıngılda-: (< *T. cıngılda-* < *cıng* ‘yans.’ + *T. ılda-*) Çocuk, yavaş sesle ağlamak (DS II: 922)

Cıngıldak: (< *T. cıngıldak* < *cıng* ‘yans.’ + *T. -ıldak*) Bir çeşit tahterevalli (DS II: 922)

Cıngılız: (< *T. cıngılız* < *cıng* ‘yans.’ *T. -ılız*) Bir çocuk oyunu (DS II: 922)

Cıngırdak: (< *T. cıngırdak* < *cıng* ‘yans.’ *T. -ırdak*) Çocuk oyuncağı (DS II: 844)

Cıñğıl: (< *T. cıngıl* < *cıng* ‘yans.’ + *T. -ıl*) Oturaklı olmayan genç (Elhan, 2004: 52)

Cınğıllı: (< *T. cıngıllı* < *cıng* ‘yans.’ + *T. -ıllı*) Bir çeşit saklambaç oyunu (DS II: 924)

Cını- / cini-: (< *T. cını-* < *cın* ‘yans.’ + *T. ı-*) Oyunbozanlık yapmak (DS II: 981) (DS VI: 4474)

Cınıbız / cınıvız / cinibiz: (< **cin* < *ET. çın* + ? *eviz* ; Gülensoy I, 2007: 206-207) Zayıf, çelimsiz fakat kurnaz olan çocuk (DS II: 924)

Cıp cıp: (< *çoc. dil. cıp+cıp* ‘yans.’) 1. Yıkanma (Üstün, 2008: 169) 2. İki çocuğun karşılıklı, ellerini birbirine vurup yüzlerine dokunarak oynadıkları oyun (DS II: 924)

Cırbağa / cılbağa / cırba / cırbaġ / cırbaġu / cırbala / cırbālu / cırboġa / cırbuġa / cilbağa: (< *T. cırbağa*; *bk. cıba3*) 1. Yaramaz, huysuz küçük çocuk (Sezen, 1993: 320) (DS II: 907) (DS II: 964) 2. Küçük çocuk (DS II: 925) 3. Çocuk (Çelebi, III: 304) 4. Gelişmemiş, cılız çocuk (DS II: 925) (Yavuzarslan, 2010: 178) (Güneş ve Baybağ, 2006: 41-42) 5. Çok çocuğu olan (Aydın, 1992: 199)

Cırcır: (< *T. cır+cır* ‘yans.’; Tietze I, 2002: 370; Gülensoy I, 2007: 203; Nişanyan, 2009: 94) İshal olmak (Koç, 2010: 86)

Cırcırın: (< *T. cırcırın* < *cır+cır* < *cır* ‘yans.’+ *T. -ın*) İshal olmak (Koç, 2010: 86)

Cırddey: (< *T. cırddey* < *cırt* ‘yans.’; Tietze I, 2002: 371; < *cır* ‘yans.’ + *-t*; Gülensoy I, 2007: 204; < Nişanyan, 2009: 94 + *cırt* ? *-dey*) Yaramaz (DS II: 928)

Cırġıt: (< *T. cırgıt* < *cır-* ‘yans. fil’ + *T. -gıt*) Şımarık çocuk, bağırıp çağırmak (Bayraktar, 2000: 318)

Cırıl cırıl: (< *T. cırıl+cırıl* < *cır* ‘yans.’ + *T. -ıl*) Çocuğun bağırarak ağlamasını anlatan söz (DS II: 930)

Cırılda-: (< *T. cırılda-* < *cır* ‘yans.’ + *T. ılda-*) 1. Çocuk, yerli yersiz ağlamak (DS II: 930) 2. İnce ses çıkararak ağlamak (DS II: 932)

Cırıldak: (< *T. cırıldak* < *cır* ‘yans.’+ *T. -ıldak*) Hoşa gitmeyen sesler çıkaran, gürültücü (DS II: 930)

Cırılı: (< *T. cırılı* < *cır* ‘yans.’ + *T. -ılı*) Zayıf kız çocuğu (Bayraktar, 2000: 318)

Cırıltı: (< *T. cırıltı* < *cır* ‘yans.’ + *T. -ıltı*; Gülensoy I, 2007: 203) 1. Yeni doğan çocuk (DS II: 901) 2. Ağlayan çocuk sesi, bağırtı (DS II: 930)

Cırım cırmaklı: (< *T. cırım* < *cır-* [**yır-t-*] *+ım*; Gülensoy I, 2007: 203 + *T. cırmaklı* < *cır-*) Beştaş oyununun bir çeşidi (Elhan, 2004: 53)

Cırla: (< *T. cırla* < *cır* ‘yans.’ + *T. la-*) Topaç (DS II: 931)

Cırla- / cıla- / cıllı- / cilli- / çırla-: (< *T. cırla* < *cır* 'yans.' + *T. la-*) 1. İnce ses çıkararak ağlamak 2. Bebek, işemek (DS II: 932) 3. Oyunbozanlık yapmak (Özhan, 2005: 49)

Cırlak / cıllak / cirlek / çırlak: (< *T. cırlak* < *cır* 'yans.' + *T. -lak*) 1. İnce ve sürekli sesle bağırıp ağlayan 2. Çabuk ağlayan (DS II: 932)

Cırt: (< *T. cırt* 'yans.') Küçük çocukların zamansız işemesi (Güneş ve Baybağ, 2006: 41)

Cırtasan: (< *T. cırtasan* < *cırt* 'yans.' + *T. asan* < *as-*; *bk. as-*) 1. Su fışkırtan oyuncak (DS II: 939) 2. Ağacın özünü boşaltıp sıkı doldurarak yapılan oyuncak (DS II: 937)

Cırtatan: (< *T. cırtatan* < *cırt* 'yans.' + *T. atan* < *at-*; *bk. addır-*) Su fışkırtan oyuncak (DS II: 939)

Cırtcırt: (< *T. arg. cırt+cırt* 'yans.') Erkek çocuğun sünnet olması (Bingölçe, 2001: 47)

Cırtladan: (< *T. cırtlatan* < *cırt* 'yans.' + *T. -latan*) Portakal kabuğu fırlatan, kamıştan yapılmış oyuncak (DS II: 939)

Cırtlak / çırtlak: (< *T. cırtlak* < *cırt* 'yans.' + *T. -lak*) 1. Pek çabuk pisleyen çocuk 2. Su fışkırtan oyuncak (DS II: 939)

Cırtlambuk / cırtlanbuk: (< *T. cırtlamuk* < *cırt* 'yans.' + *T. -lamuk*) Su atan oyuncak (DS II: 939)

Cırtlayık: (< *T. cırtlayık* < *cırt* 'yans.' + *T. -layık*) Su fışkırtan oyuncak (DS II: 939)

Cırtlık: (< *T. cırtlık* < *cırt* 'yans.' + *T. -lık*) Su fışkırtan oyuncak (DS II: 939)

Cırtlık et-: (< *T. cırtlık* < *cırt* 'yans.' + *T. -lık* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Yaramazlık yapmak (Bayraktar, 2000: 318)

Cıs: (< *çoc. dil.*; Gülensoy I, 2007: 204) Küçük çocukları ateşten ve tehlikeli şeylerden korumak için söylenen söz (Elhan, 2004: 54)

Cıs et- / cız et-: (< *çoc. dil.* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Yakmak (DS II: 941) (Elhan, 2004: 54)

Cıs ol-: (< *çoc. dil.* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Yanmak (DS II: 941)

Cıtnaz: (< *T. cırt* ‘yans.’+ *Far. nāz*) Durmadan ağlayan çocuk (Güneş ve Baybağ, 2006: 41)

Cıvcıvlı / cığcığlı: (< *T. cıv+cıv* ’yans.’+ *T. -lı*) En hareketli an (DS II: 865)

Cıvıl cıvıl: (< *T. cıvıl+cıvıl* < *cıv* ’yans.’ + *T. -ıl*) Çocukların hep bir ağızdan bağırmaları (DS II: 943)

Cıvılat-: (< *T. cıvılat-* < *cıv* ’yans.’ + *T. ılat-*) İstemeden gaz çıkarmak (DS II: 943)

Cıvır: (< *T. cıbır* < *cıb* ‘yans.’ + *T. -ır*) 1. Kız (Mor, 2009: 64) 2. Bakire kız (Çağatay, 1962: 39)

Cıvızlık yap-: (< *T. cıvızlık* < *cıvı-*; Gülensoy I, 2007: 204; Nişanyan, 2009: 94 + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Oyunbozanlık yapmak (DS VI: 4474)

Cıydak: (< *T. cıydak* < *cıy* ‘yans.’ + *T. -dak*) Çok ağlayan çocuk (DS II: 945)

Cıynaz: (< *T. cıynaz* < *cıy* ‘yans.’ + *Far. nāz*) Durmadan ağlayan çocuk (DS II: 945)

Cız: (< *çoc. dil. cız* ‘yans.’; Gülensoy I, 2007: 204; Tietze I, 2002: 371) 1. Çocukları ateşten ve tehlikeli yerlerden korumak için söylenen söz (Elhan, 2004: 54) (< *T. çız-*; *bk. ayak çiz-*) 2. Erkek çocuğun oynadığı bir oyun (DS II: 946) 3. Bilye (DS II: 946)

Cızan: (< *T. çizen* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-*) Tahterevalli (DS II: 1201)

Cızbebek: (< *T. cız* ‘yans.’ + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) Yaramaz, yerli yersiz ağlayan çocuk (DS II: 946)

Cızbüzük / cızbözzük / cızbüzzük / cizbüzük: (< *T. cız* ‘yans.’ + *T. büzük* < *büz-*; *bk. büzmece*) Yaramaz, yerli yersiz ağlayan çocuk (DS II: 946)

Cızbüzüklük: (< *T. cız* ‘yans.’ + *T. büzüklük* < *büz-*; *bk. büzmece*) Çocuk, huysuzluk, yaramazlık (DS II: 946)

Cızcız: (< *T. cız+cız* ‘yans.’) Yaramaz, yerli yersiz ağlayan çocuk (DS II: 946)

Cızdan: (< *T. cızıtan* < *çiz-*; *bk. ayak çiz*) Tahterevalli (DS II: 1201)

Cızgıt: (< *T. çızgıt* < *çiz*; *bk. ayak çiz-*) Düz ve kaygan bir taşı, yere çizilmiş çizgiler üzerinden tek ayakta iterek geçirme, çizgi oyunu (DS II: 947)

Cızğırik: (< *T. cızkırık* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-* + *T. kırık* < *kır-*; *bk. alakırık*) Düz ve kaygan bir taşı, yere çizilmiş çizgiler üzerinden tek ayakta iterek geçirme, çizgi oyunu (DS II: 947)

Cızı oyunu: (< *T. çizi* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Bir çeşit aşık oyunu (DS II: 950)

Cızıkam: (< *T. cızıkam* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-*) Çizgi oyunu (DS II: 947)

Cızıla-: (< *T. cızıla-* < *cız* 'yans.' + *T. ıla-*) Çocuk, devamlı ağlamak (Bayraktar, 2000: 319)

Cızılı: (< *T. çizili* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-*) Bir çeşit aşık oyunu (DS II: 950)

Cızırdak: (< *T. cızırdak* < *cız* 'yans.' + *T. -ırdak*) Topaç (DS II: 950)

Cızırıklık et-: (< *T. cızırıklık* < *cız* 'yans.' + *T. -ırıklık* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuk,vara yoğa ağlamak (Bayraktar, 2000: 322)

Cızlak: (< *T. cızlak* < *cız* 'yans.' + *T. -lak*) Kestanenin ortasından delinip ip geçirilerek yapılan çocuk oyuncağı (DS II: 951)

Cia: (< *ciiaa* '*ünl.*') 1. Çocukların bir sürpriz karşısında sevinçlerini belirtmek için kullandıkları ünlem (DS II: 963) 2. Bebek severken kullanılan bir ünlem (Elhan, 2004: 54)

Cibbe: (< *çoc. dil.*) Eli yüze sürmek (Çelebioğlu, 1982: 100)

Cibiççi: (< ? *gd. cibiç* + *T. -çi*) Öğretmen (Mor, 2009: 45)

Cibide: (< ?) Bilye oyunu (DS II: 955)

Ciccavcar: (< ?) Kuyu etrafında dönerek oynanan çocuk oyunu (DS II: 958)

Cice: (< *çoc. dil.*) 1. Çocuğun annesine hitabı (Toparlı, 2007: 43) 2. Abla 3. Büyükanne 4. Hala 5. Teyze (DS II: 957)

Cici: (< *çoc. dil.*) 1. Güzel, iyi, hoş (Elhan, 2004: 55) 2. Çocuğu aldatacak kıymetsiz ve şatafatlı süs (Yavuzarslan, 2010: 179) 3. Sünnet edilen çocuğu tutan adam 4. Amca 5. Hala (DS II: 957-958) 6. Teyze 7. Çocuk giysisi (Örnek, 1979: 171)

Cici bici: (< *çoc. dil. cici* + *çoc. dil. bici*) Renkli fasulyelerle oynanan çocuk oyunu (DS II: 958)

Ciciana / cica / cicana: (< *çoc. dil. cici*; Nişanyan, 2009: 94; Tietze I, 2002: 374 + *T. ana*; *bk. akana*) 1. Üvey anne (DS II: 958) 2. Büyük anne 3. Abla (DS II: 957)

Cicibaba: (< *çoc. dil. cici* + *çoc. dil. baba*) Üvey baba (TS, 2011: 463)

Cicibebek: (< *çoc. dil. cici* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) Güzel kız (Yurtbaşı, DYS: 43)

Cicik: (< *T. cik+cik* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 206) 1. Yeni doğan çocuk (DS II: 959) 2. Emzik (Örnek, 1979: 170) 3. Oyuncak (DS II: 959)

Cicili: (< *çoc. dil. cici* + *T. -li*) Çocuk aldatacak surette kıymetsiz ve şatafatlı süslerle bezenmiş şey (Yavuzarslan, 2010: 179)

Cicimama: (< *çoc. dil. cici* + *çoc. dil. mama*; Nişanyan, 2009: 384) 1. Toy delikanlının düşüp kalktığı yaşça kendinden büyük kadın (TS, 2011: 463) 2. Yağmur gelini oyunu (Özhan, 2005: 48)

Cicinene: (< *çoc. dil. cici* + *nene* ~ *nine*; *bk. balnene*) Büyükanne (DS II: 957)

Cicisi: (< *çoc. dil. cici* + *T. -si*) Çocuk giysisi (Örnek, 1979: 171)

Cidabur: (< ?) Bir çeşit yapma bebek (DS II: 960)

Cidos: (< ?) Umacı (TRS II: 773)

Ciğer acısı: (< *Far. ciger* + *T. acısı* < *acı* < *ET. açıġ*; Clauson, 1972: 21-22; Tietze I, 2002: 16; < *ET. açı-g*; Nişanyan, 2009: 3) Evladını kaybeden anne ve babanın duyduğu acı (Aksoy, 1976: 567)

Ciğer ataşı: (< *Far. ciger* + *Far. āteş* + *T. -i*) Evlat acısı (Gülseren, 2000: 292)

Ciğer canlı: (< *Far. ciger* + *Far. cān* + *T. -lı*) Çocuğuna düşkün kişi (Yüksel, 2007: 37)

Ciğerci sırığı: (< *Far. ciger* + *T. -ci* + *T. sırığı* < *sırık* < *sī-r-ık*; Gülensoy II, 2007: 771; < *sırı-k*; karş. *Moğ. sirug*; Nişanyan, 2009: 555; < kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 365) Uzun boylu genç (Yurtbaşı, DYS: 23)

Ciğerek: (< ?) İlkbaharda yapılan yemekli okul gezisi (DS II: 962)

Ciğeri bilik bilik bilin-: (< *Far. ciger* + *T. -i* + *T. bölük* < *böl-*; *bk. bebe belik* + *T. bölük* < *böl-* + *T. bölün-* < *böl-*) Devamlı feryat eden bebek, ağlamaktan bitkin düşmek (Bayraktar, 2000: 323)

Ciit: (< *çoc. dil*) Çocukların bir sürpriz karşısındaki sevinçleri (DS II: 963)

Cikgöz: (< *T. cik* 'yans.' + *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Baharda çocukların toprak altından çıkararak yedikleri bir çeşit ot kökü (DS II: 964)

Cilasın / calasın / calasun / carasun / cılasın / cılasun: (< *Moğ. calagu* + bir ek ya da *T. çalsun* < *çal-sun*; Tietze I, 2002: 356) 1. Erkek ve kız güzeli (DS II: 907) 2. Babayiğit gürbüz delikanlı (Ergin, 1997: 177) (TRS II: 767)

Cilaz et-: (< ? *cilaz* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Oyunda hile yapmak (DS II: 964)

Cilli: (< ?) Cam bilye (DS II: 967)

Cillop: (< ?) Daha çok yakışıklı gençler için kullanılan bir söz (Hazar, 2007: 258)

Cimcicik: (< *T. cim* 'yans.' + *T. cicik* < *cik*+*cik* 'yans.') Beştaş oyunu (DS VI: 4475)

Cimcik / cümcük: (< *ET. çimdi-k* ya da *çım* ~ *çim* 'yans.' + *T. -dik*; Gülensoy I, 2007: 243; < *çimdi-k*; Nişanyan, 2009: 111; Tietze I, 2002: 451; < *çim-çi*; Räsänen, 1969: 111) Çocukların ellerini üst üste koyarak oynadıkları bir çeşit oyun (DS II: 971) (DS VI: 4476)

Cimcim: (< *T. cim*+*cim* 'yans.') Çocukların ellerini üst üste koyarak oynadıkları bir çeşit oyun (DS II: 971; DS VI: 4476)

Cimcime: (< *Ar. cumcuma*; Nişanyan, 2009: 95; Tietze I, 2002: 378 ya da *cim*+*cim* 'yans.'+ *T. -e*) Küçük ve sevimli çocuk (Hazar, 2007: 258)

Cimil: (< ? *T. cim* 'yans.' + *T. -il*) Cılız çocuk (DS II: 972)

Cimirse-: (< *T. cimirse-* < *cim* 'yans.' + *T. irse-*) Büluğa ermiş erkek çocuk, aşırı hareket etmek (DS II: 973)

Cimitçi: (< ? *gd. cimit* + *T. -çi*) Öğretici (Akar, 2008: 41)

Cimitli: (< ? *cimit* + *T. -li*) Hala (DS II: 973)

Cimri: (< *Far. cimrī*) 1. Atılgan, yaramaz çocuk 2. Genç ve bilgisiz (DS II: 974)

Cin: (< *Ar. cinn*) 1. Alkarısı (Teke, 2005: 103) 2. Hazırcevap, akıllı, toplumu ve insanları iyi gözlemleyen ve ders veren çocuk (Polat, 2002: 189)

Cin arabası: (< *Ar. cinn* + *arabası* < *araba*; *bk. arabacık*) Bisiklet (DS II: 974)

Cin atı: (< *Ar. cinn* + *T. atı* < *at*; *bk. atcığaz*) Bisiklet (DS II: 974)

Cin cücüğü: (< *Ar. arg. cinn* + *cücüğü* < *cücük*; *bk. alaja cücük*) 1. Zeki ve yaramaz çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 31) 2. Çok bilmiş küçük çocuk (Bingölçe, 2001: 47)

Cin çarpması: (< *Ar. cinn* + *T. çarpması* < *çarp-* < *çap-* 'yans.'; *-r-* türeme ünsüzdür; Gülensoy I, 2007: 221 < *çap-*; Nişanyan, 2009: 104; Tietze I, 2002: 410) Sara hastalığı (Koç, 2010: 86)

Cin degüşüğü: (< *Ar. cinn* + *T. değişiği* < *değiş-* < *tegiş-* < *teg-*; Nişanyan, 2009: 123; Gülensoy I, 2007: 273; Clauson, 1972: 487; Tietze I, 2002: 511) Yaşıtlarına göre gelişme gösteremeyen, çelimsiz ve cılız çocuklar. Bu çocukların gizli bir takım varlıklar tarafından değiştirildiğine inanılır (Kesgin ve Özcebe, 2004: 46)

Cin uğrağı: (< *Ar. cinn* + *T. uğrağı* < *uğra-* < *oġra-* < *oġ(u)r*; Gülensoy II, 2007: 959) Lohusa kadınlara musallat olan, hastalık olarak tasavvur edilen kötü ruh (Yaşar, 2008: 87)

Cin yavrusu: (< *Ar. cinn* + *T. yavrusu* < *yavru*; *bk. agucuk yavru*) Akıllı, zeki çocuk (Yurtbaşı, DYS: 3)

Cinah: (< ? *Ar. cenāh*) Küçük çocukların saçına takılan altın (DS II: 974)

Cinbüzzük / cimbüzük / cinbüzüḫ / cinbüzük: (< *Ar. cinn* + *T. büzük* < *büz-*; *bk. büzmece*) 1. Çok ağlayan çocuk 2. Küçük yapılı olan becerikli çocuk (DS II: 975) 3. Yerli yersiz, hemen ağlayan çocuk (DS II: 969)

Cincan / cincon: (< *Ar. cinn* + *Far. cān*) Topla oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 975-976)

Cincibir: (< *T. cincibir* < *cinc+pır* 'yans.') Cam, porselen, kristal bilye (DS II: 976)

Cincik: (< *Ar. cinn* + *T. -cik*) Saf, eğitilen, anlaşılmayı bekleyen, sürekli ‘’Cin’’e sorular sorup toplumu anlamaya çalışan çocuk (Polat, 2002: 189)

Cincik makarna: (< *T. cincik*; *bk. cıncık* + *İt. maccherone*) Bir çocuk oyunu (DS II: 976)

Cincil: (< *T. cincil* < *cinc* ‘yans.’ + *T. -il*) Yeni yürüyen çocuğun ayaklarına taktıkları halka (DS II: 976)

Cincirak: (< ?) Atlıkarınca (DS II: 976)

Cinçavat: (< ?) Mızıkçı (DS II: 976)

Cindili: (< *Ar. cinn* + *T. dilli* < *dil*; *bk. dil altı kes-*) Çok akıllı ve yaramaz çocuk (DS II: 977)

Cingiy: (< ?) Yenge (Özkan, 1997: 140)

Cingöz: (< *Ar. cinn* + *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çok akıllı çocuk; anasının gözü (Aktunç, 1998: 112)

Cinhosluk et-: (< ? *cinhos* + *T. -luk* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Oyunbozanlık etmek (Özhan, 2005: 50)

Cinik / cinnik: (< *T. cinik* < *cın* ‘yans.’ + *T. -ık*; Çağbayır I, 2003: 822) 1. Mızıkçı (DS II: 980) 2. Genç kız (Mor, 2009: 138)

Cinka: (< ?) Zayıf, cansız kız (DS II: 981)

Cino: (< ?) Güzel kız (Buran ve İlhan, 2008:31)

Cinsel istismar: (< *Ar. cins* + *Fr. -el*; Nişanyan, 2009: 96 + *Ar. istiṯmār*) Çocuğun cinsel yönden kullanılması, istismar edilmesi (Garip, 2007: 25)

Cinsel sömürü: (< *Ar. cins* + *Fr. -el* + *T. sömürü* < *som-* ~ *söm-*; Gülensoy II, 2007: 807; < *sömür-*; Nişanyan, 2009: 568) Kişinin rızası dışında, kişiyle cinsel ilişki kurma, kişiyi para için fuhuş ve pornografiye yöneltme (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Cinsel taciz: (< *Ar. cins* + *Fr. -el* + *Ar. taʿcīz*) Utandıracak, küçük düşürecek cinsel içerikli her türlü söz, davranış, istem, dokunma (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Cinsiyet ayrımcılığı: (< *Ar. cinsiyyet* + *T. ayrımcılığı* < *ayır-*; *bk. ayır-*) Kız ve erkek çocuğa farklı davranılması (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Ciran: (< *Ar. cirān*) Sıska çocuk (DS II: 983)

Circir: (< *T. cir+cir* 'yans.') Çok yiyen obur çocuk (DS II: 984)

Ciriyal: (< ?) Tahterevalli (DS II: 985)

Ciş: (< *çoc. dil.*) Cici, güzel, hoş (Bayraktar, 2000: 320)

Ciş et-: (< *çoc. dil. çiş* + *T. et-*; *aççi et-*) İşemek (DS II: 986)

Ciş uşak: (< *T. ciş* 'yans.'+ *T. uşak*; *bk. babam uşağı*) Ailenin en küçük çocuğu (DS II: 982)

Cittir: (< *T. yittir* < *yit-* < *it-tir-*; Gülensoy II, 2007: 1148) Küçük topaç (DS II: 987)

Civciv: (< *T. ci(v)ci(v)* ~ *cu cu* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 207; < ses taklidi kelimelerden; Tietze I, 2002: 382; < *karş. Far. cūja* ~ *cūca*; Nişanyan, 2009: 99) 1. Genç fahişe 2.Yaşı küçük kız ya da oğlan 3. Toy, deneyimsiz, kolayca aldatılabilecek kız (Aktunç, 1998: 70)

Civān / cevân / cuvān / cüvān: (< *Far.*) Genç, delikanlı (Yücel, 1995: 207) (Eraslan, 1983: 424) (Yelten, 1998: 406) (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 147)

Civan sultan: (< *Far. civān* + *Ar. sulṭān*) I. Ahmet'e genç görünümü nedeniyle verilmiş unvan (Tezcan, 2006: 54)

Cîvânî: (< *Far. civānī*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 144)

Civankaşı: (< *Far. civān* + *T. kaşı* < **ḳāş*; Gülensoy I, 2007: 473; Nişanyan, 2009: 307; < **kāl'*; Räsänen, 1969: 240) Tülbent üzerine, çok ince altın tel ile yapılan, özellikle gençler arasında kullanılan işleme (Koçu, 1969: 55)

Civankaşı kundura: (< *Far. civān* + *T. kaşı* < *kaş*; *bk. civan kaşı* + *İt. condura*) Eskiden delikanlıların giydikleri burnu kesik ayakkabı (DS II: 987)

Civanlık / cevânlık: (< *Far. civān* + *T. -lık*) Gençlik (Yavuzarslan, 2010: 182) (Gültekin, 2008: 862)

Civelek / civalak: (< *Far. cuvānak* < *cuvān*; Nişanyan, 2009: 97; < ? *civelek*; Tietze I, 2002: 383; < *T. cive* [< *yans.] +*k*; Gülensoy I, 2007: 207) 1. Yeniçeri Ocağı'na yeni girmiş delikanlı (TS, 2011: 470) 2. Çocuklar için yapılmış macun (Onur, 2005: 421) 3. (< *arg.*)Eş cinsel genç erkek (Aktunç, 1998: 70) 4. Babası belirsiz çocuk (DS II: 987)

Civelek kavuğu: (< *civelek*; *bk. civalak* + *T. kavuğu* < *kavuk* < *ET. kap+ık*; Nişanyan, 2009: 311; < *kap+uk*; Gülensoy I, 2007: 479) Yeniçerilerden civelek diye adlandırılan delikanlıların giydikleri kıyafet (Dağlı, 2007: 61)

Civelek peçesi: (< *civelek*; *bk. civalak* + *İt. pezza* + *T. -si*) Peçeli delikanlı tuvaleti (Koçu, 1969: 56)

Civil cücüğü: (< *T. civil* < *civ* 'yans.'+ *T. -il*; Gülensoy I, 2007: 207 + *cücüğü* < *cücük*; *bk. alaja cücük*) Yaşları küçük ve çok sayıda çocuk (DS II: 989)

Ciyāḳ: (< *T. cıyak* < *cıy* 'yans.' + *T. -ak*; Gülensoy I, 2007: 204; < *cıyak cıyak* bağırma sesi; Nişanyan, 2009: 97) Çocuk bağırtısı (Yavuzarslan, 2010: 183)

Ciye / çiye: (< *Yun. tía*; Tietze I, 2002: 383) Abla (DS II: 957) (DS II: 1250)

Coba: (< ?) Beşik (DS II: 994)

Cobala-: (< ? *T. çabala-* < *çap-ala-*; Nişanyan, 2009: 101; < *çabala-* < *çaba* < **çap-a*; Gülensoy I, 2007: 209) Küçük çocukları kollarından evirip çevirmek (DS II: 992)

Coco: (< *T. co+co* 'yans.') Bebek sidiği (DS VI: 4475)

Cokur cokur: (< *T. cokur+cokur* < *cok* 'yans.' + *T. -ur*) Anasından istekle süt emen yavrunun çıkardığı ses (DS II: 995)

Cul / col: (< *T. cur* 'yans.') Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 159)

Comba: (< ?) Yiğit, güçlü, kuvvetli erkek çocuk (DS II: 996)

Combanabiş: (< ?) Bir cins tahterevalli (DS II: 997)

Comman: (< ?) İri yarı, aptal çocuk (DS II: 998)

Cop cop: (< *T. arg. cop+cop* 'yans.') Zengin çocuğu (Bingölçe, 2001: 48)

Cor: (< *Erm. čorel*; Dankoff, 1995: 100) Çocuk oyunu (DS II: 1000)

Corcor: (< *cor+cor* < *Erm. čorel*) İki gruba ayrılan çocukların bir kısmının yere çizilen daire içine, bir kısmının dışına sıralanarak oynadıkları oyun (DS II: 1001)

Corruḫ: (< *T. coruk* < *cor-uk*; Çağbayır I, 2003: 832) Çocuk (DS II: 1002)

Coruġğuşu: (< *T. coruk*; *bk. corruḫ* + *T. kuşu* < *kuş*; *bk. cennet kuşu*) Zayıf, çelimsiz, sarı benizli, pek yaramazlık yapan çocuk (Bayraktar, 2000: 320)

Coşka: (< ?) Sıska, cılız çocuk (DS II: 1003)

Covino: (< *İt. arg. giovane*) Şık, gösterişli, süslü genç (Aktunç, 1998: 71)

Coz: (< *T. coz* 'yans.') Topaç (DS II: 1004)

Cozula-: (< *T. cozula-* < *coz* 'yans.' + *T. ula-*) Ağlarken ses çıkarmak (DS II: 1004)

Cozulaş-: (< *T. cozulaş-* < *coz* 'yans.' + *T. ula*ş-) Hep birden ses çıkarmak (DS II: 1004)

Cöddür cöddür: (< *T. cöddür+cöddür* < *cöd* 'yans.' + *T. -ür*) Yeni yürümeye başlayan çocuklar için kullanılan bir ifade (Bayraktar, 2000: 320)

Cödele / codele: (< ?) Pamuktan yapılmış, ince yazlık yorgan (Elhan, 2004: 55)

Cödü: (< *T. cödü* < *cöd* 'yans.' + *T. -ü*) 1. Yeni konuşmaya başlayan çocuk 2. Kendisinden umulmayan sözlerle çevresindekileri şaşırtan çocuk (DS II: 1005)

Cödür-: (< *T. cödür-* < *cöd-* 'yans. fiil' + *T. ür-*) 1. Küçük çocuk, yeni yeni konuşmak 2. Çocuklar, sık sık görüşmek (DS II: 1005)

Cölepe: (< ?) Küçük çocuk (DS II: 1006)

Cörlet-: (< *T. cörlet-* < *cör* 'yans.' + *T. let-*) İşemek (DS VI: 4475)

Cu: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 1008)

Cucu: (< *çoc. dil.*) Kuş (DS II: 1021)

Cucul: (< *Erm. čuču*; Dankoff, 1995: 100) Çocukların erkeklik organı (Gemalmaz, 1995: 59)

Cufut: (< *Far. cehūd*) Açıkgöz çocuk (DS II: 1009)

Cukcuk: (< *cuk+cuk* ‘yans.’; Nişanyan, 2009: 98) 1. Çocuk gerdanı (DS II: 1011) 2. Kız çocuğunun cinsel organı (Çimşir, 2008: 36)

Cukkul: (< ?) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 152)

Culuk: (< *T. culuk* < *cu* ‘yans.’ + *T. -luk*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 152)

Culumbuz: (< ?) Tatlı dilli, konuşkan çocuk (DS II: 1014)

Cuma halkası: (< *Ar. cumʿa* + *Ar. ḥalḳa* + *T. -sı*) Boğmaca hastalığına karşı demirciye yaptırılıp okunup üflenerek çocuğun boynuna asılan halka (Köymen, 1970: 8)

Cumartesi annesi: (< *Ar. arg. cumʿa* + *T. ertesi* < *erte* < *ėr+te*; Gülensoy I, 2007: 340; < *ert-e*; Nişanyan, 2009: 169; < *erte*; Tietze I, 2002: 670 + *T. annesi* < *anne*; *bk. akana*) Çocuk bakımından anlamayan, çocuklarını bakıcılara emanet eden kadın (Bingölçe, 2001: 48)

Cumartesi çocuğu: (< *Ar. arg. cumʿa* + *T. ertesi*; *bk. cumartesi annesi* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Babası belirsiz çocuk, piç (Aktunç, 1998: 71)

Cur cur / cul cul / col col: (< *T. cur+cur* < *cur* ‘yans’) Çiş (DS II: 1018) (Örnek, 1979: 159)

Cur et- / çur et-: (< *T. cur* ‘yans.’ + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Oyunu bozmak (DS II: 1305)

Cura: (< *Far. curra*; Eren, 1999: 73; Tietze I, 2002: 387; Nişanyan, 2009: 99) Zayıf, cılız gelişmemiş, çelimsiz çocuk (TRS II: 778-779)

Curruk: (< *T. curuk* < *cur* ‘yans.’ + *T. -uk*) Bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 1019)

Cuvallağı: (< ?) Babası belirsiz (DS II: 1020)

Cüce: (< *Far. cūja* ~ *cūca*; Nişanyan, 2009: 99; < *Erm. čuč*; Dankoff, 1995: 100) 1. Erkek çocuğun cinsel organı (DS II: 1021) 2. Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Cücük / cücü / çüçük: (< *cücük*; *bk. alaja cücük*) 1. Çocuklar için yapılan ekmek, pide 2. Çocuğun cinsel organı 3. Kuş 4. Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 157) 5. Söğüt ağacının kabuğundan yapılan düdük (DS II: 1306)

Cücükle-: (< *arg. cücükle-* < *cücük*; *bk. alaja cücük*) Doğurmak (Üstüner, 2007: 182)

Cüderi: (< *Ar. cüderī*) Çiçek hastalığı (Önler, 1958: 101)

Cüderî-i kâzib: (< *Ar. cüderī* + *Ar. kāẕib*) Su çiçeği (Devellioğlu, 2008: 146)

Cük: (< *T. çük*; Gülensoy I, 2007: 257) Erkek çocuklarda erkeklik organı (DS II: 1025)

Cüle: (< ?) Çam ağacının uç dallarından yapılan düdük (DS II: 1026)

Cüleke / çüleke: (< ?) Çocuk topluluğu (DS II: 1026)

Cülepe / çülepe: (< ?) Çocuk topluluğu (DS II: 1026)

Cüllü: (< *T. cüllü* < *cül* 'yans.' + *T. -lü*) Küçük erkek çocuklarda erkeklik organı (DS II: 1025)

Cüllülük: (< *T. cüllülük* < *cül* 'yans.' + *T. -lülük*) Bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 1026)

Cümalik: (< *Ar. cumʿa* + *T. -lık*) Eski sıbyan okullarında okuyan öğrencilerin cuma tatilinden sonraki gün hocalarına götürdükleri armağan (DS II: 1026)

Cümle yazma oyunu: (< *Ar. cümle* + *T. yazma* < *yaz-*; *bk. cıllığını yaz-* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çocukların kâğıtlara cümleler yazarak oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 43)

Cüneş: (< ?) Büyüyememiş, gelişmemiş çocuk (DS VI: 4476)

Cüngüldeş: (< *T. cüngüldeş* < *cüng* 'yans.' + *T. -üldeş*) Çelik çomak (DS II: 1027)

Cünūnü'ş-şebāb: (< *Ar. cünūn* + *Ar. şebāb*) Delikanlılık (Tulum, 2011: 506)

Cüt: (< ?) Oturak (Örnek, 1979: 174)

Cüvânî: (< *Far. cüvānī*) Gençlik (Tulum, 2011: 507)

Cüvānmerd / cuvānmerd: (< *Far. cüvān-merd*) Genç ve mert kişi (Ünlü, 2012: 124)

Cüz: (< *Ar. cüz'*) Dokuz taş oyunu (DS II: 1029)

Cüz-hân: (< *Far. cüz-ḫ̆ān*) Kuranı okumayı öğrenen talebe (Devellioğlu, 2008: 150)

Cüz kesesi: (< *Ar. cüz'* + *Far. kīse* + *T. -si*) Mahalle mektebine giden çocuğun sol omzundan sağ tarafa uzanan kadife üzerine sırma işlenmiş kese (Onur, 2005: 292)

Cüzcüler: (< *Ar. cüz'* + *T. -cüler*) Sıbyan mekteplerinde okumayı çözmeye çalışan öğrenci grubu (Çelik, 2007: 132)

-Ç-

Çabçabuḫ: (< *T. çapçabuk* < *çap-* ~ *şap-*; Gülensoy I, 2007: 209; < *Far. çabuk* ~ *çābuk*; fakat sözcüğün Farsça biçiminin Türkçeye dayanması olasılık dahilindedir; Nişanyan, 2009: 101; < ? *çap-* Räsänen, 1969: 99; < Clauson'a göre Farsçadan alınmıştır; Eren, 1999: 75) Çelik çomak oyunu (DS II: 1030)

Çağa / caa / cağa / coğa / ça / çaa / çağ / çaḳa / çaya / çoa / çoğ / çoğa / çova: (< *çağa*; *bk. bala-çağa*) 1. Anne karnındaki çocuk (Kıyak, 2005: 6) 2. Bebek, çocuk (DS II: 1033) (Ünlü, 2012: 130)

Çağa cücük: (< *çağa*; *bk. bala-çağa* + *cücük*; *bk. alaja cücük*) Çoluk çocuk (Gülseren, 2000: 289)

Çağa çoluġ: (< *çağa*; *bk. bala-çağa* + *T. çoluk* < *çol+uk*; Gülensoy I, 2007: 249; < *çoluk* < *çocuk* + *ek değişmesi -cuk, -luk* veya *çoluk çocuk* tabirinin kısaltılmışı; Tietze I, 2002: 462; < = ? *ET. çolak*; Nişanyan, 2009: 113) Çoluk çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 35)

Çağa iken çatla-: (< *çağa*; *bk. bala-çağa* + *T. iken* < **ėr-ken*; Gülensoy I, 2007: 427 + *T. çatla-* < *çat* 'yans.' + *T. la-*; Gülensoy I, 2007: 222; Nişanyan, 2009: 105; Clauson, 1972: 401; Tietze I, 2002: 412-413) Ağlaya ağlaya çatlamak (Kurt, 2012: 498)

Çağıştı / cağıştı: (< *T. çağıştı* < *çağ* 'yans.' + *-ıştı*; Tietze I, 2002: 395; < *çağ-ış-tı*; Çağbayır I, 2003: 853) Boncuk, düğme gibi şeylerin madenî bir kap içinde sallandıkları vakit çıkardıkları ses, çıkır çıkır sesi (DS II: 1037)

Çağıt: (< ?) Kundak (Örnek, 1979: 173)

Çağlayken çaldır-: (< *Far. arg. çaġala*; Nişanyan, 2009: 101; Tietze I, 2002: 395 + *T. iken*; *bk. çağa iken çatla-* + *T. çaldır-* < *çal-*; *bk. aşçal-*) Bekâreti küçük yaşta kaybetmek (Bingölçe, 2001: 48)

Çak-: (< *T. arg. çak-*; Nişanyan, 2009: 102; Gülensoy I, 2007: 211) 1. Öğrenci için yıl sonunda bir ya da birkaç dersten başarısız olmak, sınıfta kalmak (Aktunç,

1998: 74) 2. (< *T. çakmak*) Çocukların kuş avlamak için yaptıkları yay (DS II: 1046)

Çakalakken çatla-: (< *Far. arg. çaġala* + *T. iken* < *ėr-ken*; *bk. çağa iken çatla-* + *T. çatla-* < *çat* 'yans.'; *bk. çağa iken çatla-*) Çok küçük yaşta evlenmek (Bingölçe, 2001: 48)

Çakçura: (< *T. çakçura* < *çak*+*çur* 'yans.' + *T. -a*) Beşiğin başına takılan ağaç halka (DS II: 1042)

Çakı çakı taşlar: (< *T. çakı*+*çakı* < *çak-*; Gülensoy I, 2007: 211; < ? *T. çak-*; Nişanyan, 2009: 102; < Doerfer'e göre *Moğ. çaḳu*'nun Türkçeden geçmiş olması muhtemel; Tietze I, 2002: 398 + *T. taşlar* < *taş*; *bk. agat taşı*) Beştaş oyunu (DS II: 1043)

Çakıl: (< *T. arg. çak-* 'yans. fiil' + *T. -ıl*; Gülensoy I, 2007: 212; < *çağıl* ~ *çakıl* < *çak-*; Nişanyan, 2009: 102; < *çağıl* ~ *çakıl*; Tietze I, 2002: 398) Küçük meme, özellikle genç erkek memesi (Aktunç, 1998: 73)

Çaḳıldaḳ: (< *T. çakıldak* < *çakıl*; *bk. çakıl*) Çocukların elleriyle döndürdükleri fırıldak (Toparlı, 2007: 45)

Çakma: (< *T. çakma* < *çak-*; Gülensoy I, 2007: 213) Siğile benzeyen ama kapanması zor olan yaralar (Yaşar, 2008: 196)

Çakmaca: (< *T. çakmaca* < *çak-*; *bk. çakma*) Siğile benzeyen ama kapanması zor olan yaralar (Yaşar, 2008: 196)

Çaktır-: (< *T. arg. çaktır-*; Nişanyan, 2009: 102; Gülensoy I, 2007: 211) Geçmez not vermek, öğrenciyi sınıfta bırakmak (Aktunç, 1998: 74-75)

Çala: (< *Far. çaġala*) Çağa, bebek (DS II: 1033)

Çalçubuk: (< *T. çal*; *bk. çeler-* + *T çubuk* < *çıbık* ~ *çıbuk*; Tietze I, 2002: 470; < *çīp* + *ık*; Gülensoy I, 2007: 256; < *çıbuk* = ? *Far. çōbak* < *çob*; Farsçadan alıntı olduğu tartışmaya açıktır, buna karşılık Türkçe tatmin edici bir etimoloji mevcut değildir; Nişanyan, 2009: 114; < *çıp*; Clauson, 1972: 395) Çelik çomak oyunu (DS II: 1050)

Çalı: (< *T. çalı* < *çal-*; Gülensoy I, 2007: 214; Nişanyan, 2009: 102; < ? *çal-*; Räsänen, 1969: 97; Tietze I, 2002: 403) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145)

Çalık: (< *T. *çalık* < *çal-ık*; Gülensoy I, 2007: 214) 1. Kadının aşermesi 2. Afacan, yaramaz çocuk (Toparlı, 2007: 46) 3. Anası babası belli olmayan çocuk (DS II: 1054)

Çalık çal-: (< *T. çalık* < *çal-*; *bk. çalık* + *T. çal-*) Aşermek (DS II: 1055)

Çalıkuşu: (< *T. çalı*; *bk. çalı* + *T. kuşu* < *kuş*; *bk. cennet kuşu*) Yerinde duramayan kız çocuğu (Hazar, 2007: 258)

Çalıntı: (< *T. çalıntı* < *çal-*; *bk. aşçal-*) Cin ve perilerin etkisinde olduğu sanılan çocuk (DS II: 1056)

Çalışan çocuk: (< *T. çalışkan* < *çalış-*; Tietze I, 2002: 402; < *çal-ış-*; Gülensoy I, 2007: 215; Nişanyan, 2009: 102) On beş yaş ve altısında olup sokakta ya da aileleri yanında yaşayan, mevsimlik olarak tarım sektörü, küçük sanayi sektörü ya da marjinal sektörlerde çalıştırılan çocuk (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Çalışḳan: (< *T. çalışkan* < *çalış-*; *bk. çalışan çocuk*) Dersinde başarı gösteren öğrenci (Yavuzarslan, 2010: 191)

Çalḳa-: (< *T. çalka-* < *çal-*; *bk. çalı*) Bozuk sütten kaynaklı zayıflamak (Yavuzarslan, 2010: 191)

Çalkama: (< *T. çalkama* < *çalka-ma*; Tietze I, 2002: 402; < *çal-ka-ma*; Gülensoy I, 2007: 215) Un, yağ, şeker ve sudan yapılan çocuk yiyeceği (DS II: 1057)

Çalḳat-: (< *T. çalkat-* < *çal-*; *bk. çalka-*) Çocuğu sütten hasta etmek (Yavuzarslan, 2010: 191)

Çallak cullak: (< *T. çallak* < *çal+cul* 'yans.' + *T. -lak*) Çoluk çocuk (DS II: 1058)

Çalmızzık: (< *T. çal*; *bk. aşçal-* + *T. mızık* < *mız* 'yans.' + *T. -ık*) Mızıkçı (DS II: 1060)

Çambuna: (< *İt. zampogna* < *Lat. symphonia* < *EYun. sym-phonía*; Tietze I, 2002: 404) Kamıştan yapılan bir çeşit düdük (DS II: 1064)

Çamçakır: (< *T. çamçakır* < *ET. çak-ır*; Nişanyan, 2009: 102; < *çakır*; Clauson, 1972: 409; Tietze I, 2002: 398) Gece oynanan bir çocuk oyunu (DS II: 1064)

Çamış katır: (< *Ar. camūs* + *T. ḳat-ır*; Gülensoy I, 2007: 476; < *kat-* fiili ile ilişkisi biçim ve anlam bakımından problemlidir; Nişanyan, 2009: 309) Huysuz ve söz dinlemeyen serkeş kız (Elhan, 2004: 60)

Çamraḳ: (< *T.*) Çoluk çocuk (DLT I: 469)

Çamur döğüşü: (< *T. çamur*; Tietze I, 2002: 404; < *çam-mur*; Gülensoy I, 2007: 217; < *AT.* ? + *mır*; karş. *ET. çap-*; Nişanyan, 2009: 103 + *T. dövüşü* < *döv-*; Tietze I, 2002: 584; < *töv(/g)-üş*; Gülensoy I, 2007: 306; Nişanyan, 2009: 144) Çocukların birbirine çamur atarak oynadıkları oyun (Özhan, 2005: 53)

Çamuru karnında çiçeği burnunda: (< *T. arg. çamuru* < *çamur*; *bk. çamur döğüşü* + *T. karnında* < *karın*; *bk. anne karnında saldırı* + *T. çiçeği* < *çiçek*; *bk. başa çiçek tak-* + *T. burnunda* < *burun*; *bk. āz burun gümüş*) Genç ve doğurgan kadın (Bingölçe, 2001: 49)

Çandır: (< *T. çandır* < *çand-ır*; Clauson, 1972: 425) Piç (DS II: 1069)

Çandır baba: (< *T. çandır*; *bk. çandır* + *çoc. dil. baba*) Çocukların yağmur yağması için yaptıkları tören ve bu törende taşıdıkları kukla adam (DS II: 1069)

Çangalcık: (< ? *çangal* + *T. -cık*) Çocukların topla oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 318)

Çap çap: (< *T. çap*+*çap* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 232; < *Far. çap*; Tietze I, 2002: 406) 1. Hamam (Çelebioğlu, 1982: 100) 2. Yeni yürüyen çocukların yürüyüşü (DS II: 1074)

Çapan et-: (< *T. çapan* < *çap-*; Gülensoy I, 2007: 219 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Küçük çocuk, alkışlamak (DS II: 1073)

Çaparlık: (< *T. çaparlık* < *çapar* < *çopur* < *Moğ. çogur*; < *çal-par* [<**çil*] Gülensoy I, 2007: 219) Gebe kadının yüzünde meydana gelen çil ve lekeler. Bu lekeler kadının kız doğuracağına işaret olarak algılanır (Yaşar, 2008: 59)

Çaput bağlama: (< *T. çaput*; *bk. al çabıdı* + *T. bağlama* < *bağ*; *bk. al bağla-*) Çocuk sahibi olma amacıyla kutsal kabul edilen yerlere, ağaçlara çabut bağlama (Cemiloğlu, 1999: 140)

Çar çarmak: (< *T. çar+çar-* 'yans.') Çoluk çocuk (DLT I: 469)

Çarçarı: (< *T. çarçarı* < *çar+çar* 'yans.' + *T. -ı*) Birdirbir oyunu (DS II: 1080)

Çardak gülü iğnesi: (< *Far. çār* + *Ar. ṭāḳ* + *Far. gul* + *T. -ü* + *T. iğnesi* < *iğne* < *ET. igne ~ yigne* < **ig ~ ik*; Gülensoy I, 2007: 426) Çardak gülü görünümünde çocuk ve bebek giyiminde çok kullanılan bir süsleme (Dağlı, 2007: 66)

Çar-ebru: (< *Far. çār-ebrū*) Bıyıkları yeni terlemiş delikanlı (Koçu, 1964: 63)

Çarga: (< *çağa*; *bk. bala-çağa*) Bebek (DS II: 1033)

Çarlat-: (< *T. çarlat-* < *çar* 'yans.' + *T. lat-*) Çocuğu ağlatmak (DLT II: 344)

Çarliston: (< *İng. Charleston*) Göze bata, asi genç (Buran ve İlhan, 2008: 37)

Çarliston dansı: (< *İng. Charleston* + *Fr. danse* + *T. -ı*) I. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan, Türkiye'de 1925-1927 yılları arasında gençler arasında büyük ilgi gören bir dans türü (Koçu, 1969: 64)

Çarliston pantolonlar: (< *İng. Charleston* + *Fr. pantolon* + *T. -lar*) Diz kapağı kısmı dar, dizden ayağa doğru gittikçe genişleyen bir dönem gençler arasında moda olmuş bir pantolon (Koçu, 1969: 64)

Çarşamba karısı: (< *Far. çār+şenbe* + *T. karısı* < *karı*; *bk. alkarısı*) Alkarısı (TS, 2011: 97)

Çarşı pidesi: (< *Far. çehār+sū* + *Rum. pide* + *T. -si*) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145)

Çaşıt-: (< *T. çaşıt-*; Paçacıoğlu, 2006: 132) Yaramazlık yapmak (Toparlı, 2007: 47)

Çaşka: (< ?) Bebek (DS II: 1033)

Çaşmak: (< *T. çaşmak*) Çocuk salıncağı (DS II: 1086)

Çatal: (< *T. çatal* < *çat-*; Gülensoy I, 2007: 223; Nişanyan, 2009: 105; Tietze I, 2002: 413) 1. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148) 2. Sapan oyunu (Özdemir II, 2006: 298)

Çatal matal: (< *T. çatal*; *bk. çatal* + ? *matal*) Çocukların birbirlerinin sırtlarına binerek oynadıkları bir çocuk oyunu (Yaşar, 2008: 334)

Çatale: (< *T. çatale* < *çatal*; *bk. çatal*) 1. Zayıf ve bacakları uzun genç 2. İş tutmayan, aylak aylak gezen kızları aşağılama amaçlı kullanılan söz (Elhan, 2004: 62)

Çatara: (< *T. çatara* < *çat+ara*; Çağbayır I, 2003: 899) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148)

Çatıpatı: (< *T. çatıpatı* < *çat* 'yans.' + *T. -ı* + *pat* 'yans.' + *T. -ı*; Gülensoy I, 2007: 223) Birkaç defa patlayan patlangaç (DS II: 1090)

Çatla-: (< *T. çatla-* < *çat* 'yans.' + *T. la-*) Ağlamaktan telef olmak (Yavuzarslan, 2010: 198)

Çatlak: (< *T. çatlak* < *çat* 'yans.'+ *T. -lak*) 1. Kabakulak hastalığı (DS II: 1091) (< *arg.*) 2. Kız (Koç, 2002: 109) 3. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148)

Çatlayasıca: (< *T. çatlayasıca-* < *çat* 'yans.' + *T. -layasıca*) Gebe kadın için kullanılan bir söz (Örnek, 1979: 82)

Çatpat: (< *T. çatpat* < *çat+pat* 'yans.') Çocuk oyuncağı, maytap (DS II: 1092)

Çawa / çav(a) / çavo: (< *Far. gd. cavān*; Çağbayır I, 2003: 903 ya da *çağa*; *bk. çağa*) 1. Delikanlı (DLT III: 225) 2. Çocuk, oğlan (Mor, 2009: 65) 3. Erkek çocuk (Mor, 2009: 68) 4. (< *arg.*) Eş cinsel genç erkek (Aktunç, 1998: 76)

Çawluk: (< *T. çav+luk*) Erkek torun (Li, 1999: 219)

Çay: (< *Rom. arg.*) 1. Genç kız (Bingölçe, 2001: 49) 2. Kız (Yıldırım, 2011:72)

Çay çöne / çay çuna: (< *Rom. gd. çay* + *T. çön-e*; Paçacıoğlu, 2006: 153) Kız çocuğu (Mor, 2009: 65)

Çayana: (< *çağa*; *bk. bala-çağa* + *T. ana*; *bk. akana*) Ebe (DS II: 1097)

Çaylak: (< **çay* [< **çağ*] 'yans.' + *T. -lak*; Gülensoy I, 2007: 225; < *çay+lak*; Eren, 1999: 82; < *T. çağıla-* ~ *çavla-* < *çağı* ~ *çav+la-k*; Nişanyan, 2009: 106) Bebek (DS II: 1033)

Çebiş: (< *T. çap-ış*; Güner, 2011: 40; < kökenini bilmiyoruz. Latince *caper* 'keçi' adıyla birleştirilmesi zor. Farsça *çapiş, çapuş* biçimi Türk diyalektlerinden geçmiştir; Eren, 1999: 85; < *ET. çepiş*; Clauson, 1972: 399; Tietze I, 2002: 429; < **çew-iç*; Gülensoy I, 2007: 231) 1. Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145) 2. Kızların cinsel organı (DS II: 1101)

Çecey: (< *T. çecey* < *ece*; *bk. ayce*) Baba (DS II: 1102)

Çeç (< *çoc. dil.*) El (DS II: 1104)

Çeçik: (< *çoc. dil.*) El (DS II: 1104)

Çedene: (< kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 83; < *Far. cau+dāne* etimolojisi şüphelidir; Tietze I, 2002: 419) 1. Ufak tefek yapılı çocuk (Gemalmaz, 1995: 62) 2. Küçük çocuk (Bayraktar, 2000: 335)

Çedeneyken çatla-: (< *arg. çedene*; *bk. çedene* + *T. iken*; *bk. çağa iken çatla-* + *T. çatla-* < *çat*; *bk. çağa iken çatla-*) Genç kız olmadan genç kız gibi davranmak (Bingölçe, 2001: 49)

Çedik / çeduk / çetik: (< *T. iç*; *bk. bağırdak̦ içine sar-* + *edik*; Tietze I, 2002: 419; < *ET. edük ~ etük*; Clauson, 1972: 50; Tietze I, 2002: 623; < *edik* < **ötlüg* < *öt+lüg* [> *-l-* düşmesiyle *ötüg*] Gülensoy I, 2007: 318; < *et-ik*; Nişanyan, 2009: 152; < Türkçe bir türev olduğu anlaşılıyorsa da kökenini bilmiyoruz; Eren, 1999: 129) Çocuk ayakkabısı (DS II: 1106) (DS II: 1150-1151)

Çedim: (< *T. çedim* < *çat-*; Gülensoy I, 2007: 245) Çocuğun gelişimini (DS II: 1106)

Çeh: (< *çoc. dil.*) Bakış (Çelebioğlu, 1982: 100)

Çek-çek arabası: (< *T. çek+çek*; *bk. bacak çekiştiren* + *T. arabası* < *araba*; *bk. arabacık*) Çocuk oyuncağı (Onur, 2005:415)

Çekik: (< *T. çekik* < *çek-ik*; Gülensoy I, 2007: 227; Tietze I, 2002: 421) Küçük çocuk çükü (DLT II: 287)

Çekilek: (< *T. çekilek* < *çek-*; *bk. bacak çekiştiren*) Kısa boylu çocuk (DS II: 1113)

Çele: (< ?) Büyük kardeş (DS II: 1118)

Çelebi: (< *T. çelebi*; Tietze I, 2002: 424; < *çelep* ~ *çalap* [< **çala apa*] + *Ar. -ī*; Gülensoy I, 2007: 229; < *çeleb* ~ *çalap* ?; Nişanyan, 2009: 107) Şehzade (Eroğlu, 2004: 88)

Çelebük: (< *çelebük* < *çelebi*; *bk. çelebi*) Açıkgöz çocuk (DS II: 1119)

Çelek / çelen: (< *Kürt. çelenk* ~ *çelek* < *Far. çālāk*; Tietze I, 2002: 424) Yakışıklı delikanlı (DS II: 1120)

Çeler- / celer-: (< *T. çeler-* < *çel-* < *çal-*; Gülensoy I, 2007: 229; Nişanyan, 2009: 107; Clauson, 1972: 417; Tietze I, 2002: 400) 1. Bebek, ağlamaktan tıkanmak 2. Büyüklere karşı gelmek (DS II: 1121)

Çelet: (< *T. çelet* < *çel-*; *bk. çeler-*) Şımarık, haylaz çocuk (DS II: 1122)

Çelik / cellik / çellek / çellik / çelük / çerlik: (< *T. çelik* < *çel-*; *bk. çeler-*) Çocukların sopayla oynadıkları oyun (DS II: 1123) (DS II: 1124) (DS II: 1127) (Uysal, 2008: 209)

Çelik çomak: (< *T. çelik* < *çel-*; *bk. çeler-* + ? *AT. *çokı-*; karş. *Moğ. çokimak*; Nişanyan, 2009: 113; < *çomak*; Clauson, 1972: 422-423; Tietze I, 2002: 462; < **çok mar* < **Moğ. çoki*; Gülensoy I, 2007: 249) Çeliği yere kazılan çukurun üzerine uzatıp değnekle altından itip yükseğe kaldırdıktan sonra çelerek oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 56)

Çelikmen: (< *T. çelikmen* < *çel-*; *bk. çeler-*) Çocukların sopayla oynadıkları oyun (DS II: 1123)

Çellik yap-: (< *T. çelik* < *çel-*; *bk. çeler-* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Afacanlık, yaramazlık yapmak (DS II: 1125)

Çelme çelik: (< *T. çelme* < *çel-*; *bk. çeler-* + *T. çelik* < *çel-*) Çocukların sopayla oynadıkları oyun (DS II: 1123)

Çelmeli top: (< *T. çelmeli* < *çel-*; *bk. çeler-* + *T. top*; *bk. aktopaç*) Bir çeşit top oyunu (Özhan, 2005: 56)

Çelter-: (< *T. çelter-* < *çel-*; *bk. çeler-*) Büyüklere karşı gelmek (DS II: 1126-1127)

Çeltük: (< *T. çeltük* < *çel-*; *bk. çeler-*) Bir çocuk oyunu (DS II: 1127)

Çeluk: (< *T.*) Çocuk (DS II: 1127)

Çelük: (< *T. çedik*; *bk. çedik* ya da *Erm. kalik*; Dankoff, 1995: 180) Küçük çocuklara giydirilen ayakkabı (DS II: 1127)

Çember: (< *Far. çenber*) 1. Bebeğin yüzünü örten tülbent (Yaşar, 2008: 66) 2. Esir almaca oyunu (Cengiz, 1997: 464) 3. Boyuna ve alına bağlanan yemeni. Delikanlıların ve genç kızların da süs unsurlarındandır (Koçu, 1969: 70) 4. Kız çocuğun ergenlik dönemine kadar bağladığı kıyafet (Kabataş, 2006: 31) 5. Çocukların çevirip arkasından koştukları tekerlek biçiminde oyuncak (TS, 2011: 518)

Çember çevirme: (< *Far. çenber* + *T. çevirme* < *çevir-* < **çew-ir-*; Gülensoy I, 2007: 233; < *çevür-*; Nişanyan, 2009: 108; < *çevir-*; Tietze I, 2002: 433) Çocuklar arasında çemberle oynanan bir oyun (Yaşar, 2008: 325)

Çember değiştirme: (< *Far. çenber* + *T. değiştirme* < *değ-*; *bk. ad değiştirme*) İki kırklı kadının karşılaşmaları durumunda, başlarındaki çemberi değiştirmeleri ritüeli (Yaşar, 2008: 168)

Çemçe gelin / çomça gelin: (< **T. çöm-üç+e*; ya da < **çomça*; Gülensoy I, 2007: 253; < *çom+ça*; Tietze I, 2002 463; < *T. çöm-çe*; Çağbayır I, 2003: 1043 + *T. gelin*; *bk. algelini*) Yağmur gelini oyunu (Özhan, 2005: 57) (Araz, 1995: 147)

Çemente: (< ?) Çoluk çocuk (DS II: 1129)

Çendük: (< *T. çömdük* < ? *çöm-*; *bk. çömek*) Sınıfta çocukların oturdukları sıra (DS II: 1135)

Çeneb: (< *Far.*) Sünnet (Devellioğlu, 2008: 155)

Çeneke: (< *T. çeneke* < *çene* (*iç+engek / eñek*; Tietze I, 2002: 427; < karş. *OT. çangıla-* < **çangı+la-*; Gülensoy I, 2007: 230; < yaygın bir inanca göre Farsçadan alınmıştır; *Far. çāna, çana*; Eren, 1999: 84; < *Far. çāna* < *EFar. çanu-*; Nişanyan, 2009: 107) Kız çocuğu (DS II: 1136)

Çenele-: (< *çenele-* < *çene*; *bk. çeneke*) Üzüntüsünü dindirmek için çocuğu oyalamak (DS II: 1136)

Çengi: (< *Far. çengī*) Çok ağlayan çocuk (Çağatay, 1962: 33)

Çengülçüş: (< *T. çengil* < *çeng* 'yans.' + *T. -il* + *T. çüş*; '*ünl.*'; Nişanyan, 2009: 115; < *çü* 'yans.' + *T. -ş*; Gülensoy I, 2007: 258) Tahterevalli (DS VI: 4479)

Çeñit-: (< *T. çenit-* < *çeñ-* 'yans.' + *T. it-*) Çocuk, ağlamak (DS II: 1139)

Çeñli meñli: (< *Far. çeng* + *T. -li* + ? *menli*) Bir çocuk oyunu, salıncak (DLT III: 379)

Çenteli: (< ? *T. çentili* < *çent-*; Gülensoy I, 2007: 231; Tietze I, 2002: 428; Nişanyan, 2009: 107) Köy kızlarının giydiği önü ve arkası kapalı giysi (DS II: 1140)

Çenti: (< *T. çenti* < *çent-*; *bk. çenteli*) Köy kızlarının giydikleri önü arkası kapalı entari (Dağlı, 2007: 70)

Çentiyan: (< *EYun. gentiane*) Bezden kesilmiş bir şalvar (Koçu, 1969: 70-71)

Çepo: (< *T. çepo* < *çap-*) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 145)

Çeppo: (< *T. çeppo* < *çap-*; *bk. çapan et-*) Bebeğin alkış çalması (Buran ve İlhan, 2008: 39)

Çer / çel: (< *Ar. şerr*) Yaramaz çocuk (DS II: 1117)

Çerçeve: (< *Far. arg. çār+çūbe*) Bekâret zarı (Bingölçe, 2001: 50)

Çerçeve dağıt-: (< *Far. arg. çār+çūbe* + *T. dağıt-* < **tāġı-t-*; Gülensoy I, 2007: 260; < *dağ-*; Tietze I, 2002: 478) Bir kızın bekâretini bozmak (Aktunç, 1998: 78)

Çerçi boncuğu gibi düzül-: (< *T. çert+çi*; Paçacıoğlu, 2006: 137; < *OT. çar çur*; Gülensoy I, 2007: 232; < *Far. çarçī* < *cārī* [< *Moğ.ca+çi*] Tietze I, 2002: 430; < *ET. çert*; Doerfer III, 1967: 61; < kökeni karışıktır; Clauson, 1972: 428; < = ? *Moğ. carçi* ~ *caruçi*; Nişanyan, 2009: 108 + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi* + *T. dizil-* < *tiz-*; Nişanyan, 2009: 140; Gülensoy I, 2007: 291; Clauson, 1972: 572; Tietze I, 2002: 567) Çok çocuklu kadınlar, bütün çocukları alıp gezmeye gitmek (Bayraktar, 2000: 333)

Çereke: (< ?) Genç kız (DS II: 1145)

Çeresi aḳar-: (< *T. çeresi* < *çer*; Paçacıoğlu, 2006: 137 + *T. akar-* < *ak-*; *bk. aḫıt-*) Doğum sırasında sarı su gelmek (Toparlı, 2007: 48)

Çeşan: (< *Far. kāşan*) Kız çocuğun ergenlik dönemiyle birlikte bağladığı eşya, kıyafet (Kabataş, 2006: 31)

Çetği: (< *T. çetki* < *çet-*; Gülensoy I, 2007: 233; Clauson, 1972: 700-701; Tietze I, 2002: 432) Kız çocuğun şapka kenarlarına dikilen sarı renkli harç (DS II: 1150)

Çeto: (< *T. çetin* < *ET. çat-*; Gülensoy I, 2007: 233; Nişanyan, 2009: 108) Atılgan genç veya çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 39)

Çetük: (< *T. çetik* < *çet-*; *bk. çetin*) Kaydırak oyunu (DS II: 1152)

Çevik: (< **T. çabuk* < **çap-*; Gülensoy I, 2007: 233; < *çev-ik*; Tietze I, 2002: 433; ~ ? *Far. çabuk*; Nişanyan, 2009: 108) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 152)

Çevirgeç: (< *T. çevirgeç* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) 1. Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba (DS II: 1170) 2. Çocukların oynadıkları bir çeşit oyun (DS II: 1152)

Çevirgen: (< *T. çevirgen* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Topaç (DS II: 1153)

Çevirme: (< *T. çevirme* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Oyuncuların üst üste konulmuş düğmeleri, ellerindeki paralarla vurarak, ters dönen düğmeleri aldıkları bir oyun (Özdemir II, 2006: 90)

Çevirtme: (< *T. çevirtme* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Topaç (DS II: 1153)

Çevirtmeç: (< *T. çevirtmeç* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Topaç (DS II: 1153)

Çevre: (< *T. çevre* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Boyuna ve alına bağlanan, delikanlıların ve genç kızların süs unsurlarından olan yemeni (Koçu, 1969: 70)

Çevrecilik: (< *T. çevrecilik* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Genç erkeklerin kullandığı büyük mendil, çevre (DS II: 1154)

Çevrim çiçek: (< *T. çevrim* < *çevir-*; *bk. çember çevirme* + *T. çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) Çocukların kendi etraflarında dönerek oynadıkları bir oyun (DS II: 1154)

Çeylençüş: (< *T. çağlan* < *çağla-n* + *T. çüş*; *bk. çengülçüş*) Tahterevalli (DS II: 1156)

Çeyrekle-: (< *Far. çār+yek* + *T. le-*) Çocuğu yüzüstü yatırıp sağ elini sol ayak, sol elini sağ ayak uçlarına dokundurmak (DS II: 1156)

Çıba çoluk: (< ? *T. çıba* + *T. çoluk*; *bk. çağa çoluġ*) Çoluk çocuk (DS II: 1157)

Çıban: (< *T. çīpġan*; karş. *Moğ. çigikan*; Gülensoy I, 2007: 234; < *ET.* ? +*gan*; Nişanyan, 2009: 109) Çocuklarda görülen deri hastalığı (Şafak, 2010: 284-286)

Çıbık: (< *çıbık*; *bk. çalçubuk*) Çocukların topuğunun arkasından çıkan yara (DS II: 1157)

Çıbıkçı: (< *çıbıkçı* < *çıbık*; *bk. çalçubuk*) Çubuk hastalığına yakalanmış çocukların ayağına çubuk vurarak iyileştirdiği sanılan kimse (DS II: 1157)

Çıbıklatma: (< *çıbıklat-* < *çıbık*; *bk. çalçubuk*) Hastalıktan yürüyemeyen çocukların tabanına çubukla yavaş yavaş vurdurma (DS II: 1157)

Çıbırt-: (< *T. çıbırt-* < *çıb-* 'yans. fiil' + *T. ırt-*) Çocuğu taze çubukla dövmek (DLT III: 430)

Çığan: (< *T. çıkan* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Çiçek hastalığı (Ünlü, 2012: 135)

Çığı: (< ?) Anne (DS II: 1159)

Çığım bezi: (< *T. çıkın*; Tietze I, 2002: 439; < *çık-* < *çıġ-*; Gülensoy I, 2007: 236; Nişanyan, 2009: 109 + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Kundak (Örnek, 1979: 173)

Çığırgan: (< *T. çığırgan* < *çī* 'yans.'+*kır-*; Gülensoy I, 2007: 235; < *çığır-*; belki *çağır-* fiilinin *çığı*'ya dayanan bir varyantı; Tietze I, 2002: 439; < *çağır-* ses yansımalı kelimelerde zayıf ses bildiren a > ı dönüşümüyle; Nişanyan, 2009: 109) Çok bağıran çocuk (DS II: 1161)

Çığırık muskası: (< *T. çığırık* < *çığır-*; *bk. çığırgan* + *Ar. nusḫa* + *T. -sı*) Çok ağlayan çocuklar için yaptırılan muska (Öger, 2003: 297)

Çığırtkan / çığırtgan: (< *T. çığırtkan* < *çığır-*; *bk. çığırgan*) Çok bağıran çocuk (DS II: 1161)

Çığa / çıka: (< ? *çağa*; *bk. bala-çağa*) 1. Yaramaz çocuk (DS II: 1159) 2. Kız çocuğu (DS II: 1165)

Çıḳ: (< *T.*) Büyük kardeş, ağabey (Li, 1999: 164)

Çıḳan / çıkana: (< *T. çıgan*) 1. Hala oğlu (DLT I: 402) 2. Teyze oğlu (Li, 1999: 183) 3. Amca oğlu (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 53) 4. Kız kardeşin çocuğu, yeğen (DS II: 1165)

Çıkar: (< *T. çıkar* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Kız (DS II: 1165)

Çıkçıka: (< *T. çıkçıka* < *çık+çık* 'yans.' + *T. -a*) Yoyo denilen oyuncak (DS II: 1166)

Çıkı: (< *T. çıkı* < *çık-*; *bk. çığım bezi*) Kundak (Örnek, 1979: 173)

Çıkın: (< *T. çıkın* < *çık-*; *bk. çığım bezi*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 14)

Çıkırangaç / çıkrınkaç: (< *T. çıkrangaç* < *çık* 'yans.' + *T. -ırangaç*) 1. Tahterevalli (DS II: 1168) 2. Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba (DS II: 1170)

Çıkırmakır: (< *T. çıkır* < *çık* 'yans.' + *T. -ır* + ? *makır*) Tahterevalli (DS II: 1168)

Çıkış: (< *T. çıkış* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Mezuniyet (TS, 2011: 532)

Çıkışlı: (< *T. çıkışlı* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Belli bir okulu veya öğrenim kademesini bitirmiş olan, mezun (TS, 2011: 532)

Çıklı: (< *Yun. kyklíon*; Tietze I, 2002: 449) Oyuncak çember (DS II: 1170)

Çıkrancık / çıkırancık: (< *T. çıkrancık* < *çık* 'yans.'; Zülfikar, 1995: 196 + *T. -ırancık*) Bir çeşit tahterevalli (DS II: 1168)

Çıkrıcak: (< *T. çıkrıcak* < **çī* 'yans.' *+kır-ık+cak*; Gülensoy I, 2007: 236; < *Far. çarxak*; Nişanyan, 2009: 109; < *ET. çıġrı*; Clauson, 1972: 410; Tietze I, 2002: 440) Çocuk yürümeye başlayınca üzerine konulan araç (TRS II: 894)

Çıkrık / cıkırık / cıkıriyik / cıkrık / çıyrıḫ / çıyrık / çiğrık: (< *T. çıkrık* < **çī* 'yans.' *+kır-ık*; Gülensoy I, 2007: 236; < *Far. çarxak*; Nişanyan, 2009: 109; < *ET. çıġrı*; Clauson, 1972: 410; Tietze I, 2002: 440; < *çığır*; Doerfer III, 1967:

72; Räsänen, 1969: 108) 1. Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba (DS II: 1170) (DS II: 1201) (DS II: 1211) 2. Bir çeşit tahterevalli (DS II: 906) (DS II: 1168)

Çıkrıncak: (< *T. çıkrancak* < *çık* ‘ yans.’ + *T. -ırancak*) Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba (DS II: 1170)

Çıkşağı / çığşağı / çığıştağı / çığşağu / çıḫşā / çıḫşağu / çıkşā / çıkşağu / çikşağı: (< *T. çıkşağı* < *çıkşa-* < *çıġşa-*; Tietze I, 2002: 437; Paçacıoğlu, 2006: 141) 1. İçine taş parçaları konulmuş yuvarlak bir çocuk oyuncağı ki sallandıkça ses çıkarır 2. Avuca sığacak büyüklükte yuvarlak, yassı ve çevresi derince yarılmış ağaçtan bir çocuk oyuncağı (TRS II: 894) 3. Yoyo denilen oyuncak (DS II: 1166) (DS II: 1212) (Elhan, 2004: 51)

Çılak: (< ?) Çocukların mızrak niyetine kullandıkları oyuncak (DS II: 1170)

Çılbır parası: (< *Moğ. çilbuġur*; Gülensoy I, 2007: 236; Eren, 1999: 89; Räsänen, 1969: 108; Doerfer I, 1963: 310 + *Far. pāre* + *T. -sı*) Hayvan satışlarında, hayvanı pazara getiren çocuğun satın alandan ayak kirası olarak aldığı para (DS II: 1171)

Çıldır: (< *T. çıldır* < *çıld* ‘yans.’ + *T. -ır*) 1. Aç kapıyı bezirgan başı oyunu (Yaşar, 2008: 331) 2. (< ?) Abla (DS II: 1171)

Çıldır çıldır baḫ-: (< *T. çıldır+çıldır* < *çıld* ‘yans.’ + *T. -ır* + *T. bak-*; *bk. aya bakma*) Uyuyormuş gibi ama uyumadan sessizce etrafa bakmak (Bayraktar, 2000: 329)

Çıldırıḫ: (< *T. çıldırık* < **çıl* ‘yans.’ *T. -dırık*; Gülensoy I, 2007: 237) Kolay uyumayan bebek (Bayraktar, 2000: 329)

Çıllık: (< *T. çıl+lık*; Çağbayır I, 2003: 965) Koşmaca oyunu (DS II: 1174)

Çılpık / çılpıh / çılpuk: (< *T. çırpık* < *çırp-* < *çarp-*; Nişanyan, 2009: 110; Gülensoy I, 2007: 238; Tietze I, 2002: 444) Yaramaz çocuk (DS II: 1174)

Çımçımlan-: (< *T. çım+çım* ‘yans.’ + *T. lan-*) Bir şeyi nazlanarak yemek (DS II: 1176)

Çımgırık: (< *T. çımgır-ık*; Tietze I, 2002: 441; < *çım* 'yans.'+ *T. -gırık*; Zülfikar, 1995: 202) Çocukların su püskürttükleri oyuncak, püskürgeç (TRS II: 897)

Çımkırtma: (< *T. çımkırtma* < *çımkır-*; *bk. çımgırık*) On beş ve on sekiz yaşlarındaki sinirli genç (DS II: 1177)

Çıngıl: (< *Yun. atsíngano*; Tietze I, 2002: 369; < *Rum.*; Eren, 1999: 90; < *T. çın+gı+l*; Gülensoy I, 2007: 237) Çocuğun başına bağlanan, buğdayın ipe dizilmesi suretiyle yapılan nazarlık (Bülbül, 2006: 38-39)

Çıngırak takımı: (< *T. çıngırak* < *çıngır+a-k*; Nişanyan, 1999: 109; < *çın* 'yans.' +*ra-k*; Gülensoy I, 2007: 238; < *çıñra-*; Clauson, 1972: 426; Tietze I, 2002: 442; < *çıngır+ak*; Paçacıoğlu, 2006: 143 + *T. takımı* < *tak-*; *bk. altın takma*) Bebek oyuncağı (Tezcan, 2006: 80)

Çıngırdık: (< *T. çıngırdak* < *çıngır*; *bk. çıngırak takımı*) Çocuğun dişlerinin güzel ve sıralı olması için kaynamış bulgurdan yapılan şey (Yaşar, 2008: 109)

Çıngırik: (< *T. çıngırak*; *bk. çıngırak takımı*) Çocuk oyuncağı (DS II: 844)

Çıngırlavı: (< *T. çıngırlavı* < *çıngır*; *bk. çıngırak takımı*) Çocuk oyuncağı (DS II: 844)

Çıngırşak: (< *T. çıngırşak* < *çıngır*; *bk. çıngırak takımı*) Tahterevalli (DS II: 1168)

Çınkışdak: (< *T. çıngışdak* < *çıng* 'yans.' + *T. -ıştak*; Zülfikar, 1995: 198) Çıngırak (DS II: 1182)

Çıpa: (< *Gürc. çipi*; Tietze I, 2002: 453) Göbek bağı (Kabataş, 2006: 28)

Çıpçığ: (< *T. çıp+çık* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 238) Söğüt dalından yapılan oyuncak düdük (DS II: 1183)

Çıpı: (< *çoc. dil.*; Tietze I, 2002: 442) Bebek banyosu (DS II: 1183)

Çıpı çıpı / çipi çipi: (< *çoc. dil.*) Yıkanma (TS, 2011: 537) (DS II: 1232)

Çıpıl: (< *T. çıpıl* < *çıp* 'yans.'+*ıl*; Gülensoy I, 2007: 201) Tüysüz genç (DS II: 1183)

Çıplak ayak modası: (< *T. çıplak* < *çıb* / *çıp* 'yans.'+*la-k*; Tietze I, 2002: 442; < *yabı-l-ak*; Gülensoy I, 2007: 238; < *çılba-k*; Eren, 1999: 90; < *cıbı / cıbıl*; Nişanyan, 2009: 109 + *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *İt. moda* + *T. -sı*) II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yüksek tabakaya mensup kızlar arasında

moda olan tarz. Eski bıçkın kıyafetlerinde de ayağa bir şey giyilmez, çıplak ayakla dolaşılırdı (Koçu, 1969: 74)

Çıplak ayak nizamı: (< *T. çıplak*; *bk. çıplak ayak modası* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *Ar. niẓām* + *T. -ı*) II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yüksek tabakaya mensup kızlar arasında moda olan tarz. Eski bıçkın kıyafetlerinde de ayağa bir şey giyilmez, çıplak ayakla dolaşılırdı (Koçu, 1969: 74)

Çıplak ayak nümayişi: (< *T. çıplak*; *bk. çıplak ayak modası* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *Far. numāyiş* + *T. -i*) II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yüksek tabakaya mensup kızlar arasında moda olan tarz. Eski bıçkın kıyafetlerinde de ayağa bir şey giyilmez, çıplak ayakla dolaşılırdı (Koçu, 1969: 74)

Çır: (< ?) Erkek çocuklar tarafından oynanan kale oyunu (DS II: 1184)

Çırakman: (< *Far. çerāġ* + *T. -man*) Erkek çocuklar tarafından ufak bir çukura, bir makara kukasını koymak üzerine kurulu bir oyun (DS II: 1185)

Çırçır: (< *T. çır*+*çır* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 110; Gülensoy I, 2007: 238; Tietze I, 2002: 443) Yeni yürüyen çocukların yürümesini sağlayan araba (DS II: 1186)

Çırpakla-: (< *T. çırpakla-* < *çırp-*; *bk. çılpık*) Çocuk, hafifçe vurmak ya da dövmek (DS II: 1189)

Çırpan: (< *T. çırpan* < *çırp-*; *bk. çılpık*) Çocukların kuş vurmak için kullandıkları sapan (DS II: 1189)

Çırpıştır-: (< *T. çırpıştır-* < *çırp-*; *bk. çılpık*) Çocuğa hafifçe vurmak (DS II: 1189)

Çıta gibi: (< *Moğ. cida*; Nişanyan, 2009: 110; Gülensoy I, 2007: 239 + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Uzun boylu ve ince genç (Yurtbaşı, DYS: 23)

Çıtak: (< *T. çıt*+*ak*; Gülensoy I, 2007: 239; < ?; Tietze I, 2002: 445) İyi giyinmiş, yakışıklı delikanlı (DS II: 1192)

Çıtımık: (< *T. çıtmık* < *çıt-* ~ *çit-*; *bk. āzını yüzünü çitikle-*) Doğacak çocuğun gözlerinin renkli olması istendiği zaman hamileye yedirilen yiyecek (Özgen, 2007: 95)

Çıtır: (< *T. çıtır* < *çıt* 'yans.' +*ır*; Gülensoy I, 2007: 239; Nişanyan, 2009: 110) İnce ve güzel genç kız (Bingölçe, 2001: 50)

Çıtır çerez: (< *T. çıtır*; *bk. çıtır* + *Far. çaras*) Genç ve ince kız ya da delikanlı (Bingölçe, 2001: 50)

Çıtlak: (< *T. çıtlak* < *çıt* 'yans.' + *T. -lak*) Küçük çocuğun çatlarcasına ağlaması (DS II: 1196)

Çıtrık: (< *T. çıtırık* < *çıt-* < *çat-*; *bk. çetin*) Kavgacı çocuk (DS II: 1198)

Çıttık: (< *T. çıttık* < *çıt* 'yans.' + *T. -tık*) Kızın cinsel organı (Örnek, 1979: 148)

Çızak / cızak / cızzak / çızzak: (< *T. çizek* < *çiz-*; *bk. cız2*) Tahterevalli (DS II: 1201)

Çızgılı: (< *T. çizgili* < *çiz-*; *bk. cız2*) Seksek oyunu (Günşen, 1994: 669)

Çiçeğüñ yiynisi: (< *T. çiçeğin* < *çiçek*; *bk. başa çiçek tak-* + *T. yeğni* < *ET. yingil* < **yü(/e/i)ñ+(i/ü)l*; Gülensoy II, 2007: 1109) Kızamık hastalığı (Kaya, 2008: 696)

Çiçek / çeçek / şişek: (< *T. çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) 1. İrinli kabarcıklar dökerek yüzde izler bırakan ateşli, ağır ve bulaşıcı bir hastalık (Argunşah, 1999: 242) (DS II: 1105) (Atalay, 1945: 21) 2. (< *arg.*) İstek uyandıracak güzellikte genç kız, genç oğlan (Aktunç, 1998: 79)

Çiçek çıḳ-: (< *T. çiçek*; *bk. başa çiçek tak-* + *T. çık-*; *Akapulko çıkarması*) Çiçek hastalığına tutulmak (Toparlı, 1992: 517)

Çiçek çıkar-: (< *T. çiçek*; *bk. başa çiçek tak-* + *T. çıkar-* < *çık-*; *Akapulko çıkarması*) Çiçek hastası olmak (Türkmen, 2006: 165)

Çiçek çocukları: (< *T. çiçek*; *bk. başa çiçek tak-* + *T. çocukları* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çağdaş toplumu eleştiren, özgürlük hareketlerini destekleyen, kendine özgü düşünceleri sergileyen gençlik kesimi (Hazar, 2007: 259)

Çiçekçi ve şekerci: (< *T. çiçekçi* < *çiçek*; *bk. başa çiçek tak-* + *Far. şeker* + *T. -ci*) Ezgili çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 339)

Çiçi / çiçci / çiççi: 1. (< *çoc. dil.*) 1. Yeni ve güzel 2. Renkli olan pamuklu ve ipekli kumaş parçaları 3. Et (DS II: 1204) 4. Makyaj malzemesi (DS II: 1203)

Çiçi büyü-: (< *çoc. dil. çiçi* + *T. büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Çok nazlı büyütülmüş olmak (Bayraktar, 2000: 334)

Çiçile-: (< *çoc. dil. çiçi* + *T. le-*) Çocuğu şımartmak (DS II: 1204)

Çift dikiş / çif dikiş: (< *Far. arg. cuft* + *T. dikiş* < *dik-* < *tik-*; Nişanyan, 2009: 134; Clauson, 1972: 476-477; Tietze I, 2002: 548; < **tı-*; Gülensoy I, 2007: 283) Sınıfta kalıp önceki öğrenim dönemini tekrarlayan öğrenci (Aktunç, 1998: 80)

Çift dikişli: (< *Far. arg. cuft* + *T. dikişli* < *dik-*; *bk. çift dikiş*) İki yıldır aynı sınıfta okuyan öğrenci (Aktunç, 1998: 80)

Çift dikişliler: (< *Far. arg. cuft* + *T. dikişliler* < *dik-*; *bk. çift dikiş*) Sınıfta kalıp önceki öğrenim dönemini tekrarlayan öğrenciler (Geçgel ve Başar, 2005: 50)

Çift dombalak: (< *Far. cuft* + *T. tombalak* < *tombul+ak*; Nişanyan, 2009: 629) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Çifte ad: (< *Far. arg. cuft* + *T. -e* + *T. ad*; *bk. ad değiştirme*) Çocuğa verilen ikinci isim (Ülkütaşır, 1976: 375)

Çifte dikiş: (< *Far. arg. cuft* + *T. -e* + *T. dikiş* < *dik-*; *bk. çift dikiş*) Sınıfta kalıp önceki öğrenim dönemini tekrarlayan öğrenci (Aktunç, 1998: 80)

Çifte kavrulmuş: (< *Far. arg. cufte* + *T. -e* + *T. kavrulmuş* < *kavur-* < *kagur-*; Gülensoy I, 2007: 480; Nişanyan, 2009: 311) İki yıldır aynı sınıfta okuyan öğrenci (Aktunç, 1998: 80)

Çiftelik: (< *Far. cufte* + *T. -lik*) Bilye oyunu (DS II: 1205)

Çiğdem adeti: (< *T. çiğdem* < *ET. çigidem*; Clauson, 1972: 414; Tietze I, 2002: 448; < ? **çī* [> *çiy*] Gülensoy I, 2007: 241; < *ET. çig+dem*; Nişanyan, 2009: 110 + *Ar.* ʿ*adet* + *T. -i*) Anadolu'nun çeşitli yörelerinde, mevsimin özelliğine göre şubat, mart ya da nisan ayında bolluğu bereketi sağlamak amacıyla çocuklar tarafından yapılan kutlama geleneği (Sağlam, 1997: 421)

Çiğdem aşı: (< *T. çiğdem*; *bk. çiğdem adeti* + *T. aşı* < *aş*; *bk. aşbiş*) Çocukların oyuna dönüşmüş bir çeşit bayramları (Kurt, 2012: 249)

Çiğdem bayramı: (< *T. çiğdem*; *bk. çiğdem adeti* + *bayramı* < *bayram*; *bk. bayram çocuğu*) Çocukların oyuna dönüşmüş bir tür bayramları (Kurt, 2012: 249)

Çiğdem pilavı: (< *T. çiğdem*; *bk. çiğdem adeti* + *Far. pelāv ~ pilāv* + *T. -ı*) Çocukların oyuna dönüşmüş bir tür bayramları (Kurt, 2012: 249)

Çiğelem: (< *T. çiğelem* < *çiğ*; Paçacıoğlu, 2006: 146) Taze, genç (DS II: 1206)

Çiğil: (< *T.*) Çocukların ellerinde görülen siğil (Güneş ve Baybağ, 2006: 42)

Çiğit / çıgıt / cığıt / çığırtı / çığıt / cıhıt / çivit / çiyit: (< *T. çiğit* < *çigit* < **çik+in+it*; Gülensoy I, 2007: 241; < ?; Nişanyan, 2009: 110) 1. Hamile kadınların yüzünde ve vücutlarında görülen leke (DS II: 1162) (DS II: 1210) (DS II: 1249) 2. Çocuğu olacak kadınların bacaklarında çıkan sivilceler (DS II: 1210) 3. Ergenlerin yüzünde peyda olan cilt lekeleri (Türkmen, 2006: 164)

Çiğneme: (< *T. çiğne-* < *çeyne-* ~ *çeğne-*; Tietze I, 2002: 435; < *çik-ne-*; Gülensoy I, 2007: 241; < ? *T.*; Nişanyan, 2009: 110) Annenin, sütünün yetmediği düşüncesiyle ağzında çiğneyip çocuğuna verdiği yiyecek (Onur, 2005: 229)

Çiğnemik: (< *T. çiğnemik* < *çiğne-*; *bk. çiğneme*) Ağızda çiğnenip çocuğa verilen yiyecek (DS II: 1211)

Çil çıkar-: (< *ET. çil*; Gülensoy I, 2007: 242; < *çal*; Nişanyan, 2009: 110; Clauson, 1972: 417; Tietze I, 2002: 449 + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Oyunbozanlık etmek (DS II: 1214)

Çil çocuk: (< *ET. çil*; *bk. çil çıkar-* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Küçük çocuk (DS II: 1214)

Çile-: (< *T. çile-* < *çigle-* < *çig*; Clauson, 1972: 450; Tietze I, 2002: 450; < *OT. çıla(n)-* [< **çıla-* < **çī+la-*] Gülensoy I, 2007: 242) Çocuk dünyaya getirmek (DS II: 1216)

Çilek: (< *ET. arg. *yiglek*; Räsänen, 1969: 202; Gülensoy I, 2007: 242; < *karş. Çağ. yilek ~ TT. İlek ~ yilek*; Nişanyan, 2009: 111) Genç kız (Bingölçe, 2001: 51)

Çilis: (< ?) Gördüğü her yemekten isteyen çocuk (DS II: 1218)

Çille-: (< *T. çille-* < *çil* 'yans.' + *T. le-*; Gülensoy I, 2007: 242; Nişanyan, 2009: 110) Çocuk için işemek (DS II: 1219)

Çillik: (< ?) Körebe oyunu (DS II: 1219)

Çilpez: (< ?) Cılız, gelişmemiş çocuk (DS II: 1220)

Çiltik: (< ?) Bebek (DS II: 1033)

Çimdik oyunu: (< *T. çimdik* < *çımdı-* ~ *çimdi-*; Nişanyan, 2009: 111; Tietze I, 2002: 451; < *çimdi-* < *çim* 'yans.'+*di-k*; Gülensoy I, 2007: 243 + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Yere oturmuş çocukların birbirlerinin ayaklarını çimdikleyerek oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 43)

Çincil: (< *Erm. činǰi*; Dankoff, 1995: 97) Çocuk salıncağı (DS II: 1226)

Çinçin: (< *T. çin+çin* 'yans.') 1. Ağızda ezilip çocuklara yedirilen çiğnem, yutum 2. Tek ayak üzerinde sekerek oynanan bir oyun (DS II: 1226)

Çingo: (< *İt. cingue*) Taşları üst üste koyarak oynanan çocuk oyunu (Elhan, 2004: 71)

Çini: (< *Far. çīnī*) Topaç (DS II: 1228)

Çinke vur-: (< *T. çinke* < *çink-* 'yans. fiil' + *T. -e* + *T. vur-* < *ur-*; *bk. ayaz vur-*) Fiske vurmak (DS II: 1229)

Çinko üzerine taş atma: (< *İt. zinco* + *T. üzerine* < *üzeri* < *üze*; Clauson, 1972: 280; < *üze+garu*; Nişanyan, 2009: 651; < **ōz+e+r+i*; Gülensoy II, 2007: 1007 + *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. atma* < *at-*; *bk. addır-*) Dişlerin dümdüz sıralanması için yapılan bir ritüel (Teke, 2005: 117)

Çinnem: (< *T. çiğnem* < *çiğne-*; *bk. çiğneme*) Ağızda ezilip çocuklara yedirilen çiğnem, yutum (DS II: 1226)

Çip çip: (< *çoc. dil.*) Akarsu (Çelebioğlu, 1982: 100)

Çip çip et-: (< *çoc. dil*. *çip+çip* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Yıkanmak (DS II: 1231)

Çipçe: (< ?) 1. Bebek (DS II: 1033) 2. Kız (Çağatay, 1962: 37)

Çipil çipil: (< *T. çipil+çipil* < *çip* 'yans.' + *T. -il*) Ufak, parlak mavi gözlü küçük çocuk (DS II: 1233)

Çirâğ: (< *Far. çirāġ*) Öğrenci (Develliogğlu, 2008: 158)

Çiriş yap-: (< ? *Far. sirīš* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Altına pislemek (Elhan, 2004: 71)

Çirkin: (< *Far. çirkīn*) Çocuğu severken nazar değmemesi için kullanılan bir söz (Akyol, 2006: 51)

Çirkin çağa: (< *Far. çirkīn* + *çağa*; *bk. bala-çağa*) Nazar kudretinin kendisinde olduğunu düşünen kişilerin çocukları severken nazar değmemesi için kullandıkları ifade (Kesgin ve Özcebe, 2004: 52)

Çirkin enik: (< *Far. çirkīn* + *T. enik*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Sevilen bir çocuğu biraz da kızdırmak maksadıyla söylenen sevgi sözü (Bayraktar, 2000: 331)

Çirkin meret: (< *Far. çirkīn* + *Ar. mārid*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148)

Çirpek / çilpek: (< *T. çirpek* < *çırp-*; *bk. çılpık*) Çocuk bezi (DS II: 1236)

Çiş / çiç: (< *çoc. dil*.) İşemek (Çelebioğlu, 1982: 100) (DS II: 1203)

Çiş çiş / çişş / çişş: (< *çoc. dil*.) Kadının çocuğu işetmek istediği zaman kullandığı ifade (DLT III: 267) (Elhan, 2004: 72)

Çiş et-: (< *T. çiş* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 244; Tietze I, 2002: 455; < muhtemelen çocuk dilinden bir kelime; Nişanyan, 2009: 112 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çiş ettirmek (DLT II: 307)

Çişe-: (< *çoc. dil*. *çiş* + *T. e-*) Çiş etmek (DLT III: 267)

Çişle-: (< *çoc. dil*. *çiş* + *T. le-*) İşemek (DS II: 1240)

Çit: (< *T. çit* < *ET. çıt* < *Far. çīt* < *Hint. çits* < *Sansk. çitrá*; Tietze I, 2002: 455) Gençlerin sardığı desenli, basma ketenden sarık (Sezen, 1993: 274)

Çit garış: (< *Far. arg. cuft* + *T. karış* < *karı-ş*; Gülensoy I, 2007: 470; Nişanyan, 2009: 303) Bir çocuk oyunu (DS II: 1242)

Çitbit: (< *T. çit+bit* 'yans.') Bir çeşit çelik çomak oyunu (DS II: 1241)

Çitime oyunu: (< *T. çitime* < *çit-* 'yans. fiil' + *T. -ime* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Büyükçe bir daire çizilerek ortasına ceviz, aşık veya çekirdeğin dikildiği, oyuna katılanların dikdörtgen şeklindeki küçük taşla bu daire içindeki cevizi çıkarmaya çalıştığı bir oyun (DS II: 1245)

Çitir: (< *T. çitir* < *çit-*; *bk. āzını yüzünü çitikle-*) Kıvırcık saçlı çocuk (DS II: 1245)

Çitlembik: (< **T. çitlembik* < *çıt* ~ *çit* 'yans.' + *T. -lembik*; Gülensoy I, 2007: 245; < *çıt* < *çat* 'yans.' + *T. la-*; Nişanyan, 2009: 112; < *çitle-* ~ *cırtla-*; Tietze I, 2002: 456) Çitlembik ağacından yapılan nazarlık (Yaşar, 2008: 149)

Çitme: (< *T. çitme* < *çit-*; *bk. āzını yüzünü çitikle-*) Çocukların eski bakır paraları duvara çarpmak ve birbirine yakın düşürmek suretiyle oynadığı bir tür kumar oyunu (DS II: 1247)

Çitmidan: (< ?) Yaşından büyük giyinip konuşan çocuk (DS II: 1247)

Çive: (< *çoc. dil.*) Ayağa basmak (Çelebioğlu, 1982: 100)

Çizgi: (< *T. çizgi* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-*) Seksek oyunu (Yaşar, 2008: 314)

Çizgicik: (< *T. çizgicik* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-*) Seksek oyunu (Yaşar, 2008: 314)

Çizi: (< *T. çizi* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-*) Bir çeşit aşık oyunu (DS II: 1253)

Çizme: (< **çek-me*; Gülensoy I, 2007: 246; < kelime başlangıçta *çizme edik* 'çözme edik' şeklindeyken sonradan *çizme* < *çiz-me* 'çözme' şeklini almıştır; Eren, 1999: 95-96; < *çöz-me* yapısında olması muhtemel; Räsänen, 1969: 112; Tietze I, 2002: 458) İstanbul'un eski bıçkın delikanlılarının bir dönemki giysisi (Koçu, 1969: 78)

Çoban: (< *Far. çūbān*) Çoban ve ağa taklidi üzerine kurulu bir oyun (Özhan, 2005: 65)

Çocūduğ: (< ?) Çocuk (Akça, 2012: 192)

Çocūdum: (< ?) Çocuk (Akça, 2012: 193)

Çocuğa kal-: (< *T. çocuğa* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Gebe olmak (Gülseren, 2000: 362)

Çocuğa kuymacuk, anasına doymacuk: (< *T. çocuğa* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. kuymacık* < *kuy-*; Gülensoy I, 2007: 583 + *T. anasına* < *ana*; *bk. akana* + *T. doymacık* < *doy-* < *toy* < **tō-*; Gülensoy I, 2007: 300) Çocuğa mama yedirirken bir kısmını kendisi yiyen anneler için şaka yollu söylenen söz (Bingölçe, 2001: 51)

Çocuğu ol-: (< *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Çocuğu doğmak (TS, 2011: 556)

Çocuğu sat-: (< *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. sat-*; Clauson, 1972: 798; < *sa-t-*; Gülensoy II, 2007: 740; Nişanyan, 2009: 539) Çocuğunu düşüren kadını, adak kurbanı kesildikten sonra boğazına bir ip geçirerek kapı kapı dolaştırmak (Paşa, 2006: 42)

Çocuğun eşi: (< *T. çocuğun* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. eşi* < *eş*; *bk. aydın eşi*) Çocuktan gelen plasenta, eş (Bülbül, 2006: 19)

Çocuğun sonu: (< *T. çocuğun* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. sonu* < *son* < *soñ*; Gülensoy II, 2007: 798; Nişanyan, 2009: 566) Çocuktan gelen plasenta, eş (Bülbül, 2006: 19)

Çocuğun yüksek yararı: (< *T. çocuğun* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yüksek* < *yükse-*; Clauson, 1972: 615; < karş. *Moğ. ügsü-*; Nişanyan, 2009: 681; < *yüg+se-k*; Gülensoy II, 2007: 1189 + *T. yararı* < *yarar* < *yara-r*; Gülensoy II, 2007: 1071; Nişanyan, 2009: 671) Çocukların bedensel ve zihinsel bakımdan olgunluğa ulaşmaması nedeniyle yasal korunmayı da içeren özel koruma ve güvence altına alınması ve verilecek kararlarda bu yararın gözetilmesi uygulaması (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Çocuk / çocā / çocū / çocuḫ / çöcük: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) 1. Genç erkek (Hazar, 2007: 259) 2. On sekiz yaşını tamamlamamış kişi (Beyazova ve Şahin, 2011: 5) 3. Erkek çocuk (İlaslan, 2005: 146) 4. Domuz yavrusu,

her şeyin küçüğü (DLT I: 381) 6. Çocuk (Akça, 2012: 165) (Akça, 2012: 189) (Akça, 2012: 252) (Tulum, 2011: 536)

Çocuk adalet sistemi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ʿadālet* + *Fr. système* + *T. -i*) Mağdur çocuğun gereksinimlerine özgü olarak düzenlenmiş adalet sistemi (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Çocuk aldırma: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aldırma* < *al-*; *bk. aba alması*) Kürtaj (Hazar, 2007: 259)

Çocuk bahçesi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Far. bāġçe* + *T. -si*) Çocuk Esirgeme Kurumunun çocukların gelişimini desteklemek için yaptığı çalışma (Onur, 2005:112)

Çocuk bak-: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. bak-*; *bk. aya bakma*) Bebeğin ya da çocuğun eğitim ve bakımıyla ilgilenmek (TS, 2011: 556)

Çocuk bakıcılığı: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. bakıcılığı* < *bak-*; *bk. aya bakma*) Çocuk bakıcısı olma durumu (TS, 2011: 557)

Çocuk bekle-: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. bekle-*; *bk. bebek bekle-*) Gebe olmak (Bülbül, 2006: 12)

Çocuk beneği: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. beneği* < *benek* < **beñ+ek*; Gülensoy I, 2007: 131; < ~ *Far. banak*; Nişanyan, 2009: 64; Clauson, 1972: 350; Tietze I, 2002: 240) Çocuk görme (Örnek, 1979: 177)

Çocuk bezi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Kundak bezlerinin beheri (Yavuzarslan, 2010: 127)

Çocuk çeyizi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. cihāz* + *T. -ı*) Bir çocuk için gerekli giysilerden oluşan bohça (Canalioğlu, 1991: 47)

Çocuk dostu yaklaşım: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Far. dūst* + *T. -u* + *T. yaklaşım* < *yaklaş-* < **yak-la-ş-ım*; Gülensoy II, 2007: 1038; < *T.* ? *yakın+laş-*; Nişanyan, 2009: 667) Çocukların her türlü haklarını ve önceliklerini koruyan yaklaşım (Beyazova ve Şahin, 2011: 5)

Çocuk duvağı: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. duvağı* < *duvak* < *tuğ+ak*; Nişanyan, 2009: 146; Eren, 1999: 124; Tietze I, 2002: 601; < *T. tuğ+ak* ya da *ET. *tumak* > *tuvak* > *duvak*; Gülensoy I, 2007: 308-309) Annenin gelin tellerinden birkaç sap tel ile süslenen, lohusa döşeğinde annesinin bağrında yatan bebeğin yüzüne, bebek babasına gösterileceği sırada örtülen duvak (Koçu, 1969: 98)

Çocuk düşür-: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. düşür-* < *düş-*; *ana rahmine düş-*) Vakti gelmeden ölü doğmak (Hazar, 2007: 259)

Çocuk eğitimevi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. eğitim* < *eğit-* < *OT. ikit* ~ *ikit-* < *yeg-* Gülensoy I, 2007: 322; < *igid-*; Nişanyan, 2009: 154 + *T. evi* < *ev*; *bk. aşevleri*) Hüküm giymiş çocukların eğitilmesi amacıyla oluşturulmuş kurum (Akyüz, 2012: 551)

Çocuk Esirgeme Kurumu: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. esirge-*; Tietze I, 2002: 674; < *ET. isirge-* < *es+irke-*; Gülensoy I, 2007: 341; < *ET. esiz+ırga-* Nişanyan, 2009: 170 + *Moğ. ḳurim* + *T. -u*) Çocukların korunması ve yetiştirilmesi amacıyla oluşturulmuş kurum (Aytekin, 2006: 134)

Çocuk evleri: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. evleri* < *T. ev*; *bk. aşevleri*) Her ilin, sosyal, kültürel açıdan çocuk yetiştirmeye en uygun bölgelerinde tercihen, okul ve hastanelere yakın yerlerde çocukların korunması hizmetini veren evlerin genel adı (Salim, 2011: 101)

Çocuk fahişeliği: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. fāḥişe* + *T. -liği*) Bir çocuğun ücret veya başka herhangi bir şey karşılığında, cinsel etkinliklerde kullanılması (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk felci: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. felc* + *T. -i*) Genellikle çocuklarda görülen ateş, baş ağrısı, kas ağrıları, ense sertliği, bulantı ve kusma ile aniden başlayıp ileri durumlarda özellikle bacak kaslarında felce kadar gidebilen bulaşıcı hastalık (TS, 2011: 557)

Çocuk fuhuşu: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. fuḥş* + *T. -u*) Bir çocuğun zevk veya başka sebeplerle cinsel aktivitelerde kullanılmak amacıyla yetişkinlere satılması (Akyüz, 2012: 528)

Çocuk görme: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuk doğduktan sonra yapılan ziyaret (Yüksel, 2007: 111)

Çocuk görmesi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. görmesi* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Doğumdan bir hafta sonra doğan bebeğe, yakın akrabaların tebrik etmek amacıyla yaptıkları hediyeli ziyaret (Kıyak, 2005: 11)

Çocuk hâkimi (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ḥakīm* + *T. -i*) Hakkında kovuşturma başlatılmış olanlar dışında, suça sürüklenen çocuklarla korunma gereksinimi olan çocuklar hakkında uygulanacak tedbir kararlarını veren çocuk mahkemesi hâkimi (Akyüz, 2012: 269)

Çocuk hakları: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ḥaḳḳ* + *T. -ları*) Yasal ya da ahlaki olarak dünyadaki tüm çocukların fizikî, duygusal ya da cinsel sömürüye karşı korunma hakkı (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk Hakları Bildirisi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ḥaḳḳ* + *T. -ları* + *T. bildirisi* < *bil-*; *bk. adli bildirim*) Birleşmiş Milletler tarafından 20 Kasım 1959'da yayımlanan ve çocuğun bakım, hukuk, eğitim, vatandaşlık, sağlık, güvenlik, toplumsal destek, ihmal ve istismardan korunma konularındaki haklarını tanımlayan on ilkeden oluşan bildiri (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk Hakları Sözleşmesi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ḥaḳḳ* + *T. -ları* + *T. sözleşmesi* < *söz*; *bk. beşik sözü*) Çocuk hakları konusunda 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve yüz doksan üç ülke tarafından onaylanmış sözleşme (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk hastası: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Far. ḫaste* + *T. -sı*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 74)

Çocuk ihmali: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ihmāl* + *T. -i*) Hangi nedenlerle olursa olsun çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanmaması durumu (Akyüz, 2012: 505)

Çocuk ikizi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. ikizi* < *ikiz* < *iki* < *ėki* ~ *ėkki*; Nişanyan, 2009: 259; Clauson,1972: 100-101; Tietze I, 377-378; Gülensoy I, 2007: 427) Doğumdan sonra gelen eş (Yaşar, 2008: 73)

Çocuk istismarı: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. istiṯmār* + *T. -ı*) Çocuklara karşı girişilen onların fizikî, duygusal, zihinsel, toplumsal gelişimlerini engelleyen her türlü eylem (Garip, 2007: 19)

Çocuk iş gücü (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. iş*; Clauson, 1972: 254; Tietze I, 2002: 423; Nişanyan, 2009: 276; < **īş*; Gülensoy I, 2007: 440 + *T. gücü* < *güç* < *kūç*; Gülensoy I, 2007: 393; Nişanyan, 2009: 217; Clauson, 1972: 693; Tietze II, 2009: 198) Yasalar veya gelenekler açısından belirlenmiş bir yaşın altında olan (genellikle 6-17) çalışan çocuklar (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk iş gücünün istismarı: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. iş*; *bk. çocuk iş gücü* + *T. gücünün* < *güç*; *bk. çocuk iş gücü* + *Ar. istiṯmār* + *T. -ı*) On sekiz yaşını doldurmamış küçüklerin (ücret karşılığında veya aile işlerinde) ekonomik ya da eğitsel amaçlarla veya yalnızca başıboş kalmalarını önlemek amacıyla sağlıklarını tehlikeye atan, bedensel, duygusal, toplumsal ve ahlakî gelişimlerini engelleyen, eğitimlerini aksatan işlerde çalıştırılması (Akyüz, 2012: 487)

Çocuk işçi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. işçi* < *iş*; *bk. çocuk iş gücü*) İş Kanunu'na göre on beş yaşını doldurmamış olan çocuk (Akyüz, 2012: 485)

Çocuk işçiliği: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. işçiliği* < *iş*; *bk. çocuk iş gücü*) Çocuğun eğitimini, fizikî, zihnî, duygusal, ahlakî ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemeyen işlerde çalıştırılması durumu (Garip, 2007: 27)

Çocuk kademi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ḳadem* + *T. -i*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 178)

Çocuk kapalı ceza infaz kurumları: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. kapalı* < *kapak+lıg*; Nişanyan, 2009: 298; < kanaatimizce *kapa-g+lı* + *Ar. cezā'* + *Ar. infāẕ* + *Moğ. ḳurim* + *T. -ları*) Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitim evlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları kurumlar (Akyüz, 2012: 577)

Çocuk Koruma Kanunu: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *koruma* < *koru-*; *bk. birincil korun-* + *Ar. ḳānūn* + *T. -u*) Amacı korunma gereksinimi olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olan yasa (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk Koruma Merkezi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. koruma* < *koru-*; *bk. birincil korun-* + *Ar. merkez* + *T. -i*) Çocukların istismardan korunması ve istismara uğramış çocukların sağaltımı konularında devlete veya üniversitelere bağlı olarak çalışan, birçok değişik meslek elemanının görev yaptığı kurum (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk köyleri: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Far. kūy* + *T. -leri*) Kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve korunması için açılmış köyler (Köse, 2008: 81-82)

Çocuk Kurtarma Yurdu: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. kurtarma* < *kurtar-* *bk. cankurtaran* + *T. yurdu* < *yurt*; Nişanyan, 2009: 680; < *yūrt*; Gülensoy II, 2007: 1181; Clauson, 1972: 958I. Dünya Savaşı sırasında öksüz ve yetim kalan çocukların korunması için açılmış bir yurt (Köse, 2008: 14)

Çocuk kutlama: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. kutlama* < *kut*; *bk. bebek kutlama*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 178)

Çocuk mahkemesi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. maḥkeme* + *T. -si*) Çocukla ilgili gerekli tedbir ve cezaları hükmetmekle görevli ihtisas mahkemesi (TS, 2011: 557)

Çocuk mevlidi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. mevlid* + *T. -i*) Çocuk sahibi olabilmek için hafızlara okutulan mevlit (Yaşar, 2008: 38)

Çocuk muskası (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. nusḫa* + *T. -sı*) Çocuğu olmayan kadınlara yazılan muska (Yaşar, 2008: 39)

Çocuk patlat-: (< *T. arg. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. patlat-* < *pat* 'yans.' + *T. lat-*) Başkalarının haberi olmadan çocuk yapmak (Bingölçe, 2001: 52)

Çocuk peydahla-: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Far. peydāh* + *T. la-*) 1. Evli olmayan kadın, gebe kalmak (Hazar, 2007: 259) 2. Doğurmak (Yurtbaşı, DYS: 45)

Çocuk psikiyatrisi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Fr. psychiatrie* + *T. -si*) Çocukların ruhsal sorunlarının tanısı ve tedavisi ile uğraşan tıp dalı (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk polisi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Fr. police* + *T. -i*) Çocuklara yönelik olarak yürütecek hizmetler konusunda ayrıca 0-18 yaş grubu çocukların gelişim özellikleri, davranış bilimleri, görüşme teknikleri ve iletişim becerisi gibi konularda özel eğitim almış polis birimi (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk pornografisi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Fr. pornographie* + *T. -si*) Çocuğun gerçekte veya taklit yoluyla belirgin cinsel etkinliklerde bulunur biçimde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel organlarının ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesi (Beyazova ve Şahin, 2011: 6)

Çocuk ve gençlik merkezleri: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ve* + *T. gençlik* < *genç*; *bk. asi gençlik* + *Ar. merkez* + *T. -leri*) Çocuk ve gençlerin geçici süre ile rehabilitasyonlarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını sağlamak amacıyla kurulan yatılı ve gündüzlü sosyal hizmet kuruluşları (Salim, 2011: 99-100)

Çocuk satışı: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. satışı* < *sat-*; *bk. çocuğu sat-*) Herhangi bir kişinin ya da grubun, maddi çıkar ya da herhangi bir beklenti karşılığında çocuğu bir başkasına vermesi işlemi (Akyüz, 2012: 79)

Çocuk seks turizmi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Fr. sexe* + *Fr. tourisme* + *T. -i*) Bir ülkedeki çocukların cinsel yönden kötüye kullanımını amaçlayan ülkeler arası yolculuk (Beyazova ve Şahin, 2011: 6-7)

Çocuk ticareti: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ticāret* + *T. -i*) Çocukların kuvvet kullanılarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile istismar amaçlı bir yerden bir yere taşınması (Beyazova ve Şahin, 2011: 7)

Çocuk tutukevi: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. tutuk* < *tut-*; *bk. aba tutma* + *T. evi* < *ev*; *bk. aşevleri*) 12-18 yaş aralığındaki çocuk tutukluların tutulduğu kurum (Beyazova ve Şahin, 2011: 7)

Çocuk yaşı: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yaşı* < *yaş*; *bk. altı yaşar*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 178)

Çocuk yoklama: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yoklama* < *yo-k+la-ma*; Gülensoy II, 2007: 1154; < ? *T. yok+la-*; Nişanyan, 2009: 678; Clauson, 1972: 902) Çocuk görme (Örnek, 1979: 178)

Çocuk yurtları: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yurtları* < *yurt*; *bk. Çocuk Kurtarma Yurdu*) Çocukların bakıldığı kurumlar (Çavuşoğlu, 1999: 469)

Çocuk yuvaları: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yuvaları* < *yuva* < *uva*; Gülensoy II, 2007: 1184; Nişanyan, 2009: 681; < Türkçe *yuva*'nın başındaki *y-* ikincil bir sestir; Eren, 1999: 461) On iki yaşından küçük çocukların bakıldığı kuruluşlar (Akyüz, 2012: 437)

Çocukçaḳ: (< *T. çocukçak* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Küçük çocuk (Yavuzarslan, 2010: 217)

Çocukçu: (< *T. çocukçu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocuklara cinsel istek duyan sapkın kimse, sübyancı (Aktunç, 1998: 81)

Çocukçuluk: (< *T. çocukçuluk* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocukçu olma sapkınlığı (Aktunç, 1998: 81)

Çocukla-: (< *T. çocukla-* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocuk doğurmak (TS, 2011: 557)

Çocuklar Ordusu: (< *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. ordusu* < *ordu*; Nişanyan, 2009: 460; < *ET. ordu* ~ *ortu* < *or*; Gülensoy II, 2007: 630) Kazım Karabekir Paşa'nın kimsesiz çocukların bakımı ve eğitimi için açmış olduğu kurum (Erkan ve Erkan, 1987: 67)

Çocuḳluḳ: (< *T. çocukluk* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocuk hâli ve zamanı (Yavuzarslan, 2010: 217)

Çocuksuz: (< *T. çocuksuz* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocuğu olmayan kişi (İleri, 2008: 328)

Çocuksuzluk: (< *T. çocuksuzluk* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocuksuz olma durumu (TS, 2011: 558)

Çoç et-: (< *T. çoç* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 242 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuk, emeklemek, sürünmek, yürümeye çabalamak (DS II: 1256)

Çoçka: (< kelime ses itibariyle Rusça *tsutska* 'köpek' kelimesine benzemektedir; Tietze I, 2002: 458) Bebek (DS II: 1033)

Çoçla- / çoçli-: (< *T. çoçla-* < *çoç* 'yans.'+ *T. la-*) Çocuk, emeklemek, sürünmek, yürümeye çabalamak (DS II: 1256)

Çoçu: (< *çoc. dil.*) Eşek (Elhan, 2004: 72)

Çōdürüçok: (< *T. çöğdürü* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çök* < *çök-*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çoğdürmenin tahtası: (< *T. çöğdürmenin-* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *Far. taḫte* + *T. -sı*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çoğele- / çoğel-: (< *çağala-* < *çağa*; Çağbayır I, 2003: 1023) Yürümeye başlanılan dönemlerde ayağa kalkmak (DS II: 1257) (Güneş ve Baybağ, 2006: 42)

Çokeş ekmeği: (< *T. çökeş* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. ekmeği* < *ekmek*; *bk. bir teknede bir ekmek*) Çocukların evden aldıkları ekmek ve yemekleri bir yerde toplanarak yemeleri (DS II: 1260)

Çókúşdür-: (< *T. çöküştür-* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük*) Tavırlarıyla büyüklere özenen hareketler yapmak (Bayraktar, 2000: 331)

Çol: (< *T. çol*; *bk. çağa çoluġ*) Çocuk (Akça, 2012: 270)

Çol çocuḫ / çor çocuk: (< tekrar yoluyla ve /r/ tezat ünsüzü ile yapılan aliterasyonlu çift söz; Tietze I, 2002: 464 + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çoluk çocuk (DS II: 1271)

Çolo: (< ?) Bebek saçı (Elhan, 2004: 73)

Çoluk çocuğa karış-: (< *T. çoluk*; *bk. çağa çoluġ* + *T. çocuğa* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. karış-* < **ḳarıç-* < **ḳar-ı-ç-*; Gülensoy I, 2007: 470; < *kar-ış-*; Nişanyan, 2009: 303) Çocukları dünyaya gelip onlarla uğraşır olmak (Aksoy, 1976: 581)

Çoluḳ çocuḳ / çoluh çocuḫ: (< *T. çoluk*; *bk. çağa çoluġ* + *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çocuklarla birlikte aile topluluğu (İleri, 2008: 375) (DS II: 1271)

Çoluk çocuk sahibi ol-: (< *T. çoluk*; *bk. çağa çoluġ* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ṣāḥib* + *T. -i* + *T. ol- bk. aġır ayaḳ bol-*) Evlenip eşi ve çocukları olmak (TS, 2011: 561)

Çoluk çolpa: (< *T. çoluk*; *bk. çağa çoluġ* + *Far. çūlpā*; Nişanyan, 2009: 113; Tietze I, 2002: 462) Çoluk çocuk (TRS II: 940)

Çoluk çomak: (< *T. çoluk*; *bk. çağa çoluġ* + *T. çomak* < belki *çoluk çocuk* tabirini hatırlatmakla anlaşılır, *çomak* kelimesinin ilhamı *çelik çomak* çocuk oyunundan gelmiş olabilir; Tietze I, 2002: 462) Çoluk çocuk (DS II: 1271)

Çoma: (< ?) Yetim, öksüz (DS II: 1264)

Çomak / çom: (< *T. çomak*; *bk. çelik çomak*) Çelik çomak oyunu (Özhan, 2005: 66) (DS II: 1266)

Çomalı gelin: (< *T. çömçeli* < *çömçe*; *bk. çemçe gelin* + *T. gelin*; *bk. algelini*) Amacı yağmur yağdırmak olan ritüel nitelikli bir oyun (Sağlam, 1997: 426-429)

Çomçalı gelin: (< *T. çömçeli* < *çömçe*; *bk. çemçe gelin* + *T. gelin*; *bk. algelini*) Çocukların yağmur duası amacıyla yemek malzemelerinin toplanması sırasında kullandıkları bezden bebek (Özturan, 2009: 38)

Çoni: (< *Rom. çoni*) Erkek çocuk (Aktunç, 1998: 81)

Çop: (< *Far. çōb*; Nişanyan, 2009: 114; < *OT. çöp*; Gülensoy I, 2007: 207; < Farsçadan geldiği yolundaki açıklamalar tartışmaya açıktır; Eren, 1999: 100) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 152)

Çoralı: (< *T. çoralı* < *çor*; Gülensoy I, 2007: 250; < *Erm. č'oŕ*; Eren, 1999: 98; < ?; karş. *Kürt. çor*; Tietze I, 2002: 463) Yeni doğum yapmış kadın (Savur, 2010: 23)

Çorsak: (< *T. arg. çorsak* < *çor*; *bk. çoralı*) Erkek çocuğu (Aktunç, 1998: 82)

Çortlik: (< ? *T. çortlik* < *çort* 'yans.' + *T. -lik*) Çocukların sopalarla oynadıkları bir çeşit oyun (DS II: 1273)

Çot: (< *T.*; Gülensoy I, 2007: 251; Tietze I, 2002: 465) Beş yaşına kadar yürüyemeyen çocuk (DS II: 1274)

Çota: (< *T. çota* < *çot*; *bk. çot*) Değneklerle oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4482)

Çoturum eşeği: (< *T. çoturum* < *çot*; *bk. çot* + *T. eşeği* < *eşek* < *ET. eşgek*; karş. *Erm. èş / işak*; Nişanyan, 2009: 172) Uzun eşek oyunu (DS II: 1275)

Çöç: (< *çoc. dil.*) Ekmek (DS II: 1276)

Çöççü: (< *çoc. dil.*) Ekmek (DS II: 1276)

Çöçe: (< ? *T.*) Yeni yürüyen çocuk (DS II: 1276)

Çöçö yap-: (< *T. çö+çö* 'yans.' + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Tay durmak (DS II: 1276)

Çöğdür- / çövdür- / çöydür-: (< *T. çöğdür-* < *çöğ-*; Tietze I, 2002: 465; < *çök-* (> *çöğ-*) Gülensoy I, 2007: 251) 1. Ayakta işemek (Çimrin, 2008: 377) 2. Fışkırtarak işemek (Elhan, 2004: 74)

Çöğdür çüş: (< *T. çöğdür* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çüş*; *bk. çengülçüş*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çödürük: (< *T. çöğdürük* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çödürüm çüş / çöğdirim çüş: (< *T. çöğdürüm* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çüş*; *bk. çengülçüş*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çöğdürüm çök: (< *T. çöğdürüm* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çök*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çöğedur- / çövedur- / çuvedur- / çüvedur-: (< *T. çöğedur-* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. dur-* < *tur-*; Nişanyan, 2009: 146; Clauson, 1972: 529-530; Tietze I, 2002: 595; Gülensoy I, 2007: 307) Yeni yürümeye başlayan çocuk, birkaç saniye ayakta durmak, tay durmak (DS II: 1278) (Güneş ve Baybağ, 2006: 42)

Çökeleği kurtlandır-: (< *T. arg. çökeleği* < *çökelek* < *çök-*; Gülensoy I, 2007: 253; < *çökel-ik*; Nişanyan, 2009: 114 + *T. kurtlandır-* < *kurt*; *bk. bağırsak kurdu*) Gebe kalmak (Bingölçe, 2001: 52)

Çökmen çıkarık / çöğmen çıkrık: (< *T. çökmem* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çıkrık*; *bk. çıkrık*) Tahterevalliye benzeyen, yalnız iki ucuna binince dönen, bir çeşit çocuk oyuncağı (DS II: 1280)

Çöl cereni: (< *Moğ. çülig*; Clauson, 1972: 253; Tietze I, 2002: 467 + *Moğ. cegeren* + *T. -i*) Genç kız (Kalkan, 1998: 121)

Çömçe: (< *T. çömçe*; *bk. çemçe gelin*) 1. Ufak çocuk (DS II: 1285) 2. Çok güzel kız çocuğu (Bayraktar, 2000: 332)

Çömçe gelin / çömçēli: (< *T. çömçe*; *bk. çemçe gelin* + *T. gelin*; *bk. algelini*) Çocukların süpürgeyi gelin yaparak oynadıkları oyun (DS II: 1285)

Çömek: (< *T. çömek* < *çöm-* < *çö-m-*; Gülensoy I, 2007: 253; < *çömel-* < *çöm-* + ?; Nişanyan, 2009: 114) Yürümeye yeni başlayan çocuğun ayakta durması (Güneş ve Baybağ, 2006: 42)

Çömel-: (< *T. çömel-* < *çöm-*; *bk. çömek*) Doğumun kolay olması için dizleri bükerek topuklar üzerine oturmak (Özgen, 2007: 97)

Çömelerek: (< *T. çömelerek* < *çöm-*; *bk. çömek*) Dizleri bükerek, topuklar üzerine oturarak doğum yapma (Akyol, 2006: 77)

Çömez: (< **T. çömez*; Tietze I, 2002: 468; < *çöm-ez*; Gülensoy I, 2007: 254; < ? *T. çöm-ez*; Nişanyan, 2009: 114) Talebeye ve hocaya hizmet ederek ilim öğrenen öğrenci, talebe yamağı (Yavuzarslan, 2010: 219)

Çömlek: (< *T. çömlek*; Tietze I, 2002: 467; < *ET. çöñek* < **çon+lak*; Gülensoy I, 2007: 254; < *ET. çöñek*; Nişanyan, 2009: 114; < kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 100) Oturak (Örnek, 1979: 174)

Çömlek çömlek: (< *T. çömlek*; *bk. çömlek*) Bir tür çocuk oyunu (Örnek, 1979: 308)

Çömlek kapa-: (< *T. çömlek*; *bk. çömlek* + *T. kapa-* < *kap-a-*; Korkmaz, 2007: 124; < *T. kapa-*; **kap+a-*; Gülensoy I, 2007: 459; < *kapu+a-*; Nişanyan, 2009: 298) İçerisinde alkole batırılmış bir pamuğun bulunduğu çömleği, pamuğu yakar yakmaz çocuğu olmayan kadının beline kapatmak (Örnek, 1979: 38)

Çömlek tut-: (< *T. çömlek*; *bk. çömlek* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) İçerisinde ispirtoya batırılmış bir pamuğun bulunduğu çömleği, yakılan pamuk sönmek üzereyken çocuğu olmayan kadının beline kapatmak (Örnek, 1979: 38)

Çömlekçik: (< *T. çömlekçik*; *bk. çömlek*) Çocukların gruplar hâlinde oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 338)

Çöne / çuna: (< *T. çön-e*; *bk. çay-çöne*) 1. Bebek (DS II: 1033) (DS II: 1304) 2. Çocuk (Yıldırım, 2011: 77)

Çöp dutuş-: (< *çöp*; *bk. çop* + *T. tutuş-* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Birbirine küstüğünü belgelemeki için bir çöpün iki ucunu tutup kırmak (Bayraktar, 2000: 336)

Çöp ebesi: (< *çöp*; *bk. çop* + *T. ebesi* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Çöplerle oynanan bir çeşit çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 101)

Çöplen / çöbben: (< *çöplen*; *bk. çöbben*) Bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 1290)

Çöpü: (< ?) Yünden yapılmış çocuk çorabı (DS II: 1290)

Çörcük: (< *T. çorcuk* < *çor*; *bk. çoralı*) Kızamık, kızıl (DS II: 1291)

Çörçör: (< *T. çör+çör* 'yans.') Bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 1291)

Çöreōtu: (< *T. çörek* < **çö(ü)r+e-k*; Gülensoy I, 2007: 255; < kökünü bilmiyoruz. Türkçe bir türev olduğu açık; Eren, 1999: 101; < *T.* > *Far. çūrak*; Doerfer III, 1967: 116; < *Krm. çibörek*; Räsänen, 1969: 118 + *T. otu* < *ET. ot* Gülensoy II, 2007: 634; Nişanyan, 2009: 463) Küçüklere söylenen sevgi sözü (Bayraktar, 2000: 335)

Çörgek: (< *T. yörgek* < *yörge-* < *yör-ge-k*; Gülensoy II, 2007: 1169) Kundak (Grønbech, 1942: 76)

Çörten: (< *T. çört-en*; Çağbayır I, 2003: 1049) Küçük çocuk (DS II: 1294)

Çöttük: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 1297)

Çötüre: (< ?) Çocuk oyunu (Demir, 2001: 340)

Çövelek: (< *T. çöğelek* < *çöğ-*; *bk. ādırık çödürük*) Çocuklar yürümeye başladıkları zaman, tay dur anlamında söylenen bir söz (DS II: 1298)

Çövelgin: (< *T. çöğelgin* < *çöğ-*; *bk. ādırık çödürük*) Hamile kadının karnının yukarı doğru sivri olması (Yaşar, 2008: 59)

Çöy-: (< *T. çöğ-*; *bk. ādırık çödürük*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, birkaç saniye ayakta durmak (Güneş ve Baybağ, 2006: 42)

Çöy dur-: (< *T. çöğ*; *bk. ādırık çödürük* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, birkaç saniye ayakta durmak (DS II: 1278)

Çöye çöye: (< *T. çöğe+çöğe* < *çöğ-*; *bk. ādırık çödürük*) Bebeklerin emekleme sırasında ikide bir ayağa kalkmak isterken, ayakta daha fazla durabilmesi için etrafındakilerin bebeği yüreklendirmek için çıkardıkları ses (Elhan, 2004: 74)

Çöylencüş: (< *T. çöğlen* < *çöğ-*; *bk. ādırık çödürük* + *T. çüş*; *bk. çengülçüş*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çöyrülce: (< *T. çöğrülce* < *çöğ-*; *bk. ādırık çödürük*) Tahterevalli (DS II: 1277)

Çubuk: (< *çubuk*; *bk. çalçubuk*) 1. Çocukların yürümesine engel olan bir rahatsızlık (Güneş ve Baybağ, 2006: 42) 2. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 152)

Çuçali: (< ? *çuç* + *öz. is. Ali*) Sünnet olmamış erkek (DS II: 1300)

Çuh çuh: (< *çoc. dil.*) Tren (Çelebioğlu, 1982: 100)

Çuha cepken çocuk esvabı modası: (< *Far. çūḫa* + *cepken* < **çēk-men*; Gülensoy I, 2007: 200; < *T. çap-gan*; Nişanyan, 2009: 92; < *çek-men*; Eren, 1999: 69 + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. eṣvāb* + *T. -ı* + *İt. moda* + *T. -sı*) Batılı hayat süren Türk ailelerinin bir dönem küçük erkek çocuklara giydirdikleri kıyafet (Koçu, 1969: 84)

Çukuldak: (< *T. çukuldak* < ? *çukul* + *T. -dak*) Yeni doğmuş çocuk (Gülseren, 2000: 247)

Çukur: (< *T. çukur*; Nişanyan, 2009: 114; Tietze I, 2002: 471; < *çok-ur*; Gülensoy I, 2007: 257) Topla oynanan çocuk oyunu (Yaşar, 2008: 317)

Çukurca: (< *T. çukurca* < *çukur*; *bk. çukur*) Topla oynanan çocuk oyunu (Yaşar, 2008: 317)

Çulgerme: (< *Ar. arg. cul* + *T. germe* < *ger-* < *ker-*; Gülensoy I, 2007: 367) Piç, babası belirsiz çocuk (Aktunç, 1998: 82)

Çullama: (< *Ar. arg. cul* + *T. -lama*) Kızıl hastalığı (DS II: 1303)

Çullu: (< *Ar. cul* + *T. -lu*) Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun (Araz, 1995: 147)

Çullu kadın: (< *Ar. cul* + *T. -lu* + *T. kadın*; *bk. ebe kadın*) Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun (Araz, 1995: 147)

Çullu kuduş: (< *Ar. cul* + *T. -lu* + ? *kuduş*) Umacı, gulyabani (DS II: 1303)

Çuna-çöne: (< *T. gd. çöne+çöne* < *çön-*; *bk. çay-çöne*) Çocuk (Mor, 2009: 65)

Çupa: (< *Arn. çúpë* veya *Bulg. çupa* ya da *Yun. tsúpa*; Tietze I, 2002: 473) Yetişmiş genç kız (DS II: 1305)

Çura: (< *Tat.*; Dankoff, 2004: 253) Köle çocuk (Çelebi, VII: 205)

Çutulum eşek: (< *T. çoturum*; *bk. çoturum eşeği* + *T. eşek*; *bk. çoturum eşeği*) Omuzlara atlanıp binilerek oynanan bir oyun (Onur, 2005: 442)

Çuval yarışı: (< *Far. cuvāl* + *T. yarışı* < *yarış* < *yar-ış*; Nişanyan, 2009: 671; Gülensoy II, 2007: 1076) Çuval oyunu (Özhan, 2005: 70)

Çuvalla-: (< *Far. cuvāl* + *T. la-*) Sınıfta kalmak (Çimrin, 2008: 405)

Çuvallık: (< *Far. cuvāl* + *T. -lık*) Çocuğun diş çıkarma döneminde geçirdiği ishal (Köymen, 1970: 14)

Çübek: (< *T.*) Çocuk çükü (DLT I: 388)

Çüç et-: (< *çoc. dil*. *çüç* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Oturmak (DS II: 1306)

Çüçe: (< ?) Erkeklik organının sünnet olurken kesilen kısmı (DS II: 1306)

Çüecik: (< *T. çöğecik* < *çöğ-*; *bk. ādırık çödürük*) Yürümek üzere olan çocuk, ayakta durmak (DS II: 1307)

Çük: (< *Çağ. çük*; Gülensoy I, 2007: 257; Tietze I, 2002: 474; < *Far. çūbak*; Nişanyan, 2009: 115) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

Çüklük: (< *çüklük* < *çük*; *bk. çük*) Küçük çocuklarda apış bezi, muşamba (DS II: 1307)

Çümbül: (< *çük* kelimesine ilave edilen anlamsız bir söz mü ? karş. *çüklü çümbüllü*; Tietze I, 2002: 474) Erkek çocuğunun erkeklik organı (DS II: 1308)

Çümü: (< ?) Erkek çocuğunun erkeklik organı (DS II: 1308)

Çüncülü: (< ?) Ucu kırık sopalarla oynanan bir çeşit top oyunu (DS VI: 4483)

Çürkü: (< *T. çürkü*) Çiş (DLT I: 430)

Çürük süt: (< *T. çürük*; Räsänen, 1969: 121; < *çürü-*; Tietze I, 2002: 474; < *çūri-k*; Gülensoy I, 2007: 257 + *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-*) Annenin emzikli iken hamile kalması durumunda sütünün bozulması durumu (Köymen, 1970: 21)

Çüş çüş: (< *çoc. dil*.) Eşek (Çelebioğlu, 1982: 100)

Çüşük / çüşşüg: (< *çoc. dil*.) Eşek (DS II: 1309)

Çüve: (< *T. çöğe* < *çöğ-*; *bk. ādırık çödürük*) Yürüyemeyen küçük çocukların ayakta durması hâli (DS II: 1310)

-D-

Dabal dabal yürü-: (< *T. dabal+dabal* < *dap* 'yans.' + *T. -al* + *T. yürü-* < *ET. yoru-* < *AT. *yōru-* < **yō-*; Nişanyan, 2009: 681; < **yöri-* < **yōr-ı-*; Gülensoy II, 2007: 1195) Yeni yürümeye başlayan çocuk, sallanarak ve sendeleyerek yürümek (DS II: 1312)

Dabala-: (< *T. dabala-* < *dap-* 'yans. fiil' + *T. ala-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, sallanarak ve sendeleyerek yürümek (DS II: 1312)

Daban: (< *T. gd. taban*; *bk. ağırtaban*) Genç kızın erkek arkadaşı (Mor, 2009: 46)

Dabas / dabaz: (< *Erm. tapast*; Dankoff, 1995: 138) Kurdeşen hastalığı (Dankoff, 1995: 138) (Buran ve İlhan, 2008:49)

Dabas ol-: (< *Erm. tapast*; *bk. dabas* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Kurdeşen hastalığına yakalanmak (Dankoff, 1995: 138)

Dabıl dabıl: (< *T. dabıl+dabıl* < *dap* 'yans.'+ *T. -ıl*) Yeni yürümeye başlamış çocukların yürüyüş şekli (DS II: 1315)

Dabılda-: (< *T. dabılda-* < *dap* 'yans.' + *T. ılda-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, sallanarak ve sendeleyerek yürümek (DS II: 1312)

Dablak: (< ?) Büluğ çağı yaklaşmış olan (DS II: 1316)

Dacı: (< ?) Amca (DS II: 1316)

Dacik / dacig:(< *Far. arg. tācīk*) Kız (Koç, 2002: 109) (Aktunç, 1998: 83)

Dad: (< *çoc. dil.*) 1. Bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk 2. Büyük kardeş, ağabey (DS II: 1317)

Dada: (< *çoc. dil.*) 1. Bebek, küçük çocuk (DS VI: 4484) (< *T. dadak* < **dada-* < *ET. tatı-*; Tietze I, 2002: 477; Clauson, 1972: 452) 2. Tatlı, leziz (Bayraktar, 2000: 337) (< *Far. dādū*) 3. Dadı (Çelebioğlu, 1982: 100) 4. Çocuk bakıcısı (Toparlı, 2007: 55) (< *dadak*; *bk. dada*2) 5. Çocuk maması 6. Küçük çocuklara verilen ufak tefek hediyeler 7. Küçük çocuklara verilen tatlı yiyecekler, tatlı (DS II: 1317-1318) (< *T. dadaş* < *dada* 'yans.'+*(o)ş*;

Gülensoy I, 2007: 259; < karş. *çoc. dil. dede*; Nişanyan, 2009: 116; < *Erm. dada*; Dankoff, 1995: 173) 8. Büyük kardeş, ağabey 9. Hala 10. Teyze 11. Dayı 12. Delikanlı (DS II: 1317)

Dadak / dadag / dadah: (< *çoc. dil.*) 1. Gezmeye gitme, gezme 2. At, eşek gibi hayvanlar (DS II: 1318) (< *T. dadak* < *dada-*; *bk. dada2*) 3. Şeker, tatlı (DS VI: 4484) 4. Küçük çocuklara verilen tatlı yiyecekler, tatlı 5. Çocuk maması (DS II: 1318) 6. Bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk (DS II: 1317)

Dādak dur-: (< *T. dadak* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Henüz yürümeye başlamamış olan çocuk, ayakta durmak, tay durmak (DS II: 1318)

Dadamık / dadamıh: (< *T. dadamık* < *dada-*; *bk. dada2*) 1. Küçük çocuklara verilen çikolata, pasta, şeker gibi tatlı yiyecekler (Elhan, 2004: 77) 2. Küçük çocuklara verilen ufak tefek hediyeler (DS II: 1317)

Dadaş: (< *dadaş*; *bk. dada8*) 1. Bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk (DS II: 1317) 2. Aynı yaşta olan çocuklar 3. Delikanlı 4. Baba 5. Erkek kardeş (DS II: 1319)

Dadat: (< *çoc. dil. dada* + *T. -t*) Bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk (DS II: 1317)

Dâdender: (< *Far. dādender*) Üvey erkek kardeş (Devellioğlu, 2008: 160)

Dâder: (< *Far. dāder*) Kardeş (Yavuzarslan, 2010: 223)

Dâder-ender: (< *Far. dāder-ender*) Üvey kardeş (Devellioğlu, 2008: 160)

Dadı: (< *Far. dādū*) Çocuk yetiştirmekle görevli kimse (Sevindim, 2007: 266)

Dadı ol-: (< *Far. dādū* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuk bakıcılığını üstlenmek (TS, 2011: 576)

Dadılıḳ: (< *Far. dādū* + *T. -lık*) Çocuk bakıcılığı işi (Yavuzarslan, 2010: 224)

Dadılık et-: (< *Far. dādū* + *T. -lık* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuk bakıcılığı ile uğraşmak (TS, 2011: 576)

Dādi: (< *çoc. dil.*) Yürüme öğretilen çocuklara söylenen sözcük (Özturan, 2009: 38)

Dadik / dedek: (< *çoc. dil. dadi* + *T. -k*) Küçük çocuğun ilk kez ayakta durması, tay durması (DS II: 1320) (DS II: 1398)

Dadiş: (< *çoc. dil. dadi* + *T. -ş*) Yeni yürümeye başlayan çocuğa cesaret vermek için söylenen söz (DS II: 1320)

Dagak: (< ?) Bilye (DS VI: 4484)

Dağ dövüşü: (< *T. dağ* < *tag*; Clauson, 1972: 463; Tietze I, 2002: 478; Gülensoy I, 2007: 259; < karş. *Moğ. tag*; Nişanyan, 2009: 116 + *T. dövüşü* < *döv-*; *bk. çamur döğüşü*) Sapanla taş dövüşü yapılarak oynanan oyun. İnanışa göre sapanla taş dövüşü yapılmazsa o yıl üründe bolluk olmazmış (Sağlam, 1997: 433)

Dağam / dağan: (< *T. dağam* < **tay+a-m*; Gülensoy I, 2007: 268; < *dağ- / day-an*; Çağbayır I, 2003: 1073) Bağda, tarlada küçük çocukları güneşten korumak için yapılan çatal ağaçlı gölgelik (DS II: 1322)

Dağana koy-: (< *T. dağara* < *dağar*; *bk. dağar* + *T. koy-*; *buğa koy-*) Çocuğu olmayan kadınları için çeşitli çiçekleri suda kaynatarak yapılan tedavi yöntemi (DS II: 1322)

Dağar / daar / tağar: (< **T. tag-ar*; Gülensoy I, 2007: 260; < *T.* ? *dağar* < *tagar*; Clauson, 1972: 471; Tietze I, 2002: 478; < *tağar*; Nişanyan, 2009: 116; < *Far.*; Paçacıoğlu, 2006: 518) Çocuk lazımlığı, oturak (DS VI: 4484) (Örnek, 1979: 174) (Örnek, 1979: 175)

Dağarcık / ṭağarcıḳ: (< *T. dağarcık* < *dağar*; *bk. dağar*) Çocukların altlarına konulan lastik, muşamba (DS II: 1323) (Yavuzarslan, 2010: 224)

Dağdaç: (< *çoc. dil. dada* + *T. -ç*) Bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar olan çocuk (DS II: 1317)

Dağlama: (< *T. dağlama* < *OT. tagla-* [< **Far. dāg* + *T. la-*] Gülensoy I, 2007: 260) Çok ağlayan, uyumayan süt çocuklarının göbeğinin hemen altını kızgın şişle dağlama (Durmuş, 2012: 117-118)

Dağlar anası: (< *T. dağlar* < *dağ*; *bk. dağ dövüşü* + *T. anası* < *ana*; *bk. akana*) Çocuğu korkutmak için söylenen, uydurulmuş bir hayalî varlık (Onur, 2005: 266)

Dāh: (< *çoc. dil.*) Gezme (DS II: 1326)

Dahdah: (< *çoc. dil.*) 1. At, eşek gibi binek hayvanlarına binme (Elhan, 2004: 78) 2. Gezme (DS II: 1328) 3. Oturak (Örnek, 1979: 174)

Dal: (< *T. dal* < *ET. tal*; Clauson, 1972: 489; Tietze I, 2002: 482; Nişanyan, 2009: 117; Gülensoy I, 2007: 261) Soyun devamı anlamında çocuk (Örnek, 1979: 130)

Dal budak sal-: (< *T. dal*; *bk. dal* + *T. budak*; *bk. budaklu* + *T. sal-*; *bk. oğlan sal-*) Soy sop yönünden genişlemek, yayılmak (Aksoy, 1976: 586)

Dal dal: (< *çoc. dil.*) Yeni yürümeye başlayan çocukları yüreklendirmek için kullanılan ünlem (DS VI: 4484)

Dal dala dur-: (< *çoc. dil. dal dal*; *bk. dal dal* + *T. -a* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk için tay durmak (DS II: 1341)

Dal kol at-: (< *T. dal*; *bk. dal* + *T. kol*; *bk. gollu* + *T. at-*; *bk. addır-*) Soy sop yönünden genişlemek, yayılmak (Aksoy, 1976: 586)

Dalak kesme: (< *T. dalak* < *tal+ak*; Nişanyan, 2009: 117; Gülensoy I, 2007: 262; < *ET. talak*; Clauson, 1972: 495; Tietze I, 2002: 483 + *T. kesme* < *kes- bk. Abaza kesimi*) Dalak hastalığına yakalanan çocuklar için yapılan bir uygulama (Yaşar, 2008: 194-195)

Dalak şişmesi: (< *T. dalak*; *bk. dalak kesme* + *T. şişmesi* < *şiş-*; *bk. balon şişirtme*) Bebeğin dalağının çeşitli sebeplerle büyümesi (Şafak, 2010: 281)

Dalav: (< ?) 1. Tahterevalli 2. Atlıkarınca (DS II: 1339)

Dalbın-: (< *T. dalbın-* < *talbı-* ~ *talbu-*; Gülensoy I, 2007: 262; < *ET. talpın-*; Clauson, 1972: 493; Tietze I, 2002: 484) Küçük çocuk; elini, kolunu oynatmak (DS II: 1340)

Dalcın-: (< *T. dalcın-* < *dal-*; Çağbayır I, 2003: 1084) Küçük çocuk, elini, kolunu oynatmak (DS II: 1340)

Dale: (< *Rom. dale*) Anne (Aktunç, 1998: 83)

Dalfes: : (< ? **tal*; Gülensoy I, 2007: 261; Nişanyan, 2009: 117; Räsänen, 1969: 130 + *fes*; *Fas* şehrinin adından; Nişanyan, 2009: 184; Tietze II, 2009: 49) 1. Öğrencilerin giydikleri sarıksız fes (Sezen, 1993: 273) 2. Daha çok gençlerin tercih ettiği, üzerine tülbent ve çember sarılmamış fes (Koçu, 1969: 85)

Dalı budağı kırılasıcık: (< *T. dalı* < *dal*; *bk. dal* + *T. budağı* < *budak*; *bk. budaklu* + *T. kırılasıca* < *kır-*; *bk. alakırık*) Soyun devam etmesin anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 137)

Dalı budağı kuruyasıca: (< *T. dalı* < *dal*; *bk. dal* + *T. budağı* < *budak*; *bk. budaklu* + *T. kuruyasıca* < *kuru-*; *bk. ocağı kuru-*) Soyun devam etmesin anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 137)

Dali: (< ?) Bayramlarda küçük çocukların evlerden topladıkları yiyecek (DS II: 1345)

Dallı: (< *T. dallı* < *dal*; *bk. dalfes*) Kadınların sünnet evinde giydikleri elbise (Yaşar, 2008: 141)

Dalloğ: (< ?) Üçtaş oyunu (DS II: 1346)

Dalya: (< *İt. taglia*) Dokuz taşla oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 72)

Dalyan gibi: (< *T. ṭalyan* < *tal+yan*; Gülensoy I, 2007: 263; < kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 103; < ~ *öz. is. İtalian*; Nişanyan, 2009: 117; < *İtalyan*; Tietze I, 2002: 486 + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) İnce ve uzun boylu genç (Yavuzarslan, 2010: 229)

Dalyandı: (< ?) Bir çocuk oyunu (DS II: 1347)

Dam: (< *T. tam*; Clauson, 1972: 502-503; Tietze I, 2002: 487; Nişanyan, 2009: 117; < *tām*; Gülensoy I, 2007: 264) Üçtaş oyunu (Özhan, 2005: 72)

Damak aç-: (< *T. damak* < *tamak* < *tam-*; Gülensoy I, 2007: 264; Nişanyan, 2009: 118; < *ET. tamġaḳ* < *tam-*; Clauson, 1972: 505; Tietze I, 2002: 487 + *T. aç-*; *bk. açık*) Bebek doğduğu an, bebeğin damağını kaldırmak (Cora, 2007: 293)

Damakcak: (< *T. damakcak* < *damak*; *bk. damak aç-*) Damağın kabarması şeklinde beliren hastalık (DS II: 1349)

Damaklı düdük: (< *T. damaklı* < *damak*; *bk. damak aç-* + *T. düdük* < *tüt-ek*; Gülensoy I, 2007: 309; < *düdük* < *tütek*; Clauson, 1972: 455; Tietze I, 2002: 602; < *düt* ~ *tüt* 'üfleme sesi'; Nişanyan, 2009: 147) Ağaç dalının boğumundan kesilerek yapılan bir çeşit düdük (DS II: 1349)

Damık / damik: (< *T. damık* < *dam*; *bk. dam*) Küçük çocukların oynamak için yaptıkları küçük ev (DS II: 1352)

Damızlık: (< *T. arg. damızlık* < *tam-ı-z* < **tam-ı-r +lık*; Gülensoy I, 2007: 265; < *tam-ız-* Clauson, 1972: 510; Tietze I, 2002: 489; < *+lık* ekinin fiile eklenmesi rastlanmayan bir durumdur; Nişanyan, 2009: 118) Sık sık çocuk doğuran kadın (Bingölçe, 2001: 53)

Dana: (< *T. arg. tana*; Nişanyan, 2009: 118; < **tāna*; Gülensoy I, 2007: 265; < yaygın görüşe göre, Hint-Avrupa dillerinden alınmıştır. Sanskritçe *dhéna* 'inek, sağmal inek' Ancak bu görüş birkaç yönden düşündürücüdür. Türk diyalektlerinde *tana* 'ineğin erkek yavrusu' veya 'düve' olarak geçer. Sanskritçe *dhéna* ise 'inek, sağmal inek' olarak kullanılır; Eren, 1999: 105) 1. Besili çocuk (Bingölçe, 2001: 54) 2. Uzun değneklerle yuvarlak bir taşa vurularak oynanan çocuk oyunu 3. Yassı taşlarla oynanan bir çocuk oyunu 4. Büyük, madenî bilye (DS II: 1355) 5. Fırıldak, topaç (DS II: 1358)

Dana dana bostana: (< *dana+dana*; *bk. dana* + *Far. būstān* + *T. -a*) Birdirbir oyunu (DS II: 1355)

Dana doluḫ: (< *dana*; *bk. dana* + *T. doluk* < *dol-*; *bk. dolu*) Çoluk çocuk (Gemalmaz, 1995: 70)

Danadöğen: (< *danadöven* < *dana*; *bk. dana* + *T. döven* < *döv-*; *bk. çamur döğüşü*) Haylaz delikanlı, genç erkek (DS II: 1356)

Dânak: (< *Ar. dānāḳ*) Çocuklara pişirilen diş buğdayı (Devellioğlu, 2008: 164)

Danaküçü: (< *dana*; *bk. dana* + *T. gücü* < *güç*; *bk. çocuk iş gücü*) Çocukların uzun bir değnekle bir kemik parçasına vurarak oynadıkları bir oyun (DS II: 1356)

Dandırık / dandilik / dandirik / dandrik: (< *çoc. dil. dan* + *T. -dırık*; Tietze I, 2002: 490; < *T. dan* 'yans.'+ *dırık*; Çağbayır I, 2003: 1097) Fırıldak, topaç (DS II: 1358)

Dandili: (< *çoc. dil. dandili*; Nişanyan, 2009: 119) Beşik (DS II: 1358)

Dandiliçüş: (< *çoc. dil. dandili* + *T. çüş*; *bk. çengülçüş*) Tahterevalli (DS II: 1358)

Dandin et-: (< *çoc. dil. dandin* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuğu oynatmak (TRS II: 994)

Dandini: (< *çoc. dil. dandin*; *bk. dandin et-*) 1. Küçük çocukları sıçratırken, havaya atarken söylenen söz (Yavuzarslan, 2010: 231) 2. Bebekleri uyuturken, oyalarken söylenen tekerlemelerde geçen bir söz (Akça, 2012: 151)

Dandini bebek: (< *çoc. dil. dandini*; *bk. dandini* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) Nazlı çocuk (Yurtbaşı, DYS: 107)

Dangalafıstık: (< *T. dangılı* < *dang* 'yans.' + *T. -ılı* + *Ar. fustuḳ*) Tahterevalli (DS II: 1358)

Dangalafıştı / dankılafişto: (< *T. dangala*; *bk. dangalafıstık* + *T. fıştı* < *fış-* 'yans. fiil' + *T. -tı*) Tahterevalli (DS II: 1358) (Özhan, 2005: 73)

Dangılıkırma: (< *T. dang* 'yans.' *T. -ılı* + *T. kırma* < *kır-*; *bk. alakırık*) Tahterevalli oyunu (DS II: 1359)

Dangırda-: (< *T. dangırda-* < *dang* 'yans.' + *T. ırda-*) Ses, kalınlaşmak (DS II: 1360)

Dânük: (< *Far. dānük*) Çocuklar için hazırlanan diş buğdayı (Devellioğlu, 2008: 165)

Dardıngaç: (< *T. dartın-gaç*; Tietze I, 2002: 496; < *tart-*; Gülensoy II, 2007: 863) Bebekleri baş, ense ve omuzlarından sarmaya yarayan örtü (DS II: 1369)

Darı sapı: (< *T. darı* < *tarıġ*; Clauson, 1972: 537-538; Tietze I, 2002: 497; < *tarı-*; Gülensoy I, 2007: 267; Nişanyan, 2009: 120 + *T. sapı* < *sap*; Gülensoy II, 2007: 731) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Darısı askerliğine: (< *T. darısı* < *darı*; *bk. darı sapı* + *Ar.ʿasker* + *T. -liğine*) Sünnet olan çocuğun askerliğini de yapması ve ailenin buna şahit olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 209)

Darısı çocuklarımızın başına: (< *T. darısı* < *darı*; *bk. darı sapı* + *T. çocuklarımızın* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. başına* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Çocuklarımızın sünnet, evlenme gibi mutlu günlerini görelim anlamında iyi dilek (Bulut, 2012: 1130)

Darısı güveyliğine: (< *T. darısı* < *darı*; *bk. darı sapı* + *T. güveyliğine* < *güveyi* < *küd-e-gü*; Gülensoy I, 2007: 400; Nişanyan, 2009: 220) Sünnet olan çocuğun evliliğine şahit olunması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 209)

Darîr: (< *Ar. ḍarīr*) Anadan doğma kör (Develliogłu, 2008: 166)

Darlık: (< *T. dar+lık*) Beşiğin parçalarından olan eşya (Gedik, 2008: 267)

Dartıburtu: (< *T. tartı* < *tar-t-*; Gülensoy II, 2007: 863; < *T. tart-*; Nişanyan, 2009: 606; Clauson, 1972: 534-535; Tietze I, 2002: 498 + ? *burtu*) Tahterevalli (DS II: 1373)

Darucuk: (< *T. darıcık* < *darı*; *bk. darı sapı*) Çocukların karın ve yüzlerinde olan bir cilt hastalığı (DS II: 1374)

Darü'l-aceze: (< *Ar. dār* + *Ar. ʿaceze*) Korunmaya muhtaç çocukların bakımı ve yetiştirilmesi için açılmış kurum (Çağlar, 1973: 69)

Darü'l-eytam: (< *Ar. dār* + *Ar. eytām*) Ülkenin kimsesiz ve çaresiz çocuklarını meslek hayatına hazırlamak amacıyla devlet tarafından açılmış şefkat ve terbiye kurumu (Erkan ve Erkan, 1987: 61)

Darü'l-hayr-ı ali: (< *Ar. dār* + *Ar. ḫayr* + *Ar. ʿālī*) İstanbul'daki kimsesiz Müslüman Türk çocuklarını himaye etmek ve onları bir sanat ve meslek sahibi yapmak için II. Abdulhamit'in saltanatının son yıllarında kurmuş olduğu bir yetimhane (Aytekin, 2006: 39)

Dārü'l-vilāde: (< *Ar. dār* + *Ar. vilāde*) Hamile fakir kadınları doğum yaptıran hastane (Yavuzarslan, 2010: 232)

Darü'ş-şafaka: (< *Ar. dār* + *Ar. şafaḳa*) Adı "şefkat yurdu" anlamına gelen, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde bir derneğin himayesinde ve bir sivil oluşumun öncülüğünde kurulan ilk parasız özel okul (Aytekin, 2006: 15)

Dasdāna: (< ?) Nenni sözü (Akça, 2012: 216)

Daslak: (< ?) Çocuğun yüzünün yuvarlak ve geniş olması durumu (DS II: 1374)

Daş dövüşü: (< *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. dövüşü* < *döv*; *bk. çamur döğüşü*) Sapanla taş dövüşü yapılarak oynanan oyun. İnanışa göre sapanla taş dövüşü yapılmazsa o yıl üründe bolluk olmazmış (Sağlam, 1997: 433)

Daş oyunu: (< *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (Demir, 2006: 68)

Datdaravalli: (< ?) Tahterevalli (Gemalmaz, 1995: 72)

Dattâ: (< *çoc. dil.*) Çocuk lazımlığı, oturak (Örnek, 1979: 174)

Dattiri: (< *çoc. dil. düt* ~ *dat* 'yans.' + *T. -tiri*) Yerinde duramayan çocuk (DS II: 1378)

Dava: (< *Ar. daʿvā*) Sevgili, genç kız (Hazar, 2007: 260)

Davarın yüzü: (< *T. davarın* < *davar* < *tavar*; Gülensoy I, 2007: 268; Nişanyan, 2009: 120; Clauson, 1972: 442-443; Tietze I, 2002: 501 + *T. yüzü* < *yüz*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) 24 Şubat'ta delikanlıların evleri dolaşıp topladıkları bulgur, yağ ve tuz (DS II: 1378)

Davul: (< *Ar. arg. ṭabl*) Çok sayıda kadın öğretmen (Koç, 2002: 109)

Day: (< *T. tay*; Nişanyan, 2009: 609; < **tāy*; Gülensoy II, 2007: 872; Eren, 1999: 398) 1. Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı (DS II: 1389) (< *Çin. t'ai*) 2. Dul kadının evlenirken yanında götürdüğü ilk kocasından olan çocuk (DS II: 1387)

Day dur- / dayı dur-: (< *T. tay*; *bk. day1* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (Güneş ve Baybağ, 200: 42)

Dayak arsızı: (< *T. dayak*; Tietze I, 002: 502; < *tay+a-k*; Gülensoy I, 2007: 269; < *taya-k*; Nişanyan, 2009: 121 + *Ar.ʿār* + *T. -sızı*) Dayak yemeğe alışmış artık dayağa aldırış etmez olmuş çocuk (Aksoy, 1976: 589)

Dayana: (< *T. tay*; *bk. day1* + *T. ana*; *bk. akana*) Yenge (DS II: 1386)

Daydosdu: (< *T. dayı*; Räsänen, 1969: 454; Tietze I, 2002: 503; < *tay* ~ *tayı* < *AT. tāy*; Nişanyan, 2009: 121; < *tāy*; Gülensoy I, 2007: 269 + *Far. dūst* + *T. -u*) Dayı karısı (DS II: 1387)

Dāye / daya / taya: (< *Far. dāye*; Paçacıoğlu, 2006: 537; < *T. taya* < *tay+ana*; Gülensoy II, 2007: 872) 1. Sütanne (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 229) (Ergin, 1997: 81) (Ergin, 1997: 208) 2. Çocuk bakıcısı (Toparlı, 2007: 57)

Dayı / dayni / dayyı / taġay / taġayı / tayı / tayu (< *T. dayı*; *bk. daydostu*) Annenin erkek kardeşi (Li, 1999: 132) (DS II: 1390) (DLT III: 238) (Özönder, 1995: 56) (Ayan, 1979: 281) (TRS V: 3782)

Dayı çocuğu: (< *T. dayı*; *bk. daydostu* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Dayının oğlu veya kızı (Li, 1999: 181)

Dayı dayı: (< *T. tay+tay* < *tay*; *bk. day1*) Yeni yürümeye başlayan çocukların ayakta durması için söylenen söz, tay tay (DS II: 1387)

Dayı kızı / dayīzı / taġay ḳızı / tayı ḳızı: (< *T. dayı*; *bk. daydostu* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Dayı kızı (Li, 1999: 181) (Özturan, 2009: 39)

Dayı revişi: (< *T. dayı*; *bk. daydostu* + *Far. reviş* + *T. -i*) Bıçkın delikanlıların yürüyüşü (Koçu, 1969: 161)

Daylak / daylaḫ: (< *T. day* [< **tay*]+*lak*; Gülensoy I, 2007: 270; < *taylaġ* 'üç yaşında olan deve yavrusu' kelimesiyle ilgili olabilir; karş. *taylañ* 'narin, güzel endamlı genç'; Tietze I, 2002: 503) 1. Sakalı, bıyığı çıkmamış delikanlı 2. Gelişigüzel büyümüş ve terbiyesiz kalmış çocuk (DS II: 1389)

Day'ōlu: (< *T. dayı*; *bk. daydostu* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Dayı oğlu (Özturan, 2009: 39)

Dayy: (< *T. tay*; *bk. day1*) Yeni yürümeye başlayan çocukların ayakta durması için söylenen söz, tay tay (DS II: 1387)

Dazdal: (< ?) Çocukların birlikte yaptıkları ve yedikleri yemek (DS II: 1390)

Debbe: (< *Ar. dabba*; Tietze I, 2002: 504) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 143)

Debbel dübbel: (< *T. deb+düb* 'yans.' + *T. -el*; Çağbayır I 2003: 1121) Düşe kalka sendeleyerek yürüme (DS II: 1392)

Debek dübek: (< *T. deb+düb* 'yans.' + *T. -ek*; Çağbayır I, 2003: 1121) Düşe kalka sendeleyerek yürüme (DS II: 1392)

Debele-: (< *T. debele-* < *tep-*; Gülensoy I, 2007: 270; Nişanyan, 2009: 122; Tietze I, 2002: 505) Emeklemek (DS II: 1392)

Debilde- / dibilde-: (< *T. debilde-* < *tıp* 'yans.' veya *tep-* fiilinin tesiri altında; Tietze I, 2002: 505) 1. Yürümeye çabalamak, emeklemek (DS II: 1394-1395) 2. Tıpış tıpış, ufak adımlarla yavaş yavaş yürümek (DS II: 1449)

Debildek: (< *T. debildek*; *bk. debilde-*) Yerinde duramayan daima gezmek isteyen çocuk (DS II: 1394)

Debistan: (< *Far. debistān*) Mektep, okul (Gültekin, 2008: 732)

Debiyet: (< ?) Havale hastalığı (Üstün, 2008: 175)

Debiyet ol-: (< ? *debiyet* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Korkudan ötürü fenalık gelmek, bayılmak (DS II: 1395)

Deboş: (< *Ar. dabba* + *T. -(o)ş*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 143)

Debşerme: (< *T. depreşme* < *tepreş-*; Clauson, 1972: 455; Tietze I, 2002: 525; < *tēp-re-ş-*; Gülensoy I, 2007: 277) Dudaklardan uçuk çıkma (Yurdakök, 1984: 36)

Dede / dide: (< *arg. çoc. dil. dede*) 1. Okulda sınıfın en yaşlı öğrencisi (Aktunç, 1998: 86) 2. Baba (DLT III: 220) 3. Genç baba 4. Ağabey (DS II: 1397) 5. Dede (DS II: 1481)

Dede atası: (< *çoc. dil. dede* + *T. atası* < *ata*; *bk. ata*) Dedenin babası (Li, 1999: 88)

Dede oġlı: (< *çoc. dil. dede* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Dayı oğlu (Li, 1999: 180)

Dedemin bahçesi: (< *çoc. dil. dede* + *T. -min* + *Far. bāġçe* + *T. -si*) Çocukların şarkılar söyleyerek oynadıkları bir oyun (Özhan, 2005: 74)

Dedey: (< *çoc. dil. dede* + *T. -y*) Dede (DS II: 1398)

Déek: (< *dadik*; *bk. dadik*) Çocuğun tay durması (DS II: 1398)

Dēerme çalma: (< *T. değirme* < *değ-*; *bk. ad değiştirme* + *T. çalma* < *çal-*; *bk. çeler-*) Topaç oynama (DS II: 1399)

Değdir-: (< *T. değdir-* < *değ-*; *bk. ad değiştirme*) Küçük çocuk, çişini fışkırtmak (Bayraktar, 2000: 344)

Değirme: (< *T. değirme* < *değ-*; *bk. ad değiştirme*) Topaç (DS II: 1399)

Değirmenci: (< *T. değirmenci* < **tek-ir-+men+ci*; Gülensoy I, 2007: 272; < *tegir-*; Nişanyan, 2009: 123; Clauson, 1972: 486-487; Tietze I, 2002: 511) Taklitli bir çocuk oyunu (Özhan, 2005: 75)

Değişme / degişme: (< *T. değişme* < *değ-*; *bk. ad değiştirme*) 1. Yeni doğan çocuklarda görülen bir hastalık (DS II: 1402) 2. Kar topu oyunu (DS II: 1400)

Değiştirme: (< *T. değiştirme*; *bk. ad değiştirme*) 1. Raşitizm hastalığı 2. Gürbüz ve sağlam bir çocuğun, birdenbire zayıflayarak tanınmayacak hâle gelmesi (DS II: 1402)

Değnek: (< *T. değenek* < *teg-enek*; Gülensoy I, 2007: 273; Nişanyan, 2009: 124; < Meninski, *Yun. ḏekeníki*; Doerfer, *ET. teg-*; Tietze I, 2002: 510) Gözü değen, dokunan (TRS II: 1050)

Değnek kaydırma: (< *T. değnek*; *bk. değnek* + *T. kaydırma* < *ḳaytur-* < *kayıt-ur-* < **ḳađ-ıt-ur-*; Gülensoy I, 2007: 482) Eğik dikilen değneğe, uzaktan başka bir değnekle vurup kaydırarak oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 75)

Değnek vurma: (< *T. değnek*; *bk. değnek* + *T. vurma* < *ur-*; *bk. ayaz vur-*) Çocukların çiğdem çiçeği toplarken oynadıkları bir oyun (Sağlam, 1997: 425)

Deh deh: (< '*ünl.*') 1. Küçük bebekleri yürütmek için kullanılan ünlem (DS VI: 4485) (< *çoc. dil.*) 2. At (Çelebioğlu, 1982: 100)

Dehe al-: (< *T. dehe* < *deh* 'yans.' + *T. -e* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Çocuğu omuza ya da sırta alıp gezdirmek (DS II: 1404)

Dek dur-: (< *T. dek* < *ET. tek*; Clauson, 1972: 475; Tietze I, 2002: 513; Gülensoy II, 2007: 874 + *T. dur-*; *bk. çöğedur*) Uslu, terbiyeli, rahat durmak (DS II: 1406)

Del-: (< *T. arg. del-*; *bk. boğmaca deliği*) Bekâretini bozmak (Aktunç, 1998: 87)

Delek: (< *T. delek* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Piç (DS II: 1409)

Deleme: (< *T. delme* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Topaç (DS II: 1409)

Delemen: (< *T. delmen* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Topaç (DS II: 1409)

Delese: (< *T. delse* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Topaç (DS II: 1409)

Delgeçir: (< *T. delgeçir* < *del-*; *bk. boğmaca deliği* + *T. geçir-* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Oku delip ökçeye geçirerek yapılan sapan (DS II: 1410)

Deli divane: (< *T. arg. deli*; *bk. akıl delisi* + *Far. dīvāne*) Sevgili, genç erkek (Hazar, 2007: 260)

Deli Raziye: (< *T. deli*; *bk. akıl delisi* + *öz. is. Raziye*) Delice davranışları, şımarıklıkları bulunan kız (Aksoy, 1976: 592)

Delibalak: (< *T. deli*; *bk. akıl delisi* + *T. balak* < *bala*; *bk. bala*) Tecrübesiz, hayatın acısını tatmamış genç (DS II: 1410)

Delibaş: (< *T. deli*; *bk. akıl delisi* + *T. baş*; *bk. baharı başına vur-*) Delice hareketler yapan çocuk (DS II: 1410-1411)

Delidobır: (< *T. deli*; *bk. akıl delisi* + ? *dobur*) Taşkın hareketleri olan kız (DS II: 1414)

Deligangeş: (< *T. delikanlı*; *bk. delikanlı* + *T. genç*; *bk. asi gençlik*) Delikanlı, genç (Gemalmaz, 1995: 75)

Delik / dellük: (< *T. delik*; *bk. boğmaca deliği*) 1. Kızlığı giderilmiş (DS II: 1412) 2. Bilyelerle oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 76)

Delikanlı / deleğannı / deliannı / deliganlı / deliğannı / deliğanlı / teliğanlı: (< *T. delikanlı* < *deli*; *bk. akıl delisi* + *T. kanlı* < *kan* < *kān*; Nişanyan, 2009: 295; Gülensoy I, 2007: 457; Eren, 1999: 205) 1. Kırklanmış, kırkı çıkmış erkek çocuk (Bolçay, 2011: 593) 2. Delikanlı (Demir ve Aydoğdu, 2009: 601) (Demir, 2006: 226) (Akça, 2012: 165) (DS II: 1412)

Delikanlılaş-: (< *T. delikanlılaş-* < *delikanlı*; *bk. delikanlı*) Delikanlı olmak (TS, 2011: 616)

Delikanlılık / deliğannılıḳ: (< *T. delikanlılık* < *delikanlı*; *bk. delikanlı*) Delikanlı olma durumu (TS, 2011: 616) (Akça, 2012: 202)

Delikanlılık yolu: (< *T. delikanlılık* < *delikanlı*; *bk. delikanlı* + *T. yolu* < *yol* < **yōl*; Gülensoy II, 2007: 1156) Çeyiz yazılırken kız tarafının gençlerinin

damadın amcası, dayısı ve eniştesinden istediği ayakbastı parası (Sevinç, 2008: 190)

Delikçe: (< *T. delikçe* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Yere çukurlar kazanarak oynanan bir çeşit oyun (DS II: 1412)

Delikli potin: (< *T. delikli* < *del-*; *bk. boğmaca deliği* + *Fr. bottine*) Bir çeşit çocuk ayakkabısı (Demir ve Demir, 2010: 326)

Delikli taştan geçirme: (< *T. delikli* < *del-*; *bk. boğmaca deliği* + *T. taştan* < *taş*; *bk. agat taşı* + *T. geçirme* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Hasta çocukları kutsal sayılan bir taştan geçirme (Selçuk, 2004: 177)

Delilik: (< *T. delilik* < *deli*; *bk. akıl delisi*) Çocuğun yaramazlıkları (Elhan, 2004: 86)

Delilik et-: (< *T. delilik* < *deli*; *bk. akıl delisi* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Yaramazlık yapmak (Elhan, 2004: 86)

Delitoy: (< *T. deli*; *bk. akıl delisi* + *T. toy* < ** toδ*; Gülensoy II, 2007: 921) Tecrübesiz ve çok genç kimse (DS II: 1413)

Dem get-: (< *Ar. dem* + *T. git-*; *bk. abba git-*) Çocuk düşürmek (Akduman, 2006: 45)

Demām: (< *Ar.*) Çocukların yüzüne sürülen ilaç (Toparlı, 2007: 58)

Dememe: (< ?) Topaç (DS II: 1409)

Demet iğnesi: (< *T. derme* < *der-me+t*; Gülensoy I, 2007: 275; < *Yun. ḏemáti*; Tietze I, 2002: 519; Nişanyan, 2009: 126 + *T. iğnesi* < *iğne*; *bk. çardak gülü iğnesi*) Daha çok çocuk giysi süslemelerinde basit süsleme iğneleri ile karıştırılarak işlenen bir tutturma iğnesi (Dağlı, 2007: 82)

Dem-i civânî: (< *Far. dem* + *Far. civānī*) Gençlik zamanı (Devellioğlu, 2008: 173)

Dengesek / dingesek: (< *T. denk*; sözcüğüne eklenen +*a* ekinin işlevi belirsizdir; Nişanyan, 2009: 127; < *denk* < **teñ+e*; Gülensoy I, 2007: 276) 1. Kendini bilmeyen, büyüklerin işine karışan çocuk (DS II: 1423) 2. Hafif genç kız (Aydın, 1992: 203)

Dengire: (< ?) Bir tür çocuk oyunu (DS II: 1424)

Deniş-: (< *T. değiş-* < *değ-*; *bk. avrat ḥaline deg-*) Büyüyüp serpilmek (DS II: 1424)

Denk tur-: (< *T. dek*; *bk. dek dur-* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Uslu, terbiyeli, rahat durmak (DS II: 1406)

Depo: (< *Fr. arg dépôt*) Konusunu çok iyi bilen öğretmen (Aktunç, 1998: 88)

Depte: (< *çoc. dil.*) 1. Leblebi 2. Çocuk patiği (DS II: 1431)

Der oğlanı: (< *Far. dar*; Tietze I, 2002: 525 + *T. oğlanı* < *oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Ücretle çalışan genç kimse, uşak (TRS II: 1116)

Derder pilavı: (< *Erm. derder*; Dankoff, 1995: 141 + *Far. pelāv, pilāv* + *T. -ı*) Uzun süre çocuğu olmayan kadınların çocuk sahibi olabilmek için adadıkları pilav (Artun, 2001: 35)

Derd-i zād: (< *Far. derd* + *Far. zād*) Doğum sancısı (Ata, 2004: 240)

Dergile-: (< *T. arg. dergile-* < *der-*; Nişanyan, 2009: 128; < *tér-*; Gülensoy I, 2007: 279) Küçük kâğıt parçalarına kopya hazırlamak (Aktunç, 1998: 88)

Deri Ceketliler: (< *T. deri* < *teri*; Clauson, 1972: 531; Tietze I, 2002: 528; < **tēri*; Gülensoy I, 2007: 278; Nişanyan, 2009: 128 + *Fr. jaquette* + *T. -liler*) II. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Avrupa'da (İngiltere, Fransa, İtalya) görülen asi gençlik grubu. Bu dönemde deriden yapılan ceketler ve pantolonlar âdeta üniforma gibi benimsenmiştir (Koçu, 1969: 87)

Derinti: (< *T. derinti* < *der-*; *bk. dergile-*) Kimliği, seciyesi, ailesi belirsiz kimse (DS II: 1434)

Derle-: (< *T. arg. derle-* < *térigle-* < *tér-*; Gülensoy I, 2007: 279; < *ter-*; Nişanyan, 2009: 129) Küçük kâğıt parçalarına kopya hazırlamak (Aktunç, 1998: 88)

Ders: (< *Ar. ders*) Bir ilmin tahsili için her gün alınan eğitim (Tarım, 2009: 1066)

Ders başı: (< *Ar. ders* + *T. başı* < *baş*; *bk. başlat-*) Öğrencilerin tatil sonrası yeni öğretime başlaması (TS, 2011: 639)

Ders başı et-: (< *Ar. ders* + *T. başı* < *baş*; *bk. başlat-* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Tatil sonrası yeni öğretime başlamak (TS, 2011: 639)

Ders başı yap-: (< *Ar. ders* + *T. başı* < *baş*; *bk. başlat-* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Tatil sonrası yeni öğretime başlamak (TS, 2011: 639)

Ders çalış-: (< *Ar. ders* + *T. çalış-*; *bk. çalışan çocuk*) 1. Belli bir konuyu öğrenmek üzere kaynakları kullanarak çalışmak 2. Derste verilen bilgileri iyice öğrenmek için tekrarlamak (TS, 2011: 638)

Ders gör-: (< *Ar. ders* + *T. gör-*; *bk. ana hâli görme*) 1. Derse çalışmak (Yavuzarslan, 2010: 246) 2. Bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili kimseden bilgi edinmek (TS, 2011: 638)

Ders programı: (< *Ar. ders* + *Fr. programme* + *T. -ı*) Öğretim programı (TS, 2011: 639)

Ders yap-: (< *Ar. ders* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Sınıfta belli bir programa bağlı olarak herhangi bir konuyu işlemek (TS, 2011: 638)

Dersane: (< *Ar. ders* + *Far. ḫāne*) Sınıf (Onur, 2005: 325)

Ders-ḫᵛān: (< *Ar. ders* + *Far. ḫᵛān*) Ders okuyan, öğrenci (Yavuzarslan, 2010: 247)

Dersi as-: (< *Ar. ders* + *T. -i* + *T. as-*; *bk. as-*) Dersten kaçmak, derse gitmemek (TS, 2011: 638)

Derslik: (< *Ar. ders* + *T. -lik*) Ders yapılan yer (TS, 2011: 639)

Dervişle karşılaşma: (< *Far. dervīş* + *T. ile*; *bk. ananın ak sütü ile gir-* + *T. karşılaşma* < *karşı*; Gülensoy I, 2007: 471; Nişanyan, 2009: 305) Hayat kaynağı olarak bilinen bir su başında, ölümsüzlüğün göstergesi olan Hızırla veya onun yerine konan dervişle karşılaşma. Bu durum zürriyetin canlanacağı anlamına gelir (Cemiloğlu, 1999: 125)

Despinis: (< *Yun. arg.*) Genç kız (Koç, 2002: 109)

Destarlı külahlar: (< *Far. destār* + *T. -lı* + *Far. kulāh* + *T. -lar*) Sünnet çocuğunun bir dönemki kıyafeti (Koçu, 1969: 210)

Detde-: (< ?) Çocuğu sırta alıp gezdirmek (DS II: 1439)

Dev hortuğu: (< *Far. dīv* + *Erm. ḫordik* + *T. -u*; Tietze II, 2009: 326) İri çocuk (DS II: 1443)

Devam mamaları: (< *Ar. devām* + *çoc dil. mama* + *T. -ları*) Bebek ve süt çocuğunun beslenmesi amacıyla hazırlanıp satışa çıkarılan gıda karışımları (Köksal ve Özel, 2008: 22)

Devamı: (< *Ar. devām* + *T. -ı*) Çocukluktan çıkmış kimse, delikanlı (DS II: 1439)

Devamlı aksırma: (< *Ar. devām* + *T. -lı* + *T. aksırma* < *aksır-* < *askur-* < **ās+kır-*; Gülensoy I, 2007: 60; Nişanyan, 2009: 13) Bebeğin başının üşütülmesinden kaynaklı bir hastalık (Şafak, 2010: 256)

Deve: (< *T. tevey*; karş. *Moğ. temege(n*); Nişanyan, 2009: 131; < *T. tewä* ~ *Moğ. temegen* < *ET. teve*; Clauson, 1972: 447-448; Tietze I, 2002: 535; Räsänen 1969; 468) Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Deve cüce: (< *T. deve*; *bk. deve* + *cüce*; *bk. cüce*) Şaşırtmacalı hareket oyunu (Özdemir II, 2006: 366)

Deve cülüğü: (< *T. deve*; *bk. deve* + *cücüğü* < *cücük*; *bk. alaja cücük*) Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Deve çiçeği: (< *T. deve*; *bk. deve* + *T. çiçeği* < *çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) Kötü sonuçları olan bir çeşit çiçek hastalığı (Koç, 2010: 87)

Deve dişi gibi: (< *T. deve*; *bk. deve* + *T. dişi* < *diş*; *bk. ana dişi* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Akraba delikanlıları bir aradayken iftihar için söylenen, güçlü, kuvvetli anlamında bir söz (Bayraktar, 2000: 352)

Deveci: (< *T. arg. deveci* < *deve*; *bk. deve*) 1. Dersi anlayarak değil ezberleyerek öğrenen öğrenci (Aktunç, 1998: 88) 2. Kutu kutu pense oyunu (Özhan, 2005: 77)

Deveci kur-: (< *T. arg. deveci* < *deve*; *bk. deve* + *T. kur-*; Nişanyan, 2009: 354; Gülensoy I, 2007: 570) El arabalarını uç uca eklemek (DS II: 1440)

Devecik: (< *T. arg. devecik* < *deve*; *bk. deve*) Söğüdün ince dallarından araba şeklinde yapılan oyuncak (Özhan, 2005: 78)

Devekarıncası: (< *T. arg. deve*; *bk. deve* + *karıncası* < *karınca*; *bk. atlıkarınca*) Atlıkarınca (DS II: 1441)

Develeme / deveme: (< ?) Topaç (DS II: 1409)

Deveş: (< *T. arg. deveş* < *deve*; *bk. deve*) Çocukların karpuz kabuğundan yaptıkları oyuncak (DS II: 1442)

Devşek: (< ? *T. devşirek* < *devşir-* < *ET. tegşür-*; Gülensoy II, 2007: 280; < *derşir-* < *der-* Nişanyan, 2009: 132; < *dev+şek* 'küç. ek.'; Çağatay, 1977: 10) 1. Çoluk çocuk (DS II: 1445) 2. Çocuk (Örnek, 1979: 130)

Deyişik: (< *T. değişik* < *değiş-*; *bk. cin degüşüğü*) Halk inanışına göre cinlerin değiştirdiği sanılan çocuk (DS II: 1447)

Dıbık: (< *T. tıpık* < *tıp* 'yans.' + *T. -ık*; Nişanyan, 2009: 626) Yeni yürümeye başlayan çocuğun ayakta durması (DS II: 1457)

Dıbış: (< *T. tıpış* < *tıp* 'yans.' + *T. -ış*) 1. Bir iki yaşındaki çocuğun midesi, karnı 2. İri yapılı, küçük çocuk (DS II: 1449)

Dıga / dığa / diga: (< *Erm. dıġay*; Tietze I, 2002: 540; < *Erm. tłay*; Dankoff, 1995: 142) 1. Hakaret anlamında çocuk (Sezen, 1993: 309) 2. Çocuk (DS II: 1482) 3. Sevilmeyen yeni doğmuş çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 54) 4. Afacan çocuk (Üstün, 2008: 176)

Dıgasken / dığasgen / digasken / kasken / zéstan: (< *Erm. tłac'kan*; Dankoff; 1995: 142) Doğum yapmış ve henüz yataktan kalkmamış kadın (Kıyak, 2005: 13) (DS II: 1482) (DS IV: 2676) (DS VI: 4487)

Dığarık / dıḫerik: (< *Erm. tġaruk*; Tietze I, 2002: 540; Dankoff, 1995: 142) 1. Lohusa (DS II: 1451) 2. Aşeren kadın (DS II: 1454)

Dığasken gör- / zastan gör-: (< *Erm. tłac'kan*; *bk. dıgasken* + *T. gör-*; *bk. ana hâli görme*) (Örnek, 1979: 178)

Dığıl dığıl / dıgıl dıgıl / dıvır dıvır: (< *T. dığıl+dığıl* < *dığ* 'yans.'+ *T. -ıl*) Kendi kendine konuşan, mırıldanan bebek (DS II: 1450)

Dığıldan- / dıgıldan- / dıvıldan-: (< *T. dığıldan-* < *dığ* 'yans.' + *T. ıldan-*) Küçük çocuk, kendi kendine konuşmak (DS II: 1474)

Dığırdan- (< *T. dığırdan-* < *dığ* 'yans.' + *T. ırdan-*) Küçük çocuk, kendi kendine söylenmek, mırıldanmak (DS II: 1453)

Dığlı: (< *T. dığlı* < *dığ*; Paçacıoğlu, 2006: 168) Tahıl saplarından yapılan düdük (DS II: 1453)

Dığrak: (< *T. dıvrak* < *dıvra-*; Çağbayır II, 2003: 1207) Genç (DS II: 1453)

Dıkk: (< *Ar. dıḳḳ*) Bir çeşit sıtma (Kara, 2008: 52)

Dıktık: (< *T. tık+tık* < **tīk* 'yans.'; Gülensoy II, 2007: 889; Nişanyan, 2009: 625) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (DS II:1457)

Dılıcan: (< *Far. dil-āzār* 'gönül yaralayan', *dalağan* 'ısıran, yaralayan' kelimesinin tesiri altında halk etimolojisi ile husule gelmiş; Tietze I, 2002: 541) Büyük insan gibi konuşan kız çocuğu (DS II: 1458)

Dılısma: (< *Ar. ṭılısm*) Eli şifalı kişilerin hasta çocuğun boğazını çekmesi (Çopuroğlu, 2003: 25)

Dımbıl: (< *T. tımbıl* < *tımb* 'yans.' + *T. -ıl*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

Dımdıraz: (< ?) Küçük çocuk (DS II: 1460)

Dındıḫ: (< ?) Yapma bebek, oyuncak (San, 1990: 465)

Dıñdıñ: (< *çoc. dil. dın+dın* 'yans.') 1. Saz vb. aletlere verilen ad 2. Çocukların süpürge sapından yaptıkları oyuncak çalgı (DS II: 1463)

Dındınık: (< *T. dın+dın* 'yans.' + *T. -ık*) Yapma bebek, çocuk oyuncağı (DS II: 1463)

Dıngıl: (< *T. dıngıl* < *dıng* 'yans. + *T. -ıl*; Çağbayır II, 2003: 1200) Çocuğun erkeklik organı (DS II: 1463)

Dıngılda-: (< *T. dıngılda-* < *dıng* 'yans.' + *T. ılda-*; Nişanyan, 2009: 132) Durmadan ağlamak (DS II: 1464)

Dıngıldak / dıngıldoḫ: (< *T. dıngıldak* < *dıng* 'yans.' + *T. -ıldak*) Yeni doğmuş çocukların yukarısındaki yumuşak kısım, bıngıldak (DS II: 1464)

Dınnag gader bebe: (< *T. tırnak*; *bk. bir dırnaḫ çocuḫ* + *Ar. ḳadar* + *çoc. dil. bebe*) Acıma ve sevgi sözü (Bayraktar, 2000: 353)

Dınnahdan atma: (< *T. tırnaktan* < *tırnak*; *bir dırnaḫ çocuḫ* + *T. atma* < *at-*; *bk. addır-*) Terbiyesiz çocuk (Üstüner, 2007: 182)

Dınnāna ġurban it-: (< *T. tırnağına* < *tırnak*; *bk. bir dırnaḫ çocuḫ* + *Ar. ḳurbān* + *T. et-aççi et-*) Çocuğuna diğerler kişilere nazaran çok değer vermek (Bayraktar, 2000: 353)

Dıran dıran ġaş-: (< *T. dıran+dıran* < *dır-* 'yans. fiil' + *T. -an* + *T. kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Yaramazlık yapan, dayak yiyeceğini anlayan çocuk, korkuyla kaçmak (Bayraktar, 2000: 342)

Dıraz: (< *Far. dırāz*) 1. Delikanlı 2. Genç kız (DS II: 1467)

Dırcıḳ at-: (< *T. dırcık* < *dır* 'yans.' + *T. -cık* + *T. at-*; *bk. addır-*) Hoplaya, zıplaya koşmak (San, 1990: 465)

Dırlam: (< *T. tırlam* < *tır* 'yans.'+ *T. -lam*) Ağlamak (DS II: 1470)

Dırlan-: (< *T. tırlan-* < *tır* 'yans.'+ *T. lan-*) Mızmızlanıp ağlamak (DS II: 1470-1471)

Dış belek: (< *T. dış* < *ET. taş*; Gülensoy I, 2007: 281; Nişanyan, 2009: 133 + *T. belek*; *bk. belek*) Kırklık eşyaları içerisinde yer alan kundak örtüsü (Yüksel, 2007: 89)

Dış gebelik: (< *T. dış*; *bk. dış belek* + *T. gebelik* < *gebe* < *kebe* = ? *T. kapa*; Nişanyan, 2009: 205; < **kēpe*; Gülensoy I, 2007: 357; < *kebe*; Clauson, 1972: 691; Tietze II, 2009: 110) Döllenmiş bir yumurtanın döl yatağı dışında oluşması ve gelişmesi (TS, 2011: 654)

Dış zıbın: (< *T. dış*; *bk. dış belek* + *Ar. zubūn*) Bebe pazeninden dikilen, içliğin üzerine giydirilen kıyafet (Yaşar, 2008: 95)

Dışarlık: (< *T. dışarılık* < *dışarı* < *taşgaru*; Gülensoy I, 2007: 281) Sara hastalığı (Koç, 2010: 87)

Dışlıksız: (< belki *dirlik* kelimesinde geldiği düşünülebilir fakat /r/ /ş/ gelişmesi için başka örnek yok; Tietze I, 2002: 544) Yaramaz, kimseye rahat vermeyen çocuk (DS II: 1474)

Dızdız: (< *T. dız+dız* 'yans.') Çabuk ve çok ağlayan çocuk (DS II: 1476)

Dızdıza: (< *T. dızdıza* < *dız+dız* ‘yans.’ + *T. -a*) Çabuk ve çok ağlayan çocuk (DS II: 1476)

Dızgır-: (< *T. dızgır-* < *dız* ‘yans.’ + *T. gır-*) Anne ve babaya karşı gelmek, isyan etmek (DS II: 1476)

Dızır dızır git-: (< *T. dızır+dızır* < *dız* ‘yans.’ + *T. -ır* + *T. git-*; *bk. abba git-*) Küsen çocuk, sessiz sessiz gitmek (Bayraktar, 2000: 342)

Diba biçimi saç modası: (< *Far. dībā* + *T. biçimi* < *biçim*; Tietze I, 2002: 264; < *bıç-ım*; Gülensoy I, 2007: 143; Nişanyan, 2009: 70 + *saç*; *bk. anne saçı* + *İt. moda* + *T. -sı*) 1956’da İran kraliçesinin başlattığı Türkiye’de aydın tabakaya mensup genç kızlar arasında moda olan bir tarz (Koçu, 1969: 90)

Dibek: (< *T. dibek*; Tietze I, 2002: 546; < *dep-* ~ *tep-ek*; Nişanyan, 2009: 133; < *tög-ek*; Gülensoy I, 2007: 281; < *T. döv-ek*; Türkçe *dip* < *düp*’ten geldiği yönündeki düşünce yanlıştır; Eren, 1999: 111) Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Dibi tutma-: (< *T. dibi* < *dip* < *tüp*; Clauson, 1972: 434-435; Tietze I, 2002: 545; < *tūp*; Gülensoy I, 2007: 287; < **tü-p*; Nişanyan, 2009: 136 + *T. tutma-* < *tut-*; *bk. aba tutma*) İshal (Yurtbaşı, DYS: 80)

Dibiş degenek: (< *T. tepiş* < *tep-*; Gülensoy II, 2007: 880; Nişanyan, 2009: 619 + *T. değnek*; *bk. değnek*) Çelik çomak oyunu (DS II: 1480)

Dible-: (< *T. arg. diple-* < *dip*; *bk. dibi tutma*) Sınıfta kalmak (DS II: 1480)

Dibliğ: (< *T. diplik* < *dip*; *bk. dibi tutma*) Bekâret, kızlık zarı (DS II: 1478)

Dibsiz: (< *T. dipsiz* < *dip*; *bk. dibi tutma*) Bakire olmayan kız (DS II: 1480)

Didon sakal: (< *Fr. dis donc* + *ET. sakal* < karş. *Moğ. saglaga* < *sagsay-*; Nişanyan, 2009: 531; < **sakā-l*; Gülensoy II, 2007: 717; < *sakal* ile *sakak* arasındaki yakınlık üzerinde durmuş; Clauson, 1972: 808; *Moğ. saqal* şekli Türkçeden geçmiş olmalı; Eren, 1999: 350) Fransız kesimi bir sakal. 1908’den sonra pek az kimse tarafından bırakılmış olup ilk bırakan gençler dile düşmüşlerdir (Koçu, 1969: 91)

Digani: (< *Erm. tłac'kan*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 82)

Diğ dur- / dige dur- / diğe dur-: (< *T. dik* < *ET. tik*; Clauson, 1972: 476-477; Tietze I, 2002: 548; Gülensoy I, 2002: 282; < *tik* < *AT. ti-k*; Nişanyan, 2009: 134 + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak, tay durmak (DS II: 1482)

Dik: (< *T. dik*; *bk. diğ dur-*) Çocukların oynadıkları bilye (DS II: 1484)

Dikili ağacım: (< *T. dikili* < *dik-*; *bk. çift dikiş* + *T. ağacım* < *ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Çocuk (Örnek, 1979: 318)

Dikilitaş: (< *T. dikili* < *dik-*; *bk. çift dikiş* + *T. taş*; *bk. agat taşı*) Taşlarla oynanan bir oyun (Özdemir II, 2006: 123)

Dikme: (< *T. dikme* < *dik-*; *bk. çift dikiş*) Bir ailenin tek çocuğu (DS II: 1489)

Dikme çelik: (< *T. dikme* < *dik-*; *bk. çift dikiş* + *T. çelik* < *çel-*; *bk. çeler-*) Yere dikilmiş bir direk üzerine, çelik konarak oynanan çelik çomak oyunu (DS II: 1489)

Dil altı kes-: (< *T. dil* < *tıl*; Nişanyan, 2009: 135; < *ti-l*; Gülensoy I, 2007: 283; Tietze I, 2002: 550; Clauson, 1972: 489-490 + *T. altı* < *alt*; *bk. altı çukur oyunu* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Konuşamayan çocuğun dil altını kesmek (Yolcu, 2008: 46)

Dil bağını kes-: (< *T. dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. bağını* < *bağ*; *bk. çaput bağla-* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Konuşamayan çocuğun dil bağının kesmek (Savur, 2010: 31)

Dil kösteği kesme: (< *T. dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. kösteği* < *köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *T. kesme* < *kes-* *bk. Abaza kesimi*) Konuşamayan çocuğun dil bağının kesme (Örnek, 1979: 259)

Dilbedirik: (< ?) Sopalarla oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS II: 1491)

Dilbilmez: (< *T. dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. bilmez* < *bil-*; *adli bildirim*) Küçük çocuk (DS VI: 4488)

Dilçik: (< *T. dilcik* < *dil*; *bk. dil altı kes-*) Her lafa karışan küçük kız çocuğu (Bayraktar, 2000: 343)

Dilde şişlik: (< *T. dilde* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. şişlik* < *şiş*; *bk. balon şişirtme*) Küçük dilin şişmesi durumu (Şafak, 2010: 267)

Dilden: (< ?) Bilye (DS II: 1492)

Dilek ağaçları: (< *T. dilek* < *tilek* < **tıl+a-k*; Gülensoy I, 2007: 284; < *tile-k*; Nişanyan, 2009: 135; Clauson, 1972: 492; Tietze I, 2002: 552 + *T. ağaçları* < *ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Türk boylarında ve Anadolu'da çocuk sahibi olmak isteyenlerce donatılan ve doğumu sembolize eden kutsal ağaçlar (Yüksel, 2007: 19)

Dilgiz: (< *Far. dil* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Güzel kız (DS II: 1493)

Dili burnuna değ-: (< *T. dili* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. burnuna* < *burun*; *bk. āz burun gümüş* + *T. değ-*; *bk. avrat ḥaline deg-*) Ergenlik çağına gelmek, büluğa ermek (DS II: 1493)

Dili burnuna yet-: (< *T. dili* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. burnuna* < *burun*; *bk. āz burun gümüş* + *T. yet-* < *yét-*; *bk. aşyeten*) Ergenlik çağına gelmek, büluğa ermek (DS II: 1493)

Dilin altındaki damarı kesme: (< *T. dilin* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. altındaki* < *alt*; *bk. altı çukur oyunu* + *T. damarı* < *damar* < *tamır* < *tam-*; Clauson, 1972: 508; Tietze I, 2002: 487; Nişanyan, 2009: 118; < *tāmar*; Gülensoy I, 2007: 264 + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Sarılık hastalığına yakalanan çocukların dil altındaki damarı kesme (Çopuroğlu, 2003: 25)

Dillen-: (< *T. dillen-* < *dil*; *bk. dil altı kes-*) Yeni yeni konuşmaya başlamak (Bayraktar, 2000: 343)

Dilli: (< *T. dilli* < *dil*; *bk. dil altı kes-*) Söğüt, kavak gibi ağaçların ince dallarından, kamıştan yapılan bir çeşit düdük (DS II: 1496)

Dilli damak: (< *T. dilli* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. damak* < *tamak* ~ *tamġak* < **tam-ġak*; Gülensoy I, 2007: 264) Söğüt, kavak gibi ağaçların ince dallarından, kamıştan yapılan bir çeşit düdük (DS II: 1496)

Dilli dübek: (< *T. dilli* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. dibek*; *bk. dibek*) Sevimli, konuşkan, küçük kız çocuğu (Bayraktar, 2000: 343)

Dilli düdük / dili düdük: (< *T. dilli* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. düdük*; *bk. damaklı düdük*) 1. Sevimli, konuşkan, küçük kız çocuğu (Bayraktar, 2000: 343) 2. Söğüt, kavak gibi ağaçların ince dallarından, kamıştan yapılan bir çeşit düdük (DS II: 1496)

Dilsürme: (< *T. dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. sürme* < *sür-* < **sū-r-*; Gülensoy II, 2007: 823; Nişanyan, 2009: 578) Küçüğün büyüğü azarlaması (DS II: 1498)

Dilyenek: (< ?) Çocuk beşiğine konulan lazımlık (DS II: 1498)

Dim: (< *T. dim* < *di-* < *ti-*; Gülensoy I, 2007: 285) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durması, tay (DS II: 1498)

Dim dur-: (< *T. dim*; *bk. dim* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Ayakta durmak, tay durmak (DS II: 1499)

Dima: (< *Ar. dimāġ*) Boğmaca öksürüğü (DS II: 1601)

Dimağ veremi: (< *Ar. dimāġ* + *Ar. verem* + *T. -i*) Kabak, hıyar ya da it üzümü suyunu bir damla sirke ile karıştırıp başa ya da boğaza sürme işlemi (Yurdakök, 1984: 37)

Dindili: (< ?) Küçük, ufak çocuk (DS II: 1500)

Dingilçüş: (< *T. dingil* < *ding* [< *ET. tıng* 'yans.']+*ıl*; < *Far. dingil*; Tietze I, 2002: 557 + *T. çüş*; *bk. çengülçüş*) Tahterevalli (DS II: 1505)

Diñgildek: (< *T. dingildek* < *dingil*; *bk. dingilçüş*) Yerinde duramayan, hareketli çocuk (Bayraktar, 2000: 344)

Dingilitos: (< *T. dingili* < *dingil*; *bk. dingilçüş* + *T. tos* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 631; < **tō+s*; Gülensoy II, 2007: 920) Tahterevalli (DS II: 1505)

Dingilkoç / dingilehoç: (< *T. dingil*; *bk. dingilçüş* + *T. koç* ; Gülensoy I, 2007: 530; < Doerfer III, 1967: 539; karş. *Erm. oç'χar*; bilinmeyen eski bir dilden alıntı olabilir; Nişanyan, 2009: 331) 1. Tahterevalli 2. Koşmaca oyunu (DS II: 1505)

Dingilpoş: (< *T. dingil*; *bk. dingilçüş* + *T. poş* 'yans.') Tahterevalli (DS II: 1505)

Dinglafistan: (< *T. dingila* < *dingil*; *bk. dingilçüş* + *Yun. fustáni*; Tietze II, 2009: 70; < *foustáni*; Nişanyan, 2009: 190) Tahterevalli (DS II: 1505)

Dip / dib / div: (< *T. dip* < *tüp*; Clauson, 1972: 434-435; Tietze I, 2002: 545; < *tū̄p*; Gülensoy I, 2007: 287; < **tü-p*; Nişanyan, 2009: 136) Bekâret zarı (DS II: 1478) (DS II: 1509)

Dip bezi: (< *T. dip*; *bk. dibi tutma* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Beşik için dikilen bez (Gedik, 2008: 267)

Dip dede: (< *T. dip*; *bk. dibi tutma* + *çoc. dil. dede*) Büyük dede (Li, 1999: 90)

Diploma: (< *İt. diploma*) Bir kimsenin herhangi bir okulu veya öğrenim programını başarıyla tamamladığını gösteren belge (TS, 2011: 674)

Direk: (< *T. tirek* < *tire-k*; Nişanyan, 2009: 136; Gülensoy I, 2007: 287; Clauson, 1972: 543) 1. Öğrenci için not olarak bir (Aktunç, 1998: 91) 2. Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139) 3. Çocukların grup hâlinde, bir çocuğun avucunun içine işaret parmaklarını sokarak, kaptırmamak üzerine oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 341)

Diren: (< *T. dirgen* < **ter-gen*; Gülensoy I, 2007: 288; < *Yun. dikrânon* < *Yun. ḏikráni*; Tietze I, 2002: 548) İnce, zayıf çocuk (DS II: 1513)

Diren-: (< *T. diren-* < *dire-* < *tire-* **tir+e-*; Nişanyan, 2009. 136; < *tire-*; Clauson, 1972: 533; Tietze I, 2002: 559; Gülensoy I, 2007: 287) 1. Yürümeye başlamak, ayaklanmak 2. Ayağa kalkmak, ayakta durmak (DS II: 1514)

Diren dur-: (< *T. diren*; *bk. diren* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, tay durmak (DS II: 1513)

Dirgit: (< *T. dirgit* < *tirig* < *tiri-g*; Gülensoy I, 2007: 288; Nişanyan, 2009: 137; Clauson, 1972: 543-544; Tietze I, 2002: 561) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Çimşir, 2008: 32)

Dirgit dökme: (< *T. dirgit*; *bk. dirgit* + *T. dökme* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dökme*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Dirice pişirme: (< *T. dirice* < *diri*; *bk. dirgit* + *T. pişirme* < *piş-*; *bk. bişirgeç*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan ziyafet, tören (Uysal, 2008: 148)

Dirmah: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Diskotek çocuğu: (< *Fr. arg. discothéque* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Hayatını kazanma sorunu olmayan genç (Aktunç, 1998: 91) (Yurtbaşı, DYS: 59)

Diş-: (< *T. diş-*; Paçacıoğlu, 2006: 173) Bakireliği gidermek (Toparlı, Çögenli ve Yanık, 2000: 103)

Diş ağrısı: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) Diş rahatsızlığı (Şafak, 2010: 263)

Diş alı: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + ? *alı*) Çocuğun dişinin ilk defa çıkmasıyla pişirilen buğday (Büyükokutan, 2005: 345)

Diş annesi: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. annesi* < *anne*; *bk. akana*) Çocuğun çıkan dişini ilk gören kadın (Perçemli, 2011: 59)

Diş aşı: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. aşı* < *aş*; *bk. aşbiş*) Çocukların ilk dişi çıktığı zaman buğday, bakla, fasulye ve nohut pişirilerek yapılan ve eş dostla yenilen yemek (DS II: 1520)

Diş bitmesi: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. bitmesi* < *bit-*; *bk. bit-*) Çocukta dişin çıkması (Acıduman, 2009: 49)

Diş börtmesi: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. börtmesi* < *bört-* < *bör-* 'yans. fiil'; Gülensoy I, 2007: 174; < ?; Tietze I, 2002: 312) Çocukların ilk diş çıkarmaya başladıklarında, dişleri kolay ve sağlam çıksın diye buğday, nohut ve darının haşlanmasıyla hazırlanan yiyecek (Savur, 2010: 34)

Diş buğdası: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. buğdası* < *buğday* < *buġday*; Gülensoy I, 2007: 177; Clauson, 1972: 312-313; Tietze I, 2002: 319; < *Moğ. budagan*; Nişanyan, 2009: 81) Çocuğun dişi çıktığı zaman yapılan yemek (Yaşar, 2008: 111)

Diş buğdayı: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. buğdayı* < *buğday*; *bk. diş buğdası*) Çocukların ilk dişi çıktığı zaman yapılan yemek, buğdayın suda kaynatılmış hâli (Yolcu, 2008: 48)

Diş bulguru: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. bulguru* < *bulgur* < *bur-ku-+l*; Gülensoy I, 2007: 181; < eski bir yerli Batı Asya dilinden gelmesi muhtemeldir; Tietze I, 2002: 324; < *Far. barġul ~ bulġur*; Nişanyan, 2009: 82) Çocukların ilk dişi çıktığı zaman yapılan yemek, buğdayın suda kaynatılmış hâli (Yolcu, 2008: 48)

Diş bulguru dökme: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. bulguru* < *bulgur*; *bk. diş bulguru* + *T. dökme* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dökme*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan yemek (Yaşar, 2008: 110)

Diş dirgiti / diş dilgiti: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. dirgiti* < *dirgit*; *bk. dirgit*) Diş hediği (Örnek, 1979: 191)

Diş diricesi: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. diricesi* < *diri*; *bk. dirgit*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38) (Çimşir, 2008: 33)

Diş dişe-: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. dişe-* < *diş*; *bk. ana dişi*) Diş değiştirmek (DS II: 1520)

Diş eti tahrişi: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. eti* < *et*; *bk. bir çiynem et* +*Ar. taḫrīš*+ *T. -i*) Özellikle çocuğun diş çıkarması sırasında meydana gelen diş eti aşınması, yıpranması (Acıduman ve Arda, 2011: 127)

Diş göllesi: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. göllesi* < *gölle* < *göğ* [< *ET. gök*]+*le*; Gülensoy I, 2007: 379 Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Diş günü: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. günü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Diş hayırı: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *Ar. ḫayr* + *T. -ı*) Çocukların ilk dişi çıktığı zaman yapılan ve dağıtılan yemek (Yaşar, 2008: 110)

Diş hediği / diş edi / diş kediği: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *hediği* < *hedik* < *OT. katık* < *kat-ık*; Gülensoy I, 2007: 408; < *Erm. hetik*; Eren, 1999: 176; < *Erm. hatig*;

Nişanyan, 2009: 235) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Yolcu, 2008: 48) (Bülbül, 2006: 38)

Diş iltihaplanması: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *Ar. iltihāb* + *T. -lanması*) Genellikle diş çıkarma sırasında diş eti iltihaplanması ve bölgesel şişliklerle kendini belli eden bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 263)

Diş kaynatması: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. kaynatması* < *kaynat-*; *bk. aydaş kaynat-*) Çocuğun ilk dişi görülünce mısır, buğday, nohut ve kara bakla kaynatılarak yapılan yemek (Yaşar, 2008: 111)

Diş mısırı: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *Ar. miṣr* + *T. -ı*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Diş renginde bozulma: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *Far. reng* + *T. -inde* + *T. bozulma* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Diş renginin yeşil, siyah, sarı bir renk alması (Şafak, 2010: 264)

Diş tohumu: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *Far. tuḫm* + *T. -u*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Diş yeri-: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Diş çıkarmaya başlamak (San, 1990: 467)

Diş yeri gici-: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. yeri* < *yer*; *bk. ayıp yer* + *T. gici-* < *kiçi-*; Clauson, 1972: 695; Tietze II, 2009: 154; < *gici-* < *kīçı-*; Gülensoy I, 2007: 371) Dişin çıkacağı bölge, kaşınmak (Yurdakök, 1984: 37)

Diş yerinin kaşınması: (< *T. diş*; *bk. ana dişi* + *T. yerinin* < *yer*; *bk. ayıp yer* + *T. kaşınması* < *kaşı-*; Gülensoy I, 2007: 474; Nişanyan, 2009: 307) Dişin çıkacağı bölgedeki kaşıntı (Şafak, 2010: 264)

Dişe- / dişi-: (< *T. dişe-* < *diş*; *bk. ana dişi*) Yedi yaşındaki çocuk, diş çıkarmak (DS II: 1521-1522) 2. Diş çıkarmak (DS VI: 4488)

Dişeme: (< *T. dişeme* < *diş*; *bk. ana dişi*) Bebek, diş çıkarma (Yaşar, 2008: 109)

Dişemiş: (< *T. dişemiş* < *diş*; *bk. ana dişi*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Dişle-: (< *T. dişle-* < *diş*; *bk. ana dişi*) Yedi yaşındaki çocuk, süt dişlerinin döküp esas dişleri çıkarmak (DS II: 1521-1522)

Dişleme: (< *T. dişleme* < *diş*; *bk. ana dişi*) Bebeğin ilk dişiyle birlikte pişirilen yemek (Uysal, 2008: 148)

Dişli dana: (< *T. dişli* < *diş*; *bk. ana dişi* + *dana*; *bk. dana*) Önüne konan her şeyi yiyip bitiren bebek (Bayraktar, 2000: 344)

Dişlik: (< *T. dişlik* < *diş*; *bk. ana dişi*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Divan dayağı: (< *Ar. dīvān* + *T. dayağı* < *dayak*; *bk. dayak arsızı*) Eski rüştiyelerde, idadilerde öğrenciye uygulanan dayağın bir çeşidi, en ünlüsü (Onur, 2005: 390)

Diz çakşırı: (< *T. diz* < *tīz*; Clauson, 1972: 570; Tietze I, 2002: 567; < *tīr*; Gülensoy I, 2007: 290 + *T. çakşırı* < *çakşır* > *Far. çaḳşūr*; Türkçeden alınmış olmalı; Nişanyan, 29009: 102; Gülensoy I, 2007: 213; < aslının Türkçe olması muhtemel; Doerfer III, 1967: 30; < Dankoff'a göre *Far. çaḳşūr* kelimesi Türkçeden alınma; Tietze I, 2002: 399) Gençler arasında bir dönem moda olan Cezayir kesimi denen kıyafetin alt kısmını oluşturan diz kapağının üç beş parmak üstünde kalan bir kıyafet, diz pantolonu (Koçu, 1969: 54) (DS II: 1414)

Diz çökerek: (< *T. diz*; *bk. diz çakşırı* + *T. çökerek* < *çök-*; *ādırık çödürük*) Dizler yere gelecek şekilde yapılan geleneksel doğum yöntemi (Akyol, 2006: 77)

Diz ketesi: (< *T. diz*; *bk. diz çakşırı* + *T. ketesi* < *kete* < *köbete* < *köb*-[< *köm*-]*et-e* ; Gülensoy I, 2007: 504; < *Erm. gat'ay*; Eren, 1999: 235; < ?; Nişanyan, 2009: 312) Yürüyemeyen çocuklar için yapılan yemek (Beyazova, 1997: 413)

Diz üstü oturtarak: (< *T. diz*; *bk. diz çakşırı* + *T. üstü* < *üst* < = ? *ET.* Nişanyan, 2009: 650; < *üs*+*t*; Gülensoy II, 2007: 997; < = ? *ET. üze*; Nişanyan, 2009: 650 + *T. oturarak* < *otur-*; *bk. buğuya otur-*) Dizler yere gelecek şekilde oturularak yapılan geleneksel doğum (Öger, 2003: 289)

Dizi bağlı giysisi: (< *T. dizi* < *diz*; *bk. diz çakşırı* + *T. bağlı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-* + *T. giysisi* < *giy-* < *kėd-*; Nişanyan, 2009: 210; Gülensoy I, 2007: 372; Clauson, 1972: 700; Tietze II, 1969: 141) 6-10 yaşlarındaki kız çocuğun bir giysisi. Giysinin en önemli özelliği üzerindeki motiflerin çocuklar için tasarlanmış olması (Koç, 2000: 128)

Dodi / dodik / dodo / dodu / doduḫ : (< *Erm. t'at'ik*; Dankoff, 1995: 44; < *Erm. t'at'ig* ya da *Gür. toti*; Tietze I, 2002: 569) 1. Çocuk eli (Örnek, 1979: 155) (DS II: 1534) 2. Çocuk ayağı (DS II: 1534) (San, 1990: 467) 3. Bebek, ayağa kalkmak (Buran ve İlhan, 2008: 57) 4. Elde yapılan bez bebek (Özhan, 2005: 81) 5. Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için oynanan oyun (Araz, 1995: 147)

Dodo yürü-: (< *Erm. dodo*; *bk. dodi* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Yeni yürümeye başlamak (Buran ve İlhan, 2008: 58)

Dododa dur-: (< *Erm. dodo*; *bk. dodi* + *T. -da* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (Buran ve İlhan, 2008: 57)

Doġ- / dov- / toġ- / tov- / tuġ / tuv-: (< *T. doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğmak, dünyaya gelmek (Toparlı, 2007: 63) (Toparlı, 2007: 281) (Toparlı, 2007: 286) (Caferoğlu, 2011: 252) (İleri, 2008: 359) (DLT I: 429)

Doġur- / dour- / ṭoġur- / tovur- / tuġur- / tuvur-: (< *T. doğur-* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğurmak, çocuk dünyaya getirmek (Toparlı, 2007: 63) (Toparlı, 2007: 281) (Toparlı, 2007: 286) (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 20) (DLT II: 80) (İleri, 2008: 430)

Doġurmaz / togurmaz: (< *T. doğurmaz* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Kısır kadın (Tulum, 2011: 605) (Kaya, 2008: 1004)

Doğ: (< *T. doğ*; *bk. bir anadan doğma*) Anne baba bir ya da yalnız baba bir olan kardeşler (DS II: 1535)

Doğu: (< *T. doğu* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Çocuk doğduğu zaman götürülen hediye (DS II: 1539)

Doğacı: (< *T. doğucu* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Yeni doğan yapan bir kadına gözaydına gidenlere verilen ad (DS II: 1536)

Doğadur-: (< *T. doğadur-* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Doğmak üzere olmak (Kanar, 2011: 225)

Doğan / duğan / tu(w)ġan: (< *T. doğan* < *doğ-*; *bk. bk. bir anadan doğma*) 1. Genç kız (Kalkan, 1998: 410) 2. Çocuk (Li, 1999: 51)

Doğana girme: (< *dağara*; *bk. dağar* + *T. girme* < *gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Çocuğu olmayan kadın, çeşitli otların kaynatıldığı kazana girip üstünü iyice örtme, bu kazanda sıcak su veya çay içme (Örnek, 1979: 32)

Doğda: (< *T. doğda* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) 1. Lohusa ziyareti (Gülseren, 2000: 381) 2. Çocuk doğduğunda yapılan eğlence (DS II: 1536)

Doğdaç / doğdaş / togdaç: (< *T. doğdaç* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) 1. Yeni doğmuş bebek (Güneş ve Baybağ, 2006: 42) (DS VI: 4488) 2. Aynı zamanda doğanların her biri (Kanar, 2011: 225) 3. Anne karnındaki yavru (Kanar, 2011: 665)

Doğdu: (< *T. doğdu* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Bütün yakınların katılımıyla yapılan törenin ardından, akrabalara verilen ziyafetin geleneksel ismi (Yüksel, 2007: 126)

Doğdu görmeye gitme: (< *T. doğdu* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. görmeye* < *gör-*; *bk. ana hâli görme* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk görmeye gitme (Örnek, 1979: 178)

Doğduluğa gitme / doğguluğa gitme: (< *T. doğduluğa* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Doğumun hemen ardından lohusaya ve bebeğe akraba ve yakınlar tarafından yapılan ziyaret (Yaşar, 2008: 144) (Örnek, 1979: 179)

Doğduluk / doğduluḫ: (< *T. doğduluk* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) 1. Lohusaya doğumun ardından aile bireyleri, yakın akrabalar, komşu ve tanıdıklar tarafından gerçekleştirilen ziyaret (Yaşar, 2008: 76) 2. Çocuk doğduğu zaman götürülen hediye (DS II: 1539)

Doğduya gitme: (< *T. doğduya* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Yeni doğum yapan kadına gözaydına gitme (DS II: 1536)

Doğguç: (< *T. doğguç* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Çocuğu doğanlara hediye götürerek yapılan ziyaret (DS II: 1536)

Doğguça gitme: (< *T. doğguça* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 178)

Doğlak: (< ? *T. doğlak*) Küçük çocuklara giydirilen pazen entari (DS II: 1537)

Doğmamış oğlana don biç-: (< *T. doğmamış* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. oğlana* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. don* < *ET. ton*; Clauson, 1972: 512-513; Tietze I, 2002: 579; < **tōn*; Gülensoy I, 2007: 298; Nişanyan, 2009: 143; < *Sak. thauna*; Paçacıoğlu, 2006: 570 + *T. biç-*; *bk. arpambiç*) Çocuk doğmadan ihtiyaçları için hazırlık yapmak (Aksoy, 1976: 608)

Doğramazığva: (< *T. doğrama* < *doğra-* + *Rus. zipka*) Abacı esnafı tarafından dikilen, gençler tarafından giyilen genellikle beli bol, lacivert renkli çuha kumaştan yapılan giysi (Sezen, 1993: 220)

Doğugaç: (< *T. doğgaç* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) İlk doğan çocuk, süt emen çocuk (DS II: 1539)

Doğuluk / doğulug: (< *T. doğuluk* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Çocuk doğduğu zaman götürülen hediye (DS II: 1539)

Doğum / dōm / doum / toġum / tuġum: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğma işi (Demir, 2001: 342) (TS, 2011: 692) (İleri, 2008: 327) (Caferoğlu, 2011: 243) (Caferoğlu, 2011: 252)

Doğum getirecek: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. getirecek* < *getir-* < *kel-tür-*; Gülensoy I, 2007: 367; Nişanyan, 2009: 208; Tietze II, 2009: 139) Gebe kadın (Akduman, 2006: 45)

Doğum görme: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 179)

Doğum görümü: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. görümü* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Lohusaya doğumun ardından, yakın akraba ve tanıdıkları tarafından yapılan kutlama ziyareti (Yaşar, 2008: 76)

Doğum kontrolü: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *Fr. contrôle* + *T. -ü*) Doğurmayı sınırlandırma, doğumu kısıtlama siyasası ve bu siyasayı uygulama yolları (Aksoy, 1976: 608)

Doğum müjdesi: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *Far. mujde* + *T. -si*) Doğum haberinin verilmesi (Cemiloğlu, 1999: 155)

Doğum odası: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bk. bir anadan doğma* + *T. odası* < *oda* < *ET. ōtaġ*; Gülensoy II, 2007: 611; Nişanyan, 2009: 455) İçinde doğum yapılan hastane odası (TS, 2011: 693)

Doğum sonu depresyon: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. sonu* < *son*; *bk. çocuğun sonu* + *Fr. dépression*) Doğum yapan annelerin yaklaşık % 10'unda görülen, genellikle doğumdan sonraki 2-8 hafta içinde başlayıp en az iki hafta, en çok bir yıl kadar süren depresyon (Beyazova ve Şahin, 2011: 7)

Doğum tebriği: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *Ar. tebrīk* + *T. -i*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 179)

Doğum toyu: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. toyu* < *toy* < = ? *ET. tod*; Nişanyan, 2009: 632; < **to-đ*; Gülensoy II, 2007: 921) Çocuğun doğumu nedeniyle yapılan ziyafet, eğlence (Cemiloğlu, 1999: 155)

Doğum yap-: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Doğurmak (TS, 2011: 692)

Doğumcalıḫ / doguncalıḫ: (< *T. doğumcalık* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğumu yaptıran köy ebelerine verilen hediye (DS II: 1535)

Doğumevi: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. evi* < *ev*; *bk. aşevleri*) Doğum yapılan yer (Onur, 2005: 199)

Doğumhane: (< *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *Far. ḫāne*) Doğum yapılan yer (TS, 2011: 693)

Doğumsal: (< *T. doğumsal* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğumdan, soydan gelen (TS, 2011: 693)

Doğurgaç / doğurgacı / doğurgeç: (< *T. doğurgaç* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 82) (DS II: 1539)

Doğurgan / toğurkan: (< *T. doğurgan* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Çok doğuran kadın (TS, 2011: 693) (TRS V: 3813)

Doğurganlık: (< *T. doğurganlık* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Çok doğurma durumu, doğurgan olma durumu (TS, 2011: 693)

Doğurma / dovurma / dōrma: (< *T. doğurma* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğurmak işi (DS II: 1568) (Akça, 2012: 282) (TS, 2011: 693)

Doğurt- / doġurud- / dōrt- / toġurt-: (< *T. doğurt-* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Bir kadının doğurmasına yardım etmek, ebelik veya hekimlik etmek (Yavuzarslan, 2010: 262) (Toparlı, 2007: 63) (Toparlı, 2007: 279) (Akça, 2012: 297)

Doğurucu: (< *T. doğurucu* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Gebe insan (DS II: 1539)

Doğuştan: (< *T. doğuştan* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Kişinin doğduğu andan beri var olan, doğuşla birlikte gelen özellikleri (TS, 2011: 693)

Doğuya gitme: (< *T. doğuya* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Yeni doğum yapan kadına gözaydına gitme (DS II: 1536)

Doḳ eviñ aciti: [< *T. tok* < *tō-k*; Gülensoy II, 2007: 903; Nişanyan, 2009: 628 + *T. evin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. aç* < *āç*; Nişanyan, 2009: 4; Gülensoy I, 2007: 47; < *ET. āc*; Clauson, 1972: 17; Tietze I, 2002: 20 + *T. iti* < *it*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Misafirlikte, evde aç kalmış gibi önüne konulan her şeye saldıran çocuk (Bayraktar, 2000: 356)

Doktorculuk: (< *Fr. docteur* + *T. -culuk*) Çocukların hasta ve doktor rolüne girerek oynadıkları bir oyun (TS, 2011: 694)

Dokurcun / dohurcum / dokurcum / tıkırcın / tokurcum / tokurcun: (< *T. *dokur* [< **tokuz*] +*cun*; Gülensoy I, 2007: 294; < *tokur+cun*; Paçacıoğlu, 2006: 567) Dokuztaş oyunu (DS II: 1541) (DS V: 3953) (DS VI: 4760)

Dokuz aylık: (< *T. dokuz* < *tok*[*k*]*uz*; Gülensoy II, 2007: 294; Nişanyan, 2009: 141; Clauson, 1972: 474; Tietze I, 2002: 573 + *T. aylık* < *ay*; *bk. altı ay çöreği*) Bir çeşit top oyunu (Özdemir II, 2006: 126)

Dokuz babalı: (< *T. dokuz*; *bk. dokuz aylık* + *çoc. dil. baba* + *T. -lı*) Piç (Yavuzarslan, 2010: 91)

Dokuz değnek: (< *T. dokuz*; *bk. dokuz aylık* + *T. değnek* < *değ-*; *bk. değnek*) Üst üste atılan değnekleri oynatmadan toplama şeklinde oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 82)

Dokuz kiremit: (< *T. dokuz*; *bk. dokuz aylık* + *Rum. kiremit*) Topun yanı sıra dokuz parça yassı kiremit veya taş ile oynanan bir oyun (Erbay, 2007: 147)

Dokuz komşu kapısı çal-: (< *T. dokuz* ; *bk. dokuz aylık* + *T. komşu* < *konşı* < *kon-uş-u*; Gülensoy I, 2007: 536; < *kon-ış-ı*; Nişanyan, 2009: 336 + *T. kapısı* < *kapı*; *bk. açık kapı* + *T. çal-*; Tietze I, 2002: 400; Nişanyan, 2009: 102; < *ET. çal-* [< **çā* 'yans.'+*l-*] Gülensoy I, 2007: 213) Hıdrellez günü, kimliklerini belli etmeden kıbleye bakan dokuz komşu kapısını çalmak, sonra ata biner gibi sopalara binip yol ayrımında Hızır'ı beklemek (Sezgin, 1993: 163)

Dokuztaş: (< *T. dokuz*; *bk. dokuz aylık* + *T. taş*; *bk. agat taş*ı) Taşlarla oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 82)

Dolama / döleme: (< *T. dolama*; *dola-*; Tietze I, 2002: 574; < *tol-ġa-ma*; Gülensoy I, 2007: 295; < *tolga-*; Nişanyan, 2009: 141) 1. Bayramlarda kurulan çocuk salıncağı (DS II: 1543) 2. Genç kızın koluna taktığı kıyafet (Esen, 1986: 272) 3. Topaç (DS II: 1578)

Dolama beşik: (< *T. dolama* < *dola-*; *bk. dolama* + *T. beşik*; *bk. beşik*) Sırmalı beşik (Kanar, 2011: 226)

Dolama bezi: (< *T. dolama* < *dola-*; *bk. dolama* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Bebeğe sarılan bir bez türü (Boz, 2002: 302)

Dolamaç: (< *T. dolamaç* < *dola-*; *bk. dolama*) Saklambaç oyunu (DS II: 1543)

Dolap hapsi: (< *Ar. dūlāb* + *Ar. ḥabs* + *T. -i*) Askerî okullarda öğrenciye uygulanan bir ceza türü (Onur, 2005:392)

Dolapta pekmez: (< *Ar. dūlāb* + *T. -ta* + *T. bek+mes*; Gülensoy II, 2007: 692; < *bekmes*; Nişanyan, 2009: 484) Tekerlemeli bir çocuk oyunu (Özhan, 2005: 82)

Dolar: (< *T. dolar* < *dol-* < *ET. tol-*; Clauson, 1972: 491; Tietze I, 2002: 573; < *tō-*; Gülensoy I, 2007: 294; Nişanyan, 2009: 141) Lohusa kadına, enerji toplasın diye yedirilen tatlı (Paşa, 2006: 43)

Dolaz: (< ?) Lohusa yemeği (Yaşar, 2008: 144)

Dolcan: (< *Far. dil+cān*) Genç kız (DS II: 1546)

Dolu: (< *T. dolu* < *tolu* < *tol-ug*; Nişanyan, 2009: 142; < *tōl-u*; Gülensoy I, 2007: 297; Clauson, 1972: 491-492; Tietze I, 2002: 576) Gebe kadın (Örnek, 1979: 82)

Dolu girip boş çık-: (< *T. dolu*; *bk. dolu* + *T. girip* < *gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-* + *T. boş*; *bk. başıboş çocuklar* + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Gebe kadın, türbeye girerek çocuğunu kaybetmek (Erbay, 2007: 103)

Doluluk / dolluk: (< *T. doluluk* < *dolu* < *tolu* < *tol-ug*; Nişanyan, 2009: 142; < *tōl-u*; Gülensoy I, 2007: 297; Clauson, 1972: 491-492; Tietze I, 2002: 576) Bebeğin vücudunda çıkıp kaybolan sivilceler (DS II: 1546) (DS II: 1548)

Dom dur-: (< ? *T. dim*; *bk. dim* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak, tay durmak (DS II: 1499)

Doma: (< *Yun. ḏóma*; Tietze I, 2002: 577) Topaç (DS II: 1548)

Domaç: (< *T. dom* 'yuvarlak, çıkıntı' + *T. aç*; *bk. açık*; Gülensoy I, 2007: 297; Tietze I, 2002: 577) Aşık kemiği ile oynanan bir oyun (DS II: 1548)

Doman: (< ?) Çocuk (Örnek, 1979: 130)

Domes: (< *Fr. arg. domes*) Gebe kadın (Bingölçe, 2001: 58)

Domuz: (< *T. toñuz*; Nişanyan, 2009: 142; Gülensoy I, 2007: 298; Clauson, 1972: 427; Tietze I, 2002: 580) Çocukların oynadığı bir oyun (DS II: 1555)

Domuzbaşı: (< *T. domuz*; *bk. domuz* + *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Genellikle çocukların başında çıkan, saçları döken bir hastalık (Kurum, 2008: 18)

Domuzcuk: (< *T. domuzcuk*; *bk. domuz*) Çocukların oynadığı bir oyun (DS II: 1555)

Domuzkulağı: (< *T. domuz*; *bk. domuz* + *T. kulağı* < *kulak* < *kulkak*; Clauson, 1972: 621; Nişanyan, 2009: 352; < *kul-ġak* ~ *ḳaḳ*; Gülensoy I, 2007: 565) Çocukların ceketlerine asılan bir süs eşyası (DS II: 1556)

Don: (< *don*; *bk. doğmamış oğlana don biç-*) Bebek kıyafeti (Yaşar, 2008: 66)

Don entari: (< *don*; *bk. doğmamış oğlana don biç-* + *Ar. ʿanterī*) Kız çocuğun günlük yaşamında kullandığı bir kıyafet (Koç, 2000: 128)

Donama: (< *T. donama*; *bk. beşik donatma*) Kabakulak hastalığı (DS II: 1558)

Donanma: (< *T. donanma*; *bk. beşik donatma*) 1. Bütün vücudu kaplayan, kırmızı benekler şeklinde beliren ve sonra sulu yara hâline gelen hastalık 2. Çiçek hastalığı (DS II: 1558)

Donatma: (< *T. donatma*; *bk. beşik donatma*) Bütün vücudu kaplayan, kırmızı benekler şeklinde beliren ve sonra sulu yara hâline gelen hastalık (DS II: 1558)

Dondurma bebek: (< *T. dondurma* < *don-* [**toñ-*] Clauson, 1972: 579; Gülensoy I, 2007: 299; < *dondur-*; Nişanyan, 2009: 143; Tietze I, 2002: 581 + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) Plastik ya da benzeri malzemeden yapılmış oyuncak, küçük bebek (Elhan, 2004: 98)

Donuz oyunu: (< *T. domuz*; *bk. domuz* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Ağaçtan yapılan küçük top büyüklüğündeki araç ile oynanan bir çocuk oyunu (DS II: 1562)

Dorani: (< ?) Terbiyesiz, yaramaz çocuk (DS II: 1564)

Dostak: (< ?) Değnek ve topaçla oynanan bir çocuk oyunu (DS II: 1567)

Dotdur-: (< *T. doğurttur-* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğum yaptırmak (Akça, 2012: 297)

Douglas bıyık: (< *öz. is. Douglas* + *T. bıyık*; *bk. bıyığın terlemesi*) Gençler arasında bir dönem yaygın olan bıyık şekli (Koçu, 1969: 38)

Dozillik: (< *T. dozilik* < *doz* 'yans.' + *T. -ilik*) Topaç (DS II: 1568)

Dozirik: (< *T. dozirik* < *doz* 'yans.' + *T. -irik*) İki ceviz, iki fındık ya da iki yuvarlak madenî şeyi delip iplik geçirerek yapılan bir çeşit oyuncak (DS II: 1569)

Dök-: (< *T. dök-*; *bk. baş kesip kan dökme*) Çok sayıda öğrenciyi sınavda ya da bir üst sınıfa geçirmede başarısız saymak (TS, 2011: 710)

Döl: (< *T. döl*; *aralık dölü*) 1. Rahim içindeki yavru, cenin (Yavuzarslan, 2010: 270) 2. Delikanlı (DS VI: 4489) 3. Piç (DS II: 1575) 4. Çocuk (DS VI: 4489) (DS V: 3981) 5. Erkek çocuk (Özturan, 2009: 42) 6. Soyun devamını sağlayan çocuk (DS II: 1575)

Döl döş: (< *T. döl*; *aralık dölü* + *T. döş* < *töş*; Clauson, 1972: 559; Tietze I, 2002: 589; Gülensoy I, 2007: 304; Nişanyan, 2009: 144) Çoluk çocuk (DS II: 1576)

Döl döş sahibi ol-: (< *T. döl*; *aralık dölü* + *T. döş*; *bk. döl döş* + *Ar. ṣāḥib* + *T. -i* + *T. ol-* *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuk ve torunları bulunmak (TS, 2011: 711)

Döl eşi: (< *T. döl*; *aralık dölü* + *T. eşi* < *eş*; *bk. aydın eşi*) Çocuktan gelen plasenta, eş (Bülbül, 2006: 19)

Döl vermez hale gel-: (< *T. döl*; *aralık dölü* + *T. vermez* < *ver-*; *bk. ağız ver-* + *Ar. ḥāl* + *T. -e* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Çocuk doğuramaz duruma gelmek (Yurtbaşı, DYS: 442)

Döl zayi ol-: (< *T. döl*; *aralık dölü* + *Ar. żāyiʿ* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuğu düşürmek (Akduman, 2006: 45)

Dölden kal-: (< *T. dölden* < *döl*; *aralık dölü* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Doğurmaz olmak (TRS II: 1230)

Dölden kesil-: (< *T. dölden* < *döl*; *aralık dölü* + *T. kesil-* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuk yapma yeteneğini yitirmek (Yurtbaşı, DYS: 442)

Dölen-: (< *T. dölen-* < *ET. *tölen-*; Tietze I, 2002: 586; < *töl*; Gülensoy I, 2007: 302) Yatışmak, yolda rahat ve uslu durmaya alışmak (DS II: 1578)

Dölet: (< *T. döl+et*; Çağbayır II, 2003: 1286) Yeni doğum yapan bir kadının dağıttığı leblebi, üzüm gibi çerezler (DS II: 1579)

Dölle-: (< *T. dölle-* < *döl*; *aralık dölü*) Çocuk doğurmak (DS II: 1579)

Dölleme: (< *T. dölleme* < *döl*; *aralık dölü*) 1. Yaramaz çocuk 2. Soyun devamını sağlayan çocuk 3. Piç (DS II: 1579)

Dölsüz: (< *T. dölsüz* < *döl*; *aralık dölü*) 1. Çocuğu olmayan kadın (Yüksel, 2007: 49) 2. Çocuğu olmayan erkek (Öger, 2003: 286)

Döltutmaz: (< *T. döl*; *aralık dölü* + *T. tutmaz* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Çocuğu olmayan kadın (Yüksel, 2007: 49)

Dölü ocağı onmayasıca: (< *T. dölü* < *döl*; *aralık dölü* + *ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *T. onmayasıca* < *on-*; Gülensoy II, 2007: 625) Kişinin çocuğunun olmaması üzerine bir ilenç (Bulut, 2012: 1134)

Dölüt: (< *T. döl+üt*; Nişanyan, 2009: 143; < *töl+üt*; Gülensoy I, 2007: 302) Embriyonun bütün organları belirdikten sonra aldığı ad, cenin (Hazar, 2007: 260)

Dön-: (< *T. dön-*; *ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Sınıfta kalmak (TS, 2011: 714)

Döndermec: (< *T. döndermeç* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Aşıkla oynanan bir oyun (DS II: 1581)

Döndön: (< *T. dön+dön*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Topaç (DS II: 1582)

Döndürek / döndelek / döndirek / döndürük / tendürük / tentürük: (< *T. döndürek* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Topaç (DS II: 1581-1582) (DS V: 3883)

Döndürgeç: (< *T. döndürgeç* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) 1. Topaç (DS II: 1582) 2. Çıkrancak, bir çeşit tahterevalli (Onur, 2005: 480)

Dönecek: (< *T. dönecek* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251)

Dönek: (< *T. dönek* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) 1. Sınıfta kalan öğrenci 2. Topaç (DS II: 1583)

Dönen kuş: (< *T. dönen* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *T. kuş*; *bk. cennet kuşu*) Kozalağa renkli tüyler takarak yapılan ve havaya atılınca dönerek uçan oyuncak (Özhan, 2005: 84)

Döner: (< *T. döner* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Topaç (DS II: 1583)

Döner taşı, öter kuşu olma-: (< *T. döner* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı* + *T. öter* < *öt-* < *ōt-*; Nişanyan, 2009: 469; Gülensoy II, 2007: 676 + *T. kuşu* < *kuş*; *bk. cennet kuşu* + *T. olma-* < *ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Malı mülkü, çoluk çocuğu bulunmamak (Aksoy, 1976: 611)

Dönme dolap: (< *T. dönme* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *Ar. dūlāb*) Çocuk oyuncağı (And, 1997: 405)

Dörek: (< *T. dörek* < *dör-* < *tör-*; Paçacıoğlu, 2006: 577) Yaramaz çocuk (DS II: 1587)

Dörelek: (< *T. dörelek* < *dör-*; *bk. dörek*) Yaramaz çocuk (DS II: 1587)

Dörgüç: (< *T. dörgüç* < *dör-*; *bk. dörek*) Yaramaz çocuk (DS II: 1587)

Dörmele- / dörnele-: (< *T. dörmele-* < *dör-*; *bk. dörek*) Emeklemek (DS II: 1587)

Dört ḳaş: (< *T. dört* < *tört*; Gülensoy I, 2007: 304; Nişanyan, 2009: 144; Clauson, 1072: 534; Tietze I, 2002: 588 + *T. kaş*; *bk. civan kaşı*) Bıyığı yeni terlemekte olan, dört kaşlı gibi görünen genç (Yavuzarslan, 2010: 271)

Dört kaşlı: (< *T. dört*; *bk. dört kaş* + *T. kaşlı* < *kaş*; *bk. civan kaşı*) Bıyıkları yeni terleyen delikanlı (TRS II: 1241)

Dörün-: (< *T. dörün-* < *dör-*; *bk. dörelek*) Ayağa kalkarak yürümek için çabalamak (DS II: 1588)

Döşek kalkma: (< *T. töş+ek*; Gülensoy I, 2007: 304; < *töşe-k*; Nişanyan, 2009: 144; Tietze I, 2002: 589 + *T. kalkma* < *kalk-* < *kalı-k-*; Gülensoy I, 2007: 455; Nişanyan, 2009: 292) Bebeğin kırkı çıkınca yapılan lohusa dermeği (Cora, 2007: 294)

Döşlük: (< *T. döşlük* < *döş*; *bk. döl döş*) Çocuğun göğüslüğü, önlüğü (DS II: 1591)

Dövme pilavı: (< *T. dövme* < *döv-*; *bk. çamur döğüşü* + *Far. pelāv* ~ *pilāv* + *T. -ı*) Zayıf olan çocuklara kilo aldırmak için yapılan yemek (Savur, 2010: 31)

Dövülmüş çocuk sendromu: (< *T. dövülmüş* < *döv-*; *bk. çamur döğüşü* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Fr. syndrome* + *T. -u*) Çocuğun fizikî istismarı (Beyazova ve Şahin, 2011: 7)

Dudu: (< *çoc. dil.*) 1. Su (DS II: 1595) (< *Erm. tutu*; Dankoff, 1995: 191 ya da *Far. tūtī*) 2. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148) 3. Abla 4. Küçük kardeş (DS II: 1595)

Duduş / tutuş: (< *duduş* < *dudu*; *bk. dudu2*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148) (Örnek, 1979: 151)

Duh: (< *Far. duḫ*) Kız (Devellioğlu, 2008: 191)

Duht: (< *Far. duḫt*) Kız (Devellioğlu, 2008: 191)

Duhtender: (< *Far. duḫt-ender*) Üvey kız (Cora, 2007: 253)

Duḫter: (< *Far. duḫter*) Kız çocuğu (Ata, 2004: 460)

Duhtere: (< *Far. duḫtere*) Kızlık, bekârlık (Devellioğlu, 2008: 191)

Dul avrat çocuğu: (< *T. arg. dul* < *ET. tul*; Nişanyan, 2009: 146; Gülensoy I, 2007: 306; Tietze I, 2002: 593 + *Ar.ʿavret* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Babasız büyüdüğü için terbiyesiz ve görgüsüz olan çocuk (DS II: 1596)

Dul avrat oğlu: (< *T. arg. dul*; *bk. dul avrat çocuğu* + *Ar.ʿavret* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Babasız büyüdüğü için terbiyesiz ve görgüsüz olan çocuk (DS II: 1596)

Dul karı beslediği: (< *T. arg. dul*; *bk. dul avrat çocuğu* + *T. karı*; *bk. alkarısı* + *T. beslediği* < *besle-*; *bk. beslegen*) Babasız büyüdüğü için terbiyesiz ve görgüsüz olan çocuk (DS II: 1596)

Dul karı çocuğu / dul garı çocuğu (< *T. arg. dul*; *bk. dul avrat çocuğu* + *T. karı*; *bk. alkarısı* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. adaklı çoccuk*) 1. Babasız büyüdüğü için terbiyesiz ve görgüsüz olan çocuk (DS II: 1596) 2. Piç (DS II: 1598)

Dul karı enciği: (< *T. arg. dul*; *bk. dul avrat çocuğu* + *T. karı*; *bk. alkarısı* + *T. enciği* < *enik*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Çenesi düşük kız (Koç, 2002: 109)

Dul karı sıçırtması: (< *T. arg. dul*; *bk. dul avrat çocuğu* + *T. karı*; *bk. alkarısı* + *T. sıçırtması* < *sıç-*; Nişanyan, 2009: 553; < **sı-ç-*; Gülensoy II, 2007: 762) Çok bilmiş ve yerli yersiz konuşan çocuk (Bingölçe, 2001: 59)

Dul karı yavrisi: (< *T. arg. dul*; *bk. dul avrat çocuğu* + *T. karı*; *bk. alkarısı* + *T. yavrusu* < *yavru*; *bk. agucuk yavru*) Babasız büyüdüğü için terbiyesiz ve görgüsüz olan çocuk (DS II: 1596)

Dulaz: (< ?) Yetim (DS II: 1596)

Dulcuk: (< *T. dulcuk* < *dul*; *bk. dul avrat çocuğu*) 1. Yaşına göre bilgi ve duygusu fazla olan kız çocuğu 2. Davranışları serbest olan kız (DS II: 1596)

Duluğu sirkeli: (< *T. duluğu* < *duluk* < *tuluk*; Clauson, 1972: 495; < *OT. tuluñ* < *tū-l+uk*; Gülensoy II, 2007: 930 + *Far. sirke* + *T. -li*) Öksüz, bakımsız kız (DS II: 1598)

Dulukkaba: (< *T. duluk*; *bk. duluğu sirkeli* + *T. kaba*; Clauson, 1972: 580; < **kāpa*; Gülensoy I, 2007: 446; Nişanyan, 2009: 285) Kabakulak hastalığı (DS II: 1599)

Dulukla-: (< *T. dulukla-* < *duluk*; *bk. duluğu sirkeli*) Çocuğu mıncıklayarak sevmek (DS II: 1599)

Dulunkaba: (< *T. dulun* < *ET. tuluñ*; Gülensoy I, 2007: 306; Clauson, 1972: 501; Tietze I, 2002: 593 + *T. kabası* < *kaba*; *bk. dulukkabası*) Kabakulak hastalığı (DS II: 1599)

Dulunkabası: (< *T. dulun*; *bk. dulunkaba* + *T. kabası* < *kaba*; *bk. dulukkabası*) Kabakulak hastalığı (DS II: 1599)

Dumağı / duma / dumagı / dumağ / dumu: (< *T. dumağı* < *OT. tumagu* < *tum+agu*; Gülensoy I, 2007: 307) Boğmaca öksürüğü (DS II: 1601)

Dumanı üstünde: (< *T. dumanı* < *duman* < *tuman*; Nişanyan, 2009: 146; < *tu-man*; Gülensoy I, 2007: 307 + *T. üstünde* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak*) Genç (TS, 2011: 723)

Duncuk-: (< *ET. tonçuḳ-*; Clauson, 1972: 517; Tietze I, 2002: 594) Henüz büluğa eren genç kız, kıvraklaşmak (DS II: 1603)

Dur (< *T. dur*; *bk. çöğedur-*) Havaya atılan topu yere düşmeden tutma esasına dayalı bir oyun (Çimşir, 2008: 43)

Dur-: (< *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Uslu olmak (İleri, 2008: 361)

Dur çuş bilme-: (< *T. dur*; *bk. çöğedur-* + *T. çüş*; *bk. çengülçüş* + *T. bilme-* < *bil-*; *adli bildirim*) Söz dinlememek (DS II: 1605)

Durdu: (< *T. durdu* < *dur-*; *bk. çöğedur-*) Çocuklara yürümeyi öğretmek amaçlı yapılan araç (Özhan, 2005: 85)

Durıcak yap-: (< *T. duracak* < *dur-*; *bk. çöğedur-* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Ayakta durmak (Yavuzarslan, 2010: 275)

Durmaç bağı: (< *T. durmaç* < *dur-*; *bk. çöğedur-* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Çocuğu sırta bağlamaya yarayan ip (DS II: 1606)

Durmaçla-: (< *T. durmaçla-* < *dur-*; *bk. çöğedur-*) Çocuğu sırtta taşımak (DS II: 1606)

Durmaçlan-: (< *T. durmaçlan-* < *dur-*; *bk. çöğedur-*) Durmaç bağıyla sırta bağlanmak (DS II: 1606)

Durubılla: (< *T. duru* < **toruġ*; Gülensoy I, 2007: 308; < *turug*; Tietze I, 2002: 597; < *tur-ug*; Nişanyan, 2009: 146 + *T. abla*; *bk. abbacık*) Güzel kız (DS II: 1607)

Durucuk: (< *T. durucuk* < *dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuğun ayakta durması, tay durması (DS II: 1607)

Durucuk dur-: (< *T. durucuk* < *dur-*; *bk. çöğedur-* + *T. dur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak, tay durmak (DS II: 1607)

Durucuk yap-: (< *T. durucuk* < *dur-*; *bk. çöğedur-* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak, tay durmak (DS II: 1607)

Durumsal pedofili: (< *T. durumsal* < *dur-*; *bk. çöğedur-* + *İng. pedophilia*) Bazı yetişkinlerin çocuklara karşı hiçbir cinsel çekicilik hissetmeden pedofili davranışını göstermesi (Beyazova ve Şahin, 2011: 7)

Duşak kesme / dussaḫ kesme: (< *T. duşak*; *dussaḫ kes-* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yeni yürümeye başlayan çocukların düşmesine engel olmak için ayakları arasına bağlanan kurdeleyi kesme (DS II: 1609)

Dūşīze: (< *Far. dūşīze*) Kızoğlan kız (Ata, 2004: 813)

Dūşīzegī: (< *Far. dūşīzegī*) Kızlık, kız olma hâli (Tulum, 2011: 1133)

Dutuk: (< *T. tutuk* < *tut-*; Gülensoy II, 2007: 938; < *tutuġ*; Tietze I, 2002: 601) Ameliyatsız açılamayan kızlık zarı (DS II: 1613)

Duvak: (< *T. duvak*; *bk. çocuk duvağı*) 1. Çocuğun yüzünün örtüldüğü tülbent (Sezen, 1993: 61) 2. Yeni doğan bazı bebeklerin doğduğu zaman başlarını çevreleyen zar (TS, 2011: 727)

Duvar kapmaç: (< *Far. dīvār* + *T. kapmaç* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Köşe kapmaca oyunu (Özhan, 2005: 86)

Duvar topu: (< *Far. dīvār* + *T. topu* < *top*; *bk. aktopaç*) Topu duvara vurarak oynanan bir oyun (Özhan, 2005: 86)

Duygusal ihmal: (< *T. duygusal* < *duy-* < *tuy-*; Nişanyan, 2009: 146; Gülensoy I, 2007: 309; Tietze I, 2002: 601 + *Ar. ihmāl*) Çocuğa sevgi ve ilgi gösterilmemesi, çocuğun yeteneklerinin desteklenmemesi, denetimden yoksun bırakılması, okula gönderilmemesi, isteklerine kayıtsız kalınması, dışlanması, yok sayılması gibi eylemler (Beyazova ve Şahin, 2011: 7-8)

Duygusal istismar: (< *T. duygusal* < *duy-*; *bk. duygusal ihmal* + *Ar. istiṣmār*) Çocuğun duygusal açıdan yıpratılması, kullanılması (Garip, 2007: 27)

Dübbel: (< *T. dübbel* < *düb* 'yans.' + *T. -el*) Düşe kalka sendeleyerek yürüme (DS II: 1392)

Dübez dübez yürü-: (< *T. dübez+dübez* < *düb* 'yans.'+ *T. -ez* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Çocuk, ayakları dolanarak yürümek (DS II: 1616)

Dübüş / dübeş: (< *T. dübüş* < *düb* 'yans.' + *T. -üş*) Küçük çocuğun midesi, karnı (DS II: 1616) (Örnek, 1979: 156)

Düdü: (< *çoc. dil.*) 1. Sopa (Çelebioğlu, 1982: 100) 2. Otomobil (Özhan, 2005: 227)

Düdük / düdeyh: (< *T. düdük*; *bk. damaklı düdük*) 1. Genellikle ilkbahar aylarında taze söğütlerin ince dallarından kesilip yapılan bir oyuncak (Yaşar, 2008: 353) 2. Kamıştan yapılan düdük (DS II: 1617)

Dügün: (< *T. düğün*; *bk. beşik düğünü*) Bir kimsenin evlendiği, bir çocuğu olduğu veya sünnet olduğu gün yapılan şenlik (Akkuş, 1995: 401)

Düğenci: (< *T. tög-en+ci*; Gülensoy I, 2007: 301; < *Yun. dukáni*; Nişanyan, 2009: 149; Tietze I, 2002: 603) Yalnız harman zamanı döven sürmek için tutulan çocuk (DS II: 1620)

Düllice / düllüce: (< *T. dillice* < *til+li+ce*; Gülensoy I, 2007: 311) Oyuncak düdük ve kaval (DS II: 1628)

Düllü düdük: (< *T. dilli* < *dil*; *bk. düllice* + *T. düdük*; *bk. damaklı düdük*) Söğütten yapılan düdük (DS II: 1628)

Düllük / düllek: (< *T. dillik* < *dil*; *bk. düllice*) 1. Oyuncak düdük ve kaval 2. Çelik çomak oyunu (DS II: 1628) (DS VI: 4491)

Düm: (< *çoc. dil.*) Su (DS II: 1628)

Dümbelek:(< *T. *tüm* 'yans.' + *Far. be+(le)+k*; Gülensoy I, 2007: 311; < *Far. tabl* + *T. -ak*; Tietze I, 2002: 505; Nişanyan, 2009: 148) 1. Ahlaksız genç (Devellioğlu, 1945: 80) 2. Şişmiş çocuk karnı (DS II: 1628)

Dümen neferi: (< *İt. timon* + *Ar. nefer* + *T. -i*) Mektepte sınıfın en gerisinde oturan öğrenci (Yavuzarslan, 2010: 911)

Dümenci: (< *İt. arg. timon* + *T. -ci*) Ders bakımından hep geride kalan, başarısız öğrenci (Aktunç, 1998: 97)

Düngülüş: (< *T. düngülüş* < *düng* 'yans.'+ *T. -ülüş*) Çelik çomak oyunu (DS II: 1631)

Dünkü çocuk: (< *T. dünkü* < *dün* < *ET. tün*; Gülensoy I, 2007: Nişanyan, 2009: 148; Clauson, 1972: 513; Tietze I, 2002: 607 + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) 1. Genç (Yurtbaşı, DYS: 59) 2. Tecrübesi az olan genç (Aksoy, 1976: 616)

Dünyaya gel-: (< *Ar. dūnya* + *T. -ya* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Doğmak (Aksoy, 1976: 618)

Dünyaya getir- / dünyāya get-: (< *Ar. dūnya* + *T. -ya* + *T. getir-*; *bk. doğum getirecek*) Doğurmak (İleri, 2008: 453) (Yavuzarslan, 2010: 376)

Dünyaya gözlerini aç-: (< *Ar. dūnya* + *T. -ya* + *T. gözlerini* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aç-*; *bk. açık*) Doğmak (Yurtbaşı, DYS: 44)

Düş-: (< *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) 1. Doğmak (İleri, 2008: 359) 2. Vakti gelmeden ölü doğmak (Akkuş, 1995: 387) 3. Ana rahminde hayat bulmak (İleri, 2008: 392)

Düş azıtmaklık: (< *T. *tū̄-ş*; Gülensoy I, 2007: 314; < *AT. *tūş*; Nişanyan, 2009: 148; < *ET. tüş*; Clauson, 1972: 559; Tietze I, 2002: 611 + *T. azıtmaklık* < *az-*; *bk. azdır-*) Ergenlik çağına erişmek (Örnek, 1979: 291)

Düş görmeklik: (< *T. düş*; *bk. düş azıtmaklık* + *T. görmeklik* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Ergenlik çağına erişmek (Akkuş, 1995: 339)

Düşmeli aşık: (< *T. düşmeli* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-* + *T. aşık*; *bk. aşık çakmaca*) Kaybedenin aşığını vermesi suretiyle oynanan oyun (DS II: 1639)

Düşük: (< *T. düşük* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Düşürülen çocuk (Demir ve Aydoğdu, 2009: 608)

Düşük çocuk: (< *T. düşük* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Vakitsiz doğmuş çocuk (Yavuzarslan, 2010: 281)

Düşük yap-: (< *T. düşük* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Çocuk düşürmek (TS, 2011: 742)

Düşür-: (< *T. düşür-* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Çocuğu vakti gelmeden ölü doğurmak (Akkuş, 1995: 337)

Düşüt bırak-: (< *T. düşüt* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-* + *T. bırak-*; *bk. bırak-*) Çocuk düşürmek (DS II: 1640)

Düşüt düşür-: (< *T. düşüt* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-* + *T. düşür-* < *düş-*) Çocuk düşürmek (TRS II: 1356)

Düt: (< *çoc. dil.*) Otomobil (Çelebioğlu, 1982: 100)

Düt düt: (< *çoc. dil.*) Otomobil (Kaya, 2007: 1016)

Düve: (< *T. gd. düve*; *bk. auzun düve*) 1. Genç kız (Caferoğlu, 1954: 50) 2. Kız çocuğu (Çağatay, 1962: 39)

Düvelgin: (< ? *düvel-gin*; Çağbayır II, 2003: 1339) Kırk yaşını geçmiş, çocuk doğurma ihtimali olmayan kadın (DS II: 1641)

Düz duvara tırman-: (< *T. tüz* < *tūz*; Gülensoy I, 2007: 315; Nişanyan, 2009: 149; Clauson, 1972: 571-572; Tietze I, 2002: 615 + *Far. dīvār* + *T. -a* + *T. tırman-* < *tırña-* ~ *tırma-n-*; Nişanyan, 2009: 626; < *tırman-* < *tarma-* ~ *tırma-* < **tī* 'yans.'+*r*+*ma-n-*; Gülensoy II, 2007: 895) Çok yaramazlık yapmak (TS, 2011: 744)

Düzgün nesepli çocuk: (< *T. düzgün* < *düz-gün*; Nişanyan, 2009: 149; Tietze I, 2002: 616 + *Ar. neseb* + *T. -li* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Medeni Kanun'a göre evlilik birliği içinde doğan veya evliliğin sona ermesinden itibaren üç yüz gün içinde doğan çocuk (Akyüz, 1999: 502)

-E-

Eb: (< *Ar.*) Baba, ata (Ata, 2004: 234)

Ebbas: (< ?) İyi gelişmemiş küçük çocuk (DS VI: 4492)

Ebben: (< ?) Elim sende oyunu (DS III: 1649)

Ebced-hân: (< *Ar. ebced* + *Far. ḫˇān*) Ebced okuyan, mektebe yeni başlayan, acemi (Sevindim, 2007: 296)

Ebçi: (< *T. eb+çi*; Paçacıoğlu, 2009: 187) Çocuk (Örnek, 1979: 131)

Ebe: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi*) 1. Küçük çocukların gözünde korkunç bir varlığı canlandıran ve onları korkutmak için söylenen sözcük 2. Körebe oyunu (DS III: 1650) 3. Büyükanne, nine (DS III: 1649)

Ebe iskemlesi: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi* + *Fr. iskemle* + *T. -si*) Eski cahil ebelerin doğum yapacak kadınları oturtmayı âdet edindikleri bir iskemle (Yavuzarslan, 2010: 283)

Ebe kadın: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. kadın* < *ḳātun*; Gülensoy I, 2007: 450; Clauson, 1972: 603; < *ET. katun* ~ *Sogd. χwatēn*; Nişanyan, 2009: 287) Doğum yaptıran kadın (Öger, 2003: 289)

Ebe kışkış: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. kış+kış* '*ünl.*'; Nişanyan, 2009: 325) Körebe oyunu (Özdemir II, 2006: 224)

Ebe örekesi / ebe örikesi: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi* + *Yun. róka*; Nişanyan, 2009: 468 + *T. -si*) Eski cahil ebelerin doğum yapacak kadınları oturtmayı âdet edindikleri bir iskemle (Yavuzarslan, 2010: 283) (Yavuzarslan, 2010: 948)

Ebecelik: (< *T. ebecelik* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Doğumda ebeye verilen armağan ya da bahşiş (DS III: 1652)

Ebecik / ebecük: (< *T. ebecik* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) 1. Çocukların oynadığı bir çeşit oyun (DS III: 1652) 2. Büyük insanlar gibi konuşan çocuk, iş bilir, akıllı (DS III: 1652)

Ebecilik: (< *T. ebecilik* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Körebe oyunu (Tarım, 2009: 1059)

Ebeç: (< *T. ebeç* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Elim sende oyunu (DS III: 1649)

Ebede: (< ?) Büyükanne, nine (DS III: 1649)

Ebegömeci: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. gömeci* ~ *gümeci* < *gömeç*; Nişanyan, 2009: 151; Gülensoy I, 2007: 317) Anormal yürüyerek oynanan bir çeşit oyun (DS III: 1652)

Ebek: (< *çoc. dil.*) Ekmek (DLT I: 68)

Ebekaç: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. kaç*; *bk. aradan kaç-*) Saklambaç oyunu (DS III: 1653)

Ebele-: (< *T. ebele-* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Çocuğu olmayan kadınları ebeye muayene ettirmek (DS III: 1653)

Ebelik: (< *T. ebelik* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) 1. Doğum yaptırma işi (Yavuzarslan, 2010: 284) 2. Doğum yaptırma karşılığında alınan ücret (Akça, 2012: 297) 3. Doğum yaptıran ebe kadına verilen armağan (DS III: 1654)

Ebelik et-: (< *T. ebelik* < *ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. et-*; *aççi et-*) Doğum yaptırmak (Tulum, 2011: 636)

Ebem çıt çıt: (< *T. ebem* < *ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. çıt+çıt* 'yans.'; Gülennsoy I, 2007: 239) Bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 1654)

Ebesi ağzına işe-: (< *T. ebesi* < *ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. ağzına* < *ağız*; *bk. ağız ol-* + *T. işe-* < *çişe-*; Gülensoy I, 2007: 441; Nişanyan, 2009: 276) Çok bilmişlik ve gevezelik yapmak (Bingölçe, 2001: 60)

Ebeş: (< *T. ebeş* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Beştaş oyunu (DS III: 1656)

Ebeyuda / ebeyudu: (< *T. ebe*; *bk. ara ebesi* + *T. yuta* < *yut-*; *bk. baklayı yut-*) Yere çizilen bir dairede ebeyle ve en az iki kişiyle oynanan bir oyun (Gedik, 2008: 349)

Ebi: (< *Ar. ebī*) 1. Ebe, nine (İleri, 2008: 439) 2. Baba (Devellioğlu, 2008: 198)

Ebice / ebici: (< *çoc. dil.*) 1. Ekmek (< *T. apa+eçe*) 2. Amca (DS III: 1656-1657)

Ebiç: (< ?) Çocukların birbirine ellerini vurup kaçarak oynadıkları bir oyun (DS III: 1657)

Ebin-: (< ?) Çocuğu sırtına almak, sırtlamak (DS III: 1657)

Ebişiver-: (< *T. ebiçiver-* < *ebiç-*; *bk. apış-*) Çocuğu sırtına almak, sırtlamak (DS III: 1657)

Ebişme: (< *T. ebiçme* < *ebiç-*; *bk. apış-*) Anne, bebeğini kendi arkasına sicimle bağlama (Çimrin, 2008: 378)

Ebiy: (< *T. ebe+y*; *bk. ara ebesi*) Babaanne (Özkan, 1997: 142)

Ebkār: (< *Ar. ebkār*) Bakireler (Çelebioğlu, 1996: 621)

Ebter: (< *Ar.*) Zürriyetsiz adam (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 46)

Ebū: (< *Ar.*) Baba, ata (Tulum, 2011: 349)

Ece: (< '*ünl.*') Çocukları korkutmak için kullanılan sözcük (DS III: 1659)

Ecece: (< *T.* '*ünl.*') Küçük çocukları eğlendirmek için söylenen söz (DS III: 1659)

Ecelbaba: (< *Ar. ecel* + *çoc. dil. baba*) Arsız, yaramaz çocuk (Gemalmaz, 1995: 87)

Eceli kişne-: (< *Ar. ecel* + *T. -i* + *T. kişne-*; Nişanyan, 2009: 329; < **kişeñe-*; Gülensoy I, 2007: 529) Gelinlik çağa gelmek (Bayraktar, 2000: 365)

Ecene: (< *Far. ājene*) Çocuk oyuncağı (DS III: 1660)

Ecik: (< *T.* '*ünl.*') 1. Çocukları oyalamak ve eğlendirmek için yapılan bir sevgi gösterisi (Özturan, 2009: 43) 2. (< ?) Küçük çocuk (Akça, 2012: 207)

Ecik boncuk: (< ? *ecik* + *T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Çoluk çocuk (DS III: 1661)

Ecim duvar: (< ? *ecim* + *Far. dīvār*) Çocukların oynadığı bir çeşit oyun (DS III: 1661)

Ecinli / ecinne / ecinni: (< *Ar. ecinnī*) 1. Zeki fakat yaramaz çocuk (DS III: 1662) 2. Sara hastalığı (Ertaş ve Eğnim, 2011: 98)

Ecred: (< *Ar. ecred*) Tüysüz genç (Devellioğlu, 2008: 202)

Ecūū: (< *çoc. dil.*) Bebeği güldürmek için söylenen bir söz (Bayraktar, 2000: 361)

Ecuze: (< *Ar. ʿacūze*) Çok kavgacı terbiyesiz çocuk (Gemalmaz, 1995: 87)

Ecü: (< *çoc. dil.*) Umacı (DS III: 1662)

Ecük becük: (< ?) Çok küçük çocuklar (DS III: 1663)

Ecük cücük: (< ? *ecük* + *cücük*; *bk. alaja cücük*) Birkaç küçük çocuğun bir arada bulunması (DS III: 1663)

Eçe / ace / ācı / aco / cece / ceci / çece / çeçe / çice / çiçe / ece/ eci / eççi / eçi / ici / içi / ize: (< *T. eçe ~ eke*; *bk. ayce*) 1. Kardeş (DS I: 43-44) (DS IV: 2504) 2. Ağabey (DS I: 43-44) (DS II: 1102) (DS IV: 2576) (Orkun, III: 119) 3. Abla, kız kardeş (Li, 1999: 171) (DS I: 54) (DS II: 957) (DS III: 1660-1661) 4. Hala (DS II: 957) (Toparlı, 2007: 51) 5. Hala çocuğu (DS I: 43) 6. Teyze (DS II: 957) 7. Baba (DS II: 1102) (DS IV: 2504) 8. Amca (Toparlı, 2007: 69) (Toparlı, 2007: 105) 9. Dede (DS II: 1102) 10. Babaanne (DS III: 1659) 11. Büyükanne 12. Yenge (DS III: 1660-1661)

Ede / eti: (< karş. *dede*; anlamca *ece* kelimesine yakındır, fakat ünsüzlerdeki fark güçlük yaratır; Tietze I, 2002: 622; < *T. eçi*; Gülensoy I, 2007: 318) 1. Büyük kardeş, ağabey 2. Baba 3. Dede 4. Anne 5. Amca (DS III: 1663) 6. Küçük kardeş (DS III: 1798)

Edeb ḳıl-: (< *Ar. edeb* + *T. kıl-*; *bk. başka kıl-*) Terbiye etmek (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 296)

Edeble-: (< *Ar. edeb* + *T. le-*) Terbiye etmek (Özkan, 1993: 211)

Edehle-: (< ?) Yürümeye başlamak (DS III: 1664)

Edek: (< ?) Saklambaç oyunu (DS III: 1664)

Edik / edük / ödük: (< *T. edik*; *bk. çedik*) 1. Çocuğun ayağı (Örnek, 1979: 146) 2. Patik, çocuk ayakkabısı (DS III: 1664-1665) (DS V: 3313)

Edilcev: (< ?) Sünnet (DS III: 1665)

Ediş-: (< *T. ėtiş-*; Tietze I, 2002: 622; Clauson, 1972: 73) Büyüklerin sözüne saygısızca karşılık vermek (DS III: 1666)

Eḍle-: (< *T. eḍle-*; Clauson, 1972: 57; Tietze I, 2002: 692) Çocuğu yetiştirmek (Arat, 2007: 180)

Eee: (< *çoc. dil.*) Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161)

Eeee çal-: (< *eee* '*ünl.*' + *T. çal-*; *bk. aşçal-*) Ninni söylemek (Demir ve Demir, 2010: 149)

Eeeh: (< *çoc. dil.*) Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 160)

Efder: (< *Ar. efder*) Amca (Devellioğlu, 2008: 205)

Efgâne: (< *Far. efgāne*) Ana rahminden düşen çocuk (Devellioğlu, 2008: 205; 254)

Egeçi / ekeci / ekeçi: (< *Moğ.*) 1. Hala (Toparlı, 2007: 70) 2. Büyük kız kardeş (Kaçalin, 2011: 133) 3. Hala (Li, 1999: 173)

Egit: (< ? *T. egit*) Nazar değmemesi için çocukların yüzüne sürülen bir ilaç (DLT I: 51)

Eğelik: (< *T. eğe+lik*) Çocuğu olmayan kadınlara, çocuğu olması için yapılan ilaç (DS III: 1676)

Eğercemayana: (< ?) Lohusa kadınlara, sancılarını dindirmek için kaynatılıp suyuna şeker koyularak içirilen kokulu bir otun tohumu (DS III: 1676)

Eğil: (< ?) Çocukların karın ağrılarını geçirmek için kullanılan bir çeşit beyaz baharat (DS III: 1678)

Eğitici: (< *T. eğitici* < *eğit-*; *bk. çocuk eğitim evi*) Genellikle çocuk eğitimiyle uğraşan kimse (TS, 2011: 761)

Eğiticilik: (< *T. eğiticilik* < *eğit-*; *bk. çocuk eğitim evi*) Eğitici olma durumu (TS, 2011: 761)

Eğitim ihmali: (< *T. eğitim* < *eğit-*; *bk. çocuk eğitim evi* + *Ar. ihmāl* + *T. -i*) Çocuğun öğrenim yaşına geldiği hâlde okula gönderilmemesi ya da okula giden çocuğun okul gereksinimlerinin sağlanmaması (Beyazova ve Şahin, 2011: 8)

Eğitmen: (< *T. eğitmen* < *eğit-*; *bk. çocuk eğitim evi*) Kurs görerek köyde öğretmenlik yapan kimse (TS, 2011: 762)

Eğlikçi / elikçi: (< *T. eğlekçi* < *egle-*; Gülensoy I, 2007: 322; Nişanyan, 2009: 154) Beşik sallayan (DS III: 1680) (DS III: 1717)

Eğlim / eğim: (< *T. eğilim* < *eg-il*; Gülensoy I, 2007: 320; Tietze I, 2002: 629; < *eğil-*; Nişanyan, 2009: 154) Bir insanda doğuştan gelen özellik (DS III: 1678)

Eğri fes modası: (< *T. eğri* < *ET. egir-* ~ *ewir-*; Nişanyan, 2009: 154; Gülensoy I, 2007: 321; Clauson, 1972: 112; Tietze I, 2002: 631 + *fes*; *bk. dalfes* + *İt. moda* + *T. -sı*) Türkiye'de fes giyilmesinin yasak edildiği tarihe kadar gençler arasında devam etmiş bir moda (Koçu, 1969: 100)

Eh: (< *çoc. dil.*) Küçük çocukların pisliği (DS III: 1689)

Eh et-: (< *çoc. dil. eh* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Dövmek (DS III: 1689)

Eheş-: (< *T. ekeş-* < *eke*; Gülensoy I, 2007: 325; Tietze I, 2002: 635; Clauson, 1972: 100) Büluğa ermek (DS III: 1689)

Ehi: (< ?) Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161)

Ehl-i kıyâm: (< *Ar. ehl* + *Ar. ḳıyām*) Ders okutan hocalara zor sorular sorup güç durumda bırakan öğrenci (Devellioğlu, 2008: 209)

Ehl ü iyâl: (< *Ar. ehl* + *Ar. ʿıyāl*) Çoluk çocuk (Devellioğlu, 2008: 210)

Ehliz: (< ?; Tietze I, 2002: 633) Uslu, sakin, ağırbaşlı (DS III: 1690)

Ehyef: (< *Ar. ehyef*) İnce belli, yakışıklı genç (Devellioğlu, 2008: 211)

Ek: (< *çoc. dil.*) Çocukların bir şeyden sakınmaları için söylenen söz (DS III: 1691)

Ekber: (< *Ar.*) En büyük oğul (Yavuzarslan, 2010: 293)

Eke / öke: (< *T. eke*; *bk. eheş-*) 1. Yaşı küçük olduğu hâlde sözleri ve işi büyük olan çocuk (DS III: 1692) 2. Büyük kardeş, abla (DS V: 3327) 3. Küçük kardeş (Li, 1999: 173) 4. Hala (Li, 1999: 173)

Eke büke: (< *T. eke*; *bk. eheş-* + *T. büke* < *bük-*; *bk.ağızda anahtar bükme*) Yaşı küçük olduğu hâlde sözleri ve işi büyük olan çocuk (DS III: 1692)

Eke toka / eke taka / eke toḫa: (< *T. eke*; *bk. eheş-* + *T. toka*; *bk. eke toḫa*) Yaşı küçük olduğu hâlde sözleri ve işi büyük olan çocuk (DS III: 1692)

Ekece: (< *T. ekece* < *eke*; *bk. eheş-*) Yaşı küçük olduğu hâlde sözleri ve işi büyük insanlar gibi olan çocuk (DS III: 1692)

Ekeç: (< *T. ekeç* < *eke*; *bk. eheş-*) Akıllı, büyüklük eseri gösteren küçük kız (DLT I: 52)

Ekel-: (< *T. ekel-* < *eke*; *bk. eheş-*) Büyümek, yetişmek, çocukluk çağını geçirmek (DS III: 1694)

Ekkeş: (< *T. ekeş* < *eke*; *bk. eheş-*) Yaşından büyük kişilerin bildiğini bilen, bilgiç çocuk (DS VI: 4494)

Ekmeh: (< *Ar.*) Anadan doğma kör (Develliogłu, 2008: 212)

Ekmek mayası değiştir-: (< *T. ekmek*; *bk. bir teknede bir ekmek* + *Far. māye* + *T. -sı* + *T. değiştir-* < *değiş-*; *bk. cin degüşüğü*) Erkek çocuğu olmayan kadın, tüm çocukları erkek olmuş kadınlarla ekmek mayası değiştirmek (İlbars, 1999: 425)

Ekolayzır sistem: (< *İng. arg. equlaiser*; Nişanyan, 2009: 156 + *Fr. système*) Anne ve babanın aynı anda çocuğu eleştirmesi durumu (Bingölçe, 2001: 60)

Ekonomik istismar: (< *Fr. économique* + *Ar. istiṣmār*) Çocuğun ekonomik yönden kullanılması, çalıştırılması, istismar edilmesi durumu (Garip, 2007: 27)

Eksik / āsig / ēsik / evsük: (< *T. eksik*; *bk. aksik atak*) 1. Kız (DS VI: 4494) (Özturan, 2009: 24) 2. Gününden önce doğmuş çocuk (DS III: 1781) (DS III: 1816)

Eksik doğ-: (< *T. eksik*; *bk. aksik atak* + *T. doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Bebek, vaktinden önce doğmak (Aksoy, 1976: 624)

Ekti / ehti / ekdi / ikti / yehdi / yèkdi / yekti: (< *T. ekti* < *ET. igid-* fiilinden geldiği anlaşılıyor; Eren, 1999: 132; Gülensoy I, 2007: 327; < *ET. iktü*; Clauson, 1972: 102; Tietze I, 2002: 634) 1. Büyümüşte küçülmüş, yaşı ile bağdaşmayan sözler söyleyen 2. Anası ve babası olmayan çocuk (DS III: 1701) 3. Çocuk (Örnek, 1979: 130) 3. Anadan doğma yetim (DS III: 1691) 4. Yanaşma, piç (DS III: 1691) (San, 1990: 594) 5. Öksüz 3. Anası başka bir kocaya gidince babasının evinde kalan çocuk (DS III: 1691) 6. Annesiz ve babasız büyüdüğü için arsız olan kimse, serseri (DS IV: 2517) (DS VI: 4232) 7. Yetim, öksüz (DS VI: 4230)

Ekti ekti konuş-: (< *T. ekti*; *bk. ekti* + *T. ekti* + *T. konuş-* < *ko-n-uş-*; Gülensoy I, 2007: 539; < *kon-uş-*; Nişanyan, 2009: 341) Büyükler gibi her şeye akıl erdirerek konuşmak (DS III: 1701)

Ektileş-: (< *T. ektileş-* < *ekti*; *bk. ekti*) Büyükler gibi her şeye akıl erdirerek konuşmak (DS III: 1701)

El arabası: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *arabası* < *araba*; *bk. arabacık*) Bisiklet (DS III: 1702)

El ayağa kavuş-: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. ayağa* < *ayak*; *bk. adağını kesme* + *T. kavuş-* < *ḳavış-* ~ *ḳaġuş*; Gülensoy I, 2007: 481; < *kavı-ş-*; Nişanyan, 2009: 311) Doğum yapmak (DS III: 1703)

El ayak: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) Küçük çocukların beden eğitimi (DS III: 1703)

El bebek gül bebek: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *Far. gul* + *bebek*) El üstünde tutulan çok sevilen çocuk (Aksoy, 1976: 626)

El bende: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. bende* < *ben*; *bk. bencik*) Bir çeşit çocuk oyunu (Özhan, 2005: 89

El beşik gül beşik: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. beşik*; *bk. beşik* + *Far. gul* + *beşik*) Çocuğun nazlandırılarak büyütülmesi (DS III: 1703)

El bezi: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocukların elllerini silmeye mahsus bez (Yavuzarslan, 2010: 127)

El çıp et-: (< *çoc. dil.*) Oyun (Çelebioğlu, 1982: 100)

El çırpma: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. çırpma* < *çırp-* *bk. çılpık*) İki oyuncunun karşılıklı ellerini vurarak oynadıkları bir oyun (Özhan, 2005: 90)

El değiştir-: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. değiştir-*; *bk. cin degüşüğü*) Süt çocuklarının kollarını ve bacaklarını çaprazlayarak vücutlarına idman yaptırmak (DS III: 1707)

El el üstünde: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. el* + *T. üstünde* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak*) Çocukların ellerini üst üste koyarak oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 43)

El eli ebem eli: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. eli* < *el* + *T. ebem* < *ebe*; *bk. ara ebesi* + *eli* < *el*) El el üstünde kimin eli var oyunu (DS III: 1710)

El göğüste ol-: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. göğüste* < *göğüs* < *kögüz*; Nişanyan, 2009: 212; < *kökü-z* < **kökü-ŕ*; < *kögüz*; Clauson, 1972: 714; Tietze II, 2009: 169 + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Veda etmek (Çelebioğlu, 1982: 100)

El gölgeliği: (< *T. el* < *ėl*; Gülensoy I, 2007: 327; Tietze I, 2002: 640 + *T. gölgeliği* < *gölge* < *köli-ge*; Nişanyan, 2009: 212; < *kö-l+ig-e*; Gülensoy I, 2007: 378; < *kölige*; Clauson, 1972: 718; Tietze II, 2009: 170) Kız çocuğu (DS III: 1714)

El kuzusu: (< *T. el*; *bk. el gölgeliği* + *T. kuzusu* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Başkalarının çocuğu (Demir ve Demir, 2010: 51)

El mendili: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *Ar. mendīl* + *T. -i*) Bebeğin elini silmek için kullanılan mendil (Teke, 2005: 74)

El otu: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. otu* < *ot*; *bk. çöreōtu*) Sancı çekmesin diye gebenin eline verilen, Hz. Muhammet'in kızının kullandığına inanılan ot (Yüksel, 2007: 93)

El uşağı: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Hizmetçi çocuk (DS III: 1729)

El vur-: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. vur-* < *ur-*; *bk. ayaz vur-*) Güç doğumlara el ile yardım etmek (DS III: 1729)

El vurma: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. vurma* < *ur-*; *bk. ayaz vur-*) İki çocuğun birbirlerinin avucuna vurmaya çalışarak oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 44)

Elbaş: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. baş*; *bk. baharı başına vur-*) Çocukların beş taşla oynadıkları bir oyun (DS III: 1703)

Elbende: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. bende* < *ben*; *bk. bencik*) Çocukların birbirlerine ellerini vurup kaçarak oynadıkları bir oyun (DS III: 1703)

Elbèşik: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. beşik*; *bk. beşik*) Çocuğun altı yedi aylık olana dek içinde yattığı, ağaçtan yapılan bir çeşit beşik (DS III: 1703)

Elboş: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *boş*; *bk. başıboş çocuklar*) Kız çocukların, küçük ve yuvarlak beş taşla oynadıkları oyun (DS III: 1704)

Elbürgeç: (< ?) Birdirbir oyunu (DS III: 1704)

Ele gel-: (< *T. ele* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Bebek, kucağa alınabilecek duruma gelmek (Aksoy, 1976: 629)

Elecik: (< *T. ala+çuk*; Paçacıoğlu, 2006: 17) Çocukların yaptıkları oyuncak ev (DS III: 1709)

Elek pelek oyunu: (< *T. elek* < *elge-k*; Gülensoy I, 2007: 328; Nişanyan, 2009: 159; Clauson, 1972: 143; Tietze I, 2002: 642 + ? *pelek* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çocukların bir büyüğün yönetiminde grup hâlinde oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 343)

Elekci: (< *T. elekçi* < *el+e-k+çi*; Gülensoy I, 2007: 328) Kız çocuğu sevilirken söylenen bir söz (Bayraktar, 2000: 362)

Elemit / elemite: (< *Yun. enemidi*; Çağbayır II, 2003: 1418) Boğmaca hastalığı (DS III: 1711)

Elgirim: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. gir-im*; Çağbayır II, 2003: 1420) Vasilik, vasi (DS III: 1714)

El-havfeza: (< ?) Bir kişinin bir çocuğu ayaklarının ucuna bastırıp kaldırarak oynatması (TRS III : 1920)

Eli başına değ-: (< *T. eli* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. başına* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. değ-*; *bk. avrat ḥaline deg-*) Büluğ çağına girmek (DS III: 1714)

Eli başına er-: (< *T. eli* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. başına* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. er-*; *bk. aşbiş*) Büluğ çağına girmek (DS III: 1714)

Eli başına yet-: (< *T. eli* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. başına* < *baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. yet-*; *bk. aşyeten*) Büluğa ermek ve kendi kendini idare edecek hâle gelmek (DS III: 1715)

Elicek: (< *T. elicek* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-*) Cıva gibi kabına sığamayan beş yaşına kadar çocuk (DS III: 1716)

Eliç: (< *T. el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. içi* < *iç*; *bk. bağırdak içine sar-*) Bir çocuk oyunu (DS III: 1716)

Elik çelik: (< *T. ellik* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. çelik* < *çel-*; *bk. çeler-*) Çelik çomak oyunu (DS III: 1717)

Elik et-: (< *T. elik* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) 1. Babasız, annesiz çocuğu alıp evlat edinmek, büyütmek 2. Anne karnında büyümek (DS III: 1717)

Elikle-: (< *T. elikle-* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-*) 1. Babasız, annesiz çocuğu alıp evlat edinmek, büyütmek 2. Anne karnında büyümek (DS III: 1717)

Elim yağlı: (< *T. elim* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. yağlı* < *yağ*; *ayağım yağlı*) Koşmaca oyunu (DS III: 1718)

Elifbacılar: (< *Ar. elifbā* + *T. -cılar*) Sıbyan mekteplerinde henüz okumaya geçmemiş öğrenci grubu (Çelik, 2007: 132)

Elim elim öpelek: (< *T. elim* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. elim* < *el* + *T. öpelek* < *öp-*; *bk. anahtar öptürme*) Çocukların oynadıkları bir oyun (DS III: 1718)

Elim sende: (< *T. elim* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. sende* < *sen*; Gülensoy II, 2007: 752; Nişanyan, 2009: 547) Çocukların birbirine ellerini değdirerek diğer arkadaşını ebe yapmak suretiyle oynadıkları bir oyun (TS, 2011: 788)

Elim ucu: (< *T. elim* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. ucu* < *uç* < *ūç*; Gülensoy II, 2007: 954; < *ET. *uz*; Nişanyan, 2009: 643) Bir başkasına, elini vurup ebeliği ona devrederek oynanan bir oyun, elim sende oyunu (DS III: 1718)

Elin çocuğu: (< *T. elin* < *el*; *bk. el gölgeliği* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Başkalarının çocuğu (Hazar, 2007: 262)

Elin kuzusu: (< *T. elin* < *el*; *bk. el gölgeliği* + *T. kuzusu* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Başkalarının çocuğu (Elçin, 1990: 158)

Elini aç-: (< *çoc. dil. elini* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. aç-*; *bk. açık*) Dua etmek (Çelebioğlu, 1982: 100)

Elkanası: (< ? *elk* + *T. anası* < *ana*; *bk. alkana*) Lohusa kadınlara zarar verdiğine inanılan hayalî yaratık (DS III: 1719)

Elketek: (< ? *elk* + *T. etek*; *bk. eksik atak*) Beştaş oyunu (DS III: 1719)

Elkızı: (< *T. el*; *bk. el gölgeliği* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Başkalarının kızı (Hazar, 2007: 261)

Ellenmiş dillenmiş: (< *T. ellenmiş* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. dillenmiş* < *dil*; *bk. dil altı kes-*) Sevgilisi tarafından terk edilmiş kız (Elhan, 2004: 116)

Ellek: (< *T. ellek* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-*) Her şeye el süren, azgın, durup dinlenmeyen yaramaz çocuk (DS III: 1720)

Ellemeyaẖ: (< *T. ellem* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) Her şeye el süren, azgın, durup dinlenmeyen yaramaz çocuk (DS III: 1720)

Ellep / hellep: (< *T. ellep* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-*) Beş ya da on taşla oynanan oyun (DS III: 1721) (DS III: 2336)

Ellerde illerde kalası: (< *T. ellerde* < *el*; *bk. el gölgeliği* + *T. illerde* < *il* < *ėl*; *el gölgeliği* + *T. kalası* < *kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Öksüz, yetim kalasın anlamında ilenç (DS III: 1721)

Ellere kalası: (< *T. ellere* < *el*; *bk. el gölgeliği* + *T. kalası* < *kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Kimsesiz, öksüz, yetim kalasın anlamında ilenç (DS III: 1721)

Ellere kalasıca: (< *T. ellerde* < *el*; *bk. el gölgeliği* + *T. kalasıca* < *kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Kimsesiz, öksüz, yetim kalasın anlamında ilenç (DS III: 1721)

Ellerle ipe asılarak: (< *T. ellerle* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *T. ipe* < *ip* < *yıp*; Gülensoy I, 2007: 437; Nişanyan, 2009: 269; < kökünü bilmiyoruz. Ana Türkçede **yip* olarak geçtiği anlaşılıyor; Eren, 1999: 192 + *T. asılarak* < *as-*; *bk. as-*) İpe asılarak yapılan geleneksel doğum yöntemi (Akyol, 2006: 77)

Elleş: (< *T. elleş* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-*) Komşusuna zarar veren çocuk (Hazar, 2007: 262)

Ellik: (< *T. ellik* < *el*; *bk. el gölgeliği*) Kocaya varacak çağa gelmiş kız (Bayraktar, 2000: 362)

Elma: (< *T. arg. alma* ~ *almıla*; < Nişanyan, 2009: 160; Clauson, 1972: 146; Tietze I, 2002: 84; < **al+mıla*; Gülensoy I, 2007: 329) Kız göğsü, kız memesi (Aktunç, 1998: 102)

Elma ağacı: (< *T. elma*; *bk. elma* + *T. ağacı* < *ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Kısır kadınların altında oynayarak çocuk sahibi olacaklarına inandıkları ağaç (Ögel, 1998: 90)

Elmas: (< *Ar. elmās*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148)

Elo: (< ?) Ninni (Savur, 2010: 229)

Eloğlu: (< *T. el*; *bk. el gölgeliği* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Başkalarının çocuğu (Hazar, 2007: 261)

Elpapa: (< *T. el*; *bk. bk. bıyıkları ele al-* + *İt. papa*) El üstünde oynanan taş oyunu (DS III: 1727)

Eltaşı / eldaşı: (< *T. el*; *bk. bk. bıyıkları ele al-* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taş*ı) 1. Beştaş oyunu (DS III: 1728) 2. Bir çeşit taş oyunu (DS III: 1707)

Em- / im-: (< *T. em-*; Nişanyan, 2009: 160; Gülensoy I, 2007: 331; Clauson, 1972: 155; Tietze I, 2002: 647) Çocuk, annesini emmek (DLT I: 169) (Atalay, 1945: 34)

Ema: (< *Erm. ēma*; Dankoff, 1995: 174) Anne (DS III: 1729)

Emanet: (< *Ar. emānet*) Çocuk (Kutludağ, 1997: 75)

Embelek: (< *T. em*; *bk. em-* + *T. belek* < *bele-*; *bk. belek*) Bir çocuk hastalığı (Yıldırım, 2006: 467)

Embeleşik: (< *T. em*; *bk. em-* + *T. beleşik* < *bele-*; *bk. belek*) Hiç durmadan oradan oraya koşturup her şeyi kırıp döken çocuk (DS III: 1730)

Embesil: (< *Fr. imbécile*) Budala, aptal, daha çok saf çocuk (Hazar, 2007: 261)

Embriyo: (< *Fr. embryon*) Oğulcuk (Hazar, 2007: 261)

Emcek / emcik / emicik / emçek / emecük: (< *T. emcek* < *em-*; *bk. em-*) 1. Ufak çocukların başlarındaki bıngıldak (DS III: 1730) 2. Süt şişesi, biberon (DS VI: 4497) 3. Yapma meme, emzik (DS III: 1730) 4. Çocukların oynamak için yaptığı gelin bebek (DS III: 1732) 5. Sütanne (DS III: 1731)

Emdostu: (< *Ar. ʿamm* + *Far. dūst* + *T. -u*) Amca karısı, yenge (DS VI: 4497)

Emdür-: (< *T. emdir-* < *em-*; *bk. em-*) Emzirmek (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 3)

Emecan: (< *T. emecen* < *em-*; *bk. em-*) Tülbente sarılarak küçük çocukların ağzına verilen lokum (DS III: 1731)

Emekle- / emgekle- / emkekle- / imekle- / mehle- / mekle- / ömgekle-: (< *T. emekle-* < *emge-k+le-*; Gülensoy I, 2007: 331; Nişanyan, 2009: 161; Clauson, 1972: 160; Tietze I, 2002: 649) 1. Emeklemek (DS IV: 3152) (Toparlı, 2007: 110) (Atalay, 1945: 26) (Ata, 1997: 245) (Orkun, II: 85) 2. Yavaş yavaş yürümek (DS III: 1732)

Emeksiz: (< *T. arg. emeksiz* < *emge-k+siz*; Gülensoy I, 2007: 331; Nişanyan, 2009: 161; Clauson, 1972: 159; Tietze I, 2002: 649) 1. Kopya çeken öğrenci (Aktunç, 1998: 102) 2. Üvey evlat, evlatlık (DS III: 1732) 3. Evlilik dışı çocuk, piç (DS VI: 4497)

Emeksiz evlat: (< *T. arg. emeksiz*; *bk. emeksiz* + *Ar. evlād*) Üvey evlat (TS, 2011: 793)

Emelek: (< *T. emelek* < *em-*; *bk. em-*) Henüz memeden kesilmemiş çocuk (DS III: 1732)

Emer: (< *T. emer* < *em-*; *bk. em-*) Memeden kesilmemiş çocuk (DS III: 1734)

Emerce: (< *T. emerce* < *em-*; *bk. em-*) Memeden kesilmemiş, meme emecek yaşta olan çocuk (Yelten, 1998: 374)

Emeze: (< ? *T. geveze* < *gev-e-z+e*; Gülensoy I, 2007: 367; < *Far. gap+zan*; Türkçe *gev-* fiilinden türetilmesi zorlamadır +*eze* eki Türkçe ile açıklanamaz; Nişanyan, 2009: 208; < *gev-* + ?; Tietze II, 2009: 140) Mızmız, yaramaz, dirliksiz çocuk (DS III: 1735)

Emgeç: (< *T. emgeç* < *em-*; *bk. em-*) Bıngıldak (DS VI: 4497)

Ėmgek: (< *T. emek*; *bk. emekle-*) Çocuğun emeklemesi (Kaçalin, 2011: 143)

Ėmgeklegen: (< *T. emekleyen* < *emek*; *bk. emekle-*) Emekleyen çocuk (Kaya, 1996: 398)

Ėmgen: (< *T. emen* < *em-*; *bk. em-*) Süt emen çocuk (Kaçalin, 2011: 233)

Emgızı: (< *Ar. ʿamm* + *T. kızı*; *bk. açık kız*) Amca kızı (DS VI: 4497)

Emik: (< *T. emik* < *em-*; *bk. em-*) Yeni doğan çocukların başındaki bıngıldak (DS III: 1735)

Emikdeş / emikdaş / emükdaş: (< *T. emikdeş* < *em-*; *bk. em-*) Bir memeden emen iki çocuk, süt kardeş (DLT I: 407) (TRS III : 1464)

Emiklig işler: (< *T. emiklik* < *em-*; *bk. em-* + *T. işler* < *iş*; *bk. çocuk iş gücü*) Emzikli kadın (DLT I: 153)

Emiklig urağut: (< *T. emiklik* < *em-*; *bk. em-* + *uragut*; *bk. beşiklig urağut*) Emzikli kadın (DLT I:153)

Emildeş: (< *T. emildeş* < *em-*; *bk. em-*) Süt kardeşi (Atalay, 1945: 168)

Emir-: (< *T. emir-* < *em-*; *bk. em-*) Emzirmek (Demir ve Aydoğdu, 2009: 611)

Emirler defteri: (< *Ar. emr* + *Ar. defter* + *T. -i*) Osmanlı okullarında, öğrencinin aldığı ceza ve ödüller için tutulan defter (Onur, 2005: 390)

Emiş: (< *T. emiş* < *em-*; *bk. em-*) Süt kardeş (DS III: 1736-1737)

Emiş-: (< *T. emiş-* < *em-*; *bk. em-*) 1. Emzirmek (DS III: 1738) 2. Süt kardeş (DS III: 1736-1737) 3. Süt kardeş olmak (DS VI: 4497)

Emiş yakış: (< *T. emiş* < *em-*; *bk. em-* + *T. yakış* < *ET. yak-ış-*; Nişanyan, 2009: 667; Gülensoy II, 2007: 1037) Süt kardeşlik (DS III: 1738)

Emişik / elmişek / emişig / emişük / emüşük: (< *T. emişik* < *em-*; *bk. em-*) 1. Süt kardeş (DS III: 1736-1737) 2. Aynı zamanlarda doğan çocuklar (Demir ve Aydoğdu, 2009: 611) (Demir, 2001: 343)

Emişken: (< *T. emişken* < *em-*; *bk. em-*) Meme emmeye düşkün çocuk (DS III: 1737)

Emişüklü: (< *T. emişikli* < *em-*; *bk. em-*) Süt kardeş (DS III: 1736-1737)

Emiz- / emüz-: (< *T. emiz-* < *em-*; *bk. em-*) Emzirmek (Tekin, 1976: 71) (DLT I: 180)

Emlik: (< *T. emiklik* < *em-*; *bk. em-*) Süt emmekte olan çocuk (DS III: 1739)

Emmi / ʿami / ammī / ammo / ammū / emi / emme: (< *Ar.ʿammī*) 1. Amca (DS III: 1740) (Çelik ve Boz, 2001: 237) (Özkan, 1993: 212) (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 175) (Üstün, 2008: 178) 2. Üvey baba, babalık (DS I: 239) 3. Dayı (Li, 1999: 128)

Emmi kızı / ʿammī ḳızı: (< *Ar.ʿammī* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Amca kızı (Li, 1999: 179) (Hazar, 2007: 265)

Emmi uşağı: (< *Ar.ʿamm* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Amca çocuğu (Li, 1999: 181)

Emmideş / amidaş: (< *Ar.ʿammī* + *T. -daş*) Amca oğlu (DS III: 1741) (DS VI: 4419)

Emmioğlu / ʿammi oġlı: (< *Ar.ʿamm* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Amca çocuğu (Li, 1999: 180-181)

Emred: (< *Ar. emred*) Bıyıkları terlemeye başlamış, henüz yüzünde tüy bulunmayan genç, delikanlı (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 123)

Emse- / emsi-: (< *T. emse-* < *em-*; *bk. em-*) Çocuk için annesini emmek istemek (DLT I: 278) (Caferoğlu, 2011: 72)

Emükdeş bol-: (< *T. emikdeş* < *em-*; *bk. em-* + *T. bol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Süt kardeşi olmak (Ünlü, 2012: 172)

Emüzgen: (< *T. emizgen* < *em-*; *bk. em-*) Sütanne (Ata, 2004: 74)

Emze: (< *T. emze* < *em-*; *bk. em-*) Kardeş (DS III: 1742)

Emzik / emzek / emzük: (< *T. emzik* < *em-*; *bk. em-*) 1. Çocuğun ağzına alıp emdiği memenin tepesi, düğmesi (Yavuzarslan, 2010: 303) 2. Süt çocukları için

kauçuktan meme (Bayraktar, 2000: 362) 3. Çocukların su içmesine mahsus küçük ibrik lülesi 4. Yeni doğan çocuklara tülbent içine sarılı olarak emdirilen şekerli badem ezmesi (Yavuzarslan, 2010: 303) 5. Süt şişesi, biberon (Akkuş, 1995: 332) (DS III: 1742)

Emzikçi: (< *T. emzikçi* < *em-*; *bk. em-*) Başkasının çocuğunu emziren kadın, sütnine (DS III: 1742)

Emzikli / emzüklü: (< *T. emzikli* < *em-*; *bk. em-*) 1. Emziği olan (TS, 2011: 797) 2. Meme emen çocuğu olan kadın (Özturan, 2009: 44) (Bilgin,1996: 153) 3. Doğum yapan kadın (Bayraktar, 2000: 362)

Emzikteki çocuk: (< *T. emzikteki* < *em-*; *bk. em-* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Meme emen çocuk (Şafak, 2010: 247)

Emzir- / emzür-: (< *T. emzir-* < *em-*; *bk. em-*) Bebeğe süt vermek (Toparlı, Çögenli ve Yanık, 1999: 86) (Ergin, 1997: 182)

Emzirçi / emzürçi: (< *T. emzirici* < *em-*; *bk. em-*) Süt nine (Atalay, 1945: 63)

Emzülük: (< *T. emziklik* < *em-*; *bk. em-*) Emzik (Yüce, 1993: 38)

En küçüğü kan kırmızı: (< *T. en* < *eñ* ~ *ang*; Gülensoy I, 2007: 332; Nişanyan, 2009: 162; Clauson, 1972: 166; Tietze I, 2002: 653 + *T. küçüğü* < *küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. kan*; *bk. baş kesip kan dökme* + *Ar. ḳirmizī*) Afacan çocuklar için kullanılan bir ifade (Yurtbaşı, DYS: 3)

Encekle-: (< *T. encekle-* < *enik*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) El ve ayakları ile ilk kez yürümeye başlamak, emeklemek (DS III: 1744)

Encik / encek: (< *T. enikcik* < *enik*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Beş altı yaşına kadar çocuk (DS III: 1744)

Ender-birâder: (< *Far. ender-birāder*) Üvey erkek kardeş (Cora, 2007: 253)

Ender-hâher: (< *Far. ender-ḫaher*) Üvey kız kardeş (Cora, 2007: 253)

Ender-mâder: (< *Far. ender-māder*) Üvey anne (Cora, 2007: 253)

Enege: (< *Moğ. eke*) Sütanne (Kaçalin, 2011: 236)

Enek: (< *Yun. anáka*) Taş, kemik, cam ya da madenden yapılmış zıpzıp, bilye (DS III: 1749)

Enekçe: (< ? *T. enikçe* < *enik*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Küçük çocuk başlıklarının bağı (DS III: 1749)

Enekeç: (< ?) Oyun ve okul arkadaşı (DS III: 1749)

Enel: (< ?) Zıpzıp, bilye (DS III: 1749)

Enfiye mendili: (< *Ar. enfiyye* + *Ar. mendīl* + *T. -i*) Enfiye çeken gençlerin kullandığı koyu lacivert veya siyah renkli büyük mendil (Koçu, 1969: 102)

Engi: (< ? *ET. yangı*; Gülensoy I, 2007: 334) Çocuk (DS III: 1754)

Engil: (< ?) Bir yaşındaki çocuk (DS III: 1754)

Enik / anik: (< *T. arg. enik*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) 1. Çocuk (TS, 2011: 801) (Örnek, 1979: 130) 2. Kız çocuğu çağırmak için kullanılan bir söz (DS I: 273)

Ganik: (< *T. enik*; *ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Küçük çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 80)

Enik encek: (< *T. arg. enik*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön* + *T. enikcek* < *enik*) Çoluk çocuk (Yurtbaşı, DYS: 5)

Enikle-: (< *T. arg. enikle* < *enik-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Doğurmak, hakaret amacıyla da sevgi sözü olarak da kullanılır (Bayraktar, 2000: 363)

Enişte: (< *T. enişte* < *OT. enüç+te*; Gülensoy I, 2007: 335; < *Far. anguşta*; Nişanyan, 2009: 164) Bir kimsenin kız kardeşinin veya kadın hısımlarından birinin kocası (Li, 1999: 269)

Eñmegü: (< *T.*) İmtihan, sınav (DLT I: 252)

Eñreş-: (< *T. eñreş-* < *eñre-*; Paçacıoğlu, 2006: 199) Davranışlarından dolayı can sıkıcı olmak (DLT I: 289)

Ensest: (< *Fr. inceste*) Cinsel istismarın anne baba ya da aile içinden biri tarafından yapılması durumu (Beyazova ve Şahin, 2011: 8)

Ente: (< ?) Yenge (DS III: 1761)

Epürnâk: (< *Far. epürnāk*) Delikanlı (Devellioğlu, 2008: 226)

Er: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı*) 1. Ergenlik çağına gelmiş kişi (Akkuş, 1995: 304) 2. Erkek (DLT I: 35) 3. Baba (Akkuş, 1995: 304)

Er-: (< *T. er-*; Gülensoy I, 2007: 336) Büluğ çağına girmek (Yavuzarslan, 2010: 310)

Er at: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. at*; *bk. atcığaz*) Erkeğin büluğ ismi (Tekin, 1976: 142)

Er et- / er it-: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuğu sünnet etmek (DLT I: 208)

Er ḳardaş / er ḳarındaş / ir ḳarındaş: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Erkek kardeş (Li, 1999: 159) (Toparlı, 1992: 454)

Er kardaş kızı / er ḳarındaş ḳızı: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Kız yeğen, erkek kardeşin kızı (Li, 1999: 208)

Er ḳardaş oġlı / er ḳarındaş oġlı: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek yeğen (erkek kardeşin oğlu) (Li, 1999: 208)

Er oġul: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek çocuk (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 30)

Er oğlan / er oġlan: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek çocuk (TRS III: 1511) (Ata, 2004: 146)

Er uya: (< *T. er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. uya*; *bk. ana er uyası*) Erkek kardeş (Ünlü, 2012: 174)

Ercüğez: (< *T. erceğiz* < *er*; *bk. ana er kardaşı*) Küçük erkek çocuk (TRS III: 1489)

Erçel: (< *Ar. arcal*; Tietze I, 2002: 666) Hırçın, huysuz, yaramaz çocuk (DS III: 1764)

Erçellik: (< *Ar. arcal* + *T. -lik*) Yaramazlık (Buran ve İlhan, 2008: 66)

Erdeñ: (< *T.*) Bakire (Grønbech, 1942: 91)

Erden gaşma zemanı: (< *T. erden* < *er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. kaçma* < *kaç-*; *bk. aradan kaç-* + *Ar. zamān* + *T. -ı*) Kızın büluğ çağına gelmesi (Bayraktar, 2000: 363)

Erdeñlik: (< *T. erdeñlik* < *erden*; Paçacıoğlu, 2006: 200) Bekâret (Grønbech, 1942: 91)

Erdenlik zarı: (< *T. arg. erdeñlik* < *erdeñ* + *zarı* < ? *T. zar*; Nişanyan, 2009: 683) Bekâret zarı (Aktunç, 1998: 190)

Erefe çiçeği: (< *Ar.ʿarefe* + *T. çiçeği* < *çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) Arefe günü yeni elbiselerini giyip dışarı çıkan çocuklar için alay yollu kullanılan bir söz (Onur, 2005: 411)

Eremik: (< *Erm. eremik*; Dankoff, 1995: 174) 1. Göğsü olmayan, göğsü büyümemiş kız 2. Kısır, hiç doğurmayan kadın (DS III: 1766)

Eren: (< *T. er+en*; Nişanyan, 2009: 168; Gülensoy I, 2007: 336; Tietze I, 2002:665 Clauson, 1972: 232) 1. Hayırlı çocuk (DS III: 1766) 2. Erkek çocuk (Toparlı ve Argunşah, 2004: 94)

Eren oġlanı: (< *T. eren* < *er*; *bk. ana er kardaşı* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Üvey çocuk, kocanın çocuğu (Li, 1999: 84)

Ergen / ergem / heryen: (< *T. ergen* < *er-*; Nişanyan, 2009: 168; Tietze I, 2002: 667; Gülensoy I, 2007: 337) 1. Bekâr (Doğan, 2012: 766) 2. Büluğa eren (TS, 2011: 807) 3. Evlenme çağına gelmiş genç kız (DS III: 1767) 4. Henüz evlenmemiş, ergen (DS III: 2348)

Ergen kız: (< *T. ergen* < *er-*; *bk. ergen* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Gelinlik kız (Gemalmaz, 1995: 97)

Ergen ol- / ergen bol-: (< *T. ergen* < *er-*; *bk. ergen* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) 1. Evlenecek çağa girmek (TS, 2011: 807) 2. Ergen olmak (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 242)

Ergencelik / ergençelik / ergenselik / erğencelik: (< *T. ergencelik* < *er-*; *bk. ergen*) Evlenmemiş kız ya da erkeğin yüzünde ya da boynunda çıkan sivilceler (DS III: 1768)

Ergenleşme: (< *T. ergenleşme* < *er-*; *bk. ergen*) Ergenleşmek durumu (TS, 2011: 807)

Ergenlik: (< *T. ergenlik* < *er-*; *bk. ergen*) Bekârlık (TRS III : 1498)

Ergenlik kabası: (< *T. ergenlik* < *er-*; *bk. ergen* + *T. kabası* < *kaba*; *bk. dulukkaba*) Evlenmemiş kız ya da erkeğin yüzünde ya da boynunda çıkan sivilceler (DS III: 1768)

Ergense: (< *T. ergence* < *er-*; *bk. ergen*) Evlenmemiş kız ya da erkeğin yüzünde ya da boynunda çıkan sivilceler (DS III: 1768)

Ergin / irgin / irkin: (< *T. ergin* < *er-*; *bk. ergen*) Genç, delikanlı (TS, 2011: 807) (DS IV: 2550) (DS IV: 2553)

Erginleş-: (< *T. erginleş-* < *er-*; *bk. ergen*) Ergin bir duruma gelmek, reşit olmak (TS, 2011: 807)

Erginlik: (< *T. erginlik-* < *er-*; *bk. ergen*) 1. Aşerme durumu (Örnek, 1979: 74) 2. Ergin olma durumu, rüşt, reşitlik (TS, 2011: 807)

Eril-: (< *T. eril-* < *er-*; *bk. ergen*) Çocukluktan çıkıp gençlik çağına ermek (DS III: 1769)

Erin: (< *T. erin* < *er-*; *bk. ergen*) Ergen (TS, 2011: 808)

Erinleşme: (< *T. erinleşme* < *er-*; *bk. ergen*) Ergenleşme (TS, 2011: 809)

Erinlik: (< *T. erinlik* < *er-*; *bk. ergen*) Erin olma durumu, büluğ (TS, 2011: 809)

Eriş: (< *T. eriş* < *er-*; *bk. ergen*) Uzun bir değneği taşa vurarak oynanan bir çeşit çocuk oyuncağı (DS III: 1772)

Erişik: (< *T. erişik* < *er-*; *bk. ergen*) Yetişkin, evlenme çağına gelmiş kız (DS III: 1772)

Erişkin / erişgin: (< *T. erişkin* < *er-*; *bk. ergen*) Yetişkin, evlenme çağına gelmiş kız (DS III: 1772)

Erke: (< ?) Fazla nazlı ve serbest büyüyen çocuk (DS III: 1773)

Erkecük: (< *T. erkekcik* < *erkek* < ? *ET. irk+ek*; Nişanyan, 2009: 169; Gülensoy I, 2007: 339; Clauson, 1972: 223-224; Tietze I, 2002: 668) Küçük erkek delikanlı (TRS III : 1501)

Erkek: (< *T. erkek*; *bk. erkecük*) Erkek çocuk (Kiremit, 1999: 482)

Erkek kardeş: (< *T. erkek*; *bk. erkecük* + *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Birader (Li, 1999: 160)

Erkek oğlan: (< *T. erkek*; *bk. erkecük* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abağa oğlı*) Erkek çocuk (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 235)

Erkek oğul: (< *T. erkek*; *bk. erkecük* + *T. oğul*; *bk. abağa oğlı*) Erkek çocuk (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 46)

Erkek torun: (< *T. erkek*; *bk. erkecük* + *torun* < *tor* + ? ; Nişanyan, 2009: 631; < **tor+ un*; Gülensoy I, 2007: 920; < *Erm. t'orn*; Eren, 1999: 415) Erkek cinsten torun (Li, 1999: 223)

Erkekle-: (< *T. erkekle-* < *erkek*; *bk. erkecük*) Büluğa ermek (DS III: 1774)

Erkekleş-: (< *T. erkekleş-* < *erkek*; *bk. erkecük*) Çocukluk çağından çıkıp erkeklik çağına girmek (TS, 2011: 811)

Erkele-: (< *T. erkele-* < *erke*; Gülensoy I, 2007: 338) Çocuğu çok sevmek, nazla büyütmek (DS III: 1774)

Erkendoğan: (< *T. erken* < **ér+ken*; < *ET. ér-* 'iken' sözcüğünün etimolojik ikizidir; Nişanyan, 2009: 169; < *er* ve *iken*; Tietze I, 2002: 669 + *T. doğan* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Zamanından önce doğan bebek (TS, 2011: 811)

Erlik / erriyḫ: (< *T. erlik* < *er*; *bk. ana er kardaşı*) Evlenecek çağa gelmiş kız (DS III: 1775-1776)

Ernük: (< *T. ernük* < *er-*; *bk. aşer-*) Erkek çocuklarda, yenecek herhangi bir şeye karşı uyanan arzu (DS III: 1776)

Ersin: (< *T. ersin* < *er+si-n*; Gülensoy I, 2007: 340) Küçük çocukların yatırıldığı, toprağı ısıtmak için toprağın konulduğu kürek biçimindeki araç (DS III: 1776- 1777)

Ersin-: (< *T. ersin-*; *bk. ersin*) Erkekleşmek (DLT I: 253)

Ervâ': (< *Ar. ervāʿ*) Çok güzel genç (Devellioğlu, 2008: 230)

Ervan: (< ?) Delikanlı (DS III: 1778)

Eser: (< *T. eser* < *es-*; Gülensoy I, 2007: 340; Nişanyan, 2009: 169; Tietze I, 2002: 671; Clauson, 1972: 240-241) Sara hastalığı (Koç, 2010: 88)

Eserge: (< *T. eserge* < *es-*; *bk. eser*) Sara hastalığı (Koç, 2010: 88)

Esi: (< ?) Büyük birader, ağabey (Yavuzarslan, 2010: 312)

Esir almaca: (< *Ar. esīr* + *T. almaca* < *T. al-*; *aba alması*) Karşı takım oyuncularını tutsak ederek kazanılan bir çocuk oyunu (TS, 2011: 816)

Eski: (< *T. eski*; *bk. ay eskisi*) Çocukların ara bezi (DS III: 1784)

Eski memur: (< *T. arg. eski*; *bk. ay eskisi* + *Ar. me'mūr*) Her sınıfı kala kala ikişer yılda bitirmiş öğrenci; okulda yıllanmış öğrenci (Aktunç, 1998: 105)

Eskici minder: (< *T. eskici* < *eski*; *bk. ay eskisi* + *T. minder*; *bk. beşik minderi*) Oyuncuların kımıldamadan durdukları bir çeşit duruş oyunu (Özdemir II, 2006: 128)

Esle-: (< *T. esle-* < *Çağ. es+le-*; Tietze I, 2002: 676) Büyüklerin sözünü dinlemek, itaat etmek, kabul etmek (TRS III : 1544)

Eslek: (< *T. eslek*; *bk. esle-*) Uysal, söz dinleyen çocuk (DS VI: 4500)

Ester-i ebter: (< *Far. ester* + *Ar. ebter*) Zürriyetsiz adam (Devellioğlu, 2008: 236)

Esterven: (< *Far.*) Çocuk doğurmayan, kısır kadın (Devellioğlu, 2008: 236)

Eş: (< *T. eş*; *bk. aydın eşi*) Doğum sırasında, bebekten sonra gelen etsi madde; son, etene (DS III: 1788)

Eş kaçırma: (< *T. eş*; *bk. aydın eşi* + *T. kaçırma* < *kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Esir almaca oyunu (Özhan, 2005: 95)

Eşek oğlu eşek: (< *T. eşek*; *bk. çoturum eşeği* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. eşek*) Yaramaz ve sevimli erkek çocuğu severken kullanılan bir söz (Hazar, 2007: 261)

Eşek sıpası: (< *T. eşek*; *bk. çoturum eşeği* + *sıpası* < *sıpa* < *Sogd. əsp-* = *Avest. aspa-*; Nişanyan, 2009: 555; < *OT. sīp+a*; Gülensoy II, 2007: 769) Öfkelenildiğinde çocuk için tercih edilen bir hitap şekli (Sezen, 1993: 327)

Eşekli top: (< *T. eşekli* < *eşek*; *bk. çoturum eşeği* + *T. top*; *bk. aktopaç*) Havaya atılan topun yakalanıp diğer arkadaşlara verilmesi şeklinde oynanan bir çocuk oyunu (DS III: 1789)

Eşeksırtı: (< *T. eşek*; *bk. çoturum eşeği* + *T. sırtı* < *sırt*; Clauson, 1972: 846 < **sīr-t*; Gülensoy II, 2007: 772; < = ? *ET. sırt* < *sırı-t*; Nişanyan, 2009: 555) Beşik örtüsü (Dağlı, 2007: 102)

Eşik kesme: (< *T. eşik*; Clauson, 1972: 260; Tietze I, 2002: 680; < **eşü-k*; Gülensoy I, 2007: 344; Nişanyan, 2009: 172 + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğa nazar değmesin diye yapılan bir ritüel (Yaşar, 2008: 154)

Eşin kefeni: (< *T. eşin* < *eş*; *bk. aydın eşi* + *Ar. kefen* + *T. -i*) Çocuğun eşinin sarıldığı beyaz, temiz bez (Teke, 2005: 67)

Eşiyreliğe kaç-: (< ? *eşiyre* + *T. -like* + *T. kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Kabahatini söyleyince huysuzluk etmek, ağlamak (DS III: 1793)

Eşken: (< *T. eşken*; Paçacıoğlu, 2006: 208) Kurdeşeni (Atalay, 1945: 40)

Et kestir-: (< *T. et*; *bk. bağır eti* + *T. kestir-* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Konuşamayan çocuğun dilinin altındaki eti kestirmek (Yaşar, 2008: 128)

Eteğinden gel-: (< *T. eteğinden* < *etek*; *bk. eksik atak* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Kimin kime tören babalığı, kirvelik yaptığını belirtmek için kullanılan bir söz (Kudat, 2004: 22)

Eteğine al-: (< *T. eteğine* < *etek*; *bk. eksik atak* + *T. al-*; *aba alması*) Sünnet masraflarını karşılamak üzere birisinin kirvesi olmak (Kudat, 2004: 182)

Eteğine konul-: (< *T. eteğine* < *etek*; *bk. eksik atak* + *T. konul-* < *kon-* < *AT. *ko-*; Nişanyan, 2009: 337; Gülensoy I, 2007: 537) Kimin kime tören babalığı, kirvelik yaptığını belirtmek için kullanılan bir söz (Kudat, 2004: 22)

Etehlerin gısılması: (< *T. eteklerin* < *etek*; *bk. eksik atak* + *T. kısılması* < *kıs-*; Gülensoy I, 2007: 516; Nişanyan, 2009: 304) Hamilelik belirtisi olarak görülen durum (Cemiloğlu, 1999: 143)

Etek: (< *T. etek*; *bk. eksik atak*) Çocuk kundağı (DS III: 1796)

Etek bezi: (< *T. etek*; *bk. eksik atak* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocuğun kundak eşyalarından olup içine pamuk konularak dikilmiş kalınca ve büyük bez (DS III: 1797)

Etene / atana / etan / eten / eteñi: (< *Türkm. etene, Az. ätänä*; Tietze I, 2002: 683; < *T.* **etyin*; Gülensoy I, 2007: 346) Ana rahmindeki çocuğun içinde gelişip yetiştiği ve doğumdan hemen sonra düşen parça (Atalay, 1945: 64) (Yaşar, 2008: 73) (DS VI: 4501) (Toparlı, 2007: 77)

Eter: (< *Fr. éther*) Çocuk kokusu (DS III: 1798)

Etfâl: (< *Ar. etfāl*) 1. Çocuk (Sezen, 1993: 206) 2. Çoluk çocuk (Gemalmaz, 1995: 102)

Etfâl-i mekâtib: (< *Ar. etfāl* + *Ar. mekātib*) Mektep çocukları (Devellioğlu, 2008: 239)

Etfâl-i metrûke: (< *Ar. etfāl* + *Ar. metrūke*) Sokağa bırakılmış çocuklar (Devellioğlu, 2008: 633)

Etik-: (< *T. etik-* < *et*; *bk. bağır eti*) Yetişmek, tombullaşmak, büyümek (DLT I: 192)

Etiy: (< *T. edey* < *ede*; *bk. ede*) Baba (Özkan, 1997: 142)

Etlen-: (< *T. etlen-* < *et*; *bk. bağır eti*) Şişmanlamak (DLT I:256)

Etli: (< *T. etli* < *et*; *bk. bağır eti*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 143)

Etmeze: (< ?) Birdirbir oyunu (DS III: 1799)

Ev adı: (< *T. ev*; *bk. aşevleri* + *T. adı* < *ad*; *bk. ad değiştirme*) Çocuğun resmî adı dışında evde çağrıldığı adı (Onur, 2005:200)

Ev barḳ: (< *T. ev*; *bk. aşevleri* + *T. bark*; Clauson, 1972: 359-360; Tietze I, 2002: 207; Şinasi Tekin, *bar-ık* şekinde açıklamıştır; Gülensoy I, 2007: 114) Çoluk çocuk (Yavuzarslan, 2010: 319)

Ev ev oyunu: (< *T. ev*; *bk. aşevleri* + *T. ev* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Evcilik (Onur, 2005: 494)

Ev haşeresi: (< *T. arg. ev*; *bk. aşevleri* + *Ar. haşere* + *T. -si*) Çocuk (Bingölçe, 2001: 65)

Ev pilici: (< *T. arg. ev*; *bk. aşevleri* + *pilici* < *piliç*; *bk. anaç bülüç*) 1. Toy genç kız (Aktunç, 1998: 106) 2. Bakire, genç kız (Koç, 2002: 109)

Ev şenniği: (< *T. arg. ev*; *bk. aşevleri* + *T. şenliği* < *şen* < *şē-*'yans. fiil'+*n*; Gülensoy II, 2007: 841; < *Erm. šen*; Eren, 1999: 385; < ~ *OFar. *şēn* < *Avest. şi-* ~ *şiti-*; Nişanyan, 2009: 588) Çocuk (Üstün, 2008: 179)

Evân-ı şebâb: (< *Ar. evān* + *Ar. şebāb*) Gençlik çağı (Devellioğlu, 2008: 239)

Evbaş takımı: (< *T. arg. ev*; *bk. aşevleri* + *T. baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. takımı* < *tak-*; *bk. altın takma*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 120)

Evcik / evcük / evücük: (< *T. evcik* < *ev*; *bk. aşevleri*) 1. Küçük çocukların taş ve kiremit parçaları ile evcilik oynamak için yaptıkları ev (DS III: 1801) 2. Evcilik oyunu (Tarım, 2009: 1057) (DS III: 1818)

Evcilik: (< *T. evcilik* < *ev*; *bk. aşevleri*) Evcilik oyunu (Özdemir II, 2006: 151)

Evdik: (< *T. evdik* < *ev-* ~ *iv-*; Gülensoy I, 2007: 443; Nişanyan, 278; Clauson, 1972: 4; Tietze I, 2002: 685) Piç (DS III: 1802)

Eveçi: (< *T. ebeci* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Doğum yaptıran kadın, ebe (DS III: 1803)

Evelen-: (< *T. evelen-* < ? *evele-*; Nişanyan, 2009: 174; < *uwala-* < *uw-*; Gülensoy I, 2007: 348; < manası ikinci kelimeden kaynaklanan kafiyeli terkip; Tietze I, 2002: 687) Çocuk, sırtüstü yatıp o yana bu yana dönmek (DS III: 1805)

Evgidi: (< ? *T. evgidi* < *ev-*; *bk. evdik*) Bir bir buçuk yaşındaki çocuğun her şeye el uzatmaya başlaması (DS III: 1806)

Evi bat-: (< *T. evi* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. bat-*; *bk. adı batasıca*) Soyunu sürdürecek erkek çocuğu olmamak (Özdemir, 1994: 65)

Evil civil: (< *T. evil* < *ev-*; *bk. evelen-* + *T. civil* < *civ* 'yans.' + *T. -il*) Oyun çocuklarının bir araya gelmesi (Elhan, 2004: 126)

Evilden-: (< *T. evilden-* < *ev-*; *bk. evelen-*) 1. Bebek, anlamsız mırıldanmak (DS VI: 4502) 2. Çocuk için kendi kendine söylenmek (DS III: 1807)

Evimin direği: (< *T. evimin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. direği* < *direk*; *bk. direk*) Çocuk (Örnek, 1979: 318)

Evimin feneri: (< *T. evimin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *Rum. fener* + *T. -i*) Çocuk (Örnek, 1979: 318)

Evimin ışığı: (< *T. evimin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. ışığı* < *ışık* < **yaşu* (>**yışu-*) > *ışı-k*; Gülensoy I, 2007: 421; < *ışı-k*; Nişanyan, 2009: 252) Çocuk (Örnek, 1979: 318)

Evimin şenliği: (< *T. evimin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *şenliği* < *şen*; *bk. ev şenniği*) Çocuk (Örnek, 1979: 318)

Evimin yakışığı: (< *T. evimin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. yakışığı* < *ET. yak-* ~ *yagu-ş-*; Nişanyan, 2009: 667; < *yak-ış-*; Gülensoy II, 2007: 1037) Çocuk (Örnek, 1979: 318)

Evin böceği: (< *T. evin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. böceği* < *böcek*; *bk. bambılböce*) Erkek çocuklar için kullanılan bir ifade (Hazar, 2007: 261)

Evin çiçeği: (< *T. evin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. çiçeği* < *çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) Çocuk veya bebek, kız çocuğu (Hazar, 2007: 261)

Evin direği: (< *T. evin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. direği* < *direk*; *bk. direk*) 1. Evin tek erkek çocuğu (Özdemir, 1994: 60) 2. Baba (Yurtbaşı, DYS: 16)

Evin neşesi: (< *T. evin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *Ar. neş'e* + *T. -si*) Çocuk (Hazar, 2007: 261)

Evin ocağı: (< *T. evin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı*) Çocuk (Hazar, 2007: 262)

Eviniñ vekili: (< *T. evinin* < *ev*; *bk. aşevleri* + *Ar. vekīl*+ *T. -i*) Soyu devam ettirecek, ocağı tüttürecek kişi (Görkem, 2001: 282)

Evinlig: (< *T. evinlig* < *evin*; Paçacıoğlu, 2006: 211) Gebe (Çetin, 2008: 195)

Evlâd-ı inâs: (< *Ar. evlād* + *Ar. ināṯ*) Kız çocukları (Devellioğlu, 2008: 241)

Evlâd u ıyâl: (< *Ar. evlād* + *Ar. ʿıyāl*) Çoluk çocuk (Hazar, 2007: 256)

Evlat: (< *Ar. evlād*) Bir kimsenin oğlu veya kızı (TAD II 1971: 277)

Evlât-ı zükûr: (< *Ar. evlād* + *Ar. ẕükūr*) Erkek çocuk (Yavuzarslan, 2010: 320)

Evlat acısı: (< *Ar. evlād* + *T. acısı* < *acı*; *bk. ciğer acısı*) Çocuğu ölen kişinin duyduğu üzüntü (TS, 2011: 837)

Evlat acısı gibi: (< *Ar. evlād* + *T. acısı* < *acı*; *bk. evlat acısı* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Evlat kaybına yakın bir acı (TAD I, 1971: 178)

Evlat edin-: (< *Ar. evlād* + *T. edinmek* < *et-*; *bk. aççi et-*) Yasayla belirtilmiş şartlar içinde bir kimseyi evlat olarak nüfusuna geçirmek (TS, 2011: 837)

Evlatlık: (< *Ar. evlād* + *T. lık*) 1. Birinin yasayla evlat olma hakkı tanıdığı kimse 2. Küçük yaşta eve alınıp yetiştirilen kimse (TS, 2011: 837)

Evlatcılıg: (< *Ar. evlād* + *T. -cılık*) Çocuğa bağlılık (Özturan, 2009: 45)

Evlatlık mukavelesi: (< *Ar. evlād* + *T. -lık* + *Ar. muḳāvele* + *T. -si*) Evlat edinenle evlatlık arasındaki nesep olup kan bağına değil taraflar arasındaki evlatlık mukavelesine dayanır (Sağlam, 2006: 2)

Evlatsız: (< *Ar. evlād* + *T. -sız*) Çocuğu olmayan kişi (Yavuzarslan, 2010: 320)

Evlatsızlık: (< *Ar. evlād* + *T. -sızlık*) Çocuksuz olma durumu (Yavuzarslan, 2010: 320)

Evlilik içi çocuk: (< *T. evlilik* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. içi* < *iç*; *baġırdaḳ içine sar-* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Medeni Kanun'a göre evlilik birliği içinde veya evliliğin sona ermesinden itibaren üç yüz gün içinde doğan çocuk (Akyüz, 1999: 502)

Evlü: (< *T. evli* < *ev*; *bk. aşevleri*) Kardeş (DS III: 1811)

Evrasa: (< ?) Çocuğun hastalanmaması ve çocuğa nazar değmemesi için yapılan işlemlerin tümü (Gedik, 2008: 261)

Evre: (< *T. evre* < *evir-*; Nişanyan, 2009: 174) Bir çeşit oyuncak (TRS III: 1574)

Evrek: (< *Far.*) Çocukların ağaca ip atarak yaptıkları salıncak (Devellioğlu, 2008: 242)

Evsüklü: (< *T. eksikli* < *eksik*; *bk. aksik atak*) Kız çocuğu için kullanılan bir söz (Arslan, 2006: 4)

Evşin- / evzin-: (< *T. evşin-* < *ev-*; *bk. evdik*) 1. Emekleme devresinden önce el, kol ve ayak hareketleri yapmak, emekleme çabası göstermek (DS III: 1816) 2. Bir yerde duramamak, yaramazlık etmek (DS III: 1818)

Evülde-: (< *T. evilde-* < *ev-*; *bk. evelen-*) Konuşmaya başlamak (Üstün, 2008: 179)

Evze: (< ?) Naz, mızmızlık (DS III: 1818)

Éy he: (< *T. ey* < *ay*; Gülensoy I, 2007: 350; < *Far. ay*; Tietze I, 2002: 690; < ?; Eren, 1999: 142 + *he* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 407; < '*ünl.*' Nişanyan, 2009: 234) Çocuklara daha konuşma yeter anlamında hitap (San, 1990: 478)

Eyâsı batmış: (< *T. eyesi* < *ET. eyegü*; Gülensoy I, 2007: 350; Nişanyan, 2009: 175 + *T. batmış* < *bat-*; *bk. adı batasıca*) Çok ağlayan çocuk için kullanılan bir söz (Sevinç, 2008: 165)

Eycana: (< *T. iyice* < *iyi* < *eḏgü*; Nişanyan, 2009: 278; Gülensoy I, 2007: 444; Clauson, 1972: 51; Tietze I, 2002: 691 + *T. ana*; *bk. akana*) Büyükanne (DS III: 1660-1661)

Eyce baba: (< *T. iyice* < *iyi*; *bk. aycana* + *çoc. dil. baba*) Büyük baba (DS III: 1819)

Eye: (< *T. iye* < *iḏi*; Gülensoy I, 2007: 444; Nişanyan, 2009: 278; Clauson, 1972: 41; Tietze I, 2002: 691) Baba (DS III: 1819)

Eyinlikli dur-: (< *T. eyinlikli* < *eyin*; Gülensoy I, 2007: 351; Tietze I, 2002: 629 + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Rahat durmak, yaramazlık yapmamak (DS III: 1822)

Eyüp beşiği: (< *Ar. öz. is. Eyyūb* + *T. beşiği* < *beşik*; *bk. beşik*) Küçük çocukların eskiden yattıkları, iki ayağı üzerinde sallanan beşik (Onur, 2005: 194)

Ezala-: (< *Ar. eẕā'* + *T. la-*) Doğum sancısı çekmek (DS III: 1828)

Ezberci: (< *Far. ezber* + *T. -ci*) Dersi ezber yapmayı âdet edinmiş öğrenci (Yavuzarslan, 2010: 323)

Ezbercilik: (< *Far. ezber* + *T. -cilik*) Ezberci olma durumu (TS, 2011: 842)

Eze: (< *T. eze* < *ece*; Gülensoy I, 2007: 352; < *eze* ~ *eçe*; Nişanyan, 2009: 624) 1. Teyze 2. Hala (DS III: 1828) 3. Abla (Li, 1999: 177)

Eze oğlu: (< *T. eze*; *bk. eze* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Teyze oğlu (Gemalmaz, 1995: 106)

Ezirgān cizirgān: (< *Far. bāzergān* + *T. cizirgan* < *çiz-*; *bk. ayak çiz-*) Tahterevalli (DS III: 1830)

Eznabı: (< *Ar. eẕnāb* + *T. -ı*) Yaramaz, haylaz çocuk (DS III: 1830)

-F-

Fala baktır-: (< *Ar. fāl* + *T. -a* + *T. baktır-* < *bak-*; *bk. aya bakma*) Çocuk sahibi olabilmek için yapılan bir uygulama (Cemiloğlu, 1999: 139)

Falaka: (< *Ar. falaḳa*) Sıbyan mekteplerinde çok aşırı yaramazlık durumlarında büyük öğrencilere uygulanan fizikî şiddet (Çelik, 2007: 133)

Falkangıç: (< ? *falkan* + *T. -gıç*) 1. Pistonuyla suyu içine çekip sonra dışarı atan bir çocuk oyuncağı 2. Kamış ya da ağaç dalından yapılıp tabanca gibi ses veren bir çocuk oyuncağı, patlangıç (DS III: 1831-1832)

Farazî nesep: (< *Ar. farżī* + *Ar. neseb*) Evlat edinmeden doğan nesep (Sağlam, 2006: 2)

Farik ve mümeyyiz olma: (< *Ar. fārıḳ* + *Ar. mumeyyiz* + *T. olma* < *ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Eylemi gerçekleştirdiği sırada on iki yaşını doldurmuş fakat on beş yaşını doldurmamış olan çocuğun yaptıklarının hukuksal anlam ve sonuçlarını algılama ve bu eylemle ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olup olmama durumu (Beyazova ve Şahin, 2011: 8)

Farsak: (< ?) Elinden iş gelmeyen, delidolu kız (DS VI: 4504)

Fasulye sırığı: (< *Rum. fasulye* + *T. sırığı* < *sırık*; *bk. ciğerci sırığı*) Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Faşka: (< ?) Kundak (Örnek, 1979: 173)

Fatîm: (< *Ar. faṭīm*) Sütten kesilmiş çocuk (Devellioğlu, 2008: 253)

Faul ver-: (< *İng. arg. faul* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Öğrenciyi azarlamak (Aktunç, 1998: 110)

Felek: (< *Ar. felek*) 1. Çocuk (Mor, 2009: 92) 2. Topaç (DS III: 1841) 3. Torun (Mor, 2009: 92)

Feleke: (< *Yun. palaka*; Tietze II, 2009: 41) Kaydırak oyunu (DS III: 1841)

Fellah: (< *Ar. fellāḥ*) Kız çocuğu için kullanılan bir söz (San, 1990: 479)

Fenalık duy-: (< *Ar. fenā* + *T. -lık* + *T. duy-*; *bk. duygusal ihmal*) Aşermek (Örnek, 1979: 74)

Feneke: (< *gd*.?) kardeş (Mor, 2009: 92)

Fenker: (< ?) Çocuğun durmaksızın ağlaması durumu (Yavuzarslan, 2010: 337)

Ferahiz amede (< ? + *Far. āmede*) Emeklemeye gelmiş (TRS III : 2071)

Ferfendelik: (< ? *ferfen* + *T. delik* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Çocukların kurtlu fındıkların deliğine bir kibrit çöpü takıp çevirerek yaptıkları oyuncak (DS III: 1845)

Ferfene: (< *herifane* kelimesinin varyantı; *Ar. ḥarīf* + *Far. āne*; Tietze II, 2009: 46) 1. Çocukların ayrı ayrı evlerden malzemelerini toplayıp kırda yaptıkları pilav 2. Düğün ya da bayramlarda gençlerin birleşerek bir koyun ya da kuzu kesip yemeleri (DS III: 1845)

Ferfile- / ferfiğle-: (< ? *ferfi* + *T. le-*) Sesi kısılıncaya kadar bağırmak, ağlamak, sendelemek (DS III: 1845) (Elhan, 2004: 133)

Ferig: (< *T. bili bili* 'yans.' > *bili+ç* > *piliç* > *filiz* > *firik* > *ferik*; Gülensoy I, 2007: 353) Genç kız (Gemalmaz, 1995: 110)

Fermene: (< *İt. paramano*) Çuhadan ya da abadan yapılan daha çok gençlerin tercih ettiği kısa yelek (Koçu, 1969: 112)

Ferruh-zâd: (< *Ar. ferruḫ-zād*) Mübarek, kutlu, uğurlu çocuk (Devellioğlu, 2008: 261)

Ferzend: (< *Far.*) Oğul, çocuk (kız ya da erkek) (Ata, 1997: 264)

Ferzend-i kihterîn: (< *Far. ferzend* + *Far. kihterīn*) En küçük oğul (Devellioğlu, 2008: 520)

Ferzend- i nīk: (< *Far.*+ *Far.*) Hayırlı evlat (Ata, 2004: 324)

Fes: (< *öz. is. Fas*) 1. Bebek başlığı (Yaşar, 2008: 66) 2. Öğrencilerin başlarına taktıkları giysi (Onur, 2005: 340) 3. Bir dönem sünnet çocuklarının başına takılan giysi (Koçu, 1969: 210)

Fesçik: (< *öz. is. Fas* + *T. -cik*) Bebek başlığı (Dede, 1978: 156)

Feşal / feşel: (< *Ar. faşşar*; Tietze II, 2009: 50) Yaramaz, haşarı çocuk (DS III: 1848)

Fetā: (< *Ar.*) 1. Gençlik (Tulum, 2011: 722) 2. Genç, yiğit, mert (Karamanlıoğlu, 1989: 95)

Fete: (< ? *Ar. fetā*) Dede (DS III: 1848)

Fetk: (< *Ar. fatḳ*) Kasık yarığı denilen bir nevi hastalık (Acıduman ve Arda, 2012: 228)

Fetüs: (< *Lat. foetus*) Cenin, oğulcuk (TS, 2011: 865)

Fevkalade mükâfat: (< *Ar. fevḳ ʿāde* + *Ar. muḳāfāt*) Kendi sınıfında en fazla dersten dereceye giren ilk dört öğrenciye verilen ödül (Kapcı, 2013: 172)

Feyillen-: (< *Ar. fiʿl* + *T. len-*) Çocuk, huysuzluğu tutmak (Bayraktar, 2000: 375)

Fıddır fiş: (< *T. fıddır* < *fıdd* 'yans.'+ *T. -ır* + *T. fiş* 'yans.') Çok gezen kız (DS III: 1850)

Fıdık: (< *T. fıdık* < *fıd* 'yans.' + *T. -ık*) Çocukların oynadığı bir çeşit oyuncak, bilye (DS III: 1850)

Fıdıl: (< *T. fıdıl* < *fıd* 'yans.' + *T. -ıl*) Toy, genç (DS III: 1850)

Fıkır fıkır: (< *T. fıkır* < *fık* 'yans.' + *T. -ır*; Çağbayır II, 2003: 1575; Nişanyan, 2009: 186) Genç kızın canlılığını, hareketliliğini, havasını belirtmek için kullanılan bir söz (Elhan, 2004: 133)

Fıldırıyik: (< *fıldırık* < *fır* muhtemelen **fırdıl* biçiminden metatez yoluyla; Nişanyan, 2009: 186; < yansıma kelimelerden; Tietze II, 2009: 54) Tahtadan yapılan bir çeşit çocuk oyuncağı (DS III: 1852)

Fındıcak: (< *Ar. fundūḳ* + *T. -cak*) Bebekte oluşan bir çeşit yara (Yüksel, 2007: 158)

Fındık / pındik: (< *Ar. arg. fundūḳ*) 1. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148) 2. Genç kız (DS V: 3443)

Fındık biber: (< *Ar. fundūḳ* + *Rum. biber*) Aksi, inatçı olan çocuk (DS III: 1853)

Fındık kurdu: (< *Ar. fundūḳ* + *kurdu* < **ḳūrt*; Gülensoy I, 2007: 574; Nişanyan, 2009: 355) Boysuz çocuk (Yurtbaşı, DYS: 23)

Fındık yuvarlama: (< *Ar. fundūḳ* + *T. yuvarlama* < *yuv-ar+la-*; Gülensoy II, 2007: 1185; < *yuv-ala-*; En geç 17. yy'da türeyen *r* sesinin kaynağı açık değildir; Nişanyan, 2009: 681) Aletlerle oynanan bir çocuk oyunu (Sezen, 1993: 282)

Fıngılda-: (< *T. fıngılda-* < *fıng* 'yans.' + *T. ılda-*) Kendi kendine, için için ağlamak (DS III: 1853)

Fır: (< *T. arg. fırlama* < *fır* sözcüğünün kısaltması; Tietze II, 2009: 54; < *fır* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 186; Gülensoy I, 2007: 354) 1. Çok akıllı, cingöz çocuk; anasının gözü 2. Piç (Aktunç, 1998: 111)

Fırçı: (< *T. fırçı* < *fır* 'yans.' + *T. -çı*) Çocukların kamıştan yaptıkları, suyu çekip fışkırtan bir oyuncak (DS III: 1854)

Fırçık: (< *T. fırçık* < *fır* 'yans.' + *T. -çık*) Arsız çocuk (DS III: 1854)

Fırfır: (< *T. fır+fır* 'yans.'; < *Far. farfara*; Tietze II, 2009: 55) Çok yaramaz çocuk (DS III: 1854)

Fırfırık / firfilik: (< *T. fırfırık* < *fır+fır* 'yans.' + *T. -ık*; < *Far. farfarūk*; Tietze II, 2009: 55) Düdük (DS III: 1863)

Fırfırına: (< *T. fır+fır* 'yans.' + *T. -ına*) Düdük (DS III: 1854)

Fırıldı: (< *T. fırıldak* < *fır* 'yans.'+ *T. -ıldı*) Topaç (TRS III: 1605)

Fırkaç: (< ?) Beşik (DS III: 1855)

Fırla: (< *T. fırla* < *fır* 'yans.' + *T. la-*) Topaç (TRS III: 1605)

Fırlak: (< *T. fırlak* < *fır* 'yans.'+ *T. -lak*) 1. Çocukların topaç oyunu (Yavuzarslan, 2010: 345) 2. Ortasında delinmiş iki deliğe geçirilen iplikle oynanan, çekildikçe fırıl fırıl dönen oyuncak (TRS III : 1606)

Fırlama: (< *T. arg. fırlama* < *fır* 'yans.'+ *T. -lama*; Nişanyan, 2009: 186) 1. Çok akıllı, cingöz çocuk; anasının gözü 2. Piç (Aktunç, 1998: 112)

Fırlanta: (< *T. fırlanta* < *fır* 'yans.'+ *T. -lantı*) Çocukların oynadıkları çember (DS III: 1856)

Fırlıh dön-: (< *T. fırlık* < *fır* 'yans.'+ *T. -lık* + *T. dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) El ele tutuşup halka yaparak dönmek (DS III: 1856)

Fırşı-: (< *T. fırşı-* < *fır* 'yans.' + *T. şı-*) Çocuk, öfkelenmek (DS III: 1856)

Fırtıhlı: (< *T. fırtıklı* < *fırt-* 'yans. fiil' + *T. -ıklı*) Burnu akan çocuk (DS III: 1857)

Fırtlama: (< *T. arg. fırtlama* < *fırt* 'yans.' + *T. -lama*) Açıkgöz çocuk (Bingölçe, 2001: 67)

Fırtlangıç: (< *T. fırtlangıç* < *fırt* + *T. -langıç*) Kamış ya da ağaç dallarından özü çıkarılarak yapılan ve tabanca gibi ses veren pistonlu çocuk oyuncağı (DS III: 1857)

Fıs: (< *T. fıs* 'yans.'; Tietze II, 2009: 56; Nişanyan, 2009: 186; Gülensoy I, 2007: 354) Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161)

Fıs fıs: (< *T. fıs+fıs* 'yans.') Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Fısfıs deliği: (< *T. fıs+fıs* 'yans.' + *T. deliği* < *delik bk. boğmaca deliği*) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 157)

Fıskırık: (< *T. fıskırık* < *fıs* 'yans.' + *T. -kırık*) Su fışkırtan oyuncak tulumba (TRS III: 1606)

Fıskiye: (< *Ar. fisḳiyye*) Öğrencinin, derste gülme krizine tutulması (Aktunç, 1998: 112)

Fıstık: (< *Ar. arg. fustuḳ*) 1. Güzel kız (Aktunç, 1998: 112) 2. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148) 3. Sevimli kız çocuğu (Sezen, 1993: 327)

Fıstık gibi: (< *Ar. arg. fustuḳ* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Güzel, çekici kız (Aktunç, 1998: 113)

Fışfış kayıkçı: (< *T. fış+fış* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 186 + *T. kayıkçı* < *kayık* < *ET. ḳaygıḳ* < *ḳāy-ġıḳ*; Gülensoy I, 2007: 483; < *ET. ḳayġuḳ*; Nişanyan, 2009: 312) Çocukların fışfış kayıkçı tekerlemesini söyleyip tekerlemenin sözlerine uygun hareketler yaparak oynadıkları bir oyun (Özhan, 2005: 102)

Fışıl: (< *T. fışıl* < *fış* 'yans.'+ *T. -ıl*) Yaramaz çocuk (DS III: 1860)

Fışkırgeç: (< *T. fışkırgeç* < *fış* 'yans.' + *T. -kırgeç*) Fışkırık (Özhan, 2005: 102)

Fıta: (< *Far. fūta*) Çocukların beline dolanan yün kuşak (DS III: 1861)

Fıykırık: (< *T. fıykırık* < *fıy* 'yans.'+ *T. -kırık*; < *Yun. fiyi*; Tietze II, 2009 + *T. -kırık*) Düdük (DS III: 1862)

Fidan: (< *Rum.*) 1. Genç kız (Hazar, 2007: 262) 2. Sarıkamış harekâtında şehit düşen genç (Kalkan, 1998: 22) 3. Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Fifik: (< *T. fifik* < *fi+fi* 'yans.' + *T. -k*) Düdük (DS III: 1863)

Filar / filal: (< *Yun. felárion*; Tietzen II, 2009: 62) 1. Tulumbacı yemenisi adını alan daha ziyade bıçkın delikanlılarca tercih edilmiş ökçeli hafif erkek ayakkabısı (Koçu, 1969: 117-118) 2. Çocukların giydiği yazlık sandal (DS III: 1864)

Filçik: (< *Ar. fīl* + *T. -çik*) Çevik, akıllı ve sevimli çocuk (DS VI: 4506)

Fildirfiş: (< *T. fıldır+fış* 'yans.'; < *fıldır* muhtemelen **fırdıl* biçiminden metatez yoluyla; Nişanyan, 2009: 186) Çişini tutamayan çocuk (DS III: 1864)

Fileke / filike: (< *İt. feluca* < *EFr. falouque* < *EİNg.* ya da *EFlem. holque*; Tietze II, 2009: 42) 1. Yassı hafif taş ve bu taşlarla oynanan oyun (DS III: 1864) 2. Çocukların oynadıkları kaydırak oyunu (DS III: 1866)

Filinta: (< *Alm. arg. flinte*) Yakışıklı, uzun boylu genç (Hazar, 2007: 262)

Filistop: (< ?) Düdük (DS III: 1863)

Filiz: (< *Rum.*) Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Fingilli: (< *T. fingilli* < *fing* 'yans.' + *T. -illi*) Sevecen, şirin kız çocuğu (Buran ve İlhan, 2008: 74)

Finik finik: (< *T. fink+fink* 'yans.') Çocukların tıpış tıpış yürümesi DS III: 1867)

Firildek: (< *T. fırıldak* < *fır* 'yans.' + *T. -ıldak*) Fırıldak (DS III: 1870)

Firkete takma: (< *İt. forchetta* + *T. takma* < *tak-*; *bk. altın takma*) Çocuğu nazardan koruma amacıyla iç çamaşırına takılan bir çeşit iğne (Akyol, 2006: 54)

Firman: (< ?) Topaç (DS III: 1870)

Fisal: (< *Ar. fiṣāl*) Oğlanı sütten kesmek (TRS V: 2925)

Fişilde-: (< *T. fişilde-* < *fiş* 'yans.' + *T. ilde-*) Ayak altında dolaşmak (DS III: 1873)

Fişirde-: (< *T. fişirde-* < *fiş* 'yans.' + *T. irde-*) Ayak altında dolaşmak (DS III: 1873)

Fitçe: (< ?) Topaç (DS VI: 4507)

Fitoş: (< ?) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 157)

Fitoz: (< *T. hotoz* < *ET. kutas / kutuz*; Çağbayır II, 2003: 1602) Güzel kız (DS III: 1874)

Fittik: (< *T. fittik* < *fit* 'yans.' + *T. -tik*; Çağbayır II, 2003: 1602) İncir, söğüt gibi özü boş olan ağaç dallarından yapılan ve içine portakal kabuğu konularak patlatılan düdük şeklinde bir çocuk oyuncağı (DS III: 1874)

Fiziksel ihmal: (< *Fr. physique* + *Fr. -sel* + *Ar. ihmāl*) Çocuğun beslenme, barınma, güvenlik, temizlik, sağlık ve eğitim gibi en temel fizikî gereksinimlerinin karşılanmaması durumu (Akyüz, 2012: 505)

Fiziksel istismar: (< *Fr. physique* + *Fr. -sel* + *Ar. istiṣmār*) Çocuğa yönelik yapılan ve kırıkların, yanıkların, kesiklerin ortaya çıkmasına yol açan istismar (Garip, 2007: 22)

Fodik: (< ?) Elde taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4507)

Folluk: (< *Yun. arg. folíon* + *T. -luk*) Ahlaksız genç (Devellioğlu, 1945: 85)

Forma: (< *İt. forma*) Öğrencilerin giydikleri tek tip giysi (Dağlı, 2007: 111)

Fortuk: (< ?) Sekiz ile dokuz yaş arasındaki çocuk (DS III: 1876)

Fosma oyunu: (< ? *fosma* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Kız çocuğun yere şekiller çizip yassı bir taşı tek ayak üzerinde şekilden şekile geçirerek oynadığı bir oyun (Bayraktar, 2000: 375)

Fot: (< ?) Değneklerle oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 1878)

Fotfot: (< *T. fot+fot* 'yans.') İçi boş ağaçtan yapılan su ya da başka bir şey atan çocuk oyuncağı (DS III: 1878)

Fottuk: (< *T. fottuk* < *fot* 'yans.' + *T. -tuk*) İçi boş ağaçtan yapılan su ya da başka bir şey atan çocuk oyuncağı (DS III: 1878)

Fred Çakmaktaş: (< *öz. is. Fred Çakmaktaş*) Çizgi film kahramanlarının taklit edildiği bir oyun (Çok, 1997: 486)

Frenk gömleği: (< *Far. Freng* + *T. gömleği* < *gömlek*; *bk. al gömleği*) Avrupa kesimi ceket ve pantolondan mürekkep erkek kıyafetinde giyimi tamamlayan ve yakasına boyunbağı bağlanan gömlek olup bir dönem alafrangalığa meraklı gençlerce tercih edilmiştir (Koçu, 1969: 118)

Fufu / fufudi / fufuli: (< *çoc. dil. Yun. fufú*; Tietze II, 2009: 84) 1. Yara, bere (DS III: 1879) 2. Ergenlik sivilcesi (DS III: 1879)

Ful casus: (< *İng. arg. full* + *Ar. cāsūs*) Hiçbir şey bilmeyen öğrenci (Aktunç, 1998: 117)

Fuluş: (< ?) Yaramaz (DS III: 1879)

Furgulama: (< ? *furgu* + *T. -lama*) Karnı çok fazla ağrıyan çocuğa yapılan bir uygulama (Yaşar, 2008: 200)

Futa / futar: (< *Ar. fūṭa*) 1. Sünnet olan çocuğun başına örtülen örtü (Onur, 2005: 209) 2. Çocukların beline sarılan yün kuşak (Dağlı, 2007: 112-113)

Futbol: (< *İng. football*) Topla oynanan bir oyun (Bağlı, 1999: 136)

Fütüvvet: (< *Ar. fütüvvet*) Gençlik, delikanlılık (Yavuzarslan, 2010: 356)

-G-

Gaba: (< ?) Çocuğa yiyecek olarak verilen gıda (Gedik, 2008: 273)

Gabmık: (< *T. kapmık* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Sünnet düğününde, gençlere verilen helva ziyafeti (DS III: 1886)

Gacı / gaci / gaji / gıcı: (< *Rom. gacı*; Tietze II, 2009: 91) 1. Yeni doğan çocuk 2. Kız kardeş (DS III: 1887) 3. Adam, erkek çocuk (Yıldırım, 2011: 96) 4. Kız çocuğu (Mor, 2009: 112) (Üstün, 2008: 184) 2. Küçüklere aslanım, çocuğum anlamında seslenme ünlemi (DS III: 2025)

Gacı çöne: (< *Rom. gacı* + *T. çöne*; *bk. çay çöne*) Oğlan, oğul (Yıldırım, 2011: 96)

Gade / gadi: (< *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) 1. Kardeş (DS III: 1888) (< *T. kadın* [< *ET. katun*]+*yenge*; Gülensoy I, 2007: 356) 2. Yenge 3. Büyükanne, babaanne (DS III: 1890)

Gadı: (< ?) Çocukların değnekle oynadıkları bir oyun (DS III: 1890)

Gaga / ğağa: (< *çoc. dil*. karş. *Far. kak, Yun. kaká, Erm. k'ak', Lat. caca, Fr. caca*; Nişanyan, 2009: 290) 1. Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161) (< *kaka* ~ *Az. ġaġa* 'ağabey' ~ *Türkm. kaka* 'baba'; Gülensoy I, 2007: 452; < *gaga* ~ *kaka*; karş. *Az. gaġa*; Tietze II: 2009: 63) 2. Kardeş 3. Teyze (DS III: 1888) 4. Ağabey 5. Küçük kardeş (DS III: 1891) (< *çoc. dil. Erm. kaka*; Dankoff; 1995: 180) 6. Meyve ve kuruyemiş (DS I: 1892) 7. Yumurta (DS III: 1896)

Gagıldak: (< *T. gagıldak* < *gag* 'yans.' + *T. -ıldak*) İki cevizden yapılan oyuncak (DS III: 1893)

Ğağnıcak / kağrıcak: (< *T. kağnıcak* < *ḳañlıcak*; Nişanyan, 2009: 289; < **kañ* 'yans.'+ *T. -lıcak*; Gülensoy I, 2007: 451) Yürümeye başlayacak çocukların sürdüğü üç tekerlekli araba (DS IV: 2595) (Örnek, 1979: 251)

Gahel: (< ?) Çocuk (DS III: 2114)

Gāhvāre: (< *Far.*) Beşik (Ata, 2004: 265)

Gak: (< *çoc. dil. bk. gaga6*) Meyve ve kuruyemiş (DS I: 1892)

Gakga / gakkı / gıkkı / guggu: (< *çoc. dil. bk. gaga6*) Yumurta (DS III: 1896)

Gakko / gekke / geko / kakko / kako: (< *T. kaka ~ gaga*; *bk. gaga2*) 1. Erkek kardeş (DS III: 1896) 2. Ağabey (DS III: 1971) (DS IV: 2600) 3. Baba (DS III: 1971) (DS IV: 2605)

Gala: (< *Ar. ḳalʿa*) Dikili taşla oynanan bir çocuk oyunu (DS III: 1897)

Gala oyunu: (< *Ar. ḳalʿa + T. oyunu < oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çamura değişik şekiller verilerek oynanan bir çocuk oyunu (Sezen, 1993: 283)

Galan: (< *T. kalın < OT. kalıñ*; Gülensoy I, 2007: 455; < Dankoff kelimenin Ermenice *ḫalan ~ ġalan ~ kalan* kelimesinden geldiğini belirtirken Tietze, Ermenicedeki Türkçe bir alıntı olabileceğini ifade eder; Tietze II, 2009: 94) Kız (DS III: 1898)

Galata kalyoncu yemenisi: (< *öz. is. Galata + İt. galion + T. -cu + Ar. yemenī + T. -si*) 18. yy'ın sonlarına doğru İstanbul'un bıçkın delikanlıları arasında moda olan Cezayir kesimi denilen kıyafetin altına giyilen arkası kısa, topukları gösteren yüzü çok dar olan ancak ayak parmaklarının aralarını örten yemeni (Tezcan, 2006: 234)

Galbezi: (< *Fr. gaze + bezi < bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocuk önlüğü (DS III: 1899)

Galdırhop: (< *T. kaldır < ET. kal(ġ)ır- < ḳal(ġ)ı-*; Gülensoy I, 2007: 454; < *kaltır- < kalıt-ır- < kalı-t-*; Nişanyan, 2009: 291 + *T. hop* '*ünl.*'; Gülensoy I, 2007: 411; Nişanyan, 2009: 246) Tahterevalli (DS III: 1899)

Galeyci başı oyunu: (< *kalaycı < kalay < Ar. ḳalāī*; Nişanyan, 2009: 291; < ? *T. kal*; Gülensoy I, 2007: 454 + *T. başı < baş*; *bk. baharı başına vur-* + *T. oyunu < oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Belli uzaklıktaki taşları devirmek suretiyle oynanan bir oyun (Gedik, 2008: 348)

Galıç: (< *Fr. galoche*) Bir tür çocuk ayakkabısı (Dağlı, 2007: 113)

Gallelizığva: (< *Ar. ḳalʿa + T. -li + Rus. zipka*) Genellikle beli bol, lacivert renkli çuha kumaştan yapılan, gençler tarafından giyilen bir kıyafet (Sezen, 1993: 220)

Gamze: (< *Ar. gd. ġamze*) Kız (Mor, 2009: 65)

Gangam: (< ?) Çocuk oyuncağı (DS III: 1912)

Gangıldaḫ: (< *OT. koñur-*; Nişanyan, 2009: 296; < **kong+ġur-*; Gülensoy I, 2007: 458 ya da *gang* 'yans.' + *T. -ıldak*) Tahterevalli (DS III: 1912)

Gangurguç: (< *T. kanırgıç* < *kanır-*; *bk. gangıldaḫ*) Tahterevalli (DS III: 1912)

Ganik: (< ? *enik*; *ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Küçük çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 80)

Gaplangaya: (< *T. kaplan*; Clauson, 1972: 584; < *kap-lan*; Nişanyan, 2009: 299; Gülensoy I, 2007: 461 + *T. kaya*; *bk. beş kaya*) Çocuk bahçesinde kayılan yer, kızak (DS III: 1917)

Gar: (< ?) Bilye, zıpzıp (DS III: 1917)

Garagabarcuk / garağabar: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. kabarıkcık* < *kabar-* < ? *ET. kap* 'torba' veya *kapa* sözcükleriyle anlam ilişkisi kurulabilir ancak her iki hâlde de ekin yapısı muğlaktır; Nişanyan, 2009: 285;< **kāp+ar-*; Gülensoy I, 2007: 448; < *kāb* ve *kabar-*; Clauson, 1972: 585) Yalınayak gezen çocukların ayağında ya da el içinde çıkan bir çeşit çıban (DS III: 1918)

Gardaş yatma oyunu: (< *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. yatma* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Gardaşafa: (< *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + ? *afa*) Kardeş (Yıldırım, 2011: 100)

Gardiyan: (< *Fr. arg. gardien*) Çocuklarını sıkı disiplin altında tutan kadın (Bingölçe, 2001: 69)

Gargara / gargarı: (< karş. *EYun. gargarizō, Lat. gargarizare, Fr. gargariser*; Nişanyan, 2009: 203) 1. Cevizden yapılan bir çeşit oyuncak (DS III: 1923) 2. Tahtadan yapılmış bir oyuncak (DS III: 1923)

Gargın: (< *T. kargın* < *kar-*; Nişanyan, 2009: 303; Clauson, 1972: 642; < **ḳār-*; Gülensoy I, 2007: 462) Gebe kadın (DS III: 1924)

Gasyan: (< ?) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 161)

Gaş: (< *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Erkek ya da kız kardeş (DS III: 1933)

Ġatmalı: (< *T. katmalı* < *kat-*; *bk. adam ġaterine ġatıl-*) Eneksiz oynanan bir aşık oyunu (Bayraktar, 2000: 382)

Gay: (< *Ar.*) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 161)

Gayret kuşağı: (< *Ar. ġayret* + *T. kuşağı* < *kuşak*; *bk. al guşak*) Bebeğe nazar değmemesi için odasına bırakılan kuşak (Yaşar, 2008: 66)

Ġaysānet: (< ?) Gençlik çağı (Tulum, 2011: 801)

Gāz: (< ?) Beşik (Tekin, 1994: 260)

Gazaba: (< *Fr. gaze* + *Ar. ʿabāʾ*) Çocukların mama önlüğü (DS III: 1952)

Gazan-: (< *T. kazan-* < *ET. ḳazġan-*; Gülensoy I, 2007: 489; Nişanyan, 2009: 314) Çocuk sahibi olmak (Özturan, 2009: 50)

Ġazan dibi: (< *T. kazan* < *ḳāzġan*; Gülensoy I, 2007: 488; < *ET. kaz-*; Clausson, 1972: 682; < *kaz-gan*; Nişanyan, 2009: 314; < Türkçeden Farsçaya geçmiştir; Doerfer III, 1967: 387 + *T. dibi* < *dip*; *bk. dibi tutma*) En küçük çocuk (Demir, 2001: 345)

Gazbağı / kazbağı: (< *Fr. gaze* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) 1. Çocuk göğüslüğü, önlüğü (DS III: 1953) (DS IV: 2712) 2. Çocuk ceketi (DS III: 1953)

Gazbazı / gazbaz / kazbaz: (< *Fr. gaze* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) 1. Çocuk göğüslüğü, önlüğü (DS III: 1953) (DS IV: 2712) 2. Bir çeşit çocuk giyeceği, küçük kaftan (TRS IV: 2392)

Gazgıç: (< *T. kazgıç* < *kaz-*; Nişanyan, 2009: 314; Gülensoy I, 2007: 490) Çocukların yere küçük kazık saplayarak oynadıkları bir oyun (DS III: 1954)

Gazıkcık: (< *T. kazıkçık* < *kaz-*; *bk. gazgıç*) Bir çeşit kazık saplama oyunu (Özdemir II, 2006: 201)

Gazik: (< ?) Çocuklarda yeni çıkmaya başlayan dişlerin durumu (DS III: 1954)

Gazoz kapağı fırlatma: (< *Fr. gazeuse* + *T. kapağı* < *kapak* < **ḳā-p+ġ(a)ḳ* < *kapġa-*; Gülensoy I, 2007: 459; < *kap-gak*; Nişanyan, 2009: 298 + *T. fırlatma* < *fır* 'yans' + *T. -latma*) Daha çok erkek çocuklara özgü bir oyun (Yaşar, 2008: 325)

Gebe / kebe: (< *T. gebe*; *bk. dış gebelik*) 1. Gebe kadın (Öger, 2003: 288) (Atalay, 1945: 42) 2. Annesi babası olmayan kimse (DS III: 1964)

Gebe et-: (< *T. gebe*; *bk. dış gebelik* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Hamile etmek, yüklü etmek (Tulum, 2011: 740)

Gebe kal-: (< *T. gebe*; *bk. dış gebelik* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Hamile kalmak (Çelik, 2011: 90)

Gebe ol-: (< *T. gebe*; *bk. dış gebelik* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Hamile olmak (Yavuzarslan, 2010: 366)

Gebe olmaḳlıḳ: (< *T. gebe*; *bk. dış gebelik* + *T. olmaklık* < *ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Hamilelik (Tulum, 2011: 740)

Gebeç: (< *T. gebeç* < *gebe*; *bk. dış gebelik*) Gebe kadın (DS III: 2122-2123)

Gebedek: (< *T. gebedek* < *gebe*; *bk. dış gebelik*) Ana rahmindeyken babası ölen çocuk (DS III: 1955)

Gebegenş: (< *T. gepegenç*; *bk. asi gençlik*) Çok genç (İleri, 2008: 381)

Gebelik iliği: (< *T. gebelik* < *gebe*; *bk. dış gebelik* + *T. iliği* < *ilik*; Nişanyan, 2009: 261; < **il-ik*; Gülensoy I, 2007: 431; < *yilik*; Clauson, 1972: 927-928; Tietze II, 2009: 386) Son, meşime (Yavuzarslan, 2010: 366)

Gebelik testi: (< *T. gebelik* < *gebe*; *bk. dış gebelik* + *İng. test* + *T. -i*) Bir kadının gebe olup olmadığının belirlenmesi için yapılan işlem (TS, 2011: 911)

Gece gündüz: (< *T. gece* < *keçe*; Tietze II, 2009: 113; < *ET. keç-e*; Nişanyan, 2009: 205; < *kėçe* < *kėç-e*; Clauson, 1972: 694; < *kēç+e*; Gülensoy I, 2007: 358; < *T. kėç* ~ *kiç* kökünden çıktığı anlaşılıyor; Eren, 1999: 150 + *T. gündüz* < *küntüz* < *kün+tüz*; Nişanyan, 2009: 219; Gülensoy I, 2007: 396; Clauson, 1972: 729) Şaşırtmacalı hareket oyunu (Özdemir II, 2006: 365)

Gece uykuluğu: (< *T. gece*; *bk. gece gündüz* + *T. uykuluğu* < *uyu-* < *ET. udı-* < *ū-*; Nişanyan, 2009: 647; < **ūdı-ġ(ḳ)u* [> *uyu-ku* > *uy-ku*] Gülensoy II, 2007: 978) Annenin, çocuğunu kötü gözlerden korumak amacıyla çocuğun göbek bağını bir beze sarıp çocuğun yatağının, yastığının altına koyması (Kurt, 2012: 52)

Gece yanığı: (< *T. gece*; *bk. gece gündüz* + *T. yanığı* < *yan-* < *AT. *yā-n-*; Nişanyan, 2009: 669; < *yā-n-ık*; Gülensoy II, 2007: 1057 < *ya-*; Clauson, 1972: 942) Bebeklerin yüzünde görülen sulu kabarcıklar (Yurdakök, 1984: 18)

Gecelik: (< *T. gecelik* < *gece*; *bk. gece gündüz*) 1. Bebeklere geceleri uyurken giydirilen kıyafet (Yaşar, 2008: 66) 2. Oturak (Örnek, 1979: 174)

Geç-: (< *T. geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) 1. Okulda, sınavda başarı göstermek (TS, 2011: 918) 2. Herhangi bir durum, soya çekim yoluyla birinde görünmek (TS, 2011: 917)

Geç gerçekleşen doğum: (< *T. geç* < *kėç* < **kē+ç*; Gülensoy I, 2007: 358; < **kė* + ?; Nişanyan, 2009: 205; < **kē*; Clauson, 1972: 692 + *T. gerçekleşen* < *gerçek* < *ET. kirçek*; Gülensoy I, 2007: 365; < *kėrtü+çek*; Nişanyan, 2009: 207 + *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Normalden daha uzun süren doğum (Yüksel, 2007: 27)

Geçdoğan: (< *T. geç*; *bk. geç gerçekleşen doğum* + *T. doğan* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Normal zamanından sonra doğan bebek (TS, 2011: 913)

Geçdoğum: (< *T. geç*; *bk. geç gerçekleşen doğum* + *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Normal gebelik süresini aşan doğum (TS, 2011: 913)

Geçer not: (< *T. geçer* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *Fr. note*) Eğitim ve öğretimde başarıyı gösteren not, geçer (TS, 2011: 914)

Geçi: (< *T. keçi*; *bk. beş geçili*) Kız (DS III: 1962)

Geçici ad: (< *T. geçici* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *T. ad*; *bk. ad değiştirme*) Savaşta bir yararlık, kahramanlık gösterene kadar kullanılan ad (Kabataş, 2006: 99)

Geçiş sütü: (< *T. geçiş* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *T. sütü* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-*) Ağız sütünden sonraki 6-15. günler arasındaki süt (http://www.sanal-hastane.com/anne-sutu-nedir-anne-sutu-faydalari)

Geçmez not: (< *T. geçmez* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *Fr. note*) Eğitim ve öğretimde başarısızlığı gösteren not (TS, 2011: 918)

Geçmiş olsuna gitme: (< *T. geçmiş* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *T. olsuna* < *ol-*; *bk. ağır ayak bol-* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 179)

Gede: (< ? *Far. gedā*) 1. Çocuk (Kemaloğlu, 2012: 69) 2. Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146) 3. Erkek çocuğu (DS III: 1964)

Gedek: (< ?) Çoluk çocuk (DS III: 1965)

Gedik / gelik: (< *T.*kēt-ük*; Gülensoy I, 2007: 359; < *ket-* ~ *kert-ik*; Nişanyan, 2009: 205; < *ged-ik*; Tietze II, 2009: 120; < *Erm. kalik*; Dankoff, 1995: 180) Çocuk ayakkabısı, patik (DS III: 1978) (TRS III: 1626)

Gedikli öğrenci: (< *arg. gedikli* < *gedik*; *bk. gedik* + *T. öğrenci* < *öğren-ci* fiile eklenen *-ci* ekinin işlevi belirsizdir; Nişanyan, 2009: 466; < *öğrenci* < **ögür* 'sürü'+*a-n-(t-)*; Gülensoy II, 2007: 653; < **ögre-* < *ögür* ile anlam bağlantısı bulanık; Clauson, 1972: 114) Sınıfta kalan öğrenci (Aktunç, 1998: 128)

Gehvâre-ger: (< *Far. gehvāre-ger*) Beşikçi (Devellioğlu, 2008: 284)

Gehvâre-nişîn: (< *Far. gehvāre-nišīn*) Beşikteki çocuk (Devellioğlu, 2008: 284)

Geldi-gitti levhası: (< *T. geldi* < *gel-*; *bk. akırbale gel-* + *T. gitti* < *git-*; *bk. abba git-* + *Ar. levḥa* + *T. -sı*) Devam-devamsızlık durumu (Onur, 2005:323)

Gelin aba: (< *T. gelin*; *bk. algelini* + *T. aba*; *bk. aba*) Yenge (DS III: 1978)

Gelin ana: (< *T. gelin*; *bk. algelini* + *T. ana*; *bk. akana*) Üvey anne (DS III: 1979)

Gelin bacı: (< *T. gelin*; *bk. algelini* + *bacı*; *bk. bacey*) Üvey anne (DS III: 1979)

Gelin bibi: (< *T. gelin*; *bk. algelini* + *Far. bibi*) Amcanın eşi (Çıblak, 2003: 22)

Gelin gok: (< *T. gelin*; *bk. algelini* + *T. gök* < *ET. kök* < *kōk*; Gülensoy I, 2007: 377; < *kök*; Nişanyan, 2009: 212; Clauson, 1972: 708-709; Tietze II, 2009: 169) Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun (Araz, 1995: 147)

Gelin teli: (< *T. gelin*; *bk. algelini* + *teli* < *tel* < *Erm. t'el*; ~ ? Nişanyan, 2009: 400; < Türkçeden Ermeniceye geçmiştir; Eren, 1999: 400; < kökenini bilmiyoruz; Räsänen, 1969: 471; < *ET. *tal*; Gülensoy II, 2007: 877) Şapkanın arkasından sarkıtılan, sünnet kıyafetini tamamalayan bir giysi (Kurt, 2012: 216)

Gelin tep-: (< *T. gelin*; *bk. algelini* + *T. tep-*; *bk. debele-*) Çocukların topuklarının arkasından çıban çıkmak (DS III: 1980)

Gelincik: (< *T. gelincik* < *kel-in+cik*; Gülensoy I, 2007: 362; < *Moğ. kilinçe* < *Uyg. kıl-ınç* < *kıl-*; Räsänen, 1969: 270; < *gelin+cik*; Nişanyan, 2009: 206) 1. Süt çocuklarında görülen öldürücü bir hastalık (DS III: 1979-1980) 2. Çocuğun göbeğinin üç parmak üstünün kızgın bir demirle yakıldığı uygulamanın adı (Yaşar, 2008: 187)

Gelincik boğması: (< *T. gelincik*; *bk. gelincik* + *T. boğması* < *boğ-*; *bk. boğma renci*) Doğumdan itibaren bir hafta içerisinde ölen çocukların ölümüne sebep olduğu düşünülen hastalık (Yaşar, 2008: 187)

Gelincik merhemi: (< *T. gelincik*; *bk. gelincik* + *Ar. merhem* + *T. -i*) Gelincik denilen rahatsızlığa karşı yapılmış bir halk ilacı (Köymen, 1970: 12)

Gelinlik: (< *T. gelinlik* < *gelin*; *bk. algelini*) Gelin olma çağına gelmiş kız (TS, 2011: 922)

Gelinlik kız: (< *T. gelinlik* < *gelin*; *bk. algelini* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Gelin olma çağına gelmiş kız (Yurtbaşı, DYS: 59)

Gelişatlı: (< *T. gelişatlı* < *gel-iş-*; Nişanyan, 2009: 206; Gülensoy I, 2007: 363; Tietze II, 2009: 125) Gürbüz, büyümüş, yetişmiş (DS III: 1983)

Gelişikli: (< *T. gelişikli* < *gel-*; *bk. gelişatlı*) Gürbüz,büyümüş, yetişmiş (DS III: 1983)

Gelişkin / gelişgin: (< *T. gelişgin* < *gel-*; *bk. gelişatlı*) Gürbüz,büyümüş, yetişmiş, gelişmiş olan (TS, 2011: 922) (DS III: 1983)

Gelişli: (< *T. gelişli* < *gel-*; *bk. gelişatlı*) Gürbüz,büyümüş, yetişmiş (DS III: 1983)

Gelmeşik: (< ?) Yaramaz çocuk (DS III: 1985)

Gemalmaz: (< *T. gemalmaz* < *gem*; Gülensoy I, 2007: 363; < *EYun. kimós*; Nişanyan, 2009: 206; Sevortyan, kelimeyi *gem-* 'kemirmek' ile birleştiriyor, Tizitzilis ise Eski Yunanca *kēmós* kelimesine bağlar, Tietze ise Eski Yunanca *kēmós*'a bağlamada fonetik zorluklar olduğu görüşündedir; Tietze II, 2009: 126 + *T. almaz* < *al-*; *bk. aba alması*) Yaramaz çocuk (DS III: 1985)

Gencecük: (< *T. gencecik* < *genç*; *bk. asi gençlik*) Pek genç (TRS III : 1633)

Genç / geç / genc / genş / geş / kenç / kenş: (< *T. genç*; *bk. asi gençlik*) 1. Genç (TS, 2011: 926) (DS III: 1960) (Akça, 2012: 311) (Gemalmaz, 1995: 132) (Ünlü, 2012: 308) (Boz, 2002: 307) (Demir ve Aydoğdu, 2009: 645) 2. Çocuk (DLT I: 278)

Genç irisi: (< *T. genç*; *bk. asi gençlik* + *T. irisi* < *iri* < *ET. irig*; Gülensoy I, 2007: 438; < *ėr-ig*; Nişanyan, 2009: 269) Yaşına göre çok irileşmiş genç (Aksoy, 1976: 664)

Genç işçi: (< *T. genç*; *bk. asi gençlik* + *T. işçi* < *iş*; Nişanyan, 2009: 276; < *īş*; Gülensoy I, 2007: 440) İş Kanunu'na göre, on beş yaşını doldurup henüz on sekiz yaşını doldurmamış olan kişi (Akyüz, 2012: 485)

Genç oğlan / genco / keç oğlan: (< *T. genç*; *bk. asi gençlik* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Körpe çocuk, yeni doğmuş çocuk (TRS III: 1634) (Toparlı, 2007: 136) 2. Delikanlı (Tulum, 2011: 745) (Kalkan, 1998: 66)

Genç yigit: (< *T. genç*; *bk. asi gençlik* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Delikanlı (Tulum, 2011: 745)

Gençlik / geçlik / genşlik / geşlik: (< *T. gençlik* < *genç*; *bk. asi gençlik*) 1. Genç olma durumu (Yavuzarslan, 2010: 373) (DS III: 1963) (Gülsevin, 2002: 378) 2. Çocukluk (Yurdakök, 2004: 235) 3. Toyluk, deneyimsizlik (TS, 2011: 926)

Gençlik çağı: (< *T. gençlik* < *genç*; *bk. asi gençlik* + *T. çağı* < *çağ* < *ET. çaġ*; Clauson, 1972: 401; Tietze I, 2002: 394; < *Moğ. çag* ~ *çagala*; Nişanyan, 2009 1901; < Eski yazıtlarda karşılaşmadığımız bir kelime, Türkçeye Moğolcadan geçmiştir; Eren, 1999: 76; < *ET. çaġ* < *Moğ. çaġ / çāḳ*; Gülensoy I, 2007: 210) Gençlik dönemi (Elçin, 1990: 208)

General: (< *Alm. arg.*) Hamileliğin son aylarında karnı iyice büyümüş ve gerine gerine yürüyen kadın (Bingölçe, 2001: 70)

Gerd-i zümürrüd: (< *Far. gerd* + *Ar. zümürrüd*) Yeni çıkmaya başlayan sakal (Devellioğlu, 2008: 285)

Gerdenâ: (< *Far. gerdenā*) Yeni yürümeye başlayan çocukları yürümeye alıştıran araba (Devellioğlu, 2008: 286)

Germece: (< *T. germece* < *ger-* < *ker-*; Gülensoy I, 2007: 365; Nişanyan, 2009: 207; Clauson, 1972: 735; Tietze II, 2009: 132) Gaz ağrısı (Yurdakök, 1984: 18)

Gernik: (< *T. gernik* < *ger-* < *ker-*; Gülensoy I, 2007: 365) Topaç (DS III: 2006)

Gers: (< ?) Büluğa ermiş, yetişkin kız (DS III: 2006)

Geşmer: (< ?) Sevimli çocuk (Gemalmaz, 1995: 132)

Geven: (< *T. geven* < *kev-en*; Gülensoy I, 2007: 367; < *gev-gen*; Nişanyan, 2009: 208) Çocuk (Örnek, 1979: 132)

Gevirci: (< ? *gevir* + *T. -ci*) Çocukta kızamık hastalığının belirtileri (DS III: 2012)

Gevreği bat-: (< *T. geğreği* < *geğrek* < *kē+kir-de-k*; Gülensoy I, 2007: 360; < *Çağ. kökrek* < *kökre-*; Clauson, 1972: 712; Tietze II, 2009: 121 + *T. bat-*; *bk. adı batasıca*) Bebeklerde omurilik kemiği sancılanmak (DS III: 2013)

Gevrik: (< *T. gevrek* < *OT. kewrek* < **kēb-re-k*; Gülensoy I, 2007: 368; < *kevre-k*; Nişanyan, 2009: 208; Clauson, 1972: 691; Tietze II, 2009: 140) Büyüme çağındaki çocukların başından çıkan sivilce (DS III: 2014)

Geydeleme: (< ? *geyde* + *T. -leme*) Çocukta yerli yersiz ağlama (DS III: 2015)

Geyik eti: (< *T. arg. geyik* < *ET. kėyik*; Nişanyan, 2009: 208; Clauson, 1972: 755; Tietze II, 2009: 142; < *keđ+ik*; Gülensoy I, 2007: 368 + *T. eti* < *et*; *bk. bağır eti*) Kızlarda büluğ çağındaki hafif ve mütenasip dolgunluk (Yavuzarslan, 2010: 317)

Geyik etine gir-: (< *T. arg. geyik* + *T. etine* < *et*; *bk. bağır eti* + *T. gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Ergenlik çağına girmek (Bingölçe, 2001: 70)

Geyreği batmış (< *T. geğreği* < *geğrek*; *bk. gevreği bat-* + *T. batmış* < *bat-*; *bk. adı batasıca*) Çok ağlayan çocuk (Kurt, 2012: 86)

Geysu: (< *Far. gīsū*) Başın iki tarafında omuzun üzerine dökülen bir dönem delikanlılar arasında da moda olan saç şekli (Koçu, 1969: 123)

Geysudar civan: (< *Far. gīsū-dar* + *Far. civān*) Uzun saçlı delikanlı (Koçu, 1969: 123)

Geyvend / göbet / göğlet / gölet / gövet / gövent / göyvent / güvent: (< ?) 1. Bebeğin doğum haberini çevreye duyurmak için dağıtılan çerez (Kurt, 2012: 50) 2. Lohusa ziyaretine gelenlere ikram edilen çerez, yiyecek (DS III: 2116) (DS III: 2173) 3. Doğumdan sonra lohusa ziyaretine gelen köylülerin durumlarına göre lohusaya getirdikleri armağanlar: çerez, kuruyemiş vb. (Teke, 2005: 94) 4. Doğumdan sonra etrafa dağıtılan hediye (DS III: 2169)

Gezgin sünnetçi: (< *T. gezgin* < *gez-*; *bk. bebek gezmesi* + *Ar. sunnet* + *T. -çi*) Köy köy gezerek sünnet yapan kişi (Onur, 2005: 221)

Gıbb: (< *Ar. ġıbb*) Gün aşırı nöbet tutan sıtma (Kaya, 2008: 596)

Gıbb-ı dâyir: (< *Ar. ġıbb* + *Ar. dā'ir*) Üç günde bir tutan sıtma (Gözlü, 2012: 161)

Gıbıdık gıbıdık: (< *T. gıbıdık+gıbıdık* < *gıb* 'yans.' + *T. -ıdık*; Zülfikar, 1995: 221) Çocuğun kısa ve hızlı yürüyüşü (DS III: 2024)

Gıbıl gıbıl: (< *T. kımıl+kımıl* < *kım* 'yans.' + *T. -ıl*; Zülfikar, 1995: 241) Çocuğun kısa ve hızlı yürüyüşü (DS III: 2024)

Gıbırgı: (< *T. gıbırgı* < *gıb* 'yans.' + *T. -ırgı*) Küçük çıngırak (DS III: 2024)

Gıbış gıbış: (< *T. kıvış+kıvış* < *kıv* 'yans.' + *T. -ış*) Çocuğun kısa ve hızlı yürüyüşü (DS III: 2024)

Gıcar-: (< *T. gıcar-* < *gıc* 'yans.' + *T. ar-*) Mızıkçılık etmek (DS III: 2025)

Gıcarçı: (< *T. gıcarıcı* < *gıc* 'yans.'+ *T. -arıcı*) Oyunbozan, mızıkçı (DS III: 2025)

Gıcı- / ğıcı-: (< *ET. kıçı-* ~ *kiçi-* 'yans. fiil'; Gülensoy I, 2007: 370; Nişanyan, 2009: 209) Oyunbozanlık etmek, mızıkçılık etmek (DS III: 2025) (San, 1990: 503)

Gıcım: (< ?) Kardeş (DS III: 2027)

Gıcır gıcır: (< *T. arg. gıcır+gıcır* < *gıc* 'yans.'+ *T. -ır*; Gülensoy I, 2007: 370; Nişanyan, 2009: 209) Genç, körpe; tazeliğiyle cinsel istek uyandıran (Aktunç, 1998: 122)

Gıcırdak: (< *T. arg. gıcırdak* < *gıc* 'yans.' + *T. -ırdak*) Çocuğun yürümesine yardımcı araç (Örnek, 1979: 251)

Gıcırla-: (< *T. gıcırla-* < *gıc* 'yans.' *T. ırla-*) Şişmanlamak (DS III: 2029)

Ġıdā vir-: (< *Ar. ġidā* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Çocuğu beslemek (Yelten, 1998: 279)

Gıdı gıdı / kıdı kıdı: (< *T. gıdı+gıdı* 'yans.') Küçük çocuklarla oynarken onları severken iki parmağı yürür gibi yaparak boynuna, boğazının altına doğru ilerleyip gıdıklamak (Elhan, 2004: 239) (TS, 2011: 942)

Gıdıl: (< *T. gıdıl* < *gıd* 'yans'+ *T. -ıl*) Yaramaz, haşarı çocuk (DS III: 2033)

Gıdıl gıdıl / gıdıl mıdıl: (< *T. gıdıl+gıdıl* < *gıd* 'yans.'+ *T. -ıl*) Çocuğun yürüme şekli (DS III: 2034) (Demir ve Demir, 2010: 137)

Gıdılık: (< *T. gıdılık* < *gıd* 'yans.' + *T. -ılık*) Yeni doğan çocuğa, büyük anne tarafından donatılan beşik (DS III: 2034)

Gıgı: (< *çoc. dil.*) 1. Çene altı (TS, 2011: 942) (< *çoc. dil. bk. gaga6*) 2. Leblebi, çerez (Bayraktar, 2000: 385)

Gığğa: (< *T.* 'yans.') Küçük çocukları güldürmek için çıkarılan ses (DS III: 2036)

Gığh et-: (< *çoc. dil. gığh* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Hayvan kesmek (DS III: 2036)

Gılav düve: (< ? *gd. gılav* + *T. düve*; *bk. auzun düve*) Kız çocuğu (Akar, 2008: 43)

Gılav yavşak: (< ? *gd. gılav* + *T. yavşak* < **uwuş+ak*; Gülensoy II, 2007: 1091; < ? *T. yavaş+ak*; Nişanyan, 2009: 672) Küçük erkek çocuğu (Akar, 2008: 44)

Gıldırgıç / gildirgiç: (< *T. gıldırgıç* < *gıld* 'yans.' + *T. -ırgıç*; Çağbayır II, 2003: 1705) 1. Çelik oyunu denilen bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2040) 2. Yassı taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (DS III: 2076)

Gıldırgu: (< *T. gıldırgu* < *gıld* 'yans.' + *T. -ırgu*) Çocukların oynadığı, ucunda tekerlek olan değnek (DS III: 2040)

Gıldırma: (< ? *T. kıl*; *bk. ağzı kıllı* + *T. durma* < *dur-*; *bk. çöğedur-*) Emzikli kadınlarda göğsün nazardan şişmesi (DS III: 2041)

Gılle-: (< ?) Mızıkçılık etmek (DS III: 2043)

Gıllıgıdık: (< *T. kıllı* < *kıl*; *bk. ağzı kıllı* + *T. gıdık* < *gıdı* 'yans.' +*k*; Gülensoy I, 2007: 370; < küçük çocukla oynanan bir gıdıklama oyununda kullanılan bir nidadan; Tietze II, 2009: 146) Kız çocuğu (DS III: 2044)

Gıllim: (< ?) Kardeş (DS III: 2034)

Ġılmān: (< *Ar. ġılmān*) Tüyü, henüz çıkmamış delikanlı (Ersoylu, 1989: 306)

Gılme: (< *Ar. ġılme*) Delikanlılar, gençler (Devellioğlu, 2008: 288)

Gıncık: (< *T. kancık* < *kançık* < ? **kanç+ık*; Gülensoy I, 2007: 458; < ~ *Sogd. kançīk* = (*OFar. kanīçak*) < *Sogd. kanīg* < *HAvr. *g^{w}nē-* < **g^{w}en-*; Nişanyan, 2009: 296; < ? +*ık*; Eren, 1999: 206) Mızıkçı (DS VI: 4511)

Gıncırak / kıncırak: (< *T. gıncırak* < *gınc* ‘yans.’ + *T. -ırak*) Tahterevalli (DS III: 2047) (DS IV: 2808)

Gındıllik: (< *Erm. gundul* + *T. -lik*) Çocukların çevirdiği çember tekerlek (Dankoff, 1995: 40)

Gındırcuk: (< *T. gındırcık* < *gınd* ‘yans.’ + *T. -ırcık*) Küçük çocukların yürümesini kolaylaştıran tekerlekli bir araç (DS III: 2049)

Gındırlak: (< *T. gındırlak* < *gınd* ‘yans.’ + *T. -ırlak*) 1. Çember şeklinde çocuk oyuncağı 2. Bir çubuğa bağlanarak döndürülen bir ya da iki tekerlekli oyuncak (DS III: 2050)

Gınık: (< *T. kınık* < *kın-*; Paçacıoğlu, 2006: 321) Kötü huylu çocuk (DS III: 2050)

Ġırcan: (< ?) Çocuğun sırtını, sırta gelecek şekilde arkaya alarak gezdirip çocuğu eğlendirme (San, 1990: 492-493)

Gırcingoz: (< *T. kır*; *bk. alakırık* + *Ar. cinn* + *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Bir çocuk oyunu (Gemalmaz, 1995: 137)

Gırgır boncuğu: (< *T. gır+gır* ‘yans.’ + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Çocukların oynamaları için beşiğe takılan deniz hayvanı kabukları (DS III: 2056)

Gırgıra: (< *T. gırgıra* < *gır+gır* ‘yans.’; Nişanyan, 2009: 209; Tietze II, 2009: 150) Delinmiş iki cevizin ortasından ince değnek geçirilerek yapılan döndürek (DS III: 2056)

Gırgıt: (< *Erm. grgit*; Tietze II, 2009:151) Yeni elbise alıp da arkadaşlarına kete getirmeyen gençler için mızıkçı anlamında kullanılan bir söz (Sezen, 1993: 364)

Gırık: (< *T. kırık* < *kır-*; *bk. alakırık*) Babası belli olmayan çocuk, piç (DS III: 2057)

Gırıncık: (< *T. gırıncık* < *gır* ‘yans.’ *T. -ıncık*) Dikey bir direğin üstüne kalas çakılıp yapılan ve ekseni etrafında dönen bir çeşit tahterevalli (DS III: 2058)

Gırnakçı: (< *T. kırnakçı* < *kırnak*; Gülensoy I, 2007: 515) Oyunbozan (DS III: 2060)

Ġırpa: (< ?) Şiş karınla kendini gösteren bir çocuk hastalığı (Bayraktar, 2000: 387)

Gışâ-i bekâret: (< *Ar. ġışā'* + *Ar. bekāret*) Kızlık zarı (Devellioğlu, 2008: 289)

Gıt gıt: (< *çoc. dil.*) Tavuk (Çelebioğlu, 1982: 100)

Gıyıl-: (< *T. kıyıl-* < *kıy-*; *bk. bir kımık*) Bir inanışa göre kırklı çocuğun yanına, başka bir kırklı çocuğun gelmesi nedeniyle hasta olmak (DS III: 2067)

Ġıyla kėrne-: (< ? *ġıyla* + *T. kerle-* < *ker-* Paçacıoğlu, 2006: 311) Sünnet etmek (Yıldırım, 2011: 115)

Gıynak: (< *T. kıynak* < *kıy-*; *bk. bir kımık*) Çok küçük doğan çocuk (DS III: 2068)

Gız uşağı: (< *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Kız çocuğu (DS III: 2071)

Gızılla-: (< *T. kızılla-* < *kızıl*; *bk. ağzı kızıl*) Mızıkçılık etmek (DS III: 2070)

Gi: (< ?) Çocuğun kakası (Örnek, 1979: 161)

Gicik: (< *T. gicik*; *bk. diş yeri gici-*) 1. Emzik (DS VI: 4511) 2. Kaşınma, kaşıntı (Yurdakök, 2004: 235)

Gicimik: (< *T. gicimik* < *gici-*; *bk. diş yeri gici-*) Kaşınma, kaşıntı (Yurdakök, 2004: 235; Koç, 2010: 89)

Giç et-: (< *çoc. dil. Erm. kič*; Dankoff, 1995: 77 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Hafifçe ısırmak (DS III: 2073)

Gildan: (< ?) Bilye (DS III: 2076)

Gildik: (< ?) Bilye (DS III: 2076)

Gillek / gillik: (< ?) Çocuklara oyalanması için verilen çerez (DS III: 2078)

Ginci: (< ?) Bezden yapılan bebek (DS III: 2079)

Girân-bâr: (< *Far. girān-bār*) Gebe kadın (Devellioğlu, 2008: 290)

Gircenik: (< ?) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Giriş çıkış: (< *T. giriş* < *gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-* + *T. çıkış* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 485)

Girlengiç: (< *T. girlengiç* < *gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Topaç (DS III: 2087)

Gizildek: (< *T. gizildek* < *gez-*; *bk. bebek gezmesi*) Topaç (DS III: 2087)

Gizlembeç / gizdempoç / gizdenparç / güzlenbeç / kizlembeş: (< *T. gizlembeç* < *giz* < *kiz* < **ki*; Gülensoy I, 2007: 372; < *T. gizle-* < *ET. kiz* biçimiyle ilişkisi keyfidir; Nişanyan, 2009: 210; < *kiz*; Clauson, 1972: 756; Tietze II, 2009: 160) Saklambaç oyunu (DS III: 2086) (DS III: 2244) (Demir, 2006: 156)

Gizlenpöçük: (< *T. gizlen* < *giz*; *bk. gizlembeç* + *T. pöçük* < *OT. pürçek* < **pör* [< **pür*]+*çü-k*; Gülensoy I, 2007: 702) Saklambaç (DS III: 2086)

Gizli giz: (< *T. gizli* < *giz*; *bk. gizlembeç* + *T. giz*) Alkarısı (Teke, 2005: 103)

Gizli akrabalık: (< *T. gizli* < *giz*; *bk. gizlembeç* + *Ar. aḳrabā'* + *T. -lık*) Kirvelik (Kudat, 2004: 30)

Gizli guku: (< *T. gizli* < *giz*; *bk. gizlembeç* + ? *guku*) Saklambaç oyunu (DS III: 2088)

Go: (< ?) Anne (DS III: 2088)

Gobak: (< ?) Topaç (DS III: 2088)

Gocaherif: (< *T. koca* < *koca-*; Gülensoy I, 2007: 529 + *Ar. ḥarīf*) Baba (Özturan, 2009: 53)

God baş: (< ? *god* + *T. baş*; *bk. baharı başına vur-*) İri başlı çocuk (Gemalmaz, 1995: 141)

Godak: (< ?) Taştan yapılmış enek, bilye (DS III: 2091)

Godaman: (< *OT. kodı* ~ *kuđı+man*; Gülensoy I, 2007: 531; < *ET. koda+man* ~ ? *Sogd. xwatāw* ~ *Hwar. xwadēw*; Nişanyan, 2009: 332) Ufak boylu çocuk (DS III: 2091)

Godoş: (< *Erm.*; Nişanyan, 2009: 332) Biberon, emzik (DS III: 2092)

Goggo / gokko: (< *çoc. dil. bk. gaga6*) 1. Mama, yiyecek (Demir ve Demir, 2010: 322) 2. Meyve ve kuruyemiş (DS I: 1892)

Ġoġo: (< ?) Küçük çocukları korkutmak için uydurulan bir varlık (San, 1990: 494)

Gogol: (< *Erm. kokov* < *BErm. gogo(v)*; Tietze II, 2009: 162) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

Goguca / ġoġoza: (< ? *Yun. kokítis*; Tietze II, 2009: 162 ya da *kuku* ~ *gugu* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 564) 1. Boğmaca (San, 1990: 494) 2. Boğmaca öksürüğü (DS III: 2094)

Gollu: (< *T. kollu* < *kol*; Nişanyan, 2009: 333; Gülensoy I, 2007: 533-534) Çocukların başlarına bağladıkları kare şeklindeki başörtüsüne, karşılıklı köşelerinden katlanarak verilen üçgen biçim (DS III: 2098)

Gomar: (< *Yun. gomár*; Tietze II, 2009: 163) Beşiklerin üst kısmının bir ucundan öbür ucuna uzatılmış odun (DS III: 2099)

Gonca: (< *Far. gonçe*) Genç kız (Çimrin, 2008: 447)

Gonca gül: (< *Far. gonçe* + *Far. gul*) Genç kız (Görkem, 2001: 192)

Gonca gülün tazeleri: (< *Far. gonçe* + *Far. gul* + *T. -ün* + *Far. tāze* + *T. -leri*) Sarıkamış harekâtında şehit olan gençler (Kalkan, 1998: 22)

Ġonġo: (< ?) Küçük çocukları korkutmak için uydurulan bir varlık (San, 1990: 494)

Ġopsil: (< ? *Yun. kopsi*) Küçük çocuk (Demir, 2001: 346)

Ġoşti: (< ?) Öğretmen, muallim (Caferoğlu, 2011: 80)

Göbe eti: (< *T. göbek* < *kōp+ek*; Gülensoy I, 2007: 373; < *ET. köbek*; Nişanyan, 2009: 212; Clauson, 1972: 688; Tietze II, 2009: 165; < Türkçenin Batı kolunda yaşayan bir öge olduğu sanılıyor; Eren, 1999: 156 + *T. eti* < *et*; *bk. bağır eti*) Yeni doğan çocukların göbeği düşünce hayır için kesilen hayvan (DS III: 2113)

Göbedek: (< *göbelek* < *göbek+lek*; Eren, 1999: 157; < *göv+el+ek* < **kōk+el+ek*; Gülensoy I, 2007: 373; < ? karş. *Az. göbäbäk*; Tietze II, 2009: 166) Lohusa ziyaretine gidildiğinde ikram edilen yiyecekler (DS III: 2116)

Göbeği beraber: (< *T. göbeği* < *göbek*; *bk. göbe eti* + *Far. berāber*) Kardeş (DS III: 2114)

Göbeği bur-: (< *T. göbeği* < *göbek*; *bk. göbe eti* + *T. bur-*; *bk. boynuburuk*) Sancılanmak (Yurdakök, 1984: 38)

Göbeği çık-: (< *T. göbeği* < *göbek*; *bk. göbe eti* + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Bebeklerde göbek fıtığı (Acıduman ve İlgili, 2012: 114)

Göbeğini kes-: (< *T. göbeğini* < *göbek*; *bk. göbe eti* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğun göbeğiyle etene arasındaki damar örgüsünü kesmek (TS, 2011: 954)

Göbeğini kesicek: (< *T. göbeğini* < *göbek*; *bk. göbe eti* + *T. kesecek* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Göbeğin temiz tutulmamasından kaynaklanan bir hastalık (Yurdakök, 1984: 38)

Göbek adı: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. adı* < *ad*; *bk. ad değiştirme*) Çocuğun göbeği kesilirken çocuğa ebesi tarafından verilen ad (Ülkütaşır, 1976: 373)

Göbek anası: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. anası* < *ana*; *bk. akana*) Çocuk doğurtan, ebe (DS III: 2114)

Göbek bağı: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Anne ile bebeğin birlikte olmasını sağlayan bağ (Yolcu, 2008: 26)

Göbek bakımı: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. bakımı* < *bak-*; *bk. aya bakma*) Göbekle ilgili her türlü işlem (Kesgin ve Özcebe, 2004: 44)

Göbek bur-: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. bur-*; *bk. boynuburuk*) Mide, sancılanmak (Acıduman ve İlgili, 2012: 114)

Göbek çıkması: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. çıkması* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Çok ağlamaktan meydana gelen bir rahatsızlık (Yurdakök, 1984: 38)

Göbek fıtığı: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *Ar. fatḳ* + *T. -ı*) Fazla ağlamaktan ve başka sebeplerden kaynaklı yırtılmalardan ortaya çıkan bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 278)

Göbek iltihabı: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *Ar. iltihāb* + *T. -ı*) Bebeğin göbek kordonunda meydana gelen bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 279)

Göbek kordonu: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *Fr. cordon* + *T. -u*) Göbek bağı (Yolcu, 2008: 27)

Göbek parası: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *Far. pāre* + *T. -sı*) Aile yakınlarının lohusa yoklamasında bıraktıkları bahşiş (Taş, 1996: 205)

Göbek şişliği: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. şişliği* < *şiş*; *bk. balon şişirtme*) Göbek çevresindeki şişlik (Acıduman ve İlgili, 2012: 116)

Göbek yemeği: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. yemeği* < *yemek* < *yém+ek* ~ *yé-mek*; Gülensoy II, 2007: 1117; < *yé-mek*; Nişanyan, 2009: 676) Doğumdan sonraki ilk hafta düzenlenen davet, verilen yemek http://celebromantic.blogspot.com.tr/2013/09/besik-merasimi-besik-dugunu-gobek-yemegi.html

Göbelek: (< *göbelek*; *bk. göbedek*) Çocuk (DS III: 2114)

Göbüş / böbuş: (< *T. göbek*; *bk. göbe eti* + *T. -üş*) Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 156)

Göçek: (< *T. köçek* < *köç-ek*; Gülensoy I, 2007: 550; < ~ *Far. kūçak*; Nişanyan, 2009: 346) Köy delikanlı ve kızlarının düğünlerde oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2121)

Göde / göden: (< *T. göde(n)* < *göt+(e)n* < **köt*; Gülensoy I, 2007: 375; < *Far. kūtāh*; Tietze II, 2009: 168) 1. Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 156) 2. Bir çeşit çocuk maması (DS III: 2125) 3. Gebe kadın (DS III: 2122-2123) 4. Gebelikte karın şişliği (DS VI: 4512)

Göde göde / gode gode: (< ? *T. göde* < *gök* [< *kök*]+*de*; Gülensoy I, 2007: 375) 1. Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun (Araz, 1995: 147) 2. Yağmur duası esnasında çocukların ev ev dolaşarak söyledikleri deyişler (DS III: 2092)

Gödeçmen: (< *T. gödeçmen* < *göde*; *bk. göde*) Gebe kadın (Öger, 2003: 288)

Gödelez: (< *T. gödelez* < *göde*; *bk. göde*) Şişman ve kısa boylu çocuk (DS III: 2124)

Gödemek / güdümek: (< ? *bk. geyvend*) 1. Lohusa ziyaretine gidenlere ikram edilen çerez, yiyecek (DS III: 2125) 2. Doğumdan sonra dağıtılan çerez (DS III: 2215)

Gög göze gelme: (< *T. gök* < *kök*; Nişanyan, 2009: 212; Clauson, 1972: 708-709; Tietze II, 2009: 169; < *kōk*; Gülensoy I, 2007: 377 + *T. göze* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. gelme* < *gel-*; *bk. akırbale gel-*) Nazara uğrama (Araz, 1995: 167)

Göğleme: (< *T. gölleme* < *gök*; *bk. göğ gözlü*) Çocukların oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2131)

Göğöze: (< *T. göğez* < *kökri-z*; Tietze II, 2009: 169) Boğmaca öksürüğü (DS III: 2138)

Göğsün hırlaması: (< *T. göğsün* < *göğüs*; *bk. el göğüste ol-* + *T. hırlaması* < *hır* 'yans.' + *T. -laması*; Gülensoy I, 2007: 409; Nişanyan, 2009: 239; Tietze II, 2009: 306) Bebeklerdeki göğüs rahatsızlığı (Şafak, 2010: 271)

Göğürce: (< ? *T. kökrice* < *kökri-*; Tietze II, 2009: 169) Boğmaca öksürüğü (DS III: 2138)

Göğüs yorganı: (< *T. göğüs*; *bk. el göğüste ol-* + *T. yorganı* < *yorgan* < *ET. yoġurḳan* < **yap-ur-gan*; Gülensoy II, 2007: 1163) Çocuk yorganı (DS III: 2134)

Göğüslük / köskülüğ: (< *T. göğüslük* < *göğüs*; *bk. el göğüste ol-*) 1. Küçük çocukların üstlerini kirletmemesi için boyunlarına asılıp göğüslerini örten bezden kısa önlük (Yavuzarslan, 2010: 387) (DS VI: 4571) 2. Genellikle ilkokul öğrencilerinin giydikleri üstlük, önlük (Dağlı, 2007: 121)

Gök öksürük / göğ öğsürük / göğ öksürük / göğ öysürük / göğ üskürük / göy ösgüreyh: (< *T. gök*; *bk. göğ gözlü* + *T. öksürük*; *bk. boğmaca öksürük*) Boğmaca öksürüğü (DS III: 2138)

Gökcül: (< *T. gökçül* < *gök*; *bk. göğ gözlü*) Delikanlı (DS III: 2135)

Gökduma: (< *T. gök+duma* < *OT. tumagu* < *tum+agu*; Gülensoy I, 2007: 307; < Meninski, *dolun-* ~ *dulun-* fiilinin varyantı olduğu görüşündedir; Tietze I, 2002: 593) Boğmaca öksürüğü (DS III: 2138)

Göler-: (< *T. göler-* < *göl* < *köl* < *kō-l*; Gülensoy I, 2007: 378; < *köl*; Nişanyan, 2009: 212; Clauson, 1972: 715; Tietze II, 2009: 170) Çocuk, katılarak ağlamak (DS III: 2143)

Gölle / göğle / kölle: (< *T. gölle* < *göğ* [< *ET. gök*]+*le*; Gülensoy I, 2007: 379) 1. Bebeğin ilk dişi çıktığında, buğday, nohut ve mürdük birlikte haşlanarak yapılan yiyecek, diş hediği (Savur, 2010: 34) (Arslan, 2006: 3) (Kutludağ, 1997: 249) (< *Far. gūla*) 2. Bilye (DS III: 2145)

Gölle pişirme: (< *T. gölle*; *bk. gölle* + *T. pişirme* < *piş-*; *bk. bişirgeç*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Gölleme pişirme: (< *T. gölleme*; *bk. gölle* + *T. pişirme* < *piş-*; *bk. bişirgeç*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan ziyafet, tören (Uysal, 2008: 148)

Gömbe: (< *T. göm-* [< *ET. köm-*]*me*; Gülensoy I, 2007: 380; < *köm-*; Nişanyan, 2009: 212; Clauson, 1972: 721; Tietze II, 2009: 171) 1. Kazılan çukura sopa ile top atılarak oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2147) 2. Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 156)

Gömbesen: (< ?) Şişman ve sağlam çocuk (DS III: 2147)

Gömbet: (< ? *bk. geyvend*) Çocuk doğduktan sonra çevreye çocuğun doğduğunu haber vermek maksatlı dağıtılan çerez (Teke, 2005: 93)

Gömleğinden geçir-: (< *T. gömleğinden* < *gömlek*; *bk. al gömleği* + *T. geçir-* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Birini evlat edinmek (Aksoy, 1976: 671)

Gömlek yırtma: (< *T. gömlek*; *bk. al gömleği* + *T. yırtma* < *yırt-* < **yır-* ~ **yir-t-*; Gülensoy II, 2007: 1143; < *ET. yar-* ~ **yır-t-*; *ET. yar-* > *yart-* fiilinin varyantı veya zayıf biçimidir; Nişanyan, 2009: 677-678) Çocuğun çıkan dişini ilk gören kimse, çocuğun gömleğini yırtma (Kesgin ve Özcebe, 2004: 49)

Gömlekten geçirme: (< *T. gömlekten* < *gömlek*; *bk. al gömleği* + *T. geçirme* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Çocukları yaşamayan ailelerde, çocuğu hiç ölmemiş dışarıdan bir kadının, doğan çocuğu gömlekten geçirmesi (Çimşir, 2008: 36)

Gömme çelik: (< *T. gömme* < *göm-*; *bk. gömbe* + *T. çelik* < *çel-*; *bk. cellik*) Bir çeşit çelik çomak oyunu (Özdemir II, 2006: 107)

Göne: (< ?) 1. Küçük kardeş 2. Çocuk (DS III: 2153)

Gönlü kötü / göğnü kötü / gönü kötü: (< *T. gönlü* < *gönül* < *köñül* [< ? *kö-n-gü+l*] Gülensoy I, 2007: 382; < *köñül*; Nişanyan, 2009: 213; Clauson, 1972: 731-732; Tietze II, 2009: 173 + *T. kötü* < *OT. köti*; Nişanyan, 2009. 348; < *köt+i*; Gülensoy I, 2007: 561) Aşeren kadın (Savur, 2010: 15) (Örnek, 1979: 75) (Yaşar, 2008: 48)

Gönül kötülüğü: (< *T. gönül*; *bk. gönlü kötü* + *T. kötülüğü* < *kötü*; *bk. gönlü kötü*) Aşerme durumu (Örnek, 1979: 75)

Gör ėt-: (< *T. gör*; *bk. ana hâli görme* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Yeni doğan çocuğu görmeye gitmek (Buran ve İlhan, 2008: 93)

Görbez: (< ?) Çocuk (DS III: 2114)

Görek: (< *T. görek* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Lohusa ziyaretine gelenlere ikram edilen yiyecek (DS III: 2158)

Görkem: (< *T. görkem* < *kör-ük+em*; Gülensoy I, 2007: 384; < *görk+em*; Nişanyan, 2009: 213; < ?; karş. *Az. görkäm*; Tietze II, 2009: 177) Gürbüz, iyi gelişmiş çocuk (DS III: 2161)

Görme: (< *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) 1. Çocuk görme (Örnek, 1979: 179) 2. Yeni doğan çocuğa götürülen hediye (Gülseren, 2000: 247)

Götlek: (< *T. götlek* < *göt*; *bk. anasının rahminde babasına götünü dön-*) Haylaz çocuk (DS III: 2165)

Götü boklu: (< *T. götü* < *göt*; *bk. anasının rahminde babasına götünü dön-* + *T. boklu* < *bok*; Nişanyan, 2009: 76; Clauson, 1972: 311; Tietze I, 2002: 296; < **bōk*; Gülensoy I, 2007: 158) Yeniyetme, toy (Aktunç, 1998: 125)

Götürgü: (< *T. götürgü* < *götür-*; *bk. beşik götür-*) Kadınların bebeklerini sırtlarında taşımak için kullandıkları, ipten örülerek yapılmış araç (DS VI: 4513)

Götüründü: (< *T. götürüngü* < *götür-*; *bk. beşik götür-*) Çocuk olması için kadınların kullandığı bir çeşit kocakarı ilacı (DS III: 2166)

Gövdeli: (< *T. gövdeli* < *gövde* < *ET. kevde*; Gülensoy I, 2007: 388) Hamile kadın (DS III: 2167)

Göverçin taklası: (< *T. güvercin* < *kökerçin* < *kök+ger-çin*; karş. *Moğ. kegürcigene*; Nişanyan, 2009: 219; < *ET. kögürçgün* ~ *kögürçkän* ~ *kögürçün* < *kökürçgün* [< *kök*+] Gülensoy I, 2007: 399; < *göger-* ~ *göver-cin*; Tietze II, 2009: 168 + *T. taklası* < *takla*; Nişanyan, 2009: 600) Çocukların birbirlerinin üzerinden atlayarak oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2169)

Göynegin gödelmesi: (< *T. gömleğin* < *gömlek*; *bk. al gömleği* + *T. gödelmesi* < *göt*; *bk. anasının rahminde babasına götünü dön-*) Gömleğin şişmesi, hamilelik belirtisi (Cemiloğlu, 1999: 143)

Göynü geçi: (< *T. gönlü* < *gönül*; *bk. gönlü kötü* + *T. geçik* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 75)

Göyünakçası: (< *T. gönül*; *bk. gönlü kötü* + *T. akçası* < *akça* < *ET. aġı+ça*; Gülensoy I, 2007: 59; < *ak+ça*; Nişanyan, 2009: 11; Tietze I, 2002: 51) Lohusaya verilen hediye (DS III: 2173)

Göyüne-: (< *T. göyüne-* < *göy-ün*; Paçacıoğlu, 2006: 227) Reside olmak (Tulum, 2011: 771)

Göz aç-: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aç-*; *bk. açık*) Doğmak (Yavuzarslan, 2010: 393)

Göz bağlama: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. bağlama* < *bağ*; *bk. çaput bağla-* Körebe oyunu (Özdemir II, 2006: 228)

Göz çapağı: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. çapağı* < *çapak* < *çalpa-k* < **çalp+a-k*; Nişanyan, 2009: 103; < *T. çapak* < *OT. çalpak*; Gülensoy I, 2007: 219; < *ET. çelpek*; Clauson, 1972: 418; Tietze I, 2002: 407) Bir tür göz rahatsızlığı (Yurdakök, 1984: 18)

Göz iltihabı: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. iltihāb* + *T. -ı*) Gözdeki bir rahatsızlık (Beyazova, 1997: 407)

Göz nezlesi: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. nezle* + *T. -si*) Bir tür göz rahatsızlığı (Yurdakök, 1984: 18)

Göz şişmesi: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. şişmesi* < *şiş-*; *bk bk. balon şişirtme*) Bebekte göz rahatsızlığı (Şafak, 2010: 257)

Göz yumması / göz yumma: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yumması* < *yumma* < *yum-*; Gülensoy II: 2007: 1173; Nişanyan, 2009: 680) Saklambaç oyunu (DS III: 2184) (Onur, 2005: 494)

Göz yumuk: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yumuk* < *yum-*; *bk. göz yumması*) Körebe oyunu (DS III: 2184)

Göz yumusu: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yumusu* < *yum-*; *bk. göz yumması*) Körebe oyunu (DS III: 2184)

Gözaydın: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aydın*; *bk. aydın eşi*) Doğumun ilk haftasında, lohusanın yakınları tarafından lohusaya yapılan ziyaret (Sezen, 1993: 65)

Gözaydına gitme: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aydına* < *aydın*; *bk. aydın eşi* + *T. gitme* < *git-*; *abba git-*) Çocuk görmeye gitme (Örnek, 1979: 179)

Gözaydınlama: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aydınlama* < *aydın*; *bk. aydın eşi*) Lohusa görme (Çimrin, 2008: 24)

Gözaydınlanma: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. aydınlanma* < *aydın*; *bk. aydın eşi*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 179)

Gözde beyazlık: (< *T. gözde* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. beyāż* + *T. -lık*) Bebeğin çok ağlamasından kaynaklı, göz kapağının kızarmasına, kirpiklerinin dökülmesine sebep olan göz rahatsızlığı (Şafak, 2010: 258)

Gözebana: (< *T. göze* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + ? *T. bana* < *ban-*; *bk. bandık geldik*) Gözaydına gelenlere verilen şeker vb. şeyler (DS III: 2177)

Gözeleme: (< *T. gözeleme* < *göz-* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Beşik çemberi (DS III: 2178)

Gözelim: (< *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. elim* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-*) Amca (DS III: 2178)

Gözle dokun-: (< *T. gözle* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. dokun-* < *OT. tokın-* < *tokī-n-*; Gülensoy I, 2007: 293-294) Toplum içinde keskin ve etkili bakışlara sahip olan kötü niyetli kişilerin çocuğa bakması neticesinde hasta olmak ya da ölmek (Kesgin ve Özcebe, 2004: 51)

Gözlerin halkalanması: (< *T. gözlerin* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *Ar. ḥalḳa* + *T. -lanması*) Gebeliğe işaret olarak yorumlanan durum (Bolçay, 2011: 591)

Gözükün: (< *T. gözüken* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Hamile kadının sivrilen karnı (Yaşar, 2008: 59)

Gözün götüne: (< *T. gözün* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. götüne* < *göt*; *bk. anasının rahminde babasına götünü dön-*) Nazar değeceğine inanılan kişi eğer çocuğa bakmışsa yere tükürülüp tükürüğün üstüne basılırken nazardan korunma amaçlı söylenen söz (Bülbül, 2006: 43)

Gözünde akça belir-: (< *T. gözünde* < *göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. akça* < *ak+ça*; Gülensoy I, 2007: 59; Nişanyan, 2009: 11; Tietze I, 2002: 51 + *T. belir-* < *ET. bälgür-* < **bägürä-r* < *bel+gü-r-*; Gülensoy I, 2007: 130; < *bėl-gür-*; *ET. bėl-* kökü, *bil-* fiilinin varyant biçimi görünümündedir; Nişanyan, 2009: 63; < *belgür-* < *belgü*; Clauson, 1972: 341; Tietze I, 2002: 238) Çocuğun çok ağlaması neticesinde göz kapakları kızarmak, kirpikleri dökülmek (Yurdakök, 1984: 37)

Guc- / goç-: (< *çoc. dil. kuç-*; *bk. ana kucağı*) Kucaklamak, sevmek (DS III: 2187)

Ġuduḳ: (< *T. kuduk*; Paçacıoğlu, 2006: 370) Çocuğu severken kullanılan bir söz (San, 1990: 495)

Gudul: (< *T. kuyul*; Paçacıoğlu, 2006: 380 < ?; Tietze II, 2009: 192) Topraktan yapılan çocuk lazımlığı (DS III: 2188)

Guguk / guuk: (< *T. guguk* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 392; < *guk*; 'yans.'; Nişanyan, 2009: 216; Tietze II, 2009: 193) Saklambaç oyunu (DS III: 2203)

Guguk guguk: (< *T. guguk* + *guguk*; *bk. guguk*) Birisiyle eğlenmek ve onu kızdırmak için çocukların çıkardıkları ses (TS, 2011: 992)

Guguk kuşu: (< *T. guguk*; *bk. guguk* + *T. kuşu* < *kuş*; *bk. cennet kuşu*) Birisiyle eğlenmek ve onu kızdırmak için çocukların çıkardıkları ses (TS, 2011: 992)

Gugul: (< *Yun. koukkuli*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 165)

Guguldan-: (< *T. guğuldan-* < *guğ* 'yans.' + *T. uldan-*) Çocuk, konuşmaya başlamak, konuşur gibi yapmak (DS III: 2216)

Guk: (< *çoc. dil.*) İnsanı kızdırmak için söylenen söz (DS III: 2190)

Ġulām / ğulam: (< *Ar. ġulām*) 1. Tüyü, bıyığı çıkmamış delikanlı (Gültekin, 2008: 748) (Eraslan, 1983: 436) 2. Çocuk, küçük çocuk (Ata, 2004: 539) 3. Erkek çocuk (Toparlı, 2007: 87)

Gulâmçe: (< *Ar. ġulām* + *T. -çe*) Sekiz yaşından on iki yaşına kadar olan çocuk (Onur, 2005: 63)

Gulfe: (< *Ar. ġulfe*) Sünnet derisi (Devellioğlu, 2008: 294)

Gulgule-i etfâl: (< *Ar. ġulġule* + *Ar. etfāl*) Çocukların bağrışıp çağrışması (Devellioğlu, 2008: 294)

Gulu gulu: (< *çoc. dil.*) Hindi (Çelebioğlu, 1982: 100)

Gumbar: (< *Far. mubār*) Hastalıklı, hırçın, sıska çocuk (DS III: 2194)

Gundaḫ çocuğu: (< *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Bebek, henüz birkaç aylık çocuk (Gemalmaz, 1995: 147)

Gundaḫ gur-: (< *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. kur-*; *bk. deveci kur-*) Doğacak bebek için hazırlık yapmak (Buran ve İlhan, 2008: 95)

Gundak yap-: (< *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Kundaklamak (Gülseren, 2000: 273)

Gundala: (< ?) Topaç (DS III: 2195)

Gunnacı / hunnacı / hunnayıcı: (< *T. kulunlayıcı* < *kulun*; Gülensoy I, 2007: 566) Gebe kadın (Akduman, 2006: 45) (DS III: 2443)

Gup: (< ?) Bilye (DS III: 2197)

Gupul: (< ?) Çocuklar için pişirilen küçük ekmek (DS III: 2197)

Gurabiye çocuğu: (< *Ar. ġureybiyye* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Kibar, nazik, çıtkırıldım zora dayanamayan çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 95)

Gurubaş: (< *T. kuru*; *bk. babalık ama kuru kalabalık* + *T. baş*; *bk. baharı başına vur-*) Çocuğu olmayan kişi (DS III: 2201)

Ġuru: (< *Sansk. guru*) Muallim, öğretmen (Caferoğlu, 2011: 81)

Gûş-asb: (< *Far. gūş-asb*) Tüysüz genç (Devellioğlu, 2008: 295)

Gutluk: (< *Rum. kutu* + *T. -luk*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 148)

Guzlacı / guzlaçı: (< *T. kuzulayıcı* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Gebe kadın (Bülbül, 2006: 12) (Yüksel, 2007: 67)

Güccek: (< *T. küçükcek* < *küçük*; *bk. arefe küçügi*) Çocuklar için yapılan küçük kül çöreği (DS III: 2207)

Güccük üleştir-: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. üleştir-* < *üle-*; Gülensoy II, 2007: 989; < *AT. ūle-*; Nişanyan, 2009: 648) Arife günü çocuklara yağlı katmer dağıtmak (DS III: 2207)

Gücük: (< *T. gücük*; Paçacıoğlu, 2006: 229) 1. Kısır (TRS III: 1840) 2. Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Gücüz-: (< *T.* ? *gücüz-*) Yaramazlık yapmak (DS III: 2210)

Güç taşı: (< *T. güç*; *bk. çocuk iş gücü* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Düğünde gençlerin büyükçe bir taşı bir yerden bir yere atarak oynadıkları, en uzağa atanın birinci olduğu bir oyun (Bülbül, 2006: 44)

Güçce / güçe / güççe: (< ? *küçük*; *bk. arefe küçügi*) 1. Bez bebek 2. Çocuk (DS III: 2211)

Güdlüm: (< *T. güdlüm* < *güd* < *küt*; *bk. güdük*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 143)

Güdük / güdek: (< *T. güdük* < **küt+ek*; Gülensoy I, 2007: 393; ~ ? *Far. kūdak*; Nişanyan, 2009: 218) Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Güdül: (< ? *T. güdül* < *güd* < *küt*; *bk. güdük*) Çocuk toprağı ısıtılan saç ya da toprak kap (DS III: 2214)

Güdümen: (< ?) Çoluk çocuk (DS III: 2215)

Güdürge: (< ?) Tahterevalli (DS III: 2215)

Güğül güğül: (< *T. guğul+guğul* < *guğ* 'yans.' + *T. -ul*) Bebeklerin sevinirken çıkardıkları ses (DS III: 2216)

Güğülde- / gövülde- / güvülde- / güvürde-: (< *T. guğulda-* < *guğ* 'yans.' + *T. ulda-*) Konuşmaya başlamak, konuşur gibi yapmak (DS III: 2170) (DS III: 2216)

Güjen-: (< *T. gücen-* < *ET. küçen-* < **kū̄ç+e-n-*; Gülensoy I, 2007: 393; Nişanyan, 2009: 217; < *ET. küçe-*; Clauson, 1972: 695; Tietze II, 2009: 198) Doğumda zorlanmak, direnmek (DS III: 2216)

Güldürbaba: (< *çoc. dil. güldür* < *gül* [~ *kül*] *dür* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 394; < *güldür* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 218 + *çoc. dil. baba*) Gök gürültüsü (DS III: 2217)

Güldürek: (< *çoc. dil. güldürek* < *güldür*; *bk. güldürbaba*) Gök gürültüsü (DS III: 2217)

Güldürgoca: (< *çoc. dil. güldür*; *bk. güldürbaba* + *T. koca*; Gülensoy I, 2007: 529) Gök gürültüsü (DS III: 2217)

Güldürmece: (< *T. güldürmece* < *gül-* < *ET. kül-*; Gülensoy I, 2007: 393; Nişanyan, 2009: 218) Dilsiz oyunu (Cengiz, 1997: 464)

Gülle: (< *Far. gūla*) Zıpzıp (DS III: 2219)

Gülücük: (< *T. gülücük* < *gül-*; *bk. güldürmece*) Çocuğun ilk gülümsemeleri (DS III: 2220)

Gülür: (< ?) Çocuklar için yapılan ortası delikli küçük ekmek (DS III: 2221)

Gümanlı / gömanlı / gümannı / gümenli: (< *Far. gümān*; Tietze II, 2009: 205 + *T. -lı*) Gebe, yüklü kadın (DS III: 2146) (DS III: 2221) (DS III: 2222) (Örnek, 1979: 83)

Gümanlı ol-: (< *Far. gümān* + *T. -lı* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Gebe olmak (DS III: 2221)

Gümannı gal-: (< *Far. gümān* + *T. -lı* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Hamile kalmak (Gemalmaz, 1995: 150)

Gümbürdeve: (< *T. çoc. dil. gümbür* < *gümb* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 218; Tietze II, 2009: 205 + *deve*; Clauson, *T.* > *Moğ.*; Ramstedt, *T. tewe* ~ *Moğ. temeen*; Räsänen, Ramstedt'in görüşünü destekler; Şçerbak, Egorov; *T. tewe* ~ *Moğ. temegen*; Ligeti, *Moğ. teme+gen*; Talat Tekin, *tiwä*; Gülensoy, *T. tewä* ~ *Moğ. teme* (+*gen*); Gülensoy I, 2007: 280) Gök gürültüsü (DS III: 2217)

Gümen / guman: (< *Far. gümān*) 1. Doğumun yaklaştığı gebelik durumu (DS III: 2222) 2. Gebe kadın (DS III: 2194)

Gümenci: (< *Far. gümān* + *T. -cı*) Gebe, yüklü kadın (DS III: 2222)

Gümle-: (< *T. arg. gümle-* < *güm* 'yans.' *T. le-*) Öğrenci için sınıfta kalmak (Aktunç, 1998: 128)

Gümren-: (< *T. gümren-* < *güm+re-n-*; Tietze II, 2009: 206) Konuşma taklidi yapmak (DS III: 2223)

Gümüş: (< *T. arg. gümüş*; *bk. āz burun gümüş*) 1. Yakışıklı delikanlı (Bingölçe, 2001: 75) 2. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

Günah: (< *Far. arg. gunāh*) Bir kimsenin çocukları ve kocası (Bingölçe, 2001: 75)

Gündüz bakımevleri: (< *T. gündüz* < *gün*; *bk. gece gündüz* + *T. bakım* < *bak-*; *bk. aya bakma* + *T. evleri* < *ev*; *bk. aşevleri*) Anneleri işe giden ve evde bakacak kimsesi olmayan çocuklara yönelik açılmış kurumlar (Çavuşoğlu, 1999: 473)

Gündüzcü: (< *T. gündüz* < *gün*; *bk. gece gündüz*) Gündüz öğrenim gören öğrenci (TS, 2011: 1006)

Gündüzleme: (< *T. gündüzleme* < *gün*; *bk. gece gündüz*) 1. Yaramaz çocuk (Uysal, 2008: 186) 2. Hayırsız çocuk (DS III: 2227) 3. (< *arg.*) Babası belirsiz çocuk, piç (Aktunç, 1998: 128)

Gündüzlü: (< *T. gündüzlü* < *gün*; *bk. gece gündüz*) Okula gündüz giden, yatılı olmayan öğrenci (TS, 2011: 1006)

Gündüzlü talebe (< *T. gündüzlü* < *gün*; *bk. gece gündüz* + *Ar. ṭalebe*) Gündüz öğrenim gören öğrenci (TS, 2011: 1006)

Günem: (< *T. küne-m*; Paçacıoğlu, 2006: 359) Kardeş (DS III: 2228)

Güneş duası: (< *T. güneş* < *kuńaş*; Gülensoy I, 2007: 396; < *küneş* < *kün*; Clauson, 1972: 734; Tietze II, 2009: 211; < *ET. küne-ş*; Nişanyan, 2009: 219; < *ET., OT. kūn* ~ *kuyaş*) Uzun süre yağmur yağdığında havaların düzelmesi için çocuklar arasında yapılan bir eğlence (Demir ve Aydoğdu, 2009: 625)

Günlük: (< *T. günlük* < *gün*; *bk. gece gündüz*) Bir çeşit göz rahatsızlığı olup çocukların güneşe bakamamaları durumu (Yaşar, 2008: 206)

Günne-: (< *T. kulunla-* < *kulun*; *bk. gunnacı*) Doğurmak (DS III: 2230)

Günü dol-: (< *T. günü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. dol-*; *bk. dolar*) Hamilelikte gereken süreyi tamamlamak (TS, 2011: 1003)

Günü geç-: (< *T. günü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. geç-* < *ET. kēç-*; Gülensoy I, 2007: 359) Hamile olmak (Örnek, 1979: 75)

Günü yet-: (< *T. günü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. yet-*; *bk. aşyeten*) Gebe kadın, doğum vakti gelmek (TS, 2011: 1003)

Gününü gör-: (< *T. gününü* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuklarının iyi, mutlu günlerini görmek (TS, 2011: 1003)

Gürbüz: (< *Far.*) Genç irisi (Devellioğlu, 2008: 300)

Güre-: (< *T.*) Beşiği ya da salıncağı sallamak (DS III: 2235)

Gürgürdede: (< *çoc. dil. gür*+*gür* 'yans.'+ *çoc. dil. dede*) Gök gürültüsü (Elhan, 2004: 156)

Güssül: (< ?) Beşik örtüsü denilen damların ortasına konan, uzun ağacın dayandığı baştaki babalar (DS III: 2238)

Gütçük / gütçek: (< ? *küçük*; *bk. arefe küçügi*) Çocuklar için yapılan türlü biçimde küçük ekmek (DS III: 2239)

Güvercin taklası: (< *T. güvercin*; *bk. göverçin taklası* + *T. taklası* < *takla*; *bk. göverçin taklası*) Arkaları birbirine dönük, elleri dizlerinde eğilen dört çocuk üzerinden, perende atarak geçilen bir çocuk oyunu (DS III: 2241)

Güz nebisi: (< *T. güz* < *küz*; Nişanyan, 2009: 220; Clauson, 1972: 757; Tietze II, 2009: 218;< *kūz*; Gülensoy I, 2007: 400 + *Ar. nebī* + *T. -si*) Ömrün sonbaharında, yaşlılık dönemine yakın devrede olan son çocuk (Hazar, 2007: 263)

Güzlekle-: (< *T. güzlekle-* < *güz*; Gülensoy I, 2007: 401) Yaşlılıkta çocuk yapmak (DS VI: 4515)

-H-

Haamoş: (< ? *arg.*) Hamile kadın (Bingölçe, 2001: 75)

Haba: (< *T. aba*; *bk. aba*) Abla (DS III: 2245)

Habba: (< *çoc. dil.*) Yemek (DS III: 2246)

Habbak / habbuk: (< *çoc. dil.*) Süt, yoğurt, ayran (DS III: 2246)

Habel: (< *Ar. ḥabel*) Anne karnındaki bebek (Devellioğlu, 2008: 303)

Habbü'l-bülûg: (< *Ar. ḥabb* + *Ar. bülūġ*) Erkek ve kız çocuğunun alınlarında ve yüzlerinde çıkan kabarcıklar, ergenlik sivilcesi (Devellioğlu, 2008: 303)

Ḫāb-dīde: (< *Far. ḫāb* + *dīde*) Reside, baliğ olmuş (Tulum, 2011: 869)

Habıç et- / habiç et- / hapuş et- / hobuç etmek / hobuş etmek: (< *T. apış*; *bk. apış-* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) 1. Çocuğu sırta almak (DS III: 2247) (< *çoc. dil.*) 2. Yemek, yutmak (DS III: 2246-2247)

Habık et-: (< *çoc. dil. habık* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuk dilinde yemek, yutmak (DS III: 2247)

Hâbile: (< *Ar. ḥābile*) Gebe, yüklü kadın (Devellioğlu, 2008: 305)

Hâb-nâ-dîde: (< *Far. ḫˇāb-nā-dīde*) Büluğa ermemiş çocuk (Devellioğlu, 2008: 304)

Hacarap: (< ?) Yaramaz çocuk (DS III: 2247)

Hâce / hoca: (< *Far. ḫāᵛce*) Hoca, muallim (Eraslan, 1983: 438) TS, 2011: 1107)

Ḫāce-daş: (< *Far. ḫāᵛce* + *T. -daş*) Ders arkadaşı (Ünlü, 2012: 206)

Hâcegân: (< *Far. ḫāᵛcegān*) Hoca, muallim (Devellioğlu, 2008: 305)

Hâcelik: (< *Far. ḫāᵛce* + *T. lik*) Hocalık (Eraslan, 1983: 438)

Hacet kurbanı: (< *Ar. ḥācet* + *Ar. ḳurbān* + *T. -ı*) Çocuk sahibi olabilmek için adanan kurban (Cemiloğlu, 1999: 138)

Hacet namazı: (< *Ar. ḥācet* + *Far. namāz* + *T. -ı*) Çocuk sahibi olabilmek için namaz kılarak Allah'tan dilekte bulunma (Cemiloğlu, 1999: 138)

Hacıyatmaz: (< *Ar. ḥācc* + *T. yatmaz* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Yere nasıl bırakılırsa bırakılsın, dibinde bulunan ağırlık sebebiyle dik bir durum alan oyuncak (TS, 2011: 1022)

Ḫadaḫ: (< *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) Çiftçilerin yanlarında hizmet eden erkek çocuk (San, 1990: 519)

Hades: (< *Ar. ḥades̲*) Genç, delikanlı (Devellioğlu, 2008: 308)

Hadîc: (< *Ar. ḫadīc*) Vakitsiz, erken doğan oğlan çocuğu (Devellioğlu, 2008: 309)

Hadîce: (< *Ar. ḫadīce*) Vakitsiz, erken doğan kız çocuğu (Devellioğlu, 2008: 309)

Hadarahollig: (< ?) Çocukları korkutulduğu hayalî yaratık (Üstün, 2008: 189)

Hadâset: (< *Ar. ḥadāset̲*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 307)

Hadâset-i sinn: (< *Ar. ḥadāset̲* + *Ar. sinn*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 955)

Hadd-i bülûğ: (< *Ar. ḥadd* + *Ar. bülūġ*) Ergenlik çağı (Devellioğlu, 2008: 307)

Hadd-i rüşd: (< *Ar. ḥadd* + *Ar. rüşd*) Ergenlik çağı (Devellioğlu, 2008: 902)

Hadım: (< *Ar. ḫādim*) 1. Çocuğu olmayan kadın (Bülbül, 2006: 8) 2. Çocuğu olmayan erkek (Yüksel, 2007: 49) 3. Kısırlaştırılmış erkek (TS, 2011: 1023)

Hadîsü's-sinn: (< *Ar. ḥadīs̲* + *Ar. sinn*) Genç, delikanlı (Devellioğlu, 2008: 309)

Hafıt: (< ?) Çocuk kundağı (DS III: 2250)

Hafide: (< *Ar. ḥafīde*) Kız torun (Devellioğlu, 2008: 311)

Hafif kız: (< *Ar. ḫafīf* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Hoppa kız (Yurtbaşı, DYS: 5)

Hafit: (< *Ar. ḥafīd*) Erkek oğlu, torun (Li, 1999: 224)

Ḫaḫaç / hahoç: (< *Erm xox*; Dankoff, 1995: 65) Çocukları korkutmak için söylenen hayalî yaratık, öcü, umacı (San, 1990: 519) (DS III: 2252)

Ḫˇāher: (< *Far.*) Kız kardeş (Ata, 2004: 460)

Ḫˇāher-i küçek: (< *Far. ḫāˇher* + *Far. küçek*) Küçük kız kardeş (Özönder, 1996: 56)

Ḫˇāher-i peder: (< *Far. ḫāˇher* + *Far. peder*) Hala (Ata, 2004: 234)

Hakeke: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Hakırdım çek-: (< *T. kakırdam* < *kā* 'yans.'+*kır-da-m*; Gülensoy I, 2007: 402; < *kakır* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 2009 + *T. çek-*; *bk. bağrını çek-*) Gülüp oynamak, gürültü yapmak (DS III: 2254)

Hak evladı: (< *Ar. ḥaḳḳ* + *Ar. evlād* + *T. -ı*) Bir çocuğu, kendisine evlat edinmek isteyen kadının çocuğu gömleğinin yakasından geçirerek koynuna alması (Akın, 2011: 338)

Ḥaḳḳ-ı żamm: (< *Ar. ḥaḳḳ* + *Ar. żamm*) Velilerin, çocuğu yanında bulundurma hakkı (Devellioğlu, 2008: 314)

Ḫāl: (< *Ar.*) Annenin erkek kardeşi, dayı (Toparlı ve Argunşah, 2004: 130)

Ḫāl oġlı: (< *Ar. ḥāl* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Dayı oğlu (Li, 1999: 181)

Ḫāla / ala: (< *Ar.*) 1. Annenin kız kardeşi, teyze (Toparlı ve Argunşah, 2004: 130) 2. Birine göre babasının kız kardeşi (Li, 1999: 141) DS I: 170)

Hala çocuğu: (< *Ar. ḫāla* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Halanın oğlu veya kızı (Li, 1999: 181)

Hala kızı: (< *Ar. ḫāla* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Halanın kızı (Li, 1999: 181)

Hala oğlu / haloğlu: (< *Ar. ḫāla* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Hala oğlu (Li, 1999: 181) 2. Teyze oğlu (DS VI: 4516)

Halaylar: (< = ? *T. alay*; muhtemelen alay sözcüğünün bir Anadolu ağzındaki biçimi olup 1940'lardan sonra edebi dile aktarılmıştır; Nişanyan, 2009: 224; < *alay*; Tietze I, 2002: 237) Ezgili çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 337)

Halaza: (< *Ar. ḫaraze*) Ana baba, okul terbiyesi görmeyen çocuk (DS III: 2258)

Halazı: (< ?) Zayıf, hastalıklı çocuk (DS III: 2258)

Hâle-zâde: (< *Ar. ḫāle* + *Far. zāde*) 1. Hala kızı 2. Hala oğlu (Devellioğlu, 2008: 317)

Halfa: (< *Ar. ḫalīfe*) Sınıfta yaşça büyük öğrenci (Güzelbey, 1982: 33)

Halka oyunu: (< *Ar. ḥalḳa* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Şarkılı çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 355)

Halli: (< *çoc. dil.*) Yakın arkadaşlık (DS III: 2261)

Ham ayva: (< *Far. ḫām* + *Far. ābia*) Yeni yetişmekte olan kızın göğsü (DS III: 2264)

Ham et- / ham it- / hamm et-: (< *çoc. dil. ham* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 225 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Mama, yemek yemek (DS III: 2266)

Ham ham: (< *çoc. dil.* 'yans.') Isırmak (Çelebioğlu, 1982: 101)

Hamam: (< *Ar. arg. ḥammām*) Okulda disiplin kurulu (Aktunç, 1998: 131)

Hamam bohçası: (< *Ar. ḥammām* + *T. bohçası* < *boğça* < *ET. bog+ça*; Nişanyan, 2009: 76; Gülensoy I, 2007: 158; Clauson, 1972: 311; Tietze I, 2002: 294) Padişahın, hamama götürülen şehzadenin vücudunun yumuşaması, sünnetinin kolaylaşması için hazırlattığı bohça (Türkoğlu, 1997: 110)

Hamam oğlanı: (< *Ar. ḥammām* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Eş cinsel genç erkek (Aktunç, 1998: 131)

Hamama götürme: (< *Ar. ḥammām* + *T. -a* + *T. götürme* < *götür-*; *bk. beşik götür-*) Çocuğu olmayan kadını, muharrem ayının ilk haftası, sabah ezanından önce hamama götürme geleneği (Bolçay, 2011: 589)

Hamaylı / hamay / hameyli: (< *Ar. ḥamā'il*) Öğrencilerde omuzdan çapraz asılan bağ. II. Abdülhamit zamanında üniforması olan okullarda bir karış enliğinde kırmızı atlastan hamaylılar yaptırılır üzerine sarı sırma veya beyaz ipek ile 'padişahım çok yaşa' dövizi işletilirdi (Koçu, 1969: 126) 2. Sünnet çocuklarına takılan daima kırmızı renkli bağ (Koçu, 1969: 126) 3. Genç erkeklerin boyunlarına taktıkları üçgen şeklindeki gümüş kolye (DS III: 2266) 4. Muska, nazarlık (DS III: 2264)

Hamaz: (< ?) Yelle dönen fırıldak (DS VI: 4516)

Hambelek: (< ? *ham* + *belek*; *bk. dümbelek*) Küçük çocuklarda karın ve vücut şişmesiyle beliren bir çeşit çocuk hastalığı (DS III: 2265)

Hamecik / humarcık: (< *Erm. xamačik*; Dankoff, 1995: 57) 1. Bezden yapılan bebek (DS III: 2266) 2. Bebek (DS III: 2442)

Ḥāmil: (< *Ar. ḥāmil*) Hamile, yüklü kadın (Bilgin, 1996: 69)

Ḥamile: (< *Ar. ḥāmile*) Gebe kadın (Argunşah, 1999: 213)

Hamile ol-: (< *Ar. ḥāmile* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuk beklemek (Çelik, 2011: 90)

Hamile yat-: (< *Ar. ḥāmile* + *T. yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Lohusa yatmak (Gemalmaz, 1995: 155)

Hāmilelik: (< *Ar. ḥamile* + *T. -lik*) Gebelik (Tulum, 2011: 820)

Ḥaml: (< *Ar.*) 1. Gebelik (Özkan, 1993: 214) 2. Anne karnındaki çocuk (Develliogłu, 2008: 322)

Hamm: (< *çoc. dil. ham* 'yans.') Isırmak (DS III: 2268)

Hammik: (< ?) Büyük teyze (DS III: 2268)

Hampır: (< ?) Çingene çocuklarının oynadığı bir çeşit oyun (DS III: 2269)

Hamsi: (< *Yun. χámpsi*; Nişanyan, 2009: 226; < *Yun. ḫapsí*; Tietze II, 2009: 248) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

Hamur üret-: (< *Ar. ḫamīr* + *T. üret-* < *OT. üre-t-*; Gülensoy II, 2007: 993; Nişanyan, 2009: 649) Aşermek (Örnek, 1979: 75)

Hamursuz: (< *Ar. ḫamīr* + *T. -suz*) Çocuğun ilk dişleri çıkmaya başlayınca çocuklara dağıtılmak için yumurta ve mısır unundan mayalanmadan yapılan hamur işi (Yaşar, 2008: 111)

Hançer: (< *Ar. hancer*) Ucu sivri, iki tarafı keskin kamaya benzer bir bıçak. Bir dönem erkek çocuğunun delikanlılık çağı, belindeki kuşağın kıvrımına sokulmuş bir hançer taşıması ile başlardı (Koçu, 1969: 127)

Handan / handal / henden / hondın: (< *Far. ḫandān*) Babası belli olmayan, piç (DS III: 2272)

Ḫanġır / ḫıngir: (< ?) Kısır erkek (DS III: 2365) (San, 1990: 520)

Hanım çivisi: (< *T. hanım*; *bk. hanımnine* + *T. çivisi* < *çivi* < *OT. çıbık* [> *çıbı* > *çıwı* > *çıvı* > *çivi*] Gülensoy I, 2007: 245; < *AT. *çıw*; aynı kökten *ET. çız-*, **çıwz-* 'sivri bir uçla kertmek' ön ses */ç/* etkisiyle */w/* > */j/* dönüşümünün Kaşgarlıda birkaç örneği mevcuttur; Nişanyan, 2009: 112) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

Hanım evladı: (< *T. arg. hanım*; *bk. hanımnine* + *Ar. evlād* + *T. -ı*) 1. Muhallebi çocuğu (Aktunç, 1998: 132) (< *arg.*) 2. Piç (Aktunç, 1998: 132)

Hanım ḳız: (< *T. hanım*; *bk. hanımnine* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Genç ve terbiyeli kız (Yavuzarslan, 2010: 649)

Hanım sultan: (< *T. hanım*; *bk. hanımnine* + *Ar. sulṭān*) Sultan kızı (Devellioğlu, 2008: 963)

Hanımnine / hamimine: (< *T. hanım* < *ET. kang+um* [> **kanum* > *hanum* > *hanım*] Gülensoy I, 2007: 403 + *nine*; *bk.balnene*) Büyükanne (DS VI: 4516) (Yavuzarslan, 2010: 921)

Hankırda-: (< *T. hankırda-* < *hank* 'yans.' + *T. ırda-*) Ağlamak (DS III: 2275)

Hap: (< *çoc. dil. hap* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 227) Yiyeceği yutma sesi (TS, 2011: 1043)

Hap de-: (< *çoc. dil. hap* 'yans.' + *T. de-* < *tė-*; Nişanyan, 2009: 121; Gülensoy I, 2007: 270; Clauson, 1972: 433-434; Tietze I, 2002: 504) Yiyeceği yutmak (TS, 2011: 1043)

Hap et- / hab et-: (< *çoc. dil. hap* 'yans.' + *T. et-*; *bk. aççi et-*) 1. Sırta almak (DS III: 2279) 2. Yemek, yutmak (DS III: 2246)

Hap hap et-: (< *çoc. dil. hap+hap* 'yans.' + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Yemek (DS III: 2279)

Hapıcık: (< *çoc. dil. hap* 'yans.' + *T. -cık*) 1. Kapmak (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Bir lokma, bir yudum (DS III: 2280)

Hapık: (< *çoc. dil. hap* 'yans.' + *T. -ık*) Küçük çocukların yemeği (DS III: 2280)

Hapḯş: (< *çoc. dil. hap* 'yans.'+ *T. -iş*) Bir şeyin bitmesi (Özturan, 2009: 57)

Happa: (< *çoc. dil. hap ~ happa* 'yans.') Çocuk yemeği (DS III: 2280)

Happak: (< *çoc. dil. hap ~ happa* 'yans.' + *T. -k*) Çocuk yemeği (DS III: 2280)

Happecik: (< *çoc. dil. happe ~ happa* 'yans.' + *T. -cik*) Yemek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Haputla-: (< *çoc. dil. hap* 'yans.' + *T. utla-*) Kucaklamak (DS III: 2281)

Haram: (< *Ar. ḥarām*) Piç (DS III: 2283)

Harâm-nemek: (< *Ar. ḥarām* + *Far. nemek*) Tembel evlat (Devellioğlu, 2008: 327)

Ḫarām-zāde: (< *Ar. ḥarām* + *Far. zāde*) Haylaz çocuk (Ertuğrul, 2008: 545)

Harar: (< ?) Bir çeşit saklambaç oyunu (DS III: 2285)

Harçlık: (< *Ar. ḫarc* + *T. -lık*) Çocuklara bayramlarda verilen para (Onur, 2005:413)

Hardal: (< *Ar. ḫardal*) Çocuk (Örnek, 1979: 132)

Hardalaş-: (< *T. har* 'yans.' + *T. dalaş-* < *tāla-ş-*; Gülensoy I, 2007: 262; Nişanyan, 2009: 117; < *ET. tala-* < *Moğ. tala-*; Clauson, 1972: 492; Tietze I, 2002: 483; < *Yun. khorata* > *horatalaş-*; Çağbayır II, 2003: 1874) Şakalaşmak, boğuşmak (DS III: 2287)

Haremici: (< *Ar. ḥarāmī* + *T. -ci*) Yaramazlık yapan, sağa sola zarar veren çocuk (DS III: 2288)

Harf ağacı: (< *Ar. ḥarf* + *T. ağacı* < *ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Kelime türetme üzerine kurulu bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 203)

Harf oyunu: (< *Ar. ḥarf* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Bir çeşit kelime oyunu (Özdemir II, 2006: 204)

Harıldak: (< *T. harıldak* < *har* 'yans.' + *T. -ıldak*) Tahtadan yapılan bir çeşit oyuncak (DS III: 2289)

Haricî: (< *Ar. ḫāricī*) Bir mektepte yatılı olmaksızın yalnız ders almak için gündüz devam eden öğrenci (Yavuzarslan, 2010: 429)

Ḫarīd: (< *Ar.*) Kız oğlan kız (Tulum, 2011: 348)

Ḫarīde: (< *Ar.*) Kız oğlan kız (Tulum, 2011: 348)

Horkut / harkıt / horhut: (< *T. kork-* fiiliyle ilişkili olmalı; < *kor-ı-k-*; Gülensoy I, 2007: 542; < *ET. korı-k-*; karş. *Moğ. korguda-*; Nişanyan, 2009: 343) Umacı (DS III: 2411)

Hart: (< ?) Okul (DS III: 2295)

Ḫartek: (< ?) Göz boncuğu (TRS III: 1809)

Ḫas gız: (< *Ar. ḫāṣṣ* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Güzel ve ahlaklı kız (Gemalmaz, 1995: 157)

Hasba / hesbi: (< *Ar. ḥaṣbe*) 1. Kızamık hastalığı (Önler, 1958: 109) 2. Kızamık, çiçek gibi hastalıklardaki kabarcıklar (DS III: 2348)

Ḥāṣıllan-: (< *Ar. ḥāṣıl* + *T. lan-*) Boy atmak, uzamak (Yavuzarslan, 2010: 433)

Ḫaṣī ḳıl-: (< *Ar. ḫaṣī* + *T. kıl-*; *bk. başka kıl-*) Hadım edilmiş, kısır (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 180)

Ḫaṣīlıḳ: (< *Ar. ḫaṣī* + *T. -lık*) Hadımlık, kısırlık (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 181)

Ḫasnı: (< *Far.*; Çağbayır II, 2003: 1889) Hindistan'dan gelen, çocukları semirtmek için bir kese içerisine konularak ağızlarına verilen bir deva, çocuğun büyümesi için kullanılan bir ilaç (DLT I: 435)

Hasta: (< *Far. arg. ḫaste*) Tembel öğrenci (Aktunç, 1998: 135)

Hasude: (< *Far. āsūde*) Lohusa kadınlara verilen besleyici, unlu, tereyağlı bir yiyecek (Buran ve İlhan, 2008: 104)

Haşarı / heşeri: (< *T.* [*h*+] *aş-ır-ı*; Gülensoy I, 2007: 405; < *Ar. ḥaşarī*; Nişanyan, 2009: 230) Çok yaramaz, ele avuca sığmayan çocuk (TS, 2011: 1056) (Elhan, 2004: 178)

Ḫaşıl: (< ? *T. haşıl* < *haş* 'yans.' + *T. -ıl*) Darılan bir çocuğa, karşısındakinin umursamadan söylediği söz (San, 1990: 521)

Haşirik (< ?) Kırkı çıkmamış bebeğin üzerine babasının eşyası bırakıldığı için vücudunda meydana geldiğine inanılan yara (DS III: 2303)

Haşlama: (< *T. haşlama* < *aş*+*la-*; sonradan türeyen */h/* sesinin kaynağı açık değildir; Nişanyan, 2009: 231; < Gülensoy'a göre **haş* 'yans.'+*la-*; Dankoff'a göre Ermeniceden alınmıştır; Gülensoy I, 2007: 405; < ses taklidi kelimelerden; Tietze II, 2009: 270) Bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2304)

Hat / hatt: (< *Ar. ḫaṭṭ*) Gençlerde yeni çıkmaya başlayan bıyık ve sakal (Koçu, 1969: 128) (Devellioğlu, 2008: 341)

Hat-âver: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. āver*) Sakal ve bıyığı yeni çıkan genç (Yavuzarslan, 2010: 436)

Hata: (< *T. ata*; *bk. ata*) 1. Baba (DLT I: 32) (< *T. hatun+ana* < *ET. katun* < **ḳa+tun*; Gülensoy I, 2007: 405; < ~ *Sogd. χwatēn*; Nişanyan, 2009: 231; < *Moğ.* > *T.*; Doerfer III, 1967: 132; Meninski ve Clauson'a göre *Moğ. ḫātūn* kelimesinden gelir; Tietze II, 2009: 274 + *T. ana*; *bk. akana*) 2. Büyükanne (DS III: 2305)

Hatın ana: (< *hatunana*; *bk. hata2*) Babaanne (Özturan, 2009: 57)

Ḫāṭır şorma: (< *Ar. ḫāṭır* + *T. sorma* < *sor-*; Gülensoy II, 2007: 799; < *karş. Moğ. sorı-*; Nişanyan, 2009: 567) Lohusaya hâline uygun yiyecek ve içecek bir şey getirme veya gönderme (Yavuzarslan, 2010: 436)

Hatır sorma ziyareti: (< *Ar. ḫāṭır* + *T. sorma* < *sor-*; *bk. ḫāṭır ṣor-* + *Ar. ziyaret* + *T. -i*) Lohusa kadın ve çocuğu için doğumun ilk haftası yapılan ziyaret (Sevinç, 2008: 162)

Hatim duası töreni: (< *Ar. ḫātim* + *Ar. duʿā'* + *T. -sı* + *T. töreni* < *tören*; *bk. adım çöreği töreni*) Şehzadenin Kuran'ı hatmetmesinden sonra düzenlenen tören (Tezcan, 2006: 177)

Hatn: (< *Ar. ḫatn*) Sünnet etme (Devellioğlu, 2008: 341)

Hátn et-: (< *Ar. ḫatn* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Sünnet etmek (Tulum, 2011: 892)

Ḫatne: (< *Ar. ḫatne*) Sünnet (Toparlı ve Argunşah, 2004: 127)

Ḫatne ḳıl-: (< *Ar. ḫatne* + *T. kıl-*; *bk. başka kıl-*) Sünnet etmek (Ata, 1997: 66)

Ḫatne tèrisi: (< *Ar. ḫatne* + *T. derisi* < *deri*; *bk. deri ceketliler*) Sünnet derisi (Kaçalin, 2009: 168)

Hatnene: (< *T. hatun*; *bk. hata2* + *nene*; *bk.balnene*) Büyükanne (DS III: 2307)

Ḫatnesiz: (< *Ar. ḫatne* + *T. -siz*) Sünnetsiz (Kaçalin, 2009: 54)

Hattân: (< *Ar. ḫattān*) Sünnetçi (Devellioğlu, 2008: 343)

Hatt-âver: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. āver*) Sakalı yeni çıkan genç (Devellioğlu, 2008: 343)

Hatt-ı leb: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. leb*) Genç çocuğun dudağının üstünde çıkan tüy (Devellioğlu, 2008: 342)

Hatt-ı nev: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. nev*) Yeni yeni terlemeye başlayan sakal (Devellioğlu, 2008: 342)

Hatt-ı nev-zuhûr: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. nev* + *Ar. ẓuhūr*) Yüzde yeni çıkmaya başlayan tüy (Devellioğlu, 2008: 342)

Hatt-ı nevhîz: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. nevḫīz*) Yeni yeni terlemeye başlamış olan sakal (Devellioğlu, 2008: 342)

Hatt-ı nevin: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. nevīn*) Yeni yeni terlemeye başlamış olan sakal (Devellioğlu, 2008: 342)

Ḫaṭṭ-ı nil: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. nīl*) Nazara karşı çocuğun alnına konulan işaret (Devellioğlu, 2008: 342)

Hatt-ı sebz: (< *Ar. ḫaṭṭ* + *Far. sebz*) Gençlerde sakal ve bıyıktan önce çıkan ince tüyler (Ersoylu, 1989: 308)

Hav hav: (< *çoc. dil.*) Köpek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Hava kuşu: (< *Ar. hevā* + *T. kuşu* < *kuş*; *bk. cennet kuşu*) Uçurtma (DS III: 2308)

Havale: (< *Ar. ḥavāle*) Çocuklarda görülen ateşli bir hastalık (Şafak, 2010: 290)

Havale gel-: (< *Ar. ḥavāle* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Çocuklarda çoğu zaman bayılma, yüksek ateşle beraber çırpınma krizleri görülmek (TS, 2011: 1064)

Havaleli: (< *Ar. ḥavāle* + *T. -li*) Havale hastalığına tutulmuş olan (Yavuzarslan, 2010: 439)

Havayı: (< *Ar. hevā'ī*) Uçurtma (DS III: 2309)

Havız havız: (< *havuz*+*havuz* < *Ar. ḥavż*) Küçük çocukların el ayalarını havuz gibi çukurlaştırarak oynadıkları oyunun adı (Elhan, 2004: 169)

Havilden-: (< *T. havilden-* < *hav* 'yans.'+ *T. ilden-*) Bebek için susadığını, karnının acıktığını, baş, ağız, el ve ayak hareketleri ile belli etmek (Bayraktar, 2000: 420)

Havlez: (< ?) İki yaşındaki çocuk (DS III: 2312)

Havrız kürsüsü: (< *Far. ābrīz* + *Ar. kursī* + *T. -si*) Ortası lazımlığın sığacağı kadar açık yapılmış çocuk sandalyesi (Elhan, 2004: 169)

Havruzluk: (< *Far. ābrīz* + *T. -lık*) Oturak (Örnek, 1979: 175)

Havveli: (< *Ar. çoc. dil. havl*; Tietze II, 2009: 277 + *T. -li*) Umacı (DS III: 2314)

Hayırlı babanın hayırsız evladı: (< *Ar. ḫayr* + *T. -lı* + *çoc. dil. baba* + *T. -nın* + *Ar. ḫayr* + *T. -sız* + *Ar. evlād* + *T. -ı*) İyi, güzel işler yapan anne ve babanın kötü işler yapan çocuğu (TAD II 1971: 210)

Hayırlı olsuna gitme: (< *Ar. ḫayr* + *T. -lı* + *T. olsuna* < *ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk doğduktan sonraki kutlama ziyareti (Kurt, 2012: 60)

Hayırsız: (< *Ar. ḫayr* + *T. -sız*) Babasına, annesine faydası olmayan çocuk (Yavuzarslan, 2010: 442)

Hâyîde: (< *Far. ḫāyīde*) Küçük çocuklara verilen çiğnenmiş yemeğe teşbihen başkaları tarafından söylenen söz (Yavuzarslan, 2010: 442)

Haylanma: (< ?) Albasması hastalığı (Yüksel, 2007: 116)

Haylaz / haylangaz: (< *T. haylaz* < **ay+la-z*; Gülensoy I, 2007: 407; < ? *T. *haylamaz* < *hayla-maz*; Nişanyan, 2009: 233; < ?; Tietze II, 2009: 282) Yaramaz çocuk (Tarım, 2009: 1067) (DS III: 2319)

Haymana: (< *Bulg.*; Tietze II, 2009: 283) Yaramaz çocuk (DS III: 2320)

Haynini: (< *T. hay* '*ünl.*'; Nişanyan, 2009: 232 + *çoc. dil. ninni*; Nişanyan, 2009: 449) 1. Çocuğu eğlendirirken kullanılan bir kelime 2. Çocuğu uyuturken ninnilerde kullanılan kalıp bir ifade (Demir ve Demir, 2010: 68)

Hayta: (< ?; Nişanyan, 2009: 234; Tietze II, 2009: 284) Serseri genç (Hazar, 2007: 263)

Hayvatlan-: (< ? *Ar. heybet* + *T. len-*) Heyecanla bağırmak (DS III: 2321)

Hazele: (< *Ar. ḫaẕele*) Ele avuca sığmayan, yaramaz çocuk (DS III: 2322)

Hazır mama: (< *Ar. ḥāẓir* + *çoc. dil. mama*) Anne sütüne yakın özellikler içeren hazır besin (TS, 2011: 1077)

Hece: (< *Ar. hicā'*) Söylenen hecenin anlamlı bir kelime yapılarak tamamlanması şeklinde oynanan bir oyun (Özdemir II, 2006: 203)

Heççik / heşdik: (< ?) Beştaş oyunu (DS III: 2326) (DS III: 2349)

Hedid: (< *hedik*; *bk. diş hediği*) Diş hediği olarak pişirilen karışım (Akduman, 2006: 52)

Hedik / helik: (< *hedik*; *bk. diş hediği*) 1. Çocukların ilk dişleri çıktığı zaman yapılan mısır haşlaması (DS III: 2327) (< Bläsing, *Erm. hetik* < *het+ik*; < Dankoff, *Erm. hetik*; < Gülensoy, *h+edik* = *ET. ötük* < **öt-ük*; Gülensoy I, 2007: 407; < Türkçe bir türev olduğu anlaşılıyorsa da kökünü bilmiyoruz; Eren, 1999: 129) 2. Çocuk ayakkabısı, patik (DS III: 2327)

Hedik dişi: (< *hedik*; *bk. diş hediği* + *T. dişi* < *diş*; *bk. ana dişi*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Hedik işi: (< *hedik*; *bk. diş hediği* + *T. işi* < *iş*; *bk. genç işçi*) Çocuk diş çıkardığı zaman yapılan ritüel (Yüksel, 2007: 167)

Ḫelāl-zāde: (< *Ar.* + *Far.*) 1. Hayırlı evlat (Ata, 1997: 354) 2. Düzgün nesepli çocuk (Yavuzarslan, 2010: 448)

Helehet: (< ?) Kırk çıkması adı verilen anne ve bebeğin ilk gezmelerinde çocuğa verilen hediyeler (Kurt, 2012: 79)

Helgel: (< *Ar. ḫalḫāl*) Çocuk bileziği (DS III: 2332)

Helike: (< ?) Lohusa kadınların gördüğü kâbus, al (DS III: 2334)

Helize: (< ?) Piç (DS III: 2334)

Helle: (< ?) Lohusa kadına yedirilen, nişasta ve tereyağ ile yapılan tatlı (Kurt, 2012: 62)

Hellincak: (< *T. ellencek* < *el*; *bk. el gölgeliği*) Beşik (Örnek, 1979: 168)

Hem sebak: (< *Far. hem-sebaḳ*) Ders arkadaşı (Yavuzarslan, 2010: 450)

Hemecik / hemencük: (< *Erm. ḫamaçik* ~ *ḫamacik*) Bebek oyuncağı (Sezen, 1993: 312) 2. Oyuncak (DS III: 2338)

Hemicük: (< *Far. hem* + *T. -icik*; Tietze II, 2009: 293 ya da *Erm. ḫamaçik* ~ *ḫamacik*) Çok genç, çocuk (DS III: 2338)

Hemislik: (< *Ar. ḫamīs* + *T. -lik*) Perşembe günleri hocaya ödenen bir haftalık ücret (Elhan, 2004: 175)

Hemşire: (< *Far. hemşīre*) Kız kardeş (Kiremit, 1999: 128)

Hemşīre-i küçek: (< *Far. hemşīre* + *Far. küçek*) Küçük kız kardeş (Özönder, 1996: 175)

Hemşîre-zâde: (< *Far. hemşīre-zāde*) Yeğen (Devellioğlu, 2008: 357)

Heng: (< *Erm. heng* yada *Far. aheng*; Tietze II, 2009: 295) Özellikle kızların eğlenip oynamaları için kullanılan bir söz (DS VI: 4519)

Hengille- hüngülle-: (< *T. hengille-* < *heng* 'yans.' + *T. ille-* + *T. hüngülle-* < *hüng* 'yans.' + *T. ülle-*) Boncuk vb. şeylerle çocuğu süslemek (DS III: 2340)

Hengülü hüngülü: (< *T. hengili+hüngülü* < *heng+hüng* 'yans.' + *T. ülü*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

Hent hent et-: (< *Erm. hent+hent*; Tietze II, 2009: 295 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Anneye karşı aşırı sevgi ve düşkünlük göstermek (DS III: 2341)

Herbaşa: (< ?) Delikanlı (Çelebi, V: 227)

Here: (< ?) Küçük kardeş (DS III: 2342)

Heregüt: (< ?) Oyunda yapılan mızıkçılık (DS III: 2342)

Hereni: (< ? *Far. harānī*) Çocukların birbirlerinin üzerinden atlayarak oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2343-2344)

Herfene: (< *Ar. ḥarīf* + *Far. āne*) Gençlerin kendi aralarında yiyip içtikleri, saz çalıp eğlendikleri, çeşitli taklitler yaptıkları eğlence (Sezen, 1993: 176)

Heri-heri-hesdani: (< ?) Birdirbir oyunu (Gemalmaz, 1995: 166)

Herlembe: (< ?) Çocukların çamurla oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2347)

Herük: (< ?) Erkek çocuk (DS III: 2348)

Hevis: (< *çoc. dil.*) Herif (DS III: 2351)

Heyhey: (< *çoc. dil. hey+hey* 'yans.') Davar (DS III: 2353)

Heymafi: (< ?) Birdirbir oyunu (DS III: 2354)

Hezele: (< *Ar. hazala*) Piç (DS III: 2355)

Hıcı: (< *çoc. dil.*) Pis, kirli şey (DS III: 2356)

Hıcılayık: (< *T. hıcılayık* < *hıc* ’yansıma ses’ + *T. -ılayık*; Gülensoy I, 2007: 409; Nişanyan, 2009: 239) Boğmaca (DS III: 2356)

Hıçkırık: (< *T. hıçkırık* < *hıç* ‘yans.’ + *T. -kırık*; Gülensoy I, 2007: 408; < *ınçka-* ~ *ınçkır-* < **ınç* ~**ıç+gır-*; Nişanyan, 2009: 239; < ses taklidi fiillerden; Tietze II, 2009: 303) Göğüs boşluğu ile karın boşluğunu birbirinden ayıran diyafram kasının birden kasılması sonucunda gerçekleşen ani soluk alımı (Şafak, 2010: 271)

Hıd: (< ?) Çocukların oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2357)

Hıdıkle-: (< *T. hıdıkle-* < *hıd* ‘yans.’ + *T. ıkle-*) Ses işiten küçük çocuk, sağa sola bakmak (DS III: 2357)

Ḫıh de: (< *T. hık* ‘yans.’; Tietze II, 2009: 303 + *T. de-*; *bk. hap de-*) Çocukların burnunu silerken söylenen ünlem (Elhan, 2004: 182)

Hıla: (< ?) Çocuk önlüğü (DS III: 2358)

Hıldırik: (< *Erm. hltrik*; Dankoff, 1995: 63) Yuvarlak biçimli çocuk oyuncağı (DS III: 2358)

Hılfatsız: (< ? *hılfat* + *T. -sız*) Çelimsiz, güçsüz çocuk (DS III: 2358)

Hılız: (< ?) İyi büyüyememiş, cılız, hastalıklı çocuk (DS III: 2359)

Hılla- / helle-: (< *T. hılla-* < *hıl* ‘yans.’ + *T. la-*) Beşiği sallamak (DS III: 2336)

Hıllangaç: (< *T. hıllangaç* < *hıl* ‘yans.’ + *T. -langaç*) Salıncak (Özturan, 2009: 58)

Hıltı: (< ?) Çocukta çok yemekten kaynaklanan mide bozukluğu (DS III: 2360)

Hımbıl: (< *hım* ‘anlamsız ses’ muhtemelen *tombul* sözcüğünden analoji yoluyla; Nişanyan, 2009: 239) Kâğıt parçalarına hayvan, bitki, şehir isimleri yazılarak oynanan bir oyun (Özdemir II, 2006: 164)

Hınar-: (< *T. hınar-* < *hın* ‘yans.’ + *T. ar-*) Mızıkçılık etmek (DS III: 2363)

Hıngılda- / hınkılda- / hingildemek: (< *T. hıngılda-* < *hıng* 'yans.'+ *T. ılda-*) 1. Yavaş yavaş ağlamak (DS III: 2364-2365) 2. İnatla ve ısrarla bir şeyler istemek (DS III: 2365) 3. Uykuda hoşnutsuzca mırıldanmak, sayıklamak (DS III: 2366) 4. Toplanarak kıs kıs gülmek 5. Terbiyesizce davranışlarda bulunmak (DS III: 2387)

Hınla-: (< ?) Doğurmak (DS III: 2366)

Hıpış hıpış et-: (< *çoc. dil. hıpış hıpış* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Bir şeyler yemek (DS III: 2367)

Ḫır ḫızan: (< *T. hır* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 239; Tietze II, 2009: 306 + *Erm. ḫizan*; Tietze II, 2009: 311; Dankoff, 1995: 61 ya da *T. kız+an*) Çoluk çocuk (San, 1990: 522)

Hıra / hire: (< *Erm. ḫṙa(y)*; Tietze II, 2009: 306; Dankoff, 1995: 178) 1. Ortanca çocuk (DS III: 2368) (Dankoff, 1995: 179) 2. Kimsesiz çocuk 3. Sıska çocuk (DS III: 2367) 4. Küçük çocuk (Dankoff, 1995: 179)

Hıred-âmûz: (< *Far. ḫıred-āmūz*) Hoca, öğretmen (Devellioğlu, 2008: 363)

Hırhırık: (< *T. hırhırık* < *hır+hır* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 239 + *T. -ık*) İki cevizi delip ip geçirerek yapılan bir çeşit oyuncak (DS III: 2369)

Hırsız-polis: (< *Ar. ḫayr* + *T. -sız*; Tietze II, 2009: 308 + *Fr. police*) Bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 453)

Hırtı: (< Tietze, Tzitzilis'in *Yun. ḫartí* kelimesinden geldiği yönündeki görüşünü verir fakat izahın şüpheli olduğunu ifade eder; Tietze II, 2009: 309) Gebelikten dolayı vücudu oranlı olmayan kimse (DS III: 2373)

Hırtık / hırtik / horozik / ḫorozzik: (< *Erm. ḫrtuk*; Tietze II, 2009: 309; Dankoff, 1995: 69) 1. Çoluk çocuk (DS III: 2382) 2. Boğmacaya benzer bir çeşit hastalık (DS III: 2374) (DS III: 2412) (Buran ve İlhan, 2008: 113)

Hırtla-: (< *T. hırtla-* < *hırt* 'yans.' + *T. la-*; Gülensoy I, 2007: 409) Mızıkçılık etmek (DS III: 2363)

Hış'a: (< *Ar. ḥıśʿa*) Doğum vakti geldiği sırada ölen annesinin karnı yarılarak çıkarılan çocuk (Devellioğlu, 2008: 364)

Ḫışḫış: (< *T. hış+hış* ‘yans.’; Nişanyan, 2009: 240; Gülensoy I, 2007: 410) Madenî veya plastik malzemelerden yapılan, salladıkça hış hış sesi çıkartan bebek oyuncağı (Elhan, 2004: 184)

Hışır: (< *Erm. ḫoşor*; Tietze II, 2009: 310; < *Erm. hošor*; Eren, 1999: 178; < *hış* ‘yans.’ +*ır*; Gülensoy I, 2007: 409) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Hışırık: (< *T. hışırık* < *hış* ‘yans.’ + *T. -ırık*) Ter ya da nemden dolayı çocukların vücudunda meydana gelen pişik (DS III: 2378)

Hıştın-: (< *T. hıştın-* < *hış* ‘yans.’ + *T. tın-*) Ses çıkarmamak, uslu durmak (DS III: 2379-2380)

Hıştut / ḫışdot: (< *T. hış* ‘yans.’ + *T. tut*; *bk. aba tutma*) Saklambaca benzeyen bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2380) (Buran ve İlhan, 2008: 111)

Ḫıyarcıḫ: (< *Far. ḫiyār* + *T. -cık*) Küçük çocukların kasıklarındaki beze şişmesi (Bayraktar, 2000: 422)

Hızânet: (< *Ar. ḥıżānet*) Süt ninelik, tayalık (Devellioğlu, 2008: 365)

Hızla taş at-: (< *Far. ḫīz*; Nişanyan, 2009: 240; < *Far. ḫīz* ya da ses taklidi; Tietze II, 2009: 311 + *T. ile*; *bk. ananın ak sütü ile gir-* + *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. at-*; *bk. addır-*) Bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 485)

Hibre: (< ?) Nafaka (DS III: 2383)

Hicâb-ı meşîmî: (< *Ar. ḥicāb* + *Ar. meşīmī*) Rahimde cenini saran zar (Devellioğlu, 2008: 366)

Hicik-: (< *T. hicik-* < *hic* ‘yans.’ + *T. ik-*) İçini çekerek ağlamak (DS III: 2383)

Hicip: (< ?) Delikanlıların yüzük ve aşıklarla oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2383)

Hilb: (< *Ar. ḫilb*) Zampara genç (Devellioğlu, 2008: 370)

Hilbili: (< ? *hilbi* + *T. -li*) Aşık oyunu (DS III: 2384)

Himaye-i Etfal Cemiyeti: (< *Ar. ḥimāye* + *Ar. eṭfāl* + *Ar. cemʿiyyet* + *T. -i*) Korunmaya muhtaç çocukların korunması ve yetiştirilmesi için 10 Haziran 1921’de kurulmuş, bugünkü adı Çocuk Esirgeme Kurumu olan cemiyet (Çağlar, 1973: 73)

Himen: (< *Fr. hymen*) Bekâret zarı, kızlık zarı (Gecekuşu, 2006: 112)

Himmet: (< *T. met* < *T. me*[*r*] ~ *met*; Gülensoy II, 2007: 601; < Dankoff, *Erm. mēt*; Eren, 1999: 294) Çelik çomak oyunu (DS VI: 4520)

Ḫīnoġlu: (< ? *hīn*; Tietze II, 2009: 317; < ? karş. *OFar. *hīn*; < ? *(h)in /in / Nog. (y)in*; Çağbayır II, 2003: 1967 + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Zamane çocuğu, cin fikirli (Yavuzarslan, 2010: 460)

Hippi: (< *İng. hippy*) Toplumsal düzene, tüketime ve şiddete karşı çıkan, derbederce yaşayan, örgütlenmemiş gençler topluluğu (TS, 2011: 1104)

Hissiyatlı dana: (< *Ar. arg. ḥissiyāt* + *T. -lı* + *dana*; *bk. dana*) Romantik ve maço delikanlı (Bingölçe, 2001: 80)

Ḫitān: (< *Ar.*) Sünnet (Toparlı, 2007: 97)

Hitânet: (< *Ar. ḫitānet*) Sünnetçilik (Devellioğlu, 2008: 374)

Ḫıtāyī / hitaayi: (< ?) 1. Kızlık zarı ameliyatsız açılamayan kız (DS III: 2389)

2. Bakireliği sürekli tazelenen genç (Çelebi, X: 431)

Hīz oğlan: (< *Far. hīz* + *T. oglan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Eş cinsel genç (Tulum, 2011: 327)

Hobba git- / habba git-: (< *çoc. dil. hop* ~ *hoppa* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 246 + *T. git-*; *bk. abba git-*) Gezmeye gitmek (DS III: 2390)

Hobbaca eyle-: (< *çoc. dil. hoppaca* < *hop*; *bk. hobba git-* + *T. eyle-* < *ed+le-*; Nişanyan, 2009: 175; Gülensoy I, 2007: 351; Clauson, 1972: 57; Tietze I, 2002: 692) Arka üstü yatan bir kimse, ayaklarıyla bir çocuğu ayağa kaldırmak (TRS III : 1919)

Hobuç-: (< *T. abıç-*; *bk. abıç-*) Çocuğu sırta almak (DS III: 2390)

Hobuç et- / hobuş et-: (< *T. abıç*; *bk. abıç-* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuğu sırta almak (DS III: 2390)

Hoca efendi: (< *Far. ḫˇāce* + *Rum. efendi*) Mahalle mekteplerindeki öğretmen (Onur, 2005: 356)

Hocalık et-: (< *Far. ḫˇāce* + *T. -lık* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Öğretmenlik yapmak (TS, 2011: 1107)

Hocaya konma: (< *Far. ḫˇāce* + *T. -ya* + *T. konma* < *kon-*; *bk. eteğine konul-*) Çocuğu 5-6 yaşına gelince annesi, ninesi veya korumasında bulunduğu bir hanımca öğretim yapılan yere götürme (Güzelbey, 1982: 32)

Hocaya okut-: (< *Far. ḫˇāce* + *T. -ya* + *T. okut-* < *oku-* < *okı-*; Nişanyan, 2009: 456; < **ok+u-t-*; Gülensoy II, 2007: 619) Çocuk sahibi olabilmek için çocuğu olmayan kişiye, bir din büyüğüne dua ettirmek (Örnek, 1979: 23)

Hoç: (< ?) Koşmaca oyunu (DS III: 2391)

Hodak / hodaḫ / hoddak / hotak / odaḫ: (< *T. hodak* < *hod* 'yans.' + *T. -ak*; Çağbayır II, 2003: 1977) 1. Topaç (DS III: 2391) (< *Erm. ḫōtaġ*; Tietze II, 2009: 302) 2. Kağnılarda boyunduruğun gerisinde, öküzün boynuna oturup öküzü süren çocuk (DS V: 3266) (DS III: 2391) (< *hodak1*) 3. Değnekle oynanan bir çeşit oyun (DS III: 2391) 4. Ağaç dalından yapılan ve tabancı gibi ses veren pistonlu çocuk oyuncağı, patlangıç (DS III: 2392) 5. Söğüt ve kavak ağaçlarının kabuğunu çıkararak yapılan düdük (DS III: 2392)

Ḫoḫo / hohu: (< *Erm. ḫōḫ* ya da *ḫōḫon*; Tietze II, 2009: 322; Dankoff, 1995: 65) Çocukları korkutmak için söylenen söz, umacı (Buran ve İlhan, 2008: 112) (DS VI: 4520)

Hohoy: (< *T. hohoy* < *ho+ho* 'yans.' + *T. -y*) Bir çeşit saklambaç oyunu (DS III: 2395)

Hoḫucuḫ: (< *Erm. ḫōḫ* ya da *ḫōḫon* + *T. -ucuk*) Umacı (DS VI: 4520)

Hol: (< *Erm. holov* ~ *hol*; Tietze II, 2009: 323) Topaç (DS III: 2396)

Holdara: (< ?) Oyunbozan, mızıkçı (DS III: 2396)

Holhol: (< ?) Bir çeşit top oyunu (DS III: 2396)

Holla-: (< ?) Oyunu bozmak (DS III: 2397)

Homcuk homcuk: (< *T. homcuk+homcuk* < *hom* 'yans.' + *T. -cuk*) Küçük çocuğun ağzını doldurarak oburca yemek yemesi (DS III: 2400)

Homhom: (< *T. hom+hom* 'yans.') Çocukları korkutmak amacıyla söylenen hayalî yaratık (DS III: 2400)

Hommu / hombu: (< *T. hommu* < *hom* 'yans.') Çocukları korkutmak amacıyla söylenen hayalî yaratık, cin, şeytan (DS III: 2400)

Homurtu: (< *T. homurtu* < *hom* 'yans.' + *T. -urtu*) Çocukları korkutmak amacıyla söylenen hayalî yaratık, cin, şeytan (DS III: 2400)

Honaşık: (< ?) Beştaş oyunu (DS III: 2401)

Honça: (< ?) Çocuk doğduğunda dağıtılan çerez (DS III: 2402)

Hontuş: (< ?) Obur çocuk (DS III: 2403-2404)

Hop et-: (< *çoc. dil. hop* 'yans.' + *T. et-*; *bk. aççi et-*) 1. Atlamak, düşmek 2. Ağza bir şey almak 3. Annesinin sırtına binmek (DS III: 2405)

Hopbirtaş: (< *T. hop* 'yans.' + *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. taş*; *bk. agat taşı*) Beştaş oyunu (DS III: 2405)

Hoplat-: (< *T. hoplat-* < *hop* 'yans.'+ *T. lat-*) Çocuğu koltuklarından tutup hafifçe havaya fırlatarak eğlendirmek (TS, 2011: 1109)

Hoppa / hobba / obba: (< *çoc. dil. hop* ~ *hoppa* 'yans.') 1. Gezme (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Şımarık kız (Üstün, 2008: 192) 3. Beştaş oyunu (DS III: 2405) 4. Çocukları hoppala yaparken çıkarılan ses (Özturan, 2009: 59)

Hoppacık: (< *çoc. dil. hoppa* + *T. -cık*) 1. Dışarı (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Doğum sancısı başlayan annenin, ebe veya güçlü bir hanım tarafından sırta alınıp silkelenmesi (Erbay, 2007: 103)

Hoppala / hobbala: (< *T. hoppala* < *hop* ~ *hoppa* 'yans.') 1. Yürüme özrünün giderilmesi için yapılan büyüsel içerikli bir uygulama (Yüksel, 2007: 171) 2. Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251) 3. Küçük çocuklar atlarken onları yüreklendirmek için söylenen bir söz (TS, 2011: 1109) 4. Tavana bağlı, altında bebeğin bacaklarının çıkacağı kısımlar delinmiş oyuncak (Bayraktar, 2000: 422)

Hoppan: (< *T. hoppan* < *hop* ~ *hoppa* 'yans.') Otuztaş oyunu (Çimşir, 2008: 39)

Hoppik: (< *T. hoppik* < *hop* ‘yans.’ + *T. -ik*) Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 156)

Hopucuk et-: (< *T. hopucuk* < *hop* ‘yans.’ + *T. -ucuk* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuk severken havaya atıp tutmak, kucaklamak (DS III: 2406)

Horanta / horan / horana: (< *Far. ḫōrende*) 1. Çoluk çocuk (Günşen, 1994: 688) 2. Oğlan çocuğu (DS III: 2408)

Horkuç (< ? *çoc. dil. hörgüç* < *örk* [< **ö-r-k*]+*ü*+*ç*; Gülensoy I, 2007: 412) Dilenci torbası (DS III: 2411)

Horom: (< ~ *Yun. χorós*; Tietze II, 2009: 326; Nişanyan, 2009: 246; < *Erm. xorom*; Dankoff, 1995: 67) Bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2412)

Horşik: (< ?) Cevizlerle oynanan bilye benzeri bir oyun (Kurt, 2012: 382)

Hort: (< *Erm. ḫort*; Tietze II, 2009: 326; Dankoff, 1995: 67) 1. Delikanlı, babayiğit (DS III: 2413) 2. Yetim, öksüz (DS III: 2414)

Hort hort: (< *T. hort+hort* ‘yans.’) Düdük (DS III: 2413)

Ḫortdaḫ: (< *çoc. dil. hortlak* < ? *hort*; Tietze II, 2009: 326; < *hort* ‘yans.’; Nişanyan, 2009: 246) Hayalet (DS III: 2413)

Ḫortdanboz: (< *çoc. dil.*) Hayalet (DS III: 2413)

Ḫortlik: (< ?) Çocukların çok sevdiği yemiş (San, 1990: 524)

Hortlu / hörtlü: (< *Erm. ḫort*; *bk. hort* + *T. -lu*) Yetim, öksüz (DS III: 2414)

Hoşdaş: (< *Far. ḫoş* + *T. -daş*) Arkadaş, öğrencilik arkadaşı (Atalay, 1945: 64)

Hoşhoş: (< *çoc. dil. hoş+hoş* ‘*ünl.*’; Nişanyan, 2009: 247; Tietze II, 2009: 329) Köpek (TS, 2011: 1112)

Hoşırık / hoşirik / hösür / höşürük: (< *Erm. xošruk*; Dankoff, 1995: 66) 1. Sulu, kaşıntılı, kolay geçmeyen çocuk egzaması (DS III: 2416) 2. Çocukların baş, kulak ve sırtlarından çıkan sulu sivilce (DS III: 2439)

Ḫoşik: (< ?) Yaramaz çocuk (Çelebi, V: 185)

Hoşotu: (< ?) Sünnette kesilen parça (DS III: 2417)

Hot: (< ?) Çocukların değnekle kutuya ya da bir ağaç parçasına vurarak oynadıkları oyun (DS III: 2418)

Hotagaç oyunu: (< ? *hot* + *T. ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Sopayla topu çukura atarak oynanan bir çeşit oyun (DS III: 2418)

Hotat: (< ?) Baharda, söğüt ağacının kabuğu soyularak yapılan kalın sesli düdük (DS III: 2419)

Hotdayak: (< *T. hot* 'yans.' + *T. dayak*; *bk. dayak arsızı*) Çubukla oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2419)

Hottuk / hattuk / hodduk / hotdak / hotduk: (< *T. hot* 'yans.'; Zülfikar, 1995: 231 + *T. -tuk*) 1. Baharda, söğüt ağacının kabuğu soyularak yapılan kalın sesli düdük (DS III: 2307) (DS III: 2419) 2. Baldırandan ya da bitki saplarından yapılan düdük 3. Yirmi yirmi beş santimetre uzunluğunda kesilen ağaç dalından yapılan bir çeşit çocuk oyuncağı, patlangaç (DS III: 2420)

Hotlak: (< ?) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri çatallı sırık (DS III: 2419)

Hov hov: (< *çoc. dil. hav+hav* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 232; Gülensoy I, 2007: 406) Köpek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Hoynuk: (< ?) Topaç oyunu (DS III: 2423)

Hoyrat: (< *Rum. χoriátis*; Nişanyan, 2009: 247) Bakımsız çocuk (DS III: 2423)

Ḫozana atla-: (< *Erm. ḫozan* + *T. -a* + *T. atla-*; *bk. alatla-*) Fazla üstüne varılan çocuk, büyüğüne karşı gelmek, saygısızlık yapmak (DS III: 2425)

Höbüç: (< *T. abıç*; *bk. apış-*) Çocuğu sırta yükleme (Çimrin, 2008: 381)

Höccem: (< ?) Büyük kız kardeş, abla (DS III: 2427)

Höceke: (< ?) Çok bilgili büyümüşte küçülmüş çocuk (DS III: 2427)

Höddü: (< ?) Yaşından umulmayacak kadar akıllıca hareketler yapan, konuşan çocuk (DS III: 2427)

Höl: (< *T. [h+] ET. öl*; Gülensoy II, 2007: 412) 1. Kundak çocuklarının altına konulan elenmiş, ince toprak 2. Çocuk pisliği (DS III: 2430)

Höl höl: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (Akça, 2012: 153)

Höllük / hollak / höllüyh / hüllük / köllük / öklük / öllük / üllük: (< *T. höllük* < [*h*+]*öl* [< *ET. *öl+lük*; Gülensoy I, 2007: 412; < *öl*; Tietze II, 2009: 330) 1. Kundak çocuklarının altına konulan elenmiş, ince toprak (DS III: 2397) (DS III: 2430) (DS III: 2449) (DS IV: 2955) (DS V: 3327) (DS V: 3334) (DS VI: 4065) (San, 1990: 518) 2. Lohusa kadının altına konulan toprak (Yaşar, 2008: 75)

Höllük bezi: (< *T. höllük* < *höl*; *bk. höl* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Höllük denilen toprağın serildiği, kundak bezinin üzerindeki bez (Sezen, 1993: 64)

Höllük tavası: (< *T. höllük* < *höl*; *bk. höl* + *Far. tāve* + *T. -sı*) Uzun saplı ve saçtan yapılmış höllük denilen toprağın ısıtıldığı tava (Sezen, 1993: 64)

Höllük toprağı: (< *T. höllük* < *höl*; *bk. höl* + *T. toprağı* < *toprak*; *bk. bebe toprağı*) Çocuk kundaklanırken kullanılan ısıtılmış toprak (Kurt, 2012: 54)

Höllükle-: (< *T. höllükle-* < *höl*; *bk. höl*) Çocuğu kundaklamak (DS III: 2431)

Hölüş: (< ?) Elli altmış santimetre uzunluğunda ucu sivriltilmiş sopalarla oynanan bir çocuk oyunu (Akça, 2012: 226)

Hömece: (< ?) Umacı (DS III: 2432)

Hömücük: (< ? *T. homucuk* < *hom* 'yans.' + *T. -ucuk*) Umacı (DS III: 2432)

Höncü: (< ?) Umacı (DS III: 2432)

Höngülhöş: (< *T. höngül* < *höng* 'yans.' + *T. -ül* + *T. höş* 'yans.') Tahterevalli (DS VI: 4522)

Höppü: (< *T. höppü* < [*h*+] *OT. öp-*; Gülensoy I, 2007: 412) Söğüt dalından yapılan düdük (DS III: 2433)

Hör: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Höre: (< ?) On beş yirmi santimetre boyundaki sopalarla oynanan bir çocuk oyunu (DS III: 2434)

Hörege: (< ?) Çocuk muşambası (DS III: 2434)

Hörlek: (< ?) Bilye (DS III: 2434)

Hötüm: (< ?) Çocukların baş, kulak ve sırtlarından çıkan sulu sivilce (DS III: 2439)

Ḥubve: (< ?) Kundak bağı (Yüce, 1993: 61)

Huduş: (< ?) Sünnette kesilen parça (Canalioğlu, 1991: 71)

Hukar: (< ?) Dövülüp toz haline getirilerek çocuklara uyku vermesi için yedirilen tarak otu (DS III: 2441)

Huku: (< *çoc. dil.*) Seslenme ünlemi (DS III: 2442)

Hukuk-ı ümûmet: (< *Ar. ḥuḳūḳ* + *Ar. ümūmet*) Analık hakkı (Devellioğlu, 2008: 1128)

Ḥulap: (< *Ukr. hlap*) Erkek çocuk (Çelebi, V: 81)

Hullu: (< ?) Ağaç dalları üzerinde oynanan bir çeşit oyun (DS III: 2442)

Hulu: (< ?) Değnekle oynanan bir çeşit oyun (DS III: 2442)

Huma: (< ?) Büyük bilye (DS III: 2442)

Humma: (< *Ar. ḫummā*) Devamlı ya da aralıklarla gelen şiddetli, ateşli hastalık (Şafak, 2010: 278)

Humma nevbeti: (< *Ar. ḫummā* + *Ar. nevbet* + *T. -i*) Ateşli seyreden hastalıklarda, ateş yükselmesi ve titremeyle beliren fizyolojik durum (Kaya, 2008: 980)

Humma-yı âfnî: (< *Ar. ḫummā* + ? *âfnî*) Hıltların bozulmasına sebep olan sıtma (Kara, 2008: 50)

Humma-yı mutbıka: (< *Ar. ḫummā* + *Ar. muṭbıḳa*) Kızamık ve çiçeğin ön belirtisi; tüm sistemleri tutan ateş (Acıduman ve İlgili, 2011: 238)

Humma-yı müfrede: (< *Ar. ḫummā* + *Ar. müfrede*) Hıltın sıtma sebebiyle bozulmaya uğraması durumu (Kara, 2008: 51)

Humma-yı mürekkebe: (< *Ar. ḫummā* + *Ar. mürekkebe*) İki ya da daha fazla hıltın aynı anda bozulmaya uğraması durumu (Kara, 2008: 51)

Humma-yı nifasi: (< *Ar. ḫummā* + *Ar. nifāsī*) Albasması (Yüksel, 2007: 117)

Ḥummā-yı nifāsiyye: (< *Ar. ḥummā* + *Ar. nifāsiyye*) Lohusa humması(Develliogłu, 2008: 381)

Humma-yı rub: (< *Ar. ḥummā* + *Ar. rubʿ*) Sıtma (Ertaş ve Eğnim, 2011: 99)

Humma-yı yevmî: (< *Ar. ḥummā* + *Ar. yevmī*) Her gün tutan sıtma (Gözlü, 2012: 161)

Humre: (< *Ar. ḥumre*) Yılancık, alazlama; kızıllık, kırmızılık (Türkmen, 2006: 200)

Hunnak / hunnâ: (< *Ar. ḫunnāḳ*) Boğmaca, bademcik, boğaz iltihabı (Türkmen, 2006: 200) (Köktekin, 2007: 22)

Hunnak-ı kelbi: (< *Ar. ḫunnāḳ* + *Ar. kelbī*) Sürekli ağız ve dil çıkarmak şeklinde belirtisi olan boğmaca (Türkmen, 2006: 200)

Hurd-sâl: (< *Far. ḫurd-sāl*) Yaşı küçük, genç (Develliogłu, 2008: 383)

Hurde-sâl: (< *Far. ḫurde-sāl*) Yaşı küçük, genç (Develliogłu, 2008: 383)

Husyede şişlik: (< *Ar. ḫuṣye* + *T. -de* + *T. şişlik* < *şiş-*; *bk. balon şişirtme*) Çocuk üreme organının şişmesi (Acıduman ve Arda, 2012: 229)

Huştut: (< ? *huş* + *T. tut* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2446)

Huşum: (< ?) Yaramaz, arsız, söz dinlemeyen çocuk (DS III: 2446)

Huuddi: (< ?) Yeşil ağaç kabuklarından yapılan ince düdük (DS III: 2446)

Huy: (< *Far. ḫūy*; Tietze II, 2009: 332) Çocuk (DS III: 2446)

Huy bas-: (< *Far. ḫūy* + *T. bas-*; *bk. albasan*) Havale geçirmek (Üstün, 2008: 193)

Huy kesme: (< *Far. ḫūy* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) 1. Yürüyemeyen çocukların yürüyeceği inancıyla boyunlarına ip bağlayarak bir yatıra götürme ve ziyaretten sonra boyundaki ipi oradan geçen birine kestirme (DS III: 2446) 2. Çok ağlayan, huysuzluk yapan ve bu özelliği gelişimini etkileyeceği düşünülen çocukları, bu davranışlarından vazgeçirmek için yapılan uygulama (Yolcu, 2008: 46)

Huyun: (< *Far. ḫūy* + *T. -un*) Oğlan (Ercan, 2008: 41)

Hübbük: (< *T. höppük* < *öp-*; *bk. höppü*) Düdük (DS III: 2447)

Hülün: (< ?) Çocuğuna düşkün insan (DS III: 2449)

Hüngülmeç / hongülmeç: (< *T. hüngülmeç* < *hüng* 'yans.' + *T. -ülmeç*) Tahterevalli (DS III: 2450)

Hüs: (< *T. hüs* 'yans.') Söğüt dalından yapılan düdük (DS III: 2451)

Hüssük: (< *T. hüsük* < *hüs-* 'yans. fiil' + *T. -ük*) Söğüt dalından yapılan düdük (DS III: 2451)

Hviştim: (< ?) Muallim, öğretici (Caferoğlu, 2011: 84)

-I-

Iġla-: (< *T. ağla-*; *bk. ağlaç*) Çocuğun ağlaması (DLT I: 286)

Irġa- / ığra- / ıra- / yırġa-: (< *T. ırga-* < *īrga-*; Gülensoy II, 2007: 417) Beşiği sallamak (Özyetgin, 2001: 472) (Özyetgin, 2001: 472)

Iğıldan-: (< *T. ığıldan-* < *ığıl* < *ığ* 'yans.'; Tietze II, 2009: 344 + *T. ıldan-*) Küçük bebek için çıkan konuşur gibi sesler çıkarmak (DS IV: 2457)

Iğıllama: (< *T. ığıllama* < *ığ* 'yans.' + *T. -ıllama*) Bilye ya da mazıyla oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS IV: 2457)

Iğıma: (< *ığıma* < *ığım*; ekspresif kelimelerden; Tietze II, 2009: 344**)** Çocuklara aniden gelen öldürücü bir hastalık (DS III: 2457)

Iğrançüş: (< *T. ırgan-*; *bk. ırga-* + *T. çüş* '*ünl.*') Tahterevalli (DS IV: 2458)

Ikın-: (< *T. ıkın-* < **ık* (*~ıh*) 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 415; < *ET. uġun-* ~ *uvun-*; Tietze II, 2009: 344) Doğum sırasında kasları zorlayarak soluğunu tutmak (TS, 2011: 1123)

Ikınıh / ığınık / ığnık / iğinik / iğnik / iyinik: (< *T. ıkınık* < *ıkın-*; *bk. ıkın-*) İshal, dizanteri (Koç, 2010: 89) (TRS III : 2019)

Ikıntı: (< *T. ıkıntı* < *ıkın-*; *bk. ıkın-*) İshal, dizanteri (Koç, 2010: 89)

Ikıran-: (< *T. ıkran-* < *ık* 'yans.' + *T. ıran-*) Hasta çocuk, uyurken ses çıkarmak (DS IV: 2463)

Ilgıdık: (< ?) Beşik (DS IV: 2468)

Ilıncak / ilincağ / ilincah: (< *T. ılın-cak*; Gülensoy I, 2007: 416) 1. Beşik (Örnek, 1979: 168) 2. Küçük çocuk salıncağı (DS IV: 2472)

Ilıngaç: (< *T. ılıngaç* < *ılın-*; *bk. ılıncak*) Beşik (Örnek, 1979: 168)

Imızgan-: (< *T. ımızgan-* < *ımız-ga-n-*; Çağbayır II, 2003: 2040; < *ımız-ga-n-* < *mız* 'şikayet sesi'; Nişanyan, 2009: 409) Mızmızlanmak (DS III: 2477)

Incık: (< *T. incik* < *inci* < *yinçü*; Gülensoy I, 2007: 435; < ~ *Çin. chên-chu*; Nişanyan, 2009: 266; < Çinceden geldiği anlaşılıyor: *çen-çu* 'gerçek inci'; Eren, 1999: 191) Çocukların boyunlarına taktıkları bir süs eşyası (DS IV: 2478)

Inçkırık: (< *T. ınçkırık* < *ınç* 'yans.' + *T. -kırık*) Hıçkırık (Yurdakök, 1984: 38)

Inga: (< *çoc. dil.* 'yans.'; Tietze II, 2009: 349) 1. Ağlamak (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Çocuktan ağlarken çıkan ses (Kurt, 2012: 476) 3. Küçük çocuk (DS IV: 2478)

Ingıl zıngıl: (< *T. ıngıl+zıngıl* < *ıng+zıng* 'yans.' + *T. -ıl*; Gülensoy II, 2007: 1203) Davranışlarıyla töreleri umursamayan kız, oğlan (DS VI: 4523)

Ingılçuş: (< *T. ıngıl* < *ıng* 'yans.' + *T. -ıl* + *T. çüş* '*ünl.*') Tahterevalli (DS IV: 2478)

Ingırcak: (< *T. ıngır* < *ıng* 'yans.' + *T. -ırcak*) Tahterevalli (DS IV: 2479)

Innak: (< *çoc. dil.*) Mama (DS IV: 2480)

ʿInnīnlik (< *Ar. ʿınnīn* + *T. -lik*) Kısırlık, iktidarsızlık (Argunşah, 1999: 98)

Ipıl ıpıl: (< *T. ıpıl+ıpıl* < *ıp* 'yans.' + *T. -ıl*; < ekspresif kelimelerden; Tietze II, 2009: 350) Çocuğun yavaş yavaş yürümesi (DS IV: 2480)

Iraçkın: (< ?) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 165)

Irgala- / hırkala- / ırḳala-: (< *T. ırgala-* < *ET. ırga-la-*; Nişanyan, 2009: 251; < *īrga-l-a-*; Gülensoy I, 2007: 418; < *ırga-ala-*; Paçacıoğlu, 2006: 239) Çocuğu uyutmak için beşiği sağa sola hareket ettirmek (Demir ve Demir, 2010: 74) (Özyetgin, 2001: 472)

Irgınlaş-: (< *T. argınlaş-* < *ar-*; Nişanyan, 2009: 34; [< **hār-*] Gülensoy I, 2007: 76) Zayıflamak, hastalıktan dolayı gelişememek (DS IV: 2486)

Irıl-: (< *T. ırıl-* < *ır-*; Tietze II, 2009: 352) Anne karnından ters gelmek, yerini değiştirmek (DS IV: 2487)

Irsız: (< *Ar. ʿār* + *T. -sız*) Çok ağlayan, yaramaz çocuk (DS III: 2489)

Irsilik: (< *Ar. irṣī* + *T. -lik*) Miras yoluyla anadan ve babadan gelen kısırlık (Akduman, 2006: 44)

Irzâ-i etfâl: (< *Ar. ırżā* + *Ar. eṭfāl*) Çocukların emzirilmesi (Devellioğlu, 2008: 396)

Irzâ-i mâderî: (< *Ar. ırżā* + *Far. mādarī*) Çocuğu anne sütüyle besleme (Devellioğlu, 2008: 396)

Irzına geç-: (< *Ar. ʿirż* + *T. -ına* + *T. geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Bekâretini bozmak (TS, 2011: 1126)

Isılık: (< *T. ısı+lık*) Yeni doğan çocuk için verilen davet (Boz, 2002: 311)

Isırgı / ısırgu / ısurgu: (< *T. ısır-gı*; Paçacıoğlu, 2006: 240; < *ısı+(r)+gı* < **isig*; Gülensoy I, 2007: 419) 1. Yılancık hastalığı (Türkmen, 2006: 201) 2. Sivilce, ergenlik (DS IV: 2492)

Isız: (< *Ar. ʿār* + *T. -sız*) Ele avuca sığmayan, haşarı çocuk (DLT I: 122)

Islahaneler: (< *Ar. ıṣlāḥ* + *Far. ḫāne* + *T. -ler*) Kimsesiz, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik ilk sistemli, kurumsal girişim. Bu kurumlar da aynı zamanda çocukların eğitimi, terbiyesi ve bir sanat öğrenmesi de amaçlanırdı (Çağlar, 1973: 68)

Isrıḳ: (< *T. ısırık* < *ısır-*; Nişanyan, 2009: 252; < **ısır-*; Gülensoy I, 2007: 419; Clauson, 1972: 251; Tietze II, 2009: 253) Çocukları perilere ve göz değmesine karşı afsunlamak için ilaç yapıldığı zaman, tekrarlanarak söylenen söz (DLT I: 99)

Issırgı ol-: (< *T. ısırgı*; *bk. ısırgı* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Yeni doğan çocukların vücudunda sıcaktan küçük sivilce çıkmak (DS IV: 2494)

Istıra: (< ?) Vakti gelmeden düşen çocuk (Gedik, 2008: 307)

Iştıra: (< ?) Kan uyuşmazlığı nedeniyle meydana gelen çocuk hastalığı (Çimrin, 2008: 382)

-İ-

İbiği kızar-: (< *T. ibiği* < *ibik*; Nişanyan, 2009: 254; < *ip+ibik*; Gülensoy I, 2007: 423 + *T. kızar-*; *bk. kızar-*) Büluğa ermek (DS IV: 2502)

İbik guguk: (< *T. arg. ibik*; *bk. ibiği kızar-* + *T. guguk*; *bk. guguk*) Çocuksuz karı koca (Bingölçe, 2001: 83)

İbişle-: (< *T. ebişle-* < *ebiç* < *abıç*; *bk. apış-*) Çocuğu sırtta taşımak (Çimrin, 2008: 382)

İbne: (< *Ar.*) Kız çocuğu (Devellioğlu, 2008: 403)

İbnetor: (< *Ar. arg. ibne* < *ibna* + *tor*; Tietze II, 2009: 362; < *Ar. ibn* + *Ar. -e* dişilik eki; Nişanyan, 2009: 254) Ahlaksız genç (Devellioğlu, 1945: 90)

İbnü'l-harem: (< *Ar. ibn* + *Ar. ḥarem*) Gayrimeşru çocuk (Devellioğlu, 2008: 403)

İbnü'z-zemân: (< *Ar. ibn* + *Ar. zemān*) Zamane çocuğu (Devellioğlu, 2008: 403)

İbnü'z-zinâ: (< *Ar. ibn* + *Ar. zinā*) Piç (Devellioğlu, 2008: 403)

İcazetname: (< *Ar. icāzet* + *Far. nāme*) Mezuniyet belgesi (Devellioğlu, 2008: 407)

İcbari velayet: (< *Ar. icbārī* + *Ar. velāyet*) Velayeti altında bulunan kimsenin rızasını almadan hakkında tasarrufta bulunma yetkisi (Köse, 2008: 29)

İcem: (< *T. ecem* < *eçe*; *bk. ayce*) Küçük kardeş (DS IV: 2504)

İcik cicik: (< ? *T. icik* + *ci* 'yans.' + *T. -cik* ?; < Tietze II, 2009: 344) Konuşmaya yeni başlayan çocuklar sevilirken, işaret parmağıyla çocuğun yüzü okşanırken tekrar edilen söz (Elhan, 2004: 199)

İç atlet: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *Fr. athlète*) Bebek kıyafeti (Yüksel, 2007: 88)

İç belek: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. belek*; *bk. belek*) Kırklık eşyaları içerisinde yer alan kundak örtüsü (Yüksel, 2007: 89)

İç donu: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *donu* < *don*; *bk. doğmamış oğlana don biç-*) 1. Bebek kıyafeti (Yaşar, 2008: 66) 2. Ayak takımı bekâr gençlerin Trabzon bezinde giydikleri kıyafet (Koçu, 1969: 35)

İç geç-: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. geç-*; *bk. günü geç-*) İshal olmak (Özçelik, 2001: 60)

İç gitmesi: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. gitmesi* < *git-*; *bk. abba git-*) İshal (Dinçer, 1969: 61)

İç gömleği: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. gömleği* < *gömlek*; *bk. al gömleği*) 1. Bebek kıyafeti (Yüksel, 2007: 88) 2. Ayak takımı bekâr gençlerin Trabzon bezinde giydikleri kıyafet (Koçu, 1969: 35)

İç kesilmesi: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. kesilmesi* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) İshal (Dinçer, 1969: 61)

İç sürmesi: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. sürmesi*; *bk. dilsürme*) İshal (Dinçer, 1969: 61)

İç yenmesi: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. yenmesi* < *yen-*; Gülensoy II, 2007: 1120) İshal (Dinçer, 1969: 61)

İç yüri-: (< *T. iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) İshal olmak (Özçelik, 2001: 35)

İçi geç-: (< *T. içi* < *iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. geç-*; *bk. günü geç-*) İshal olmak (TRS III : 2000)

İçi git-: (< *T. içi* < *iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-* + *T. git-*; *bk. abba git-*) İshal olmak (TRS III: 2000)

İçlik / içlig: (< *T. içlik* < *iç*; *bk. bağırdaḳ içine sar-*) 1. İnce tübent bezlerden dikilen zıbın (Yaşar, 2008: 66) 2. Gebe (Çetin, 2008: 197)

ʿİddet: (< *Ar.*) Bir kadının doğumdan sonra kocasıyla yatıp kalkması için kanın kesilmesine kadar geçen zaman, lohusalık müddeti (Akkuş, 1995: 311)

İflâ': (< *Ar. iflā'*) Memeden, sütten kesme (Devellioğlu, 2008: 411)

İftadat: (< ?) Bebek dünyaya gelmeden önce bebeğin anneannesinin hazırladığı çeyiz (Taşpınar, 2006: 80)

İftâm: (< *Ar. iftām*) Memeden, sütten kesmek (Devellioğlu, 2008: 412)

İftihara geç-: (< *Ar. iftiḫār + T. -a + T. geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Okuldaki başarısı ve iyi davranışları sebebiyle üstün öğrenci seçilmek, övünç çizelgesinde yer almak (TS, 2011: 1155)

İftisâl: (< *Ar. iftiṣāl*) Sütten kesilme (Devellioğlu, 2008: 413)

İftizâz: (< *Ar. iftiżāż*) Kızın kızlığını bozma (Devellioğlu, 2008: 413)

İğde: (< *ET. yigde, OT. ~ yikte ~ igde*; Gülensoy I, 2007: 426; < *yigde*; Nişanyan, 2009: 257; < *Moğ. jigde*; Räsänen, 1969: 202; Tietze II, 2009: 371) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 153)

İğne değiştirme: (< *T. iğne*; *bk. çardak gülü iğnesi + T. değiştirme* < *değiş-*; *bk. cin degüşüğü*) İki lohusanın karşılaşınca kırk basmaması için üzerlerindeki iğneyi değiştirme uygulaması (DS IV: 2513)

İğne takma: (< *T. iğne*; *bk. çardak gülü iğnesi + T. takma* < *tak-*; *bk. altın takma*) Alkarısına karşı lohusanın yorganına dikilen iğne (Bolçay, 2011: 592)

İhbal: (< *Ar. iḥbāl*) Hamile bırakma (Devellioğlu, 2008: 415)

İhdâr: (< *Ar. iḫdār*) Genç kızı yaşmaklandırma (Devellioğlu, 2008: 416)

İhmal: (< *Ar. ihmāl*) Çocuğun beslenme, barınma, giyim, sağlık, eğitim, korunma, gözetim gibi temel gereksinimlerinin, onun bakımını üstlenen kişiler tarafından karşılanmaması (Beyazova ve Şahin, 2011: 9)

İhtar: (< *Ar. iḫṭār*) Öğrenciye verilen ceza (Onur, 2005: 368)

İhtilâm: (< *Ar. iḥtilām*) Büluğa erme, ergen olma (Devellioğlu, 2008: 419)

İhtinân: (< *Ar. iḫtinān*) Sünnet olma (Devellioğlu, 2008: 420)

İḫtitān ol-: (< *Ar. iḫtinān + T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Sünnet olmak (Tulum, 2011: 926)

İhtiyari velayet: (< *Ar. iḫtiyārī + Ar. velāyet*) Veliye, velayeti altındaki kimsenin rızasını alarak takdir yetkisi veren velayet (Köse, 2008: 30)

İki canlı / iki canni: (< *T. iki*; *bk. çocuk ikizi + Far. cān + T. -lı*) Gebe kadın (San, 1990: 525)

İki kaşın arasına işaret koy-: (< *T. iki*; *bk. çocuk ikizi* + *T. kaşın* < *kaş*; *bk. civan kaşı* + *T. arasına* < *ara*; *bk. apış arası bezi* + *Ar. işāret* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Çocuk kundaklandıktan sonra, çocuğa nazar değmesin diye çocuğun iki kaşının arasına kömür veya sürme ile bir çarpı işareti koymak (Akyol, 2006: 77)

İkilik: (< *T. ikilik* < *iki*; *bk. çocuk ikizi*) Bir çeşit aşık oyunu (DS IV: 2516)

İkinci baba: (< *T. ikinci* < *iki*; *bk. çocuk ikizi* + *çoc. dil. baba*) Sünnet çocuğunun kirvesi (Kurt, 2012: 217)

İkincil istismar: (< *T. ikincil* < *iki*; *bk. çocuk ikizi* + *Ar. istis̱mār*) İstismara uğramış bir mağdurun hukuk, sosyal hizmet ya da tıp kurumlarında tekrar tekrar ifade alma ya da muayene yoluyla yeniden örselenmesi (Beyazova ve Şahin, 2011: 9)

İkincil korunma: (< *T. ikincil* < *iki*; *bk. çocuk ikizi* + *T. korunma* < *koru-*; *bk. birincil korun-*) Çocuğun risk taşıyan çevre içinde olduğunun erken fark edilmesi ve risklerin ortadan kaldırılması (Beyazova ve Şahin, 2011: 9)

İkra: (< *Ar. iḳrā'*) Çocuğun sürekli hıçkırması durumu (Sezen, 1993: 69)

İkra kesme: (< *Ar. ikrā'* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Hıçkırığın durdurulması için yapılan bir dizi işlemin adı (Sezen, 1993: 69)

İktidarsız: (< *Ar. iḳtidār* + *T. -sız*) Çocuğu olmayan erkek (Yüksel, 2007: 49)

İktizâz: (< *Ar. iḳtiżāż*) Kızlık bozma (Devellioğlu, 2008: 426)

İktizâz-ı bikr: (< *Ar. iḳtiżāż* + *Ar. bikr*) Kızlık bozma (Devellioğlu, 2008: 426)

İl iyisi: (< *T. el*; *bk. el gölgeliği* + *T. iyisi* < *iyi*; *bk. eycana*) Başkalarına sürekli iyilikte bulunup da kendi çoluğunu çocuğunu gereğince düşünmeyen kimse (DS IV: 2530)

İlâd: (< *Ar. ilād*) Doğurma (Devellioğlu, 2008: 426)

İlah gibi: (< *Ar. arg. ilāh* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Çok güzel kız (Aktunç, 1998: 147)

İlahiciler: (< *Ar. ilāhî* + *T. -ciler*) Amin alayını oluşturan, özel olarak yetiştirilen mektep kortejinin en önünde, üçer kişilik sıra halinde giden 9-10 kişilik öğrenci grubu (Çelik, 2007: 128)

İlibada: (< *Far. libāçe*) Çocuk yeleği (DS IV: 2523)

İlik / ilig: (< *T. ilik* < *il-ik*; Gülensoy I, 2007: 431; < *yilig*; Clauson, 1972: 927-928; Tietze II, 2009: 386; Nişanyan, 2009: 261) 1. Çok güzel, çekici, cinsel istek uyandıran kız (Aktunç, 1998: 147) 2. Kardeş (DS IV: 2524)

İliği ciciği: (< *T. iliği* < *ilik*; *bk. ilik* + *T. ciciği* < *cicik*; *bk. alaja cücük*) Bir kimsenin çoluğu çocuğu (DS IV: 2524)

İlik gibi: (< *T. arg. ilik*; *bk. ilik* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Çok güzel, çekici, cinsel istek uyandıran kız (Aktunç, 1998: 147)

İlinti: (< *T. il-in-ti*; Gülensoy I, 2007: 431-432; Nişanyan, 2009: 262; < *il-*; Tietze II, 2009: 386) Açgözlü çocuk (DS IV: 2527)

İlk gençlik: (< *T. ilk*; Clauson, 1972: 140, Tietze II, 2009: 387; < *il+k*; Gülensoy I, 2007: 432; < *ET.* ? *il-k*; Nişanyan, 2009: 262 + *T. gençlik* < *genç*; *bk. asi gençlik*) Ergenlik çağı (TS, 2011: 1178)

İlk giydirme: (< *T. ilk*; *bk. ilk gençlik* + *T. giydirme* < *giy-*; *bk. dizi bağlı giysisi*) Bebeğe doğum anından sonra ilk giydirilen kıyafetler (Yolcu, 2008: 32)

İlk göz ağrısı: (< *T. ilk*; *bk. ilk gençlik* + *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) İlk doğan evlat (Aksoy, 1976: 741)

İlk isteyene ver-: (< *T. ilk*; *bk. ilk gençlik* + *T. isteyene* < *iste-*; Tietze II, 2009: 417; < *izde-* ~ *iste-* < *iz+de-*; Nişanyan, 2009: 273 + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Doğacak çocuğun kız olması durumunda, kızı evlenme çağına gelince ilk isteyene vermek (Eser, 2000: 47)

İlk yemek: (< *T. ilk*; *bk. ilk gençlik* + *T. yemek* < *ye-*; *bk. göbek yemeği*) Lohusa kadının yediği ilk yemek. Doğum yaptıran ebe, lohusanın yiyeceği yemeğin ilk lokmasını, lohusanın ağzına üç defa götürüp geri çeker ve ilk lokmayı kendisi yer (Savur, 2010: 25)

İlki: (< *T. ilk+ki*; Gülensoy I, 2007: 432) İlk çocuk (Elhan, 2004: 204)

İlkiççik: (< *T. ilkicik* < *ilk*; *bk. ilki*) Bir çeşit çocuk oyunu (DS IV: 2530)

İlkidin / ilküdün / ilküdünü: (< *T. ilkidin* < *ilk*; *bk. ilki*) İlk çocuk (DS IV: 2530)

İllis: (< ?) Saklambaç oyunu (DS IV: 2532)

İlmece: (< *T. il-mece*; Çağbayır II, 2003: 2152) Kızamık hastalığı (DS IV: 2533)

İltivâ-yi rahm: (< *Ar. iltivā* + *Ar. raḥm*) Doğum sırasında rahmin bükülmesi (Devellioğlu, 2008: 432)

İmbal: (< *Yun. emvole*) Çocukların yayla attıkları ok (DS IV: 2535)

İmeklemeğe gel-: (< *T. emeklemeye*; *bk. emekle-* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Çocuk, yürüme çağına gelmek (TRS III : 2071)

İmize: (< ?) Baba (DS IV: 2537)

İmtihân: (< *Ar. imtiḥān*) Öğrencinin sınavı (Onur, 2005: 391)

İmtiyaz: (< *Ar. imtiyāz*) Beş tahsin alan öğrenciye verilen varaka (Onur, 2005: 367)

İnaḫ: (< *Ar. ḫunnāḳ*) Boğmaca hastalığı (DS IV: 2538)

İnâs: (< *Ar. ināṯ*) Kızlar (Çelebioğlu, 1996: 643)

İnce agrı: (< *T. ince* < *yinçgä ~ yinçkä*; Gülensoy I, 2007: 435; < *yinçge* < *AT. *hinç-ge*; Nişanyan, 2009: 265 + *T. ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) Duyuları kızdıran sıtma türü (Kara, 2008: 50)

İncebam: (< ?) Küçük kayınbirader (Günşen, 1994: 690)

İncelik: (< *T. incelik* < *ince*; *bk. ince agrı*) Sıtmanın bir türü (Kara, 2008: 52)

İnci tanesi: (< *inci*; *bk. ıncık* + *Far. dāne* + *T. -si*) Pek güzel çocuk veya kız (Yavuzarslan, 2010: 58)

İncicik: (< *incicik* < *inci*; *bk. ıncık*) Kırk günlük çocukların vücutlarında görülen küçük sivilceler (DS IV: 2539)

İncik: (< *T. *yincük* < ** ī̄nçük* < **ī̄nçük*; Gülensoy I, 2007: 436; < *yinçik ~ yinçük ~ inçük* < *AT. *hinç-ik*; Nişanyan, 2009: 266; < *Çağ. incük*; Tietze II, 2009: 397) 1.

Çocuğun ayağı (Örnek, 1979: 146) 2. Bir çeşit çocuk oyunu, seksek, kaydırak (DS IV: 2539)

İncileme: (< *incileme* < *inci*; *bk. ıncık*) Nazara bağlı olduğuna inanılan temre adı verilen yaraları geçirmek için yapılan uygulama (Yaşar, 2008: 196)

İncik boncuk: (< *incik* < *inci*; *bk. ıncık* + *T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Derme çatma çocuk oyuncağı (DS IV: 2540)

İncili sırgı: (< *incili* < *inci*; *bk. ıncık* + *T. sır-gı*) Kırk günlük çocukların vücutlarında görülen küçük sivilceler (DS IV: 2539)

İnçi: (< *T. inçi*; Paçacıoğlu, 2006: 255) Üvey kardeş (Ata, 1997: 97)

İndifa: (< *Ar. indifāʿ*) Kızamık, kızıl vb. hastalıklarda vücutta kırmızı lekeler görülmesi (TS, 2011: 1190)

İnek: (< *T. arg. iñek* ~ *ingäk* < **iñ* ~ *ıñ*; Gülensoy I, 2007: 436; < *iñek*; karş. *Moğ. ünigen*; Nişanyan, 2009: 266; < *ingek*; Clauson, 1972: 184; Tietze II, 2009: 398) 1. Çok ders çalışan fakat anlamadan ezberleyen öğrenci (Aktunç, 1998: 148) 2. Küçük erkek kardeş (Li, 1999: 154) 3. Ahlaksız genç (Devellioğlu, 1945: 91)

İnekçi: (< *T. arg. inekçi* < *inek*; *bk. inek*) Çok çalışan öğrenci, ezberci (Aktunç, 1998: 149)

İnekle-: (< *T. arg. inekle-* < *inek*; *bk. inek*) Yoğun bir şekilde ders çalışmak, dersi ezberlemek (Aktunç, 1998: 149)

İneze / eneze: (< *Yun. aḫnós* Tietze I, 2002: 633**)** Çok ağlayan, hasta çocuk (DS III: 1752) (DS IV: 2542)

İnfak: (< *Ar. infāḳ*) Nafaka verip geçindirme, besleme (Yavuzarslan, 2010: 515)

İnfirâz-ı leben (< *Ar. infirāz* + *Ar. leben*) Doğuran kadının memesinde süt bulunmaması (Devellioğlu, 2008: 437)

İnfitâm: (< *Ar. infiṭām*) Sütten kesilme (Devellioğlu, 2008: 437)

İngil: (< *Yun. íngla*) Çocuk başlığı ya da şapkanın çene altından geçen bağcığı (DS IV: 2543)

İnhitâk: (< *Ar. inhitāk*) Bekâretin bozulması (Devellioğlu, 2008: 438)

İni / eni: (< *T. ini*; Gülensoy I, 2007: 437; Clauson, 1972: 170; Tietze II, 2009: 399) 1. Yaşça küçük kardeş (DLT I: 93) (DS III: 1756) 2. Erkek torun (Grønbech, 1942: 107)

İnnağ ol-: (< *Ar. ḫunnāḳ* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuk, boğazı ağrımak (DS IV: 2545)

İnnaḫ / innağ / hönnak: (< *Ar. ḫunnāḳ*) 1. Bebeklerde bıngıldağın çökmesiyle meydana gelen meme emme hastalığı (DS IV: 2545) 2. Ağız tavanının arkaya doğru şişmesi şeklinde görülen bir çocuk hastalığı (Gemalmaz, 1995: 182) (Elhan, 2004: 190) 3. Çocuklarda başın yumuşak olan üst kısmı (Sezen, 1993: 231)

İnnav: (< ? *gd.*) Delikanlı (Mor, 2009: 71)

İnne binne: (< *T. inme* < *in-*; Gülensoy I, 2007: 436; < *ėn-* ~ *in-*; Tietze I, 2002: 657 + *T. binme* < *ET. bin-*; Clauson, 1972: 348; Tietze, 2002: 375; Nişanyan, 2009: 73; < *ET. min-* ~ *mün-*; Gülensoy I, 2007: 147) Bir çeşit çocuk oyunu (DS IV: 2545)

İnsan ufağı: (< *Ar. insān* + *T. ufağı* < *ufak*; *bk. adam ufağı*) Büyümekte olan küçük çocuk (Gemalmaz, 1995: 317)

İntikal: (< *Ar. intiḳāl*) Miras olarak babadan çocuğuna kalma (TS, 2011: 1199)

İntikal et-: (< *Ar. intiḳāl* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Miras olarak babadan çocuğuna kalmak (TS, 2011: 1200)

İp atlama: (< *T. ip*; *bk. ellerle ipe asılarak* + *T. atlama* < *bk. alatla-*) İpin iki ucundan tutularak çevrilmesiyle ipe ayağını ve başını değdirmeden zıplanılarak oynanan bir çocuk oyunu (Demir ve Aydoğdu, 2009: 635)

İp çekmece: (< *T. ip*; *bk. ellerle ipe asılarak* + *T. çekmece* < *çek-*; *bk. bağrını çek-*) Bir çeşit kuvvet oyunu (Özdemir II, 2006: 74)

İp eğirtme: (< *T. ip*; *bk. ellerle ipe asılarak* + *T. eğirtme* < *egir-* ~ *evir-*; Nişanyan, 2009: 154; < *ET. egir-* < [**hegir-*] Gülensoy I, 2007: 321; < *egir-* ~ *eñir-*;

Clauson, 1972: 113; Tietze I, 2002: 629) Yedi tane genç kız, yedi kat ipliği eğirtip çocuğun boğazına dualarla bağlama (Bolçay, 2011: 589)

İpini kopar-: (< *T. arg. ipini* < *ip*; *bk. ellerle ipe asılarak* + *T. kopar* < *kop-*; Nişanyan, 2009: 342; Gülensoy I, 2007: 540) Öğrenci, okulla ilgisini kesmek (Aktunç, 1998: 149)

İpleşsek: (< *T. ipleşsek* < *ip*; *bk. ellerle ipe asılarak*) Bir çeşit birdirbir oyunu (DS IV: 2546)

İrbıḫ / ırbıḫ: (< *Ar. ibrīḳ*; Tietze II, 2009: 363) Küçük çocukların erkeklik organı (Gemalmaz, 1995: 183)

İrik: (< *T. ir-ik*; Paçacıoğlu, 2006: 258) Öksüz, yetim (DS IV: 2550)

İrinlenmiş cereb: (< *T. irinleşmiş* < *irin* < *iriñ*; Clauson, 1972: 233; Tietze II, 2009: 407; < *ET. iriñ* ~ *yiriñ* [< *Uyg. *yirü-*, ~ *irü-*, ~ *iri-*] Gülensoy I, 2007: 439; Nişanyan, 2009: 269) Uyuz hastalığının bir türü (Acıduman ve Arda, 2012: 230)

İrke: (< ?) Kardeş (Özkan, 1997: 143)

İrmik bulamacı: (< *T. ir-mik* < **yir-* (~ *yır-* ~ *yer-*); Gülensoy I, 2007: 439; < *T. yır-* ~ *yir-* + ?; Nişanyan, 2009: 269; < *yir-*; Tietze II, 2009: 408 + *T. bulamacı* < *bulamaç*; *bk. boz bulamaç*) Lohusa kadın için yapılan yemek (Öger, 2003: 292)

İrmik helvası: (< *T. irmik*; *bk. irmik bulamacı* + *Ar. ḥelvā* + *T. -sı*) Çocuk kızsa, gelen ziyaretçilere ikram edilen tatlı (Yüksel, 2008: 89)

İrs: (< *Ar. irṯ*) Ebeveynden evlada geçen özellikler (Yavuzarslan, 2010: 524)

İrsî: (< *Ar. irṯī*) Miras yoluyla ebeveynden çocuğa intikal eden özellikler (Yavuzarslan, 2010: 524)

İrsiyyet: (< *Ar. irṯiyyet*) Ebeveynden çocuğa geçen özellikler (Devellioğlu, 2008: 447)

İrtikâz: (< *Ar. irtikāż*) Hamile kadının karnındaki çocuğun oynaması (Devellioğlu, 2008: 448)

İrtizâ-ı sabî: (< *Ar. irtiżāʿ* + *Ar. ṣabī*) Çocuğun süt emmesi (Devellioğlu, 2008: 449)

İrzâ': (< *Ar. irżāʿ*) Emzirme (Çelebioğlu, 1996: 646)

İrzi: (< *Sogd. rizai*) Öğretici, muallim (Caferoğlu, 2011: 98)

i'sâr: (< *Ar. iʿṣār*) Kızın gelin olma çağına gelmesi (Develliogğlu, 2008: 450)

İs'âr: (< *Ar. iṯʿār*) Çocuğun diş çıkarması (Develliogğlu, 2008: 450)

İshal: (< *Ar. ishāl*) Bebeğin bilhassa diş çıkarma evresinde görülen, bağırsak sistemindeki bozukluktan kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 275-276)

İsim artist: (< *Ar. ism* + *Fr. artiste*) Kâğıt ve kalemle oynanan bir oyun (Özdemir II, 2006: 180)

İsim şehir: (< *Ar. ism* + *Far. şehr*) Kâğıt ve kalemle oynanan bir oyun (Özdemir II, 2006: 181)

İsiyan: (< *Ar.* ʿ*iṣyān*) Yaramaz çocuk (DS IV: 2556)

İsizlen-: (< *T. isizlen-* < *isiz* < *iye* < *idi*; Nişanyan, 2009: 278; Tietze II, 2009: 691; Clauson, 1972: 41) Sevimsizleşmek, yaramazlık yapmak (DLT I: 293)

İskât-ı cenîn: (< *Ar. ıskāṭ* + *Ar. cenīn*) Çocuk düşürme (Yavuzarslan, 2010: 172)

İsḳāt-ı cenīn et-: (< *Ar. ıskāṭ* + *Ar. cenīn* + *T. et-*; *aççi et-*) Çocuk düşürmek (Tulum, 2011: 987)

İsḳāt-ı veled et-: (< *Ar. ıskāṭ* + *Ar. veled* + *T. et-*; *aççi et-*) Çocuk düşürmek (Tulum, 2011: 987)

İskele babası: (< *İt. arg. scala* + *çoc. dil. baba* + *T. -sı*) Çocuklarına karşı babalık sorumluluğunu yerine getirmeyen kimselere karşı alay yollu kullanılan bir ifade (Aktunç, 1998: 150)

İskelet taraması: (< *Fr. squelette* + *T. taraması* < *tara-* < *tar-a-*; Gülensoy II, 2007: 860; < *tar-*; Nişanyan, 2009: 604) Fizikî istismardan kuşkulanılan beş yaşından küçük bir çocukta uzun kemiklerde görüntüleme yöntemlerinden biri ile kırık aranması (Beyazova ve Şahin, 2011: 9)

İssıcak ḳanlü: (< *T. sıcak* < *ısıġ* < *OT. isī-g+cak*; Gülensoy II, 2007: 762; < *ET. isig*; Clauson, 1972: 246; Tietze II, 2009: 354; < *issi+çak*; Nişanyan, 2009: 553 + *T. kanlı* < *kan*; *bk. baş kesip kan dökme*) Delikanlı (Tulum, 2011: 989)

İstanbul çelliği: (< *öz. is. İstanbul* + *T. çeliği* < *çel-*; *bk. çeler-*) Bir çeşit çelik çomak oyunu (Özdemir II, 2006: 87)

İstanbul yakar topu: (< *öz. is. İstanbul* + *T. yakar* < *yak-*; *bk. kara yakma* + *T. topu* < *top*; *bk. aktopaç*) Bir çeşit yakar top oyunu (Özdemir II, 2006: 418)

İstanbulin: (< *Yun. stinpóli* < *is tin póli*; Nişanyan, 2009: 272; < *istanbul* + ?; Tietze II, 2009: 417) Şehzadelerin resmî olmayan günlerde giydikleri kıyafet (Türkoğlu, 1997: 119)

İstihlâl: (< *Ar. istihlāl*) Çocuğun doğduğunda ağlamaya başlaması (Devellioğlu, 2008: 457)

İstikbali parlak: (< *Ar. arg. istiḳbāl* + *T. -i* + *T. parlak* < *par* 'yans.'+ *T. -lak*; Nişanyan, 2009: 479; Gülensoy II, 2007: 686) Genç erkekler için eş cinsellik yakıştırmasıyla kullanılan bir söz (Aktunç, 1998: 151)

İstirdâ': (< *Ar. istirżāʿ*) Çocuğu emzirtme (Devellioğlu, 2008: 462)

İstiska: (< *Ar. istisḳā'*) Çocukta yelden olan şiş (Yurdakök, 2004: 234)

İstismarcı: (< *Ar. istiṯmār* + *T. -cı*) Bir çocuğu duygusal, fizikî ya da cinsel yönden istismar etmiş olan kişi (Beyazova ve Şahin, 2011: 9)

İstop: (< *Fr. stop*) Topla oynanan bir çocuk oyunu (Yaşar, 2008: 318)

İş hediği: (< *T. iş*; *bk. çocuk iş gücü* + *hediği* < *hedik*; *bk. diş hediği*) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan kutlama (Yaşar, 2008: 108)

İş kazası: (< *T. arg. iş*; *bk. çocuk iş gücü* + *Ar. ḳaẓā'* + *T. -sı*) Hamile kalmayacağını düşünürken hamile kalma (Bingölçe, 2001: 85)

İşçimen: (< *T. işçimen* < *iş*; *bk. çocuk iş gücü*) Becerikli kız çocuğu (Çimrin, 2008: 382)

İşek: (< *T. işek* < *işe-k*; Gülensoy I, 2007: 441) Çocuğun idrarı (Örnek, 1979: 160)

İştek: (< *Far.*) Çocuk kundağı (Devellioğlu, 2008: 466)

İştiban: (< ?) Topaç (DS IV: 2567)

İştifan: (< ?) Topaç (DS IV: 2567)

İt hıyarı: (< *arg. it*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *Far. ḫiyār* + *T. -ı*) Büyüklere karşılık veren çocuk (Bingölçe, 2001: 87)

İtil-: (< *T. itil-* < *it-*; Nişanyan, 2009: 277; Gülensoy I, 2007: 442; Clauson, 1972: 38; Tietze II, 2009: 429) Serpilmek, büyümek (DLT I: 193)

İtiş kakış: (< *T. itiş* < *it-*; *bk. itil-* + *T. kakış* < *kak-*; Gülensoy I, 2007: 452) Bir çeşit savaş oyunu (Onur, 2005: 526)

İtlâf-ı cenîn: (< *Ar. itlāf* + *Ar. cenīn*) Rahim içindeki dölü öldürmek (Yavuzarslan, 2010: 547)

İtlin-: (< *T. itlin-* < *it-*; *bk. itiş kakış*) Emeklemeye başlamak (DLT I: 256)

İtnân: (< *Ar. itnān*) Hastalıktan dolayı gelişemeyen çocuk (Devellioğlu, 2008: 470)

İtti bitti: (< *T. itti* < *it-*; *bk. itiş kakış* + *T. bitti* < *bit-*; *bk. bit-*) Saklambaç oyunu (DS IV: 2571)

İvik: (< ? *T. ivik* < *iv-*; *bk. evdik*) Çocuk kızağı (Kanar, 2011: 399)

İvil ivil: (< *T. ivil+ivil* < *iv-*; *bk. evdik*) Çocukların kendi halinde sessiz sessiz oynaması (Elhan, 2004: 208)

ʿiyāl-mend: (< *Ar.ʿıyāl* + *Far. mend*) Çoluk çocuk sahibi kişi (Yavuz, 1991: 70)

İyi: (< *T. iyi*; *bk. eycana*) Öğrencilerin değerlendirilmesinde kullanılan orta ile pekiyi arasındaki not (TS, 2011: 1235)

İyi-çibi: (< ? *T. iyi*; *bk. eycana* + ? *çibi*) Çoluk çocuk (Özkan, 1997: 144)

İyindirik: (< *T. iğindirik* < *ığın-*; *bk. ıkın-*) İshal, dizanteri (Koç, 2010: 89)

İyre: (< ?) Bakire (Ercan, 2008: 41)

İzâle-i bikr: (< *Ar. izāle* + *Ar. bikr*) Kızlığı bozma (Devellioğlu, 2008: 472)

İzede: (< ?) Zayıf, cılız çocuk (DS IV: 2576)

İzinsiz cezası: (< *Ar. iẕn* + *T. -siz* + *Ar. cezā'* + *T. -sı*) Öğrencinin okuldan kaçması ya da hiç ders çalışmaması gibi durumunda verilen en ağır ceza (Onur, 2005: 368)

-J-

Japon kalesi: (< *öz. is. Fr. Japon* + *Ar. ḳalʿa* + *T. -si*) Topla oynanan bir oyun (Bağlı, 1999: 136)

Jön: (< *Fr. jeune*) Genç (TS, 2011: 1246)

-K-

Ḳa ḳadaş: (< *T. ḳa* + *T. kadaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Akraba ve kardeş (Arat, 2007: 326)

Kâ'b: (< *Ar. kaʿb*) Genç kız memesinin arşaklanması (Devellioğlu, 2008: 475)

Kabadayı / gabadayı: (< *T. kabadayı* < *kaba+dayı*; Gülensoy I, 2007: 446; Nişanyan, 2009: 285) 1. Genç, evlenmemiş delikanlı (DS IV: 2578) 2. Yakışıklı delikanlı (DS III: 1882)

Kabak şıngırdak: (< *T. kabak*; *bk. akkabak* + *T. şıngırdak* < *şıng* 'yans.' + *T. -ırdak*; Zülfikar, 1995: 263; < **şī* 'yans.' [+*n*]+*gır-da-k*; Gülensoy II, 2007: 843; < *şıngır* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 591) Bebek oyuncağı (Yaşar, 2008: 352)

Kabarcuk / ġobucuḳ: (< *T. kabarcık* < *kabar-*; *bk. garagabarcuk*) 1. Çiçek hastalığı (Gümüşatam, 2009: 483) 2. Suçiçeği (İleri, 2008: 637)

Kabızlık: (< *Ar. ḳabż* + *T. -lık*) Bebeklerin rektumlarında oluşan dışkının atılmasında çektikleri sıkıntı (Acıduman ve Arda, 2011: 126)

Ḳábīl: (< *Ar. ḳābil*) Ebe kadın (Tulum, 2011: 1070)

Ḳābil-i temyīz: (< *Ar. ḳābil* + *Ar. temyīz*) Erkek ebe (Devellioğlu, 2008: 476)

Ḳābile: (< *Ar.*) 1. Süt nine (Toparlı, 2007: 121) 2. Kadın ebe (Devellioğlu, 2008: 476)

Ḳable'l-bulūġ: (< *Ar. ḳabl* + *Ar. bülūġ*) Ergenlik çağından önceki dönem (Bilgin, 1996: 85)

Kabuk / gabıḫ: (< *T. kabuk* < *ET. kap+ık*; Nişanyan, 2009: 286; < **kāp* [< *kāv*]+*uk*; Gülensoy I, 2007: 448) Sünnette kesilen parça (Yaşar, 2008: 142) (Gemalmaz, 1995: 115)

Kabuklu: (< *T. kabuklu* < *kabuk*; *bk. kabuk*) 1. Sünnetsiz erkek (DS IV: 2584) (Özturan, 2009: 47)

Kabus: (< *Ar. kābūs*) Alkarısı (Teke, 2005: 103)

Kacı: (< *T. ka+cı*) Küçük kardeş (DS IV: 2586)

Kaçalak: (< *T. kaçalak* < *kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Genç kızların görücüye çıkarken giydikleri giysi (DS IV: 2587)

Kaçıntı: (< *T. arg. kaçıntı* < *kaç*; *bk. aradan kaç-*) Evlilik dışı bir ilişkiden doğmuş çocuk (Aktunç, 1998: 156)

Kada / kade: (< *T. kada* < *ka*) 1. Çocuk (Örnek, 1979: 132) 2. Hala (DS IV: 2590)

Kadak / gayrak: (< *T. kayak* < *kay-*; Gülensoy I, 2007: 482; Nişanyan, 2009: 312) Kaydırak (DS III: 1949) (DS IV: 2589)

Kadayıf: (< *Ar. arg. ḳaṭā'if*) 1. Sınıfta kalmış öğrenci 2. Hoş, güzel, alımlı kız (Aktunç, 1998: 156)

Kadın eğriliği: (< *T. kadın*; *bk. ebe kadın* + *T. eğriliği* < *eğri* < *eg-ir-i* < **ēk-*; Gülensoy I, 2007: 323; < *ET. egri*; Clauson, 1972: 112; Tietze I, 2002: 631; < *ET. egir-* ~ *ewir-ig*; Nişanyan, 2009: 154) Kadının rahim damarlarının ters olması (Akduman, 2006: 44)

Kadın ol-: (< *T. kadın*; *bk. ebe kadın* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Kızlığını yitirmek (TS, 2011: 1258)

Kadınana / gadana: (< *T. kadın*; *bk. ebe kadın* + *T. ana*; *bk. akana*) 1. Babaanne (DS IV: 2591) 2. Babaanne ya da anneanne (DS III: 1889)

Kadının üstüne gitme: (< *T. kadının* < *kadın*; *bk. ebe kadın* + *T. üstüne* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 179)

Ḳadınnine: (< *T. kadın*; *bk. ebe kadın* + *nine*; *bk.balnene*) Büyük valide (Yavuzarslan, 2010: 561)

Kadinge / gadinge: (< *T. kadın*; *bk. ebe kadın* + *T. yenge*; *bk. gade2*) Yenge (DS III: 1890) (DS VI: 4530)

Kadit: (< ?) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Kafa karış: (< *Ar. ḳafā* + *T. karış* < *ET. kar-ış*; karş. *Far. arşın*; Nişanyan, 2009: 303; < *OT. ḳarı* ~ *ḳarış* < *karı (-la-)+ş*; Gülensoy I, 2007: 470) Bir çeşit bilye oyunu (Onur, 2005: 488)

Kafa kırma: (< *Ar. ḳafā* + *T. kırma* < *kır-*; *bk. alakırık*) Bir çeşit bilye oyunu (Özdemir II, 2006: 409)

Kafakol: (< *Ar. ḳafā* + *T. kol*; *bk. gollu*) Bir çeşit bilye oyunu (Onur, 2005: 489)

Kafalık: (< *Ar. ḳafā* + *T. -lık*) En büyük bilye (DS IV: 2593)

Kağa: (< *T. kağa* < *kañ*) Baba (DS IV: 2594)

Kâğıt helvası: (< *Far. kāġaẕ* + *Ar. ḥalvā* + *T. -sı*) Çocuklar için sokaklarda satılan kâğıt gibi ince veya yassı bir tür tatlı hamur (Yavuzarslan, 2010: 565)

Ḳahpe oğlı: (< *Ar. ḳaḥpe* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oğlı*) Piç (Tulum, 2011: 723)

Ḳahpenin dölü: (< *Ar. ḳaḥpe* + *T. -nin* + *T. dölü* < *döl*; *bk. aralık dölü*) Piç (TS, 2011: 1268)

Kahve içimi: (< *Ar. ḳahve* + *T. içimi* < *iç-*; Clauson, 1972: 21; Gülensoy I, 2007: 425; Tietze I, 2002: 365) Çocuğun sünnetinin üçüncü günü, erkeklerin yaptıkları ziyaret (Yaşar, 2008: 142)

Kaka: (< *çoc. dil. kaka*; *bk. gaga1*) 1. Kötü, pis (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Beğenilmeyen bütün nesneler (Elhan, 2004: 211) (< *kaka*; *bk. gaga6*) 3. Yemiş 4. Yumurta (< *T. kaka*; *bk. gaga2*) 5. Süt kardeş 6. Büyük kardeş 7. Erkek kardeş (DS IV: 2600)

Ḳaḳa bebek: (< *çoc. dil. kaka*; *bk. gaga1* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) Yaramaz çocuk (Yavuzarslan, 2010: 567)

Kakaç / kakaş: (< *çoc. dil. kaka* + *T. -ç*) 1. Kötü, fena (DS IV: 2601) 2. Pis, yenmez (DS IV: 2602)

Kakbo: (< ?) Gece oynanan saklambaç oyunu (DS IV: 2603)

Kakilli: (< *Far. kākul* + *T. -lü*) Saçları önüne düşen delikanlıyı aşağılamak için söylenen söz (Bayraktar, 2000: 448)

Kakkudaş: (< ? *kakku* + *T. taş*) Beştaş oyunu (DS IV: 2605)

Kakmaca: (< *T. kakmaca* < *kak-*; Gülensoy I, 2007: 452) Bir çeşit kazık saplama oyunu (Özdemir II, 2006: 201)

Kâkül: (< *Far. kākul*) Özellikle genç kızlar ve delikanlıların önemsediği saç şekli (Koçu, 1969: 138)

Kal-: (< *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Sınıfı geçememek (TS, 2011: 1283)

Kala: (< ? *Ar. ḳalʿa*) Okul sırası (DS IV: 2607)

Kalak: (< *T. kalak* < *kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Ceviz ağacı kabuğundan yapılan bir çocuk düdüğü (DS IV: 2609)

Kalaycı: (< *arg. kalaycı* < *kalay*; *bk. galeyci başı oyunu*) Dansçı genç erkek (Aktunç, 1998: 160)

Kaldırmalı top: (< *T. kaldırmalı* < *ET. kalıt-ur-* < *kalı-t*; Nişanyan, 2009: 291; < *ET. ḳal(ġ)ı-*; Gülensoy I, 2007: 454 + *T. top*; *bk. aktopaç*) Taş kaleye top atarak oynanan bir çocuk oyunu (DS IV: 2610)

Kaleli top: (< *Ar. ḳalʿa* + *T. -li* + *T. top*; *bk. aktopaç*) Taş kaleye top atarak oynanan bir çocuk oyunu (DS IV: 2610)

Kalfa: (< *Ar. ḫalīfe*) 1. Mahalle mekteplerinde öğretmen yardımcısı (Onur, 2005: 356) 2. Çocukları evlerinden alarak okula, okuldan evlerine götüren kimse (TS, 2011: 1278)

Kalıtçı: (< *T. kalıtçı* < *kal-ıt+çı*; Nişanyan, 2009: 292) Ölenin kalan malına kanunen hakkı olan, mirasçı (Hazar, 2007: 264)

Kalıtımsal: (< *T. kalıtımsal* < *kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Ana babadan çocuklara genler aracılığıyla geçen (özellik, hastalık vb.) (TS, 2011: 1281)

Kalik: (< ?) Çocuk ayakkabısı, patik (Dağlı, 2007: 152)

Kalmast: (< *Erm. kal* + ? *mast*; Dankoff, 1995: 72) Harman kaldırılırken çocuklara dağıtılan buğday (DS IV: 2611)

Kalp hastalığı: (< *Ar. ḳalb* + *Ar. ḫaste* + *T. -lığı*) Bebeklerde doğuştan ve diğer sebeplerden kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 271)

Kaltak / keltek: (< *T. kaltak* < *kalta-k*; Gülensoy I, 2007: 455) 1. Delikanlı (DS IV: 2611) 2. Davranışları beğenilmeyen değersiz çocuk (DS VI: 4546)

Ḳam: (< *OT. kam*; bir görüşe göre *ḳañ* < **ḳa* (< ? *Çin. chia*) +*ng*; Gülensoy I, 2007: 456) Süt nine (Atalay, 1945: 29)

Kamerçin: (< ?) 1890-1900 yılları arasında tulumbacı delikanlılar arasında pek moda olmuş yemeni ile iskarpin arası bir ayakkabı (Koçu, 1969: 143)

Kamış: (< *Yun. kálamos*; Nişanyan, 2009: 294; < *ET. ḳamış ~ ḳamuş* < *Uyg. kam*; Gülensoy I, 2007: 457) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Kamışa su yürü-: (< *arg. kamışa* < *kamış*; *bk. kamış* + *T. su*; *bk. baş suyu* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Ergenliğe girmek (Aktunç, 1998: 162)

Kâmile: (< *Ar. kāmile*) Hamile kadın (Bingölçe, 2001: 91)

Kampüs: (< *Fr. campus*) Küçük çocuklarda alına düşen saçlar (DS IV: 2617)

Kamusal vesayet: (< *T. kamıg ~ kamug* < *AT. *kam-* + ?; karş. *Moğ. kamug* < *kamu*; Nişanyan, 2009: 295 + *Ar. veṣāyet*) Korunmaya muhtaç çocuk hakkında, çocuk velayet altında değilse vesayet makamının, sosyal hizmetler kurum müdürünü veya başka bir görevliyi vasi olarak ataması durumu (Beyazova ve Şahin, 2011: 10)

Ḳañ: (< *T.*) Eski Türklerde babaya verilen ad (Hamılton, 1998: 12)

Kan bağı: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Aynı soydan gelme durumu (TS, 2011: 1295)

Kan çek-: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. çek-*; *bk. bağrını çek-*) Anne veya baba tarafının yüzüne veya huyuna benzemek (TS, 2011: 1292)

Ḳan dutuşu gör-: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. tutuşu* < *tut-*; *bk. aba tutma* + *T. gör-*; *bk. ana hâli görme*) Kızlarda, ergenlik çağına erişmek (Akkuş, 1995: 310)

Kan kardeşi: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. kardeşi* < *kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Aynı anne ve babanın evlatları (TAD II 1971: 248)

Kan sıtması: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. sıtması* < *sıtma*; *bk. sıtma*) Sıtmanın bir türü (Kara, 2008: 52)

Kan uyuşmazlığı: (< *T. kan bk. baş kesip kan dök-* + *T. uyuşmazlığı* < *uy-uş-*; Gülensoy II, 2007: 980) Anneyle yeni doğmuş bebeğin kan grupları arasındaki uyumsuzluk nedeniyle kansızlık, sarılık gibi belirtileri olan hastalık (TS, 2011: 1302)

Kanadiyen: (< *Fr. canadienne*) Bir dönem delikanlılar ve genç kızlar arasında rağbet görmüş pamuklu bir ceket, bluz (Koçu, 1969: 143)

Kanaviçe sıkma: (< *İt. canovaccio* + *T. sıkma* < *sık-*; Gülensoy II, 2007: 768; Nişanyan, 2009: 554) Çocuklara giydirilen sıkmalara, üzerlerindeki süslemenin çeşidine göre verilen ad (Koç, 2000: 128)

Kanayak: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) 1. Kız (DS IV: 2620) 2. Yassı, kayıcı taşla oynanan bir oyun (DS IV: 2697) (DS VI: 4534)

Kanayaklı / ganayaḫli / kanayaḫli / kaneyaklı: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. ayaklı* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Kız çocuğu (Çağatay, 1962: 23) (Gemalmaz, 1995: 118)

Kanâzıʿ: (< *Ar. ḳanāzıʿ*) Çocukların başlarındaki perçem (Devellioğlu, 2008: 487)

Kanbeyin: (< *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. beyin*; *bk. beyin amcıklaması*) Genç, bilgisiz, toy (DS IV: 2620)

Kancı- / gıncı- / kıncı-: (< *T. kancı-*; *bk. gıncık*) Oyunda mızıkçılık etmek (DS III: 2043) (DS IV: 2620) (DS IV: 2808)

Kancıkla-: (< *T. kancıkla-* < *kancık*; *bk. gıncık*) Mızıkçılık etmek (DS VI: 4534)

Kandara / gandara: (< *Erm. kandaray*; Dankoff, 1995: 74) Beşiğin sallamak için tutulan yeri (DS IV: 2621)

Ḳañdaş: (< *T. ḳañdaş* < *ḳañ*) Babaları bir olan kardeşler (DLT III: 382)

Ḳañdaş ḳadaş: (< *T. ḳañdaş* < *ḳañ* + *T. ḳadaş* < *ḳa*) Babaları bir olan kardeşler (DLT III: 382)

Ḳandil uçurma: (< *Ar. ḳindīl* + *T. uçurma* < *uç-*; Gülensoy II, 2007: 954) Çocuklar, sabun köpüğünden balon üfleme (Yavuzarslan, 2010: 581)

Kangil: (< ?) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırıklar (DS IV: 2624)

Kanı ayaklı: (< *T. kanı* < *kan bk. baş kesip kan dök-* + *T. ayaklı* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Genç kız, kan ayaklı (TS, 2011: 1298)

Kanı bulan-: (< *T. kanı* < *kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. bulan-*; *bk. başı bulanık*) Büluğa ermek (DS IV: 2624)

Kanı zehirli: (< *T. kanı* < *kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *Far. zehr* + *T. -li*) Çocuğu yaşamayan kadın (Yaşar, 2008:135)

Kani: (< ?) 1. Topaç (DS IV: 2626) 2. Yenge (DS IV: 2625)

Kanka: (< *Rom. konka*) Yenge (DS IV: 2625)

Kankavur: (< ?) Çocukların ayağına takılan çıngıraklı halka (DS IV: 2626)

Kankaz: (< ?) Beştaş oyunu (DS IV: 2626)

Kanlı ishal: (< *T. kanlı* < *kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *Ar. ishāl*) İshalin bir türü (Acıduman ve Arda, 2012: 230)

Kanrakla-: (< ?) Yeni doğan çocuk, ilk pisliğini yapmak (DS IV: 2627)

Kanrı: (< *T. kağnı*; *bk. gağnıcak*) Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan dört tekerlekli araba (DS IV: 2627)

Ḳañsıḳ ata: (< *T. ḳañsıḳ* < *ḳañ* + *T. ata*; *bk. ata*) Üvey baba (DLT III: 383)

Kañsık oġul: (< *T. ḳañsıḳ* < *ḳañ* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Üvey oğul (DLT III: 383)

Kañsız / ḫañsız: (< *T. ḳañsız* < *ḳañ*) Babasız (Orkun, III: 61) (Caferoğlu, 2011: 81)

Ḳap: (< *OT. ḳa* ~ *ḳap* < **ḳā(p)*; Gülensoy I, 2007: 459; < *Ar. qabb*; Nişanyan, 2009: 298) Anne karnındaki çocuğun bulunduğu torba (DLT III: 146)

Ḳapaḳ: (< *T. kapak* < *ET. kap-gak*; Nişanyan, 2009: 298; < Clauson, 1972: 584; < **ḳā-p+ġaḳ* < *kapġa-*; Gülensoy I, 2007: 459) Kızın kızlığı (DLT I: 382)

Ḳapaḳı sı-: (< *T. kapağı* < *kapak*; *bk. ḳapaḳ* + *T. *sı-*; Gülensoy II, 2007: 768) Kızın kızlığını bozmak (DLT I: 382)

Ḳapaḳla-: (< *T. kapakla-* < *kapak*; *bk. ḳapaḳ*) Kızı bozmak (DLT III: 338)

Ḳapaḳlıġ ḳız / ḳapıġlıġ ḳız: (< *T. kapaklık* < *kapak*; *bk. ḳapaḳ* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Kız oğlan kız (DLT I: 496)

Kapaklık / kapaklığ: (< *T. kapaklık* < *kapak*; *bk. ḳapaḳ*) Bakirelik (Kabataş, 2006: 103)

Kapaksız: (< *T. kapaksız* < *kapak*; *bk. ḳapaḳ*) Terbiyesiz çocuk (DS IV: 2631)

Kapan-: (< *T. kapan-* < *kapa-*; *bk. çömlek kapa-*) Zürriyeti kalmamak (Yavuzarslan, 2010: 585)

Kapaniçe: (< *Slav., Bulg. kapāniçe*) Sünnet olacak şehzadenin tören kıyafeti (Tezcan, 2006: 141)

Kapatma sümbül saksısı: (< *T. kapatma* < *kapa-*; *bk. çömlek kapa* + *Far. sunbul* + *T. saksısı* < *saksı* < *OT. sasık*; Gülensoy II, 2007: 721) Bir dönem gençler arasında, kenarından fırdolayı saçlar taşırılarak giyilen fesler hakkında kalender ağzı kullanılmış bir deyim (Koçu, 1969: 146)

Kapçak: (< *T. kap*; *bk. baş kap-* + *T. çak*; *bk. çak-*) Çelik çomak oyunu (DS IV: 2632)

Kapçık / kapcuk: (< *kapçık* < *kap*; *bk. ḳap*) Sünnette erkeklik organından kesilen parça (DS IV: 2632)

Kapçıklı: (< *kapçıklı* < *kap*; *bk. ḳap*) Sünnet olmamış erkek (DS IV: 2633)

Kapı aralığı: (< *T. arg. kapı*; *bk. açık kapı* + *T. aralığı* < *ara*; *bk. aralık biti*) Piç, babası belirsiz çocuk (Aktunç, 1998: 163)

Kapı taşlama: (< *T. kapı*; *bk. açık kapı* + *T. taşlama* < *taş*; *bk. agat taşı*) Erkek çocuğun doğumunu haber verme şekli (Yüksel, 2007: 103)

Kaplı: (< *kaplı* < *kap*; *bk. ḳap*) Zarlı doğan çocuk (Öger, 2003: 290)

Ḳaplığ oġul: (< *T. kaplıg* < *kap*; *bk. ḳap* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Kap adı verilen anne karnındaki torbayla doğan çocuk (DLT III: 146)

Kapmaca: (< *T. kapmaca* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Koşma, kovalamaca türü bir oyun (Yavuzarslan, 2010: 588)

Kapsa: (< *Yun. khapsakhı*) Kırda, tarlada çocukları güneşten korumak için yapılan küçük sığınak (Gülseren, 2000: 291)

Kapşon: (< *Fr. capuchon*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166)

Kaptan: (< *İt. capitan*) Bir çeşit bilye oyunu (Onur, 2005: 488)

Kaput git-: (< *Fr. arg. capote* + *T. git-*; *bk. abba git-*) Bitirme sınavlarının hiçbirinde başarı sağlayamamak (Aktunç, 1998: 164)

Kaputu kes-: (< *Fr. arg. capote* + *T. -u* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Bitirme sınavlarında yalnız bir dersten geçer not almak (Aktunç, 1998: 164)

Kar kaldırma: (< *ET. kar* < **ḳār*; Gülensoy I, 2007: 462; Nişanyan, 2009: 299 + *T. kaldırma* < *bk. kaldırmalı top*) Dualları kabul olur düşüncesiyle çocukların da katıldığı, etli pilavın yapılıp yendiği bir tören, ziyafet (Kurt, 2012: 249)

Karı- / garı- / kara-: (< *T. karı-*; *bk. gargın*) Mızıkçılık etmek, oyun bozmak (DS III: 1927) (DS IV: 2651) (DS IV: 2663)

Kara ağrı: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) Kalbe ya da ciğere yakın olan sıtma (Kara, 2008: 51)

Kara koncolos: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *Yun. koncolos*) Çocuğu korkutmak amaçlı uydurulmuş hayalî yaratık (Onur, 2005: 266)

Kara öksürük: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. öksürük*; *bk. boğmaca öksürük*) Boğmaca öksürüğü (Köymen, 1970: 7)

Kara sarılık: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. sarılık* < *OT. sarıġ+lık*; Gülensoy II, 2007: 736) Safra kesesi (?) ile dalak arasındaki yolda bir tıkanıklık (?) veya dalağın işlevlerindeki bir yetersizlik neticesinde çocukta görülen bir rahatsızlık (Yurdakök, 2003: 329)

Kara sıkmaca: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. sıkmaca*; *bk. kanaviçe sıkma*) Bir çocuk hastalığı (DS IV: 2653)

Kara yakma: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. yakma* < *yak-*; Nişanyan, 2009: 667; < *yā-k-ma*; Gülensoy II, 2007: 1038) Göbek bağının, dört beş parmak bırakılarak kesildikten sonra ateşte yakılan çaputun üzerine, tuz ve kına ilave edilerek kesilen göbeğin üzerine konulup bir bezle sarılması (Kesgin ve Özcebe, 2004: 45)

Kara yarakan: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *Ar. yereḳān*) Sarılık hastalığının bir türü (Türkmen, 2006: 217)

Karabasan: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. basan* < *bas-*; *bk. albasan*) Doğumdan hemen sonra gelen ateşli hastalık, havale (DS IV: 2638)

Karabasma: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. basma* < *bas-*; *bk. albasan*) Doğumdan hemen sonra gelen ateşli hastalık, havale (DS IV: 2638)

Karacılık yap-: (< *T. karacılık* < *kara*; *bk. ağzı gara* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Oyunbozanlık, mızıkçılık yapmak (DS IV: 2640)

Karaçağı: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + ? *çağı*) Beşik (DS IV: 2641)

Karaçepiş: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. çepiş*; *bk. çebiş*) Körebe oyunu (DS IV: 2642)

Karaçiçek: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) Çiçek hastalığının tehlikeli bir aşaması (Kara, 2008: 39)

Karadon: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *don*; *bk. doğmamış oğlana don biç-*) Çocuğu olmayan kadın ya da erkek (DS IV: 2643)

Ḳaraġunı: (< *T. kara-gu+nı*; Gülensoy I, 2007: 464; < *kara* + ?; Nişanyan, 2009: 301) Çocukların akşamları oynadıkları bir oyun (DLT III: 243)

Karakul: (< *çoc. dil.* ? *karakol* < *kara-gul*; +*gul* eki Moğolcadır, *kara-* fiili Türkçede de mevcut olabilir; Nişanyan, 2009: 300; < *T. kara-*; Gülensoy I, 2007: 464) Umacı, öcü (DS IV: 2648)

Karalı basma: (< *T. karalı* < *kara*; *bk. ağzı gara* + *T. basma* < *bas-*; *bk. albasan*) Bir çeşit genç kız kıyafeti (Esen, 1986: 111)

Karalı kutnu: (< *T. karalı* < *kara*; *bk. ağzı gara* + *Ar. ḳuṭnī*) Bir çeşit genç kız kıyafeti (Esen, 1986: 111)

Karamuk / karamıh: (< *T. karamuk* < *kara+muk* (?); Gülensoy I, 2007: 466 ya da < **ka-ra+muk*; Gülensoy I, 2007: 466; < *kara+muk*; Nişanyan, 2009: 301) Kızamığın dışa vuramaması neticesinde ortaya çıkan daha ağır durum (Yurdakök, 184: 19) (Koç, 2010: 90) (Yalçın, 2012: 29)

Karasakız yakısı: (< *T. kara*; *bk. ağzı gara* + *T. sakız* < *sakı-z*; Gülensoy II, 2007: 719; < ? *AT. *sak-ız*; karş. *Moğ. sagari(n)*; Nişanyan, 2009: 532) 1. Hasta çocuğun başına sürülen şey (Yurdakök, 1984: 18) 2. Çocuğu olmayan gelinin beline vurulan yakı (Bolçay, 2011: 589)

Kardaş / gadaş / garda / gardaş / gardiş / gıdeş / gıdış / karındaş / ḳarıntaş / kartaş: (< *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Kardeş (DS III: 1888) (DS III: 1922) (DS III: 2031) (DS III: 2034) (DLT I: 406-407) (Boz, 2002: 306) (Ergin, 1997: 131) (Ergin, 1997: 177) (Gemalmaz, 1995: 120) (Ölmez, 1996: 177)

Kardeş çocuğu: (< *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Yeğen (Li, 1999: 210)

Kardeş kızı / ḳarındaş ḳızı: (< *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Kız yeğen (Li, 1999: 210) (Li, 1999: 208)

Kardeş oğlu / ḳardaş oġlı / ḳarındaş oġlı (< *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek yeğen (Li, 1999: 208-210)

Kardı: (< *T. kardı* < *kar-*; *bk. gargın*) Su içerek hastalanan lohusa (DS IV: 2657)

Karga: (< *T. karga* < *AT. *kārga*; < **ḳā* 'yans.'+*r* 'türeme ünsüzü' + *-ḳā* (> *ġa*) 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 467) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Kargan: (< *T. kargan* < *kar-*; *bk. gargın*) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Karıcı: (< *T. karıyıcı* < *karı-*; *bk. gargın*) Oyun bozucu, mızıkçı (DS IV: 2662)

Karık-: (< *T. karık-* < *karı-*; *bk. gargın*) Oyun bozuculuk, mızıkçılık etmek (DS IV: 2663)

Karın ağrısı: (< *T. karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) Genellikle anne sütünün pıhtılaşmasından, kesilmesinden, ileri gelen bir hastalık, kolik (Acıduman ve Arda, 2011: 126)

Karın çekme: (< *T. karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. çekme* < *çek-*; *bk. bağrını çek-*) Karın ağrısından kaynaklı rahatsızlığı tedavi etmek için yapılan uygulama (Yaşar, 2008: 199)

Karın çektirme: (< *T. karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. çektirme* < *çek-*; *bk. bağrını çek-*) Çocuğu olmayan kadının yumurtalıklarının ara ebesi tarafında ovalaya ovalaya çekilmesi (Özgen, 2007: 93)

Karın geç-: (< *T. karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. geç-*; *bk. günü geç-*) İshal olmak (Acıduman ve İlgili, 2011: 237)

Karın şişmesi: (< *T. karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. şişmesi* < *şiş-*; *bk. balon şişirtme*) İshal olmak (Acıduman ve Arda, 2012: 227)

Ḳarındaḳılar: (< *T. karındakiler* < *karın*; *bk. kannı burnunda*) Anne karnındaki çocuklar (Arat, 2007: 531)

Ḳarındaş ḳatunı: (< *T. karındaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. kadını* < *kadın*; *bk. ebe kadın*) Yenge, erkek kardeşin karısı (Li, 1999: 276)

Ḳarındaş oġlanı: (< *T. karındaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Yeğen, erkek kardeşin çocuğu (Li, 1999: 209)

Ḳarındaşzāde: (< *T. karındaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *Far. zāde*) Kardeş çocuğu (Ünlü, 2012: 291)

Karısamış: (< *T. karısamış* < *karı*; *bk. alkarısı*) Ergenlik çağına gelmiş delikanlı (DS IV: 2664)

Karış bir vurma: (< *T. karış*; *bk. kafa karış* + *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. vurma* < *vur-* < *ur-*; *bk. ayaz vur-*) İki çocuk arasında bilyelerle oynanan bir oyun (Yaşar, 2008: 331)

Karıştı: (< *T. karıştı* < *ET. karış-* < **ḳarıç-* < **ḳar-ı-ç-*; *Moğ. ḳarilça-*; Gülensoy I, 2007: 470) Lohusa kadınlara musallat olan kötü ruh (Yaşar, 2008: 87)

Karlık: (< *T. karlık* < *kar*; *bk. kar kaldırma*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166)

Karnakuç: (< ?) Bir çeşit tahterevalli (DS IV: 2667)

Karne / ġāne: (< *Fr. carnet*) Öğrencilere dönem sonlarında okul yönetimleri tarafından verilen ve her dersin başarı durumu ile devam, sağlık, yetenek ve genel gidiş durumlarını gösteren belge (TS, 2011: 1335) (İleri, 2008: 354)

Karnı burnunda / kannı burnunda: (< *T. karnı* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. burnunda* < *burun*; *bk. āz burun gümüş*) Doğurması yakın gebe kadın (Sezen, 1993: 57) (DS IV: 2627)

Karnı büyü-: (< *T. karnı* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Hamileliği belirgin duruma gelmek (TS, 2011: 1329)

Karnı dolu: (< *T. karnı* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. dolu*; *bk. dolu*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 83)

Karnı ol-: (< *T. karnı* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Gebe olmak (DS IV: 2668)

Karnın büyümesi: (< *T. karnın* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. büyümesi* < *büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Hamilelik belirtisi olarak yorumlanan durum (Cemiloğlu, 1999: 143)

Karnına üflet-: (< *T. arg. karnına* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. üflet-* < *üf* 'yans.' + *T. let-*; Nişanyan, 2009: 648) Hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 91)

Ḳarnını şişir-: (< *T. arg. karnını* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. şişir-* < *şiş-*; *bk. balon şişirtme*) Hamile bırakmak (Yavuzarslan, 2010: 1134)

Karnını şişirt-: (< *T. arg. karnını* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. şişirt-* < *şiş-*; *bk. balon şişirtme*) Hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 91)

Karnıyarık: (< *T. arg. karnı* < *karın*; *bk. kannı burnunda* + *T. yarık* < *yar-*; *bk. ağız yaraları*) Sezaryenle doğum yapan kimse (Bingölçe, 2001: 91)

Karpuz yut-: (< *Far. arg. ḫarbūz* + *T. yut-*; *bk. baklayı yut-*) Hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 91)

Karpuz yutmuş solucan: (< *Far. arg. ḫarbūz* + *T. yutmuş* < *yut-*; *bk. baklayı yut-* + *T. solucan*; *bk. bağırsak solucanı*) Gebe kalmış çok zayıf kimse (Bingölçe, 2001: 91)

Kartal kanat: (< *OT. *karta-l*; Gülensoy I, 2007: 471 + ? *kartal* ; Nişanyan, 2009: 304; *T. kanat* < *OT. ḳānat*; Gülensoy I, 2007: 457; Nişanyan, 2009: 296) Yeniçerilerde genç yangın tulumbacılarının giydiği çuhadan kaputları adı (Koçu, 1969: 147)

Kartana: (< *T. kart* < *ET. karı-t*; Nişanyan, 2009: 305; Gülensoy I, 2007: 471 + *T. ana*; *bk. akana*) Büyükanne, nine (DS IV: 2671)

Kartaşı oğlu: (< *T. kardaşı* < *kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Yeğen (Ergin, 1997: 191)

Karti: (< *T. karti* < *kart*; *bk. kartana*) Büyükanne, nine (DS IV: 2671)

Ḳarṭopu: (< *T. kar*; *bk. kar kaldırma* + *T. topu* < *top*; *bk. aktopaç*) Beyaz, sevimli, tombul çocuk (Yavuzarslan, 2010: 1237)

Kase: (< *Far. kāse*) Kız çocuğun dişilik organı (DS IV: 2675)

Kâsettin: (< *arg. öz. is. Kâsettin* < *Far. kāse*) Alımlı erkek çocuk, güzel oğlan (Aktunç, 1998: 66)

Kasık çektir-: (< *T. kasık* < *ET. ḳasıġ* < **ḳāsıḳ*; Gülensoy I, 2007: 472; < *AT. *kās-*; karş. *ET. kasna-*; Nişanyan, 2009: 306 + *T. çektir-* < *çek-*; *bk. bağrını çek-*) Gebe kalmak istemeyen kadının uyguladığı yöntem (Kurt, 2012: 23)

Kasık yarığı: (< *T. kasık*; *bk. kasık çektir-* + *T. yarığı* < *yarık* < *yar-*; *bk. ağız yaraları*) Çocuklarda kasık rahatsızlığı (Acıduman ve İlgili, 2012: 114)

Kasık yarılması: (< *T. kasık*; *bk. kasık çektir-* + *T. yarılması* < *yar-*; *bk. ağız yaraları*) Çocukta çok ağlamaktan kaynaklı kasık rahatsızlığı (Yurdakök, 1984: 38)

Kaskamıt: (< *T. ka(s)+ka / mıt*; Çağbayır III, 2003: 2458) Çok kısa ve şişman ya da çok ince ve uzun olan vücudu biçimsiz çocuk (DS IV: 2676)

Kasma: (< *T. kasma* < *kas-*; Nişanyan, 2009: 306; < **ḳās-* < **kıs-*; Gülensoy I, 2007: 472) Yeni doğduğunda memeyi almayan bebek (DS IV: 2676)

Kasyan / kasiyen: (< ?) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Kaşalot: (< *Fr. arg. cachalot*) Çalıştığı hâlde dersi yine de öğrenemeyen öğrenci (Aktunç, 1998: 167)

Kaşık mamaları: (< *T. kaşık* < *kaşı-k*; Nişanyan, 2009: 474; < *T. *kaş+ık*; Gülensoy I, 2007: 474 + *çoc. dil. mama* + *T. -ları*) Altıncı ayın sonundan itibaren ek besinlere geçiş döneminde bebeklerin günlük diyetlerine eklenmek suretiyle verilen besinler (Köksal ve Özel, 2008: 22)

Kaşıntı: (< *T. kaşıntı* < *T. kaşı-*; Gülensoy I, 2007: 474; Nişanyan, 2009: 307) Çocuklarda görülen deri hastalığı (Şafak, 2010: 286)

Kaşka: (< ?) Beşik (DS IV: 2681)

Kat-ı cenîn: (< *Ar. ḳaṭʿ* + *Ar. cenīn*) Çocuk düşürme (Devellioğlu, 2008: 134)

Katın kırma: (< *T. katın* < *kat-*; Nişanyan, 2009: 308 + *T. kırma* < *kır-*; *bk. alakırık*) Bir çeşit aşık oyunu (DS IV: 2684)

Katır: (< *T. ḳat-ır*; Gülensoy I, 2007: 476; < *AT. kat-* fiiliyle ilişkisi problemlidir; Nişanyan, 2009: 309) 1. Çocuğu olmayan kadın (Öger, 2003: 86) 2. Yüzü atkılı çocuk ayakkabısı 3. Topaç (DS IV: 2684) 4. Tahta topuklu, topuğu nalçalı ve tabanı demir çivili, kabaralı kaba kundura. Dayanıklı olduğu için özellikle oğlan çocuklarına giydirilirdi (Koçu, 1969: 148)

Katır kundura: (< *T. katır*; *bk. katır* + *İt. condura*) Tahta topuklu, ökçeli, topuğu nalçalı ve tabanı demir çivili, kabaralı kaba kundura (Koçu, 1969: 148)

Katır yemeni: (< *T. katır*; *bk. katır* + *Ar. yemenī*) Tahta topuklu (ökçeli), topuğu nalçalı ve tabanı demir çivili; kabaralı kaba kunduranın adı (Koçu, 1969: 148)

Katkılı: (< *T. katkılı* < *kat-*; *bk. adam ġaterine ġatıl-*) Evlilik dışı çocuk (DS IV: 2685)

Kaval: (< *T. kav* [> *kow* ~ *kof*] + *-al*; Gülensoy I, 2007: 478; < *Ar. kawwāl*; Nişanyan, 2009: 310) Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Kavırçağ: (< *T. kabır+çak*; Paçacıoğlu, 2006: 270) Oyuncak bebek (DS IV: 2690)

Ḳavruḳ: (< *T. kavruk* < *kav+ur-uk*; Gülensoy I, 2007: 478; < *kagur-*; karş. *Moğ. kagur*; Nişanyan, 2009: 311) Hastalıktan büyümemiş çocuk (Yavuzarslan, 2010: 608)

Kavrulmuş taze fıstık: (< *T. kavrulmuş* < *kavur-*; *bk. ḳavruḳ* + *Far. tāze* + *Ar. fustuḳ*) Genç kız (Savur, 2010: 225)

Kavuk: (< *T. kavuk*; *bk. civelek kavuğu*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166)

Kavurçak: (< ? *T. kabırçak*; *bk. kavırçağ*) Bebek (DS IV: 2694)

Kavut / ḳağut: (< *T. kavut* < *kagur-ut*; Nişanyan, 2009: 311; < [**kak+ut*; karş. *ḳaḳḳuk* ~ *ḳaḳuḳ*; Gülensoy I, 2007: 481) Yeni doğum yapmış kadınlara darıdan yapılan bir yemek (DLT I: 406)

Kay / gay: (< *Ar. ḳay* ʾ) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Kayanak: (< *T. kayanak* < *kay-*; *bk. kaydırak*) Yassı, kayıcı taşla oynanan bir oyun (DS IV: 2697)

Kayarto: (< *Rom. arg. kayarto*) Ahlaksız genç (Devellioğlu, 1945: 96)

Ḳayazmaḳ: (< ?) Yılancık hastalığı (Tulum, 2011: 1114)

Kaydırak / kayrak: (< *T. kaydırak* < *kay-ıt-ur-*; Gülensoy I, 2007: 482) El kadar bir yassı taşla, belirlenen bir uzaklıktaki puka adı verilen taşı devirme üzerine kurulu bir oyun (Çimşir, 2008: 46) (DS IV: 2707)

Ḳayın: (< *T. *ḳādın*; Gülensoy I, 2007: 483; < *kadın*; Nişanyan, 2009: 312) Kayın birader (Li, 1999: 66)

Kayın birader: (< *T. kayın*; *bk. ḳayın* + *Far. birāder*) Kocanın küçük erkek kardeşi (Li, 1999: 284)

Kayın git-: (< *T. kayın*; *bk. ḳayın* + *T. git-*; *bk. abba git-*) Düğün gecesi damat evine yiyip içmek amacıyla gitmek (Günşen, 1994: 692)

Ḳayın ḳarındaş / ḳoyın ḳarındaş: (< *T. kayın*; *bk. ḳayın* + *T. karındaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Kayın birader (Li, 1999: 283) (Toparlı, 2007: 155)

Ḳayınağa: (< *T. kayın*; *bk. ḳayın* + *Moğ. aka*) Kayınbirader (TRS IV: 2373)

Kayırmaz: (< *T. kayırmaz* < *kayır-* < *ET. kad-gur-*; Nişanyan, 2009: 312; < *ḳađgur-*; Gülensoy I, 2007: 484) Canı yanarak ağlayan çocuğu susturmak için çocuğa önemi yok, bir şeyin yok anlamında söylenen söz (DS VI: 4541)

Kayısı kayısı: (< *Far. ḳayṣī* + *ḳayṣī*) Çocukların yarım yarım konuşması (DS IV: 2702)

Kayış: (< *T. kayış* < **ḳađ-ış*; Gülensoy I, 2007: 484; < *ET. kogış*; Nişanyan, 2009: 312) Genç kız (Çağatay, 1962: 38)

Kaykı: (< *T. kaykı* < *kay-*; Gülensoy I, 2007: 484) Büyük sözü dinlemeyen, arsız çocuk (DS IV: 2703)

Kaymaca: (< *T. kaymaca* < *kay-*; *bk. kaydırak*) Kayılarak oynanan bir çocuk oyunu (TS, 2011: 1366)

Kaynana zırıltısı: (< *T. kaynana* < *kayın* [< **ḳādın*] + *T. ana*; *bk akana*; Gülensoy I, 2007: 485 + *T. zırıltısı* < *zır* 'yans.' + *T. -ıltısı*) Çocuk oyuncağı (Onur, 2005: 97)

Kaynar / kayanar: (< *T. kaynar* < *kayna-*; *bk. aydaş kaynat-*) 1. Lohusa şerbeti (DS IV: 2698) (DS VI: 4542) 2. Çocuk görmeye gelenlere ikram edilen yiyecek (Öger, 2003: 293)

Kaynaşık: (< *T. kaynaşık* < *kayna-*; *bk. aydaş kaynat-*) Yaramaz, sevimli çocuk (DS IV: 2706)

Kaynat-: (< *T. arg. kaynat-*; *bk. aydaş kaynat-*) Birtakım bahaneler bulup öğretmeni de inandırarak dersin boş geçmesini sağlamak, sınavı erteletmek (Aktunç, 1998: 171)

Kazak: (< *T.*) 1. Çocuğu olmayan adam 2. Genç, taze 3. Sünnetsiz adam (DS IV: 2710-2711)

Kazan: (< *T. ḳāzġan*; Gülensoy I, 2007: 488; < *kaz-gan*; Nişanyan, 2009: 314) Bir çocuk oyunu (DS IV: 2711)

Kazan karası sürme: (< *T. kazan*; *bk. kazan* + *T. karası* < *kara*; *bk. ağzı gara* + *T. sürme* < *sür-*; *bk. dilsürme*) Nazarın değmemesi için çocuğun kulak arkasına yapılan uygulama (Akyol, 2006: 55)

Kazandibi: (< *T. kazan*; *bk. kazan* + *T. dibi* < *dip*; *bk. dibi tutma*) Son çocuk (Kutludağ, 1997: 75)

Kazanına fare düş-: (< *T. arg. kazanına* < *kazan*; *bk. kazan* + *Ar. fāre* + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 93)

Kazık: (< *T. arg. kazık* < *kaz-*; *bk. gazgıç*) 1. Öğrenci için çok zor, koşulları güç sınav (Aktunç, 1998: 171) 2. İnce uzun sopaları yere, çamura çakarak oynanılan bir çocuk oyunu (DS VI: 4543)

Kazıkazan: (< *T. arg. kazı* < *kaz-*; *bk. gazgıç* + *T. kazan* < *ET. ḳazġan-*; Gülensoy I, 2007: 488; Nişanyan, 2009: 314) Kadın doğum uzmanlarının kürtaja kendi aralarında taktıkları bir isim (Bingölçe, 2001: 93)

Kebe: (< *Erm. k'epe*; Dankoff, 1995: 193) 1. Çocuğu yaşamayan kadın (DS IV: 2715) 2. Keçeden yapılmış çocuk (Çimrin, 2008: 383)

Keber-: (< *T. geber-* < *gebe*; *bk. dış gebelik*) Hamile olmak (Özyetgin, 2001: 509)

Kebert-: (< *T. gebert-* < *gebe*; *bk. dış gebelik*) Hamile bırakmak (Özyetgin, 2001: 509)

Kebesiz: (< *Erm. k'epe*; *bk. kebe* + *T. -siz*) Ölü doğan çocuk (DS IV: 2715)

Kebîr: (< *Ar. kebīr*) Çocukluktan çıkmış genç (Devellioğlu, 2008: 500)

Keçik: (< *T. geçik* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Kız çocuğu (Buran ve İlhan, 2008: 126)

Kede: (< ? *bk. gede*) Şiş karınlı, sarı yüzlü, hasta çocuk (DS IV: 2718)

Kefere: (< *Ar. kefere*) Yaramaz çocuk (DS IV: 2720)

Kedi fare oyunu: (< *kedi* < ? *OT. çetük* [< ? *(ç- > k- değişmesi ile) *kedü+k* 'türeme']; karş. *OLat. cattus, OYun. gátos / gáta*; Gülensoy II, 2007: 491-492; < ? karş. *OYun. kátta gátta*; Nişanyan, 2009: 315 + *Ar. fāre* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Bir çeşit kovalamaca oyunu (Özdemir II, 2006: 223)

Kedi kırkı: (< *kedi*; *bk. kedi fare oyunu* + *T. kırkı* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) Lohusanın yeni yavrulamış bir kediyle aynı ortamda bulunmasından dolayı yani kırkının karışması sonucu bebekte ortaya çıkan hastalık (Çıblak, 2003: 17)

Kedik: (< *T. ked-ik*; Çağbayır III, 2003: 2518) Küçük çocuk ayakkabısı (DS IV: 2719)

Kefal: (< *Rum. arg. kefal*) Öğrenci için geçer, zayıftan yüksek not (Aktunç, 1998: 173)

Kefal tut-: (< *Rum. arg. kefal* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Sınavda, sınıf bitirmede kimsenin beklemediği bir şekilde geçer not almak (Aktunç, 1998: 173)

Kehvâre: (< *Far. kehvāre*) Beşik (Yavuzarslan, 2010: 619)

Keki / kekey: (< *T. kā* > *keki* ~ *kekey*; *bk. gaga2*) Büyük kardeş (DS IV: 2724) (DS IV: 2723)

Keklik: (< *ET. arg. käkälik* < **kek* ~ *kak* 'yans.' [< **kēk(i)+lik*] Gülensoy I, 2007: 493) Toy, güzel genç kız (Aktunç, 1998: 173)

Kel: (< *Far.*) 1. Gebe kadın (Örnek, 1979: 83) 2. Bebeklerin başından çıkan yaraların bir çeşidi (Şafak, 2010: 286)

Kele: (< *T. keleş* < *külüg+eş*; Gülensoy I, 2007: 494-495; < ?; Nişanyan, 2009: 316) 1. Güzel kız (Çağatay, 1962: 37) 2. Çocuk (Örnek, 1979: 132)

Kelebek gibi: (< *T. *kep+el-ek* veya *köpe+lek*; Gülensoy I, 2007: 493 + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Pek güzel giyinmiş küçük kız (Yavuzarslan, 2010: 620)

Kelek: (< *Far. kālak*; Nişanyan, 2009: 316) Tüysüz genç, eş cinsel (DS VI: 4545)

Keleş: (< *T. keleş*; *bk. kele*) 1. Yakışıklı delikanlı (Gemalmaz, 1995: 195) 2. Genç yaşta ölen erkek evlat (Görkem, 2001: 220)

Kelik: (< *Erm. k'alik / Yun. khalikhi*) Çocuk patiği (Gülseren, 2000: 273)

Kelime avı: (< *Ar. kelime* + *T. avı* < *av* < **āb*; Gülensoy I, 2007: 88; Nişanyan, 2009: 44) Bir çeşit kelime oyunu (Özdemir II, 2006: 204)

Kelime yutma: (< *Ar. kelime* + *T. yutma* < *yut-*; *bk. baklayı yut-*) Bir çeşit kelime oyunu (Özdemir II, 2006: 204)

Kelkin-: (< *T. kelkin-* < *kalk-ın-*; Çağbayır II, 2003: 2534) Bebek, çırpınmak (DS IV: 2735)

Kellik: (< *Far. kel* + *T. -lik*) Aşerme durumu (Öger, 2003: 287)

Keloğlan: (< *Far. kel* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Öksüz çocuk (Yavuzarslan, 2010: 620)

Kelpengecik: (< ?) Delikanlı (DS IV: 2736)

Kelür-: (< *T. getir-* < *gel*; *bk. gelişatlı*) Doğurmak (Caferoğlu, 2011: 104)

Kemâl-i büluğ: (< *Ar. kemāl* + *Ar. bülūġ*) İlk ergenlik çağı (Devellioğlu, 2008: 505)

Keme: (< *Ar. kem'e*) Çocukların başındaki kepek, konak (DS IV: 2739)

Kemer saklama: (< *Far. kemer* + *T. saklama* < *sakla-*; *bk. ayakkabı saklama*) Saklanan kemerin bulunmaya çalışıldığı bir oyun (Özdemir II, 2006: 200)

Kemha: (< *Far. kemhā*) Henüz bir yaşındaki saraylı bebeklerin giydikleri ağır ipekli ve altınlı kumaşlardan dikilmiş kaftan (Tezcan, 2006: 86)

Kemicek: (< *T. kemicek* < *kem-*; Gülensoy I, 2007: 495) Aşık oyunu (DS IV: 2739)

Kemig atmaca: (< *T. kemik* < *kem-ür-dük* [> **kemdük* > *kemük* > *kemik*] Gülensoy I, 2007: 495 + *T. atmaca* < *at-*; *bk. addır-*) Bir çocuk oyunu (Akça, 2012: 226)

Kemik atması: (< *T. kemik*; *bk. kemig atmaca* + *T. atması* < *at-*; *bk. addır-*) Bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 494)

Kemik gelişmezliği: (< *T. kemik*; *bk. kemicek* + *T. gelişmezliği* < *gel-*; *bk. gelişatlı*) Çocuklarda görülen kemik hastalığı (Kurum, 2008: 73)

Kemiş oyunu: (< *T. kemiş* < *kem-*; *bk. kemig atmaca* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Aşık oyunu (DS IV: 2740)

Kemişo: (< *T. kemiş* < *kem-*; *bk. kemig atmaca* + ? *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Zayıf, ince, uzun, genç çocuk (Elhan, 2004: 230)

Kemre: (< *Far. ḳamra*) Bebeklerin kafasında oluşan konak (İlaslan, 2005: 149)

Kemriş-: (< *T. kem-ir-iş-*; Gülensoy I, 2007: 495) Çocuklar, birbirleriyle güreşir gibi şakalaşmak (Çimrin, 2008: 383)

Kem-sâl: (< *Far. kem-sāl*) Genç (Devellioğlu, 2008: 507)

Kemsik: (< *T. kemsik* > *kem* 'yans.'+*çi-k* > *kemçik / kemçük*) Her gördüğünü isteyen, arsız çocuk (DS IV: 2741)

Kence: (< ? *T. kençe* < *kenç*; *bk. asi gençlik*) Ailenin en küçük çocuğu (DS IV: 2742)

Kenç oğlan: (< *T. genç*; *bk. asi gençlik* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Genç (Caferoğlu, 2011: 105) 2. Çocuk (Ata, 1997: 99)

Kenç urı: (< *T. kenç*; *bk. asi gençlik* + *T. uru* < *ur-*; Gülensoy I, 2007: 970) Erkek çocuk (Çağatay, 1977: 9)

Kendi gelen: (< *T. kendi* < **ki ~ kä+n-tü*; karş. *Moğ. gendün*; Gülensoy I, 2007: 496; < *kentü*; Nişanyan, 2009: 317 + *T. gelen* < *gel-*; *bk. akırbale gel-*) Okula herhangi bir zorlama olmadan kendi iradesiyle gelen çocuk (Onur, 2005: 311)

Kendini bil- / gendini bil-: (< *T. kendini* < *kendi*; *bk. kendi gelen* + *T. bil-*; *bk. adli bildirim*) Çocukluktan çıkıp aklı her şeye erer yaşa gelmek (Aksoy, 1976: 777-778) (DS III: 1990)

Kendini bul-: (< *T. kendini* < *kendi*; *bk. kendi gelen* + *T. bul-*; *bk. başkan bulmak*) Büluğa ermek, yetişmek (DS IV: 2742)

Kengçi: (< *T. ken+çi*; Paçacıoğlu, 2006: 309) Son evlat (Caferoğlu, 2011: 106)

Kenîz: (< *Ar. kenīz*) Evlenmemiş kız, bakire (Devellioğlu, 2008: 508)

Kep: (< *İng. cap*) 1. Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166) 2. Öğrenci kıyafeti (Onur, 2005: 379) 3. Üzeri maşallahlı kırmızı, mavi ya da beyaz renkli giysi (Örnek, 1979: 206)

Kepçe gelin: (< *Far. kefçe* + *T. gelin*; *bk. algelini*) Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun (Araz, 1995: 147)

Kepçecik: (< *Far. kefçe* + *T. -cik*) Yağmur duası oyunu (Yaşar, 2008: 344)

Kepenek: (< *T. *kap+a-n-ak*; Gülensoy I, 2007: 497; < karş. *Moğ. kebenek*; Nişanyan, 2009: 318) Acemi oğlanlara giydirilen keçeden bir başlık (Onur, 2005: 66)

Keprem: (< *T. köpürem* < *köp-*; *bk. bağırköpen*) Beşiğe konulan bebek yatağı ve yastığı (DS IV: 2751)

Keralana: (< *Yun. kera* + ? *Elena*; Dankoff, 2004: 171) Genç kız (Dankoff, 2004: 171)

Keratşa: (< *Yun. kyrátsa*) Genç kız (Çelebi, I: 176)

Kerçik: (< *T. kerçik* < *ker*; *bk. ġıyla kėrne-* ya da *kemçik*; *bk. kemsik*) Karşılık veren, arsız kız çocuğu (DS IV: 2753)

Kerel: (< *T. kerel* < *ker-*; *bk. ġıyla kėrne-*) Bilmiş çocuk (San, 1990: 531)

Kereta: (< *Rum.*) Küçüklere sevgi ile söylenen sitem sözü (Hazar, 2007: 265)

Kerīme: (< *Ar.*) Kız, evlat (Kiremit, 1999: 137)

Kerkenez: (< *T. kerki+n+ez*; Gülensoy I, 2007: 499; < *Far / Ar. kerkes / kerki*; Çağbayır III, 2003: 2560) Küçüklere gülümsenerek söylenen sevgi sözü (Hazar, 2007: 265)

Kerkin-: (< *T. kerk-in-*; Gülensoy I, 2007: 498) Oyuncağa ya da sevdiklerine atılmak (DS IV: 2756)

Kėrle- / kėrne-: (< *T. kerle-* < *ker*; *bk. ġıyla kėrne-*) Sünnet etmek (Yıldırım, 2011: 155)

Kernet-: (< *T. kerlet-* < *ker*; *bk. ġıyla kėrne-*) Sünnet ettirmek (Mor, 2009: 114)

Kertme: (< *T. kertme* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Küçük kız ve erkek çocuğun beşiklerini birbirine sürterek yapılan nişan (DS IV: 2760)

Kertük: (< *T. kertük* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Beşikten kertilmiş, sözlenmiş olan (Tezcan, 1980: 242)

Kertüklü: (< *T. kertikli* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Sünnetli erkek (DS IV: 2760)

Kes-: (< *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğu memeden ayırmak (DS IV: 2768)

Kesik: (< *T. kesik* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) 1. Çocuktan kesilen kadın (Ünlü, 2012: 312) 2. Beşik (Örnek, 1979: 169)

Kesil-: (< *T. kesil-* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Sünnet edilmek (İleri, 2008: 393)

Kesit: (< *T. kesit* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Öksüz, kimsesiz (DS IV: 2766)

Keskelle: (< *T. kes*; *bk. Abaza kesimi* + *Far. kelle*; Çağbayır III, 2003: 2573) Birdirbir oyunu (DS IV: 2766)

Keski: (< *T. keski* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Son çocuk (DS IV: 2767)

Kestane: (< *Rum.*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149)

Kestir- / kesdir-: (< *T. kestir-* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Sünnet ettirmek (İleri, 2008: 443) (Gemalmaz, 1995: 197)

Keşan: (< ?) 1. Kız çocuğun ergenlik dönemiyle birlikte bağladığı eşya, kıyafet (Kabataş, 2006: 31) 2. Çocukların karda kaydıkları küçük kızak (DS IV: 2771)

Keşk: (< ? *gd.*) Kız çocuğu (Mor, 2009: 115)

Keşkeş: (< ?) Bebek şapkalarının önündeki işlemelerin adı (Yüksel, 2007: 89)

Kevâib: (< *Ar. kevāʿib*) Tomurcuk memeli kızlar (Devellioğlu, 2008: 512)

Kezik: (< *T. kez-ig* ya da *kez+ig*; Paçacıoğlu, 2006: 317) İnsanı titreten sıtma, nöbet (Kara, 2008: 50)

Kıbâle: (< *Ar. ḳıbāle*) Çocuk doğurtma, ebelik (Devellioğlu, 2008: 514)

Kıbı: (< ?) Patik, çocuk ayakkabısı (DS IV: 2782)

Kıbıdık: (< *T. gıbıdık* < *gıp* 'yans.' + *T. -ıdık*; Zülfikar, 1995: 221) Çocukların hayvan tırnağını dikip taşla vurarak oynadıkları bir çeşit kaydırak oyunu (DS IV: 2782)

Kıbıl kıbıl: (< *T. kıvıl+kıvıl* < *kıv-* 'yans. fiil' + *T. -ıl*; Gülensoy I, 2007: 520) Yaramaz çocuk (DS IV: 2782)

Kıbıla-: (< *çoc. dil.*) Çalmak, aşırmak (DS IV: 2782)

Kıcak: (< *T. kucak*; *bk. ana kucağı*) Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251)

Kıcı ol-: (< *T. kıcı* < *kıc* 'yans.' + *T. -ı* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Toprakla oynayıp kirlenmek (DS IV: 2784)

Kıcık ver-: (< *T. gıcık* < *kiçi-* ~ *kıçı-* 'yans. fiil' + *T. -k*; Gülensoy I, 2007: 370; Nişanyan, 2009: 209 + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Oyunbozanlık etmek (DS IV: 2784)

Kıçın kıçın git-: (< *T. kıçın+kıçın* < *kıç*; Gülensoy I, 2007: 505; Nişanyan, 2009: 321 + *T. git-*; *bk. abba git-*) Henüz yürümeyen bebek, kıç üstü gitmek (TS, 2011: 1405)

Kıdem: (< ? *Ar. ḳadem*) Küçük çocuk (DS IV: 2787)

Kıdı kıdı: (< *T. gıdı+gıdı 'ünl.'*; Gülensoy I, 2007: 370) Küçük çocuklarla oynarken onları severken iki parmağı yürür gibi yaparak boynuna, boğazının altına doğru ilerleyip gıdıklamak (Elhan, 2004: 239)

Kıdık: (< *T. gıdık* < *gıdı* 'yans.' + *T. -k*; Gülensoy I, 2007: 370) Çabuk kırılan bir çeşit çocuk bileziği (DS IV: 2788)

Kıdım: (< *T. kıdım* < *kıy-*; *bir kımık*) Beştaş oyunu (DS IV: 2788)

Kığa: (< *T. kā* > *ka-da* / ? *ka-ğa*; Çağbayır III, 2003: 2595) Ağabey (DS IV: 2790)

Kıh: (< *çoc. dil.*) 1. Kesici nesne (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Çocuk kakası (Sezen, 1993: 323) 3. Pis (Gemalmaz, 1995: 198)

Kıkı: (< ?) Çocukların boyunlarına taktıkları boncuk dizisi (DS IV: 2792)

Kıldır: (< ?) Yaramaz, afacan (DS IV: 2813)

Kıldırık ol-: (< *T. kıl+dırık*; Paçacıoğlu, 2006: 320 + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Kadın memesi, süt birikmesi nedeniyle ağrımak (DS IV: 297)

Kıldur-: (< *T. kıl+dur-*; *bk. gıldırma*) Kadın memesi, süt birikmesi nedeniyle ağrımak (DS IV: 2797)

Kıllama: (< *T. kıllama* < *kıl*; *bk. ağzı kıllı*) Köylü kızların bellerine bağladıkları yünden yapılmış püsküllü kuşak (DS IV: 2801)

Kıllık: (< *T. kıllık* < *kıl*; *bk. ağzı kıllı*) Oyunda bozgunculuk, mızıkçılık (DS IV: 2801)

Kımat / kımata / komat: (< *Ar. ḳımāṭ*) Çocuğun beşikten düşmemesi için beşiğe sarılan on beş yirmi santimetre eninde bir bağ (DS IV: 2915) (TRS I, 1988: 371) (TRS V: 2925)

Kın: (< *T. kın*; Nişanyan, 2009: 322; < **ḳīn*; Gülensoy I, 2007: 509) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Kına: (< *Ar. ḥinnā'*) Sünnet düğününden bir gün önce yakılan bitki (Yaşar, 2008: 142)

Kına çemberi: (< *Ar. ḥinnā'* + *Far. çenber* + *T. -i*) Sünnet töreninde çocuğun eline kına yakan yengelere verilen çember (Yaşar, 2008: 142)

Kına gecesi: (< *Ar. ḥinnā'* + *T. gecesi* < *gece*; *bk. gece gündüz*) Sünnet gününün gecesi (Yolcu, 2008: 51)

Kına kızı: (< *Ar. ḥinnā'* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Kına gecesinde geline kına yakan genç kız (Çıblak, 2003: 19)

Kına yakma: (< *Ar. ḥinnā'* + *T. yakma* < *yak-*; *bk. kara yakma*) 1. Bebeğin derisinin dayanıklı ve sağlıklı olması için yapılan bir uygulama (Kıyak, 2005: 10) 2. Altı aylık kına merasiminde bebeğin eline yapılan uygulama (Yaşar, 2008: 130) 3. Sünnetten bir önceki günün akşamı, sünnet çocuğunun sağ elinin baş ve işaret parmaklarına yapılan uygulama (Erbay, 2007: 107)

Kınalı kuzu: (< *Ar. ḥinnā'* + *T. -lı* + *T. kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Çocuk (Yurtbaşı, DYS: 26)

Kınc: (< ?) Uslu, sessiz (DS IV: 2807)

Kındak: (< *Erm. gndak*; Dankoff, 1995: 40) Bilye ile oynanan bir çocuk oyunu (DS IV: 2809)

Kındılla-: (< *T. kındılla-* < *kınd* 'yans.' + *T. ılla-*; Çağbayır III, 2003: 2610) Çocuk, baş sallamak (DS IV: 2809)

Kınkılıç: (< *T. kın+kılıç*) Tahterevalli (DS IV: 2812)

Kıpçık: (< *T. kıpçık* < *kıp* 'yans.' + *T. -çık*) Yaramaz, afacan (DS IV: 2813)

Kıpırdak: (< *T. kıpırdak* < *kıp* 'yans.'+ *T. -ırdak*; Zülfikar, 1995: 240) Yerinde duramayan, yaramaz çocuk (DS IV: 2814)

Kır-: (< *T. arg. kır-*; *bk. alakırık*) Okula gitmemek (Aktunç, 1998: 182)

Kırağıya kabak yetiştir-: (< *T. arg. kırağıya* < *kırağı* < *ḳır+ağu* [~ *+av*] Gülensoy I, 2007: 510; < *ET. kıra+agu*; Nişanyan, 2009: 322 + *T. kabak*; *bk. akkabak* + *T. yetiştir-* < *yet-*; *bk. aşyeten*) İleri yaşta çocuk sahibi olmak (Bingölçe, 2001: 97)

Kıranbığ: (< *T. kıranbığ* < *kıramık* < *karamık*) Hafif geçen bir çeşit kızamık hastalığı (DS IV: 2817)

Kıranlık: (< *T. kızanlık* < *kızan*; *bk. kızan*) Çoluk çocuk (DS IV: 2817)

Kıravaş: (< *T. kara* + *baş* (> *vaş*); Gülensoy I, 2007: 463) Uşak, oğlan (DS IV: 2817)

Kıray: (< *Bulg. krádl'o*) Genç, delikanlı (DS IV: 2818)

Kırba / kırpa: (< *Ar. ḳırba*) Çocuklarda karın şişmesiyle beliren hastalık (TS, 2011: 1413) (Bayraktar, 2000: 387)

Kırbacı: (< *Ar. ḳırba* + *T. -cı*) Karnı şişen çocuğu tedavi eden adam (Yavuzarslan, 2010: 639)

Kırbanak: (< ?) Çocuk (DS IV: 2818)

Kırgıç: (< *T. kırgıç* < *kır-*; *bk. alakırık*) Topaç (DS IV: 2822)

Kırgız: (< *T. kırgız*) Davranışları erkek gibi olan kız (DS IV: 2823)

Kırıço: (< ?) Beştaş oyunu (DS IV: 2788)

Kırık dölü / gırık dölü / girih dölü / kırık döl: (< *T. kırık* < *kır-*; *bk. alakırık* + *T. dölü* < *döl*; *bk. aralık dölü*) Babası belli olmayan, evlilik dışı ilişkiden çocuk, piç (DS III: 2057) (DS IV: 2825) (Günşen, 1994: 68)

Kırıştak: (< *T. kırıştak* < *kır-*; *bk. alakırık*) Topaç (DS IV: 2828)

Kırk aşı: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. aşı* < *aş*; *bk. aşbiş*) Yürüyemeyen çocuğa pişirilen aş (Yolcu, 2008: 45)

Kırk ayırma töreni: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. ayırma* < *ayır-*; *bk. ayır-* + *T. töreni* < *tören*; *bk. adım çöreği töreni*) Kırkları karıştığına inanılan çocukları birbirinden ayırmak için çocukların yakınları tarafından yapılan tören (Yaşar, 2008: 166-167)

Kırk ayırması: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. ayırması* < *ayır-*; *bk. ayır-*) Kırkları karıştığına inanılan çocukları birbirinden ayırmak için çocukların yakınları tarafından yapılan tören (Yaşar, 2008: 166-167)

Kırk ayırttırma: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. ayırttırma* < *ayır-*; *bk. ayır-*) Kırk çıkarma töreni (Yaşar, 2008: 166)

Kırk bas-: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. bas-*; *bk. albasan*) Doğum yapmış annenin ve bebeğin kırk gün dolmadan dışarı çıkarılmasının tehlikeli olacağını geleneksel olarak kabul etmek (TS, 2011: 1416)

Kırk basığı: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. basığı* < *bas-*; *bk. albasan*) Kırk basmasına uğramış zayıf ve çelimsiz çocuk (Akca, 2009: 36)

Kırk baskını: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. baskını* < *bas-*; *bk. albasan*) Zamanı geldiği hâlde yürüyemeyen çocuk (Yolcu, 2008: 45)

Kırk basması: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. basması* < *bas-*; *bk. albasan*) Lohusa kadınla çocuğun kırk gün içinde hastalanması (Yolcu, 2008: 35)

Kırk cemiyeti: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *Ar. cemʿiyyet* + *T. -i*) Bebeğin kırkı çıkınca yapılan kutlama (Cora, 2007: 294)

Kırk çıkarma: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. çıkarma* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan bir işlem (Yolcu, 2008: 37)

Kırk çıkması: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. çıkması* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Koruma altında geçen kırk günden sonra anne ve bebeğin ilk gezmeleri (Kurt, 2012: 79)

Kırk dökme: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. dökme* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dök-*) Bebek kırk günlükken üç İhlas ve bir Fatiha suresi okunan kırk fındığın, arpanın, boncuklu tespihin ya da kırk taşın yıkama suyuna atılması ve bu suyla bebeğin yıkanması uygulaması (Bolçay, 2011: 593)

Kırk dökme hamamı: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. dökme* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dök-* + *Ar. ḥammām* + *T. -ı*) Kırk çıkarma işleminin hamamda yapılması uygulaması (Bolçay, 2011: 593)

Kırk düşmesi: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. düşmesi* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Genel olarak doğum yapmış kadın ve bebeğin doğumdan sonra kırk güne kadar karşılaştıkları, annenin özellikle bebeğin zayıflaması, gelişememesi ve hatta ölmesi ile sonuçlanan hastalıkların genel ismi (Yüksel, 2007: 127)

Kırk evden kırk kumaş: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. evden* < *ev*; *bk. aşevleri* + *T. kırk* + *Ar. ḳumāş*) Çocuğu yaşamayan ailelerin, kırk evden birer parça kumaş parçası alarak çocuğa içlik dikmesi (Bolçay, 2011: 590)

Kırk gün oğlan adı söyle-: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. adı* < *ad*; *bk. ad değiştirme* + *T. söyle-* < *sö-z+le-*; Gülensoy II, 2007: 809; < *sözle-* < *söz* ~ **sög+le-*; karş. *Moğ.*

süyle-; Nişanyan, 2009: 569) Erkek çocuk doğurabilmek için kırk gün boyunca bir oğlan çocuğunun adını söylemek (İlbars, 1999: 425)

Kırk hamamı: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *Ar. ḥammām* + *T. -ı*) 1. Hamamda anne ve bebeğin doğumun kırkıncı gününde kırklanması (Yüksel, 2007: 136) 2. Çocuğu kırklamak amacıyla kiralanan hamam (Sezen, 1993: 68) 3. Çocuğu, kırk günlük süre dolunca içine su doldurulmuş, altın atılmış bir leğende merasimle yıkanması (Yaşar, 2008: 160)

Kırk hayırlama: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *Ar. ḫayr* + *T. -lama*) Çocuk ve annenin kırklandıktan sonraki gün, çok yakın ve samimi olunan akraba veya tanıdıklara yaptıkları ziyaret (Savur, 2010: 30)

Kırk karışması: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. karışması* < *karış-*; *bk. çoluk çocuğa karış-*) İki kırklı kadının karşılaşması (Yaşar, 2008: 168)

Kırk kavurma: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. kavurma* < *kavur-*; *bk. aydaş kavur-*) Kırklama ritüeline verilen ad (Yaşar, 2008: 170)

Kırk kavurması: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. kavurması* < *kavur-*; *bk. aydaş kavur-*) Kırklama ritüeline verilen ad (Yaşar, 2008: 169)

Kırk kırk / kırk kırkı: (< *T. kırk+kırk*; *bk. büyük kırk*) 1. Kırklama işleminde bebeğin üzerine su dökülürken söylenen söz (Yolcu, 2008: 37) 2. Bebeğin kırkıncı günde kırklanması (Yolcu, 2008: 38)

Kırk kovalama: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. kovalama* < *kov-ala-*; Gülensoy I, 2007: 547) Çocuğu, kırkı çıktıktan sonra komşulara gezmeye götürme (Çimrin, 2008: 24)

Kırk kutlaması: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. kutlaması* < *kut*; *bk. bebek kutlama*) Bebeğin kırkı çıkınca yapılan kutlama (Cora, 2007: 294)

Kırk lokması: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *Ar. luḳme* + *T. -sı*) Kırk gün geçtikten sonra komşulara, akrabalara dağıtılan lokma (Büyükokutan, 2005:337)

Kırk pişirme: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. pişirme* < *piş- bk. bişirgeç*) Kırk bastığına inanılan çocuk için yapılan yemek (Karaoğlan, 2000: 152)

Kırk suyu: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. suyu* < *su*; *bk. baş suyu*) Kırklama işleminde kullanılan su (Yolcu, 2008: 38)

Kırk uçur-: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. uçur-* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-*) Bebeği kırkı çıkınca akrabalara gezmeye götürmek (Yolcu, 2008: 42)

Kırk yumurtası: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. yumurtası* < *yumurta* < *yum-ur-t-*[*k~ġ*]*a*; Gülensoy II, 2007: 1177) Kırk günden sonra anne ve bebeğin yaptığı ziyaretlerde bebeğin koynuna koyulan yumurta (Yaşar, 2008: 175)

Kırkcık: (< *T. kırkcık* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) Saklambaç oyunu (DS IV: 2830)

Kırkdaş: (< *T. kırkdaş* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) En az iki taş ve iki çocukla oynanan bir oyun (Uysal, 2008: 195)

Kırkı çık-: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Kırk günü doldurmak (Başal, 2006: 48)

Kırkı çıkma: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. çıkma* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) 1. Doğumdan kırk gün sonraya kadar geçen süre (Başal, 2006: 57) 2. Anne ve bebek için koruma altında geçen kırk günden sonra ilk gezme (Kurt, 2012: 79)

Kırkı dökül-: (< *T. kırkı* < *kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. dökül-* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dök-* Doğumdan sonra kırk günü geçirmek (Sevinç, 2008: 163)

Kırkın: (< *T. kız+kın*; Paçacıoğlu, 2006: 324; < *T. kız / kır* + *Çin. kun*; Çağbayır III, 2003: 2625) 1. Genç kız (Hazar, 2007: 265) 2. Bakire (Tekin, 1976: 121) 3. Kızlar (Hamılton, 1998: 31)

Kırkını çıkar-: (< *T. kırkını* < *kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Kırklamak (Başal, 2006: 48)

Kırkla-: (< *T. kırkla-* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) Kırk günü doldurmuş olan çocuğa yapılan uygulama (Kurt, 2012: 69)

Kırklama / ġırḳlama: (< *T. kırklama* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) Kırklamak eylemi (Yolcu, 2008: 37) (İleri, 2008: 430)

Kırklanma: (< *T. kırklanma* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) Lohusa kadın, kırkıncı günde temizlenme (Savur, 2010: 27)

Kırklanmış: (< *T. kırklanmış* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) Kırk hamamında başından kırk defa su dökülmüş, kırklanmış kadın (Yaşar, 2008: 160)

Kırklı / ḳırḫlu / ḳırḫli: (< *T. kırklı* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) 1. Yeni doğum yapmış kadın (Savur, 2010: 23) 2. Kırk gününü doldurmamış olan çocuk ya da annesi (Çelik ve Boz, 2001: 244)

Kırklı ol-: (< *T. kırklı* < *kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Henüz kırk günlük süreyi doldurmamak (Başal, 2006: 48)

Kırklık: (< *T. kırklık* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) 1. Anne ve bebeğin malzemelerinden ve eşin anne ve babasına verilecek birtakım hediyelerden oluşan bohçanın ismi (Yüksel, 2007: 88) 2. Kırk suyuna atılan kırk adet gümüş para (Yaşar, 2008: 163)

Kırklık dizme: (< *T. kırklık* < *kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. dizme* < *tiz-* ~ *tüz-*; Gülensoy I, 2007: 291; Nişanyan, 2009: 140) Doğumdan önce kız annesinde çocuk için yapılan hazırlıklar, işlemler (Yüksel, 2007: 88)

Kırklık suyu: (< *T. kırklık* < *kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. suyu* < *su*; *bk. baş suyu*) Çocuğun kırkının çıkarıldığı su (Yaşar, 2008: 163)

Kırkpare: (< *T. kırk*; *bk. büyük kırk* + *Far. pāre*) Parçalı çocuk giyimi (Koç, 2000: 127)

Kırlıhan: (< *T. kırlı* < *kır*; Gülensoy I, 2007: 510 + *T.* ~ *Moğ. ḳaġan* [> *ḳa'an* > *ḳaan* > *ḳān* > *ḳan* > *han*] Gülensoy I, 2007: 402; < *han* ~ *kan* = *ET. hagan* ~ *kagan*; Nişanyan, 2009: 226) Çocuklara kızılınca söylenen kötü çocuk anlamında bir söz (DS IV: 2833)

Kırmaçek: (< ?) Harman kaldırılırken çocuklara dağıtılan buğday (DS IV: 2834)

Kırmalı entari: (< *T. kırmalı* < *kır-*; *bk. alakırık* + *Ar. ʿanterī*) Çocukların giydiği, dizlere kadar uzanan, şalvar üzerine giyilen entari (Koç, 2000: 129)

Kırmızı beyaz: (< *Ar. ḳirmizī* + *Ar. beyāż*) Bir çeşit kovalamaca oyunu (Özdemir II, 2006: 216)

Kırmızı çık-: (< *Ar. arg. ḳirmizī* + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Bakire çıkmak (Aktunç, 1998: 182)

Kırmızı kurdele: (< *Ar. ḳirmizī* + *İt. cordella*) Kötü ruhlardan korunma amaçlı lohusa kadının saçına bağlanan giysi (Yolcu, 2008: 31)

Kırmızılı: (< *Ar. arg. ḳirmizī* + *T. -lı*) Bakire kız (Bingölçe, 2001: 98)

Kırnel: (< ?) Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251)

Kıro: (< *Kürt. kuro*; Nişanyan, 2009: 324) Taşralı genç ve tecrübesiz erkek (Hazar, 2007: 265)

Kırtçala: (< *T. kırt*; Paçacıoğlu, 2006: 324 + *T. çala* < *çal-*; Gülensoy I, 2007: 214) Haylaz, yaramaz çocuk (DS IV: 2838)

Ḳırtışlan-: (< *T. kırtışlan-* < *OT. kırtış*; Gülensoy I, 2007: 515) Kız, güzelleşmek güzelliği artmak (DLT II: 272)

Kısa pantolon: (< *T. kısa* < *ḳıs-ġa~ḳa*; Gülensoy I, 2007: 515; Nişanyan, 2009: 324 + *Fr. pantalon*) Öğrenci kıyafeti (Onur, 2005: 379)

Ḳısır / gısır (< *T. kısır* < *kıs-ır*; Gülensoy I, 2007: 516; < *ET. kıs-* + ? *ır*; *-ır* ekinin işlevi açık değildir; Nişayan, 2009: 324) Doğurmayan kadın (DLT I: 364) (Gemalmaz, 1995: 138)

Kısır gecesi: (< ?; Nişanyan, 2009: 324; < *T. kıs-ır*; Gülensoy I, 2007: 516 + *T. gecesi* < *gece*; *bk. gece gündüz*) Damadın etrafında toplanan gençler arasında düzenlenen eğlence (Sezen, 1993: 89)

Kısırak: (< *T. kısır*+*ak*; Gülensoy I, 2007: 517; Nişanyan, 2009: 324) Çocuğu olmayan erkek (Yüksel, 2007: 49)

Kısırlık: (< *T. kısırlık* < *kısır*; *bk. kısır*) Kısır olma durumu (TS, 2011: 1423)

Kıskal: (< *T. kıskal* < *kıs-*; *kısır gecesi*) Çocuk göğüslüğü, önlük (DS IV: 2843)

Kıslak: (< *T. kıslak* < *kıs-*; *kısır gecesi*) Çocuk göğüslüğü (Dağlı, 2007: 169)

Kısma: (< *T. kızma* < *kız-*; Nişanyan, 2009: 325; Gülensoy I, 2007: 523; Clauson, 1972: 681) Menenjit (Koç, 2010: 91)

Kısmeti kesik: (< *Ar. kismet* + *T. -i* + *T. kesik* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğu olmayan kişi (Alptekin, 2007: 71)

Kış kış kırk: (< *T. kış+kış* '*ünl.*'+ *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) Kırklama sırasında kırk suyundan alınan bir miktar su, ev temizliğinde kullanılacak suyun içine katılır. Bu su evin her yanına serpilirken kullanılan ifade (Yolcu, 2008: 38)

Kışkene: (< *T. kiçik* + *Far. keneh*) Küçük çocuk (DS IV: 2847)

Kıtır: (< *T. arg. kıtır* < *kıt* 'yans.'+ *T. -ır*; Nişanyan, 2009: 325; < **ḳīt*; Gülensoy I, 2007: 519) Genç, adaleli, vücutlu erkek (Bingölçe, 2001: 98)

Kıtırdan düş-: (< *T. arg. kıtırdan* < *kıtır*; *bk. kıtır* + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Yaşın ilerlemesi nedeniyle çocuk yapamayacak duruma gelmek (DS IV: 2848)

Kıvırcık: (< *T. kıv-ır-cık*; Gülensoy I, 2007: 520; < *kıvrış-ık*; Nişanyan, 2009: 325) Saçlarının şeklinden dolayı çocuklara söylenen sevgi sözü (Hazar, 2007: 265)

Kıvrık: (< *T. kıvrık* < *kıv-*; *bk. kıvırcık*) Zayıf kalmış çocuk (DS IV: 2854)

Kıydır: (< ?) Taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (Yaşar, 2008: 314)

Kız / gıyz / ġıs / ġız / ḫız / ḳıs: (< *T. kız*; *bk. açık kız*) 1. Kız (DS III: 2069) (İleri, 2008: 274) (DLT III: 218) 2. Küçük kız, genç kız (Li, 1999: 203) (Caferoğlu, 2011: 80) 2. Bakire (Kaya, 2008: 696) 3. Davranışları kadınsı olan çocuk (Aktunç, 1998: 184) 4. Eşcinsel genç (Çelebi II: 193)

Ḳız ʿayāl: (< *T. kız*; *bk. açık kız* + *Ar.ʿıyāl*) Kız çocuğu (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 234)

Kız bas-: (< *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. bas-*; *bk. albasan*) Kız bozmak (Tulum, 2011: 1132)

Ḳız boz-: (< *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Kız bozmak (Tulum, 2011: 1132)

Kız eğrisi düzeltme: (< *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. eğrisi* < *eğri*; *bk. eğri fes modası* + *T. düzeltme* < *tūz-el-t-me*; Gülensoy I, 2007: 316) Ocaklı kişiler, çok sancılı âdet gören kızları, kendi hazırladığı ilaçlarla tedavi etme (Özgen, 2007: 91)

Kız evlat: (< *T. kız + Ar. evlād*) Kız çocuğu (Yavuzarslan, 2010: 649)

Ḳız ḳardaş ḳızı / ḳız ḳarındaş ḳızı: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler + T. kızı < kız*) Kız yeğen, kız kardeşin kızı (Li, 1999: 209)

Ḳız ḳardaş oġlı: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler + T. oğlu < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek yeğen, kız kardeşin oğlu (Li, 1999: 209)

Kız kardeş / ḳız ḳadaş / ḳız ḳarandaş / ḳız ḳardaş / ḳız ḳarındaş / ḳız ḳarındaşı: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Bir kimsenin kendisinden küçük, kendisiyle yaşıt olan kardeşi, kız kardeş (Li, 1999: 160) (Li, 1999: 159) (Atalay, 1945: 6) (Ergin, 1997: 126) (Karamanlıoğlu, 1989: 10)

Ḳız ḳarındaş oġlanı: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. karındaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler + T. oğlanı < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Yeğen, kız kardeşin çocuğu (Li, 1999: 209)

Ḳız-ḳız: (< *T. kız+kız*; *bk. açık kız*) Genç hanım, kız evlat (Caferoğlu, 2011: 178)

Kız kız pezevengi: (< *T. arg. kız+kız*; *bk. açık kız + Erm. pozavak + T. -i*) Kızların birbirine erkek arkadaş bulması (Bingölçe, 2001: 99)

Kız kızan: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. kızan*; *bk. kızan*) Çoluk çocuk (TRS IV: 2545)

Ḳız ḳızı: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. kızı < kız*) Kız torun (Li, 1999: 217)

Ḳız oġıl: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. oğul < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Kız çocuğu (Hazar, 2007: 265)

Kız oglan: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. oğlan < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Bekâr genç erkek 2. Bakire (Argunşah, 1999: 170) 3. Kız çocuğu (Ata, 1997: 209)

Ḳız oġlancuḳ: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. oğlancık < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Kız çocuğu (Ayan, 1979: 170)

Kız oğlan kız: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. oğlan < oğul*; *bk. abaġa oġlı + T. kız*) Bakire (Aksoy, 1976: 786)

Kız tabesi: (< *T. kız*; *bk. açık kız + Erm. t'pła + T. -si*) Çocuğu etkisine alan kötü ruh ki çocuğu korkutarak öldürdüğüne inanılır (Yüksel, 2007: 62)

Kız torun: (< *T. kız*; *bk. açık kız + torun*; *bk. erkek torun*) Dişi cinsten torun (Li, 1999: 223)

Ḳız uya: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. uya*; *bk. ana er uyası*) Kız kardeş (Ünlü, 2012: 323)

Ḳız yeğen: (< *T. kız*; *bk. açık kız + T. yeg+en*; Gülensoy II, 2007: 1108; < *yeğen* < *yigen*; karş. *Moğ. cige*; Nişanyan, 2009: 675) Erkek kardeşin kızı (Li, 1999: 211)

Ḳıza-: (< *T. kıza-* < *kız+a-*; Paçacıoğlu, 2006: 329) 1. Kızlığını bozmak (DLT III: 265) (< *T. kızamık*; *bk. kızamık*) 2. Kızamık (Caferoğlu, 2011: 178)

Ḳızaḳ: (< *T. *ḳaz-* (~ *ḳay-*); Gülensoy I, 2007: 522; < *kızağu*; etimolojisi açık değildir; Nişanyan, 2009: 326) Çocukların karlı ve buzlu inişlerde kayıp eğlenmek için üzerlerine oturdukları tahta parçası (Yavuzarslan, 2010: 649)

Kızala- / kızağla- / kizele-: (< *T. kızag+la-*; *bk. kızağla-*) Oyunda mızıkçılık etmek (DS IV: 2861) (DS VI: 4564)

Kızamık / gızambuh / ġızamıẖ / ġızamık / ġızımıḳ / kızanbığ / ḳızlamuḳ: (< *T. kızamık* < *ḳız-(ı)la-muḳ* [< **ḳızıl*] Gülensoy I, 2007: 522; < *kızıl+amuk*; Nişanyan, 2009: 326; < *kızıl*; Clauson, 1972: 684; < Türkçe *kızıl* kökünden geldiği açıktır, Orta Türkçeden geçen *kızlamuk* biçimindeki *-l-*'nin erken bir çağda düştüğü anlaşılıyor; Eren, 1999: 242) Genellikle küçük yaşlarda görülen, bulaşıcı, ateşli, ufak kızıl lekeler döktüren bir çocuk hastalığı (TS, 2011: 1435) (DLT I: 528) (İleri, 2008: 300) (İleri, 2008: 390) (DS IV: 2862) (Koç, 2010: 89) (Akça, 2012: 175)

Ḳızamıġa ṭutul-: (< *T. kızamığa* < *kızamık*; *bk. kızamık + T. tutul-* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Kızamık hastalığına yakalanmak (Yavuzarslan, 2010: 649-650)

Ḳızamıḳ çıḳar-: (< *T. kızamık*; *bk. kızamık + T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Kızamık hastalığına yakalanmak (Yavuzarslan, 2010: 649-650)

Kızamık tepmesi: (< *T. kızamık*; *bk. kızamık + T. tepmesi* < *tep-*; *bk. debele-*) Kızamık geçirdikten sonra vücudun çeşitli yerlerinde beliren çıbanlar, kızamık belirtileri (Köymen, 1970: 13)

Kızan / gıran / gıza / gızan / hızan / hizan / kezan / kıra / kıran / kırrığan: (< ? *T. kızan* < Türkçe *kız*'dan geldiği sıkça dile getirilmiştir: *kız+an*; Eren, 1999: 242; < etimolojisi açık değildir; < *kız+an*; Gülensoy I, 2007: 523 < ?; Nişanyan, 2009: 326) 1. Erkek çocuk, delikanlı (DS IV: 2861) 2. Çocuk (DS III: 2069) (DS III: 2382) (DS IV: 2861-2862) (Örnek, 1979: 130) 3. Kız çocuğu (DS IV: 2861-2862) 4. Çoluk çocuk (DS IV: 2817) 5. Küçük (DS IV: 2815) 6. Olgun yaşta erkek çocuk (Çağatay, 1962: 24) 7. Kardeş (DS VI: 4511) 8. Terbiyesiz çocuk (DS III: 2052) 9. Çocuğun oyun arkadaşları (DS III: 2053) 10. Çoluk çocuk (DS III: 2382)

Kızan eşi: (< *T. kızan*; *bk. kızan* + *T. eşi* < *eş*; *bk. aydın eşi*) Çocuktan gelen plasenta, eş (Bülbül, 2006: 19)

Kızan ol-: (< *T. arg. kızan* < *kız-*; *bk. kısma* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Kızana gelmek, erkek istemek (Demir ve Aydoğdu, 2009: 648)

Kızana gel-: (< *T. arg. kızana* < *kız-*; *bk. kısma* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Genç kız ya da delikanlı, cinsel açıdan azgınlaşmak (Bingölçe, 2001: 99)

Kızanlama: (< *T. arg. kızanlama* < *kız-*; *bk. kısma*) Erkek isteme (Demir ve Aydoğdu, 2009: 648)

Kızar- / gızar-: (< *T. kızar-* < *kız-*; Gülensoy I, 2007: 523) Mızıkçılık etmek (DS III: 2070) (DS IV: 2861)

Kızarcı / gızācı: (< *T. kızarıcı* < *kız-*; *bk. kızar-*) Oyunbozan, mızıkçılık eden (DS III: 2069) (DS IV: 2863)

Kızdırma / gızdırma: (< *T. kızdırma* < *kız-*; *bk. kısma*) Sıtma (Koç, 2010: 89) (Koç, 2010: 91)

Kızgın: (< *T. kızgın* < *kız-*; *bk. kısma*) Bebeğin vücudunda beliren yara ve çıbanlar (Yaşar, 2008: 97)

Kızı kısrağı: (< *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız* + *T. kısrağı* < *kısrak*; *bk. kısırak*) Birinin kızı, çoluk çocuğu (Aksoy, 1976: 786)

Kızı olacak / gızı olacak: (< *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız* + *T. olacak* < *ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Üvey kız (Elhan, 2004: 245) (Çağatay, 1962: 36)

Kızı olanı kızıl otağa kondurma: (< *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız* + *T. olanı* < *ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-* + *T. kızıl*; *bk. ağzı kızıl* + *T. otağa* < *otak* < *ET. ōta-*; Clauson, 1972: 46; Nişanyan, 2009: 462;< *otak* < **ōtaġ* ~ *Moğ. otaġ, otuġ*; Gülensoy II, 2007: 635 + *T. kondurma* < *kon-*; *bk. eteğine konul-*) Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel algının yansıması olarak kız evladı olan ailelerin, ikinci plana itilmesi ve kızıl çadıra yerleştirilmesi uygulaması (Ergin, 1997: 78)

Kızık: (< *T. kızık* < *kız-*; *bk. kısma*) Uyuz (Koç, 2010: 91)

Kızıl: (< *T. kızıl* < *kız-ıl*; *bk. ağzı kızıl*) 1. Genellikle küçük yaşlarda görülen bulaşıcı, yüksek ateşli, kırmızı rekte geniş lekeler döktüren, kuluçka dönemi üç dört gün süren tehlikeli bir hastalık (TS, 2011: 1436) 2. Genç, toy (DS IV: 2864)

Kızıl gevrek: (< *T. kızıl* < *kız-*; *bk. ağzı kızıl* + *T. kevre-k*; Nişanyan, 2009: 208; < **kē-re-k*; Gülensoy I, 2007: 368) Kızıl hastalığı (Koç, 2010: 91)

Kızıl şiş: (< *T. kızıl* < *kız-*; *bk. ağzı kızıl* + *T. şiş*; *bk. balon şişirtme*) Çiçek hastalığı (Yurdakök, 2004: 235)

Ḳızıl yumurṭa: (< *T. kızıl* < *kız-*; *bk. ağzı kızıl* + *T. yumurta*; *bk. kırk yumurtası*) Kızamığa benzeyen fakat ondan daha tehlikeli olan bir hastalık (Yavuzarslan, 2010: 651)

Kızılca: (< *T. kızılca* < *kız-*; *bk. ağzı kızıl*) 1. Bir çeşit çiçek hastalığı (DS IV: 2865) 2. Erkek çocuk, delikanlı 3. Çocuk (DS IV: 2861)

Kızılcık: (< *T. kız-ıl+cık*; Gülensoy I, 2007: 524; < *kızıl+cık*; Nişanyan, 2009: 326) Kızamık hastalığı (DS IV: 2865)

Kızılcıktan düş-: (< *T. kızılcıktan* < *kız-*; *bk. kızılcık* + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Erginleşmek (DS IV: 2865)

Kızılcuh çıkar-: (< *T. kızılcık* < *kız-*; *bk. kızılcık* + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Kızamık çıkarmak (DS IV: 2865)

Kızılyürük / ġızıl yūrük / kızılyörük / kızılyuğruk / kızılyüğrük: (< *T. kızıl* < *kız-*; *bk. kızılcık* + *T. yürük* < *ET. yügür-ük*; Nişanyan, 2009: 681; < *yür(ü)-k* [< **yōrı-*] Gülensoy II, 2007: 1195) Yılancık hastalığı (Koç, 2010: 91) (Bayraktar, 2000: 388)

Ḳızla- / ġızla-: (< *T. kızla-* < *kız*; *bk. açık kız*) 1. Kız çocuk doğurmak (Akça, 2012: 217) 2. Kızlığını bozmak (Yüce, 1993: 59)

Ḳızlan-: (< *T. kızlan-* < *kız*; *bk. açık kız*) 1. Evlatlığa almak, kız edinmek (DLT II: 254) 2. Kız çocuk sahibi olmak (DLT II: 251)

Ḳızlıḳ / gızlık / kızlığ / kızlıh / ḳızluḳ: (< *T. kızlık* < *kız*; *bk. açık kız*) 1. Bekâret, kızlık (DS III: 2071) (DS IV: 2869) (Yüce, 1993: 59) (Toparlı, 2007: 147) 2. Üvey kız, manevi kız (Li, 1999: 78) (Kanar, 2011: 456) 3. Kızı olan (Ata, 1997: 310)

Kızlıksız: (< *T. kızlıksız* < *kız*; *bk. açık kız*) Bekâreti bulunmayan (TRS IV: 2549)

Kibrit oyunu: (< *Ar. kibrīt* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çocuklardan birinin eline bir miktar çöp alarak rakibine 'tek mi, çift mi' diye sorduğu oyun (Özdemir II, 2006: 374)

Kiçig ḳız ḳardaş: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Küçük kız kardeş (Özönder, 1996: 56)

Kiçik ḳardaş: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Küçük kardeş (Özönder, 1996: 176)

Kiçik oġlan: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Küçük oğlan, erkek çocuk (Kaçalin, 2009: 69)

Kiçirek: (< *T. küçürek* < *küçük*; *bk. arefe küçügi*) Küçük çocuk (Kaya, 2008: 698)

Kiçkine bala: (< *T. kiçkine* < *kiçig*; *bk. arefe küçügi* + *bala*; *bk. bala*) Küçük, memede olan çocuk (DS IV: 2870)

Kikirde-: (< *T. kikirde-* < *ki+kir* 'yans.' + *T. de-*; Gülensoy I, 2007: 525) Kızlar, kendi aralarında gülüp eğlenmek (Bayraktar, 2000: 451)

Kikirdek: (< *T. kikirdek* < *ki+kir* 'yans.' + *T. -dek*) Neşeli, devamlı gülüp konuşan kız (Bayraktar, 2000: 451)

Kildik: (< ?) Bilye (DS IV: 2872)

Kilik: (< *Erm. klik*; Dankoff, 1995: 78) Çocuk için yapılan ekmek (DS IV: 2872)

Kilit açma: (< *Far. kelīd*; *kilīd* + *T. açma* < *aç-*; *bk. açık*) Doğumun kolaylaşması için, doğum sancısı çeken kadının evindeki kapalı yerleri ve kilitleri açma (Akyol, 2006: 77)

Kilit kitleme: (< *Far. kelīd*; *kilīd* + *Far. kelīd* + *T. -leme*) Çocuğunu düşüren kadınlar için uygulanan bir yöntem, kilitleri kilitleme (Sezen, 1993: 243)

Kimden / kimdan: (< *T. kimden* < *kim*; Gülensoy I, 2007: 525; Nişanyan, 2009: 327) Babası bilinmeyen, evlilik dışı doğan çocuk (Ülkütaşır, 1976: 376) (DS IV: 2873)

Kimdencik: (< *T. kimdencik* < *kim*; *bk. kimden*) Babası bilinmeyen çocuklar için kullanılan bir söz (Ülkütaşır, 1976: 376)

Kimece: (< *çoc. dil. kimece* < *kim*; *bk. kimden*) Çocuklar arasında kim istiyor, kime vereyim anlamında kullanılan bir söz (DS IV: 2873)

Kimin eli ? (< *T. kimin* < *kim*; *bk. kimden* + *T. eli* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-*) Çocukların birbirlerinin sırtına binerek oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 46)

Kimsesiz çocuklar: (< *T. kimsesiz* < *kim*; *bk. kimden* + *T. çocuklar* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 121)

Kimsesizler: (< *T. kimsesizler* < *kim*; *bk. kimden*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 121)

Kinifi: (< ?) Çelik çomak oyunu (DS IV: 2874)

Kipis: (< ?) Kardeş (DS IV: 2870)

Kipiş: (< ?) Kız çocuğunun dişilik organı (DS IV: 2875)

Kiracı: (< *Ar. arg. kirā'* + *T. -cı*) Anne karnındaki doğmamış bebek (Bingölçe, 2001: 100)

Kiralık anne: (< *Ar. arg. kirā'* + *T. -lık* + *T. anne*; *bk. akana*) Başkasına ait çocuğu karnında büyüten kadın (Kudat, 2004: 42)

Kiraz: (< *Rum.*) Düğüne giden genç kızların giydikleri kıyafet (Arslantaş, 2007: 144)

Kiremit oyunu: (< *Rum. kiremit* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Genellikle kızlar tarafından tek ayak üzerinde kiremitle çizginin üzerinde sekerek oynanan bir oyun (Çimrin, 2008: 46)

Kirildek / kirildik: (< *T. girildek* < *gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Topaç (DS IV: 2828)

Kirişdek: (< *T. giriştek* < *gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Topaç (Yıldırım, 2006: 479)

Kiritsi: (< *Yun. kyrítzis*) Delikanlı (Çelebi, V: 47)

Kirkele: (< *T. kirkele* < *kir*; Nişanyan, 2009: 328; < *ET. k(i)kir* = *Moğ. kkir* < **kīr*; Gülensoy I, 2007: 526 + ? *kele*) Pis çocuk (DS IV: 2880)

Kirlik: (< *T. kirlik* < *kir*; *bk. kirkele*) Çocuk zıbını, iç giysisi (DS IV: 2881)

Kirloş: (< *T. kirli+oş* < *kir*; *bk. kirlik*) Kirli, pasaklı ve sevimli çocuk (DS IV: 2881)

Kirman / kirmen: (< *T. girmen* < *gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Topaç (DS VI: 4562)

Kirpiği yanağında saçı topuğunda: (< *T. kirpik* < *kirp-i(ü)+k*; Gülensoy I, 2007: 527; < *kırp-*; Nişanyan, 2009: 328 + *T. yanağında* < *yanak* < *OT. yān+(ġ)ak*; Gülensoy I, 2007: 1053; < *yan+ak*; Nişanyan, 2009: 669 + *T. saçı* < *saç*; *bk. Diba biçimi saç modası* + *T. topuğunda* < *topuk* < *top+uk*; Nişanyan, 2009: 631) Bir dönem genç kızlar arasında moda olan bir tarz (Koçu, 1969: 200)

Kirpiklerin birleşmesi: (< *T. kirpiklerin* < *kirpik*; *bk. kirpiği yanağında saçı topuğunda* + *T. birleşmesi* < *bir+le-ş-*; Gülensoy I, 2007: 149) Gebeliğe işaret olarak yorumlanan durum (Bolçay, 2011: 591)

Kirt: (< *OT. kırt*; Gülensoy I, 2007: 528) Küçük çocuk (DS IV: 2883)

Kirtikli: (< *T. kirtikli* < *OT. kırt+ık*; Gülensoy I, 2007: 528) Bir çeşit aşık oyunu (DS VI: 4563)

Kirve / kerva / kırif / kirev / kirif / kirip / kiriv / kirva / kivra / kuvra / kürve / küvre: (< *Erm. k'irva, k'ivra, k'riva*; Dankoff, 1995: 79; < Ermeniceden alındığı anlaşılıyor; Eren, 1999: 246; < *T. *kir-me*; Gülensoy I, 2007: 528; < *Kürt. kirva ~ kirve*; Nişanyan, 2009: 328) Sünnet olan çocuğun elini kolunu tutan ve çocuk üzerinde babalık hakkı olan kimse, kirve (DS IV: 2884) (DS IV: 3020) (Sezen, 1993: 74) (Örnek, 1979: 217) (Aksoy, 1997: 46) (Aksoy, 1997: 50-51)

Kirve görmesi: (< *kirve*; *bk. kirve* + *T. görmesi* < *gör- bk. ana hâli görme*) Sünnet çocuğunun iyileştikten sonra kirvesini ziyaret etme uygulaması (Sezen, 1993: 74)

Kirvelik / kirivlik / kirvalık / kirvoluk: (< *kirvelik* < *kirve*; *bk. kirve*) 1. Kirveye gönderilen armağan (DS IV: 2884) 2. Kirvelik (Kudat, 2004: 11)

Kişne-: (< *OT. kişne-*; Gülensoy I, 2007: 529; < *ET. kişne-*; karş. *Far. guşn*; Farsçadan erken bir alıntı olduğu düşünülebilir) Genç kız, taşkın hareketlerde bulunmak (Bayraktar, 2000: 451)

Kitap gibi: (< *Ar. arg. kitāb* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Yüzü ve vücuduyla çok güzel kız (Aktunç, 1998: 186)

Kitüçilik: (< ?) Saklambaç (Özkan, 1997: 146)

Kizlenmece: (< *T. gizlenmece* < *giz*; *bk. gizdempoç*) Saklambaç (Demir ve Aydoğdu, 2009: 649)

Kobak: (< *Slv. òkamak*) Topaç (DS IV: 2890)

Kobra: (< *Fr. arg. cobra*) Kıt notlu öğretmen, acımasız erkek öğretmen (Aktunç, 1998: 186)

Koca dölü: (< *T. koca*; *bk. kocababa* + *T. dölü* < *döl*; *bk. aralık dölü*) Sıska çocuk (DS IV: 2892)

Koca kırk: (< *T. koca*; *bk. güldürgoca* + *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) Kırkıncı günde yapılan kırklama (Yaşar, 2008: 160)

Kocaana / gocana: (< *T. koca*; *bk. gocaherif* + *T. ana*; *bk. akana*) 1. Büyükanne, Nine (DS III: 2089) (DS IV: 2891) 2. Büyük amcanın karısı (DS IV: 2891)

Kocababa / gocababa / koçba: (< *T. koca*; *bk. gocaherif* + *çoc. dil. baba*) 1. Dede (Kutludağ, 1997: 73) (DS IV: 2891-2892) 2. Büyük amca (DS IV: 2891-2892)

Kocahala: (< *T. koca*; *bk. gocaherif* + *Ar. ḫāle*) Büyük hala (DS IV: 2893)

Kocakarı: (< *T. arg. koca*; *bk. gocaherif* + *T. karı*; *bk. alkarısı*) Anne (Aktunç, 1998: 186)

Koç / ġoç / koc: (< *T. koç* < *OT. ḳoç* (~*ḳoçungar*); Gülensoy I, 2007: 530; < karş. *Erm. oç'χar*; Nişanyan, 2009: 331) 1. Ufak ve yuvarlak bir şeyi, sopalarla vurarak ve yuvarlayarak oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS IV: 2891) 2. Yiğit, delikanlı (Kanar, 2011: 465) (Akça, 2012: 229)

Koç yiğidin tazeleri: (< *T. koç*; *bk. koç* + *T. yiğidin* < *yiğit*; *bk. babayiğit* + *Far. tāze* + *T. -leri*) Sarıkamış'ta savaşan gençler (Özdemir, 1994: 44)

Koç yiğit: (< *T. koç*; *bk. koç* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Yakışıklı, genç ve gürbüz delikanlı (TS, 2011: 1405)

Koço: (< ?) Boğmaca (DS IV: 2896)

Koçor: (< *Erm. k'oč'or*; Dankoff, 1995: 193) Köy delikanlılarının alınları üzerinde bıraktıkları saç (DS IV: 2896)

Kod on yedi: (< *Fr. arg. code* + *T. on* < *ōn*; Gülensoy II, 2007: 624 + *T. yedi* < **yėtti* [< **yėt-ti*] Gülensoy II, 2007: 1106) Genç ve yakışıklı delikanlıya bak anlamında genç kızlar arasında şifre olarak kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 101)

Kodalak kodalak: (< ?) Çocuğun yürüme şekli (Demir ve Demir, 2010: 169)

Koduk / goduk / kodak / kodok: (< *T. koduk* < **kod+uk*; Gülensoy I, 2007: 531) 1. Dul kadının ikinci kocasının yanına götürdüğü çocuk (DS IV: 2897-2898) 2. Üvey çocuk (DS IV: 2899) 3. Çocuk (DS III: 2093) 4. Annesinin yanından ayrılamayan çocuk (DS VI: 4564) 5. On iki, on beş yaşları arasında çiftçi yamağı erkek çocuk 6. Evlilik dışı dünyaya gelen çocuk (DS IV: 2898)

Ḳoġuş: (< *T. koğuş* < *kog+uş*; Gülensoy I, 2007: 532; < *kog-uş*; Nişanyan, 2009: 332) Ders okunan yer (Yavuzarslan, 2010: 660)

Koḫut-: (< *T. kokut-* < *kok-*; *bk. ağzı süt kok-*) Mızıkçılık yapmak (DS IV: 2905)

Koka: (< *çoc. dil. koka* < *kok-*; *bk. ağzı süt kok-*) 1. Yumurta (Çelebioğlu, 1982: 101) (< *T. koka* < *kok-*; *bk. ağzı süt kok-*) 2. Tandırda ya da saçta çocuklar için pişirilen küçük ekmek (< *Rum. kuka*) 3. Çocukların değnekle vurarak oynadıkları ağaçtan yapılmış, cevizden büyükçe bir top (DS IV: 2905)

Kokil: (< ?) Çocukların boylarını yükseltmek için ayaklarına takıp gezdikleri sırık, ayakçak (DS IV: 2906)

Kokon: (< *T. kokan* < *kok-*; *bk. ağzı süt kok-*) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Kokoniça: (< *Rum. arg. kokona* + *T. -ça*) Genç kız (Aktunç, 1998: 187)

Kokor: (< ? *T. kokor* < *kork-*; *bk. horkut*) Çocukları korkutmak için kullanılan korkuluk (Sezen, 1993: 323)

Kokucu / kokuci / kokoçı: (< *T. korkucu* < *kork-*; *bk. horkut*) Umacı, öcü (DS IV: 2907)

Kol bezi: (< *T. kol*; *bk. gollu* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) 1. Kundak (DS IV: 2909) 2. Bebek kundaklanırken bebeğin kollarının sarıldığı dik dörtgen şeklindeki bez (Yaşar, 2008: 95)

Kol oyunu: (< *T. kol*; *bk. gollu* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Kaydırak (DS IV: 2912)

Kolabak: (< ?) Zıpzıp (DS IV: 2908)

Kolalı işlik: (< *İt. colla* + *T. -lı* + *T. içlik* < *iç+lik*; Gülensoy I, 2007: 425; Tietze II, 2009: 367) Talebelerin üzerlerindeki bir kıyafet türü (Kalkan, 1998: 329)

Kolapana: (< *Yun. kholópno*) Pamuklu çocuk bezi (DS IV: 2908)

Kolayına büyü-: (< *T. kolayına* < *kolay*; *ong* ~ *ongay*; Gülensoy I, 2007: 534; < *kol+gay*; karş. *ET. oñay* < *oñ*; Nişanyan, 2009: 333 + *T. büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Serbest büyümek, gelişigüzel yetişmek (TRS IV: 2614)

Kolayında büyü-: (< *T. kolayında* < *kolay*; *bk. kolayına büyü-* + *T. büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Serbest büyümek, gelişigüzel yetişmek (TRS IV: 2614)

Kolejli: (< *Fr. collége* + *T. -li*) Kolej öğrencisi (TS, 2011: 1462)

Kollama: (< *T. kollama* < *kolla-* < *kol+la-*; Gülensoy I, 2007: 535; Nişanyan, 2009: 334) Evlatlık (Çelik, 2011: 84)

Kolon: (< *Fr. colon*) Anne karnındaki yavru, cenin (DS IV: 2912)

Kolyo: (< ?) Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Komeç: (< ?) Büyüyemeyen çocuk (DS IV: 2915)

Komos: (< ?) Alkarısı (Keskin, 2001: 51)

Komşu komşu: (< *T. komşu+komşu*; *bk. dokuz komşu kapısı çal-*) Çocukların birbirlerine misafir gittikleri bir oyun (Özdemir II, 2006: 149)

Konak / conak / ganak / kanak: (< *T. konak* < *kon-*; *bk. eteğine konul-*) Küçük bebeklerin başındaki kepek tabakası (DS II: 998) (DS III: 1908) (DS IV: 2916)

Koncolos / congalaz / gancoloz / goncalas / goncalaz / goncalıs: (< *Yun. koncolos*) 1. Lohusa kadına ve çocuğa zarar verebilecek görünmez bir yaratık (Akduman, 2006: 49) (Savur, 2010: 24) 2. Ufak tefek, çok açıkgöz olan çocuk (DS II: 999)

Ḳondaḳ sar-: (< *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. sar-*; *bk. alafasaraḳ*) Kundaklamak (Tulum, 2011: 1136)

Kongurdak: (< *T. kongurdak* < *kong* 'yans.' Gülensoy I, 2007: 538 + *T. -urdak*) Köy kızlarının saçlarına taktıkları boncuk (DS IV: 2918)

Konkoz: (< ?) Beştaş oyunu (DS IV: 2919)

Koñra-: (< *T. koñra* < *koñur-*; Paçacıoğlu, 2006: 345) Çocuk, sesi kalınlaşmak (DLT III: 402)

Kontes: (< *Fr. arg. comtesse*) Kadın öğretmen (Aktunç, 1998: 189)

Kopel / gobel / gober / gobül / göbel / göbele / göbil / göbül / gübel / gübül / kopali / kopey / kopil / köbel: (< *Yun. kopéli*; Tietze II, 2009: 161; < *göbel* < ? **köp+el*; 'kopil' söylenişi Rumcadan alınmıştır ama göbel ile ilgisi yoktur; Gülensoy I, 2007: 373) 1. Sağlıklı, küçük çocuk (DS IV: 2922) 2. Yaramaz çocuk (DS III: 2114) (DS IV: 2947) 3. Babası belli olmayan, evlilik dışı doğan çocuk, piç (TS, 2011: 1480) (DS III: 2114) 4. (DS VI: 4567) 5. Çocuk (DS III: 2088) (DS III: 2114) 6. Sarkıntılık yapan, sırnaşık çocuk (DS IV: 2922) 7. Arsız sokak çocuğu (TS, 2011: 1480) 8. Yetim, çocuk (DS III: 2114) 9. Öksüz çocuk 10. Kimsesiz çocuk (DS III: 2114) 11. Yeni doğan çocuk (DS III: 2206) 12. Tombul çocuk (DS III: 2117)

Kopiş: (< *İt. arg. copia* + *T. -iş*) Öğrenci için kopya (Aktunç, 1998: 189)

Kopna: (< *Tat.*) Çocuk (Çelebi, VIII: 14)

Kopsi kefali et-: (< *Yun. arg. kopsi* + *Rum. kefal* + *T. -i* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Sünnet etmek (Aktunç, 1998: 190)

Kopuk: (< *T. kopuk* < *kop-*; *bk. ipini kopar-*) Sokak çocuğu (Geçer, 2005: 120)

Kopuk takımı: (< *T. kopuk* < *kop-*; *bk. ipini kopar-* + *T. takımı* < *tak-*; *bk. altın takma*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 120)

Kopuklar: (< *T. kopuklar* < *kop-*; *bk. ipini kopar-*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 120)

Kopya: (< *İt. copia*) Yazılı sınavda gizlice bakmak için hazırlanmış kâğıt (TS, 2011: 1480)

Kopya çek-: (< *İt. copia* + *T. çek-*; *bk. bağrını çek-*) Genellikle yazılı sınavlarda soruları cevaplamak için bir kaynağa gizlice bakmak (TS, 2011: 1480)

Kopya ver-: (< *İt. copia* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Sınavda bir kimseye gizlice yardımda bulunmak (TS, 2011: 1480)

Kopyacı: (< *İt. copia* + *T.-cı*) Yazılı sınavlarda kopya çeken öğrenci (TS, 2011: 1480)

Koraş: (< ?) Çocukların yakın arkadaşlığı (DS IV: 2925)

Korcak / korçak: (< ?) Oyuncak bebek (DS IV: 2925)

Korḫılığ: (< *T. korkuluk* < *kork-*; *bk. horkut*) Çocuğun korkarak hastalandığı şey (DS IV: 2926)

Kork-: (< *T. kork-*; *bk. horkut*) Korku duymak, ürkmek (Yurtbaşı, DYS: 346)

Korku kesme: (< *T. korku* < *kork-*; *bk. horkut* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Korktuğu için geç yürüdüğü düşünülen çocuğun korkusunu kesme (Yaşar, 2008: 118)

Ḳorḳud: (< ?) Un ve yağla yapılan tatsız helva (Yavuzarslan, 2010: 667)

Koruk: (< *T. kor+uk*; Gülensoy I, 2007: 544; < ~ *Far. ġūra*; Nişanyan, 2009: 344) Genç, taze, yeni yetişmekte olan (DS IV: 2929)

Koruklu: (< *koruklu* < *koruk*; *bk. koruk*) Sümüklü çocuk (DS IV: 2929)

Koruma altındaki çocuk: (< *T. koruma* < *koru-*; *bk. birincil korun-* + *T. altındaki* < *alt*; *bk. altı çukur oyunu* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) 1. Hukukta evlat verilen çocuk (Demir, 2003: 258) 2. Bedensel, zihinsel, ahlakî, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olup devlet tarafından kurumlarda ya da koruyucu aile yanında koruma altına alınan çocuk (Beyazova ve Şahin, 2011: 10)

Koruma kararı: (< *T. koruma* < *koru-*; *bk. birincil korun-* + *Ar. ḳarār* + *T. -ı*) Resmî makamların ve diğer ilgililerin isteği üzerine çocuğun resmî veya özel bakım yurdundan ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesi hakkında verilen karar (Beyazova ve Şahin, 2011: 10)

Korunmaya muhtaç çocuk: (< *T. korunmaya* < *koru-*; *bk. birincil korun-* + *Ar. muḥtāc* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Kanunun emrettiği ölçüde özen ve bakım görmemesi sonucunda beden, fikir ve ruh sağlığı tehlikeye düşen çocuk (Akyüz, 2012: 438)

Koruyucu aile: (< *T. koruyucu* < *koru-*; *bk. birincil korun-* + *Ar. ʿā'ile*) Yönetmelikle belirlenen esas ve usullere göre kısa veya uzun süreli çocuk bakımını üstlenen, çocuğun aile ortamında yaşamasını sağlayan aile ya da kişi (Köse, 2008: 73)

Koşkar: (< ?) 1. Çocuk (Örnek, 1979: 130) 2. Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Koşmaca: (< *T. koşmaca* < *koş-*; Gülensoy I, 2007: 545; < **AT.* **ko-ş-*; Nişanyan, 2009: 344) Bir çeşit kovalamaca oyunu (Özdemir II, 2006: 215)

Kot pantolon: (< *öz. is. Aytaç Kot* + *Fr. pantalon*) Özellikle gençler arasında tercih edilen pantolon türü (Koçu, 1969: 40)

Kota (< *Fr. arg. quota*) Bekâret (Aktunç, 1998: 190)

Kotalı takıl-: (< *Fr. arg. quota* + *T. lı* + *T. takıl-* < *tak-*; *bk. altın takma*) Bekâret zarı bozulmayacak şekilde sevişmek (Aktunç, 1998: 190)

Kotkot: (< *kot+kot* < *Fr. cote*) Yumrukları üst üste koyarak oynanan bir çeşit oyun (DS IV: 2938)

Kotmak: (< ?) İri yarı, gösterişli çocuk (DS IV: 2938)

Kotoşi: (< ?) Emzik (Örnek, 1979: 170)

Kova: (< *T. arg. kova* < **kō-ġa* < **kobġa*; Gülensoy I, 2007: 546; < *Moğ. koboga*; Paçacıoğlu, 2006: 351) Ahlaksız genç, ibne (Devellioğlu, 1945: 101)

Kovalama: (< *T. kovalama* < *kov-*; *kırk kovalama*) En az dört kişiyle oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4569)

Koyanavrul: (< ?) Sara hastalığı (Koç, 2010: 91)

Ḳoyın ḳarındaş: (< *T. kayın*; *bk. ḳayın* + *T. karındaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Kayın birader (Toparlı, 2007: 155)

Koynak: (< *T. koynak* < *koy-*; *bk. buğa koy-*) Zıpzıp, bilye (DS IV: 2943)

Koynu dolu: (< *T. koynu* < *koyun* < *kodu* ~ *kozı* ~ *koyı+n*; Gülensoy I, 2007: 550; < *AT. koñ*; Nişanyan, 2009: 345 + *T. dolu*; *bk. dolu*) Gebe kadın (Bülbül, 2006: 12)

Koynu yüklü: (< *T. koynu* < *koyun*; *bk. koynu dolu* + *T. yüklü* < *yük* < *ET. yüd-*; Nişanyan, 2009: 681) Gebe kadın (Bülbül, 2006: 12)

Koynuk: (< *T. koynuk* < *koy-*; *bk. buğa koy-*) Topaç (DS IV: 2943)

Koyun kapmaca: (< *T. koyun* < *ḳōṅ+ın*; Gülensoy I, 2007: 549 + *T. kapmaca* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Oyuncuların çekişerek birbirlerinden oyuncu koparmaya çalıştıkları bir oyun (Özdemir, II 2006: 136)

Ḳoyup git-: (< *T. koyup* < *koy-*; *bk. buğa koy-* + *T. git-*; *bk. abba git-*) Öksüz bırakmak (Yavuzarslan, 2010: 671)

Koza: (< *Far. ġōza* ~ *ġōzak* < *Sansk. kóśa*; Nişanyan, 2009: 346; < *Far. ġōza*; ağızlarda *kozak* ve *kozalak* biçimleri de kullanılır; Farsça *gawz* Arapça yoluyla Türkçeye ceviz olarak da geçmiştir; Eren, 1999: 255; < *T. koz* ? > *Far. ġawz* > *Ar. cauz*; Gülensoy I, 2007: 550) Bilye (DS IV: 2946)

Kozak: (< *kozak*; *bk. koza*) 1. Çocuk 2. Bir çeşit oyuncak, topaç (DS IV: 2946)

Kozalak: (< *kozalak*; *bk. koza*) Kozak ve değneklerle oynanan bir çeşit oyun (DS IV: 2946)

Kozan: (< ?) Çocuk bezi (DS VI: 4569)

Kozik: (< *Erm. k'oz*; Dankoff, 1995: 157) Küçük çocukların evcilik oynarken küçük taşlardan yaptıkları ev (DS IV: 2947)

Köbe: (< *T. köpe* < *köp-*; *bk. bağırköpen*) Beşik örtüsü (DS IV: 2947)

Köçek: (< *köçek*; *bk. bayram köçeği*) Topaç (DS IV: 2948)

Köçükle-: (< *T. köçükle-* < *köçük*; Paçacıoğlu, 2006: 354) Çocuğun sağrısına vurmak (DLT III: 341)

Köçürme: (< *T. göçürme* < *göç* < *köç-*; Gülensoy I, 2007: 374; < *AT. *köş-* < **kö-ş*; Nişanyan, 2009: 212) Yere kale gibi dört çizgi çizilerek on kapı yapılıp bu kapılar üzerinde fındık ya da fındığa benzer şeylerle oynanan oyun (DLT I: 491)

Köfte: (< *Far. arg. kūfte*) Genç kız (Aktunç, 1998: 191)

Kökeltaş / kökülteş / kökürdeş: (< *T. köñül+deş*; Gülensoy I, 2007: 551; < *Moğ. kökel T. -taş*; Paçacıoğlu, 2006: 356) Süt kardeş (Özönder, 1996: 56) (Tekin, 1994: 454) (Toparlı, Çögenli ve Yanık, 2000: 122)

Kökü guruyasıca: (< *T. kökü* < *kök*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *T. kuruyasıca* < *kuru-* < **ḳūrı-*; Gülensoy I, 2007: 576; < *AT.*kūrı-*; karş. *Moğ. kagurayda-* < *kaguray*; Nişanyan, 2009: 356) Neslin devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 138)

Kökü kesilesice: (< *T. kökü* < *kök*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *T. kesilesice* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Neslin devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 138)

Kökü kuruyası: (< *T. kökü* < *kök*; *bk. ağaç kökünden geçirme* + *T. kuruyası* < *kuru-*; *bk. kökü guruyasıca*) Neslin devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 138)

Köküs bağı: (< *T. göğüs*; *bk. el göğüste ol-* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Göğüs bağı (Kaçalin, 2009: 68)

Köme: (< *T. köm-e*; Gülensoy I, 2007: 553) Kızamık hastalığı (DS IV: 2957)

Kömür saymak: (< *T. kömür* < *ET. köñ-mir*; Nişanyan, 2009: 347; < *kö-m-ür* [*köli-* ~ *köm-* < **kö-m-*; Gülensoy I, 2007: 553 + *T. say-* < **sā-y-*; Gülensoy II, 2007: 744; < *sa-y-*; Nişanyan, 2009: 540) Nazara karşı yapılan bir uygulama olup kömür parçaları bir kaptaki suya atılırken nazar etmesiyle ünlü kişilerin adları söylenir (Özturan, 2009: 64)

Kömür söndürme: (< *T. kömür*; *bk. kömür say-* + *T. söndürme* < *söndür-* < *söntür* < *sön-*; Gülensoy II, 2007: 807; Nişanyan, 2009: 568) Çocuğa nazar değmemesi için yapılan bir uygulama (Öger, 2003: 297)

Köñüllen-: (< *T. gönüllen-*; *bk. gönlü kötü*) Çocuk, bir şey düşünmek ve anlamak (DLT III: 408)

Köpek kırkı: (< *T. köpek* < *köp+ek*; Nişanyan, 2009: 347; < *OT. küwük*; Gülensoy I, 2007: 554; < Köpeğin çıkardığı sesten (*göv göv, köv köv*) geldiği anlaşılıyor; Eren, 1999: 257 + *T. kırkı* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) Lohusanın yeni yavrulamış bir köpekle aynı ortamda bulunmasından dolayı bebekte ortaya çıktığına inanılan bir hastalık (Çıblak, 2003: 17)

Köpeme: (< *T. köpüme* < *köp-*; *bk. bağırköpen*) Çocuk bezi, kundak bezi (Dağlı, 2007: 176)

Köpen / küpen: (< *T. köpen* < *köp-*; *bk. bağırköpen*) 1. Beşik üzerine konan örtü 2. Kundak bezi (DS IV: 2961) 3. Beşiğin içerisine konulan yatak (DS IV: 3042)

Köpene: (< *T. köpene* < *köp-*; *bk. bağırköpen*) Küçük çocuk yorganı (DS IV: 2962)

Köprü altı çocukları: (< *T. köprü* < *köbrüg* ~ *köbrük* ~ *kövrüg* < *köb*(*/p/v)+rü+g*); Gülensoy I, 2007: 555; < Türkçe köprü'nün *köpür-* kökünden gelen bir türev olduğu anlaşılıyor ancak Clauson'un da belirttiği gibi, *köpür-* köküyle köprü arasındaki anlam bağı açıklanmaya muhtaçtır; Eren, 1999: 259; < ? *ET. köpür-* fiiliyle anlam ilişkisini kurmak zordur. Sözcüğün orijinal anlamının 'dereden yürüyerek karşıya geçilebilen yer' olduğu göz önünde bulundurulmalıdır; karş. *Lat. pōns*; Nişanyan, 2009: 347 + *T. altı* < *alt*; *bk. altı çukur oyunu* + *T. çocukları* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 120)

Köprü git-: (< *T. köprü*; *bk. köprü altı çocukları* + *T. git-*; *bk. abba git-*) Çocuk, el ve ayakları üzerinde yürümek (DS IV: 2962)

Köpün: (< ? *bk. köpen*) Çocuk, oğul (Hazar, 2007: 266)

Kör ocaḳ / kor ocak / kör ocağ / kör ocaḫ: (< *Far. kūr* + *T. ocak*; *bk. al ocağı*) 1. Çocuğu olmayan kimse (Buran ve İlhan, 2008: 138) 2. Çocuğu olmayan aile (DS IV: 2968) 3. Çocuğu olmayan erkek (Yüksel, 2007: 49)

Körçepiç / körçepiş: (< *Far. kūr* + *T. çepiç*; *bk. çepiş*) Körebe oyunu (DS IV: 2964)

Kördeli: (< *Far. kūr* + *T. deli*; *bk. akıl delisi*) Körebe oyunu (DS IV: 2964)

Körebe: (< *Far. kūr* + *T. ebe*; *bk. ara ebesi*) Çocukların grup hâlinde oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 338)

Köregen: (< *T. köregen* < *kör*k+*egen*; Gülensoy I, 2007: 556) Güzel kız (DS IV: 2963)

Körel-: (< *Far. kūr* + *T. el-*) Soyu tükenmek (TS, 2011: 1502)

Körk et-: (< *T. körk*; Gülensoy I, 2007: 557 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Kız, güzelleşmek (DLT II: 340)

Körpe / görpe / korpe: (< *T. körpe*; Nişanyan, 2009: 347; < *körk+pe*; Gülensoy I, 2007: 557) 1. Son çocuk (Kutludağ, 1997: 75) 2. Çok genç kimse (TS, 2011: 1503) (DS IV: 2928) 3. Küçük çocuk (Gemalmaz, 1995: 204) (DS III: 2162)

Körpe fidan: (< *T. körpe*; *bk. körpe* + *Rum. fidan*) Uzun boylu genç (Öztelli, 1972: 167)

Körpe görümü: (< *T. körpe*; *bk. körpe* + *T. görümü* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuk görümü (Örnek, 1979: 179)

Körpe oġul: (< *T. körpe*; *bk. körpe* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Yazın doğan çocuk (DLT I: 415)

Körpecik / körpicek: (< *T. körpecik* < *körpe*; *bk. körpe*) 1. Çok genç (TS, 2011: 1503) 2. Doğumdan önce bebek için hazırlanan yatak takımı (Öger, 2012: 1685)

Körpelik: (< *T. körpelik* < *körpe*; *bk. körpe*) Gençlik (Yavuzarslan, 2010: 675)

Kös: (< *Far. kūs* ~ *kōs*; Nişanyan, 2009: 347) Toprak üzerindeki ufak çukurlara taşlar koyarak, bir tarafı yuvarlak bir tarafı düz olan dört değnekle oynanan bir çeşit oyun (DS IV: 2971)

Kösküç: (< *T. kös-küç*) Otuz kırk santimetre uzunluğunda ucu sivri, çocukların oynadığı değnek (DS IV: 2974)

Kösmali: (< ?) Yirmi yirmi beş santimetre uzunluğunda düz bir sopa ortadan ikiye bölünür ve her birinin üzerine beşer kertik atılır. Havaya atılan bu sopaların ters ve düz düşüşlerine göre ortada kalan kertikler sayılarak oynanan eski bir oyun (DS IV: 2974)

Köstebek: (< *ET. kös(z)* + *teb(~m)ek*; Gülensoy I, 2007: 559; < *közsüz* + **tebek* ~ *temek* ?; Nişanyan, 2009: 347) Çocukların genellikle yüz ve kol bölgelerinde şişlikler şeklinde beliren bir hastalık (Yaşar, 2008: 209-210)

Köstebek kesme: (< *T. köstebek*; *bk. köstebek* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğun yürümesi gecikince bir köstebeği cuma günü yakayıp kesme (Yaşar, 2008: 122)

Kösteği kır-: (< *T. kösteği* < *köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *T. kır-*; *bk. alakırık*) Yürümeye başlamak (Aksoy, 1976: 792)

Köstek: (< *T. köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-*) Yaygın olan halk inancına göre çocuğun yürümesinde engel olan genellikle zararlı cinler tarafından ayağına vurulduğuna inanılan bir tür kelepçe (Yolcu, 2008: 44)

Köstek çöreği: (< *T. köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *T. çöreği* < *çörek*; *bk. adım çöreği töreni*) Yürümesi geciken çocuğun ayaklarına bağlanan ip kesildikten sonra kösteği kesen kişinin misafirlere parça parça edip dağıttığı ekmek (Yaşar, 2008: 124)

Köstek ekmeği: (< *T. köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *T. ekmeği* < *ekmek*; *bk. bir teknede bir ekmek*) Çocuğu evin içinde gezdirenlere kıra kıra yedirilen çörek (Yaşar, 2008: 122)

Köstek hayrı: (< *T. köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *Ar. ḫayr* + *T. -ı*) Yürüyemeyen çocuğun yürümeye başladıktan sonra aile yakınlarının çağrılması, mevlit okutulması, yemeklerin yenmesi uygulaması (Yaşar, 2008: 124)

Köstek kes-: (< *T. köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Cinler tarafından çocuğun ayağına vurulduğu düşünülen kösteği kesmek (Yolcu, 2008: 44)

Köstek kesmez: (< *T. köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *T. kesmez* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Emekleyen çocuğun düşüp kalkmasına istinaden söylenen söz (Öçalan, 2004: 277)

Köstek kırma: (< *T. köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-* + *T. kırma* < *kır-*; *bk. alakırık*) Yürüyemeyen çocuğun ayağına çörek takılması ve takılan çöreğin çocuk tarafından kırılması (Yolcu, 2008: 45)

Köstekleme: (< *T. köstekle-* < *köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-*) Çocuğun yürüme özrünün giderilmesi için yapılan büyüsel içerikli bir uygulama (Yüksel, 2007: 171)

Köstekli: (< *T. köstekli* < *köstek*; *bk. ayak kösteğini kes-*) Çok düşen, iyi yürüyemeyen çocuk (DS IV: 2977)

Köstenköbelek: (< ? *kösten* + *T. göbelek*; *bk. göbedek*) Çok sevimli ve tombul çocuk (Bingölçe, 2001: 103)

Köstü: (< *T. köstü*; *bk. köstebek*) Yılancık hastalığı (Koç, 2010: 91)

Köşe: (< *Far. gūşe*) Sünnet çocuğu için hazırlanan yer (DS IV: 2980)

Kötene: (< ?) Çocuk ayakkabısı (DS IV: 2982)

Kötiç: (< *T. kötiç* < *köt-*; Paçacıoğlu, 2006: 365) Genç çocuğa kızıldığında söylenilen bir söz (DLT I: 360)

Kötü muamele: (< *T. kötü*; *bk. gönlü kötü* + *Ar. muʿāmele*) Çocukların, sağlıklarına zarar veren, fizikî, duygusal, zihinsel ya da toplumsal gelişimlerini olumsuz etkileyen tutum ve davranışlar (Beyazova ve Şahin, 2011: 11)

Köwezlik: (< *T. kügezlik* < *küge-*; Paçacıoğlu, 2006: 366) Şımarıklık (DLT I: 507)

Köy ebesi: (< *Far. kūy* + *T. ebesi* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Evde doğum yapan kadınların doğumunu gerçekleştiren kişi (İleri, 2008: 430)

Köyelek: (< ?) Körebe oyunu (DS IV: 2984)

Köyün ebesi: (< *Far. kūy* + *T. -ün* + *T. ebesi* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Evde doğum yapan kadınların doğumunu gerçekleştiren kişi (Kıyak, 2005: 8)

Kreş: (< *Fr. crèche*) Çocuk yuvası (TS, 2011: 1512)

Ḳubūl: (< ?) Ebelik etmek (Tulum, 2011: 1143)

Kucağa erkek çocuk verme: (< *T. kucağa* < *kucak*; *bk. ana kucağı* + *T. erkek* < *er+kek* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. verme* < *ver-*; *bk. ağız ver-*) Yeni evlenen gelinin erkek çocuğu olması için kucağına erkek çocuk verme (Yüksel, 2007: 46)

Kucağı oğlan gör-: (< *T. kucağı* < *kucak*; *bk. ana kucağı* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. gör-*; *bk. ana hâli görme*) Ocağını yakacak bir erkek çocuğu olmak, soyunu sürdürmek (Özdemir, 1994: 106)

Kucak çocuğu: (< *T. kucak*; *bk. ana kucağı* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) 1. Yürüyemeyen çocuk (Hazar, 2007: 259) 2. Sürekli olarak kucağa almaya alıştırılan çocuk (TS, 2011: 1515)

Kucak kucak: (< *çoc. dil. kucak*+*kucak*; *bk. ana kucağı*) Bana gel anlamında bir söz (Çelebioğlu, 1982: 101)

Kucakta: (< *T. kucakta* < *kucak*; *bk. ana kucağı*) Henüz yürümeyen, küçük çocuk (TS, 2011: 1516)

Kuç kuçura: (< ?) Karadeniz Bölgesi'nin yağmurdan çok güneşe gereksinimi olması dolayısıyla çocukların güneş çıkması için meşaleler taşıyarak şarkı söyleyip dans etmeleri, güneşin çıkması için ellerindeki ateşleri evlere atmaları uygulaması (Sağlam, 1997: 433)

Kuçi: (< ? *çoc. dil. kuçu* '*ünl*') Kız (Canalioğlu, 1991: 97)

Kuçu: (< *çoc. dil. kuçu* '*ünl*.') Köpek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Kuçu kuçu / kıçı kıçı: (< *çoc. dil. kuçı* ~ *kuçu* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 563; < *ET. kuç-* fiiliyle dolaysız irtibatı düşünülemez; Nişanyan, 2009: 351) Köpek (Çelebioğlu, 1982: 101) (Yavuzarslan, 2010: 635)

Kûdegî: (< *Far. kūdegī*) Çocukluk (Devellioğlu, 2008: 525)

Kūdek: (< *Far.*) 1. Küçük çocuk (Ata, 2004: 539) 2. Çocukluk (Devellioğlu, 2008: 525)

Ḳudur- / ḳutır-: (< *T. *ḳūtur-* < **ḳūtru-*; Gülensoy I, 2007: 563; < ? *ET. kutur-* < *kutuz* + ?; fiilin nihai anlamı talihli olmak olabilir; Nişanyan, 2009: 352) 1. Yaramazlık yapmak (Toparlı, 2007: 161) (DLT II: 74) 2. Oynamak, elle şakalaşmak (DS VI: 4573)

Kuduz: (< *ET. kutuz* < *ḳūtur-uz*; Gülensoy I, 2007: 564; < *kut* + ?; Nişanyan, 2009: 352) 1. Ele avuca sığmayan yaramaz çocuk 2. Sevimli, küçük çocuk (DS IV: 2992)

Kuk: (< ?) Gizlenmece oyunu (Demir ve Aydoğdu, 2009: 653)

Kuka: (< *Rum.*) Taş, konserve kutusuna benzer nesnelerle oynanan bir çocuk oyunu (TS, 2011: 1507)

Kukku: (< ?) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Kukla: (< *Rum.*) Oyuncak bebek (TS, 2011: 1517)

Kuku: (< *çoc. dil.*) 1. Yemiş (DS IV: 2993) 2. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149)

Kukucak öksürüğü: (< *T. kukucak* < *kuku* ~ *gugu* 'yans.'; Gülensoy I, 2007: 564 + *T. öksürüğü* < *öksürük*; *bk. boğmaca öksürük*) Boğmaca öksürüğü (Köymen, 1970: 7)

Kukul: (< *Yun. khoukhoúla*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166)

Kukuleta: (< *İt. cocoletta*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166)

Kukuriku: (< *çoc. dil.*) Horoz (Çelebioğlu, 1982: 101)

Kula: (< *OT. kula*; Gülensoy I, 2007: 565) Pamukçuk hastalığı (Kaya, 2008: 707)

Kulaç: (< *T. kulaç*; *bk. adım kulacı*) Beşik (DS IV: 2994)

Kulağa böcek kaçması: (< *T. kulağa* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. böcek*; *bk. bambılböce* + *T. kaçması* < *kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Kulağa dışarıdan bir hayvanın girmesi (Şafak, 2010: 261)

Kulağa su kaçırma: (< *T. kulağa* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. su*; *bk. baş suyu* + *T. kaçırma* < *kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Bebek, bilhassa yıkanma sırasında kulağına su gitme (Şafak, 2010: 260)

Kulak ağrısı: (< *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) Kulak sancısı, küçük çocukları belki de en çok huzursuz eden hastalık (Yaşar, 2008: 204)

Kulak akıntısı: (< *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. akıntısı* < *ak-*; *bk. aḫıt-*) Bebeğin vücudundaki özellikle de beynindeki rutubet fazlalığından kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 259)

Kulak cirahati: (< *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *Ar. cerāḥat* + *T. -ı*) Kulak akıntısı (Türkmen, 2006: 233)

Kulak çek-: (< *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. çek-*; *bk. bağrını çek-*) Erkek çocuğu dünyaya gelen babayı, kulağını çekerek müjdelemek (Yüksel, 2007: 103)

Kulak çekme töreni: (< *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. çekme* < *çek-*; *bk. bağrını çek-* + *T. töreni* < *tören*; *bk. adım çöreği töreni*) Çocuğun Ebcet'i okumaya başlaması üzerine yapılan bir tür kutlama töreni (Güzelbey, 1982: 34)

Kulak delme: (< *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. delme* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Doğumdan itibaren kız çocuğunda karşımıza ilk çıkan, geleceğe dönük süslenme ihtiyacı (Yolcu, 2008: 49)

Kulak ısırma: (< *T. kulaktan* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. ısırma* < *ısır-*; *bk. ısrıḳ*) Küçük yaştaki erkek ve kız çocuğun nişanlanırken birbirinin kulağını ısırması. Kulak ısırma sahip çıkma anlamına gelir (Tezcan, 1980: 242)

Kulak yaraları: (< *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. yaraları* < *yara*; *bk. ağız yaraları*) Kulağın etrafında ve içinde çeşitli sebeplerle oluşan yaralar (Şafak, 2010: 261)

Ḳulaḳın ezit-: (< *T. kulağını* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. ezit-* < *ez-*; Nişanyan, 2009: 175; Gülensoy I, 2007: 351) Çocuğun kulağını çekmek (DLT I: 209)

Ḳulaḳın eztür-: (< *T. kulağını* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. ezdir-* < *ez-*; *bk. ḳulaḳın ezit-*) Çocuğun kulağını çektirmek (DLT I: 220)

Ḳulaḳla-: (< *T. kulakla-* < *kulak*; *bk. domuzkulağı*) Çocuğun kulağına vurmak (DLT III: 338)

Kulakta fazla kir toplanması: (< *T. kulakta* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *Ar. faẓla* + *T. kir*; *bk. kirlik* + *T. toplanması* < *to-p+la-ma*; Gülensoy II, 2007: 913) Çocukların bedenindeki rutubet fazlalığından kaynaklanan bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 260)

Kulakta irin akması: (< *T. kulaktan* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. irin* < *ET. iriñ* ~ *yiriñ* + *T. akması* < *bk. ak-*; *bk. aḫıt-*) Bebeğin kulaklarında görülen bir rahatsızlık, akıntı (Şafak, 2010: 261)

Kulakta kan akması: (< *T. kulaktan* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. kan*; *bk. baş kesip kan dök-* + *T. akması* < *ak-*; *bk. aḫıt-*) Vurmaktan, düşmekten, zehirli hayvan sokmasından kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 261)

Kulaktan kulağa: (< *T. kulaktan* < *kulak*; *bk. domuzkulağı* + *T. kulağa* < *kulak*) Kulaktan kulağa fısıldaşarak oynanan bir oyun (Özdemir II, 2006: 236)

Kulan: (< *ET. ḳulun* < **kol+un*; Gülensoy I, 2007: 566) Çocuk (Örnek, 1979: 133)

Kuli: (< ?) Kardeş (DS IV: 2997)

Kullik: (< ?) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166)

Kuluçka fabrikası: (< *Bulg. arg. kuluçka* + *İt. fabbrica* + *T. -sı*) Çok sayıda çocuk doğuran kadın (Yüksel, 2007: 37)

Kuluçkaya yat-: (< *Bulg. arg. kuluçka* + *T. -ya* + *T. yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 104)

Kum: (< ?) Çoğunlukla genç kızların kullandıkları bir başlık (Arslantaş, 2007: 86)

Kuma et-: (< *çoc. dil.*) Koşmak (DS IV: 2999)

Kumlayacak: (< *T. kulunlayacak* < *kulun*; *bk. gunnacı*) Gebe kadın (Bülbül, 2006: 12)

Kuna: (< *Yun. koúnia*) Beşik (Çelebi, I: 191)

Kundağa bele-: (< *kundağa* < *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. bele-*; *bk. belek*) Bebeği kundağa sarmak, kundaklamak (Demir ve Demir, 2010: 101)

Kundağa kon-: (< *kundağa* < *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. kon-*; *bk. eteğine konul-* Kundağa sarılmak (TRS IV: 2731)

Kundak / ġomdaḳ / gondak / gundak / kandak / ḳondaḳ: (< *kundak*; *bk. abanî kundak*) 1. Kundak beziyle sarılmış bebek (TS, 2011: 1526) 2. Kundak (Örnek, 1979: 173) (Günay, 1978: 322) (Tulum, 2011: 1136) (DS III: 2100) (Gülensoy, 1988: 248) (Boz, 2002: 309)

Kundak bağı: (< *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Kundağın boydan boya bağlandığı, yuvarlak zincir olarak adlandırılan bir çeşit el örgüsü (Dede, 1978: 155)

Kundak bezi: (< *kundak*; *bk. abanî kundak* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocuk kundaklanırken en altta kullanılan bez (Sezen, 1993: 61)

Kundak sar-: (< *kundak*; *bk. abanî kundak* + *T. sar-*; *bk. alafasaraḳ*) Kundaklamak (Demir ve Demir, 2010: 133)

Ḳundaḳla- / gundakla- / ḳondaḳla-: (< *kundakla-* < *kundak*; *bk. abanî kundak*) Kundağa sarmak (Ata, 1997: 46) (Tulum, 2011: 1136) (Gülseren, 2000: 273)

Ḳunḳul: (< ?) Güzel çocuk (Gemalmaz, 1995: 207)

Kunkulla-: (< ?) İki omuz arasına almak, sırtlamak (DS IV: 3003)

Kunnamaz katır: (< *T. kulunlamaz* < *kulun*; *bk. gunnacı* + *T. katır*; *bk. çamış katır*) Çocuğu olmayan kadın (Öger, 2003: 86)

Kunt akıllı: (< *Far. kund*; Nişanyan, 2009: 354; < *T. kunt*; Paçacıoğlu, 2006: 372 + *Ar. ʿaḳl* + *T. -lı*) Bilmiş, akıllı çocuk (DS IV: 3004)

Kupa çekme: (< *Rum. ku'pa* + *T. çekme* < *çek-*; *bk. bağrını çek-*) Çocuğu olmayan kadına yapılan bir uygulama (Özgen, 2007: 91)

Kupanc´a: (< ?) Saklambaç oyunu (Günay, 1978: 325)

Kur: (< *T. kur-* ya da zarar anlamındaki *kur*; Paçacıoğlu, 2006: 373) Bir çeşit bilye oyunu (Onur, 2005: 488)

Ḳur yigit: (< *T. gür* < *ET. kür*; Gülensoy I, 2007: 570; Nişanyan, 2009: 219 + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Toy yiğit (Arat, 2007: 251)

Kurabiye: (< *Ar. arg. ġureybiyye*) Genç, güzel, çekici kız (Aktunç, 1998: 193)

Kuram: (< *T. kuram* < *kur-*; *bk. deveci kur-*) Dokuz taşla oynanan oyun (DS IV: 3005)

Kurat / gurat: (< *T. kuru*; *bk. babalık ama kuru kalabalık* + *T. at*; *bk. atcığaz*) 1. Oğulsuz, çocuksuz kişi (DS IV: 3006) 2. Kısır kadın (DS III: 2197)

Kuratak: (< *T. kur*; *bk. deveci kur-* + *T. atak* < *at-*; *bk. addır-*) Bilye (DS IV: 3006)

Kurbacık: (< *T. kurbağacık* < *kurbağa* < *kur* 'yans.' + *baka*; Gülensoy I, 2007: 570; < *ET. kurbaka*; *kur-* ön ekinin mahiyeti belirsizdir **kurubağa* ihtimali üzerinde durulmuştur; Nişanyan, 2009: 355) 1. Küçük çocukların dil ve damaklarında olan kabarcıklar (DS IV: 3006) 2. Çocukların grup hâlinde ebeden fesi kapmak üzere oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 342)

Kurbağa testi: (< *T. kurbağa*; *bk. kurbacık* + *İng. test* + *T. -i*) Kadının gebe olup olmadığının anlaşılması için idrarının kurbağa karnına şırınga edilmesi yoluyla yapılan test (TS, 2011: 1529)

Kurbağacık (< *T. kurbağacık* < *kurbağa*; *bk. kurbacık*) Küçük çocukların dil ve damaklarında görülen kabarcıklar (DS IV: 3006)

Kurban: (< *Ar. ḳurbān*) Çocuk (Örnek, 1979: 133)

Kurban kesme: (< *Ar. ḳurbān* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuk sahibi olabilmek için selvi ağacı altında uygulanan işlem (Cemiloğlu, 1999: 139)

Kurdaş: (< *T. kurdaş* < *kur*; Paçacıoğlu, 2006: 373) Erkek yeğen (Li, 1999: 215)

Kurdela bağla-: (< *İt. cordella* + *T. bağla-* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Sünnet olacak çocuğa, sünnet eylemini tanımlamak için kullanılan ifade, sünnet olmak (Onur, 2005: 205)

Kurdelası kesil-: (< *İt. arg. cordella* + *T. -sı* + *T. kesil-* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Bekâret zarı cinsel ilişki sonucu giderilmek (Bingölçe, 2001: 104)

Kurdele: (< *İt. cordella*) 1. Kız öğrencilerin saçları için bir dönem zorunlu olmuş kıyafeti tamamlayıcı parça (Onur, 2005: 381) 2. Kırmızı ya da mavi renkli sünnet giysisi (Yaşar, 2008: 141)

Kurdeşeni: (< *T. kurdeşen* < *OT. kur+deş-en*; Gülensoy I, 2007: 572; < ? *T. kurda-* ~ *kurca-* + ?; Nişanyan, 2009: 355) Kaşıntı ve yanma biçiminde beliren pembemsi, çıkıntılı deri hastalığı (Güven, 2011: 845)

Kursağına düş-: (< *T. kursağına* < *kursak* < *kurugsak* ~ *kogursak*; Nişanyan, 2009: 355; < *ḳoġ+ur-saḳ* [> *ḳoruġsaḳ* > *ḳorusaḳ* > *ḳurusaḳ* > *ḳursaḳ*] Gülensoy I, 2007: 573 + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Aşermek (Örnek, 1979: 74)

Kurşun dök-: (< *ET. ḳoroġjın ~ ḳoşun* (DLT) ~ *ḳoşūn* (Oğuzlar) [< *ḳorşūn*] < *ḳorġoşın*; *ḳor+go-ş+ın* veya *OT. ḳoroġ+çin*; Gülensoy I, 2007: 574 + *T. dök-*; *bk. baş kesip kan dök-*) 1. Lohusa kadının sütünün gelmesi için siyahlamak işleminden üç gün sonra yapılan uygulama (Yaşar, 2008: 81) 2. Doğumun kırkıncı gününde yapılan ritüel (Yaşar, 2008: 171) 3. Nazar değdiği düşünülen çocuklar için yapılan ritüel (Yaşar, 2008: 157)

Kurt dede: (< *T. kurt*; Gülensoy I, 2007: 575; < anlam kurt sözcüğüne ilişkin bir tabudan kaynaklanıyor olmalı; Nişanyan, 2009: 356 + *çoc. dil. dede*) Dedenin babası (DS IV: 3011)

Kurt-kuzu: (< *T. kurt*; *bk. kurt dede* + *T. kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Çocukların bir daire oluşturarak el ele tutuştuğu, çocuklardan birinin kurt, diğerinin kuzu olduğu bir çocuk oyunu (Çimrin, 2008: 46)

Kurt nene: (< *T. kurt*; *bk. kurt dede* + *nene*; *bk.balnene*) Dedenin annesi (Demir ve Aydoğdu, 2009: 654)

Kurt postundan geçirme: (< *T. kurt*; *bk. kurt-kuzu* + *Far. pūst* + *T. -undan* + *T. geçirme* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Devamlı çocuğu ölüp sonradan çocuk sahibi olan ailelerin, kırk çıkarma işleminden sonra çocuğu üç defa kurt postunun ağzından geçirmesi (Selçuk, 2004: 168-169)

Kuru: (< *T. kuru*; *bk. babalık ama kuru kalabalık*) 1. Çocuğu olmayan kadın (Bülbül, 2006: 8) (< *arg.*) 2. Çok zayıf kadın öğretmen (Koç, 2002: 111) 3. Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Kuru sa'fa: (< *T. kuru*; *bk. babalık ama kuru kalabalık* + *Ar. saʿfa*) Genellikle çocuklarda başta ve yüzde beliren bir cilt hastalığı (Önler, 1958: 121)

Ḳuruḳ başlıġ: (< *T. kuru*; *bk. babalık ama kuru kalabalık* + *T. başlı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Çoluk çocuğu olmayan kişi (Eraslan, 2001: 146)

Kurum bakımı: (< *T. kurum* < *kur-*; *bk. deveci kur-* + *T. bakımı* < *bak-*; *bk. aya bakma*) Çocukların devlet tarafından yaşlarına uygun kurumlarda bakılması (Beyazova ve Şahin, 2011: 11)

Kurumda istismar: (< *T. kurumda* < *kur-*; *bk. deveci kur-* + *Ar. istiṯmār*) Okul, yuva, yetiştirme yurdu veya kamp gibi kurumlarda yönetici ya da öğretmenler tarafından uygulanan istismar (Garip, 2007: 23)

Kuruya kal-: (< *T. kuruya* < *kuru*; *bk. babalık ama kuru kalabalık* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Doğum, zor ve uzun olmak (Bingölçe, 2001: 105)

Kusağan: (< *T. kusağan* < *kus-*; *bk. kusuk*) Sindirim sistemi rahatsızlığı (Yurdakök, 1984: 38)

Kusak: (< *T. kusak* < *kus-*; *bk. kusuk*) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Kuskun: (< **T. ḳuđur+ġun*; Gülensoy I, 2007: 578-579) Bebek bezi (DS IV: 3014)

Kusma: (< *T. kusma* < *kus-*; *bk. kusuk*) Sindirim sistemi rahatsızlığı (Yurdakök, 1984: 19)

Kusmuk: (< *T. kusmuk* < *kus-*; *bk. kusuk*) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Kusuk / gusuk: (< *T. kusuk* < *kus-* < *kūs-*; Gülensoy I, 2007: 578; Nişanyan, 2009: 356) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Kusur: (< *Ar. ḳuṣūr*) Sünnet derisi (Aktunç, 1998: 193)

Kuş: (< *T. kuş*; *bk. cennet kuşu*) 1. Masum, toy genç kız (Aktunç, 1998: 193) 2. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Kuş cücüğü: (< *T. kuş*; *bk. cennet kuşu* + *cücüğü* < *cücük*; *bk. alaja cücük*) Küçük çocuk (Hazar, 2007: 266)

Kuş dili: (< *T. kuş*; *bk. cennet kuşu* + *T. dili* < *dil*; *bk. dil altı kes-*) Bebeğin ilk çıkardığı sesler (Demir ve Demir, 2010: 50)

Kuş kuş: (< *T. kuş+kuş* '*ünl.*') Bebek avutmak ve uyutmak için kullanılan ünlem (DS IV: 3017)

Kuş kuş et-: (< *T. kuş+kuş*; *bk. cennet kuşu* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) 1. Çocuğu koltuk altından tutarak kaldırmak, uçurmak 2. Sırt üstü yatarak çocuğu, ayaklardan kaldırmak, hoplatmak (DS IV: 3017)

Ḳuş loḳumu: (< *T. kuş*; *bk. cennet kuşu* + *Ar. luḳme* + *T. -u*) Çocuklar için sokaklarda satılan tatlı ve yumurtalı bir nevi yufka (Yavuzarslan, 2010: 692)

Kuş yuvası: (< *T. kuş*; *bk. cennet kuşu* + *T. yuvası* < *yuva*; *bk. çocuk yuvaları*) 1. Delikanlı çevrelerince, fesin ön tarafındaki çukura verilen ad (Koçu, 1969: 161) 2. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149)

Kuşak: (< *T. kuşak*; *bk. al guşak*) 1. Cezayir kesimi denilen, bele sarılan, bir dönem gençler arasında moda olmuş kıyafet (Koçu, 1969: 52) 2. Çocukların giydiği renkli ve çok parçalı bir giysi çeşidi (Koç, 2000: 128)

Kuşak bağlama: (< *T. kuşak*; *bk. al guşak* + *T. bağlama* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Çocuk sahibi olabilmek için yapılan bir uygulama (Örnek, 1979: 27)

Kuşla-: (< *T. arg. kuşla-* < *kuş* ; *bk. cennet kuşu*) Başka konularla ilişkisiyi keserek sınav için yoğun biçimde çalışmak (Aktunç, 1998: 194)

Ḳuşpalazı: (< *T. kuş*; *bk. cennet kuşu* + *T. palazı* < *palaz* < *bala+z+ı*; Gülensoy II, 2007: 684; < ? *T. bala*; karş. *Yun. balıs*; Nişanyan, 2009: 473) Genellikle çocuklara musallat olan çocukların nefes yolunu tıkayan bir çeşit boğaz rahatsızlığı (Yavuzarslan, 2010: 955)

Ḳuştr: (< *Sogd. gwyştr*) Öğretmen (Caferoğlu, 2011: 188)

Kuşu uyan-: (< *T. kuşu* < *kuş*; *bk. cennet kuşu* + *T. uyan-* < *ET. *od-ın-*; karş. *Moğ. udu-* Nişanyan, 2009: 646; < *ET. odun-* < *ū, ūđ, ūđı* (/*u*); Gülensoy II, 2007: 975) Yeni ergenliğe girmiş erkek çock, erkeklik organı sertleşmek (Aktunç, 1998: 194)

Kutça: (< ?) Kardeş (DS IV: 3018)

Kutu: (< *Rum.*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149)

Kutu kutu pense: (< *Rum. kutu+kutu* + *Fr. pince*) Çocukların el ele tutuşup şarkılar söyleyerek oynadıkları bir oyun (Özhan, 2005: 160)

Kutuk: (< *Rum. kutu* + *T. -k*) Çocuklarda dişilik organı (DS IV: 3019)

Kurtul- / gurtul- / ḳutul-: (< *T. kurtul-*; *başı kurtul-*) Doğum yapmak (TS, 2011: 1536) (DS III: 2201) (DLT II: 121)

Kuvvet taşı: (< *Ar. ḳuvvet* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Taşı en uzağa atma amaçlı bir oyun (Özdemir II, 2006: 404)

Kuvvetli vasi: (< *Ar. ḳuvvet* + *T -li* + *vaṣı*) İslam hukukçularına göre babanın vasisi, babanın vasisinin vasisi, babanın vefatı hâlinde de dedenin vasisi ve hakimin vasisi kuvvetli vasidir (Köse, 2008: 37)

Kûy-yâft: (< *Far. kūy-yāft*) Sokakta bulunan bebek, bırakıntı (Devellioğlu, 2008: 532)

Kuyacak: (< *T. koyacak* < *koy-*; *bk. buğa koy-*) Yürümeyi öğretmek için kullanılan araç (DS IV: 3020)

Kuymak: (< *T. kuymak* < ? *ET. koy-* ~ **kuy-mak*; Nişanyan, 2009: 357; < *kuy-mak*; Gülensoy I, 2007: 583) Anne sütünün artması için anneye yedirilen tatlı (Yüksel, 2007. 112)

Kuyu: (< *T. kuyu* < *ET. kud-ug*; Nişanyan, 2009: 358; < **ḳuduġ*; Gülensoy I, 2007: 585) Bilyelerle oynanan bir çeşit oyun (Özdemir II, 2006: 433)

Kuyu çeliği: (< *T. kuyu*; *bk. kuyu* + *T. çeliği* < *çelik*; *bk. cellik*) Bir çeşit çelik çomak oyunu (DS IV: 3022)

Kuyu topu: (< *T. kuyu*; *bk. kuyu* + *T. topu* < *top*; *bk. aktopaç*) Bir çeşit istop oyunu (Özdemir II, 2006: 182)

Kuzat: (< *Ar. ḳużāt*) Bazı çocukların doğarken başlarını ve yüzlerini örten zar, duvak (Yavuzarslan, 2010: 695)

Kuzen / kuzin: (< *Fr. cousin*) Teyze, dayı, hala veya amcanın erkek çocuğu (Hazar, 2007: 266)

Kuzla-: (< *T. arg. kuzula-* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Aşağılamak amacıyla, doğum yapmak (DS VI: 4577)

Kuzlak: (< *T. kuzulak* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Kaydırak oyunu (DS IV: 3023)

Kuzu: (< *T. arg. kuzu*; *bk. ana kuzuları*) 1. Genç kız 2. Deneyimsiz, toy genç kimse (Aktunç, 1998: 195)

Ḳuzu dişi: (< *T. kuzu*; *bk. ana kuzuları* + *T. dişi* < *diş*; *bk. ana dişi*) Çocuklarda ilk çıkan ve yedi yaşlarında değişen diş (Yavuzarslan, 2010: 695)

Kuzula-: (< *T. kuzula-* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Elleri yere dayayarak dizleri üstünde emeklemek (TS, 2011: 1552)

Kuzuluğunu attır-: (< *T. kuzuluğunu* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları* + *T. attır-* < *at-*; *bk. addır-* Çocuğunu düşürtmek (DS IV: 3023)

Ḳuẕurçuḳ: (< *T. ḳuẕurçuk* < *ḳuẕur*; Paçacıoğlu, 2006: 370) Kız çocuğun oynadığı bebek (DLT I: 501)

Küççe düğün: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. düğün*; *bk. beşik düğünü*) Kız çocuğunun altıncı ayında yapılan eğlence (Yaşar, 2008: 131)

Küçük / giçi / kiççik / kiçig / kiçik: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi*) 1. Küçük çocuk (Akduman, 2006: 44) (Kaya, 2008: 698) (Akkuş, 1995: 333) (Kaçalin, 2011: 716) 2. Küçük çocuğun idrarı (Örnek, 1979: 160) 3. Kız çocuğu (Yıldırım, 2011: 157) 4. Küçük, genç (Caferoğlu, 2011: 109)

Küçük abdest: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *Far. āb+dest*) Çocuğun idrarı (Örnek, 1979: 160)

Küçük ad: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. ad*; *bk. ad değiştirme*) Çocuğa göbeği kesilirken ebesi tarafından verilen ad (Ülkütaşır, 1976: 373)

Küçük ağa / gücca / kuççа: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *Moğ. aka*) Ağabey (DS VI: 4577) (DS III: 2207 (DS IV: 2990)

Küçük ana / küçüana: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. ana*; *bk. akana*) Babanın küçük erkek kardeşinin karısı, yenge (DS IV: 3025)

Küçük bey: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. bey*; *bk. ağabey*) Evin küçük erkek çocuğu (Hazar, 2007: 266)

Küçük buba: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *çoc. dil. baba*) Babanın küçük kardeşi, küçük amca (DS IV: 3025)

Küçük cüdele: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + ? *cüdele*) Yazlık yorgan (Yüksel, 2007: 88)

Küçük dil düşmesi: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. düşmesi* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Bir çeşit çocuk rahatsızlığı (Acıduman ve Arda, 2012: 225)

Küçük kırk: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) Yirmi günlükken yapılan ilk kırklama (Yaşar, 2008: 160)

Küçük hanım: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. hanım*; *bk. hanımnine*) Evin kızı (Hazar, 2007: 266)

Küçük yaş: (< *T. küçük*; *bk. arefe küçügi* + *T. yaş*; *bk. altı yaşar*) Çocukluk (Yavuzarslan, 2010: 696)

Küçüklük / kiçilik: (< *T. küçüklük* < *küçük*; *bk. arefe küçügi*) Çocukluk (Yavuzarslan, 2010: 696) (Karamanlıoğlu, 1989: 136)

Küf: (< *T. küf*; Gülensoy I, 2007: 588; Nişanyan, 2009: 358) Çene altından bağcıkla bağlanan çocuk başlığı (Elhan, 2004: 264)

Küfe: (< *Rum.*) Çocuk başlığı (DS IV: 3026)

Kükü: (< *T. kükü*; Paçacıoğlu, 2006: 383) 1. Hala (DLT III: 232) 2. Teyze (Li, 1999: 142)

Küküy: (< *T. küküy* < *kükü*; *bk. kükü*) 1. Hala (DLT III: 232) 2. Teyze (Li, 1999: 142)

Kül çekme: (< *ET. kül*; Nişanyan, 2009: 359; < *kü-l*; Gülensoy I, 2007: 589 + *T. çekme* < *çek-*; *bk. bağrını çek*) Küçük çocuklar sancılandığında onlara yapılan uygulama (Kurt, 2012: 368)

Kül öksüzü: (< *T. kül*; *bk. kül çekme* + *T. öksüzü* < *öksüz* < *ög+süz*; Nişanyan, 2009: 467; Gülensoy II, 2007: 657) Hem anası hem babası olmayan çocuk (TRS IV: 2769)

Külah / kula / kulah / küllâh: (< *Far. kulāh*) 1. Küçük yaştaki çocuklar için renkli yün iplerden örülerek hazırlanmış veya basmalardan dikilmiş başlık (Yaşar, 2008: 350) (Örnek, 1979: 166) 2. Sünnet çocuklarının baş giysisi (Koçu, 1969: 210)

Külḫānbegi: (< *Far. kulḫan* + *T. beyi* < *bey*; *bk. ağabey*) Sokak çapkını, haylaz ve derbeder çocuk (Yavuzarslan, 2010: 126)

Külleme: (< *T. külleme* < *kül*; *bk. kül çekme*) Yaramaz çocuk (DS IV: 3031)

Küllük / külük: (< *T. küllük* < *kül*; *bk. kül çekme*) 1. Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 157) 2. Sarı benizli, cılız çocuk (DS IV: 3033)

Külünçül / künçül: (< ?) Kışın en şiddetli dönemi olan erbainden sonraki elli gün içinde ana rahmine düşmüş bebek (Çelebi, X: 273)

Külür: (< *Yun. khoulloúri*) 1. Çocuklara yapılan çörek (DS IV: 3033-3034) 2. Çocuklar için yapılan halka biçimindeki ekmek (DS VI: 4578)

Kümbetle-: (< *Far. gunbed* + *T. le-*) Küserek yüzükoyun, sırtını dikerek yatmak (Gemalmaz, 1995: 208)

Kümet: (< ?) Çocuğun doğum haberini veren kimseye, babanın verdiği bahşiş, mutluluk parası (DS IV: 3035)

Kümü: (< ?) Lohusalıkta albasması (DS IV: 3036)

Künd: (< *Far.*) Karşılıklı ve kovalamaca biçiminde oynanan bir oyun (DS IV: 3037)

Künk: (< ?) Tutuk, unutkan, akılsız çocuk (DS IV: 3039)

Künyesini sil-: (< *Ar. kunye* + *T. -sini* + *T. sil-*; Gülensoy II, 2007: 780; Nişanyan, 2009: 558) Öğrenciyi sürmek, sürgün etmek (Aktunç, 1998: 196)

Küp çekme: (< *ET. küp*; Gülensoy I, 2007: 591 + *T. çekme* < *çek*; *bk. bağrını çek-*) Ara ebesinin çocuğu olmayan kadına uyguladığı işlem (Kurt, 2012: 22)

Küpe: (< *T. küpe*; *bk. boncuk küpeler*) 1. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149) 2. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Küpe sıçan düş-: (< *T. küpe* < *küp*; *bk. küp çekme* + *T. sıçan* < *ET. sıç-gan*; Nişanyan, 2009: 553; < *sıçġan ~ sıçḳan* < *sıç-(ġ)an*; Gülensoy II, 2007: 762-763 + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 106)

Küpecik: (< *ET. küpecik* < *küpe*; *bk. boncuk küpeler*) 1. Küçük çocuk (Bayraktar, 2000: 453) 2. Gençler (DS IV: 3041)

Küple-: (< *T. küple-* < *küp*; *bk. küp çekme*) Ocaklı kimselerce şiş karınlı çocukları ovalayarak iyileştirmek (DS IV: 3042)

Küplet-: (< *T. küplet-* < *küp*; *bk. küp çekme*) Küpleme hastalığına tutulmuş çocukları ocak olan kimselere baktırmak (DS IV: 3042)

Küpül: (< *T. küpül* < *küp*; *bk. küp çekme*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Kürdan: (< *Fr. arg. cure-dent*) 1. Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146) 2. Çocuğun penisi (Aktunç, 1998: 196)

Kürklü ferace: (< *T. kürklü* < *kürk* < ? *körk* ~ *kürk*; Gülensoy I, 2007: 592; < *ET. kürk*; *Far. gurk (kurt)* sözcüğü ile ilişkisi açık değildir; Nişanyan, 2009: 360 + *Ar. ferāce*) Şehzadelerin saray dışına çıkarken giydiği kıyafet (Türkoğlu, 1997: 119)

Kürsī: (< *Ar. kursī*) Doğum yapacak kadının oturacağı yer (Kaya, 2008: 1077)

Kürşata takıl-: (< *Fr. arg. curetage* + *T. -a* + *T. takıl-* < *tak-*; *bk. altın takma*) Bebeği aldırmak, kürtaj olmak (Bingölçe, 2001: 106)

Kürşata yat-: (< *Fr. arg. curetage* + *T. -a* + *T. yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Bebeği aldırmak, kürtaj olmak (Bingölçe, 2001: 106)

Kürtaj: (< *Fr. curetage*) Bebek aldırma (Akyüz, 2012: 362)

Kürünç: (< *T. kürünç* < *OT. küri-*; Gülensoy I, 2007: 592) Kaydırak oyunu (DS IV: 3050)

Küsāḥat: (< *Ar.*) Çocukların kemiklerinin incelmesine zayıf ve dermansız kalmalarına sebep olan bir rahatsızlık (Yavuzarslan, 2010: 701)

Küscici: (< *T. küsücü* < *küs-*; Nişanyan, 2009: 361; Gülensoy I, 2007: 592) Çabuk küsen çocuk (DS IV: 3050)

Küskü: (< *T. küskü* < *küs-*; Paşacıoğlu, 2006: 387) Doğum iskemlesi (DS IV: 3051)

Küskün: (< *T. arg. küskün* < *küs-*; *bk. küscici*) Kız memesi (Aktunç, 1998: 196)

Küsse: (< ?) Topaç (DS IV: 3052)

Kütlek: (< *T. kütlek* < *küt* 'yans.' + *T. -lek*) Bir çocuk oyuncağı, patlangaç (DS IV: 3055)

Kütleme: (< *T. kütleme* < *küt* 'yans.' + *T. -leme*) Karnı ağrıyan çocuklar için yapılan bir uygulama (Yaşar, 2008: 199)

Kütlemeci ol-: (< *T. kütlemeci* < *küt* 'yans.' + *T. -lemeci* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Karnı ağrıyan çocuklar için kullanılan bir söz, kütleme hastalığına yakalanmak (Yaşar, 2008: 199)

Kürttürmece: (< *T. küttürmece* < *küt-*; Paçacıoğlu, 2006: 388) Seksek oyunu (Yaşar, 2008: 314)

Küttāb: (< *Ar.*) Mektep, okul (Toparlı, 2007: 170)

Kütük at-: (< *Yun. kodikos*; Nişanyan, 2009: 361; < *T. kütük* < *küt* 'yans.' + *-ük*; Gülensoy I, 2007: 593 + *T. at-*; *bk. addır-*) Köy delikanlılarınca ilk kez oğlu olan babayı kutlamak ve armağan almak amacıyla babanın kapısının önünde, on beş yirmi el silah atmak (DS IV: 3056)

Kütürge: (< *T. kütürge* < *küt-*; *bk. küttürmece*) Çocuk oturağı (DS IV: 3057)

Küûb (< *Ar. küʿub*) Kız memesinin büyümesi, kabarması (Devellioğlu, 2008: 538)

Küubet: (< *Ar. küʿubet*) Kız memesinin büyümesi, kabarması (Devellioğlu, 2008: 538)

Küyüş: (< *T. küy-üş*; Paçacıoğlu, 2006: 389) Bir çeşit çelik çomak oyunu (DS IV: 3057)

-L-

Lâ-lebenî: (< *Ar. lā-lebenī*) 1. Sütü yetersiz kadın 2. Henüz süt emmeyen çocuk (Develliogłu, 2008: 541)

Laçka: (< ? *İt. lascia*) Bir tür sıtma (Yurdakök, 2004: 234)

Lahik: (< *Ar. lāḥiḳ*) Çocuk için babalık iddiasında bulunan kimse (Arslan, 2007: 66)

Lakır lakır: (< *T. lakır+lakır* < *lak* 'yans.' + *T. -ır*) Süt içme şekli (Demir ve Demir, 2010: 164)

Laḳīṭ: (< *Ar. laḳīṭ*) Sokağa bırakılmış, ebeveyni bilinmeyen çocuk (Bilgin, 1996: 235)

Lala / lele: (< *Far. lālā*) 1. Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle ilgilenen kimse (DS IV: 3186) 2. Kız kardeş (DS IV: 3061) 3. Delikanlı 4. Baba (DS IV: 3072)

Lalalık: (< *Far. lālā* + *T. -lık*) Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimi işi (Yavuzarslan, 2010: 708)

Lali: (< ? *gd.*) Çocuklarda cinsel organ (Mor, 2009: 144)

Lallik: (< *Far. lāl* + *T. lik*) Çocuk (Sezen, 1993: 328)

Landik: (< ?) Beşik (Örnek, 1979: 169)

Lapak oyunu: (< *T. lapak* < *lap* 'yans.'+ *T. -ak* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Topu duvara vurup düşürmeden yüze kadar sayarak oynanan oyun (DS IV: 3066)

Lapaza: (< ?) Kaydırak oyunu (DS IV: 3066)

Lastik: (< *Fr. élastique*) Çocukların kuş vurmak için kullandıkları sapan (DS IV: 3068)

Laşga: (< *İt. lacia*) 1. Geceleri altını ıslatan çocuk 2. Suyla oynayarak üstünü başını ıslatan çocuk (DS IV: 3068)

Latîm: (< ?) Hem annesi hem babası ölen çocuk (Köse, 2008: 15)

Lavta: (< *Rum. la'vta*) 1. Erkek doğum hekimi 2. Ebe (TS, 2011: 1579)

Laylay / lalay: (< *Erm. laylay*) Ninni (Dankoff, 1995: 176) (Savur, 2010: 229)

Lazımlık / lāzımlıg: (< *Ar. lāzim* + *T. -lık*) Küçük çocukların kakalarını yapmaları için eskiden kullanılan, tenekeden ya da bakırdan yapılan kap (Özturan, 2009: 65) (Örnek, 1979: 175)

Lebâ': (< *Ar. lebā'*) Ağız, doğumdan sonra gelen süt (Devellioğlu, 2008: 545)

Lek: (< ?) Bilye (DS IV: 3071)

Lekdime oyunu: (< ? *lekdime* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Yay biçimine getirilen değneklerin yere vurulup ileriye doğru fırlatılmasıyla oynanan oyun (DS IV: 3071-3072)

Leleş: (< *Far. lālā* + *T. -ş*) 1. Ağabey 2. Çocuğun en güvendiği erkek (DS IV: 3072)

Lembeki / lempük: (< ?) Seksek oyunu (San, 1990: 541)

Lepik koko: (< ?) Çocukların yassı bir taşla kaleye diktikleri şeyi vurarak oynadıkları oyun (DS IV: 3074)

Levendane çalım: (< *Far. levendāne* + *T. çalım* < *çal-ım*; Gülensoy I, 2007: 215; Nişanyan, 2009: 102) Bıçkın delikanlılara özgü kabadayı çalımı (Koçu, 1969: 36)

Levent: (< *Far. levend*) Boylu boslu, yakışıklı genç (Hazar, 2007: 266)

Levha-yı iftihar: (< *Ar. levḥa* + *Ar. iftiḫār*) Osmanlı mekteplerinde çalışkan talebelerin isimlerinin asılı bulunduğu tablo (Onur, 2005:367)

Leylek gibi: (< *Far. legleg* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Uzun boylu genç (Yurtbaşı, DYS: 23)

Leyli talebe: (< *Ar. leylī* + *Ar. ṭalebe*) Yatılı öğrenci (Devellioğlu, 2008: 550)

Li-ümm: (< *Ar.*) Ana bir kardeş (Devellioğlu, 2008: 553)

Libân (< *Ar. libān*) Süt emzirme (Devellioğlu, 2008: 551)

Lilliş: (< ? *Far. lūle* + *T. -ş*) Topaç (DS IV: 3080)

Limon ağacı: (< *Rum. limon* + *T. ağacı* < *ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Genç kız memesi (Esen, 1986: 124)

Limon kabuğu: (< *Rum. limon* + *T. kabuğu* < *kabuk*; *bk. kabuk*) Bir dönem, öğrenci giysilerinin kepleri için kullanılan bir ifade (Onur, 2005: 379)

Linet: (< ?) İshal (Gümüşatam, 2009: 520)

Loğusa döşeği: (< *Rum. lohusa* + *T. döşeği* < *döşek*; *bk. döşek kalkma*) Lohusa yatağı (Çelebioğlu, 1995: 76)

Loğusa görümlülük: (< *Rum. lohusa* + *T. görümlülük* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Doğumun hemen ardından lohusaya ve bebeğe, akraba ve yakınlar tarafından yapılan ziyaret (Yaşar, 2008: 144)

Loğusa görümü: (< *Rum. lohusa* + *T. görümü* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 180)

Loğusa odası: (< *Rum. lohusa* + *T. odası* < *oda*; *bk. doğum odası*) İçinde bir yatak ve bebek yatağının bulunduğu oda (Tezcan, 2006: 69)

Loğusa yoklatma: (< *Rum. lohusa* + *T. yoklatma* < *yokla-*; *bk. çocuk yoklama*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 180)

Loğusa ziyareti: (< *Rum. lohusa* + *Ar. ziyāret* + *T. -i*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 180)

Lohsa belle-: (< *Rum. lohusa* + *T. belle-* < *bel+le-*; Gülensoy I, 2007: 130; < *belli+le-*; Nişanyan, 2009: 64) Çocuk görmek (Örnek, 1979: 179)

Lohusa / láḫūse / loğsa / loḫosa / lokusa / losa / lûḫusa / nohusa / olsa / uluğsa: (< *Rum. lohusa*) Yeni doğum yapmış kadın (Yolcu, 2008: 29) (Tulum, 2011: 1157) (Yaşar, 2008: 144) (Bülbül, 2006: 23) (Toparlı, 1992: 225) (DS IV: 3086) (DS VI: 4036) (Gülensoy, 1988: 250)

Loḫusa ʿavrat: (< *Rum. lohusa* + *Ar.ʿavret*) Yeni doğum yapmuş kadın (Argunşah, 1999: 165)

Lohusa bakma / loğusa bakma: (< *Rum. lohusa* + *T. bakma* < *bak-*; *bk. aya bakma*) Lohusa ziyareti (Yıldırım, 2010: 22) (Örnek, 1979: 179)

Lohusa bohçası: (< *Rum. lohusa* + *T. bohçası* < *bohça* < *bog+ça*; Gülensoy I, 2007: 158; Nişanyan, 2009: 76) Lohusanın özellikle kayınvalidesi tarafından bebek ve gelin için hazırlanan bohça (Yaşar, 2008: 77)

Loḫusa dirnegi: (< *Rum. lohusa* + *T. dirneği* < *dirnek* < *dir-* < *tir-*; Paçacıoğlu, 2006: 173) Lohusa yemeği (Tulum, 2011: 1171)

Lohusa görme / loğusa görme / nohusa görme: (< *Rum. lohusa* + *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Yeni doğum yapan bir kadını gözaydına gitme (Örnek, 1979: 180) (Savur, 2010: 22)

Lohusa hamamı: (< *Rum. lohusa* + *Ar. ḥammām* + *T. -ı*) Doğumdan bir hafta, bazı ailelerde yirmi gün sonra lohusayı hamama götürme geleneği (Sezen, 1993: 181)

Lohusa humması: (< *Rum. lohusa* + *Ar. ḥummā* + *T. -sı*) Yeni doğum yapmış lohusa kadınlarda görülen ateşli bir hastalık (Savur, 2010: 24)

Lohusa kadın: (< *Rum. lohusa* + *T. kadın*; *bk. ḳarındaş ḳatunı*) Lohusalık döneminde olan kadın (Savur, 2010: 22)

Lohusa minderi: (< *Rum. lohusa* + *T. minderi* < *minder*; *bk. beşik minderi*) Annenin doğum yapmak için yattığı minder (Teke, 2005: 74)

Lohusa şerbeti: (< *Rum. lohusa* + *Ar. şerbet* + *T. -i*) Lohusa ziyaretine gelen ziyaretçilere ikram edilen sıcak, tarçınlı ve kırmızı şekerli şerbet. Bu kırmızı renkli şerbet ile albasması hastalığının önleneceğine inanılır (Yolcu, 2008: 31)

Lohusa yoklaması: (< *Rum. lohusa* + *T. yoklaması* < *yokla-*; *bk. çocuk yoklama*) Genellikle doğumun ilk haftası içinde yapılan ziyaret (Taş, 1996: 204)

Lohusalık dönemi: (< *Rum. lohusa* + *T. dönemi* < *dönem* < *dön-em*; Gülensoy I, 2007: 303) Doğumun ilk gününden, kırkıncı güne kadar geçen dönem (Savur, 2010: 22)

Lohusaya gitme: (< *Rum. lohusa* + *T. -ya* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Yeni doğum yapan kadına yapılan kutlama ve geçmiş olsun ziyareti (Yüksel, 2007: 111)

Lok / loḫ: (< *Far. lōk*) Topaç (DS IV: 3090) (Gemalmaz, 1995: 212)

Lokum: (< *Ar. luḳme*) Ögrenciye kendini çok sevdiren, yumuşak huylu, notu bol kadın ögretmen (Koç, 2002: 112)

Lokusa çarpması: (< *Rum. lohusa* + *T. çarpması* < *çarp-*; *bk. cin çarpması*) Göğsü yara olan, iltihaplanan annenin göğsünü tedavi etmek için yapılan bir işlem (Gedik, 2008: 269)

Lol: (< *çoc. dil. lol*) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Lol et-: (< *çoc. dil. lol* + *T. et-*; *aççi et-*) İşemek (DS IV: 3086)

Loli: (< *öz. is. lolita*) Yaşı küçük ama cinsel açıdan çekici kız (Bingölçe, 2001: 108)

Lolik: (< *çoc. dil. lol* + *T. -ik*) Erkek çocuğun cinsel organı (Buran ve İlhan, 2008: 145)

Lolo: (< *çoc. dil. lolo*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Loma: (< ?) Çocukların oynadığı kuka oyunu ve kuka (DS IV: 3086)

Loloş: (< *çoc. dil. lolo* + *T. -ş*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Lop: (< ?) Kuka oyunu (DS IV: 3087)

Lopcuk lopcuk: (< *T. lopcuk+lopcuk* < *lop* 'yans.'+ *T. -cuk*) 1. Küçük çocuğun çok toplu olması 2. Küçük çocuğun istekle yemek yemesi (DS IV: 3088)

Lopuḫ: (< *T. lopuk* < *lop* 'yans.'+ *T. -uk*) Aşıkla oynanan oyun (DS IV: 3088)

Lorik: (< ?) Çocuk, yavru (DS VI: 4583)

Löğük / löök: (< ? *Far. lōk*; Nişanyan, 2009: 375) Delikanlı, erişkin erkek çocuk (Gülseren, 2001: 163)

Löhusa alatı: (< *Rum. lohusa* + ? *alatı*) Lohusa hamamdan çıkarken bütün vücuduna sürülen baharat (Yaşar, 2008: 161)

Lök (< ?) 1. Buğday unu ile yumurtadan yapılıp çocukların karnına konulan yakı (DS IV: 3091)

Löngür: (< *T. löngür* < *löng* 'yans.'+ *T. -ür*) Açılan çukura belli bir yerden taş atılarak oynanan oyun (DS IV: 3093)

Löngürdek: (< *T. löngürdek* < *löng* 'yans.'+ *T. -ürdek*) Tahterevalli (DS IV: 3093)

Lüle / lili / lulu / lüllü / lülü: (< *Far. lūle*) 1. Emzik (Toparlı, 2007: 173) 2. Çocuğun çişi, pisliği (Örnek, 1979: 160) (San, 1990: 542) 3. Çocuğun erkeklik organı (DS IV: 3095)

Lüllük: (< *Far. lūle* + *T. -lik*) Çocuğun erkeklik organı (DS IV: 3095)

Lü'lü': (< *Ar.*) Bakire, el değmemiş (Develliogłu, 2008: 555)

Lüp: (< *T. lüp* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 376) Sünnet töreninde verilen yemek (DS IV: 3096)

Lüpcük: (< *T. löpcük* < *löp* 'yans.'+ *T. -cük*) Yerinden kımıldayamayacak kadar şişman çocuk (DS IV: 3096)

-M-

Ma: (< *çoc. dil. 'ünl.'*) Sığır (DS IV: 3098)

Maacik / mācik : (< *çoc. dil. maa 'ünl.'* + *T. -cik*) Koyun ve keçi yavrusu (DS IV: 3098)

Maakka: (< *Ar. maʿaḳḳa*) Çocuğun anne ve babaya olan itaatsizliği (Devellioğlu, 2008: 557)

Macıcık: (< *çoc. dil. macı* + *T. -cık*) Öpmek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Macun: (< *Ar. maʿcūn*) Çocuklar için sokakta satılan yapışkan tatlı (Yavuzarslan, 2010: 727)

Maç: (< *çoc. dil. māç* 'yans.') Öpmek (San, 1990: 543)

Maç anlat-: (< *Fr. arg. match* + *T. anlat-* < *anla-*; Nişanyan, 2009: 28; < **āñ+la-*; Gülensoy I, 2007: 71) Sınavda özellikle yazılı sınavda, soruyu yanıtlamaya çabalarken ilgisiz, saçmasapan şeyler yazmak (Aktunç, 1998: 201)

Māder: (< *Far.*) Anne (Li, 1999: 124)

Mâder-be-hâta: (< *Far. māder-be-ḫaṭā*) Piç (Devellioğlu, 2008: 560)

Mâder-ender / marender: (< *Far. māder-ender*) Üvey ana (Devellioğlu, 2008: 560) (Cora, 2007: 253)

Madik / mazı / mazık: (< *Erm. matik*; Nişanyan, 2009: 378) 1. Bir çeşit bilye oyunu (DS IV: 3102) 2. Camdan ya da taştan yapılmış bilye (DS IV: 3146)

Mağtul bağlama: (< ? *mağtul* + *T. bağlama* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Çocuğu olmayan kadının göbeğine ip bağlama (Arslan, 2006: 8)

Māh: (< *Far.*) Güzel genç kız (Kiremit, 1999: 110)

Mâh-ı Kâşgar: (< *Far. māh* + *öz. is. Ḳaşġar*) Güzel, yakışıklı Türk kızı veya genci (Devellioğlu, 2008: 563)

Maḥalle çapḳını: (< *Ar. maḥalle* + *T. çapkını* < *çapkın* < *çap-*; Gülensoy I, 2007: 220; Nişanyan, 2009: 103) Mahallesini alt üst eden yaramaz çocuk (Yavuzarslan, 2010: 194)

Mahalle çocuğu: (< *Ar. maḥalle* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Görgüsüz genç (Yurtbaşı, DYS: 62)

Mahalle uşağı: (< *Ar. maḥalle* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Aynı mahallede yaşayan küçüklü büyüklü çocuklar (Elhan, 2004: 279)

Mahallebi çocuğu: (< ? *Ar. ḥalab*; Arapça karşılığı olmayan yapısı belirsiz bir kelime; Nişanyan, 2009: 421 + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Nazlı büyütülmüş (Aksoy, 1976: 807)

Mahbub: (< *Ar. maḥbūb*) Güzel yüzlü çocuk, parlak oğlan (Çelebi, II: 119)

Mahdum: (< *Ar. maḫdūm*) Oğul, evlat (Li, 1999: 202)

Mahdume: (< *Ar. maḫdūme*) Kız çocuğu (Devellioğlu, 2007: 566)

Maḫdūm-zāde: (< *Ar. maḫdūm* + *Far. zāde*) Torun (Yavuz, 2008: 153)

Mahhacık: (< *çoc. dil. mahha* + *T. cık*) Öpüş (Çelebioğlu, 1982: 101)

Mahmûm: (< *Ar. maḥmūm*) Hummaya tutulma (Acıduman ve Arda, 2012: 231)

Mahya bahşişi: (< *Far. māh* + *Ar. -iyye* + *baḫşiş* + *T. -i*) Ramazanda teravih namazına gelenlerden çocukların aldıkları para (Özdem, 2009: 260)

Makas: (< *Ar. miḳaṣṣ*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149)

Makat çıkması: (< *Ar. maḳʿad* + *T. çıkması* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Çeşitli sebeplerle makadın adalelerinin genişlemesinden kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 282)

Mala: (< ?) Oyuncak bebeğin elbisesi (DS IV: 3108)

Maladoy: (< ?) Çocuk (Gemalmaz, 1995: 216)

Malahma: (< *İt. malaria*) Sıtma (Koç, 2010: 92)

Malakla-: (< *T. malakla-* < *malak* < *bala+k*; Gülensoy I, 2007: 599; < ?; Nişanyan, 2009: 382; < *Rum. pallak*; Paçacıoğlu, 2006: 393) Emeklemek (DS IV: 3110)

Malay: (< *T. bala+y*; *bk. bala*) Erkek çocuk, delikanlı (Özkan, 1997: 146)

Mali velayet: (< *Ar. mālī* + *Ar. velāyet*) Temsil yetkisini elinde bulunduran kişinin, çocuğun mallarını, hukukun belirlediği sınırlar içerisinde idare edebilme, çocuk adına mali tasarruflarda bulunabilme hak ve sorumluluğu (Köse, 2008: 31)

Malmuç: (< ?) Büyük bir taş üstüne dikilen taşı, atılan taşla düşürme üzerine kurulu bir oyun (DS IV: 3114)

Mama: (< *çoc. dil.*) 1. Yemek (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Anne (Yavuzarslan, 2010: 744) 3. Hala (DS IV: 3115) 4. Ebe (Kanar, 2011: 493)

Mamak: (< ? *T. barmak* > *bamak* > *mamak*) 1. Küçük çocukların boynu (DS IV: 3115) (< *çoc. dil.*) 2. Küçük çocuklara elma, armut vb. meyveler verilirken söylenen sözcük (DS IV: 3116)

Mamalık / mamılık: (< *çoc. dil. mama* + *T. -lık*) Ebelik (TRS IV: 2795)

Mamancika: (< ?) Bez parçalarından yapılan oyuncak bebek (DS VI: 4586)

Mamık: (< *çoc. dil.*) Çocuğun eli (Örnek, 1979: 155)

Mamışık: (< ?) Taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (DS IV: 3116)

Manat: (< ?) Ebe (DS IV: 3118)

Manca manca oyna-: (< *İt. mangia*+*mangia* + *T. oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Kendi aralarında yemek yaparak oynamak (DS IV: 3118)

Mancirik: (< ?) Çocuk (DS IV: 3120)

Manencim: (< ?) Kuran'ı hocanın huzurunda hatmeden çocuk için düzenlenen tören (Onur, 2005: 299)

Manevi evlatlık: (< *Ar. maʿnevī* + *Ar. evlād* + *T. -lık*) Ailelerin yanlarına alıp koruyup kolladıkları, yetiştirdikleri çocuklar (Köse, 2008: 66)

Mangof: (< ? *man* + *Ar. ḳafā* ya da *man* +*T. kof*) Kız çocuğu (DS IV: 3123)

Manık / manuḫ: (< *Erm. manuk*; Dankoff, 1995: 103) 1. Çocukları severken kullanılan bir söz (Hazar, 2007: 266) 2. Kız çocuğu, severken kullanılan bir söz (Buran ve İlhan, 2008:148)

Mantelek / mantalik: (< *mantelek* < ? *man* + *yel-ek*; [**delek* > *yelek* ~ *çelek* ~ *telek*] Gülensoy II, 2007: 877; < Aslı *TT. yélek* ve Doğu Türk dillerinde *çelek* iken, belki *tel* sözcüğüyle birleşerek 20. yy'da *telek* biçimini almıştır; Nişanyan, 2009: 615) Çelik çomak oyunu (DS IV: 3126)

Manti: (< ? *arg.*) Parlak, sakalı çıkmamış, tüysüz genç erkek (Aktunç, 1998: 208)

Mar: (< *Süry.*) Öğretmen (Caferoğlu, 2011: 128)

Mariga: (< *Yun. gd.*) Anne (Mor, 2009: 71)

Marîne: (< *İt. marina*) Üvey anne (Cora, 2007: 253)

Markuç: (< *Far. mārpı̄ç*) Süt çocuklarını oyalamak için ağızlarına verilen lastik emzik (DS IV: 3130)

Marmar: (< ?) Taştan yapılmış bilye (DS IV: 3130)

Marnel: (< *İt. marinaio*) Yakası açık ve derin çocuk takımı (Yavuzarslan, 2010: 748)

Marşal: (< *arg. öz. is. Marshall*) Kolay, rahat ders (Aktunç, 1998: 209)

Marşal yardımı: (< *arg. öz. is. Marshall* + *T. yardımı* < *yardım* < *yār-a-t-ım*; Gülensoy II, 2007: 1073; < *Far. yārīdan*; Farsça kaynaklı olmakla birlikte Türkçe *yara-* fiiliyle birleştirilmiştir; Nişanyan, 2009: 671) Sınav esnasında öğretmenin öğrenciye yaptığı yardım (Aktunç, 1998: 209)

Martı: (< ? *İt. martin*) Öğrenci (DS IV: 3131)

Masaya yat-: (< *Rum. masa* + *T. -ya* + *T. yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Kürtaj olmak (Çelik, 2011: 101)

Maskara: (< *Ar. masḫara*) Çocuğu çok severken nazar değmemesi için kullanılan bir söz (Akyol, 2006: 50)

Masum / mağsım / mağsim / māsim / meʿḥsim: (< *Ar. maʿṣūm*) Günahsız, küçük çocuk (Yavuzarslan, 2010: 752) (Devellioğlu, 2008: 584) (Elhan, 2004: 283) (DS IV: 3105) (Özturan, 2009: 67)

Ma'sûme: (< *Ar. maʿṣūme*) Küçük kız çocuğu (Devellioğlu, 2008: 584)

Masura: (< *İt. misura*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Maşa: (< *Far. māşe*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149)

Maşallah: (< *Ar. māşā'e + allāh*) 1. Çocuğu nazardan korumak için çocuğun omzuna, görünür yerine, gömleğinin içine takılan nazarlık (Yaşar, 2008: 148) 2. Çocuğun dişinin çıktığını görenlerin söylediği söz (Yaşar, 2008: 112) 3. Sünnet çocuğunun bindiği araca yazılan yazı (Yaşar, 2008: 142) 4. Doğumu kolay yapmış bir kadının, başka bir kadının doğumunu kolaylaştırmak için yüzüne tükürerek söylediği bir söz (Yaşar, 2008: 64)

Matak: (< ? *matah* < *Ar. metāʿ*) Topaç (DS IV: 3136)

Mavi boncuk: (< *Ar. mā'ī + T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Çocuğu nazardan korumak için takılan boncuk (Yaşar, 2008: 148)

Mavi çocuk: (< *Ar. mā'ī + T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Mavi hastalığa yakalanmış çocuk (TS, 2011: 1636)

Mavi hastalık: (< *Ar. mā'ī + Far. ḫaste + T. -lık*) Konjenital kalp hastalıklarının en yaygın olanı (Gedik, 1993: 5)

Mavi kâğıt al-: (< *Ar. mā'ī + Far. kāġaẕ + T. al-*; *bk. aba alması*) Öğrenci, okuldan çıkarılmak (Aktunç, 1998: 211)

Mavi kâğıt ver-: (< *Ar. mā'ī + Far. kāġaẕ + T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Öğrenciyi okuldan atmak (Aktunç, 1998: 211)

Mavi önlük: (< *Ar. mā'ī + T. önlük*; *bk. önlük*) Bir dönemin öğrenci kıyafeti (Kahraman ve Karacan, 2013: 122)

Mavi yelek: (< *Ar. mā'ī + T. yelek* < *yėl+ek*; Gülensoy II, 2009: 1112) Sünnet kıyafeti (Kurt, 2012: 219)

Maya: (< *Far. māye*) 1. Erkek ve kız çocuğun çeyizlerine saklanan ilk şey, tırnak (Yaşar, 2008: 113) 2. Evlenme çağına gelmiş genç kız 3. Genç ve güzel kız (Elhan, 2004: 281)

Mayabır: (< ?) Bilye (DS IV: 3140)

Mayalı: (< *Far. māye + T. -lı*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 84)

Mayası bozuk ol-: (< *Far. māye* + *T. -sı* + *T. bozuk* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Soyu kötü özellikler taşımak (Kurt, 2012: 503)

Maymaḫ: (< ?) Yürüme çağına gelmiş çocuğun yürümesine yardımcı tekerlekli araba (Gemalmaz, 1995: 219)

Maymun: (< *Ar. meymūn*) Topaç (DS IV: 3143)

Maymun döndür-: (< *Ar. meymūn* + *T. döndür-* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Kamçı ile topaç çevirmek (DS IV 3144)

Mayna: (< *İt. maina*) Çocukların oynadığı esir almaca oyunu (DS IV: 3144)

Mazalak: (< ?) Topaç (DS IV: 3145)

Mazeret kâğıdı: (< *Ar. māʿẕeret* + *Far. kāġaẕ* + *T. -ı*) Öğrencinin okula gelmeyişinin sebebini bildiren ve velisi tarafından imzalanarak okul yönetimine verilen belge (TS, 2011: 1639)

Mazik: (< ? *Erm. matik*; *bk. madik*) Üvey oğul (DS VI: 4591)

Mazmaz: (< ?) Çelik çomak oyunu (DS IV: 3147)

Mechûlü'n-neseb: (< *Ar. mechūl* + *Ar. neseb*) Kimin çocuğu olduğu bilinmeyen (Devellioğlu, 2008: 594)

Meçmeçe: (< ?) Kaplumbağa kabuğundan, tütün tablası biçiminde yapılan ve küçük çocuklara ilaç içirmek için kullanılan kap (DS IV: 3149)

Me'debetü'l-hitan: (< *Ar. me'debe* + *Ar. ḫitān*) Sünnet ziyafeti (Devellioğlu, 2008: 598)

Medig: (< ? *Erm. madik*) 1. Küçük, şişman çocuk (DS VI: 4591) 2. Küçük çocukların erkeklik organı (Gemalmaz, 1995: 220)

Meftûm: (< *Ar. mefṭūm*) Sütten kesilmiş çocuk (Devellioğlu, 2008: 601)

Meğezallah: (< *Ar. maʿāẕ'Allāh*) Gençler arasında oynanan bir oyun (Elhan, 2004: 282)

Mehaz: (< *Ar. meḥaẓ*) Doğum sancısı (Yavuzarslan, 2010: 765)

Mehd: (< *Ar.*) Beşik (Tekin, 1994: 134)

Meke: (< *Fr. mica*) Çocukların oyun oynadıkları bilye (DS IV: 3153)

Mekir: (< ? *Ar. münkir*) Umacı, hortlak (DS IV: 3153)

Mekteb-ḫâne: (< *Ar. mekteb* + *Far. ḫāne*) Okul (Özkan, 1993: 212)

Mektebe başlat-: (< *Ar. arg. mekteb* + *T. -e* + *T. başlat-*; *bk. başlat-*) Genç erkeği ilk kez geneleve götürmek (Aktunç, 1998: 213)

Mektebe koy-: (< *Ar. arg. mekteb* + *T. -e* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Çocuğu mektebe bırakmak, okula başlatmak (Aktunç, 1998: 81)

Mektebe ver-: (< *Ar. mekteb* + *T. -e* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Okula başlatmak (Onur, 2005: 294)

Mektebi as-: (< *Ar. mekteb* + *T. -i* + *T. as-*; *bk. as-*) Derslere girmemek için keyfî olarak okula gitmemek (TS, 2011: 1643)

Mektep / meddep / mehdep / mettep / meyhdeb: (< *Ar. mekteb*) Mektep, okul (TS, 2011: 1647) (DS IV: 3149) (DS IV: 3175) (DS VI: 4592) (Gemalmaz, 1995: 221)

Mektep cemiyeti: (< *Ar. mekteb* + *Ar. cemʿiyyet* + *T. -i*) Okula başlama (Onur, 2005: 287)

Mektep çocuğu: (< *Ar. mekteb* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Öğrenci, okul çocuğu (Hazar, 2007: 266)

Mektep hocası: (< *Ar. mekteb* + *Far. ḫˇāce* + *T. -sı*) Muallim, öğretmen (Tulum, 2011: 1221)

Mektep kaçağı: (< *Ar. mekteb* + *T. kaçağı* < *kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Okul kaçağı (TS, 2011: 1647)

Mektep uşağı: (< *Ar. mekteb* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Okul çocuğu (Görkem, 2001: 176)

Mektepli: (< *Ar. mekteb* + *T. -li*) Okula giden kimse, öğrenci (TS, 2011: 1647)

Mektepli ol-: (< *Ar. mekteb* + *T. -li* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Okula başlamak (Demir ve Demir, 2010: 154)

Mektup: (< *Ar. mektūb*) Seksek oyunu (Yaşar, 2008: 314)

Melâfîh: (< *Ar. melāfîḥ*) Anne karnındaki oğlan çocuğu (Devellioğlu, 2008: 607)

Melceme / mecleme: (< ?) 1. Bir bir buçuk aylıkken çocuğunu düşüren kadınların bu durumu tekrar yaşamamaları için bellerine yapıştırılan şey (Savur, 2010: 14) 2. Çocuk sahibi olmak isteyen kadına, belin ovalanmasından ve bel çekme işleminden sonra yapıştırılan yakı (Güzelbey, 1982: 19)

Meled: (< *Ar. meled*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 608)

Melek / melaike (< *Ar. melek*) 1. Doğumda ölen çocuk (Yaşar, 2008: 72) 2. Yeni doğmuş, küçük çocuk (Yüksel, 2007: 153) (Örnek, 1979: 133)

Melek ibriği: (< *Ar. melek* + *Ar. ibrīḳ* + *T. -i*) Bebeklerin su ihtiyacını karşıladığına inanılan ibrik (Yurdakök, 1984: 19)

Melek-sīret: (< *Ar. melek* + *Ar. sīret*) Yeni doğmuş kız çocuğu (Ayan, 1979: 146)

Melengiç: (< *Ar.*) Doğacak çocuğun gözlerinin renkli olması istendiği zaman, hamileye yedirilen yiyecek (Özgen, 2007: 95)

Meleş-: (< *T. meleş-* < *OT. mē+le-ş-*; Gülensoy II, 2007: 600) Babaları ölen çocuklar, ağlamak (Görkem, 2001: 240)

Melez: (< *Ar. meles*) Değişik ırkta ana ve babadan doğmuş çocuk (TS, 2011: 1648)

Melkut: (< *Ar. melḳūṭ*) Buluntu çocuk (Devellioğlu, 2008: 609)

Melmeket: (< *Ar. memleket*) Seksek oyunu (Elhan, 2004: 284)

Meme: (< *çoc. dil. meme*) 1. Emzik (Örnek, 1979: 170) 2. Çocuk yemeği, mama (DS IV: 3159)

Meme em-: (< *çoc. dil. meme* + *T. em-*; *bk. em-*) Süt emmek (Yavuzarslan, 2010: 771)

Meme oğlanı: (< *çoc. dil. meme* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Bebek (Tulum, 2011: 667)

Meme ver- / meme vir-: (< *çoc. dil. meme* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Emzirmek (Yavuzarslan, 2010: 771) (Tulum, 2011: 1225)

Memecin / mennecim: (< *Ar. ve'n-necmi*) Çocukların arife günü topladıkları simit (DS IV: 3159)

Memecin gıliği: (< *Ar. ve'n-necmi* + ? *gılığı*) Çocuklar için yapılan yağsız, şekersiz, susamsız, gevrek bir çeşit simit (DS VI: 4593)

Memede ol-: (< *çoc. dil. meme* + *T. -de* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Henüz meme ile beslenmek (TS, 2011: 1649)

Memeden kesme: (< *çoc. dil. meme* + *T. -den* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Anne sütünün bıraktırma, vermeme (Kesgin ve Özcebe, 2004: 44)

Memeden yar-: (< *çoc. dil. meme* + *T. -den* + *T. yar-*; Gülensoy II, 2007: 1068; < *ar-* ~ *yar-*; Nişanyan, 2009: 670) Memeden kesmek, ayırmak (TRS IV: 2802)

Memek: (< *çoc. dil. meme* + *T. -k*) 1. Emzik (Örnek, 1979: 171) 2. Çocuğu oyalamak, aldatmak için verilen yiyecek (DS IV: 3160)

Memeli: (< *çoc. dil. meme* + *T. -li*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Memelik: (< *çoc. dil. meme* + *T. -lik*) Gençliğinin en parlak çağında olan kızlarca giyilen göğüs yastığı (Koçu, 1969: 172)

Memlekete hayır yap-: (< *Ar. arg. memleket* + *T. -e* + *Ar. ḫayr* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Erkek, bir kızın bekâretini gidermek (Aktunç, 1998: 213)

Memmen: (< *çoc. dil. mama* + ya da *Erm. memmēn*; Dankoff, 1995: 186) Ekmek (DS IV: 3160)

Menbûz: (< *Ar. menbūẕ*) Piç (Develliogłu, 2008: 614)

Mendek / mennek: (< *T. me(r)t+ek*; Gülensoy I, 2007: 600; < *Far. mardak*; Nişanyan, 2009: 402 < kökeni karışık; Eren, 1999: 293; < Dankoff, *Erm. mardak*; < Tietze yabancı kökenli olmalı der ancak Ermeniceden gelmiş olabileceğini kabul etmez; Gülensoy I, 2007: 601) 1. Çocuk (DS IV: 3161) 2. Evlilik dışı olan çocuk (DS IV: 3166)

Mendil: (< *Ar. mendīl*) Erkek çocuğunun ergenlik dönemine kadar kullandıkları eşyalardan (Kabataş, 2006: 31)

Mendil kaçırma: (< *Ar. mendīl* + *T. kaçırma* < *kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Bir çocuk oyunu (Özhan, 2005: 168)

Mendil kapmaca: (< *Ar. mendīl* + *T. kapmaca* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Bir çocuk oyunu (Özhan, 2005: 168)

Menenjit / menengiç: (< *Fr. mèningite*) Ateş, şiddetli baş ağrısı, kusma, sayıklama vb. belirtilerle ortaya çıkan, beyin zarlarının iltihaplanmasıyla oluşan bir hastalık (TS, 2011: 1652) (Koç, 2010: 92)

Mengül: (< *Far. mengūş*) Çocuğun erkeklik organı (DS IV: 3165)

Mentek: (< ?) Çocukların değneklerle oynadıkları bir oyun (DS IV: 3166)

Merdesiz: (< *Far. merd* + *T. -siz*) Kimsesiz, yetim (DS IV: 3167)

Merdim: (< ? *Far. merdüm*) Uslu (DS IV: 3168)

Merdiven yapması: (< *Far. arg. nerdūban* + *T. yapması* < *yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Babası belirsiz, piç (Aktunç, 1998: 214)

Merdümek: (< *Far.*) Küçük adam, bebek (Yavuzarslan, 2010: 779)

Merdüm-pîrâ: (< *Far. merdüm-pīrā*) Öğretmen (Devellioğlu, 2008: 620)

Mered sandığı: (< *Ar. mārid* + *Ar. ṣandūḳ* + *T. -ı*) Boğmacaya yakalanan çocuğun içerisine konulduğu, tedavi edici özelliği olduğu düşünülen sandık (Köymen, 1970: 8)

Meres tenceresi: (< *Ar. mīraṯ* + *Ar. tancara* + *T. -sı*) Doğumun kolay olması için kullanılan sülaleden sülaleye geçen tencere (Gedik, 2008: 265)

Merese: (< *Ar. vereṯe*) Mirasçılar (DS IV: 3169)

Meret: (< *Ar. mārid*) Piç (DS IV: 3169)

Merhametsiz: (< *Ar. merḥamet* + *T. -siz*) Çocuğu olmayan kadın (Yaşar, 2008: 32)

Meri: (< *öz. is. Marry*) Genç, güzel, alımlı kız (Hazar, 2007: 266)

Mermerşahı: (< *Ar. mermer* + *Far. şāh* + *T. -ı*) İnce bezden yapılmış, düz, uzun, önü açık bir gömlek (Sezen, 1993: 61)

Mertlek: (< *mertlek* < *mert*; *bk. met*) Çelik çomak oyunu (DS IV: 3171)

Mesane taşı: (< *Ar. meṯāne* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Çocuklarda idrar yolları rahatsızlığı (Acıduman ve İlgili, 2012: 116)

Mesek: (< ?) Yetim (DS IV: 3172)

Mesitleme: (< *Ar. mesh* + *T. -itleme*) Kundak çocuğunu yüzüstü yatırarak sağ ayak ile sol eli, sağ el ile sol ayağı birbirine üç defa değdirme (Elhan, 2004: 287)

Mestikleme: (< ?) Yedi güne kadar yatan anneye, çoğu zaman da çocuğa yapılan bir uygulama. Annenin yedi yerinden vücudu sıkılır, kemikleri çıtırdatılır, bu işlemle organlarının yerine yerleştirildiğine inanılır (Yüksel, 2007: 126)

Meşe: (< ?) Bilye (DS IV: 3173)

Meşek: (< ?) Yassı taşla oynanan kaydırak oyunu (DS IV: 3174)

Meşime / meşyeme: (< *Ar. meşīme*) Döl yatağı, son, plasenta (Argunşah, 1999: 213) (Yavuzarslan, 2010: 366)

Meşin ceketliler: (< *Far. mīşīn* + *Fr. jaquette* + *T. -liler*) II. Dünya Savaşından sonra özellikle Avrupa'da (İngiltere, Fransa, İtalya) görülen asi gençlik grubu ki deriden yapılan ceketler ve pantolonlar âdeta üniforma gibi benimsenmiştir (Koçu, 1969: 87)

Meşme: (< ?) Bir çeşit aşık oyunu (DS IV: 3174)

Meşmel: (< ?) Bir çeşit aşık oyunu (DS IV: 3174)

Met / mert / mit: (< *T. met* < *T. me*[*r*]*t* ~ *met*; Gülensoy II, 2007: 601; < *Erm. mēt*; Dankoff, 1995: 107) Çelik çomak oyunu ve bu oyunda kullanılan on on beş santimetre uzunluğunda değnek (DS IV: 3171) (DS IV: 3174) (DS IV: 3205)

Met deynek: (< *met*; *bk. met* + *T. değnek*; *bk. değnek*) Çelik çomak oyunu (DS IV: 3174)

Metelik döndürme: (< *Fr. metallique* + *T. döndürme* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Para ile oynanan bir çeşit yazı-tura oyunu (Özdemir II, 2006: 90)

Metirek yavşâ: (< ?) Genç erkek (Akar, 2008: 45)

Mevcetü'ş-şebâb: (< *Ar. mevce* + *Ar. şebāb*) Gençlik çağı (Devellioğlu, 2008: 634)

Mevlit okutma: (< *Ar. mevlid* + *T. okutma* < *oku-*; *bk. hocaya okut-*) Sünnetlerde akşam yapılan kınadan sonra okunan dua (Yolcu, 2008: 52)

Mevlut: (< *Ar. mevlūd*) Yeni doğmuş çocuk (TS, 2011: 1669)

Meydan dayağı: (< *Ar. meydān* + *T. dayağı* < *dayak*; *bk. dayak arsızı*) Askerî okullarda uygulanan dayak çeşidi (Onur, 2005:392)

Meyirse- / meğirse-: (< *Ar. meyl* + *T. se-*) Yavrusuna sevgi ve sevecenlikle davranmak (DS IV: 3151)

Meyirsek / meğersek / meğirsek / mersek / mihirsek: (< *Ar. meyl* + *T. -sek*) Yavrusuna çok düşkün insan (DS IV: 3151) (DS IV: 3198)

Meyveli kadın: (< *Far. mīve* + *T. -li* + *T. kadın*; *bk. ḳarındaş ḳatunı*) Hamile kadın (Yüksel, 2007: 67)

Meyvasız ağaç: (< *Far. mīve* + *T. -siz* + *T. ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Çocuğu olmayan kadın (Kıyak, 2005: 5)

Mezar yazısı: (< *çoc. dil. Ar. mezār* + *T. yazısı* < *yaz-*; *bk. cıllığını yaz-*) Arap harfleri (DS IV: 3176)

Mezele-: (< *T. mezele-* < *mez-* 'yans. fiil' + *T. ele-*) Yemekte mızmızlık etmek (DS IV: 3177)

Mezelen-: (< *T. mezelen-* < *mez-* 'yans. fiil' + *T. elen-*) Yemekte mızmızlık etmek (DS IV: 3177)

Mezeme: (< *T. mezeme-* < *mez* 'yans.' *T. -eme*) Yemekte mızmızlık eden, yiyeceği ağzında geveleyen çocuk (DS IV: 3177)

Mezgep: (< *Erm. maz+kap*; Dankoff, 1995: 100) Bebeklerin ve çocuklarını emziren annelerin, elbiselerinin kirlenmemesi için boyunlarına taktıkları önlük (DS IV: 3177)

Mezun: (< *Ar. me'ẕūn*) Bir okul bitirerek diploma almış kimse (TS, 2011: 1675)

Mezun ol-: (< *Ar. me'ẕūn* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Okulu bitirmek (TS, 2011: 1675)

Mezuniyet: (< *Ar. me'ẕūniyyet*) Okulu bitirme (TS, 2011: 1675)

Mıcık / mıççık: (< *T. mıcık* < *mıc* 'yans.' + *T. -ık*) Oyunbozan, mızıkçı kimse (DS IV: 3178-3179)

Mıcılık: (< *T. mıcılık* < *mıc* ‘yans.’+ *T. -ılık*) Küçük çocuğun parmakları (San, 1990: 547)

Mıcırıkla-: (< *T. mıcırıkla-* < *mıc* ‘yans.’+ *T. ırıkla-*) Oyunbozanlık etmek (DS IV: 3179)

Mıçı: (< ?) Ortaya konulan para ya da bilyeye, taşlarla vurarak oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS IV: 3179)

Mıh: (< *Far. mīḫ*) Topaç, döndürek oyunu (DS IV: 3181)

Mıkırdan-: (< *T. mıkırdan-* < *mık* ‘yans.’ + *T. ırdan-*; Gülensoy I, 2007: 601; Nişanyan, 2009: 409) Bebek, kendi kendine konuşur gibi ses çıkarmak (DS IV: 3183)

Mılı: (< *Far. mīḫ* + *T. -lı*) Topaç (DS IV: 3184)

Mılık mırtık: (< *T. mılık* < *mıl* ‘yans.’ + *T. -ık* + *T. mırtık* < *mırt* ‘yans.’ + *T. -ık*) Çoluk çocuk (DS IV: 3184)

Mıncık: (< *T. mınç-ık*; Nişanyan, 2009: 409) Kız çocuğun üreme organı (Üstüner, 2007: 187)

Mıncırak: (< *T. mıncırak* < *mınc* ‘yans.’ *T. -ırak*) Tahterevalli (DS IV: 3185)

Mıncırık: (< *T. mıncırık* < *mınc* ‘yans.’ *T. -ırık*) Afacan, zeki çocuk (TS, 2011: 1676)

Mıncırlık: (< *T. mıncırlık* ‘yans.’ *T. -ırlık*) Tahterevalli (DS IV: 3185)

Mınık: (< ?) 1. Mızıkçı 2. Kaydırak oyunu (DS IV: 3186)

Mınna / minna: (< ?) 1. Lala 2. Ağabey (DS IV: 3186)

Mırak: (< ?) Topaç (DS IV: 3187)

Mırı-: (< *T. mırı-* < *mır* ~ *mız* ‘yans.’ + *T. ı-*) Oyunbozanlık etmek (DS IV: 3188)

Mırık / mırrıg / mırrık: (< *T. mırık* < *mır* ‘yans.’+ *T. -ık*) 1. Sünnetçi (DS IV: 3187) (DS IV: 3190) 2. Yuvarlak ağaç, top ve değnekle oynanan oyun (DS IV: 3188)

Mısır patlatma oyunu: (< *Ar. mişr* + *T. patlatma* < *pat* ‘yans.’ + *T. -latma* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Şaşırtmacalı hareket oyunu (Özdemir II, 2006: 365)

Mışık / mışşık / mişek / mişşek: (< *T. mışık* < *mış* 'yans.' + *T. -ık*) 1. Mızıkçı, oyunbozan 2. Bilye (DS IV: 3193) (DS IV: 3194) (DS IV: 3205)

Mışıl mışıl: (< *T. mışıl+mışıl* < *mış* 'yans.' + *T. -ıl*) Bebeğin uyuma şekli (Demir ve Demir, 2010: 44)

Mız-: (< *T. mız-* 'yans. fiil') Oyunbozanlık etmek (DS IV: 3196)

Mızgap: (< ?) Baştan geçme çocuk önlüğü (DS IV: 3195)

Mızgıç: (< *T. mızgıç* < *mız-* 'yans. fiil' + *T. -gıç*) Mızıkçı (Demir ve Aydoğdu, 2009: 659)

Mızı-: (< *T. mızı-* < *mız* 'yans.' + *T. ı-*) Oyunbozanlık etmek (DS IV: 3196)

Mızık: (< *T. mızık* < *mız* 'yans.' + *T. -ık*) Oyunbozan (DS VI: 4598)

Mızık-: (< *T. mızık-* < *mız* 'yans.' + *T. ık-*) Mızıkçılık etmek (DS IV: 3196)

Mızıḫçılıḫ: (< *T. mızıkçılık* < *mız* 'yans.' + *T. -ıkçılık*) Oyunbozanlık (DS VI: 4598)

Mızıka: (< *İt. musica*) Topaç (DS IV: 3197)

Mızıla-: (< *T. mızıla-* < *mız* 'yans.' + *T. ıla-*) Çocuk, ağlamak (DS IV: 3196)

Mızırgan- / mızırkan-: (< *T. mızırgan* < *mız* 'yans.' + *T. ırgan-*) Mızmızlanmak, bir şeyi sürekli istemek (DS IV: 3197)

Mızırtı et-: (< *T. mızırtı* < *mız* 'yans.' + *T. -ırtı* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Mızmızlanmak (DS IV: 3197)

Mızrak / mızrah: (< *Ar. mizrāḳ*) Topaç (DS IV: 3197)

Mızrannil: (< ?) Sevilen küçük çocuklara 'yumurcak' anlamında söylenen söz (DS IV: 3197)

Mide bulantısı: (< *Ar. miʿde* + *T. bulantısı* < *bulan-*; *bk. başı bulanık*) Çoğunlukla çocuğun zamanlı zamansız emzirilmesinden ve çocuğa meme verilmesinden kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 273)

Mide zayıflığı: (< *Ar. miʿde* + *Ar. żaʿīf* + *T. -lığı*) Gıdanın sindirilemeyip boğazın şiştiği bir rahatsızlık (Yurdakök, 1984: 38)

Midede gaz: (< *Ar. miʿde* + *T. -de* + *Fr. gaz*) Bebeklerde mide ağrılarına da sebep olan çoğunlukla hazımsızlıktan ve yel vurmasından kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 272)

Midik: (< *bıdık*; *bk. bıdık bıdık*) Küçük, şişman çocuk (DS VI: 4591)

Midilik: (< *bıdılık* < *bıdık*; *bk. bıdık bıdık*) Küçük, şişman çocuk (DS VI: 4591)

Midilli: (< *Rum.*) Küçük çocuk (Yavuzarslan, 2010: 798)

Mihmānî-i hitân: (< *Far. mihmānī* + *Ar. ḫitān*) Sünnet düğünü (Devellioğlu, 2008: 645)

Mihmānî-i ḫutne: (< *Far. mihmānī* + *Ar. ḫutne*) Sünnet düğünü (Tulum, 2011: 1254)

Mikroçip: (< *Fr. arg. micro* + *İng. chip*) Çok akıllı küçük çocuk (Bingölçe, 2001: 112)

Mil: (< *İt. biglia* > *bilya / milya* > *mile / mil*; Çağbayır III, 2003: 3222) Bilye (DS IV: 3200)

Milcan: (< ?) 1. Öksüz çocuk 2. Beş altı yaşındaki kız ya da erkek çocuk (DS IV: 3199)

Milli / millā: (< *Ar. mıl̄* + *T. -li*) Çocukların oynadığı çelik çomak oyunu (DS IV: 3199)

Milli ol-: (< *Ar. arg. millī* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Genç erkek, ilk defa bir kızla birlikte olmak (Aktunç, 1998: 215)

Mimbar: (< *Far. mebār ~ mubār*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 155)

Minare gibi: (< *Ar. menāre* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Uzun boylu genç (Yurtbaşı, DYS: 23)

Minare kırması: (< *Ar. menāre* + *T. kırması* < *kır-*; *bk. alakırık*) Uzun boylu (Yurtbaşı, DYS: 23)

Minder kavgası: (< *T. minderi* < *minder*; *bk. beşik minderi* + *Far. ġavġā* + *T. -sı*) Çocuk oyunu (Onur, 2005: 507)

Mini: (< *T.*) Çocuklar için yapılan kalınca yufka ekmeği (DS IV: 3202)

Mini mini: (< *çoc. dil. mini+mini*) Küçücük (Çelebioğlu, 1982: 101)

Minik / mınnıg: (< *T. minik* < *mini*) 1. Her çeşit çocuk ayakkabısı 2. Çocuklar için yapılan kalınca yufka ekmeği (DS IV: 3202) 3. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 154)

Miniş miniş: (< *T. miniş+miniş* < *mini*) Bebek için büyümek (Çelebioğlu, 1995: 138)

Minmin dur-: (< *T. min+min* 'yans.' + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak, tay durmak (DS IV: 3202)

Minna: (< *T. minik* + *Moğ. aka*) Ağabey (DS IV: 3186)

Minno: (< *T. minno* < *minik* < *mini*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150)

Miras / meres: (< *Ar. mīrāṯ*) 1. Ceviz ve boncukla oynanan bir çocuk oyunu (DS IV: 3203) 2. Ölen yakınlardan kalan mal mülk, para veya servet (DS IV: 3169)

Miras altını: (< *Ar. mīrāṯ* + *T. altını* < *altın*; *bk. altın takma*) Sarılığı olan çocuğun suyuna atılan miras yoluyla kalan altın (Bolçay, 2011: 593)

Mirasçı / meresci: (< *Ar. mīrāṯ* + *T. -çı*) Ölenin kalan malına kanunen hakkı olan kişi (Hazar, 2007: 266) (DS IV: 3169)

Mirasçılık: (< *Ar. mīrāṯ* + *T. -çılık*) Çocukların soybağına dayanarak ana babalarından elde edebileceği önemli haklardan biri (Akyüz, 2012: 195)

Miraz / mıras: (< *İt. mira*) Bilye (DS IV: 3187)

Mire: (< *İt. mira*) Aşık oyununun bir çeşidi (DS IV: 3203)

Misafir bekle-: (< *Ar. müsāfir* + *T. bekle-*; *bebek bekle-*) Çocuk beklemek (Yıldırım, 2010: 20)

Misket / misget: (< *Fr. mousquet*) Bilye (TS, 2011: 1690) (Demir, 2006: 176)

Misket oyunu: (< *Fr. mousquet* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Bilyelerle oynanan oyun (TS, 2011: 1690)

Mistik: (< *mıstık* < *öz. is. Mustafa*) Küçük boylu, sevimli çocuk (Çimrin, 2008: 385)

Mitmit: (< *T. mit+mit* 'yans.') Yaramaz, çok hareketli çocuk (DS IV: 3206)

Mivez: (< ?) Çocuk sardıkları bez, kundak (Dağlı, 2007: 199)

Mize: (< ?) Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 160)

Mizilci: (< ?) Kızların yüz güzelliğini anlatan bir söz (Çelebi, V: 76)

Mo: (< *çoc. dil.*) Sığır ve sığır sesi (Elhan, 2004: 293)

Mocuk: (< *Slv. matsúkhı*) Çukura taş atarak oynanan bir çocuk oyunu (DS IV: 3207)

Moç: (< ?) Topuzlu sopalarla oynanan bir çeşit oyun (DS IV: 3208)

Mom ol-: (< *çoc. dil. mom* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Yukarıdan aşağı düşmek (Elhan, 2004: 293)

Moma: (< *çoc. dil.*) 1. Ekmek (DS IV: 3210) (< ?) 2. Topaç (DS IV: 3210)

Momo: (< *çoc. dil.*) Kurt vb. hayvanlar (DS IV: 3210)

Momoç: (< *çoc. dil.*) Kurt vb. hayvanlar (DS IV: 3210)

Mor şalalak: (< *mor*; Doerfer'e göre Rumcadan alınmıştır, Bang, Yeni Farsça *bōr* biçimi üzerinde durmuştur, Sevortyan *mor*'un *boz*'dan geldiği yolundaki birleştirmeyi dikkate değer bir açıklama olarak değerlendirmiştir, Eren'e göre de *mor* ~ *boz* birleştirmesi ses bakımından olanaksızdır; Eren, 1999: 296-297; < *Erm. mor*; Nişanyan, 2009: 418 + *T. şalak* < **şā* 'yans.'+*lak*; Gülensoy II, 2007: 836) Yeni yetme, genç (Kalkan, 1998: 199)

Morbet / morbed: (< ?) 1. Sekiz on yaşlarında hizmetçi kız (Gemalmaz, 1995: 230) 2. Evde az iş yapan çocuk (DS VI: 4600)

Morfin koy-: (< *Fr. morphine* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Öğretmeni aldatmak (Aktunç, 1998: 216)

Moro: (< *Yun. arg.*) Yakışıklı delikanlı (Bingölçe, 2001: 113)

Moyda: (< ?) Yağmur yağdırmak için oynanan bir oyun (Onur, 2005: 452)

Moza / muza: (< *T. boz+ak* şeklinde bir etimoloji düşünülebilir; < *mozak* < ?; Nişanyan, 2009: 419; < *T.*; Paçacıoğlu, 2006: 339) 1. Yaramaz çocuk 2. Çocuk 3. Sıska çocuk (DS IV: 3213)

Mozalak: (< *T. mozalak*; *bk. moza*) Çocuk (DS IV: 3213)

Mozik: (< ?) 1. Topaç (DS VI: 4601) 2. Çocuk (Sezen, 1993: 328)

Mö: (< *çoc. dil.*) İnek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Mötlek: (< *T. ödlek* < *T. ötl̄+le-k*; Gülensoy II, 2007: 648; < ? *öd* + ?; Nişanyan, 2009: 466) Bir şey söyleyince hemen ağlayan, çabuk küsen çocuk (DS IV: 3215)

Muallim: (< *Ar. muʿallim*) Mektepteki tek hakim, öğretici (Çelik, 2007: 132)

Muallime: (< *Ar. muʿallime*) Kadın öğretmen (TS, 2011: 1700)

Muallimlik: (< *Ar. muʿallim* + *T. -lik*) Öğretmenlik (TS, 2011: 1700)

Muarrız: (< *Ar. muʿarrıż*) Sünnetçi (Devellioğlu, 2008: 659)

Mucuk: (< *çoc. dil. Mucuk* < *muç-* 'yans. fiil' + *T. -uk*) Topaç (DS IV: 3215)

Muç: (< *çoc. dil.*) Öpücük (Çelebioğlu, 1982: 101)

Muçu: (< *çoc. dil. mucuk*) Topaç (DS IV: 3216)

Muhallebi çocuğu: (< ? *Ar. ḥalab*; Nişanyan, 2009: 421 + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Nazlı büyütülmüş kimse (TS, 2011: 1704)

Muhrıka: (< *Ar. muḥriḳa*) Yakıcı sıtma (Gözlü, 2012: 161)

Muḥşin ol-: (< *Ar. muḥsin* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Büluğ çağına erişmek, akıllı ve hür olmak (Akkuş, 1995: 360)

Muhtetin: (< *Ar. muḫtetin*) Sünnet olmuş (Devellioğlu, 2008: 676)

Muku: (< ?) Kaydırak oyunu (DS IV: 3219)

Mulavara: (< ?) Saklambaç oyunu (DS IV: 3219)

Mum: (< *Far. mūm*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 155)

Mum dökme: (< *Far. mūm* + *T. dökme* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dök-*) Çocuğu nazardan korumak amaçlı bir uygulama (Örnek, 1979: 247)

Mumlu: (< *Far. mūm* + *T. -lu*) Çocuğun altına konulan muşamba (DS IV: 3220)

Muñ taġ: (< *T. buñ* + *Far. dāġ*) Kişi kendine geldiğinde, on altı on yedi yaşına geldiğinde çıkan diş (DLT III: 359)

Muncığa gömen: (< ? *T. mıncığa* < *mıncık*; *bk mıncık* + *T. gömen* < *göm-*; *bk. bk. gömbe*) Çocukların toprakta boncuk saklayıp bularak oynadıkları bir çeşit oyun (DS IV: 3220)

Munna: (< ?) Baba (DS VI: 4602)

Murt: (< *Far. mūd*) 1. Yeni doğmuş çocuğun başına serpilen kokulu ve bitkisel toz (< ?) 2. Taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (DS IV: 3222)

Murtla-: (< *Far. mūd* + *T. la-*) Çocuğun kırkı çıktıktan sonra geleceğine sağlıklı başlaması için vücuduna hamamda murt denilen kokulu ve bitkisel tozu bal, tarçın, karabiber, zencefil gibi baharatlarla karıştırarak çocuğa sürmek (Elhan, 2004: 296)

Murzia / murżiʿ: (< *Ar. murżiʿa*) Bebeğe süt vermek üzere parayla tutulmuş kadın (Acıduman ve Arda, 2012: 222) (Toparlı, 2007: 188)

Mushafçılar: (< *Ar. muṣḥaf* + *T. -çılar*) Sıbyan mekteplerinde okumaya geçmiş öğrenci grubu (Çelik, 2007: 132)

Muska takma: (< *Ar. nusḫa* + *T. takma* < *tak-*; *bk. altın takma*) Çocuğu olmayan, ölü doğan veya doğduktan sonra kısa bir zamanda ölen çocukların yaşaması için kutsal sözlerin yazılı olduğu şeyi takma (Yaşar, 2008: 133)

Muskalı sıkma: (< *Ar. nusḫa* + *T. -lı* + *T. sıkma* < *sık-*; *bk. baskılı sıkma*) Çocuklara giydirilen sıkmalara üzerlerindeki süslemenin çeşidine göre verilen ad (Koç, 2000: 128)

Muskıt: (< *Ar. musḳıṭ*) Çocuk düşüren ilaç (Devellioğlu, 2008: 688)

Musluğu açıl-: (< *Ar. arg. maslūk* + *T. -u* + *T. açıl-* < *aç-*; *bk. açık*) Erkek, yetmelikten ergenliğe geçmek (Aktunç, 1998: 218)

Muşguluna bırak-: (< *Ar. muşkil* + *T. -ine* + *T. bırak-*; *bk. bırak-*) Kendi hâline bırakmak (DS IV: 3225)

Muşkuldak: (< *Ar. muşkil* + *T. -dak*) Topaç (DS IV: 3225)

Muştıla-: (< *Far. mujda*; 17. yy'dan sonra dolaşımdan kalkmış bir sözcükken Cumhuriyet'ten sonra öz Türkçe olduğu varsayımıyla yazı diline ithal edilmiştir; Nişanyan, 2009: 425 + *T. la-*) Çocuğun doğum haberini vermek (Dilçin, 1991: 221)

Mut: (< *Far. mūd*) Çocuk pudrası yerine kullanılan mersin yaprağı tozu (DS IV: 3226)

Mutbıka: (< *Ar. muṭbiḳa*) Kanın küflenmesi, çoğalması veya kaynaması neticesinde ortaya çıkan bir çeşit sıtma (Gözlü, 2012: 160)

Mutlak: (< *Ar. muṭlaḳ*) Sık sık çocuk düşüren kadınların çocuk sahibi olabilmek için yazdırdıkları muska (Teke, 2005: 59)

Mutuş: (< ? *T. bıdış* < *bıd* 'yans.' + *T. -ış*) Ufak tefek erkek çocuğu (DS IV: 3227)

Muvanni: (< ?) İyi yetişmemiş, terbiyesiz kız (DS IV: 3227)

Muzır: (< *Ar. mużırr*) Her şeyi bozan, karıştıran çocuk (Hazar, 2007: 267)

Mübarek olsuna gitme: (< *Ar. mubārek* + *T. olsuna* < *ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk doğduktan sonra kutlama ziyareti (Yüksel, 2007: 111)

Mücre: (< ?) Okul sırası (DS IV: 3228)

Müddet-i haml: (< *Ar. müddet* + *Ar. ḥaml*) Gebelik süresi (Devellioğlu, 2008: 707)

Müdrik: (< *Ar. müdrik*) Büluğa erişmiş, yetişmiş, reşit (Yavuzarslan, 2010: 846)

Mü'eddib: (< *Ar.*) Bir çocuğun hem tahsilinden hem terbiyesineden sorumlu öğretmen (Yavuzarslan, 2010: 847)

Mühr-i Yezdân: (< *Far. mühr* + *Far. Yezdān*) Kızlık zarı (Devellioğlu, 2008: 715)

Mührin al-: (< *Far. mühr* + *T. -in* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Kızlığını bozmak (Tulum, 2011: 1132)

Mührini boz-: (< *Far. mühr* + *T. -ünü* + *T. boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Kızlığını bozmak (Tulum, 2011: 1132)

Mühtecin: (< *Ar.*) Çok küçük yaşta kocaya verilmiş kız (Devellioğlu, 2008: 715)

Müjde verme: (< *Far. mujda* + *T. verme* < *ver-*; *bk. ağız ver-*) Çocuk sahibi olana, çocuğun doğduğunu haber verme (Cemiloğlu, 1999: 155)

Müjdeci / muştucu: (< *Far. mujda* + *T. -ci*) Doğum müjdesini veren kişi (Cemiloğlu, 1999: 155) (Yüksel, 2007: 102)

Müjdeli haber: (< *Far. mujda* + *T. -li* + *Ar. ḫaber*) Doğum haberi (Cemiloğlu, 1999: 155)

Müjdelik / muştuluk: (< *Far. mujda* + *T. -luk*) 1. Çocuğun doğum müjdesi karşılığında verilen hediyeler (Yüksel, 2007: 102) 2. Sünnet vakti geldiğinde çocuk avutulmaya çalışılırken, ayak gürültüleriyle karışık bağrışmalar arasında söylenen söz (Yaşar, 2008: 143) 3. Sünnet bittikten sonra avluda bekleyen çocuklara dağıtılan şeker ve para (Yaşar, 2008: 143)

Mükâfat: (< *Ar. muḳāfāt*) Öğrenciyi ödüllendirme (Kapcı, 2013: 172)

Mümessil: (< *Ar. mumeṯṯil*) Sınıfta yoklama alan öğrenci (Devellioğlu, 2008: 722)

Müñüz müñüz: (< *T. müñüz+müñüz* < *T. büñ-üz*; Paçacıoğlu, 2006: 400) Bir çeşit çocuk oyunu ve bu oyunda söylenen söz (DLT III: 363)

Mürâhik / murāhıḳ / mürâhika: (< *Ar. mürāhiḳ*) 1. Büluğ çağına ermiş erkek çocuk (Devellioğlu, 2008: 732) 2. Dokuz yaşına basan kız çocuğu (Devellioğlu, 2008: 732) 3. Büluğa yaklaşmış erkek çocuk (Akkuş, 1995: 306)

Mürebbī : (< *Ar.*) Yetiştiren, çocuk terbiye eden (Toparlı, 2007: 192)

Mürebbib: (< *Ar.*) Çocuğu büluğa kadar besleyen (Devellioğlu, 2008: 732)

Mürebbiye: (< *Ar.*) Çocuk terbiyesiyle uğraşan kadın (Devellioğlu, 2008: 732)

Mürebbiyelik: (< *Ar. mürebbiye* + *T. -lik*) Mürebbiye olma durumu (TS, 2011: 1730)

Müstelhak: (< *Ar. müstaḥiḳḳ*) Bir çocuk için oğulluk iddiasında bulunan kimse (Arslan, 2007: 66)

Müştehât: (< *Ar. müştehāt*) Erkeklik hissini tahrik edecek hâle gelmiş kız (Devellioğlu, 2008: 756)

Müteʿallim: (< *Ar.*) İlim öğrenen, okuyan, ders alan (Yavuzarslan, 2010: 880)

Mütenaʿim: (< *Ar.*) Nimet içinde ve nazlı büyüyen (Karamanlıoğlu, 1989: 147)

Mütevâris: (< *Ar. mütevāriṯ*) Babadan oğula geçen mal mülk (Devellioğlu, 2008: 785)

Müvellid: (< *Ar.*) Doğurtan, ebe (Devellioğlu, 2008: 790)

Mütevellid ol-: (< *Ar. mütevellid* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Doğmak, dünyaya gelmek (Tulum, 2011: 1337)

Müvellide: (< *Ar.*) Ebe kadın (Yavuzarslan, 2010: 894)

Müzâkere: (< *Ar. müẕākere*) Talebenin dersini hatırlamak için çalışması (Develliogˇlu, 2008: 791)

Müzakere et-: (< *Ar. müẕākere* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Sözlü sınav (TS, 2011: 1740)

Müzellef: (< *Ar.*) Yüzünden yeni yeni tüyler çıkan (Çelebioğlu, 1996: 669)

-N-

Na: (< ? *T. ana*; *bk. bk. akana*) Anne (DS IV: 3233)

Nā-resīde: (< *Far.*) Büluğa ermemiş, çocuk (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 199)

Nā-resīdelik: (< *Far. nā-resīde + T. -lik*) Çocukluk (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 46)

Nafaka: (< *Ar. nafaḳa*) Boşanma durumunda çocuğa takdir edilen para (Akyüz, 2012: 158)

Náġīl: (< ?) Piç (Tulum, 2011: 1347)

Nâbite: (< *Ar. nābite*) Bir kabilede yeni yetişen küçük evlat (Devellioğlu, 2008: 794)

Nabiye: (< ?) Bir çeşit sıtma (Yurdakök, 2004: 234)

Nafata: (< *Ar. nafaṭa*) Çocuklarda çıkan çiçek (Devellioğlu, 2008: 796)

Nâhid: (< *Far. nāhid*) 1. Yeni yetme kız 2. Turunç memeli kız (Devellioğlu, 2008: 798)

Nâhide: (< *Far. nāhide*) 1. Yeni yetme kız 2. Turunç memeli kız (Devellioğlu, 2008: 798)

Nâime: (< *Ar. nāʿime*) Nazlı büyütülmüş kız (Devellioğlu, 2008: 800)

Nalbir: (< ?) Düz ve yassı taşlarla oynanan kaydırak oyunu (DS IV: 3236)

Nalça: (< *Ar. naʿl + Far. -çe*) Çabuk aşınmaması için kundura, yemeni, çizme ökçelerinin altına çakılan şey. XIX. yüzyılın başında aşırı süslenmeye meraklı her tabakadan İstanbul gençleri, yalın ayaklarına geçirdikleri yemenilere gümüş nalçalar takarlardı (Koçu, 1969: 179)

Naldırnaç: (< ?) 1. Kaydırak oyunu 2. Çelikçomak oyunu (DS IV: 3236; DS VI: 4604)

Nam nam: (< *çoc. dil.*) Yemek yemek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Namaz bezi: (< *Far. namāz + bezi < bez*; *bk. apış arası bezi*) Genç kızların başlarına örttükleri bez (Koçu, 1969: 35)

Namna: (< *çoc. dil.*) Yemek (DS IV: 3239)

Nanaḫer: (< ?) 1. Çok bilmiş kız (Gemalmaz, 1995: 238) 2. Evlilik çağı gelmiş kız 3. İri yarı kız (San, 1990: 550)

Nanay: (< ?) Ninni (Savur, 2010: 229)

Nanık: (< ?) Hala (DS VI: 4605)

Nani: (< ? *Far. nānū*) Çocuk (Örnek, 1979: 133)

Nânû: (< *Far. nānū*) Ninni (Devellioğlu, 2008: 806)

Nâr-pistân: (< *Far. nār-pistān*) Memesi nar gibi toplu kız (Devellioğlu, 2008: 807)

Nasip torbası: (< *Ar. naṣīb* + *T. torbası* < *torba* < **tōr+ba(ġ)*; Gülensoy II, 2007: 918; < *Far. tobra*; Nişanyan, 2009: 631; < *Far. tōbra* < *Hint. tōbra*; Eren, 1999: 414) Toprak yediği için kansız kalmış çocukların elbisesinin sırt kısmına dikilen ve çocuğun toprak yemesini engellediğine inanılan torba (Köymen, 1970: 11)

Naylon kız: (< *Fr. nylon* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Gerçekte olması gibi davranmayan kız (Hazar, 2007: 265)

Nâz-perverd: (< *Far. nāz-perverd*) Naz içinde büyümüş nazlı (Devellioğlu, 2008: 813)

Nazar boncuğu: (< *Ar. naẓar* + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Lohusayı kötü ruhlardan korumak için küçük, kurumuş salyangoz kabuğundan ve iğde çekirdeğinden yapılan boncuk (Yaşar, 2008: 88)

Nazar ermesi: (< *Ar. naẓar* + *T. ermesi* < *er-*; < **ēr-*; Gülensoy I, 2007: 336; Nişanyan, 2009: 167) Çocuğa nazar değmesi (Yaşar, 2008: 148)

Nazar yere: (< *Ar. naẓar* + *T. yere* < *yer*; *bk. ayıp yer*) Nazar değen çocuğu okuyan kişinin elini bir yere, toprağa, bir nazara uğrayan çocuğa sürerek üç kez tekrarladığı söz (Kesgin ve Özcebe, 2004: 52)

Nazc: (< *Ar. nażc*) Büluğa erme (Devellioğlu, 2008: 812)

Nazc-ı kable'l-vakt: (< *Ar. nażc* + *Ar. ḳabl* + *Ar. vaḳt*) Zamanından önce büluğa erme (Devellioğlu, 2008: 812)

Nāzenīn: (< *Far.*) Cilveli, çok nazlı yetiştirilmiş kız (Yücel, 1995: 151)

Nazlım: (< *Far. nāz* + *T. -lım*) Uslu (DS VI: 4606)

Nebîr: (< *Ar. nebīr*) Erkek torun (Devellioğlu, 2008: 814)

Nebire: (< *Ar. nebīre*) Torun (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 228)

Nebise: (< *Ar. nebīse*) Kız torun (Hazar, 2007: 267)

Nebtīz: (< ? *Far.*) Bitirim, cingöz, anasının gözü şehir çocuğu (Çelebi, I, 192)

Nefes darlığı: (< *Ar. nefes* + *T. darlığı* < *dar* < *tār*; Gülensoy I, 2007: 266; Nişanyan, 2009: 119) Çocuklarda çeşitli sebeplerden kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 270)

Nefesini haşin al-: (< *Ar. nefes* + *T. -ini* + *Ar. ḫaşīn* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Nefesini zorla, sesli bir şekilde almak, solunum yollarında balgam bulunmasına bağlı bir rahatsızlık (Yurdakök, 1984: 37)

Nefse hastası: (< *Ar. nefsā*' + *Far. ḫaste* + *T. -sı*) Doğum yapmış kadın (Kurt, 2012: 58)

Nefsi körle-: (< *Ar. nefs* + *T. -i* + *Far. kūr* + *T. le-*) Aşeren kadın, canının çektiği yiyecekten bir tadımlık almak (Kalafat, 2001: 171)

Nehme: (< *Ar.*) Yiyeceğe karşı hırsı olan, obur çocuk (Devellioğlu, 2008: 819)

Nemek-çeşi: (< *Far.*) Yeni doğan çocuğun ağzına tuz koyma (Devellioğlu, 2008: 821)

Nemnecık: (< *çoc. dil. nemne* + *T. -cik*) Yemek (Çelebioğlu, 1982: 101)

Nen: (< *çoc. dil. ninni*) Ninni (Özturan, 2009: 69)

Nen çal-: (< *çoc. dil. ninni* + *T. çal-*; *bk. aşçal-*) Ninni Söylemek (Demir ve Demir, 2010: 44) (Çelebioğlu, 1995: 97)

Nen de-: (< *çoc. dil. ninni* + *T. de-*; *bk. hap de-*) Ninni söylemek (Demir ve Demir, 2010: 122)

Nen et-: (< *çoc. dil. ninni* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Ninni söylemek (Çelebioğlu, 1995: 108)

Nen eyle-: (< *çoc. dil. ninni* + *T. eyle-*; *bk. hobbaca eyle-*) Ninni söylemek (Demir ve Demir, 2010: 119)

Nen nen: (< *çoc. dil. nen+nen*) 1. Uyku (Çelebioğlu, 1982: 101) 2. Ninni (Sevinç, 2008: 113)

Nenenbeşik: (< *çoc. dil. nen+nen* + *T. beşik*; *bk. beşik*) Bebekleri uyutmak için yapılan eğreti beşik, salıncak (DS IV: 3247)

Nennen çek-: (< *çoc. dil. nen+nen + T. çek-*; *bk. bağrını çek-*) Ninni söylemek (Çelebioğlu, 1995: 122)

Nennen yapmak: (< *çoc. dil. nen+nen + T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Ninni söylemek (Sevinç, 2008: 113)

Nenni babam: (< *çoc. dil. ninni + çoc. dil. baba + T. -m*) Uyku (Çelebioğlu, 1982: 101)

Nenni çal-: (< *çoc. dil. ninni + T. çal-*; *bk. aşçal-*) Ninni söylemek (Kurt, 2012: 431)

Nenni de-: (< *çoc. dil. ninni + T. de-*; *bk. hap de-*) Ninni söylemek (Demir ve Demir, 2010: 122)

Nennik / ninik: (< *çoc. dil. ninni + T. -k*) 1. Bebek (Uysal, 2008: 220) 2. Oyuncak bebek, bezden yapılan bebek (DS IV: 3253)

Nennil-: (< *çoc. dil. ninni + T. l-*) Ninni söylemek (Buran ve İlhan, 2008: 156)

Nesike: (< *Ar. nesīke*) Yeni doğan çocuklara şükür amacıyla kesilen kurban (Sezen, 1993: 150)

Nesre: (< ?) Lohusa kadın (Özgen, 2007: 100)

Netirge: (< ?) Torun çocuğu (DS VI: 4607)

Nev-âmed: (< *Far. nev + Far. āmed*) Yeni yetme (Devellioğlu, 2008: 827)

Nev-āmede: (< *Far. nev + Far. āmede*) Yeni yetme (Devellioğlu, 2008: 827)

Nev-civān / nev-cüvân: (< *Far. nev + Far. civān*) 1. Genç kız (Karasoy, 1998: 292) 2. Delikanlı, genç (Özkan, 1993: 208)

Nev-civânî: (< *Far. nev + Far. civānī*) Gençlik, delikanlılık (Devellioğlu, 2008: 286)

Nev-hâste: (< *Far. nev + Far. ḫāste*) Yeni yetişen delikanlı, yeni yetme (Devellioğlu, 2008: 336-337)

Nev-hatt: (< *Far. nev + Far. ḫaṭṭ*) Sakalı yeni çıkmaya başlamış genç (Kaya, 2008: 749)

Nev-hiz: (< *Far. nev + Far. ḫīz*) Yeni yetişmiş, genç (Kaya, 2008: 749)

Nev-ḳadem: (< *Far. nev + Ar. ḳadem*) Yeni yürümeye başlamış çocuk (Devellioğlu, 2008: 829)

Nev-nihâl: (< *Far. nev* + *Far. nihāl*) Yetişmiş güzel kız (Devellioğlu, 2008: 830)

Nev-reftār: (< *Far. nev* + *Far. reftār*) Yeni yürümeye başlamış çocuk (Devellioğlu, 2008: 829)

Nev-reside: (< *Far. nev* + *Far. resīde*) Yeni yetişmiş, genç (TRS VI: 4531)

Nev-rüste: (< *Far. nev* + *Far. rüste*) Yeni yetişme (Devellioğlu, 2008: 831)

Nev-sinn ü sāl: (< *Far. nev* + *Ar. sinn* + *Far. sāl*) Genç (Tulum, 2011: 1383)

Nevâ-yı mehd: (< *Far. nevā* + *Ar. mehd*) Ninni (Devellioğlu, 2008: 826)

Nevâde: (< *Ar. nevāde*) Torun (Cora, 2007: 182)

Nevale: (< *Ar. nevāla*) Torun (Li, 1999: 224)

Nevber: (< *Far.*) Memeleri yeni gelişen kız (Devellioğlu, 2008: 828)

Nevcik: (< ? *Far. neve* + *T. -cik*) Torunun çocuğu (DS IV: 3249)

Neve: (< *Far.*) Torun (Kemaloğlu, 2012: 73)

Nevse / nefse: (< *Ar. nefsā'*) Yeni doğum yapan kadın (Taşpınar, 2006: 82) (Yaşar, 2008: 144)

Nevse belleme / nefse belleme: (< *Ar. nefsā'* + *T. belleme* < *belle-*; *bk. lohsa belle-*) Lohusa kadına yapılan hem geçmiş olsun, hem gözün aydın ziyareti (Yüksel, 2007: 111) (Örnek, 1979: 180)

Nevse emi: (< *Ar. nefsā'* + *T. emi* < *em*; Gülensoy I, 2007: 330; Nişanyan, 2009: 160) Kırk Hamamı denilen törende anneye sürülen, anneyi hastalıklardan koruduğuna inanılan ilaç (Yüksel, 2007: 140)

Nevse görme: (< *Ar. nefsā'* + *T. görme* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Lohusa kadına yapılan hem geçmiş olsun, hem gözün aydın ziyareti (Yüksel, 2007: 111)

Nevse hamamı: (< *Ar. nefsā'* + *Ar. ḥammām* + *T. -ı*) Çocuk ve annenin hamamda kırklanması (Yüksel, 2007: 136)

Nevzat: (< *Far. nevzād*) Yeni doğan çocuk (TS, 2011: 1769)

Nıkır: (< ?) Beşik kertme nişanlısı (Tezcan, 1980: 242)

Nınnık: (< *T. nınnık* < *nın-* 'yans. fiil' + *T. -ık*) Mızıkçı (DS IV: 3252)

Nınnıkla-: (< *T. nınnıkla-* < *nın-* 'yans. fiil' + *T. ıkla-*) Mızıkçılık etmek (DS IV: 3252)

Nifās: (< *Ar.*) Çocuk doğurma hâli, bu müddette akan kan (Bilgin, 1996: 130)

Nifāsî: (< *Ar. nifāsī*) Lohusalık döneminde, lohusalığa ait (Kaya, 2008: 750)

Nihāl: (< *Far.*) Yeni yetişmiş taze fidan, sevgili (Karasoy, 1998: 191)

Niks (< *Ar.*) Ters doğan çocuk (Devellioğlu, 2008: 837)

Nillime: (< ?) Kaydırak oyunu (DS IV: 3252)

Nina yap-: (< ? *nina* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Bebeği yürümeye isteklendirmek (DS IV: 3253)

Nine / nene: (< *nine*; *bk. balnene*) 1. Yenge (DS IV: 3253) 2. Büyük anne (Li, 1999: 102) 3. Üvey anne 4. Anne 5. Amca (DS IV: 3247)

Ninin bakmaya gitme: (< *çoc. dil. ninni* + *T. bakmaya* < *bak-*; *bk. aya bakma* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 180)

Niniy: (< *çoc. dil. ninni* + *T. -y*) Anne (DS IV: 3253)

Ninni / nenni / nini: (< *çoc. dil. ninni*) 1. Bebek (DS IV: 3253) 2. Annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum ve mensur sözler (Kurt, 2012: 431) (İleri, 2008: 359) 3. Beşik (Örnek, 1979: 169) 4. Oyuncak bebek, bezden yapılan bebek (DS IV: 3253)

Ninni çal-: (< *çoc. dil. ninni* + *T. çal-*; *bk. aşçal-*) Ninni söylemek (Demir ve Demir, 2010: 169)

Ninni söyle- / nenni söyle-: (< *çoc. dil. ninni* + *T. söyle-*; *bk. kırk gün oğlan adı söyle-*) Ninni söylemek (Kurt, 2012: 431) (Sevinç, 2008: 113)

Ninnile- / nennile-: (< *çoc. dil. ninni* + *T. le-*) Ninni söylemek (Demir ve Aydoğdu, 2009: 661) (Demir ve Demir, 2010: 74)

Ninniş / ninnoş: (< *çoc. dil. ninni* + *T. -ş*) Çocuğu uyuturken ninnilerde kullanılan kalıp bir ifade (Demir ve Demir, 2010: 70) 2. Çocuk için bir hitap şekli (Sezen, 1993: 328)

Nisâb-ı rüşd: (< *Ar. nişāb* + *Ar. rüşd*) Ergenlik çağı (Devellioğlu, 2008: 840)

Nişanla-: (< *Far. nişān* + *T. la-*) Beşikte sözlemek (Tezcan, 1980: 248)

Nişasta helvası: (< *Far. nişāsta* + *Ar. ḥalvā* + *T. -sı*) Nişasta, su ve şekerden hazırlanan lohusa yemeği (Yaşar, 2008: 77)

Niyâ: (< *Far. niyā*) Dede (Devellioğlu, 2008: 842)

Niyetsiz çocuk: (< *Ar. niyyet* + *T. -siz* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çok ağlayan, gözü yaşlı çocuk (DS IV: 3254)

Nokta: (< *Ar. nuḳṭa*) Küçük çocuk, ufaklık (Aktunç, 1998: 222)

Nonuk: (< ?) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150)

Normal sarılık: (< *Fr. normal* + *T. sarılık*; *bk. kara sarılık*) Kara sarılığa göre daha hafif geçen çocuğun daha çabuk iyileştiği sarılık çeşidi (Yaşar, 2008: 190)

Not: (< *Fr. note*) Okullarda öğrencinin dersle ilgili bilgi ve beceri düzeyini göstermek üzere öğretmenlerce verilen sayı, derece (TS, 2011: 1779)

Not al-: (< *Fr. note* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Öğrenci, iyi veya kötü numara, derce almak (TS, 2011: 1779)

Not kır-: (< *Fr. note* + *T. kır-*; *bk. alakırık*) Verilen notu düşürmek (TS, 2011: 1779)

Not ver-: (< *Fr. note* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Öğrencinin bilgisini bir sayı veya derece ile belirlemek (TS, 2011: 1780)

Nöbetsiz sıtma: (< *Ar. nevbet* + *T. -siz* + *T. sıtma*; *bk. sıtma*) Safranın bozulmasıyla meydana gelen ve damar içinde olan bir sıtma (Kara, 2008: 51)

Nönnü: (< ?) Hortlak, umacı (DS IV: 3256)

Nuhkudani: (< ?) Nohut ve buğday kaynatılarak yapılan, üzerine fındık, fıstık ve ceviz koyup süslenen diş hediği (Taşpınar, 2006: 80)

Nuhust-zâd: (< *Far. nuḫust-zād*) Evvel doğan, ilk doğmuş (Devellioğlu, 2008: 845)

Numara: (< *İt. numero*) Öğrenciye verilen not (TS, 2011: 1781)

Nunuş: (< ?) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150)

Nūr ṭamlası: (< *Ar. nūr* + *T. damlası* < *damla*; *bk. bir damla*) Sağlıklı, çok güzel ve temiz çocuk (Yavuzarslan, 2010: 926)

Nur topu: (< *Ar. nūr* + *T. topu* < *top*; *bk. aktopaç*) Sağlıklı, çok güzel ve temiz çocuk, bebek (Hazar, 2007: 267)

Nursuz: (< *Ar. nūr* + *T. -suz*) Çocuğu olmayan kadın (Yaşar, 2008: 32)

Nüfesā: (< *Ar.*) Yeni doğum yapmış kadın (Toparlı, 1992: 225)

Nüfus patlaması yap-: (< *Ar. arg. nufūs* + *T. patlaması* < *pat*; 'yans.' + *T. -laması* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Peş peşe çocuk doğurmak (Bingölçe, 2001: 115)

Nünye: (< ?) Oturak (Örnek, 1979: 175)

-O-

Ocağ umudu: (< *T. ocak*; *bk. al ocağı* + *T. umudu* < *um-*; *bk. bir ocağın bir umudu*) Tek erkek çocuk (Gemalmaz, 1995: 245)

Ocağı bat-: (< *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *T. bat-*; *bk. adı batasıca*) 1. Çocuğu olmamak, soyu sürmemek (Araz, 1995: 93) 2. Erkek çocuğu olmamak (Görkem, 2001: 325)

Ocağı kör: (< *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *Far. kūr*) Çocuğu olmayan aile (Kurt, 2012: 20)

Ocağı kör kal-: (< *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *Far. kūr* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Soyunu sürdürecek çocuğu bulunmamak (Aksoy, 1976: 829)

Ocağı körel-: (< *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *Far. kūr* + *T. el-*) Çocuğu olmamak (Kıyak, 2005: 5)

Ocağı küllenesice: (< *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *küllenesice* < *kül*; *bk. kül çekme*) Soyun kuruması yönünde ilenç (Erol, 2007: 46)

Ocağı kuru-: (< *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *T. kuru-* < **ḳūrı-*; Gülensoy I, 2007: 576; < *AT. *kūrı-*; karş. *Moğ. kagurayda-* < *kaguray*; Nişanyan, 2009: 356) Soyu devam etmemek (Yüksel, 2007: 46)

Ocağı sön-: (< *T. ocağı* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *T. sön-*; *bk. kömür söndür-*) Soyu sürmemek, çocuğu olmamak (Alptekin, 2007: 71)

Ocağına incir dik-: (< *T. ocağına* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *Far. encīr* + *T. dik-*; *bk. çift dikiş*) Çoluğunu çocuğunu yok etmek (Aksoy, 1976: 829)

Ocağına su koyul-: (< *T. ocağına* < *ocak*; *bk. al ocağı* + *T. su*; *bk. baş suyu* + *T. koyul-* < *koy-*; *bk. buğa koy-*) Soyu tükenmek (Kanar, 2011: 525?)

Ocak anası: (< *T. ocak*; *bk. al ocağı* + *T. anası* < *ana*; *bk. akana*) Çocuğu korkutmak için uydurulmuş bir varlık (Onur, 2005: 266)

Ocaklı: (< *T. ocaklı* < *ocak*; *bk. al ocağı*) Lohusa kadınları kötü ruhlardan korumaya çalışan kişi (Yurdakök, 1984: 16)

Oççet-: (< ? *oçç* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuk, oturacak duruma gelmek (DS V: 3266)

Od burusı: (< *T. od* < *ōt* < *AT. *hōt*; Nişanyan, 2009: 454; Gülensoy II, 2007: 611 + *T. burusu* < *bur-*; *bk. boynuburuk*) Doğum sancısı (Kaya, 2008: 753)

Odanın vekili: (< *T. odanın* < *oda*; *bk. doğum odası* + *Ar. vekīl* + *T. -i*) Soyu devam ettirecek, ocağı tüttürecek kişi (Görkem, 2001: 326)

Oduñ düşmegi: (< *T. odun* < *od*; *bk. od burusı* + *T. düşmegi* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Vakti gelmeden çocuğun ölü doğması (Kaya, 2008: 753)

Of: (< *çoc. dil. ünl.*) Yara (San, 1990: 555)

Oġıl oḳun-: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. okun-* < **ok+u-n-*; Gülensoy II, 2007: 619; < *okı-*; Nişanyan, 2009: 456) Evlat edinmek (Ölmez, 1996: 280)

Oġla: (< *T. oġul+a*; Paçacıoğlu, 2006: 407) Genç, yiğit (DLT I: 129)

Oġlaman: (< ?) Pek küçük iken insanın doğurduğu yavru (Çağatay, 1977: 7)

Oġlan aġrısı: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) Doğum öncesi sancı (Türkmen, 2006: 251)

Oġlan atası: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. atası* < *ata*; *bk. ata*) Baba (Ünlü, 2012: 439)

Oġlan bıraḳ-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. bırak-*; *bk. bırak-*) Çocuk düşürmek (Toparlı, 1992: 451)

Oġlan burusu: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. burusu* < *bur-*; *bk. boynuburuk*) Doğum sancısı (Önler, 1958: 119)

Oġlan düş-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Çocuk, anne karnında ölmek (Özçelik, 2001: 31)

Oġlan düşür- / oġlan tüşür-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. düşür-* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Çocuk düşürmek (Önler, 1958: 119) (Ata, 1997: 138)

Oġlan getür-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. getir-*; *bk. doğum getirecek*) Çocuk doğurmak (Akkuş, 1995: 312)

Oġlan getürmiş ol-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. getirmiş* < *getir-*; *bk. doğum getirecek* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Doğurmak, doğum yapmak (Akkuş, 1995: 304)

Oġlan hastalığı: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Far. ḫaste* + *T -lığı*) Çocuk hastalığı (Özçelik, 2001: 88)

Oġlan igisi: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. igisi* < *igi*; *bk ʿayāl igi*) Doğum sancısı (Ünlü, 2012: 439)

Oġlan ḳardaş: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı*) *kardeşler*) Erkek kardeş (Li, 1999: 160)

Oġlan keldür-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. getir-*; *bk. doğum getirecek*) Erkek çocuk doğurmak (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 50)

Oġlan kemiş-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kemiş-*; Paçacıoğlu, 2006: 308) Çocuk düşürmek (Yüce, 1993: 34)

Oġlan köter-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. köter-* < *köt+er-*; Paçacıoğlu, 2006: 365) Çocuk taşımak (Poppe, 2009: 83)

Oġlan oġlanı:(< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. oğlanı* < *oğul*) Torun (Li, 1999: 217)

Oġlan sal-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. sal-* < **sā-l-*; Gülensoy II, 2007: 722; karş. *Moğ. sal-* ~ *salu-*; Nişanyan, 2009: 532) Çocuk düşürmek (Poppe, 2009: 83)

Oġlan soñı: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. sonu* < *son*; *bk. çocuğun sonu*) Son, plasenta, eş (Önler, 1958: 113)

Oġlan tap-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. tap-*; Gülensoy II, 2007: 858) Çocuk doğurmak (Toparlı, 1992: 207)

Oġlan tolġaġı: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. tolgagı* < *tolga-gı*; Paçacıoğlu, 2006: 568) Doğum sancısı (Poppe, 2009: 83)

Oġlanlıḳ eyyāmı: (< *T. oğlanlık* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Ar. eyyām* + *T. -ı*) Çocukluk zamanı (Karamanlıoğlu, 1989: 52)

Oġlansuz: (< *T. oğlansız* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Çocuksuz (Akkuş, 1995: 371)

Oġlınıñ oġlı: (< *T. oğlunun* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. oğlu* < *oğul*) Torun (Toparlı, 1992: 433)

Oglıt: (< *T. oglut* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Çocuklar (Orkun, I: 30)

Oġul düşür-: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. düşür-* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Çocuk düşürmek (Akkuş, 1995: 337)

Oġul ġızı: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Kız torun, oğulun kızı (Li, 1999: 218) (Arat, 2007: 242)

Oġul oġlanı: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. oğlanı* < *oğul*) Oğulun çocuğu (Poppe, 2009: 83)

Oġul tutun-: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. tutun-* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Oğul edinmek, oğullanmak (DLT II: 143)

Oġullan-: (< *T. oğullan-* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Evlat edinmek (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 81)

Oġullanmış oġul: (< *T. oğullanmış* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. oğul*) Evlatlık (Ata, 2004: 80)

Oġullıġa ıḫtiyār et-: (< *T. oğulluğa* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Ar. iḫtiyār* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Oğul edinmek (Tulum, 2011: 1407)

Oġullıġa ḳabūl et-: (< *T. oğulluğa* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Ar. ḳabūl* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Oğul edinmek (Tulum, 2011: 1407)

Oġullu: (< *T. oğullu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Çocuk sahibi olan (Ünlü, 2012: 440)

Oġulsız: (< *T. oğulsuz* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Evladı olmayan kişi (Ünlü, 2012: 440)

Oğlak: (< * *T. oğlak* < *T. oğla+k*; Gülensoy II, 2007: 613) Çocuk (Örnek, 1979: 130)

Oğlan / oġlan / ōlan / ulan: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Anne karnındaki yavru (Kaçalin, 2009: 58) 2. Bebek (Özçelik, 2001: 24) 3. Çocuk (Örnek, 1979: 130) 4. Çocuk, çocuklar (DLT I: 119) 5. Erkek çocuk (Elhan, 2004: 309) (Akça, 2012: 162) (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 3) 6. Ergenlik çağına girmiş erkek çocuk (Akkuş, 1995: 330)

Oğlan adam / oġlan ādem: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Ar. ādem*) Delikanlı (TRS V: 2926) (Dilçin, 1991: 367)

Oğlan boncuğu: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Bayılmaya neden olan bir çocuk hastalığı (DS VI: 4611)

Oğlan çocuğu yuvarla-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. yuvarla-*; *bk. fındık yuvarlama*) Gelinin yatağına, gerdekten önce bir oğlan çocuğu yuvarlamak, bu sayede erkek çocuğu olacağına inanılır (Yüksel, 2007: 170)

Oğlan eyle-: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. eyle-*; *bk. hobbaca eyle-*) Çocuk yapmak, doğurmak (TRS V: 2930)

Oğlan kesimi: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kesimi* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Bir dönem özellikle aydın tabakanın okuyan kızları arasında rağbet görmüş olan moda (Koçu, 1969: 200)

Oğlan söbesi: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Fr. sauvé* + *T. -si*) Saklambaç oyunu (Özdemir II, 2006: 368)

Oğlan tabesi: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Erm. t'pła* + *T. -si*) Çocuğu etkisine alan kötü ruh (Yüksel, 2007: 62)

Oğlan uşak / oġlan uşaḳ: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. uşak*; *bk. babam uşağı*) 1. Küçük çocuk (Ata, 1997: 36) 2. Çoluk çocuk (TRS V: 2931)

Oğlan yaşı: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. yaşı* < *yaş*; *bk. yaş*; *bk. altı yaşar*) Çocukluk çağı (TRS V: 2932)

Oğlana kal-: (< *T. oğlana* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Gebe kalmak (TRS V: 2927)

Oğlancık / oğlancuk: (< *T. oğlancık* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Küçük çocuk (TRS V: 2929)

Oğlandan kal-: (< *T. oğlandan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Çocuktan kesilmek, doğurma çağını geçirmek (TRS V: 2930)

Oğlancılık: (< *T. oğlancılık* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek çocuklarla cinsel ilişkiye girerek cinsel isteklerini tatmin etme durumu (Beyazova ve Şahin, 2011: 11)

Oğlancuḳlar hastalığı: (< *T. oğlancıklar* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Far. ḫaste* + *T. -lığı*) Havale, çocuk hastalığı (Türkmen, 2006: 251)

Oğlanlık: (< *T. oğlanlık* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Bebeklerde yüksek ateş nedeniyle baygınlık biçiminde beliren bir hastalık, havale (DS V: 3270) 2. Çocukluk dönemi (Yurdakök, 2004: 236) 3. Çocukluk dönemi (EDPT, 1972: 87) 4. Evlatlık (Toparlı, 2007: 203)

Oğlanlık ol-: (< *T. oğlanlık* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Havale gelmek (DS V: 3270)

Oğlu olanı ak otağa kondurma: (< *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. olanı* < *ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-* + *T. ak*; *bk. ak kula* + *T. otağa* < *otak*; *bk. kızı olanı kızıl otağa kondurma* + *T. kondurma* < *kon-*; *bk. eteğine konul-*) Erkek çocuklu aileleri, ayrıcalığın, saygınlığın sembolü olan ak çadırda ağırlamak (Ergin, 1997: 78)

Oğlunda kızında bulasıca: (< *T. oğlunda* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kızında* < *kız*; *bk. açık kız* + *T. bulasıca* < *bul-*; *bk. bk. başkan bulmak*) Kişinin yaptıklarını kendi evlatlarından bulması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 154)

Oğul / oġul / ōl / ovul: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Yaşlı kimselerin genç erkeklere söylediği bir seslenme sözü 2. Erkek çocuk (Li, 1999: 199) (DS V: 3301) (DS VI: 4614) 3. Erkek veya kız evlat (Li, 1999: 198)

Oğul ateşi: (< *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *Far. āteş* +*T. -i*) Çocuğu ölen ailenin üzüntüsü (DS V: 3272)

Oğul edin- / oġul idin: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. edin-* < *et-*; *bk. aççi et-*) Evlat edinmek (TRS V: 2935) (Tulum, 2011: 1407)

Oğul kız getir-: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. getir-*; *bk. doğum getirecek*) Çocuk doğurmak (TRS V: 2935)

Oğul oğlancuk: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. oğlancık* < *oğul*) Çoluk çocuk (TRS V: 2936)

Oğul oğlu / oġul oġlı: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. oğlu* < *oğul*) 1. Torun (Akkuş, 1995: 390) (TRS V: 2936) 2. Erkek torun, oğulun oğlu (Li, 1999: 218)

Oğul okun-: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. okun-*; *bk. oġıl oḳun-*) Evlat edinmek (TRS V: 2937)

Oğul uşaḫ: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. uşak*; *bk. babam uşağı*) Çoluk çocuk (Gemalmaz, 1995: 246)

Oğul yaşı: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. yaşı* < *yaş*; *bk. altı yaşar*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 180)

Oğulbalı: (< *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. balı* < *bal*; Gülensoy I, 2007: 106; karş. *Moğ. bal*; Nişanyan, 2009: 52) Erkek çocuktan olan torun (DS V: 3272)

Oğulcuk: (< *T. oğulcuk* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Döllenmiş yumurtacığın gelişmeye başladığı andan dölüt olmasına kadar geçen süredeki adı (Hazar, 2007: 268)

Oğuldan kızdan kal-: (< *T. oğuldan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kızdan* < *kız*; *bk. açık kız* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Çocuktan kesilmek, doğurma çağını geçirmek (TRS V: 2930)

Oğulluk: (< *T. oğulluk* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Üvey oğul 2. Erkek evlatlık (DS V: 3272)

Oğulluk kul: (< *T. oğulluk* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı* + *T. kul*; Gülensoy I, 2007: 564; Nişanyan, 2009: 352) Evlat edinilmiş köle (TRS V: 2936)

Oğuş: (< *T. oguş* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek çocuk (Li, 1999: 54)

Oh oh: (< *çoc. dil.*) İki yumruğunu vurmak (Çelebioğlu, 1982: 101)

Ohcuk / ohucuk: (< *çoc. dil. oh* '*ünl.*' + *T. -cuk*) Oh olsun (DS V: 3274)

Oḫşaġu: (< *T. okşagu* < *okşa-*; *bk. ay okşaması*) Oyuncak (DLT I: 138)

Ohuma uşa: (< *T. okuma* < *oku-*; *bk. hocaya okut-* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Mahalle mektebi arkadaşı (Özturan, 2009: 70)

Okleyli / okleli: (< *T. ok+yelli*) Uçurtma (DS V: 3277)

Oḳşa- / oḫşa- / okuşla-: 1. Anne, çocuğunu sevmek (DLT I: 282) (Doğan, 2012: 777) 2. Küçüğü okşayıp sevmek (Özyetgin, 2001: 583)

Okucu: (< ?) Umacı (DS V: 3277-3278)

Okul / oḫıl / oḫul: (< *Fr. école*) Her türlü eğitim ve öğretimin yapıldığı yer (TS, 2011: 1793) (Çelik ve Boz, 2001: 246) (Gemalmaz, 1995: 246)

Okul çağı: (< *Fr. école* + *çağı* < *çağ*; *bk. gençlik çağı*) 6-12 yaş arası dönem (Süoğlu, 2004: 157)

Okul çocuğu: (< *Fr. école* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Öğrenci (Hazar, 2007: 268)

Okuldaş: (< *Fr. école* + *T. -daş*) Okul arkadaşı (TS, 2011: 1793)

Okula koy-: (< *Fr. école* + *T. -a* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Çocuğu okula bırakmak, okula başlatmak (Aktunç, 1998: 225)

Okulculuk: (< *Fr. école* + *T. -culuk*) Okul yaşamını taklit ederek oynanan oyun (Özdemir II, 2006: 242)

Okuldan kaç-: (< *Fr. arg. école* + *T. -dan* + *T. kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Okula gitmemek (Aktunç, 1998: 225)

Okullu: (< *Fr. école* + *T. -lu*) Bir okula devam eden kimse, öğrenci (TS, 2011: 1793)

Okullu ol-: (< *Fr. école* + *T. -lu* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Okula başlamak (Demir ve Demir, 2010: 154)

Okulu as-: (< *Fr. arg. école* + *T. -u* + *T. as-*; *bk. as-*) Okula gitmemek (Aktunç, 1998: 225)

Okulu kır-: (< *Fr. arg. école* + *T. -u* + *T. kır-*; *bk. alakırık*) Evden okula gidecekmiş gibi çıkıp başka bir yere gitmek (Aktunç, 1998: 225)

Okuma bayramı: (< *T. okuma* < *oku-*; *bk. hocaya okut-* + *bayramı* < *bayram*; *bk. bayram çocuğu*) Öğrencilerin okumaya başlamasını kutlamak amacıyla yapılan tören (TS, 2011: 1793)

Okumayı sök-: (< *T. okumayı* < *oku-*; *bk. hocaya okut-* + *T. sök-*; *bk. baca sök-*) Okula yeni başlayan öğrenci, verilen eğitim sonrası okumaya başlamak, okuma becerisini kazanmak (TS, 2011: 1793)

Okunak: (< *T. okunak* < *oku-*; *bk. hocaya okut-*) Okul (DS V: 3278)

Okunaklı: (< *T. okunaklı* < *oku-*; *bk. hocaya okut-*) Güzel genç kız (Aktunç, 1998: 225)

Okuntu: (< *T. okuntu* < *oku-*; *bk. hocaya okut-*) Düğüne davet (Yaşar, 2008: 140)

Okuş-: (< *T. okuş-* < *oku-*; *bk. hocaya okut-*) Öğrenciler, birbiriyle okuma yazma yarışması yapmak (DS V: 3278)

Okuyucu / oḳıçı / okucu: (< *T. okuyucu* < *oku-*; *bk. hocaya okut-*) 1. Sünnete davet eden (Paşa, 2006: 52) 2. Talebe (Özkan, 1997: 147)

Ol-: (< *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Doğmak (Hazar, 2007: 268)

Olmış ol-: (< *T. olmuş* < *ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-* + *T. ol-*) Reside olmak, ergen olmak (Tulum, 2011: 1412)

Omak: (< *T. omak* < *om+ak*; Gülensoy II, 2007: 623) Bıngıldak (DS VI: 4615)

Omuz atma: (< * *Çuv. ımır* > *omur* > *omuz*; Gülensoy II, 2007: 624; < **omuri* < ? **om*; karş. *Moğ. omuruga*, *TT. omaca*, *EYun. ōmos*; Nişanyan, 2009: 458; Türkçe *om* kökünden geldiği yolundaki görüş tartışmaya açıktır; Eren, 1999: 306 + *T. atma* < *at-*; *bk. addır-*) Daha çok genç ve güçlü kişiler tarafından yarışma amaçlı oynanan, taşı en uzağa atanın birinci olduğu bir oyun (Gedik, 2008: 350)

Omuz bezi: (< *omuz*; *bk. omuz at-* + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Kundak takımında bulunan, omuz için kullanılan bir bez (Onur, 2005: 190)

Omuzu soğuk: (< *omzu* < *omuz*; *bk. omuz at-* + *T. soğuk* < *sogı-k*; Gülensoy II, 2007: 791; Nişanyan, 2009: 565) Evlatlık (Çelik, 2011: 84)

Omuz oyunu: (< *omuz*; *bk. omuz at-* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Daha çok genç ve güçlü kişiler tarafından yarışma amaçlı oynanan bir oyun (Gedik, 2008: 350)

On beş delisi: (< *T. on*; *bk. kod on yedi* + *T. beş*; *bk. beş geçili* + *T. delisi* < *deli*; *bk. akıl delisi*) Çok hareketli, yerinde durmayan ergen çocuk (Örnek, 1979: 280)

On dörtlü: (< *T. on*; *bk. kod onyedi* + *T. dörtlü* < *dört*; *bk. dört kaş*) On dört yaşında olan çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 159)

On yaşa-: (< *T. on*; *bk. kod onyedi* + *T. yaşa-* < *yaş*;. *bk. altı yaşar*) On yaşına girmek (TRS V: 3003)

On yedili: (< *T. on*; *bk. kod onyedi* + *T. yedili* < *yedi*; *bk. kod onyedi*) Savaşa giden on yedi yaşındaki gençler (Özdemir, 1994: 40)

Onal: (< *T. onal* < *oñ-al*; Gülensoy II, 2007: 625; Nişanyan, 2009: 458) Doğum (DS V: 3283)

Onluḳ: (< *T. onluk* < *on*; *bk. kod onyedi*) On yaşında çocuk (Yavuzarslan, 2010: 935)

Onu dökme: (< *T. onu* < *on*; *bk. kod onyedi* + *T. dökme* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dök-*) Doğumdan on gün sonra yapılan kırklama (Erk, 1976: 102)

Onun bunun çocuğu: (< *T. arg. onun* < *o*; Gülensoy II, 2007: 609; Nişanyan, 2009: 454 + *T. bunun* < *bu*; Nişanyan, 2009: 81; Gülensoy II, 2007: 174 + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Piç, babası belirsiz çocuk (Aktunç, 1998: 226)

Onunma: (< *T. uğunma* < *uğun-*; *bk. ağın-*) Çocuk, sürekli ağlayarak bayılır gibi olma (DS V: 3286)

Opuş-: (< *T. apış-*; *bk. abıç-*) Çocuğu sırta bağlayarak taşımak (DS V: 3287)

Orak vurması: (< *T. orak* < *or-gak*; Nişanyan, 2009: 459; < *ET. or-ġa-k*; Gülensoy II, 2007: 629 + *T. vurması* < *vur-*; *bk. ayaz vur-*) Hıdırellez'den sonra orağa başlamadan çocuğun her iki ayak bileğine bağlanan, bilezik gibi kırmızı bir ip olup bu ipin çocuğu ishalden koruyacağına inanılır (Köymen, 1970: 11)

Oral dönem: (< *Fr. oral* + *T. dönem*; *bk. lohusalık dönemi*) Bebeklik dönemi (Akyüz, 2012: 94)

Orana: (< *T. orana* < **or-*; Nişanyan, 2009: 459; Gülensoy II, 2007: 629) Doğumdan sonra düşen parça (Atalay, 1945: 64)

Ordubozan: (< *T. ordu*; *bk. çocuklar ordusu* + *T. bozan* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) 1. Çok yaramaz çocuk 2. Mızıkçı, dönek (DS V: 3289)

Ordubozanlık et-: (< *T. ordu*; *bk. çocuklar ordusu* + *T. bozanlık* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Mızıkçılık etmek (DS V: 3289)

Orostopol: (< *orospu* < *Far. arg. rūspī* + *oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Kahpe çocuğu, orospu dölü (Aktunç, 1998: 226)

Orta: (< *ET. urtu ~ OT. ortu ~ otra, otru, utru* < *or+t+a*; Gülensoy II, 2007: 631; < **or-tu*; Nişanyan, 2009: 461) Öğretimde öğrencinin değerlendirilmesinde geçer not ile iyi arasındaki derece (TS, 2011: 1813)

Orta çocukluk dönemi: (< *T. orta*; *bk. orta* + *T. çocukluk* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. dönemi*; *bk. lohusalık dönemi*) Okul çağı dönemi (Akyüz, 2012: 96)

Orta kat kirada: (< *T. arg. orta*; *bk. orta* + *T. kat*; Gülensoy I, 2007: 474 + *Ar. kirā'* + *T. -da*) Hamilelik (Bingölçe, 2001: 118)

Orta katı kiraya ver-: (< *T. arg. orta*; *bk. orta* + *T. katı* < *kat*; *bk. orta kat kirada* + *Ar. kirā'* + *T. -ya* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Gebe olmak (Örnek, 1979: 84)

Orta kulak iltihabı: (< *T. orta*; *bk. orta* + *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *Ar. iltihāb* + *T. -ı*) Çoğu kez kızamıktan ya da şiddetli bir nezleden sonra görülen bir rahatsızlık (Köymen, 1970: 15)

Ortada sıçan / orta sıçan: (< *T. ortada* < *orta*; *bk. orta* + *T. sıçan*; *bk. küpe sıçan düş-*) Topla oynanan bir çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188) (Yaşar, 2008: 317)

Ortaç: (< *T. ortaç* < *orta+ç*; orta sözcüğüne gelen *-ç* ekinin işlevi belirsizdir; Nişanyan, 2009: 461) Mirasçı (TRS V: 3015)

Ortak: (< *T. ortak* < *or-tak* < *or-ta-k ~ ur-ta-k*; Gülensoy II, 2007: 632; < *or-t*; Nişanyan, 2009: 461) Kardeş (DS V: 3291)

Ortancı: (< *T. ortanca* < *ET. ortun* < *ortu+n* < *or-t+a* [< *u*]+*n+ca*; Gülensoy II, 2007: 633) Büyükle küçük arasındaki çocuk (DS VI: 4617)

Ortancıl: (< *T. ortancıl* < *orta*; *bk. ortanca*) Büyükle küçük arasındaki çocuk (DS VI: 4617)

Oşik: (< *çoc. dil. hoşt* '*ünl.*' + *T. -ik*) Köpek (Buran ve İlhan, 2008:160)

Oşoş: (< *çoc. dil.*) Köpek (Bayraktar, 2000: 475)

Ot Tegin: (< *T. od* < *ōt*; Eren, 1999: 304; Nişanyan, 2009: 454; < **AT. hōt*; Gülensoy II, 2007: 611 + *T. tigin*; Paçacıoğlu, 20076: 540) Eski Türklerde en küçük çocuklara verilen ad olup ''ateş prensi'' anlamındadır (Aksoy, 2011: 14)

Ot yiğit: (< *T. ot*; *bk. ot tegin* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Çok genç ve çevik (DS V: 3300)

Otla-: (< *T. arg. otla-* < *ot*; Gülensoy II, 2007: 636; Nişanyan, 2009: 463) Ders çalışmak (Aktunç, 1998: 227)

Otlak: (< *T. arg. otlak* < *ot*; *bk. öreōtu*) Okulda sınıf, dershane (Aktunç, 1998: 227)

Oturak: (< *T. oturak* < *otur-*; *bk. buğuya otur-*) 1. Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158) 2. Yürüme zamanı geldiği hâlde yürüyemeyen çocuk (DS V: 3297) 3. Beşiğin altı (DS V: 3298)

Oturarak: (< *T. oturarak* < *otur-*; *bk. buğuya otur-*) Oturarak yapılan geleneksel doğum yöntemi (Akyol, 2006: 77)

Oturuşmuş: (< *T. oturuşmuş* < *otur-*; *bk. buğuya otur-*) Ukalâca cevaplar veren çocuk (Bayraktar, 2000: 475)

Overlok: (< *İng. arg. overlock*) Kızlık zarı diktirmek (Bingölçe, 2001: 119)

Oyalı krep: (< *T. oyalı* < *oya* < *oy-*; Gülensoy II, 2007: 640; *Yun. úia* < *EYun. ōia*; Nişanyan, 2009: 464 + *Fr. crepe*) Genç kızların başlarındaki süslü kumaş (Arslantaş, 2007: 105)

Oynama: (< *T. oynama* < *oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Küçük çocuklarda olan havale hastalığı (DS V: 3304)

Oynaş dölü: (< *T. oynaş* < *oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu* + *T. dölü* < *döl*; *bk. aralık dölü*) Piç (DS V: 3304)

Oynatma: (< *T. oynatma* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Küçük çocuklarda olan havale hastalığı (DS V: 3304)

Oyuk taşı: (< *T. oyuk* < *oy-*; *bk. oyalı akrep* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Üç beş kişiden oluşan iki topluluğun yirmi metre aralıklarla üç yere dikilmiş taşları devirerek oynadıkları bir çeşit oyun (DS VI: 4620)

Oyuklan-: (< *T. oyuklan-* < *oy-*; *bk. oyalı akrep*) Çocuk, annesinin kucağına rahat edebileceği bir şekilde yerleşmek (Elhan, 2004: 315)

Oyun tedavisi: (< *T. oyun*; *bk. altı çukur oyunu* + *Ar. tedāvī* + *T. -si*) Oyun ve oyuncaklar kullanılarak çocuklar ile iletişim kurmak, çocukların sorunlarını çözmek ve olumsuz davranışlarını değiştirmelerine yardımcı olmak amacıyla profesyonel kişilerce yapılan gelişimsel bir tedavi yöntemi (Beyazova ve Şahin, 2011: 12)

Oyunbozanlık et-: (< *T. oyun*; *bk. altı çukur oyunu* + *T. bozanlık* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Mızıkçılık etmek (Aksoy, 1976: 835)

-Ö-

Öbeke / öbüge: (< *Moğ.*) Dede (Ünlü, 2012: 455) (Toparlı, 2007: 209)

Öcbele-: (< ?) Yemekte mızmızlık etmek (DS V: 3310)

Öcü / öce / öcen / öcö / öhcü / ücü / yöcü: (< *öcü* < **(b)ō* 'yans.'+*cü*; Gülensoy II, 2007: 646; < *çoc. dil. böcü*; Nişanyan, 2009: 466) Çocukları korkutmak amacıyla söylenen hayalî yaratık, umacı, cin, peri (DS V: 3310) (DS VI: 4057) (TRS VI: 4680)

Öcü böcü: (< *çoc. dil. öcü*; *bk. öcü* + *böcü*; *bk. böcü*) Kötü ses (Çelebioğlu, 1982: 102)

Öcük: (< *öcük* < *öcü*; *bk. öcü*) Çocukları korkutmak amacıyla söylenen hayalî yaratık, umacı, cin, peri (DS V: 3310)

Öç: (< *T. öç* < **hōç*; Gülensoy II, 2007: 647; Nişanyan, 2009: 466) Üvey baba (DS V: 3311)

Öçcen: (< *öcü*; *bk. öcü*) Çocukları korkutmak amacıyla söylenen hayalî yaratık, umacı, cin, peri (DS V: 3310)

Ög: (< *T. ög*; Clauson, 1972: 99; Paçacıoğlu, 2006: 427) 1. Üvey ana (Li, 1999: 123) 2. Anne (Li, 1999: 18)

Öge / öğe: (< *T. ög+e*; Gülensoy II, 2007: 651) 1. Büyük anne (?) (Orkun, I: 50) 2. Anne (DS V: 3316)

Ögey ata: (< *T. ögey*; *bk. üvey ana* + *T. ata*; *bk. ata*) Üvey baba (DLT I: 123)

Ögey ḳız: (< *T. ögey*; *bk. üvey ana* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Üvey kız (DLT I: 123)

Ögey oġlan: (< *T. ögey*; *bk. üvey ana* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Üvey oğlan (DLT I: 123)

Ögük / ügük: (< *T. ögük* < *ö-* fiili anlam açısından kelimenin kökeni için daha uygun; Clauson, 1972: 105; Paçacıoğlu, 2006: 429) Sevilen çocuk (Hamılton, 1998: 155)

Öğlenci: (< *T. öğlenci* < *öğlen* < *öğle+n* [< *+leyin*]; Gülensoy II, 2007: 652) İkili öğretim yapan okullarda öğleden sonra ders gören öğrenci (TS, 2011: 1839)

Öğrek / öğerek: : (< *T. öğrek* < *öğre-*; *bk. öğerek*) Eğitilmeye elverişli (DS V: 3319)

Öğrele- / öğülle- / öğürle- / örgüle- / uğrele- / uğule- / ügürle- / üğürle- / ürgele-: (< *T. üğrümük* < *üğrü-* < *ügri-*; *bk. öğrele-*) Bebeği uyutmak için beşiği sallamak (DS V: 3319) (DS V: 3348) (Demir ve Demir, 2010: 119) (Demir ve Demir, 2010: 333-334) (Demir ve Aydoğdu, 2009: 689)

Öğrencelik: (< *T. öğrencelik* < *öğren-*; *bk. gedikli öğrenci*) Ücretle tutulan öğretmene verilen para (DS VI: 4624)

Öğrenci: (< *T. öğrenci* < *öğren-*; *bk. gedikli öğrenci*) Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe (TS, 2011: 1839)

Öğrencilik: (< *T. öğrencilik* < *öğren-*; *bk. gedikli öğrenci*) Öğrenci olma durumu (TS, 2011: 1839)

Öğretici: (< *T. öğretici* < *öğret-*; *bk. başöğretmen*) Öğretmen (Yavuzarslan, 2010: 944)

Öğretim yılı: (< *T. öğretim* < *öğret-*; *bk. başöğretmen* + *T. yılı* < *yıl*; Gülensoy II, 2007: 1137; < *karş. Moğ. cil*; Nişanyan, 2009: 677) Öğretimin başladığı ve sona erdiği gün arasında geçen süre (TS, 2011: 1840)

Öğretmen / örgetmen / öretmen / örtmen / ȕretmen: (< *T. öğretmen* < *öğret-*; *bk. başöğretmen*) Mesleği bilgi öğretmek olan kimse (TS, 2011: 1841) (İleri, 2008: 436) (İleri, 2008: 448) (DS V: 3348) (DS V: 3352)

Öğretmenlik: (< *T. öğretmenlik* < *öğret-*; *bk. başöğretmen*) Öğretme işi (TS, 2011: 1841)

Öğürden-: (< *T. öğürden-* < *öğür* < **ō̄* 'yans.'+*kür-*; Gülensoy II, 2007: 654) Bir iki aylık çocuk, konuşur gibi ses çıkarmak, mırıldanmak (DS V: 3324)

Öğürgen öksürük: (< *T. öğürgen-* < *öğür-*; *bk. öğürden* + *T. öksürük*; *bk. boğmaca öksürük*) Boğmaca öksürüğü (Köymen, 1970: 7)

Ök: (< *çoc. dil.*) 1. Yeni yürümeye başlayan çocukları sakıncalı, korkulu şeylerden uzaklaştırmak için 'cız' anlamında kullanılan bir sözcük (DS V: 3326) 2. (< ?) Anasız çocuk, öksüz (DS VI: 4624) (< *ög*; *bk. ög*) 3. Anne 4. Anne ve baba (DS V: 3326)

Öklen-: (< *T. öklen-* < *ökil+e-n-*; Paçacıoğlu, 2006: 430) Çocuk, büyümek (DLT I: 298)

Öksürük: (< *T. öksürük*; *bk. boğmaca öksürük*) Akciğer rahatsızlığı (Şafak, 2010: 268)

Öksürük taşı: (< *T. öksürük*; *bk. boğmaca öksürük* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Öksürüğe iyi geldiğine inanılan bir taş (Çopuroğlu, 2003: 25)

Öksüz / ögsüz / öksüs / ösgüz / ösüz / ȫsüz: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög*) 1. Annesi veya hem annesi hem babası ölmüş çocuk (TS, 2011: 1842) 2. Annesi olmayan çocuk (DS V: 3335) (DS V: 3358) (DS VI: 4630) (Arat, 2007: 166) (İleri, 2008: 357)

Öksüz anası: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög* + *T. anası* < *ana*; *bk. akana*) Yoksul ve kimsesizleri gözeten kadın (TS, 2011: 1843)

Öksüz babası: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög* + *çoc. dil. baba* + *T. -sı*) Yoksul ve kimsesizleri gözeten erkek (TS, 2011: 1843)

Öksüz bol-: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög* + *T. bol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Annesiz olmak (Ata, 1997: 57)

Öksüz eyle-: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög* + *T. eyle-*; *bk. hobbaca eyle-*) Öksüz bırakmak (Yelten, 1998: 153)

Öksüz kal-: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Anası veya hem anası hem babası ölmüş olmak (TS, 2011: 1842)

Öksüz ḳıl- / ögsüz ḳıl: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög* + *T. kıl-*, *bk. başka kıl-*) Annesiz bırakmak (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 64)

Öksüzler babası, anası: (< *T. öksüz* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög* + *çoc. dil. baba* + *T. -sı* + *T. anası* < *ana*; *bk. akana*) Yetim ve kimsesizlere bakan merhametli kimse (Yavuzarslan, 2010: 945)

Öksüzlük / öğsüzlük / ȫsüzlük: (< *T. öksüzlük* < *ögsüz* < *ög*; *bk. ög*) Öksüz olma durumu (TS, 2011: 1843) (DS VI: 4624) (Akça, 2012: 227)

Ökte: (< *çoc. dil.*) Öfke (DS VI: 4625)

Öllak: (< ?) Umacı (DS V: 3335)

Ölü doğum: (< *T. ölü* < *öl-*; *bk. bebek ölümü* + *T. doğum* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Bebeğin ölü doğması durumu (TS, 2011: 1847)

Ölü kırkı: (< *T. ölü* < *öl-*; *bk. bebek ölümü* + *T. kırkı* < *kırk*; *bk. büyük kırk*) 1. Albasması (Arslan, 2006: 4) 2. Lohusanın cenazeyle aynı ortamda bulunmasından dolayı bebekte ortaya çıkan hastalık (Çıblak, 2003: 17)

Ölüce: (< *T. öllüce* < *öl*; *bk. öklük*) Çocuğun ıslattığı bebe toprağı (DS V: 3335)

Ömür kilidi: (< *Ar.ʿömr* + *Far. kelīd*; *kilīd* + *T. -i*) Çocuğu yaşamayan ailelerin doğan çocuklarının yaşaması için yaptıkları tılsım olup okunan kilit, yedi yaşına kadar çocuğun boynunda asılı kalır (Köymen, 1970: 10)

Ön ebe: (< *T. ön*; Nişanyan, 2009: 467; < *öñ*; Gülensoy II, 2007: 662 + *T. ebe*; *bk. ara ebesi*) Doğum yaptıran kişi (Öger, 2003: 289)

Öncek / önecik / önücek: (< *T. ön+cek*; Gülensoy II, 2007: 663) 1. Bebek önlüğü (DS V: 3337) 2. Öğrenci önlüğü (DS V: 3344)

Önlük / enlük / öğnük: (< *T. önlük* < *ön+lük*; Gülensoy II, 2007: 665) 1. Küçük çocuklara yemek yedirirken üstlerini korumak için boyunlarına bağlanan örtü (TS, 2011: 1855) (Dağlı, 2007: 210) 2. İlkokul öğrencilerinin giydikleri üstlük (Dağlı, 2007: 210) (DS III: 1759)

Öñsüz: (< *T. önsüz* < *ön*; *bk. ön ebe*) Öksüz (Yıldırım, 2006: 484)

Örcüm ebesi: (< ? *örcüm* + *T. ebesi* < *ebe*; *bk. ara ebesi*) Doğum yaptıran kişi (Öger, 2003: 289)

Ördek: (< *T. ördek* < *ōr-*; Clauson, 1972: 205; Çağdaş diyalektlerde geçen hördek biçiminin başındaki *h-* ikincil bir sestir. Doerfer'in **pödirek*'ten geldiği yönündeki görüş kabul edilemez, Clauson'un *ōr-* kökünden getirmesi de yanlıştır, Farsça *urdak* Türkçeden alınmıştır. Bulgarca *jurdek'te* Türkçeden kalma bir alıntıdır; Eren, 1999: 317) Oturak, çocuk lazımlığı (Örnek, 1979: 175)

Ördek yakalamaca: (< *T. ördek*; *bk. ördek* + *T. yakalamaca* < *ya-k-a+la-maca*; Gülensoy II, 2007: 1035) Suya bırakılan ördeği yakalamak üzerine kurulu bir çocuk oyunu (Özdemir, II 2006: 258)

Örek: (< *T. ör-ek*; Gülensoy II, 2007: 667) 1. Çocuğun düşmemesi için beşiğe bağlanan enli kuşak, bağırdak (DS V: 3346) 2. Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166) 3. Kundak (Örnek, 1979: 173)

Örek ağacı: (< *Yun. róka* + *T. ağacı* < *ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Beşiğin üstündeki örtüyü sıkıştırmaya yarayan uzun ağaç (DS V: 3347)

Öreke: (< *Yun. róka*) Doğum yapacak kadının oturtulduğu sandalye (Tezcan, 2006: 69)

Örele-: (< *T. örele-* < *ör-*; Nişanyan, 2009: 468) Yeni yürümeye başlamak (DS V: 3347)

Öreme (< *T. öreme* < *ör-* < *ET. yörge-*; Gülensoy II, 2007: 666; Nişanyan, 2009: 468) Genç kızların başına bağlanan beyaz çaput (Çimrin, 2008: 386)

Örgülü saçları çözme: (< *T. örgülü* < *ör-*; Gülensoy II, 2007: 669 + *T. saçları* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. çözme* < *çöz-* < *çöc-*; Clauson, 1972: 400; < *çöj-*; Nişanyan, 2009: 114) Doğumu kolaylaştırmak için yapılan bir uygulama (Kabataş, 2006: 24)

Örk kes-: (< *T. örk* < *ör-k*; Gülensoy II, 2007: 669 + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Konuşamayan çocukların dil altlarını kesmek (Teke, 2005: 121)

Örmele-: (< *T. örmele-* < *ör-*; *bk. örele-*) Emeklemek (DS V: 3351)

Örsele-: (< *T. ör-se-le-*; Gülensoy II, 2007: 671; < *örs+ele-*; *-ala* ekinin isme eklenmesi benzersizdir; Nişanyan, 2009: 469) Çocuğu hırpalayarak sevmek (Elhan, 2004: 319)

Örtüleme: (< *T. örtüleme* < *ört-*; *bk. beşik örtüsü*) Genç kızların başına bağlanan beyaz çaput (Çimrin, 2008: 386)

Öt-: (< *T. öt-* < *ot-*; Gülensoy II, 2007: 675) Büluğa ermek (DS VI: 4631)

Ötcen: (< ?) Öcü (DS VI: 4630)

Öter kuşu olma-: (< *T. öter* < *öt-*; *bk. döner taşı, öter kuşu olma-* + *T. kuşu* < *kuş*; *bk. cennet kuşu* + *T. olma-* < *ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Çocuğu olmamak (Yurtbaşı, DYS: 34)

Öttüreç: (< *T. öttüreç* < *öt-* 'yans. fiil' + *T. -türeç*) Düdük (DS VI: 4631)

Öttürük / höddürük / hüttük: (< *T. öttürük* < *öt-* 'yans. fiil' + *T. -türük*) Söğüt, kavak vb. ağaçların ince dallarından yapılan düdük (DS V: 3360) (DS III: 2427)

Ötüg: (< *T. ötüg* < *öt-*; *bk. öt-*) Büluğ çağına girmiş, cinselliğe aklı eren (Özturan, 2009: 72)

Ötürek / ötrek: (< *T. ötürek* < *öt-* 'yans. fiil' + *T. -ürek*) İshal (Koç, 2010: 92)

Ötürgeç: (< *T. ötürgeç* < *öt-* 'yans. fiil' + *T. -ürgeç*) İshal (Koç, 2010: 92)

Ötürme: (< *T. ötürme* < *öt-* 'yans. fiil' + *T. -ürme*) İshal (Dinçer, 1969: 61)

Ötürük / ötürüg / ötrük: (< *T. ötürük* < *öt-* 'yans. fiil' + *T. -ürük*) İshal (Dinçer, 1969: 61) (Koç, 2010: 92)

Ötüş: (< *T. ötüş* < *öt-* 'yans. fiil' + *T. -üş*) Çocuk oyunu (DLT I: 60)

Övbet: (< ?) Annesiz, babasız çocuk (DS V: 3363)

Övelek: (< ?) Kızoğlan kız (Çağatay, 1962: 38)

Övünç çizelgesi: (< *T. övün-* < *öv-* < *ög-*; Gülensoy II, 2007: 678; Nişanyan, 2009: 469 + *T. çizelgesi* < *çiz-elge*; Türkçede mevcut olmayan +*alga* eki, Moğolca fiil adı yapan +*lga* ekinden esinlenmiş olmalıdır; Nişanyan, 2009: 112) Bir okulda davranışları ve derslerindeki başarıları ile dikkat çeken seçkin öğrencilerin adlarının yazıldığı çizelge (TS, 2011: 1864)

Öykence: (< *T. öykence* < *öyken*; Gülensoy II, 2007: 678) Boğmaca öksürüğü (DS V: 3367)

Öz ağrısı: (< *T. öz* < **ö-z*; Gülensoy II, 2007: 679; Nişanyan, 2009: 469 + *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) İshal, sürgün (Koç, 2010: 92)

Özel vesayet: (< *T. özel* < *öz+el*; Nişanyan, 2009: 470; Gülensoy II, 2007: 680 + *Ar. veṣāyet*) Vesayet makamının hak ve görevleri ile sorumluluklarının aile meclisine ait olduğu vesayet (Akyüz, 2012: 305)

Özencik: (< *T. özencik* < *öz+en+cik*; Gülensoy II, 2007: 681) Küçük çocukların arkadaşlarını kıskandırmak amacıyla ellerindeki şeyi göstererek söyledikleri sözcük (DS V: 3373)

Özlengi: (< *T. özlengi* < *öz*; *bk. özencik*) Ergenlik sivilcesi (DS VI: 4633)

Özüncülük: (< *T. özüncülük* < *öz*; *bk. özencik*) Oyunbozanlık (DS V: 3376)

Özünü bil-: (< *T. özünü* < *öz*; *bk. özencik* + *T. bil-*; *adli bildirim*) Büluğ çağına gelmek, erinleşmek (DS V: 3376)

-P-

Pa: (< *çoc. dil.* '*ünl.*') Çocukları korkutma ünlemi (Elhan, 2004: 322)

Paça sıvama modası: (< *Far. pāçe* + *T. sıvama* < *sıva-* < *suw+a-ma*; Gülensoy II, 2007: 774; < *suw+a-*; karş. *Moğ. siba-*; Nişanyan, 2009: 556 + *İt. moda* + *T. -sı*) XIX. yüzyılın başlarında İstanbul delikanlıları arasında, şalvar paçalarını sıvayarak arkaları basık pabuçlarla çıplak ayaklarda topuk gösterme modası (Koçu, 1969: 185)

Pahamlı: (< ? *T. bakımlı* < *bak-*; *bk. aya bakma*) Çok gelişmiş çocuk (DS V: 3382)

Pahla-: (< *Far. pāk* + *T. la-*; Nişanyan, 2009: 472) Doğurmak (DS V: 3382)

Pakize: (< *Far. arg. pākīze*) Genç kız (Aktunç, 1998: 231)

Palak palak: (< *T. parlak+parlak* < *par* 'yans.' + *T. -lak*) Akça pakça kız (DS V: 3384)

Palamut: (< *Rum. arg.*) Öğrencinin kopya çekme malzemesi (Aktunç, 1998: 232)

Palas / pala: (< *Far. pelās*) 1. Çocuk bezi (DS V: 3383) (DS V: 3386)

Palas geç-: (< *Fr. arg. palace* + *T. geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Sınavı kolay geçmek (Aktunç, 1998: 232)

Palaz: (< *T. palaz*; *bk. ḳuşpalazı*) 1. Büyük çocuk (DS V: 3385) 2. Güzel, canlı genç kız (DS V: 3386)

Palazı-: (< *T. palazı-* < *palaz*; *bk. ḳuşpalazı*) Çırpınarak yürümeye çalışmak (DS V: 3387)

Palazla-: (< *T. palazla-* < *palaz*; *bk. ḳuşpalazı*) 1. Küçük çocuk, gelişmek (TS, 2011: 1877) 2. Çırpınarak yürümeye çalışmak (DS V: 3387)

Palazlan-: (< *T. palazlan-* < *palaz*; *bk. ḳuşpalazı*) 1. Delikanlılık çağına girmek (Özturan, 2009: 72) 2. Çocuk, gelişmek, gürbüzleşmek (DS VI: 4635-4636)

Pale: (< *Rom. pale*) Çocuk (Aktunç, 1998: 232)

Palikarya: (< *Yun. palikária*; Nişanyan, 2009: 473) Rum delikanlısı (Aktunç, 1998: 232)

Palk: (< *T. balkı*; Paçacıoğlu, 2006: 62; < kelimenin okunuşu ve gösterilen anlam şüphelidir; Tietze I, 2002: 197; < *balkı-*; Nişanyan, 2009: 54) Çok bakımlı ve iyi gelişmiş çocuk (DS V: 3389)

Palòl: (< *Erm. balul*; Dankoff, 1995: 24) Kundak (Günay, 1978: 329)

Pambıḫlan-: (< *Far. panbuḳ* + *T. lan-*) Bebeklerde, ağızda pamuğumsu mantar meydana gelmek (Bayraktar, 2000: 484)

Pambık belek: (< *Far. panbuḳ* + *T. belek* < *bele-*; *bk. belek*) Bebekler için, bezin arasına pamuk konularak dikilmiş kundak takımı (DS V: 3389)

Pampalak: (< *pambalak*; *bk. akbambalak*) Tombul, şişman, gürbüz çocuk (DS V: 3390)

Pamucak / pambucak: (< *Far. panbuḳ* + *T. -cak*) Küçük çocukların ağzında olan pamukçuk hastalığı (DS V: 3390)

Pamuk / mamuk / pabuk / pambuk: (< *Far. panbuḳ*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 149-150)

Pamuk çatması: (< *Far. panbuḳ* + *T. çatması* < *çat-*; *bk. çatal*) Çocukların birbirlerinin üstlerine binerek oynadıkları bir oyun (DS V: 3391)

Pamuk üflemeç: (< *Far. panbuḳ* + *T. üflemeç* < **ūf* 'yans.' + *T. -lemeç*; Gülensoy II, 2007: 987) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Pamuklan-: (< *Far. panbuḳ* + *T. lan-*) Bebeklerin ağzında, pamuğumsu mantar meydana gelmek (Bayraktar, 2000: 484)

Pamuklu: (< *Far. panbuḳ* + *T. -lu*) Kundaktaki çocukların bacakalarına sarılan üçgen ya da dikdörtgen biçiminde, içine pamuk koyularak dikilmiş bez (Dağlı, 2007: 215)

Panavır / panavur: (< ? *Yun. panegiri*; Nişanyan, 2009: 474) Gürbüz, şişman çocuk (DS V: 3392)

Pand: (< *Fr. bande*; Nişanyan, 2009: 55) Çocuğun düşmemesi için beşiğe bağlanan kırk santimetre genişliğindeki bez kuşak (DS V: 3393)

Pandispanya: (< *İt. arg. pane di Spagna*; Nişanyan, 2009: 474) 1. Nazlı yetiştirilmiş çocuk, muhallebi çocuğu 2. Genç ve güzel kız ya da erkek, oğlan (Aktunç, 1998: 233)

Panpar: (< ?) Şişman, gürbüz çocuk (DS V: 3390)

Pantolon etek: (< *Fr. pantolon* + *T. etek*; *bk. eksik atak*) Zamanında özellikle genç kızların giydikleri iki parçalı, kısa ve bol etek (Dağlı, 2007: 216)

Pap: (< *çoc. dil. Erm. babul*; *bk. papa1*) 1. Çocukların ayaklarına giydirilen ve yumuşak deriden dikilmiş olan bir tür ayakkabı (Yaşar, 2008: 350) 2. Beştaş oyunu (DS V: 3394) (< *çoc. dil.*) 3. Su (Elhan, 2004: 324)

Papa / pabba / papa / pape / papı / papi / papo / pappa / pappı / papu / papul / papuli / parpul / popi / popol / poppu / popu / popul: (< *Erm. babul*; Dankoff, 1995: 172; < *patik* veya *pabuç* kelimesinin çocuk dilindeki basitleşmelerinin bir tanesi; Tietze I, 2002: 178) 1. Fortlu ve fortsuz çocuk ayakkabısı, patik (Örnek, 1979: 164-165) (DS I: 451) (DS V: 3395) (DS V: 3402) (DS V: 3471) (DS VI: 4445) (DS VI: 4634) 2. Çocuk ayağı (Örnek, 1979: 147) (DS V: 3396) 3. Çocuk yemenisi (DS V: 3396) (< *çoc. dil.*) 4. Su (Elhan, 2004: 324) (< *çoc. dil. Erm. p'a'pa*; Dankoff, 1995: 192) 5. Ekmek (DS V: 3394)

Papacık: (< *çoc. dil. Erm. p'a'pa*; *bk. papa1* + *T. -cık*) Yemek (Çelebioğlu, 1982: 102)

Papak: (< *ET. kap+pak*; Gülensoy II, 2007: 685) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 166)

Papalik: (< *çoc. dil. Erm. babul* + *T. -lık*) Çocuk ayakkabısı (Örnek, 1979: 164)

Papara: (< *çoc. dil.* ? *Erm. p'a'pa*; *bk. papa*) Ekmek ve şekerden yapılan gıda ürünü (Şafak, 2011: 253)

Papatya falı: (< *Yun. papadia* + *Ar. fāl* + *T. -ı*) Çocukların çiçek yapraklarını tek tek kopararak saydığı ve bir isteklerinin olup olmayacağını ya da bir arkadaşlarının kendilerini sevip sevmediğini belirlemek için tek başlarına oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 328)

Papcuk: (< ?) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150)

Papıḫla-: (< *Erm. p'ap'uk*; Dankof, 1995: 147 + *T. la-*) Çocuğu okşamak (DS V: 3395)

Papiş: (< *çoc. dil.*) Büyükanne (DS V: 3395)

Papu: (< ? *arg. baba*) Dede (Aktunç, 1998: 234)

Para kesme: (< *Far. pāre* + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Ocakçı, hasta çocuğa, üç beş defa madenî parayı gösterip sonra yarım ay şeklinde keserek çocuğun yakasına dikilmek üzere verme (Sezen, 1993: 242)

Para pençik ol-: (< *Far. pāre* + ? *pençik* < *Erm. p'unĵ*; Dankoff, 1995: 152 + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Para Annelerin para isteyen haylaz çocuklara verdiği cevap (Elhan, 2004: 324)

Parça: (< *Far. arg. pārçe*) Güzel, alımlı kız (Aktunç, 1998: 234)

Parka: (< *Fr.*) Genellikle gençlerin giydiği başlıklı bir tür üstlük (TS, 2011: 1889)

Parlak: (< *T. parlak*; *bk. istikbali parlak*) 1. Tüysüz, güzel yüzlü delikanlı 2. Eş cinsel genç erkek (Aktunç, 1998: 235)

Parmak boz-: (< *T. parmak*; *bk. altı parmak* + *T. boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Çocuklar arasında arkadaşlığı sona erdirmek, küsmek (TS, 2011: 1891)

Parmak çocuk: (< *T. parmak*; *bk. altı parmak* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çok küçük doğmuş çocuk (TS, 2011: 1892)

Parmak kadar: (< *T. parmak*; *bk. altı parmak* + *Ar. ḳadr*) Pek küçük çocuk (Aksoy, 1976: 850)

Parpazla-: (< ? *parpaz* + *T. la-*) Küçük çocuklar, ağlarken veya gülerken kollarını açıp kapayarak hareketlenmek ve bu hareketlerini devam ettirmek (Elhan, 2004: 325)

Parpı-urasa: (< *T. par* 'yans.'+*pı*; Gülensoy II, 2007: 687 + *T. uğra- / ur-* > *urasa*) Büzmece hastalığına karşı yorgan iğnesinin ateşle ısıtılıp uzun bir çubuğa bağlanarak çocuğun karnına ve sırtına temas ettirilmesi (Özgen, 2007: 106)

Parpıla-: (< *T. parpıla-* < **par* 'yans.'+*pı+la-*; Gülensoy II, 2007: 687) Çocuğun canını fazla acıtmadan dövmek (Bayraktar, 2000: 484)

Parpılat-: (< *T. parpılat-*; *bk. parpıla-*) Hasta çocukları okuyup üfletmek (DS V: 3402)

Parsalak: (< ?) Sevimli ve kirli çocuk (DS VI: 4639)

Part: (< *Erm. p'art'*; Dankoff, 1995: 146) Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 157)

Part yapma: (< *Erm. p'art'* + *T. yapma* < *yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Yeni doğan bebeğin sarılığını iyileştirmek için uygulanan tedavi şekli (Özgen, 2007: 111)

Partik: (< *Erm. p'art'*; *bk. part yapma* + *T. -ik*) Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 157)

Paryandı: (< *T. par* 'yans.' + *T. yandı* < *yan-*; *bk. gece yanığı*) Kızamık hastalığı (DS V: 3405)

Pasaport: (< *Fr. arg. passeport*) Okuldan atılma belgesi (Aktunç, 1998: 236)

Pasaportunu al-: (< *Fr. arg. passeport* + *T. -unu* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Okuldan kovulmak (Aktunç, 1998: 236)

Pasaportunu ver-: (< *Fr. arg. passeport* + *T. -unu* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Okuldan kovmak (Aktunç, 1998: 236)

Paska: (< *Slv. pās* > **paska*) Küçük çocukların bellerine bağlanan geniş ve uzun kuşak (DS V: 3406)

Paskalye: (< *Rum. paskalya*) Dinsel-büyüsel nitelikli çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 266)

Paşa / başa / paşşa: (< *T. *baş+ağa*; Gülensoy II, 2007: 689; Paçacıoğlu, 2006: 449 + *Moğ.* < *aka*; < *T. beşe* = *Far. baççа*; anlamı muhtemelen *lala-yı beşe* unvanından türemiştir. Padişah veya başağa sözcüklerinden geldiğine ilişkin yaygın görüşün dayanağı yoktur; Nişanyan, 2009: 481) 1. Uslu çocuk (Hazar, 2007: 269) 2. Çocuk (Örnek, 1979: 133) 3. Baba 4. Büyük kardeş, ağabey (DS I: 549) (DS V: 3407) 5. Oğlan çocuğu (DS I: 549) (DS V: 3407)

Paşa ağa: (< *paşa*; *bk. paşa* + *Moğ. aka*) Baba (DS V: 3407)

Paşa lali: (< *paşa*; *bk. paşa* + *Ar. lāl* + *T. -i*) Konuşma çağı geldiği hâlde konuşamayan, konuşması geciken çocuk (Sezen, 1993: 69)

Paşak: (< ?) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 167)

Paşaların paşası: (< *paşaların* < *paşa*; *bk. paşa* + *paşası* < *paşa*) Erkek çocuk (Örnek, 1979: 320)

Paşasakalı: (< *paşaların* < *paşa*; *bk. paşa* + *sakalı* < *sakal*; *bk. didon sakal*) Midesi bozulan çocukların karnının üzerine konulmak için yapılmış lapa (DS V: 3408)

Paşkûne: (< ?) Oğlan doğarken ayakların önden gelmesi (TRS V: 2925)

Pat eyle-: (< *çoc. dil. pat* 'yans.' + *T. eyle-*; *bk. hobbaca eyle-*) Çocuğu dövmek (Çelebioğlu, 1982: 102)

Patacık: (< *çoc. dil. patakcık* < *pat* 'yans.' *T. -akcık*) Kötek (Çelebioğlu, 1982: 102)

Patalak / patala: (< *T. patalak* < *pat* 'yans.' *T. -alak*) Şişman çocuk (DS V: 3409) (Örnek, 1979: 144)

Pataman: (< *T. patman* < *pat* 'yans.'+ *T. -man*) Hantal, uyuşuk, tombul çocuk (DS V: 3409)

Pate: (< ?) Bilye (DS V: 3411)

Patı: (< ?) 1. Küçük çocuk 2. Körebe oyunu (DS V: 3411)

Patıcak: (< *çoc. dil. patıcak* < *pat* 'yans.' *T. -ıcak*) Kötek (Çelebioğlu, 1982: 102)

Patıldak: (< *T. patıldak* < *pat* 'yans.'+ *T. -ıldak*) Pat sesi çıkaran çocuk oyuncağı (DS V: 3411)

Pati: (< ? *Yun. patikós*) 1. Küçük çocuk ayağı 2. Küçük çocuk eli (DS V: 3412) 3. Çocuk ayakkabısı (Örnek, 1979: 165)

Patik / patık / pattik / petik: (< *Yun. patikós*; Nişanyan, 2009: 482) 1. Kış aylarında çocukların ayaklarına giydirilen, eğirilmiş koyun yapağından örülmüş yün çorap (DS VI: 4641) (DS V: 3438) (Yaşar, 2008: 351) (Örnek, 1979: 165) (< *arg.*) 2. Kız (Aktunç, 1998: 237)

Patili: (< *Yun. patikós* + *T. -li*) Çocuk ayakkabısı (Örnek, 1979: 165)

Patlaḳ: (< *T. patlak* < *pat* 'yans.' *T. -lak*; Gülensoy II, 2007: 690) Ağaçtan yapılıp iki ucuna kendir tıkayarak patlatılan çocuk oyuncağı (Demir, 2006: 193)

Patlangaç / batlangaç / patlangoç / patlangoz: (< *T. patlangaç* < **pat* 'yans.' + *T. -langaç*; Gülensoy II, 2007: 690; < *patla-guç*; Nişanyan, 2009: 482) 1. Çamurdan yapılan ve patlatılan bir çeşit oyuncak (DS V: 3414) 2. Çocukların mürver ağacından yaptıkları tabanca (DS I: 571) 3. Tabanca gibi ses çıkartan oyuncak (DS V: 3414)

Patlangıç / batlangıç / partlanguç / patlanguç: (< *T. patlangıç* < *pat* 'yans.' + *T. -langıç*) 1. Çamurdan yapılan ve patlatılan bir çeşit oyuncak (DS V: 3414) 2. Tabanca gibi ses çıkartan bir oyuncak (DS V: 3414) 3. İçi boş ağaçtan yapılan çocuk tabancası (DS V: 3404) 4. Çocukların mürver ağacından yaptıkları tabanca (DS I: 571)

Patle: (< ? *Yun. patikós*) Çocuğun ayağı (Örnek, 1979: 147)

Patpatı: (< *T. pat+pat* 'yans.' + *T. -ı*) Tabanca gibi ses çıkartan bir çocuk oyuncağı (DS V: 3414)

Patpatik: (< *T. pat+pat* 'yans.' + *T. -ık*) Tabanca gibi ses çıkartan bir çocuk oyuncağı (DS V: 3414)

Pattik: (< ? *Yun. patikós*) Saya gezme oyunu (Sezen, 1993: 283)

Pay ver-: (< *T. pay* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Çocuk, ebeveyne karşı uygun olmayan bir söz söylemek (Yavuzarslan, 2010: 962)

Paya: (< *Far. pāy*) 1. Seksek oyunu (DS VI: 4642) 2. (< *çoc. dil. Far. pāre*) Para (Kaya, 2007: 1016)

Paytak paytak: (< *T. paytak* < *pay* 'yans.'; Zülfikar, 1995: 255 ya da *Ar. baydaḳ*) Çocuğun bacaklarını açıp vücudunu ördek gibi iki yana eğerek yürümesi (Aksoy, 1976: 502)

Pâzâc: (< *Far. pāzāc*) Ebe kadın (Devellioğlu, 2008: 855)

Peçe: (< *Far.*) Çocuk, oğlan (Devellioğlu, 2008: 855)

Pedaki: (< ? *Fr. arg. pedo*) 1. Çok küçük çocuk (Aktunç, 1998: 237) 2. Erkek çocuk (Çelebi, VIII: 124)

Pedender: (< *Far.*) Üvey baba (Cora, 2007: 253)

Peder : (< *Far.*) Gençlerin babalarına hitabı (Kutludağ, 1997: 74)

Pederasti: (< *Fr. péderastie*; Özen, 1962: 172) Bir erişkinin erkek çocuklara cinsel ilgi duyması (Beyazova ve Şahin, 2011: 12)

Peder-ender: (< *Far. peder* + *Ar. ender*) Üvey baba (Devellioğlu, 2008: 855)

Peder-mânde: (< *Far. peder-mānde*) Babadan kalma (Devellioğlu, 2008: 855)

Pedo: (< *Fr. pedo-* ~ *İng. paedo-* ~ *EYun. paîs, paid-*; Nişanyan, 2009: 484) Çocuk (Hazar, 2007: 269)

Pedofili: (< *Fr. pedophilia*) Yetişkin bir kimsenin çocuklara cinsel eğilim duymasına neden olan psikoseksüel bir rahatsızlık (Beyazova ve Şahin, 2011: 12)

Peh peh: (< *T. peh+peh* '*ünl.*'; Nişanyan, 2009: 484) Çocuk severken söylenen bir söz (Elhan, 2004: 326)

Pʿeḥ pʿeḥpiş: (< *çoc. dil.*) Bitti, kalmadı anlamında bir söz (Elhan, 2004: 326)

Pekiyi: (< *T. pek* < *bek* 'çok'; Gülensoy II, 2007: 691 + *T. iyi*; *bk. eycana*) Öğretimde, öğrencinin değerlendirilmesinde kullanılan en yüksek başarı derecesi (TS, 2011: 1907)

Pelana: (< *Slv. pellená*; Tietze 1999: 24) Çocuk kundağı (Dağlı, 2007: 220)

Pelden: (< ?) Kaydırak oyunu (DS V: 3424)

Pelerin: (< *Fr. pèlerine*) Giysinin üzerine takılan kırmızı ya da mavi renkli bir üstlük (Yaşar, 2008: 141)

Pelise: (< ?) Lohusaya yedi gün süreyle içirilen içecek (Taş, 1996: 204)

Pelit: (< *Ar. bellūṭ*) Çocuğun erkeklik organının ucu (DS V: 3426)

Pellik: (< *T. pelik* < **böl-ük*; Gülensoy II, 2007: 693) Çelik çomak oyunu (DS V: 3426)

Pelte: (< *Far. pālūde*) Nişasta, su ve şekerden yapılan lohusa yemeği (Yaşar, 2008: 77)

Pembe: (< *Far. penbe*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150)

Pempez: (< ?) Küçük, yuvarlak taşlarla oynanan bir çocuk oyunu (DS V: 3427)

Penenoz: (< ?) Çocukları anlatırken kullanılan bir söz (Çelebi, X: 209)

Penissiz sünnet çocuğu: (< *Lat. penis*; Nişanyan, 2009: 486 + *T. -siz* + *Ar. sunnet* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sünnet hatası sonucu erkeklik organının kaybederek homoseksüel ya da transseksüel olan genç (Bingölçe, 2001: 124)

Pepe: (< ? *T. pepe*) Küçük çocuk giysisi (DS V: 3428)

Perçem: (< *Far. perçem*) Bir dönem gençler arasında moda olan saç (Koçu, 1969: 190)

Perdesin yırt-: (< *Far. perde* + *T. -sin* + *T. yırt-*; *bk. gömlek yırtma*) Kızlığını bozmak (Tulum, 2011: 1132)

Perdesini aç-: (< *Far. perde* + *T. -sini* + *T. aç-*; *bk. açık*) Kızlığını bozmak (Tulum, 2011: 1132)

Perdesini yırt-: (< *Far. perde* + *T. -sini* + *T. yırt-*; *bk. gömlek yırtma*) Kızlığını bozmak (Tulum, 2011: 1454)

Perî: (< *Far. perī*) Çekici, çok alımlı kız (Devellioğlu, 2008: 860)

Perkem: (< ?) Çocukların korkuyla birden ağır hastalanmasına ya da ölmesine neden olan bir hastalık, sara (DS VI: 4645)

Persin: (< ?) Yetim, öksüz (DS V: 3434)

Pestar / bestar: (< *Yun. pestárēs*; Tietze I, 2002: 250) Yürüyemeyen çocuk (DS I: 640) (DS V: 3436)

Perşembelik: (< *Far. penc+şenbe* + *T. -lik*) Mahalle mekteplerinde hocaya verilen eğitim ücreti (Onur, 2005: 312)

Peşinden gel-: (< *Far. pes* + *T. -inden* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Kimin kime tören babalığı, kirvelik yaptığını belirtmek için kullanılan bir söz (Kudat, 2004: 22)

Peşine konul-: (< *Far. pes* + *T. -ine* + *T. konul* < *kon-*; *bk. eteğine konul-*) Kimin kime tören babalığı, kirvelik yaptığını belirtmek için kullanılan bir söz (Kudat, 2004: 22)

Peşine koy-: (< *Far. pes* + *T. -ine* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Sünnet olacak çocuğu kirvenin kucağına koymak (Gülseren, 2000: 255)

Peşkün: (< *Far. pēšxwān*; Tietze, 1999: 151) Okul sırası (DS V: 3437)

Peynir kertmesi: (< *Far. arg. penīr* + *T. kertmesi* < *kert-*; *bk. beşik kert-*) Uyuşturucu işiyle uğraşan ailelerin güçlerini artırmak için çocuklarını evlendirerek akrabalık bağı yaratmaları (Bingölçe, 2001: 124)

Pıçi pıçi et-: (< *T. pıçi pıçi* ~ *bici bici* 'yans.'+ *T. et-*; *bk. aççi et-*) Sevmek, okşamak, yaranmak istemek (DS V: 3441)

Pıḫ et-: (< *çoc. dil. pıḫ* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Kesmek (DS V: 3441)

Pıḫ pıḫ et-: (< *çoc. dil. pıḫ+pıḫ* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Kesmek (DS V: 3441)

Pımpır: (< ?) Topaç (DS V: 3442)

Pırıldak: (< *T. pırıldak* < *pır* 'yans.' + *T. -ıldak*) Ortasındaki iki deliğe bir sap iplik geçirilip uçları bağlandıktan sonra, iki taraftan çekildikçe dönen bir çocuk oyuncağı, fırıldak, topaç (TRS V: 3194)

Pırlak: (< *T. pırlak* < *pır* 'yans.'+ *T. -lak*) Topaç (DS V: 3444)

Pırlangıç / pırlağuç: (< *T. pırlangıç* < *pır* 'yans.'+ *T. -langıç*) Topaç (DS V: 3444)

Pırlankaç: (< *T. pırlangaç* < *pır* 'yans.'+ *T. -langaç*) Topaç (DS V: 3444)

Pırpırı: (< *T. arg. pır+pırı* 'yans.') 1. Körpe ve güzel kız (Devellioğlu, 1945: 114) 2. Bir dönem İstanbullu bıçkın delikanlılarda görülen moda (Koçu, 1969: 191-192)

Pırpıt: (< *Yun. peripodi*; Tietze, 1999: 379) Yağlı güreşe hevesli çocuklarının ve küçük delikanlıların koyun derisinden yaptıkları güreş donu (Koçu, 1969: 192)

Pırtlak: (< *T. pırtlak* < *pırt* 'yans.' + *T. -lak*) Şımarık (DS V: 3447)

Pırtlat-: (< *T. pırtlat-* < *pırt* 'yans.' + *T. lat-*) Doğurmak (Buran ve İlhan, 2008: 171)

Pısıs: (< *T. pısıs* < *pıs-* < *ET. bus-*; Gülensoy II, 2007: 695) Küçük çocukların korkutulduğu hayalî yaratık (DS V: 3449)

Pışıkla-: (< *T. pışıkla-* < *pış* 'yans.' + *T. ıkla-*; Gülensoy II, 2007: 695) Şımartmak (DS V: 3450)

Pışpışla-: (< *T. pışpışla-* < *pış+pış* 'yans.' + *T. la-*; Gülensoy II, 2007: 695) Bebeği kucakta yavaş yavaş sallayarak uyutmaya çalışmak (TS, 2011: 1922)

Pıtık / pıttık / pitik: (< *T. pıtık* < *pıt* 'yans.' + *T. -ık*; < *Erm. pztik*; Dankoff, 1995: 126) 1. Kız çocuğun üreme organı (DS V: 3465) (DS VI: 4649) (Örnek, 1979: 150) 2. Bilye ve bilyeyle oynanan oyun (DS V: 3450)

Pıtış: (< *T. pıtış* < *pıt* 'yans.' + *T. -ış*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150)

Pıtış pıtış: (< *T. pıtış+pıtış* < *pıt* 'yans.'+ *T. -ış*) Küçük çocukların kısa adımlarla ve yavaş yavaş yürüyüşü, tıpış tıpış (DS V: 3452)

Pıt pıt: (< *çoc. dil.*) Patates (DS V: 3452)

Picikci: (< *T. picikçi* < *pici* 'yans.' + *T. -kçi*; Gülensoy II, 2007: 697) Davranışları törelere aykırı olan kız (DS V: 3453)

Piçine / picine: (< *Far. pīç* + ? *kine*) Babası belirsiz çocuk (DS V: 3453) (DS VI: 4649)

Piç / bic / pic / pij / puç: (< *Far. pīç*) 1. Terbiyesiz, arsız çocuk (TS, 2011: 1923) 2. Anası ile babası arasında evlilik bağı olmadan doğan çocuk (Gülseren, 2000: 342) 3. Babası belli olmayan çocuk (DS I: 679) (DS VI: 4649)

Piç kurusu: (< *Far. pīç* + *T. kurusu* < *kuru*; *bk. babalık ama kuru babalık*) 1. Anne ve babanın çocuğuna nazar değmesin diye kullandığı bir söz (Kutludağ, 1997: 316) 2. Yaramaz ve soysuz çocuk (Aksoy, 1976: 854)

Piçe: (< *beçe* 'çocuk' ve *piç* ile kelime oyunu yapılarak; Dankoff, 2004: 223) Çocuk (Çelebi, I: 101)

Piçtırpan: (< *Far. pīç* + *Rum. tırpane*; Tietze, 1999: 241) Topaç (DS V: 3454)

Pijlik: (< *Far. pīç* + *T. -lik*) Yaramazlık, eğitilmemişlik (DS VI: 4650)

Piliç: (< *piliç*; *bk. anaç bülüç*) Genç ve güzel kız (Aktunç, 1998: 240)

Piliç gibi: (< *piliç*; *bk. anaç bülüç* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Genç ve güzel kız (Yurtbaşı, DYS: 60)

Pipi: (< *çoc. dil.*; karş. *Fr. pipi*; Nişanyan, 2009: 492) 1. Bebek (DS V: 3459) 2. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 155) (< *Far. bıbı*) 3. Hala (DS V: 3459)

Pipiç: (< *T. pipiç* < *pip* 'yans.' + *T. -iç*) Düdük (DS V: 3459)

Pipil: (< *çoc. dil. pipi* + *T. -l*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 155)

Pipili: (< *çoc. dil. pipi* + *T. -li*) Çocuğun erkeklik organı (DS V: 3459)

Pipiş: (< *çoc. dil. pipi* + *T. -ş*) 1. Çocuğun karnı (Örnek, 1979: 157) (< *arg.*) 2. Erkek çocuğunun cinsel organı (Bingölçe, 2001: 125)

Pirahen: (< *Far. pīrāhen*) Gençlerin tenlerini örten gömlek (Koçu, 1969: 192)

Pirik: (< ?) Ebe (DS V: 3460)

Pirle / pirli: (< ?) Zıpzıp, bilye (DS V: 3461)

Pis: (< *OT. pis*; Gülensoy II, 2007: 696; < *Far. pīs*; Nişanyan, 2009: 493) 1. Doğum, dünyaya geliş (DS V: 3462) 2. Çocuğu nazardan uzak tutmak için söylenen söz (Yüksel, 2007: 181) (< *çoc. dil.*) 3. Kedi (Çelebioğlu, 1982: 102)

Pis çağa: (< *pis*; *bk. pis* + *çağa*; *bk. bala-çağa*) Nazar kudretinin kendisinde olduğunu düşünen kişilerin çocukları severken nazar değmemesi için kullanılan bir ifade (Kesgin ve Özcebe, 2004: 52)

Piser-ḫānde: (< *Far. püser* + ? *Far. ḫānde*) Oğulluk (Tulum, 2011: 1466)

Pisgevit çocū: (< *Fr. biscuit* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Nazik, narin, hanım evladı çocuk (Özturan, 2009: 73)

Pisi pisi: (< *çoc. dil.*; Gülensoy II, 2007: 697) 1. Çocuklara bayramlarda giydirilen pabuç türü (Boz, 2002: 318) 2. Kedi veya kedi yavrusu (Yavuzarslan, 2010: 974)

Piş: (< *çoc. dil.*) Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 160)

Piş piş: (< *çoc. dil. piş+piş* '*ünl.*') Çocuk uyutma ünlemi (DS VI: 4652)

Pişi: (< *çoc. dil.*) Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 160)

Pişik / bışluk / bişik: (< *T. pişik* < *piş-*; *bk. bişirgeç*) Özellikle çocuklarda ter ve sıcaktan bedenin kasık ve koltuk altı gibi bölgelerinde ortaya çıkan yara ve kızarıklık (Yavuzarslan, 2010: 974) (DS I: 671) (DS I: 706)

Pişik-: (< *T. pişik-* < *pış-* ~ *piş-* 'yans. fiil' + *T. ik-*) Mızıkçılık etmek (DS V: 3464)

Pişikçi: (< *T. pişikçi* < *pış-* ~ *piş-* 'yans. fiil' + *T. -ikçi*) Mızıkçı (DS V: 3464)

Pişiklen-: (< *T. pişiklen-* < *pış-* ~ *piş-* 'yans. fiil' + *T. iklen-*) Mızıkçılık etmek (DS V: 3464)

Pîşkeş: (< *Far. pīş-keş*) Şehzadenin sünnet düğününde verilen hediye (Arslan, 2008: 177)

Pişpişle-: (< *T. piş+piş* '*ünl.*'+ *T. le-*) Çocuğu uyuturken ninni gibi şeyler söylemek (Elhan, 2004: 330)

Piştiriko: (< ?) Açıkgöz, yaramaz delikanlı (Bingölçe, 2001: 125)

Piyango çek-: (< *İt. bianco* + *T. çek-*; *bk. bağrını çek-*) Öğretmen, not defterine rastgele bakarak bir öğrenci seçip öğrenciyi sözlü sınava kaldırmak (Aktunç, 1998: 241)

Poftala-: (< *T. poftala-* < *pof* 'yans.' + *T. tala-*) Şımartmak (DS V: 3468)

Poklangeç: (< *T. poklangeç* < *pok* 'yans.' + *T. -langeç*) Çocukların mürver ağacından yaptıkları ilkel tabanca (DS V: 3469)

Polat deyirme: (< *Far. pūlād* + *T. değirme* < *değ-*; *bk. ad değiştirme*) Sünnetli doğan çocuğun organının biraz çizilmesi ve kanatılması şeklinde yapılan bir işlem (Yüksel, 2007: 101)

Polef: (< ?) Çocuğun albasmasına karşı korunması için yastığının altına koyulan sert bir metalden yapılmış hilal (Taşpınar, 2006: 80)

Poliscilik: (< *Fr. police* + *T. -cilik*) Polis olan oyuncuların hırsızları yakalamaya çalıştıkları bir oyun (Özdemir II, 2006: 379)

Pomak: (< *T. pomak* < *pom* 'yans.' + *T. -ak*) Sevimli ve şişman çocuk (DS V: 3470)

Pompul: (< *Erm. bmbul*; Dankoff, 1995: 28 ya da *pomp* 'yans.' + *T. -ul*) Sevimli ve şişman çocuk (DS V: 3470)

Popo: (< *çoc. dil.*) Kaba et (Gecekuşu, 2006: 131)

Popos: (< ?) Umacı (DS V: 3471)

Popul popul: (< *T. popul+popul* < *pop* 'yans.' + *T. -ul*) Küçük, tombul çocuk (DS V: 3471)

Popuş popuş: (< *T. popuş+popuş* < *pop* 'yans.' + *T. -uş*) Küçük, tombul çocuk (DS V: 3471)

Portlak: (< *T. portlak* < *port* 'yans.' *T. -lak*) İçi boş ağaç dalı ya da kamıştan yapılan ve tabanca gibi ses çıkartan bir çocuk oyuncağı (DS V: 3472)

Posdik: (< ?) Çocuk ayakkabısı, patik (DS V: 3474)

Posta kaldır-: (< *İt. posta* + *T. kaldır-* < *ET. kalıt-ur-* < *kalı-t-*; Nişanyan, 2009: 291; < *ET. kal(ġ)ır-* < *kalgı-*; Gülensoy I, 2007: 454) Birkaç öğrenci birden okula gitmemek, okuldan kaçmak (Aktunç, 1998: 244)

Pöğrek: (< *Erm. p'ołorak*; Dankoff, 1995: 150) Düdük (DS V: 3480)

Pöstek: (< *Far. pūstekī*) Kısa boylu, tıknaz kız çocuğu (DS V: 3483)

Pözik: (< *bezek* < *beze*; *bk. bezelerdeki şişlik*) Ergenlik sivilcesi (DS V: 3483)

Prematüre: (< *Fr. prématuré*) Vaktinden önce doğmuş çocuk (Hazar, 2007: 269)

Prens: (< *Fr. prince*) Şehzade (Eroğlu, 2004: 88)

Prezervatifini del-: (< *Fr. arg. préservatif* + *T. -ini* + *T. del-*; *bk. boğmaca deliği*) Kadın, erkek istemediği hâlde hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 126)

Program: (< *Fr. programme*) Haftanın belli günlerinde belli saatlerde verilecek dersleri gösteren çizelge (TS, 2011: 1947)

Pua: (< ?) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150)

Publa: (< *Yun. pupulon*) Küçük çocuk yastığı (DS V: 3484)

Puçt / puç: (< *Far. puşt*) Yasa dışı evlilikten doğan çocuk (DS V: 3484)

Puharlıḫ: (< *Ar. buḫār* + *T. -lık*) Bıngıldak (DS VI: 4656)

Puka: (< ?) Kaydırak oyunu (DS V: 3486)

Puli / pulu: (< *EYun.*; Tietze, 1999: 237) Çocuk, yavru (DS V: 3486)

Pulika: (< *EYun.*) Bebek (DS VI: 4656)

Pullu sıkma: (< *Far. pūl* + *T. -lu* + *T. sıkma* < *sık-*; *bk. baskılı sıkma*) Çocuklara giydirilen sıkmalara, üzerlerindeki süslemenin çeşidine göre verilen ad (Koç, 2000: 128)

Puluç: (< *T. puluç*; Paçacıoğlu, 2006: 451; < ? *Far. pulūç / Ar. bulūc*) İktidarsız erkek (Kanar, 2011: 569)

Pulus: (< ?) Bebeklerin altına muşamba yerine konulan yuvarlak keçe parçası (DS V: 3487)

Pumpul / pumbul: (< *T. pumpul* < *pump* 'yans.' + *T. -ul*) Tıraş ederken çocukların alınlarının üstünde bırakılan bir tutam saç, perçem (DS V: 3487) (Yavuzarslan, 2010: 978)

Pumpuş: (< *T. pumpuş* < *pump* 'yans.' + *T. -uş*) Tıraş ederken çocukların alınlarının üstünde bırakılan bir tutam saç, perçem (DS V: 3487)

Punç oyna-: (< ? *punç* + *T. oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Lohusa kadın, sancılanmak (DS VI: 4656)

Punta: (< *Yun. pounta*) Kızıl hastalığı (DS V: 3488)

Pupu / pupa: (< *çoc. dil.*) 1. Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 155) 2. Yara (DS V: 3488)

Pupuş: (< ? *çoc. dil. pupu* + *T. -ş*) 1. Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 150) 2. Tıraş ederken çocukların alınlarının üstünde bırakılan bir tutam saç, perçem (DS V: 3487)

Purdöndü: (< *T. pır* 'yans.' + *T. döndü* < *dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* Topaç (DS V: 3490)

Purtul: (< *T. purt-ul*; Çağbayır IV, 2003: 3908) Çocuğun saçının yumuşak, kıvırcık ve kabarık olması (DS V: 3490)

Pusat: (< *Ar. bisāṭ*; Nişanyan, 2009: 508) Beşiğe bağlanan enli kuşak, beşik örtüsü ve minderi (DS V: 3492)

Pusen-der: (< *Far. püsen-der*) Üvey oğul (Cora, 2007: 253)

Puser-i pi<u>z</u>rufte: (< *Far*. *püser* + ? *pi<u>z</u>rufte*) Evlatlık (Ata, 2004: 541)

Puslanç oyna-: (< ? *puslanç* + *T. oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Saklambaç oynamak (Yüce, 1993: 56)

Püçük: (< *Kürt. gd. pıçûk*) Bebek (Mor, 2009: 117)

Pürnekçi: (< ? *pürnek* + *T. -çi*) Oyuna arada sırada katılıp çoğunlukla oyunbozanlık eden kimse (DS VI: 4658)

Püsen-der: (< *Far*.) Üvey oğul (Devellioğlu, 2008: 870)

Püser / puser / piser: (< *Far*. *püser*) Oğul, erkek çocuk (Hazar, 2007: 269) (Ata, 2004: 813) (Kaya, 2008: 775)

Püsücük: (< *T. pisicik* < *pisi* '*ünl*.' + *T. -cik*; Nişanyan, 2009: 493) Kedi sesi taklidi yapılarak oynanan bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 262)

-R-

Râbb: (< *Ar. rābb*) Üvey baba (Devellioğlu, 2008: 870)

Râbbe: (< *Ar. rābbe*) Üvey ana (Devellioğlu, 2008: 871)

Radî': (< *Ar. raḍīʿ*) Süt emen çocuk (Devellioğlu, 2008: 871)

Rafadan: (< *Yun. arg. rofitón*) Toy, genç kimse (Aktunç, 1998: 247)

Rahim içi araç: (< *Ar. raḥm* + *T. içi* < *iç*; *bağırdaḳ içine sar-* + *T. araç* < *ara+ç*; araç adı yapan +*ç* ekinin ada eklenmesi keyfidir; Nişanyan, 2009: 33) Uzun süreli doğum kontrolü sağlayan araç (TS, 2011: 1961)

Rahmi düzelt-: (< *Ar. raḥm* + *T. -i* + *T. düzelt-* < *tūz-el-t-*; Gülensoy I, 2007: 316; Rahimleri ters dönüp aşağı bakan kadınların rahimlerini masajla düzeltilmek (Özgen, 2007: 92)

Rahye: (< *Ar. raḥye*) Çocukların yüzlerinde, gözlerinde, kulaklarının çevresinde, saçlarında, boyunlarında, bedeninin diğer bazı yerlerinde beliren küçük çıbancıklar (Acıduman, 2009: 48)

Ramses: (< *arg. öz. is.*) Ortaokul ve lisede erkek tarih öğretmeni (Aktunç, 1998: 248)

Rap rap: (< *çoc. dil.*) Asker (Kaya, 2007: 1016)

Raşitik: (< *Fr. rachitique*) Raşitizm hastalığına yakalanmış çocuk (TS, 2011: 1967)

Raşitizm: (< *Fr. rachitisme*) Kemik hastalığı (Acıduman, 2009: 48)

Ratbe: (< *Ar. raṭbe*) Genç, güzel kız (Devellioğlu, 2008: 879)

Rażā: (< *Ar.* ? *reżāʿ*) Emzirme (Bilgin, 1996: 46)

Râzıa: (< *Ar. rażıʿa*) Emzikli, çocuklu kadın (Devellioğlu, 2008: 880)

Rebîb: (< *Ar. rebīb*) Üvey oğul (Devellioğlu, 2008: 880)

Rebîbe: (< *Ar. rebībe*) Üyey kız (Devellioğlu, 2008: 880)

Rebûb: (< *Ar. rebūb*) 1. Üvey baba 2. Üvey oğul (Devellioğlu, 2008: 880)

Recūlet: (< *Ar.*) Ergin, yetişmiş (Tulum, 2011: 507)

Recūliyyet: (< *Ar.*) Ergin, yetişmiş (Tulum, 2011: 507)

Recül: (< *Ar.*) Büluğa ermiş erkek (Yavuzarslan, 2010: 988)

Rehl: (< *Ar.*) 1. Doğumdan önce gelen sarı su 2. Doğumda çocuğun içinde yüzdüğü mayi (Devellioğlu, 2008: 884)

Rencīl: (< ?) Haylaz, hayta (Çelebi, I: 100)

Renkli misafir: (< *Far. arg. reng* + *T. -li* + *Ar. musāfir*) İlk âdet olma hâli (Bingölçe, 2001: 127)

Resīde: (< *Far.*) Yetişmiş, gelişmiş (Toparlı, 1992: 287)

Resīde ol-: (< *Far. resīde* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Yetişmek, büluğ çağına gelmek (Akkuş, 1995: 331)

Resîde olmaḳlıḳ: (< *Far. resīde* + *T. olmaklık* < *ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Büluğ çağına erişme, ergenlik çağına girme (Akkuş, 1995: 339)

Resîde olmış ol-: (< *Far. resīde* + *T. olmuş* < *ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-* + *T. ol-*) Yetişmek, büluğ çağına gelmek (Akkuş, 1995: 378)

Reşidlik: (< *Ar. reşīd* + *T. -lik*) Ergenlik (Toparlı, 2007: 218)

Reşit: (< *Ar. reşīd*) Ergin, büluğ çağına girmiş kimse (Aytekin, 2006: 2)

Retina kanaması (< *Yun. retine* + *T. kanaması* < *kan*; *bk. baş kesip kan dök-*) Çocuğun fizikî istismarı sonucu, özellikle sarsılmış bebek sendromu ve kafa travmalarında, gözün retina bölümünde göz dibi incelemesi ile görülebilen ve tanıyı güçlendiren kanama (Beyazova ve Şahin, 2011: 12)

Revkü'ş-şebâb: (< *Ar. revḳ* + *Ar. şebāb*) Gençlik başlangıcı (Devellioğlu, 2008: 890)

Reyeân-ı şebâb: (< *Ar. reyeʿān* + *Ar. şebāb*) Gençlik çağı (Devellioğlu, 2008: 890)

Röntgen: (< *arg. öz. is.*) Öğrenci için göz ucuyla bakma, kopya çekme (Aktunç, 1998: 249)

Ruâf: (< *Ar. ruʿāf*) Burun kanaması (Acıduman ve Arda, 2012: 224)

Rudaâ: (< *Ar. ruża ʿā*) Süt kardeşler (Devellioğlu, 2008: 896)

Ruh düğünü: (< *Ar. rūḥ* + *T. düğünü* < *düğün*; *bk. beşik düğünü*) Sünnet düğünü (Eroğlu, 2004: 77)

Rûhiyye: (< *Ar. rūḥiyye*) Çocukların başlarında çıkan daha sonra yüzlerine ve gözlerine yayılan sivilceler (Acıduman ve İlgili, 2012: 119)

Ruşeyn: (< *Ar. rūşen*) Döllenmiş yumurtanın gelişmeye başladığı andan dölüt olmasına kadar geçen süredeki adı (Hazar, 2007: 269)

Rüşd: (< *Ar. rüşd*) Büluğa erme, baliğ olma (Devellioğlu, 2008: 902)

-S-

Sabahçı: (< *Ar. ṣabāḥ* + *T. -çı*) İkili öğretim yapan okullarda öğleden önce ders gören öğrenci (TS, 2011: 1994)

Sabak al-: (< *Ar. sebaḳ* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Ders almak (TRS V: 3213)

Sabankaya / sabangaya: (< *T. sapan* < *sap-an*; Gülensoy II, 2007: 732; < *sap-* ~ *sapı-gan*; Nişanyan, 2009: 537 + *T. kaya* < *Moğ. ḳada*; Gülensoy II, 2007: 482; < *Moğ. kada(n)*; Nişanyan, 2009: 3129) Sicimden örülmüş, taş atmaya yarayan bir çeşit çocuk oyuncağı (DS V: 3509)

Ṣabāvet: (< *Ar.*) Sabilik, çocukluk (Devellioğlu, 2008: 904)

Sabı balık: (< *Ar. ṣabī* + *ET. balık* < **bālık*; Nişanyan, 2009: 53; Gülensoy I, 2007: 109) Çoluk çocuk (DS V: 3509)

Sabı çocuk: (< *Ar. ṣabī* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Yeni doğmuş bebek (DS VI: 4661)

Ṣabī / sabı / sabu: (< *Ar.*) 1. Küçük erkek çocuk (Bilgin, 1996: 84) 2. Doğumda ölen bebek (Yaşar, 2008: 72) 3. Bir yaşındaki küçük çocuk, bebek (DS V: 3509) 4. Aklı ermeyen küçük çocuk (DS VI: 4661)

Sabi sübyan: (< *Ar. ṣabī* + *Ar. ṣibyān*) Masum, yeni doğmuş çocuk (Kesgin ve Özcebe, 2004: 49)

Ṣabiyye: (< *Ar. ṣabī*) Küçük kız çocuğu (Bilgin, 1996: 63)

Saç uzatma: (< *T. saç*; *bk. anne saçı* + *T. uzatma* < *uza-*; *bk. boyu uza-*) Ailenin erkek çocuğu ölü doğuyorsa ya da doğup da yaşamıyorsa, doğan erkek çocuk yaşasın diye yedi yaşına kadar saçlarını uzatma (Taşpınar, 2006: 79)

Saçaklı: (< *T. arg. saçaklı* < *saç-*; Gülensoy II, 2007: 710; < *saç-*; karş. *Moğ. saçu-*, *saçug*; Nişanyan, 2009: 558) Giyinişine özen göstermeyen kadın öğretmen (Koç, 2002: 113)

Saçı biçik: (< *T. saçı* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. biçik* < *bıç-*; *bk. bıçak*) Kızlar için kullanılan kötüleme, yerme sıfatı (TRS V: 3214)

Saçı bitmedik: (< *T. saçı* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. bitmedik* < *bit-*; *bk. bit-*) Masum, küçük çocuk (Yurtbaşı, DYS: 417)

Saçı bitmedik (yetim): (< *T. saçı* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. bitmedik* < *bit-*; *bk. bit-* + *Ar. yetīm*) Doğalı çok olmamış (yetim) (Hazar, 2007: 269)

Saçı bitmemiş: (< *T. saçı* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. bitmemiş* < *bit-*; *bk. bit-* + *Ar. yetīm*) Doğalı çok olmamış çocuk (TS, 2011: 1998)

Saçı buçuk: (< *T. saçı* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. buçuk* < *bıç-uk*; Gülensoy I, 2007: 175; Nişanyan, 2009: 81) Kızlar için kullanılan kötüleme, yerme sıfatı (Sezen, 1993: 328)

Saçı kesik: (< *T. saçı* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. kesik* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Kızlar için kullanılan kötüleme, yerme sıfatı (DS V: 3511)

Saçını süpürge, goluni kösevi et-: (< *T. saçını* < *saç*; *bk. anne saçı* + *T. süpürge* < *süpür-*; Nişanyan, 2009: 578; < *ET. *sü(/i)p+ür-*; Gülensoy II, 2007: 822 + *T. kolunu* < *kol*; *bk. gollu* + *T. köseği* < *köz+e-gü*; Gülensoy I, 2007: 558 + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuklarını yetiştirmek için her şeyini feda etmek (Gemalmaz, 1995: 205)

Şaçu şaç-: (< *T. saçu* < *saç-*; Gülensoy II, 2007: 710 + *T. saç-*; *bk. saçaklı*) Çocuk sahibi olunca kutlama amacıyla inciler, altınlar dağıtmak (Dilçin, 1991: 223)

Sadala: (< ?) Çocuğun tırnak kirvesi (Kurt, 2012: 89)

Sâde-rûy / sâde-rû: (< *Ar. sāde* + *Far. rūy*) Yüzü tüysüz, taze delikanlı (Gültekin, 2008: 736) (Yavuzarslan, 2010: 1010)

Sadır: (< ?) Çocukların sürekli işedikleri yer (DS VI: 4663)

Sa'fa: (< *Ar. saʿfa*) Genellikle çocuklarda, başta ve yüzde beliren kuru ve yaş olmak üzere iki türü olan bir cilt hastalığı (Önler, 1958: 121)

Safa: (< ?) Abla (DS V: 3514)

Safinaz: (< *öz. is. Safinaz*) Çizgi film kahramanlarından hareketle saf, ince, nazik kızlar için kullanılan bir söz (Hazar, 2007: 269)

Safralı ishal: (< *Ar. ṣafrā'* + *T. -lı* + *Ar. ishāl*) İshalin bir türü (Acıduman ve Arda, 2012: 230)

Ṣaġīr / segir: (< *Ar. ṣaġīr*) 1. Büluğa ermemiş erkek çocuk (Bilgin, 1996: 84) 2. Anasız ya da babasız çocuk (DS VI: 4679)

Ṣaġīre: (< *Ar. ṣaġīre*) Ergenliğe yakın küçük kız çocuğu (Bilgin, 1996: 166)

Sağ yana yat-: (< *T. sağ* < *sāġ*; Gülensoy II, 2007: 711 + *T. yana* < *yana* < *yān*; Gülensoy II, 2007: 1052; < *AT. *yā-n*; Nişanyan, 2009: 669 + *T. yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Cinsel birleşmeden sonra sağ yana yatmak, ilişkiden sonra sağ yana yatılırsa ya da sağ yandan kalkılırsa erkek çocuk sahibi olunacağına inanılır (İlbars, 1999: 425)

Sağdıç / sadıç: (< *T. sağdıç* < *sağ+dıç* < *sağ+da eş*; Gülensoy II, 2007: 711; < *sag+dıç*; Paçacıoğlu, 2006: 455 < ? *sagdıç*; Nişanyan, 2009: 530) 1. Sünnet olurken çocuğun bacağını tutan çocukla yaşıt kimse (Yaşar, 2008: 142) 2. Besleme kız (DS V: 3513)

Sağır daş: (< *T. sağır* < *sak* + ? *ır*; Gülensoy II, 2007: 712; < *ET. sıñar*; karş. *Moğ. sagara-*; Nişanyan, 2009: 530 + *T. taş*; *bk. agat taşı*) Çocuklar arasında oynanan bir dikkat oyunu (Geçer, 2008: 352)

Sahip-farz: (< *Ar. ṣāḥib* + *Ar. farż*) Birinci dereceden miras alanlar (Akkuş, 1995: 390)

Saḫlaġan oġul: (< *T. saklagan* < *sakla-*; *bk. ayakkabı saklama* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Üvey oğul (Li, 1999: 84)

Saḫlanpertik: (< *T. saklan* < *sakla-*; *bk. ayakkabı saklama* + *T. pırtık* < *pırt 'yans.'* + *T. -ık*) Saklambaç oyunu (DS V: 3522)

Sakak: (< *T.*sakā-k*; Gülensoy II, 2007: 716) Çene altından kulakları kapatacak şekilde başın üstüne ve kaş hizasından başın arkasına doğru bağlanan bez. Bu bez yardımı ile bebeğin kulaklarının sarkık, alnının öne doğru çıkık olmasının önüne geçilir (Erbay, 2007: 104)

Sakalı bit-: (< *sakalı* < *sakal*; *bk. didon sakal* + *T. bit-*; *bk. bit-*) Sakalı belirmek, çıkmak (Yurtbaşı, DYS: 26)

Sakalı bitmedik: (< *sakalı* < *sakal*; *bk. didon sakal* + *T. bitmedik* < *bit-*; *bk. bit-*) Yeni doğmuş çocuk (Yurtbaşı, DYS: 419)

Sakalı çık-: (< *sakalı* < *sakal*; *bk. didon sakal* + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Sakalı belirmek (Yurtbaşı, DYS: 26)

Sâkıt: (< *Ar. sāḳıṭ*) Düşük (Devellioğlu, 2008: 915)

Saklambacık: (< *T. saklambacık* < *saklambaç* < *sak+la-n-baç*; Gülensoy II, 2007: 720 + *T.-cık*; < *saklan-maç*; muhtemelen **saklanmaç* < *saklanmaca* biçiminden disssimilasyon yoluyla; Nişanyan, 2009: 532) Saklambaç oyunu (DS VI: 4665)

Saklambaç: (< *T. saklambaç*; *bk. saklambacık*) Saklananların bulunması üzerine kurulu bir oyun (Özdemir II, 2006: 285)

Saklangıç oyunu: (< *T. saklangıç* < *saklan-* < *sak+la-n-gıç*; Gülensoy II, 2007: 720 + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Saklambaç oyunu (DS V: 3522)

Saksak: (< *T. saksak* < *sak-sa-k*; Çağbayır IV, 2003: 4033) Çok işeyen çocuk (DS V: 3522)

Sal-: (< *T. sal-*; *bk. saldır-*) Gebe kadın, çocuğunu düşürmek (DS VI: 4669)

Salâ: (< *Ar. ṣalā'*) Bir mahalle çocuklarının diğer mahalle çocuklarıyla taş kavgasına çıkmaları (Yavuzarslan, 2010: 1022)

Saldır-: (< *T. saldır-* < *sal-dır-*; Gülensoy II, 2007: 723; Nişanyan, 2009: 533) Gebe kadın, çocuğunu aldırmak (DS VI: 4667)

Salıncak / sallancak / selgençek: (< *T. salıncak* < *sal-ın-cak*; Gülensoy II, 2007: 724; < *salın-cak*; Nişanyan, 2009: 533) 1. Beşik (Örnek, 1979: 169) 2. Küçük çoçukları uyutmak için beşik yerine kullanılan ve karşılıklı iki yere iple bağlı bulunan asılı yatak (TS, 2011: 2019) 3. Çocukların sallandıkları eğlence aracı (Yüce, 1993: 79 (Atalay, 1945: 65)

Salıngeç / sangaç: (< *T. salıngaç* < *salın-* < *sal-*; *bk. salıncak*) 1. Beşik (Örnek, 1979: 169) 2. Tavana çakılan halkalara iki ucu urganlı çuvaldan yapılan araç (Yaşar, 2008: 67)

Sallama: (< *T. sallama* < *sal-la-ma*; Gülensoy II, 2007: 726; < *sal-ala-*; *EYun. sálos* < *saléuō* sözcüğü ile benzerliği ilgi çekici; Nişanyan, 2009: 534) Taşı en uzağa atma amaçlı bir oyun (Özdemir II, 2006: 404)

Sallama sapan: (< *T. sallama*; *bk. sallama* + *T. sapan*; *bk. sabankaya*) Çocukların bir parça meşini ipe bağlayarak taş atmak için kullandıkları oyuncak (DS V: 3529)

Sallañgaç / sallıngaç: (< *T. sallangaç* < *sal-*; *bk. sallama*) 1. Beşik (Örnek, 1979: 169) 2. Bebek salıncağı (Elhan, 2004: 338) 3. Çocukların eğlendikleri oyun aracı (DS V: 3529)

Salma: (< *T. salma* < *sal-*; *bk. saldır-*) Bebek salıncağı (DS V: 3530)

Salmaç: (< *T. salmaç* < *sal-*; *bk. saldır-*) Bir çeşit çelik çomak oyunu (DS VI: 4669)

Salpak: (< ?) Çocuğun salyası (Örnek, 1979: 163)

Salya: (< *Rum*) Çocuğun ağzından akan sıvı (Örnek, 1979: 163)

Salya kestir-: (< *Rum. salya* + *T. kestir-* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğun salya olarak tabir edilen ağız suyunun kesilmesi için nişanlı olan bir kıza, çocuğun salyasının makasla sembolik olarak kestirmek (Elçin, 2004: 93)

Salyarlık: (< *Rum salya* + *T. -lık*) Önlük, çocuk göğüslüğü (TRS V: 3289)

Sama: (< ?) Sünnet düğününde yapılan eğlence (DS V: 3532)

Samuda git-: (< ? *samuda* + *T. git-*; *bk. abba git-*) Hayvanlarını komşu köyün otlağında barındıran gençlere karşılık, diğer köylüler, bu köylerden armağan almaya gitmek (DS VI: 4670)

Samut: (< *Ar. ṣamūt*) Dilsiz oyunu (Cengiz, 1997: 464)

Sanal akrabalık: (< *T. san-al*; Nişanyan, 2009: 534 + *Ar. aḳrabā'* + *T. -lık*) Kirvelik (Kudat, 2004: 41)

Sancak: (< *T. sancak* < *ET. sanç-kak*; Gülensoy II, 2007: 729) Beşik (Örnek, 1979: 169)

Sancak çıkarma: (< *T. sancak*; *bk. sancak* + *T. çıkarma* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Doğumdan sonra, gelinin annesince hazırlanan hediye dolu süslü beşiği gönderme (Boz, 2002: 319)

Sancı kesme: (< *T. sancı* < *ET. sançıġ* < *ET. sanç-*; Gülensoy II, 2007: 729; < *sanç-ı*; Nişanyan, 2009: 535 + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Kadının doğumdan sonraki sancısının geçmesi için kocasının suyun gözünde dua okuyarak temsilî olarak suyu kesmesi uygulaması (Kabataş, 2006: 33)

Sancısı tut-: (< *T. sancısı* < *sancı*; *bk. sancı kes-* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Gebe kadın için doğum zamanı gelmek (Yurtbaşı, DYS 419)

Sandal: (< *Ar. ṣandal* = *Far. sandal* = *EYun. sándalon*; sözcüğün nihai kökeni belirsizdir. Eski Yunan kaynaklarına göre Farsçadan veya Lidya dilinden alınmıştır. Arap kaynaklarına göre Farsçadan alıntıdır; Nişanyan, 2009: 535; < *T. sandal* < *samda*; Gülensoy II, 2007: 730) Avrupa tarzı ayakkabılardan olup yazlık bir ayakkabının adıdır. Türkiye'de 1908 Meşrutiyeti'nden sonra yayılmıştır. Önce erkek çocuğu ayakkabısı olarak gelmiş sonra mutaassıp olmayan aileler, bu ayakkabıyı kız çocuğuna da giydirmişlerdir (Koçu, 1969: 202)

Sanık / sanıg / sanik: (< *T. san-ık*; Nişanyan, 2009: 536; < *Erm. sanik*; Dankoff, 1995: 133) 1. Kirvenin kucağında sünnet edilen çocuk 2. Kirvenin parasıyla sünnet olan çocuk (DS V: 3539)

Sapan harbi: (< *T. sapan* < *sap-*; *bk. sabankaya* + *Ar. ḥarp* + *T.-i*) İlkbaharda yağmur yağmadığı zaman sapanla oynanan oyun. Yağmur oyunları içerisinde en farklısı belki de en kanlısıdır (Sağlam, 1997: 432)

Sar: (< *Ar. ṣarʿa*) Sara hastalığı (Yurdakök, 2004: 236)

Sara / zara: (< *Ar. ṣarʿa* + *Far. ḫaste* + *T. -lığı*) Bayıltıcı, ağız köpürtücü ve çırpındırıcı bir sinir hastalığı (Türkmen, 2006: 263) (Koç, 2010: 94)

Sarak: (< *T. sarak* < *sar-*; *bk. alafasaraḳ*) Bebek için tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik (DS V: 3544)

Şarġı: (< *T. sargı* < *sar-*; *bk. alafasaraḳ*) Çocuk kundağını sarmaya mahsus bez (Yavuzarslan, 2010: 1034)

Sarı altın: (< *T. sarı*; *bk. āzı sarı* + *T. altın*; *bk. altın takma*) Sarılık hastalığına yakalanan çocuklara takılan altın (Çopuroğlu, 2003: 25)

Sarı basması: (< *T. sarı*; *bk. āzı sarı* + *T. basması* < *bas-*; *bk. albasan*) Bebeğin doğum ertesinde yaşadığı kısa süreli bir sarılık (Teke, 2005: 108)

Sarı papatya: (< *T. arg. sarı*; *bk. āzı sarı* + *Rum. papatya*) Genç ve sarışın kız çocuğu (Bingölçe, 2001: 129)

Sarı yazma örtme: (< *T. sarı*; *bk. āzı sarı* + *T. yazma* < *yaz-ma*; Gülensoy II, 2007: 1104; Nişanyan, 2009: 674 + *T. örtme* < *ört-*; *bk. beşik örtüsü*) Çocuğu sarılık hastalığına karşı korumak amaçlı yapılan bir uygulama (Çetinkaya, Özmen ve Cambaz, 2008: 41)

Sarıġ kezik: (< *T. sarı* < *sarıg*; *bk. kara sarılık* + *Moğ. kezig* < *kez+ig* veya *kez-ig*; Paçacıoğlu, 2006: 317) Sarılık hastalığı (DLT I: 391)

Sarıġlıġ er: (< *T. sarılık*; *bk. kara sarılık* + *T. er*; *bk. ana er kardaşı*) Sarılık hastalığı olan kimse (DLT I: 496)

Sarıġ ağrık: (< *T. sarı* < *sarıg*; *bk. kara sarılık* + *T. ağrık* < *ET. aġrıġ*; Gülensoy I, 2007: 58) Sarılık hastalığı (Kurum, 2008: 45)

Sarıksız fes: (< *T. sarıksız* < *sar-*; *bk. alafasaraḳ* + *öz. is. Fas*) Bir dönemin öğrenci kıyafeti (Sezen, 1993: 273)

Sarılık / sarıglıg: (< *T. sarılık*; *bk. kara sarılık*) 1. Genellikle doğumdan hemen sonra görülen bir kan hastalığı (Yaşar, 2008: 189) 2. Sarılıklı kimse (Kurum, 2008: 45)

Sarılık boncuğu: (< *T. sarılık*; *bk. kara sarılık* + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Sarılığa iyi geldiği düşünülen sarı renkli bir taş (Çopuroğlu, 2003: 25)

Sarılık suyu: (< *T. sarılık*; *bk. kara sarılık* + *T. suyu* < *su*; *bk. baş suyu*) Sarılık hastalığına yakalanan çocuğun banyo yaptırıldığı su (Çopuroğlu, 2003: 25)

Sarplan-: (< *T. sarplan-* < *sarp*; Clauson, 19722: 845; < **sar-p*; Gülensoy II, 2007: 739; Nişanyan, 2009: 539; Orta Türkçede *sarp* olarak geçer, Kaşgarlı Mahmut'un bu sözü vermediği göze çarpıyor. Eski Kıpçakçada da *sarp* olarak geçer; Eren, 1999: 357) Doğumda güçlük çekmek (Türkmen, 2006: 263)

Sarsılmış bebek sendromu: (< *T. sarsılmış* < *sars-* < *sar-*; Gülensoy II, 2007: 739; < *sars-* ~ *sarsı-* < *ET. sar-*, Nişanyan, 2009: 539 + *çoc. dil bebe* + *T. -k* + *syndrome* + *T. -u*) Bir bebeğin şiddetle sarsılması sonucu ortaya çıkan bir durum (Beyazova ve Şahin, 2011: 12)

Saru yarakan: (< *T. sarı*; *bk. āzı sarı* + *Ar. yereḳān*) Sarılık hastalığının bir türü (Türkmen, 2006: 264)

Satıl-: (< *T. satıl* < *sat-*; *bk. çocuğu sat-*) Kadınlar, çocuklarının olması için bir yatıra adak adamak (DS V: 3552)

Satır: (< *Ar. ṣāṭūr*) Piç, aslı belirsiz (DLT I: 406)

Satırcı: (< *Ar. ṣāṭūr* + *T. -cı*) Çocukları dilendiren kimse (Aktunç, 1998: 253)

Satıya gel-: (< *T. satıya* < *sat-*; *bk. çocuğu sat-* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Genç kız, evlenme çağına gelmek (Günşen, 1994: 703)

Savaşçılık: (< *T. savaşçılık* < *savaş* < **sava-ş* < *sav+a-*; Nişanyan, 2009: 540) Ağaç dallarından tüfek yapıp ateş ediyormuş gibi oynanan oyun (Onur, 2005: 522)

Saya gezmesi: (< *T. saya* < *say+a*; Gülensoy II, 2007: 744; < ?; Nişanyan, 2009: 541 + *T. gezmesi* < *gez-*; *bk. bebek gezmesi*) İlkbaharda yağmur yağması için çocuklar tarafından düzenlenen tören olup çocuklar bütün evleri dolaştıktan sonra topladıkları yiyecekleri kıra götürüp yerler (Sezen, 1993: 167)

Sayı sihri: (< *T. sayı* < *say-* < * ? *sa-y-ı*; Gülensoy II, 2007: 744; < *say-ıg*; Nişanyan, 2009: 541 + *Ar. siḥr* + *T. -i*) Çocuk sahibi olabilmek için pratikleri uygularken belli sayıları tekrar etme, sayıların gücüne, sihrine inanma (Yaşar, 2008: 33)

Sayu say-: (< *T. sayı* < *say-*; *bk. sayı sihri* + *T. say-*) Çocuklar, 7 Şubat gecesi yağ, bulgur vb. armağanlar toplayarak oynamak (DS VI: 4678)

Sazağan: (< *T. saz-ağan*) Ergenlik sivilcesi (DS V: 3564)

Sazak: (< *T. saz+ak*; Gülensoy II, 2007: 746) Ergenlik sivilcesi (DS V: 3564)

Sazan: (< *T. sāz+an*; Gülensoy II, 2007: 746) Ergenlik sivilcesi (DS V: 3564)

Sazlı: (< *T. sazlı* < *saz* < *AT. sār*; Nişanyan, 2009: 541; Gülensoy II, 2007: 746) Beşiğin içerisine yerleştirilen içi saz ya da otla dolu olan ortası delik yatak (DS VI: 4679)

Sebak / sabak / zabah / zabak:(< *Ar. sebaḳ*) 1. Ders (Devellioğlu, 2008: 924) (DS V: 3509) 2. İlk ders, sabah dersi (DS VI: 4342)

Sebak-âmûz: (< *Ar. sebaḳ* + *Far. āmūz*) Öğretmen (Devellioğlu, 2008: 924)

Sebak-daş: (< *Ar. sebaḳ* + *Far. dāş*) Ders arkadaşı (Devellioğlu, 2008: 924)

Sebaḳ-gāh: (< *Ar. sebaḳ* + *Far. gāh*) Mektep (Devellioğlu, 2008: 924)

Sebak-hân: (< *Ar. sebaḳ* + *Far. ḫʿān*) Ders okuyan (Yavuzarslan, 2010: 1043)

Sebz: (< *Far.*) Delikanlılarda sakal ve bıyıktan önce çıkan ince tüy (Devellioğlu, 2008: 926)

Sebz-çihre: (< *Far. sebz* + *Far. çehre*) Canlı, parlak ve genç yüz (Yücel, 1995: 281)

Seçimlik ders: (< *T. seçimlik* < *seç-*; Nişanyan, 2009: 542; Clauson, 1972: 794-795; < **se-*; Gülensoy II, 2007: 747 + *Ar. ders*) Seçmeli ders (TS, 2011: 2054)

Sefil çocuklar: (< *Ar. sefīl* + *T. çocuklar* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 119)

Seğirden: : (< *T. seyirtken* < *OT. segirt- ~ sekirt-, sekre- ~ sekri-* < *sēkrē- / sēkrit-* < **sēk-rē-*; Gülensoy II, 2007: 747; < *ET. sékri-t-*; Nişanyan, 2009: 543) Kunduracılıkta çocuklar için yirmi sekiz numara ayakkabı kalıbı (DS V: 3567)

Sekele-: (< *T. sekele-* < *sek-*; *bk. sekmedikme*) Çocuk ilk kez yürümek (DS VI: 4680)

Sekizlik: (< *T. sekizlik* < *sekiz* < *sek(k)iz*; Gülensoy II, 2007: 749; Nişanyan, 2009: 543) Sekiz yaşında çocuk (Yavuzarslan, 2010: 1049)

Sekizyaşar: (< *T. sekiz*; *bk. sekizlik* + ? *T. yaşar*) Yirmi iki numara çocuk ayakkabısı (DS V: 3573)

Sekme: (< *T. sekme* < *sek-*; *bk. sekmedikme*) Seksek oyunu (Yaşar, 2008: 314)

Sekmecik: (< *T. sekmecik* < *sek-*; *bk. sekmedikme*) Zıplayarak oynanan kovalamaca (DS V: 3574)

Sekmedikme: (< *T. sekme* < *sek-*; Nişanyan, 2009: 543; Gülensoy II, 2007: 748 + *T. dikme* < *dik-*; *bk. çift dikiş*) Çocukların ince sopalarla oynadıkları bir çeşit oyun (DS VI: 4682)

Seksek: (< *T. sek-*; *bk. sekmedikme* + *T. sek-*) 1. Sekerek kovalamaca oyunu (Özdemir II, 2006: 318) 2. Kaydırak oyunu (DS I: 399)

Sektekkiç: (< *T. sektekkiç* < *sek-*; *bk. sekmedikme* + ? *tekkiç*) Çocukların karşılıklı bir ayak üstünde sıçrayarak oynadıkları oyun (DS V: 3575)

Sel: (< *Ar. seyl*) Çocuğun salyası (Örnek, 1979: 163)

Selâ balı: (< *Ar. ṣalā'* + *T. balı* < *bal*; *bk. oğulbalı*) Kekeme çocuğa, kekemeliği gidereceği inancıyla cuma günü yedirilen bal (Köymen, 1970: 9)

Selcik / selçik: (< *Ar. seyl* + *T. -cik*) 1. Arsız (DS V: 3575) 2. Şımarık (DS VI: 4682) 3. Sevimli, haşarı kız çocuğu (Bayraktar, 2000: 493)

Sele-sepet: (< *Ar. selle* + *Far. seped*) Çocuk (Örnek, 1979: 133)

Selesker: (< *Far. ser* + *Ar. ʿasker*) Ailedeki en güzel kız (DS V: 3578)

Selik: (< *T.*) Kibar genç (Toparlı, 2007: 231)

Selîl: (< *Ar. selīl*) Yeni doğmuş erkek çocuğu (Devellioğlu, 2008: 932)

Selîl-i meyyit: (< *Ar. selīl* + *Ar. meyyit*) Ölü doğmuş çocuk (Devellioğlu, 2008: 932)

Selîle: (< *Ar. selīle*) Yeni doğmuş kız çocuğu (Devellioğlu, 2008: 932)

Selli: (< *Ar. seyl* + *T. -li*) 1. Doğum iskemlesi (DS V: 3579) 2. Ağzından salya akan bebek (Elhan, 2004: 346)

Sellik / sallık: (< *Ar. seyl* + *T. -lik*) Çocuğun üstüne giydirilen önlük (Yüksel, 2007: 89) (Dağlı, 2007: 232)

Sellimaraz: (< *Ar. seyl* + *T. -li* + *Ar. maraż*) Yatağını ıslatan çocuk (DS VI: 4684)

Sellimedek: (< *Ar. seyl* + *T. -li* + ? *medek*) Yatağını ıslatan çocuk (DS VI: 4684)

Selûl: (< *Ar. selūl*) Ölü doğmuş çocuk (Devellioğlu, 2008: 934)

Selvi boylu: (< *Far. serv* + *T. -li* + *T. boylu* < *boy*; *bk. boy al-*) Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Selvi söğüt: (< *Far. serv* + *T. -li* + *T. söğüt* < *sögüt* < *sök-üt*; Gülensoy II, 2007: 805) Uzun boylu delikanlı (Kalkan, 1998: 184)

Semelit: (< ?) Körebe oyunu (DS V: 3581)

Semer vur-: (< *Rum. semer* + *T. vur-*; *bk. ayaz vur-*) Düğünde erkek evinde, gelin yanlısı bir delikanlının arkasından yakalamak (DS V: 3581)

Ş̱emere-i fuād: (< *Ar. ṣemere* + *Ar. fuād*) Evlat (Devellioğlu, 2008: 935)

Sen Jojo: (< *öz. is. Saint Joseph*) Saint Joseph Ortaokul ve Lisesinde okuyan çocuk (Aktunç, 1998: 255)

Senaya: (< *Ar. senāyā*) Çocukta beliren ön dişler (Şafak, 2010: 254)

Sene-i dersiyye: (< *Ar. sene* + *Ar. devriyye*) Öğretim yılı (Devellioğlu, 2008: 177)

Senepe: (< ?) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Señil: (< *T. señil* ~ *sigil*; Paçacıoğlu, 2006: 474) Yüzde çıkan ergenlik sivilcesi (DLT I: 483)

Señregü: (< ?) Burnundan her zaman sümük akan çocuğa sövgüde kullanılan bir söz (DLT III: 387)

Sepecek: (< *T. serpecek* < *serp-*; *bk. serpil-*) Su fışkırtan, ağaçtan oyularak yapılan bir oyuncak (DS V: 3585)

Sepet: (< *Far. seped*) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Sepet havası: (< *Far. seped* + *Ar. hevā* + *T. -sı*) Öğrenci, okuldan atmak (Aktunç, 1998: 255)

Sepet havası vur-: (< *Far. seped* + *Ar. hevā* + *T. -sı* + *T. vur-*; *bk. ayaz vur-*) Öğrenci, okuldan atmak (Aktunç, 1998: 255)

Ser-: (< *T. arg. ser-*; Gülensoy II, 2007: 754; Nişanyan, 2009: 549) Öğrenci, dersleri çalışmayı, takibi bırakmak (Aktunç, 1998: 256)

Seraser entari: (< *Far. serāser* + *ʿentarī*) Seraser kumaştan yapılan entari olup şehzade kıyafetlerindendir (Koç, 1997: 33)

Serçe: (< *OT. arg. seçe* < ? **sē-ç-e*; Gülensoy II, 2007: 754) Küçük kız, küçük oğlan çocuğu (Aktunç, 1998: 256)

Serdayin: (< ?) Çocuk görme (Örnek, 1979: 181)

Sergen: (< *T. ser-gen*; Gülensoy II, 2007: 755; Nişanyan, 2009: 550) Beşik (Örnek, 1979: 169)

Serpil-: (< *T. serpil-* < *serp-*; Nişanyan, 2009: 550; < *se(r)p-il-*; Gülensoy II, 2007: 757) Çocuk, birden boy atıp büyümek (Yavuzarslan, 2010: 1060)

Sersām / sersem: (< *Far. sersām*) Menenjit hastalığı (Gümüşatam, 2009: 577) (Özçelik, 2001: 32)

Sersām illeti: (< *Far. sersām* + *Ar.ʿ illet* + *T. -i*) Menenjit hastalığı (Kaya, 2008: 984)

Serseri: (< *Far. serserī*) 1. Belli bir işi ve yeri olmayan başıboş, avare genç (Hazar, 2007: 269) 2. Sokak çocuğu (Geçer, 2005: 121)

Sessiz film: (< *T. sessiz* < *ses* < **sē+s* 'yans.'; Gülensoy II, 2007: 757; < 14. yy'dan itibaren *Türkçe çav* (ses) sözcüğünün yerini almıştır; Nişanyan, 2009: 551 + *Fr. film*) Bir çeşit çocuk oyunu (Cengiz, 1997: 447)

Sevgi evleri: (< *T. sevgi* < *sev-*; Nişanyan, 2009: 551; Gülensoy II, 2007: 758 + *T. evleri* < *ev*; *bk. aşevleri*) Korunmaya muhtaç çocukların kaldığı, aile ortamı içerisinde çocukların temel gereksinimlerinin karşılanabileceği, küçük müstakil binalardan oluşan birimler (Beyazova ve Şahin, 2011: 12)

Sevi: (< *T. sevi* < *sev-*; *bk. sevgi evleri*) 1. Öksüz, yetim 2. Küçük çocuk (DS V: 3596)

Seyahate çıkma: (< *Ar. siyāḥat* + *T. -a* + *T. çıkma* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Padişahın çocuk sahibi olabilmek için yaptığı yolculuğu anlatan motif halkası (Cemiloğlu, 1999: 119)

Seyirtken / seyirtgen: (< *T. seyirtken* < *sek-*; *bk. seğirden*) Yılancık hastalığı (Koç, 2010: 92)

Seymen / seyman / sokman: (< *Far. sagbān*; Nişanyan, 2009: 543) 1. Köy delikanlısı, kabadayı (Öçalan, 2004: 278) (DS V: 3660) 2. Güveyi gezdiren delikanlı (DS V: 3600)

Seymen başı: (< *Far. sagbān* + *T. başı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Gelin almaya giden delikanlıların başkanı (DS V: 3600)

Sezaryen: (< *Fr. césarienne*) Karın ve döl yatağının kesilerek bebeğin alınmasına dayanan doğum yöntemi (TS, 2011: 2085)

Sezeryanı at-: (< *Fr. césarienne* + *T. -ı* + *T. at-*; *bk. addır-*) Sezaryen yapmak (Boz, 2002: 320)

Sezari: (< *Fr. césarienne*) Sezaryenle doğum yapmış kadın (Bingölçe, 2001: 132)

Sezaryenli: (< *Fr. césarienne* + *T. -li*) Sezaryen ameliyatı olmuş kadın (TS, 2011: 2085)

Seziklik devri: (< *T. seziklik* < *sez-*; Gülensoy II, 2007: 761; Nişanyan, 2009: 553 + *Ar. devr* + *T. -i*) Aşerme dönemi (Yüksel, 2007: 69)

Sıbt: (< *Ar. sıbṭ*) Torun (Hazar, 2007: 270)

Sıcağa gir-: (< *T. sıcağa* < *sıcak*; *bk. issıcak ḳanlü* + *T. gir-*; *bk. aḳlı girmiş ol-*) Kadın, çocuk sahibi olmak amacıyla ksıcak suya girmek (DS VI: 4689)

Sıcağa oturma: (< *T. sıcağa* < *sıcak*; *bk. issıcak ḳanlü* + *T. oturma* < *otur-*; *bk. buğuya otur-*) Gebe kalmak isteyen kadın, başta ısırgan otu olmak üzere üç beş çeşit ot karıştırılarak üzerine de sıcak su ilave edilerek hazırlanan buğunun üzerine oturma (Kabataş, 2006: 101)

Sıcak pelte: (< *T. sıcak*; *bk. issıcak ḳanlü* + *Far. pālūde*) Lohusayı ziyarete gelenlerin lohusanın sütü bol olsun diye getirdikleri yemek (Yaşar, 2008: 146)

Sıçan uçurması: (< *T. sıçan*; *bk. küpe sıçan düş-* + *T. uçurması* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-*) Kâğıttan katlanıp yine kâğıttan kuyruk takılarak uçurulan, çocukların kendi kendine yapabildiği basit bir uçurma çeşidi (Bayraktar, 2000: 494)

Sıçanla-: (< *T. sıçanla-* < *sıçan*; *bk. küpe sıçan düş-*) Kırkını dolduran çocuğa, her gittiği yerde yumurta, mendil, çorap, ekmek gibi armağanlar vermek (DS V: 3603)

Sıçırık: (< *T. arg. sıçırık* < *sıç-*; Nişanyan, 2009: 553; < *sıç-* < *-sı-ç-*; Gülensoy II, 2007: 762) Çocuk (Aktunç, 1998: 256)

Sıçtığım bok: (< *T. arg. sıçtığım* < *sıç-*; *bk. sıçırık* + *ET. *bōk*; Gülensoy II, 2007: 158) Bir kimsenin kendi çocuğu (Bingölçe, 2001: 133)

Sıdalan-: (< *T. sıdalan-* < **sı-da-la-n-*; Gülensoy II, 2007: 763) Çocuk, ağlayacak gibi olmak (DS V: 3603)

Sıfır kilometre: (< *Ar. ṣifr* + *Fr. kilomètre*) Bakire kimse (Bingölçe, 2001: 133)

Sıfırcı: (< *Ar. arg. ṣifr* + *T. -cı*) Not çok kıt veren öğretmen (Aktunç, 1998: 256)

Sıfra: (< ?) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Sıgar: (< *Ar. ṣiġar*) Küçüklük, ufaklık (Hazar, 2007: 270)

Sığıntı: (< *T. sığıntı* < *sığ-* < *ET. sıġ-* < **sīḳ*; Gülensoy II, 2007: 764; < *T. sıgın-* < *sıg-ın-*; Nişanyan, 2009: 554) Evlatlık (Çelik, 2011: 84)

Sıhhi banyolar: (< *Ar. ṣıḥḥī* + *İt. bagno* + *T. -lar*) Çocuk Esirgeme Kurumunun, yoksul durumda olanlara yardım edebilmek, sağlık hizmetlerini yürütebilmek amacıyla açmış olduğu yerler (Çavuşoğlu, 1999: 475)

Sıḫıboncuğu: (< *Ar. ṣıḥḥī* + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Sıkıntıya iyi geldiği inancıyla çocuğun omzuna ya da beşiğine takılan salyangoz, midye vb. şeyler (DS VI: 4690)

Sıkıları boşaltma: (< *T. sıkıları* < *sık-*; Gülensoy II, 2007: 767; Nişanyan, 2009: 554 + *T. boşaltma* < *boş*; Nişanyan, 2009: 78) Doğumu kolaylaştıracağına inanılan bir ritüel (Kurt, 2012: 45)

Şıḳıya ḳoy-: (< *T. sıkıya* < *sık-*; *bk. sıkıları boşalt-* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Bir genci terbiye etmek için kurallar koymak, tedbirler almak (Yavuzarslan, 2010: 1068)

Sıkmaca: (< *T. sıkmaca* < *sık-*; *bk. sıkıları boşalt-*) Bir çeşit çocuk hastalığı (DS V: 3609)

Sıkt: (< *Ar. sıḳṭ*) Ana rahminden ölü düşen çocuk (Yavuzarslan,2010: 1069)

Sımız-: (< *T. sımız-* < *sım-* 'yans. fiil'; Zülfikar, 1995: 259) Mızıkçılık yapmak (DS V: 3610)

Sın-: (< *T. sın-*; Gülensoy II, 2007: 768; Nişanyan, 2009: 554) Doğum yapmak (DS V: 3614)

Sınav: (< *T. sınav* < *sına-* < *sī-n+a-*; Gülensoy II, 2007: 768; Nişanyan, 2009: 554) Öğrencilerin bilgi derecesini anlamak için yapılan yoklama (TS, 2011: 2095)

Sıngırcak: (< *T. zıngırcak* < *zıng* 'yans.' + *T. -ırcak*) Bir çeşit tahterevalli (DS V : 3613)

Sınğıç: (< ?) Beşik oturağı (DS V: 3613)

Sınıf: (< *Ar. ṣinf*) Derslik (TS, 2011: 2096)

Şınıf arḳadaşı: (< *Ar. ṣinf* + *T. arkadaşı* < *arka+daş*; Nişanyan, 2009: 35; < **arka+da+eş*; Gülensoy II, 2007: 78) Aynı sınıftaki öğrenciler (Yavuzarslan, 2010: 1070)

Sınıf başkanı: (< *Ar. ṣinf* + *T. başkanı* < *baş*; *bk. baharı başına vur-*) Öğretmen olmadığı zaman sınıfın düzenini sağlamak ve yönetim ile sınıf arasındaki iletişimi yürütmekle görevlendirilmiş öğrenci (TS, 2011: 2096)

Sınıfta bırak-: (< *Ar. ṣinf* + *T. -ta* + *T. bırak-*; *bk. bırak-*) Sınıf geçmesine engel olmak (TS, 2011: 2096)

Sınıfta çak-: (< *Ar. ṣinf* + *T. -ta* + *T. çak-*; *bk. çak-*) Sınıfta kalmak (TS, 2011: 2096)

Sınıfta dön-: (< *Ar. ṣinf* + *T. -ta* + *T. dön-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Sınıfta kalmak (Yurtbaşı, DYS: 86)

Sınıfta kal-: (< *Ar. ṣinf* + *T. -ta* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Başarısız öğrenci, aynı sınıfı tekrar okumak (TS, 2011: 2096)

Sınır: (< *Rum.*) Kaydırak oyunu (DS V: 3614)

Sınırlı evlat edinme: (< *Rum. sınır* + *T. -lı* + *Ar. evlād* + *T. edinme* < *et-*; *bk. aççi et-*) Evlatlık ve evlat edinen aile arasında sınırlı hısımlık ilişkisinin kurulduğu evlat edinme biçimi (Akyüz, 2012: 160)

Sıpa: (< *OT. sīp+a*; Gülensoy II, 2007: 769; < *Sogd. əsp-* = *Aves. aspa-*; Nişanyan, 2009: 554) 1. Çocuk (Örnek, 1979: 134) (< *arg.*) 2. Küçük ve sevimli çocuk (Bingölçe, 2001: 133)

Sıpa ol-: (< *gd. sıpa*; *bk. sıpa + T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Doğmak (Akar, 2008: 47)

Sıra dayağı: (< ? **T. sır-a*; Gülensoy II, 2007: 770; < *EYun. seirá*; Nişanyan, 2009: 555 + *T. dayağı* < *T. dayak*; *bk. dayak arsızı*) Öğrencilerin, mahalle mekteplerinde sırayla dayaktan geçirilmesi (Onur, 2005: 389)

Sıraman: (< *T. sıraman* < *sır-*; Paçacıoğlu, 2006: 484) Birdirbir oyunu (DS V: 3616)

Sırasını kaybet-: (< *sırasını* < *sıra*; *bk. sıra dayağı + Ar. ġayb + T. et-*; *bk. aççi et-*) Bebek, hastalık ya da başka bir sebepten uyku ve meme zamanını şaşırmak (TS, 2011: 2098)

Sırhala-: (< ?) Ebe, çocuğu olmayan kadının belini ovalamak, kollarıyla kadını arkasından kavrayarak, kadının belini iyice sarsacak biçimde sallamak (Kurt, 2012: 19-20)

Sırıf: (< ?) Derse ara verme zamanı (Güzelbey, 1982: 32)

Sırık / zırıḫ: (< *ET. sırıḳ ~ sıruḳ* < *sī-r-ık*; Gülensoy II, 2007: 771; < *ET. sırı-k*; karş. *Moğ. sirug*; Nişanyan, 2009: 555) 1. Uzun boylu genç (Örnek, 1979: 139) 2. Uzun boylu erkek çocuk (Bayraktar, 2000: 556)

Sırık gibi: (< *T. sırık*; *bk. sırık + T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Uzun boylu genç (Yurtbaşı, DYS: 23)

Sırıklı: (< *T. sırıklı* < *sırık*; *bk. sırık*) Eğitilmemiş çocuk (DS V: 3618)

Sırkıntı: (< *T. sırkıntı* < *sırk-*; Gülensoy II, 2007: 772) Kocamış erkeğin son çocuğu (DS V: 3619)

Sırpat: (< ?) Yaramaz, kavgacı çocuk (DS V: 3620)

Sırtap: (< *zırtapoz* < *zırt* 'yans.'+*apoz*; ekinin yapısı ve işlevi açık değildir; Nişanyan, 2009: 688) Ters, şımarık, sırnaşık, yaramaz çocuk (DS VI: 4694)

Sırtık: (< *T. sırıt-ık*; Gülensoy II, 2007: 773) Yüzsüz, utanmaz çocuk (DS V: 3621)

Şısḳa: (< *Ar. istisḳā*'; Nişanyan, 2009: 555; < *T. sıska* < *sış+ka*; Gülensoy II, 2007: 773) 1. Raşitizm denilen hastalığa yakalanıp zayıf ve kuru kalan çocuk (Yavuzarslan, 2010: 1073) 2. Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Şısḳalıḳ: (< *sıskalık* < *sıska*; *bk. sıska*) Raşitizm hastalığı (Yavuzarslan, 2010: 1073)

Sıtma / ısıtma: (< *T. ısıt-ma*; Nişanyan, 2009: 556; Tietze II, 2009: 353; < *ısı* [*OT. isig*]+*t*+*ma*; Gülensoy I, 2007: 420) Sıtma hastalığı, ateşli hastalık (Yurdakök, 2004: 234) (Yaşar, 2008: 192)

Sıvazla-: (< *T. sıvazla-* < *sığaz+la-* < *ET. sığ-az*; Nişanyan, 2009: 556) Lohusanın sütü kesilince göğsünde hafifçe el gezdirmek (Yaşar, 2008: 81)

Sıyart-: (< *T. sıyırt-* < *sıyır-* < **sī-δ-ır-t-*; karş. *Moğ. sıdura-*; Gülensoy II, 2007: 776; < *sıyır-*; *ET. sı-* fiiliyle ilişkisi yapı bakımından imkansız görünüyor; Nişanyan, 2009: 556) Tutuna tutuna yürümek (DS V: 3625)

Sıyrıncak oyunu: (< *T. sıyrıncak* < *sıyır-ın*; Gülensoy II, 2007: 776 + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Buzda kızak kayma oyunu (TRS V: 3466)

Sıyrıntı: (< *T. sıyrıntı* < *sıyır-*; *bk. sıyart-*) Son doğan çocuk (DS V: 3629)

Sibek / sübek: (< *T. *sɨ̄-* [< **sɨđ- ~ siδ-*]*-b-ek*; Gülensoy II, 2007: 778) 1. Çocuğun içerisine işemesi için beşiğine konulan kamış (DLT I: 389) 2. Çocuk oturağı (DS V: 3631)

Sibliç: (< ? *T. silbiç*) Küçük çocukların yataklarını kirletmemeleri için beşiğe takılarak sidiği oturağa götüren tahta boru, kamış (DS V: 3630)

Sipsi / sibsi / süpsübü: (< *T. sip+sip* 'yans.'; Gülensoy II, 2007: 785) Ağaç dallarından yapılan düdük (DS V: 3647)

Sidik: (< *T. *sɨ̄-đ-ik*; Gülensoy II, 2007: 779; < *sid-ik* < *si-*; Nişanyan, 2009: 556) Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 160)

Sidikli hallaç: (< *T. sidikli* < *sidik*; *bk. sidik* + *Ar. ḥallāc*) Altını sürekli ıslatan küçük çocuk, daha çok kız çocuğu (Hazar, 2007: 270)

Sidikli şişe, pipisi beşe: (< *T. sidikli* < *sidik*; *bk. sidik* + *Far. şɨ̄şe* + *çoc. dil. pipi* + *T. -si* + *T. beşe* < *beş*; *bk. beş geçili*) Yatağa işeyen çocuklarla alay etmek için kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 134)

Sidit-: (< *T. sidit-* < *sid-it-*; Paçacıoğlu, 2006: 487; Nişanyan, 2009: 556) İşetmek (DLT II: 302)

Sifdasi: (< ?) Gençlik zamanları (Gemalmaz, 1995: 280)

Siğil: (< *T. siğil* < *sige-l* < *sig+e-*; Nişanyan, 2009: 557; < *süngük(g)*; Gülensoy II, 2007: 779) Mercimek ve buğday gibi sivilce şeklinde, genellikle yüzde ve alında beliren bir tür deri hastalığı (Şafak, 2010: 287)

Sikine su yürü-: (< *T. arg. sikine* < *sik* < *sɨ̄-k*; Gülensoy II, 2007: 780; < *si-k*; Nişanyan, 2009: 557 + *T. su*; *bk. baş suyu* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Cinsel açıdan ergin duruma gelmek, er suyu üretmeye başlamak (Aktunç, 1998: 258)

Siktirname: (< *T. arg. siktir* < *sik-*; *bk. sikine su yürü-* + *Far. nāme*) Okuldan atılma belgesi (Aktunç, 1998: 259)

Silah atma: (< *Ar. silāḥ* + *T. atma* < *at-*; *bk. addır-*) Silah sıkma, doğumu kolaylaştırma adına yapılan bir uygulama (Kurt, 2012: 45)

Silbiç / silbinç / silbeç / silbeş / silbinç / silbiş / silbişti / silinç / silmiç / sinbinç: (< *T. silbiç*) 1. Küçük çocukların yatağını kirletmemeleri için beşiğe yerleştirilen oturak (DS V: 3630) (DS V: 3634) (DS VI: 4697) (Gedik, 2008: 267) (Örnek, 1979: 175) 2. Küçük çocukların yataklarını kirletmemeleri için beşiğe takılarak sidiği oturağa götüren tahta boru, kamış (DS V: 3630) 3. Oturak (Örnek, 1979: 175)

Silcik: (< ?) Gösterişsiz, zayıf, arık çocuk (DS V: 3635)

Silgeç: (< *T. silgeç* < *sil-*; *bk. künyesini sil-*) Birdirbir oyunu (DS V: 3635)

Silik: (< *T. silig* < *sil-*; *bk. künyesini sil-*) 1. Bakire (Caferoğlu, 2011: 205) 2. Düdük (DS V: 3636) 3. Kız kardeş (Li, 1999: 176)

Silme: (< *T. silme* < *sil-*; *künyesini sil-*) Bebeklerin ağızlarında görülen bir çeşit hastalık (DS V: 3637)

Simi: (< ?) El ele tutuşarak seke seke oynanan bir çocuk oyunu (DS V: 3638)

Simit: (< *T. arg. sim-it*; Gülensoy II, 2007: 782; < *Ar. semīd*; Nişanyan, 2009: 559; < *Rum.*; Eren, 1999: 368) 1. Okulda sıfır notu (Aktunç, 1998: 259) 2. Ebenin kendisine sataşan diğer çocukları çemberin içerisinde yakalaması esasına dayanan bir çocuk oyunu (Yaşar, 2008: 346)

Simle-: (< *T. simle-*; Paçacıoğlu, 2006: 488) Lohusa, üşütmek (DS V: 3639)

Sinçu: (< ?) Çocuk (DS V: 3640)

Sine perçemi: (< *Far. sīne* + *Far. perçem* + *T. -i*) Gençlerin göğüslerine taktıkları incili ve nazar boncuklu tuhaf püskül (Koçu, 1969: 52)

Sinebidik: (< *T. sinebidik* < *sin-*; Nişanyan, 2009: 559; Gülensoy II, 2007: 783 + *T. bitik* < *bit-*; *bk. bit-*) Saklambaç (DS VI: 4699)

Sinek: (< *ET. siñ+ek*; Nişanyan, 2009: 560; Gülensoy II, 2007: 783) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Sinenbeç: (< *T. sinmeç* < *sin-*; *bk sinebidik*) Saklambaç oyunu (DS V: 3642)

Singece: (< *T. singece* < *sin-*; *bk sinebidik*) Yapmacık ve uslu çocuk (DS V: 3642)

Singil: (< *T. *siñ-il*; Gülensoy II, 2007: 784) Küçük kız kardeş (Caferoğlu, 2011: 206)

Sinlenmecik: (< *T. sinlenmecik* < *sin-*; *bk. sinebidik*) Saklambaç oyunu (Özdemir II, 2006: 284)

Sinn-i büluğ: (< *Ar. sinn* + *Ar. bülūġ*) Ergenlik çağı (Devellioğlu, 2008: 955)

Sinn-i sabâvet: (< *Ar. sinn* + *Ar. ṣabāvet*) Doğumdan ergenlik çağına kadar geçen on beş yıllık zaman (Devellioğlu, 2008: 955)

Sinn-i şebâ: (< *Ar. sinn* + *Ar. şebāb*) Yedi yaşından on beş yirmi yaşına kadar olan zaman (Devellioğlu, 2008: 955)

Siper: (< *Far. siper*) Çocuk önlüğü (DS V: 3646)

Siperek: (< ?) Suçiçeği hastalığı (Cora, 2007: 332)

Sirke kurdu: (< *Far. sirka*; Nişanyan, 2009: 561; < *Moğ. sereke*; Gülensoy II, 2007: 785 + *T. kurdu* < *kurt*; *bk. bağırsak kurdu*) Sirke içinde doğan kurda benzerliği nedeniyle yuvarlak ve küçük kurda verilen ad (Acıduman ve Arda, 2011: 127)

Sirkelen-: (< *sirkelen-* < *sirke*; *bk. sirke kurdu*) Çocuk, bitlenmek (DLT III: 202)

Sitti: (< *Ar. seyideti* > *sittī*) 1. Teyze 2. Hala 3. Yenge 4. Abla (DS V: 3649-3650)

Sittür-: (< *T. sittür-* < *sit-*; Paçacıoğlu, 2006: 490) Çocuğu işetmek (DLT II: 183)

Sivri: (< *T. gd. sivri* < *ET. süvri*; Nişanyan, 2009: 562; < *OT. süwri* < *süw-ri*; Gülensoy II, 2007: 787) Kız (Akar, 2008: 47)

Sivri-: (< *T. sivri-*; *bk. sivri*) Boy atmak (Yavuzarslan, 2010: 1083)

Sivrisinek: (< *T. sivri*; *bk. sivri* + *T. sinek*; *bk. sinek*) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Sivsi boru: (< *T. sipsi*; *bk. sipsi* + *T. boru* < *ET. borguy*; Nişanyan, 2009: 78; < **bo*'yans.'+*r*+*gu(y)*; Gülensoy II, 2007: 162) Ağaç dallarından yapılan düdük (DS V: 3651)

Siyah boncuk: (< *Far. siyāh* + *T. boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Nazardan korumak için çocuğun koluna bağlanan boncuk (Bülbül, 2006: 43)

Siyah önlük: (< *Far. siyāh* + *T. önlük*; *bk. önlük*) Bir dönemin okul kıyafeti (Onur, 2005: 381)

Siyahlamak: (< *Far. siyāh* + *T. -lamak*) Lohusanın sütü kesilince yapılan işlem (Yaşar, 2008: 81)

Siyek: (< *T. sidek* < *sid-*; *bk. sidit-*) Çocuğun çişi, idrarı (Örnek, 1979: 160)

Siylek: (< *T. siylek* < *sī-y-le-k*; Gülensoy II, 2007: 789) Hoppa genç kız (DS V: 3654)

Siyrık / siyrıh / siyrik: (< *T. sıyrık* < *sıyır-*; *bk. sıyart-*) Arsız, yaramaz çocuk (DS V: 3655)

Sobe / sobi / söbe: (< *Fr. sauvé*) Saklambaç oyunu (Yaşar, 2008: 336)

Soga: (< ? *T. soka* < *sok-*; Gülensoy II, 2007: 793) Doğum sancısının aniden başlaması, saplanması (Kaya, 2008: 804)

Şoğulcan: (< *T. solucan*; *bk. bağırsak solucanı*) Genellikle çocuklarda görülen bağırsakların içinde yaşayan bir cins uzun kurt (Yavuzarslan, 2010: 1087)

Soğuklama: (< *T. soğuklama* < *soğuk*; *bk. omuzu soğuk*) 1. Kadında kısırlığa sebep olan bir rahatsızlık (Örnek, 1979: 37) 2. Lohusa kadın, soğuk su içerek hastalanma (DS V: 3657)

Soğurt: (< ?) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Sokağın çocukları: (< *Ar. zuḳāḳ* + *T. -ın* + *T. çocukları* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Bir yetişkinin korunmasından ve yol göstericiliğinden yoksun, sokağı gerçek ev hâline getirmiş çocuklar (Akyüz, 2012: 478)

Sokak çocuğu: (< *Ar. zuḳāḳ* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) 1. Vaktini genellikle sokaklarda geçirip eğitimden yoksun kalmış çocuk 2. Evi ve yakınlarından yoksun, sokaklarda yaşayan çocuk (TS, 2011: 2132)

Sokak serserileri: (< *Ar. zuḳāḳ* + *Far. serserī* + *T. -leri*) Sokak çocukları (Geçer, 2005: 121)

Sokakta çalışan çocuk: (< *Ar. zuḳāḳ* + *T. -ta* + *T. çalışan* < *çalış-*; *bk. çalışan çocuk* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Günlerini sokakta çalışarak geçiren, bazıları ailelerinin koruması ve denetimi altında olan, bazıları tümüyle sokakta yaşayan çocuk (Beyazova ve Şahin, 2011: 13)

Sokakta yaşayan çocuk: (< *Ar. zuḳāḳ* + *T. -ta* + *T. yaşayan* < *yaş*; *bk. altı yaşar* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Ailesi veya aile yerine geçen kişi ve kurumlarla ilişkisini kısmen veya tamamen kesmiş, günün önemli bir kısmını sokaklarda geçiren, zorunlu eğitim yaşında olsa bile okula gitmeyen çoğunlukla 5-17 yaş arası çocuk (Beyazova ve Şahin, 2011: 13)

Soluğan: (< *T. solugan* < *solu-*; Gülensoy II, 2007: 796) Eş cinsel genç erkek (Aktunç, 1998: 262)

Somruk / samruk: (< *T. somruk* < *som-ur-* [< *sor-*]*-uk*; Gülensoy II, 2007: 797) 1. Bebeklere tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik (DS V: 3668) 2. Çocuğa yavaş yavaş emmesi için tülbent içinde lokum verilmesi (Elhan, 2004: 354)

Somur- / sumur-: (< *T. somur-* < *sor-*; *bk. somruk*) Emmek (DS V: 3667) (DS V: 3697)

Son: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu*) Çocuktan gelen plasenta, eş (Yaşar, 2008: 73)

Soñ: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu*) Bir adamın çoluk çocuğu (DLT I: 357)

Son beşik: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu* + *T. beşik*; *bk. beşik boncuğu*) Son çocuk (Savur, 2010: 30)

Son çocukluk dönemi: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu* + *T. çocukluk* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. dönemi* < *dönem*; *bk. lohusalık dönemi*) Okul çağı (Arı, 2013: 10)

Son döl: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu* + *T. döl*; *bk. aralık dölü*) Sonuncu çocuk (DS V: 3666)

Son kaltı: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu* + *T. kaldı* < *kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Sonuncu çocuk (DS V: 3666)

Son kırk: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu* + *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) Bebeğin kırk günden sonra yıkanması (Kesgin ve Özcebe, 2004: 48)

Son sancı: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu* + *T. sancı* < *sanç-*; *bk. sancı kes-*) Doğumdan sonraki sancı (Kabataş, 2006: 33)

Son süt: (< *T. son*; *bk. çocuğun sonu T. süt*; *bk. ağzı süt kok-*) Emzirmenin sonundaki yağdan zengin süt (http://www.sanal-hastane.com/anne-sutu-nedir-anne-sutu-faydalari)

Son turfanda: (< *T. arg. son*; *bk. çocuğun sonu* + *Far. tervende*) Son çocuk (Bingölçe, 2001: 137)

Soncul / soñcul: (< *T. soncul* < *son*; *bk. çocuğun sonu*) Sonuncu çocuk (DS V: 3666)

Sonkesen: (< *T. arg. son*; *bk. çocuğun sonu* + *T. kesen* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Son çocuk (Bingölçe, 2001: 137)

Sonlama: (< *T. sonlama* < *son*; *bk. çocuğun sonu*) En küçük çocuk (Demir, 2006: 212)

Sonsuz: (< *T. sonsuz* < *son*; *bk. çocuğun sonu*) 1. Çocuğu olmayan kadın (Sezen, 1993: 54) 2. Zürriyetsiz, çocuğu olmayan erkek (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 46)

Sonradan çıkma: (< *T. sonradan* < *sonra* < *son+ra*; Gülensoy II, 2007: 799; Nişanyan, 2009: 567 + *T. çıkma* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Çocuğun ayağı (Örnek, 1979: 147)

Sopaya işe-: (< *T. arg. sopaya* < *sopa* < *subı* ~ *söbi*; Gülensoy II, 2007: 799 + *T. işe-*; *bk. işek*) Gebelik testi yaptırmak (Bingölçe, 2001: 138)

Sor-: (< *T. sor-*; *bk. somruk*) 1. Emmek 2. Bir çeşit aşık oyunu (DS V: 3667)

Sorağaç: (< *T. sorağaç* < *sor*; *bk. somruk* + *T. ağaç*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Bebeklere tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik (DS V: 3668)

Sorak: (< *T. sorak* < *sor-ak*; Gülensoy II, 2007: 800) Bebeklere tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik (DS V: 3668)

Sorgeç: (< *T. sorgaç* < *sor-*; *bk. somruk*) Emzik (Örnek, 1979: 171)

Sorgu: (< *T. sorgu* < *sor-*; *bk. somruk*) Emzik (Örnek, 1979: 171)

Sorguç: (< *T. sorguç* < *sor-*; *bk. somruk*) 1. Emzik (Örnek, 1979: 171) 2. Erkek bebeğin doğması durumunda sultanın gönderdiği hediye (Tezcan, 2006: 77)

Sorıt-: (< *T. sorut-* < *sor-*; *bk. somruk*) Emdirmek (DLT II: 304)

Sormaç: (< *T. sormaç* < *sor-*; *bk. somruk*) Bebeklere tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik (DS V: 3668)

Sormuk: (< *T. sormuk* < *sor-*; *bk. somruk*) Bebeklere tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik (DS V: 3668)

Soru-: (< *T. soru-* < *sor-*; *bk. somruk*) Emmek (DS V: 3667)

Soruk: (< *T. soruk* < *sor-*; *bk. somruk*) Bebeklere tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik (DS V: 3668)

Soruş-: (< *T. soruş-* < *sor-*; *bk. somruk*) Emmek (DS V: 3667)

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu: (< *Fr. social* + *Ar. ḫidmet* + *T. -ler* + *Ar. ve* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu* + *T. esirgeme* < *esirge-*; *bk. çocuk esirgeme kurumu* + *Moğ. ḳurim* + *T. -u*) Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre koşullarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi gereksinimlerinin karşılanmasına, toplumsal sorunların önlenmesi

ve çözümlenmesine yardımcı olma amaçlı kurulmuş sistemli ve programlı hizmetler bütününü yürüten devlet kurumu (Beyazova ve Şahin, 2011: 13)

Sosyal pediatri: (< *Fr. social* + *Fr. pédiatrie*) Çocukların hastalıklardan ve istismardan korunması, hastalık ve istismarın erken tanınması, bedensel, duygusal, zihnî ve ruhî yönden iyileştirilmeleri ile ilgilenen hekimlik dalı (Beyazova ve Şahin, 2011: 13)

Sovmeç: (< ? *T. sormaç* < *sor-*; *bk. somruk*) Emzik (Örnek, 1979: 171)

Soya çek-: (< *T. soya* < *soy* < *sōy*; Gülensoy II, 2007: 801; Nişanyan, 2009: 568 + *T. çek-*; *bk. bağrını çek-*) Baba ve ataların huyunu almış olmak (Yurtbaşı, DYS: 427)

Soyka: (< *T. soyka* < *soy-ka*; Gülensoy II, 2007: 802) Miras, kalıt (DS V: 3671)

Soysuz: (< *T. soysuz* < *soy*; *bk. soya çek-*) Çocuğu olmayan kadın (Bülbül, 2006: 7)

Soyu kesilesice: (< *T. soyu* < *soy*; *bk. soya çek-* + *T. kesilesice* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Arslan, 2006: 17)

Soyu kuruyasıca: (< *T. soyu* < *soy*; *bk. soya çek-* + *T. kuruyasıca* < *kuru-*; *bk. ocağı kuru-*) Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Söbek: (< *T. sömek* < *söm-ek*; Gülensoy II, 2007: 806) Yeni doğan bebeğin göbeğinin üstüne konulan bez (DS V: 3674)

Söggünlük: (< *T. sökkünlük* < *sök-*; Gülensoy II, 2007: 805; Nişanyan, 2009: 568) İshal (Koç, 2010: 93)

Sölek: (< ?) Kaydırak oyunu (Onur, 2005: 445)

Söylerce: (< *T. söylerce* < *söyle-*; *bk. kırk gün oğlan adı söyle-*) Konuşmaya yeni başlayan çocuk (Kanar, 2011: 613)

Söylerce ol-: (< *T. söylerce* < *söyle-*; *bk. kırk gün oğlan adı söyle-* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Çocuk, yeni konuşmaya başlamak (TRS V: 3542)

Sözcük uydurmaca: (< *T. sözcük* < *sö-z+cük*; Gülensoy II, 2007: 810; < *söz+cük*; Nişanyan, 2009: 569 + *T. uydurmaca* < *uy-dur-maca*; Nişanyan, 2009:

646; Gülensoy II, 2007: 977) Bir çeşit kelime oyunu (Özdemir II, 2006: 204)

Söze gel-: (< *T. söze* < *söz*; *bk. sözcük uydurmaca* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Çocuğun dili açılmak (Özçelik, 2001: 89)

Sözlü: (< *T. sözlü* < *söz*; *bk. sözcük uydurmaca*) Beşik kertme nişanlısı (Tezcan, 1980: 242)

Sposki: (< ? *arg.*) Küçük ve sevimli çocuk (Bingölçe, 2001: 133)

Su: (< *T. su*; *bk. baş suyu*) Tazelik, canlılık, gençlik (DS V: 3688)

Su kabağı çekirdeği: (< *T. su*; *bk. baş suyu* + *T. kabağı* < *kabak*; *bk. kırağıya kabak yetiştir-* + *T. çekirdeği* < *çekirdek* < *ET. çakırda-* [*çakır* 'yans.'+*da-*] > *şakırda-* > **şekirde-k*; Nişanyan, 2009: 106; < *şigir* 'yans.' +*de-k*; Gülensoy I, 2007: 228) Kalın bağırsaklarda ortaya çıkan bir çeşit kurt (Acıduman ve Arda, 2011: 127)

Sual: (< *Ar. su'āl*) Bir çeşit çocuk oyunu (DS V: 3688)

Suâl-i dîkî: (< *Ar. su'āl* + *Ar. żiḳī*) Boğmaca öksürüğü (Devellioğlu, 2008: 960)

Subat: (< *Ar. subāt*) Umacı, karakoncolos (DS V: 3689)

Suça sürüklenen çocuk: (< *T. suça* < *suç* < *ET. suyluġ* < *OT. suç* < **su-ç*; Gülensoy II, 2007: 812; < *suç*; Nişanyan, 2009: 574 + *T. sürüklenen* < *sür-ük*; Nişanyan, 2009: 579 + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Yasalarda suç olarak tanımlanan bir eylemi işlediği ileri sürülerek hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği eylemden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk (Beyazova ve Şahin, 2011: 14)

Suçiçeği: (< *T. su*; *bk. baş suyu* + *T. çiçeği* < *çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) Çocuklarda görülen ateşli bir hastalık (Çopuroğlu, 2003: 25)

Suçlu: (< *T. suçlu* < *suç*; *bk. suça sürüklenen çocuk*) Sokakta yaşayan çocuklar için yapılan bir tanımlama (Barış, 2009: 112)

Suğ-: (< *T. suğ-*) Çocuk, ağlaması kesilmek, susmak (DS V: 3691)

Sukut: (< *Ar. suḳūṭ*) 1. Ana rahminden çocuğun düşmesi (Yavuzarslan, 2010: 1095) 2. Çocuğun eksik ya da ölü doğması (Devellioğlu, 2008: 962)

Sulaḫlıḫ: (< *T. sulaklık* < *su*; *bk. baş suyu*) Bebeği kurulamakta kullanılan bez (DS VI: 4709)

Sulıca sivilceler: (< *T. suluca* < *sulu* < **suw+lu(ġ)*; Gülensoy II, 2007: 814 + *T. sivilceler* < *sivilce* < *sigil+ce*; Nişanyan, 2009: 562) Çocukların başlarında çıkan daha sonra yüzlerine ve gözlerine yayılan bir hastalık (Acıduman ve İlgili, 2012: 119)

Sultan: (< *Ar. sulṭān*) Padişahların kız çocuğuna verilen ad (Türkoğlu, 1997: 106)

Suluca: (< *T. suluca*; *bk. sulıca sivilceler*) Genellikle çocukların yüz ve başlarında görülen iyileştirilmediğinde kelliğe dönüşen irinli yara (DS V: 3693)

Suluk: (< *T. suluk* < *su*; *bk. baş suyu*) Küçük çocukların başlarında, yer yer saç dökülmesi ve kabartılarla beliren bir deri hastalığı (TS, 2011: 2132)

Suluzırtlan: (< *T. sulu* < *su*; *bk. baş suyu* + *T. zırtlan* < *zırt* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 688) Ağaç dallarından yapılmış, su fışkırtan oyuncak (DS VI: 4710)

Suna: (< *Moğ. sona* ~ *sono*; Gülensoy II, 2007: 815; < ? *Moğ. sono*; Nişanyan, 2009: 575) Boylu poslu genç kız, güzel kız (Gemalmaz, 1995: 285)

Sûr-i hitan: (< *Far. sūr* + *Ar. ḫitān*) Şehzadelerin sünnetleri için yapılan şenlik (Onur, 2005: 85)

Sûr-ı hümâyûn: (< *Far. sūr* + *Far. hümāyūn*) Şehzadelerin sünnetleri (Devellioğlu, 2008: 964)

Surhice: (< *Ar. ṣūrī*+*T. -ce*) Kızamık hastalığı (Cora, 2007: 150)

Sûrî: (< *Ar. ṣūrī*) Kızamık hastalığı (Cora, 2007: 150)

Surul / sürul: (< *T. sürul* < *sür-*; *bk. dilsürme*) Eskiden bitlenmemeleri için çocukların başlarına sürülen sulandırılmış kırmızı cıva (DS V: 3701)

Susma: (< ? *T. sus-ma*) Kundağın üzerine sarılan süslü sargı (DS V: 3702)

Suvaşık: (< *T. suvaşık* < *suvaş-* < *OT. suwa-ş-*; Gülensoy II, 2007: 817) Sırnaşık, şımarık çocuk (DS V: 3704)

Sübüş / subiş: (< *Ar. arg. ṣıbyān*) Çocuk, yeniyetme (Aktunç, 1998: 264)

Sübyan: (< *Ar. ṣıbyān*) Küçük çocuk (Gemalmaz, 1995: 286)

Sübyancılık (< *Ar. ṣıbyān* + *T.- cılık*) Pedofili (Beyazova ve Şahin, 2011: 14)

Sübyanlı: (< *Ar. ṣıbyān* + *T. -lı*) Çocuğu olmayan kadın (Yaşar, 2008: 38)

Sübyan muskası: (< *Ar. ṣıbyān* + *Ar. nusḫa* + *T. -sı*) Üzerinde bir nazar olduğuna inanılan, çocuksuz kadınlar için yapılan muska olup kadın bu muskayı eşiyle her ilişkiye girdiğinde, hamile kaldıktan sonra da doğum gerçekleşene kadar üzerinde taşır (Yaşar, 2008: 38)

Süd em-: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. em-*; *bk. em-*) 1. Süt emecek küçüklükte olmak (Akkuş, 1995: 332) 2. Kişinin kendi annesinin değil de başkasının sütünü emmesi ve bu emmeden dolayı sütü emilen kadın ve yakın akrabasıyla evlenmesinin haram olması (Akkuş, 1995: 328)

Süd emzür-: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. emzir-* < *em-*; *bk. em-*) Süt vermek (Akkuş, 1995: 331)

Südi gel-: (< *T. sütü* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. gel-*; *bk. akırbale gel-*) Ergenlik çağına girmek, büluğ çağına gelmek (Akkuş, 1995: 332)

Südi şağ-: (< *T. sütü* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. sağ-* < *sag-*; Gülensoy II, 2007: 711) Çocuğun içmesi için memeden südü akıtarak emziğe koymak (Akkuş, 1995: 332)

Südügli salli: (< *T. sidikli* < *sidik*; *bk. sidik* + *Ar. seyl* + *T. -li*) Çok işeyen, altına işeyen çocuk (Gemalmaz, 1995: 286)

Süldür: (< *T. sül-dür*; Çağbayır IV, 2003: 4373) Çelik çomak oyunu (DS V: 3709)

Sülempe: (< ?) El büyüklüğündeki ince, parlak, yassı taşla oynanan bir oyun (Kalkan, 1998: 265)

Sülenke: (< ?) Bir çeşit kaydırak oyunu (DS V: 3709)

Sülfile dikiş: (< ? *arg. sülfile* + *T. dikiş* < *dik-*; *bk. çift dikiş*) Bekâret zarının dikilmesi (Bingölçe, 2001: 139)

Sü'lûl: (< *Ar. s̱ü'lūl*) Vücutta meydana gelen siğil (Acıduman ve Arda, 2012: 231)

Sülüdeynek: (< *T. sulu* < *su*; *bk. baş suyu* + *T. değnek*; *bk. değnek*) Çelik çomak (DS V: 3710)

Sülün: (< *ET. süglün* < *sök-ül-ün* [> **söklün* > **söğlün* > *süglün* > *sülün*] Gülensoy II, 2007: 819; < *süglin* ~ *süvlin*; Nişanyan, 2009: 578) Genç, güzel kız (Hazar, 2007: 270)

Sülün gibi: (< *T. sülün*; *bk. sülün* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Uzun boylu, genç ve güzel kız (Yurtbaşı, DYS: 23)

Sümbül: (< *Far. arg. sunbul*) 1. Evlilik dışı doğan çocuk, piç (DS V: 3711) 2. Küçük çocukların ve bebeğin pipisi (Bayraktar, 2000: 499)

Sümbül bebek tohumu: (< *Far. sunbul* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k* + *Far. tuḫm* + *T. -u*) Babası bilinmeyen çocuk (Ülkütaşır, 1976:376)

Sümelek / söbelek / sömelek: (< *T. sümelek* < *sü-*; Paçacıoğlu, 2006: 507; < *su-*; Gülensoy II, 2007: 819) 1. Bebek kundağı (DS V: 3674) (DS V: 3681) 2. Kundağa sarılmış bebek (DS V: 3681) 3. Küçük kundak (Dağlı, 2007: 244)

Süngüsü ağır ol-: (< *T. süngüsü* < *süngü* < *ET. söngi* ~ *söngü* < **sünü+g*; Gülensoy II, 2007: 821; < *süngüsü* < *süngü* < *süñ-* ~ *süñüş-gü*; Nişanyan, 2009: 578 + *T. ağır*; *bk. agırlıg* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Çocuk, kalın kemikli olmak (DS V: 3717)

Sünnet / sünet: (< *Ar. sunnet*) 1. Sünnet düğünü (Toparlı, 2007: 245) 2. Erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi (TS, 2011: 2181) (DS V: 3716)

Sünnet aşı: (< *Ar. sunnet* + *T. aşı* < *aş*; *bk. aşbiş*) Sünnet ziyafeti (Arat, 2007: 459)

Sünnet babası: (< *Ar. sunnet* + *çoc. dil. baba* + *T. -sı*) Kirve (Örnek, 1979: 217)

Sünnet çeyizi: (< *Ar. sunnet* + *Ar. cihāz* + *T. -ı*) Sünnet olmadan önce, çocuğun elbisesinin, yatağının, iç çamaşırının ve odasının hazırlanması (Taşpınar, 2006: 82)

Sünnet çocuğu: (< *Ar. sunnet* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sünnet olacak çocuk (Onur, 2005: 87)

Sünnet davetiyesi: (< *Ar. sunnet* + *Ar. daʿvetiyye* + *T. -si*) Sünnete çağrıyı bildiren kart (Yaşar, 2008: 140)

Sünnet düğünü: (< *Ar. sunnet* + *T. düğünü* < *düğün*; *bk. beşik düğünü*) Sünnet ritüeli sırasında yapılan uygulamalar, eğlenceler (Gedik, 2008: 274)

Sünnet eşi: (< *Ar. sunnet* + *T. eşi* < *eş*; *bk. aydın eşi*) Sünnet olacak çocukla birlikte sünnet edilen diğer çocuk olup bu çocuk ya yakınlardan ya da fakir komşu çocuklarından seçilir (Onur, 2005: 220)

Sünnet et- / sünnet it-: (< *Ar. sunnet* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Sünnet etmek (Akça, 2012: 300) (Türkmen, 2006: 252)

Sünnet evi: (< *Ar. sunnet* + *T. evi* < *ev*; *bk. aşevleri*) Sünnet töreninin yapıldığı ev (Erbay, 2007: 108)

Sünnet hamamı: (< *Ar. sunnet* + *Ar. ḥammām* + *T. -ı*) Sünnetten önce şehzadenin götürüldüğü hamam (Türkoğlu, 1997: 110)

Sünnet-i müekkede: (< *Ar. sunnet* + *Ar. müekkede*) Sünnet etme (Devellioğlu, 2008: 971)

Sünnet ḳıl-: (< *Ar. sunnet* + *T. kıl-*; *başka kıl-*) Sünnet etmek (Kaçalin, 2009: 67)

Sünnet ol-: (< *Ar. sunnet* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Sünnet edilmek (Yurtbaşı, DYS: 432)

Sünnet şenlikleri: (< *Ar. sunnet* + *şenlikleri* < *şen* < *OFar. şēn* < *Aves. şi-* ~ *şiti-*; Nişanyan, 2009: 589; < **şē-*‘yans.’+ *-n*; Gülensoy II, 2007: 841; < *Erm. šen*; Eren, 1999: 385) Sünnet ritüeli sırasında yapılan eğlenceler (Köksal, 1991: 499)

Sünnet takkesi: (< *Ar. sunnet* + *Ar. ṭāḳiye* + *T. -si*) Sünnet çocuklarına giydirilen silindir şeklinde ve dört parmak yüksekliğinde bir başlık (Koçu, 1969: 209)

Sünnet teli: (< *Ar. sunnet* + *T. teli* < *tel* < *ET. *tal*; Gülensoy II, 2007: 877; < ? *Erm. t’el*; Nişanyan, 2009: 614; Eren, 1999: 400) Sünnet çocuklarının giydikleri serpuşlara takılan tel (Dağlı, 2007: 244)

Sünnet yatağı: (< *Ar. sunnet* + *T. yatağı* < *yatak* < *yā-t-ak*; Gülensoy II, 2007: 1087; < *yat-*; Nişanyan, 2009: 672) Sünnet çocuğu için hazırlanan yer (Erbay, 2007: 107)

Sünnetçi / sünetçi: (< *Ar. sunnet* + *T. -çi*) Sünnet eylemini yapan kişi (Toparlı, 1992: 437) (İleri, 2008: 393)

Sünnetlen-: (< *Ar. sunnet* + *T. len-*) Sünnet edilmek (Toparlı, 1992: 198)

Sünnetli: (< *Ar. sunnet* + *T. -li*) Sünnet edilmiş olan (TS, 2011: 2181)

Sünnetlik / sünetlik: (< *Ar. sunnet* + *T. -lik*) 1. Sünnette, babanın zenginlik derecesine göre oğluna bağışladığı tarla, dükkân ev gibi şeyler (Onur, 2005: 219) 2. Sünnet olan çocuğa verilen armağan (DS V: 3717) 3. Sünnet için hazırlanmış olan (TS, 2011: 2181)

Sünnetsiz: (< *Ar. sunnet* + *T. -siz*) Sünnet edilmemiş olan (TS, 2011: 2181)

Süñüklen-: (< *T. süñüklen-* < *süñük*; *bk. boya sümüğe gel-*) Çocuk, kemiklenmek, büyümek (DLT III: 408)

Süpürgelik parası: (< *T. süpürgelik* < *süpür-*; *bk. saçını süpürge goluni kösevi et-* + *Far. pāre* + *T. -sı*) Çocukların hocaya süpürge almak için ayda bir topladıkları para (Bolçay, 2011: 598)

Süpürü tut-: (< *T. süpürü* < *süpür-*; *bk. saçını süpürge goluni kösevi et-* + *T. tut-*; *bk. bk. aba tutma*) Sürünüp emeklemek (TRS V: 3628)

Sürcek: (< *T. sürecek* < *sür-*; *bk. dilsürme*) Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (DS V: 3720) (Örnek, 1979: 251)

Süreğeç: (< *T. sürgeç* < *sür-*; *bk. dilsürme*) Çocuğu yürümeye alıştırmaya yarayan, tahtadan yapılmış tekerlekli bir çeşit araba, yürüteç (DS V: 3720)

Süreği: (< *T. süreği* < *sür-*; *bk. dilsürme*) Kalıtsal, irsi (DS V: 3720)

Sürek: (< *T. sürek* < *sür-*; *bk. dilsürme*) İsilik (DS V: 3720)

Sürgü: (< *T. sürgü* < *sür-*; *bk. dilsürme*) 1. Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251) 2. İshal (Koç, 2010: 93)

Sürgün: (< *T. sürgün* < *sür-*; *bk. dilsürme*) İshal (Koç, 2010: 93)

Sürgünlük: (< *T. sürgünlük* < *sür-*; *bk. dilsürme*) İshal (Koç, 2010: 93)

Sürk: (< *T. sürk*; Paçacıoğlu, 2006: 509) İsilik (DS V: 3723)

Sürr: (< *Ar.*) Yeni doğmuş çocuğun kesilmiş göbeği (Develliogğlu, 2008: 972)

Sürtünürce: (< *T. sürtünürce* < *sür-t*; Nişanyan, 2009: 579; < *sū-r-t-ün-*; Gülensoy II, 2007: 826) Sürünerek yürüme çağında olan (TRS V: 3634)

Sürün-: (< *T. sürün-* < *sür-*; *bk. dilsürme*) Emeklemek (DS V: 3726)

Süsük: (< *T. süsük* < *süs-* 'yans. fiil' + *T. -ük*; < *Erm. susu*; Dankoff, 1995: 191) Düdük (DS V: 3728)

Süt ananın yoğurt oğlu: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. ananın* < *ana*; *bk. akana* + *T. yoğurt* < **yu-g-ur-ut*; Gülensoy II, 2007: 1152 + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Çocuğun annesinin özelliklerini taşıması (TAD II 1971: 344)

Süt baba: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *çoc. dil. baba*) Sütannenin kocası (TS, 2011: 2190)

Süt bėrgüçi: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. verici* < *ver-*; *bk. ağız ver-*) Sütanne (Poppe, 2009: 135)

Süt bir kardaş: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. bir*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Süt kardeşi (Kanar, 2011: 624)

Süt birader: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *Far. birāder*) Süt kardeş (Yavuzarslan, 2010: 1107)

Süt boncuğu: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Anne sütünün çoğalması için uygulanan büyüsel içerikli bir yöntem (Yüksel, 2007: 148)

Süt çalgını: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. çalgını* < *çalgın* < *çal-*; *bk. aşçal-*) Gebe annenin sütünü emmekten zayıflamış çocuk (DS V: 3728)

Süt çalmak: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. çal-*; *bk. aşçal-*) Bozuk süt emdiği için hastalanıp zayıflamak (DS V: 3728)

Süt çekme: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. çekme* < *çek-*; *bk. bağrını çek-*) Bir özelliği akrabalarına benzeme (TS, 2011: 2190)

Süt çocuğu: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) 1. Sütle beslenen çocuk 2. Nazlı yetiştirilen çocuk (TS, 2011: 2190)

Süt damlaları: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. damlaları* < *damla*; *bk. bir damla*) Kimsesiz ve çeşitli sebeplerle annelerini ememeyen çocuklara, anne sütünü temin eden, Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren bir yardım kurumu (Çavuşoğlu, 1999: 469)

Süt damlası: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. damlası* < *damla*; *bk. bir damla*) Çok güzel ve masum genç kız (Bingölçe, 2001: 140)

Süt dişi: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. dişi* < *diş*; *bk. ana dişi*) Çocuğun ilk çıkan dişleri (Yaşar, 2008: 109)

Süt em-: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. em-*; *bk. em-*) Memede olmak (Yavuzarslan, 2010: 302)

Süt emdür-: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. emdir-* < *em-*; *bk. em-*) Emzirmek, süt vermek (Ünlü, 2012: 541)

Süt ėmėr tiş: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. emer* < *em-*; *bk. em-* + *T. diş*; *bk. ana dişi*) Süt dişi (Poppe, 2009: 135)

Süt emgen: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. emen* < *em-*; *bk. em-*) Süt emen çocuk (Ünlü, 2012: 541)

Süt ḫırası: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *Erm. ḫṙa(y)*; *bk. hıra* + *T. -sı*) Yeteri derece anne sütü alamadığından zayıf düşmüş çocuk (TRS V: 3639)

Süt kardeş / süd ḳardaşi / süd ḳarındaş / süd ḳarındaşi / süt karındaş: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Çocuğu emziren kadının çocuğu, süt kardeşi (Onur, 2005: 234) (Cora, 2007: 223) (Tulum, 2011: 1622)

Süt kız: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Bir kadının kendi çocuğu değilken emzirdiği ve kocasıyla birlikte evlat olarak benimsediği kız çocuğu (TS, 2011: 2191)

Süt kuzusu: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. kuzusu* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Çok küçük çocuk (Hazar, 2007: 271)

Süt oğul: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Bir kadının kendi çocuğu değilken emzirdiği ve kocasının da evlat olarak benimsediği erkek çocuk (TS, 2011: 2191)

Süt sarılığı: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. sarılığı* < *sarılık*; *bk. kara sarılık*) Bebeğin doğum ertesinde yaşadığı kısa süreli bir sarılık (Teke, 2005: 108)

Süt sızma: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. sızma* < *sız-* < **sīz-* < **sīr-*; Gülensoy II, 2007: 776; < **sīr-*; karş. *Moğ. siri-*; Nişanyan, 2009: 556) Bir çeşit çocuk hastalığı (DS V: 3729)

Süt taşı: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) Süt boncuğu (Yüksel, 2007: 148)

Süt vir-: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Emzirmek (Dilçin, 1991: 221)

Süt vurġunu: *(< T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. vurgunu* < *vur-*; *bk. ayaz vur-*) Anne sütü dokunmuş çocuk (Yavuzarslan, 2010: 1107)

Sütanne / sütana: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. anne* < *ana*; *bk. akana*) Lohusanın sütünün yetmemesi durumunda, takviye olarak bebeğe süt veren kadın (Yaşar, 2008: 84) (Yavuzarslan, 2010: 57)

Sütannelik / sütanalık: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. annelik* < *anne*; *bk. akana*) Sütanne olma durumu (TS, 2011: 2190)

Sütdin aḍır-: (< *T. sütten* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. ayır-*; *bk. ayır-*) Sütten ayırmak, süt vermemek (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 242-243)

Süte çekme: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. çekme* < *çek-*; *bk. bacak çekiştiren*) Çocuk süt annesinin kötü huylarını alma (Yaşar, 2008: 84)

Sütlabi: (< *T. sütlü* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *Moğ. aka* + *T. bey*) Babası belirsiz kimse, piç (Bingölçe, 2001: 140)

Sütlü: (< *T. sütlü* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-*) Emzikli (TRS V: 3639)

Sütlüce: (< *T. sütlüce* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-*) Lohusa kadının sütünü artırdığı düşünülen bir ot (Yaşar, 2008: 83)

Sütlük: (< *T. sütlük* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-*) 1. Yeni doğmuş çocuğun yüzünde beliren sivilce gibi kırmızı kabarıklıklar (Özgen, 2007: 103) 2. Süt kardeş (< *T. sıtlak* < *sıt* ~ *sut* 'yans.' + *T. -lak*) 3. Düdük (DS V: 3729)

Sütnine / sütne / sütnene: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *nine*; *bk. balnene*) Sütanne (TS, 2011: 2191) (DSV: 3729) (Onur, 2005: 277)

Sütninecik: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *ninecik* < *nine*; *bk. balnene*) Sevgi duyulan sütanne (TS, 2011: 2191)

Sütninelik: (< *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *ninelik* < *nine*; *bk. balnene*) Sütnine olma durumu (TS, 2011: 2191)

Sütten kes-: (< *T. sütten* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğı sütten ayırmak (Yolcu, 2008: 47)

Sütü kaç-: (< *T. sütten* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *T. kaç-*; *bk. aradan kaç-*) Emziren anne, çeşitli nedenlerle sütü kesilmek (Yurtbaşı, DYS: 432)

Sütün hazımsızlığı: (< *T. sütün* < *süt*; *bk. ağzı süt kok-* + *Ar. haẓm* + *T. -sızlığı*) Bebeğin anne sütünü hazmedememesinden kaynaklı bir rahatsızlık (Şafak, 2010: 274)

Süzdürmeç: (< *T. süzdürmeç* < *süz-*; Nişanyan, 2009: 580; Gülensoy II, 2007: 831) İnce değneklerle oynanan oyun (DS V: 3732)

Süzüne süzüne: (< *T. süzüne*+*süzüne* < *süz-*; *bk. süzdürmeç*) Bebeğin uyuma şekli (Demir ve Demir, 2010: 163)

Süzünek: (< *T. süzünek* < *süz-*; *bk. süzdürmeç*) Uzun süre dönen topaç (DS V: 3733)

-Ş-

Şāb: (< *Far. şābb*) Genç (Toparlı, 2007: 249)

Şâbb-ı emred: (< *Far. şābb* + *Ar. emred*) Sabilik çağını geçmiş ama henüz bıyık tüyleri belirmemiş erkek çocuk (Koçu, 1969: 37)

Şabi: (< *Çin. sha-mi*) Buda dinine mensup, şakirt, öğrenci (Caferoğlu, 2011: 215)

Şabka: (< *Rus. şapka*) Çocuklara takılan yemek önlüğü (DS V: 3734)

Şāgird bol-: (< *Far. şāgird* + *T. bol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Öğrenci olmak (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 139)

Şahadetname: (< *Ar. şehādet* + *Far. nāme*) Mezuniyet belgesi (Onur, 2005: 314)

Şahbaz: (< *Far. şāhbāz*) Güçlü, iri yarı delikanlı (DS V: 3736)

Şahseli: (< ?) Güzel kız (Buran ve İlhan, 2008:193)

Şakırdak / şakıldak: (< *T. şakırdak*; *bk. şakıldak*) 1. Çocuk beşiğine bağlanan iri boncuk dizisi 2. Şıkır şıkır ses çıkaran çocuk oyuncağı (DS V: 3738) (DS VI: 4720)

Şākirdlik ḳıl-: (< *Far. şāgird* + *T. -lik* + *T. kıl-*; *başka kıl-*) Öğrencilik yapmak, öğrenim görmek (Ünlü, 2012: 545)

Şakirt / şākird: (< *Far. şāgird*) 1. Öğrenci (Hazar, 2007: 271) (Toparlı, 2007: 249) 2. Delikanlı, genç (Toparlı, 2003: 35)

Şakirtlik: (< *Far. şāgird* + *T. -lik*) Öğrencilik (Yavuzarslan, 2010: 1113)

Şaklak: (< ?) Çocukların başına bağlanan tülbent (DS V: 3739)

Şakşak: (< *T. şak+şak* 'yans.') 1. Taş bilye 2. Çocukların mısır sapından yaptıkları ses veren bir oyuncak (DS V: 3739)

Şakşakı: (<*T. şak+şak* 'yans. + *T. -ı*) Çocukların mısır sapından yaptıkları ses veren bir oyuncak (DS V: 3739)

Şal: (< *Far. şāl*) Omuz ve boyun için atkılık, kuşaklık olup 19. yy'ın başlarında bele ve başa birer şal sarmak delikanlılar arasında moda olmuştur (Koçu, 1969: 214)

Şalak: (< *T. *şā+lak*; Gülensoy II, 2007: 836) Erkek çocuk (DS V: 3741)

Şalakman: (< *T. şalakman* < **şā+lak+man*; Gülensoy II, 2007: 836) Delikanlı, genç (DS VI: 4721)

Şalıka / şalika: (< ?) Çocukların yemek önlüğü (DS V: 3741)

Şamalak: (< *T. şamarlak* < *şamar*; Gülensoy II, 2007: 836) Topaç (DS V: 3743)

Şambaba: (< *öz. is. arg. Şam* + *çoc. dil. baba*) Sorumluluklarını yerine getirmeyen baba (Bingölçe, 2001: 140)

Şapıldak: (< *T. şapıldak* < *şap* 'yans.' + *T. -ıldak*; Zülfikar, 1995: 263) Mısır sapından yapılıp şap şap ses çıkaran çocuk oyuncağı (DS V: 3745)

Şapka: (< *Rus.*) 1. Kırklık bohçasında yer alan bebek baş giysisi (Yüksel, 2007: 89) 2. Bir dönem öğrenciler için zorunlu olmuş giysi (Onur, 2005: 379)

Şapka uçurtma: (< *Rus. şapka* + *T. uçurtma* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-*) Bir çeşit çocuk oyunu (Cengiz, 1997: 447)

Şaplak: (< *T. şaplak* < *şap* 'yans.' +*T. -lak*; Zülfikar, 1995: 263) Delikanlı (DS V: 3746)

Şaraptortu: (< *Ar. şerāb* + *Far. durdı*) İçki düşkünü babanın çocuğu (DS V: 3750)

Şaraşor: (< ?) Yaramaz, şımarık çocuk (DS VI: 4723)

Şarık-: (< *T. şarık-* < *şar* 'yans.' + *T. ık-*) Şımarık, densiz davranmak (DS V: 3751)

Şarlatan / şorlatan: (< *Fr. charlatan*; Nişanyan, 2009: 586) Yaramaz çocuk (DS VI: 4722)

Şaşılık: (< *T. şaşılık* < *şaş-ı+lık*; Gülensoy II, 2007: 840; Nişanyan, 2009: 586) Bebeğin sürekli aynı tarafa yatırılıp emzirilmesinden kaynaklanan göz rahatsızlığı (Şafak, 2010: 258)

Şatırdavuk: (< *T. şatır* ~ *çatır* < *çat* 'yans.' + *T. -ırdaguk*) Kaynana zırıltısı denilen oyuncağın büyüğü (DS V: 3755)

Şavsa: (< ?) Bir çeşit çocuk hastalığı (Acıduman ve Arda, 2012: 226)

Şebāb: (< *Ar. şebāb*) Gençlik (Argunşah, 1999: 72)

Şebek / şebeg: (< ? *OT. çep+ek*; Gülensoy II, 2007: 841; < ? **şeb+ek*; Gülensoy II, 2007: 841; < *Ar. şabak*; Nişanyan, 2009: 587) 1. Çirkin, arsız çocuk (Hazar, 2007: 271) 2. Topaç (DS V: 3757) 3. Kamçıyla topaca vurarak çevirme üzerine kurulu bir oyun (Çimrin, 2008: 48)

Şebele maymunu: (< *T. şebelek* < *şebek*; *bk. şebeg* + *Ar. meymūn* + *T. -u*) Kirli ama sevimli küçük çocuk (DS V: 3757)

Şefil: (< ?) Bebeğin salyası (Demir ve Demir, 2010: 334)

Şefkat yuvaları: (< *Ar. şefḳat* + *T. yuvaları* < *yuva* < [y+ ikincildir] **ūya*; Gülensoy II, 2007: 1184; < *uya*; Nişanyan, 2009: 681) Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlı faaliyet gösteren çocuk yuvaları (Çavuşoğlu, 1999: 469)

Şeh: (< ?) Beşikte en üst yatay, yuvarlak ağaç (Demir ve Demir, 2010: 334)

Şeh-levend: (< *Far. şeh* + *Far. levend*) Boylu boslu, güzel genç (Yücel, 1995: 142)

Şehir çocuğu: (< *Far. arg. şehr* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Şehirde yetişen çocuk, konuşan çocuk (Hazar, 2007: 271)

Şehir uşağı: (< *Far. arg. şehr* + *T. uşağı* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Şehirde yetişen çocuk (TAD II 1971: 346)

Şehit: (< *Ar. şehīd*) Doğumda ölen kadın (Yaşar, 2008: 71)

Şehzade: (< *Far. şeh+zāde*) Padişahın erkek çocuğu (Türkoğlu, 1997: 106)

Şeker bulmaca: (< *Far. şeker* + *T. bulmaca* < *bul-*; *bk. başkan bulmak*) Saklanılan şekeri bulma üzerine kurulan, grup hâlinde oynanan bir oyun (Yaşar, 2008: 346)

Şekerleme: (< *Far. şeker* + *T. -leme*) Bebeğin ağzının kokmaması için ağzına ve gözlerine pudra şekeri sürülerek yapılan uygulama (Güzelbey, 1982: 15-26)

Şekerli buğday: (< *Far. şeker* + *T. -li* + *T. buğday*; *bk. diş buğdası*) Buğdayın kavrulup, dövülmesi ve şeker eklenmesiyle lohusaya yedirilen yiyecek (Artun, 2001: 29)

Şelefe: (< ?) Yaramaz, şımarık çocuk (DS VI: 4723)

Şemama / şememe: (< *Gr. khemōnikhó*; Tietze I, 2002: 297) 1. Kavun cinsinden kokusu çok güzel bir meyve olup evlilik çağındaki alımlı ve güzel kızlar için kullanılır (Elhan, 2004: 368) 2. Genç kız memesi (Gemalmaz, 1995: 292)

Şen çocuk: (< *şen*; *bk. sünnet şenlikleri* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Eş cinsel genç erkek (Aktunç, 1998: 267)

Şenlik: (< *şenlik* < *şen*; *bk. sünnet şenlikleri*) Çoluk çocuk (DS V: 3762)

Şenlik oğlanı:(< *şenlik* < *şen*; *bk. sünnet şenlikleri* + *T. oğlanı* < *oğul*;. *bk. abaġa oġlı*) Kendisiyle eğlenilen çocuk (TRS V: 3657)

Şepirik: (< *T. şepirik* < *şep* ~ *şıp* 'yans.' *T. -irik*) Çocuğun salyası (Örnek, 1979: 163)

Şera / şarā: (< ? *Ar. şerr*) Kurdeşeni (Kaya, 2008: 822) (TRS IV: 2736)

Şerbet içme: (< *Ar. şerbet* + *T. içme* < *iç-*; *bk. kahve içimi*) Lohusa şerbeti (Yaşar, 2008: 76)

Şerbetli su: (< *Ar. şerbet* + *T. -li* + *T. su*; *bk. baş suyu*) Doğumdan sonra ebe tarafından çocuğun ağzına damlatılan su (Yaşar, 2008: 68)

Şerḫata: (< *Ar. şerr* + *Ar. ḫaṭā'*) Yaramaz, şımarık çocuk (DS VI: 4723)

Şerîk: (< *Ar. şerīk*) Ders, mektep arkadaşı (Devellioğlu, 2008: 992)

Şerkada / şarkada: (< *Ar. şerr* + *Ar. ḳażā'*) Yaramaz, şımarık çocuk (DS VI: 4723)

Şetik: (< *T. çatık* < *çat-*; *bk. āzını, yüzünü çitikle-*) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 151)

Şekvet illeti: (< *Ar. şevket* + *Ar. ʿillet* + *T. -i*) Menenjit (Türkmen, 2006: 278)

Şeyi kayna-: (< *Ar. arg. şey* + *T. -i* + *T. kayna-*; *bk. aydaş kaynat-*) Daha çok genç kızlar, cinsel iştahı artmak (Bingölçe, 2001: 141)

Şeytan arabası: (< *Ar. şeyṭān* + *T. arabası* < *araba*; *bk. arabacık*) Dut dalından yapılmış iki tekerlekli çocuk oyuncağı (DS V: 3767)

Şeytan çekici: (< *Ar. şeyṭān* + *T. çekici* < *çek-*; *bk. bacak çekiştiren*) Yaramaz ve akıllı çocuk (Yurtbaşı, DYS: 3)

Şeytan değiştirme: (< *Ar. şeyṭān* + *T. değiştirme* < *değiş-*; *bk. cin degüşüğü*) Dünyaya yeni gelen çocuğun yaşaması için bir mezarın üzerine bırakma ve bir başka kadın tarafından alınma (Kurt, 2012: 27)

Şeytan değiştirmesi: (< *Ar. şeyṭān* + *T. değiştirmesi* < *değiş-*; *bk. cin degüşüğü*) Çocukta zayıflığın sürekli bir hâl aldığı durum (Yaşar,2008: 182)

Şeytan faymasa: (< *Ar. şeyṭān* + ? *faymasa*) Yaramaz ve akıllı çocuk (DS V: 3767)

Şeytan halkası: (< *Ar. şeyṭān* + *Ar. ḥalḳa* + *T. -sı*) Çocuğu şeytandan koruduğuna inanılan kundak üzerindeki hamur halkası (Köymen, 1970: 10)

Şeytan tohumu: (< *Ar. şeyṭān* + *Far. tuḫm* + *T. -u*) Yaramaz ve akıllı çocuk (DS V: 3767)

Şeytanın art ayağı: (< *Ar. şeyṭān* + *T. -ın* + *T. art*; Gülensoy I, 2007: 80; Nişanyan, 2009: 36 + *T. ayağı* < *ayak*; *bk. adağını kesme*) Çok akıllı ve afacan çocuk (Aksoy, 1976: 894)

Şeyṭānın ḳıç bacaġı: (< *Ar. şeyṭān* + *T. -ın* + *T. kıç*; *bk. kıçın kıçın git-* + *T. bacağı* < *bacak*; *bk. bacak bağını kesme*) 1. Çifteli yaramaz çocuk (Yavuzarslan, 2010: 92) 2. Çok bilmiş çocuk (Bingölçe, 2001: 142)

Şığva / sığva: (< *T.* < **çıp+ga* [> *çıwga* > *çıvga* > *şıvga*] Gülensoy II, 2007: 844) 1. Genç, yakışıklı (DS V: 3606) 2. İnce, düzgün bedenli delikanlı (DS V: 3768)

Şıkırdım: (< *T. arg. şıkırdım* < *şık* 'yans.' + *T. -ırdım*) 1. Yeniyetme, genç erkek (Aktunç, 1998: 268) 2. Oğlan çocuğu (Devellioğlu, 1945: 118)

Şıkka: (< *T. şıkka* < *şık* 'yans.') Bilye, yuvarlak, madenî oyuncak (DS V: 3769)

Şıkşık: (< *T. şık+şık* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 591) 1. Ses çıkaran oyuncağı, çıngırak (DS V: 3769) 2. Oyuncak tespih (DS VI: 4726)

Şıkşıka: (< *T. şık+şık* 'yans.' + *T. -a*) Bir çeşit çocuk oyuncağı (DS VI: 4726)

Şıldır: (< *T. şıldır* < *şıld* 'yans.' + *T. -ır*) 1. Renkli zıpzıp 2. Gençlerin oynadığı bir çeşit mendil oyunu (DS V: 3770)

Şıltandır-: (< *T. şıltandır-* < *şılt* 'yans.' + *T. andır-*) Çocuğu şımartmak (San, 1990: 577)

Şıngırdak: (< *T. şıngırdak* < *şın* 'yans.' + *T. -ırdak*; Zülfikar, 1995: 263; < **şı* 'yans.' [+*n*] (< *OT. çıng ét-*) +*gır-da-k*; Gülensoy II, 2007: 843) 1. Bebek oyuncağı (Çelebioğlu, 1995: 121) 2. Sallanınca ses çıkartan içine taş ya da benzeri sert nesneler konulmuş çocuk oyuncağı (DS V: 3771)

Şıngırdavık: (< *T. şıngırdaguk* < *şıngırda-*; *bk. şıngırdak*) Bebeğin beşiğine takılan deniz kabuklarının arasına mavi boncuk koyularak yapılan nazarlık (Gedik, 2008: 267)

Şınkırşak: (< *T. şıngırşak* < *şıngır*; *bk. şıngırdak*) Döner tahterevalli (DS V: 3771)

Şıt şıt: (< *T. şıt+şıt* 'yans.') Çocuğu havaya kaldırırken kullanılan söz (DS V: 3775)

Sıvşak: (< *T. sıvşak* < *sıvış-* < *sıv* [< **suw* < *sub*]+*ı-ş-ak*; Gülensoy II, 2007: 775) Bir çeşit çocuk oyuncağı (DS V: 3625)

Şi et-: (< *çoc. dil. şi* + *T. et*; *bk. aççi et-*) Hapşırmak (DS VI: 4728)

Şibidik: (< *T. şibidik* < *şıp* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 591; < **şī+p+ı-dık*; Gülensoy II, 2007: 843) Çocuk terliği (DS VI: 4728)

Şibih akrabalık: (< *Ar. şibh* + *Ar. aḳrabā'* + *T. -lık*) Kirvelik (Kolukırık ve Saraç, 2010: 218)

Şimbidi / şimbidik: (< ?) Maskara, ufak tefek, sevimli çocuk (DS V: 3780)

Şimbilli: (< ?) Küçük ve süse düşkün, sevimli kız çocuğu (DS V: 3780)

Şimendifercilik: (< *Fr. chemin de fer* + *T. -cilik*) Çocuk oyunu (Onur, 2005: 472)

Şimşirik: (< *Far. şemşīr* + *T. -ik*) Topaç (DS V: 3781)

Şinanay: (< ?) Çocuk ayakkabısı (DS V: 3781)

Şingilen: (< ?) Bir ucunda iğne bulunan, renkli kâğıtlardan yapılmış, ok gibi havaya fırlatılan bir çeşit oyuncak (DS VI: 4729)

Şingilim at-: (< ? *şıngılım* + *T. at-*; *bk. addır-*) Çok gürültü patırtı yaparak oynamak, evi dağıtmak (DS V: 3782)

Şipdelek: (< *T. şip* < **şī+p*; Gülensoy II, 2007: 845 + *T. delek* < *del-*; *bk. boğmaca deliği*) Yaramaz çocuk (DS V: 3783)

Şîr-hâr / şirhor: (< *Far. şīr-ḫ̆ār*) 1. Süt içen küçük çocuk (Devellioğlu, 2008: 327) 2. Üç yaşına kadar olan çocuk (Onur, 2005: 63)

Şirne- / şirni-: (< *T. şirle-* < **şīr ~şir* 'yans.'; Gülensoy II, 2007: 846; Zülfikar, 1995: 263 + *T. -le*) Çocuk, şımarmak (DS VI: 4730)

Şirnet-: (< *T. şirlet-* < *şir* 'yans.' + *T. let-*) Bebeği hoplatıp güldürmek (DS VI: 4731)

Şiş göbek: (< *T. şiş*; *bk. balon şişirtme* + *T. göbek*; *bk. göbe eti*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Şişe hemeçiği / şüşe hametçik / şüşe ḫemeccig: (< *Far. şīşe* + *Erm. xamačik*; Dankoff, 1995: 57 + *T. -i*) 1. Taş bebek 2. Bebek (DS V: 3788) 3. Genç ve çok güzel kız (Gemalmaz, 1995: 164)

Şişe üfletme: (< *Far. şīşe* + *T. üfletme* < *üf+le t-*; Nişanyan, 2009: 648) Çocuğun eşinin gelmesinin gecikmesi durumunda yapılan uygulama (Öger, 2003: 290)

Şişirt-: (< *T. arg. şişirt-* < *şiş-*; *bk. balon şişirtme*) Hamile bırakmak (Bingölçe, 2001: 142)

Şişko: (< *T. şişko* < *şiş-* ? *+ko* ekininn işlevi açık değildir; Nişanyan, 2009: 593; < *şiş-*; Gülensoy II, 2007: 847) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Şişkola: (< *T. şişkola* < *şiş-*; *bk. şişko*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Şişlik kesme: (< *T. şişlik* < *şiş*; Gülensoy II, 2007: 846; Nişanyan, 2009: 593 + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Çocuğun doğumundan sonra müjde verip baca sökme teşebbüsünde bulunan kişilere, aile büyüğü, şişlik koyun, koç sözü verme veya bunlardan birini alacak kadar bahşişte bulunma (Sezen, 1993: 63)

Şişmoloz: (< *T. şiş*; *bk. balon şişirtme* + *Rum. moloz*) Şişman çocuk (Çimşir, 2008: 35)

Şivil: (< ?) İshal (Koç, 2010: 93)

Şogurt: (< *Erm.*; Dankoff, 1995: 117) Çocuğun salyası (Örnek, 1979: 163)

Şomba: (< *Rom.*) Erkek çocuk, çingene genci (Aktunç, 1998: 269)

Şopar: (< *Rom. arg.*) 1. Çocuk 2. Çingene çocuğu 3. Kirli çocuk (Aktunç, 1998: 269)

Şopdik: (< *Rom. arg.*) Çocuk (Aktunç, 1998: 269)

Şorolo: (< *Rom.*) Oğlan çocuğu, yeniyetme erkek çocuk (Aktunç, 1998: 269)

Şorulu: (< ?) Güzel kız (Koç, 2002: 113)

Şovşak: (< ? *T. arg. uşak*; *bk. babam uşağı*) Çocuk (Aktunç, 1998: 269)

Şörşak: (< *Ar. arg. şerr* + *T. uşak*; *bk. babam uşağı*) Çocuk (Aktunç, 1998: 269)

Şörük / şorik: (< *Erm.*; Dankoff, 1995: 117) Çocuğun salyası (Örnek, 1979: 163)

Şubara / şubare: (< *Slv. shúbara.*; Tietze, 1999: 205) 1. Çocuk başlığı (Dağlı, 2007: 249) 2. Bebek başlığı (DS VI: 4732)

Şugar: (< *Rom. arg.*) Yakışıklı ve güzel delikanlı (Bingölçe, 2001: 142)

Şura: (< *Tat.*; Dankoff, 2004: 253) Köle çocuk (Çelebi, VII: 205)

Şurutun: (< ?) Oyuncak tulumba, fışkırtaç (DS V: 3796)

Şübbân / şubban: (< *Ar. şübbān*) Gençler, delikanlılar (Devellioğlu, 2008: 1004) (Çelebioğlu, 1996: 686)

Şüdürgü: (< *T. şüdürgü* < ? *şüd* 'yans.' + *T. -ürgü*) Kamış dilli düdük (DS V: 3796)

Şüdüt: (< ?) Bal, karanfil, zencefil, karabiber, tarçın gibi baharatların karışımı ile yapılan lohusa macunu (Elhan, 2004: 375)

Şüdüt çal-: (< ? *şüdüt* + *T. çal-*; *aşçal-*) Lohusayı hamama götürerek vücudunun her tarafına şüdüt sürmek ve bir süre dinlendirmek (Elhan, 2004: 374)

Şümşük: (< ?) Yaramaz çocuk (Hazar, 2007: 271)

Şütürek (< *Far.*) Eğlence için deve kılığına giren çocuk (Devellioğlu, 2008: 1006)

Şvester: (< *Alm. schwester*) Kız kardeş (TS, 2011: 2234)

-T-

Tabak: (< *Ar. ṭabaḳ*) Doğumdan sonra sütü gelmeyen kadın (DS V: 3798)

Tacı boncuğu: (< *Far. tāzī* + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Çocukları hastalıktan korumak inancıyla çocukların koltuk altına dikilen boncuk (DS VI: 4733)

Taç-şapka: (< *Ar. tāc* + *Rus. şapka*) Sünnet kıyafeti (Kurt, 2012: 219)

Tada: (< *Alt. tada* ~ *taday*) Ağabey (DS V: 3800)

Tafal: (< *Ar. ṭıfl*) Öksüz, kimsesiz (DS V: 3800)

Taftaḫlı gal-: (< ? *taftaḫ* + *T. -lı* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Yetim kalmak (DS V: 3801)

Taḫır: (< *T. takır* < *tak* 'yans.' + *ır*; Nişanyan, 2009: 600; < **tā* 'yans.'+*kı-r*; Gülensoy II, 2007: 852) Çocuğu olmayan, kısır erkek (Elhan, 2004: 376)

Tahin pekmez: (< *Ar. ṭaḥīn* + *T. pekmez*; *bk. dolapta pekmez*) Şaşırtmacalı hareket oyunu (Özdemir II, 2006: 365)

Tahma: (< *T. takma* < *tak-*; *bk. altın takma*) Babası bilinmeyen (Ülkütaşır, 1976: 376)

Tahrîrî imtihân: (< *Ar. taḥrīrî* + *Ar. imtiḥān*) Yazılı imtihan (Devellioğlu, 2008: 1021)

Tahsin: (< *Ar. taḥsīn*) Osmanlı okullarında sınıfta on aferin alan öğrencilere verilen varaka (Onur, 2005: 367)

Tahsin bileti: (< *Ar. taḥsīn* + *Fr. billet* + *T. -i*) Darüleytam'da öğrenciye gün içerisinde gösterdiği gayret ve çalışmadan dolayı verilen bilet (Aytekin, 2006: 103)

Tahta beşik: (< *Far. taḫte* + *T. beşik*; *bk. beşik boncuğu*) İlk bir haftadan sonra bebeğin yatırıldığı beşik (Teke, 2005: 74)

Tahtaya kaldır-: (< *Far. taḫte* + *T. -ya* + *T. kaldır-*; *bk. posta kaldırmak*) Öğrenciyi sözlü sınav için sınıftaki tahtanın önüne çağırmak (TS, 2011: 2245)

Tahtum: (< ?) Hala (DS V: 3806)

Taişi: (< *Çin. ta'itzū*) Prens, şehzade (Caferoğlu, 2011: 220)

Tak-: (< *T. arg. tak-*; *bk. altın takma*) 1. Öğretmen, öğrenciyi mimlemek, onu özel bir ilgiyle izlemek, ona olumsuz anlamda diğerlerinden farklı davranmak (Aktunç, 1998: 272-273) 2. Sınavda başaramamak (TS, 2011: 2251)

Tak oyunu: (< *T. tak* 'yans.' + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Oyuncuların kımıldamadan durdukları bir çeşit duruş oyunu (Özdemir II, 2006: 129)

Tak tak baba: (< *çoc. dil. tak+tak* 'yans.' + *çoc. dil. baba*) Bekçi (Çelebioğlu, 1982: 102)

Takdir: (< *Ar. taḳdīr*) Osmanlı okullarında iki tahsin alana verilen mükâfat (Onur, 2005: 368)

Takdirname: (< *Ar. taḳdīr* + *Far. nāme*) Başarı durumunu gösteren belge (TS, 2011: 2247)

Takı kırlenti: (< *T. takı* < *tak*; *bk. altın takma* + *Fr. guirlande* + *T. -i*) Takıların takıldığı kırlent (Yüksel, 2007: 89)

Takım: (< *T. takım* < *tak-*; *bk. altın takma*) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 155)

Takım yemek: (< *T. takım* < *tak-*; *bk. altın takma* + *T. yemek* < *ye*; *bk. göbek yemeği*) Sünnetten sonra bütün köy halkına verilen yemek (Erbay, 2007: 107)

Takıntı: (< *T. arg. takıntı* < *tak-ın-tı*; Gülensoy II, 2007: 852) Öğrenci için öğretim yılı sonunda geçer not alınamamış ders (Aktunç, 1998: 272)

Takırdak / takıldak / takurdak: (< *T. takırdak* < *tak* 'yans.' + *T. -ırdak*; Zülfikar, 1995: 266; Gülensoy II, 2007: 852) 1. Konuşması geciken çocuklara su içirilen kap (Yaşar, 2008: 127) 2. Mürver ağacından yapılan tabanca (DS V: 3810) 3. Kabak oyularak yapılan bir çeşit oyuncak (DS V: 3814)

Takke / takik / takiye / takka / takya / tayka: (< *Ar. ṭāḳiye*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 167) (Onur, 2005: 190)

Taklavık: (< *T. taklaguk* < *tak* 'yans.' + *T. -laguk*) Çocukların kamış ya da mürver dalı içerisine çöple iterek oynadıkları bir çeşit oyun (DS V: 3812)

Taklîb-i hükûmet: (< *Ar. taḳlīb* + *Ar. ḥükūmet*) Doğumu kolaylaştırmak için ebenin çocuğu rahimde çevirmesi (Develliogłu, 2008: 1026)

Taklit sihri: (< *Ar. taḳlīd* + *Ar. siḥr* + *T. -i*) Bir şeyin aslına ulaşmak için o varlığın aslının taklit edilmesi düşüncesinden hareketle yatırlarda görülen, istenilen çocukların, taşlarla beşiğinin ya da kendisinin resmini çizme (Yaşar, 2008: 33)

Takliye: (< *Ar. taḳliye*) Anne rahmindeki çocuğun yedinci aya doğru hareket etmesi, dönmesi (Develliogłu, 2008: 1027)

Takma ad: (< *T. takma* < *tak-*; *bk. altın takma* + *T. ad*; *bk. ad değiştirme*) Fizikî ya da kişilik özelliği nedeniyle çocuğa, çevresi tarafından verilen ad (Yurtbaşı, DYS: 3)

Takunya: (< *Rum.*) Nalın gibi odundan oyulmuş ve üstüne sadece ayağı tutacak köseleden bir tasma çakılmış, basit bir ayakkabı. Eski sıbyan mekteplerine dar gelirli ailelerin çocukları, takunyalarla okula giderdi (Koçu, 1969: 221)

Takvimi şaş-: (< *Ar. arg. taḳvīm* + *T. -i* + *T. şaş-*; *bk. şaşılık*) Hamile kalmak, hamile kalma riski taşımak (Bingölçe, 2001: 142)

Talaka: (< *Skr. tilgen*; Paçacıoğlu, 2006: 557) Tekerlekli, çocuk oyuncağı (DS V: 3815)

Talebe / telebe: (< *Ar. ṭalebe*) Öğrenci (Hazar, 2007: 271) (DS V: 3870)

Talebelik: (< *Ar. ṭalebe* + *T. -lik*) Öğrencilik (İleri, 2008: 416)

Ṭālib: (< *Ar. ṭālib*) Öğrenci (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 283)

Tâlibe: (< *Ar. ṭālibe*) Mektepli kız (Develliogłu, 2008: 1029)

Ta'līm: (< *Ar.*) Ders, öğretme (Toparlı, 2007: 260)

Taltif: (< *Ar. talṭīf*) İki takdir alan öğrenciye verilen mükâfat (Onur, 2005:368)

Tam evlat edinme: (< *Ar. tāmm* + *Ar. evlād* + *T. edinme* < *et-*; *bk. aççi et-*) Evlat edinilen çocuğun, evlat edinen kişilerden doğmuş çocuklarla aynı hukukî statüyü kazandığı evlat edinme şekli (Akyüz, 2012: 160)

Tam kırk: (< *Ar. tāmm* + *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) Kırkıncı günde yapılan kırklama (Yaşar, 2008: 160)

Tam süt: (< *Ar. tāmm* + *T. süt*; *bk. ağzı süt kok-*) Geçiş sütünden sonra salgılanan ve bebek emzirildiği sürece devam eden süt (http://www.sanal-hastane.com/anne-sutu-nedir-anne-sutu-faydalari)

Tam takım: (< *Ar. tāmm* + *T. takım*; *bk. altın takma*) Sünnet yatağını hazırlamaya gelen misafirlere ev sahibi tarafından verilen çorbalı, etli, pilavlı, tatlılı yemek (Erbay, 2007: 107)

Tamamlayıcı beslenme: (< *Ar. tamām* + *T. -layıcı* + *T. beslenme* < *besle-*; *bk. beslegen*) Anne sütünün tek başına süt çocuğunun enerji ve besin öğeleri gereksinmesini tam olarak karşılamadığı dönemde başlayan ve diğer yiyecek ve içeceklerin anne sütü ile birlikte verildiği süreç (Köksal ve Özel, 2008: 10)

Tan balığı: (< *ton* < *Yun. thunnos* + *T. balığı* < *balık*; *bk. sabı balık*) İri yarı çocuk (DS V: 3821)

Tanaka: (< *dana*; *bk. dana* + *Ar. ḳafā*) Büyük kafalı, anlayışsız çocuk (DS V: 3820)

Tanatoz / tınatoz / tonataz / tunataz: (< ? *gd.*) Kız (Mor, 2009: 96)

Tandır / tandur: (< *Ar. tennūr*) Yürüyen çocukların ayakta durmasını sağlayan, üstü daire biçiminde kesik, yanları açık araç, yürüteç (DS V: 3821)

Tap: (< ?) Okul sırası (DS V: 3824)

Tapa: (< *İt. arg. tappo*) Bekâret zarı (Bingölçe, 2001: 143)

Tapçın-: (< *T. tapçın-* < *tap-*; Paçacıoğlu, 2006: 527) Çocuk, ellerini sallamak (DS V: 3826)

Tapıkla-: (< *T. tıpıkla-* < *tıp* 'yans.' + *T. ıkla-*) Çocuğu uyutmak ya da susturmak için arkasına yavaş yavaş vurmak (DS V: 3826-3827)

Tapıla-: (< *T. tıpıla-* < *tıp* 'yans.' + *T. ıla-*) Çocuğu uyutmak ya da susturmak için arkasına yavaş yavaş vurmak (DS V: 3826-3827)

Tapışla-: (< *T. tıpışla-* < *tıp* 'yans.' + *T. ışla-*) Çocuğu uyutmak ya da susturmak için arkasına yavaş yavaş vurmak (DS V: 3826-3827)

Tappır: (< ?) Beştaş oyunu (DS V: 3830)

Tarçın şerbeti: (< *Far. dārçīn* + *Ar. şerbet* + *T. -i*) Lohusa görmeye gelenlere sunulan şerbet (Güzelbey, 1982: 24)

Tasavvuri akrabalık: (< *Ar. taṣavvurî* + *Ar. aḳrabā'* + *T. -lık*) Kirvelik (Kolukırık ve Saraç, 2010: 218)

Tasdikname: (< *Ar. taṣdīḳ* + *Far. nāme*) 1. Okulunu bitirmeden ayrılan öğrenciye, okul yönetimi tarafından verilen, son öğrenim düzeyini gösteren belge 2. Başka bir öğrenim kurumuna geçen öğrenciye okul yönetimi tarafından verilen, son öğrenim düzeyini gösteren belge (TS, 2011: 2276)

Taskalla: (< ?) Kemikle oynanan bir çeşit oyun (DS V: 3839)

Taso: (< ?) Bir çeşit çevirme oyunu (Özdemir II, 2006: 91)

Taş bebek: (< *T. taş*; *bk. agat taşı* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) 1. Güzel, genç kız (Yurtbaşı, DYS: 43) 2. Genellikle alçıdan yapılan oyuncak bebek (TS, 2011: 2279)

Taş çakma: (< *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. çakma* < *çak-*; *bk. çak-*) Körebe oyunu (DS V: 3841)

Taş döğüşü: (< *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. dövüşü* < *döv-*; *bk. çamur döğüşü*) Çocuk oyunu (Onur, 2005: 508)

Taş enek / daş enek: (< *T. taş*; *bk. agat taşı* + *Yun. anáka*) Taş bilye (DS V: 3842) (DS II: 1376)

Taş sektirme: (< *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. sektirme* < *sek-*; *bk. sekmedikme*) Çocukların su kenarlarında taşlarla oynadıkları yarışma niteliğinde bir oyun (Yaşar, 2008: 316)

Taşın kovuğundan çık-: (< *T. arg. taşın* < *taş*; *bk. agat taşı* + *T. kovuğundan* < *kovuk* < *ET. kovı* ~ *kovuk* < *kowı+k* ~ *kow(v)uk*; Gülensoy II, 2007: 548; < *kovı+k*; Nişanyan, 2009: 345 + *T. çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Anası babası belli olmamak (Bingölçe, 2001: 144)

Taşıyıcı anne: (< *T. taşıyıcı* < *taşı-* < *tāş+ı-*; Gülensoy II, 2007: 866 + *T. anne*; *bk. akana*) Başkasına ait çocuğu karnında taşıyan anne (Görgülü, 2010: 197)

Taştan taşa: (< *T. taştan* < *taş*; *bk. agat taşı* + *T. taşa* < *taş*) Köşe kapmaca oyunu (Örnek, 1979: 312)

Tat: (< *Erm. t'at'*; Dankoff, 1995: 44) Çocuğun eli (Örnek, 1979: 155)

Tata: (< *T. tata* < *tat-* < *tāt-*; Gülensoy II, 2007: 868; Nişanyan, 2009: 607 ya da *bk. dada2*) 1. Çocuk yemeği, mama (DS V: 3844) (< *çoc. dil.*) 2. Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 167) 3. Şapka 4. İskemle (DS V: 3844)

Tatı: (< *çoc. dil.*) Yavaş (DS V: 3845)

Tatıcak: (< *çoc. dil.*) Yatırmak (Çelebioğlu, 1982: 102)

Tati tati: (< *Erm. t'at'ik*; Dankoff, 1995: 44) Yürüyemeyen çocukların elinden tutulurken söylenen bir söz (Kurt, 2012: 82-84)

Tatlı bela: (< *T. tatıġlıġ ~ tataġlıġ* < **tāt+ıġ+(~aġ)+lı(ġ)*; Gülensoy II, 2007: 868 + *Ar. belā*) Çoluk çocuk (Aksoy, 1976: 901)

Tatlı cadı: (< *T. tatlı*; *bk. tatlı bela* + *Far. cādū*) Şarkılı-tekerlemeli çocuk oyunu (Bağlı, 1999: 137)

Tato: (< ?) Abla (DS V: 3846)

Tavşan dudağı: (< *T. tabış- ~ tavış-ġan*; Gülensoy II, 2007: 870; < *ET. tavışgan* < *tavış+gan*; Nişanyan, 2009: 609 + *T. dudağı* < *dudak* < *tut-ak*; Nişanyan, 2009: 145; < *tut-ak*; Gülensoy I, 2007: 306; < Doerfer'e göre Türkçe **tōtak* biçiminden yola çıkmak gerek; Sevortyan'a göre *dōdak ~ totak* biçimlerini *tut- ~ dut-* kökünden getirme olanağından söz edilemez; Eren, 1999: 122) Dudağı yarılmış bir şekilde doğan çocuk (Yavuzarslan, 2010: 1178)

Tavşan dudaklı: (< *T. tavşan*; *bk. tavşan dudağı* + *T. dudaklı* < *dudak*; *bk. tavşan dudaklı*) Dudağı yarılmış bir şekilde doğan çocuk (Araz, 1995: 96)

Tavşan yavrusu: (< *T. tavşan*; *bk. tavşan dudağı* + *T. yavrusu* < *yavru*; *bk. agucuk yavru*) Dansçı genç erkek (Aktunç, 1998: 277)

Tay: (< *tay*; *day1*) 1. Üvey çocuk 2. Babasız çocuk (DS V: 3852) (< *bk. daydosdu*) 3. Dayı (Toparlı, 2007: 266)

Tay ata: (< *T. tay*; *bk. daydosdu* + *T. ata*; *bk. ata*) Anne tarafından dede (Li, 1999: 93)

Tay ene: (< *T. tay*; *bk. daydosdu* + *T. ene*) Anneanne (Li, 1999: 103)

Tay simidi: (< *T. tay*; *bk. day1* + *simidi* < *simit*; *bk. simit*) Yürüme çağı gelen çocuklar için yapılan tören (http://www.bursaturizm.gov.tr/ana-sayfa/1-33178/20130815.html)

Tay tay / day day: (< *T. tay+tay*; *bk. day1*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (Güneş ve Baybağ, 2006: 42) (Çelebioğlu, 1982: 102)

Tay tay arabası: (< *T. tay+tay*; *bk. day1* + *T. arabası* < *araba*; *bk. arabacık*) Küçük çocukları yürümeye alıştırıran dört tekerlekli araç (TS, 2011: 2291)

Tay tay dur-: (< *T. tay*; *bk. day1* + *T. tay* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (DS V: 3855)

Tay tay et- / day day et-: (< *T. tay*; *bk. day1* + *T. tay* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (Güneş ve Baybağ, 2006: 42) (DS V: 3855)

Tay turtusu: (< *T. tay*; *bk. day1* + *İt. torta* + *T. -su*) Yürüme çağı gelen çocuklar için yapılan tören (http://www.bursaturizm.gov.tr/ana-sayfa/1-33178/20130815.html)

Taya: (< *Çin. t'ai*) İkinci kez evlenen kadının beraberinde götürdüğü çocuk (DS V: 3853)

Taya dur-: (< *T. taya* < *tay*; *bk. day1* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (DS V: 3855)

Taya kadın: (< *Far. dāye* + *T. kadın*; *bk. ḳarındaş ḳatunı*) Sütanne (Türkoğlu, 1997: 108)

Tayalık: (< *Far. dāye* + *T. -lık*) Dadılık, sütannelik (TRS V: 3776)

Taygeldi / daygeldi: (< *Çin. t'ai* + *T. geldi* < *gel-*; *bk. akırbale gel-*) 1. Üvey kız çocuğu (DS VI: 4746) 2. Dul kadının evlenirken yanında götürdüğü ilk kocasından olan çocuk (DS II: 1387)

Tayıncı: (< *T. arg. tayıncı* < *tay*; *bk. day1*) Ahlaksız genç, puşt (Devellioğlu, 1945: 120)

Tayırdat-: (< *T. tayırdat-* < *tay-*; Paçacıoğlu, 2006: 537) Küçük çocuk, kaka yapmak (DS V: 3854)

Tayîn: (< *Ar. taʿyīn*) Yetim kalan çocuğun, ölen babasından kalan mallarına sahip çıkılması amacıyla tayin edilen vasi (Eroğlu, 2007: 287)

Tayin edilmiş vasi: (< *Ar. taʿyīn* + *T. edilmiş* < *et-*; *bk. aççi et-* + *Ar. vaṣī*) Hakimin tayin ettiği vasi (Köse, 2008: 35)

Taylak / taylaḫ: (< *T. taylak* < *tay+la-k*; Paçacıoğlu, 2006: 538) 1. Erinlik çağına gelmiş kız (DS V: 3854) 2. Birinin arkasında gezen çocuk (DS VI: 4746)

Taylan-: (< *T. taylan-* < *tay*; *bk. day1*) Yeni yürümeye başlayan çocuk, ayakta durmak (DS V: 3855)

Taylañ er: (< *T. taylan* < **tay+la-n*; < *tayuk+la-ñ*; Paçacıoğlu, 2006: 538 + *T. er*; *bk. ana er kardaşı*) Kibar, boylu boslu, rengi parlak, elbisesi temiz genç (DLT III: 386)

Taylañ yigit: (< *T. taylan*; *bk. taylañ er* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Dalyan gibi genç (DLT III: 386)

Taysu: (< *Çin. t'ai tzu*) Prens (Caferoğlu, 2011: 229)

Taytı: (< *T. taytı* < *tay-tı*; Paçacıoğlu, 2006: 537) Birinin arkasına takılan çocuk, takıntı (DS VI: 4747)

Tayyar: (< *Ar. ṭayyār*) Bekâret zarı (Bingölçe, 2001: 144)

Taze / teze: (< *Far. tāze*) 1. Genç (Yelten, 1998: 125) (Gemalmaz, 1995: 309) 2. Genç kız (Akca, 2009: 240) 3. Taze, el değmemiş kız (Dilçin, 1991: 530)

Tâze-cevân: (< *Far. tāze* + *Far. civān*) Genç, yetişmemiş (Gültekin, 2008: 760)

Tāze yigit: (< *Far. tāze* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Yeni delikanlı (Kaçalin, 2009: 139)

Tâzegî: (< *Far. tāzegī*) Gençlik (Devellioğlu, 2008: 1043)

Tazelik: (< *Far. tāze* + *T. -lik*) Gençlik, körpelik (Yavuzarslan, 2010: 1180)

Tazı boncuğu: (< *Far. tāzī* + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Çocuğun beşiğine, çocuğu nazardan koruma amaçlı dikilen bir çeşit midye kabuğu (DS VI: 4747)

Tebenni: (< *Ar. tebennī*) Evlat edinme (Arslan, 2007: 66)

Teberik: (< ?) 1. Tek çocuk 2. Ölen kimsenin çocuğu (DS V: 3857)

Tèbret-: (< *T. tebret-* < *tebre-*; Gülensoy II, 2007: 883) Beşik sallamak (DS V: 3857)

Tecavuzluk: (< *Ar. tecāvuz* + *T. -luk*) Haylazlık, yaramazlık (DS V: 3858)

Tecavüz / tecavır / tecavuz: (< *Ar. tecāvuz*) 1. Haylaz, yaramaz (DS V: 3858) 2. Cinsel saldırı, ırza geçme (Beyazova ve Şahin, 2011: 14)

Teccal: (< *Ar. deccāl*) Çocuk (Örnek, 1979: 134)

Tecdî' (< *Ar. tecdīʿ*) Çocuğu muzur şeylerle besleme ve çocuğun gelişmesini engelleme (Devellioğlu, 2008: 1049)

Tecdîr: (< *Ar. tecdīr*) Çocuğun çiçek çıkarması (Devellioğlu, 2008: 1049)

Tecemillet: (< ? *tece* + *Ar. millet*) Yaramaz çocuk (DS VI: 4747)

Tederrüs: (< *Ar. tederrüs*) Öğrenme, ders alma (Yavuzarslan, 2010: 1187)

Te'dîb hakkı: (< *Ar. te'dīb* + *Ar. ḥaḳḳ* + *T. -ı*) Velinin vesayeti altında bulunan bir çocuğa sert davranma, ceza verme hakkı (Devellioğlu, 2008: 1054)

Tedo: (< ?) Emzik (Örnek, 1979: 171)

Tedris: (< *Ar. tedrīs*) Ders verme, ders öğretme (Yavuzarslan, 2010: 1187)

Tedsim: (< *Ar. tedsīm*) Küçük çocuklara nazar değmemesi için çene çukurlarına benek yapma (Devellioğlu, 2008: 1055)

Teebbî: (< *Ar. te'ebbī*) 1. Birini evlat edinme 2. Birini baba edinme (Devellioğlu, 2008: 1055)

Tegil: (< *Far.*) Sakalı yeni çıkmaya başlayan genç (Devellioğlu, 2008: 1060)

Ṭegün: (< *T.*; Paçacıoğlu, 2006: 541) Kısır kadın (Ünlü, 2012: 578)

Tehdîn: (< *Ar. tehdīn*) Çocuğu güzel sözlerle susturma (Devellioğlu, 2008: 1061)

Tehennüc: (< *Ar.*) Çocuğun anne rahminde kımıldaması (Devellioğlu, 2008: 1062)

Tek: (< *T. tek*; Gülensoy II, 2007: 874; Nişanyan, 2009: 613) Uslu (DS V: 3864)

Tek ayak: (< *T. tek*; *bk. tek* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme*) Seksek oyunu (DS V: 3864)

Tek ayak cezası: (< *T. tek*; *bk. tek* + *T. ayak*; *bk. adağını kesme* + *Ar. cezā'* + *T. -sı*) Öğrenciye verilen bir ceza türü (Onur, 2005: 393)

Tek bacak: (< *T. tek*; *bk. tek* + *T. bacak*; *bk. bacak bağını kesme*) Seksek oyunu (DS V: 3864)

Tek bağırsak: (< *T. tek*; *bk. tek* + *T. bağırsak* < *bagır*; *bk. bağırsaḳ ḳazıntısı*) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Tek kale: (< *T. tek*; *bk. tek* + *Ar. kalʿa*) Bir çeşit çocuk oyunu (Bağlı, 1999: 136)

Tekdir-i hatır: (< *Ar. tekdīr* + *Ar. ḫāṭır*) Öğrenciye verilen ve siciline geçirilen ceza (Devellioğlu, 2008: 1065)

Teker: (< *T. teker* < **tegir (mi)* [> **tekre* > *teker* (göçüşme ile)] Gülensoy II, 2007: 875; < *tekerlek* sözcüğünden geri türetilmiş bir biçim olduğu varsayılabilir; Nişanyan, 2009: 613) Bisiklet (DS V: 3865)

Tekerek: (< *T. tekerlek* < *teker+le-k*; Gülensoy II, 2007: 875; < **tegir-ek*; *ET. tegrek* veya **tekerek* biçiminden ekspresif bir /*le*/ sesi ilavesiyle oluşturulmuş olması olasıdır; Nişanyan, 2009: 613) Oyuncak araba (DS V: 3865)

Teki: (< ?) Çocuğun ayağı (Örnek, 1979: 147)

Tekin: (< *T. tek+in*; Gülensoy II, 2007: 876; Nişanyan, 2009: 613) 1. Uslu (DS V: 3864) (< *T. tägi+n*; Gülensoy II, 2007: 876) 2. Eski Türklerde babanın taşınmaz mallarının mirasçısı olan en küçük oğul (Hazar, 2007: 271)

Tekin dur-: (< *T. tekin*; *bk. tekin* + *T. dur-*; *bk. çöğedur-*) Uslu durmak (DS VI: 4749)

Tekke: (< *Ar. tekye*) 1. Beşik (Örnek, 1979: 169) (< *Ar. ṭāḳiye*) 2. Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 167)

Tekme kayrak: (< *T. tepme* < *tep-*; Gülensoy II, 2007: 876; Nişanyan, 2009: 614 + *T. kaydırak* < *kay-*; *bk. kaydırak*) Kaydırak da denilen bir çeşit oyun (DS V: 3868)

Tekne: (< *tekne*; *bk. bir teknede bir ekmek*) Beşik (Örnek, 1979: 169)

Tekne dibi: (< *tekne*; *bk. bir teknede bir ekmek* + *T. dibi* < *dip*; *bk. dibi tutma*) Anne ve babanın yaşlıyken olan son çocukları (DS V: 3868)

Tel araba: (< *tel*; *bk. gelin teli* + *T. araba*; *bk. arabacık*) Erkek çocuğunun yaptığı bir oyuncak (Yaşar, 2008: 352)

Tekne gazıntısı: (< *tekne*; *bk. bir teknede bir ekmek* + *T. kazıntısı*; *bk. bağırsaḳ ḳazıntısı*) Anne ve babaların yaşlıyken olan son çocukları (DS V: 3868)

Telebbün: (< *Ar.*) Memeden sütün damla damla akması (Devellioğlu, 2008: 1069)

Teleme: (< *T. teleme* < ? *del-*) Bir çeşit çocuk oyuncağı (DS V: 3871)

Telkîh-i bakarî: (< *Ar. telḳīḥ* + *Ar. baḳarī*) İnek memesi kabarcıklarından alınan, çiçek hastalığına karşı serumla yapılan aşı (Devellioğlu, 2008: 1071)

Telkîh-i cederî: (< *Ar. telḳīḥ* + *Ar. cederī*) Çiçek aşısı (Devellioğlu, 2008: 129)

Telli bebek: (< *telli* < *tel*; *bk. gelin teli* + *çoc. dil. bebe* + *T. -k*) Şımarık (Yurtbaşı, DYS: 138)

Telli turna: (< *telli* < *tel*; *bk. gelin teli* + *T. turna* < *tur* 'yans.'+*n* (~*y*)*a*; Gülensoy II, 2007: 934; < *ET. turna*; Nişanyan, 2009: 639) Şarkılı çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 361)

Telsiz telefon: (< *telsiz* < *tel*; *bk. gelin teli* + *Fr. téléphone*) Kulaktan kulağa oyunu (Özdemir II, 2006: 236)

Temas sihri: (< *Ar. temās* + *Ar. siḥr* + *T. -i*) Parça bütüne aittir anlayışından hareketle çocuk sahibi olabilmek için türbeden çıkan böceği yutmak veya türbenin yanından çıkan suyla yıkanmak gibi pratikler (Yaşar, 2008: 33)

Temîme: (< *Ar. temīme*) Nazar boncuğu (Devellioğlu, 2008: 1074)

Temre: (< *Ar.*) Çocukların ellerinde ve ayaklarında çıkan bir yara (Yaşar, 2008: 196) (Yolcu, 2008: 44)

Temşek: (< *T. devşek*; *bk. devşek*) Yaramaz, geveze yılışık çocuk (DS V: 3878)

Temyiz çağı: (< *Ar. temyīz* + *çağı* < *çağ*; *bk. gençlik çağı*) Yedi yaşından büluğa kadar geçen süre (Arslan, 2007: 10)

Ten gömleği: (< *Far. ten* + *T. gömleği* < *gömlek*; *bk. al gömleği*) Bezden ya da büründücük denilen kumaştan yapılan gömlek (Koçu, 1969: 52)

Tenâşîr: (< *Ar. tenāşīr*) Çocuk yazısı (Devellioğlu, 2008: 1076)

Teneffüs: (< *Ar.*) Okulda ders arası verilen dinlenme (Devellioğlu, 2008: 1077-1078)

Teneffüs zili: (< *Ar. teneffüs* + *Far. zil* + *T. -i*) Okullarda dersin bittiğini bildiren zil sesi (TS, 2011: 2321)

Teneffüshane: (< *Ar. teneffüs* + *Far. ḫāne*) Ders arası dinlenme yeri (Onur, 2005: 338)

Teneke kulak sendromu: (< *Yun. tenekhos*; < *Far. tanga* ~ *tanuka*; Nişanyan, 2009: 617 + *T. kulak*; *bk. domuzkulağı* + *Fr. syndrome* + *T. -u*) Çocuğun fizikî istismarını düşündüren bulguları içeren bir rahatsızlık (Beyazova ve Şahin, 2011: 14)

Teneşir yosması: (< *Far. tenşūr* + *T. yosması* < *yosma* < ? *OT. yuş-ma*; [> *yuşma* > **yusma* > *yosma*] Gülensoy II, 2007: 1164; < ?; Nişanyan, 2009: 679) Zayıf çocuk (Örnek, 1979: 146)

Teng: (< ?) Doğum yapan kadının yorgan altında üç gün geçirilerek terletilmesi kadına, kuymak, karanfil ve tarçın yedirilmesi uygulaması (Yüksel, 2007: 152)

Tenten: (< ?) Bir çeşit çocuk oyunu (DS VI: 4754)

Tepe damgası: (< *T. tepe* < *ET. töpü*; Nişanyan, 2009: 619; < **tö-p+e*; Gülensoy II, 2007: 880 + *T. damgası* < *damga* < *ET. tamga* < ? *tam-* köküyle ilişkisi şüphelidir; Nişanyan, 2009: 118; < *tam-ġā*; Gülensoy I, 2007: 265) Çocuğun tepesindeki yumuşak yer, bıngıldak (Yavuzarslan, 2010: 230)

Tepegöz: (< *T. tepe*; *bk. tepe damgası* + *T. göz*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Yaramaz çocuk (DS V: 3884)

Tepeycük oyunu: (< *T. tepecik* < *tepe*; *bk. tepe damgası* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Çocukların Hıdrellez'den bir gün önce Hıdrellez eğlencelerinde yenilmek üzere yiyecek topladıkları bir çeşit oyun (Onur, 2005: 426)

Tepük: (< *T. tepük* < *tep-*; *bk. tekme kayrak*) Çocukların teperek oynadıkları tekerlek şeklinde, üzerinin keçi kılıyla sarıldığı bir çeşit oyuncak (DLT I: 386)

Ter bıyık: (< *Far. ter* + *T. bıyık*; *bk. bıyığın terlemesi*) Yeni çıkmaya başlayan bıyık (Yurtbaşı, DYS: 440)

Ter döşeği: (< *Far. ter* + *T. döşeği* < *döşek*; *bk. döşek kalkma*) Lohusa kadının doğumdan sonra üç gün yattığı yatak (Yaşar, 2008: 75)

Ter oğlanı: (< *Far. ter* + *T. oğlanı* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Delikanlı (Tulum, 2011:353)

Ter yatağı: (< *Far. ter* + *T. yatağı* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Loğusa yatağı (Onur, 2005: 190)

Terbiye: (< *Ar. terbiye*) Eğitim (TS, 2011: 2328)

Terbiye al-: (< *Ar. terbiye* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Belli bir eğitimle yetişmek (TS, 2011: 2328)

Terbiye gör-: (< *Ar. terbiye* + *T. gör-*; *bk. ana hâli görme*) Belli bir eğitimle yetişmek (TS, 2011: 2328)

Terbiye-kerde: (< *Ar. terbiye* + *Far. kerde*) Terbiyeli (Devellioğlu, 2008: 1083)

Terbiyeci: (< *Ar. terbiye* + *T. -ci*) Eğitimci (TS, 2011: 2328)

Terbiyeli: (< *Ar. terbiye* + *T. -li*) Edepli olan (Yavuzarslan, 2010: 1210)

Terbiyesiz: (< *Ar. terbiye* + *T. -siz*) Edebli olmayan (Yavuzarslan, 2010: 1210)

Terbiyet: (< *Ar. terbiyet*) Terbiye etme, yetiştirme, eğitme (Özkan, 1993: 213)

Terbiyet-kâr: (< *Ar. terbiyet* + *Far. kār*) Eğitici (Devellioğlu, 2008: 1083)

Terbiyet ḳıl-: (< *Ar. terbiyet* + *T. kıl-*; *bk. başka kıl-*) Terbiye etmek (Özkan, 1993: 449)

Tercihe bağlı pedofili: (< *Ar. tercīḥ* + *T. -e* + *T. bağlı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-* + *İng. pedophilia* + *T. -i*) Ergenlik öncesi çocuklara yönelik, çeşitli şekillerde eyleme dökülen cinsel sapma (Beyazova ve Şahin, 2011: 14)

Terfî': (< *Ar. terfīʿ*) Öğrencinin sınıf geçmesi (Devellioğlu, 2008: 1085)

Terk edilmiş çocuklar: (< *Ar. terk* + *T. edilmiş* < *et-*; *bk. aççi et-* + *T. çocuklar* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Sokak çocukları (Okumuş, 2009: 12)

Terkeş: (< *Far. tīrkeş*) Oyuncak tüfek (DS V: 3893)

Terle-: (< *Far. ter* + *T. le-*) Bıyığı yeni çıkmak (Yavuzarslan, 2010: 1212)

Terlik / tellik: (< *Far. ter* + *T. -lik*) Çocuk başlığı (Örnek, 1979: 167)

Ters giydirme: (< *ET. ters*; karş. *Moğ. ters*; Nişanyan, 2009: 621; < *tērs*; Gülensoy II, 2007: 886 + *T. giydirme* < *giy-*; *bk. dizi bağlı giysisi*) Kız çocuğu olduğu hâlde, oğlan çocuğu olmayan veya doğduğu hâlde bu çocuğu yaşamayan kadınların, oğlan çocuğuna kavuştukları zaman, yedi yaşına kadar çocuğun saçlarını uzatması, örmesi ve kız elbisesi giydirmesi uygulaması (Kesgin ve Özcebe, 2004: 49)

Tersibozuk: (< *T. tersi* < *ters*; *bk. ters giydir-* + *T. bozuk* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu*) Sürgün, ishal (Koç, 2010: 93)

Tesebbu‘: (< *Ar.*) Anası ölmüş bir çocuğu başka bir kadının emzirmesi (Ata, 1997: 262)

Tesisleri kullanıma açıl-: (< *Ar. arg. te’sīs* + *T. -leri* + *T. kullanıma* < *kul+la-n-ım+a*; Gülensoyu I, 2007: 566; < *kul+lan-ım+a*; Nişanyan, 2009: 352 + *T. açıl-* < *aç-*; *bk. açık*) Bekâreti giderilmiş olmak (Aktunç, 1980: 280)

Tesker: (< *T. tezker* < *tez-*; Gülensoy II, 2007: 888) Fırıldak (DS V: 3898)

Teşekkürname: (< *Ar. teşekkür* + *Far. nāme*) Okullarda belli bir başarı düzeyinin üzerine çıkan öğrenciye verilen belge (TS, 2011: 2339)

Teşennüc: (< *Ar.*) Adalelerin gerilip büzülmesi (Acıduman ve Arda, 2012: 232)

Tete: (< *Slv. téta*; Tietze, 1999: 30) 1. Teyze 2. Hala 3. Babaanne (DS V: 3898)

Tetek / teti / tetik / teto / tette: (< *Erm. t’at’ik*; Dankoff, 19995: 44) 1. Yeni yürümeye başlamış çocuk için ayakta durmak tay (DS V: 3900) 2. Küçük çocuk eli (DS V: 3901) (Örnek, 1979: 156)

Tetekle-: (< *tetekle-* < *tetek*; *bk. tetek*) Çocuk, ilk kez ayakta durmak (DS V: 3900)

Teten: (< *Erm. t’at’ik*; Dankoff, 1995: 44) Küçük çocuk eli (DS V: 3901)

Teti et-: (< *Erm. t’at’ik*; *bk. tetek* + *T. et-*) Küçük çocuk yeni yürümeye başlamak (DS V: 3900)

Teti teti: (< *teti+teti* < *Erm. t'at'ik*; *bk. tetek*) Yürüyemeyen çocukların elinden tutulurken söylenen bir söz (Kurt, 2012: 82-84)

Teti teti yeri-: (< *teti+teti* < *Erm. t'at'ik*; *bk. tetek* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Yürümeye yeni başlayan çocukların ellerinden tutarak yürütme eğitimi yapılırken söylenen ünlem (Elhan, 2004: 387)

Teti tut-: (< *Erm. t'at'ik*; *bk. tetek* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Yürümeye başlayacak çocuğu kollarından tutarak ayağa kaldırmak, yürümeye zorlamak (DS V: 3902)

Teti yürü-: (< *Erm. t'at'ik*; *bk. tetek* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Çocuk yeni yürümeye başlamak, yavaş yavaş yürümek (DS V: 3902)

Tevâlüd: (< *Ar. tevālüd*) Doğma, doğurma (Devellioğlu, 2008: 1099)

Tevbih cezası: (< *Ar. tevbīḫ* + *Ar. cezā'* + *T. -sı*) Akşam saat beşte okul kapatılınca yarım saat okulda bekletilme cezası (Onur, 2005: 368)

Teveğine su yürü-: (< *T. teveğine* < *tevek* < *OT. tay+uk*; Gülensoy II, 2007: 887 + *T. su*; *bk. baş suyu* + *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Ergenlik çağına gelmek (Bingölçe, 2001: 146)

Tevge: (< *OT. tew* ~ *tef+ge*; Gülensoy II, 2007: 887) 1. Uysal çocuk (DS V: 3904) 2. Şımarık, yaramaz çocuk (Kurt, 2012: 32)

Tevil: (< ? *T. tevil* < *tev-*; Paçacıoğlu, 2006: 548) Oyuncak (DS V: 3904)

Tevlîd: (< *Ar. tevlīd*) Doğurmakta olan bir kadına yardım etme (Yavuzarslan, 2010: 1224)

Tevlīd et-: (< *Ar. tevlīd* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Ebelik yapmak (Tulum, 2011: 557)

Teyrek: (< *T. değirek* < *değir-* < *değ-*; *bk. avrat ḥaline deg-*) Yeni doğmuş çocuğa meme vermeden önce ağzına sürülen bir çeşit bitkiden yapılmış em (DS V: 3906)

Teyyare: (< *Ar. ṭayyāre*) Uçurtma (DS V: 3906)

Teyze / dayaza / dēze / dezze / tağza / ṭay eze / tayza / tiyize / tiyze: (< *T. teyze* < **T. tāy+eze* (*~eye~ece*); Gülensoy II, 2007: 888; < **tāy+ı+za*; Räsänen, 1969: 455; < *tagay* ~ *tay* + *eze* ~ *eçe*; Nişanyan, 2009: 624 + *T. kızı* < *kız*; *bk. açık kız*) Bir kimseye göre annesinin kız kardeşi (Li, 1999: 144) (DS II: 1386)

(Demir, 2001: 341) (Akduman, 2006: 98) (Toparlı, 2007: 258) (Toparlı, 2007: 266) (Akça, 2012: 189) (Tulum, 2011: 1778-1779)

Teyze çocuğu: (< *T. teyze*; *bk. teyze ḳızı + T. çocuğu < çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Teyzenin oğlu veya kızı (Li, 1999: 181)

Teyze kızı / dayaza ḳızı: (< *T. teyze*; *bk. teyze + T. kızı < kız*; *bk. açık kız*) Teyzenin kızı (Li, 1999: 181)

Teyze oğlu / dayaza oġlı: (< *T. teyze*; *bk. teyze + T. oğlu < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Teyze oğlu (Li, 1999: 180) (Li, 1999: 181)

Tezele-: (< *Far. tāze + T. le-*) Bayram yerlerinde eğlenen çocukların salıncaktan, dönme dolaptan inmek istememesi üzerine yeniden para vererek süreyi yenilemek (Elhan, 2004: 388)

Tıbbi ihmal: (< *Ar. tibbī + Ar. ihmāl*) Çocuğun sağlamken izlenmemesi, aşılarının yapılmaması, hastalanınca hekime getirilmemesi, tedavi önerilerine uyulmaması gibi eylemlerin bütünü (Beyazova ve Şahin, 2011: 14)

Tıbıka / dıbıka / taba / tabe / tılıka / tıvga / tıvğa / tıvka: (< *Erm. t'pła*) 1. Bebeği yaşamayan kadında olduğu sanılan tinsel hastalık (DS V: 3909) (DS V: 3929) 2. Çocuğun sürekli kaybedildiği durumlar için kullanılan bir söz (Yüksel, 2007: 66) 3. Çocuğu olmayan kadın (DS V: 3798) 4. Lohusa kadına ve bebeğine musallat olduğuna inanılan kötü ruhun etkisi olup belirtisi bir hayvandan, herhangi bir varlıktan veya yaşantıdan (rüya gibi) korkudur (Yüksel, 2007: 155) 5. Kırk basması, çocuğun doğduktan sonra yaşamaması ya da ölü doğması (Buran ve İlhan, 2008: 202) (DS II: 1448) 6. Çocuk bedeninde mor lekelerle beliren bir çeşit hastalık (DS V: 3929) 7. Çocuğu olmama hastalığı (DS VI: 4760) 8. Hamileyken kadının, doğumdan sonra yaşaması için çocuğun boynuna asılan boncuk (Yaşar, 2008: 135)

Tıbıka muskası: (< *Erm. t'pła + Ar. nusḫa + T. -sı*) Çocuk düşüren kadınların yaptırdığı muska (Öger, 2003: 288)

Tıbıkalı / tebeli / tıbkılı / tıgalı / tıvgalı: (< *Erm. t'pła* + *T. -lı*) Sık sık çocuk düşüren, tabeli olan, kötü ruhun etkisine girmiş kadın (Öger, 2003: 287) (Yüksel, 2007: 155) (Kurt, 2012: 27)

Tıbır: (< ?) Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Tıfıl / tifil: (< *Ar. ṭıfl*) 1. Çocuk (DS VI: 4763) (Sezen, 1993: 206) 2. Genç (DS V: 3930)

Tıfl-ı bîdâr: (< *Ar. ṭıfl* + *Far. bīdār*) Uyumayan çocuk (Devellioğlu, 2008: 1108)

Tıfl-ı bî-haber: (< *Ar. ṭıfl* + *Far. bī* + *Ar. ḫaber*) Hiçbir şeyden haberi olmayan çocuk (Devellioğlu, 2008: 1108)

Tıfl-ı ecred: (< *Ar. ṭıfl* + *Ar. ecred*) Tüysüz çocuk (Devellioğlu, 2008: 202)

Tıfl-ı endek: (< *Ar. ṭıfl* + *Far. endek*) Yaşı küçük çocuk (Devellioğlu, 2008: 222)

Tıfl-ı gabî: (< *Ar. ṭıfl* + *Ar. ġabī*) Kalın kafalı çocuk (Devellioğlu, 2008: 273)

Tıfl-ı mahtûn: (< *Ar. ṭıfl* + *Ar. maḫtūn*) Sünnet edilmiş çocuk (Devellioğlu, 2008: 571)

Tıfl-ı ma'sûm: (< *Ar. ṭıfl* + *Ar. ma'ṣūm*) Günahsız çocuk (Devellioğlu, 2008: 1108)

Tıfl-ı nev-zâd: (< *Ar. ṭıfl* + *Far. nev-zād*) Yeni doğmuş çocuk (Devellioğlu, 2008: 1108)

Tıfl-ı şîr-hâre: (< *Ar. ṭıfl* + *Far. şīr-ḫ'āre*) Süt emen çocuk (Devellioğlu, 2008: 1108)

Tıfl-ı zâr: (< *Ar. ṭıfl* + *Far. zār*) Ağlayan çocuk (Devellioğlu, 2008: 1108)

Tıġa: (< *T.*) Dayı (Toparlı, 2007: 273)

Tıġraş-: (< *T. tıgraş-* < *tıgra-*; Paçacıoğlu, 2006: 551) Gürbüzleşmek (DLT II: 212)

Tığ gibi delikanlı: (< *tığ* < ? [*t*+]*ig*(/*k*); Gülensoy II, 2007: 889; < *Far. tīġ*; Nişanyan, 2009: 625 + *T. gibi*; *bk. altın top gibi* + *T. delikanlı*; *bk. delikanlı*) İnce, sağlam ve çevik kimse (Yurtbaşı, DYS: 441)

Tık nefes ol-: (< *Ar. ḍīḳ* + *Ar. nefes* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Üşütüp de boğazı hırlamak (Yaşar, 2008: 203)

Tık tık: (< *çoc. dil.*) Saat (Dankoff, 1995: 176)

Tıkga: (< ? *Ar. ṭāḳiye*) Çocuk başlığı (DS V: 3912)

Tıkı: (< *T. tıkı* < *tık-*; Gülensoy II, 2007: 890; Nişanyan, 2009: 625) Yaşı büyük, bedeni az gelişmiş, akıllı çocuk (DS VI: 4760)

Tıkır tıkır: (< *T. tıkır* < *tık* 'yans.' + *T. -ır*; Zülfikar, 1995: 267; < *tī* 'yans.'+*kır*; Gülensoy II, 2007: 890; < *tıkır* 'yans.' Nişanyan, 2009: 625) Çocuğum ayakları üzerinde gezecek duruma gelmesi (Demir ve Demir, 2010: 81)

Tıkkır: (< *T. tıkır*; *bk. tıkır tıkır*) Çocuk ayakkabısı (DS V: 3914)

Tılar / dılar / dular / tilar: (< *Yun. tilári*; Tietze I, 2002: 541) Çocuk karyola ve beşiklerine konulan genellikle ortası delik yatak (TRS V: 3798) (DS II: 1458) (DS V: 3914)

Tılhış: (< ?) Etine dolgun, şişmanca çocuk (DS V: 3915)

Tılıs: (< *T. tırıs* ~ *tılıs* < **tī* 'yans.' +*r*+*ıs*; Gülensoy II, 2007: 894) Bir çeşit çocuk oyunu (DS VI: 4760)

Tıllaz-: (< ?) Mızıkçılık etmek (DS V: 3915)

Tılyān: (< ?) Kundak (Tulum, 2011: 1136)

Tımarla-: (< *Far. timār* + *T. la-*) Bebeğe ihtimam göstermek (TRS V: 3798)

Tıñ de: (< *T. tın*; Gülensoy II, 2007: 892 + *T. de*; *bk. hap de-*) Çocuğa, burnunu sümkürmesi için söylenen söz (Elhan, 2004: 388)

Tınçlıksız: (< *T. tınçlıksız* < *tın-ç+lık+sız*; Gülensoy II, 2007: 892) Yaramaz çocuk (DS V: 3916)

Tınçsız: (< *T. tınçsız* < *tın-*; *bk. tınçlıksız*) Uslu durmayan, yaramaz çocuk (DS V: 3916)

Tıñgıl mıñgıl: (< *T. tıngıl* < *tıng* 'yans.' + *T. -ıl* + *T. mıngıl* < *mıng* 'yans.' + *T. -ıl*) Kadının arkasında bir sürü çocukla dolaşması (DS V: 3917)

Tıngır: (< *T. tıngır* < *tıng* 'yans.' + *T. -ır*; *Zülfikar, 1995: 268*; Nişanyan, 2009: 625; < **tī*+yans.'[+*n*]+*kır*; Gülensoy) Beşik (Örnek, 1979: 169)

Tıngırda-: (< *T. tıngırda-* < *tıngır*; *bk. tıngır*) Yavaş yavaş ağlamak (DS V: 3917)

Tıp: (< *T. tıp* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 626; < '*tī*' 'yans.'+*p*; Gülensoy II, 2007: 894) Çocukların grup hâlinde oynadıkları şaşırtmalı bir oyun (Yaşar, 2008: 338)

Tıp tıp: (< *T. tıp+tıp* 'yans.') Çocuğun yürüme şekli (Demir ve Demir, 2010: 319)

Tıpası çık-: (< *İt. tappo* + *T. -sı* + *T. çık-*; *bk. akapulko çıkarması*) Bekâreti bozulmak (Bingölçe, 2001: 146)

Tıpası patla-: (< *İt. tappo* + *T. -sı* + *T. patla-* < *pat* 'yans.' + *T. la-*) Bekâreti bozulmak (Bingölçe, 2001: 146)

Tıpıl tıpıl / dıbıl dıbıl / dibil dibil: (< *T. tıpıl+tıpıl* < *tıp* 'yans.'+ *T. -ıl*) 1. Ufak adımlarla yavaş yavaş yürüyüş (Demir ve Demir, 2010: 151) (DS II: 1449) 2. Çocuğun kendi kendine sessizce oynaması (Özhan, 2005: 79)

Tıpış tıpış / dıbış dıbış: (< *T. tıpış+tıpış* < *tıp* 'yans.' + *T. -ış*) Ufak adımlarla yavaş yavaş yürüyüş (Aksoy, 1976: 908) (DS II: 1449)

Tıpışla-: (< *T. tıpışla-* < *tıp* 'yans.' + *T. ışla-*) Çocuğu uyutmak veya susturmak için arkasına yavaş yavaş vurmak (TS, 2011: 2350)

Tıpıştı-: (< *T. tıpıştı-* < *tıpış*; *bk. tıpışla-*) Yeni yürümeye başlamak (DS V: 3919)

Tıpkı taşı: (< *Ar. ṭibḳan*; Nişanyan, 2009: 626 + *T. taşı* < *taş*; *bk. agat taşı*) 1. Çocuğu olmayan kadının, üzerinde taşıması hâlinde, çocuk sahibi olacağına inanılan gökten inen yarı canlı bir taş (Bolçay, 2011: 588) 2. Birkaç çocuğu doğumdan hemen sonra veya bir müddet yaşadıktan sonra ölen ailelerin çocuklarının yaşaması için kullandıkları bir taş (Taş, 1996: 200)

Tırabzan babası: (< ?; Nişanyan, 2009: 633 + *çoc. dil. baba* + *T. -sı*) Babalık ödevini yapmayan kimse (TS, 2011: 2350)

Tırık / dırıh / tırıh: (< *T. tırık* < *tır* 'yans.'; Zülfikar, 1995: 270; < **tī* 'yans.'+*r*+*ık*; Gülensoy II, 2007: 894) 1. Hastalıklı çocuk (DS V: 3921) 2. Sürgün, ishal (Koç, 2010: 87) (Koç, 2010: 93)

Tırıldak: (< *T. tırıldak* < *tır* 'yans.' + *T. -ıldak*) Topaç (DS V: 3924)

Tırkış: (< ? *Far. tirkeş*) Büyüyemeyen, zayıf çocuk (DS V: 3924)

Tırla-: (< *T. arg. tırla-* < *tır* 'yans.' + *T. la-*) Sınıfta kalmak (Aktunç, 1998: 282)

Tırlak: (< *T. tırlak* < *tır* 'yans.' + *T. -lak*) 1. İshal (Koç, 2010: 93) 2. Topaç (DS V: 3924)

Tırtıl: (< *Erm. t'rt'ur*; Nişanyan, 2009: 626; Dankoff, 1995: 5; < *T. tī*'yans.'+*r*+*t*+*ıl*; Gülensoy II, 2007: 897) Ramazana yakın çocukların ev ev dolaşarak para toplamaları geleneği (DS V: 3927)

Tıs et-: (< *çoc. dil. Erm. t'is* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Oyundan çıkarmak (Dankoff, 1995: 51)

Tısıla-: (< *T. tısla-* < *tıs* 'yans.' + *T. la-*) Uykudan uyandıktan sonra huysuzlanarak ağlamak (DS V: 3928)

Tıstımbıl: (< *T. tıstımbıl* ~ *tostombul* < *tombul* < **to-*[*n/m* 'türeme ünsüz']+*p*+*ul*; Gülensoy II, 2007: 908; < *tombul* < *top*+*ul*; Nişanyan, 2009: 629) İyi beslenmiş, tombul, yusyuvarlak çocuk (DS V: 3928)

Tigin: (< *T. tigin*; *bk. ot tegin*) Prens (Tekin, 1976: 114)

Tigit: (< *T. tigit* < *tigin*; *bk. ot tegin*) Prens (Tekin, 1976: 183)

Tiki: (< *Yun. tik*; < *öz. is. Tikky*; Nişanyan, 2009: 627) Parasal durumu uygun olmadığı hâlde zengin çocukları gibi giyinmeye, davranmaya çabalayan genç erkek (Aktunç, 1998: 283)

Tikre-: (< *T. tigre-* < *tikir*+*e-*; Paçacıoğlu, 2006: 556) Çocuk, gelişmek, yetişmek (DLT III: 280)

Tilki reis: (< *ET. tilkü*; Nişanyan, 2009: 627; < **tül-(e)kü*; Gülensoy II, 2007: 89 + *Ar. re'īs*) Bir çeşit koşmaca oyunu (Özdemir, II 2006: 137)

Tilkü: (< *T. tilkü*; *bk. tilki reis*) Kinaye olarak kız çocuğuna söylenir. Doğan çocuğun kız mı yoksa oğlan mı olduğunu öğrenmek için ebeye 'tilkü mü togdı, azu böri mü' diye sorulur (DLT I: 429)

Tille: (< ? *T.*) Çocuk (DS V: 3934)

Tilmiz: (< *Ar. tilmīẓ*) Öğrenci (TS, 2011: 2356)

Tilmizlik: (< *Ar. tilmīẓ* + *T. -lik*) Öğrencilik (TS, 2011: 2356)

Timeç: (< ?) Beşiklere konulan bebek yatağı (DS V: 3935)

Timsah: (< *Ar. arg. timsāḥ*) Yakışıklı genç erkek (Hazar, 2007: 271)

Tinerci: (< *İng. thinner* + *T. -ci*) Tineri soluyarak ciğerlerine çeken sokak çocuk (Hazar, 2007: 271)

Tingiltaş: (< *T. ting* ~ *tıng+il*; Gülensoy II, 2007: 899 + *T. taş*; *bk. agat taşı*) Tahterevalli (DS V: 3937)

Tiñgirdek: (< *T. tingirdek* < *ting* 'yans.' + *T. -irdek*) Hoplayan, zıplayan çocuk (Bayraktar, 2000: 520)

Tintin: (< *T. tin+tin* 'yans.') 1. Çocukların küçük adımlarla yürümesini anlatan söz (Elhan, 2004: 390) (< *arg.*) 2. Niteliksiz öğretmen (Aktunç, 1998: 283)

Tintini: (< *T. tin+tin* 'yans.' + *T. -i*) Küçük topaç (DS V: 3938)

Tinton: (< *T. tin+don* 'yans.') Oyuncak (DS V: 3938)

Tire çorabı: (< *öz. is. Tire* + *Far. cūrāb* + *T. -ı*) Genç kızın ayağındaki çorap çeşidi (Esen, 1986: 220)

Tişi: (< *T. dişi*; *bk. ana tişi ḳarındaşı*) Kız (Ata, 2004: 15)

Tişi ḳarındaş: (< *T. dişi*; *bk. ana tişi ḳarındaşı* + *T. karındaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Kız kardeş (Li, 1999: 160)

Tişlen-: (< *T. dişlen-* < *diş*; *bk. ana dişi*) Çocuk, diş çıkarmak (DLT II: 244)

Tita: (< *çoc. dil.*) El (DS V: 3943)

Titsi / tıtsı: (< *Çin. ti-tsu*) 1. Talebe, öğrenci (Tekin, 1976: 160) (Caferoğlu, 2011: 241) 2. Muallim, öğretmen (Caferoğlu, 2011: 241)

Todi: (< *Rom.*) 1. Yaramaz çocuk (DS V: 3945) (< *arg.*) 2. Genç kız (Aktunç, 1998: 284)

Toġduḳ: (< *T. doğduk* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Ana bir kardeş (Ünlü, 2012: 597)

Toġın: (< *T.*; Paçacıoğlu, 2006: 564) Torun (Toparlı, 1992: 433)

Toġurġuluḳ: (< *T. doğurguluk* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Doğurma, doğurma zamanı (Caferoğlu, 2011: 243)

Toğurıcı ata: (< *T. doğurucu* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma* + *T. ata*; *bk. ata*) Baba (Kanar, 2011: 666)

Toğurmayıcı: (< *T. doğurmayıcı* < *doğ-*; *bk. bk. bir anadan doğma*) Kısır kadın (Kanar, 2011: 666)

Tohma: (< ?) 1. Genç, delikanlı (DS VI: 4767) 2. Evlilik dışı doğan çocuk, piç (DS V: 3946)

Tohum: (< *Far. tuḫm*) Döl (TS, 2011: 2361)

Tohumsuz: (< *Far. tuḫm* + *T. -suz*) Çocuğu olmayan erkek (Öger, 2003: 286)

Tohumsuzluk: (< *Far. tuḫm* + *T. -suzluk*) Erkek üreme hücrelerinin gelişmemesi (Akduman, 2006: 44)

Tohumu dökül-: (< *Far. tuḫm* + *T. -u* + *T. dökül-* < *dök-*; *bk. baş kesip kan dökme*) Çocuk yapma yeteneğini yitirmek (Yurtbaşı, DYS: 442)

Tok evin aç kedisi: (< *T. tok*; *bk. doḳ eviñ aciti* + *T. evin* < *ev*; *bk aşevleri* + *T. aç*; *bk. doḳ eviñ aciti* + *kedisi* < *kedi*; *bk. kedi fare oyunu*) Evde yemediğini yabancı yerde yemek isteyen çocuk (Yurtbaşı, DYS: 442)

Toka: (< *tokı-a*; karş. *Moğ. togukay*; Nişanyan, 2009: 629; < **T. tō-k+u(a)*; Gülensoy II, 2007: 903;) 1. Bilye 2. Topaç (DS V: 3948)

Tokalaç: (< *T. tokalaç* < **tō+k+al+aç*; Gülensoy II, 2007: 904) Bodur, şiman çocuk (DS VI: 4767)

Tokuç: (< *T. tokuç* < *toku-ç*; Gülensoy II, 2007: 903) İki üç yaşındaki çocuk (DS V: 3952)

Tokur: (< ? *T. tokur* < *toku-*; Paçacıoğlu, 2006: 566) 1. Büyük bilye 2. Taş bilye (DS V: 3952)

Toḳuz yarım sıbṭ: (< *T. dokuz*; *bk. dokuz aylık* + *T. yarım* < *yār-ım*; Gülensoy II, 2007: 1075 + Nişanyan, 2009: 671 + *Ar. sıbṭ*) Dokuz buçuk yaşındaki çocuk (Ata, 1997: 1779)

Toloz: (< *Yun. dolos*) Eş cinsel genç erkek (Aktunç, 1998: 285)

Tolu kesme: (< *T. dolu* < *tōlı*; Gülensoy II, 2007: 296; < *ET. tol-u* < ? *to- / tu-*; Nişanyan, 2009: 142 + *T. kesme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Dolunun az yağması dileği ve inancıyla ailenin ilk çocuğu, ilk yağan doluyu ikiye bölmek (DS V: 3955)

Tomak: (< *T. tomak* < **to-m+ak*; Gülensoy II, 2007: 908) Çok şişman bebek (DS V: 3956)

Tomal-: (< *T. tomal-* < *tom+a-l*; Paçacıoğlu, 2006: 569) Kız, memesi yumrulmak (Toparlı, 2007: 280)

Tomas: (< *T. tomaz* < **to-m+az*) Genellikle ilkbahar mevsiminde Hıdırellez şenlikleri, bazen de Sultan Nevruz veya Yağmur Duası gibi törenlerde gençler arasında oynanan bir oyun (Alptekin, 2007: 102)

Tombala: (< *İt.*) Çocukların oynadığı bir oyun (Onur, 2005: 424)

Tombalak / dombalak / tombak: (< *T. tombalak* < *tombul+ak*; Nişanyan, 2009: 629; < **to*-[*m* 'türeme ünsüzü'] *-p+alak*; Gülensoy II, 2007: 909) 1. Kısa boylu, şişman, tıknaz ve tombulca (Hazar, 2007: 272) (DS II: 1551) (Örnek, 1979: 144) 2. Bilye, zıpzıp (DS V: 3957)

Tombilik / tombik: (< *T. tombilik* < *tomb* 'yans.' + *T. -ilik*; Zülfikar, 1995: 271; < **to*-[*m*]-*p+ul+ik*; Gülensoy II, 2007: 908) Şişman, tombul çocuk (TS, 2011: 2364) (DS V: 3958)

Tombiş / tombuş: (< *T. tombul+iş*; *bk. tombilik*) 1. Şişmanca, tombul (DS V: 3958) 2. Şişman ve sevimli çocuk (Sezen, 1993: 328)

Tombul tombul: (< *T. tombul+tombul*; *bk. tıstımbıl*) Çocuğun yürüme şekli (Demir ve Demir, 2010: 66)

Tomurcuk çiçek: (< *T. tomurcuk*; *bk. tomurcuk memeli* + *T. çiçek*; *bk. başa çiçek tak-*) Genç kız (Kalkan, 1998: 413)

Tomurcuk gül: (< *T. tomurcuk*; *bk. tomurcuk memeli* + *Far. gul*) Şehit düşen genç (Elçin, 1990: 198)

Tomurcuk memeli: (< *T.* **tomur+çuk*; Nişanyan, 2009: 630; < **to-m+ur+cuk*; Gülensoy II, 2007: 909 + *çoc. dil. meme* + *T. -li*) Memeleri gelişmeye başlamış genç kız (Öztelli, 1972: 103)

Tomuş tomuş: (< *T. tomuş+tomuş* < *tom* 'yans.' + *-uş*; Zülfikar, 1995: 271) Sevimli ve şişman çocuk (DS V: 3960)

Tongalak: (< ?) Yaşından iri, gürbüz çocuk (DS V: 3974)

Tonguç: (< *T. *to-n+guç*; Gülensoy II, 2007: 910) 1. En büyük çocuk (DS V: 3961) 2. En küçük çocuk (Gülensoy II, 2007: 910)

Tontik: (< *T. tontik* < *ton+ton* < **to-n*; Gülensoy II, 2007: 910; < *Fr. tonton*; Nişanyan, 2009: 630; < *Erm.* Dankoff, 1995: 176) Sevimli ve tombul (DS V: 3962)

Tontirik: (< *tontirik* < *tonton*; *bk. tontik*) Tombul çocuk (Bingölçe, 2001: 147)

Tonton: (< *tonton*; *bk. tontik*) Şişman ve sevimli çocuk (Sezen, 1993: 328)

Tonton yanak: (< *tonton*; *bk. tontik* + *T. yanak*; *bk. kirpiği yanağında saçı topuğunda*) Tombul ve sevimli çocuk (Bingölçe, 2001: 147)

Tontoş / tontoloş / tontoroş: (< *tontoş* < *tonton*; *bk. tontik*) Tombul, sevimli çocuk (DS V: 3962)

Top at-: (< *T. top*; *bk. aktopaç* + *T. at-*; *bk. addır-*) Sınıfta kalmak (Elhan, 2004: 393)

Top sektirme: (< *T. top*; *bk. aktopaç* + *T. sektirme* < *sek-*; *bk. sekmedikme*) Top sektirme oyunu (Özdemir II, 2006: 390)

Topaç: (< *T. topaç* < *top*; *bk. aktopaç*) Tahtadan yapılmış, bir ucu sivri ve çivili diğer ucu ipli olan ve kendi etrafında dönecek şekilde dairesel biçimlendirilmiş bir oyuncak (Yaşar, 2008: 353)

Topaç çevirme: (< *T. topaç* < *top*; *bk. aktopaç* + *T. çevirme* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Çocukların topaçları çevirerek belli bir yere götürmeye çalıştıkları oyun (Yaşar, 2008: 326)

Topak: (< *T. topak* < **to-p+ak*; Gülensoy II, 2007: 911) Kabakulak hastalığı (DS V: 3964)

Topal tavıḫ oyunu: (< *T. topal* < *to-p+(u/a)l*; Gülensoy II, 2007: 912; < Palló'ya göre *top* kökünden gelir: *top+al*; Eren, 1999: 411; < *top* sözcüğü ile anlam ilişkisi açık değildir; Nişanyan, 2009: 630 + *T. tavuk* < *ET. takagu / takıgu*; karş. *Moğ. takiya(n)*; Nişanyan, 2009: 609; < *OT. taġuḳ ~ taḳuḳ ~ taḳaġu* [*taḳıġu* > **taḳıġ* >**taḳuḳ* > *taġuḳ* > *tawuḳ*] (< **taḳ* > **daḳ* 'yans.'; Gülensoy II, 2007: 871 + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Hem kız hem erkek çocuklarca oynanan bir oyun, seksek oyunu (Bayraktar, 2000: 521)

Top ense: (< *T. top*; *bk. aktopaç* + *T. ense* < *eñse*; Nişanyan, 2009: 165; Gülensoy I, 2007: 335) Bir dönem gençler arasında moda olan saç tarzı (Koçu, 1969: 200)

Topçu: (< *T. top+çu*; Gülensoy II, 2007: 913) 1. Okuldan atılmış öğrenci 2. Sınıfta kalmış öğrenci (Aktunç, 1998: 286)

Topeş: (< *T. topeş* < *to-p+eş*; Gülensoy II, 2007: 913) Tombul, şişman çocuk (DS V: 3965)

Tophane güllesi: (< *T. arg. top* + *Far. ḫāne* + *T. güllesi* < *gülle* < *gülüle*; Aktunç, 1998: 285; < *Far. gūla*; Nişanyan, 2009: 218 + *T. -si*) Öğrenciye verilen not; sıfır (Aktunç, 1998: 285)

Topik: (< *T. topik* < *top*; *bk. aktopaç*) Tombul, şişman çocuk (DS V: 3965)

Toprağa belle-: (< *T. toprağa* < *toprak*; *bk. bebe toprağı* + *T. bele-*; *bk. belek*) Çocuk, ısıtılmış toprakla sarılmak (Paşa, 2006: 42)

Toprak yedirme: (< *T. toprak*; *bk. bebe toprağı* + *T. yedirme* < *ye-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Konuşma çağına gelip de kekemelik yüzünden konuşamayan çocukları camiye götürüp oradaki toprağı yedirme (Kıyak, 2005: 12)

Topraklık: (< *T. topraklık* < *toprak*; *bk. bebe toprağı*) Köylerde bebeklerin kundak yaparken sarıldığı toprağın ısındığı teneke kap (DS V: 3966-3967)

Topu at-: (< *T. arg. topu* < *top*; *bk. aktopaç* + *T. at-*; *bk. addır-*) Öğrenci için sınıfta kalmak, bir üst sınıfa geçememek (Aktunç, 1998: 286)

Topu dik-: (< *T. arg. topu* < *top*; *bk. aktopaç* + *T. dik-*; *bk. çift dikiş*) Sınıfta kalmak (Bingölçe, 2001: 148)

Topuk nümayişi: (< *T. topuk*; *bk. kirpiği yanağında saçı topuğunda* + *Far. numāyiş* + *T. -i*) XIX. yüzyılın başlarında, İstanbul'da gençler arasında kamerçin adı verilen iskarpin ayakkabılar, çıplak ayakla giyilmiş ve topuk gösterme moda hâline gelmiştir (Koçu, 1969: 230)

Topul topul: (< *T. topul+topul*; *bk. tıstımbıl*) Tombul ve sevimli çocuk (DS V: 3967)

Topuş topuş: (< *T. topuş+topuş* < *to-p+uş*; Gülensoy II, 2007: 916) Tombul ve sevimli çocuk (DS V: 3967)

Topuşka: (< *T. topuşka* < *to-p+uş*; Gülensoy II, 2007: 916 + ? *-ka*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Tor şahan / toraşan: (< *T. toy*; *bk. delitoy* + *Far. şāhīn*) 1. Şehit düşen genç (Kalkan, 1998: 52) 2. Dokuz, on, on iki yaşlarındaki çocuk (DS V: 3970)

Toral-: (< *T. tor+al-*) Çocukluktan gençliğe geçmek (Yıldırım, 2006: 492)

Ṭoraman: (< *T. torman* < *tor+man*; Nişanyan, 2009: 631; < *torum* [< **tor+um*]+*an*; Gülensoy II, 2007: 917) İri, cahil, terbiye ve nezaketten yoksun genç (Yavuzarslan, 2010: 1238)

Torba göt: (< *torba*; *bk. nasip torbası* + *T. göt*; *bk. anasının rahminde babasına götünü dön-*) Daha çişini, kakasını söylemeyi öğrenememiş çocuk (Bingölçe, 2001: 148)

Torbalı beşik: (< *torbalı* < *torba*; *bk. nasip torbası* + *T. beşik*; *bk. beşik boncuğu*) Tahtadan ve bezden yapılan bir çeşit beşik (Kurt, 2012: 44)

Torlak / dorlak: (< *T. *tor+la-k*; Gülensoy II, 2007: 918; Nişanyan, 2009: 631) 1. Güzel, genç, yakışıklı (DS V: 3970) 2. Genç, acemi, toy (TRS V: 3829) 3. Yaşından iri, gürbüz çocuk (DS V: 3974) 4. Genç ve hovarda (Yavuzarslan, 2010: 1239) 5. Bir bir buçuk yaşındaki küçük çocuk (Güneş ve Baybağ, 2006: 42) 6. On beş yaşından küçük kız ve erkek çocuk (DS II: 1564)

Torpil: (< *Fr. arg. torpille*) Öğrenci için kopya (Aktunç, 1998: 287-288)

Torpille-: (< *Fr. arg. torpil* + *T. le-*) Sınıfta kalmak (Devellioğlu, 1945: 124)

Tortor: (< *Erm. t'rt'r*; Dankoff, 1995: 51) Şişman, tombul yanaklı çocuk (DS V: 3972)

Torun: (< *torun*; *bk. erkek torun*) 1. Yeğen 2. Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu (Li, 1999: 223)

Tos: (< *T. tos* 'yans.'; Zülfikar, 1995: 271; < *tō* 'yans.'+*s*; Gülensoy II, 2007: 920; < *tos* 'yans.'; Nişanyan, 2009: 631) Topaç oyunu (DS V: 3972)

Tos-: (< *T. arg. tos- bk. tos*) Yoğun bir şekilde ders çalışmak, dersi ezberlemek (Aktunç, 1998: 288)

Tosalak: (< *T. tosalak* < *tos-*; *bk. tos*) 1. Şişman çocuk (Çimşir, 2008: 35) 2. Grup hâlinde, açılmamış çam kozalağıyla oynanan bir oyun (Uysal, 2008: 196)

Tosdalag: (< *T. tos*; *bk. tos* + ? *dalak*) Tombul çocuk (Özturan, 2009: 83)

Toslak / toslah / tossak: (< *T. toslak* < *tos*; *bk. tos*) 1. Yaşından iri, gürbüz çocuk (DS V: 3974) 2. Bir çeşit topaç (DS VI: 4772)

Tosmalak / tosmak: (< *T. tos*; *bk. tos* + *malak*; *bk. malakla-*) Yaşından iri, gürbüz çocuk (DS V: 3974)

Tostos: (< *T. tos+tos* 'yans.') Şişman çocuk (DS V: 3975)

Tosun: (< *ET. tosun* ~ *tōsun* ~ *toosun*; Gülensoy II, 2007: 921; < *tos-un*; Nişanyan, 2009: 632) 1. Şişman çocuk (Çimşir, 2008: 35) 2. Sağlıklı, tıknaz delikanlı (TS, 2011: 2375)

Tosuncuk: (< *T. tosuncuk* < *tosun*; *bk. tosun*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Tot: (< *T. tot*; Çağbayır V, 2003: 4880) Topaç (DS V: 3976)

Toto: (< ? *arg.*) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Toto oyna-: (< *İng. arg. totolizator* + *T. oyna-* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Karnede 0, 1, 2 rakamları çok olmak (Aktunç, 1998: 288)

Totuk: (< ? *T. tut-uk*) Bir çeşit çocuk oyunu (DS V: 3976)

Toy / tur: (< *T. toy*; *bk. delitoy*) Delikanlı, toy, genç (Gecekuşu, 2006: 138) (DS V: 3995)

Toy çocuk: (< *T. toy*; *bk. delitoy* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Delikanlı (Yurtbaşı, DYS: 40)

Toygun / tuygun / tuyğun: (< *T. toy+gun*; Gülensoy II, 2007: 922) 1. Genç (DS V: 3977) 2. Genç, güçlü (DS V: 4004) 3. Bir kimsenin gençlik, güzellik zamanı (DS VI: 4778)

Toylak: (< *T. toylak*; *bk. deli toy*) Genç, toy (DS VI: 4773)

Toylan: (< *T. taylan*; *bk. taylañ er*) Gelişmiş, yakışıklı, gösterişli kız, delikanlı (DS VI: 4773)

Tölçek: (< *T. dölcek* < *döl*; *bk. aralık dölü*) Çok çocuk doğuran (Ünlü, 2012: 602)

Töngeme / töngöme: (< *T. töngeme* < *tön-ke-me*; Paçacıoğlu, 2006: 576) Çok genç, toy (DS V: 3984)

Töngemen / töngümen: (< *T. töngemen* < *tön-*; *bk. töngeme*) 1. Çok genç, toy 2. Küçük çocuk, üç ya da beş yaşındaki çocuk (DS V: 3984) (DS V: 3985)

Töngül / tongül: (< *T. döngül* < *dön-gü+l*; Gülensoy II, 2007: 927) Yaramaz kız çocuğu (DS V: 3962) (DS V: 3984)

Töre: (< **T. tö-r+e / ü*; Gülensoy II, 2007: 927; < *ET. töre / türe* = *ET. töri-*; karş. *Moğ. töre*; nihai kökeni Türkçe olmakla birlikte +*e* biçimi muhtemelen Moğolcadan alınmıştır; Nişanyan, 2009: 632) Çocuk görme (Örnek, 1979: 181)

Töredi: (< *T. türe-* < *ET. törü-*; Gülensoy II, 2007: 947; < *ET. tür+e-*; Nişanyan, 2009: 641) Piç, başıboş çocuk (Gemalmaz, 1995: 314)

Töremiesice: (< *T. türemiyesice* < *türe-*; *bk. töredi*) Küçük kız çocuğu için sevgi ifade eden bir söz (Özturan, 2009: 84)

Tören babası: (< *T. tören*; *bk. adım çöreği töreni* + *çoc. dil. baba* + *T. -sı*) Kirve (Kudat, 2004: 14)

Törenti: (< *T. türenti* < *türe-*; *bk. töredi*) Döl, çocuk (DS VI: 4775)

Törle-: (< *T. törle-* < *tör* 'yans.'+ *T le-*) Çocuk, işemek (Gecekuşu, 2006: 52)

Törlek: (< *T. törlek* < *tör* 'yans.'+ *T -lek*) İshal (Koç, 2010: 93)

Törtör: (< *T. tör+tör* 'yans.') İshal (Koç, 2010: 93)

Tösüldek: (< *T. tös* 'yans.'; Gülensoy II, 2007: 928 + *T. -üldek*) Anlaşılmaz sözcükler söyleyen, yeni konuşmaya başlamış küçük çocuk (DS V: 3987)

Töti: (< ?) Çocuğun poposu (Örnek, 1979: 158)

Töyge / tüyge: (< *T. tüyge* < *tüy-* < **tay-*; Gülensoy II, 2007: 951) Yaramaz, söz dinlemeyen çocuk (DS V: 3987) DS V: 4019)

Trencilik: (< *Fr. train* + *T. -cilik*) Çocukların birbirlerinin giysilerini tutarak, arka arkaya dizildikleri bir oyun (Çimrin, 2008: 48)

Tu…maşallah…fetebarek Allah: (< *T. tü* 'yans.' + *Ar. māşā'e* + *Allāh* + *Ar. fetebārek* + *Allāh*) Lohusa odasına giren ve bebeği gören kimsenin kullandığı ifade (Yaşar, 2008: 151)

Tufa: (< ? *Fr. tuf* ~ *İt. tufo* ~ *Lat. tofus* / *tufus*; Latince sözcük muhtemelen Güney İtalya'nın tarih öncesi dillerinden kalıntıdır; Nişanyan, 2009: 637) Oturak, çocuk lazımlığı (Örnek, 1979: 175)

Tufeyl: (< *Ar. ṭufeyl*) Küçük çocuk (Devellioğlu, 2008: 1112)

Tufûliyyet: (< *Ar. ṭufūliyyet*) Çocukluk (Devellioğlu, 2008: 1112)

Tufûliyyet-i sâniye: (< *Ar. ṭufūliyyet* + *Ar. ṣāniye*) Çocuğun bir buçuk yaşından on iki veya on beş yaşına kadar olan zamanı (Devellioğlu, 2008: 1112)

Tufûliyyet-i ûlâ: (< *Ar. ṭufūliyyet* + *Ar. ūlā*) Çocuğun doğumundan bir buçuk yaşına kadar olan zamanı (Devellioğlu, 2008: 1112)

Tula: (< *Far. tōla*; Tietze 1999: 157) 1. Çocuk (DS V: 3989) 2. Mendil bağlayıp birinin arkasına bırakılarak oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS VI: 4776)

Tulle: (< ?) Yeni yetişmiş genç (Özmen, 2007: 259)

Tuluk: (< *T. tuluk* < *ET. tulḳuḳ* < *tū-l+uk*; Gülensoy II, 2007: 930) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Tulum: (< *T. tulum* < *tū-l+um*; Gülensoy II, 2007: 930; < *ET. tul-um* = ? *tol-*; Nişanyan, 2009: 638) Çocuk giysisi (Örnek, 1979: 171)

Tulum bezesi: (< *OT. tulun*; Gülensoy II, 2007: 931 + *bezesi* < *beze*; *bk. bezelerdeki şişlik*) Kabakulak (Köymen, 1970: 6)

Tulumşişi: (< *OT. tulun*; *bk. tulumbezesi* + *T. şişi* < *şiş*; *bk. balon şişirtme*) Kabakulak (DS VI: 4776; Koç, 2010: 93)

Tulumbacı kıyafeti: (< *İt. tromba* + *T. -cı* + *Ar. ḳiyāfet* + *T. -i*) Acemi Oğlanlar adı verilen delikanlılardan seçilen yeniçeri tulumbacılarının giydiği kıyafet (Koçu, 1969: 232)

Tulumşak: (< *OT. tulunşak* < *tulun*; *bk. tulumbezesi*) Kabakulak (DS VI: 4776) (Koç, 2010: 93)

Tulunkabası: (< *OT. tulun*; *bk. tulumbezesi* + *T. kabası* < *kaba* < **kāpa*; Gülensoy I, 2007: 446; Nişanyan, 2009: 285) Kabakulak (DS VI: 4776) (Koç, 2010: 93)

Tumana kaçan: (< *T. dumana* < *duman*; *bk. dumanı üstünde* + *T. kaçan* < *kaç-*; *aradan kaç-*) Bayramlarda ve bağlarda yapılan eğlencelerde çocuklar tarafından kullanılan zıplaya zıplaya hareket ederek ses çıkaran patlayıcı (Elhan, 2004: 397)

Tumanlı tavık: (< *T. dumanlı* < *duman*; *bk. dumanı üstünde* + *T. tavuk*; *bk. topal tavıḫ oyunu*) Entarisinin altında paçaları uzun giysiler bulunan çocuk için söylenen söz (Elhan, 2004: 397)

Tumba: (< *çoc. dil*.) Yatağa atlama (TS, 2011: 2385)

Tumbak: (< *Gr.* Tietze, 1999: 240; *Slv. tumbak*; Tietze, 1999: 31; < *bk. dümbek* ya da *tumbek* < *to*-[*m*]-*p*+*ek*; Gülensoy II, 2007: 932) Çocuk karnı (Örnek, 1979: 157)

Tumbat: (< ?) Babası ölmüş, yetim (DS V: 3993)

Tun: (< *T.*; Gülensoy II, 2007: 932) İlk doğan (DLT III: 137)

Tun ḳız: (< *T. tun*; *bk. tun* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Kadının doğurduğu ilk kız çocuğu (DLT III: 137)

Tun oġul: (< *T. tun*; *bk. tun* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Bir kadının ilk çocuğu; kız ya da erkek (DLT III: 137)

Tuna: (< *T. tun+a*; Gülensoy II, 2007: 932) Yavru (DS V: 3994)

Tura oyunu: (< *T. tuġraġ* > *tuğra* > *tura*; Gülensoy II, 2007: 933; < *Ar. ṭurra*; Tietze, 1999: 289 + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Kaçma-kovalama oyunu (Onur, 2005: 484)

Turaman: (< *T. torum* [< **tor+um*]+*an*; Gülensoy II, 2007: 917; < *tor+man*; Nişanyan, 2009: 631) İri ve güçlü delikanlı (DS V: 3996)

Turre: (< *Ar. ṭurre*) Kadın ve erkek eski saç tuvaletinde lüle halinde dökülmüş saça verilen isim (Koçu, 1969: 235)

Turunç: (< *Far. turunc*) Genç kız memesi (Gemalmaz, 1995: 315)

Tuşağını kes-: (< *T. duşağını* < *duşak*; *bk. ayak duşşağı* + *T. kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Yeni yürümeye başlayan çocuğun düşmeyeceği inancıyla iki ayağına bağlanan ipi, bebeğin dayısına kestirmek (DS V: 3998)

Tut / dut: (< *Far. tūt*; TS, 2011: 727; < *Erm. t'ut*; Dankoff, 1995: 49) Küçük çocukların erkeklik organı (Gemalmaz, 1995: 315)

Tutaj: (< ?) Genç kız (DS V: 3999)

Tutarğa: (< *T. tutarga* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Sara hastalığı nöbeti (Elhan, 2004: 399)

Tutarık: (< *T. tutarık* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Sara, hastalık nöbeti (Türkmen, 2006: 263)

Tutarlık: (< *T. tutarlık* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Sara hastalığı (Gümüşatam, 2009: 618)

Tutış: (< *T. tutuş* < *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Hamilelik (Tulum, 2011: 1785)

Tuḳḳan: (< *T. tukkan*; Paçacıoğlu, 2006: 580) Kardeş (Yücel, 1995: 215)

Ṭurıcaḳ: (< *T. dur*; *bk. çöğedur-* + *T. azıcık* < *az*; Gülensoy I, 2007: 98) Küçük çocukları durdurmada kullanılır, teşvik tabiridir (Yavuzarslan, 2010: 275)

Tutmalı çelik: (< *T. tutmalı* < *tut-*; *bk. aba tutma* + *T. çelik*; *bk. cellik*) Bir çeşit çelik oyunu (Özhan, 2005: 222)

Tutu: (< ? *Far. ṭūṭı*) Teyze (DS V: 4003)

Tutuncu oğul / tutunçu oġul: (< *T. tutuncu* < *tut-*; *bk. aba tutma* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Evlatlığı alınan oğul, çocuk (Akyüz, 2012: 23) (DLT III: 375)

Tuval tuval: (< ?) Çocuğun yürüme şekli (Demir ve Demir, 2010: 322)

Tuz çatlatma: (< *T. tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması* + *T. çatlatma* < *çat* 'yans.' + *T. -latma*) Nazardan kurtulma amaçlı bir uygulama (Çimrin, 2008: 30)

Tuz çevirme: (< *T. tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması* + *T. çevirme* < *çevir-*; *bk. çember çevirme*) Nazardan kurtulma amaçlı bir uygulama (Kurt, 2012: 267)

Tuz patlatma: (< *T. tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması* + *T. patlatma* < *pat* 'yans.' + *T. -latma*) Nazar değdiği düşünülen çocuklar için yapılan uygulama (Yaşar, 2008: 156)

Tuz yemeği: (< *T. tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması* + *T. yemeği* < *ye-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Bebek tuzlandıktan sonra verilen yemek (Büyükokutan, 2005: 341)

Tuzlama / duzlama: (< *T. tuzlama* < *tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması*) 1. Göbek bağı kesildikten sonra bebeği dışarıdan gelebilecek tüm mikroplara karşı koruma amaçlı bir uygulama (Yolcu, 2008: 26) 2. Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman yapılan tören (Bülbül, 2006: 38)

Tuzlu: (< *T. tuzlu* < *tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması*) Doğduğunda tuzlanan çocuk (Yaşar, 2008: 96)

Tuzluk: (< *T. tuzluk* < *tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması*) Çocuğun doğumundan sonra verilen ziyafet (Yaşar, 2008: 100)

Tuzsuz: (< *T. tuzsuz* < *tuz*; *bk. bebeğin tuzlanması*) Teri kokan bebek (Yaşar, 2008: 98)

Tuzun: (< *T. tüzün* < *tüz-*; Paçacıoğlu, 2006: 599 ya da *tözün* < **töz+ün*; Gülensoy II, 2007: 952) Güzel çocuk (DS V: 4005)

Tu tu, tu sana: (< *T. tü* 'yans.' + *T. sana* < *sen*; Gülensoy II, 2007: 752) Çocuğu nazardan uzak tutmak için söylene söz (Yüksel, 2007: 180)

Tü, tü… maşallah: (< *T. tü* 'yans.' + *Ar. māşā'e* + *allāh*) Çocuğa nazar değmemesi için söylenen söz (Akyol, 2006: 51)

Tül tül: (< *tül+tül* < *Fr. tulle*) Çoluk çocuk (DS V: 4010)

Tülbent: (< *Far. ter+bend*) Çocuk kundaklandıktan sonra üşümemesi için başının örtüldüğü kıyafet (Şafak, 2010: 241)

Tülek: (< *T. *tü+le-k*; Gülensoy II, 2007: 944) Çok genç, delikanlı (DS V: 4009)

Tümbülde-: (< *OT. tümile-* < *tū̄* 'yans.'+*m*[*b* 'türeme ünsüzü']+*ül-de-*; Gülensoy II, 2007: 945) Çocuk, sallanarak düşecek gibi yürümek (DS V: 4012)

Tümpetti: (< ?) Beştaş oyunu (DS V: 4013)

Tünek / tümek: (< *T. tünek* < **tü-n+e-k*; Gülensoy II, 2007: 946; < *tüne-k*; Nişanyan, 2009: 641) 1. Beşik örtüsü (Toparlı, 2003: 24) (< *arg.*) 2. Oğlan çocuk, yeniyetme oğlan (Aktunç, 1998: 291)

Tüp bebek: (< *Fr. tube* + *bebe* 'yans.' + *T. -k*) Çocuk sahibi olamayanlar için modern tıbbın sunduğu yöntemin halk ağzındaki karşılığı (Yüksel, 2007: 62)

Tüpleme: (< *Fr. tube* + *T. -leme*) Çocuklarda karnın şişmesiyle beliren bir çeşit hastalık (DS VI: 4780)

Tüplet-: (< *Fr. tube* + *T. let-*) Çocuğun hastalık nedeniyle şişen karınını sıcak külle ovmak (DS VI: 4780)

Türeme: (< *T. türeme* < *türe-*; *bk. töredi*) Evlilik dışı doğan çocuk, piç (DS V: 4015)

Türk-i tâze: (< *T. Türk* + *Far. tāze*) Genç, güzel kız ve oğlan (Devellioğlu, 2008: 1115)

Türlü bohça: (< *ET. törlüg* < **tö-r+lü(g)*; Gülensoy II, 2007: 949; < *tür+lü*; Nişanyan, 2009: 642 + *T. bohça*; *bk. lohusa bohçası*) Çocuk oyuncağı (DS V: 4016)

Türşek: (< ?) Kaydırak oyunu (DS V: 4016)

Türük: (< *T. türük* < *töre-k*; Gülensoy II, 2007: 949) 1. Gebe (DS V: 4016) (< *T. dürük* < *dür-* < *tür-* < *tūr-ü(g)*; Gülensoy II, 2007: 314) 2. Sırtta çocuk taşınırken kadınların soldan sağa, erkeklerin sağdan sola doğru boyunlarından geçirerek kullandıkları dokuma heybe (Dağlı, 2007: 268)

Tütsü ver-: (< *T. tütsü* < *tüt-*; *bk. bacası tütmez ol-* + *T. ver-*; *bk. ağız ver-*) Kırdaki çeşitli çiçek ve yaprakları kaynatarak gebe kalmak isteyen kadını, kaynayan karışımdan çıkan buhara, tenasül organı çevresine denk gelecek şekilde oturtup bekletmek (Kurt, 2012: 20)

Tütsüle-: (< *T. tütsüle-* < *tüt-*; *bk. bacası tütmez ol-*) Üzerlik denilen bitkiye ait kurutulmuş tohumları, ateş küreğinde yakarak bunların kokusunu ve dumanını evin dört bir tarafına sindirmek (Kesgin ve Özcebe, 2004: 52)

Tütünüm-ergi: (< *T. tütünüm* < *tüt-*; *bk. bacası tütmez ol-* + *T. ergi* < *er-*; *bk. ergen*) Sopalarla oynanan bir çocuk oyunu (Gemalmaz, 1995: 316)

Tüvün: (< *T.* ; Paçacıoğlu, 2006: 598) Kısır, doğurmaz kadın (Toparlı, 2007: 288)

Tüy çıkar-: (< *T. tüy*; *bk. ana tüyü* + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Acemi, toy bir delikanlı, başkalarına kafa tutmak (Bingölçe, 2001: 149)

Tüyek: (< *T. arg. tüyek* < *tüy-*; Gülensoy II, 2007: 951) Okuldan kaçmayı kolaylaştıran gizli geçit (Aktunç, 1998: 291)

Tüylen-: (< *T. tüylen-* < *tüy*; *bk. ana tüyü*) Bıyığı, sakalı gelmek (Yavuzarslan, 2010: 1252)

Tüysüz: (< *T. tüysüz* < *tüy*; *bk. ana tüyü*) Delikanlılar için kullanılan bir söz (Aydın, 2008: 97)

Tüyü bitmedik (yetim): (< *T. tüyü* < *tüy*; *bk. ana tüyü* + *T. bitmedik* < *bit-*; *bk. bit-* + *Ar. yetīm*) Küçük yaşta babasını kaybetmiş (çocuk) (Karabeyoğlu, 2011: 652)

Tüyü bozuh ol-: (< *T. tüyü* < *tüy*; *bk. ana tüyü* + *T. bozuk* < *boz-*; *bk. ağız bozukluğu* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuk, anne ve babasına benzememek (DS V: 4020)

-U-

Ucundan azıcık / ucundan acık: (< *T. ucundan* < *uç* < *ūç*; Gülensoy II, 2007: 954; < *AT. hūç, ET.* *uz ve belki *uç-* sözcükleriyle ortak bir kök düşünülebilir; Nişanyan, 2009: 643 + *T. azıcık* < *az*; *bk. turıcaḳ*) Sünnet çocuğunun bindiği araca yazılan yazı (Bingölçe, 200: 150) (Yaşar, 2008: 142)

Uçan badala: (< *T. uçan* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-* + *T. badala*) Seksek oyunu (Çınar, 2008: 795)

Uçkun- / uçgun- / uçku- / uşgun-: (< *T. uç-kun-*; Gülensoy II, 2007: 955) 1. Çocuk, korkmak, ürkmek (DS VI: 4023) 2. Sevinçle, coşkuyla atılmak (DS VI: 4790)

Uçkur değişimi: (< *T. uçkur* < *iç+kur*; Gülensoy II, 2007: 955; Nişanyan, 2009: 643 + *T. değişimi* < *değ-*; *bk. ad değiştirme*) Devamlı kız çocuğu doğuran kadının, şalvarındaki uçkuru bütün çocukları erkek olmuş kadının şalvarındaki uçkurla değişmesi (Öger, 2003: 289)

Uçtan: (< *T. uçtan* < *uç*; *bk. ucundan azıcık*) İnce ve uzunca bir değneği yere çarparak atmak yoluyla oynanan bir oyun (DS VI: 4023)

Uçuk: (< *T. uçuk* < *uç-uk*; Gülensoy II, 2007: 956) Havale (Türkmen, 2006: 288)

Uçuk çıkar-: (< *T. arg. uçuk* < *uç-*; *bk. uçuk* + *T. çıkar-* < *çık-*; *bk. Akapulko çıkarması*) Birkaç aylık hamile olmak (Bingölçe, 2001: 150)

Uçuk tut-: (< *T. uçuk*; *bk. uçuk* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Sara tutmak (TRS VI: 3898)

Uçuklu: (< *T. uçuklu* < *uç-*; *bk. uçuk*) Havale hastalığı olan (Türkmen, 2006: 288)

Uçurtma: (< *T. uçurtma* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-*) Ağırlığı çok olmayan hafif ve düzgün çubuklardan dikdörtgen veya kare şeklinde bir kasnakla yapılan oyuncak (Yaşar, 2008: 354)

Uçurtma savaşı: (< *T. uçurtma* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-* + *T. savaşı* < *savaş*; *bk. savaşçılık*) Bir çocuk oyunu (Onur, 2005: 507)

Uf: (< *çoc. dil.*) 1. Yara 2. Yemek (DS VI: 4026)

Uf et-: (< *çoc. dil. uf* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Vücudun bir yerini zedelemek, acıtmak, kanatmak (Elhan, 2004: 403)

Uf ol-: (< *çoc. dil. uf* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) 1. Acımak 2. Yaralanmak (TS, 2011: 2409)

Ufaklık: (< *T. ufaklık* < *ufak*; *bk. adam ufağı*) Küçük çocuk (DS VI: 4026)

Ufka: (< *Ar. ufḳa*) Sünnet edilen deri (Develliogłu, 2008: 1117)

Ufo: (< *çoc. dil. Erm. ufu*) Yemek (Dankoff, 1995: 188)

Ufu (< *çoc. dil.*) Yara (DS VI: 4026)

Uġuş: (< *T.*) Erkek torun (Li, 1999: 54)

Uğal-: (< *T. uğal-* < *uğ* 'yans.' + *T. al-*) Öksüre öksüre sesi çıkmaz olmak (DS VI: 4027)

Uğrak: (< *T. uğrak* < *uğra-*; *bk. cin uğrağı*) 1. Kırkı çıkmamış çocuğa musallat olan kötü ruh (Başal, 2006: 59) 2. Çocuk görme (Örnek, 1979: 181)

Uğralı: (< *T. uğralı* < *uğurlu* < *uğur* < *ogur* < *og-ur*; Gülensoy II, 2007: 960; < *ogur*; Nişanyan, 2009: 644) Burnunun çevresinde beyaz serpinti bulunan bebek (DS VI: 4029)

Uğramaca ol-: (< *T. uğramaca* < *uğra-*; *bk. cin uğrağı* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Albasmasına uğramak, kötü ruhlara maruz kalmak (Yaşar, 2008: 87)

Uğum: (< *T. uğum*; Paçacıoğlu, 2006: 606) Uslu, iyi düşünen çocuk (DS VI: 4030)

Uğumsuz: (< *T. uğumsuz* < *uğum*; *bk. uğum*) Döl döş vermeyen, çocuğu özellikle de oğlu olmayan kadın (DS VI: 4031)

Uğur böceği uçurma: (< *T. uğur*; *bk. uğralı* + *T. böceği* < *böcek*; *bk. bambılböce* + *T. uçurma* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-*) Çocukların kırmızı benekli uğur böceklerini uçurup tekerleme söyledikleri bir oyun (Yaşar, 2008: 328)

Uğurcalık / oğurcalık / urcalık: (< *T. uğurcalık* < *oġ-ur+ca+lık*; Gülensoy II, 2007: 962; Paçacıooğlu, 2006: 606) Çocukların yemek önlüğü (DS VI: 4032) (DS VI: 4612)

Uğurluk: (< *T. uğurluk* < *uğur* < *ogur*; *bk. uğurcalık*) Çocukların yemek önlüğü (DS VI: 4032)

Uğursuz: (< *T. uğursuz* < *uğur* < *ogur*; *bk. uğurcalık*) Çocuğu olmayan kadın (Yaşar, 2008: 32)

Uğülde-: (< *T. uğulda-* < *uğ* 'yans.' + *T. ulda-*) Körpe çocuk, ''üğğ, ügg…'' sesleriyle sürekli kendi kendine konuşmak (DS VI: 4033)

Uhrûn: (< *Far. uhrūn*) Kısır, doğurmayan kadın (Devellioğlu, 2008: 1117)

Uẖt: (< *Ar.*) Kız kardeş (Ata, 2004: 460)

Uhu: (< *çoc. dil.*) Uyku (Çelebioğlu, 1982: 102)

Ukamâ': (< *Ar. ʿuḳamā'*) Kısırlar, zürriyeti olmayan kişiler (Devellioğlu, 2008: 1118)

Ukm: (< *Ar. ʿuḳm*) Kısırlık, erkek veya kadının çocuğunun olmaması (Yavuzarslan, 2010: 1257)

ʿ**Uḳr:** (< *Ar.*) Doğum yapmayan, kısır kadın (Toparlı, 1992: 405)

ʿ**Ukre:** (< *Ar. ʿuḳre*) Kısır, doğurmayan kadın (Devellioğlu, 2008: 1118)

Ulak: (< *ET. ulaġ* < *ūl+a-k*; Gülensoy II, 2007: 964; < *ula-k*; Nişanyan, 2009: 644) Öğrenci (DS VI: 4034)

Ulal-: (< *T. ulug+al-*; Paçacıoğlu, 2006: 608) Büyümek, yetişmek (TRS VI: 3935)

Ulalubaşla-: (< *T. ulug + al-*; *bk. ulal- + T. başla-* < *baş*; *bk. başlat-*) Büyümeye başlamak (TRS VI: 3939)

Ulġay-: (< *T. ulug+ay-*; Paçacıoğlu, 2006: 609) Büluğ çağındaki çocuk, büyümek (Tezcan ve Zülfikar, 2004: 296)

Ulıç: (< *T. ulı+ç*; Gülensoy II, 2007: 965) Erkek çocuklara sevgiyi bildirmek için söylenen bir söz (DLT I: 52)

Ulka: (< *T. ulga* < *ul-*; Gülensoy II, 2007: 965) Küçük çocuklara yapılan elbise (Dağlı, 2007: 261)

Ulu ana / uluġ ana: (< *T. ulu* < *ulug*; Gülensoy II, 2007: 965 + *T. ana*; *bk. akana*) Büyük anne (Çağatay, 1962: 24-25) (Toparlı, 1992: 445)

Ulu anası: (< *T. ulug* < *ulug*; *bk. ulu ana* + *T. anası* < *ana*; *bk. akana*) Nine (Toparlı, 2007: 292)

Ulu kız: (< *T. ulug*; *bk. ulu ana* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Abla (Akartürk, 2006: 3)

Uluġ ata: (< *T. ulug*; *bk. ulu ana* + *T. ata*; *bk. ata*) Dede (Toparlı, 1992: 445)

Uluġ ḳız ḳardaş: (< *T. ulug*; *bk. ulu ana* + *T. kız*; *bk. açık kız* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Büyük kız kardeş (Özönder, 1996: 57)

Uluḳ ḳardaş: (< *T. ulug*; *bk. ulu ana* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Büyük kardeş (Özönder, 1996: 175)

Uma: (< *T.*; Paçacıoğlu, 2006: 611) Anne (Caferoğlu, 2011: 265)

Umaca ol-: (< *T. umaca* < *um-*; Gülensoy II, 2007: 967 + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusa, memesi şişmek (DS VI: 4038-4039)

Umacı / mamucu / momucu / ummacı: (< *T. umacı* < *aba+çı*; Gülensoy I, 2007: 966; < *çoc. dil. uma* ~ *umma*; Nişanyan, 2009: 644) Küçük çocukları korkutmak için kullanılan hayalî yaratık (Yavuzarslan, 2010: 1259) (DS IV: 3117) (DS IV: 3210)

Umay: (< *T.*; Gülensoy II, 2007: 967) 1. Son, kadın doğurduktan sonra karnından çıkan sonu (DLT I: 123) 2. Eski Türk geleneğinde döl sağlayıcı ve çocuk koruyucu bir ana tanrıça (Yaşar, 2008: 73)

Umma: (< *T. umma* < *um-*; *bk. umaca ol-*) Kadın gebeyken canının çektiği şeyi yiyememesi neticesinde göğsünün kızarması ve yanması durumu (Bolçay, 2011: 591)

Umma ol-: (< *T. umma* < *um-*; *bk. umaca ol-* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusa, memesi şişmek (DS VI: 4038-4039)

Ummaca: (< *T. umaca* < *um-*; *bk. umaca ol-*) Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusada memede meydana gelen şişlik (DS VI: 4038-4039)

Ummak / ummağ: (< *T. ummak* < *um-*; *bk. umaca ol-*) Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusada memede meydana gelen şişlik (DS VI: 4038-4039)

Umsuluk ol- / umsuluh ol-: (< *T. umsuluk* < *um-su-(g)+luk* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) 1. Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusa, memesi şişmek (DS VI: 4038-4039) 2. Özenilen şeyin ele geçmemesinden dolayı erkek çocuk organı şişmek ve acımak (Gülseren, 2000: 384)

Umsun-: (< *T. umsun-* < *um-su-n-* ya da *umug+sun-*; Paçacıoğlu, 2006: 611) 1. Kadın gebe iken, bir şeyleri arzu etmek, aşermek (Özyetgin, 2001: 698) 2. Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusa, memesi şişmek (DS VI: 4038-4039)

Umsunluk: (< *T. umsunluk* < *um-sun-(ug)+luk*; Gülensoy II, 2007: 967) Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusada memede meydana gelen şişlik (DS VI: 4038-4039)

Umsunuk: (< *T. umsunuk* < *umsun-*; *bk. umsunluk*) Özenilenin elde edilememesinden dolayı lohusada memede meydana gelen şişlik (DS VI: 4038-4039)

Umsunuk ol-: (< *T. umsunuk* < *umsun-*; *bk. umsunluk* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusa, memesi şişmek (DS VI: 4038-4039)

Umsuruk: (< *T. umsuruk* < *um-su-r-uk*; Gülensoy II, 2007: 967) Özenilen şeyin elde edilememesinden dolayı lohusada memede meydana gelen şişlik (DS VI: 4038-4039)

Unfuvân-ı cüvânî: (< *Ar. ʿunfuvān* + *Far. cüvānī*) Gençlik ve güzelliğin en parlak vakti, tazelik (Yavuzarslan, 2010: 1260)

ʿUnfuvān-ı şebāb: (< *Ar. ʿunfuvān* + *Ar. şebāb*) Gençlik çağı (Argunşah, 1999: 72)

Ungıl mıngıl: (< *T. ıng+mıng* ‘yans’+ *T. -ıl*) Saklambaç oyunu (Onur, 2005: 494)

Ur uşaḫ: (< *T. urı* < *ur-*; Gülensoy II, 2007: 970 + *T. uşak*; *bk. babam uşağı*) Çoluk çocuk (Gemalmaz, 1995: 319)

Uraġut: (< *uragut*; *bk. beşiklig uraġut*) Kız (Ata, 2004:7)

Urgaç / urgeç: (< *T. ur-*; *bk. ayaz vur-* + *T. kaç*; *bk. aradan kaç-*) Çocukların, büyükleri içine düşürmek için yolda açtıkları çukur, tuzak (DS VI: 4043)

Urı: (< *T. urı* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ*) 1. Erkek çocuk (DLT I: 251) 2. Genç, delikanlı (Li, 1999: 201)

Urı oġlan: (< *T. urı* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek çocuk (DLT I: 88)

Urı oġul: (< *T. urı* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek evlat (Hazar, 2007: 272)

Urılan-: (< *T. urulan-* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ*) Erkek çocuk doğurmak (Orkun, II: 74)

Urran: (< ?) Çocuğu olmayan kadın (Bülbül, 2006: 8)

Uru ḳadaş: (< *T. uru* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ* + *T. kardaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Erkek kardeş (Çağatay, 1977: 9)

Uruġsırat-: (< *T. urugsırat-* < *urug* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ*) Soyunu kurutmak (Çağatay, 1977: 9)

Uruġsuz: (< *T. urugsuz* < *urug* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ*) Tohumsuz erkek (Ünlü, 2012: 626)

Uruġsuz ḳod-: (< *T. urugsuz* < *urug* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Arkada nesil bırakmamak, tohumsuz bırakmak (Ünlü, 2012: 626)

Uruḳ: (< *T. urug* < *ur-*; *bk. ur uşaḫ*) Torunlar (Li, 1999: 55)

Ust: (< ?) Koşturmaca oyunu (Günay, 1978: 335)

Uskut: (< *Ar. sükūt*) Sessiz, uslu (DS VI: 4045)

Uslu / cuslu: (< *T. uslu* < *us*; *bk. akıllı uslu*) Terbiyeli, edepli (TS, 2011: 2421) (DS II: 1020)

Usluplu: (< *Ar. uslūb* + *T. -lu*) Uslu, terbiyeli (DS VI: 4045)

Uṣṭa: (< *Far. ustād*) Usta, öğretici (Toparlı, 2007: 294)

Uşağa kal- / uşağa gal-: (< *T. uşağa* < *uşak*; *bk. babam uşağı* + *T. kal-*; *bk. anasız babasız kalasıcık*) Hamile kalmak (Örnek, 1979: 76) (Gemalmaz, 1995: 319)

Uşaḳ / uşāāḫ / uşaġ / uşaḫ / uşşaḳ: (< *T. uşak*; *bk. babam uşağı*) 1. Küçük çocuk, çocuk (Ölmez, 1996: 469) (DS VI: 4079) (İleri, 2008: 389) 2. Erkek çocuk (Demir, 2001: 357) 3. Genç erkek (Demir, 2006: 240) (San, 1990: 587) 4. Kızgınlık sonucu azarlamak için çocuklara söylenen bir söz (Bayraktar, 2000: 530)

Uşak canlı: (< *T. uşak*; *bk. babam uşağı + Far. cān + T. -lı*) Çocukları çok seven kimse (Demir ve Aydoğdu, 2009: 688)

Uşak devşek / uşag devşeg / uşşak devşek: (< *T. uşak*; *bk. babam uşağı + T. devşek*; *bk. devşek*) Çoluk çocuk (DS VI: 4046)

Uşak görme: (< *T. uşak*; *bk. babam uşağı + T. görme < gör-*; *bk. ana hâli görme*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 181)

Uşak görmeye gitme: (< *T. uşak*; *bk. babam uşağı + T. görmeye < gör-*; *bk. ana hâli görme + T. gitme < git-*; *bk. abba git-*) Çocuk doğduktan sonra yapılan kutlama ziyareti (Yüksel, 2007: 111)

Uşak hali ol-: (< *T. uşak*; *bk. babam uşağı + Ar. ḥāl + T. -i + T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Gebe olmak (Yüksel, 2007: 37)

Uşaḳ oğlan: (< *T. uşak*; *bk. babam uşağı + T. oğlan < oğul*; *bk. abaġa oġlı*) 1. Küçük çocuk (DLT I: 67) 2. Küçük erkek çocuklar (EDPT, 1972: 16)

Uşakcık / uşacıḳ / uşacuḳ / uşaçuḫ : (< *T. uşakcık < uşak*; *bk. babam uşağı*) Çok küçük çocuk (Demir ve Aydoğdu, 2009: 688) (Çağatay, 1977: 10)

Uşakla-: (< *T. uşakla- < uşak*; *bk. babam uşağı*) 1. Doğurmak (DS VI: 4047) 2. Çocuk yüksek ateşten kendini yitirmek (DS VI: 4790)

Uşaklan-: (< *T. uşaklan- < uşak*; *bk. babam uşağı*) Hamile kalmak (Demir ve Aydoğdu, 2009: 688)

Uşaklı: (< *T. uşaklı < uşak*; *bk. babam uşağı*) Gebe kadın (Kurt, 2012: 33)

Uşaḳlıḳ / uşaḫlıḫ: (< *T. uşaklık < uşak*; *bk. babam uşağı*) Çocukluk dönemi, çocukluk (Demir ve Aydoğdu, 2009: 688) (Gemalmaz, 1995: 319)

Uşaksız: (< *T. uşaksız < uşak*; *bk. babam uşağı*) Çocuğu olmayan kişi (Demir ve Aydoğdu, 2009: 688)

Uşaksızlık: (< *T. uşaksızlık* < *uşak*; *bk. babam uşağı*) Çocuğun olmama durumu (Demir ve Aydoğdu, 2009: 688)

Uuv: (< *çoc. dil.*) Zehirli böcek (Çelebioğlu, 1982: 102)

Uva: (< *çoc. dil. baba* [> *båba* > *boba* > *buba* > *buva* > *uva*] Gülensoy II, 2007: 974) Baba (DS VI: 4048)

Uvacuk kurt: (< *T. ufacık* < *ufak*; *bk. adam ufağı* + *T. kurt*; *bk. bağırsak kurdu*) İnsan bağırsaklarında yerleşerek enfeksiyona sebep olan bir çeşit parazit (Kaya, 2008: 1004)

Uy çal-: (< *T. uy* < *uyu-*; *bk. gece uykuluğu* + *T. çal-*; *bk. aşçal-*) Ninni söylemek (Demir ve Demir, 2010: 44)

Uya / uye: (< *T. uya* < *uy-a*; Paçacıoğlu, 2006: 620) 1. Kardeş, hısım (DLT I: 85) 2. Kız kardeş (DS VI: 4791)

Uya ḳadaş: (< *T. uya*; *bk. uya* + *T. kadaş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Akraba, kardeş (Li, 1999: 46)

Uya oġlı: (< *T. uya*; *bk. uya* + *T. oğlu* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Erkek yeğen, erkek kardeşin oğlu (Li, 1999: 209)

Uyan-: (< *T. arg. uyan-*; *bk. kuşu uyan-*) Ergenleşmek (Aktunç, 1998: 294)

Uydurma: (< *T. uydurma* < *uy-*; *bk. sözcük uydurmaca*) Üvey çocuk (DS VI: 4050)

Uyku muskası: (< *T. uyku* < *uyu-*; *bk. gece uykuluğu* + *Ar. nusḫa* + *T. -sı*) Nazar değdiği için uyuyamadığı düşünülen çocuklara yazdırılan muska (Akyol, 2006: 86)

Uykuluk: (< *T. uykuluk* < *uyu-*; *bk. gece uykuluğu*) 1. Bebeklerin parmak aralarına giren kir 2.Yeni doğan çocukların başındaki kepek (DS VI: 4051)

Uyuntu: (< *T. uyuntu* < *uyu-*; *bk. gece uykuluğu*) Dul kadının yeniden evlendiğinde, yanında getirdiği çocuğu (DS VI: 4053)

Uyutḳuç: (< *T. uyutkuç* < *uyu-*; *bk. gece uykuluğu*) Süt emen çocuğun kursağının içinde meydana gelen donmuş süte benzer bir şey (Toparlı, 1992: 227)

Uyuz: (< *T. uyuz* < *uđ-uz*; Gülensoy II, 2007: 981; < *T. udız*; Nişanyan, 2009: 647) Bir çeşit deri hastalığı (Yurdakök, 1984: 20)

Uz: (< *T. uz* < **ū-z*; Gülensoy II, 2007: 982) Öğretmen (DS VI: 4054)

Uzbet: (< *Ar.ʿuzbet*) Bekârlık, ergenlik, gençlik (Devellioğlu, 2008: 1124)

Uzel- / uzul-: (< ? *T. uz+el-*) Lohusalıktan erken kalkıp yeniden hastalanmak (DS VI: 4055)

Uzûbet: (< *Ar.ʿuzūbet*) Bekârlık, ergenlik (Devellioğlu, 2008: 1125)

Uzun atlama: (< *T. uzun*; *bk. bir uzun selvi* + *T. atlama* < *at*; *bk. alatla-*) Çocuk oyunu (Onur, 2005: 498)

Uzun bürümcük gömlek: (< *T. uzun*; *bk. bir uzun selvi* + *T. bürümcük* < *bü-r-ü+n-çük*; Gülensoy II, 2007: 196; < *bürüncek* < ? *ET. bürün-güç* < *bürü-n-*; *+çuk* eki mevcut değildir, Benzer birkaç örnekte *+guç* ekinin metatezle *+çug* biçimini aldığını Marcel Erdal'da gösterir; Nişanyan, 2009: 85 + *T. gömlek*; *bk. al gömleği*) Padişah kızlarının da giydiği geleneksel kıyafet (Türkoğlu, 1997: 119)

Uzun çoturum: (< *T. uzun*; *bk. bir uzun selvi* + *T. çoturum* < *çot*; *bk. çot*) Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Uzun eşek: (< *T. uzun*; *bk. bir uzun selvi* + *T. eşek*; *bk. çoturum eşeği*) Birdirbir oyunu (Uysal, 2008: 197)

Uzun öksürük: (< *T. uzun*; *bk. bir uzun selvi* + *T. öksürük*; *bk. boğmaca öksürük*) Boğmaca (DS VI: 4055)

Uzun ömüre gitme: (< *T. uzun*; *bk. bir uzun selvi* + *ʿömr* + *T. -e* + *T. gitme* < *git-*; *bk. abba git-*) Çocuk görme (Örnek, 1979: 181)

Uzunduruk: (< *T. uzun+duruk*) Uzun boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Uzunumeşşek: (< *T. uzunum* < *uzun*; *bk. bir uzun selvi* + *T. eşek*; *bk. çoturum eşeği*) Birdirbir oyunu (DS VI: 4056)

-Ü-

Üç adım: (< *T. üç* < *ūç*; Gülensoy II, 2007: 985; < *üç*; Nişanyan, 2009: 648 + *T. adım* < *at-*; *bk. adıgıyn at-*) Bir çeşit atlama oyunu (DS VI: 4057)

Üç nişan: (< *T. üç*; *bk. üç adım* + *Far. nişān*) Bir eşkenar dörtgeni dörde bölen çizgilerin kesişme noktaları üstüne, çakıl taşı konularak karşılıklı oynanan oyun (DS VI: 4058)

Üç suyu: (< *T. üç*; *bk. üç adım* + *T. suyu* < *su*; *bk. baş suyu*) 1. Doğumun üçüncü gününde yapılan, bebeğin tuzlandığı ritüel 2. Lohusanın sütünün aşağı doğru ineceği, çoğalacağı düşüncesiyle avucunu memesinin altında açarak, başından üç defa döktüğü ve avucuna alarak içtiği su (Yaşar, 2008: 83)

Üç teker: (< *T. üç*; *bk. üç adım* + *T. tekerlekli* < *teker*; *bk. tekerek* + *T. araba*; *bk. arabacık*) İkisi arkada, biri önde üç tekerleği olan, çocukların düşmeden binmesi için yapılmış araç (TS, 2011: 2443)

Üç tekerlekli araba: (< *T. üç*; *bk. üç adım* + *T. tekerlekli* < *teker*; *bk. tekerek* + *T. araba*; *bk. arabacık*) Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251)

Üç yemeği: (< *T. üç*; *bk. üç adım* + *T. yemeği* < *ye-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Doğumdan üç gün sonra çocuğa ad vermek için yapılan yemekli toplantı (Yıldırım, 2010: 23)

Üçgen yemeni: (< *T. üçgen* < *üç+gen*; Nişanyan, 2009: 648; < *üç+gil*; Gülensoy II, 2007: 985 + *Ar. yemenī*) Genç kızların yemeni bağlama şekli (Arslantaş, 2007: 105)

Üçleme: (< *T. üç+le-me*; Gülensoy II, 2007: 986) 1. Doğumun üçüncü gününde yapılan kırklama (Teke, 2005: 110) 2. Bir eşkenar dörtgeni dörde bölen çizgilerin kesişme noktaları üstüne çakıl taşı konularak karşılıklı oynanan oyun (DS VI: 4058) (DS VI: 4793)

Üçletme: (< *T. üçletme* < *üç*; *bk. üç adım*) Kareyi dörde bölen çizgiler üstünde üçer taşla oynanan bir çeşit oyun (DS VI: 4793)

Üçtaş oyunu / üçdaş oyunu : (< *T. üç*; *bk. üç adım* + *T. taş*; *bk. agat taşı* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Bir eşkenar dörtgeni dörde bölen çizgilerin kesişme noktaları üstüne çakıl taşı konularak karşılıklı oynanan oyun (DS VI: 4058)

Üçüncül korunma: (< *T. üçüncül* < *üç*; *bk. üç* + *T. korunma* < *koru-*; *bk. birincil korun-*) İstismara uğrayan çocuğu, erken fark etme, yeterli biçimde tedavi etme, çocuğun yeniden istismarını önlenme ve topluma kazandırıma (Beyazova ve Şahin, 2011: 15)

Üfhûd: (< *Ar. üfhūd*) Yetişmiş, serpilmiş çocuk (Devellioğlu, 2008: 1126)

Üfle-: (< *T. arg. üfle-*; *bk. şişe üflet-*) Hamile kalmak (Bingölçe, 2001: 152)

Ügrü- / ügri- / yügür-: (< *T. üğrü-* < *ügri-*; *bk. öğrele-*) Beşiği yavaşça sallamak (Demir ve Aydoğdu, 2009: 689) (DS VI: 4327) (Özyetgin, 2001: 706)

Ügrük: (< *T. üğrük* < *ügri-*; *bk. öğrele-*) Çocuğun beşiğini sallama (DLT I: 105)

Ügrüş-: (< *T. üğrüş-* < *ügri-*; *bk. öğrele-*) Beşik sallamakta yardım etmek (DLT I: 236)

Üğrüm: (< *T. üğrüm* < *ügri-*; *bk. öğrele-*) Beşiğin kolayca sallanmasını sağlayan altında yer alan yay biçiminde olan ayaklar (DS VI: 4061)

Üğrümbeç / ugrümbeç / uğrümbeç / üğrünbeç: (< *T. üğrümbeç* < *ügri-*; *bk. öğrele-*) 1. Beşiğin üstünde örtüyü yüksek tutmaya yarayan ağaç kol (DS VI: 4062) 2. Beşiğin baş ve ayak bölümünü üstte birleştiren ve sallamakta kullanılan yatay konulmuş ağaç (DS VI: 4784)

Üğrümcek: (< *T. üğrümcek* < *ügri-*; *bk. öğrele-*) Beşiğin üstünde örtüyü yüksek tutmaya yarayan ağaç kol (DS VI: 4062)

Üğrümük / öğrümük / üğürmük: (< *T. üğrümük* < *üğrü-* < *ügri-*; Gülensoy II, 2007: 988) Beşiğin üstünde örtüyü yüksek tutmaya yarayan ağaç kol (DS V: 3320) (DS VI: 4062)

Üğüdeş-: (< *T. üğüldeş-* < *üğ* 'yans.' + *T. üldeş-*) Çocuk, yeni konuşmaya başlamak (DS VI: 4794)

Ülker vurması: (< *öz. is. Ülker*; Gülensoy II, 2007: 990 + *T. vurması* < *vur-*; *bk. ayaz vur-*) Ülker göründüğünde çocukların yüzlerine ortaya çıktığına inanılan kırmızılıklar ve yaralar (Köymen, 1970: 11)

Ülle: (< *T. oğul+an* [> *oğlan* > *ōlan* > *ulan* > *ülen* > *üle* > *ülle*] Gülensoy II, 2007: 989) Yeni doğmuş, kırkı çıkmamış çocuk (DS VI: 4065)

Ülü: (< *T. ülü* < *OT. ülüg* < *ūl-üg*; Gülensoy II, 2007: 990) Çocuklara verilen küçük armağan (DS VI: 4066)

Ülüt-: (< *T. öl+ü-t-*; Gülensoy II, 2007: 991) Sidiğini kundaktan taşırmak (DS VI: 4067)

Ümm: (< *Ar.*) Anne (Li, 1999: 124)

Ümmü's-sıbyan: (< *Ar. ümm* + *Ar. ṣıbyān*) Havale hastalığı (Köktekin, 2007: 27)

Ümgük / imik / yimük: (< *T. ümgük*; < *ET. emgek ~ ümgük*; Clauson, 1972: 159; Tietze II, 2009: 392; < *imik ~ ümük*; Nişanyan, 2009: 263) Yeni doğmuş çocuğun tepesiyle alnı arasındaki kemiklerin kavuşacağı yerdeki açıklık, bıngıldak (TRS III: 2072) (DLT I: 110) (Toparlı, 2007: 323)

Ümüldân: (< *Ar. ümüldān*) Güzel, genç (Devellioğlu, 2008: 1128)

Üngüldet-: (< *T. üngüldet-* < *üng* 'yans.' + *T. üldet-*; Zülfikar, 1995: 272) Çocuk yaramazlık yapmak (DS VI: 4068)

Ünlüler oyunu: (< *T. ünlüler* < *ün*; *bk. üngüldet-* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Bir çeşit kelime oyunu (Özdemir II, 2006: 203)

Ünsā: (< *Ar.*) Kız (Yelten, 1998: 405)

Ünü: (< ?) Öcü, umacı (DS VI: 4069)

Ürfiye: (< ?) Çocuğun yüzünde görülen sıvama yara (DS VI: 4070)

Ürküntü: (< *T. ürküntü* < *ürk-* < **hürk-* [< **pürk-*] Gülensoy II, 2007: 994) Ergenlik (DS VI: 4071)

Ürmûle: (< *Ar. ürmūle*) Delikanlı (Devellioğlu, 2008: 1129)

Ürmük: (< *T. ürmük*) Beşik sapı (DS VI: 4072)

Ürük cücük: (< *T. ürük* < *ür-* 'yans. fiil' + *T. -ük* + *cücük*; *bk. alaja cücük*) Çoluk çocuk (DS VI: 4797)

Ürünli: (< *T. ürünlü* < *ürün* < *ET. yürüñ* < *ūr- / ōr-* + *-(ü)n*; Gülensoy II, 2007: 996; < ? *T. ür-ün*; *üre-* fiiliyle yapısal ilişkisi muğlaktır; karş. *Moğ. üren*; Nişanyan, 2009: 650) 1. Erkek yeğen 2. Erkek torun (Li, 1999: 215)

Üske: (< ?) Kısır, doğurmayan kadın (DS VI: 4798)

Üslük: (< *T. üstlük* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak*) Çocuk kundağına sarılan örtü (Dağlı, 2007: 274)

Üst damakta yaralar: (< *T. üst*; *bk. diz üstü oturtarak* + *T. damakta* < *damak*; *bk. damak aç-* + *T. yaralar* < *yara*; *bk. ağız yaraları*) Çocuğun annesini emmesinde büyük sıkıntılara sebep olan, acı veren bir ağız rahatsızlığı (Şafak, 2010: 266)

Üstâd: (< *Far. üstād*) Öğretmen (Toparlı, 2007: 298)

Üstü yüklü: (< *T. üstü* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak* + *T. yüklü* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Gebe kadın (Örnek, 1979: 84)

Üstüne ağırlık çökme: (< *T. üstüne* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak* + *T. ağırlık*; *bk. agırlıg* + *T. çökme* < *çök-*; *bk. ādırık çödürük*) Albasmasının sebep olduğu durum (Yüksel, 2007: 117)

Üstüne çevir-: (< *T. üstüne* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak* + *T. çevir-*; *bk. çember çevirme*) Evlat edinmek, evlat edindiği çocuğu nüfusuna yazdırmak (Yurtbaşı, DYS: 448)

Üstüne düş-: (< *T. üstüne* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak* + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Çocuğu sevme ve korumada çok ileri gitmek (Aksoy, 1976: 922)

Üstüne geçir-: (< *T. üstüne* < *üst*; *bk. diz üstü oturtarak* + *T. geçirme* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Evlat edinmek (TS, 2011: 2452)

Üşütme: (< *T. üşütme* < *üşü-*; Gülensoy II, 2007: 1001) 1. Kadının gençlik döneminde üşütmesi ki kısırlık sebebi olarak görülür (Akduman, 2006: 44) 2. Sıtma (Koç, 2010: 94)

Ütle-: (< *T. öt+le-*; Paçacıoğlu, 2007: 633) Ders vermek (Caferoğlu, 2011: 274)

Ütmeli: (< *T. ütmeli* < *üt-*; *bk. bilye yütmece*) Bir çeşit aşık oyunu (Özhan, 2005: 227)

Üürü: (< *çoc. dil.*) Horoz (Çelebioğlu, 1982: 102)

Üvey anne / ögey ana / üvey ana: (< *T. üvey* < *ög+ey*; Gülensoy II, 2007: 1003; < ? *ET. ög+ey*; Nişanyan, 2009: 651 + *T. ana*; *bk. akana*) 1. Çocuğuna kötü davranan anne (TS, 2011: 2457) 2. Üvey anne (Yavuzarslan, 2010: 1275) (Li, 1999: 79)

Üvey baba: (< *T. üvey*; *bk. üvey anne* + *çoc. dil. baba*) Öz olmayan baba (Li, 1999: 80)

Üvey çocuk: (< *T. üvey*; *bk. üvey anne* + *T. çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Üvey evlat (TS, 2011: 2457)

Üvey evlat: (< *T. üvey*; *bk. üvey anne* + *Ar. evlād*) Karı kocanın her birine göre öbürünün ayrı bir eşinden dünyaya gelmiş olan evladı (Li, 1999: 80)

Üvey evlat muamelesi yap-: (< *T. üvey*; *bk. üvey anne* + *Ar. evlād* + *Ar. muʿāmele* + *T. -si* + *T. yap-*; *bk. ayak poğaçası yapma*) Dışlamak, kötü davranmak (TS, 2011: 2458)

Üvey kardeş / ögey ḳarındaş / üveyi karındaş: (< *T. üvey*; *bk. üvey anne* + *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Öz olmayan kardeş (Li, 1999: 80) (Cora, 2007: 253) (Tulum, 2011: 279)

Üvey oğul / ögey oġul: (< *T. üvey*; *bk. üvey anne* + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Karı kocanın her birine göre öbürünün ayrı bir eşinden dünyaya gelmiş olan erkek çocuk (TS, 2011: 2458) (DLT I: 123)

Üz: (< *T.*) Dokuztaş oyunu (DS VI: 4800)

Üzbelek: (< *T. üz+balak*; Çağbayır V, 2003: 5069) Hastalıklı, cılız çocuk (DS VI: 4086)

Üzeri yüklü: (< *T. üzeri*; *bk. çinko üzerine taş at-* + *T. yüklü* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Gebe kadın (DS VI: 4087)

Üzerine düş-: (< *T. üzerine* < *üzeri*; *bk. çinko üzerine taş at-* + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Çocuğu sevme ve korumada çok ileri gitmek (Aksoy, 1976: 922)

Üzerine geçir-: (< *T. üzerine* < *üzeri*; *bk. çinko üzerine taş at-* + *T. geçir-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Evlat edindiği çocuğun nüfusunu, aile nüfusu arasına yazdırmak (Aksoy, 1976: 922)

Üzerlen-: (< *T. üzerlen-* < *üzeri*; *bk. çinko üzerine taş at-*) Gebe olmak (Gedik, 2008: 335)

Üzerli: (< *T. üzerli* < *üzeri*; *bk. çinko üzerine taş at-*) Gebe kadın (DS VI: 4801)

Üzerlik / yüzerlik: (< O*T. yüzerlik* < *OT. *yıđ+ı-g+lık*; Gülensoy II, 2007: 1007; < *yüzerlik*; Nişanyan, 2009: 651) Mavi boncuk, at kestanesi, muska gibi çocuk üstüne takılan nazarlık (DS VI: 4087) (DS VI: 4338)

Üzne-: (< *T. üzne-*; Paçacıoğlu, 2006: 635) Çocuk, söz dinlememek (DLT I: 288)

Üzüm: (< *T. üzüm* < **üz-üm*; Gülensoy II, 2007: 1008: Nişanyan, 2009: 651) Erkek çocuğun cinsel organı (Örnek, 1979: 155)

-V-

Vaadetme: (< *Ar. vaʿd + T. et-*; *bk. aççi et-*) Beşik kerterek söz verme (Tezcan, 1980: 242)

Vacı vacı zābit: (< *T. vacı+vacı* < *vac* 'yans.' + *T. -ır*; Zülfikar, 1995: 272; < *vā+cır*; Gülensoy II, 2007: 1010 + *Ar. żābiṭ*) Çok konuşan, ukâla çocuk (Bayraktar, 2000: 537)

Vacibi: (< ?) Evlilik dışı doğan çocuk, piç (DS VI: 4803)

Vağıltı / vağıldı / vangıltı: (< *T. bang+ıl-tı*; Gülensoy II, 2007: 1010; < *Erm. vang ~ vank*; Dankoff, 1995: 169) Bebeğin ağlama sesi (DS VI: 4090)

Vahın: (< ?) Babalık (DS VI: 4090)

Vahma: (< *Ar. vaḥmā*) Aşeren gebe kadın (Devellioğlu, 1133)

Vak vak: (< *çoc. dil.*) Ördek (Çelebioğlu, 1982: 102)

Vālid: (< *Ar. vālid*) Baba (Yelten, 1998: 405)

Valide: (< *Ar. vālide*) Anne (Li, 1999: 124)

Vanda: (< *Fr. vandale*) Çocuk (DS VI: 4091)

Var-: (< *T. var-* < *bar-*; Gülensoy II, 2007: 1010; Nişanyan, 2009: 654) Baliğ olmak (Yavuzarslan, 2010: 1283)

Vara: (< ? *gd.*) Baba (Mor, 2009: 96)

Varvarlık: (< *T. var* < *bar* < **bā-r*; Gülensoy II, 2007: 1010; < *AT. bār*; karş. *Moğ. barı-* Nişanyan, 2009: 654 + *T. varlık* < *var*) Delikanlılık, gençlik (DS VI: 4094)

Vasi: (< *Ar. vaṣī*) Vesayeti yürütmek, vesayet altındaki küçüğün kişi varlığını ve mal varlığını korumak, onu üçüncü kişilere karşı hukuksal işlemlerde temsil görevini taşıyan kişi (Akyüz, 2012: 312)

Vasi-i mansub: (< *Ar. vaṣī + Ar. manṣūb*) Yetim kalan çocukların ölen babasından kalan mallarına sahip çıkılması amacıyla tayin edilen vasi (Eroğlu, 2007: 287)

Vasi-i muhtar: (< *Ar. vaṣī* + *Ar. muḫtār*) Mal sahibi tarafından, ölümünden önce çocuklarının işlerini görmesi için tayin edilen vasi (Eroğlu, 2007: 287)

Vasilik ücreti : (< *Ar. vaṣī* + *T. -lik* + *Ar. ücret* + *T. -i*) Vasiye emeğinin karşılığı olarak takdir edilen ücret (Akyüz, 2012: 333)

Vāvuş: (< ?) Yavru, bebek (DS VI: 4804)

Vaz'-ı ḥaml: (< *Ar. vaż ʿ* + *Ar. ḥaml*) Çocuk doğurma (Argunşah, 1999: 198)

Velayet: (< *Ar. velāyet*) Çocuğun şahsı ve malları üzerine anne ve babanın yasal olarak sahip olduğu yetkiler ve kendilerine yüklenen görev ve sorumluluklar (Koşar, 1987: 73)

Veled-i gayr-ı meşrû: (< *Ar. veled* + *Ar. ġayr* + *Ar. meşrūʿ*) Meşru olmayan evlenmeden meydana gelen çocuk (Devellioğlu, 2008: 631)

Veled-i ma'nevî: (< *Ar. veled* + *Ar. maʿnevī*) Evlatlığa kabul edilen (Devellioğlu, 2008: 1146)

Veled-i mülâane: (< *Ar. veled* + *Ar. mülāʿane*) Kan yüzünden babasıyla nesep ilişkisinin bulunmadığı hakim tarafından kararlaştırılan çocuk (Devellioğlu, 2008: 1146)

Veled- i nā-pāk: (< *Ar. veled* + *Far. nā-pāk*) Piç (Çelebi, IV: 348)

Veledizine / veledizne: (< *Ar. veled* + *Ar. zinā'*) 1. Yaramaz çocuk 2. Gayrimeşru çocuk (Özturna, 2009: 86)

Veledizurna: (< *Ar. veled* + *Far. surnāy*) Evlilik dışı doğan çocuk (DS VI: 4805)

Veledle-: (< *Ar. veled* + *T. le-*) Doğurmak (Tulum, 2011: 1842)

Velespit / orosbit / ölespit / velesbit / velesvit / wolwspet: (< *Fr. vélocipède*) Bisiklet (DS V: 3333) (DS VI: 4805) (Gemalmaz, 1995: 329)

Velet: (< *Ar. veled*) 1. Çocuk (Toparlı, 2007: 302) 2. Erkek çocuk (Elhan, 2004: 415) 3. Yararsız erkek çocuk (DS VI: 4805)

Velîd: (< *Ar. velīd*) Yeni doğmuş çocuk (Devellioğlu, 2008: 1146)

Velûd: (< *Ar.velūd*) Çok doğuran kadın (Devellioğlu, 2008: 1147)

Velvele: (< *Ar. velvele*) Yaramaz çocuk (DS VI: 4097)

Vengirde-: (< *T. vengirde-* < *bang* 'yans.' + *T. ırda-*) Bebek, ağlamak (DS VI: 4097)

Vengirti: (< *T. vengirti* < *bang* 'yans.' + *T. -ırtı*) Bebek, ağlamak (DS VI: 4097)

Veñile-: (< *T. venile-* < *bang* 'yans.' + *T. ıla-*) Küçük çocuk, ağlamak (DS VI: 4097)

Verâset-i ırkıyye: (< *Ar. verāset* + *Ar. ʿırḳıyye*) Doğanın ecdadına benzemesi (Devellioğlu, 2008: 1147)

Verâset-i şahsiyye: (< *Ar. verāset* + *Ar. şaḫṣiyye*) Çocuğunun annesinin ya da babasının vasıflarından bazısını almış olması (Devellioğlu, 2008: 1147)

Verek: (< *T. arg. verek* < *ver-*; *bk. ağız ver-*) Ahlaksız genç (Devellioğlu, 1945: 126)

Vereşe: (< *Ar.*) Mirasçılar (Bilgin, 1996: 84)

Verikle-: (< *T. venikle-* < *bang* 'yans.' + *T. ıkla-*) Küçük çocuk, sürekli ağlamak (DS VI: 4098)

Verilde-: (< *T. venilde-* < *bang* 'yans.' + *T. ılda-*) Küçük çocuk, sürekli ağlamak (DS VI: 4098)

Vesayet: (< *Ar. veṣāyet*) Korunmaya ve yardıma muhtaç olup buna velayet şeklinde sahip olamayan kimselerin kişi varlığı ve mal varlığına ilişkin yararlarının korunması ve temsili için devlet tarafından düzenlenen bir bakım ve koruma kurumu (Akyüz, 2012: 303)

Veze: (< ?) Küçük çocukların başından çıkan yara (DS VI: 4806)

Velī: (< *Ar. velī*) Bir çocuğun ya da güçsüzün işlerini yürüten, onlardan sorumlu olan kimse (Yelten, 1998: 218)

Vıcı-: (< *T. vıc+ı-*; Zülfikar, 1995: 275; < belki *cıvık* sözcüğünün metatezi olarak değerlendirilebilir; Nişanyan, 2009: 660; < ? *T. cıvı-* < **suw+ı-*; Gülensoy I, 2007: 204) Oyunbozanlık etmek, caymak (DS VI: 4100)

Vıcırdaş-: (< *T. vıcırdaş-* < *vıc* 'yans.' + *T. -ırdaş-*; Zülfikar, 1995: 275) Çocuklar, topluca gürültü çıkarmak (DS VI: 4101)

Vığıl vığıl: (< *T. vığıl+vığıl* < *vığ* 'yans.' + *T. -ıl*; Zülfikar, 1995: 275) Çocukların yaptıkları gürültü (DS VI: 4102)

Vığılda-: (< *T. vığılda-* < *vığ* 'yans.' + *T. ılda-*) 1. Bebek boğulurcasına ağlamak (DS VI: 4806) 2. Çocuklar, topluca gürültü çıkarmak (DS VI: 4101)

Vığır vığır: (< *T. vığır+vığır* < *vığ* 'yans.'+ *T. -ır*) Çocukların yaptıkları gürültü (DS VI: 4102)

Vığla-: (< *T. vığla-* < *vığ* 'yans.' + *T. la-*) Yeni doğmuş çocuk, ağlamak (DS VI: 4102)

Vık vık: (< *T. vık+vık* 'yans.') Körpe çocuğun ağlama sesi (DS VI: 4102)

Vıngılda-: (< *T. vıngılda-* < *vıng* 'yans.' + *T. -ılda-*) Küçük çocuk, boğuk, iniltili ses çıkarmak (DS VI: 4102)

Vıngır vıngır: (< *T. vıngır+vıngır* < *vıng* 'yans.'+ *T. -ır*) Çocukların yaptıkları gürültü (DS VI: 4102)

Vıñıltı: (< *T. vınıltı* < *vın* 'yans.' + *T. -ıltı*) Çocuğun tedirgin eden vızıltısı, sızlanması (DS VI: 4103)

Vırak vırak: (< *çoc. dil.*) Kurbağa (Çelebioğlu, 1982: 102)

Vırık / vırrık / virik: (< *T. vırık* < *vır* 'yans.' *T. -ık*; Zülfikar, 1995: 275) 1. Evlilik dışı doğan çocuk, piç (DS VI: 4103) 2. Sürgün, ishal (Koç, 2010: 94)

Vırrık vırrık: (< *T. vırık+vırık*; *bk. vırrık*) Çocuğun duraksız, can sıkıcı bir sesle ağlaması (DS VI: 4103)

Vırtış: (< *T. vırtış* < *vırt* 'yans.' + *T. -ış*; Zülfikar, 1995: 275) Çocuğun kusmuğu (Örnek, 1979: 162)

Vıyıkla-: (< *T. vıyıkla-* < *vıy* 'yans.'; Zülfikar, 1995: 275 + *T. -ıkla-*) Bebek, ağlamak (DS VI: 4807)

Vız-: (< *T. vız-* 'yans. fiil') Oyunbozanlık etmek, caymak (DS VI: 4100)

Vız vız: (< *T. vız+vız* 'yans.'; Zülfikar, 1995: 274) 1. Çocuğun tedirgin edici bir sesle ağlaması 2. Bir düğmenin iki deliğinden iplik geçirip esnete esnete döndürülerek oynanan bir oyun (DS VI: 4105) (< *çoc. dil.*) 3. Arı (Çelebioğlu, 1982: 102)

Vız vız tula: (< *T. vız+vız*; *bk. vızgıç* + *T. tula* < *tū-l+a*; Gülensoy II, 2007: 930) Mendille oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS VI: 4807)

Vız vıza: (< *T. vız+vız* 'yans.' + *T. -a*) Çocuğun vara yoğa ağlaması (DS VI: 4106)

Vızdırak: (< *T. vızdırak* < *vız* ' yans.' + *T. -dırak*) Kaydırak oyunu (DS VI: 4104)

Vızgıç: (< *T. vızgıç* < *vız-* 'yans. fiil' + *T. -gıç*) Tahtadan yapılma yoyo da denilen bir oyuncak (DS VI: 4104)

Vızık vızık: (< *T. vızık+vızık* < *vız* 'yans.' + *T. -ık*) Çocuğun tedirgin edici bir sesle ağlaması (DS VI: 4105)

Vızıkcılık: (< *T. vızıkçılık* < *vız* 'yans.' + *T. -ıkçılık*) Mızıkçılık (DS VI: 4104)

Vızıkla- / vızzıkla-: (< *T. vızıkla-* < *vız* 'yans.' + *T. ıkla-*) Oyunda mızımak (DS VI: 4104)

Vızılda-: (< *T. vızılda-* < *vız* 'yans.' + *T. ılda-*) 1. Çocuk, ince ince ağlamaklı ses çıkarmak 2. Sürekli ağlayıp bağırmak (DS VI: 4105)

Vızıldak: (< *T. vızıldak* < *vız* 'yans.' + *T. -ıldak*) Bir düğmenin iki deliğinden iplik geçirip esnete esnete döndürülerek oynanan bir oyun (DS VI: 4105)

Vızırdayık: (< *T. vızırdayık* < *vız* 'yans.' + *T. -ırdayık*) 1. Sızlanarak, ince, tedirgin edici bir sesle sürekli ağlayan çocuk 2. Topaç (DS VI: 4105)

Vızlan-: (< *T. vızlan-* < *vız* 'yans.' + *T. lan-*) Çocuk, ince ince ağlamaklı ses çıkarmak (DS VI: 4105)

Vızvırık / vizvirik: (< *T. vız* 'yans.'+ *T. vırık* < *vır* 'yans.' + *T. -ık*) Topaç (DS VI: 4105)

Vici-: (< *T. vici-* < *vic* 'yans.' + *T. i-*) Oyunbozanlık etmek, caymak (DS VI: 4100)

Viçirdek: (< *T. vicirdek* < *vic* 'yans.' + *T. irdek*) Şen, hoş, tatlı konuşan çocuk (DS VI: 4106)

Vidilde-: (< *T. vıdılda-* < *vıd* 'yans.' + *T. ılda-*) Çocuk, durmaksızın, ince bir sesle, baş ağrıtana dek konuşmak, gevezelik yapmak (DS VI: 4106)

Vihâm: (< *Ar. viḥām*) Aşerme kadının iştahı (Yavuzarslan, 2010: 1287)

Viladet / velādet: (< *Ar. vilādet*) Doğma, dünyaya gelme (Yelten, 1998: 358) (Devellioğlu, 2008: 1151)

Vildān: (< *Ar.*) Yeni doğmuş çocuklar (Ata, 2004: 539)

Vird: (< *Far.*) Öğrenci (Devellioğlu, 2008: 1151)

Vireke vireke: (< *T. vıraka+vıraka* < *vır* 'yans.' + *T. -aka*) Duraksız, can sıkıcı bir sesle çocuk ağlaması (DS VI: 4103)

Viyak: (< *T. viyak* < *viy* 'yans.' +*T. -ak*) Ağlarken çıkarılan ses (TS, 2011: 2488)

Vizzik: (< *T. vızık* < *vız* 'yans. + *T. -ık*) Çocukları güldürmek, kızdırmak için kullanılan ünlem (DS VI: 4109)

Voa: (< *çoc. dil. baba*) Baba (DS VI: 4109)

Vovola: (< *çoc. dil.*) Yumurta (DS VI: 4109)

Vurulmaç: (< *T. vurulmaç* < *vur-*; *bk. ayaz vur-*) Aşık oyunu (Özhan, 2005: 229)

Vuruş karış: (< *T. vuruş* < *vur-*; *bk. ayaz vur-* + *T. karış*; *bk. kafa karış*) Bir çeşit bilye oyunu (Özdemir II, 2006: 409)

-Y-

Ya eline ya diline vur-: (< *Far. yā* + *T. eline* < *el*; *bk. bıyıkları ele al-* + *Far. yā* + *T. diline* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. vur-*; *bk. ayaz vur-*) Bebeklik döneminde aşırı hareket etmek, bu hareketlilik çocuğun çabuk konuşacağına ya da erken yürüyeceğine işaret olarak algılanır (Yüksel, 2007: 172)

Yaban oğlanı: (< *Far. yābān* + *T. oğlanı* < *oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Gelişigüzel yetişmiş, eğitilmemiş genç (TRS VI: 4181)

Yad boncuğu: (< *T. yad*; Paçacıoğlu, 2006: 640 + *T. boncuğu* < *boncuk*; *bk. beşik boncuğu*) Tıpkı taşı (Taş, 1996: 201)

Yad oğul: (< *T. yad* < *ET. yāt*; Gülensoy II, 2007: 1023; Nişanyan, 2009: 666 + *T. oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Evlatlık, üvey oğul (TRS VI: 4191)

Yadırga-: (< *T. yadırga-* < *yāt+ır-ġa-*; Gülensoy II, 2007: 1024; < *T. yad+ırga-*; Nişanyan, 2009: 666) Çocuk, tanımadığı adamdan korkup ağlamak (Yavuzarslan, 2010: 1300)

Yafa: (< ? *arg.*) Bekâr ve yakışıklı erkek (Bingölçe, 2001: 155)

Yağ parası: (< *T. yağ*; *ayağım yağlı* + *Far. pāre* + *T. -sı*) Ramazanda teravih namazına gelenlerden çocukların aldıkları para (Özdem, 2009: 260)

Yağ tulumu: (< *T. yağ*; *ayağım yağlı* + *tulumu* < *tulum*; *bk. tulum*) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Yağıbasan: (< *T. yağı* < *ET. yaġı* + *T. basan* < *bas-*; *bk. albasan*) Düşman baskısının dağıtıldığı günde doğan çocuk (Araz, 1995:109)

Yağlı ballı: (< *T. yağlı* < *yağ*; *ayağım yağlı* + *ballı* < *bal*; *bk. bal*) Yeni doğum yapmış kadının iyi beslenmesi, sütü olması için yapılan uygulama (Artun, 2001: 28)

Yağlık / yaylık / yoğluk: (< *T. yağlık* < *yağ*; *bk. al yağlık*) 1. Bebeğin üşütmemesi için kafasının sarıldığı ince tülbentten yapılmış üçgen bez (Teke, 2005: 82) 2. Boyun ve omuzlara asılan sünnet giysisi (Kurt, 2012: 216) 3. Çevre ve mendilden daha büyük, üzeri işlemelerle süslü büyük bir mendil (Koçu, 1969: 238) (Kabataş, 2006: 31) 4. Çocuğun yemek önlüğü (DS VI: 4214)

Yağmur duası: (< *T. yağmur* < *yağ-mur*; Gülensoy II, 2007: 1031; Nişanyan, 2009: 667) Yağmur duasına çıkılacağı zaman çocukların grup hâlinde oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 344)

Yağmur gelini / yağmur gelin: (< *T. yağmur* < *yağ-*; *bk. yağmur duası* + *T. gelini* < *gelin*; *bk. algelini*) Kuraklık günlerinde, yağmur yağdırmak için çocuklar tarafından oynanan oyun (Araz, 1995: 147) (Sağlam, 1997: 430)

Yağmurlu günde say-: (< *T. arg. yağmurlu* < *yağ-*; *bk. yağmur duası* + *T. günde* < *gün*; *bk. ayı günü gel-* + *T. say-*; *bk. sayı sihri*) Çok çocuklu ailelerde, çocuk sayısının bilinmediği durumlarda alay yollu kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 155)

Yağşı: (< *T. yahşı* < **yak-ış-ı*; Gülensoy II, 2007: 1033; < *yakış-ı*; Nişanyan, 2009: 667) Genç (DS VI: 4127)

Yaka ol-: (< *T. yaka* < **ya-k-a*; Gülensoy II, 2007: 1034; Nişanyan, 2009: 667 + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Çocuk, birinin yanından ayrılmamak (DS VI: 4129)

Yaḳadan geçir-: (< *T. yakadan* < *yaka*; *bk. yaka ol-* + *T. geçir-* < *geç-*; *bk. ağaç kökünden geçirme*) Evlatlık olarak almak (Aksoy, 1976: 931)

Yakalık: (< *T. yakalık* < *yaka*; *bk. yaka ol-*) Öğrencinin beyaz yakası (DS VI: 4129)

Yakan top: (< *T. yakan* < *yak-*; *bk. kara yakma* + *T. top*; *bk. aktopaç*) Çocuk oyunu (Onur, 2005: 479)

Yakar top: (< *T. yakar* < *yak-*; *bk. kara yakma* + *T. top*; *bk. aktopaç*) Çocukların topla oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 317)

Yakı: (< *T. yakı* < *yak-ı*; Gülensoy II, 2007: 1036; Nişanyan, 2009: 667) 1. Annenin sütünün gelmesi için yağ, şeker veya bal ile pekmez karışımı yapılan bir bulamaç (Yaşar, 2008: 81) 2. Küçük çocuk hastalıklı ve zayıf olduğu zaman başvurulan bir tedavi şekli (Yaşar, 2005: 205) 3. Sürgün, ishal (Koç, 2010: 94)

Yakışıklı: (< *T. yakışıklı* < *yak-ış-ık+lı*; Gülensoy II, 2007: 1037; < *yak- / yagu-ış-*; Nişanyan, 2009: 667) Güzel, gösterişli erkek (Hazar, 2007: 273)

Yakma yarası: (< *T. yakma* < *yak-*; *bk. kara yakma* + *T. yarası* < *yara*; *bk. ağız yaraları*) Çocukların gerek kendilerinin sebep olduğu gerekse çeşitli uygulamalar nedeniyle bedenlerinde oluşan yanıklar (Yaşar, 2008: 206)

Yalabık: (< **T. yā-l+a-bı-k*; Gülensoy II, 2007: 1040) Tüysüz delikanlı (DS VI: 4134)

Yalancı çoban: (< *T. yalancı* < *yalan* < **ya-l-ġan* veya **yal-ıg+a-n*; Gülensoy II, 2007: 1041; < *yala-n*; Nişanyan, 2009: 668 + *Far. çūbān*) Tekerlemeli çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 363)

Yalancı gebelik: (< *T. yalancı* < *yalan* < **ya-l-ġan* veya **yal-ıg+a-n*; Gülensoy II, 2007: 1041; < *yala-n*; Nişanyan, 2009: 668 + *T. gebelik* < *gebe*; *bk. dış gebelik*) Kadının gebe olmamasına karşılık gebelik belirtilerini duyumsaması (TS, 2011: 2511)

Yalancı meme: (< *T. yalancı* < *yalan*; *bk. yalancı gebelik* + *çoc. dil. meme*) Emzik (Örnek, 1979: 171)

Yalımbilek: (< *T. yalın* < *yalın-*; fiilinin türevi; Nişanyan, 2009: 668; Gülensoy II, 2007: 1045 + *T. bilek*; *bk. akbilek*) Kemikleri gelişmeden doğan çocuk (DS VI: 4147)

Yalkı: (< *T. yalkı* < **yalk-ı*; Gülensoy II, 2007: 1046) Tek başına, çekincesiz, çocuksuz kadın (DS VI: 4149)

Yallı ballı: (< *T. yağlı* < *yağ*; *ayağım yağlı* + *ballı* < *bal*; *bk. bal*) Genç, görkemli, zarif (DS VI: 4149)

Yallık / yarlık: (< *T. yallık* < *yal*; Gülensoy II, 2007: 1039) Çocuk önlüğü (DS VI: 4150)

Yalloz: (< *yelloz* < ? *OT. yalngu*; Gülensoy II, 2007: 1115; < *T. yel-oz*; Nişanyan, 2009: 675) Pis, yırtık pırtık giyinmiş, yalınayak çocuk (Bayraktar, 2000: 539)

Yalnız yalnız: (< *T. yalnız+yalnız* < *ET. yalıñ* + ?; *+us / +uz* ekinin işlevi belli değildir; Nişanyan, 2009: 668; < *yalıñ / yalañ+s / +z*; Gülensoy II, 2007: 1047) Çocuğu ayakta tutmak için kullanılan ünlem (DS VI: 4151)

Yamaşuk: (< *T. yamaşık* < *OT. yamaş-* < **yam-ış-*[< **mayıl-* ~ *bayıl-ış-*] Gülensoy II, 2007: 1051) Sevimli ve yaramaz çocuk (DS VI: 4156)

Yan kesici: (< *T. yan*; *bk. sağ yana yat-* + *T. kesici* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Sokakta yaşayan çocuklar için yapılan bir tanımlama (Barış, 2009: 112)

Yanak yastığı: (< *T. yanak*; *bk. kirpiği yanağında saçı topuğunda* + *T. yastığı* < *yastık*; *bk. altın yastığı*) Gelen misafirlerin hediyelerini yani takılarını takacakları süslenmiş yastıklar (Yaşar, 2008: 349)

Yancı: (< *T. yancı* < *yan*; *bk. yan kesici*) Nişan töreninde kız evine götürülen armağanları korumak için armağanların yanında giden delikanlı (DS VI: 4164)

Yandan çantalı: (< *T. yandan* < *yan*; *bk. yan kesici* + *çantalı* < *çanta*; *bk. beslenme çantası*) Genç kızların entarilerinin altına giydikleri geleneksel kıyafet (Arslantaş, 2007: 72)

Yandan fırlama: (< *T. arg. yandan* < *yan*; *bk. yan kesici* + *T. fır* 'yans.' + *T. -lama*) Piç, her türlü kötülüğe eğilimli (Aktunç, 1998: 304)

Yangın alayı: (< *T. yangın* < *yan-*; *bk. gece yanığı* + *Yun. alay* + *T. -ı*) Çocukların sıraya dizilip ip atladıkları oyun (DS VI: 4168)

Yanık düren: (< *T. yanık* < *yan-*; *bk. gece yanığı* + *T. türen* < *türe-n*; Paçacıoğlu, 2006: 183) Son çocuk, tekne kazıntısı (DS VI: 4174)

Yanık yarası: (< *T. yanık* < *yan-*; *bk. gece yanığı* + *T. yarası* < *yara*; *bk. ağız yaraları*) Çocukların gerek kendilerinin sebep olduğu gerekse çeşitli uygulamalar nedeniyle bedenlerinde oluşan yanıklar (Yaşar, 2008: 206)

Yannık düren: (< *T. yanık* < *yan-*; *bk. gece yanığı* + *T. türen* < *türe-*; *bk. yanık düren*) Son çocuk, tekne kazıntısı (DS VI: 4174)

Yanrağı: (< *T. yang-ra-ğı*; Gülensoy II, 2007: 1061) Öğretmen (DS VI: 4174)

Yapay hısımlık: (< *T. yap-ay*; Gülensoy II, 2007: 1064; Nişanyan, 2009: 670 + *Ar. ḫişm* + *T. -lık*) Çocuğun evlat edinilmesi durumunda oluşan hısımlık (Akyüz, 2012: 123)

Yapay nesep: (< *T. yapay*; *bk. yapay hısımlık* + *Ar. neseb*) Evlat edinmeden doğan nesep (Sağlam, 2006: 2)

Yapık / yapuk: (< *T. yap-ık*; Gülensoy II, 2007: 1064) Beşikte içine yatılacak yer (TRS VI: 4304)

Yaprak kollu cepken: (< *T. yaprak* < **yap-ır-gak*; Gülensoy II, 2007: 1067; < *ET. yapırgak/yalbırgak* < **yapır/*yalbır* + ?; Nişanyan, 2009: 670 + *kollu* < *kol*; *bk. gollu* + *cepken*; *bk. çuha cepken çocuk esvabı modası*) Çocuk kıyafeti (Koç, 2000: 129)

Yarakan-ı esved: (< *Ar. yereḳān* + *Ar. esved*) Kara sarılık (Önler, 1958: 129)

Yaramaz: (< *T. yaramaz* < *yara-maz*; Gülensoy II, 2007: 1071) Haşarı çocuk (Hazar, 2007: 273)

Yaramazlaş-: (< *T. yaramazlaş-* < *yara-*; *bk. yaramaz*) Çocuk, söz dinlememek, rahat durmamak, yasak edilen şeyleri yapmakta ayak diremek (TS, 2011: 2533)

Yaramazlıḳ: (< *T. yaramazlık* < *yara-*; *bk. yaramaz*) Gürültü, patırtı, çocuk şamatası (Yavuzarslan, 2010: 1312)

Yaraşık: (< *T. yaraşık* < *yara-ş-ık*; Gülensoy II, 2007: 1072) Çok bilmiş, yılışık çocuk (DS VI: 4183)

Yardımcı ders: (< *T. yār-a-t-ım+cı* [> *yaratım* > **yartım* > *yardım*] Gülensoy II, 2007: 1073; < *Far. yārī*; karş. *Far. yārīdan*; Nişanyan, 2009: 671 + *Ar. ders*) Esas eğitimi ve dersleri destekler nitelikte alınan veya okunan ders (TS, 2011: 2535)

Yardır-: (< *T. yardır-* < *yar-dır-*; Gülensoy II, 2007: 1074) Delikanlılar, öteden beriden konuşmak (DS VI: 4183)

Yarı akrabalık: (< *T. yarı*; *bk. ana yarısı* + *Ar. aḳrabā'* + *T. -lık*) Kirvelik (Kolukırık ve Saraç, 2010: 218)

Yarı baba: (< *T. yarı*; *bk. ana yarısı* + *çoc. dil. baba*) Sünnet çocuğunun kirvesi (Kurt, 2012: 217)

Yarı kırk: (< *T. yarı*; *bk. ana yarısı* + *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) 1. Lohusalıkta doldurulan ilk yirmi gün (DS VI: 4185) 2. Doğumun yirminci gününde yapılan kırklama işlemi (Yolcu, 2008: 37)

Yarık damaklı: (< *T. yarık*; *bk. kasık yarığı* + *T. damaklı* < *damak*; *bk. damak aç-*) Dudağı yarılmış bir şekilde doğan çocuk (Araz, 1995: 96)

Yarık dudaklı: (< *T. yarık* < *bk. kasık yarığı* + *T. dudaklı* < *dudak*; *bk. tavşan dudaklı*) Dudağı yarılmış bir şekilde doğan çocuk (Araz, 1995: 96)

Yarıl-: (< *T. yarıl* < *yar-*; Gülensoy II, 2007: 1075) Çocuk, sütten kesilmek (DS VI: 4185)

Yarım avrat: (< *T. yarım*; *bk. toḳuz yarım sıbṭ* + *Ar.ʿavret*) Çok bilmiş kız çocuğu (DS VI: 4186)

Yarım kundak: (< *T. yarım*; *bk. toḳuz yarım sıbṭ* + *kundak*; *bk. abanî kundak*) Kundaktaki bebeğin altı aydan sonra belinden yukarısının serbest bırakılması (Onur, 2005: 229)

Yarımzıvga kurt ağzı: (< *T. yarım*; *bk. toḳuz yarım sıbṭ* + ? *zıvga* + *T. kurt*; *bk. kurt dede* + *T. ağzı* < *ağız*; *bk. ağız ol-*) Genç erkeklerin giydiği şalvar (Dağlı, 2007: 281)

Yarının büyüğü: (< *T. yarının* < **ya-r-ın+ın*; Gülensoy II, 2007: 1076; < *yarı- / yaru-n*; Nişanyan, 2009: 671 + *T. büyüğü* < *büyük*; *bk. baş büyümesi*) Çocuk (Akgün, 1999: 50)

Yarpat-: (< *T. yarpat-* < *yarp+at-*; Paçacıoğlu, 2006: 665) Çocuk, serpilip büyümek (DLT II: 351)

Yastık taklası: (< *T. yastık*; *bk. altın yastığı* + *T. taklası* < *takla*; *bk. göverçin taklası*) Sırta atlanarak oynanan bir çeşit çocuk oyunu (DS VI: 4198)

Yaş / carş / caş / coş: (< *T. yaş* < *ya-ş*; Gülensoy II, 2007: 1083) 1. Küçük çocuk (Kaçalin, 2011: 788-789) 2. Genç, delikanlı (Ayan, 1979: 205) (DS II: 864) (DS II: 1003) 3. Bebek (DS II: 1033)

Yaş kûdek: (< *T. yaş*; *bk. yaş* + *Far. kūdek*) Genç çocuk (Eraslan, 1983: 498)

Yaş oğlan: (< *T. yaş*; *bk. yaş* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abağa oğlı*) 1. Genç çocuk, delikanlı (TRS VI: 4384) 2. Küçük (Ünlü, 2012: 669)

Yaş sa'fa: (< *T. yaş*; *bk. yaş* + *Ar. sa'fa*) Genellikle çocuklarda, başta ve yüzde beliren bir cilt hastalığı; sa'fa hastalığının bir türü (Önler, 1958: 121)

Yaş yigit: (< *T. yaş*; *bk. yaş* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Delikanlı (Ayan, 1979: 205)

Yaşar-: (< *T. yaşar-* < *yaş*; *bk. yaş*) Ergenliğe ulaşmak (Ayan, 1979: 154)

Yaşarlaş-: (< *T. yaşarlaş-* < *yaş*; *bk. altı yaşar*) Çocuk, yaşına gelmek (DS VI: 4198)

Yaşartman: (< *T. yaşartman* < *yaş*; *bk. altı yaşar*) Altı aylıkla, beş altı yaş arasındaki gürbüz çocuk (DS VI: 4199)

Yaşı: (< *T. yaşı* < *yaş*; *bk. yaş*) Küçük çocuklarda, pislikten oluşan bir deri hastalığı (DS VI: 4199)

Yaşında: (< *T. yaşında* < *yaş*; *bk. yaş*) Bir yaşını henüz bitirmiş çocuk (TS, 2011: 2545)

Yaşıt: (< *T. yaşıt* < *yaş+ıt*; Gülensoy II, 2007: 1085; < *yaş* + ?; Nişanyan, 2009: 672) Bir çocuk hastalığı (DS VI: 4199)

Yaşıt ol-: (< *T. yaşıt* < *yaş*; *bk. yaşıt* + *T. ol-*; *bk. ağır ayak bol-*) Yaşıtlık hastalığına tutulmak (DS VI: 4199)

Yaşıtlık: (< *T. yaşıtlık* < *yaş*; *bk. yaşıt*) Bir çocuk hastalığı (DS VI: 4199)

Yaşıtlık düş-: (< *T. yaşıtlık*; *yaş*; *bk. yaşıt* + *T. düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Yaşıtlık hastalığına tutulmak (DS VI: 4199)

Yaşlık: (< *T. yaşlık* < *yaş*; *bk. yaş*) Gençlik (Ölmez, 1996: 174)

Yaşmak: (< *T. yaşmak* < *yaş-mak*; Gülensoy II, 2007: 1086; Nişanyan, 2009: 672) Sultanların genç kızlığın ilk günlerinden itibaren vücutlarının gelişmesiyle beraber büründükleri kıyafet (Türkoğlu, 1997: 119)

Yaşmak tut-: (< *T. yaşmak*; *bk. yaşmak* + *T. tut-*; *bk. aba tutma*) Ferace ile giyilen yaşmak (Türkoğlu, 1997: 119)

Yat-: (< *T. yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Lohusa olmak (DS VI: 4204)

Yata kalka büyü-: (< *T. yata* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-* + *T. kalka* < *kalk-*; *bk. döşek kalkma* + *T. büyü-*; *bk. baş büyümesi*) Çocuğun büyüme şekli (Demir ve Demir, 2010: 167)

Yatak kaldır-: (< *T. yatak*; *bk. aynı döşte süte yat-* + *T. kaldır-*; *bk. posta kaldırmak*) Sünnet düğünü bittikten 4-5 gün sonra kirve, eşiyle sünnet evine yaptıkları hediyeli ziyaret etmek (Cılaz, 2006: 57)

Yatak yarası: (< *T. arg. yatak*; *bk. aynı döşte süte yat-* + *T. yarası* < *yara*; *bk. ağız yaraları*) Çocuk, bebek (Bingölçe, 2001: 157)

Yatan kalkan: (< *T. yatan* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-* + *T. kalkan* < *kalk-*; *bk. döşek kalkma*) Sözle şaşırtmacalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 346)

Yatarak: (< *T. yatarak* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Geleneksel doğum yöntemi (Akyol, 2006: 77)

Yatılı: (< *T. yatılı* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Geceleri de kalıp yatan öğrenci (TS, 2011: 2550)

Yatımkâr: (< *T. yatımkar* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-* + *Far. -kar*) Uysal, uslu (DS VI: 4203)

Yatımlı: (< *T. yatımlı* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Uysal, uslu (DS VI: 4203)

Yatır ziyaretleri: (< *T. yat-ır*; Gülensoy II, 2007: 1088; < ? *Yun. iatrós*; Nişanyan, 2009: 672 + *Ar. ziyāret* + *T. -leri*) Çocuk sahibi olabilmek için yapılan bir uygulama (Cemiloğlu, 1999: 140)

Yatkın: (< *T. yatkın* < *yat-kın*; Gülensoy II, 2007: 1089) Uslu, uysal (DS VI: 4204)

Yatmağa ṭurmağa yara-: (< *T. yatmağa* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-* + *T. turmağa* < *tur-*; *bk. çöğedur* + *ET. yara-* < *yār-a-*; Gülensoy II, 2007: 1069) Ergenlik çağına girmek (yaşının küçük olmasına rağmen) kendisiyle evlenilebilecek durumda olmak (Akkuş, 1995: 333)

Yatlıḳ: (< *T. yatlık* < *yat* < *yād*; Gülensoy II, 2007: 1023) Kız (Toparlı, 2007: 315)

Yavrımıñ ġuzusu: (< *T. yavrumun* < *yavru*; *bk. agucuk yavru* + *T. kuzusu* < *kuzu*; *bk. ana kuzuları*) Torun (Görkem, 2001: 172)

Yavrımıñ yavrısı: (< *T. yavrumun* < *yavru*; *bk. agucuk yavru* + *T. yavrusu* < *yavru*) Torun (Görkem, 2001: 274)

Yavru: (< *T. arg. yavru*; *bk. agucuk yavru*) 1. Toy, acemi, deneyimsiz öğrenci 2. (< *arg.*) Çok güzel kız (Aktunç, 1998: 306) 3. Yeni doğmuş insan yavrusu (Hazar, 2007: 273)

Yavru kuş: (< *T. yavru*; *bk. agucuk yavru* + *T. kuş*; *bk. cennet kuşu*) Çok küçük yaşta kız; genç kız (Hazar, 2007: 273)

Yavrula-: (< *T. yavrula-* < *yavru*; *bk. agucuk yavru*) Hamile kadın, doğum yapmak (Bingölçe, 2001: 158)

Yavrulu tavuk: (< *T. yavrulu* < *yavru*; *bk. agucuk yavru* + *T. tavuk*; *bk. topal tavıḫ oyunu*) Yerlere çukur kazarak topla oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4208)

Yavşaḫ: (< *T. yavşak*; *bk. gılav yavşak*) Küçük çocuk (DS VI: 4208)

Yavuklu et-: (< *T. yavuklu* < *yavuk*; *bk. beşik kertme yavuklu* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Beşikte iken nişanlamak (Tezcan, 1980: 248)

Yavuncak: (< ? *T. yavuncak* < *yav-*; Paçacıoğlu, 2006: 672) Çocuk (Örnek, 1979: 135)

Yayasın: (< ?) Kusmadan olan bir hastalık (Yurdakök, 1984: 38)

Yaydal: (< *T. yay* < *yā* [*yay*'daki /*y*/ fonemi ikincil olup /ā/ ünlüsünün etkisiyle türetilmiştir] Gülensoy II, 2007: 1093 + *T. dal*; *bk. dal*) Oyuncak okla yay (DS VI: 4211)

Yaykanlaşma: (< *T. yaykanlaşma* < *yay-kan+la-ş-*) Gebe kadının karnı, yayvan bir şekil almak (Yaşar, 2008: 60)

Yazılı imtihan: (< *T. yazılı* < *yaz-ı+lı*; Gülensoy II, 2007: 1103 + *Ar. imtiḥān*) Yazılı sınav (TS, 2011: 2561)

Yazılı sınav: (< *T. yazılı*; *bk. yazılı imtihan* + *T. sınav* < *sınav*; *bk. sınav*) Öğrencilerin bilgi seviyesini ölçmek için yapılan sınav (TS, 2011: 2561)

Yazma: (< ? *T. yaz-ma*) Kabakulak (DS VI: 4220)

Yedi: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi*) Yeni doğan bebeğin yedinci günde yıkanması (Demir ve Aydoğdu, 2009: 696)

Yedi döşeği kalkması: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. döşeği* < *döşek* < *töş+ek*; Gülensoy I, 2007: 304; < *töşe-k*; Nişanyan, 2009: 144 + *T. kalkması* < *kalk-bk. döşek kalkma*) Doğumun yedinci gününde yapılan tören (Özdem, 2009: 257)

Yedi inek memesi yedirme: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. inek* < *iñek* < *iñ+ek*; Gülensoy I, 2007: 436; < *Moğ. ünigen*; Nişanyan, 2009: 266 + *çoc. dil. meme* + *T. -si* + *T. yedirme* < *ye-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Kurban Bayramı'nda kekeme çocuklar için yapılan bir uygulama (Kesgin ve Özcebe, 2004: 50)

Yedi kale: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *Ar. kalʿa*) Dizilen yedi taşı, bir topla vurmak üzerine kurulu olan çocuk oyunu (Kurt, 2012: 382)

Yedi karalı: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. karalı* < *kara*; *bk. ağzı gara*) Sözle şaşırtmacalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 348)

Yedi kırk: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) Doğumdun yedinci gününde çocuğun kırklanması (Yolcu, 2008: 38)

Yedi kırkı uçurma: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. kırkı* < *kırk*; *bk. büyük kırk* + *T. uçurması* < *uç-*; *bk. ḳandil uçur-*) Bebeği, yedi günlük olunca komşuya ya da yakın akrabaya gezmeye götürme (Yolcu, 2008: 41)

Yedi kurban dili toplama: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *Ar. ḳurbān* + *T. dili* < *dil*; *bk. dil altı kes-* + *T. toplama* < *top*; *bk. kulakta fazla kir toplanması*) Konuşamayan çocuk için yedi kurban dili toplayarak hepsinden birer parça pişirme ve pişirilen bu dilleri çocuğa yedirme (Yolcu, 2008: 46)

Yedi kurbanlı: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *Ar. ḳurbān* + *T. -lı*) Kendisi için kurban adanan çocuk (Savur, 2010: 14)

Yedi suyu: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. suyu* < *su*; *bk. baş suyu*) 1. Doğumun yedinci gününde yapılan, bebeğin tuzlandığı ritüel (Yaşar, 2008: 83) 2. Yedinci gün yapılan kırklama (Erk, 1976: 101)

Yedi yatağı: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. yatağı* < *yat-*; *bk. aynı döşte süte yat-*) Yedinci gün yapılan kırklama (Erk, 1976: 101)

Yedi yeri: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. yeri* < *yer*; *bk. ayıp yer*) Lohusa kadının ve çocuğun yatırıldığı yatak (Yaşar, 2008: 75)

Yedikiremit: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *Rum. kiremit*) Daire içinde üst üste dizilmiş olan kiremit parçalarını vurma üzerine kurulu bir oyun (Çınar, 2008: 795)

Yedileme: (< *T. yedileme* < *yedi*; *bk. kod onyedi*) Çocuğu, doğumdan üç veya yedi günden sonra kırklama (Kabataş, 2006: 37)

Yedilen-: (< *T. yedilen-* < *yedi*; *bk. kod onyedi*) Yeni doğan bebek ile anne, yedinci günde yıkanmak (Demir ve Aydoğdu, 2009: 696)

Yégençük / yigençük: (< *T. yeğencik* < *yeğen*; *bk. ḳız yeğen*) Torun, erkek torun (Li, 1999: 211) (Ata, 2004: 54)

Yeğen / yegen / yigen: (< *T. yeğen*; *bk. ḳız yeğen*) 1. Birine göre kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu (TS, 2011: 2565) (Caferoğlu, 2011: 300) 2. Erkek torun (Li, 1999: 211)

Yeğnil-: (< *T. yeğnil-* < **yü(/e/i)ñ+(i/ü)l-*; Gülensoy II, 2007: 1109) Doğurmak (DS VI: 4229)

Yel ati: (< *T. yel*; *bk. başında kavak yeli es-* + *T. atı* < *at*; *bk. atcığaz*) Bisiklet (Gemalmaz, 1995: 338)

Yėl ḳapma: (< *T. yel*; *bk. başında kavak yeli es-* + *T. kapma* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Çocuğa cin yelinin dokunması (DLT II: 4)

Yelci: (< *T. yelci* < *yel*; *bk. başında kavak yeli es-*) Ebe (DS VI: 4233)

Yedi suyu: (< *T. yedi*; *bk. kod onyedi* + *T. suyu* < *su*; *bk. baş suyu*) Lohusanın sütünün çoğalacağı düşüncesiyle avucunu memesinin altında açarak, başından yedi defa döktüğü ve avucuna alarak içtiği su (Yaşar, 2008: 83)

Yel ağrısı: (< *T. yel*; *bk. başında kavak yeli es-* + *T. ağrısı* < *ağrı*; *bk. ağız ağrısı*) Çocuklarda ağlama sebebi olarak da görülen bir hastalık (Yaşar, 2008: 205)

Yel sökme: (< *T. yel*; *bk. başında kavak yeli es-* + *T. sökme* < *sök-*; *bk. baca sök-*) Çocuklarda yel ağrısını tedavi edebilmek için yapılan bir uygulama (Yaşar, 2008: 205)

Yeldürmé: (< *T. yeldir-me*; Nişanyan, 2009: 675; < *T. yeldirme* < *yel+dir-me*; Gülensoy II, 2007: 1111) Başörtüsü ve değneklerle oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4234)

Yelek: (< *T. yelek*; *bk. mavi yelek*) Bebek kıyafeti (Yaşar, 2008: 66)

Yelik-: (< *T. yel+ik-*; Gülensoy II, 2007: 1113) Aşermek (DS VI: 4236)

Yellehle-: (< *T. yellekle-* < *yel*; *bk. başında kavak yeli es-*) Emeklemek (DS VI: 4238)

Yelleme: (< *T. yelleme* < *yel*; *bk. başında kavak yeli es-*) Arsız çocuk (San, 1990: 594)

Yellenme: (< *T. yellenme* < *yel*; *bk. başında kavak yeli es-*) Sara hastalığı (Koç, 2010: 94)

Yelli: (< *T. arg. yelli* < *yel*; *bk. başında kavak yeli es-*) Rahat davranışlı kız (Aktunç, 1998: 307)

Yėlpin-: (< *T. yelpin-* < *yel*; *bk. başında kavak yeli es-*) Çocuk, cine çarpılmak (DLT III: 108)

Yėlve: (< *T. yelvi* < ? *OT*; *yelwi* [< **yel+pi-*] Gülensoy II, 2007: 1117) Arsız erkek çocuk (San, 1990: 594)

Yemecik: (< *T. yemekcik* < *ye-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-*) Çocukların birbirine oyun içinde verdikleri küçük şölen (DS VI: 4243)

Yemeden içmeden kesilme: (< *T. yemeden* < *ye-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *T. içmeden* < *iç-*; *bk. kahve içimi* + *T. kesilme* < *kes-*; *bk. Abaza kesimi*) Gebeliğin belirtisi olarak yorumlanan durum (Bolçay, 2011: 591)

Yemek ziyafeti: (< *T. yemek* < *ye-*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *Ar. żiyāfet T. -i*) Çocuk kısmetli olsun diye kırklama işleminden sonra verilen ziyafet (Sezen, 1993: 69)

Yemen zafranı: (< *öz. is. Yemen + zaʿferān + T. -ı*) Su çiçeği hastalığı (Cora, 2007: 332)

Yemeni: (< *Ar. Yemen* > *Yemenī*) Bar oyununda giyilen ayakkabının gençler tarafından giyilenine verilen ad (Sezen, 1993: 275)

Yemiş: (< *T. yemiş* < **ye-m+iş*; Gülensoy II, 2007: 1118) Kız çocuğunun cinsel organı (Örnek, 1979: 151)

Yemişvirmez: (< *T. yemiş*; *bk. yemiş + T. virmez* < *vir-*; *bk. ağız ver-*) Doğurmaz, kısır, bereketsiz (Tulum, 2011: 1889)

Yemlek asma: (< *T. yemlek* < *ye-m+le-k + T. asma* < *as-*; *bk. as-*) Bir çocuk oyunu (DS VI: 4244)

Yeñge / hinge / inge / yinge: (< *T. yenge* < *yéng+ge* < **ya-ñ+ge*; Gülensoy II, 2007: 1120) 1. Büyük kardaşın karısı (DLT III: 380) (DS III: 2387) (DS IV: 2543) 2. Amca, dayı karısı (Toparlı, 2007: 324)

Yeni-: (< *T. yeni-*; *bk. yenigü*) Doğurmak (DLT III: 91)

Yeni açılan gül: (< *T. yeni* < *yañ+ı*; Gülensoy II, 2007: 1121; < *ET. yañı*; karş. *Moğ. yañi*; Nişanyan, 2009: 676 + *T. açılan* < *aç-*; *bk. açık + Far. gul*) Askere giden on yedi yaşındaki genç (Özdemir, 1994: 40)

Yeni açılmış gül: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül + T. açılmış* < *aç-*; *bk. açık + Far. gul*) Onaltı yaşındaki genç (Elçin, 1990: 14)

Yeni ayak: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül + T. ayak*; *bk. adağını kesme*) Çocuk (Yurtbaşı, DYS: 34)

Yeni doğan: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül + T. doğan* < *doğ-*; *bk. bir anadan doğma*) Hastanelerde yeni doğan bebeklere bakan bölüm (Hazar, 2007: 273)

Yeni yeltandi: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül + T. yel+te-n-*; Gülensoy II, 2007: 1117; < *yelte-n-* < ? *yel+te-n-*; Nişanyan, 2009: 675) Yeni yetişen delikanlı (DS VI: 4249)

Yeni yẻrişme: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül + T. erişme* < *OT. yetrüş-* [> *yerüş-* > *yeriş-*] Gülensoy II, 2007: 1126) Genç insan (Çelik ve Boz, 2001: 251)

Yeni yetme / yeñi yetme / yenietme / yeniyetma / yeniyitme / yiñiyitme: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül* + *T. yetme* < *yet*; *bk. aşyeten*) 1. Yeni yetişen, delikanlı (DS VI: 4247) (DS VI: 4249) DS VI: 4822) 2. Çocuk (Üstün, 2008: 220) 2. Genç kız (DS VI: 4249) (DS VI: 4822)

Yeñi yetmiş: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül* + *T. yetmiş* < *yet*; *bk. aşyeten*) Yeni yetişmiş, genç (TRS VI: 4531)

Yeñi yiğit: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Delikanlı, genç (TRS VI: 4531)

Yenidünya: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül* + *Ar. dūnya*) Yeni doğmuş çocuk (DS VI: 4247)

Yenigü: (< *T. yenigü* < *yen+i-gü*; Paçacıoğlu, 2006: 681) Doğurmak üzere olan kadın (DLT III: 36)

Yenit-: (< *T. yeni-*; *bk. yenigü*) Doğurtmak (DLT II: 317)

Yepelek: (< *T. yelpelek* < *OT. yel+pi-le-k*; Gülensoy II, 2007: 1124) Körpe, yavru, çok genç (DS VI: 4250)

Yer cücesi: (< *T. arg. yer*; *bk. ayıp yer* + *cücesi* < *cüce*; *bk. cüce*) 1. Küçük çocuk (Bingölçe, 2001: 158) 2. Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Yer çeliği: (< *T. yer*; *bk. ayıp yer* + *T. çeliği* < *çelik*; *bk. cellik*) Bir çeşit çelik çomak oyunu (Özdemir II, 2006: 109)

Yer kapma: (< *T. yer*; *bk. ayıp yer* + *T. kapma* < *kap-*; *bk. baş kap-*) Bir çeşit köşe kapmaca oyunu (Özdemir II, 2006: 234)

Yerden bitme: (< *T. yerden* < *yer*; *bk. ayıp yer* + *T. bitme* < *bit-*; *bk. bit-*) Kısa boylu çocuk (Örnek, 1979: 139)

Yerden yüksek: (< *T. yerden* < *yer*; *bk. ayıp yer* + *T. yüksek*; *bk. çocuğun yüksek yararı*) Bir çeşit köşe kapmaca oyunu (Özdemir II, 2006: 235)

Yerekan: (< *Ar. yereḳān*) Sarılık hastalığı (Yurdakök, 2004: 236)

Yergin: (< *T. yergin* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) Aşeren kadın (Yaşar, 2008: 48)

Yergin-: (< *T. yergin-* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) Aşermek (DS VI: 4253)

Yerginlik: (< *T. yerginlik* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) Aşerme durumu (DS VI: 4253)

Yerik / yerük: (< *T. yerik* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) Aşeren kadın (DS VI: 4253) (DS VI: 4256)

Yerik yer- / yeruk yer- / yerük yer- / yirik yir-: (< *T. yerik* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği* + *T. yer-*) Aşermek (DS VI: 4253) (Örnek, 1979: 77) (DS VI: 4253)

Yerik yeren / yörük yeren: (< *T. yerik* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği* + *T. yeren* < *yer-*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 77-78)

Yerikle- / yériyhle-: (< *T. yerikle-* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) Aşermek (Yüksel, 2007: 68) (DS VI: 4253)

Yerikli / yerüklü / yirikli: (< *T. yerikli* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) 1. Gebe kadın (Kurt, 2012: 33) 2. Aşeren kadın (DS VI: 4253) (Yüksel, 2007: 68)

Yerin-: (< *T. yerin-* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği*) Aşermek (Bülbül, 2006: 13)

Yeriş-: (< *T. eriş-* < *er-*) Yetişmek, büyümek, erişmek (Demir ve Aydoğdu, 2009: 697)

Yerük yeri-: (< *T. yerik* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği* + *T. yeri-* < *yer-*) Aşermek (DS VI: 4253)

Yerük yerüyen: (< *T. yerik* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği* + *T. yeriyen* < *yer-*) Aşeren kadın (Örnek, 1979: 77)

Yerüklü ol-: (< *T. yerikli* < *yer-*; *bk. ağız yerikliği* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Aşermek (DS VI: 4253)

Yesyes oyunu: (< *İng. yes+yes* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Birbirlerine yakın mahalle çocuklarının sapanla yaptıkları mücadele, savaş (Onur, 2005: 524)

Yetik / yetük: (< *T. yet-ik*; Gülensoy II, 2007: 1130) Büyümüş, yetişmiş (Demir ve Aydoğdu, 2009: 697) (DS VI: 4261)

Yetiksiz: (< *T. yetiksiz* < *yet-*; *bk. yetik*) Erken doğan çocuk (DS VI: 4260)

Yėtilgen oġlan: (< *T. yetilgin* < *yet-*; *bk. yetik* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaga oġlı*) Yetişkin çocuk (Kaçalin, 2009: 60)

Yetīm / yitim: (< *Ar.*) 1. Babası veya anası-babası ölmüş (Toparlı, 1992: 196) 2. Babası ölmüş (Arat, 2007: 166) (DS VI: 4283)

Yetim bol-: (< *Ar. yetīm* + *T. bol*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Yetim olmak (Ölmez, 1996: 222)

Yetîme: (< *Ar. yetīme*) Yetim, babası ölmüş kız (Devellioğlu, 2008: 1161)

Yetimhane: (< *Ar. yetīm* + *Far. ḫāne*) Yetim çocukların bakıldığı yer (TS, 2011: 2584)

Yetimlik: (< *Ar. yetīm* + *T. -lik*) Yetim olma durumu, babasızlık (Eraslan, 1983: 498)

Yetîmü't-tarafeyn: (< *Ar. yetīm* + *Ar. ṭarafeyn*) Hem annesini hem babasını kaybeden çocuk (Aytekin, 2006: 1)

Yetişgin / yetişgen / yetişgün: (< *T. yetişkin* < *yet-*; *bk. yetişgin*) Yetişkin, delikanlı (Demir ve Aydoğdu, 2009: 697; Gülsevin, 2002: 390)

Yetişik: (< *T. yetişik* < *yet-*; *bk. yetişgin*) Delikanlı (DS VI: 4260)

Yetişmiş: (< *T. yetişmiş* < *yet-*; *bk. yetişgin*) Delikanlı (DS VI: 4260)

Yetiştirme yurtları: (< *T. yetiştirme* < *yet-*; *bk. yetişgin* + *T. yurtları* < *yurt*; b*k. Çocuk Kurtarma Yurdu*) Genellikle 13-18 yaş arası çocukların bakıldığı kuruluşlar (Akyüz, 2012: 437)

Yetkin / yetgin: (< *T. yetkin* < *yet-*; *bk. yetişgin*) Gerekli olgunluğa erişmiş olan kimse (Hazar, 2007: 273) (San, 1990: 596)

Yetme: (< *T. yetme* < *yet-*; *bk. yetişgin*) Delikanlı (Üstün, 2008: 220)

Yetmen: (< *T. yetmen* < *yet-*; *bk. yetişgin*) Oğul, evlat, çocuk (Hazar, 2007: 273)

Yey: (< ?) Ağlayan çocuğu susturmak için yinelenerek kullanılan ünlem (DS VI: 4261)

Yezne / yizne: (< *T. yezne*; Paçacıoğlu, 2006: 685) Ablanın, kız kardeşin kocası (Li, 1999: 312)

Yıka-: (< *T. yıka-*; *bk. bezini yıka-*) Tuzlanan bebeği vücudu tahriş olmadan yıkamak (Yolcu, 2008: 26)

Yıkık: (< *T. yıkık* < *yık-ık*; Gülensoy II, 2007: 1137) Üst üste taşlar konulup yıkılarak oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4265)

Yıkım cimitçi: (< *T. gd. yıkım* < *yık-ım*; Gülensoy II, 2007: 1137 + ? *cimitçi*) Öğretmen (Akar, 2008: 49)

Yıl çocū: (< *T. yıl*; *bk. öğretim yılı* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Aynı yıl doğmuş olan çocuklar (Özturan, 2009: 89)

Yılan yavrısı: (< *T. yılan* < **yıl-ān*; Gülensoy II, 2007: 1138; < *AT.* ? + *lan*; Nişanyan, 2009: 677 + *T. yavrusu* < *yavru*; *bk. agucuk yavru*) Kötü kişi çocuğu (DS VI: 4268)

Yılancık / ilancık: (< *T. yılancık* < *yılan*; *bk. yılan yavrısı*) Çocukların eklem yerlerinde ağrı ve sızı ile görülen bir rahatsızlık (Yaşar, 2008: 197) (Koç, 2010: 90)

Yılancık kes-: (< *T. yılancık* < *yılan*; *bk. yılan yavrısı* + *T. kes-*; *bk. abaza kesimi*) Yılancık hastalığına yakalanmış çocuklar için yapılan bir uygulama (Yaşar, 2008: 197)

Yılbaşı: (< *T. yıl*; *bk. öğretim yılı* + *T. başı* < *baş*; *bk. başlat-*) Dinsel-büyüsel nitelikli bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 281)

Yılçar-: (< *T. yılçar-*) Bebeğin yeni yeni gülmesi (DS VI: 4269)

Yıldız: (< *T. yıldız* < *yalduz* < *yal* < **ya-l+duz*; Gülensoy II, 2007: 1139; *ET. yultuz* < ? *yul+tuz*; *ET. yal- / yaldra-* fiili ile muhtemelen ilgisi yoktur; Nişanyan, 2009: 677; Doerfer, **yulduz*; < Vambery, *yolduz, yaldız* < *yal, yıl, yol, yul* 'parlamak'; < T. Tekin, *yultuz* adı ile *uldra-* fiili aynı kökten gelir; < Egorov, *yal-* fiilinden geldiğini ileri sürerek sözcüğü Türkmence *yaldra-* fiiliyle karşılaştırır; < M. Erdal, *yultrı-* [< **yul-trı-z* > *yultız*] < Zajaczkowski'; **ya-* kökünden gelir; Gülensoy II, 2007: 1140) Bir çeşit çelik çomak oyunu (Özdemir II, 2006: 77)

Yıldız göreceği: (< *T. yıldız*; *bk. yıldız* + *T. göreceği* < *gör-*; *bk. ana hâli görme*) Bebeğin bezlerinin dışarı bırakılması durumunda bebeğe olumsuz etkisinin olacağı algısı (Yüksel, 2007: 157)

Yıldızlama: (< *T. yıldızlama* < *yıldız*; *bk. yıldız*) 1. Çocuğun yaşaması için yapılan uygulama (Kurt, 2012: 28) 2. Yıldızlara bakarak çocuğun rahatsızlığının teşhisini koyma (Köymen, 1970: 23)

Yılıttı: (< *T. yılıttı* < *yılı- / ılı-*; Nişanyan, 2009: 677) Sıtma tutması (Kara, 2008: 50)

Yiğit / yigit / igid / iğit / iyit / yegit / yeyit / yīt / yiyit: (< *T. yigit; bk. babayiğit*) 1. Delikanlı, genç, yiğit (DLT III: 420) (Toparlı, 2007: 320) (Toparlı, 2007: 317) (DS IV: 2575) (TRS VI: 4590) (Akça, 2012: 163) 2. Baba (DS VI: 4225) (Caferoğlu, 2011: 90) (Grønbech, 1942: 105)

Yigit oġlan: (< *T. yiğit*; *bk. babayiğit* + *T. oğlan* < *oğul*; *bk. abaga oġlı*) Genç delikanlı (Dilçin, 1991: 373)

Yigit ol- / yigit bol-: (< *T. yiğit*; *bk. babayiğit* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Delikanlı olmak (Yelten, 1998: 406) (Ölmez, 1996: 174)

Yigit tişi: (< *T. yiğit*; *bk. babayiğit* + *T. dişi*; *bk. ana tişi ḳarındaşı*) Genç cariye (Ünlü, 2012: 686)

Yigitlik eyyāmı: (< *T. yiğitlik* < *yiğit*; *bk. babayiğit* + *Ar. eyyām* + *T. -ı*) Gençlik zamanı (Karamanlıoğlu, 1989: 115)

Yigitlik mevsimi: (< *T. yiğitlik* < *yiğit*; *bk. babayiğit* + *Ar. mevsim* + *T. -i*) Gençlik çağı (Özkan, 1993: 198)

Yiğit çubanı: (< *T. yiğit*; *bk. babayiğit* + *çıbanı* < *çıban*; *bk. çıban*) Ergenlik sivilcesi (DS VI: 4278)

Yiğit er: (< *T. yiğit*; *bk. babayiğit* + *T. er*; *bk. ana er kardaşı*) Güçlü delikanlı (TRS VI: 4593)

Yiğitcik / yigitcik / yigitcük / yiğitcük: (< *T. yiğitcik* < *yiğit*; *bk. babayiğit*) Yeni yetişmiş genç (TRS VI: 4593) (Kanar, 2011: 770)

Yigitlik / yeyitlik / yigitlük: (< *T. yiğitlik* < *yiğit*; *bk. babayiğit*) Gençlik (Arat, 2007: 169) (Toparlı, 2007: 320) (Yelten, 1998: 406)

Yilelek: (< *T. yilelek* < *yil-*; Gülensoy II, 2007: 1111) Kâğıt, kamış ve tahtadan yapılmış fırıldak (DS VI: 4279)

Yinçke ḳız: (< *T. yinçke* + *T. kız*; *bk. açık kız*) Kız oğlan kız (DLT I: 326)

Yiñdegü: (< *T. yindegü* < ? *inde-*; Paçacıoğlu, 2006: 256) Çocuklara kızıldığında söylenen bir söz, sümüklü (DLT III: 387)

Yiñi yigit: (< *T. yeni*; *bk. yeni açılan gül* + *T. yiğit*; *bk. babayiğit*) Yeni yetme genç, delikanlı (Dilçin, 1991: 411)

Yirik: (< *T. yirik* < *yir-ik*; Gülensoy II, 2007: 1147) Kız çocuğu (DS VI: 4281)

Yirmi bir aylık: (< *T. yirmi* < *ET. yigirmi* < ? **ikki*+**irmi*; Gülensoy II, 2007: 1147 + *T. bir*; *bk. birdirbir* + *T. aylık* < *ay*; *bk. altı ay çöreği*) Alman kalesi oyununun bir türü (Özdemir II, 2006: 21)

Yirmi hamamı: (< *T. yirmi*; *bk. yirmi bir aylık* + *Ar. ḥammām* + *T. -ı*) Hamamda anne ve bebeğin doğumun yirminci gününde kırklanması (Yüksel, 2007: 136)

Yirmi kırk: (< *T. yirmi*; *bk. yirmi bir aylık* + *T. kırk*; *bk. büyük kırk*) Yirminci günde yapılan kırklama (Çimrin, 2008: 29)

Yitincek: (< *T. yetincek* < *yet-*; *bk. aşyeten*) Yeni yetişen genç (TRS VI: 4609)

Yogi: (< *öz. is.*) Bir çeşit çocuk oyunu (Çok, 1997: 486)

Yoğruş-: (< *T. yoğruş-* < *yoğur-* < *OT. yoġur-* < *yu-ġ-ur-*; Gülensoy II, 2007: 1152; < *ET. *yog-ur-*; Nişanyan, 2009: 678) Çocuk, et ve kemikleri belli olmaya başlamak (Öçalan, 2004: 280)

Yoğurtçu baba: (< *T. yoğurtçu* < *yoğurt; süt ananın yoğurt oğlu* + *çoc. dil. baba*) Tekerlemeli bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 307)

Yokla-: (< *T. yoklama* < *yokla-* ; *bk. çocuk yoklama*) Lohusayı görmek (DS VI: 4289)

Yoklama: (< *T. yoklama* < *yokla-*; *bk. çocuk yoklama*) 1. Lohusa yakınlarının gönderdiği kete, çörek, baklava vb. yiyecekler (Savur, 2010: 22) 2. Çocuk görme (Örnek, 1979: 181) 3. Öğrenci ders devam durumu (Onur, 2005: 323) 4. Okullarda öğrencilerin bilgisini anlamak için yapılan sınav (TS, 2011: 2600)

Yoklamalık: (< *T. yoklamalık* < *yokla-*; *bk. çocuk yoklama*) Lohusaya götürülecek armağan (DS VI: 4289)

Yoklat-: (< *T. yoklat-* < *yokla-*; *bk. çocuk yoklama*) Gelenekler gereği lohusaya armağan götürmek (DS VI: 4289)

Yolcu: (< *T. yolcu* < *yol*; *bk. delikanlılık yolu*) Doğması beklenen çocuk (TS, 2011: 2604)

Yolpak: (< *T. yolpak* < *yol-*; Gülensoy II, 2007: 1156) Beşiklere konulan küçük döşek (DS VI: 4293)

Yolsul / yonsul: (< *T. yol+sul* ya da *yosun* < *ET. yōsun* < *Moğ. yosun*; Gülensoy II, 2007: 1164) Çocuğun saçındaki ilk kepekler (Yaşar, 2008: 203)

Yorç: (< *T.*; Paçacıoğlu, 2006: 706) Kayınbirader (Tekin, 1976: 155)

Yorga: (< *T. yorga* < *yor-ga-*; Paçacıoğlu, 2006: 710) Boğmaca (DS VI: 4300)

Yorgaca: (< *T. yorgaca* < *yor-*; *bk. yorgaca*) Boğmaca (Koç, 2010: 94)

Yosma: (< *yosma*; *bk. teneşir yosması*) Genç ve güzel kız (Esen, 1986: 117)

Yosma kıyafeti: (< *yosma*; *bk. teneşir yosması* + *Ar. ḳiyāfet* + *T. -i*) XIX. yüzyılın ilk yarısında kalender meşrep şairler tarafından aşırı süsü ve nümayişi ile etrafın dikkatini çeken delikanlılar için kullanılan bir söz (Koçu, 1969: 247)

Yoyo: (< *Alm. jo jo*) Çocuk oyuncağı (Tarım, 2009: 1060)

Yörebezi: (< *T. yöre* < **yör-e*; Gülensoy II, 2007: 1168; < *ET. yörge-*; Nişanyan, 2009: 680 + *bezi* < *bez*; *bk. apış arası bezi*) Çocuğun beşikten düşmemesi için yorganın üstünden beşiğe bağlanan bez bağ (DS VI: 4311)

Yörek: (< *T. yörek* < *yör-*; *bk. yörebezi*) Çocuğun beşikten düşmemesi için yorganın üstünden beşiğe bağlanan bez bağ (DS VI: 4311)

Yörpek: (< *T. körpek* < *körpe+k*; Gülensoy II, 20007: 1169) Beşikteki bebek yatağı (DS VI: 4311)

Yufġa: (< *T. yuf-ka*; Gülensoy II, 2007: 1170) Oğulluk, oğulluğa alınmış (DLT III:32)

Yufġat-: (< *T. yufgad-*; Paçacıoğlu, 2006: 712) Çocuk, yozlaşmak, dik başlı olmak (DLT II: 354)

Yultar: (< *Rum. ıltar*; Tietze, 1999: 378) Çocuk başlığının bağı (DS VI: 4316)

Yumaç: (< *T. yum*; *bk. göz yumması* + *T. aç*; *bk. açık*) Bir çeşit saklambaç oyunu (Özdemir II, 2006: 295)

Yumak: (< *T. yumak* < **yum-(ġ)ak* [< **yomak*] Gülensoy II, 2007: 1174; Nişanyan, 2009: 680) Şişman çocuk (Örnek, 1979: 144)

Yumak yumak: (< *T. yumak* + *yumak*; *bk. yumak*) Sevimli, tombul çocuk (DS VI: 4319)

Yumbaç: (< *T. yummaç* < *yum-*; *bk. göz yumması*) Saklambaç (DS VI: 4317)

Yumkaç: (< *T. yum*; *bk. göz yumması* + *T. kaç*; *bk. aradan kaç-*) Saklambaç (DS VI: 4317)

Yumruk kadar: (< *T. yumruk* < *ET. yıdruk* < **yıd(u)r-uk*; Gülensoy II, 2007: 1175; < *yumur+uk*; Nişanyan, 2009: 680 + *Ar. ḳadr*) Küçük çocuk (Aksoy, 1976: 952)

Yumuçma: (< *T. yumuşma* < *yum-*; *bk. göz yumması*) Saklambaç (DS VI: 4319)

Yumuk yumuk: (< *T. yumuk* + *yumuk* < *yum-uk*; Gülensoy II, 2007: 1176) 1. Bebeğin parmaklarını içe doğru bükmesi (Demir ve Demir, 2010: 38) 2. Sevimli, tombul çocuk (DS VI: 4319)

Yumuklar: (< *T. yumuklar* < *yumuk* < *yum-*; *bk. yumuk yumuk*) Çocuğun eli (Örnek, 1979: 156)

Yumul yumul: (< *T. yumul* + *yumul* < *yum-*; *bk. yumuk yumuk*) Sevimli, tombul çocuk (DS VI: 4319)

Yumulgaç: (< *T. yumulgaç* < *yum-*; *bk. göz yumması*) Saklambaç (DS VI: 4319)

Yumulmaç: (< *T. yumulmaç* < *yum-*; *bk. göz yumması*) Saklambaç (DS VI: 4319)

Yumurcak: (< *T. yumurcak* < *yum-ur+çak*; Gülensoy II, 2007: 1177; < *yumru+çak*; Nişanyan, 2009: 680) 1. Yaramaz küçük çocuk (TS, 2011: 2615) 2. Uyumayan, sevimli, tatlı, yaramaz çocuk (Demir ve Demir, 2010: 39) 3. Bebek (Şirin, 1990: 88)

Yumurta akı sür-: (< *T. yumurta*; *bk. kırk yumurtası* + *T. akı* < *ak* < *āk*; Gülensoy I, 2007: 59; Nişanyan, 2009: 10 + *T. sür-*; *bk. dilsürme*) Basması geciken bebeğin bacağına yumurta sürmek (Beyazova, 1997: 413)

Yumurta çalkala-: (< *T. yumurta*; *bk. kırk yumurtası* + *T. çalkala-*; *bk. Bayburt çalkaması*) Aşermek (Örnek, 1979: 78)

Yumurta kardeş: (< *T. yumurta*; *bk. kırk yumurtası* + *T. kardeş*; *bk. ana bir baba ayrı kardeşler*) Anaları bir olan kardeşler (Yurtbaşı, DYS: 461)

Yumurta gibi: (< *T. arg. yumurta*; *bk. kırk yumurtası* + *T. gibi*; *bk. altın top gibi*) Tüysüz erkek (Aktunç, 1998: 312)

Yumurta yarışı: (< *T. yumurta*; *bk. kırk yumurtası* + *T. yarışı* < *yarış*; *bk. çuval yarışı*) Oyuncuların, yemek kaşıklarının sapını ağızlarına alıp çukur yerine de bir yumurta koyarak önceden belirlenen yere, düşürmeden en çabuk şekilde varmaları şeklinde oynadıkları yarışmalı oyun (Özhan, 2005: 237)

Yumuş oğlanı: (< *T. yumuş* < **yumu-ş*; Gülensoy II, 2007: 1178 + *T. oğlanı* < *oğlan* < *oğul*; *bk. abaġa oġlı*) Hizmetkâr, hizmet eden oğlan (TRS VI: 4723)

Yunaḳ: (< *Sırp.* ~ *Hırv.*; Dankoff, 2004: 284) Babayiğit delikanlı (Çelebi, V: 210)

Yurt edip yuva edeme-: (< *T. yurt; bk. Çocuk Kurtarma Yurdu* + *T. edip* < *et-*; *bk. aççi et-* + *T. yuva*; *bk. şefkat yuvaları* + *T. edeme-* < *et-*) Servet sahibi olup çocuk sahibi olamamak (Gemalmaz, 1995: 102)

Yuval yuval: (< *T. yuval* + *yuval* < *yuv-al*; Gülensoy II, 2007: 1184) Sevimli, tombul çocuk (DS VI: 4319)

Yuvalamaca: (< *T. yuvarlamaca* < *yuvarlama*; *bk. fındık yuvarlama*) Ceviz oyunu (DS VI: 4326)

Yuvasız kuşçuk: (< *T. yuvasız* < *yuva*; *bk. şefkat yuvaları* + *T kuşçuk* < *kuş*; *bk. cennet kuşu*) Öksüz, yetim çocuk (Aydoğan, 2010: 127)

Yuwġalan-: (< *T. yuvga+la-n*; Paçacıoğlu, 2006: 719) Yaramazlaşmak (DLT III: 203)

Yuwul-: (< *T. yuwul-* < *yuw-ul-*; Paçacıoğlu, 2006: 719) Uslandırılmak (DLT III: 80)

Yuẕuġ: (< *T. yudug* < *yud-ug*; Paçacıoğlu, 2006: 711) Çocuklara kızıldığında söylenen bir kelime (DLT III: 13)

Yügriş-: (< *T. yügrüş-* < *yügür-üş-*; Gülensoy II, 2007: 1187) Koşmak, koşuşturmak (DLT III: 102)

Yüğrük: (< *T. yügrük* < *yügür-ük*; Gülensoy II, 2007: 1187) Çocuklarda bağırsak sancısıyla beliren bir hastalık (DS VI: 4328)

Yük: (< *T. yük*; *bk. beşirik yükü*) Rahimdeki çocuk (Türkmen, 2006: 3451)

Yük kötür-: (< *T. yük*; *bk. beşirik yükü* + *T. götür-*; *bk. beşik götür-*) Kadın, gebe olmak (DLT II: 76)

Yükin ḳoy-: (< *T. yükün* < *yük*; *bk. beşirik yükü* + *T. koy-*; *bk. buğa koy-*) Doğurmak, doğum yapmak (Akkuş, 1995: 336)

Yükle-: (< *T. yükle-* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Gebe bırakmak (Ünlü, 2012: 701)

Yüklembeç: (< *T. yüklembeç* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Çocuğu sırta yüklemede kullanılan ip (Çimrin, 2008: 391)

Yüklen-: (< *T. yükle-* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Hamile kalmak (Demir ve Aydoğdu, 2009: 700)

Yüklendir-: (< *T. yüklendir-* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Gebe bırakmak (TRS VI: 4754)

Yüklü / yuklü / yükli: (< *T. yüklü* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Gebe kadın (DS VI: 4330) (Ölmez, 1996: 133)

Yüklü et-: (< *T. yüklü* < *yük*; *bk. beşirik yükü* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Hamile bırakmak (Tulum, 2011: 820)

Yüklü ol- / yükli bol- / yüklü bol- / yüklüg bol-: (< *T. yüklü* < *yük*; *bk. beşirik yükü* + *T. ol-*; *bk. ağır ayaḳ bol-*) Hamile olmak (Argunşah, 1999: 198) (Toparlı, 1992: 322) (Toparlı, 1992: 408) (Ata, 1997: 46)

Yüklü ḳıl-: (< *T. yüklü* < *yük*; *bk. beşirik yükü* + *T. kıl-*; *bk. başka kıl-*) Hamile bırakmak (Yüce, 1993: 32)

Yüklük / yüklüg: (< *T. yüklük* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Gebe kadın (Kaçalin, 2009: 12) (Ata, 2004: 154)

Yüklülük / yüklülik: (< *T. yüklülük* < *yük*; *bk. beşirik yükü*) Hamilelik (Toparlı, 1992: 224) (Tulum, 2011: 1912)

Yüksün-: (< *T. yüksün-* < *yü-k+sü-n-*; Gülensoy II, 2007: 1191; < *yük+sün-*; Nişanyan, 2009: 681) Gebe kadın, zayıflamak (DS VI: 4330)

Yükter: (< *T. yük*; *bk. beşirik yükü* + *Far. ter*) Lohusa yatağı (Toparlı, 2007: 302)

Yükü yık-: (< *T. arg. yükü* < *yük*; *bk. beşirik yükü* + *T. yık-*; *bk. yıkık*) Gebe kadın, doğurmak (DS VI: 4331)

Yükün bırak- / yükünü bırak-: (< *T. arg. yükünü* < *yük*; *bk. beşirik yükü* + *T. bırak-*; *bk. bırak-*) Çocuk düşürmek (Bingölçe, 2001: 162) (TRS VI: 4758)

Yükür-: (< *T. yükür-* < *yük+ür-*; Paçacıoğlu, 2006: 722) Gebe kalmak (TRS VI: 4760)

Yürek bağı: (< *T. yürek*; *bk. ürek* + *T. bağı* < *bağ*; *bk. çaput bağla-*) Çocuğun beşikten düşmemesi için karnı üstünden geçirilerek sarılan bağ (DS VI: 4335)

Yürek düşmesi: (< *T. yürek*; *bk. ürek* + *T. düşmesi* < *düş-*; *bk. ana rahmine düş-*) Göbek düşmesi de denilen bir hastalık (DS VI: 4335)

Yürek sür-: (< *T. yürek*; *bk. ürek* + *T. sür-*; *bk. dilsürme*) İshal olmak (TRS VI: 4772)

Yürgeklen-: (< *T. yürgeklen-* < ? *yügür-*; Paçacıoğlu, 2006: 723) Kundağa sarılmak (Çağatay, 1977: 4)

Yürü-: (< *T. yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Çocuk, ayakları üzerine gezecek duruma gelmek (TS, 2011: 2629)

Yürük çek-: (< *T. yürü-k*; Gülensoy II, 2007: 1195 + *T. çek-*; *bk. bacak çekiştiren*) Aşermek (DS VI: 4336)

Yürüten: (< *T. yürüten-* < *yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Çocuğun yürümesine yardımcı bir araç (Örnek, 1979: 251)

Yürüyecek: (< *T. yürüyecek* < *yürü-*; *bk. dabal dabal yürü-*) Yeni yürümeye başlayan çocukların yürümelerini sağlayan ağaç araç (DS VI: 4336)

Yütük oyunu: (< *T. yitik* < *yit-ik*; Gülensoy II, 2007: 1148 + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Saklambaç (DS VI: 4336)

Yüyürçeyh: (< *T. yüyürcek* < *yüyür-* [< *yügür-*] Paçacıoğlu, 2006: 725) Beşik (DS VI: 4337)

Yüz örtüsü: (< *T. yüz*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *T. örtüsü* < *ört-*; *bk. beşik örtüsü*) Bebeğin yüzünü örten eşya (Arslantaş, 2007: 141)

Yüz tuturuğu: (< *T. yüz*; *bk. ağzı yüzü ciğer yemiş it eniğine dön-* + *T. tuturuğu* < *tut-*; *bk. aba tutma*) Ağlayan çocuğu susturmak için eline verilen nesne (DS VI: 4340)

Yüzlük: (< *T. yüz+lük*; Gülensoy II, 2007: 1200) Bir çocuk oyunu (DS VI: 4339)

Yüzük saklama: (< *T. yüzük* < *yüz+ük*; Gülensoy II, 2007: 1200; < *yüzük*; Nişanyan, 2009: 681 + *T. saklama* < *sakla-*; *bk. ayakkabı saklama*) Yüzük oyunu (Özhan, 2005: 239)

Yüzük oyunu: (< *T. yüzük*; *bk. yüzük saklama* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Ev içerisinde oynanan ve bir yüzüğün saklanıp bulunmasını amaçlayan bir oyun (Yaşar, 2008: 324)

Yüzzacı: (< ? *yüzza* + *cı*) Ebe (DS VI: 4341)

-Z-

Zāc-sūr: (< *Ar. zāc* + *Ar. ṣūr*) 1. Lohusa dirnegi (Tulum, 2011: 1921) 2. Bebeğin kırkı çıkınca yapılan kırk kutlaması (Cora, 2007: 294)

Zācūr: (< *Ar. zāc* + ? *Ar. ṣūr*) Lohusa dirnegi (Tulum, 2011: 1921)

Zafe: (< ?) Okul sırası (DS VI: 4342)

Zaha / zahı: (< ?) Lohusa (DS VI: 4345) (DS VI: 4831)

Zahf-ı sabî: (< *Ar. zaḥf* + *Ar. ṣabī*) Çocuğun emeklemesi (Devellioğlu, 2008: 1164)

Zakor: (< ?) Bebek kundağı (DS VI: 4346)

Zamane çocuğu: (< *Ar. zamāne* + *T. çocuğu* < *çocuk*; *bk. açgözlü dadı çocuğu*) Çok bilmiş, akıllı çocuk (Hazar, 2007: 274)

Zamane piçi: (< *Ar. zamāne* + *Far. pīç* + *T. -i*) Şımarık (Yurtbaşı, DYS: 138)

Zarıldak: (< *T. zarıldak* < *zar* 'yans.'+ *T. -ıldak*) Fırıldak (DS VI: 4351)

Zât-ı leben: (< *Ar. ẕāt* + *Ar. leben*) Memesinde süt olan (Devellioğlu, 2008: 1169),

Zatürre: (< *Ar. ẕātu'r-ri'e*) Öksürük ve nefes darlığı şeklinde beliren bir akciğer hastalığı (Şafak, 2010: 269)

Zavraklık: (< ? *zavrak* + *T. -lık*) Delikanlılık, ataklık (DS VI: 4355)

Zayıf vasi: (< *Ar. żaʿīf* + *Ar. vaṣī*) Annenin, erkek kardeşin ve amcanın vasisi zayıf vasilerdir (Köse, 2008: 37)

Zebellā: (< *Ar. zebellā*) Afacan, yaramaz (DS VI: 4356)

Zece: (< ?) Lohusa kadın (Cora, 2007: 170)

Zehir zemberek: (< *Far. zehr* + *Far. zenbūrek*) Afacan (DS VI: 4358)

Zehir zeytin: (< *Far. zehr* + *Ar. zeytūn*) Bir çeşit kovalamaca oyunu (Özdemir II, 2006: 222)

Zeknabut: (< ?) Çok afacan çocuk (Buran ve İlhan, 2008: 232)

Zelîk: (< *Ar. ẕelīḳ*) Düşen çocuk (Devellioğlu, 2008: 1176)

Zemane: (< *Ar. zamāne*) Gençlik (DS VI: 4834)

Zemberek / zemperek: (< *Far. zenbūrek*) Kuş vurmak için çocukların yaptıkları bir araç (DS VI: 4361)

Zembildek: (< *Ar. zinbīl* + *T. -dek*) Kuş vurmak için çocukların yaptıkları bir araç (DS VI: 4361)

Zemet kaldır-: (< ? *zemet* + *T. kaldır-*; *bk. posta kaldırmak*) Gebe kalmak isteyen kadın, kasıklarının yukarıya doğru çektirmek (Taşpınar, 2006: 75)

Zemzem suyu (< *Ar. zemzem* + *T. suyu* < *su*; *bk. baş suyu*) Doğumdan sonra ebe tarafından bebeğin ağzına damlatılan su (Yaşar, 2008: 68)

Zergerdan: (< *Far. zer-gerdān*) Çocuk ayakkabısı (Dağlı, 2007: 290)

Zéstan: (< *Erm. tłac'kan*; *bk. zastan gör-*) Lohusa (DS VI: 4364)

Zıbın: (< *Ar. zubūn*) Önü açık çocuk giysisi (Tarım, 2009: 1066)

Zığar- / zıar- / zıgar- / zıñar: (< *T. zığarmak* < *zı* 'yans.'+ *T. ğar-*) 1. Mızıkçılık etmek (DS VI: 4373) (DS VI: 4836) 2. Büyüğüne karşı gelmek (DS VI: 4836)

Zığarcı / zıvarcı: (< *T. zığarıcı* < *zı* 'yans.'+ *T. -ğarıcı*) Mızıkçı (DS VI: 4371)

Zıllü'ş-şebâb: (< *Ar. ẓıll* + *Ar. şebāb*) İlk gençlik çağları (Devellioğlu, 2008: 1185)

Zıllıcı: (< *T. zırlayıcı* < *zır* 'yans.' + *T. -layıcı*) Mızıkçı (DS VI: 4371)

Zıllık: (< *T. zırlak* < *zır* 'yans.' + *T. -lak*) Mızıkçı (DS VI: 4371)

Zımzık: (< ? *zım+zık*) Bilye (DS VI: 4837)

Zımzım: (< *T. zım+zım* 'yans.') Bilye, zıpzıp (DS VI: 4372)

Zıng: (< *T. zıng* 'yans.') Üçtaş, dokuztaş gibi oyunların genel adı (DS VI: 4373)

Zıñgıragoç: (< *T. zıngırgaç* < *zıng* 'yans.' + *T. -ırgaç*) Tahterevalli (DS VI: 4837)

Zıngırcık: (< *T. zıngırcık* < *zıng* 'yans.' *T. -ırcık*) Tahterevalli (DS VI: 4375)

Zıngıreç: (< *T. zıngırgeç* < *zıng* 'yans.' + *T. -ırgeç*) Tahterevalli (DS VI: 4837)

Zınkılhıç: (< *T. zıngırgıç* < *zıng* 'yans.' + *T. -ırgıç*) Tahterevalli (DS VI: 4375)

Zınkla-: (< *T. zınkla-* < *zınk* 'yans.'+ *T. la-*) Çocuk, huysuzlanarak vızıldamak (DS VI: 4375)

Zınla-: (< *T. zınla-* < *zın* ’yans.’ + *T. la-*) Oyunda mızımak (DS VI: 4373)

Zıpçık: (< *T. zıp* ’yans.’; Nişanyan, 2009: 687 + *T. çık*; *bk. Akapulko çıkarması*) Çocukların patlangıç da dedikleri karpuz kabuğu attıkları oyuncak silah (DS VI: 4375-4376)

Zıpıldak: (< *T. zıpıldak* < *zıp* ‘yans. + *T. -ıldak*) 1. Haşarı oğlan çocuğu 2. Üvey çocuk 3. Oyun çağındaki çocuk (DS VI: 4376)

Zıpır: (< *T. zıpır* < *zıp* ‘yans.’ + *T. -ır*) 1. Çok hareketli çocuk 2. Delikanlı (DS VI: 4376)

Zıpkın: (< *T. zıpkın* < *sıpkun*; Gülensoy II, 2007: 1203 < ? *Moğ. sibegen* < *sibe-*; Nişanyan, 2009: 688; < **sap-kın*; Eren, 1999: 469) Çevik delikanlı (Hazar, 2007: 274)

Zıplak: (< *T. zıplak* < *zıp* ‘yans.’ + *T. -lak*) On beş yaşındaki erkek çocuk (DS VI: 4377)

Zıpzıp: (< *T. zıp+zıp* ‘yans.’; Nişanyan, 2009: 688) Bilye (DS VI: 4838)

Zırañı: (< ?) Kendisine yakışmayacak şekilde hareket eden, gelişmiş çocuk (Bayraktar, 2000: 556)

Zırla- / zerle- / zıllı-: (< *T. zırla-* < *zır* ‘yans.’+ *T. la-*) 1. Çocuk, inleyerek ağlamak (DS VI: 4380) 2. Oyunbozanlık etmek (DS VI: 4837) (DS VI: 4364)

Zırtlak: (< *T. zırtlak* < *zırt* ’yans.’ + *T. -lak*) Söğüt kabuğundan yapılan su püskürtme oyuncağı (DS VI: 4839)

Zırzır: (< *T. zır+zır* ‘yans.’) Fırıldak (DS VI: 4383)

Zırzop: (< *T. zır+zop* ‘yans.’) Düğünlerde hizmet eden köy delikanlısı (DS VI: 4383)

Zırzop al-: (< *T. zırzop*; *bk. zırzop* + *T. al-*; *bk. aba alması*) Köy gençleri, gelin arabasının önünü keserek armağan almak (DS VI: 4839)

Zırzop parası: (< *T. zırzop*; ‘yans.’+ *Far. pāre* + *T. -sı*) Gelin sahiplerinden delikanlıların aldığı bahşiş (DS VI: 4383)

Zırzop yolu: (< *T. zırzop*; *bk. zırzop* + *T. yolu* < *yol*; *bk. delikanlılık yolu*) Gelin sahiplerinden delikanlıların aldığı bahşiş (DS VI: 4383)

Zıt anlamlı sözcükler oyunu: (< *Ar. żidd* + *T. anlamlı* < *anlam* < *añla-* < **āñ+la-*; Gülensoy I, 2007: 71 + *T. sözcükler* < *sözcük*; *bk. sözcük uydurmaca* + *T. oyunu* < *oyun*; *bk. altı çukur oyunu*) Söylenen kelimelerin zıt anlamı bulmak üzerine kurulmuş bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 203)

Zıvaylık / zıveylik: (< ? *T. zıvaylık*) 1. Yere dikilmiş bir ağaç üstüne yatay olarak konulan bir başka ağaçla oynanan çocuk oyunu (DS VI: 4384) 2. Tahterevalli (DS VI: 4839)

Zikr-i cemil: (< *Ar. ẕikr* + *Ar. cemīl*) Osmanlı okullarında sınıfta ikinciden beşinciye kadar verilen takdirname (Onur, 2005: 367)

Zil çal-: (< *Far. zil* + *T. çal-*; *bk. aşçal-*) Ders, sonlanmak (Tarım, 2009: 1067)

Zilif ol-: (< ? *zilif* + *T. ol-*; *bk. aġır ayaḳ bol-*) Eski mahalle mektebini bitirmek (DS VI: 4840)

Zilli: (< *Far. zil* + *T. -li*) Çok ağlayan küçük kız çocuğu için sıfat olarak kullanılan bir söz (Elhan, 2004: 448)

Zimi: (< ?) Soğuk günlerde çocukların sekerek oynadıkları bir oyun (DS VI: 4840)

Zina / zine: (< *Ar. zinā'*) 1. Yaramaz, şımarık çocuk (DS VI: 4390) 2. Piç (Uysal, 2008: 226)

Zindan: (< *Far. zindān*) Emekleyen çocuğu yürümeye alıştırmak için kullanılan tahta araba (DS VI: 4390)

Zine dölü: (< *Ar. zinā'* + *T. dölü* < *döl*; *bk. aralık dölü*) Yaramaz, şımarık çocuk (DS VI: 4390)

Zipçi: (< *sıbızgu* > *sipsi* > *zipzi* > *zipci*; Çağbayır V, 2003: 5480) Ağaç kabuğundan yapılan düdük (DS VI: 4841)

Zipzop: (< *T. zip+zop* 'yans.') Düdük çıkarma oyunu (DS VI: 4391)

Ziraman: (< ?) Koşmaca oyunu (DS VI: 4391)

Zirzop: (< *T. zir+zop* 'yans.') Gelin alayına eşlik eden delikanlılardan her biri (DS VI: 4392)

Ziyan et-: (< *Ar. ziyān* + *T. et-*; *bk. aççi et-*) Çocuk düşürmek (Akduman, 2006: 45)

Ziyaret beni: (< *Ar. ziyāret* + *beni* < *ben* < *ET. beñ*; Gülensoy II, 2007: 131; Nişanyan, 2009: 64) Hamile kadınların hamilelik döneminin sağlıklı geçmesi için ulu ve bilge kişilerin türbe ve mezarlarına, kutlu pınar başlarına yaptıkları ziyaret sırasında gayri ihtiyari bir davranışla, vücudunun herhangi bir yerine dokunması ya da o yerin kaşınması hâlinde vücudunda oluşacağına inanılan siyah ve kırmızı lekeler (Araz, 1995: 92)

Zobu: (< ?) Delikanlı (DS VI: 4393)

Zoptik: (< ?) Hoppa, aklı bir karış havada genç kız (Bingölçe, 2001: 164)

Zorbana: (< ?) Tahterevalli (DS VI: 4397)

Zori: (< ?) Çocuk (Örnek, 1979: 136)

Zort: (< *T. zort* 'yans.') Bebek salyası (DS VI: 4843)

Zort at-: (< *T. zort* 'yans.'+ *T. at-*; *bk. addır-*) Bebek, salya akıtmak (DS VI: 4843)

Zoyput-: (< ?) Oyun bozmak (DS VI: 4400)

Zöv: (< ?) Yeni doğmuş çocukların başında çıkan çıban (DS VI: 4401)

Zubun: (< *Ar. zubūn*) Çocuk elbisesi (Buran ve İlhan, 2008: 234)

Zunk: (< ?) Düğünlerde gençler arasında oynanan, güç gösteri şeklinde geçen eğlence (Akduman, 2006: 74)

Züvelek: (< ?) Atlıkarınca (DS VI: 4404)

Zürriyetsiz: (< *Ar. zürriyet* + *T. -siz*) 1. Çocuğu olmayan kadın (Kıyak, 2005: 5) 2. Dölü olmayan, soyu olmayan kişi 3. Çocuk sahibi olmayan kişi (TS, 2011: 2667)

4.2 CÜMLE DÜZEYİNDEKİ BİRLİKLER

-A-

Ab-ı hayat içmiş: Genç (Yurtbaşı, DYS: 59)

Abdal düğünden çocuk oyundan usanmaz: Bir kişi nasıl sevdiği işi tekrar tekrar ve uzun süre yapmaktan bıkmazsa çocukta oyun oynamaktan bıkmaz (Aksoy, 1971: 103)

Ablası ne giyerse kardeşi de onu ister: Kardeşler birbirlerinden etkilenir, biri ne yaparsa diğeri de onu yapmak ister (Yurtbaşı, 2014: 112)

Acındırırsan arsız olur, acıktırırsan hırsız olur: Koruduğunuz çocuğun sürekli acınmasına izin verirseniz arsız, ihtiyaçlarını tam olarak karşılamazsanız ise hırsız olur (TS, 2011: 11)

Aç aman bilmez, çocuk zaman bilmez: Aç kimse hiçbir mazeretle susturulamaz; açlığı giderilinceye kadar söyleyeceğini söyler. Çocuk da bir şey istediğinde yerini ve zamanını düşünmez (Aksoy, 1971: 106)

Açık kapınız kapanmasın, düzeniniz bozulmasın: Hem ev halkının varlığını sürdürmesi hem de neslin devamı anlamında temenni ifadesi (Erol, 2007: 46)

Aç kapıyı bezirganbaşı: Çocukların ellerini havada birleştirerek kapı yaptıkları diğer çocukların da bu kapıdan geçmeye çalıştıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 331)

Ad yaramadı: Hastalığının sebebi olarak çocuğa verilen adın görülmesi üzerine söylenen bir söz (Kurt, 2012: 74)

Adam olacak çocuk, bakışından bellidir: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 132)

Adam olacak çocuk, bokundan belli olur: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (TS, 2011: 25)

Adam olacak oğlan, doğuşundan bellidir: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Duman, 2008: 426)

Adı ağır gelmiş: Sık sık hastaklanan yeni doğan bebeğin hastalığına sebep olarak adının görüldüğü algısını yansıtan bir söz (Yolcu, 2008: 39)

Adı ile yaşasın: Çocuk için adına yakışır bir yaşam sürmesi, adı gibi güzel bir insan olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Adı taş altında kalsın: Alkarısından korunmak için onun adından hemen önce söylenen söz (Erol, 2007: 72)

Adın sanın, soyun sopun kurusun: Neslin devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 131)

Adını ben virdüm, yaşını Allah virsün: Ad verildikten sonra ömür taktirinin Allah'a bırakılması (Ergin, 1997: 121)

Adını biz verdik, yaşını Allah versin: Çocuğa isim koyulduktan sonra ömür taktirinin Allah'a bırakılması (Örnek, 1979: 181)

Adını eller alsın: Oğlanlık denilen ateşli bir çocuk hastalığı (Gecekuşu, 2006: 25)

Adını taşıyamıyor: Çocuğun sık sık hastalanmasının sebebi olarak çocuğa verilen adın görülmesi ve bu adı taşıyamadığı gerekçesiyle adının değiştirilmesi uygulaması (Kurt, 2012: 74)

Adıyla geldi: Çocuğa verilen ad doğduğu aya, güne ve zamana göre seçilirse, bu ifade kullanılarak ad konulur (Ülkütaşır, 1976: 374)

Adıyla sanıyla tanınsın: Yaptıklarıyla herkes tarafından taktir edilsin, adı sanı bilinsin anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 78)

Adıyla yaşasın: Ad verme töreninde ad verildikten sonra, toplulukta hazır bulunanların iyi dileği, temennisi (Yolcu, 2008: 40)

Ağa paşa olasın: Çocuğun gelecekte iyi bir meslek ve kariyer sahibi olabilmesi yönünde iyi dilek (Akalın, 1990: 79)

Ağaca (taşa) çıkan keçinin dala bakan (ağaca çıkan) oğlağı olur: Çocuklar ana ve babalarından, küçükler büyüklerinden gördüklerini yapmaya çalışırlar (Aksoy, 1971: 113)

Ağacı meyvesinden tanırlar: Çocuk yetiştiği ortam, kendisini yetiştiren anne ve baba hakkında fikir verir (Öksüz, 2008: 725)

Ağacın kurusun, kökün sökülsün: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Kaya, 2001: 115)

Ağaç çiçeklenmeden meyve vermez: Çocuk fizikî ve zihinsel gelişiminin bir süreç gerektirdiğini ifade eden söz (Duman, 2008: 428)

Ağaç gençken eğilir: Çocuğun eğitimine erken yaşlarda başlamak gerekir aksi hâlde kazandırılmak istenen davranışları çocuk kabullenmeyebilir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Ağaç kökünden su içer: Çocuk duygu, düşünce ve karakter yönünden anne ve babasından etkilenir (Öksüz, 2008: 725)

Ağaç küçükken doğrulur: Çocuk küçük yaşlarda eğitileceği için eğitimine erken yaşlarda başlanmalı (Yurtbaşı, 2012: 486)

Ağaç yaprağıyla gürler (güzeldir): İnsan çocuklarıyla varlığını gösterir, önemli işler yapar onlar olmazsa cılız ve güçsüzdür (Aksoy, 1971: 114)

Ağaç yaşken eğilir: Çocuklara kazandırılması gereken bilgi, beceri ve alışkanlıklar erken yaşlarda verilmelidir (Aksoy, 197: 114)

Ağaç yeşert, meyve getirsin; oğlan büyüt, ekmek getirsin: Erkek çocuğunun, evin geçimini, düzenini sağlayan, geleceğin teminatı olan bir varlık olarak görüldüğü algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 137)

Ağanın gözü öküzü (ineği) semiz eder: Anne ve baba çocuklarına, mal sahipleri mallarına iyi bakarlarsa sevindirici sonuçlar alırlar (Aksoy, 1971: 115)

Ağız süte döndü: Lohusa kadın hamamdan çıkınca o zamana kadar ağız olarak adlandırılan süt için kullanılan ifade (Sezen, 1993: 181)

Ağlamayan çocuğa meme verilmez: Çocuğun öğrenmeye istekli olması ve bunun için mücadele etmesi gerekir (Duman, 2008: 427)

Ağlarsa anam ağlar, gerisi yalan ağlar: Çocuğun yaşayacağı olumsuz bir durumda, en çok üzülecek, yıpranacak olan annedir, diğerleri bir annenin çektiği acıyı çekemez (İlbars, 1999: 426)

Ağzı kara yok: Aramızda çocuk yok, dilediğin gibi konuşabilirsin anlamında bir söz (Bayraktar, 2000: 288)

Ahrazın dilinden anası (sahibi) anlar: Çocuğun sıkıntısını, çocuğu en iyi tanıyan ve çocukla en fazla vakit geçiren kimse yani annesi bilir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ak bahtların, altın tahtların olsun: Kız çocuğunu, doğumundan sonra ilk kez kucağa alan kişinin söylediği söz ki, kızın bahtının açık olması ve rahat bir hayat yaşam sürmesi için iyi dilektir (Yüksel, 2007: 103)

Ak dastarlıya hasret gedesin: Ömrün boyunca çocuk sahibi olamayasın, çocuğa hasret kalasın anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 137)

Ak donluya hasret git: Ömrün boyunca çocuk sahibi olamayasın, çocuğa hasret kalasın anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 137)

Ak gelinler olmayasın, dünyaya doymayasın: Kız çocuğuna, evlenip yuva kurma hayalini gerçekleştiremeden dünyaya veda edesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 141)

Ak koyunun kara kuzusu da olabilir: Tabiatı iyi anne ve babadan kötü huylu, vefasız çocuklar da yetişebilir (Aksoy, 1971: 123)

Ak saçlı ananın, ak saçlı babanın yeri cennet olsun: İyi bir evlat yetiştiren anne ve babaya hayır duası (Uyumaz, 2012: 236)

Ak sakallı dedecik olursun: Çocuğa uzun bir ömür sürmesi yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Ak sakallı olsun: Çocuğa uzun bir ömür sürmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Ak sütüm helal olmasın senin gibi evlada: Annenin hayırsız evladı için bedduası (Akalın, 1990: 242)

Ak şeker, beyaz şeker bir damarı soya çeker: Kişinin tabiatında kalıtımın, dolayısıyla annesinin ve babasının payı vardır (TAD I, 1971: 20)

Ak tellikli görmeyesin: Çocuğu eşyalarıyla birlikte görmenin verdiği mutluluğu tadamayasın anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Akarsuya inanma, eloğluna dayanma: Nasıl akışı ne kadar yavaş olursa olsun, akar suya girmek tehlikeliyse eloğluna da koşulsuz güvenmek doğru değildir (Aksoy, 1971: 120)

Akıllı kemalli olasın: Çocuğa aklı başında, olgun bir insan olasın anlamında iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Akıllı babanın, akılsız oğlu olur: 1. Yetenekli çalışkan bir kimse işine gösterdiği ilgiyi çocuğuna göstermezse çocuğu kendisi gibi olmayabilir 2. Bazen önemli, başarılı bir insanın tersi özelliklere sahip çocuğu olabilir (Yurtbaşı, 2012: 132)

Akıllı oğlan neyler ata malını, akılsız oğlan neyler ata malını: Aklı başında olan kişi için babadan kalan malın mülkün pek de önemi yoktur zira kendi çalışır, hayatını kazanır; akılsız evlat için de babanın malı mülkü önemsizdir çünkü olanı çok kısa sürede tüketecektir (Aksoy, 1971: 122)

Akıllı oğul ata evini gül eyler, akılsız oğul kül: Aklı başında olmayan evlat, babanın malını mülkünü tüketir, aileyi, çevreye karşı itibarsızlaştırır; akıllı evlat ise babanın malını ve statüsünü artırır (Öksüz, 2008: 725)

Akşam olunca kuzu anasını, kuş yuvasını bulur: Akşam olunca oyundan usanan çocuğun varacağı yer annesinin yanıdır (Yurtbaşı, 2012: 440)

Al arığını, ver bizim mısmılımızı: Şeytan değiştirmesine uğradığına inanılan çocuklar için yapılan ritüelde, şeytana hitaben söylenen söz (Yaşar, 2008: 182)

Al çürüğü, ver sağı: Kötü ruhların etkisi altında olduğuna inanılan hasta çocuk, türbeden geçirilirken söylenen bir söz (Yüksel, 2007: 159)

Al çürük dişimi, ver altın dişimi: Çocuğun düşen süt dişleri, çatıya atılırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 111)

Al çürük dişimi, ver sağlam dişimi: Çocuğun düşen süt dişleri, çatıya atılırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 110)

Al dişini, ver dişimi: Çocuğun düşen süt dişleri, kümese atılırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 111)

Al eski dişimi, ver yeni dişimi: Çocuğun düşen süt dişleri, çatıya atılırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 109)

Al giyinip gezmeyesin: Gelinlik çağa gelmiş genç kıza, gelin olamayasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 143)

Al görmüşün kızını, tutsun dolana dolana; al görmemişin kızını, tutsun ilene ilene: Kız çocuğu annesinden ne görürse onu işler (Yurtbaşı, 2012: 199)

Al kalçası büyüğü, doğursun pençesi büyüğü (erkeği): Kalçası büyük kadının erkek çocuk doğuracağına olan inancın ifadesi (Çelik, 1996: 30)

Al kavurganı, ver sütümü: Doğum yapan kadının sütü olmazsa kadın kavurga yapar, bunu eteğine doldurur ve incir ağacının çevresinde yedi kez dönerek kavurgaları ağacın köküne saçar. Lohusa kadının bu işlemi yaparken kullandığı söz (Alptekin, 2007: 78)

Al kibar kızını, işlerin bulana bulana, al çitak kızını gezsin eylene eylene: Çok kibar ve çıt kırıldım biriyle evlenirsen evin işleri aksar, çok bakımlı ve süslü biriyle de evlenirsen sürekli gezeceği için ev işleri yine aksayacaktır (Küçük, 2003: 214)

Al kuzu dişimi, ver azı dişimi: Çocuğun süt dişleri döküldüğünde, dişler kiremit üzerine atılırken kullanılan ifade (Yaşar, 2008: 108)

Al mı seni gördü, sen mi alı gördün: Albasmaması için düzenlenen ritüelde, lohusaya yöneltilen soru (Yolcu, 2008: 34)

Al sana bir göbek, ver bana bir bebek: Türbeyi ziyarete giden kısır kadın ve erkeğin, çocuk sahibi olabilmek için ziyaret sırasında ettiği özel bir dua (Savur, 2010: 11-12)

Al sana it dişi, ver bana kuzu dişi: Çocuğun düşen süt dişleri, cami veya minare kovuğuna bırakılırken söylenen bir söz (Yüksel, 2007: 170)

Al satarım: Çocukların açık havada gruplar hâlinde, halkalar oluşturarak oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 40)

Ala keçi, her vakit püsküllü oğlak doğurmaz: Tabiatı iyi anne ve babadan kötü huylu, vefasız çocuklar da dünyaya gelebilir (Aksoy, 1971: 125)

Albastı: 1. Lohusa kadınlarda görülen bir hastalık, lohusa humması 2. Çocuklarda görülen kızıl hastalığı (DS I: 214)

Albastıyı süpürdüm, aldım, gittim! Akraba olmayan bir kadının, lohusayı albasmasına karşı korumak için lohusanın üstünden süpürgeyi geçirirken söylediği söz (Akyol, 2006: 80)

Alçak eşek binmeye kolay, öksüz çocuk dövmeye kolay: Güçsüz ve koruyucusuz çocuğu buyruk altına almak, hırpalamak kolaydır (Aksoy, 1971: 125)

Alın yeşilin üstüne döküle: Bir genç kıza, gelin olmadan aniden ölmesi yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 143)

Âlimden zalim, zalimden âlim doğar: Çocuklar anne babalarına hiç benzemeyebilir (Yurtbaşı, 2012: 137)

Allah ağrı acı göstermesin: Kişiye, Allah evlatlarının acısını göstermesin anlamında iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Allah akıl baylığı versin: Okuyan çocuğun başarısı için iyi dilek (Bulut, 2012: 1126)

Allah akıl fikir versin: Doğan çocuğun aklı başında, zeki olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Allah analı babalı büyütmek nasip etsin: Çocuğun anne ve baba sevgisinden mahrum kalmadan, onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Arslan, 2006: 12)

Allah analı babalı büyütsün: Çocuğun anne ve baba sevgisinden mahrum kalmadan, onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Allah analı babalı etsin: Çocuğun anne ve baba sevgisiyle onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Allah anana babana bağışlasın: Çocuğa sağlıklı, uzun bir ömür süresin anlamında iyi dilek (Arslan, 2006: 12)

Allah anana babana hayrını dokundursun: Hayırlı bir evlat olup annenin babannın zor günlerinde yanında olasın, onları hayatta yalnız bırakmayasın anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 82)

Allah ananı babanı sana bağışlasın: Anne ve baba sevgisiyle büyüyesin, annen ve baban her zaman yanında olsun anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 86)

Allah anasına basına ömür versin: Çok küçük yaştaki çocukların ölümünde kullanılır, anne ve babayı teskin etme amacına yöneliktir (Sezen, 1993: 100)

Allah ata duasını başından eksik etmeye: Çocuğa, anne ve babanın duasıyla büyüyesin, yaşadığın zor günleri onların duasıyla atlatasın anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 82)

Allah bağışlasın: Çocuğa, Allah kazadan beladan korusun anlamında iyi dilek (Örnek, 1979: 181)

Allah bahtından güldürsün: Allah iyi bir kısmet versin, mutlu olacağın bir evlilik nasip etsin anlamında iyi dilek (Ersoylu 2012: 27)

Allah bed gözlerden esirgeye: Çocuğu nazardan koruma amaçlı söylenen bir söz (Erol, 2007: 39)

Allah bene bir tene evlat versin, gız verirse ilk önce gurt gelse gurda vereceğim: Çocukları olmayan karı kocanın kız çocuk sahibi olmaları durumunda kızlarını gönlünün istediğine vereceklerinin sözü (Eser, 2000: 48)

Allah binalı etsin: Çocuk için, sağlam karakterli, güçlü bir insan olasın anlamında iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Allah bir evlat verse ama gız ama oğlan ne verirse versin: Kız ya da erkek ayrımı yapmadan Allah'tan evlat dileme şekli (Eser, 2000: 41)

Allah bir taneden yeşerte: Soyun sopun devamı üzerine bir dua (Bulut, 2012: 1131)

Allah boy boy evlatlar nasip etsin: Çocuğu olmayan kişilerin çocuk sahibi olabilmeleri ve çocuklarının sağlıklı bir şekilde büyüdüklerini görebilmeleri yönünde dua (Gedik, 2008: 261)

Allah büyük düğününü de göstersin: Sünnet olan çocuğun evliliğine de şahit olunması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 209)

Allah ciğer acısı vermeye: Allah kişiye çocuklarının ölüm acısını yaşatmasın anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 70)

Allah çirkinler kaderi (bahtı) versin: Güzel kızların talihinin kendileri gibi güzel olmayacağı, nazar değeceği düşünülerek söylenen söz (Ersoylu, 2012: 31)

Allah çirkinlik talihi versin: Güzel kızların talihinin kendileri gibi güzel olmayacağı, onlara nazar değeceği düşünülerek söylenen söz (Ersoylu, 2012: 63)

Allah çocuk koklatmasın: Çocuk sahibi olamayasın, çocuğun cennet kokusunu alamayasın anlamında ilenç (Akalın, 1990: 182)

Allah çoluğuma çocuğuma hayırlı yazılar yazsın: Çocukların bahtının iyi olması, kendilerine mutlu bir gelecek inşa etmeleri yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Allah çoluğumu çocuğumu kazalardan belalardan yarlıgaya (esirgeye, koruya): Çocukların yaşanabilecek kötü olaylardan, durumlardan uzak olması, Tanrı'nın onları koruması yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 68)

Allah çoluk çocuğa karıştırsın: Çocuğu olmayan aileye, çocuk sahibi olabilmesi için edilen dua (Erol, 2007: 79)

Allah çoluk çocuğunun hayrını göstersin: Evlatlarının iyiliklerini göresin, zor günlerinde yanı başında olsunlar, sana faydaları dokunsun anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 95)

Allah çoruma çocuğuma baş devleti versin: Çocukların bahtının iyi olması, mutlu bir yuva ve gelecek kurmaları yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Allah daha büyük mürüvetini göstersin: Sünnet edilen çocuğun daha güzel günlerine, evliliğine şahit olunması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 209)

Allah damatlığına erdirsin: Sünnet edilen çocuğun evliliğine şahit olunması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 209)

Allah dört başı tekmil etsin: Doğan çocuğun iyi şartlarda yaşaması ve yetişmesi için bir temenni (Örnek, 1979: 182)

Allah dört göz arasından ayırmasın: Çocuğun anne ve baba sevgisiyle onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Allah dört gözden ayırmasın: Tanrı öksüz ya da yetim bırakmasın, analı babalı büyümesini kısmet etsin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 33)

Allah düğünlerini de göstersin: Sünnet edilen çocuğun daha güzel günlerine, evliliğine şahit olma yönünde iyi dilek (Kutludağ, 1997: 249)

Allah ele avuca düşürmesin, oğlum kızım dedirmesin: Allah kimseyi evladına muhtaç etmesin anlamında dua (Savur, 2010: 390)

Allah elem keder vermesin: Allah kimseye çocuğunun acısını göstermesin, çocuklarını kazadan beladan korusun anlamında iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Allah elimize vere: Anne karnındaki bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelebilmesi için edilen dua (Erol, 2007: 78)

Allah evladın da hayırlısını versin: Çocuk sahibi olmayan aileye, Allah'ın hayırlı bir evlat nasip etmesi yönünde iyi dilek (Kurt, 2012: 517)

Allah evladının muradını göstersin: Çocuğunun mutluluğuna şahit olasın anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 80)

Allah evlat acısı göstermesin: Allah kimseye çocuğunun ölüm acısını yaşatmasın anlamında iyi dilek (Kurt, 2012: 520)

Allah evlatlarını bağışlasın: Allah çocuklarını kazadan beladan korusun, acılarını göstermersin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 36)

Allah evlattan yana güldürsün: Çoluk çocuğun hayırlı evlat olsun, güzel günlerini göresin anlamında iyi dilek (Yolcu, 2008: 265)

Allah geçmişlerine rahmet etsin: İyi bir evlat yetiştiren anne ve babaya edilen dua (Erol, 2007: 82)

Allah görür dağını, öyle verir bağını: Çocuğu olmayan kadını yermek, küçük düşürmek için kullanılan bir ifade (Sezen, 1993: 54)

Allah hayırlı etsin: Doğan çocuğu kutlama ifadesi (Erol, 2007: 77)

Allah hayırlı evlat, hayırlı devlet versin: Allah malın mülkün de oğlun kızın da yararlı olanını, iyilik getirenini kısmet etsin anlamında dua (Akalın, 1990: 106)

Allah hayırlı evlat ihsan etsin: Çocuğu olmayan ailenin hayırlı bir evlada kavuşabilmesi yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Allah hayırlı evlat nasip etsin: Çocuğu olmayan ailenin hayırlı bir evlada kavuşabilmesi için dua (Akalın, 1990: 105)

Allah hayırlı günlere bıraksın: Çocuk doğduktan sonra ebe ve kadınların dışarı çıkarak babayı kutlama ifadesi (Kıyak, 2005: 9)

Allah hayırlı kısmetler açsın: Kız çocuğa, karşına güzel bir yuva kuracağın eş adayları çıkarsın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 40)

Allah helal süt emmişe düşürsün: Kız çocuğa, Allah dürüst, iyi huylu kimse ile karşılaştırsın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 41)

Allah kademli etsin: Doğan çocuk için kutlama ifadesi (Örnek, 1979: 182)

Allah kardeşi kardeş yaratmış, keselerini ayrı yaratmış: Kardeşler aynı karında büyüseler aynı kanı taşısalar da ayrı hayatları, aileleri ve ihtiyaçları olduğundan hesaplarını ayrı tutmaları doğaldır (Yurtbaşı, 2014: 112)

Allah katı nazardan saklasın: Çocuğu nazardan koruma amaçlı söylenen bir söz (Erol, 2007: 38)

Allah kem gözden saklasın: Çocuğu nazardan koruma amaçlı söylenen bir söz (Erol, 2007: 38)

Allah kızıma hayırlı yazılar yazsın: Kız çocuğa, mutlu bir evliliğinin ve yaşamının olması yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 80)

Allah kimsenin evladını, dört göz önünden uzak tutmasın: Çocuğa, analı babalı büyümesi yönünde temenni ifadesi (Akalın, 1990: 100)

Allah kimsenin yavrusunu elinden almasın: Allah kimseye, çocuğunun ölüm acısını yaşatmasın anlamında bir iyi dilek (Akalın, 1990: 154)

Allah kimseyi evladına muhtaç etmesin: Bir anne baba için en zor durum, maddi ve manevi olarak düşüp evlatlarının yardımına muhtaç olmaktır (Arslan, 2006: 14)

Allah kimseyi evladıyla terbiye etmesin: Kişi yaptığı hataların bedelini, evladıyla ya da evladının yaptıklarıyla ödemezsin anlamında temenni (Kurt, 2012: 521)

Allah kötü gözden, kötü nefesten esirgesin: Çocuğu haset, kötü bakışlı kişilerin nazarından korumak için edilen dua (Erol, 2007: 38)

Allah kötü gözden, yavuz dilden saklasın: Çocuğu haset, kötü bakışlı kişilerin nazarından korumak için edilen dua (Bulut, 2012: 1124)

Allah kursaklıca evlat versin: Doğacak çocuğun beslenmeyle ilgili herhangi bir sıkıntısının olmaması yönünde bir dua (Erol, 2007: 79)

Allah kurtardı: Yeni doğum yapan anne için kullanılan bir ifade (Çimrin, 2008: 25)

Allah mübarek etsin: Sünnet çocuğunu kutlama ifadesi (Kutludağ, 1997: 249)

Allah nazardan saklasın: Çocuğu nazardan korumak için söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 148)

Allah nur topu gibi bir çocuk versin: Çocuğu olmayan kimselerin parlak, güzel yüzlü, sağlıklı çocuklarının olması yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Allah ocağını söndürmesin: Soyun sopun devamı üzerine bir dua (Erol, 2007: 45)

Allah ocağını tüttürsün: Soyun sopun devamı üzerine bir dua (Erol, 2007: 45)

Allah od ocak yaktırmasın: Allah yuva kurdurmasın, çoluk çocuk sahibi olmana fırsat vermesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 149)

Allah oğlan anası olmak nasip etsin: Geleneksel toplumda erkek çocuk gurur, itibar ve mutluluk kaynağı olarak görüldüğü için kadınlar erkek çocuk sahibi olmak ister. Bu yönde bir temenni ifadesi (Arslan, 2006: 14)

Allah oğlunla ordu, kızınla komşu etsin: Erkek çocuğuyla kurulacak bağın samimi ve güçlü olması, kız çocuğuyla daha mesafeli bir yakınlığın kurulması yönünde tavsiye (Erol, 2007: 79)

Allah oğul uşak acısı vermesin: Çocukları olan aileye, evlat acısını yaşamamaları yönünde dua (Erol, 2007: 79)

Allah oğul uşak sahibi etsin: Çocuğu olmayan ailelerin çocuk sahibi olabilmeleri yönünde iyi dilek (Bulut, 2012: 1128)

Allah onu ölmezler defterine yazsın: Çocuğa, uzun bir ömür sürmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Allah pis nefesten esirgeye: Çocuğu nazardan korumak için edilen dua (Erol, 2007: 39)

Allah pürlü budaklı etsin: Soyun sopun devamı üzerine bir dua (Erol, 2007: 79)

Allah sana bıraksın: Çocuğun sağlıklı bir şekilde annesiyle büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

Allah sana bir oğul versin: Erkek çocuğu olmayan aileler için temenni ifadesi (Ersoylu, 2012: 56)

Allah sana bir yetmen oğul vere: Allah sana bir yetişkin oğul versin anlamında dua (Akalın, 1990: 134)

Allah sana hayırlı çocuklar versin: Çocuğu olmayan kişilerin, ailesine, vatanına faydalı evlatlar sahibi olabilmesi yönünde iyi dilek (Akca, 2009: 276)

Allah sana huyu pak, sütü sümüğü pak nasip ede: Soyu sopu belli, dürüst, iyi huylu bir kimse ile evlenesin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 58)

Allah sana kara başlı, kara kaşlı çocuklar versin: Çocuğu olmayan ailelelerin fizikî olarak istenen ölçülerde, kara başlı, kara kaşlı çocuk sahibi olmaları yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Allah sana ikiz çocuklar versin: Çocuğu olmayan ailenin evlat hasretini ikiz çocukla giderebilmesi yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Allah sana paşa nasip etsin: Erkek evladı olmayan kişiye, erkek evlat sahibi olabilmesi yönünde iyi dilek (Akalın, 1990: 137)

Allah sana tavuk cibisi kadar çocuk versin: Bir kişiye bakabileceğinden daha fazla çocuk sahibi olması yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Allah selamet versin: Yaramaz çocuğu olanlar için Allah kolaylık versin anlamında bir ifade (Akalın, 1990: 137)

Allah selamete çıkarsın: Doğum yapacak annenin çocuğunu sağlıklı bir şekilde dünyaya getirebilmesi için edilen dua (Akalın, 1990: 137)

Allah seni anana babana bağışlasın: Anne babanla sağlıklı, uzun bir yaşam süresin anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 82)

Allah seni bağışlaya: Allah çocuklarını kazadan beladan korusun, başlarına kötü bir şey gelmesin anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 82)

Allah seni büyük adam ede: Çocuğa, herkesin gıptayla bakacağı, iyi bir kariyerinin ve mesleğinin olması yönünde iyi dilek (Akalın, 1990: 78)

Allah seni dallı budaklı ede: Soyun sopun devamı üzerine bir dua (Erol, 2007: 79)

Allah seni kabak kökeni gibi etsin: Soyun devamı, çok sayıda çocuk sahibi olabilme yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Allah seni nazardan saklaya: Çocuğu nazardan korumak için edilen dua (Erol, 2007: 38)

Allah seni türetmeye: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Ersoylu, 2012: 152)

Allah seni yeşertmeye: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Ersoylu, 2012: 152)

Allah soyunuzu sürdürsün: Soyun sopun devamı üzerine bir dua (Erol, 2007: 79)

Allah türetmeye: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 137)

Allah uzun ömür, bol kısmet versin: Kız çocuğa, uzun ömürlü ve evlilik çağında talibinin çok olması yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 77)

Allah uzun ömür versin: Çocuk için uzun ömürlü olması yönünde iyi dilek (Bulut, 2012: 1126)

Allah vatana, millete bağışlasın: Çocuk için ülkesine, milletine hayırlı bir evlat olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Allah yatağını dolu kaldırsın: Doğan çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

Allah yavrunuza sağlıklı yaşlar versin: Çocuğun sağlıklı, uzun ömürlü bir yaşam sürmesi yönünde iyi dilek (Akalın, 1990: 153)

Allah yavrunuzu uslandıra: Yaramaz, söz dinlemeyen çocuğu olan aileye yönelik bir söz, iyi dilek (Akalın, 1990: 149)

Allah zengine mal verir, fakire çocuk: Allah insana en çok istediği şeyleri verir. Yoksulların önceliği çocuk olduğu için Allah'tan çocuk ister, zengin ise maddiyatı ön planda tutar ve daha çok zenginlik ister (Yurtbaşı, 2012: 45)

Allah zihin açıklığı versin: Okul çağındaki çocuğa, Allah anlama, kavrama gücünü artırsın, derslerinde başarılı olasın anlamında bir dua (Erol, 2007: 24)

Allah'ım bana hayırlısıysa bir çocuk ver, hayırsızsa verme: Çocuğu olmayan kişinin ailesine, vatanına, milletine faydalı olacaksa çocuğum olsun, hayırsızın, uğursuzun biri olacaksa olmasın yönünde Allah'tan dileği (Eser, 2000: 39)

Allah'ım bir çocuğum olsun da tek gazan gafalı, gazma dişli olsun: Evlat hasretiyle yanan kişinin çocukta hiçbir nitelik aramadan çocuk sahibi olma arzusu (Eser, 2000: 50)

Allah'ım bir uşağım olsun da heyirsiz olsun: Çocuğu olmayan kadının faydasız, hayırsız olsa dahi çocuk sahibi olma arzusunun ifadesi (Eser, 2000: 50)

Allah'ım çocuklarıma hayırlı kader aç: Çocukların bahtının iyi olması, iyi bir iş ve eş sahibi olmaları, mutlu bir gelecek kurmaları yönünde dua (Bulut, 2012: 1130)

Allah'ım ne olursa (yılan, çıyan vb.) bana bir evlat ver: Evlat hasretiyle yanan kişinin çocukta hiçbir nitelik gözetmeden çocuk sahibi olma arzusu (Eser, 2000: 48)

Allah'tan umarım baban öle: Yetim kalasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 136)

Allı pullu gelin olasın: Genç kıza, kısmetin çıka, göz alıcı renklerle, pek süslü gelinlik giyerek kocaya gidesin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 67)

Alma delinin kızını soya çeker: Kız çocuğu annesine çeker, annesi huysuzsa çocuğu da huysuz olur (TAD I, 1971: 33)

Alma soysuzun kızını, sürer gider anasının izini: Kız çocuğu annesine çeker, annesi huysuzsa çocuğu da huysuz olur (Yurtbaşı, 2012: 199)

Altın evi yıkılır, oğlan evi yıkılmaz: Erkek çocuğun, ailenin temeli ve soyunu sürdürecek bir varlık olduğu algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 137)

Altmış paralık merkebin otuz paralık sıpası olur: Değersiz, bayağı, görgüsüz bir ailenin çocuğu da bu özellikleri hatta daha aşağı değerleri taşır (Yurtbaşı, 2012: 137)

Altmış yetmiş, çıkmış gitmiş: Mangaldan çıkan duman, nazara uğradığı düşünülen çocuğun üzerinden gezdirilirken söylenen bir söz (Örnek, 1979: 244)

Amca baba yarısıdır: Amcanın çocuk için önemini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Amcam (emmim) dayım hepsinden (herkesten) aldım payım: Akrabalardan fayda görülmediğini, zarar görüldüğünü anlatan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Ana, analık olursa baba da babalık olur: Üvey ana, öz babayı öyle etkisi altına alır ki öz baba da üvey baba gibi davranmaya başlar (Eser, 2000: 142)

Ana ata önünden geçmek hata: Kişinin kendisini yetiştiren anne ve babasına saygı ve hürmette kusur etmemesi gerekir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana baba bedduasını alan onmaz: Ana babasını üzen, onların bedduasını alan kişi türlü felaketlere uğrar, düştüğü kötü durumu ömür boyu düzeltemez (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana baba çobansa güttüklerinden sorumludur: Herkes kendi evladından ve onun yaptıklarından sorumludur (Ercan, 2014: 25)

Ana baba duası alanın sırtı yere gelmez: Anne babasına saygıda kusur etmeyen, onların gönüllerini hoş tutan kişinin işleri her zaman rast gider (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana baba duası almış olasın: Anne ve babaya saygıda kusur etmemek, onların dualarını almak, gönüllerini hoş tutmak önemlidir. Hayırlı evladın Allah yolunu açar, işlerini kolaylaştırır (Akalın, 1990: 100)

Ana baba ekmeğine kuru, ayranına duru demeye: Çocuk yetişip belli bir konuma geldikten, maddi bir refaha kavuştuktan sonra kendisini yetiştiren anne ve babasını beğenmemezlik yapmamalı, onlara saygıda kusur etmemeli, onların gönüllerini hoş tutmalı (Akalın, 1990: 103)

Ana baba evlat için evlat kendi başı için: Anne babaların önceliği çocuklardır, çocuklar ise anne ve babalarından çok kendilerini düşünürler (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana baba ile iftihar olunmaz: İnsanlar kendi yaptıklarıyla gurur duymalı, anne ve babasının malı ve statüsüyle övünmemelidir (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana baba kızını tahta oturtur da bahta oturtamaz: Anne baba kızına evindeyken iyi bir yaşam sunabilir onu rahat ettirebilir ama onun koca evindeki talihini tayin edemez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana baba rüşvetsiz dosttur: Anne babalar çocuklarını hiçbir karşılık beklemeden severler (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana bahtı kızına, baba ocağı oğula kalır: Kız çocuğa annesinin talihi, erkek çocuğa ise babasının sorumluluğu, statüsü miras olarak kalır (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana başa taç imiş, her derde ilaç imiş; bir evlat pir olsa da anaya muhtaç imiş: Çocuk ne kadar büyüse, hayatta ne kadar iyi noktalara gelse de annesinin sıcaklığını ve şefkatini özler (Yavuz, 2006: 93)

Ana bedduası alan onmaz: Annenin evlat üzerindeki hakkı hiçbir şeyle ölçülemez eğer evlat annesinin gönlünü hoş tutmuyorsa, hayır duasını almıyorsa o evladın işi rast gitmez (Yavuz, 2006: 93)

Ana bu sever de döver de: Anne ne yaparsa çocuğunun menfaati için yapar (İlbars, 1999: 426)

Ana ciğerden yana, baba dağda bir oba: Evladın başına bir şey gelse buna en çok üzülecek kişi annedir, baba çocuğun dertlerine bir anne gibi yanmaz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana çeker zahmeti, baba alır rahmeti: Annelerin aile yaşamındaki katkıları pek hatırlanmaz, çocuklar kendilerine kalan mirası, babalarının eseri kabul ederler (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana evladından geçmez: Bir anne önüne dünyayı da koysalar çocuğundan hiçbir şekilde vazgeçmez (TAD I, 1971: 36)

Ana evladını atmış, yar başında tutmuş: Anne evladına kırgın olsa da bunu uzun süre sürdüremez yine zor zamanında evladının yanında olur (TAD I, 1971: 36)

Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz: Nasıl ki şehirler içerisinde Bağdat'ın eşi benzeri yoksa yakınlarımız içerisinde de annemiz gibi bizi karşılıksız seven, bize candan bağlı kişi yoktur (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana gözü yürekten bakar: Anne çocuğa karşılıksız, yürekten bağlıdır; hiçkimse çocuğu annesi kadar sevemez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana hakkı ödenmez: Bir anne çocuğu için o kadar çok özveride bulunur ki çocuk ne yaparsa yapsın annesine olan borcunu ödeyemez (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana hakkı, Tanrı hakkı: Annenin çocuk üzerindeki hakkı, yaratıcının kul üzerindeki hakkı gibidir (Ergin, 1997: 107)

Ana ile kız ardı yanı cız: Anne ve kızı arasında güçlü bir manevi bağ vardır, bu bağ diğer ilişkilerle mukayese edilemez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana ile kız dövüşmüş, komşu da sahi sanmış: Anne ile kız etle tırnak gibidir; aralarındaki kırgınlık ya da kavga onları birbirinden ayıramaz (Yurtbaşı, 2012: 48)

Ana ile kız helva ile koz: Koz helvasının içindeki cevizle helvayı ayırmak nasıl olanaksızsa ana ile kızı da birbirinden ayırmak öyle olanaksızdır (Aksoy, 1971: 133)

Ana kızına taht kurar, kız bahtı kocadan arar: Anne baba kızlarına ancak saltanatlı bir yaşam sağlayabilir; onun kalıcı mutluluğunu sağlayacak olan kocasıdır (Aksoy, 1971: 133)

Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış: Anne baba kızlarını sultan gibi yaşatabilirler ama onun evlendikten sonra mutlu olmasını, rahat bir yaşam sürmesini sağlamak onların ellinde değildir (Aksoy, 1971: 133)

Ana kucağı, cennet bucağı: Annenin sevgi ve şefkat dolu kucağı, çocuk için cennetten bir köşe gibidir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana kucağı, insanın her yaşta aradığı yerdir: Kişi ne kadar büyürse büyüsün, anne şefkatini ve sıcaklığını daima yanında hissetmek ister (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana kucağının süreği olmaz: İnsan her yaşta annesinin sevgi ve şefkatini hissetmek ister (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana över, baba sever: Çocuk daha çok annesiyle beraber olduğu için çocuğun her şeyiyle annesi ilgilenir, iyi yetiştirdiği zaman da çocuğuyla gurur duyar. Baba ise evladının güzel işlerini anneden öğrenince mutluluk duyar (Yurtbaşı, 2012: 49)

Ana üvey olunca baba gâvur olurmuş: Üvey ana çocuğu kendi evladı gibi sevmez. Baba da yeni hanımıyla arası bozulmasın diye evladına gereken ilgiyi göstermez (Yurtbaşı, 2012: 49)

Ana var kat kat, ana var yalın kat: Her anne çocuğuna aynı sevgi ve muhabbetle yaklaşmaz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana yiğidin kalkanıdır: Evladını anasından daha çok seven ve koruyan olmaz. Bu yüzden de ana hakkı hiçbir zaman ödenmez (Yurtbaşı, 2012: 49)

Ana yüreği güveç gibi baba yüreği bakır tencere gibi kaynarmış: Baba evladının acısına bir anne gibi yanmaz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ana yürekten yana: Evladın acısını en derinden hisseden annedir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anadan babadan ol: Kişiye, öksüz yetim kalasın anlamında ilenç (Akalın, 1990: 164)

Anadan doğar uşak, deveden olur köşek (deve yavrusu): Kız çocuğun yetişmesinde, karakterinin şekillenmesinde belirleyici olan annedir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anadan doğmayan, kardeş sayılmaz: Anne bir kardeşler arasındaki bağ, baba bir kardeşler arasındaki bağdan çok daha güçlüdür (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anadan gören inci düzer, babadan gören saban düzer: Erkek çocuğu babasından ev geçindirmeyi öğrenirken, kız çocuğu anneden daha çok süs ve ziynetle ilgili şeyleri öğrenir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anadan olur daya, hamurdan olur maya: Nasıl hamurun mayası yine kendindense, kız çocuğunu da yetiştiren annedir. Hiçbir dadı annenin yerini tutamaz (Aksoy, 1971: 133)

Anadan öksüz, babadan yetim kalanın yüreği (sırtı) yağ bağlamaz: Anne ve baba sevgisinden mahrum büyüyen çocuklar, bu eksikliği ömürleri boyunca derinden hisseder (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anadan yetim olasın: Kişiye, annesinin ölmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 135)

Analar besler hurma ile eller döver yarma ile: Kimse bir ana gibi evlada merhamet göstermez, acımaz; başkalarının evladının bir yabancı için pek de değeri yoktur (Yurtbaşı, 2012: 51)

Analar büyütür kızı, çulhalar dokutur bezi: Her işin bir ustası, erbabı vardır. Kızı yetiştirecek olan da annedir (TAD I, 1971: 36)

Analar ġundā sarmamış: Afacan, akıllı, ele avuca sığmayan, becerikli, eşi benzeri olmayan çocuk için kullanılan bir söz (Bayraktar, 2000: 283)

Analar neler doğurur: Gıpta edilen, her yönüyle beğenilen, taktir edilen çocuk için kullanılan bir ifade (TAD I, 1971: 36)

Analar öyle evladı, beşer beşer doğursun: Her yönüyle beğenilen, taktir edilen çocuk için kullanılan bir ifade (TAD I, 1971: 36)

Analar taş yesin, yarım yarım beş yesin: Çocuk yetiştirmenin anne açısından zorluğunun ifadesi (Yavuz, 2006: 93)

Analar taş yesin, yarımşardan beş yesin: Yoksulluk içindeki bir anne kendi yemez, çocuklarına yedirir; her çocuğun yiyeceğinden bir parça alsa doymuş olur (Yurtbaşı, 2012: 49)

Anaları ne ki danaları ne olsun: Annesine bakarak çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağını kestirebiliriz (TAD I, 1971: 36)

Analı babalı büyüyesin: Çocuğun anne ve babanın karşılıksız sevgisi, samimiyeti ve koruyuculuğu altında büyümesi yönünde iyi dilek (Akalın, 1990: 83)

Analı kızın bedeni büyür, anasız kızın sözü: Anne çocuğunu en iyi şekilde besler, büyütür. Annesi olmayan çocuğun ise bakımı iyi olmadığı gibi sözleri de başkalarına batar, ağır gelir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Analı kızlı, sırları gizli: Anne kız arasındaki sırları kimse bilemez (Yurtbaşı, 2012: 49)

Analı kuzu, kınalı kuzu: Çocuğun yaşamında annenin önemini ortaya koyan bir söz (Avcı, 2014: 213)

Analı oğlak (kuzu), yarda (gökte) oynar (gezer); anasız oğlak (kuzu), yerde oynar (gezer): Anne sevgisiyle büyüyen çocuk mutlu ve hareketlidir. Anne sevgisinden mahrum büyüyen çocuk ise daha içine kapanık ve durgundur (Yurtbaşı, 2012: 137)

Analık elinde kalasın: Üvey ana kötülüğün sembolü olduğu için kızılan, sevilmeyen kişiye bu şekilde beddua edilir (Akalın, 1990: 164)

Analık eline kalasın: Üvey ana kötülüğün sembolü olduğu için kızılan, sevilmeyen kişiye bu şekilde beddua edilir (Erol, 2007: 135)

Analık fenalık: Üvey ana, hiçbir zaman öz anne şefkatini ve sıcaklığını vermez; başkasının evladını kendi evladı gibi sevmez (Aksoy, 1971: 134)

Analık hakkım haram olsun: Annenin hayırsız evladına bedduası (Erol, 2007: 91)

Analık hakkım helal olmasın: Annelerin kendilerine nankörlük eden çocukları için bedduası (Erol, 2007: 91)

Analık kara yamalık: Üvey ana hiçbir zaman öz annenin yerini tutamaz; anne sevgisini ve sıcaklığını veremez (Bingölçe, 2001: 30)

Analık, kara yamalık; çorba pişirmiş, suyu bulanık: Üvey ana hiçbir zaman çocukla öz annesi gibi ilgilenmez, çocuğun beslenmesine de özen göstermez (Yurtbaşı, 2012: 49)

Anam olsa da taştan olsa: Öksüz büyümek güçtür, kişi belli bir yaşa gelse de annesizliğin acısını her zaman yüreğinde hisseder (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anam olsun da duvara ağ kursun: Kişi kaç yaşında, statüsü ne olursa olsun, annesinin karşılıksız sevgisini, sıcacık şefkatini özler (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anamın aşı, tandırımın başı: Anneler dünyadaki en kutsal varlıklardır. Ne yapılırsa yapılsın onların hakları ödenemez. Onlara saygıda kusur etmemek ve onları el üstünde tutmak gerekir (Yurtbaşı, 2012: 49)

Anamın ekmeğine kuru, ayranına duru demem: Ne kadar maddi refaha kavuşsam, sosyal statüm artsa da beni yetiştiren annemi beğenmemezlik yapmam, ona saygıda kusur etmem, annemin gönlünü daima hoş tutarım anlamında bir söz (Yavuz, 2006: 93)

Anan baban bir kızıl tabutta gide: Hem anneni hem babanı aynı zamanda bir cinayete kurban veresin, öksüz ve yetim kalasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 155)

Anan baban eksik olmaya: Çocuğa, annen baban daima yanında olsun, en güzel, mutlu günlerine şahit olsunlar anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 83)

Anan baban gününü göre: Çocuğun sünnet, evlenme gibi mutlu günlerine, hayattaki başarılarına şahit olma yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 82)

Anan baban köşküne otura: Annene babana faydan dokunsun anlamında bir söz (Erol, 2007: 82)

Anan baban nur içinde yata: İyi evlat yetiştiren anne ve babaya dua (Erol, 2007: 82)

Anan baban sağ ola: Öksüz, yetim kalmayasın; anne ve baba sevgisinden mahrum büyümeyesin anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 82)

Anan baban tünbe tünbe ola: Annen baban parça parça olsun anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 156)

Anan güzel idi hani yeri, baban güzel idi hani yeri ? Hiçbir şey elimizde devamlı kalmaz. Gençken güzel olanlar yaşlandıkça güzelliklerini yitirdikleri gibi, babanın malı mülkü de gün gelir tükenir (TAD I, 1971: 37)

Anan ırgat, baban ırgat, sen de ırgat; senden olan da ırgat: Bazı meslekler, babadan oğula geçerek aile mesleği hâline gelir (Yurtbaşı, 2012: 365)

Anan öle: Öksüz kalasın anlamında ilenç (Bulut, 2012: 1135)

Anan turp, baban şalgam: Görgüsüz, bayağı bir aileden doğan çocuk, içinde yetiştiği ortamın ve kendisini yetiştiren anne ve babanın özellikleriyle donanacaktır (Aksoy, 1976: 472)

Anana babana rahmet: İyi evlat yetiştiren anne ve babaya şükran ifadesi (Erol, 2007: 82)

Ananı atanı say, bereket büyüklerdedir: Seni yetiştiren annene ve babana hürmette kusur etme, onlar kutsal varlıklardır (Yavuz, 2006: 93)

Ananı babanı başından eksik etmesin: Çocuğun anne ve baba sevgisiyle, onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Ananın bahtı kızına: Bir anne mutlu ya da mutsuz nasıl bir evlilik hayatı sürerse kızının da öyle bir hayat süreceği algısını yansıtan bir söz (Aksoy, 1971: 134)

Ananın bastığı yavru (civciv) incinmez (ölmez): Annenin acı sözü gerekirse dayağı çocuğuna ağır gelmez çünkü çocuk annesi ne yaparsa yapsın onun iyiliği için olduğunu bilir (Aksoy, 1971: 134)

Ananın çıktığı dala kızı salıncak (sallangaç) kurar: Kız çocuğun davranışlarında örnek aldığı kişi annedir. Bu yüzden annenin örnek davranışlar sergilemesi, aykırı tutum ve davranışlar içerisine girmemesi gerekir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ananın geçtiği köprüden kız da geçer: Kız çocuğu daha çok anneyi örnek alır, anne hangi davranışları sergilerse o da benzer davranışlar içerisine girer (Yurtbaşı, 2012

Ananın gözü (yüreği) balada, balanın aklı havada: Anne çocuğunun üzerine titrer, en ufak olumsuzluktan onu sakınır, çocuk ise hiçbir şeyi kaygı edinmez sadece oyun ve eğlence düşünür (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ananın hayır duası, babanın bedduası (tutar): Anne ile evlat ilişkisi farklıdır. Anne evladını candan, karşılıksız sevdiği için çocuğuna beddua edemez, etse de gönülden edemez; baba ise anne kadar merhametli değildir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ananın ilki olmaktansa dağdaki tilki ol daha iyi: İlk çocuk olmanın mesuliyetini, zorluğunu ifade eden bir söz (Yavuz, 2006: 93)

Ananın ilki olmaktan, dağlarda tilki olmak yeğdir: Ailede ana babadan sonra evin geçimi ve idaresi en büyük çocuğa kalır, bu yüzden ilk çocuk büyüdüğünde, büyük bir sorumluluk almak zorunda kalabilir (Yurbaşı, 2012: 132)

Ananın kurduğu salıncakta kız da sallanır: Kız çocuğu büyüdükçe annesini örnek alır, annesi gibi davranmaya başlar (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ananın lokması ağzına ola: Kişiye, annesinin ölüm acısını tatması yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 156)

Ananın vurduğu yerde gül biter: Anne çocuğunu dövse bile onun iyiliği içindir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Anası ağaca çıkarsa kızı budak budak gezer: Kız çocuğu annesinin davranışlarını taklit ederek kendini ona benzetmeye çalışır (Öksüz, 2008: 724)

Anası ağaca dağa (taşa), çıkarsa oğlağı çıkar öte başa: Kız çocuğu, annesini örnek alır, davranışlarında onu taklit ederek ona benzemeye çalışır (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anası babası bellisiz: Annesi ve babası bilinmeyen çocuk (Gemalmaz, 1995: 41)

Anası dal dal gezerse kızı budak budak gezer: Kız çocuğu annesini örnek alır, davranışlarında annesini taklit ederek ona benzemeye çalışır (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anası güzel olanın, kızı da güzel olur: Kız çocuğu fizikî özellikler açısından annesine benzer (Yavuz, 2006: 93)

Anası ne ki danası ne olsun ? Çocuk pek çok özelliğini kendisini doğuran ve yetiştiren annesinden alır, yetişkin olunca da anesine benzer (Yurtbaşı, 2012: 49)

Anası neyse danası da odur: Çocuk pek çok özelliğini kendisini doğuran ve yetiştiren annesinden alır, yetişkin olunca da anesine benzer (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anası olmayanın babası olmaz: Çocuğa sahip çıkacak, koruyup kollayacak olan annedir. Anne olmadığı zaman baba, babalık görevini yapmaz, çocuğa sahip çıkmaz (Yavuz, 2006: 93)

Anası onu doğuracağına keşke taş doğursaydı: Hayırsız, vefasız evlat için kullanılan ifade (TAD I, 1971: 37)

Anası sarımsak, babası soğan: Görgüsüz, bayağı bir aileden doğan çocuk, içinde yetiştiği ortamın ve kendisini yetiştiren anne ve babanın özellikleriyle donanır (Aksoy, 1976: 472)

Anası soğan, babası sarımsak, kendi gülbeşeker çıktı ? Bazen kötü huylu, sevilmeyen anne ve babadan, herkesin sevip saygı duyduğı bir evlat yetişebilir (TAD I, 1971: 37)

Anası söylemeden kızı tamamlar: Anne ile kız arasında o kadar güçlü bir bağ vardır ki annesi bir şey söylemeden annesinin bir bakışından kız ne istediğini anlar (Yurtbaşı, 2012: 49)

Anası tewlük yuwḳa yapar, oġlı tetik ḳoşa ḳapar: Anası kurnazlıkla, çocuğunu aldatarak ekmeği ince yapar, çocuk da zeyrektir, yufkayı ikişer kapar (DLT III: 33-34)

Anası turp, babası şalgam: Görgüsüz, bayağı bir aileden doğan çocuk, içinde yetiştiği ortamın ve kendisini yetiştiren anne ve babanın özellikleriyle donanır (TAD I, 1971: 37)

Anası yeşillenince kızı köpürür: Kız çocuğu annesini örnek alır, davranışlarında annesini taklit ederek ona benzemeye çalışır (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anasın gör, kızın al; kıyısına nazar eyle, bizin al: Kız çocuğu pek çok yönden annesine benzer, anneye bakarak kız çocuğun ileride nasıl bir fiziğe ve kişiliğe sahip olacağını kestirebilirsin (Hengirmen, 1983: 33)

Anasına bak, kızını al; kenarına bak, bezini al: Kız çocuğu, annesinin pek çok huyunu doğuştan alır sonra da annesinin eğitimi ile yetişir. Bu nedenle kızın niteliklerini öğrenmek isteyenlerin, kızın annesini göz önüne alması yanıltıcı olmaz (Savur, 2010: 339)

Anasına göre danası olur: Kız çocuğu pek çok yönden annesine benzer, anneye bakarak kız çocuğunun ileride nasıl bir fiziğe ve kişiliğe sahip olacağını kestirebilirsiniz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anasına yakın kızdan, ormana yakın domuzdan kork: Kız çocuğun anneyle çok içli dışlı olmasının evlilik hayatında problemler oluşturabileceği algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 137)

Anasını babasını dinlemeyen evlat, kocasını saymayan avrat, üzengi ile yürüyen at; kapında tutma, hiç durma sat: Nasıl üzengi ile yürüyen at makbul değilse anne ve babasına saygıda kusur eden, onların sözünü dinlemeyen evladın da bir kıymeti yoktur (TAD I, 1971: 37)

Anasının çıktığı dala, kızı salıncak kurar: Kız çocuğu annesini örnek alır, davranışlarında annesini taklit ederek ona benzemeye çalışır (Yurtbaşı, 2012: 132)

Anasının karnında dokuz ay on gün nasıl durmuş: Sabırsız çocuklar için kullanılan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 120)

Anasının kucağında uyuyan çocuğun yüreği yağlanır: Annesinin sevgi ve şefkatiyle büyüyen çocuğun ruh hâli ve kendine güveni farklı olur (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anasının teptiği buzağının canı yanmaz: Anne babanın çocuğuna bilerek zarar vermeyeceği, onun kötülüğünü istemeyeceği düşüncesini yansıtan bir söz (Akbalık, 2013: 859

Anasıyla babasıyla uzun ömürlü olsun: Çocuğa, anne ve babasıyla sağlıklı, uzun bir yaşam sürebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Anasız çocuk evde çürür, babasız çocuk çarşıda: Annesi olmayan çocuk, bakımlı ve sağlıklı yetişemez; babası olmayan çocuk da evde otorite ve kontrolü sağlayan kimse olmadığı için serbest büyür (Yurtbaşı, 2012: 51)

Anasız çocuk, kanatsız kuş gibidir: Anneler, çocuklarını her türlü tehlikeden korur. Bu yüzden çocukken annesini kaybeden kimse, en büyük koruyucusunu da kaybetmiş olur. (Yurtbaşı, 2012: 263)

Anasız kal e mi ? Kişinin annesini kaybetmesi, öksüz kalması yönünde ilenç (Erol, 2007: 135)

Anasız kalasın: Kişinin annesini kaybetmesi, öksüz kalması yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 156)

Anasız kalasın, oğul: Erkek çocuğa, annesini kaybetmesi, öksüz kalması yönünde ilenç (Erol, 2007: 136)

Anasız kalmayasın: Anne sevgisinden mahrum büyümeyesin anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 83)

Anasız kuzu melemez: Annesiz büyüyen çocuk ne kadar iyi şartlarda yetişirse yetişsin yine de mutlu olamaz, bir yönü eksik kalır (Yurtbaşı, 2012: 132)

Anasız oğlak yarda, analı oğlak yerde gezer: Anne sevgisiyle büyüyen çocukla bundan mahrum kalan çocuk arasında davranış farklılıkları vardır (Yurtbaşı, 2012: 137)

Anasi bir, atasi ayru: Üvey kardeş (Tulum, 2011: 279)

Anaya asi gelen onmaz: Anneye saygıda kusur eden, karşı gelen kimsenin işi rast gitmez, başına türlü musibetler gelir (Yurtbaşı, 2012: 49)

Anaya babaya hizmet, Tanrı'ya ibadet: Ana babaya gösterilen sevgi, saygı ve ilgi ibadet kadar kutsaldır (Yurtbaşı, 2012: 49)

Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az: Her çocuğun zekâsı, anlayış düzeyi aynı değildir dolayısıyla anlamayan kişiye, neyi, nasıl anlatırsan anlat, bir sonuç alamazsın (Duman, 2008: 428)

Annam çok nazar değmiş bu çocuğa: Çocuğa nazar değdiği düşünülerek yapılan tuz ritüelinde söylenen söz (Yaşar, 2008: 156)

Anne kalbi çocuğun okuludur: Çocuk duygusal olarak pek çok şeyi annesinin sevgi ve şefkatiyle edinir (Yavuz, 2006: 93)

Anne sütü alan bebeğe melekler su verir: Bebeğe mikroplu olabileceği düşüncesiyle su ve diğer besinler verilmez, bebeğin su ihtiyacının da melekler tarafından karşılandığına inanılır (Beyazova, 1997: 408-409)

Anneliğin mübarek olsun: Çocuğu olan anneyi kutlama ifadesi (Çimrin, 2008: 25)

Annem babam tulumbadan su çeker: İki kız çocuğunun karşılıklı birbirlerinin ellerini tutarak oynadıkları tekerlemeli bir oyun (Özhan, 2005: 18)

Annenin sütünü aldık, annenin göğsünü kestik, sütsüz kaldın: Meleklerin çocuklara, uykuda söylediğine inanılan söz (Yaşar, 2008: 180)

Apalamadan yürümez: Çocuk zamanla gelişip olgunlaşır (Erşahin, 1995: 141)

Aptal kızı, dilenci olur; yaz yağmuru, yalancı olur: Anne hangi nitelikleri taşıyorsa onun yetiştirdiği kız çocuğu da yetişkin olunca benzer özellikleri taşıyacaktır (Yurtbaşı, 2012: 137)

Arabanın ön tekerleği nereden geçerse art tekerleği de oradan geçer: Büyükleri nasıl bir yaşayış yolu tutmuşlarsa çocuklar da aynı yolu izlerler (Aksoy, 1971: 136)

Aramadan bulsun: Düğünde gelinin kucağına çocuk verilirken kullanılan ifadedir ki çok beklemeden çocuk sahibi olma arzusunu yansıtır (Yaşar, 2008: 39)

Arap çocuğunu akım pakım diye severmiş: Anne baba çocuklarının kusurlarını, eksiklerini görmez, onları her şeyiyle mükemmel olarak görür, değerlendirir (Yurtbaşı, 2012: 137)

Arap yavrusuna appacığım, demiş: Anne ve baba çocuklarının kusurlarını, eksiklerini görmez, onları her şeyiyle mükemmel olarak görür, değerlendirir (Yurtbaşı, 2012: 137)

Arap'a yavrusu şirin görünür: Anne ve baba çocuklarının kusurlarını, eksiklerini görmez, onları her şeyiyle mükemmel olarak görür, değerlendirir (Yurtbaşı, 2012: 137)

Ardıç gibi dallı, babası gibi döllü olsun: Soyun devamı, çok sayıda çocuk sahibi olma yönünde dua (Selçuk, 2004: 175)

Arılık duruluk, derdin marazın gitsin; aklınla güzelliğin kalsın: Kırklama işleminde su dökülürken kullanılan söz ki bu sayede çocuğun hastalıklardan kurtulacağına inanılır (Bülbül, 2006: 32)

Arka eteği uzamış, ön eteği kısalmış: Gebe kadın için kullanılan bir ifade (Örnek, 1979: 81)

Arlı babanın, arsız evladı (olur): Huy bakımından babasına benzemeyen, tabiatı kötü olan çocuk (TAD I, 1971: 43)

Arlının kızı, mallının kızından üstündür: Ahlâki değerlerin her türlü maddi değerin üstünde olduğu düşüncesini yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 220)

Armut ağacı, elma vermez: Çocuk doğduğu, yetiştiği ortamın, kendisini yetiştiren anne ve babanın özelliklerini taşır (Yurtbaşı, 2012: 51)

Armut, ağacından uzak düşmez: Çocuk kendisini yetişiren anne ve babanın özelliklerini taşır (TAD I, 1971: 43)

Armut, dalının dibine düşer: Çocuk soya çeker, anne ve babasından ne görmüşse o yönde bir gelişim gösterir (Aksoy, 1971: 138)

Armut olunca dibine düşer: Çocuk soya çeker, anne ve babasından ne görmüşse o yönde bir gelişim gösterir (Yavuz, 2006: 94)

Arpa ekip buğday bekleme: Kişi soyunun değerlerini taşır, genlerinde ne varsa o doğrultuda şekillenir (TAD I, 1971: 43)

Arpayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden: Kız kardeş için erkek kardeşin önemini ifade eden bir söz (Akbalık, 2013: 84)

Artık erkek oldun: Sünnet olan çocuk için kullanılan bir ifade (Örnek, 1979: 208)

Asili alması zor, saklaması kolaydır: Soylu birinin kızını almanın zor olduğunu ancak alınca da evlilik hayatında rahat edileceğini anlatan bir söz (Akbalık, 2013: 84)

Asilzadeyi almak zordur, geçinmek kolaydır: Soylu birinin kızını almanın zor, geçinmenin ise kolay olduğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 199)

Aslandan doğan aslan olur: Kişi soyunun değerlerini taşır, genlerinde ne varsa o doğrultuda şekillenir (TAD I, 1971: 44)

Astar bez olmaz, üvey öz olmaz: Üvey evladın öz evladın yerini tutamayacağını ifade den bir söz (Yurtbaşı, 2012: 137)

Artık müslüman oldun: Sünnet olan çocuk için kullanılan bir ifade (Örnek, 1979: 208-209)

Aslan adamın aslan damadı olur: Üst üste kız çocuğu olan babalar için kullanılan bir teselli ifadesi (Paşa, 2006: 43)

Aslan enügi yine aslandır: Kişi soyunun değerlerini taşır, genlerinde ne varsa o doğrultuda şekillenir (Ergin, 1997: 219)

Aşk olmayınca meşk olmaz: Çocuğun her şeyden önce okumayı, öğrenmeyi istemesi gerekir. Çocuk istemediği sürece çocuğa zorla bir şey öğretilemez (Duman, 2008: 427)

At alırsan başlıdan, kız alırsan çarlıdan: Evlenilecek kızın soylu biri olması gerektiğini anlatan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 200)

At alırsan binip al, kız alırsan bilip al: Evlenilecek kızın ve ailesinin tanınması, bilinmesi gerektiği düşüncesini yansıtan bir söz (Akbalık, 2013: 84)

At alırsan taydan, kız alırsan soydan al: Evlenilecek kızın soylu biri olması gerektiğini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 199)

At at oluncaya kadar sahibi mat olur: Bir çocuk yetiştirmek çok emek, zaman ister. Çocuk yetişene kadar onu yetiştiren her bakımdan yıpranır, yorulur (Aksoy, 1971: 144)

At beslenirken kız istenirken: At besili, bakımlı olduğu zaman hem gösterişlidir hem de en çok işe yarayacak durumdadır. Satılacaksa o zaman satılmalıdır. Kız da körpeliği, güzelliği geçmeden, isteyenleri varken evlendirilmelidir (Aksoy, 1971: 144)

Ata adını yorıtmayan ḫoyrad oğul, ata bilinden ininçe inmese yig, ana rahmine düşinçe toğmasa yiğ: Hayırsız bir evlada sahip olmaktansa hiç evladın olmasın daha iyidir (Ergin, 1997: 74)

Ata dostu oğula mirastır: Baba dostları, evlada babadan kalan miras gibidir. Zor durumda kalındığı zaman yardıma yetişir (Aksoy, 1971: 143)

Ata evinde üvey ana, er evinde kaynana: Koca evinde kaynanayla geçinmek nasıl güçse üvey anayla da yaşamak, anlaşmak güçtür (Yurtbaşı, 2012: 200)

Ata malı, mal olmaz, kendin kazanmak gerek: Hazıra dağ dayanmaz, babadan kalan mal çabuk tükenir, kişi kendi çalışıp kazanırsa malının kıymetini bilir (Aksoy, 1971: 143-144)

Ata oġlı ataç toġar: Bir adamın çocuğu yetiştiği zaman, şüphesiz ahlakı babasına benzer (DLT II: 80)

Ata oğula bağ kıydı, oğul ataya salkım kıymadı: Baba evladı için her şeyini verir ama evlat babaya bu oranda cömert değildir (TAD I, 1971: 50)

Ata olmayan, ata kadri bilmez: İnsan çocuk sahibi olduğu zaman, kendi anne babasının onu yetiştirirken çektiği zorlukları daha iyi anlar (Yurtbaşı, 2012: 49)

Ata ornı atı oġulḳa ḳalır: Babanın yeri ve adı oğula kalır (Arat, 2007: 27)

Ata toñı oġulḳa yarasa atasın tilemes: Atasının elbisesi oğluna uygun gelirse ondan sonra atasını istemez (DLT III: 87)

Ata yolu, doğru yoldur: Anne baba çocuklarına her zaman iyi ve doğru olan şeyleri öğretir (Yurtbaşı, 2012: 49)

Atalar çıkarayım der tahta, döner dolaşır gelir bahta: Anne baba çocuğuna mutlu bir yaşam kurmaya çalışır ama kaderde nasıl bir yaşam varsa ancak o gerçekleşir (Aksoy, 1971: 143)

Atalar eder, evlatlar öder: Babanın olumlu işleri gibi, yaptığı kötü işlerde evlattan sorulur (Yurtbaşı, 2012: 51)

Atalar sanatı, oğlana mirastır: Kişi babasından öğrendiği sanatı, mesleği icra eder (TAD I, 1971: 50)

Atalar sözini tutmayan, yabana atılur, ahirette tamu ehline katılur: Ataların nasihatlerini dinlemeyen kişilere itibar edilmez, ahirette de yeri cehennemdir (Üstüner, 1989: 63)

Atalar sözünü tutmayanı yabana atarlar: Ataların yol gösterici öğütlerine kulak asmayan, gelenekleri hiçe sayan kişileri toplum dikkate almaz, bu kişilerle ilişkisini keser (Aksoy, 1971: 143)

Atalıġ atasız ḳalır yalñuzun / Analıġ anasız bolur ögsüzün: Babalı babasız olur, yetim kalır; analı anasız olur, öksüz kalır (Arat, 2007: 535)

Atalım atalım: Gençler arasında oynanan bir çeşit eğlenceli oyun (Elhan, 2004: 16)

Atanın önünden geçeni Allah sevmez: Anasına babasına saygısızlık edenler, toplumda sevilmedikleri gibi, Tanrı da böyle kimselerin yardımcısı olmaz (Yurtbaşı, 2012: 49)

Atanın sanatı, oğula mirastır: Çocuk daha küçük yaşta, ister istemez babasının sanatı ile ilgilendiği için büyüyünce de bu sanatla meşgul olur (Aksoy, 1971: 156)

Atası açıġ almıla yėse oġlınıñ tışı ḳamaşır: Babası ekşi elma yese, bir fenalık yapsa, oğlunun dişi kamaşır. Babanın yaptığı kötü iş, oğulu da etkiler (DLT II: 311)

Atası anası açıġ alımla yėse oġlı ḳızı tışı ḳamar: Babası, anası ekşi elma yese oğlunun, kızının dişi kamaşır. Babanın yaptığı kötü işlerin sonucu evlattan sorulur (DLT III: 272)

Atası beg erse oġul toġdı beg / Oġul toġsa beg hem ataları teg: Babası bey ise oğul bey doğar; o da babaları gibi bey olur (Arat, 2007: 213)

Atası ne ise ötesi de odur: Çocuk soyuna çeker, anne ve babasından ne görmüşse o yönde bir gelişim gösterir (Duman, 2008: 426)

Atasına düşman olan, evladına dost olmaz: Babasına hayrı olmayanın, kendi evladına da hayrı olmaz (Yurtbaşı, 2012: 178)

Atasını hor gören, insan bozması canavardır: Kendisini yetiştiren anne ve babasına tepeden bakan, küçük gören kişi insan dahi değildir (Yavuz, 2006: 97)

Atasını tanımayan, Allah'ını tanımaz: Bir kişinin buyruklarına saygı göstereceği kişiler arasında babası başta gelir. Onu tanımayan kişi, anne babaya itaat etmeyi emreden Tanrı'yı da tanımıyor demektir (Aksoy, 1971: 144)

Atasını tanımayan, it peşinden koşar: Anne ve babasına saygısı olmayan, onların nasihatine kulak vermeyen kişi, kötü, zararlı insanlarla arkadaşlık ve işbirliği yapar (Yavuz, 2006: 97)

Atasız uşak (evlat), yularsız eşek gibidir: Annnesiz babasız büyüyen çocuk disiplinsiz yetişir. Bu yüzden de topluma yararlı bir insan olması beklenemez (Yurtbaşı, 2012: 133)

Ateşi çek, külüne bak: Çocuk doğduğu, yetiştiği ortamın, kendisini yetiştiren anne ve babanın özelliklerini taşır (Öksüz, 2008: 725)

Ateşin, çıran sönmeye: Soyun devam etmesi üzerine iyi dilek (Erol, 2007: 45)

Ateşin oğlu (yavrusu) kül olur: Çocuk doğduğu, yetiştiği ortamın, kendisini yetiştiren anne ve babanın özelliklerini taşır (Yurtbaşı, 2012: 137)

Atı atasıyla katırı anasıyla (bilirler): İyi kişi temiz soyu ile kötü kişi ise kötü soyu ile tanınır (Aksoy, 1971: 145)

Atı besleyen yem, zapteden gemdir: Çocuğun gelişimi için beslenme nasıl önemliyse sıkı terbiye ve disiplinde o kadar gereklidir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Atlandı: Birdirbir oyunu (DS I: 371)

Atlılar yeğin geldiler, sen geç kaldın, çabuk gel artık: Doğum için sabırsızlanma, bir an evvel bebeği kucağa alma isteğinin ifadesi (Taş, 1996: 197)

Avrat lazım kalçalı, oğlan doğursun aslan pençeli: Kadının kalçası büyük olanı ve erkek evlat doğuranı makbuldür düşüncesini yansıtan bir söz (Çelik, 1996: 30)

Avucunu yalarsın: Lohusa bir yerden geçerken burnuna yemek kokusu gelirse ya da bir yiyecek görür de ulaşamazsa hemen avcunu yalamaya başlar. Avucunu yalaması durumunda memesinin şişmeyeceği ve sütünün çekilmeyeceği düşünülür (Yaşar, 2008: 85)

Ay gördü, tay gördü: Açık yerde işeyen kızı kınamak için söylenen söz (DS VI: 4436)

Aya bak, ay gibi olsun; güne bak, gün gibi olsun: Gebe kadının hamilelik süresince baktığı şeylerin, doğacak bebeğin fizikî özelliklerine yansıyacağı algısını yansıtan bir söz (Gedik, 2008: 265)

Ayağı evinize uğur getirsin: Doğan çocuk için kutlama ifadesi (Örnek, 1979: 183)

Ayağı kudumlu (kademli), başı devletli olsun: Çocuğun mutlu, talihli bir ömür sürmesi yönünde temenni (Erol, 2007: 78)

Ayaklıya ayak ver, iki dayak ver, ver Allah'ım ver: Yürüyemeyen çocuk, bir sepet içerisinde yedi mahallede dolaştıtılırken söylenen söz (Örnek, 1979: 258)

Ayı balağını incitmez: Kişi kendi çocuğuna kıyamaz (Yurtbaşı, 2012: 137)

Ayı balağıyla gezer: Anne çocuğuyla vakit geçirir (Yurtbaşı, 2012: 137)

Ayı, eniğini okşarken (severken) öldürüvermiş (öldürür): Anne babanın çocuklarını severken aşırıya kaçması, onları incitmesi (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ayı, yavrusu ile oynuyor: İri ve yetişkin birinin bir çocuğa el şakası yapması ve gücünü onda denemesi karşısında alay yollu söylenen bir söz (TS, 2011: 203)

Az verenin, gızı olsun: Geleneksel kültürde kız çocuğuna olumsuz bakış açısını yansıtan, yardımın daha cömert yapılması yönünde kullanılan teşvik ifadesi (Bulut, 2012: 1148)

Azet mezet, yarın ahirette beni gözet: Çocuğun süt dişleri, bir evin çatısına atılırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 109)

Azgın adamdan, başı yumuşak çocuk doğar: Bazen çocuk babasının tam tersi bir kişilik özelliği sergileyebilir; aksi bir babadan daha anlayışlı ve ağırbaşlı bir evlat yetişebilir (Yurtbaşı, 2012: 137)

-B-

Baba adını yürüten, yarın devlet adını da yürütür: Babanın adını, sanını, statüsünü hakkıyla taşıyabilen çocuğun ülkesine, milletine de faydası olur (Yalçın ve Şengül, 2004: 216)

Baba beyliği ile çocuk (oğul) adam olmaz: Kişi kendi yaptıklarıyla toplumda saygınlığını kendi inşa eder; babanın statüsü ve malı ile bir yerlere gelinemez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba bir, mal bir; ana bir, can bir: Baba bir kardeşler arasında daha ziyade maddiyata dayalı bir birliktelik söz konusuyken, ana bir kardeşler arasında gönülden bir bağ vardır (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba borcu evlada düşer: Baba öldüğü zaman, babanın malı miras olarak nasıl evlada kalıyorsa borçlarını ödemek de yine evlatlarına düşer (TAD I, 1971: 62)

Baba (dediğin) baca tütünü, ana güder kuzuyu: Çocuğu asıl yetiştiren, çocukla ilgilenen annedir. Baba evin geçimini sağlar, çocuğun bakımıyla ilgili bir görev üstlenmez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba değil, tırabzan babası: Çocuklarına hayrı olmayan bir baba (Aksoy, 1976: 501)

Baba diyü ağlatdılar, ana diyü buzlatdılar: İnsan zor durumda kalınca ilk olarak anne ve babasını hatırlar, onlardan yardım diler (Ergin, 1997: 162)

Baba düşmanı, oğul dostu olmaz: Babadan dost kaldığı gibi düşman da kalır. Babanın düşmanı olan kişiler evlada dost olmaz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba eder, oğul öder: Babanın yaptığı kötü işlerin neticesi, evlattan sorulur (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba himmet, oğul hizmet: Büyüklerin el uzatıp yardım etmelerini isteyebilmek için küçüklerin görevlerini iyi yapmaları gerekir (Aksoy, 1971: 155)

Baba ile iftihar olunmaz: Kişi babasının malı ve statüsü ile övünmemeli, itibarını, saygınlığını kendi inşa etmeli (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba koruk (erik, ekşi elma) yer, oğlunun dişi kamaşır: Babasının yaptığı kötü işlerin sıkıntısını çocuk çeker (Aksoy, 1971: 155)

Baba malı tez tükenir: Hazıra dağ dayanmaz, babadan kalan mal çabuk tükenir; kişi kendi çalışıp kazanırsa malının kıymetini bilir (Sevinç, 2008: 123)

Baba malı tez tükenir, evlat gerek kazana: Hazıra dağ dayanmaz, babadan kalan malın da kıymeti bilinmez, çabuk tükenir; kişi kendi çalışıp kazanırsa malının kıymetini bilir (Aksoy, 1971: 155)

Baba malından ne faide, başta devlet olmasa: Evladın aklı başında olmadıktan sonra babadan ne kadar mal mülk kalsa da boşuna. Baba malının değeri bilinmeyeceği için çok kısa sürede tükenir (Üstüner, 1989: 140)

Baba mirası mum gibidir, çabuk söner: Çalışmayıp yalnızca babadan kalan mirasla yaşamını sürdürmeye çalışan kişi, kısa zamanda mirası tüketir ve yoksulluğa düşer (Yurtbaşı, 2012: 49)

Baba mirası yanan mum gibidir: Baba malına güvenip çalışmamak büyük bir yanlıştır. Zira hazıra dağ dayanmaz, miras mum gibi erir, tükenir (TAD I, 1971: 62)

Baba nasihati tutmayan pişman olur: Büyüklerin deneyimlerinden faydalanmak gerekir eğer ataların nasihatlerine kulak tıkarsak sonradan üzülen biz oluruz (TAD I, 1971: 62)

Baba oğlunun fena olduğunu istemez: Baba ne yaparsa evladının iyiliği için yapar, evladı için kötülük düşünmez (TAD I, 1971: 63)

Baba oğul kazanır ad içün oğul da kılıç kuşanur baba gayretiyiçün: Baba ve oğul birbirini tamamlar. Baba oğluna güzel bir ad, sosyal statü bırakmak için uğraşırken, evladın da gayreti yine baba içindir (Ergin, 1997: 160)

Baba olmak zor değil ama babalık etmek zordur: Önemli olan çocuk sahibi olmak değil, babalık görevlerini hakkıyla yerine getirmektir (Yavuz, 2006: 99)

Baba olmayan, baba kadri bilmez: Kişi baba olmadan babasının değerini anlayamaz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba öksüzü, öksüz değil; ana öksüzü, öksüzdür: Annesiz kalmanın babasız kalmaktan daha zor olduğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 49)

Baba postu ateştendir, her evlat oturamaz: Babanın statüsünü, saygınlığını taşımak kolay değildir; yıllarca inşa edilen bu saygınlığı her evlat hakkıyla taşıyamaz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba sözü iki edilmez, iki edene de oğul denmez: Büyüklerin sözünü dinlemek, tecrübelerinden istifa etmek gerekir. Babasının sözlerine kulak asmayan evlat, muteber değildir (Yavuz, 2006: 99)

Baba yanar oğula, oğul dayanır oğula: Herkese kendi evladı kıymetlidir. Baba, oğlunun başına kötü bir iş gelse onun için ağlayıp üzülürken, oğul da kendi evladı için üzülüp kaygılanır (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baba yüzü görmeyesin: Yetim kalasın, baba sevgisi görmeyesin anlamında ilenç (Bulut, 2012: 1135)

Babada dövlet, evlatda gayret yoḫ: Babasının serveti yok; oğlunun da adam olmak için gayreti yok (Bayraktar, 2000: 302)

Babadan adamlık değil, miras kalır: Babadan miras kalır ama kişi toplumda kendi saygınlığını kendi yaptıklarıyla inşa eder (Yurtbaşı, 2012: 49)

Babadan gören sofra salar, anadan gören minder serer: Erkek çocuğu babasından ev geçindirmeyi, kız çocuğu da anasından ev işlerinin nasıl yapıldığını öğrenir (Yurtbaşı, 2012: 49)

Babadan kalan malın kıymeti bilinmez: Babadan kalan mal, emek harcanmadan elde edildiği için kolay harcanır, çok çabuk da tüketilir (Yurtbaşı, 2012: 49)

Babadan mal kalır, kemal kalmaz: Babadan kalan malla, kişi ekonomik durumunu düzeltebilir ama bilgi, görgü parayla elde edilebilecek şeyler değildir (TAD I, 1971: 63)

Babadan miras kalır, adamlık kalmaz: Babadan kalan malla kişi, ekonomik durumunu düzeltebilir ama bilgi, görgü parayla elde edilebilecek şeyler değildir (TAD I, 1971: 63)

Babam bey imiş, bana ne imiş: Babanın oluşturduğu saygınlık, mal ve statü kendinedir. Evladın kendi gayretiyle bunları elde etmesi gerekir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Baban öle: Kişinin babasını kaybetmesi, yetim kalması yönünde ilenç (Erol, 2007: 136)

Babanın başucuna oturasın: Kişinin babasının ölmesi, evladın da onun başında beklemesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 136)

Babanın canına rahmet olsun: Davranışlarıyla beğenilen, taktir edilen çocuğun babası için edilen dua (Erol, 2007: 82)

Babanın kârı, evlada miras: İnsanın yaşamı boyunca kazandığı neyi varsa, öldüğünde bunların hepsi çocuklarına kalır (Yurtbaşı, 2012: 49)

Babanın lokması ağzına ola: Kişinin babasının ölüm acısını tatması yönünde ilenç (Erol, 2007: 136)

Babanın malı mı zannettin ? Başkalarının malını mülkünü babana aitmiş gibi kullanamazsın, gücün babanın malına yeter (TAD I, 1971: 63)

Babanın sinine nur yağa: Davranışlarıyla beğenilen, taktir edilen, örnek olan çocuğun babası için edilen dua (Erol, 2007: 82)

Babanın yalnızca yeri değil, şerefi ve onuru da oğluna kalır: Babadan sadece mal mülk kalmaz, babanın toplumda oluşturduğu statü ve saygınlık da evlada geçer (Aksoy, 2011: 12)

Babanın zenginliği para etmez, iş öğren: Kişi kendi kazanmadığı paranın değerini bilmez, onu çabuk tüketir. Değerli olan, kişinin kendi kazancıdır (Yurtbaşı, 2012: 548)

Babanıza iyi davranın, çocuklarınız da size iyi davransın: Kişi babasına nasıl davranırsa çocuğu da yarın kendisine aynı şekilde muamele eder (Yavuz, 2006: 99)

Babası ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır: Babanın kötü işlerinin hesabı, oğlundan sorulur (TAD I, 1971: 63)

Babası köy kâhyası neden olsun pervası ? Babası belli bir yer edinmiş kişi rahattır çünkü babasının statüsünü ve malını devralacağı günü hesap eder (TAD I, 1971: 63)

Babası oğluna, bir bağ bağışlamış; oğlu babasına, bir salkım üzüm vermemiş: Babalar çocukları için büyük fedakârlıklar yapar ama çocuklar babaları için küçük bir fedakârlıkta bulunmaz (Aksoy, 1971: 156)

Babası ölen ‘’Ağa oldum’’ sanır; anası ölen ‘’Hanım oldum’’ sanır: Kişi anne ve babasının statüsünün, itibarının kendine geçeceğini düşünür oysa kişi toplum içerisindeki yerini, kendi davranışlarıyla belirler (Yurtbaşı, 2012: 51)

Babası turp, oğlu şalgam: Görgüsüz, bayağı bir ailenin çocuğu için kullanılan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Babasına dokuz taş çıkartır: Babasından çok daha üstün vasıflar taşıyan çocuk için kullanılan bir söz (TAD I, 1971: 64)

Babasına hayrı olmayanın, kime hayrı olur ? Kişinin en yakınına bile yararı yoksa ondan bir şey beklemek hata olur (Yurtbaşı, 2012: 133)

Babasına hor bakan, sabahına kor kalkar: Babasını küçük gören, itibar etmeyen evladın işi rast gitmez, başına türlü işler gelir (Yavuz, 2006: 99)

Babasından mal kalan, merteği içinde bitmiş sanır: Malı kendi emeğiyle değil, miras yoluyla elde etmiş olan kişi, onun ne büyük çabalar harcanarak ve ne denli sıkıntılar çekilerek kazanılmış olduğunu bilmez (Aksoy, 1971: 156)

Babasını kuduz dalamış, oğlunu yılan yalamış: Baba ve oğlun huy bakımından birbirine benzemesi (Yurtbaşı, 2012: 51)

Babasının mezarını görmediğin adama kız verme: Erkek babasına çekeceği için önce kız isteyen kişinin babasını görüp tanımak gerekir yönündeki düşünceyi yansıtan bir söz http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/14.

Babasız öksüz, yarım öksüz; anasız öksüz, gerçek öksüz: Annesiz büyümek babasız büyümekten daha zordur http://iskilipliyiz.com/forum-oku-59272 oksuz_kimdir.html

Babaya asi olan, Allah'tan; anaya asi olan, evlattan bulur: Kişi babasına karşı gelir, saygısızlık yaparsa bunun cezasını Allah verir, annesine karşı gelen kişinin de evladı kendisine aynı şeyleri yapar (Yavuz, 2006: 99)

Babaya dayanma, karıya güvenme: Babanın malına mülküne güvenip çalışmamazlık yapma, kadın kısmını da çok başıboş bırakma (TAD I, 1971: 64)

Babaya hürmet, Allah'a hürmettir: Babaya saygıda kusur edilmemelidir. Babanın gönlünü hoş tutmak bir tür yaratıcıya hizmettir, ibadettir (Yavuz, 2006: 99)

Baca eğri de olsa duman doğru çıkar: Yaratılıştan iyi ve güzel vasıflarla donanan kişi ne denli elverişsiz ortamda bulunursa bulunsun özünü korur (Aksoy, 1971: 156)

Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var: Çocuklar bazen yaşlarından büyük, kendilerinden beklenmeyen davranışlar sergileyerek çevrelerindekileri şaşkına çevirebilirler (Yurtbaşı, 2012: 132)

Bacası eğri ama dumanı doğru çıkar: Dürüst, doğru, iyi ve güzel vasıflarını doğuştan getiren insan, ne denli bozuk, elverişsiz ortamlarda bulunursa bulunsun niteliklerini kaybetmeyip özünü korur (TAD I, 1971: 64)

Bağ bakımsız (barısız, çiftsiz), at yularsız (tımarsız) olmaz: Nasıl bağ bakımsız, at yularsız olmazsa çocukta kendi hâline, serbest bırakılmamalı, disiplin altına alınmalıdır (Yurtbaşı, 2012: 486)

Bağında meyve ağacı yetişsin, dalları uzasın, meyve tutmasın: Çocuk sahibi olamayasın, neslin devam etmesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 164)

Bağını kestim, hastalığını, kötülüğünü kestim: Yürüyemeyen çocuğun ayakları yan yana getirilip kırmızı bir iple bağlanır sonra başka bir çocuğa, bu ip kestirilir. Çocuk ipi keserken çocuğun annesinin ettiği dua (Örnek, 1979: 256)

Bahar derdi, güz derdi; oğlan derdi, kız derdi: Çocukların sorunları bitmez, çocuklarla uğraşmak, onları yetiştirmek güçtür (Yavuz, 2006: 100)

Bahar gelmeyince bülbül ötmez: Çocuk zamanla gelişip olgunlaşır (Duman, 2008: 428)

Bahçende güller bitmesin / Dalında bülbül ötmesin: Çocuğun olmaması, soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Kaya, 2001: 112)

Bahtım olsaydı anamdan kız doğardım: Çoğu erkek ellerine geçen fırsattan yararlanamayınca bunu kötü talihine yorumlamak için bu ifadeyi kullanır (Yurtbaşı, 2012: 459)

Bahtın bağlansın: Kız çocuğa, seninle evlenecek kimse çıkmasın, evde kalasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 166)

Bahtın kapansın: Kız çocuğa, evlenemeyesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 167)

Bahtından gülsün: Kız çocuğa, Allah iyi bir kısmet versin, mutlu olacağı bir evlilik nasip etsin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 71)

Bak anasına (anayı), al danasını (danayı): Çocuk kendisini doğuran ve yetiştiren annenin özelliklerini taşır, annesine bakarak çocuğun gelecekte hem fizikî hem de mizaç olarak nasıl biri olacağı tahmin edilebilir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Bak bakalım, dişi çıkmış mı ? Annenin çocuğunun dişinin çıktığını bildiği hâlde bilmiyormuş gibi yakınlarına yönelttiği soru. Amaç, dişin çıktığını ilk görenden hediye almaktır (Yaşar, 2008: 108)

Bakalım ne kavrayabilecek ? İlk tırnak kesiminde, çocuğun eli, babasının para kesesine sokulurken söylenen söz (Yaşar, 2008: 113)

Bakla değil, vakitsiz baklava olsa yenilmez: Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için fizikî ve zihinsel açıdan belli bir olgunluk ve hazırbulunuşluk düzeyine ulaşmak gerekir (Duman, 2008: 428)

Bala baldan şirindir: Çocuk evin mutluluk kaynağıdır (Avcı, 2014: 217)

Balaban aş pişirmiş, çocuklarını başına üşürmüş: Çocuğun beslenmesi, bakımı zordur. Anne çocuğunun ihtiyaçlarını ancak karşılar, kendi ihtiyaçlarına sıra gelmez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Balaların ardında kala: Kişinin ölmesi, çocuklarını arkasında bırakması yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 167)

Balaların ardında meleye: Kişinin ölmesi, çocuklarını arkasında bırakması yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 167)

Balaların tandıra düşe: Kişiye, çocuklarını kaza sonucu kaybetmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Balalarından çekesin: Kişinin yaptığı kötülükleri evlatlarından bulması yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Balanın lokması ağzına ola: Kişiye, çocuğunun ölüm acısını tatması yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Balık ağa girdikten sonra aklı başına gelir: Bazı şeyler ne kadar anlatılırsa anlatılsın yaşayarak öğrenilir (Duman, 2008: 427)

Balık gaştı: Tavşan kaç, tazı tut oyunu (Özhan, 2005: 30)

Balın âlâsı (tazesi), oğulun tazesinden: Küçük yaşın sevimliliğini ifade eden bir söz (Aksoy, 1971: 156)

Bana ettiklerini, çocuklarından bulasın: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evladında bulması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 154)

Bana yaptığını, uşakların sana da yapsın: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evladında bulması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 154)

Bandık geldik: Bir çeşit çocuk oyunu (DS I: 517)

Baskısız çalıyı (tahtayı) yel alır, yel almazsa sel alır: Serbest ve disiplinsiz yetiştirilen çocuklar, kötü yola çok kolay sürüklenir (Erşahin, 1995: 142)

Baskısız tahtayı yel alır, yel almazsa sel alır: Serbest ve disiplinsiz yetiştirilen çocuklar, kötü yola çok kolay sürüklenir (Yurtbaşı, 2012: 485)

Baskısız yongayı (yorgayı) yel alır, sahipsiz tarlayı sel (el) alır: Serbest ve disiplinsiz yetiştirilen çocuklar, kötü yola çok kolay sürüklenir (Yurtbaşı, 2012: 485)

Bastırıksız çalıyı, yel alağan olur: Serbest ve disiplinsiz yetiştirilen çocuklar, kötü yola çok kolay sürüklenir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Baş nereye, ayak oraya: Anne babası nasıl bir yaşam sürüyorsa, hayat görüşleri ne doğrultudaysa çocuk da bu doğrultuda şekillenir (Duman, 2008: 426)

Başı baş eden ayak, ayağı baş eden dayak: Bazen çocuğun eğitiminde ölçülü fizikî şiddet gerekli olabilir, bu sayede çocuktaki olumsuz bazı davranışlar düzelir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Başı boş atın menzili olmaz: Serbest ve rahat büyüyen çocukların hayatta belli bir hedefi olmaz, hangi hedefe nasıl gidileceğini bilemezler (Yurtbaşı, 2012: 486)

Başı devletli olsun: Çocuk için talihli bir insan olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Battı: Değnekle oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 573)

Battı battı / batti batti: Değnekle oynanan bir çocuk oyunu (DS I: 573)

Bebeğin yaşı uzun olsun: Doğan çocuğa uzun ömür dileği (Çimrin, 2008: 24)

Bebek geliyor mu ? Hamile olup olmadığını anlamak için gebe olduğu düşünülen kadına yöneltilen soru (Kıyak, 2005: 5)

Bebeler (küçük çocuklar) birbirinden huy kapar, ayranlarına su katar: Çocukların akranlarından etkilenebilecekleri düşüncesini yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 207)

Bekâr gözüyle kız alınmaz: Erkek çocuğa, eş seçiminde rehberlik etmek gerektiğini ifade eden bir söz (Ersöz, 2010: 172)

Ben ararım yavrumu, yavrum arar yavrusunu: Herkese kendi evladı kıymetlidir, herkes kendi evladının sorunlarına, acısına yanar (Yurtbaşı, 2014: 113)

Ben banarım oğluma, oğlum banar oğluna: Kişiye kendi evladı kıymetlidir, herkes kendi evladının sorunlarına, acısına yanar (Yurtbaşı, 2012: 137)

Ben seni gördüm, sen de iyilik gör: Doğan çocuğun, gelecekte güzel günler görmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Ben severim yavrumu, yavrum sever yavrusunu: Herkese kendi evladı tatlıdır. Anne baba kendi evladını düşünürken, evlatta kendi çocuğunu düşünür (İlbars, 1999: 426)

Ben yanarım yavruma, yavrum yanar yavrusuna: Herkese kendi evladı tatlıdır. Anne baba kendi evladını düşünürken, evlatta kendi çocuğunu düşünür (İlbars, 1999: 426)

Beni kara göm: Erkek çocuğun söylemiş olduğuna inanılan söz olup sıcağı fazla sevmediği, aksi durumda yüzünün lekeleneceği düşünülür (Yüksel, 2007: 158)

Beni kora göm: Kız çocuğun söylemiş olduğuna inanılan söz olup sıcağı sevdiğine inanılır (Yüksel, 2007: 158)

Benim beşiğimi kırsın, odun yapsın: Diş hediğinin pişirilmesi gecikince çocuğun söylediğine inanılan söz (Yüksel, 2007: 169)

Benim dişim demir olsun, karganın dişi kömür olsun: Çocuğun düşen dişini taşın arasına sıkıştırırken söylediği tekerleme (Yaşar, 2008: 110)

Benim evladım belimden gelen değil, yolumdan gelen: Önemli olan genetik olarak babanın kanını taşımak değil, babayı örnek alarak onun gibi olmaya çalışmaktır (Yurtbaşı, 2012: 137)

Benim gibi öksüz kalasın: Anne sevgisinden mahrum büyüyen kişinin, sevmediği kişiye, aynı acıyı tatması yönündeki ilenci (Ersoylu, 2012: 177)

Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur: Sürekli eğitim gördüğü hâlde hiçbir şey öğrenemeyenler için kullanılan ifade (Yurtbaşı, 2012: 184)

Benim senden çektiğim gibi sen de evladından çekersin inşallah: Kişinin yaptığı kötülükleri, aynı ölçüde evladından görmesi yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 154)

Besle kargayı, oysun gözünü: Kendi üzerinde emekleri olanları ufak bir menfaat için yok sayan, yapılan iyilikleri çok çabuk unutan çocuklar için kullanılan bir söz (Aksoy, 1971: 165)

Besledik büyüttük danayı, tanımaz oldu anayı: Nankör çocuklar, durumları iyi olunca daha önce kendisini yetiştirip o duruma getiren ailelerinin yüzüne bile bakmazlar (Yurtbaşı, 2012: 376)

Beş balanı birden guylayasın: Kişiye, çocuklarının ölüm acısını tatması yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Beş, on, on beş… kırk diyince çık: Suyla yapılan kırklama ritüelinde tekrarlanan söz (Yüksel, 2007: 135)

Beş parmağın beşi bir olmaz Aynı anneden doğan, aynı aile içinde yetişen çocuklar farklı kişilik özellikleri gösterebilir (Duman, 2008: 428)

Beş parmağının hangisini kessen acımaz: İnsan evlatlarını birbirinden ayırt edemez, hangisine bir zarar gelse aynı üzüntüyü duyar (Aksoy, 1971: 165)

Beş parmak bir değil (olmaz): Aynı anneden doğan, aynı aile içinde yetişen çocuklar farklı kişilik özellikleri sergileyebilir (Yurtbaşı, 2012: 214)

Beşiği sallayan el, dünyaya hükmeder: Dünyanın en kudretli, en önemli kişisi bile geldiği konumu annesine borçludur çünkü onu doğuran, büyüyüp yetiştiren annesidir (Yurtbaşı, 2012: 50)

Beşiğin odunan dolsun: Soyun sopun kurusun anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 178)

Beşik dibinde oturmayasın, ninni demeyesin: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütme ile ilgili işlerden mahrum kalması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Beşik dibine oturama, nenni nenni deyeme: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütme ile ilgili işlerden mahrum kalması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Beşik dibine yatmalara ereme: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütme ile ilgili işlerden mahrum kalması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Beşik diplerine yatmak nasip olmasın: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütme ile ilgili işlerden mahrum kalması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Beşik kırdı: Beşik kertme geleneği (Tezcan, 1980: 242)

Beşik kurup sallamayasın, nenni deyip eğlemeyesin: Çocuğu olmayan kadını yermek için kullanılan bir ifade (Sezen, 1993: 54)

Beşik tıkırtılarına hasret kal: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütme ile ilgili işlerden mahrum kalması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Beşikte gör, eşikte görme: Bir kişinin evladının bebeklikten çocukluğa geçemeden, yürümeye başlamadan ölmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Bez alırsan Musul'dan, kız alırsan asilden: Evlenilecek kızda aranılan özelliklerin başında soy gelir düşüncesini yansıtan bir söz (Küçük, 2013: 215)

Bin naz içinde büyümüş: Çok nazlı büyütülmüş, bir dediği iki edilmemiş çocuk (Yurtbaşı, 2012: 107)

Binası bek olsun: Çocuk için sağlam karakterli, güçlü bir insan olması yönünde temenni ifadesi (Örnek, 1979: 182)

Binası sağlam olsun: Çocuk için sağlam karakterli, güçlü bir insan olması yönünde temenni ifadesi (Örnek, 1979: 182)

Bir ağaçtan gül de biter diken de: Bir aileden iyi insan da yetişir, kötü insan da (Aksoy, 1971: 169)

Bir ağaçtan hem camiye direk hem kenefe kürek olur: İnsan çocuğunu iyi yetiştirir, ona iyi eğitim sağlarsa topluma faydalı insan olur eğer onunla ilgilenmez onu kendi hâline bırakırsa çocuk işe yaramaz, serseri biri olur (Yurtbaşı, 2012: 215)

Bir ağaçtan okluk da çıkar bokluk da: Aynı aileden iyi huylu, karakterli çocuk da yetişir, tam tersi özellikler gösteren çocuk da (Aksoy, 1971: 169)

Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz: Bir başa bir göz ne kadar gerekli ise bir anneye de bir kız o kadar gereklidir. Kız çocuk, erkek çocuğun yapamayacağı pek çok işleri yaparak annesine yardımcı olur (Aksoy, 1971: 169-170)

Bir baba dokuz oğlu besler, dokuz oğul bir babayı beslemez: Baba, ne kadar çok çocuğu olursa olsun hepsini yetiştirmek için gereken bütün fedakârlığı yapar ama çocuklar para kazanmaya başladıktan sonra muhtaç durumdaki babaları için kendilerine düşen küçük bir yardımı yapmazlar (Aksoy, 1971: 170)

Bir burada iki nerede ? Sözle şaşırtmacalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 349)

Bir çocuğum olsun da hayırsız olsun: Çocuk sahibi olma özlemiyle hiçbir beklenti içerisine girmeden Allah'tan çocuk dileme (Eser, 2000: 39)

Bir çocuğum olsun da yılan olsun: Çocuk sahibi olma özlemiyle çocuğun fizikî özelliğine yönelik hiçbir beklenti içerisine girmeden, koşulsuz çocuk sahibi olma arzusu (Eser, 2000: 39)

Bir çocuğun kırk ebesi olursa çocuk ya kör kalır ya topal: Çocuğu yetiştirirken aileden ya da dışardan çok fazla müdahale olursa bu durum çocuk için olumlu netice vermez (Erşahin, 1995: 141)

Bir çocuğun oldu, kulağı yok: Babaya çocuğunun olduğunu duyurma şekli olup bu şekilde çocuğun olası kulak ağrısının da önüne geçileceğine inanılır (Sezen, 1993: 62)

Bir ev donanır, bir çıplak kız donanmaz: Kız çocuğun ihtiyaçlarının sonu yoktur. Süse, gösterişe düşkün olur, bu nedenle de maddi açıdan aileyi yorar (Küçük, 2003: 215)

Bir evde iki kız, biri çuvaldız biri biz: Bir ailede iki kızın bir arada yetişmesi güçtür, kız çocuğun ihtiyaçları bitmez (Küçük, 2003: 215)

Bir evde iki kız olacağına, dağda domuz olsun: Kız çocuğun ihtiyaçlarının sınırı olmadığı için ikinci kız çocuğu aileyi maddi açıdan yorar (Yurtbaşı, 2012: 137)

Bir gemi donanır, bir kız donanmaz: Kız çocuğu süse ve gösterişe düşkün olur, ihtiyaçları bitmez dolayısıyla aileyi ekonomik olarak yorar (Yurtbaşı, 2012: 137)

Bir karında yatmış, bir memeden emmiş: Birbirine benzeyen çocuklar için kullanılan bir söz (Yüksel, 2007: 37)

Bir kaz doymaz, bir kız: Kazlar ne kadar çok yeseler de yine yem peşinde koşarlar. Aynı şekilde kız çocuğun kıyafete ve süse olan düşkünlükleri de bitmez (Yurtbaşı, 2012: 133)

Bir kızı bin kişi ister (de) bir kişi alır: Kız evladın evlenme çağında isteyeni çok olur ama kız bir kişiye nasip olur (Avcı, 2014: 210)

Bir kimse iyi bir çocuğa sahipse o kişi ölünce de diridir: Kişinin hayırlı bir evladı varsa öbür dünyada bunun mükâfatını alır (Yavuz, 2006: 106)

Bir ocaktan otluk da çıkar bokluk da: Bir aileden, iyi huylu, başarılı, karakterli çocuk da yetişir, tam tersi özellikler gösteren çocuk da (Yüksel, 2007: 37)

Bir sabı kardeşimiz vefat etti: İmamın defin sırasında, doğumda ölen çocuk için kullandığı ifade (Yaşar, 2008: 72)

Bir sürü çorunla çocuğunla goyak goyak oba olasın: Soyun devam etmesi, çok sayıda çocuk sahibi olma yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Bir şey var mı ? Hamile olup olmadığını anlamak için kadına yöneltilen soru (Kıyak, 2005: 5)

Bir tane az, iki tane karar, üç tane zarar, dört tane çingeneye yarar: Az çocuğun bakımı kolay, istekleri az olur. Çocuk fazla olunca hepsiyle aynı anda ilgilenmek güçtür (Yurtbaşı, 2012: 133)

Bir tarafınız evlat, bir tarafınız devlet ola: Evlatlarınızla mutlu, uzun ömürlü bir yaşam sürün anlamında iyi dilek (Kurt, 2012: 518)

Bir yanı fırın, bir yanı curun: Çok yemek yiyen ve su içen çocuklar için kullanılan bir söz (Yüksel, 2007: 37)

Biri emcikte biri memcikte: Çok çocuklu kadın (Bingölçe, 2001: 41)

Biri eşikte biri beşikte: Çok sayıda, küçük çocuk (Aksoy, 1976: 535)

Birin iki ola: Soyun devamı üzerine iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Birtecik evladı bulamayasın: Bir evladın dahi olmaması yönünde ilenç (Kaya, 200: 102)

Bitti: 1. Çocukların ucu sivriltilmiş ağacı yere vurup sallayarak oynadıkları oyun ve bu oyunun ağacı 2. Saklambaç oyunu (DS I: 712)

Bitti bitti: Saklambaç oyunu (DS I: 712)

Bittik: Saklambaç oyunu (DS I: 712)

Biz gelinciği korkutuyoruz: Çocuğun göbeği yakılırken söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 187)

Biz kırkına bastık, kırk bizi basmasın: Kırklama işleminde su dökülürken söylenen söz (Bülbül, 2006: 32)

Bizde oğlan sevilir, kız kaderi kara olur: Geleneksel kültürde, kız çocuğun bahtının kara olduğu, erkek çocuğun gölgesinde kaldığı algısını yansıtan bir söz (Yüksel, 2007: 74)

Bize bir çocuk ver de ister kuru kafa olsun: Evlat hasretiyle yanan kişinin çocukta hiçbir fizikî özellik aramadan koşulsuz çocuk sahibi olma arzusu (Eser, 2000: 50)

Bizim dana eve gelecek ya, elin çocukları bırakmıyor: Çocukların akran davranışlarından etkilenebilecekleri düşüncesini yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 208)

Bizim uykularımız onun olsun: Uyuyamayan bebeklerin rahat uyumaları için anne ve babaların kullandıkları bir söz (Akalın, 1990: 150)

Boğazı düştü: Çocukların boğazı etrafında oluşan şişlik ve yaralar (Şafak, 2010: 266)

Boldaçı buzağu öküz ara belgülüg: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (DLT I: 528)

Boya posa yetesin: Sağlıklı bir şekilde büyüyüp yetişesin anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Boylarında bar: Gebe, hamile (Ölmez, 1996: 172)

Boynun alttan kala: Annenin hayırsız evladına bedduası (Kaya, 2001: 201)

Boyun iple ölçüle: Hayırsız evlat için kullanılan bir söz (Araz, 1995: 102)

Bozuk sütten yoğurt olmaz: Kötü vasıflar taşıyan, soyu bozuk olan bir anne ve babadan iyi bir evlat yetişmez (Yavuz, 2006: 109)

Bu ata baba malıdır, kıymetlidir: Babanın malının kıymetini bilme, koruma, muhafaza etmek gerekir (Araz, 1995:80)

Bu çocuğa göz edenlerin gözlerini patlatıyorum: Nazar değdiği düşünülerek yapılan tuz patlatma ritüelinde söylenen söz (Yaşar, 2008: 157)

Bu çocuk nasip topluyor, ellerinden nasiplerini almayın sakın: Ellerinde pamukçuk görülen çocuklar için söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 178)

Bu çocuk yol görüyor, misafir getirecek: Emekleyen çocuklar için söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 178)

Bu dünyada kül, öbür dünyada gül olsun: Çocuğun kesilen tırnakları çöpe atılırken söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 115)

Bu iğneyi sana, seni de Allah'a emanet ettim: Lohusanın yorganına iğne takılırken söylenen söz (Bolçay, 2011: 592)

Buğdayım var deme, ambara girmeyince; oğlum var deme, bir dara (yoksulluğa) düşmeyince (ermeyince): Harman yerindeki buğday, ambara konulmadan senin sayılmaz. Yangın, hırsızlık vb. sebepler onu yok edebilir. Oğlun da sana karşı oğulluk ödevini yapıyor mu yapmıyor mu varlık zamanında belli olmaz ancak yoksulluğa düşünce anlaşılır (Aksoy, 1971: 180)

Bulduk: 1. Kadının ilk kocasından olan ve ikinci kocasının yanına götürdüğü çocuk (DS I: 787) 2. Piç, bulunan çocuk (DS I: 787) 3. Kimsesiz çocuk (DS I: 787)

Buna kedi kırkı, mal kırkı karışmış: Çocuk için kurşun dökme ritüelinde kullanılan bir söz (Yaşar, 2008: 171)

Bunun ayağını keselim: Yürürken düşen çocuk için kullanılan bir söz (Yaşar, 2008: 121)

Buralara ayırt: Kutsal kabul edilen suyun bulunduğu gözelerde hasta, cılız çocuklar yıkanırken söylenen söz ki bu sayede çocuğun dertlerinden kurtulacağı düşünülür (Kesgin ve Özcebe, 2004: 48)

Büyüdüğünü görürüz inşallah: Çocuğun büyüyüp yetişmesine, mutluluğuna şahit olunması yönünde dua (Ersoylu, 2012: 75)

Büyüdün, adam oldun: Sünnet olan çocuk için kullanılan bir söz (Örnek, 1979: 209)

Büyük adam olasın: Çocuğun gelecekte toplum içerisinde saygın bir yeri ve mesleği olması yönünde temenni (Erol, 2007: 81)

Büyük büyüklüğünü, küçük küçüklüğünü bilmeli: Anne baba ve çocukların konumlarına ve yaşlarına uygun hareket etmeleri gerekir (Yurtbaşı, 2014: 112)

Büyük kardeş baba yerindedir: Ağabeyin kardeş için önemini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 112)

Büyük kızın gönlü gelinlik isterse küçük kızı yontarlar: Kızların evliliğinde esas olan sıradır, önce büyük kız evlendirilir (Avcı, 2014: 210)

Büyük yaşın sonu ölüm, büyük kızın sonu gelin: Ölüm gibi evdeki büyük kızın evlenip yuva kurması da kaçınılmazdır (Yurtbaşı, 2014: 112)

Büyükler evde söyler, çocuklar damda beyan eder: Çocuklar gizliyi saklıyı bilmediklerinden evde duydukları her şeyi, dışarıda söylemekten çekinmezler (Yurtbaşı, 2012: 133)

Büyümüş de küçülmüş: Konuşmaları, davranışları yaşının gerektirdiğinden üstün olan, bu bakımdan büyüklere benzeyen çocuk (Aksoy, 1976: 555)

Büyüsün adam olsun: Çocuk için gelecekte düzgün karakterli, sevilen, sayılan bir insan olması yönünde temenni (Örnek, 1979: 182)

Büyüsün gelin olsun: Kız çocuğa, büyüyüp mutlu bir yuva kurabilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Büyüyünce eli bol para görsün; paralı zengin olsun: Çocuğun tırnağı ilk kez kesilirken, eli babasının cüzdanına sokulur. Bu esnada söylenen söz (Yaşar, 2008: 114)

-C-

Cadıdan korkanın çocuğu olmaz: Cesaretsiz insanların hayatta olduğu gibi, evlilik hayatında da başarılı olamayacakları algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 346)

Canın çıha: Hayırsız evlat için bir tür beddua (Araz, 1995: 102)

Cennet annelerin ayakları altındadır: Kişinin ahiretinin annesine göstereceği saygı ve hürmete bağlı olduğu düşüncesini yansıtan bir söz http://www.artvin.bel.tr/haberler/haberler/412-anneler.html

Ciğer acılarına uğra: Kişiye çocuklarının ölümünü görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Ciğer acısı görmeyesin: Evlatlarının ölüm acısını tatmayasın anlamında bir dua (Ersoylu, 2012: 76)

Ciğer ateşi görmeyesin: Evlatlarının ölüm acısını tatmayasın anlamında bir dua (Ersoylu, 2012: 76)

Cihanda daim yekdane dolansın: Evlenip çocuk sahibi olamayasın anlamında bir ilenç (Ersoylu, 2012: 195)

Cinlere karışmış: İkindiden sonra ağlayan çocuklar için kullanılan bir söz (Yaşar, 2008: 138)

Cins cinse çeker: Çocuk anne ve babasının özelliklerini taşır, yetişkin olunca da onlara benzer (Aksoy, 1971: 349)

Cins horoz yumurtadayken öter: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 139)

Ciddi bitdi: Saklambaç oyunu (Üstün, 2008: 170)

Cümle âlemin uykusu, hep yavrumun gözüne (olsun): Uyuyamayan çocukların rahatça uyuyabilmeleri için kullanılan bir söz (Akalın, 1990: 150)

-Ç-

Çağası var: Gebe kadın için kullanılan bir ifade (Kıyak, 2005: 6)

Çakal babasından iri olmaz: Çocuk soyunun, genlerinin özelliklerini taşır ve bu doğrultuda gelişme gösterir (Yurtbaşı, 2012: 137)

Çakaldan kurt olmaz, gene kurtoğlu kurt gerek: Çocuk soyunun özelliklerini taşır, çocuktan genlerinin ötesinde bir şeyler beklemek hata olur (Yurtbaşı, 2012: 137)

Çalış da hocalar ol, oku da paşalar ol: Çocuğun gelecekte iyi bir meslek ve kariyer sahibi olabilmesi yönünde temenni (Erol, 2007: 81)

Çalışıp çabalarsın da çorun çocuğun mu var ? Çocuk olmadıktan sonra kazanıp mal mülk edinmenin de bir anlamının olmadığı algısını yansıtan bir söz (Gedik, 2008: 264)

Çam ağacından ağıl olmaz, el çocuğundan oğul olmaz: Üvey evladın, öz evladın yerini tutamaması (Aksoy, 1971: 186)

Çam dalı (ağacından) ağıl olmaz, eloğlu (çocuğundan) oğul olmaz: Başkalarının çocuğu hiçbir zaman öz evladın yerini tutamaz (Yurtbaşı, 2012: 133)

Çama çıkan keçinin, çama çıkan oğlağı olur: Çocuk için anne baba model kişilerdir. Anne baba hangi davranışları sergiliyorsa çocuk da benzer davranışlar içerisine girer (Yurtbaşı, 2012: 51)

Çamuru karnında, çiçeği burnunda: Genç ve doğurgan kadın (Bingölçe, 2001: 49)

Çaylağa sormuşlar, anasını koyup yavrusunu neye kaparsın ? Avazı kulağıma hoş gelir de ondan demiş: Küçük yaşın tatlılığını ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 114)

Çenesi düştü: Dişlerin çıkması esnasında çene ve çevresinde meydana gelen şişlik (Şafak, 2010: 267)

Çerçi kızı, boncuğa aşık olur: Bir kimse ne ile uğraşıyorsa çocuğu da onu çok sever, ona yönelir (Aksoy, 1971: 187)

Çeriğimize çocuğumuza zihin açıklığı ver: Okuyan çocuğun başarısı için bir dua (Bulut, 2012: 1126)

Çeyizini kullanamayasın: Genç kıza, evlilik için yaptığın tüm hazırlıklar boşa gitsin, evlenemeyesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 197)

Çeyizinin hayrını göremeyesin: Genç kıza, evlilik için yaptığın tüm hazırlıklar boşa gitsin, evlenemeyesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 197)

Çıbık iken çatılmayan, odun iken bükülmez: Çocuk için erken yaşlarda eğitimin önemini ifade eden bir söz (Ercan, 2014: 28)

Çığlığa düştü: Çok ağlayan çocuklar için kullanılan bir ifade (Gündüz, 2011: 255)

Çıkan diş taşı, ak koyun dişi gibi ak bit, it dişi gibi de pek bit: Çocuğun dişi çıkarken söylenen söz (Alptekin, 2007: 80)

Çıktı kırkı, gitti korku: Kırklama işleminde çocuğun başına su dökülürken söylenen bir söz (Bülbül, 2006: 32)

Çift mi tek mi ? Karşıdaki oyuncunun elinde sakladığı şeyin çift mi tek mi olduğunu tahmine dayalı bir çocuk oyunu (Çimşir, 2008: 42)

Çiftli çubuklu babam olacağına, gümüş yüzüklü anam olsun: Anne karşılıksız ve sınırsız sevdiğinden evlat için annenin yeri bir başkadır (İlbars, 1999: 426)

Çingene, çocuğumun hastalığı bir şey değil, huyunu değiştirir, demiş: Aç gözlü, yüzsüz bir soydan gelen çocuklar, maymun iştahlı ve görgüsüz olurlar (Yurtbaşı, 2012: 132)

Çivisiz padavrayı el almazsa yel alır: Serbest ve disiplinsiz yetiştirilen çocuklar, kötü yola çok kolay sürüklenir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Çivisiz tahtayı rüzgâr alır: İyi eğitim verilmeyen, başıboş bırakılan kişiler çok daha kolay yanlışa düşer (Yurtbaşı, 2012: 486)

Çizgisi uzun ola: Çocuğun uzun bir ömür sürmesi yönünde iyi dilek (Ersoylu, 2012: 77)

Çoban olan koyun gütmek, oğul babanın huyun gütmek gerektir: Bir meslekte çalışan kişi, o mesleğin gerektirdiği işi yapmalı, çocuk da büyüyünce babası gibi olmayı kendine amaç edinmelidir (Yurtbaşı, 2012: 133)

Çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu: Kızı verirken seçici olmak gerekir, kızı verdiğin kişi ne iş yapıyorsa kızına da o işi yaptırır (Küçük, 2003: 215)

Çocuğa emniyet olmaz: Çocuklar belli bir olgunlukta olmadığı için yetişkinlere güven vermez (Yurtbaşı, 2012: 137)

Çocuğa iş, ardına (peşine) sen düş: Çocuk kendisine verilen işi yapamayacağı için çocuğa o işi veren kendi yapmak durumunda kalır (Aksoy, 1971: 190)

Çocuğa iş buyuran ardınca kendi gider: Çocuk kendisine ısmarlanan işi beceremez bu yüzden işi buyuranın çocuğun arkasından gitmesi gerekir (Aksoy, 1971: 191)

Çocuğa iş inan, ardı sıra kendin dolan: Çocuk kendisine verilen işi yapamayacağı için çocuğa o işi veren kendi yapmak durumunda kalır (Erşahin, 1995: 140)

Çocuğa iş, peşine düş: Çocuk kendisine verilen işi yapamayacağı için çocuğa o işi veren kendi yapmak durumunda kalır (Yurtbaşı, 2012: 137)

Çocuğa (çocuğuna) iyi kötü huy anadan gelir: Çocuğun yetişmesinde, karakterinin şekillenmesinde anne belirleyicidir. Anne nasıl bir kişiliğe sahipse çocuk da o doğrultuda şekillenir (Erşahin, 1995: 142)

Çocuğa ne işliyorsun, demişler; büyüğün yaptığını işliyorum, demiş: Çocuk büyüklerinden gördüğü doğru veya yanlış davranışları kendine iş edinir, onlar gibi olmak ister (Yurtbaşı, 2012: 133)

Çocuğa sır verme: Çocuklar saf ve dobra bir mizaca sahip olduğu için sır saklayamaz bu nedenle çocukla gizli saklı bilgileri paylaşmamak gerekir (Yurtbaşı, 2012: 137)

Çocuğa uyan çocuk olur: Çocuklar her şeyin kendi isteklerine uygun olmasını isterler. Bu istekleri büyükler hoş karşılamayabilir ancak bu sebeple çocuklara aşırı tepki göstermek bir büyüğe yaraşır davranış değildir (Yurtbaşı, 2012: 133)

Çocuğa yüz verme, kundaktan kutsuz etme: Çocuğu belli bir terbiye ve disiplinle büyütmek gerekir eğer çok şımartırsan mutsuz edersin (Hengirmen, 1983: 41)

Çocuğu işe sal, ardınca sen var: Çocuk kendisine verilen işi yapamaz dolayısıyla çocuğa o işi veren kendi yapmak durumunda kalır (Aksoy, 1971: 191)

Çocuğu okutan babanın akçası, ananın bohçası: Baba çocuğun geçiminden, anne ise bakımından sorumludur (Yurtbaşı, 2012: 50)

Çocuğu olanın bin, olmayanın bir derdi var: Çocuğu olan onun yaramazlıklarından, isteklerinden, olmayan ise yalnızca çocuk sahibi olamamaktan yakınır (Yurtbaşı, 2012: 133)

Çocuğu olmayan evde baca tütmez: Çocuğu olmayan ailenin soyu, gelecek nesillere taşınamaz (Öksüz, 2008: 724)

Çocuğu olmayana çocuk dövdürmeli: Çocuğu olmayan kişilerin çocuğun kıymetini daha iyi anlayacakları algısını yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 219)

Çocuğu şımartma, başına çıkar: Çocuğu gereği gibi terbiye etmeyen, fazla yüz veren kişi, bu durumun sonucuna katlanır (Yurtbaşı, 2012: 133)

Çocuğu mu var, malı kime kalacak ? Çocuğun malın mülkün taşıyıcısı olarak görüldüğünün ifadesi (Gedik, 2008: 264)

Çocuğu yolla işe, tut da burnuna işe: Çocuk kendisine verilen işi yapamaz dolayısıyla çocuğa o işi veren, kendi yapmak durumunda kalır (Örnek, 1979: 316)

Çocuğum kız olursa ilk isteyene vereceğim: Çocuğu olmayan kişinin kız çocuk sahibi olması durumunda, kızını evlenme çağı geldiğinde, ilk isteyene vereceğinin sözü (Eser, 2000: 47)

Çocuğum olsun da yılan olsun, köpek olsun, keçi olsun: Evlat hasretiyle yanan kişinin, çocukta hiçbir fizikî özellik aramadan çocuk sahibi olma arzusu (Eser, 2000: 48)

Çocuğum yok ağlayacak, çorbam yok taşacak: Yalnız yaşayan kişinin sorumlulukları az olur ama en büyük sorunu yalnızlıktır (Erşahin, 1995: 139)

Çocuğun bulunduğu yerde kov (dedikodu, gıybet) olmaz: 1. Çocuğun bulunduğu yerde, çocuk söylenen sözleri başkasına ulaştırır korkusuyla dedikodu yapılmaz 2. Küçük çocuğun olduğu yerde, herkes çocukla uğraşır, oyalanır. Hiçkimse dedikodu yapmaya vakit bulamaz (Aksoy, 1971: 191)

Çocuğun derdi çörek: Çocuk imkânlara bakmadan fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesini ister (Erşahin, 1995: 141)

Çocuğun dilinden anası anlar: Bir çocuğun sıkıntısını en iyi onu doğuran bilir (Erşahin, 1995: 141)

Çocuğun hatırı olmaz: Çocuk kadir kıymet, hatır gönül bilmez (Yurtbaşı, 2012: 137)

Çocuğun kol mesafesinden uzak dur: Çocuğun ne yapacağı belli olmadığı için tedbirli olmak ve biraz uzak durmak gerekir (Ercan, 2014: 22)

Çocuğun var mı, derdin var: Çocuk yetiştirmenin kolay bir iş olmadığı, anne ve babayı maddi ve manevi olarak yıprattığı algısını yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 218)

Çocuğun yediği helâl, giydiği haram: Çocuğa yönelik harcamalar giyiminden ziyade beslenmesi üzerine yapılmalı çünkü büyüme ve gelişmesi çok hızlıdır (Erşahin, 1995: 141)

Çocuğunuzun mürüvvetini görün: Çocuklarınızın sünnet, evlilik gibi mutlu günlerine şahit olun anlamında bir söz (Akalın, 1990: 132)

Çocuk ağzıyla yılan tut, onu da yalan tut: Çocuğun sözüne güvenilip iş yapılamayacağını ifade eden bir söz (Karadağ, 2013: 117)

Çocuk aile bahçesinin çiçeğidir: Çocuk aile kurumunun en kıymetli değeridir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocuk ailede ocağı tüttürür: Çocuk soyun devamını sağlar, soyu gelecek nesillere taşır (Akduman, 2006: 42)

Çocuk ailenin meyvesidir: Çocuk ailenin mutluluk kaynağıdır (Akduman, 2006: 42)

Çocuk ailenin neşesi: Çocuk ailenin mutluluk kaynağıdır (Akduman, 2006: 42)

Çocuk babasından öğrenir yazı yazmayı, kız anasından öğrenir sokak gezmeyi: Çocuklar toplumsal statülerine, cinsiyetlerine yönelik davranışları anne ve babalarından edinirler (Erşahin, 1995: 142)

Çocuk baldan tatlıdır: Çocuk ailenin en kıymetlisi olup varlığıyla aileye sonsuz bir mutluluk verir (Öksüz, 2008: 724)

Çocuk belden olmaz, elden olur: Çocuk için iyi bir eğitim ve terbiyenin önemini ifade eden bir söz (Ercan, 2014: 25)

Çocuk büyür akıllanır, kamış büyür şekerlenir: Her şey bir anda olmaz, her şeyin vakti zamanı vardır. Çocuk da fizikî ve zihinsel açıdan belli bir olgunluğa eriştikten sonra akıllanır (Erşahin, 1995: 140)

Çocuk büyür, deli uslanır: Her şayin vakti zamanı vardır. Taşkınlıkları, aşırılıkları olan kişiler, nasıl zamanla durulursa çocuk da zamanla büyür, gelişir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocuk büyütmek, taş kemirmek: Çocuklar yaptıkları yaramazlıklarla, istekleriyle anne babasını maddi ve manevi olarak yorar (Yurtbaşı, 2012: 133)

Çocuk, çocuğa bakarak ağlar: Çocukların akranlarından etkilenebilecekleri düşüncesini yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 208)

Çocuk diye sevdiceğin taş olsun: Çocuk sahibi olamayıp sevdiğin kişiye bir evlat veremeyesin anlamında ilenç (Kaya, 2001: 150)

Çocuk diye yastıklara sarıl: Çocuk sahibi olma arzusu ile bir kişinin düşmesi istenen durumu ifade eden bir söz (Erol, 2007: 140)

Çocuk doğmadan kaftan biçilmez: Bebek doğmadan bebeğe yönelik hazırlık yapmanın doğru olmadığı düşüncesini yansıtan bir öz (TAD I, 1971: 116)

Çocuk dokuzunda ne ise doksanında da odur: Çocukluk dönemindeki karakterin yetişkinlikte de değişmeyeceği algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocuk dolu eve şeytan pek az girer: Çocuklar evin neşe kaynağıdır. Bu yüzden çocuk bulunan evlerde mutluluğu bozacak davranışlara kimse kalkışmaz (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuk döğüşü, köpek boğuşu: Çocuklar kavga ettikleri zaman ayrılmayı, kavgayı bitirmeyi bilmezler, tıpkı köpekler gibi boğuşurlar (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocuk dünyanın saadet kaynağıdır: Hayatın yorucu, sıkıcı, atmosferi içerisinde bizi ayakta tutan, dünyaya bağlayan en önemli güç çocuklardır (Yavuz, 2006: 114)

Çocuk düşe kalka büyür: Her çocuk büyüyene kadar birtakım aşamalardan, sıkıntılı yollardan geçer (Erşahin, 1995: 141)

Çocuk ekmek (ekmeği) dolapta bitiyor (yetişiyor) sanır: Çocuk imkânların olup olmadığına bakmadan ihtiyaçlarının giderilmesini ister (Erşahin, 1995: 141)

Çocuk evin aynasıdır: Çocuk evde olumlu ya da olumsuz yaşananları, davranışlarıyla belli eder (Erşahin, 1995: 139)

Çocuk evin bülbülüdür: Çocuk evin neşe kaynağıdır (Örnek, 1979: 315)

Çocuk evin direğidir: Çocuk bir aileyi ayakta tutan, birbirine bağlayan en önemli bağdır (Erşahin, 1995: 139)

Çocuk evin meyvesidir: Evlilikte kurulan yuvanın en önemli ürünü çocuktur. Hem evin neşesini hem de soyun devamını sağlar (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuk evin ocağıdır: Çocuk babanın soyunu gelecek kuşaklara taşır, baba ocağını tüttürür (Örnek, 1979: 315)

Çocuk evin süsüdür: Çocuk kurulan yuvanın tamamlayıcı unsurudur (Örnek, 1979: 315)

Çocuk evin temelidir: Çocuk bir aileyi ayakta tutan, birbirine bağlayan en önemli bağdır (Örnek, 1979: 316)

Çocuk golot (ekmek) diye ağlar, değirmenci su diye ağlar: Çocuğun beklediği, fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesidir, değirmencinin ise işini yürütebilmek için suya ihtiyacı vardır (Erşahin, 1995: 141)

Çocuk güle benzer, bakarsan açar, bakmazsan solar: Çocuğu doğurmak yetmez, çocuğa iyi bir eğitim ve terbiye vermek gerekir (Erşahin, 1995: 142)

Çocuk hanekten (oyundan), köpek ekmekten hoşlanır: Köpek nasıl yiyeceğe düşkünse, çocukta oyuna düşkündür (Ercan, 2014: 22)

Çocuk ile olma aşina, çok belalar getirir: Çocukla çok içli dışlı olmamak, birlikte iş yapmamak gerektiğine dikkati çeken bir söz (Karadağ, 2013: 120)

Çocuk ile yoğurt yiyen elbette ağzına yüzüne bulaştırır: Çocukla yapılan işten pek bir hayır gelmeyeceğini yansıtan bir söz (TAD I, 1971: 116)

Çocuk ile yola çıkma: Çocukla birlikte iş yapma, olumlu netice alamazsın (TAD I, 1971: 116)

Çocuk ile yola gitme, yükün düşerse güler: Çocukla iş yapma, başına gelen olumsuzluğu eğlence olarak kullanır (TAD I, 1971: 116)

Çocuk istemek, belasını istemek: Çocuğa sahip olmak isteyen, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak, yaramazlıklarına katlanmak zorundadır (Duman, 2008: 426)

Çocuk isteyenin belasını da istemesi gerek: Çocuğa sahip olmak isteyen, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak, yaramazlıklarına katlanmak zorundadır (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuk kalkar, büyüğe bakar: Çocuk nerede, nasıl davranacağı konusunda anne ve babasını rehber edinir (Duman, 2008: 426)

Çocuk karı koca arasında altın toptur: Çocuk bir ailenin en değerli varlığıdır (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuk karı koca arasını bulur: Çocuklar karı koca arasındaki problemleri unutturur, aileyi birbirine bağlar (Erşahin, 1995: 139)

Çocuk kısmı güle misal: Çocuğu doğurmak yetmez, çocuğa iyi bir eğitim ve terbiye vermek gerekir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocuk kısmı hem ağlatır hem güldürür: Çocuklar bir evin neşe kaynağıdır ama bazen de yaramazlıkları ve sorunlarıyla anne babalarını üzerler (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuk kısmı hem dost hem düşmandır: Çocuklar bir evin neşe kaynağıdır ama bazen de sıkıntılarıyla anne babalarını üzerler (Erşahin, 1995: 139)

Çocuk kundakta, gelin duvakta terbiye olur: Çocuk belli becerileri erken yaşlarda edinir. Kazandırılmak istenen davranışların zaman geçirilmeden çocuğa aşılanması gerekir (Erşahin, 1995: 142)

Çocuk kursağına düşmüş: Aşeren kadın için kullanılan bir ifade (Örnek, 1979: 74)

Çocuk olan yerde başkası çekiştirilmez: Çocuğun bulunduğu bir ortamda başkalarının hakkında konuşmamak gerekir (Örnek, 1979: 316)

Çocuk ömrün baharıdır: Çocuk kişiyi hayata bağlayan, canlı ve dinamik tutan bir değerdir (Öksüz, 2008: 724)

Çocuk padişah tanımaz (bilmez): Çocuk otoriteyi idrak edemez, isteğinin bir an evvel karşılanmasını bekler (Erşahin, 1995: 140)

Çocuk padişahtan korkmaz: Çocuk otoriteyi idrak edemez, isteğinin bir an evvel karşılanmasını ister (Karadağ, 2013: 117)

Çocuk sabi iken ölürse anasının babasının şefaatçisi olur: Küçük yaşta kaybedilen çocukların ahirette anne ve babalarına yardımcı olacağı inancını yansıtan bir söz (Kutludağ, 1997: 310)

Çocuk saftır, hainlik etmek nedir bilmez: Çocuğun kötülük bilmemesi, saf, temiz bir mizaca sahip olması (Yurtbaşı, 2014: 120)

Çocuk seversen beşikte, koca seversen döşekte: Çocuğu kucağına almadan, beşikte yatarken sev. Kocana karşı olan sevgini de başkalarının yanında değil, döşekte göster (Aksoy, 1971: 191)

Çocuklar sulu beton gibidir, üzerlerine ne düşerse iz yapar: Çocuk erken yaşlarda verilen eğitimi, terbiyeyi çok çabuk kabullenir ve uygular (Yavuz, 2006: 114)

Çocuk uyuya uyuya büyür, yaşlılar uyuya uyuya ölür: Çocukların sağlıklı büyüyebilmesi için beslenmesine olduğu kadar düzenli uyumasına da önem vermek gerekir (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuk uyuyor: Bebeği görmek için ısrar edenlere, bebeği kötü ruhlardan korumak için söylenen söz (Teke, 2005: 99)

Çocuk yedisinde ne ise yetmişinde de odur: Çocukluk dönemindeki karakterin yetişkinlikte de değişmeyeceği algısını yansıtan bir söz (Erşahin, 1995: 140)

Çocuk yüzü görmeyesin: Çocuk sahibi olamayasın anlamında bir ilenç (Akca, 2009: 280)

Çocukla çıkma yola, başına gelir bin türlü bela: Çocukla iş yapma, başına olmadık işler alırsın (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocukla çıkma yola, düşersen güler, düşerse ağlar: Çocuklar eğlenceyi sevdiklerinden, büyüklere acı veren şeyler bile onlara komik gelir ancak kendi canları yandığında ağlarlar (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocukla çocuk olunmaz: Zaman zaman çocuklar aykırı davranışlarda bulunabilir buna rağmen büyüklerin kendilerini kaybetmeden makul kararlar almaları, çocuklara aşırı tepki göstermemeleri gerekir (Örnek, 1979: 316)

Çocukla fak kurma ya fakını ya kuşunu: Çocukla birlikte iş yapmanın olumsuz neticeler doğuracağı düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocukla gitme işe, tut kulağına işe: Çocukla birlikte iş yapmanın neticeler doğuracağı düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocukla it iltifata gelir: Çocuğa ilgi, sevgi, şefkat gösterirsen onunla yakın olursun, bağ kurabilirsin (Erşahin, 1995: 141)

Çocukla itin hatırı kalmaz: Çocuk hatır gönül kavramından habersizdir, kendisine yapılanları ya da kendi yaptıklarını çok çabuk unutur (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocukla şaka olmaz: Çocuklarla ilişkilerde dikkatli olmak gerekir bazen hiç beklenmedik bir anda hiç beklenmedik tepkiler verebilir (Erşahin, 1995: 140)

Çocuklar birbirlerinden gördüklerini ve birbirinin yaptıklarını yapmak isterler: Çocukların yaşıtlarından etkilendikleri düşüncesini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 121)

Çocuklar çiçek gibi, sevgiyle büyürler: Çocukların ilgi ve sevgiye muhtaç olduğunu ifade eden bir söz (Yavuz, 2006: 114)

Çocuklar fakirlerin servetidir: Yoksul ailelerin en büyük zenginliği evlatlarıdır (Yavuz, 2006: 114)

Çocuklar hâlden bilmez: Çocuk evin geçiminin nasıl sağlandığını bilmez, o yalnızca ihtiyacının karşılanmasını ister (Yurtbaşı, 2012: 139)

Çocuklar hayatın çiçekleridir: Çocuklar dünyayı yaşanılır kılan, bizi hayata bağlayan temiz, masum güzelliklerdir (Öksüz, 2008: 724)

Çocuklar iyi kötü huylarını ana babadan alırlar: Çocuğu karakter olarak şekillendiren anne babadır. Çocuğun karakterinde var olan iyi ya da kötü vasıflar, anne ve babanın davranışlarının gözlenmesi sonucu elde edilmiştir (Erşahin, 1995: 142)

Çocuklar oynamaktan, gençler işlemekten, ihtiyarlar da söylemekten yorulmaz: Çocuklar yalnızca oyundan ve eğlenceden hoşlanır, gençler enerjileriyle verimli olmaya çalışırlar, ihtiyarlar ise ellerinden fazla bir şey gelmediği için devamlı söylenirler (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuklar ve deliler doğruyu söylerler: Çocuklar saf ve dobra bir mizaca sahip oldukları için olanı olduğu gibi iletirler, deliler de akıl noksanlığından dolayı sır saklamayı bilmezler (Yavuz, 2006: 114)

Çocuklarımın ölü yüzünü öpeyim: Kişinin hayattaki en kıymetli varlığı, çocuğu, üzerine ettiği yemin (Erol, 2007: 209)

Çocukların yanında her şey söylenmez: Çocuklar gizliyi saklıyı bilmezler, evde duydukları her şeyi dışarıda söylemekten çekinmezler (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çocuklarından bulasın: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evlatlarından görmesi yönünde bir ilenç (Ersoylu, 2012: 199)

Çocuklarının ölüsünü gör: Kişiye, çocuklarının ölüm acısını tatması yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Çocuklu avrat, sıpalı eşek ile yola gidilmez: Kucağında çocuklu kadınla yola çıkılırsa yolculuk sıkıcı ve bunaltıcı hale gelebilir (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocuklu ev nazar, çocuksuz ev nazar: Hem çocuklu hem de çocuksuz evde nazar olabileceği düşüncesini yansıtan bir söz (Erşahin, 1995: 139)

Çocuklu ev pazar, çocuksuz ev mezar: Çocuklu olan evde gürültü patırtı eksik olmaz, çocuk olmayan evde ise sessizlik hüküm sürer (Yurtbaşı, 2012: 134)

Çocukluğu ne ise büyüklüğü odur: Çocukluk dönemindeki karakterin yetişkinlikte de değişmeyeceği algısını yansıtan bir söz (Erşahin, 1995: 140)

Çocukluk gibi sultanlık olmaz: Çocukluk dönemi hiçbir kaygının taşınmadığı, rahatça yaşandığı bir dönemdir (TAD I, 1971: 117)

Çocuksuz ev, boş ambara benzer: Çocuğu olmayan evin tadı tuzu, neşesi yoktur (Erşahin, 1995: 139)

Çocuksuz ev, kalaysız kaba benzer: Çocuksuz evin tadı tuzu, neşesi olmaz (Örnek, 1979: 316)

Çocuksuz ev, susuz değirmene benzer: Çocuksuz evin tadı tuzu, neşesi olmaz (Örnek, 1979: 316)

Çocuksuz ev, tuzsuz ekmeğe benzer: Çocuğun koşup oynamadığı evin tadı ve neşesi yoktur (Örnek, 1979: 316)

Çocuksuz evde, köçek olmaz: Çocuksuz evin tadı tuzu, neşesi olmaz (Örnek, 1979: 316)

Çocuksuz kadın, tuzsuz ekmek: Çocuğu olmayan kadının toplum nazarında bir yönünün eksik olduğu algısını yansıtan bir söz (Yüksel, 2007: 36)

Çocuktan al haberi: Çocuk gizlilik kavramından haberdar olmadığı için yanında konuşulanları çekinmeden başkasına aktarır (Aksoy, 1971: 192)

Çocuktu kıyamadım; büyüdü tepemedim: Küçükken duygusal davranılıp çocukların yanlış davranışlarına göz yumulursa, çocuklar büyüdüklerinde olumsuz davranışlarına müdahale etmek mümkün değildir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Çocuktu kıyamadım; büyüktü yenemedim: Küçükken duygusal davranılıp çocukların yanlış davranışlarına göz yumulursa çocuklar büyüdüklerinde istenilse bile davranışlarına müdahale edilemez (Avcı, 2014: 215)

Çoğu kocaya, azı uşağa (çocuğa) gösterme: Çocuğun ihtiyaçlarını tam karşılamazsan ihtiyaçlarını giderebilmek için hırsızlık yapabilir. Erkeğin eline de ihtiyacından fazla para geçerse aile saadetini sarsacak davranışlar içerisine girebilir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder: Az çocuğun bakımı kolaydır, çok çocuk olunca hepsiyle aynı anda ilgilenmek ve hepsinin ihtiyaçlarını karşılamak güç olur (TAD I, 1971: 117)

Çok söyleme, arsız edersin; aç bırakma (parasız koyma, çok saklama), hırsız (yüzsüz) edersin: Yönetimin altında bulunan çocuğa ikide bir şunu yap, bunu yap demekle olumlu sonuç alamazsın, çocuğu arsız edersin. Yiyecek,

para bakımından da çocuğu, sıkıntıya düşürme çünkü hırsızlığa itmiş olursun (Aksoy, 1971: 193)

Çok söyleme, arsız olur; az verme, hırsız olur: Çocuğa sürekli nasihatler vererek, talimatlar yağdırarak bir yere varılamaz. Çocuk harçlıksız bırakılırsa ihtiyaçları karşılanmazsa da hırsız olur (Yurtbaşı, 2012: 487)

Çok verenin, oğlu olsun: Geleneksel kültürde erkek çocuğa olumlu bakış açısını yansıtan, yardımın da daha cömert yapılması yönünde teşvik ifadesi (Bulut, 2012: 1148)

Çoluğa çocuğa karışmayan, ana baba kadri bilmez: Anne babanın değerininin tam olarak anlaşılabilmesi için evlat sahibi olmak gerekir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Çoluğun çocuğun demir boku gevsin: Bir kişinin çocuklarına yedirecek yemek dahi bulamaması yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Çoluğundan çocuğundan bul: Yaptığın kötülükleri, kendi evlatlarından bulasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 154)

Çoluğundan çocuğundan gülme: Evlatlarının hayrını görmeyesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 141)

Çoluğundan çocuğundan iyilik bulamada sürün: Evlatlarının hayrını görmeyesin anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 141)

Çoluğunla çocuğunla bir koyak oba ol: Tanrı, soyundan türeyenleri, bir vadiyi dolduran çadırlara sığacak kadar çok etsin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 77)

Çoluğunla çocuğunla yaşa: Hayatta yalnız kalmayasın, çocuklarının büyüyüp yetiştiğini, mutlu günlerini göresin anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Çoluğunun çocuğunun hayrını gör: Çocuklarının mutluluklarına şahit ol, dar günlerinde çocukların yanı başında olsun anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 80)

Çoluğunun çocuğunun hayrını görmeyesin: Çocuklarının güzel, mutlu günlerini göreme, çocukların zor günlerinde yanında olmasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 141)

Çoluk çocuğa kavuşmayasın: Evlat sahibi olamayasın anlamında ilenç (Akalın, 1990: 182)

Çoluk çocuğunla yaşa: Çocuklarının büyüyüp yetiştiğini, mutlu günlerini göresin, hayatta yalnız kalmayasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 77)

Çoluk çocuğunun hayrını görmeyesin: Çocuklarının güzel, mutlu günlerini göreme, çocukların zor günlerinde yanında olmasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 199)

Çoluk çocuk yüzüne hasret kal: Evlat sahibi olamayasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 138)

Çor çocuk yüzü görmeyesin: Evlat sahibi olamayasın anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 138)

Çorun çocuğun it yalağından tene toplasın: Bir kişinin çocuklarına yedirecek yemek bulamaması yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Çorunda çocuğunda bulasın: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evladından bulması yönünde ilenç (Bulut, 2012: 1137)

Çorunun çocuğunun hayrını görmeyesin: Evladının sana hayrı dokunmasın, güzel günlerini göremeyesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 142)

Çömlek ana yüreği, tencere baba yüreği: Baba evladının acısına bir anne gibi yanmaz (Yurtbaşı, 2012: 50)

Çubuğu yaşken eğmek gerek: İnsan en kolay çocuk yaşta eğitilir, büyüdükten sonra kimseyi dinlemez (Yurtbaşı, 2012: 486)

-D-

Dadıya dadanan, evlat yüzüne hasret kalır: Evde durmayıp çocuğuna bakıcı tutan anne baba, çocuk sevgisini doyasıya yaşayamaz (Yurtbaşı, 2012: 134)

Dal budağın olmasın: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 137)

Dal budağıyla gürler: Çocuğun aile için değerini ortaya koyan bir söz (Avcı, 2014: 217)

Dal fidanken eğilir: Çocuklara eğitim küçük yaşta verilmeli (Yurtbaşı, 2012: 486)

Dal küçükken eğilir: Çocuklara eğitim küçük yaşta verilmeli (Yurtbaşı, 2012: 487)

Dala küçük asbap asmayasın: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde bir ilenç (Kurt, 2012: 524)

Dalı budağı kırılsın: Soyun devam etmesin anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 137)

Dalı budağı kurusun: Soyun devam etmesin anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 137)

Dalı budağı şen olsun: Soy sop yönünden genişleme, yayılma yönünde temenni (Erol, 2007: 79)

Dalın budağın budana: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Akalın, 1990: 183)

Dalın budağın çok ola: Soy sop yönünden genişleme, yayılma yönünde temenni (Akalın, 1990: 96)

Dalın budağın kuruya: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Akalın, 1990: 183)

Dalın budağın olmasın: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Akalın, 1990: 183)

Dalın budağın yeşere: Soyun devamı anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 96)

Dalın kolun kırıla: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 137)

Dalın kurusun: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 137)

Dalın yere gele: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 137)

Dalın yeşere: Soyun devamı yönünde iyi dilek (Ersoylu, 2012: 78)

Dallanasın budaklanasın: Soy sop yönünden genişleme, yayılma (Ersoylu, 2012: 79)

Dallanıp budaklanasın: Soy sop yönünden genişleme, yayılma (Bulut, 2012: 1128)

Dalların kırılsın, yaprağın solsun: Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Kaya, 2001: 126)

Dalların yeşersin, yere saçılsın: Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Kaya, 2001: 47)

Dallı budaklı olasın: Soy sop yönünden genişleme, yayılma (Erol, 2007: 79)

Dalsız budaksız kalasın: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Akalın, 1990: 183)

Dam diyene dam, güm diyene güm: Her çocuğun yaratılışı, huyu farklıdır; çocuk hangi dilden anlıyorsa ona göre hareket etmek gerekir (Duman, 2008: 428)

Damara göre kan alınır: Her çocuğun yaratılışı, huyu farklıdır; çocuk hangi dilden anlıyorsa ona göre hareket etmek gerekir (Duman, 2008: 428)

Damatlığını da görürüz inşallah: Sünnet olan çocuğun evliliğine şahit olunması yönünde iyi dilek (Ersoylu, 2012: 79)

Dana büyür ama çulu büyümez: Çocuklar çok çabuk büyür bir süre sonra elbiseleri kendilerine küçük gelir (Yurtbaşı, 2012: 134)

Dana ne kadar büyüse gene anasını emer: Çocuk ne kadar büyürse büyüsün annesinin gözünde yine çocuktur (Yurtbaşı, 2012: 134)

Dayak cennetten çıkmadır: Disiplin ve dayak korkusu çocuğu suç ve günah işlemekten uzak tuttuğu için dayak, bir bakıma kutsal sayılır (Yurtbaşı, 2012: 486)

Dayı ile dağı gez, emmi ile bağı gezme: Çocuk için dayının amcaya göre daha güvenilir ve yakın olduğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Dayılar yeğenleri yükseltir, akçalar batırır: Dayı-yeğen ilişkisini ortaya koyan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Dayım adam olmadıktan sonra ha şehirli olmuş ha köylü: Akrabalık ilişkilerinde mevkiden çok saygı, sevgi ve samimiyetin önemli olduğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Dayım kim gâvur kim belli değil: Akrabalık ilişkilerinin zayıflığını ve akrabalardan görülen zararı ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Dayısı olan dayısına yanaşır: Zor durumda kalan, dayısı varsa ondan yardım ister (Yurtbaşı, 2014: 113)

Dayıya yeğen gerek, gemiye yelken kürek: Bir çocuk için dayının gerekliliğini ortaya koyan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Dek dur, dölek dur: Çok yaramaz çocuklar için kullanılan bir söz (Bayraktar, 2000: 350)

Dek durmaz delikden çıḫmış: Çok yaramaz çocuklar için kullanılan bir söz (Bayraktar, 2000: 350)

Deli adamın oğlu deli, veli adamın oğlu ise veli olur: Çocuk soyuna çeker, baba hangi nitelikleri taşıyorsa genetik olarak bu özellikleri oğluna aktarır (Yavuz, 2006: 116)

Deli düğüne, çocuk oyuna doymaz: Deli nasıl eğlenceden bıkmazsa çocuk da oyundan bıkmaz (Ercan, 2014: 22)

Deli kız, deli gelin olur: Sıradışı bir kişiliği olan kızın evliliği de bu kişiliğe paralel olur (Küçük, 2003: 215)

Deli kız, evde kalmaz, delikli boncuk, yerde kalmaz: Gözü açık, hareketli kız çocuğunun talibi çok olacağı için evde kalmaz (Küçük, 2003: 215)

Delikanlının gönlü tez olur: Delikanlılık döneminde kişi, çok çabuk gönlünü kaptırır, hemen aşık olur anlamında bir söz (TAD I, 1971: 129)

Demir tavında, dilber çağında: Kız çocuğu zamanı geçirilmeden evlendirilmelidir anlamında bir söz (Akbalık, 2013: 84)

Demir tavında dövülür: Çocuğa kazandırılmak istenen bilgi ve becerilerin erken bir yaş döneminde verilmesi gerekir (Öksüz, 2008: 724)

Deniz dalgasız, kapı halkasız, mektep falakasız olmaz: Eski eğitim sisteminde dayak okulun bir parçası olarak görülürdü (Yurtbaşı, 2012: 486)

Derdin mi var, evladın var: Çocuk yetiştirmenin kolay bir iş olmadığı, anne ve babayı maddi ve manevi olarak yıprattığı algısını yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 218)

Derneğiniz mübarek olsun: Sünnet düğününe gelenlerin aileyi kutlama ifadesi (Örnek, 1979: 209)

Deve dengine kalır, kirvelik denkten olur: Kirveliğin genellikle aynı sosyo-ekonomik düzeyden aileler arasında kurulduğunu ifade eden bir söz (Kudat, 2004: 45)

Deveyi kazana, insanı mezara (götürür): Nazarın çocuk üzerindeki öldürücü gücü için kullanılan bir söz (Yüksel, 2007: 179)

Devlet hayrını görsün: Çocuğun ülkesine hayırlı bir evlat olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Devlet oğul, mal tahıl, mülk değirmen: En büyük mutluluk, oğul sahibi olmaktır. En gerekli mal, tahıl; en değerli mülk ise değirmendir (Aksoy, 1971: 205)

Devlete, millete hayırlı olsun: Çocuğun devletine, milletine hayırlı bir evlat olması yönünde temenni (Örnek, 1979: 182)

Devletsüz oğlun olmaktan, devletlüye kul olmak yiğdür: Varlıklı ve hayırsız bir evlada sahip olmaktansa başkalarının hizmetinde çalışmak daha iyidir (Üstüner, 1989: 108)

Dilsizin dilinden anası (sahibi) anlar: Çok kişinin anlamakta güçlük çektiği bir şeyi, çocuğun annesi kolaylıkla anlar (Yurtbaşı, 2012: 50)

Diş bulguru yemeye gel: Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman, komşuları davet etmek için kullanılan bir söz (Yaşar, 2008: 110)

Dişin başın pek olsun, Allah güveyliğini, gelinliğini göstersin: Diş bulguru töreninde çocuğun başından bulgur serperken söylenen söz (Kesgin ve Özcebe, 2004: 49)

Doğan anası olma, doğuran anası ol: Bir çocuk, annesinin değerini ancak kendisi de çocuk sahibi olduktan sonra anlar (Aksoy, 1971: 207)

Doğan ay, doğuşundan belli olur: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin çok küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 139)

Doğan doğandan tatlı, doğacak ondan tatlı: Küçük çocukların sevimliliğini ifade eden bir söz (Yüksel, 2007: 37)

Doğdu, boğmaya (boğmak) yaramaz; geldi, kovmaya (kovmak) yaramaz: Varlığı istenmeyen çocukla ilgili çaresizlik ifadesi (Karadağ, 2013: 122)

Doğmadık (doğmamış) çocuğa, don biçilmez: Çocuk doğmadan, çocuk için hazırlık yapmanın doğru olmadığı düşüncesini yansıtan bir söz (Aksoy, 1971: 207)

Doğmadık oğlana, ad komak olmaz: Çocuk doğmadan çocuğa ad vermek doğru değildir (TAD I, 1971: 143)

Doğmaz olaydın, başımın belası: Ailenin hayırsız, faydasız evlada yönelik serzenişi (Erol, 2007: 142)

Doğuran avrat, Azrail'i yenmiş: Doğumun zorluğunu ifade eden bir söz (Yüksel, 2007: 37)

Doğuranlar, nur içinde yatsın: Beğenilen, taktir edilen davranışları olan çocuğun annesine yönelik iyi dilek ifadesi (Erol, 2007: 82)

Doğurduğun kız olsun, dokuduğun bez olsun: İstenilen bir değer olarak kız çocuğuna bakış açısının ifadesi (İlbars, 1999: 426)

Doğurdum oğlum oldu, evlendi komşum oldu: Erkek çocuğu evlendiği zaman anne ve babasıyla olan ilişkilerinde değişme olabilir, eski samimiyet ve yakınlık kalmayabilir (Yurtbaşı, 2012: 134)

Doğurmayan kadından, oğlaklı kadın yeğdir: Kadın için doğurganlığın toplum nazarındaki önemini yansıtan, çocuğun olmaması durumunda kusurun kadında arandığının gösteren bir ifade (Yüksel, 2007: 48)

Domuzdan domuz doğar, koyundan koyun: Çocuk soyuna çeker; ebeveynler özelliklerini genetik olarak çocuğa aktarır (Yurtbaşı, 2012: 138)

Domuzdan insan (toklu) doğmaz: Çocuk soyuna çeker, ebeveynler özelliklerini genetik olarak çocuğa aktarır (Yurtbaşı, 2012: 50)

Domuzun kuyruğunu kes yine domuz: Yaratılıştan kötü olan kişinin bazı yönlerini düzeltseniz de mayasındaki bozukluğu gideremezsiniz (Aksoy, 1971: 209)

Dost kazan, anan düşman doğurur: Kişinin en büyük zararı kardeşinden gördüğünü ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Döl dölet sahibi olmayasın: Çocuk sahibi olamayasın, soyun devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 138)

Döl dölet sahibi olun: Evlenen çiftin ileride çocuk sahibi olmaları ve soylarını devam ettirmeleri yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 56)

Dölceğizlerin kurusun: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 138)

Döllü döşlü olasın: Çocuğun ve torunun ola, soyun tükenmeye (Erol, 2007: 56)

Dölsüz döşsüz kalasın: Çocuk sahibi olamayasın, soyun devam etmesin anlamında ilenç (Akalın, 1990: 191)

Dölü döşü Karadeniz'e dökülsün: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Erol, 2007: 138)

Dölü yok: Çocuksuz kadın (Yüksel, 2007: 49)

Dört başı mamur olsun: Çocuğun hiçbir eksiğinin olmaması, ideal şartlarda yetişmesi ve gelecekte toplum içerisinde saygın bir yeri olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Dört göz bir evlat içindir: Anne babaların bütün çabaları, çocuklarına iyi bir gelecek kurmak içindir (Yurtbaşı, 2012: 134)

Dört gözden ayırmasın: Çocuğun anne ve baba sevgisiyle, onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Dört gözle büyüsün: Çocuğun anne baba sevgisiyle, onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Döşeğin hafif olsun: Lohusalığın kısa sürede, sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

Döşeğin hayırlı olsun: Yeni doğum yapan anne için kutlama ifadesi (Örnek, 1979: 183)

Döşeğin yelincek ola: Lohusalığın kısa sürede, sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

Dövülen keşkek, tatlı olur: Bazı durumlarda çocuğu eğitmek, doğru davranışa yönlendirmek için dayağın gerekli olduğu düşüncesini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 487)

Dövülmedik aşın yarması yenmez: Bazı durumlarda çocuğu eğitmek, doğru davranışa yönlendirmek için dayak gerekebilir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Dumanın tütmeye, ocağın söne: Soyun devam etmesin, çoluk çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Kaya, 2001: 129)

Dur tut: Bir çocuk oyunu (TRS II: 1268)

Dut kurusu ile çocuk aldatılmaz: Çocuğun beslenmesine gereken özenin gösterilmesi gerektiğini ifade eden bir söz (Avcı, 2014: 209)

Duvaklı gelinler olasın: Genç kıza, hayırlı kısmetin çıkıp evlenesin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 82)

Dün yumurtadan çıkıp bugün kabuğunu beğenmez: Kişinin iyi bir meslek sahibi olup toplumdaki sosyal statüsünü yükselttikten sonra geldiği yeri unutması, kendisini yetiştiren anne ve babasına hor bakması (Yavuz, 2006: 122)

Dünkü çocuk daha ağzı süt kokuyor: Genç ve tecrübesiz kişiler için kullanılan bir ifade (TAD I, 1971: 150)

Dünyanın tadı göz, aşın tadı tuz, evin tadı kız: Kız çocuğu eve neşe katar, mutluluk getirir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Düşmanı anan da doğurur, kazanacaksan dost kazan: Kişinin en büyük zararı kardeşinden gördüğünü ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 112)

Düşmanın yoksa kardeşin de mi yok: Kişinin en büyük zararı kardeşinden gördüğünü ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 112)

Düşmeden yürüme öğrenilmez: Bazı şeyler zamanla yaşayarak öğrenilir (Duman, 2008: 427)

-E-

Ebe beni kurda verme: Bir çocuk oyunu (Elhan, 2004: 107)

Ebe çok olunca çocuk ters gelir: Birçok kaynaktan yönelen ilgi ve sevginin çocuk için zararı (Yurtbaşı, 2012: 519)

Ebe geçti: Birdirbir oyunu (Kanar, 2011: 252)

Ebe geldi: Bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 1666)

Ebeler karnını deşeler: Çocuğu olan kadınının, bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getiremeden kaybetmesi yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 140)

Ebem geçti: Birdirbir oyunu (Elhan, 2004: 107)

Ebemiñ andırını yi ! Önüne konulanı yemeyen, nazlanan çocuklar için hakaret amaçlı söylenen bir söz (Bayraktar, 2000: 365)

Edeplü kıl ayalin virmegil yüz / Sakın kundakta itme anı kutsuz: Çocuğa fazla yüz verme, sıkı bir terbiye ve disiplinle yetiştir yoksa daha kundaktayken mutsuz edersin (Hengirmen, 1983: 41)

Efendi olasın: Büyüklerin küçükler için iyi bir gelecek, kariyer temennisi (Erol, 2007: 16)

Efendiye varasın: Büyüklerin kız çocuğa, meslek sahibi, kariyerli bir eş temennisi (Erol, 2007: 16)

Eğri ağaç gençken doğrulur: Çocuğun yanlış davranışları varsa çocuk büyüyüp olgunlaşmadan erken yaşlarda düzeltmek gerekir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Eğriyi dövmeyince doğru bulunmaz: Çocuğu doğru davranışa yöneltmek, terbiye etmek için zaman zaman fizikî şiddete başvurulabilir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Ekin ektim yel aldı, değirmen yaptım sel aldı, oğul yetiştirdim el aldı: Erkek çocuğunun evlendikten sonra aileden kopuşunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Ekmeğin iyisi deneden, yiğidin iyisi anadan olur: Çocuğun yetişmesinde, karakterinin şekillenmesinde anne belirleyicidir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ekmeğini yemek, gömleğini giymek nasip etsin: Evladın hayrını, faydasını görme yönünde temenni ifadesi (Örnek, 1979: 183)

Ekmek bezeden, kız anadan (çıkar): Kız çocuğun yetişmesinde, karakterinin şekillenmesinde anne belirleyicidir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ekmek bezeden, kız teyzeden belli olur: Kız çocuğu tezyesinin özelliklerini taşır. Teyzeye bakarak kız çocuğun yetişkin hâli hakkında fikir sahibi olabilirsiniz (Yurtbaşı, 2012: 30)

Ekmek mayadan, kız anadan: Nasıl ekmeğin oluşumunu sağlayan maya ise kız çocuğu da şekillendiren annedir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ekmek olsun da kuru olsun, oğlan olsun da deli olsun: Her şartta erkek çocuğun kabulünün ifadesi (Yurtbaşı, 2012: 138)

Ekmek tahtası gibi kulunçlu bir evlat olsun: Sağlam karakterli, güçlü bir çocuk olasın anlamında iyi dilek (Yüksel, 2007: 89)

El adamından oğul olmaz: Evlatlık alınan çocuk, öz evladın yerini tutamaz (Yurtbaşı, 2012: 134)

El ağlarsa gözünden, anam ağlarsa özünden ağlar: Bir evladın derdi en çok annesini üzer, diğerleri anne kadar üzülemez (Yurtbaşı, 2012: 50)

El el üstünde kimin eli var ? Hem kız hem erkek çocuklar tarafından en az üç dört kişiyle oynanan bir oyun (Uysal, 2008: 194)

El evladı, evlat olmaz: Başkalarının çocuğu kendi evladın gibi olamaz (Görkem, 2001: 252)

El öpenin çok olsun: Çok sayıda evladın, torunun olsun; onlardan saygı, hürmet gör anlamında bir söz (Erol, 2007: 82)

El yanında çocuğa darılma, arsız olur: Çocukların eğitimi başkalarının yanında değil, yalnızken yapılmalıdır (Yurtbaşı, 2012: 486)

Elden oğul olmaz: Başkalarının çocuğu kendi evladın gibi olmaz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Elden oğul, külden tepe olmaz: Başkalarının çocuğu, kendi evladın gibi olmaz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Ele (öyle) atadan, bele (böyle) oğul (olur): Erkek çocuğun karakter, davranış ve düşünceleri büyük ölçüde babaya benzer (Yurtbaşı, 2012: 134)

Ele avuca sığmaz: Afacan çocuklar için kullanılan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 3)

Eli asalı ninecik olursun: Sağlıklı, mutlu bir ömür süresin, hayırlı bir şekilde yaşlanasın anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Eli ayağı düzgün ola: Anne karnındaki bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi yönünde iyi dilek (Bulut, 2012: 1131)

Eli ayağı sağlam olsun: Anne karnındaki bebeğin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi yönünde iyi dilek (Bulut, 2012: 1131)

Elin ayağın düzgün olsun: Çocuk için sağlıklı bir yaşam dileği (Örnek, 1979: 182)

Elin ayağın kavuştu, çok şükür: Sağlıklı bir şekilde doğum yapan anne için kullanılan bir söz (Örnek, 1979: 183)

Elin evladı ele ucuz gelir: Herkese kendi çocuğu kıymetlidir (Savur, 2010: 342)

Elin gülü ele kokmaz: Başkalarının evladı, kendi çocuğunun yerini tutamaz (Demir ve Demir, 2010: 55)

Eline kına yakıla: Kısmetin çıka, evlenesin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 83)

Elinin emeği kalmasın: Doğum yaptıran ebenin hakkının, elinin emeğinin karşılığının verilmesi isteği (Yüksel, 2007: 96)

Elkızına inanılmaz, eloğluna güvenilmez: Başkalarının oğluna, kızına kendi evladın gibi güvenemezsin (Yurtbaşı, 2012: 269)

Ellerinden oğlun kızın tutmaya: Zor duruma düştüğünde, oğlun kızın yardımcı olmasın anlamında ilenç (Kaya, 2001: 120)

Elma, kökünden uzağa düşmez: Çocuk soyuna çeker, kendisini yetiştiren anne ve babanın özellikleriyle donanır (Yurtbaşı, 2012: 51)

Eloğlu evlat olmaz: Başkalarının evladı kendi evladının yerini tutamaz (TAD I, 1971: 167)

Eloğlu yumurtaya kulp takar: Başkalarının çocuğu yaptığın hiçbir işi beğenmez, sürekli eksiğini arar (TAD I, 1971: 167)

Eloğluna dayanma: Başkalarının evladına karşı tedbirli ol, çok güvenme (TAD I, 1971: 167)

Eloğluna güven olmaz: Başkalarının evladı kendi evladının yerini tutamaz (TAD I, 197: 167)

Eloğluna oyun olmaz: Başkalarının evladıyla kurduğun ilişkide daha dikkatli olman gerekir (TAD I, 197: 167)

Eloğluna yaranılmaz: Başkalarının evladına ne kadar iyilik yaparsan yap, kıymet bilmez (TAD I, 197: 167)

Eloğlundan oğul, çam dalından ağıl olmaz: Başkalarının çocuğu kendi evladın gibi olmaz (Yurtbaşı, 2012: 38)

Emdiğin süt burnundan gele: Annenin hayırsız evladına bedduası (Yüksel, 2007: 40)

Emdiğin süt fitil fitil burnundan gelsin: Annenin hayırsız evladına bedduası (Erol, 2007: 91)

Emdirdiğim süt gözlerine dizlerine dursun: Annenin hayırsız evladına bedduası (Erol, 2007: 91)

Emicin olmaya: Kadına, sütünü emecek bir bebeğinin olmaması yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Emlik kuzu görmeyesin: Kadına, sütünü emecek bir bebeğinin olmaması yönünde ilenç (Kaya, 2001: 47)

Emzirdiğim süt burnundan gele: Annenin hayırsız evladına bedduası (Akalın, 1990: 242)

Emzirdiğim süt haram olsun: Annenin hayırsız evladına bedduası (Ersoylu, 2012: 220)

En iyisi babasının belinden gelen değil, yolundan gidendir: Önemli olan genetik olarak babanın kanını taşımak değil babayı örnek alarak onun gibi olmaya çalışmaktır (Yurtbaşı, 2012: 138)

Er dayıya, kız halaya (çeker): Oğlan çocuğu dayıya, kız çocuğu halaya çeker (Öksüz, 2008: 725)

Er erden biter, tohum yerden: Tohumun yetişmesinde toprak önemlidir. Erkek çocuğun kişiliğini ve türlü özelliklerini belirleyen de babadır (Küçük, 2003: 221)

Er evlat, döl dölet sahibi olma: Çoluk çocuk sahibi olamayasın, soyun devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 138)

Er koyunun, er kuzusu olur: Çocuk soyuna çeker, kendisini doğuran ve yetiştiren annenin özelliklerini taşır (Yurtbaşı, 2012: 138)

Er yanığı etekte, evlat yanığı yürekte: Evlat acısının hiçbir acıyla mukayese edilemeyeceğinin ifadesi (Yurtbaşı, 2012: 138)

Er yiğit, dayıya çeker: Erkek çocuk yetişkin olunca huy bakımından dayıya benzer (Yurtbaşı, 2012: 30)

Ere giden büyük kız, iş gören küçük kız: Ev işleri küçük kıza düşer, büyük kız ise evliliğe hazırlanır (Avcı, 2014: 210)

Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma: Ergenlik döneminde kişinin hayat tecrübesi yeterli olmadığı için heyecanla yanlış kararlar alabilir (TS, 2011: 807)

Erinenin, oğlu kızı olmazmış: Tembelliğin ve aşırı üşengeçliğin çocuk sahibi olmaya engel olacağı algısını yansıtan bir söz (Aksoy, 1971: 226)

Erkek adamın erkek çocuğu olur: Erkek evlat itibar, gurur ve mutluluk kaynağı olduğu için baba tarafından istenir (Canalioğlu, 1991: 64)

Erkek adamın erkek oğlu olur: Baba için erkek evlat itibar, gurur ve mutluluk kaynağı olduğu için erkek evlat istenir (Yüksel, 2007: 74)

Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır: Kız çocuğu için erken yaşta evliliği teşvik eden bir söz (Akbalık, 2013: 85)

Erken evlenenden döl olur: Erken evlenenin erken çocuğu olur (TAD I, 1971: 171)

Erken gelen yazdan, kendi başına büyüyen kızdan kork: Anne baba terbiyesi görmeyen, rahat büyüyen kızlar yanlış davranışlar içerisine girebilir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Erken kalkan yol alır, er evlenen döl alır: Yapacağı işe erken başlayanlar, kazançlı olduğu gibi erken evlenenin de erken çocuğu olur (Aksoy, 1971: 227)

Erkek oluyorum: Sünnet olurken çocuğun bindiği araca yazılan yazı (Yaşar, 2008: 142)

Eski tutun biti, öksüz oğlanın dili acı olur: Öksüz çocuk anne sevgisinden mahrum büyümüştür. Bu hassasiyetin tesiriyle konuşurken zaman zaman başkalarını incitebilir (Ergin, 1997: 226)

Eşeğe sıpan oldu, demişler; sırtımdan yükümü atacak değil ya önümden yemimi alacak demiş: Malına düşkün, çocuk sevgisinden yoksun kimseler, çocuk sahibi olduğunda sevinmekten çok çocuğun getireceği masrafı düşünürler (Yurtbaşı, 2012: 134)

Eşeği yoldan çıkarır, sıpanın oynaması: Ergenlik çağındaki kız hal ve hareketleriyle erkeklerin dikkatini kendine çekebilir (Aksoy, 1971: 230)

Eşek, at olmaz; ciğer, et olmaz: Kişinin aslı esası neyse odur, kötü maya dönüşüp daha sonra iyi olmaz (Aksoy, 1971: 230)

Eşek dişi kara olur, köpek dişi ak olur; al benim eski dişimi, ver benim yeni dişimi: Çocuğun düşen dişleri, çatıya atılırken söylenen tekerleme (Yaşar, 2008: 109-110)

Eşek kulağı kesilmekle küheylan olmaz: Biçim değiştirmekle öz değiştirilmiş olmaz. Kişinin soyu neyse odur (Aksoy, 1971: 231)

Eşim bul: Bir çeşit çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 148)

Eşin geldi, sen de gel: Doğumu kolaylaştırmak için doğum esnasında kullanılan bir ifade (Taş, 1996: 198)

Eştip ata anañnıñ sawlarını kadırma / Neñ kut bulup köwezlik kılnıp yana kuturma: Annenin babanın sözünü işiterek öğütlerini reddetme, mala ve talihe eriştiğinde şımarıklık yaparak kudurma (DLT I: 508)

Et ile tırnak arasına giren kıymıktır: Anne baba ile çocuklar arasına girmek doğru değildir, bu kişiler zararlı unsur, arabozan olarak değerlendirilir (TAD I, 1971: 176)

Et tırnaktan ayrılmaz: Anne baba ile çocuklar arasında ne kadar anlaşmazlık çıkarsa çıksın birbirlerinden ayrılmazlar (Aksoy, 1971: 233)

Eti senin, kemiği benim: Çocuk hocaya teslim edilirken söylenir; bir anlamda hocaya kayıtsız şartsız teslimiyeti ifade eder (Sezen, 1993: 75)

Etle tırnak arasına girilmez: Anne baba ile çocuklar arasına girilmez. Kimi zaman birbirlerine kırılsalar da çok sürmez barışırlar (Aksoy, 1971: 232)

Etlerin töküle oğul: Annenin hayırsız oğuluna bedduası (Kaya, 2001: 201)

Ettiğini çocuklarından çekesin: Kişiye yaptığı kötülükleri, kendi evladında bulması yönünde bir ilenç (Bulut, 2012: 1137)

Ev bark görmeyesin: Evlenip çoluk çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 222)

Ev bark kurasın: Evlenip yuva kurasın (Ersoylu, 2012: 85)

Ev sahibi belli mi ? Hamile kadına, çocuğunun kimden olduğunu sormak için alay yollu kullanılan bir ifade (Bingölçe, 2001: 65)

Eve çubuk, erkeğe çocuk yaraşır: Çocuk soyun devamını sağladığı gibi itibar ve gurur kaynağı olarak görülür. Bu nedenle istenen bir değerdir (Erşahin, 1995: 139)

Evin tadı uşak, belin tadı kuşak: Çocuklar evliliğe renk ve neşe katan, aileyi manevi bir bağla bağlayan varlıklardır (Yüksel, 2007: 36)

Evin yıkılsın: Evin başına çöksün, ailecek altında kal, soyun sopun kurusun anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 224)

Evinize uğur getirsin: Yeni doğum yapan anne için kutlama ifadesi (Çimrin, 2008: 25)

Evladı ben doğurdum ama gönlünü ben doğurmadım: Bir kimse evladına emredip birçok şeyler yaptırır ancak gönlüne hükmedemez (Aksoy, 1971: 234)

Evladı olan otla da konuşur bokla da: Çocuğu olan kimselerin çocuğu için istemediği kimselerle de iletişim kurmak zorunda kalacağını anlatan bir söz (Bingölçe, 2001: 65)

Evladı olmayanda merhamet olmaz: Çocuğu olmayan kimselerde acıma duygusunun olmayacağı düşüncesini yansıtan bir söz (Akbalık, 2013: 86)

Evladı olmayanın bir derdi var, evladı olanın bin derdi var: Önemli olanı çocuk sahibi olmak değil, çocuğun maddi ve manevi sorunlarıyla baş edebilmektir (Avcı, 2014: 218)

Evladın azarı olsa da bezeri olmaz: Evlat ne yaparsa yapsın anne baba onlara bıkıp usanmadan katlanır (Yurtbaşı, 2012: 138)

Evladın evladı sevmek içindir: Büyükler için torun sevgisini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 137)

Evladın hamı tatlı olur: Çocuklar küçük yaşta daha sevimli olurlar (Yurtbaşı, 2012: 134)

Evladın var mı, derdin var: Çocuk yetiştirmenin kolay bir iş olmadığı, anne ve babayı maddi ve manevi olarak yıprattığı algısını yansıtan bir söz (Aksoy, 1971: 234)

Evladın varsa başında derdin var: Çocuk yetiştirmenin kolay bir iş olmadığı, anne ve babayı maddi ve manevi olarak yıprattığı algısını yansıtan bir söz **http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/14.**

Evladın varsa bin derdin var; evladın yoksa bir derdin var: Önemli olan çocuk sahibi olmak değil çocuğun maddi ve manevi sorunlarıyla baş edebilmektir **http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/14.**

Evladından gülme: Çocuğunun hayrını görme anlamında bir ilenç (Erol, 2007: 142)

Evladını dövmeyen, dizini döver: Çocuğunu gerektiği gibi eğitmeyen ileride pişman olur (Yurtbaşı, 2012: 135)

Evladının barını (meyve) yiyesin: Çocuklarını evlendirip torunlarını göresin anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 80)

Evladının gölgesine oturma: Bir kişinin evladının bebeklikten çocukluğa geçemeden, yürümeye başlamadan ölmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Evladının ölü yüzceğizlerini gör: Kişiye, çocuklarının ölümünü görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Evladınla bin bir yaşa: Çocuğunla sağlıklı, uzun bir ömür süresin anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 105)

Evlat acıları tadarsın inşallah: Kişiye, çocuklarının ölümünü görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Evlat acısı, içler acısı: Evlat acısının unutulamayacağının, yürekten atılamayacağını ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Evlat bir acı su imiş, ne içilirmiş ne geçilirmiş: Evlat iyi de olsa kötü de olsa ana baba evladından geçemez (Yurtbaşı, 2012: 138)

Evlat dediğin deniz suyu imiş, ne içilirmiş ne geçilirmiş: Evlat iyi de olsa kötü de olsa ana baba evladından geçemez (Avcı, 2014: 219)

Evlat diye bağrına taş bas: Bir kişinin çocuk sahibi olma isteği ile düşmesi istenen durumu ifade eden bir söz (Erol, 2007: 140)

Evlat ekmeği, zindan ekmeği; koca (er) ekmeği, meydan ekmeği: Bir anne için çocuğunun evinde barınıp onların eline bakmak çok zor bir durumdur. Onun gönül ferahlığı ile yaşayacağı yer, kocasının evi, serbestçe harcayacağı para kocasının parasıdır (Aksoy, 1971: 155)

Evlat elden üstündür: Kişinin kendi evladı ile diğer çocuklar bir olmaz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Evlat gönül meyvesidir: Evlilikte kurulan yuvanın en önemli ürünü, mutluluk kaynağı çocuktur (Öksüz, 2008: 724)

Evlat günü görmeyesin: Çocukların hayırsız, faydasız olsun anlamında ilenç (Akalın, 1990: 201)

Evlat kalırsa el beğensin eğer ölürse yer beğensin: Çocuğun olumlu, güzel işler yapıyorsa sen övme, başkaları taktir etsin. Öldüğü zamanda ameline göre taktir görür (Yurtbaşı, 2012: 138)

Evlat kemik, torun ilik: Torun sevgisinin evlat sevgisinden daha üstün olduğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 137)

Evlat kısmı şirin lokmadır, ne iyisinden geçilir ne kötüsünden: Anne baba evlatlarını birbirinden ayırt edemez, huy olarak iyi de olsa kötü de olsa evlatlarından vazgeçemez (Yurtbaşı, 2012: 138)

Evlat kokusu, cennet kokusudur: Çocuk anne babanın mutluluk, neşe kaynağıdır (Yavuz, 2006: 130)

Evlat sizindir, efendi hazretleri: Çocuk mahalle mektebine bırakılırken söylenir ki terbiye etmek için gerekirse fizikî şiddete başvurun anlamındadır (Onur, 2005: 299)

Evlat yeter, ana biter: Çocuk yetişir ama onu yetiştiren anne her bakımından yıpranır (Yüksel, 2007: 36)

Evlat yüzü görme: Çoluk çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 137)

Evlat yüzü görmeyesin: Çoluk çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Bulut, 2012: 1134)

Evlat yüzüne hasret kalasın: Çoluk çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Akalın, 1990: 201)

Evlatların evlat ola: Çocukların hayırlı bir evlat olsun, ülkesine, ailesine yararı dokunsun anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 106)

Evlatların evlat vere: Torunların olsun, soyun kesilmesin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 86)

Evlatların yüzüne güle: Çocukların hayırlı evlatlar olsun, zor günlerinde yanında olsunlar anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 106)

Evlatlarından bulasın: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evladından görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 154)

Evlatlarından çekesin: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evlatlarından görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Evlatlarından çok çekersin inşallah: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evladından görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 142)

Evlatlarından güle sevinesin: Çocukların hayırlı bir evlat olsun, yüzünü güldürsün anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 80)

Evlatlarından yüzün güle: Çocukların hayırlı bir evlat olsun, yüzünü güldürsün anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 80)

Evlatlarını karşına koyasın, meleyesin: Kişiye, çocuklarının ölümünü görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Evlatlarının hayrını göresin: Çocuklarının mutlu günlerine şahit olasın, çocukların zor günlerinde yanında olsun anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 106)

Evlatlarının hayrını görmeyesin: Çocuklarının sana yararı dokunmasın, zor günlerinde yanında olmasınlar anlamında ilenç (Erol, 2007: 142)

Evlatlarının (mutlu) gününü göresin: Çocuklarının düğün, evlenme gibi mutlu günlerine şahit olasın yönünde iyi dilek **(**Akalın, 1990: 106)

Evlatsız kalasın: Çoluk çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Akalın, 1990: 201)

Evlatsız kalın: Çoluk çocuk sahibi olamayın anlamında ilenç (Erol, 2007: 138)

Evlatsız yurt, odunsuz ocağa benzer: Çocuk sahibi olmayan ailelerde, neşesiz bir hayat hüküm sürer, ailenin bir yönü eksik kalır (Yurtbaşı, 2012: 135)

Evlenip bu dünyada zevk ve sefa süren gelinlerden biri de sen olasın: İyi bir yuva kurup rahat bir yaşam süresin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 82)

Ey koca kudret ! Bana bir kız evlat ver, köpek istesin köpeğe, kedi istesin kediye vereceğim: Çocuğu olmayan kadının kız çocuk sahibi olması durumunda, büyüyüp evlenme çağına geldiğinde, kızı gönlünün istediğine vereceğinin sözü (Eser, 2000: 48)

-F-

Fakirin çocuğu, zenginin atı kıymetli olur: Yoksulların en büyük zenginliği çocuklarıdır, zenginlerin ise malları düşüncesini yansıtan bir söz (Karadağ, 2013: 120)

Fare kaçtı: Balık balık oyunu (Özhan, 2005: 99)

Fazlalığın analı babalı büyüsün: Çocuğun anne ve baba sevgisiyle onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

Filizin kuruya: Soyun devam etmemesi yönünde bir ilenç (Ersoylu, 2012: 226)

Fukaranın doğurduğuna ya oğlan ya kız derler, zenginin doğurduğuna ya bey ya hanım derler: Bağlı bulunulan sosyal statüye, mal varlığına göre sosyal çevrenin çocuğa bakışını yansıtan bir söz (Karasoy, 2013: 120)

-G-

Gaçırtdıḫ tumanına sıçırtdıḫ: Çocuklar arasında kavgalarda kaçan taraf için kullanılan ifade (Gemalmaz, 1995: 315)

Garalı haberin gele: Hayırsız evlat için kullanılan bir söz (Araz, 1995: 102)

Gâvurluktan kurtuldun: Sünnet olan çocuk için kullanılan bir ifade (Örnek, 1979: 208)

Gece şeytanla birlikte olmuş: Sık sık çocuk düşüren kadın için kullanılan bir ifade (Öger, 2003: 287)

Geçmiş olsun: 1. Yeni doğum yapan anne için kullanılan bir ifade (Örnek, 1979: 183) 2. Sünnet olan çocuk için kullanılan bir söz (Örnek, 1979: 208)

Geldi kovulmaz, doğdu boğulmaz, gitti tutulmaz: Doğan çocuk dertleriyle aileyi bunaltabilir ama yapılacak bir şey de olmadığından bu sıkıntılar çekilecektir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Gelin eşikte, oğlan beşikte: Bir eve gelin gelir gelmez çocuğu da beşikte saymak ve bebek hazırlıklarına başlamak gerekir (Aksoy, 1971: 240)

Gelin hayırsız çıktı: Düşük yapan kadınlar için kullanılan bir ifade (Akduman, 2006: 45)

Gelinliğini görürüz inşallah: Çocuğun büyümesi ve mutlu günlerine şahit olabilme yönünde temenni ifadesi (Örnek, 1979: 182)

Genç katır, sert osurur: Genç erkeklerin inatçı ve sert olduğunu anlatmak için kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 70)

Ġız anadan alır öyüt: Kız çocuğunun yetişmesinde belirleyici olan annedir. Kız çocuğu annesini dinleyerek ve davranışlarını takip ederek kişiliğini şekillendirir (Görkem, 2001: 183)

Gız çatlasın ölsün: Kız çocuğa yönelik olumsuz bakış açısının ifadesi (Bulut, 2012: 1148)

Göbeği dışarda olan çok gezer: Göbeği evden uzakta bir yere gömülen çocukların eve bağlılığının zayıf olacağını ifade eden bir söz (Yüksel, 2007: 101)

Göbeği düştü: Karnı ağrıyan çocuklar için kullanılan bir ifade (Yaşar, 2008: 199)

Göbeği sokakta kesilmiş: Sokakta çok gezen çocuklar için söylenen bir söz (Güzelbey, 1982: 24)

Gönül virme, güyegü olmaz oğul: Başkalarının evladı kendi evladının yerini tutamaz (Hengirmen, 1983: 54)

Gönülsüz namaz, göklere ağmaz: Öğrenmede bireyin ilgisi ve isteği önemlidir. Öğrencide ilgi ve istek olmadıktan sonra netice almak güçtür (Duman, 2008: 427)

Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş: Öğrenmede bireyin ilgisi ve isteği önemlidir. Öğrencide ilgi ve istek olmadıktan sonra netice almak güçtür (Duman, 2008: 427)

Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler ? İyi eğitim görmüş, iyi ailede yetişmiş kimseler, aldıkları terbiyenin gereğini yaparlar. Böyle bir eğitim görmemiş, iyi bir ortamda yetişmemiş olanlardan ise bu anlamda bir şeyler beklemek hatadır (Aksoy, 1971: 245)

Götümden çıktı, beni beğenmiyor: Çocukları kendilerini eleştiren annenin kullandığı ifade (Bingölçe, 2001: 72)

Göverip yeşermeyesin: Soyun devam etmesin, çoluk çocuk sahibi olama alamında ilenç (Ersoylu, 2012: 231)

Göz gelmiş: Nazar (Araz, 1995: 168)

Gözlerin önen aha: Hayırsız evlat için bir tür ilenç (Araz, 1995: 102)

Gözümüz değmez inşallah: Bebeği nazardan koruma amaçlı kullanılan bir söz (Örnek, 1979: 182)

Gözünüz aydın olsun: Yeni çocuğu olan aile için iyi dilek ifadesi (Çimrin, 2008: 25)

Güçlü belimin kuvveti oğul: Babanın oğula güveninin belirtisi olarak algılanabilecek bir söz (Ergin, 1997: 170)

Güle güle büyüt: Yeni doğum yapan anne için iyi dilek (Erol, 2007: 78)

Gülüne bak, goncasını al (der): Anne babaya bakarak çocuğun nasıl bir fizikî yapıya ve kişiliğe sahip olacağı hususunda fikir yürütülüp ona göre bir tercihte bulunulabilir (Öksüz, 2008: 724)

Günün uzun olsun: Çocuk için uzun ömür dileği (Örnek, 1979: 182)

Güzele bak, çocuğun güzel olsun: Gebe kadının hamilelik süresince baktığı şeylerin, doğacak bebeğin fizikî yapısına yansıyacağı algısını yansıtan bir söz (Uysal, 2008: 146)

-H-

Ha anan ölmüş öksüzsün, ha baban ölmüş yetimsin: Annesiz büyümeyle babasız büyümenin aynı derecede zor oluşunu anlatan bir söz (TAD II 1971: 202)

Haber alınır, oğlanla delüden: Çocuklar saf ve dobra bir mizaca sahip oldukları için olanı olduğu gibi iletirler, deliler de akıl noksanlığından dolayı sır saklamayı bilmezler (Hengirmen, 1983: 41)

Haberi deliyle çocuktan al: Çocuklar saf ve dobra bir mizaca sahip oldukları için olanı olduğu gibi iletirler, deliler de akıl noksanlığından dolayı sır saklamayı bilmezler (Yurtbaşı, 2012: 278)

Haberin doğrusunu oğlandan al: Çocuklar duyduğunu, gördüğünü olur olmaz her yerde çekinmeden söyler. Bu yüzden bazı konuların gerçek yüzünüe çocuklardan duyup öğrenebiliriz (TAD II 1971: 202)

Halasının kulağına it sıça: Alkarısından korunmak için onun adından hemen önce söylenen söz (Erol, 2007: 72)

Ham demir dövülmez: Çocuk eğitiminde, fizikî ve zihinsel açıdan belli bir olgunluk düzeyini yakalamak gerekir (Duman, 2008: 428)

Hamam biş: Bir çeşit çocuk oyunu (Yüksel, 2007: 188)

Hamam çöktü: Eğilerek dizilenlerin üzerinden atlanarak oynanan bir çeşit oyun (DS III: 2263)

Hamam kızdı: Bir çeşit çocuk oyunu (DS III: 2263)

Hamurdan olur pazı, anadan çıkar kuzu: Çocuğun yetişmesinde, karakterinin şekillenmesinde anne belirleyicidir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Harman dövmek keçinin işi değil: Önemli işler hafife alınmamalı, çoluğa çocuğa yaptırılmamalıdır (Aksoy, 1971: 252)

Harman piş: Çocukların çamur ve toprakla oynadıkları bir çeşit oyun (DS III: 2292)

Harmanda dirgen yiyen sıpa, yılına kadar acısını unutmaz: Bir haylazlığından dolayı dövülen çocuk, uzun süre bunu hatırlar ve haylazlık yapmaktan çekinir (Aksoy, 1971: 252)

Hatun gerek bey doğura: Erkek çocuk gurur, mutluluk, itibar kaynağı olarak görüldüğü için kadından erkek çocuk doğurması beklenir (Çelik, 1996: 30)

Hayırlı babanın, hayırsız evladı: Evlat bazen babasına benzemeyebilir, saygın, sevilen bir babanın faydasız, hayırsız bir evladı olabilir (TAD II 1971: 210)

Hayırlı damatlar: Üst üste kız çocuğu olan baba için teselli yollu kullanılan bir söz (Paşa, 2006: 43)

Hayırlı evlat neylesin malı, hayırsız evlat neylesin malı: Bir baba çocuklarıma mal bırakmalıyım diye düşünmemelidir. Çocuk akıllı ise malı kendisi kazanır, akılsız ise babası ne kadar mal bırakırsa bıraksın bu malı kısa sürede tüketir (Aksoy, 1971: 122)

Hayırlı evlat olasın: Çocuğun hem ülkesi hem ailesi için faydalı işler yapması, iyi bir insan olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Hayırlı günlere yetişesin: Çocuğun huzur ve mutluluk içerisinde kazadan beladan uzak büyümesi yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Hayırlı olsun: 1. Yeni doğan bebeğin aileye hayır getirmesi dileği (Çimrin, 2008: 25) 2. Hısım ve akrabaların doğumdan sonra anneye yaptıkları ziyaret (Akduman, 2006: 49)

Hayırlı olsuna gitme: Akrabaların çocuk doğduktan sonraki kutlama ziyareti (Kurt, 2012: 60)

Hayırlı ömürlü olsun: Doğan çocuğun ailesine, ülkesine hayırlı bir evlat olması yönünde iyi dilek (Çimrin, 2008: 24)

Hayırlı uğurlu olsun: Sünnet olan çocuk için kutlama ifadesi (Örnek, 1979: 208)

Hayırlı ve salih olasın: Çocuğun devletine, anne babasına faydası dokunan, temiz bir insan olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Hayırsız evlat, altıncı parmak gibidir; kesersen ağrıtır, korursan çirkin gösterir: Evlat hayırsız da olsa atılmaz fakat böyle evladın övünülecek, korunacak bir tarafı da olmadığı için anne ve babayı toplum içinde mahcup eder, küçük düşürür (Öksüz, 2008: 725)

Hayırsız evlat, baba ocağına incir diker: Anne baba hakkını bilmeyen, hayırsız evlatlar, babanın hem manevi hem maddi mirasını tüketir, aileyi itibarsızlaştırır (Yurtbaşı, 2012: 135)

Hayvan isen burada dur, insan isen konuş ! Konuşması geciken fakat konuşamayan çocuğun konuşabilmesi için ahıra götürülüp yemliğe bağlanması esnasında söylenen söz (Örnek, 1979: 265)

Hayvan isen mele, insan isen söyle ! Konuşması geciken çocuğun konuşabilmesi için ahıra götürülüp yemliğe bağlanması esnasında söylenen söz (Örnek, 1979: 260)

Hayvanlar nasıl sabahleyin sütsüz gidip sütlü gelirlerse lohusanın da böyle sütü gelsin: Sığırtmaca kendisiyle birlikte gezdirmesi için bir gün önceden verilen peynir, ekmek ve soğanın ertesi günü lohusaya yedirilmesi esnasında söylenen söz (Yaşar, 2008: 84-85)

Helal süt emmişe rastlayasın: Genç kıza temiz, iyi huylu birisiyle yuva kurasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 94)

Helaline evlat veremeyesin: Eşine, çocuk sevgisini tattıramayasın anlamında ilenç (Kaya, 2001: 169)

Hem et yumağı (çocuk) hem ip yumağı bir arada olmaz: Çocukların oyuna düşkün olduklarını ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 122)

Hep deli hüp deli, beşikteki başın sallıyor: Yerinde duramayan, yaramaz çocuklar için kullanılır ki bu durum ailedeki genetik mirasa yorulur (Kurt, 2012: 501)

Hepsinden bahtlı olan beşikteki: Çocuklar yaşamın zorluklarından habersiz oldukları için şanslıdırlar (Yurtbaşı, 2012: 460)

Her âlimden, âlim doğmaz: Bilgili, kültürlü kimselerin çocukları her zaman bu özellikte olmayabilir. Bazı şeyler kişinin kendisini yetiştirmesine bağlıdır (Yurtbaşı, 2012: 135)

Her belanı, ayalinde bulasın: Yaptığın kötülükleri, kendi çocuğundan bulasın anlamında ilenç (Kaya, 2001: 120)

Her buluttan, yağmur yağmaz; her avrattan, erkek doğmaz: Her bulut yağmur getirmeyeceği gibi, her kadının da erkek çocuk doğuramayacağı algısını yansıtan bir söz (Yüksel, 2007: 74)

Her düşüş, bir öğreniştir: Çocuk bazı şeyleri yaparak yaşayarak öğrenir (Duman, 2008: 427)

Her hayvan ağasına göre kişner; her kız anasına göre işler: Hayvanlar, bakıcılarının verdiği eğitime göre hareket eder; kız çocuğu da annesinden ne gördüyse onu davranışa dönüştürür (Yurtbaşı, 2012: 138)

Her kız, anasına göre işler: Kız çocuğu annesini örnek alır, annesinden ne görürse ileride ona benzer davranışlar sergiler (Yurtbaşı, 2012: 51)

Her kimin evladı var, başından büyük derdi var: Çocuk büyütmek, yetiştirmek, onların ihtiyaçlarını karşılamak kolay bir şey değildir ama insan, evladı için bütün bu sıkıntılara seve seve katlanır (Yurtbaşı, 2012: 135)

Her koyun kuzusuna meler: Her anne, kendi çocuğunu düşünür (Yurtbaşı, 2012: 138)

Her kuzu anasına gider: Çocuk aralarında çok güçlü bir manevi bağın olduğu, sevgiyi, şefkati, merhameti derinden hissettiği annesini ister, özler (Yurtbaşı, 2012: 51)

Her şey, damarına çeker: Her tür, kendi soyunun özelliklerini taşır, çocuk da anne ve babasının (TAD II 1971: 217)

Herkesin balası, özüne makıl: Herkesin çocuğu, kendine kıymetlidir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Her şeyin vakti var, horoz bile vaktinde öter: Her şeyin uygun zamanı olduğu gibi çocuk eğitiminde de çocuğun fizikî ve zihinsel açıdan belli bir olgunluk ve hazırbulunuşluk düzeyine ulaşması gerekir (Duman, 2008: 428)

Herkes pişirdiğini soğutsun, doğurduğunu büyütsün: Kişi, kendisini ilgilendiren konularla uğraşmalı, başkalarının işine karışmamalıdır. Aynı şekilde anne babada kendi çocuğunu yetiştirmekten sorumludur (Yurtbaşı, 2012: 135)

Herrek herrek, berbere yağlı çörek (gelsin): Çocuğa, sünnet esnasında dikkatini dağıtmak için söylenen bir söz (Örnek, 1979: 208)

Hık demiş (anasının, babasının) burnundan düşmüş: Her durumuyla annesine ya da babasına benzeyen çocuk (TS, 2011: 1092)

Hırsız evlat, baba ocağına incir diker: Hayırsız evlat, kötü işleriyle ailesinin adını kötüye çıkarır (Yurtbaşı, 2012: 449)

Hocanın vurduğu yerde gül biter: Eski eğitim sisteminde, hoca bir öğrenciyi dövdüğü zaman, kalfa ile diğer çocuklar, dövüleni bu ifadeyle avutmaya çalışırlar. Hocanın uyguladığı disiplin cezaları, öğrenci için utanç değil övünç vesilesidir (Güzelbey, 1982: 33)

Hocanın vurduğu yeri, ateş yakmaz: Hocaların verdiği eğitim, uyguladığı disiplin insanları cehennem ateşine karşı korur düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 486)

Hocaya hürmet etmeyen zelil olur: Tahsil ve terbiyenin ilk maddesi hocaya hürmet olup saygıda kusur edilmemelidir (Özdem, 2009: 260)

Horoz ne kadar öterse ötsün, civciv tavuğun dıkdıkına bakar: Çocuklar annelerine daha yakındır, dertlerini babalarından çok anneleriyle paylaşırlar (Yurtbaşı, 2012: 51)

Hüneri oğul atadan mı öğrenir yoksa babalar oğuldan mı öğrenir ? Babanın çocuğuna örnek davranışlar sergilememesinden, yol göstermemesinden dolayı oğulun babaya serzenişi (Ergin, 1997: 156)

-İ-

İçinde çocuk olmayan ev, mezar gibidir: İçinde çocuğun koşturmadığı, sessiz sedasız evde neşe olmaz (Yavuz, 2006: 149)

İki göz, bir baş içindir: Anne babaların önceliği çocukları olsa da evlatların önceliği kendileridir (Yurtbaşı, 2012: 138)

İki gözün avucüne töküle inşallah: Annenin hayırsız evladına bedduası (Kaya, 2001: 201)

İki gözün kor ola: Hayırsız evlada yönelik beddua (Araz, 1995:102)

İki tımar, bir yem yerine geçer: Beslenmek ne kadar zorunlu bir ihtiyaçsa sıkı bir disiplin de o kadar önemlidir (Yurtbaşı, 2012: 486)

İnek anasını, minder yamasını ister: Kız çocuğu, annesine düşkündür onunla zaman geçirmek ister (Yurtbaşı, 2012: 51)

İnek ayağı, buzağıyı öldürmez: İnsan kendi yavrusuna kıyamaz, bilerek zarar vermez (Yurtbaşı, 2012: 50)

İnek danasını, oğlan anasını bulur: Evlat anadan, anada evlattan ayrılamaz (Yurtbaşı, 2012: 51)

İnsan isen dile gel, hayvan isen yemliğe gel ! Yeni ay görüldükten sonra çocuğun ilk cumadan başlanarak üst üste üç cuma ahıra götürülüp yemliğe bağlanması esnasında söylenen söz (Savur, 2010: 31)

İnsan yanılmakla âlim olur: Bazı şeyler yaparak yaşayarak öğrenilir (Duman, 2008: 427)

İnsan yavrusunu beleye beleye, köpek (koyun) yavrusunu yalaya yalaya büyütür: Çocuklar sevgi ve şefkate muhtaçtır bunu verecek olan da annelerdir (Yurtbaşı, 2012: 138)

İnsana ata ana gibi yar olmaz: Hiçkimse anne babasından gördüğü sevgi ve şefkati başkasından göremez (Yurtbaşı, 2012: 50)

İnsana kardeş gibi yar, Irak gibi diyar olmaz: Zaman zaman kavga da etseler kardeşler birbirinden vazgeçemez, zor günlerine birbirlerinin yanında olurlar (Yurtbaşı, 2014: 113)

İnsanın hamı (genci) tatlı, olgunu acıdır: Çocuklar küçükken sevimli olur, büyüyünce kendileri gibi dertleri de büyür (Yavuz, 2006: 155)

İnsansan konuş, hayvansan konuşma ! Konuşması geciken, konuşamayan çocuğun konuşabilmesi için ahıra götürülüp bırakılılırken söylenen söz (Yolcu, 2008: 46)

İnşallah büyür de benim oğlum okur: Çocuğun gelecekte geçirmesi, kariyerli, meslek sahibi biri olması yönünde temenni (Akalın, 1990: 135)

İnşallah kaderi iyidir: Çocuğun sakat doğması durumunda söylenen bir söz daha çok teselli ifadesi (Paşa, 2006: 43)

İp ipullah sivri külah: Malı mülkü, çoluk çocuğu olmayan tek başına yaşayan kişi (Aksoy, 1976: 744)

İt eniği, büyür it olur; yavşak büyür, bit olur: Çocuk soyuna çeker, anne ve babası hangi özellikleri taşıyorsa o özellikler genetik olarak çocuğa aktarılır (Yurtbaşı, 2012: 30)

İt taştan, bacı kardaştan korkar: Kız çocukları en çok erkek kardeşlerinden çekinirler (Yurtbaşı, 2012:29)

İt ürüdüğü zaman anası gibi ürür: Çocuk büyüdükçe hareketleri, sesi ve daha birçok özelliği anne babasına benzer (Yurtbaşı, 2012: 50)

İte itin sülalesi sorulur: Çocuk soyuna çeker, anne ve babası hangi özellikleri taşıyorsa genetik miras olarak çocuğa aktarılır (Yurtbaşı, 2012: 30)

İtten kuzu türemez: Kötü huylu bir insanın iyi huylu bir evlada sahip olması beklenemez (Yurtbaşı, 2012: 50)

İven kız ere varmaz, varsa da baht bulmaz: Acele etmekle koca bulunmaz. Koca bulunsa da doğru karar verilemediğinden mutlu bir evlilik mümkün olmaz (Aksoy, 1971: 276)

İyi babadan kötü evlat olur: Bilgili, kültürlü, saygın kişilerin tam tersi vasıflarla donanmış çocukları olabilir (Yurtbaşı, 2012: 139)

İyi evlat, ata ananın ferahıdır: Hayırlı evlat, anne babasını mutlu eder, yaptıklarıyla ailenin yüzünü ağartır, aile için iftihar vesilesidir (Öksüz, 2008: 725)

İyi evlat, babayı vezir; kötü evlat, rezil eder: Babaya ün kazandıran da el içine çıkamayacak duruma düşüren de evlatların tutumudur. Baba, akıllı, hayırlı evladıyla övünür. Kötü, hayırsız evladından da utanır (Aksoy, 1971: 276)

İyi evlat, tutar atanın malını; kötü evlat, satar atanın malını: İyi evlat annesinin babasının emeğine saygı gösterir, malını korur; kötü evlat ise annesine

babasına üzüntü verir, çalışmaz, ailenin malını tüketir (Yurtbaşı, 2012: 135)

İyi günler göresin: Çocuk için geleceğinin iyi olması, güzel, mutlu günler görebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

İyi kuzu, körpe iken belli olur: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

İyi oğul, bilir ana hâlini; kötü oğul, satar baba malını: İyi evlat anne baba malının kıymetini, nasıl kazanıldığı bilir gereksiz yere çarçur etmez; kötü evlat ise kıymet bilmediğinden çok kısa sürede malı mülkü tüketir (Öksüz, 2008: 725)

İyi tuzlanmamış, tuzu ekilmemiş: Doğumdaki tuzlama uygulamasının çocuğun karakterine de etki edeceği düşüncesini yansıtan bir söz (Kurt, 2012: 53)

-K-

Kabak yattı kalktı: Sözle şaşırtmacalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 346)

Kaç kurtul: Bir çeşit kovalamaca oyunu (Çimşir, 2008: 45)

Kaderinden gülesin: Gençlere, Allah iyi bir kısmet vere, mutlu olacağın bir evlilik yapasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 101)

Kaderli kısmetli olasın: Genç kıza, bahtın açık olsun, iyi bir insanla yuva kurasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 101)

Kadına, çocuğa, sarhoşa sırrını açma: Kadınlar dedikodu yapmayı severler bu nedenle de pek sır tutmazlar. Çocuk ise saf ve dobra bir mizaca sahip olduğu için sır nedir bilmez sarhoş da çocuk gibi olur ve her şeyi söyler (Yurtbaşı, 2012: 314)

Kadını eve bağlayan altın şıkırtısı değil, eşik (beşik) gıcırtısıdır: Kadını yuvasına, kocasına bağlayan maddi şeyler değil, bebeğidir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kadir mevlam, bana bir devlet (bebek) göster: Evlat hasretiyle yanan kişinin Allah'tan çocuk sahibi olma dileği (Akalın, 1990: 147)

Kaldırgaç geldi: Çocuk sünnet edilirken korkarsa yukarı gösterilerek söylenen söz (Ataman, 2006: 64)

Kalırsan evlat eline, kilit vururlar diline: Evlada muhtaç olmak, anne baba için çok güç bir durumdur. İçinde bulundukları mahcubiyet nedeniyle konuşmaktan bile çekinirler, bir köşede sessizce otururlar (Yavuz, 2006: 161)

Ḳamug bolġu nengke bolur belgü teng / Kiçigde beḍüginçe ol bolġu teng: Bütün olacak şeylerin olacağını gösteren bir belirtisi vardır; küçüklükten itibaren büyüyünceye kadar belirti hep kendini gösterir (Arat, 2007: 182)

Ḳañdaş ḳuma urur igdiş örü tartar: Baba bir olanlar, birbirlerini çekemedikleri için çok döğüşürler. Anne bir kardeşler, aralarında sevgi olduğu için birbirlerine yardım ederler (DLT III: 382)

Kapın çekilmeye (kapanmaya): Neslin devamı anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 46)

Kapın daima açık ola: Neslin devamı anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 46)

Kaplumbağa yavrusunu, yumurtasına baka baka çıkarır: Çocuk huy ve fizikî özellikler açısından anneye benzer (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kaplumbağa yumurtasını gözüyle ısıtır: Anneler çocuklarına zarar gelmemesi için her türlü fedakârlığı yapar (Yurtbaşı, 2012: 50)

Kara albastı: Türk ananelerinde, ciddi ve ağır başlı tasavvur edilen al ruhu (Yüksel, 2007: 115)

Kara başım kurban olsun, babam sana: Baba için gerekirse evlat canını da verir. Bu anlamda babaya duyulan sevgi ve saygıyı ifade eden bir söz (Uyumaz, 2012: 236)

Kara başım kurban olsun, oğul sana: Oğul için gerekirse baba canını da verir. Bu anlamda evlada duyulan güçlü sevginin bir ifadesi (Ersoylu, 2012: 102)

Kara eşek, katır olmaz; elekçi kızı, hatun olmaz: Çocuk kendisini doğuran ve yetiştiren annesinin özelliklerini taşır (Kurt, 2012: 489)

Kara ile sarıdan hörü, sarı ile sarıdan peri; iki karadan elinin körü doğar: Çocuk soya çeker; kötü bir anne ve babadan üstün nitelikli bir evlat beklememek gerekir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Kardeş kardeşi bıçaklamış, dönmüş yine kucaklamış: Kardeşler arasında zaman zaman anlaşmazlıklar çıksa da birbirlerinden vazgeçemezler (Yurtbaşı, 2014: 113)

Kardeş kardeşin ne öldüğünü ne onduğunu ister: Kardeşler maddi ve manevi yönden birbirlerinin ne çok iyi olduğunu isterler ne de çok kötü (Yurtbaşı, 2014: 113)

Kardeşi olmayan garip olur: Kardeş mutlu günlerde ve zor anlarda kişinin yardıma koşar, kardeşi olmayan ise bu anlamda yalnız kalır (Yurtbaşı, 2014: 113)

Kardeşim olsun da kanlım olsun: Çok büyük kötülüğü de dokunsa insan kardeşinden vazgeçemez (TS, 2011: 1325)

Kardeşin büyüğü peder, küçüğü evlat: Büyük kardeş, bir baba gibi koruyup kollarken, küçük kardeş sevgisi ve sıcaklığıyla evlat yerindedir (Yurtbaşı, 2014: 113)

Kardeşler, kendi çıkarlarını kardeşlerinden önce düşünürler: Kardeş de olsalar insanlar öncelikle kendi menfaatlerini düşünürler (Yurtbaşı, 2014: 112)

Karga al bu dişi, ver bana altın gibi kuzu dişi: Çocuğun düşen süt dişleri kiremitliğe atılırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 111)

Karga yavrusuna bakmış, benim ak pak evladım, demiş: Anne baba çocuğunun kusurlarını, eksiklerini görmez, çocuğunu her şeyiyle mükemmel olarak değerlendirir (Aksoy, 1971: 284)

Karga yavrusunu pamuğum, kardan ak yavrum diye severmiş: Anne baba çocuğunun kusurlarını, eksiklerini görmez, çocuğunu her şeyiyle mükemmel olarak değerlendirir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Karganın dişi kömür olsun, benim dişim demir olsun: Çocuğun dökülen süt dişleri, kiremitliğe atılırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 109)

Karganın yavrusu, şahin olmaz: Beceriksiz, anlayışı kıt kişiler, çocuklarını kendileri gibi yetiştirdiklerinden onların çocuklarından üstün nitelikli çocuklar beklenemez (Yurtbaşı, 2012: 50)

Kargaya dünya güzelini sormuşlar, yavrusunu göstermiş: Anne ve baba çocuğunun kusurlarını, eksiklerini görmez, çocuğunu her şeyiyle mükemmel olarak değerlendirir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Kargaya yavrun kara demişler, almış bağrına basmış: Anne baba çocuğunun kusurlarını, eksiklerini görmez, çocuğunu her şeyiyle mükemmel olarak değerlendirir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Karın sıpa doğursun: Çocuğu olacak erkeğe, doğacak çocuğunun hayırsız, faydasız olması yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Karnın dolu, kucağın boş kalsın: Çocuğu olan kadının bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getiremeden kaybetmesi yönünde ilenç (Yüksel, 2007: 38)

Karnında gör de kucağında görme: Çocuğu olan kadınının bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getiremeden kaybetmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Karnında göre kucağında görmeyesin: Çocuğu olan kadınının bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getiremeden kaybetmesi yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 140)

Ḳarında törümüş ḳılınç ögretip / Yaġız yir ḳatında kiter ay tetig: Ana karnında teşekkül eden tabiat ve terbiye ancak kara toprak altında insanı terk edip gider ey zeki insan (Arat, 2007: 105)

Karnındaki burnundan gele: Çocuğu olan kadının bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getiremeden kaybetmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Karpuz almaya geldim: Çocukların gruplar hâlinde ebeyle gözler kapalı bir şekilde, birbirlerine vurarak oynadıkları bir oyun (Çimşir, 2008: 45)

Kart ağacın eğilmesi (bükülmesi) güç olur: İnsan küçükken iyi bir eğitim görmemişse büyüdükten sonra eğitilmesi çok zordur (Yurtbaşı, 2012: 486)

Kart ağaç eğilmez: Çocuk büyüyüp olgunlaştıktan sonra davranışlarını değiştirmek güçtür (Yurtbaşı, 2012: 487)

Katıra, baban kim demişler; dayım at, demiş: Aşağılık duygusu içerisinde bulunan kişi, kendisini olduğu gibi göstermeye utanır; kötü yönünü gizler, sadece iyi yönüyle övünür (Aksoy, 1971: 286)

Katrandan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker: Soyu kötü bir kişinin olumlu, güzel vasıflarla donanması pek mümkün değildir (Aksoy, 1971: 287)

Kavun karpuz kökeninde büyür: Anne babası olmayan çocuklar sevgisiz, mutsuz büyür (Aksoy, 1971: 285)

Kavun kökeninde büyür: Anne babası olmayan çocuklar sevgisiz, mutsuz büyür (TS, 2011: 1359)

Kazasız belasız büyüyesin: Çocuk için sağlıklı bir ömür dileği (Örnek, 1979: 182)

Keçi nereden atlarsa oğlağı da oradan atlar: Büyüklerin tuttuğu yol, küçüklere örnek olur. Onlar da aynı yolu izlerler (Yurtbaşı, 2012: 135)

Keçi nereye çıkarsa oğlağı da oraya çıkar: Büyüklerin tuttuğu yol, küçüklere örnek olur. Onlar da aynı yolu izlerler (Aksoy, 1971: 289)

Keçinin çıktığı yere, oğlağı da çıkar: Büyüklerin tuttuğu yol, küçüklere örnek olur. Onlar da aynı yolu izlerler (Yurtbaşı, 2012: 50)

Kedi marazı bulmuş: Aşeren kadın için kullanılan bir söz (Örnek, 1979: 75)

Kedi oğlu miyavlayarak doğar: Çocuk birçok özelliğini doğar doğmaz genetik olarak anne ve babasından alır (Yurtbaşı, 2012: 135)

Kediler, köpekler ana olmasın: Anne olmanın, çocuk yetiştirmenin zorluğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 51)

Kem söze uğradı: Sağlıklı iken birdenbire sağlığı bozulan çocuklar için söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 147)

Kendi başını ye ! Çocuğun çok fazla ağlaması olumlu telakki edilmez evden cenazenin çıkacağı düşünülür. Böyle bir durumda ölüm vakası olmaması için kullanılan temenni ifadesi (Yaşar, 2008: 138)

Kendinden aşağı kız al, kendinden yükseğe kız verme: Kız alıp verirken karşı tarafın sosyal statüsünü göz önüne alma, kendinden daha alt statüde bir aileyi tercih etme anlayışını yansıtan bir söz (Ersöz, 2010: 173)

Kendinden küçükten kız al, kendinden büyüğe kız verme: Evlilikte erkek tarafının kız tarafından, sosyal statü açısından üstün olması gerektiğini ifade eden bir söz (Ersöz, 2010: 173)

Kendirden bez, üveyden öz olmaz: Üvey evladın öz evladın yerini tutamayacağı düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 30)

Keser gitti, sapı da arkası sıra: Anne babalar nasıl davranışlar sergilerse hangi yoldan giderse çocuklar da onların takipçileridir (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kesile şu neslin, üremeyesin: Soyunu gelecek nesillere taşıyacak bir çocuk sahibi olamayasın anlamında bir ilenç (Kaya, 2001: 61)

Kestane kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş: Kişinin iyi bir meslek sahibi olup toplumdaki sosyal statüsünü yükselttikten sonra geldiği yeri unutması, kendisini yetiştiren anne ve babasına hor bakması (TS, 2011: 1401)

Keten gömlek, bez olmaz; üvey evlat, öz olmaz: Üvey evladın öz evladın yerini tutamayacağı düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 30)

Keten, gömlek olmaz dokutmayınca evlat, âlim olmaz okutmayınca: Çocuğun saygıdeğer, sosyal statüsü yüksek bir konumda olabilmesi için iyi bir eğitim alması gerekir (Yurtbaşı, 2012: 185)

Keven gibi köklü, keklik gibi döllü olasın: Pek çok çocuğun olsun, soyun devam etsin anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 78)

Kıran gele yavruların götüre: Çocukların küçük yaşta hastalığa yakalanıp ölmesi yönünde bir ilenç (Ersoylu, 2012: 275)

Kıran girsin sana, soyun kurusun: Soyunu gelecek nesillere taşıyacak çocukların olmasın anlamında ilenç (Kaya, 2001: 115)

Kırk bastı: Lohusa kadınla çocuğun kırk gün içinde hastalanması durumu (Yüksel, 2007: 127)

Kırk beni basacağına, ben kırkı basayım: Kırklama ritüelinde kullanılan bir söz (Yaşar, 2008: 163)

Kırk bir buçuk kere maşallah: Altı aylık kınasında bebek kucaktan kucağa gezerken söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 130)

Kırk bir kere maşallah: Doğan çocuk için kutlama ifadesi (Erol, 2007: 82)

Kırk çıksın gitsin bu evden: Kırklama ritüelinde, kırk suyundan kalan su eve serpilirken söylenen söz (Kesgin ve Özcebe, 2004: 48)

Kırk çıktı: Doğum sonrası anne ve bebek, normal yaşama belirli normları olan bir gelenekle katılır. Anne ve bebeğin diğer insanlar gibi kötü ruhların etkisi altında olmadan gerçekleştirdikleri bu geleneğe verilen ad (Yüksel, 2007: 145)

Kırk, elli, altmış, yetmiş, çıkmış gitmiş: Kırklama ritüelinde söylenen söz (Erk, 1976: 105)

Kırk, kırk, kırk…kedi ve köpeklerin kırkı çıksın: Kırklama ritüelinde su dökülürken söylenen söz (Yüksel, 2007: 137)

Kırkı çıksın, üstümüzde kalmasın: Kırklama ritüelinde, kırk suyundan kalan su evin her köşesine, eşyalara dökülürken söylenen söz (Akca, 2009: 39)

Kırkı çıktı, korkusu çıktı: Kırklı kadının kırk gün kabrinin açık olduğuna inanılır. Bu süre geçtikten sonra lohusa kadının ve yakınlarının korkusu kalmaz (Bolçay, 2011: 592)

Kırkı kırkladım, kırk birinde pakladım: Kırklama ritüelinde söylenen söz (Erk, 1976: 105)

Kırkın anacı çıktı, bebek gülüyor, ayak tutuyor: Kırk günden sonra anne ve bebeğin akrabalarına yaptıkları ziyarette kullanılan bir söz (Savur, 2010: 30)

Kırkın baskını, ürküntüsü çocuktan gitsin, ürküntü bu ateşten korksun: Kırklama ritüelinde kullanılan bir söz (Teke, 2005: 105)

Kırklı kadının kırk gün mezarı açıktır: Lohusa kadının hastalıklara kırk gün boyunca açık olması durumu (Kabataş, 2006: 34)

Kısmetin açık olsun: İyi bir eş seçip güzel bir yuva kurasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 104)

Kısmetin kalksın: Evlenip yuva kuramayasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 276)

Kısmetli büyüsün: Kız çocuğu için talihli bir yaşamının olması yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 77)

Kış kış kırk: Kırklama sırasında kırk suyundan alınan bir miktar su, ev temizliğinde kullanılacak suyun içine katılır. Su evin her yanına serpilirken bu ifade kullanılır, böylece kırkın evden uzaklaştırıldığına inanılır (Yolcu, 2008: 38)

Kışın günü yorgansızlık, yazın günü ayransızlık, bayram günü oğlansızlık çok zor: Bayramlar tüm yakın ve akrabaların bir araya geldikleri özel günlerdir, erkek evladı olmayan aileler için bu günlerde, yakınların erkek evlatlarını görmek hüzün verir (Çelik, 1996: 30)

Kıymetin bol olsun: Çocuk için herkes tarafından sevilen, sayılan, aranan biri olması yönünde temenni (Örnek, 1979: 182)

Kız alan gözle bakmasın, kulak ile işitsin: Kız alırken görselliğe bakıp aldanmamak, kızın huyunu husunu araştırıp sormak, tanıyanlardan kızı dinlemek gerekir (Küçük, 2003: 216)

Kız anadan görmeyince ögüt almaz, oğul atadan görmeyince sufra çekmez: Çocuklar toplumsal statülerine uygun rolleri küçük yaşlarda anne ve babalarından edinirler. Bu davranışları, küçük yaşlarda gözlemleyemezlerse uygulama eğiliminde olmazlar (Ergin, 1997: 74)

Kız ananın, oğlan babanın ortacıdır: Kız annenin, oğlan babanın karakterinin, davranışlarının takipçisidir, yetişkin olunca bir nevi onları temsil ederler (Örnek, 1979: 316)

Kız anası, kızdırma çırası; oğlan anası, raf alması: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel algının anne üzerindeki etkisinin ifadesi(Yüksel, 2007: 36)

Kız anasından görmeyince sofrayı kaldırmaz: Kız çocuğu annesinden ne görürse onu işler, annesinden görmediği davranışları yerine getirmez (TAD II 1971: 272)

Kız anasını, inek danasını bilir: Kız çocuğu daha çok annesine düşkün olur, ona benzemeye çalışır (Yurtbaşı, 2012: 135)

Kız anneden beller, dikiş dikmeyi; oğlan babadan beller, sofra açmayı: Kız ve erkek çocuğun terbiyesinin, toplumsal anlayışta kim tarafından ve hangi kalıplarla verildiğini gösteren bir söz (Yüksel, 2007: 185)

Kız annesinden öğrenir, sofra düzmeyi: Kız çocuğu annesini örnek alır, sofra adabını ve diğer ev işlerini annesinden öğrenir (Örnek, 1979: 316)

Kız beşikte (kundakta), çeyiz sandıkta olur: Kız çocuğunun doğumundan itibaren evlilik hayatına hazırlandığını ifade eden bir söz (Kurt, 2012: 134)

Kız bir sevgi ile doğar, bin sevgiye çıkar; oğlan bin sevgi ile doğar, bir sevgiye iner: Kız çocuğu, oğlan çocuğundan daha sevimli olur daha vefalıdır; oğlan çocuğu ise doğumuna sevinilse de büyüdüğünde bir kızı sever ve ailesini unutur (Yurtbaşı, 2012: 135)

Kız boğazı, kırk boğum olur: Kız çocuğunun masrafları aileye büyük yük getirir. Öyle ki yapılan masraf bazen ailenin diğer ihtiyaçlarından daha fazla olur (Yurtbaşı, 2012: 135)

Kız büyür, bahtı beraber yürür: Kız çocuğunun bahtlı, talihli bir varlık olduğu algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 135)

Kız çocuğu, el çocuğu: Kız çocuğunun evlenip aileden kopacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kız çocuğu, Tanrı'dan nasipli doğar, evlenirken de on nasibinden dokuzunu koca evine götürür: Kız çocuğun doğarken kısmetli doğduğu, eve bereket getirdiği, kısmetini de evlenince koca evine taşıdığı düşünülür (Kurt, 2012: 144)

Kız çocuğunu fazla emzirmek haram: Kız çocuğun gereğinden çok emzirilmesi hoş karşılanmaz (Özgen, 2007: 103)

Kız daha vefalı olur: Üst üste kız çocuğu olan aileyi teselli etme amaçlı söylenen bir söz (Paşa, 2006: 43)

Kız dediğin çiğ ettir, kaldıkça kokar: Kız çocuğu doğumundan itibaren evliliğine hazırlanır, kızın belli bir yaştan sonra baba evinde kalması olumlu karşılanmaz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kız dediğin kaledir, yıkılırsa çürük çaput olur: Kız çocuğu yetiştirmek, erkek çocuğu yetiştirmekten daha zordur. Korunup kollanması gerekir, namusuna gölge düşerse değersizleşir (Yurtbaşı, 2012: 135)

Kız dediğin kapı şakşahısı; gelen çalar, giden çalar: Kız çocuğu, evlilik niyetiyle sık sık istemeye gelen olur (Yurtbaşı, 2014: 211)

Kız doğuran, it gibi; oğlan doğuran, at gibi yatar: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel bakış açısının anne üzerindeki etkisinin ifadesi (Yüksel, 2007: 75)

Kız doğuran, kısılı kısılı yatar; oğlan doğuran, doğtaşlanarak yatar: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel algının anne üzerindeki etkisinin ifadesi (Savur, 2010: 16)

Kız doğuran, kızıl don giymesin (giymez): Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel algının anne üzerindeki etkisinin ifadesi (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kız doğuran, kırmızı giymez: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel algının anne üzerindeki etkisinin ifadesi (Örnek, 1979: 316)

Kız doğuran tez kocar: Kız çocuğu, erkek çocuğu gibi güçlü değildir. Bu yüzden evlenene kadar anne baba ona bakmak, onunla ilgilenmek ve onu korumak zorundadır (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kız el lokması, oğlan düşman oku: Kız çocuğun evlilikle birlikte aileden kopacağı, oğlan çocuğun ise düşmana karşı bir güç olduğu algısı (Kabataş, 2006: 23)

Kız elin ocağını tüttürür: Kız çocuğun evlilikle aileden kopacağı, başka bir ailenin soyunu devam ettireceği düşüncesini yansıtan bir söz (Kabataş, 2006: 21)

Kız elin, oğlan evin: Oğlan çocuğun baba ocağını tüttüreceği, soyun devamını sağlayacağı düşünülürken, kız çocuğun evlilikle aileden kopacağı anlayışı hakimdir (Öger, 2003: 289)

Kız emek eder, döker gider: Kız çocuğa ne kadar emek harcansa da boşunadır evlenip yuva kurduktan sonra baba eviyle bağlarını koparır (Kabataş, 2006: 23)

Kız evde olsa da elden sayılır: Kız çocuğun evlilikle aileden kopacağı düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kız evde, oğlan işte: Kız çocuğunda ev işlerinde beceri, erkek çocuğunda ise iş hayatında başarı aranır (Avcı, 2014: 211)

Kız evde tanınır, ipek tezgâhta: Ev işlerindeki becerinin kız çocuğu için önemli olduğu algısını yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 211)

Kız evi, naz evi: Kız isteme sürecinde kızın ailesinin kendilerini naza çekmesi için kullanılan bir söz (Avcı, 2014: 209)

Kız evi, vezir evi: Kız evladın babasının sözünün bir vezir buyruğu niteliği taşıdığı düşüncesini yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 211)

Kız evladı yerine düşerse bir eyerli at, yerine düşmezse bir uyuz it: Kız çocuğu soylu, hoşgörülü bir aileye gelin giderse mutlu bir yaşam sürer eğer geçimsiz, fesat bir aileye düşerse sürekli itilir kakılır, hayatı zindan olur (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kız evladı yerine düşerse sultan, düşmezse sokak köpeği olur: Kız çocuğu soylu, hoşgörülü bir aileye gelin giderse mutlu bir yaşam sürer eğer geçimsiz,

fesat bir aileye düşerse sürekli itilir kakılır, hayatı zindan olur (Yavuz, 2006: 167)

Kız gittiği, oğlan bittiği yerde ekmek yer: Kız çocuğun evlendikten sonra ihtiyaçları kocası tarafından karşılanır. Erkek evlat ise büyüdükten sonra yaşadığı yerde çalışıp ihtiyaçlarını kendi başına karşılayabilir (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kız halasına, oğlan dayısına (çeker): Kız çocuğu genelde halaya, erkek çocuğu ise dayıya benzer (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kız ile altın gizli gerek: Yetişkin hâle gelmiş kız çocuğun altın gibi korunup muhafaza edilmesi gerekir (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kız kapısı, vezir kapısı: Kız çocuğun babasına, ailesine gösterilen saygının bir ifadesi (Avcı, 2014: 211)

Kız kızgın haber, oğlan olgun haber: Erkek çocuk gurur, statü ve mutluluk kaynağı olarak algılandığı için erkek çocuğun doğum haberi, kız çocuğa göre daha olumlu karşılanır (Çelik, 1996: 30)

Kız kızlığını, bey beyliğini vermez: Bey nasıl beyliğini vermezse genç kız da bekâretini vermez (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kız kucakta, çeyiz sandıkta: Kız çocuğu için evlilik hazırlıklarının erken yaşlarda başlaması gerektiğini ifade eden bir söz (Avcı, 2014: 210)

Kız olursa kuymak, oğlan olursa oğlak: Erkek çocuğa, kız çocuğa göre daha fazla değer verildiğini gösteren bir uygulama (Yüksel, 2007: 73)

Kız on ikisinde ya erde ya erde: Kız çocuğu, ailenin geçici bir ferdi olarak görülür ve belli bir yaşa geldikten sonra bekletilmeden evlendirilir (İlbars, 1999: 426)

Kız pazarda satılmaz, oğlan atılmaz, çekeceksin: Yetiştirilen çocuk, kötü vasıflar da taşısa anne ve babanın bir parçası olduğu için bu özellikleriyle kabullenilir (TAD II 1971: 272)

Kız yedi yaşından sonra ya erde ya yerde: Kız çocuğu ailenin geçici bir ferdi olarak görülür ve belli bir yaşa geldikten sonra bekletilmeden evlendirilir (Küçük, 2003: 216)

Kız yükü, duz yükü: Hamilelik döneminde kilosu ağırlaşan kadınlar için kullanılır ki ağırlık kız çocuğa işaret olarak yorumlanır (Gedik, 2008: 264)

Kıza adını sormuşlar; balcı kız, demiş. Öyleyse daha tatlıdır, demişler: Kız çocuğun evin tadı tuzu olduğu algısını yansıtan bir söz (Avcı, 2014: 210)

Kızdır nazdır, bin altın azdır: Kız çocuğu hayırlı bir evlat, anne ve babaya sadık, düşkün olduğu düşüncesiyle önemsenir (Yüksel, 2007: 72)

Kızı boşladım, oğlana başladım: Sürekli kız çocuk doğuran kadın, ağaca taş atarak bu ifadeyi kullanılır ki bu uygulamadan sonra erkek çocuğun olacağına inanır (Gedik, 2008: 266)

Kızı güzel olanın ayağı yukarıda olur: Güzel kızın isteyeni çok olacağı için ailenin de damatta aradığı nitelikler fazla olur (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kızı kasla gözün gibi, oğlanı sakla ağzındaki dil gibi: Kız çocuğu korunup kollanması gereken bir değer olduğu için erkek çocuğa göre daha bir hassasiyet ve dikkat ister (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kızı kendi haline (gönlüne) bırakırsan ya davulcuya varır (kaçar) ya zurnacıya: Geleneksel kültürde kız çocuğun kendi kararlarını kendi veremeyeceği, sağlıklı, mantıklı kararlar alamayacağı düşüncesinin ifadesi (Küçük, 2003: 216)

Kızı kendi havasına bırak (bırakırlarsa) ya davulcuya varır ya zurnacıya: Geleneksel kültürde, kız çocuğun kendi kararlarını kendisinin veremeyeceği, sağlıklı, mantıklı kararlar alamayacağı düşüncesinin ifadesi (Küçük, 2003: 216)

Kızı kendi keyfine koysalar, çalgıcıya varır: Geleneksel kültürde, kız çocuğun kendi kararlarını kendisinin veremeyeceği, sağlıklı, mantıklı kararlar alamayacağı düşüncesinin ifadesi (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kızı kızken görme, gelinken gör; gelinken görme, beşik ardında gör: Genç kızda, evlilik öncesi güzelliğin evlendikten hele ki doğumdan sonra kalmayacağı düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kızı olan tez kocar: Kız çocuğunbakımı her yönden zordur dolayısıyla erkek çocuğa göre anne ve baba daha çok yıpranır (TAD II 1971: 272)

Kızı taşladım, oğlana başladım: Kız çocuğun durmasını istemek, gelmesine mani olmak; erkek çocuğu istemek (Yolcu, 2008: 22)

Kızı var nazı var, oğlu var sözü var: Anne ve baba üzerlerine fazla titrediği için kız çocukları nazlı büyürler, evlilik sürecinde de kızın ve ailenin nazlı hâlleri doğal karşılanır (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kızı veren Allah, oğlanı da verir: Doğacak sonraki çocukların erkek olmasına yönelik bir nevi teselli, temenni ifadesi (Yolcu, 2008: 22)

Ḳızıġ tutma ewde uzun begsizin / Ökünç birle ölgey özüng igsizin: Kızı çabuk evlendir, uzun müddet evde tutma yoksa hastalığa lüzum kalmadan yalnız bu pişmanlık seni öldürür (Arat, 2007: 453)

Kızım kimi severse güveyim odur; oğlum kimi severse gelinim odur: Kişinin evladını sevdiğiyle istediğiyle evlendirerek o kişiyi gelini ya da damadı olarak kabullenmesi (Yurtbaşı, 2014: 127)

Kızım konak gelini olsun inşallah: Genç kıza, maddi sıkıntı çekmeden rahat bir yaşam süreceği bir evlilik yapması yönünde iyi dilek (Ersoylu, 2012: 104)

Kızım oldu, kızılcığa hasret kaldım: Kız çocuğunun masrafları aileye büyük yük getirir. O kadar ki bazen yapılan masraf nedeniyle anne ve baba kendi temel ihtiyaçlarını dahi unutur (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kızım on beşe geldikte kendine koca ara: Kız çocuğu ailenin geçici bir ferdi olarak görülür ve erken yaşlarda evlendirilir (TAD II 1971: 272)

Kızın evine aç gidilmez, oğlanın evine tok gidilmez: Anne ve babanın evlendikten sonra kız çocuğa göre oğlan eviyle kurduğu daha güçlü bir bağın ve samimiyetin ifadesi (Yavuz, 2006: 167)

Kızın iyi evliliğinde oğul kazanırsın yoksa kızını kaybedersin: Kızın iyi bir yuva kurarsa damadının da oğlundan farkı olmaz ama kötü biriyle evlilik yaparsa kızını da kaybedersin (Yavuz, 2006: 167)

Kızın uzun saçlısı, tarlanın ufak taşlısı: Uzun saç, kızda aranılan bir özelliktir tpkı tarlanın taşlısının makbul olması gibi (Küçük, 2003: 216)

Kızın var, derdin var: Kız çocuğu süse, gösterişe düşkün olur; istekleri bitmez bu nedenle aileyi maddi ve manevi açıdan yorar (Yurtbaşı, 2012: 138)

Kızın var, sızın var: Kız çocuğu süse, gösterişe düşkün olur; istekleri bitmez bu nedenle aileyi maddi ve manevi açıdan yorar (Küçük, 2003: 216)

Kızın varsa el yatağında yatmasın, oğlun varsa el ekmeği tatmasın: Yetişkin kız çocuğu baba evinden başka hiçbir yerde gece yatıya kalmamalı. Aynı şekilde anne ve baba oğullarının ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılamalı, başkalarına muhtaç etmemelidir (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kızın yüzü, soğuk olur: Geleneksel kültürde, kız çocuğa yönelik cinsiyet ayrımının ifadesi (Çelik, 1996: 30)

Kızını dövmeyen dizini döver: Kızını iyi yetiştirmeyen, terbiye etmeyen anne, kızı yetişkin olunca kızının düştüğü durumdan utanç duyar (Yolcu, 2008: 238)

Kızını dövmeyen dizini, oğlunu dövmeyen kesesini döver: Çocuğa iyi bir terbiye verebilmek için gerektiğinde ölçülü fizikî şiddete başvurmalı aksi hâlde anne ve baba sonradan büyük pişmanlık duyar (Erşahin, 1995: 142)

Kızını eğitmeyen baba kendi arını, damadının sonunu hazırlar: Kızını gereği gibi terbiye etmeyen baba hem namusuna söz getirir hem de kızıyla evlenecek damadının hayatını zehir eder (Yavuz, 2006: 167)

Kızını fırsat bulunca, oğlunu canın isteyince evlendir: Kız çocuğun talibi çıktığı zaman çok düşünmeden evlendirmek gerekir, erkek evlatta ise böyle bir lüzum yoktur (Avcı, 2014: 211)

Kızını katma, akranına eşine; horoz küçükse tavuk düşer peşine: Kız çocuğun adının çıkmaması, iffetine leke gelmemesi için özel bir hassasiyet göstermenin gereğini ifade eden bir söz (Avcı, 2014: 220)

Kızınla komşu, oğlunla oba ol: Erkek çocuğuyla kurulacak bağın samimi ve güçlü olması, kız çocuğuyla daha mesafeli bir yakınlığın kurulması yönündeki düşüncenin ifadesi (Erol, 2007: 79)

Kızınla oba ol, oğlunla köy ol: Erkek çocukla kurulacak bağın samimi ve güçlü olması, kız çocukla daha mesafeli bir yakınlığın kurulması (Erol, 2007: 79)

Kızma kızına, vur dizine: Kız çocuğa zamanında gereken terbiyeyi vermenin, sıkı disiplin uygulamanın önemi (Yurtbaşı, 2012: 487)

Kiçig erken ögret oġulḳa bilig / Kiçigde bilig bilse kötrür elig: Oğula bilgiyi henüz küçük iken öğret; küçüklüğünde bilgi öğrenirse hayatta başarılı olur (Arat, 2007: 166)

Kiçig oġlan erken bilig ögrenür / Uluġ bolsa ötrü tilekke tegür: İnsan, küçük çocuk iken bilgi öğrenir ve büyüyünce dileğine kavuşur (Arat, 2007: 199)

Kiçig tutsa ḳılsa uluġlar sözi / Selamet tirildi ḳutuldı özi: Küçükler büyüklerin sözünü dinler ve ona göre hareket ederlerse selametle yaşarlar ve emniyette olurlar (Arat, 2007: 505)

Kiçigke beḍüktin bolur yol keçig: Küçüklere yolu izi büyükler gösterir (Arat, 2007: 196)

Kiçigke uluġluḳ uluġdın kelir / Uluġḳa tapınsa kiçig ḳut alır: Küçüğe büyüklük büyükten gelir; büyüğe hizmet ederse küçük saadete ulaşır (Arat, 2007: 421)

Kiçiglikte bilse oġul ḳız neni / Ḳarıp ölmeginçe unıtmaz anı: Oğul kız küçüklükte ne öğrenirse yaşlanıp ölünceye kadar onu unutmaz (Arat, 2007: 166)

Kim bindi ? Çocukların birbirlerinin sırtına binerek oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 330)

Kiming aslı bolsa atadın arıġ / Anıngdın kelir eḍgü ilke asıġ: Kimin soyu babadan temiz ise ondan memlekete iyilik ve fayda gelir (Arat, 2007: 572)

Kiming aslı eḍgü ḳılınçı ongay / İsiz aslınga kendü ḳılḳı tanuḳ: Kiminin aslı iyi ise onun hareketi aslına uygun olur; kötünün aslına, onun kendi tavır ve hareketi delildir (Arat, 2007: 576)

Kiming oġlaġu bolsa oġlı ḳızı / Angar yıġlaġu boldı mungluġ özi: Kimin çocukları naz içerisinde yetiştirilirse o kimseye ağlamak düşer, keder ona yazılıdır (Arat, 2007: 139)

Kiming oġlı ḳalsa atada kiḍin / Atama anı sen tirigde aḍın: Öldükten sonra evladı kalan baba için yaşamıyor denilemez (Arat, 2007: 340)

Kirpi de yavrusunu pamuğum diye severmiş: Anne ve baba çocuklarının kusurlarını, eksiklerini görmez, onları her şeyiyle mükemmel olarak değerlendirir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Kişi aslınga kör ḳılınçı tanuḳ / Ḳılınçı ne erse kör aslı ol oḳ: İnsanların aslına onun hareketi şahittir; hareketi nasıl ise aslı da odur (Arat, 2007: 576)

Kitabın yenisinden, hocanın eskisinden okunmalıdır: Bilgili ve kültürlü biri olmak için yeni yeni kitaplar okumak, tecrübeli ve iyi hocalardan ders almak gerekir (Yurtbaşı, 2012: 185)

Koca dal eğilmez: Çocuk küçükken iyi bir eğitim görmemişse büyüdükten sonra eğitilmesi çok zordur (Yurtbaşı, 2012: 487)

Kocaman adam (hanım) olduğunu göreyim: Çocuğun gelecekte iyi bir meslek ve statü sahibi olması yönünde iyi dilek (Akalın, 1990: 78)

Kocamışın evladı olmaz: Yaş ilerledikten sonra çocuk sahibi olmanın güçlüğünü ifade eden bir söz (TAD II 1971: 277)

Kocaya varıp da çocuk eline yapışma e mi ? Kadına, evlenip de çocuk sahibi olamaması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 139)

Koç olacak (koçluk) kuzu, köm önünde (kuşağında, çığda) belli olur: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 139)

Komşu kızı almak, kalaylı kaptan su içmek gibidir: Çok yakından tanınıp bilindiği için gönül rahatlığıyla komşuya kız verilebileceğini anlatan bir söz (Akbalık, 2013: 84)

Korkuyor: Sık sık çocuk düşüren kadın için kullanılan bir ifade (Öger, 2003: 287)

Koruğu babası yer, sancıyı oğulu çeker: Babanın yaptığı kötü işlerin hesabı evlattan sorulur (Yurtbaşı, 2012: 138)

Korusuz orman olmaz: Çocuğun aile için değerini yansıtan bir söz (Karadağ, 2013: 120)

Koynun dolu, kucakların boş olsun: Çocuğu olan kadına, bebeğini sağlıklı bir şekilde dünyaya getiremeden kaybetmesi yönünde ilenç (Kaya, 2001: 140)

Koyun kuzusuna basmaz: Hiçbir anne çocuğuna bilerek zarar vermez, kötü olduğunu istemez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Köklü binalı olasın: Çocuğa, sağlam karakterli, güçlü bir insan olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Köksüz ağaç kurur: Çoluğu çocuğu olmayan aile, neslini gelecek kuşaklara taşıyamaz (Yurtbaşı, 2012: 139)

Kökü sende: Sünnet çocuklarına şaka yollu söylenen bir söz (Bingölçe, 2001: 103)

Kökün geçe: Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 138)

Kökün köceğin kesile: Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 138)

Köküne gıran gire: Soyun kurusun, neslin devam etmesin anlamında ilenç (Kurt, 2012: 524)

Köküne gıran girsin: Soyun kurusun, neslin devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 138)

Köküne kıran girer inşallah: Soyun kurusun, neslin devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 138)

Köküne sumak suyu sıkıla: Soyun kurusun, neslin devam etmesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 139)

Kökünü, dalını beğenmeyen meyve, olmadan çürür: Kişi yetiştiği ortamı, kendisini yetiştiren anne ve babasını beğenmeyip küçük gördükten sonra bir yere varamaz (Yavuz, 2006: 170)

Kökünü kurutsunlar inşallah: Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 282)

Kökünüze kibrit suyu (dökülsün): Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 139)

Köpek gibi doğurup kedi gibi yiyesin: Kadına, köpeklerinki kadar çok sayıda çocuk doğurması ama çocuklarına yedirecek ekmek bulamaması yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Köpek suya düşmeyince yüzmeyi öğrenemez: Çocuğun bir şeyleri başarabilmesi için öncelikle problemlerle yüz yüze gelmesi gerekir (Duman, 2008: 427)

Köpekler bile ana olmasın: Anne olmanın, çocuk yetiştirmenin zorluğunu ifade eden bir söz (TAD II 1971: 282)

Köpekten toklu olmaz: Kötü bir soydan, iyi bir evlat dünyaya gelmez (Yavuz, 2006: 170)

Kör ocak kalasın: Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 282)

Körür köz yaruḳı oġul-ḳız oḳı: Oğul-kız, hakikatte gören gözün nurudur (Arat, 2007: 133)

Kötü çocuk, anasına sövdürür: Davranışları hoş olmayan çocuğun öncelikle ailesi özellikle de onu yetiştiren anne tenkit edilir (Yavuz, 2006: 171)

Kötüden iyi doğmaz: Kötü bir anneden iyi bir evlat dünyaya gelmez (TAD II 1971: 284)

Kötüye düşesin: Huysuz, anlayışsız biri ile evlenesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 284)

Kucağın kundak görmeye: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Kurt, 2012: 524)

Kucağına sidik damlamaya: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Kundağın dürülü kala: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

Kundağın dürülü kalakalasın: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütme ile ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 285)

Kundağın ters döne: Bebeğin yaşamasın, bebeğini kaybedesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 141)

Kundak mı ağır, sen mi ağırsın ? Bebek kundağa yatırılırken anneye sorulan soru. Anne de kundak ağır diye cevap verir. Bu diyalogdan sonra bebek, annenin yanına yatırılır. Bu konuşmanın hayırlı olacağına inanılır (Yüksel, 2007: 104)

Kundakla sarılan, kefenle gider: Çocuk küçükken ne öğrenmişse ölünceye kadar bu davranışlarını devam ettirir (Yurtbaşı, 2014: 132)

Kundakta bir çocuk belemeyesin: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Kaya, 2001: 71)

Kundakta giren, teneşirde çıkar: Çocuk küçükken ne öğrenmişse ölünceye kadar bu davranışlarını devam ettirir (Erşahin, 1995: 140)

Kundakta giren huy, salacada çıkar: Çocuk küçükken ne öğrenmişse ölünceye kadar bu davranışlarını devam ettirir (Yurtbaşı, 2014: 132)

Kurdun oğlu, akıbet kurt olur: Çocuk soy bakımından babaya çeker, babasının özelliklerini taşır (TS, 2011: 1533)

Kurdun oğlu, kurt olur: Çocuk soy bakımından babaya çeker, babasının özelliklerini taşır (TAD II 1971: 288)

Kurdun oğlu, kuzu olmaz: Geçimsiz, saldırgan, görgüsüz kişilerden olan çocuk iyi huylu, dürüst biri olarak yetişmez (Yurtbaşı, 2012: 136)

Kurt eniği yine kurt olur: Çocuk soy bakımından babaya çeker, babasının özelliklerini taşır (TAD II 1971: 288)

Kurtuldu: Doğan çocuk kız ise lohusanın yakınlarına bu şekilde haber verilir (Sezen, 1993: 62)

Kurt, ulusundan gördüğünü işler: Çocuklar büyüklerinden ne görürse onu uygular (Yurtbaşı, 2012: 51)

Kurttan kuzu doğmaz, kerkenezden şahin: Çocuk soy bakımından kendisini doğuran ve yetiştiren annenin özelliklerini taşır (TAD II 1971: 289)

Kuru ağaç eğilmez, kart meşe bükülmez: İnsana iyi bir eğitim ve terbiye çocuk yaşta çok kolay aşılanır, büyüdükten sonra çocuğu eğitmek çok güçtür (Yurtbaşı, 2012: 486)

Kuru ağaçtan, sivri boru çıkmaz: Çocuklar soy bakımından anne ve babasına çeker. Kötü bir anne babadan iyi bir evlat doğmaz (Yavuz, 2006: 173)

Ḳuru yıġaç egilmes, ḳurmış kiriş tügülmes: Kuru ağaç eğilmez, kurulmuş kiriş düğümlenmez. Kişiye eğitim küçük yaşlarda verilir, büyüdükten sonra çocuğu eğitmek güçtür (DLT I: 198)

Kuruya filizin, kırılsın dalın: Soyun devam etmemesi yönünde ilenç (Kaya, 2001: 71)

Kuş kuşken balasından ayrılmaz: Kuş dahi yavrusunu bırakmazken anne çocuğundan nasıl ayrılır (Yurtbaşı, 2012: 139)

Kuş tuttu: Düşen çocukları avutmakta kullanılan bir söz (DS VI: 4576)

Kuş uçtu: Şaşırtmacalı hareket oyunu (Özdemir II, 2006: 365)

Kuşa bak, kuşa ! Sünnet esnasında çocuğun korkusunu yenmek için kullanılan bir söz (Paşa, 2006: 53)

Kuzguna sormuşlar güzel kimdir ? Yavrularımdır, demiş: Çirkin, sevimsiz bile olsa annesine göre yavrusu çok güzel ve sevimlidir (Yurtbaşı, 2012: 50)

Kuzguna yavrusu anka (şahin) görünür: Başkalarına göre ne denli kusurlu ve çirkin olursa olsun, kişi kendi çocuğunu güzel, eserini kusursuz görür (Aksoy, 1971: 284)

Küçük idi kıyamadım, büyük oldu yenemedim: Küçükken çocuğa iyi bir eğitim vermezsen büyüdükten sonra istesen de terbiye edemezsin (Yurtbaşı, 2012: 487)

Küçük işer, büyük dayanır düşer: Küçük çocuk, anne ve baba yardımı olmaksızın kendi ihtiyaçlarını karşılayamaz. Büyük çocuk da güçlü, dayanıklı olsa bile anne baba desteği görmeden rahat bir yaşam kuramaz (Yurtbaşı, 2012: 136)

Küçükten balam oğul, büyüyende belam oğul: Çocuklar küçükken tatlıdır, büyüyünce türlü sıkıntıları olur (Yurtbaşı, 2014: 114)

Kül tepecik olmaz, güvey oğul olmaz: Başkalarının çocuğu, kendi evladının yerini tutamaz (Yurtbaşı, 2012: 30)

-L

Loğusa bastı: Lohusa kadınla çocuğun kırk gün içinde hastalanması (Yüksel, 2007: 127)

Loğusa ölen, cennete gider: Lohusalık dönemin ölen kadının cennete gideceği inancını yansıtan bir söz (Kabataş, 2006: 72)

-M-

Mal istersen bedeninden, evlat istersen belinden: Kişinin gerçek evladı, kendi soyundan gelendir, gerçek mal da babadan kalan değil kazanılıp elde edilendir (Yurtbaşı, 2012: 136)

Malı olanın dayısı da teyzesi de olur: Kişinin maddi gücüne göre akrabalık ilişkilerinini şekillenmesi durumunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Mallı zenginden, evlatlı zengin iyidir: Malın mülkün olacağına, hayırlı bir evladın olsun daha iyidir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Mangal kömürsüz olmaz; çocuklar hâlden bilmez: Çocuk evin geçiminin nasıl sağlandığını bilemez, o yalnızca ihtiyacının karşılanmasını bekler (Yurtbaşı, 2012: 139)

Mangal maşasız, kız anasız olmaz: Mangal için maşa ne kadar gerekliyse bir anne için de kız çocuğu o kadar gereklidir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Maşallah, Allah'ın izniyle doğumun kolay olacağa benziyor: Doğumu kolay yapmış bir kadının, doğum yapacak başka bir kadının doğumunu kolaylaştırmak için söylediği söz (Yaşar, 2008: 64)

Maşallah, hiç ağlamadı, geçmiş olsun ! Sünnet bittikten sonra kullanılan bir ifade (Paşa, 2006: 53)

Mektepten kaçana, falaka değnek: Eski eğitim sisteminde okuldan kaçan çocuğa uygulanan fizikî şiddet (Yurtbaşı, 2012: 487)

Mektepten kaçar mısın, falakaya yatar mısın ? Eski eğitim sisteminde okuldan kaçan çocuğa uygulanan fizikî şiddet (Yurtbaşı, 2012: 487)

Melaike uçtu gitti: Ölü doğan çocuğun cennete gittiği inancını yansıtan bir söz (Kabataş, 2006: 72)

Memen dolu, kala beşiğin viran: Doğacak bebeği için hazırlık yapan kişinin, çocuğunu doğurmadan kaybetmesi yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 291)

Memeye kıl durmuş: Memesi şişen kadın için kadınların kullandığı bir söz (Yasemin, 2008: 81)

Memeyi ısıran bebek, sütten kesilir: Bebeğin büyüdüğüne işarettir ki bebek hemen sütten kesilir (Yavuz, 2006: 175)

Mesut olup yuva kuramayasın: Kişiye, evlenemeyesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 291)

Mevlam seni (bebek) bana versin: Çocuğu olmayan, evlat hasreti çeken bir kadının çocuk sahibi olma arzusunun ifadesi (Akalın, 1990: 151)

Meyve, ağacından uzak düşmez: Çocuk huyunu, davranışlarını ve fizikî özelliklerini kendi soyundan alır (Yurtbaşı, 2012: 50)

Meyve, ağaç dalında; çocuk, ana kucağında yaşar: Ağaç nasıl meyvesini besler büyütürse çocuğunda büyüyüp yetişmesi için mutlaka bir anneye ihtiyacı vardır (Yurtbaşı, 2012: 136)

Meyvesiz ağaca balta vururlar: Çocuksuz ailelere yönelik olumsuz tepkilerin olabileceğini ifade eden bir söz (Yüksel, 2007: 36)

Meyvesiz ağacın dibinde durulmaz: Ailenin meyvesi çocuktur algısından hareketle çocuksuz ailelere yönelik olumsuz bakış açısını yansıtan bir söz (Yüksel, 2007: 36)

Meyvesiz ağaç, neye yarar: Aile için çocuğun gerekliliğini, çocuksuz ailelere olumsuz bakış açısını yansıtan bir söz (Yüksel, 2007: 36)

Misafirin yanında çocuğunu övme: Çocukların eğitimi, başkalarının yanında değil, yalnızken yapılmalıdır (Yavuz, 2006: 177)

Mundarı, mundarlık keser: Hastalığa yine hastalığı kullanarak çare bulmak gayesiyle sarılık olmuş çocuğa, kendi sidiği içirilir ya da sağlıklı bir çocuğun sidiği, sarılık olan çocuğun içeceği çaya karıştırılır (Yaşar, 2008: 191)

Muş oġlı, muyavu toġar: Kedi yavrusu miyavlayarak doğar. Çocuk babasının huyuyla doğar (DLT II: 14)

Mübarek olsun: Çocuğu yeni doğan aileyi kutlama ifadesi (Ersoylu, 2012: 108)

Mürüvvetini göresin: Çocuğun sünnet, evlenme gibi en mutlu günlerine şahit olasın anlamında iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

-N-

Nabza göre şerbet verilir: Çocuğun anlayışına, ruh hâline göre tavır takınma (Duman, 2008: 428)

Nane ana kokusu, torun cennet kokusu: Büyükler için torun sevgisinin büyüklüğünü ifade eden bir söz (Karadağ, 2013: 122)

Nasıl uşakçık, öyle böyücek: Kişinin çocukluğu neyse büyüklüğü de odur (Örnek, 1979: 317)

Nasipli, kısmetli olsun: Çocuk için kısmetinin açık olması, güzel günler görebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Nazar değmesin yavruma: Çocuğu nazardan korumak için söylenen söz (Erol, 2007: 38)

Nazar değmez inşallah: Çocuğu nazardan korumak için söylenen söz (Erol, 2007: 38)

Nazardan çocuk çatlayacağına, taş çatlasın: Çocuğu dışarı çıkan anne, bu sözü kullanarak taşa tükürürse çocuğa nazar değmeyeceğine inanılır (Akyol, 2006: 85)

Ne han görmüş, hanedan ne öğüt almış anadan: Soylu olmayan, anne baba terbiyesi görmeyen kişiler için kullanılan bir söz (TAD II 1971: 308)

Ne kesiyorsun ? Kırk kesiyorum: Kırk ayırma töreninde söylenen bir söz (Yaşar, 2008: 167)

Ne umarsın bacından, bacın ölüyor acından: Kişinin kardeşin muhtaç durumdaysa ondan yardım beklemek hatadır (Yurtbaşı, 2014: 112)

Nė tutsa ulugnı ḳaşıda kiçik / Nė ḳılsa kiçigni uluġ cėrgelik: Büyüğü ne tutarsa karşısında küçük. Küçüğü ne yaparsa büyüğe layık (Tören, 2001: 205)

Ne yaparsan yap yengeç yengeçtir, doğru yürümez: Kişi soyunun özelliklerini taşır aslında olmayan nitelikleri çocuğa kazandırmaya çalışmak boşuna bir çabadır (Yavuz, 2006: 178)

Negü ekse yirke yana ol önür / Oġul toġsa ḳılḳı ataḳa yanur: Yere ne ekilirse yine o biter; oğlunun tabiatı da babasına çeker (Arat, 2007: 179)

Nenni demeye hasret gedersin inşallah: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Erol, 2007: 139)

Nerde ana, orda uşak (çocuk): Çocuğun yeri her zaman annesinin yanıdır (Yurtbaşı, 2012: 50)

Nesi var ? Tahmine dayalı bir çocuk oyunu (Özdemir, II 2006: 251)

Nesli tükenip de kökü kesile: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Bulut, 2012: 1134)

Nikâhsız gidesin inşallah: Genç kıza, evlenemeden ölesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 297)

Ninni diyene hasret kalasın: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Erol, 2007: 139)

-O-

O gün ola, muradını göreyim: Evliliğine şahit olayım anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 110)

Ocağı sönsün, hanesi viran olsun: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Ersoylu, 2012: 299)

Ocağın batsın: Kişiye, soyun devam ettirecek çocuğunun olmaması üzerine bir ilenç (Akalın, 1990: 231)

Ocağın bucağın bata: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Akalın, 1990: 232)

Ocağın kör ola: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Kurt, 2012: 524)

Ocağın kül ola: Soyun kuruması yönünde ilenç (Akalın, 1990: 231)

Ocağın küllensin: Soyun kuruması yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 109)

Ocağın sönsün: Çocuk sahibi olamayasın, neslin devam etmesin anlamında ilenç (Kurt, 2012: 524)

Ocağın tüte: Soyun devamı yönünde iyi dilek (Ersoylu, 2012: 110)

Ocağın tütedursun: Soyun sürsün, kesilmesin anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 110)

Ocağın tütmeye: Çocuk sahibi olamayasın, neslin devam etmesin anlamında ilenç (Akalın, 1990: 231)

Ocağın tütsün: Neslin devam etsin, soyun sürsün anlamında iyi dilek (Elçin, 2004: 98)

Ocağın tütsün, sönmesin: Neslin devam etsin, soyun sürsün anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 110)

Ocağın yanadursun: Soyun devam etmesi üzerine iyi dilek (Akalın, 1990: 133)

Ocağın yansın, tütsün: Neslin devam etsin, soyun sürsün anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 133)

Ocağın yıkılmasın: Neslin devam etsin, soyun sürsün anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 133)

Ocağına gıran girsin: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Kurt, 2012: 524)

Ocağına incir ağacı dikile: Soyu gelecek kuşaklara taşıyacak çocuğun olmasın anlamında bir ilenç (Akalın, 1990: 231)

Ocağını tüttürecek evlat yüzü görme: Soyunu gelecek kuşaklara taşıyacak çocuğun olmasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 298)

Ocağınız batsın, tütün tütmesin: Soyunu gelecek kuşaklara taşıyacak çocuğun olmasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 298)

Ocağınızı tüttüren çok olsun: Soyun devam etmesi, çok sayıda çocuk sahibi olma yönünde temenni ifadesi (Erol, 2007: 45)

Ocak körü olmayasın: Soyun devam etsin, çocukların olsun anlamında temenni (Akalın, 1990: 133)

Ocaksız bucaksız kalasın: Ailenin bozulup dağılması, soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Akalın, 1990: 232)

Odu ocağı küllensin: Soyun kuruması yönünde ilenç (Erol, 2007: 57)

Odun ocağın sönmesin: Neslin devam etsin, soyun sürsün anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 134)

Odun ocağın sönsün: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Akalın, 1990: 232)

Odunu kıran yaksın, çocuğu doğuran baksın: Kişi, çocuğu doğurduğu gibi çocuğa bakmasını da bilmelidir (Yavuz, 2006: 179)

Oğlak keçisi sövüşlük, oğlan keçisi yumuşluk: Erkek çocuktan olan torunun büyüklere yardımcı olacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 138)

Oġlak yiliksiz, oġlan biligsiz: Oğlakta ilik, çocukta bilgi yoktur (DLT I: 119)

Oġlan biligsiz: Çocuklarda akıl olmaz (DLT I: 386)

Oġlan ışı ış bolmas, oġlaḳ müñüzi sap bolmas: Çocukların işi iş olmaz, oğlak boynuzu iyi sap olmaz (DLT III:145)

Oġlan suw töker, uluġ yanı sınur: Küçük fenalık yapar, büyük zarar görür (DLT II: 19)

Oġlın ışḳa tıġrattı: Çocuğunu işte sıkıştırarak ustalaştırdı, becerikli hâle getirdi (DLT II: 330)

Oġul ḳız atası tü emgek körer / Bela mihnet erse yangan teg yüḍer: Oğul kız babası her türlü zahmete katlanır; bela ve mihnetleri de fil gibi yüklenir (Arat, 2007: 342)

Oġul ḳız atasın suyurḳaġu ol / Oġul ḳız atası yimi aġu ol: Oğul kız sahibi insanın kusuruna bakmamalı; evlat sahibinin yediği zehirdir (Arat, 2007: 342)

Oġul ḳız kemişti ata ḥurmeti / Söküş boldı erke awuçġa atı: Oğul kız babaya hürmetini bıraktı; ihtiyar kelimesi insana bir hakaret sözü oldu (Arat, 2007: 640)

Oġul ḳız saḳınçı bu tüpsüz tengiz / Oġul ḳız sarıġ ḳıldı ḳızġu mengiz: Oğul kız derdi dipsiz bir denizdir; oğul kız al yanağı soldurur (Arat, 2007: 133)

Oġul ḳız sebebi ata ol ana / Ḳılınç artasa ya itilse yana: Çocukların iyi veya kötü olmalarına anne ve babaları sebep olur (Arat, 2007: 166)

Oġul ḳız yaġı ol yaġı ne kerek / Yaġısız tiriglik taḳı eḍgürek: Çoluk çocuk insana düşmandır, düşman neyine gerek; düşmansız hayat sürmek daha iyidir (Arat, 2007: 341)

Oğlağı ye, oğluna duyurma: Erkek çocuğu, anne babanın emeklerine karşılık vermediği için evin içinde yaşananların çocuğa duyurulmaması (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlan ağlar, derdi çörek: Çocuk isteğinin anında karşılanmasını bekler. Aksi hâlde huysuzluk edip anne babayı üzer (Yurtbaşı, 2012: 136)

Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası: Evlenilip yuva kurulduktan sonra kız anasının baş köşeye oturtulacağına daha fazla saygınlık göreceğine dair bir söz (Aksoy, 1971: 325)

Oğlan atadan (babadan) öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi: Çocuklar kız ya da erkek olarak toplumsal cinsiyetlerine yönelik davranışları, anne ve babalarını gözlemleyerek öğrenir (Aksoy, 1971: 325)

Oğlan babadan görür at oynatmasını; kız anadan görür sofra donatmasını: Çocuklar toplumsal cinsiyetlerine yönelik davranışları, anne ve babalarını gözlemleyerek öğrenir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Oğlan babadan görür sofra açar, kız anadan görür çeyiz seçer: Erkek çocuk, erkeğin evdeki görevlerini babadan, kız çocuğu, kadının görevlerini anneden öğrenir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlan babadan öğrenir sofra yazmayı, kız anadan öğrenir kapı gezmeyi: Erkek çocuk, erkeğin evdeki görevlerini babadan, kız çocuğu, kadının görevlerini anneden öğrenir (Yurtbaşı, 2012: 136)

Oğlan babasından öğrenir oba gezmeyi: Erkek çocuk için model olan kişi babadır. Çocuk, erkeğe ve babalığa özgü tipik davranışları, babasını gözlemleyerek edinir (Örnek, 1979: 316)

Oğlan babaya, kız anaya yâr olur: Erkek çocuk babasına, kız çocuğu da anasına özenir, düşkün olur (Yurtbaşı, 2012: 50)

Oğlan büyür koç olur, kız büyür hiç olur: Erkek çocuğu, ailenin kalıcı bir ferdi olarak görülürken, kız çocuğun evlenince baba eviyle bağını koparacağı düşünülür (İlbars, 1999: 425)

Oğlan çocuğu, gölgeli olur: Erkek çocuğun anne ve babasını ilerleyen yaşlarında koruyup kollayacağı düşüncesi (Çelik, 1996: 29)

Oğlan dayıya, kız halaya çeker: Fizikî ve karakter olarak kız çocuğunun halaya; erkek çocuğunun dayıya benzeyeceği düşüncesi (TAD II 1971: 312)

Oğlan direktir, kız emektir: Erkek evlat, ailenin soyunu devam ettirecek, kalıcı bir değer olarak algılanırken, kız çocuğu, kendisine daha çok emek sarf edilmesine rağmen evlenince aileden kopacak, geçici bir değer olarak görülür (Kabataş, 2006: 23)

Oğlan doğur, kız doğur, hamurunu sen yoğur: Çocuğun kız da olsa erkek de olsa anne olarak onların eğitimiyle bizzat ilgilen anlamında tavsiye (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlan doğuran kızı ele vermezler: Geleneksel kültürde erkek çocuğu tercih edildiği için erkek çocuk doğuran kadın kıymetlidir (Çelik, 1996: 30)

Oğlan doğuran, koşudan gelmiş at gibi; kız doğuran, üleş (leş) yemiş it gibi yatar: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel baskının anne üzerindeki etkisinin ifadesi (Çelik, 1996: 30)

Oğlan doğuran, oğlak yer; kız doğuran, kuymak yer: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel baskının anne üzerindeki etkisinin ifadesi (Çelik, 1996: 30)

Oğlan doğuran, övünsün; kız doğuran, dövünsün: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel baskının anne üzerindeki etkisinin ifadesi (Aksoy, 1971: 325)

Oğlan doğurdum, oydu beni; kız doğurdum, soydu beni: Kız çocuğun masrafı çoktur aileyi maddi olarak yorar, erkek çocuğu da bazen davranışlarıyla aileye sıkıntı verir (Yüksel, 2007: 36)

Oğlan düşman körü, kız ananın yari: Erkek çocuğu düşmana karşı bir güç, kız çocuğu ise anneye yoldaş olarak görülür (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlan evden ayrılırken oyar gider, kız ayrılırken soyar gider: Kız çocuğun masrafı çoktur, ihtiyaçları bitmez; erkek çocuğun ise farklı sıkıntıları vardır (Yavuz, 2006: 179)

Oğlan gider it getirir, kız gider yiğit getirir: Kız çocuğun evliliğinden bir evlat kazanılacağı, erkek çocuğun ise getireceği arkadaşlarının ya da gelinin olumlu özellikler taşımayacağı düşüncesi (Yüksel, 2007: 36)

Oğlan işi iş olmaz, oğlak boynuzu sap olmaz: Çocuklarla iş yapılmaz, yapılırsa da bir şeye benzemez (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlan olsun, deli olsun; ekmek olsun, kuru olsun: Her şartta erkek çocuğun kabulünün ifadesi (Yüksel, 2007: 36)

Oğlan olsun da keçeden olsun: Her şartta erkek çocuğun kabulünün ifadesi (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlan sofra yazmayı babadan, kız kapı gezmeyi anadan öğrenir: Anne ve babalar davranışlarıyla çocuklarına örnek olur (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlan yanımıza yoldaş kalsın: İleri yaşlarda yalnız kalmayıp erkek evladın anne ve babaya yoldaşlık, arkadaşlık etmesi (Bulut, 2012: 1148)

Oğlan yedi oyuna gitti, çoban yedi koyuna gitti: Çocuklar karınları doyduktan sonra yalnızca oyun oynamayı, varlıksız, zor geçinen kimselerse karınları doyduklarında çalışıp para kazanmayı düşünürler (Yurtbaşı, 2012: 441)

Oğlan yetir, kız yetir, yine şeleğini (mitilini) sen götür: Çocuk yetiştirmenin zorluğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlana yoldaş olma, eşeği yıkarsa ağlar, eşiğini yıkarsa güler: Çocukla yapılan işten hayır gelmez (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlandır hoptur, her evde yoktur: Zor bulunan bir cinsiyet olarak erkek çocuğu algısı (Yüksel, 2007: 73)

Oğlandır oktur, bir altın direktir, her eve gerektir: İhtiyaç unsuru olarak erkek çocuğu algısı (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlanı doğuran ana sevinmesin de ekmeğini yiyen sevinsin: Anne babalar yaşlandıklarında kendilerine daha iyi bakar diye oğlan çocuğu çok ister ama bazen erkek evlat bu beklentilere cevap vermeyebilir (Yurtbaşı, 2012: 136)

Oğlanı yumuşa sal, ardınca sen var: Çocuk kendisine verilen işi yapamaz dolayısıyla çocuğa o işi veren kendi yapmak durumunda kalır (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlanın karası para kesesi, kızın karası can tasası: Erkek evlat hayırsızsa çalışıp kazanmak yerine, sürekli baba parasıyla geçinmek ister. Kız çocuğu da kötü çıkarsa yüz kızartıcı davranışlarıyla anne babasının başına dert açar (Yurtbaşı, 2012: 136)

Oğlanınki oğul balı, kızınki bahçe gülü: Erkek ve kız çocuğun evlatları sevilirken, kullanılan bir ifade ki erkek evlattan olan torunun daha çok sevildiğinin göstergesidir (Yurtbaşı, 2014: 138)

Oğlanlar doğurma, ocağın sönsün: Erkek çocuk sahibi olamayasın, neslin gelecek kuşaklara taşınamasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 299)

Oğlı olan ivermiş, kızı olan köçürmiş: Kız çocuğun ailenin geçici bir ferdi olarak erkek evladın ise kalıcı bir değer olarak algılanışının ifadesi (Ergin, 1997: 124)

Oğlu kızı olmayan avrattan eski hasır yeğdir: Kadın için doğurganlığın toplum nazarındaki önemini yansıtan, çocuğun olmaması durumunda kusurun kadında arandığını gösteren bir ifade (Küçük, 2003: 218)

Oğlu kızı olmayanı yüce Tanrı hor görmüştür, biz de hor görürüz: Çocuğu olmayan ailelere olumsuz bakış açısını yansıtan bir söz (Bülbül, 2006: 8)

Oğlu olan, övünsün; kızı olan, dövünsün: Çocukta cinsiyet ayrımının, toplumsal, çevresel baskının anne ve baba üzerindeki etkisinin ifadesi (Gedik, 2008: 266)

Oğlu olmayanın ocağı kör: Ailenin soyunu devam ettirecek erkek çocuğun olmaması (Yüksel, 2007: 73)

Oğlum babasının ocağını tüttürsün: Erkek evladın babasının soyunu sürdürmesi, gelecek nesillere taşıması yönünde temenni (Akalın, 1990: 133)

Oğlum bir değil, ocağım kör değil: Soyu devam ettirecek birden çok erkek çocuğun olması (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlum deli malı neylesin, oğlum akıllı malı neylesin: Aklı başında bir evladın olmadıktan sonra ne kadar mal mülk edinirsen edin boşuna çünkü senden sonra malı mülkü kısa sürede tüketecektir. Oğlun aklı başında ise de mal mülk edinmeye gerek yok, zira o kendi kazanıp kendi harcayacaktır (Aksoy, 1971: 122)

Oğlum kızım olalı karga pisliğine hasret kaldım: Çocuk yetiştirmenin zorluğunu ifade eden bir söz (Ercan, 2014: 26)

Oğlum olsun da at kökü olsun: Her şartta erkek çocuğun kabulünün ifadesi (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlum olsun da meyhanede olsun, birgün ayıkmazsa bir gün ayıkır: Her şartta erkek çocuğun kabulünün ifadesi (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlum saraylı olsun: Çocuğun iyi bir gelecek sahibi olması, rahat bir hayat sürmesi yönünde temenni (Akalın, 1990: 141)

Oğlumuz (kızımız) çabuk büyüsün, çabuk yürüsün: Bebeğin doğumundan sonra yedinci günden kırkıncı güne kadar kadınlar arasında düzenlenen törende, yemek yenildikten sonra çocuktaki gelişimin hızlı olabilmesi için söylenen söz (Yaşar, 2008: 97)

Oğlun büyüyende paşa ola: Büyüklerin, çocuk için iyi bir gelecek temennisi (Akalın, 1990: 137)

Oğlun deli malı ne edersin, oğlun akıllı malı ne edersin: Aklı başında bir evladın olmadıktan sonra ne kadar mal mülk edinirsen edin boşuna çünkü senden sonra malı mülkü kısa sürede tüketecektir. Oğlun aklı başında ise de mal mülk edinmeye gerek yok, zira o kendi kazanıp kendi harcayacaktır (Savur, 2010: 345)

Oğlun gibi ever, kızın gibi gelin et: Öksüzü kendi öz evladın yerine koyup ona göre davranmak gerektiğini anlatan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğlun kızın ellerinden tutmaya: Evlatlarının sana faydası dokunmasın, yalnız, muhtaç kalasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 299)

Oğlun kızın uğramasın, azan yaranı sarmasın: Evlatlarının sana faydası dokunmasın, hâlini hatırını sormasın, yalnız, muhtaç kalasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 299)

Oğlun oğul olunca tutar ata mülkünü, oğlun oğul olmayınca satar ata mülkünü: Erkek evlat akıllı olursa babasından kalan malı çarçur etmez daha da büyütür; akılsız, tembel olursa babasından kalanı kısa sürede harcar bitirir (Yurtbaşı, 2012: 136)

Oğlun uşağın çok olsun: Pek çok evladın olsun anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 111)

Oğlun uşağın on olsun, ambarın buğdayla dolsun: Özellikle kırsal kesimde çocuğun ekonomik güç olarak görüldüğünün ifadesi (Erol, 2007: 78)

Oğlun varsa el ekmeği tattırma; kızın varsa el evinde yatırma: Anne baba oğlunun ihtiyaçlarını kendisi karşılamalı, çocuğunu başkalarına muhtaç etmemeli, kızlarının da başkasının evinde yatılı kalmasına izin vermemeli (Yurtbaşı, 2012: 136)

Oğlunda kızında bulasın: Kişinin yaptıklarını kendi evlatlarından bulması yönünde ilenç (Erol, 2007: 154)

Oğlunda kızında bulsun: Kişinin yaptıklarını kendi evlatlarından bulması yönünde ilenç (Erol, 2007: 154)

Oğlundan uşağından çekesin: Kişinin yaptıklarını kendi evlatlarından bulması yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Oğlunla kızın sana isyan etsin: Evlatların sana karşı gelsin, hürmet etmesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 300)

Oğlunla oba ol, kızınla komşu ol: Erkek çocukla kurulacak bağın samimi ve güçlü olması, kız çocukla daha mesafeli bir yakınlığın kurulması yönünde tavsiye (Sevinç, 2008: 132)

Oğlunla ordu, kızınla komşu olasın: Erkek çocukla kurulacak bağın samimi ve güçlü olması, kız çocukla daha mesafeli bir yakınlığın kurulması yönünde tavsiye (Erol, 2007: 78)

Oğlunu dövmeyen böğrünü döver: Çocuğun iyiliği için zamanında sıkı bir terbiye ve disiplin gerekir ileride çocuğu doğru davranışa yöneltmek güçleşeceğinden bunun acısını anne ve baba çekecektir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Oğlunu dövmeyen kesesini döver: Çocuk sıkı bir terbiye ve disiplin altına alınmazsa ileride bunun acısını anne ve baba çeker, oğlan, baba parasını yiyip tüketir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Oğlunu seven hocaya, kızını seven kocaya verir: Kız çocuğu ailenin geçici bir ferdi, korunup kollanması gereken bir değer olarak görülür bu yüzden evlendirilmesi, kocasına emanet edilmesi uygun görülür. Erkek çocuğun ise öncelikle iyi bir eğitim alması önemsenir (TAD II 1971: 312)

Oğlunun ölüsünü öpesin: Evladının kaybını göresin, böyle büyük bir acıyı tadasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 209)

Oğlunuz oldu: Doğan oğlan çocuğunu haber verme şekli (Sezen, 1993: 62)

Oğul aslın ululaya, kendüzün ululamış olur: Kişi anne ve babasını yüceltirse aslında kendisini yüceltmiş olur (Üstüner, 1989: 59)

Oğul atadan görmeyince sofra salmaz: Erkek çocuk cinsiyet kimliğine yönelik ödevleri babasından öğrenir, babasından görmemişse bu yönü eksik kalır (Yurtbaşı, 2012: 136)

Oğul atanuñ yetiridür, iki gözinüñ biridür: Erkek çocuk bir gelecek abidesi olarak görüldüğü için babasının yerini alacak ve toplumda adını yaşatacak tek kişidir (Ergin, 1997: 74)

Oğul babanın huyunu gütmek gerek: Erkek çocuğu annesine özenmez, babası gibi olmak ister (Yurtbaşı, 2012: 137)

Oğul babaya çeker: Erkek çocuk fizikî özellikleri ve huyu yönüyle babasına benzer (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğul babaya, kız anaya çeker (yâr olur): Erkek çocuk huyu ve pek çok özellikleri açısından babaya, kız çocuğu ise anneye benzer (TAD II 1971: 312)

Oğul dayıya, kız halaya çeker: Oğlan çocuğun fiziği ve huyu dayısına, kız çocuğunki ise halasına benzer (Aksoy, 1971: 325)

Oğul ekmeği, boğul ekmeği: Anne baba için çocuğunun evinde barınıp onun eline bakmak çok güç bir durumdur (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğul ekmeği yemeyesin: Erkek çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 141)

Oğul ekmeği yiyesin: Erkek çocuğu olmayan ailelere, erkek çocuk sahibi olabilmeleri yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Oğul ekmeği, zindan ekmeği; koca ekmeği, meydan ekmeği: Anne için çocuğunun evinde barınıp onun eline bakmak çok zor bir durumdur. Kadının, gönül ferahlığıyla yaşayacağı yer kocasının evi, serbestçe harcayacağı para da kocasının parasıdır (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğul için baba ölmek ayıp olur: Babaya olan bağlılığın ve saygının ifadesi (Ergin, 1997: 169)

Oğul kalkar, babaya bakar: Erkek çocuk nerede, nasıl davranacağını babasını gözlemleyerek öğrenir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğul uşak görmeyesin: Çoluk çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 300)

Oğul uşak kaçak düşsün, istediğin getirmesin: Evlatların mazeretler üretip yanına uğramasın, ihtiyaçlarını karşılamasın, seni hayatta yalnız bıraksınlar anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 300)

Oğul yaşın kutlu olsun: Çocuğa, uzun, sağlıklı bir ömür dileği (Örnek, 1979: 182)

Oğul yaşınız uzun olsun: Çocuğa, uzun, sağlıklı bir ömür dileği (Erol, 2007: 77)

Oğula devlet gerek ise anaya ataya hürmet eyleye: Evlat, hayatta belli bir noktaya gelmek, mutlu olmak istiyorsa öncelikle anne ve babasının gönlünü almalı, onlara saygıda kusur etmemelidir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oğulda ortacım yok, kartaşta kaderim yok: Erkek çocuk ve candan bir kardeş sahibi olamamaktan duyulan üzüntünün ifadesi (Ergin, 1997: 116)

Oğullu baba ölmez: Erkek çocuğu babanın soyunu devam ettirir, adını yaşatır (Yurtbaşı, 2014: 104)

Oğulsuz ocakta tütün tütmez: Erkek çocuğu olmayan ailenin soyunun devam etmeyeceği algısı (Yurtbaşı, 2012: 139)

Oku da paşalar ol: Çocuğun gelecekte iyi bir meslek ve kariyer sahibi olabilmesi yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Okul azabından kurtulmayasın: Okul hayatında başarısız olunması yönünde ilenç (Bulut, 2012: 1137)

Okuyamaz ol: Öğrenim hayatın devam etmesin anlamında ilenç (Bulut, 2012: 1137)

Ol zamanda oğul ata sözin iki eylemezdi, iki eylese ol oğlanı kabul eylemezlerdi: Evladın babanın sözünü koşulsuz yerine getirmesi ve ona saygı göstermesi gerekir, aksi tutum içerisinde olan evlat, muteber değildir (Ergin, 1997: 160)

Olacak dana köm önünde belli olur: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 139)

Oldu da bitti maşallah: Sünnet esnasında çocuğun korkusunu yenmek için kullanılan ifade (Onur, 2005: 222)

Oldu da bitti maşallah, damat olur inşallah: Sünnet çocuğunu avutmak için söylenen söz (Yaşar, 2008: 143)

On beşindeki kız, ya erde gerek ya yerde: Kız on beş yaşına geldi mi evlendirilmelidir. Evlendirilmezse anneyi, babayı güç durumda bırakacak üzücü olaylar yaşanabilir. Böyle hadiseleri yaşamaktansa ölüm daha hayırlıdır (Aksoy, 1971: 326)

On yedi mart yumurta bayramı: Baharda kız ve erkeklerin sepetlerindeki yumurtaları tokuşturarak oynadıkları, yarışmanın galibine yörenin en güzeli kızının bir demet çiçek verdiği bir oyun (Artun, 2001: 33)

Ondi dumana bindi: Topla oynanan bir çocuk oyunu (DS VI: 4616)

Orta kat dolu mu, boş mu ? Kadının hamile olup olmadığını anlamak için kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 118)

Orta kat kirada: Gebelik için kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 118)

Otuz oğlun olacağına, bir oturaklı kocan olsun: Bir annenin yeri kocasının yanıdır. Evlatlarının yanında koca evinde olduğu gibi rahat edemez (Ercan, 2014: 26)

Otuz oğlun olsa da topal bir kocan bulunsun: Bir annenin yeri kocasının yanıdır. Evlatlarının yanında koca evinde olduğu gibi rahat edemez (Yavuz, 2006: 180)

-Ö-

Öğretmenin vurduğu yerde gül biter: Eski eğitim anlayışında dayak eğitimin bir parçası olarak algılanır, çocuğun terbiyesi için lüzumlu görülürdü (Duman, 2008: 428)

Öksüz besle hasmın olsun, karga besle gözün oysun: Bazen kimsesiz birine acıyıp yardım ederiz ama o kişi durumu düzelip güçlenince nankörlük eder, bize düşman kesilir (Yurtbaşı, 2012: 377)

Öksüz büyür büyür küçülür: Öksüz çocuk anne sevgisinden mahrum kaldığı için büyüdükçe mahcubiyeti, huzursuzluğu da artar (Erşahin, 1995: 141)

Öksüz çocuğun bağrında yağ olmaz: Kimsesiz insanların hayatta mutlu olmaları zordur (TAD II 1971: 316)

Öksüz çocuk göbeğini kendi keser: Öksüze yardım eden olmadığından, öksüz bütün zorlukları tek başına göğüsler (Köylü, 2008: 992)

Öksüz doyur da ne yapacağına karışma: Kimsesiz, çaresiz kimselerin geçim sıkıntısından başka derdi olmaz (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüz güler mi gülerse onar mı ? Annesiz çocuk gülse bile gerçek anlamda mutlu değildir (Yurtbaşı, 2012: 264)

Öksüz güler mi meğer yanıla: Öksüzün yüzü gülmez, yüzünü güldürecek bir durum belirse de gerçekleşmez (Aksoy, 1971: 329)

Öksüz hırsızlığa çıkarsa ay ilk akşamdan doğar: Kimsesiz kişi bir şeyden yararlanmaya kalkışsa karşısına akla gelmedik engeller çıkar (Aksoy, 1971: 329)

Öksüz kalasın da beni anasın: Kişinin annesinin ölüm acısını tatması yönünde ilenç (Akalın, 1990: 233)

Öksüz kendi göbeğini kendi keser: Yardım görmeyen, kimsesiz kişi, her işini kendi görür (Yurtbaşı, 2012: 264)

Öksüz kır köpeği neyler: Öksüzün derdi öncelikle karnını doyurmaktır diğer ihtiyaçlarını düşünmez (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüz kuzu toklu olmaz: Koruyucusuz, kimsesiz kişi ilerleyemez, gelişemez (Aksoy, 1971: 329)

Öksüz kuzu toplu olmaz: Koruyucusuz, kimsesiz kişi ilerleyemez, gelişmez (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüz neden güler, yanılır da güler: İşi ters giden kimsesiz kişinin yüzü gülmez. Yüzünü güldürecek bir durum belirse biraz sonra anlaşılır ki yanlışlık olmuştur, böyle bir durum gerçekleşmeyecektir (Aksoy, 1971: 330)

Öksüz oğlan (çocuk) göbeğini kendi keser: Koruyanı, yardım edeni bulunmayan çocuk, işini kendi başına çözmek zorunda kalır (Aksoy, 1971: 330)

Öksüz oynaşa çıkmış, ay akşamdan doğmuş: Talihsiz kimse bir şeyden yararlanmaya kalkışırsa karşısına akla gelmedik engeller çıkar (Aksoy, 1971: 330)

Öksüz ölmez, örselenir: Öksüz çocuk sahip çıkanı olmadığı için itilir kakılır, hor görülür (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüz yemek bulsa burnu kanar: Öksüz çocukların yaşamlarındaki talihsizliğin ifadesi (TAD II 1971: 316)

Öksüze acır çok ama ekmek verir yok: İnsanlar, öksüz çocuk görünce üzülür, acır ama iş yardım etmeye gelince herkes uzak durur (TAD II 1971: 316)

Öksüze güldün mü demişler meğer uyurken demiş ? Öksüz çocuklar yaşamları boyunca pek mutlu olamaz (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüze vurmuşlar, vay anam, demiş: 1. Kimsesiz ve korunmasız kişiler, haklı olsalar da kimseye karşı gelemezler 2. Öksüz kişiler, kötü olaylarda hep anne özlemi duyar (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzü dövmüşler, vay arkam, demiş: Koruyacak kimsesi olmayan kişi sık sık haksızlığa uğrar (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzü kayıran çok, yarım ekmek veren yok: İnsanlar öksüz çocuk görünce üzülür, ama iş yardıma gelince herkes uzak durur (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzü seven çok olur amma eline beş para veren olmaz: İnsanlar öksüz çocuk görünce severler ama iş yardıma gelince herkes uzak durur (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün ağzı büyük olur doymaz, başı büyük olur eve sığmaz: Öksüz çocuğun yediği göze battığı gibi öksüz çocuk, sığınacağı, başını sokacağı bir ev de bulamaz (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün ahı pakçe gelir, yapça kakar: Öksüzün hakkını yiyip ahını almamalı, ettiği ah tutar, bedeli ağır olur (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün alnına güneş doğmaz: Öksüzün talihi yoktur, işleri yolunda gitmez (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün bağrı yanık, gözü sönük olur: Annesiz büyüyen çocukların hayattan hiçbir beklentisi olmaz çünkü sevgiden mahrum kalmışlardır (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün başı yerde gerek: Öksüz çocuk anne sevgisinden, ilgisinden mahrum büyümüştür, sahip çıkanı yoktur (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün bir doyarı ayran, bir doyarı bayram: Öksüz çocuk maddi zorluklarla hayatını geçirir, çoğu zaman yiyecek ekmek dahi bulamaz ancak bayramlarda yardım eden olur (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüzün boynu bükük olur: Öksüzün koruyup kollayanı yoktur, sevgiden mahrum büyüdüğü için bir yönü eksik kalmıştır (TAD II 1971: 316)

Öksüzün büyüğünü döverler: Öksüz çocuğa küçükken sahip çıkan olsa da büyüdüğü zaman yüzüne bakan, yardım eden olmaz (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüzün camide babası, hamamda anası çok olur: Dinî mekanlarda ya da kalabalık ortamlarda herkes gösteriş için öksüze sahip çıkar ama gerçekte öksüzün sahibi, koruyup kollayanı yoktur (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüzün dokuz karnı olur, birisi (sekizi) doyar, sekizi (biri) aç gezer: Öksüz çocuk doyasıya yemek yiyemez, çoğu zaman yiyecek ekmek dahi bulamaz (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüzün eteğine kavurga koymuşlar, beni yaktın diye haykırmış: Annesiz kişiye yardım edersin ama bazen yaptığın yardımın kıymeti bilinmez (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüzün karnı doymaz: Öksüz yiyecek ekmeği dahi zor bulur, karnı çoğu zaman aç gezer (TAD II 1971: 316)

Öksüzün karnına vurmuşlar, vay arkam, demiş: Bir kimsenin haksızlığa uğramaması için koruyucusu olmalı (Aksoy, 1971: 330)

Öksüzün nesi olur, memesiz de büyür: Öksüz kişiler anne sevgisinden yoksun, mutsuz yaşamak durumundadır (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün öğünü birdir: Öksüz her zaman yiyecek bulamaz, bir öğün ancak karnını doyurur (Yurtbaşı, 2012: 266)

Öksüzün şeytanı çok olur: Öksüze kötülük yapan, onun için kötülük düşünen çok olur (Yurtbaşı, 2012: 265)

Öksüzün şeytanı dokuz olur: Kimsesiz, güçsüz kişiye kötülük eden çok olur (TAD II 1971: 316)

Öksüzün yüreği yufka olur: Öksüz çocuk annesizliğin acısını derinden hissettiği için daha hassas bir yüreğe sahiptir (Yurtbaşı, 2012: 266)

Ölesin yavrular arkanda kala: Bir anneye ölmesi ve çocuklarının öksüz kalması yönünde ilenç (Kaya, 2001: 140)

Ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin: Çocuğun olumlu, güzel işler yapıyorsa sen çocuğunu övme, başkaları taktir etsin. Öldüğü zamanda yaptığı işlere göre taktir görür (Aksoy, 1971: 331)

Ömrü uzun, düğünü güzün olsun: Çocuk için uzun bir ömür dileği (Örnek, 1979: 182)

Ömrü uzun, rızkı bol olsun: Çocuğun uzun ömürlü ve bol nasipli bir geleceğinin olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Ömrün çok ola: Çocuğun uzun ömürlü bir yaşam sürmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Ömrünü anasına ve babasına verdi: Çok küçük yaştaki çocukların ölümünde kullanılan, anne ve babanın üzüntüsünü dindirmeye yönelik teselli ifadesi (Sezen, 1993: 100)

Ömrüyle yaşasın: Çocuğa, uzun bir yaşam sürmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Ömür boyu seni alan olmasın: Genç kıza, evlenemeyesin, evde kalasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 306)

Ömürlü olsun yavrucağızımız: Çocuğa uzun bir ömür dileği (Akalın, 1990: 136)

Ön eteklerini çocuklar bassın: Bakamayacak kadar çok sayıda çocuk sahibi olasın anlamında ilenç (Akalın, 1990: 78)

Ön tekerlek nereye giderse art tekerlek de oraya gider: Anne ve baba nasıl bir karaktere sahipse çocuklar da onlara benzer (Aksoy, 1971: 332)

Önce hüplet sonra gümlet: Kürtaj için kullanılan bir ifade (Bingölçe, 2001: 121)

Öt kuşum: Oyuncunun çıkardığı sesi tahmin etmeye dayalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 334)

Öyle bağın böyle de meyvesi olur: Çocuklar nasıl bir ortamda yetişmişse anne ve babaları hangi vasıfları taşıyorsa ona göre şekillenirler (Öksüz, 2008: 724)

Öz kurursa göz de kurur: Soyun devamı açısından çocuğun önemini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 139)

Özüngde uluġḳa tilin özneme / Cevab ḳılġu yirde irig sözleme: Kendinden büyüklerin sözüne karşı gelme, cevap vermek icap ettiği zaman kaba söz söyleme (Arat, 2007: 432)

-P-

Paşa olasın inşallah: Büyüklerin çocuğun gelecekte iyi bir meslek ve kariyer sahibi olabilmesi için temennisi (Akalın, 1990: 137)

Pazar pazar satılasın ? Kısmetin bol olsun, her yerde aranan, sorulan biri olasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 309)

Piş ayağım piş: Bir çeşit çocuk oyunu (Onur, 2005: 486)

Püllene (pürlene) budaklanasın: Çok sayıda çocuğun, torunun olsun, soy bakımından genişleyip yayılasın anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 79)

-R-

Rabb'im hayırlı mürüvvetler nasip ede: Çocuğun güzel bir geleceği, yuvası olması yönünde temenni (Ersoylu, 2012: 113)

Rahmet babana: Hayırlı bir evlat yetiştiren babaya dua (Erol, 2007: 82)

-S-

Sabah güneşi sidikliye, akşam güneşi güzele (vurur): Yatağına işeyen çocuklarla alay etmek için kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 127-128)

Sabah karnını doyuran, küçükken evlenen aldanmamış: Küçük yaşta evliliği telkin eden bir söz (Ersöz, 2010: 172)

Sabi diye hasret kalsın kucağın: Çocuk sahibi olamayasın, çocuğa hasret kalasın anlamında ilenç (Kaya, 2001: 51)

Saçın ağarsın: Çocuğa, uzun bir yaşam sürmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Sadece çocuk doğurmak bir kadını ana yapmaz: Önemli olan çocuğu doğurmak değil, annelik görevlerini hakkıyla yerine getirebilmektir (Yavuz, 2006: 185)

Sahibinin bakışı, ata tımardır: Bazen şiddet uygulamadan da bir bakışla çocuğu doğru davranışa yönlendirmek mümkündür (Yurtbaşı, 2012: 487)

Sahipsiz tahtayı el alır, almazsa yel alır: Bellir terbiye görmeden serbest yetişen çocuklar, çok çabuk kötü alışkanlıklar ve arkadaşlıklar edinir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Salladım selaya, yürüsün gelecek cumaya: Yürüyemeyen çocuk, sela ile cuma vakti arası, kıbleye doğru iki kolundan tutularak sallanırken söylenen söz (Yaşar, 2008: 125)

Sallaya sallama: Yürüyemeyen çocuk için cuma günü yapılan tören (Yaşar, 2008: 125)

Sana tuz getiren devenin kıçı kırılsın: Yaşlıların yaramaz çocuklar için bedduası (Arslan, 2006: 3)

Sandığın kitli kala: Evlilik için yaptığın tüm hazırlıkların boşa gide, evlenemeyesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 314)

Sarı albastı: Türk geleneklerinde hoppa, şarlatan ve hilekâr bir varlık olarak tasavvur edilen, lohusalara zarar veren al ruhu (Yüksel, 2007: 115)

Saygı sayana, terbiye alana göredir: Herkes verilen terbiye ve eğitimi kendi kapasitesi ve yetenekleri ölçüsünde ya da almak istediği kadarıyla alır (Duman, 2008: 428)

Sebzecioğlu, sebze satar: Kişi babasından hangi sanatı, mesleği öğrendiyse onu devam ettirir (TAD II 1971: 331)

Seke seke ben geldim: Kızların oynadığı bir oyun (Bayraktar, 2000: 493)

Sel nereye, kütük oraya: Anne ve baba çocuklar için rol model kişilerdir, onlar ne yaparsa çocuklar da benzer davranışları sergiler (Duman, 2008: 426)

Sela sallansın (çocuğun adı verilir) ayaklansın: Yürüme vakti geldiği hâlde yürüyemeyen çocuk, cuma günü ezan ile sela arasındaki vakitte, annesinin ilk çocuğu olan bir çocuk tarafından, koltuk altlarından tutularak üç defa sallanır ve sallanırken de bu ifade kullanılır (Yaşar, 2008: 121)

Sen besle danayı, koyun bulur anayı: Çocuk annesini kokusundan tanır bir şekilde bulur (Yurtbaşı, 2012: 139)

Sen de benim gibi evlat bulama: Evladı olmayan bir kişinin, başka bir kimseye, evlat hasreti çekmesi yönünde bedduası (Kaya, 2001: 103)

Sen de evladından bul: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evladından bulması yönünde ilenç (Erol, 2007: 154)

Sen insan değilsin, insan olsa idin, çocuk doğururdun: Çocuğu olmayan kadını yermek için kullanılan bir söz (Yaşar, 2008: 32)

Sen seversen yavrunu (oğlunu), o da sever yavrusunu (oğlunu): Çocuk anne ve babasından ne görürse aynısını kendi evladına uygular (Erşahin, 1995: 141)

Sen seversin oğlunu, o da sever oğlunu: Herkese kendi evladı kıymetlidir, herkes kendi evladını düşünür (Yurtbaşı, 2014: 114)

Sen (yavruma) uykular ver Allah'ım: Bebeği kolay uyutabilmek için kullanılan bir söz (Akalın, 1990: 150)

Senden doğanlar da sana etsinler: Kişinin yaptığı kötülükleri, kendi evladından bulması yönünde ilenç (Erol, 2007: 154)

Seni doğuracağıma iki taş doğururdum da inşaata temel olurdu: Hayırsız evlat için annenin kullandığı bir söz (Bingölçe, 2001: 131)

Senin çocuğun kurban istiyor: Kurban kesmeden çocuk sahibi olunamayacağı inancınını yansıtan bir söz (Yaşar, 2008: 134)

Senin göbeğini sokağa kesmişler: Evde durmayan çocuk için kullanılan bir söz (Yaşar, 2008: 94)

Sesini kes, ağıdın başına rastgelsin: Ağlayan çocuğa, babasının ayakkabısıyla vurulurken söylenen söz (Örnek, 1979: 271)

Seversen oğlanı sev, kız kendini sevdirir: Kız çocuğunun daha tatlı ve sevimli olarak gören bakış açısının ifadesi (Avcı, 2014: 210)

Sıçandan doğan, çuvalı (torbayı) dibinden deler: Çocuk huy bakımından kendisini doğuran ve yetiştiren anne ve babasına benzer (Yurtbaşı, 2012: 139)

Sıçandan doğan, kendir (kendirük, çul) dağarcık keser: Çocuk huy bakımından kendisini doğuran ve yetiştiren anne ve babasına benzer (Yurtbaşı, 2012: 139)

Sıçandan olan, keseğen olur: Çocuk huy bakımından kendisini doğuran ve yetiştiren anne ve babasına benzer (Yurtbaşı, 2012: 139)

Sıpalı eşeğe binip dah demektense yayan yürümek evladır: Kucağında çocuğu olan kadınla yola çıkılırsa yolculuk bazen sıkıcı ve bunaltıcı hâle gelebilir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Sıpalı eşekle çıkma yola, başına getirir bela: Kucağında çocuğu olan kadınla yola çıkılırsa yolculuk bazen sıkıcı ve bunaltıcı hâle gelebilir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Sırasında okşayan el kadar, sırasında döğen el de öpülmeye layıktır: Nasıl ki çocuğa sevgi ve şefkat gösteriliyorsa gerektiğinde ölçülü fizikî şiddet de uygulanabilir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Sırrını çocuklara, gevezeye ve kadınlara açma: Kadınlar dedikodu yapmayı severler, bu nedenle pek sır tutamazlar. Çocuklar da saf ve dobra mizaçlı olduklarından sır nedir bilmezler, hemen açılırlar (Yavuz, 2006: 189)

Sidikli fiş fiş, pipisi pişmiş: Yatağa işeyen çocuklarla alay etmek için kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 134)

Sidikli şişe, pipisi beşe: Yatağa işeyen çocuklarla alay etmek için kullanılan bir söz (Bingölçe, 2001: 134)

Sinsilen kesilsin: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 137)

Soy asma, soyuna çeker: Temiz soydan gelen kişi, her durumuyla soyluluğunu gösterir (Aksoy, 1971: 349)

Soy azmaz, soyuna çeker: İnsan ailesinden aldığı görgü ve terbiyenin dışına çıkmaz onu devam ettirir (Yurtbaşı, 2012: 247)

Soy soya çeker: Her canlı soyuna çeker çocuk da anne ve babasına benzer (TAD II 1971: 339)

Soydur çeker, boktur kokar: Her canlı az çok soyuna çeker. Kötü soydan gelmişse kendisinde de bu kötülükten iz bulunur (Aksoy, 1971: 349)

Soydur çeker, huydur geçer: Çocuk huyuyla ve diğer özellikleriyle kendi soyunun özelliklerini taşır (Yurtbaşı, 2012: 50)

Soysuz kalacak yiğide, kısır kadın rast gelir: Nesli devam etmeyecek olan biri, kısır kadınla evlenir (Yüksel, 2007: 47)

Soyu sopu kesilsin: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Bulut, 2012: 1136)

Soyun bata: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 139)

Soyun kurusun: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 139)

Soyun sonsuz soyuna dönsün: Soyun sürmesin, tükensin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 324)

Soyun sopun bata: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Ersoylu, 2012: 324)

Soyuna gıran girsin: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Arslan, 2006: 17)

Soyuna sopuna kıran girsin: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 139)

Söğüt gibi dal yayasın: Soyun sopun genişleye, yayıla anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 119)

Söyleyin babasına da çıksın ezan okusun: Doğumun zor geçmesi durumunda, baba minareye çıkıp ezan okursa doğumun kolaylaşacağına inanılır (Bolçay, 2011: 591)

Su gibi sınıfını geçesin: Öğrencinin sınıfını kolay geçebilmesi için iyi dilek (Ersoylu, 2012: 119)

Sular kadar ömrün olsun: Annenin, bebeğinin uzun ömürlü olması için duası (Demir ve Demir, 2010: 58)

Suyu artmasın, eti artsın: Bebek yıkanırken hazırlanan ılık suyun sonu dökülürken bu ifade kullanılır ki bu sayede bebekteki kilo kaybının önüne geçileceği düşünülür (Teke, 2005: 80)

Sünnet, sünnet dediler, başımın etini yediler; işte kesildi gitti, artık bayram etsin kediler: Sünnet esnasında çocuğun dikkatini çekmek, korkusunu yenmek için kullanılan söz (Çimrin, 2008: 149)

Sünnetliğini de görürüz inşallah: Çocuğun en mutlu günlerine şahit olunması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Süt bozuldu: Bebek, dokuz on aylıkken gebe kalmış annenin sütü için kullanılan bir söz ki (Onur, 2005: 229)

Süt çalkadı: Bebek, dokuz on aylıkken gebe kalmış annenin sütü için kullanılan ifade (Onur, 2005: 229)

Süt yaylıma gidik: Sütü kesilen kadınların, sütünün artacağı düşüncesiyle kullandıkları ifade (Yüksel, 2007: 149)

Sütle giren, canla çıkar: Küçük yaşta ne öğrenilirse ölene kadar bu davranışlar değişmez (Duman, 2008: 425)

Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer: Bazı şeyler yaparak, yaşayarak öğrenilir (Duman, 2008: 427)

Sütü dönmüş: Üzüntüden kadının sütünün bozulması durumu için kullanılan bir söz (Yavuzarslan,2010: 271)

Sütü otlamaya gitmiş: Emzikli bir kadının sütünün kesilmesi durumunda kullanılan ifade (Dede, 1978: 99)

Sütüm emeğim helal olsun: Annenin hayırlı evladına haklarını helâl etmesi (Erol, 2007: 40)

Sütüm sana haram, it kanı ola: Hayırsız evlada annenin bedduası (Erol, 2007: 91)

Sütüm sana helal olsun: Annenin gönlünü hoş tutan, saygıda kusur etmeyen, hayırlı evladına duası (Akalın, 1990: 144)

Sütüm sümüğüm haram ola: Annenin hayırsız evladına, üzerindeki haklarını haram etmesi (Erol, 2007: 91)

Sütün bol olsun: Anneye, bebeğini besleyeceği sütünün çok olması yönünde iyi dilek (Çimrin, 2008: 25)

-Ş-

Şansım olsaydı annem beni (kız) doğururdu: İnsan şansı kötü gittiği zaman bunu bazen cinsiyete yorumlar (Yurtbaşı, 2012: 461)

Şansın bol olsun: Çocuğa, talihli bir yaşam sürmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Şeherin çocuğundan, ziraatın cücüğünden kork: Şehir çocuğunun çok da dürüst, açık sözlü, delikanlı olmayacağı algısı (Savur, 2010: 345)

Şımartma çocuğu, başına biner: Çocukların terbiyeli olmaları isteniyorsa çocuğa yüz verilip şımartılmamalı (TAD II 1971: 347)

Şu neslin kesile, üremeyesin: Neslin devam etmemesi üzerine bir ilenç (Ersoylu, 2012: 327)

Şu ömrün kesile, türemeyesin: Neslin devam etmemesi üzerine bir ilenç (Ersoylu, 2012: 327)

Şükürler olsun: Çocuk ve annenin doğum olayını sağlıklı bir şekilde atlatması durumunda kullanılan ifade (Örnek, 1979: 183)

-T-

Tabak sevdiği deriyi yerden yere vurur (çarpar): Kişi çocuğunun daha iyi olmasını istiyorsa ona gerektiğinde sert davranmaktan çekinmemelidir (Yurtbaşı, 2012: 486)

Tabe var: Çocuğu sürekli düşen, yaşamayan kadın için kullanılan bir ifade (Kurt, 2008: 28)

Talihim olsaydı anamdan kız doğardım: Ailenin yükünü maddi olarak daha çok erkekler taşıdığı için zaman zaman talihten şikayet ederler (Aksoy, 1976: 899)

Tanrı düğümlediği düğümü çözer, biz göçtük sen de göç: Doğumun anneye zarar vermemesi ve kolay geçmesi için edilen dua (Savur, 2010: 19)

Tanrı onları, dört gözden ayırmasın: Çocuğun analı babalı büyümesi yönünde iyi dilek (Tarım, 2009: 1047)

Tarlana iyi deme içinden hasılat olmayınca, oğlana iyi deme, koynuna elkızı girmeyince, karına iyi deme yoksulluk görmeyince: Evladın hayırlı olup olmadığı evlendirdiğinde belli olur (Yurtbaşı, 2012: 139)

Tarlayı düz al, kadını kız al: Evlenilecek kız için bekâretin önemini ifade eden bir söz (Akbalık, 2013: 84)

Tarlayı taşlı yerden, kızı kardaşlı yerden (alacaksın): Taşlı tarlanın tahılı daha güzel olur. Erkek kardeşi olan kız da hem dış çevreye karşı korunmuş olur hem de kız çocuğu, erkek kardeşine hizmet ederek ileride kocaya nasıl hizmet edileceğini öğrenmiş olur (Aksoy, 1971: 359)

Tat kızın dilinden annesi anlar: Kız evladı en iyi tanıyan, isteklerini bilen annesidir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Tatlı dilli kuzu, iki anayı emer: Küçük çocukların tatlı dili, sevimliliğiyle pek çok şeyi yaptırabileceğini ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 114)

Tavşan kaç: Bir çeşit çocuk oyunu (DS V: 3850)

Tavşan kaç, tazı tut: Bir çeşit çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 374)

Tay at oluncaya kadar sahibi mat olur: Bir çocuk yetiştirmek çok emek, zaman ister. Çocuk yetişir ama onu yetiştiren her bakımdan yıpranır, yorulur (TAD II 1971: 352)

Tay atlaşırsa at dinlenir, oğul erişirse ata dinlenir / Tay atatsa at tınur, oğul erezse ata tınur: Tay yetişirse at dinlenir, oğul yetişirse baba dinlenir (Yurtbaşı, 2012: 139) (DLT I: 206-207)

Tay babasını geçer: Çocuk büyüdükçe güç kazanır, zamanla babasına karşı üstünlük sağlar (Yurtbaşı, 2012: 137)

Tay iken oynamayan, at olamaz: Oyunun çocuğun gelişimi ve kişilik kazanması için gerekliliğini ifade eden bir söz (Duman, 2008: 427)

Taylığında kıç atmayan atı, makbul saymazlar: Hareketli olmayan, oynamayan, durağan çocuk çok da muteber değildir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Tek mi çift mi ? Bir tür çocuk oyunu (Onur, 2005: 486)

Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir: İyi davranışlarla güzel sözlerle eğitilemeyen kişiyi, yola getirmenin tek yolu dayaktır (Yurtbaşı, 2012: 486)

Telli duvaklı gelin olasın inşallah: Evlenip güzel bir yuva kurasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 121)

Telli yorgan içinde yatasın inşallah: İyi bir kısmetin çıka, pek süslü gerdek odasında telli duvaklı gelin olasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 122)

Terbiyesiz kadının çocuğu, dünyaya bahtsız gelir: Bazen büyüklerin yaptıkları kötü işlerin hesabı çocuklardan sorulur (Yavuz, 2006: 196)

Terlikle ağzına vurma: Gereğinden fazla bağıran, ağlayan çocukların yolun ortasına oturtulup camiden çıkan cemaatten birinin terliğiyle çocuğun ağzına vurulması uygulaması (Özgen, 2007: 112)

Teyze ana yarısıdır, amca baba yarısı: Teyzenin annenin, amcanın da babanın yerini tutacağını ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 113)

Tımarlı hayvan, sahibinin yüzünü ağartır (güldürür): Çocuğu terbiye etmek için gerektiğinde şiddete başvurmalı, çocuk, düzelen davranışlarıyla sonradan anne ve babasının yüzünü güldürecektir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Tıvgam dökülsün, çocuğum yaşasın: Çocuğu ölen kadının, çocuğunu yaşatabileceği inancıyla söylemiş olduğu söz (Kurt, 2012: 28)

Tişi hem oğul ḳız üzer er küçi: Kadın ve çocuklar, erkeğin kuvvetini keser (Arat, 2007: 360)

Tohumun dünyaya yayılmaya: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Ersoylu, 2012: 331)

Tohumun kuruya: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 138)

Tok evin aç kedisi: Evde yemediğini, yabancı yerde isteyen çocuk (Aksoy, 1976: 909)

Tomurcuk güllerin sararsın solsun: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Kaya, 2001: 64)

Topaç olur, yürüyemez: Mamayla beslenen çocuklar için kullanılan bir söz (Savur, 2010: 33)

Torluğunda oynamadık tay olmaz Çocuk, çocukluk döneminde hareketli olmalı, oynamalı, çok durağan olmamalı (Yurtbaşı, 2012: 139)

Torun evlattan daha candır: Büyükler için torunların evlattan daha tatlı olduğunu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2014: 137)

Torunlara karışasın: Soyun sopun kesilmeye, torunlara sahip olasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 122)

Toy torun görmeyesin: Soyunu devam ettirecek evlatların olmasın anlamında bir ilenç (Ersoylu, 2012: 332)

Töremeyesin: Soyun sopun devam etmemesi, çocuğun olmaması üzerine ilenç (Kurt, 2012: 524)

Tur tut / tur dut: Bir çocuk oyunu (TRS II: 1268)

Tünle yorup kündüz sewnür, kiçikde ewlenip ulgaẕu sewnür: Geceleyin yürüyüp gündüz sevinir, küçüklüğünde evlenip yaşlandığında sevinir (DLT III: 87-88)

Türeyesin: Soyun devamı üzerine iyi dilek (Akalın, 1990: 150)

Tütünün kesilsin, soyun kurusun: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Ersoylu, 2012: 333)

Tütünün tütmeye: Soyun devam etmemesi üzerine ilenç (Ersoylu, 2012: 333)

-U-

Uçtu uçtu: Uçmayan şeyleri uçar gibi göstererek oynanan, şaşırtmacalı çocuk oyunu (TS, 2011: 2408)

Ufacık ayaklıya hasret gedesin: Ömrün boyunca çocuk hasreti çekesin, bebeğin ufacık ayaklarını göremeyesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 139)

Ufacık izliyi, yolda gör: Kişinin çocuk sahibi olamayıp başkalarının çocuğunu görüp evlat hasretiyle yanması yönünde ilenç (Erol, 2007: 139)

Ufacık izliyi yolda gözle, al fesliyi elde gözle: Çocuk sahibi olamayıp çocuğu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalınması yönünde ilenç (Erol, 2007: 139)

Uğurlu kademli olsun: Yeni doğan çocuğun aileye uğur, bereket, kısmet getirmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Uğuru yarasın: Yeni doğan çocuğun aileye uğur, kısmet getirmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Ulı sözi yerde kalmaz: Büyüklerin sözünü yerine getirmek gerekir (Üstüner, 1989: 64)

Ulu ağacın gürültüsü dal ile mutlu evin yakışağı döl ile: Çocuk ailenin neşe kaynağı, süsüdür (Yurtbaşı, 2012: 139)

Ulu sözü dinlemeyen uluyakalır: Büyük sözü dinlemeyen kimse, türlü türlü felaketlere uğrar (Aksoy, 1971: 367)

Uluġ bolġu oġlan ne ersig toġan / Kiçigde bolur barça belgü nişan: Doğuştan mert bir insan olup yükselecek olan çocuğun, daha küçükken bütün alametleri belirir (Arat, 2007: 182)

Ulular köprü olsa basıp geçme: Büyüklere karşı her zaman saygılı ol. Onlar yüksek bir görevde bulunmasalar birileri tarafından çiğnenseler dahi sen saygıda kusur etme (Aksoy, 1971: 366)

Ulular öğüdin tutmıyan, uluyu kalır: Büyü sözü dinlemeyen kişinin başına türlü işler gelir (Üstüner, 1989: 64)

Ulusın bilmeyen, Tanrı'sın bilmez: Anne ve babasını tanımayan, hor gören kişi yaratıcıyı da tanımaz (Üstüner, 1989: 113)

Umduğun bu olsun: Emzikli kadın canı bir şey çektiğinde umma olmasın diye kadının ekmeğinin arasına soğan koyulup sırtına vurulması sırasında kullanılan ifade (Özgen, 2007: 102)

Unmadık babanın evladı: Babası aksi, huysuz, vasıfsız, sevilmeyen biri olduğu hâlde iyi vasıflarla donanmış çocuk için kullanılan söz (TAD II 1971: 359)

Uruġ eḍgü bolsa er eḍgü toġar / Er eḍgü bolup ötrü törke aġar: Soyu iyi ise insan iyi olarak doğar ve iyi olduğu için baş köşeye geçer (Arat, 2007: 214)

Uşağı işe koş, sen de ardına düş: Çocuk kendisine verilen işi yapamaz dolayısıyla çocuğa o işi veren kendi yapmak durumunda kalır (Aksoy, 1971: 191)

Uşağı işe sal, ardı sıra kendin git: Çocuk kendisine verilen işi yapamaz dolayısıyla çocuğa o işi veren kendi yapmak durumunda kalır (Yüksel, 2007: 36)

Uşağının ölüsünü öpesin inşallah: Kişiye, evladının ölüsünü görmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 141)

Uşak sıdkı görmeyesin: Çocuğunun hayrını, iyiliklerini görmeyesin anlamında ilenç (Erol, 2007: 142)

Uşak yüzü görmeyesin: Çocuğun yüzüne hasret kalınması dolayısıyla çocuk sahibi olunamaması yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 334)

Uşaklarından çekesin: Kişinin yaptığı kötülükleri, evlatlarından bulması yönünde bir ilenç (Erol, 2007: 142)

Utananın, oğlu kızı olmazmış: Evlenmeye üşenen ya da utanan kişinin çoluk çocuk sahibi olamayacağı algısını yansıtan bir söz (Aksoy, 1971: 368)

Uyku başına… Çocuğun esnemesi durumunda söylenen söz (Yüksel, 2007: 151)

Uykuda gülen bebek, meleklerle oynar: Uyurken gülen bebekleri meleklerin güldürdüğüne yönelik inancın ifadesi (Yüksel, 2007: 153)

Uykum senin olsun: Bebeği uyutma amaçlı söylenen bir söz (Örnek, 1979: 182)

Uzak uzak gidelim, çocuğun ömrü uzun olsun: Çocuğun kırkı çıktıktan sonra ne kadar uzak akrabalara gidilirse ömrünün o kadar uzun olacağına inanılır (Yaşar, 2008: 175)

Uzasın dalları meyve tutmasın: Pek çok şeyin sahibi olsan dahi soyunun devam ettirecek bir çocuğun olmasın anlamında ilenç (Kaya, 2001: 147)

Uzun ömürlü olasın: Çocuğun uzun bir yaşam sürmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

-Ü-

Üreye çoğalasın: Soyun devam etmesi yönünde iyi dilek (Erol, 2007: 79)

Üreyesin: Soyun devam etmesi yönünde iyi dilek (Akalın, 1990: 150)

Üstü ekmekli, yüzü hayırlı olsun: Çocuğun ülkesi ve ailesi için faydalı bir insan olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Üvey ana ekmeği, demirden tokmağı: Üvey annenin çocukla öz annesi gibi ilgilenmeyeceği, çocuğu itip kakacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 50)

Üvey ananın kazanı, ağır kaynar: Üvey anne, yemek işini ağırdan alır çünkü onun için çocukların aç ya da tok olması çok da önemli değildir (Yavuz, 2006: 199)

Üvey öz olmaz, kemha bez olmaz: Üvey evlat ne kadar iyi olursa olsun öz evladın yerini tutamaz (Aksoy, 1971: 369)

Üveye etme, özde bulursun; geline etme, kız da bulursun: Öz evladı, bir gün öksüz kalırsa başkalarının ona kötü davranmasını istemeyen, bugün üvey evladına kötü davranmamalıdır. Kızına ileride gelin olarak gittiği yerde kötü davranılmasını istemeyen, şimdi gelinine kötü davranmamalıdır (Aksoy, 1971: 368-369)

Üveyin özü olmaz, köreğin gözü olmaz: Üvey çocuğun, öz çocuğun yerini tutamaması (Yurtbaşı, 2012: 139)

Üzüm üzüme baka baka kararır: Çocuk nasıl bir ortamda yetişirse hangi davranışları gözlemlerse onu uygulama eğilimindedir (Öksüz, 2008: 724)

-V-

Vardan yoktan anlamaz âdeta çocuk: Hâlden anlamayan kişiyle çocuk arasında kurulan benzerlik ilgisini yansıtan bir söz (Karadağ, 2013: 116)

Vardı yağım balım gelirdi kardeşlerim, tükendi yağım balım, gelmiyor kardeşlerim: Menfaate dayalı kardeşlik ilişkisini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 112)

Velilere peti kız düşer: İyi bir babadan tabiatı kötü bir evlat doğabilir (Yurtbaşı, 2012: 139)

Velitten pelit, pelitten velit olur: İyi bir anne babadan kötü bir evlat, kötü bir anne babadan iyi bir evlat olabilir (Yurtbaşı, 2012: 51)

Ver Allah'ım ver, kendi dalımdan; bir de ben koklayayım, gonca gülümden: Çocuğu olmayan kişinin, soyunu devam ettirecek bir çocuk özleminin ifadesi (Akalın, 1990: 147)

Verdiğim süt, burnundan gele: Annenin hayırsız evladına bedduası (Erol, 2007: 91)

Vur kaç: Bir çeşit çocuk oyunu (Örnek, 1979: 312)

-Y-

Ya al ya ver: Çok ağlayan, uyumayan çocuklar için yapılan yatır ziyareti sırasında söylenen söz (Yüksel, 2007: 159)

Ya bulgurum piş ya kefenim biç: Çocuğun diş bulguru yapılanan kadar söylediğine inanılan söz (Alptekin, 2007: 80)

Ya eline ya diline vurur: Çocuğun bebeklik dönemindeki hareketliliği için kullanılan bir söz (Yüksel, 2007: 172)

Ya evlat bir ya ocak kör gerek: Bir hayırlı evlat, insanın ocağını söndürmemeye, adını andırmaya yeter (Aksoy, 1971: 374)

Ya ölsün ya onsun: Hasta ve cılız çocuklar mezarlığa atılırken söylenen söz. Bu sayede çocuğun iyileşeceğine inanılır (Kurt, 2012: 80)

Ya ver muradımı (bebek) ya al canımı (Allah'ım): Çocuğu olmayan kimsesnin çocuk sahibi olma arzusunu ifade eden bir söz (Akalın, 1990: 147)

Yaa, yazık ! Oğlun yok mu ? Bütün çocukları kız olan kadınlara, diğer kadınların alaycı tavrını yansıtan bir söz (Eser, 2000: 223)

Yad oğulı, saklamakla oğul olmaz; böyüyende salur gider, gördüm dimez: Öz evladın, üvey evladın yerini tutamaması, birgün kendisini yetiştirenlere bırakıp gideceği düşüncesi (Ergin, 1997: 73-74)

Yağ satarım, bal satarım: Çocukların grup hâlinde mendille oynadıkları bir oyun (Yaşar, 2008: 339)

Yağmur yağar taş üstüne, torun ne der baş üstüne: Torunun sevgisinden dolayı her istediğinin yerine getirilmesi (Yurtbaşı, 2014: 138)

Yağmur yağar yer için, kızlar büyür el için: Kız çocuğun evlilikle baba evinden kopacağı düşünülür (Yurtbaşı, 2012: 139)

Yağmur yağıp durmaz, çocuk doğup durmaz: Çocuk, çocukluk çağının verdiği enerjiyle sürekli hareket etmek, koşturmak ister (Yavuz, 2006: 201)

Yakın komşu, uzak kardeşten iyidir: Mesafe kardeşler arasındaki ilişkileri etkiler, aradaki bağ zayıflar (Yurtbaşı, 2014: 112)

Yanan da anadır, yaman da anadır: Anne ne yaparsa evladının iyiliği için yapar, çocuğunu onun iyiliği için dövse dahi içi yanar (Yurtbaşı, 2012: 51)

Yanarsa anan yanar, gerisi yalan yanar: Çocukların dertlerine anneleri kadar üzülen olmaz (Yurtbaşı, 2012: 50)

Yanmış mal ile ölmüş baba ile iftihar olmaz: Babanın oluşturduğu statü, saygınlık ve mal kendinedir. Evlat, babanın malı mülkü ve statüsüyle övünmemeli, kendi saygınlığını kendi inşa etmeli (TAD II 1971: 371)

Yansın ocağın da duman tütmesin: Ocağın sönsün, soyunu sürdürecek çoluk çocuğun olmasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 340)

Yaradandan dilerim su gibi ömrün uzun ola: Çocuğun ömrünün uzun olması yönünde dua (Akalın, 1990: 136)

Yaş mı kuru mu ? Bu oyun genelde bir başka oyuna başlarken ilk sırayı alacak olanları belirlemek için taşlarla oynanır (Yaşar, 2008: 316)

Yaşı ne, başı ne ? Daha küçük ve tecrübesiz çocuk için kullanılan bir söz (Aksoy, 1976: 938)

Yaşı uzun olsun: Çocuğun ömrünün uzun olması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 182)

Yaşı uzun olsun, hayırlı evlat olsun: Çocuğa ad konulduktan sonra kullanılan bir ifade (Büyükokutan, 2005: 343)

Yaşın başını yesin, belan kimseye sürülmesin: Çocuğun çok ağlaması durumunda göz yaşları çocuğun yüzüne sürülerek söylenen söz ki bu sayede evden belanın uzak tutulacağına inanılır (Kurt, 2012: 85)

Yaşıyla yaşasın: Sağlıklı, uzun bir ömür dileği (Örnek, 1979: 182)

Yatağın dolu kalkasın: Çocuğun annenin yanında sağlıklı bir şekilde gözlerini açması yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

Yattı, kalktı: Sözle şaşırtmacalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 346)

Yattı pırasa, kalktı pırasa: Sözle şaşırtmacalı bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 346)

Yavru kuşun ağzı büyük olur: Ne kadar doysa ihtiyaçları giderilse de küçük çocukların istekleri bir türlü bitmez (Yurtbaşı, 2012: 137)

Yavru kuşun dilinden anası anlar: Çocuğun anlatmak istediği şeyleri ona çok yakın olan, her gün onunla ilgilenen annesi anlar (Yurtbaşı, 2012: 51)

Yavru kuş, yuvada gördüğünü yapar: Çocuklar aile ortamında ne görmüşlerse dışarıda da benzer davranışları sergilerler (Yurtbaşı, 2012: 139)

Yavrucuğum babalı büyüyesin: Yetim kalmayasın, babanın sevgisini ve koruyucu kanatlarını her zaman hissedesin anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 86)

Yavruların yetim kala: Bir anneye, çocuklarını babasız büyütmesi yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 346)

Yavrularının gününü göresin: Çocuğunun mutlu günlerine şahit olasın, zor günlerinde yanında olsunlar, sana faydaları dokunsun anlamında iyi dilek (Erol, 2007: 81)

Yavrulu kargaya leş düşmez: Çocuk olduktan sonra anne baba önceliğini çocuğa ve onun ihtiyaçlarına verir, onların kendi ihtiyaçlarına sıra gelmez (Yurtbaşı, 2012: 51)

Yavrum diye kundağında taş bele: Kadının çocuk sahibi olamayıp onu büyütmeyle ilgili işlemlerden mahrum kalması yönünde ilenç (Kaya, 2001: 169)

Yavrum diye meleyesin: Kişiye, evladının ölüsünü göresin anlamında ilenç (Erol, 2007: 141

Yavrum sen binbir yaşa: Çocuğa, sağlıklı, uzun bir ömür süresin anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 154)

(Yavrum) Tanrı sana ömür versin: Çocuğun uzun bir yaşam sürmesi yönünde dua (Akalın, 1990: 136)

(Yavrum) ulu çaylar ömrün olsun: Çocuğun uzun bir yaşam sürmesi yönünde dua (Akalın, 1990: 136)

(Yavrum) uyku olsun yoldaşın: Çocuğu uyuturken kullanılan bir söz (Akalın, 1990: 150)

(Yavrum) uykuda uslana: Yaramaz çocuk için temenni ifadesi (Akalın, 1990: 149)

(Yavrum) uyusun da büyüsün: Çocuğu uyuturken kullanılan bir söz (Akalın, 1990: 150)

Yavrumun hayrını görmeyeyim: Annenin çocuğunun büyüdüğünü, mutlu günlerini görememesi üzerine yemini (Bulut, 2012: 1141)

Yavrusuz kalasın: Ömrün boyunca çocuk sahibi olamayasın anlamında ilenç (Erol, 2007: 137)

Yavşak büyür, bit olur; öksüz büyür, it olur: Sevgiden, ilgiden yoksun büyüyen insanların kötü ve zararlı olma ihtimalleri daha fazladır (Yurtbaşı, 2012: 265)

Yaz buza yerikler, kış göbeleye yerikler: Aşeren kadının, yersiz zamansız bir şeyleri aşermesi için kullanılan bir söz (Kalafat, 2001: 170)

Yaza çıkardık danayı, beğenmez oldu anayı: Çocuğun büyüyüp yetişkin olduktan sonra annesini küçük, değersiz görmesi (Aksoy, 1971: 380)

Yazı mı tura mı ? Havaya atılan, yere düşecek olan paranın hangi yüzünün üste geleceğini tahmin etmeye dayalı bir oyun (Çimrin, 2008: 50)

Ye ekşiyi, doğur Ayşe'yi: Acı, ekşi ve baharatlı şeyleri tüketen kadının, kız çocuğunun olacağı inancını yansıtan bir söz (Yolcu, 2008: 20)

Ye tatlıyı, doğur atlıyı: Tatlı yiyecek ve içecekleri tüketen kadının, oğlan çocuğu olacağı inancını yansıtan bir söz (Yolcu, 2008: 20)

Ye tatlıyı, doğur Hakkı'yı: Tatlı yiyecek ve içecekleri tüketen kadının, oğlan çocuğu olacağı inancını yansıtan bir söz (Savur, 2010: 16)

Yeddi tene gancık babası: Oğlu olmayan, yedi tane kızı olan babayı hor görme, aşağılama ifadesi (Eser, 2000: 223)

Yedi kat altın dizisi takasın: Genç kıza, zengin bir koca bulasın anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 127)

Yedi kızla bir sofraya oturasın: Erkek çocuk sahibi olamayasın, doğacak tüm çocukların kız olsun anlamında ilenç (Erol, 2007:141)

Yedi oğlanla bir sofraya oturasın: Erkek çocuk gurur, itibar ve mutluluk kaynağı olarak görüldüğü, soyun devamını sağladığı için istenen bir cinsiyettir dolayısıyla bu yönde bir temenni ifadesi (Erol, 2007: 79)

Yedi oğul babası olasın: Erkek çocuk gurur, itibar ve mutluluk kaynağı olarak görüldüğü, soyun devamını sağladığı için istenen bir cinsiyettir dolayısıyla bu yönde bir temenni ifadesi (Erol, 2007: 79)

Yedi oğulla sofraya oturasın: Erkek çocuk gurur, itibar ve mutluluk kaynağı olarak görüldüğü, soyun devamını sağladığı için istenen bir cinsiyettir dolayısıyla bu yönde bir temenni ifadesi (Akalın, 1990: 134)

Yedi yıldır oğul vermeyen arıyım: Yedi yıl boyunca çocuk sahibi olamayan kadının kendi durumunu anlatmak için kullandığı bir ifade (Esen, 1986: 140)

Yedi yıllık emeğim, yavru yumağım: Çocuğu büyütmenin emek işi olduğuna dikkat çeken bir söz (Avcı, 2014: 218)

Yer gök şahit olsun, bunun kırkı çıkmıştır: Kırklama ritüelinde söylenen bir söz (Örnek, 1979: 23)

Yerde altın var: Gözleri kapatılan oyuncunun tahminde bulunduğu bir çocuk oyunu (Özdemir II, 2006: 313)

Yerdiğin oğlan (küçük) yer tutar: Bugün beğenmediğiniz, kendisinde yetenek görmediğiniz çocuk, zamanla bilgisini, görgüsünü artırarak toplumda önemli bir yer edinebilir (Aksoy, 1971: 382)

Yerinde tekdir baş ağrıtmaz: İnsan çocuğa gerekli disiplini ve eğitimi zamanında verirse ileride pişmanlık duymaz (Yurtbaşı, 2012: 486)

Yerine göre küçük, büyüğü terbiye eder: Çocuklar bazen büyüklere bile örnek olacak davranışlarda bulunur (Yurtbaşı, 2012: 247)

Yeryüzünde soyu sopu kalmasın: Soyun devam etmemesi üzerine bir ilenç (Kaya, 2001: 157)

Yeşermeyesin: Soyun devam etmesin anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 349)

Yetik kız eve değil, ere yakışır: Kız çocuğu belli bir yaşa geldikten sonra hiç bekletilmeden evlendirilmelidir düşüncesini yansıtan bir söz (Yavuz, 2006: 205)

Yetik kız yerine yaraşır: Kız çocuğu belli bir yaşa geldikten sonra hiç bekletilmeden evlendirilmelidir düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 139)

Yetim büyür, felek utanır: Yetim ve çaresiz kişi sıkıntılı da olsa yaşamını sürdürür ama bu durumunun suçlusu kör talihidir (Yurtbaşı, 2012: 265)

Yetim demiş: Ben güldüm. Felek demiş: Ben neredeydim ? Yetimlerin hayatta mutlu olduğu anların çok sınırlı olduğu düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 266)

Yetim güler, yanlış güler: Yetimleri hayatta mutlu edecek olaylar çok sınırlıdır bazen mutlu olacağını düşünür ama sonuç düşündüğü gibi olmaz (Yurtbaşı, 2012: 266)

Yetim hakkı, yedi taşı deler de geçer: Yetimlerin haklarını gasp etmek en büyük günahtır (Yurtbaşı, 2012: 265)

Yetim kalasın: Babasız kalasın anlamında ilenç (Ersoylu, 2012: 350)

Yetim kuzu, koç olmaz: Kimsesiz çocuğun büyüyüp yetişmesi zordur (Yurtbaşı, 2012: 266)

Yetim malı, ateşten gömlektir: Kimsesiz kişilerin hakkını yiyenler bunun bedelini çok ağır öder (Yurtbaşı, 2012: 325)

Yetim malı gasp edene, hakikat yolu kapalı olur: Kimsesiz çocukların hakkını yemek büyük günahtır, Allah'ın huzuruna yetim hakkıyla çıkılmamalı (Yavuz, 2006: 205)

Yetime acıyan çok olur da bir dilim ekmek veren bulunmaz: Kimsesize acımak en kolay yaklaşım biçimidir ve insanlar genelde kolay ve yük getirmeyecek bu yaklaşımı tercih eder, maddi yardımdan uzak durur (Yurtbaşı, 2012: 265)

Yetime gel gel diyen çok da çörek veren olmaz: Yetimlere herkes kendince yol göstermeye, akıl vermeye kalkar ama hiç kimse maddi yardım bulunmaz (Yurtbaşı, 2012: 265)

Yetiştirene şükürler olsun: Davranışlarıyla herkesin taktirini toplayan, hayırlı bir evlat olan çocuğun anne ve babasına dua (TAD II 1971: 378)

Yıkılır altın ocağı, yıkılmaz oğul ocağı: Erkek çocuğu olan ailenin soyunu sürdüreceği düşüncesini yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2012: 139)

Yiğit hoş, yancık boş: İyi delikanlı ama parasız anlamında bir söz (Aksoy, 1976: 946)

Yiğit oğlan dalyan kız yürüyüşünden belli olur: Çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağının belirtilerinin daha küçük yaşlarda ortaya çıkacağı algısını yansıtan bir söz (Yurtbaşı, 2014: 139)

Yimiş yigü niʿmet çiçekinde kör / Ḳamuġ nengke yangzaġ munı bilgü teng: Meyveyi, yiyecek nimetleri, çiçekte iken görmeli her işte misal olarak bunu örnek tutmalı (Arat, 2007: 182)

Yiyeceklerin en kötüsü, yetim malı yemektir: Kimsesiz kişilerin hakkını yemek büyük günahtır, bunun hesabı ahirette sorulur (Yavuz, 2006: 206)

Yolcusu var: Çocuk bekleyen kadın için kullanılan bir söz (Örnek, 1979: 84)

Yolsuzu yola getirmek, öksüze kaftan giydirmek gibidir: Öksüze kaftan giydirmek ne kadar uygun, güzel bir davranışsa yolsuzu yola getirmek de o kadar gereklidir (Yurtbaşı, 2012: 487)

Yularsız ata binilmez, yularsız deve yenilmez: Disiplinsiz yetiştirilmiş bir kişiye kimse kolaylıkla söz geçiremez (Yurtbaşı, 2012: 486)

Yularsız deveye binilmez: Disiplinsiz yetiştirilmiş bir kişiye kimse kolaylıkla söz geçiremez (Yurtbaşı, 2012: 486)

Yumurta kabuğunu beğenmemiş: İçinde yetiştiği çevreyi, anne ve babasını sonradan küçümseyen kimse (Yurtbaşı, DYS: 461)

Yumurtadan çıkan yine yumurta çıkarır: Her canlı soyuna çeker, soyunun özelliğini taşır (Aksoy, 1971: 387)

Yumurtadan daha dün çıkmış: Genç (Yurtbaşı, DYS: 60)

Yumurtanın sarısı, gitti pipinin yarısı: Çocukların sünnet sonrası kendi aralarında bağırırken söyledikleri söz (Yaşar, 2008: 143)

Yumurtasına hor bakan, civcivini cılk eder: Çocuğu yetiştirirken hassas ve dikkatli olmak gerektiğini ifade eden bir söz (Ercan, 2014: 28)

Yurt edip yuva edeme: Servet sahibi olup çocuk sahibi olama anlamında ilenç (Gemalmaz, 1995: 102)

Yurt yuva tutasın: Çoluk çocuk sahibi olasın, içinde yaşayacağın bir yuvan olsun anlamında iyi dilek (Ersoylu, 2012: 129)

Yuvada çocuğu kalsın: Anne ve babanın ölmesi, çocuklarının da yurda verilmesi yönünde ilenç (Ersoylu, 2012: 353)

Yuvanıza bereket getirsin: Yeni doğan çocuğun aile için kısmet, bereket getirmesi yönünde iyi dilek (Ersoylu, 2012: 130)

Yuvanıza neşe katsın: Yeni doğan çocuğun ailenin mutluluk kaynağı olması yönünde iyi dilek (Ersoylu, 2012: 130)

Yüz bin erlik, yüz bin arlık; gitsin ağırlık, gelsin yeynilik: Çocuğa nazar için tütsü yapılırken söylenen söz (Öger, 2003: 297)

Yüz koyunlu atam kalmaktan, bir yüksüklü anam kalmak yeğdir: İnsanın varlıklı ama şefkat göstermeyen babasından, yoksul ama sevgi dolu anası daha iyidir (Yurtbaşı, 2012: 50)

Yüz verme, arsız olur: Çocuğa çok fazla yüz verip şımartmamak gerektiğini ifade eden bir söz (Avcı, 2014: 217)

Yüz verme, arsız olur; az verme, hırsız olur: Yönetimin altında bulunan çocuğa ikide bir şunu yap, bunu yap demekle iyi sonuç alamazsın, arsız edersin. Yiyecek, para bakımından da çocuğu sıkıntıya düşürme çünkü hırsızlığa itmiş olursun (Aksoy, 1971: 388)

Yüzünü gör, izini görme: Bir kişinin çocuğunun bebeklikten çocukluğa geçemeden, yürümeye başlamadan ölmesi yönünde ilenç (Erol, 2007: 140)

-Z-

Zalime haddini bildirmek, öksüze kaftan biçmek gibidir: Öksüze kaftan giydirmek ne kadar uygun, güzel bir davranışsa zalime haddini bildirmek de o kadar gereklidir (TAD II 1971: 316)

Zamane çocuğu, babasına öğüt verir: Bu dönemin çocukları, nasihat tutmak bir yana ailelerine akıl vermeye kalkar (Yurtbaşı, 2012: 139)

Zamane çocuğu, dokuz babalıdır: Günümüzün teknolojik imkânlarıyla yetişen çocuklar bilgiyi pek çok yolla edinir, farklı kaynaklardan farklı görüşler elde eder (Yurtbaşı, 2012: 139)

Zamane çocuğunun şerrine ninni: Günümüz şartlarında yetişen çocuklarla uğraşmanın zorluğu ifade eden bir söz (Yurtbaşı, 2012: 139)

Zenciye evladı huri görünür: Başkalarına göre ne denli kusurlu ve çirkin olurrsa olsun kişi kendi çocuğunu güzel, kendi eserini kusursuz görür (Yurtbaşı, 2012: 139)

Zengin çocuğu aş diye, fıkara çocuğu iş diye kalkar: Ailenin ekonomik durumunun çocukların yaşamına etkisi (Karadağ, 2013: 120)

Zenginin malı, züğürdün evladı var: Fakirin en büyük zenginliği çocuğudur, mallı zenginin ise en kıymetlisi malıdır (Yurtbaşı, 2012: 139)

Zenginken her evlat (oğul) hayırlıdır, yoksul düşünce babaya yardım eden gerçek evlattır: Evladın evlat olduğu iyi günde değil, babası zor duruma düştüğünde, evladına ihtiyaç duyduğunda belli olur (Yavuz, 2006: 209)

Ziyadeniz, analı babalı büyüsün: Çocuğun anne ve baba sevgisiyle, onların koruyucu kanatları altında büyüyebilmesi yönünde iyi dilek (Örnek, 1979: 183)

Zorla güzellik olmaz: Öğrenmede bireyin ilgisi ve öğrenme isteği önemlidir. Birine istemediği bir şeyi yaptırmak çok zordur (Duman, 2008: 427)

Zürriyetin kesilsin: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 138)

Zürriyetin kurusun: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 138)

Zürriyetin olmasın, oğul: Neslin devam etmemesi üzerine ilenç (Erol, 2007: 138)

Zürriyeti olmayanın, merhameti de olmaz: Çocuğu olmayan insanın acıma ve merhamet duygusundan yoksun olacağı düşüncesini yansıtan bir söz (Yüksel, 2007: 36)

Zürriyetin bol ola: Pek çok çocuk sahibi olasın, soyun devam etsin anlamında iyi dilek (Akalın, 1990: 158)

Zürriyetiniz çok, bahtınız açık olsun: Pek çok çocuk sahibi olasın, soyun devam etsin anlamında iyi dilek (Akca, 2009: 69)

SONUÇ

Gebelik öncesi dönemle ilgili tespitler;

Çocuğun özellikle geleneksel kültürde evliliği tamamlayan, anne ve babanın sosyal statüsünün artıran, aileye maddi ve manevi destek sağlayan, en değerli varlık, güç olarak algılandığı, evlilik hayatında olmamasının hoş karşılanmadığı, bir eksiklik, kusur hatta ‘’Oğlu kızı olmayanı yüce Tanrı hor görmüştür’’ şeklinde Tanrı’nın gazabı olarak görüldüğü söylenebilir. Çocuğu olmayan kadınla ilgili sözlerin çocuğu olmayan erkeğe göre çokluğu ve ‘’Çocuksuz kadın, tuzsuz ekmek; Oğlu kızı olmayan avrattan eski hasır yeğdir; Sen insan değilsin, insan olsa idin, çocuk doğururdun’’ gibi kadını değersizleştiren, küçük düşüren kullanımların fazlalığı çocuksuzluğun birinci dereceden sebebi olarak kadının görülmesiyle ilgilidir. ‘’Dölsüz, hadım, sonsuz’’, hem kısır kadın hem de kısır erkek için ortak kullanılan kelimeler olarak tespit edilmiştir.

Çocuk genel anlamda ’’Çocuk ailenin neşesi; Çocuk baldan tatlıdır; Çocuk evin bülbülüdür; Çocuk karı koca arasında altın toptur; Çocuk ömrün baharıdır; Mallı zenginden, evlatlı zengin iyidir’’ şeklinde her türlü maddi değerden üstün tutulup yüceltilse de birden fazla çocuğun aileyi maddi ve manevi olarak yoracağı, ailesine ve çevresine ayak bağı olabileceği algısı da söz konusudur. Bu düşünce ’’Çocuklu avrat, sıpalı eşek ile yola gidilmez; Çok çocuk anayı şaşkın, babayı düşkün eder; Sıpalı eşeğe binip dah demektense yayan yürümek evladır; Ya evlat bir ya ocak kör gerek’’ gibi sözlerle dile getirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet açısından erkek ve kız çocuğuna bakıldığında, özellikle geleneksel kültürde erkeğe yönelik pozitif bir ayrımcılığın hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Erkek çocuğu, evin geçimine katkıda bulunan, büyüdükçe kıymetlenen daha da önemlisi ‘’Oğlu olmayanın ocağı kör; Oğulsuz ocakta tütün tütmez’’ şeklinde soyun devamını sağlayan, kalıcı bir değer olarak görülmekte ve ‘’Oğlum olsun da at kökü olsun’’ düşüncesiyle her koşulda arzulanmaktadır. Zor bulunan bir cinsiyet olarak görülen erkek çocuğu ‘’Her buluttan, yağmur yağmaz; her avrattan, erkek doğmaz‘‘ şeklinde her kadının da doğuramayacağı düşünülmektedir. Çocuk sahibi olmak amacıyla yapılan

uygulamaların kız çocuğuna göre çokluğu, doğan çocuğun kız olması durumunda kullanılan ‘’Kurtuldu’’ gibi sönük haber verme şekilleri, yine aynı bakış açısının yansımasıdır. Kız çocuğu tercih edilen bir cinsiyet olmadığı gibi, onu doğuran anneye yönelik bakış açısı da ’’Kız doğuran, it gibi; oğlan doğuran, at gibi yatar; Kız doğuran, kırmızı giymez’’ cümlelerinde ifade edildiği gibi olumsuzdur. Buna rağmen az da olsa ‘’Kız büyür, bahtı beraber yürür; Seversen oğlanı sev, kız kendini sevdirir’’ şeklinde kız çocuğu talihli, kendini sevdiren bir varlık, erkek çocuğu ise ‘’Oğul ekmeği, boğul ekmeği’’ şeklinde vefasız, hayırsız olarak gören bakış açısı da söz konusudur.

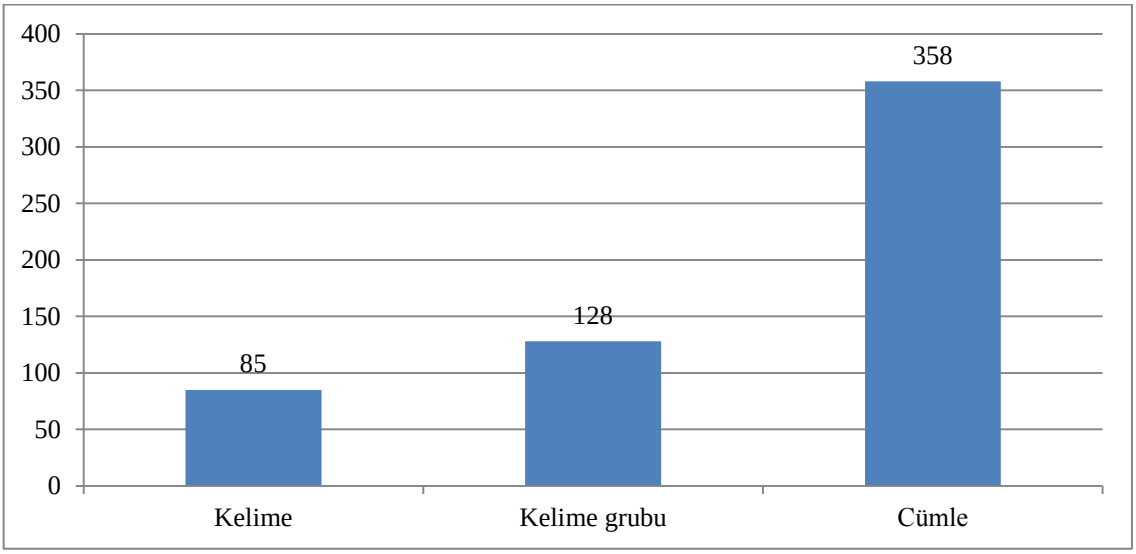

Grafik 1. Gebelik Öncesi Dönemle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Cümle düzeyindeki unsurların kelime ve kelime grubuna göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir.

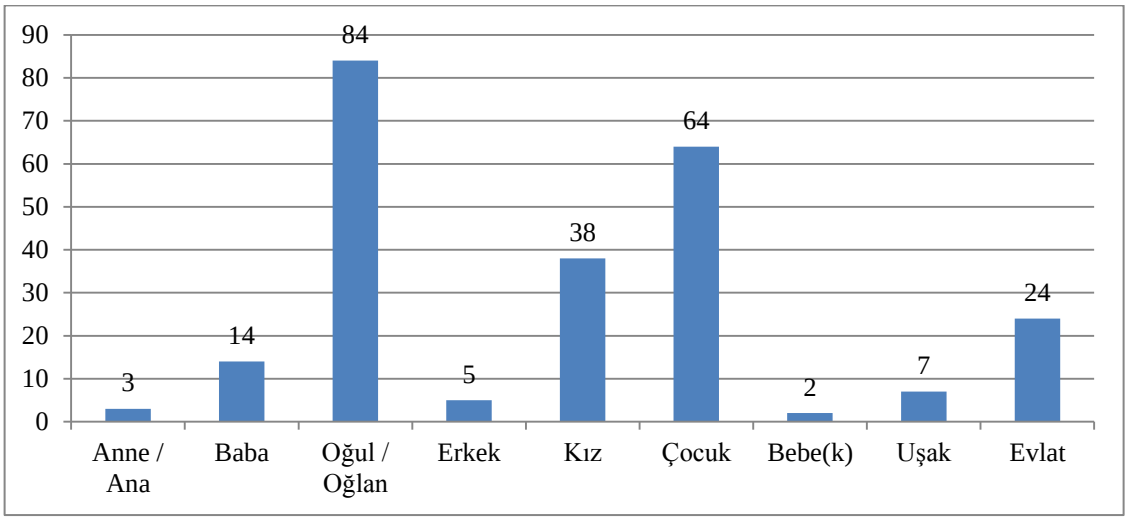

Grafik 2. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Oğlan, çocuk, kız ve evlat kelimelerinin anne ve babaya göre daha yoğun kullanımı, ailede çocuğa verilen değerle, oğlan kelimesinin kız kelimesine göre daha yoğun kullanımı ise erkek çocuğa yönelik pozitif ayrımcılıkla izah edilebilir.

Gebelik dönemiyle ilgili tespitler;

Gebe kadını karşılamada en sık kullanılan kelimelerin ‘’yük ve ağır’’ kelimeleri olduğu, ‘’boğaz’’ kelimesinin Anadolu ağızlarında gebe kadın için, tarihî metinlerde ise gebe hayvanlar için kullanıldığı görülmüştür.

Gebelik dönemindeki sivilce ve lekelerin daha çok yüzde belirdiği ve bu lekelerin kız çocuğuna işaret olarak yorumlandığı, bu lekeler için kullanılan ‘’çiğit’’ ve türevi bir bitki adından hareketle oluşturulduğu görüldü.

Doğacak çocuğun fizikî ve ruhsal yapısını belirlemeye yönelik kullanımlarda gebe kadının fizikî görünümü ve yediği şeyler esas alınmakta, tatlı yiyen kadınların erkek, ekşi yiyenlerin ise kız çocuklarının olacağına inanılmaktadır. Bu durum, Ye ekşiyi, doğur Ayşe’yi; Ye tatlıyı, doğur atlıyı’’ şeklinde tatlı-ekşi zıtlığıyla ifade edilmiştir.

Doğurganlık ‘’betli bereketli’’ şeklinde olumlu, istenen bir özellik olarak görülse de kişinin bakamayacağından fazla çocuk sahibi olması istenmeyen bir durumdur. Sözlerde doğurgan kadınla ‘’kedi, köpek ve tavuk’’ arasında ‘’Köpek gibi doğurup kedi gibi yiyesin, kuluçka fabrikası’’ şeklinde benzerlik ilgisi kurulmuştur.

Aşermeyle ilgili sözler ise genellikle ‘’aşermek ve yerik’’ kelimeleri etrafında şekillenmektedir. Gebelik döneminde yiyecek ve içeceklere karşı aşırı istek ya da tiksinti duyan kadını karşılamak için yiyecek anlamındaki ‘’aş’’ ismine, bir şeye ulaşmak istemek anlamındaki ‘’er-‘’ ve bir şeyi beğenmemek anlamındaki ‘’yer-‘’ yardımcı fiilli ve *-An* sıfat fiil eki getirilerek ‘’aşiren, aşyeren, aşyeriyen’’ şeklinde birleşik fiiller oluşturulmuştur.

Doğum öncesi yapılan hazırlıkların ‘’Doğmadık çocuğa, don biçilmez’’ şeklinde genellikle ‘’don’’ kelimesiyle temsil edildiği, anne karnındaki doğmamış canlı için ‘’bebek, çocuk, oğlan’’ kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür.

Gebeliğin sonlanması durumu için daha çok ‘’düşük’’, hayatiyeti sona eren canlı için ise ‘’cenin, çocuk, dem, döl, kuzu, oğlan, veled’’ kelimeleri kullanılmıştır.

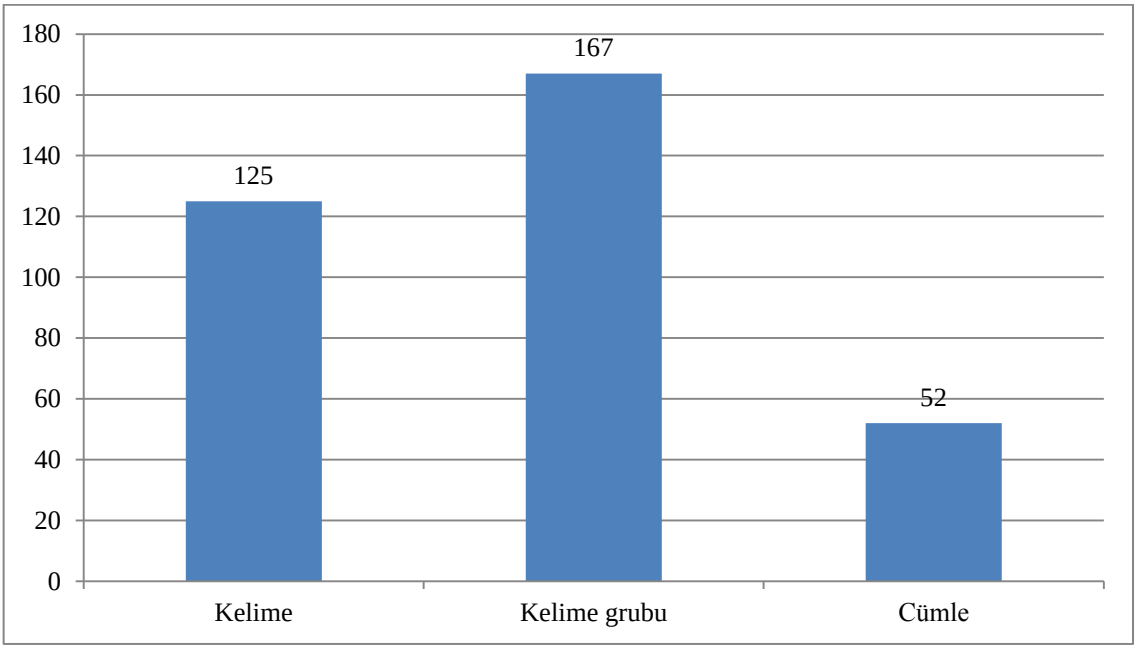

Grafik 3. Gebelik Dönemiyle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Cümle düzeyindeki yapıların kelime ve kelime grubuna göre daha az kullanıldığı görülmektedir.

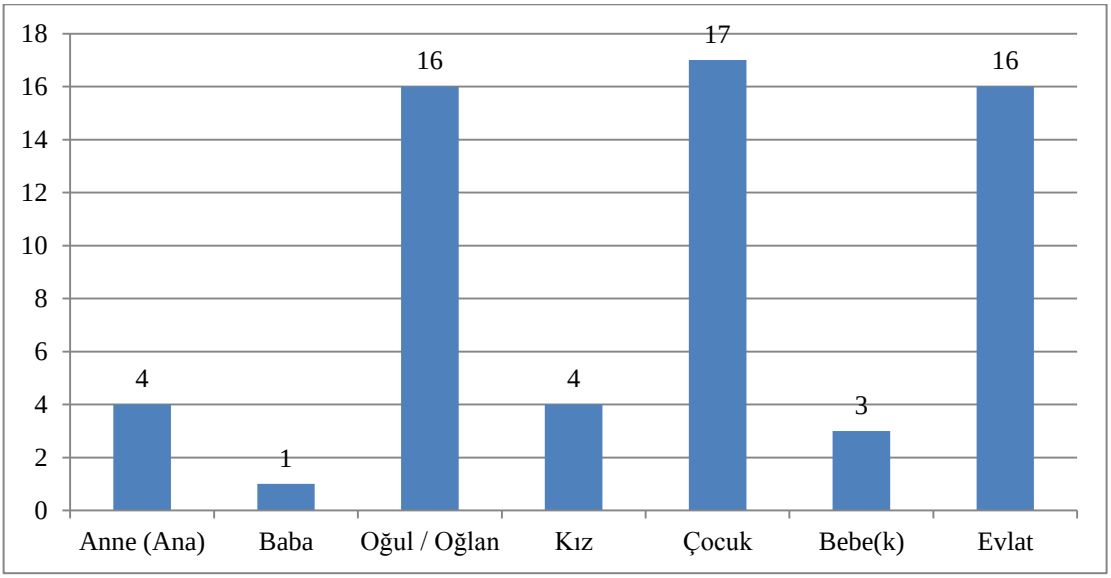

Grafik 4. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Oğlan, kız ve çocuk kelimelerinin diğerlerine göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir.

Doğumla ilgili tespitler;

Doğum zamanının yaklaşması ve doğurmak üzere olan kadınla ilgili ifadelerde zaman ölçüt alınmış ve ‘’ay, gün, sabah, akşam, vakit, zaman’’ kelimeleriyle ‘’akşamlık sabahlık, ayı günü gelmek, aylı, aylı günlü’’ şeklinde kelime ve kelime grupları oluşturulmuştur. Bu yapılarda zaman ifade eden kelimelerin tekrar grupları oluşturduğu görülmektedir.

Doğumun zorluğu, ‘’Doğuran avrat, Azrail’i yenmiş’’ şeklinde ifade edilirken, doğum öncesi gelen sancılar için ‘’ağrı, buru, ig, sancı, tolġag’’ kelimeleri kullanılmıştır. Doğum esnasında ya da doğduktan hemen sonra ölen bebek için kullanılan sözlerde bebeğin günahsız bir varlık olduğu algısı ön plana çıkarılmış ve cennet ve melek kelimeleriyle ‘’cennet bülbülü, cennet kuşu, cennet meleği, melek’’ şeklinde yapılar oluşturulmuştur.

Doğum yaptıran kişiyi karşılamada ebe kelimesi ‘’ara ebesi, aralık ebesi, köy ebesi, köyün ebesi, ön ebe, örcüm ebesi’’ şeklinde yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Kullanımlarda yer-yön bildiren ‘’ara, aralık’’ sözcüklerine yer verilmesi, ebenin yardımcı eleman, ‘’ön’’ sözcüğü ise gebe kadına ilk müdahalede bulunan kişi olmasıyla ilgilidir.

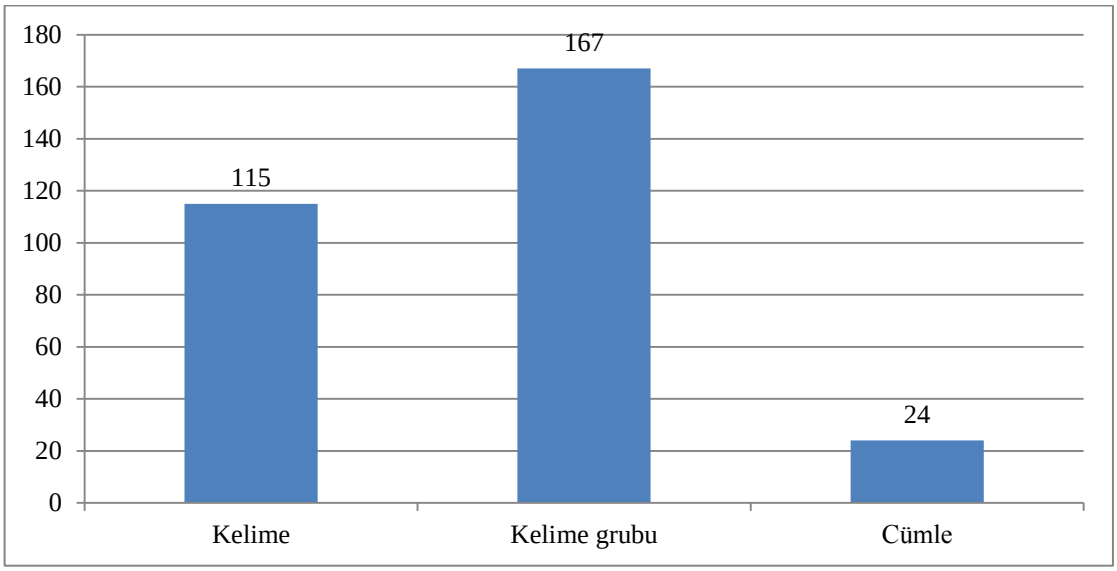

Grafik 5. Doğumla İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Kelime ve kelime grubu düzeyindeki kuruluşların cümleye göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir.

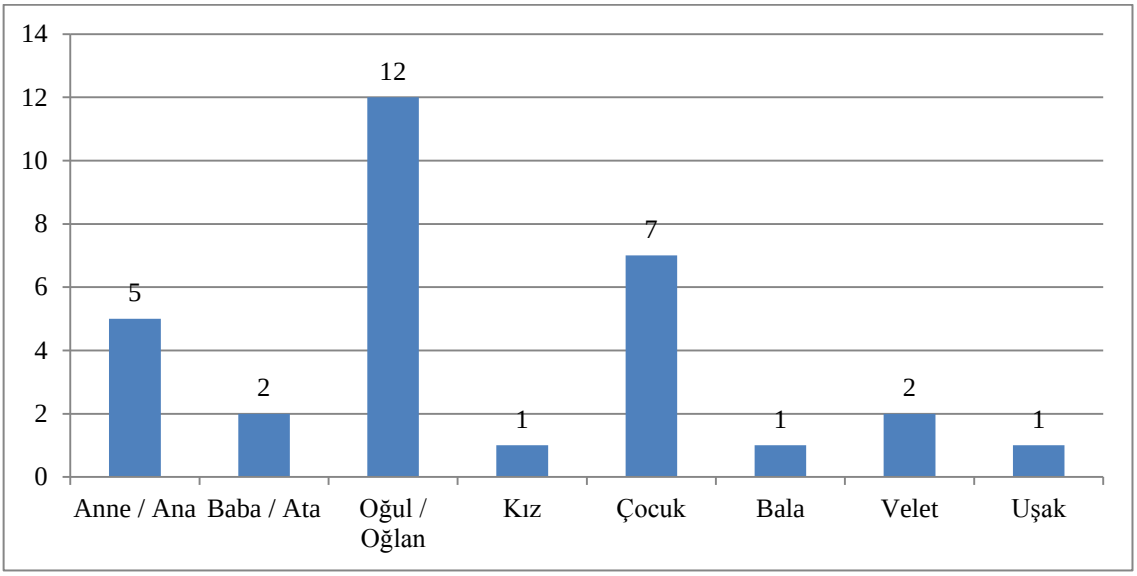

Grafik 6. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Oğlan ve çocuk kelimelerinin diğerlerine göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir.

Doğumla başlayan ve devam eden süreçlerle ilgili tespitler;

Anne baba ve çocuk ilişkileri bağlamında sadece çocuk doğurmanın bir kadını anne yapmayacağı, baba olmanın zor olmadığı, babalık etmenin zor olduğu, anne baba ve çocuk arasındaki et ve tırnak gibi olan güçlü ilişki ve bu ilişkide araya girmemek gerektiği, oğlanın babaya, kızın anneye yâr olacağı, evlatların asla kötülüğünün düşünülmeyeceği, ne kadar kötü olsa da evlattan geçilemeyeceği ve evlatların ayırt edilemeyeceği, anne ve baba için önceliğin evlatlar, evlatlar için ise kendileri olduğu, anne ve babanın evladına aşırı düşkünlüğü, kendi eserlerini kusursuz ve eksiksiz görmeleri, çocuğun babasının adını, statüsünü gelecek kuşaklara taşımakla birlikte kendi statüsünü kendi inşa etmesinin önemi, anne ve babaya saygıda kusur etmemek gerektiği, evlatların hatalarının anne babadan, anne babanın hatalarının da evlatlardan sorulacağı, bir anne baba için evlada muhtaç olmanın zorluğu, hayırlı ve hayırsız evlat konuları üzerinde durulmuştur.

Kimsesizlik bağlamında, ‘’öksüz’’ kelimesin daha çok annesi ölen çocuklar için kullanılmakla birlikte annesi ve babası ölen çocuklar için de kullanıldığı, yetim kelimesinin ise babası ölen çocuklar için tercih edildiği görüldü. Öksüz ve yetim çocukları karşılamak için anne ve baba anlamındaki kelimelere *+sız* olumsuzluk eki ’’anasız, atasız, atasız anasız, babasız’’ şeklinde getirilmiştir. Organ adı bağır yanında

yuva ve kuş kelimeleri de ‘’anasız kuzu, başsız, yuvasız kuşçuk’’ şeklinde kullanılmıştır.

Akrabalık bağlamında ise Türkçenin son derece zengin bir dil olduğu, diğer dillerden farklı olarak akrabalık ilişkilerinin birçoğunu ayrı kavramlar hâline getirdiği görüldü: ‘’baldız, görümce, bacanak, elti vb.’’

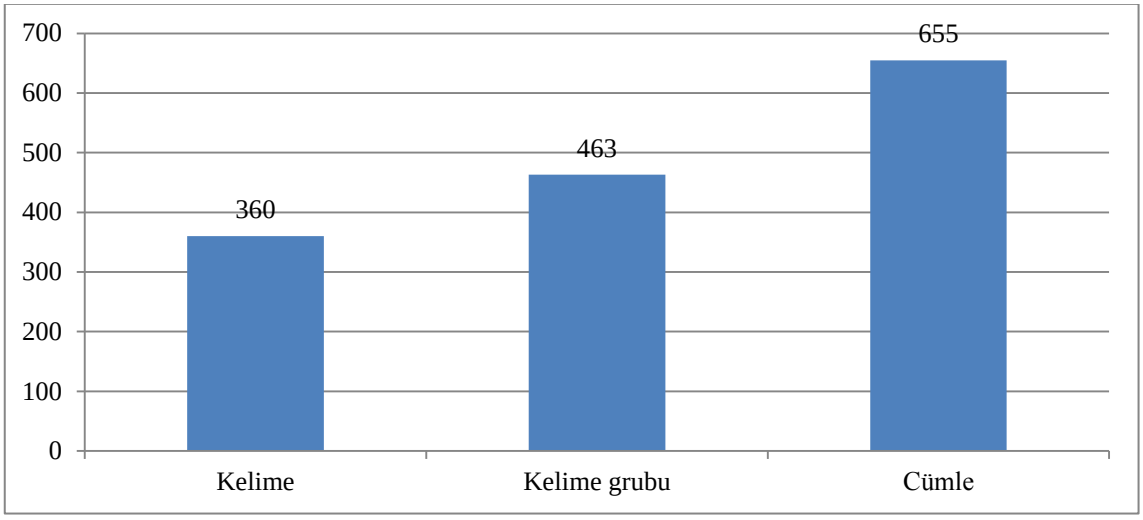

Grafik 7. Doğumla Başlayan ve Devam Eden Süreçlerle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Cümle düzeyindeki birliklerin kelime ve kelime gruplarına göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir.

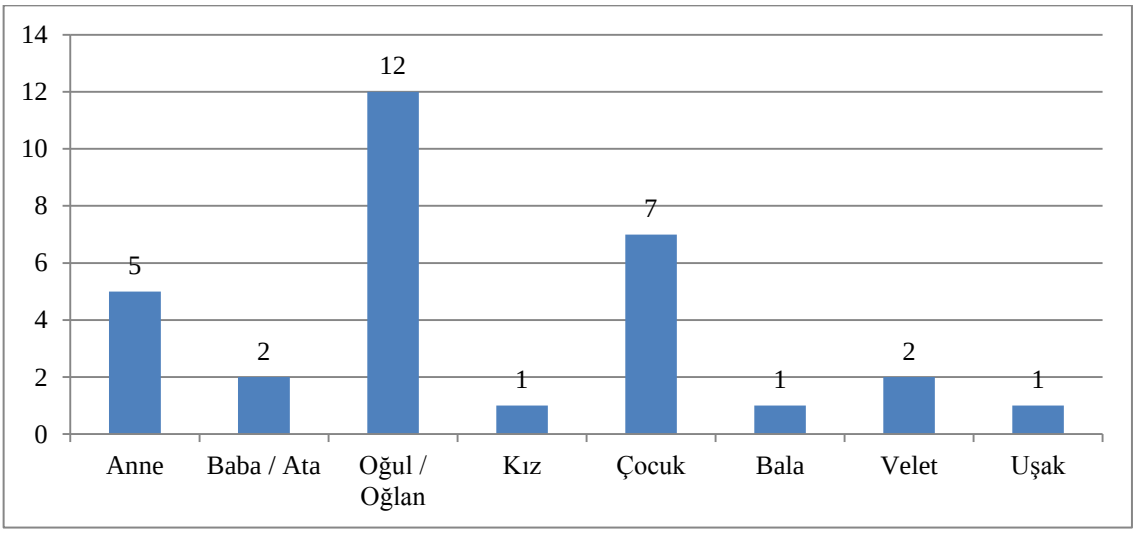

Grafik 8. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Oğlan ve çocuk ve anne kelimeleri diğerlerinden daha yoğun kullanılmıştır.

Bebeklik dönemiyle ilgili tespitler;

Bebeğin organlarıyla ilgili sözlerin çoğunluğu ‘’cukcuk, dıbış, dodik’’ şeklinde çocuk dilinden, Ermeniceden alınan kelimelerden ve yansıma seslerden oluşmuştur.

Evlilik dışı ilişkiden doğan çocuğun toplumda hoş karşılanmadığı, bir yere, kimseye ait olamama, arada kalma durumunun, yön bildiren ara ve renk adı ala sözcükleriyle ‘’alakırık, aralık dölü, aravirdi, kapı aralığı’’ şeklinde karşılandığı görülmektedir.

Cinsel organların doğrudan adının söylenmesi toplumda ayıp karşılandığından organların şekil ve işlev açısından benzerlikler gösteren çeşitli varlıklarla ifadesi esastır. Bu anlamda yansıma seslerden, araç-gereç, değerli taş, bitki, hayvan ve yön adlarından yararlanılmıştır: ‘’çatlak, dıngıl, elmas, fındık, fıstık, iğde, küpe, kuş, tut vb.’’ Erkek çocuğun cinsel organının karşılanmasında ise kız çocuğa göre bitki ve hayvan adlarının daha çok kullanıldığı görüldü.

Cinsiyet bağlamında kullanılan ’’ayāl, bala, cıba, çıka, çipçe çocuk, döl, eren, gede, gıcı, kızan, küçük, serçe, oğlan, velet’’ kelimeleri kız ve erkek çocukları için ortak kullanılan kelimelerdir. ‘’Döl ve uru’’ sözcüklerinin daha çok erkek çocuğu için kullanımı, erkek çocuğunun soyun devamını sağlayan bir varlık olarak algılanmasıyla ilgilidir. Bugün Türkiye Türkçesinde erkek çocuk için kullanılan oğlan kelimesinin ‘’er oğlan, erkek oğul, urı oğlan, uşak oğlan vb.’’ yapılarda cinsiyet ifade etmediği, cinsiyet ifadesini ‘’er, erkek, urı, uşak’’ sözcüklerinin yüklendiği görüldü. ’’Çatlak, anik, fellah, kuçi, yirik’’ gibi kız çocuğa yönelik olumsuz bakış açısını yansıtan kullanımların fazlalılığıda dikkati çeken bir diğer husustur.

Bebeklik dönemi, motor becerileri yönünden en hareketli dönem olduğu için sözlerde ’’dalbınmak, dalcınmak, evşinmek, kelkinmek, tapçınmak, uçgunmak’’ şeklinde bu hareketliliği çağrıştıran fillller ön plana çıkarılmıştır. Motor becerileri yönünden ağızdan çıkan sıvı, salya için kullanılan ifadelerde diş ünsüzlerinden ‘’s, ş ve z’’ ile başlayan kelimelerin yoğun olarak kullanımı, sıvının daha çok bebek diş çıkarırken akması ve tükürük bezlerinin ön dişlere yakın olmasıyla ilgilidir.

Bebeklik döneminde uykuyla büyüme arasında doğrudan bir ilgi kurulmuş bu da ‘’Çocuk uyuya uyuya büyür, yaşlılar uyuya uyuya ölür’’ şeklinde ifade edilmiştir. ‘’Ninni’’ kelimesi ve türevi yapılarda bir diş ünsüzü olan ‘’n’’nin tekrarlı kullanımı, bu

sesin güçlü müzikal değerine bağlanabileceği gibi, kelimenin bünyesindeki düz-ince ünlülerin kullanımın da çocuğu uyuturken belli bir ritmi yakalama kaygısıyla dolayısıyla bu ünlülerin rahatlatıcı, dinlendirici etkisiyle açıklanabilir. Bebeğin uyuma şekliyle ilgili sözlerde uyurken çıkardığı sesler ve yüzünün aldığı şekil esas alınmıştır: ‘’mışıl mışıl, süzüne süzüne’’. Erkek çocuğunun uykusunun kaçmasıyla sıcaklık, kız çocuğunun uykusunun kaçmasıyla soğuk ortam arasında arasında bir ilgi kurularak bu durum kar ve kor örnekleriyle ’‘Beni kara göm; Beni kora göm’’ şeklinde temsil edilmiştir.

Dil gelişimi bağlamında bebeğin çıkarmış olduğu ilk seslerin çeşitli durumlarla ilgili hoşnutluğunu ya da hoşnutsuzluğunu ifade ettiği, belli seslerin tekrarı mahiyetinde olduğu görüldü. Sözcük türleri açısından çocuk dilindeki kelimeler büyük oranda isimdir. Fiillerin kullanım alanı sınırlı olup ‘’et- ve ol-‘’ yardımcı eylemleriyle isim+yardımcı fiil kalıbında birleşik fiiller oluşturulmuştur. Bu birleşik fiillerle çocuğun günlük yaşamında bilhassa oyun dünyası içerisinde yoğun olarak karşılaştığı ‘’düş-, koş-, vur-, döv-, yak-, kes-, yaralan-‘’ gibi fiiller karşılanmıştır. Ünlü ve ünsüzler açısından bakıldığında en sık kullanılan ünlüler /a/, /o/ ve /u/ dur. Kelimeler daha çok dudak ve damak ünsüzleriyle başlamaktadır. Kelime başında en sık kullanılan ünsüz ise /b/ ünsüzüdür. Bu durum, bu dönemde çocuğun temel haz bölgesinin ağız olması ve emme refleksi neticesinde dudak kaslarının gelişmiyle izah edilebilir.

Yeni yürümeye başlayan çocuğu cesaretlendirme, teşvik etme amaçlı kullanılan sözlerin büyük kısmı ‘’dādi, dadiş, dal dal, deh deh’’ gibi çocuk dilinden alınmıştır ve ünlemlerden oluşmaktadır. Çocuğun yürüyememesinde ya da yürümesinin gecikmesinde olağanüstü birtakım güçlerin etkisi olduğu düşüncesi hâkimdir ki bu algı daha çok bas- fiiliyle ‘’basık, basılmış, köstek baskını vb.’’ şekilde dile getirilmiştir. Yürüme özrünün giderilmesiyle ilgili uygulamalarda ise ‘’köstek ve duşak’’ kelimelerine geniş ölçüde yer verilmiştir.

Sosyal-duygusal gelişim bağlamında bebeği sevme, okşamayla ilgili kullanımlarda bebeği severken çıkarılan sesler esas alınmıştır. Sözlerin çoğu ’’icik cicik, peh peh, pıçi pıçi etmek’’ şeklinde aynı ya da yakın anlamlı kelimelerin tekrarı mahiyetindedir. Fizikî temastaki aşırılık ise gücü temsil eden ayı örneğiyle ‘’Ayı, eniğini okşarken (severken) öldürüvermiş (öldürür) şeklinde ifade edilmiştir. Çocuğu ürkütme, korkutma ve şaşırtmayla ilgili ifadelerin çoğunun da ‘’böcü, böö, öcü’’ şeklinde yansımalardan ve

ünlemlerden oluştuğu görülmektedir. Ağlama ve ağlatmayla ilgili ifadelerde ise yansıma olarak daha çok rahatsız edici söylenmeleri temsil eden diş-dudak ünsüzü v, damak-diş ünsüzü c ile başlayan kelimeler ‘’cırıl cırıl, cızıla-, vağıltı, vengirti vb.’’ yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Çocuğun aşırı decerecede ağlamalarının olumlu telakki edilmeyip gelişimini de olumsuz etkilediğine inanılılır: ‘’Sesini kes, ağıdın başına rasgelsin; Yaşın başını yesin, belan kimseye sürülmesin’’.

Tuvalet bakımı bağlamında çocuğun kakası ve zamansız işemesiyle ilgili sözlerin ‘’coco, cırt’’ gibi yansıma seslere dayandığı, çocuğun altına konulan ısıtılmış, kırmızı renkli toprak için yaş, ıslak anlamındaki [*h*+]öl kelimesinin kullanıldığı görülmüştür.

Bebeğin eşyaları bağlamında, bebekleri yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan, araç için beşik kelimesinin ‘’beçik, beşik, beşşik, bişşik’’ şeklinde fonetik varyantlarıyla birlikte geniş bir kullanım alanının olduğu, beşiği meydana getiren parçalarla ilgili sözler ise daha çok ‘’üğrümbeç, üğrümcek, üğrümük, üğrünbeç’’ şeklinde sallamak anlamındaki ügri- fiiliyle ilgilidir. Bebeği beşiğe bağlayan aracı karşılamak için kullanılan sözlerde ise organ adı bağır sözcüğü ‘’bağartlak, bağırdak, bavırdak, boğırdak’’ şeklinde geniş bir kullanım alanına sahiptir. Çocuğun başını ve yüzünü örten giysilerin büyük bir kısmının alıntı olduğu, giysilerin temel işlevinin, yapılış şeklinin, yapıldığı malzemenin, adlandırmalara esas teşkil ettiği görülmüştür: ‘’köpeme, pamuklu, sallık, sömelek vb.’’

Yeni doğum yapmış kadınla ilgili ifadelerin büyük bir kısmı Rumca, Ermenice ve Arapçadan alıntıdır. Lohusa kadınlara ve yeni doğmuş bebeklere musallat olan kötü ruhları karşılamada başta ‘’al’’ olmak üzere daha çok renk adlarından istifade edilmiştir: ‘’alkarısı, kara albastı, sarı albastı’’.

Çocuğa yönelik olumsuz bakışları sıradan bakıştan ayırmak için ‘’bed, kötü’’ gibi sıfatlara yer verilirken, çocuğu nazardan korumak için hayranlık ve sevgi ifade eden sözler yerine ‘’boklu, çirkin, maskara, piç kurusu, pis, pis çağa’’ gibi yerici sözler daha çok kullanılmıştır.

Bebek oyuncaklarıyla ilgili kullanımlar daha çok oyuncakların sallandıkça çıkarmış oldukları seslerle ilgili olup genellikle ‘’cağıldak, cıngırdak, şakırdak, şıkşık, şıngırdak’’ şeklinde boğumlanma yeri bakımında dişeti-damak ç ve ş ünsüzleriyle başlamaktadır.

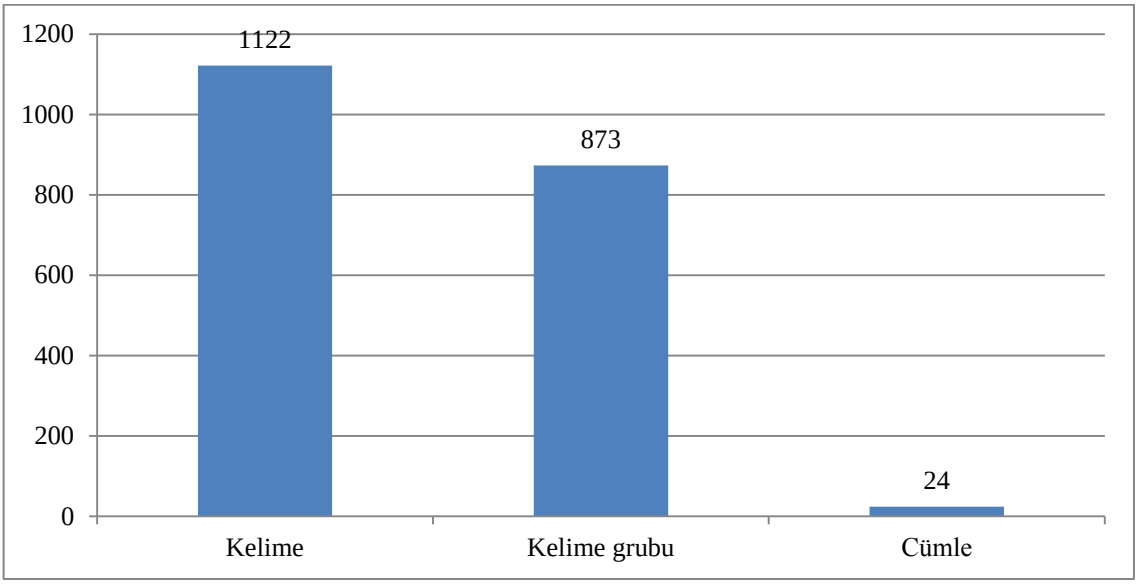

Grafik 9. Bebeklik Dönemiyle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Cümle düzeyindeki yapıların, kelime ve kelime gruplarına göre çok daha az kullanıldığı görülmektedir.

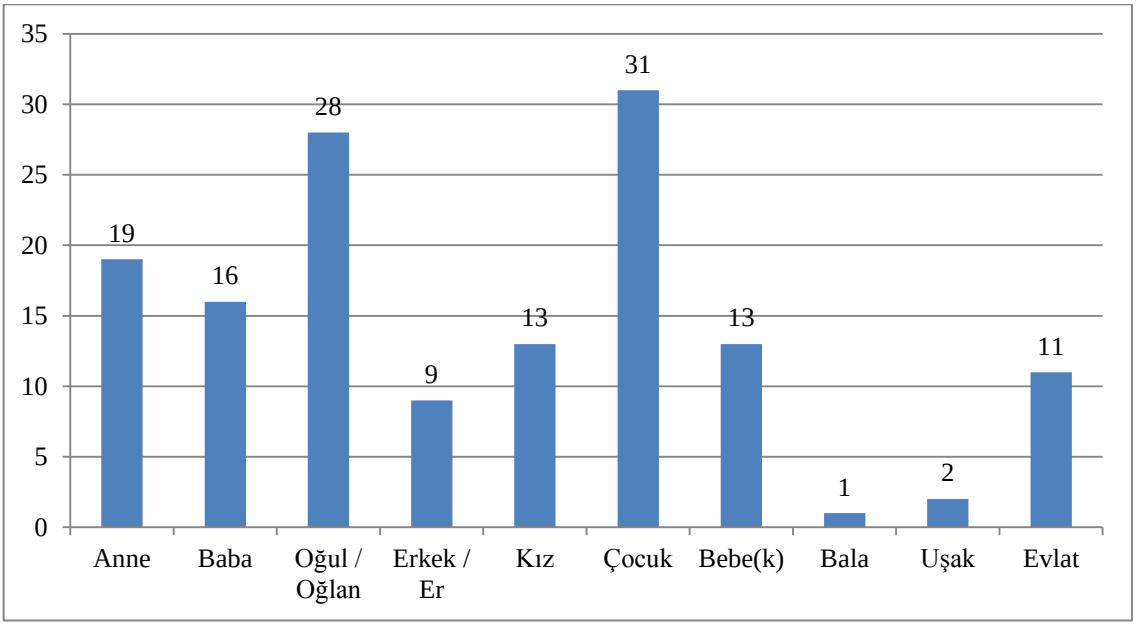

Grafik 10. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Bu dönemde anne baba ve çocuğu karşılayan kelimeler arasındaki dağılımın önceki dönemlere göre daha homojen olduğu görülmektedir.

Okul öncesi dönemle ilgili tespitler;

Çocukluk dönemi için zaman anlamının çocuk, oğlan, uşak kelimelerine isimden isim yapan *+lık* eki getirilerek ‘’çocuḳluḳ, kiçilik, küçüklük, oğlanlıḳ, uşaḳlıḳ’’ şeklinde verildiği görülmektedir. Oyun çağındaki çocuk için at, eşek, kuş, kuzu, köpek, bit gibi hayvanlar ’’bit, enik, eşek sıpası, kınalı kuzu, kuş cücüğü, midilli, serçe, sıpa, yavşaḫ’’ şeklinde çeşitli benzerlik ilgileriyle çocuk yerine kullanılmıştır. İyi gelişmiş, şişman çocuğu karşılamak için kullanılan sözlerin büyük bir kısmının ‘’ayı balaḫı, bambılböce, dana, tan balığı, tosun’’ şeklinde yansıma seslerden ve iri yarı, yağlı hayvan adlarından oluştuğu görülmüştür.

Çocukların çeşitli özellikleri başlığı altında yaramazlık, şımarıklık hâlleri, şakadan anlamadıkları, zaman zaman büyüklere özenip yaşlarından büyük davranışlar sergiledikleri, birbirlerinden etkilendikleri, evde yemediklerini yabancı yerde istedikleri, otoriteyi idrak edemedikleri, çocukların şakadan anlamadıkları, onlarla iş yapmamak gerektiği, güvenilmezlikleri, kaygısız bir yaşamlarının olduğu, sabırsız olmakla birlikte saf, dobra mizaca sahip oldukları, küçük yaşın sevimliliği, kişiliklerini küçük yaşlarda belli edebilecekleri gibi sonradan gelişip başarı gösterebilecekleri, oyuna düşkün olmaları, çabuk küsen ve mızıkçı mizaçları üzerinde durulmuştur. Yaramaz, şımarık, terbiyesiz çocuk algısı söz dinlememe, baskısız, rahat büyüme durumuyla gereksiz, aşırı ve çevreye zarar veren davranışlarla çıkarılan gürültülü, rahatsız edici seslerle bağlantılıdır.

Büyüklere özenme, yaşından büyük hareketlerle ilgili sözlerde ‘’ataç oğul’’ dışında, ‘’anaç, anam garı, avradasiye, avratsı’’ gibi kadına yönelik cinsiyet ifade eden sözcüklerin kullanımı, çocuklardaki taklit davranışların daha çok kadına özgü olmasıyla ilgilidir.

Gürültü yapma, bağırıp çağırmayla ilgili kullanımların çocukların gürültü yaparken çıkarmış oldukları rahatsız edici seslerle ilgili olduğu, bunlarında boğumlanma yeri bakımından diş eti-damak ünsüzü ‘’c’’ ile başladığı görüldü: ‘’cağıl cuğul, cığılda-, cırıldak vb.’’

Mızmızlanan, sürekli bir şeyler isteyen çocukla ilgili ifadelerde ise keyifsizliği, huysuzluğu ifade eden mız sesi ‘’mezelemek, mızırdanmek, mızırtı etmek‘’ şeklinde yoğun olarak kullanılmıştır.

Güzellikle ilgili adlandırmalarda çocukta güzelliğin ön plana çıktığı bölgenin yüz bölgesi olduğu, renk adı olarak ak sözcüğünün kullanıldığı, hafif kilolu hâlin, saç şeklinin çocuk için güzelliği tamamlayıcı bir yön olarak görüldüğü söylenebilir: ‘’kıvırcık, akpampul, aktopaç vb.’’

Temizlik bağlamında çocuğun idrarı, çişiyle ilgili sözlerin büyük bir kısmı, çocuğun işerken çıkardığı seslerle ilgili olup boğumlanma yeri bakımından diş eti-damak ünsüzü c ve ç ile başlamaktadır: ‘’cıldır, cul, çiş, çürkü’’. Çocuk dilinden alınan yansıma ‘’çiş’’ sesi çocuğun idrarını karşılamada kullanılan en yaygın kelimedir. Temiz çocukla ilgili sözlerde ağız ve burun bölgesinin çocuğun temizliğine ölçüt olarak alındığı söylenebilir: ‘’āz burun gümüş’’.

Çocuk oyunları, çocuğun fizikî, zihinsel, sosyal gelişimi açısından hayatî derecede önemlidir. ‘’Tay iken oynamayan, at olamaz; Taylığında kıç atmayan atı makbul saymazlar’’ gibi atasözleri de bu düşünce dünyasını yansıtır. Oyun bağlamında usu geliştiren oyunların kelimeler üzerine kurulu olduğu, çocukların dil, zihinsel gelişimi ve yaratıcılığı, bedeni geliştiren oyunların ise fizikî ve psiko-motor gelişimi açısından önemli olduğu, yarışma ve rekabet duygusunu kamçıladığı ayrıca bedeni geliştiren oyunlarda söz varlığı açısından bir çeşitliliğin olduğu söylenebilir. Çocuk oyunlarında hayvanlar âlemi kullanımlara geniş ölçüde yansımış, kurt gibi vahşi hayvanlara yer verilse de genellikle tavşan gibi evcil ve çocuğa sevimli gelen hayvanlar tercih edilmiştir. Çocuk oyunlarını karşılamada eşeğin çok yaygın bir şekilde kullanılması bu hayvanın kırsal kesim insanı için vazgeçilmezliğiyle izah edilebilir. Koşmaca üzerine kurulu oyunlarda mendilin çok kullanılması ise kültürümüzdeki önemiyle ilintilidir. Araçlar üzerine kurulu oyunlardan bilye ve taş oyunlarının çocukların parmak, el ve kol kaslarının gelişimine katkıda bulunduğu, aşık oyununun ve futbolun Türkler tarafından eskiden beri oynanan oyunlar oldukları, Kaşgarlının DLT’de bu oyunlar hakkında bilgi verdiği görüldü. Sopayla oynanan en yaygın oyun ise ‘’çelik çomak’’ ya da ‘’met’’ diye adlandırılan oyundur. Bu oyunu adlandırmada vurmak anlamındaki çel- fiili yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Töresel-büyüsel nitelikli oyunlar başta kuraklık dönemlerinde,

yağmur yağmasını dolayısıyla bereketi sağlama, baharın gelişini müjdeleme güneşin çıkması, karların erimesi ve dolunun az yağması dileğiyle oynanmıştır. Ezgili, tekerlemeli oyunlar çocuklarda dil ve konuşma yeteneğinin gelişmesi, müzik kültürünün oluşumu açısından önemli olduğu gibi çocukların öz güvenleri yüksek, yaratıcı ve üretken kişiler olarak yetişmelerine de katkıda bulunur. Taklit üzerine kurulu oyunlar ise çocukların sanatsal becerilerinin dolayısıyla yaratıcılıklarının gelişmesine katkıda bulunur. Körebe türü oyunlar, çocukların duyma, hissetme gücünü geliştirdiği gibi empati duygusunu da geliştirirken, ‘’elim elim öpelek’’ türü oyunlar, çocukların tahmin, sezgi gücünün gelişimine katkıda bulunur.

Çocuğun oyun dünyası içerisinde oyuncakların da önemli bir yeri olduğu, oyuncaklarıyla ilgili çocuğun hayal dünyasında çok farklı tasavvurların olduğu bilhassa ses çıkartan oyuncakların çocukların dikkatini çektiği görüldü: ‘’carcur, cıkırık, cin atı, hava kuşu, pırıldak, şeytan arabası, yel ati vb.’’ Çocukların üzerlerine binerek oynadıkları oyuncaklar arasında en yaygın olanları, bugün daha çok atlıkarınca ve tahterevalli olarak bilinenlerdir. Tahterevalliyi karşılamak için aracın aşağı ve yukarı hareket ederken çıkardığı sesler esas alınmıştır. Aracın aşağı hareketi için ‘’eğ-, çök-‘’, yukarı hareketi için ise ‘’ağ-‘’ fiili : ‘’ağdırış eğdiriş, ağdırma çöğdürme’’ şeklinde kullanılmıştır.

Oyuncak bebeklerin ve evin kız çocuklarına, araba, sapan, tüfen, ok ve yay gibi oyuncakların ise erkek çocuklarına toplumsal cinsiyet rollerini kazandırmak açısından önemlidir. Su püskürten oyuncaklarla ilgili sözler daha çok yansıma sesler üzerine kurulmuştur ve bunların büyük bir kısmı boğumlanma yeri bakımında dişeti-damak ç ve ş ünsüzleriyle başlamaktadır: ‘’cağıştı, catırik, çağıştı’’. Bunlar dışında topaç ve fırıldakla ilgili de çok zengin bir söz varlığından söz edilebilir.

Yıbaşlarında, bayramlarda ve diğer özel günlerde çocukların ödüllendirildikleri, çocuklara harçlıklar verildiği, hediyeler alındığı ve bu geleneklerle ilgili zengin bir söz varlığının olduğu tespit edildi: ‘’arafalık, arafana, bahşiş, bayramçalık vb.’’ Bayram sözcüğünden ‘’bayramçalık, bayramlık’’ şeklinde çocuklara verilen hediyeleri, alınan kıyafetleri karşılayan hediye ve giyecek adı türetildiği gibi, bayram için hazırlanmış, süslenmiş sevinçli çocuk anlamında ‘’bayram çocuğu’’ kelime grubu da oluşturulmuştur.

Çocuk hastalıklarıyla ilgili adlandırmalara hastalığın temel niteliklerinin, çeşitli evrelerinin yansıdığı, hastalık adlarının büyük bir kısmının da Türkçe olduğu görüldü. Örneğin literatürde ‘’petussis’’ olarak bilinen hastalık, öksürük nöbetleriyle seyrettiğinden ve hasta boğulacak gibi öksürüğünden ‘’boğmaca’’ diye adlandırılmıştır. Boğmaca öksürüğünü sıradan öksürükten ayırmak için de büyük, gök, kara, uzun gibi sıfatlar ‘’büyük öksürük, gök öksürük, kara öksürük, uzun öksürük’’ şeklinde kullanılmıştır. Korku ve ürküntü uyandıran bazı durumlarda ise hastalıklar örtmece kelimelerle karşılanmıştır. Literatürde variola olarak geçen hastalığın çiçekle karşılanması gibi. ‘’Albastı, tutarık, cin çarpması’’ gibi kötü ruhlarla ilgili, korku ve hurafelere dayanan adlandırmalar da söz konusudur. Hastalıklara renk adı olarak kızıl, kara ve sarının yansıdığı, bu renklerin genellikle ateşli hastalıklara ad olduğu, kara rengin ise daha çok hastalıkların tehlikeli aşamaları için kullanıldığı görüldü: ‘’kara ağrı, kara öksürük, karaçiçek, karamuk vb.’’ Hayvan adları ise ’’bitlenmek, domuzbaşı, sirkelenmek’’ şeklinde daha çok cilt hastalıklarında kullanılmıştır. İç hastalıkları içerisinde, bağırsak sistemi rahatsızlıklarıyla ilgili zengin bir söz varlığı söz konusu olup özellikle ishalle ilgili ‘’cırcır, dırık, ığınık, ıkınıh, ötürük, tırlak, törtör’’ şeklinde pek çok kullanım mevcuttur.

Sünnet; doğum, evlenme gibi kültürümüzdeki önemli geçiş aşamalarından biridir. Zira törene gelen misafirler ‘’Darısı askerliğine, Darısı güveyliğine’’ şeklinde başka bir geçiş dönemine yönelik temennilerde bulunurlar. Sünnetle ilgili sözlerden sünnetin hem kültürel hem de dinî bir ritüel olduğu, erkekliğe geçiş aşaması olarak algılandığı görüldü. Sünnet aracına yazılan ‘’Erkek oluyorum’’, sünnet eylemi için kullanılan ‘’er etmek‘’ ifadesi bu ritüelin sosyal ve cinsel kimlik oluşumunun bir basamağı olarak görülmesi açısından önemlidir. Sünnet derisi için kullanılan ‘’kusur’’, törenden sonra söylenen ‘’Artık müslüman oldun; Gâvurluktan kurtuldun’’ ifadeleri ise ritüelin kültürel ve dinî açıdan katılığını yansıtır. Sünnet töreni için kullanılan ‘’bereket töreni’’ tamlaması ise sünnet hadisesiyle insan neslinin devamı arasında kurulan bağlantıyı ortaya koyması açısından önemlidir. Bu eylem için Arapça sünnet ve hatn kelimeleri dışında Türkçe ‘’kes- ve ar-‘’ fiilleri de kullanılmıştır.

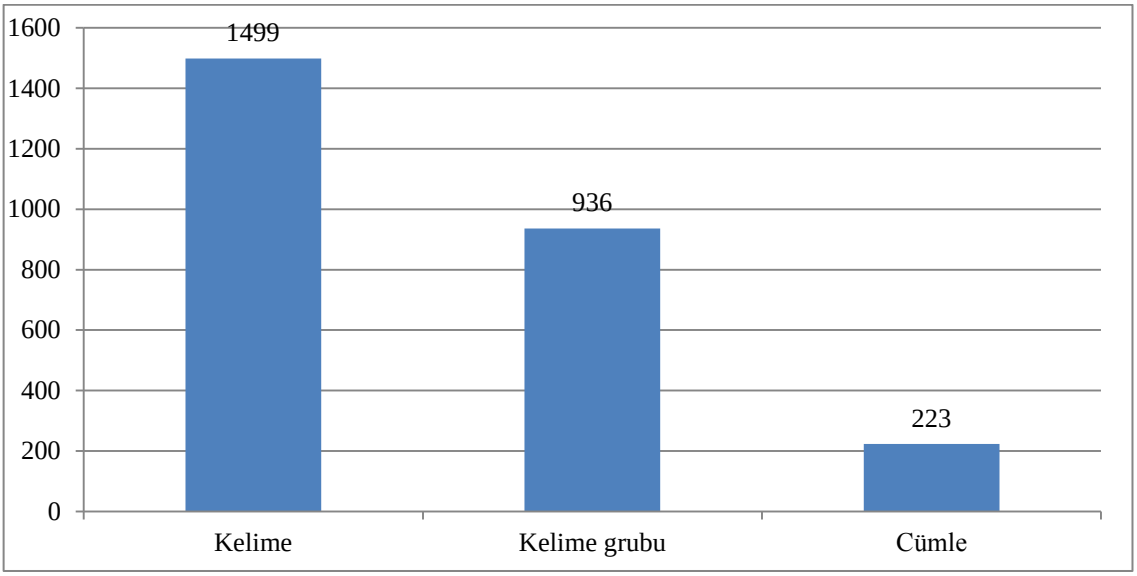

Grafik 11. Okul Öncesi Dönemle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Kelime düzeyindeki yapıların kelime grubu ve cümlelere göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir.

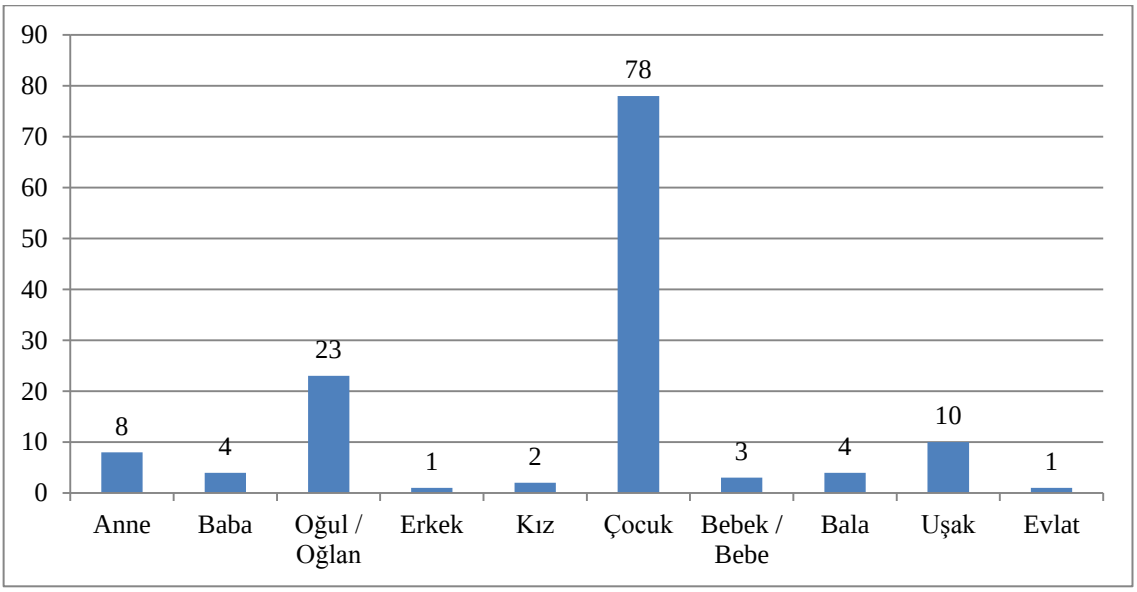

Grafik 12. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Çocuk kelimesi diğerlerine göre çok daha yoğun kullanılmıştır.

Okul çağıyla ilgili tespitler;

Eğitimde bireysel farklılıkların önemi ’’Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az; Saygı sayana, terbiye alana göredir’’, gönünden istekli ve kararlı olmanın önemi ise ‘’Aşk olmayınca meşk olmaz; Gönülsüz namaz, göklere ağmaz’’ gibi sözlerle dile getirilmiştir. Toplumsal algıda, zekilikle yaramazlık, akla gelmeyenleri düşünme ve yapma becerisiyle cin ve şeytan arasında ‘’cin, cin cücüğü, cin yavrusu, ecinni, şeytanın art ayağı’’ şeklinde bir benzerlik ilgisi kurulmuştur.

Eğiticiyi, öğretici rolündeki kişiyi karşılayan kelimelerin çoğunun başta Arapça ve Farsça olmak üzere yabancı dillerden girdiği tespit edildi: ’’avrat, kontes, muallime, mürebbiye vb.’’ Notu kıt, acımasız olma, giyinişine özen göstermeme gibi öğretmenin çeşitli özellikleri, tembellik ve başarısızlık bağlamında öğrencinin özellikleriyle ilgili kullanımların ‘’ful casus, kaput gitmek, kaynatmak, saçaklı, sermek, sıfırcı’’ şeklinde argo sözlerden oluşmaktadır. Hocaya saygıda kusur etmemek gerektiği düşüncesi eğitimin ön koşulu olarak görülürken, bedensel cezanın da eski eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olduğu görüldü: ‘’Deniz dalgasız, kapı halkasız, mektep falakasız olmaz’’.

Ailede çocuk eğitimi ve terbiyesi bağlamında anne ve babanın çocuğun eğitimindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuş ‘’Çocuk güle benzer, bakarsan açar, bakmazsan solar; Çocuk kısmı güle misal’’ gibi sözlerle çocuk eğitiminin hassas bir süreç olduğu ve bu eğitimin erken yaşlarda verilmesi gerektiği ifade edilmiş ‘’Her kız anasına göre işler; Kız annesinden öğrenir sofra düzmeyi; Oğlan babasından öğrenir oba gezmeyi; Oğul kalkar, babaya bakar’’ şeklindeki sözlerle kız çocuğu üzerinde annenin erkek çocuğu üzerinde babanın etkili olduğu vurgusu yapılmıştır. Ailede sıkı terbiye ve disiplinin gereği, çocuğu şımartmamak gerektiği düşüncesi ‘‘Baskısız yongayı (yorgayı) yel alır, sahipsiz tarlayı sel (el) alır; Bastırıksız çalıyı, yel alağan olur; Çocuğu şımartma, başına çıkar; Evladını dövmeyen dizini döver; Kızını dövmeyen dizini döver’’ gibi sözlerle dile getirilirken, uygulanan baskı ve disiplinin belli bir ölçüde olmasının gereği ‘’Çok söyleme, arsız olur; az verme, hırsız olur’’ şeklinde dile getirilmiştir. Bunun yanında verilecek terbiyenin yalnızken verilmesinin, çocuğu başkalarının taktir etmesinin, çocuğun eğitimiyle bizzat ilgilenmenin gereği üzerinde de durulmuştur. Çocuk yetiştirmenin zorluğu ise ‘’Analar taş yesin, yarım yarım beş yesin; Derdin mi var, evladın mı var; Evladın var mı derdin var’’ şeklinde ifade edilmiştir.

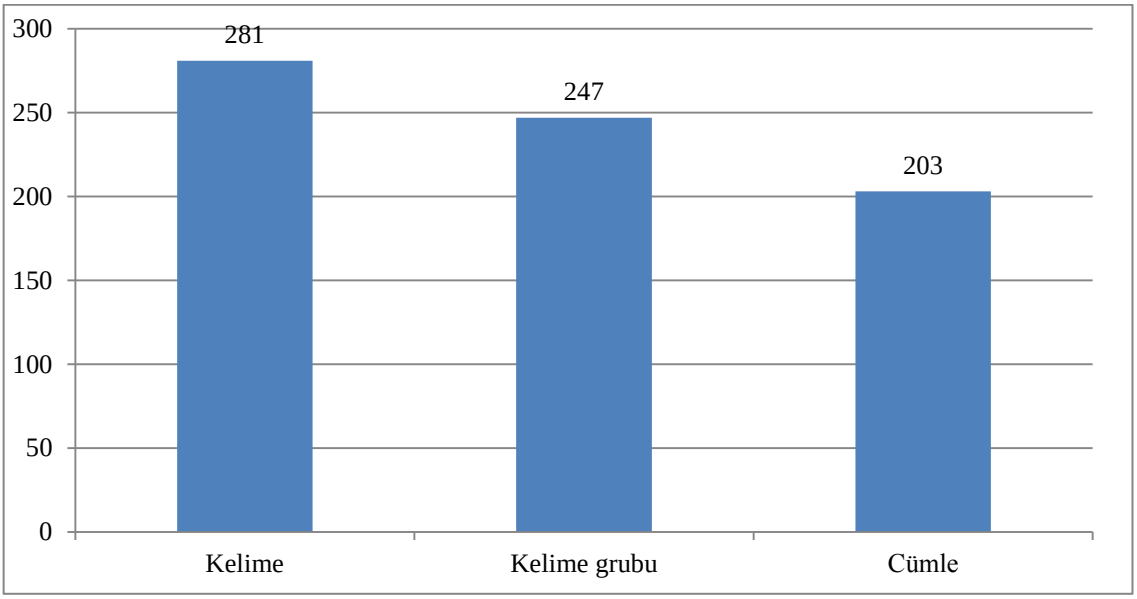

Grafik 13. Okul Çağıyla İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Bu dönem; kelime, kelime grubu ve cümle düzeyindeki yapıların dağılımın birbirine en yakın olduğu dönemdir.

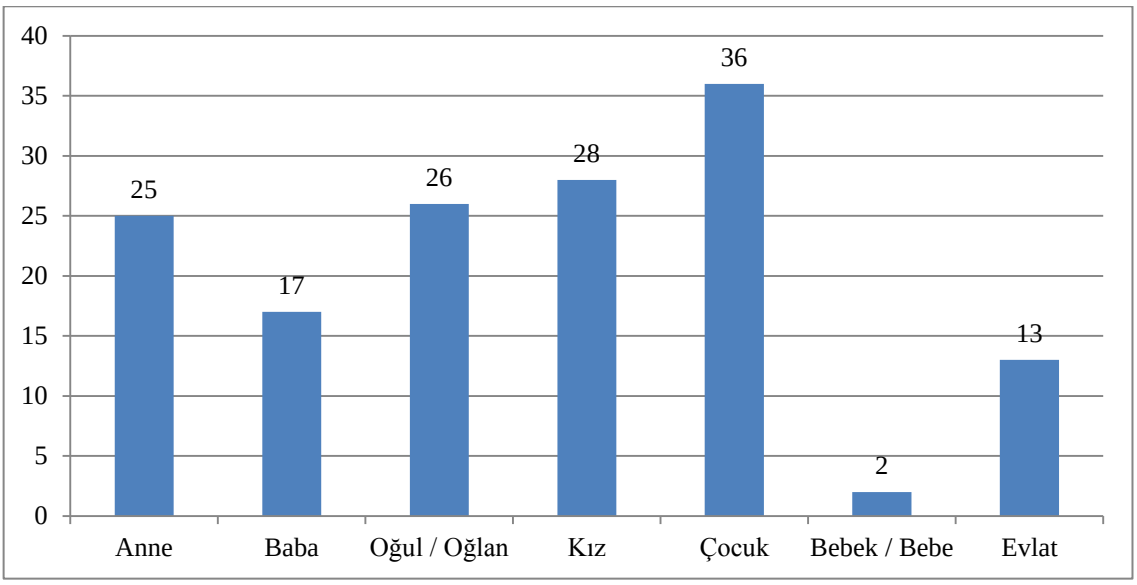

Grafik 14. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Bu dönemde anne, baba, oğlan, kız ve çocuk kelimeleri arasındaki dağılımın nispeten yakın olduğu görülüyor.

Ergenlik dönemiyle ilgili tespitler;

Ergen kelimesi büluğa eren kişi dışında bekâr kişi için de kullanılırken, bu kelimeden türetilen ergenlik kelimesi belli bir yaş dönemi için kullanıldığı gibi, evli olmama durumunu da karşılar. Yine bu kelimeden türetilen ‘’ergencelik’’ ise ergenlik döneminde daha çok yüzde beliren sivilceleri karşılar. Ergenlik, delikanlılıkla ilgili sözlerde genel anlamda canlı, hareketli, güçlü, hayatında başlangıcında olma durumu ‘’cavcavlı, cığcığlı, cıvcıvlı, delikanlı, tazelik, körpelik’’ şeklinde ön plana çıkarılmıştır. Ergenlik dönemindeki kız ve erkeği karşılayan kelimelerin ’’bālıġ, bernâ, cüvān, nihāl’’ gibi, büyük ölçüde Arapça ve Farsça kökenli olduğu tespit edildi. Ergenlik dönemindeki genci karşılamak için gençliği, tazeliği temsil eden bitki adlarından da yararlanılmıştır: ‘’çiğelem, çilek, fidan, gonca, gonca gül, tomurcuk çiçek vb.’’ Hayvan adları olarak ise ‘’ceren, civciv, çöl cereni, düve, ev pilici, koç, kuş, kuzu’’ sözleri kullanılmıştır. ’’Çocuk, döl, oğlan, tifil, uşaḳ’’ gibi bebeklik döneminden başlayarak çok farklı yaş dönemlerindeki çocuğu karşılayan kelimeler de bu dönemindeki genç için kullanılmıştır.

Ailenin kutsallaştırıldığı toplumumuzda kız çocuğuna biçilen rol ‘’annelik’’ ve ‘’eşlik’’tir. Ailenin geçici bir ferdi olarak görülen kız çocuğu daha beşikteyken evliliğe hazırlanır. Evlenene kadar bir kale gibi korunup kollanması, namusuna gölge düşürülmemesi gerekir. Bu anlamda evlilik süresinin de uzatılmaması, kısmeti çıkınca evlendirilmesi tavsiye edilir. Kız çocuğu için evlilik yaşı yedi, on iki ve on beş olarak verilmekle birlikte evliliğe hazır olunan yaş dönemi için ‘’yetik’’ sözcüğü kullanılmıştır. Yalnız sağlıklı düşünemediği varsayıldığından eş seçimi kız çocuğuna bırakılmaz ve birden fazla kız çocuğu varsa da sırayla evlendirilmesi tavsiye edilir. Evlilik sürecindeki nazı da hoş karşılanır, kaderini ise koca evinin tayin edeceği düşünülür. Evlenirken soylu, tanıdığın bildiğin, ev işlerine yatkın, erkek kardeşi olan, saçı uzun, bakire kız çocuğunu tercih etme tavsiyesinde bulunulur. Geleneksel kültürde kız çocuğuna yönelik bakış açılarının çoğu olumsuz olmakla birlikte ‘’Kız evi, vezir evi, Kızım kimi severse güveyim odur; oğlum kimi severse gelinim odur’’ Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası’’ şeklinde az da olsa kız çocuğuna ve ailesine yönelik olumlu bakış açılarını da görmek mümkündür.

Genç kızlardaki fizikî ve hormonal değişimlerde ‘’elma, ayva, ham ayva, limon, turunç’’ gibi meyve adları kullanılmıştır. Bu kullanımlarda şekil benzerliğinin esas

alındığı görüldü. Ergenlik döneminde yüzde beliren sivilceler için kullanılan ‘’çiğit’’ kelimesi, gebe olan annenin yüzündeki lekeler için de kullanılan ortak bir kelimedir.

Ahlak ve terbiye bağlamında ele alınan kelimelerin daha çok kızlarla ilgili olduğu ve genç kızların rahat tavırlarının ‘’açık ve hafif’’ sıfatıyla temsil edildiği görüldü. Yine bu dönemde gereksiz ve sürekli konuşmalarla sürekli gezme hâlinin kız çocuğuyla ilişkilendirildiği ve bu özellikteki kız çocuğunun organ adlarıyla ’’çeneke ve kanayaklı’’ şeklinde temsil edildiği görüldü. Güzel ahlaklı kız için ise ‘’hanım ve has’’ sıfatı kullanılmıştır.

Güzellik ve yakışıklılık bağlamında güzel genç kızı karşılamak için ‘’fıstık, keklik, piliç, sarı papatya’’ şeklinde bitki ve hayvan adlarından daha çok istifade edilirken, yakışıklı genç için hayvan adı olarak sadece ‘’timsah’’ kelimesi kullanılmıştır. Hayvan adları delikanlı için ‘’aslan, deve, katır, koç’’ şeklinde daha çok güç ve kuvvet bağlamında ele alınmıştır.

Genç kız ve erkekle ilgili özellikle cinsellik bağlamında argo merkezli, çok zengin bir söz varlığından söz edebiliriz ki bu argo kullanımlarda bitki ve hayvan adlarından geniş ölçüde istifade edilmiştir. ‘’Arı kız, silik’’ kullanımlarından saflık ve temizlikle bekâret arasında bir ilgi kurulduğu anlaşılmaktadır. Bekâretin genç kızlığı temsil ettiği düşüncesi ise bekâretin bozulması durumu için kullanılan ‘’kadın olmak‘’ ifadesine yansımıştır.

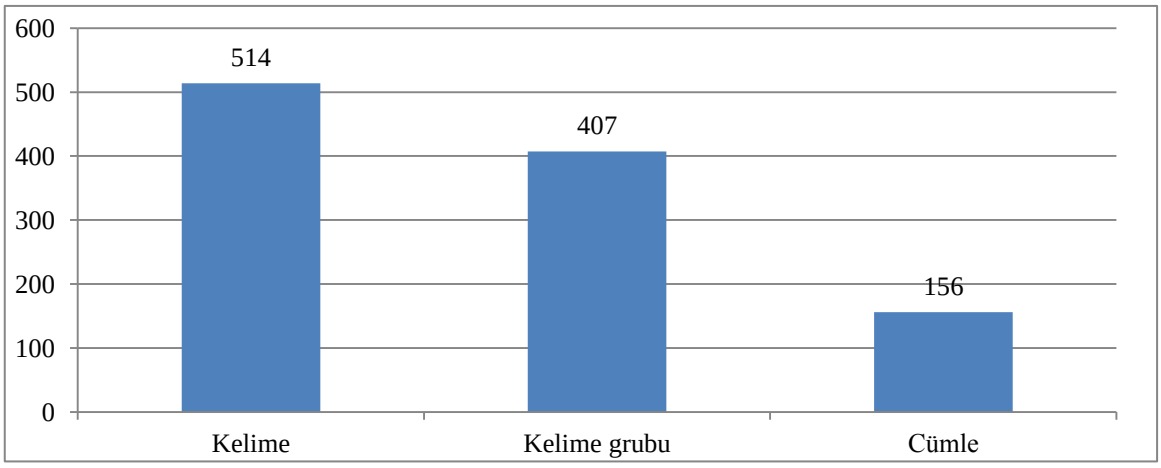

Grafik 15. Ergenlik Dönemiyle İlgili Kelime, Kelime Grubu ve Cümle Düzeyindeki Birliklerin Dağılımı

Kelime ve kelime grubu düzeyindeki yapılar cümleye göre daha yoğun kullanılmıştır.

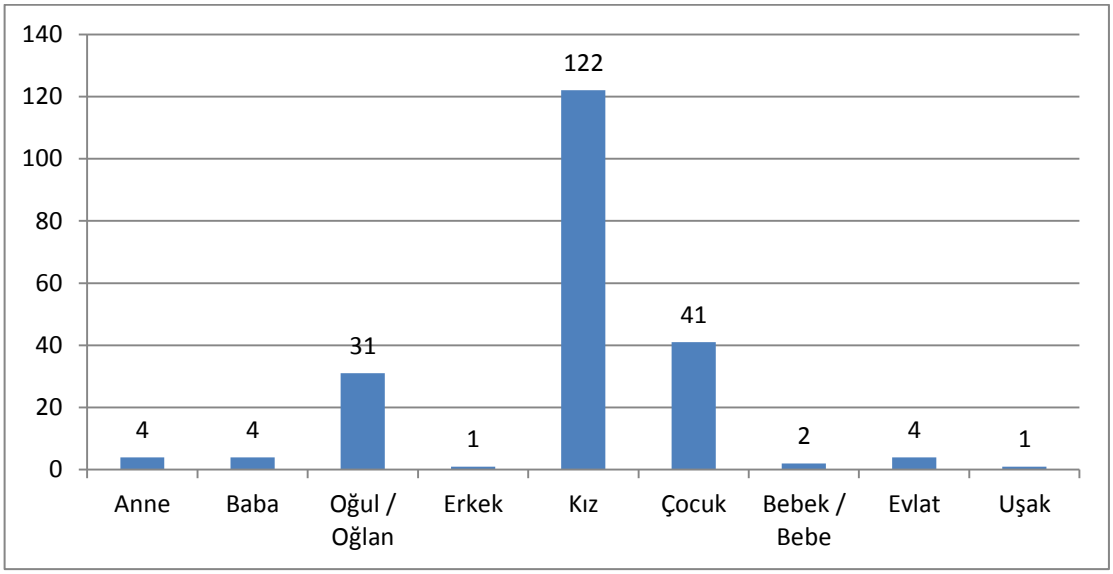

Grafik 16. Aile Bireylerine Göre Dağılım

Kız kelimesinin ergenlik döneminden diğer kelimelere göre daha yoğun kullanılmış

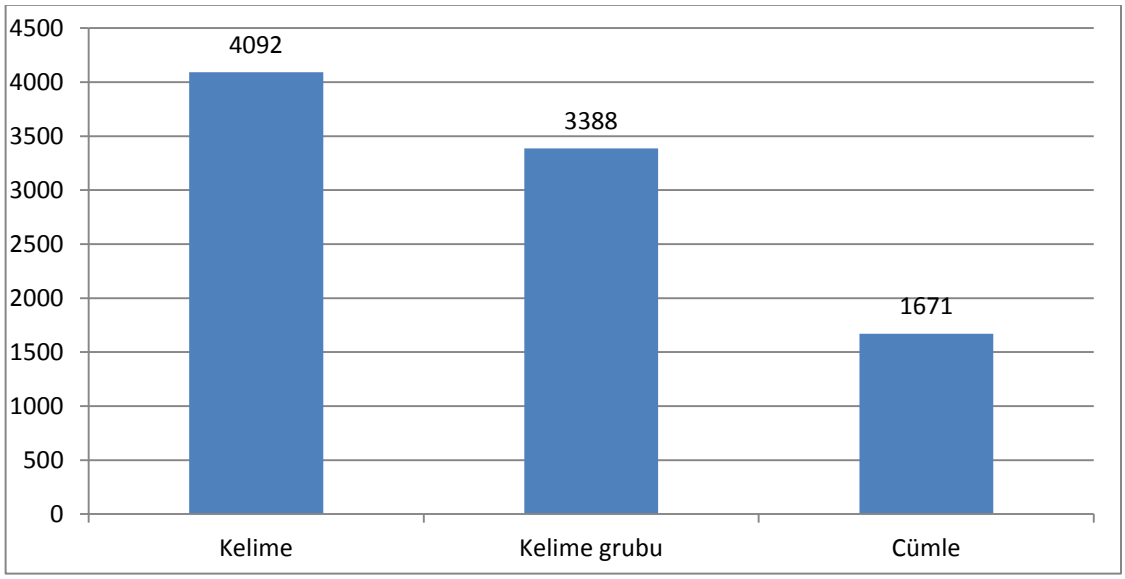

Grafik 17. Kelime, Kelime Grubu ve Cümlelerin Genel Toplamda Dağılımı

Çocukla ilgili söz varlığında en çok kelimenin en az ise cümlenin yer tuttuğu görülüyor.

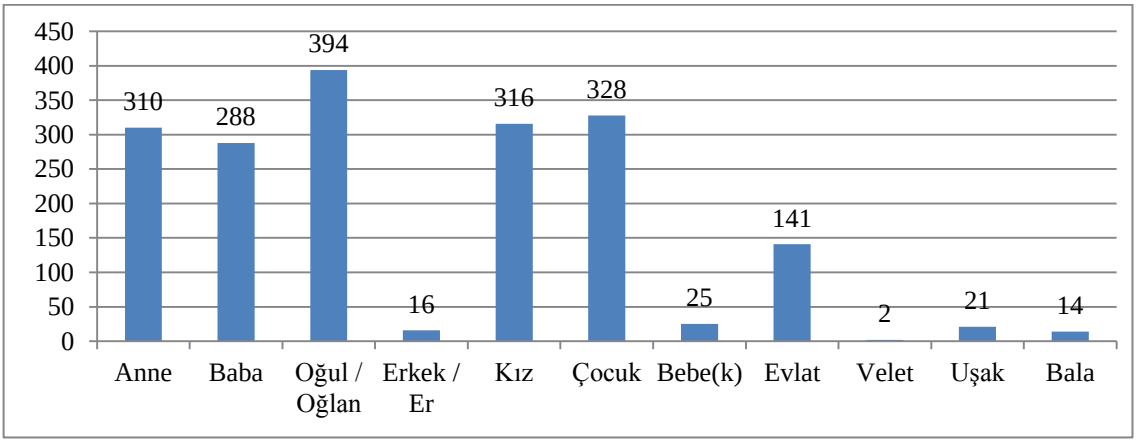

Grafik 18. Aile Bireylerinin Genel Toplamda Dağılımı

Anne, baba, oğlan, kız ve çocuk kelimeleri en çok kullanılan kelimelerdir.

Yapı incelemesiyle ilgili tespitler;

Basit yapıdaki Türkçe kelimelerin büyük çoğunluğu ‘’abla, ana, ata, dayı, amca’’ gibi akrabalık adlarıyla ilgilidir. Başta Arapça ve Farsça olmak üzere dilimize Ermenice, Yunanca, Fransızca, İtalyanca, Almanca, İngilizce, Kürtçe, Rusça, Sırpça, Hırvatça, Slavca, Tatarca, Ukraynaca, Gürcüce, Bulgarca, Sanskritçe, Soğdça, Süryanca, Romanca, Moğolca ve Çinceden geçmiş pek çok kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerden bilhassa Arapça ve Farsça olanların çeşitli ses olayları neticesinde Türkçenin ses yapısına uydukları, bazı alıntı kelimelerin ise alındıkları dildeki orijinal şeklini muhafaza ettikleri görülmektedir: ‘’sel (< *Ar. seyl*), general (< *Alm.*) vb.’’

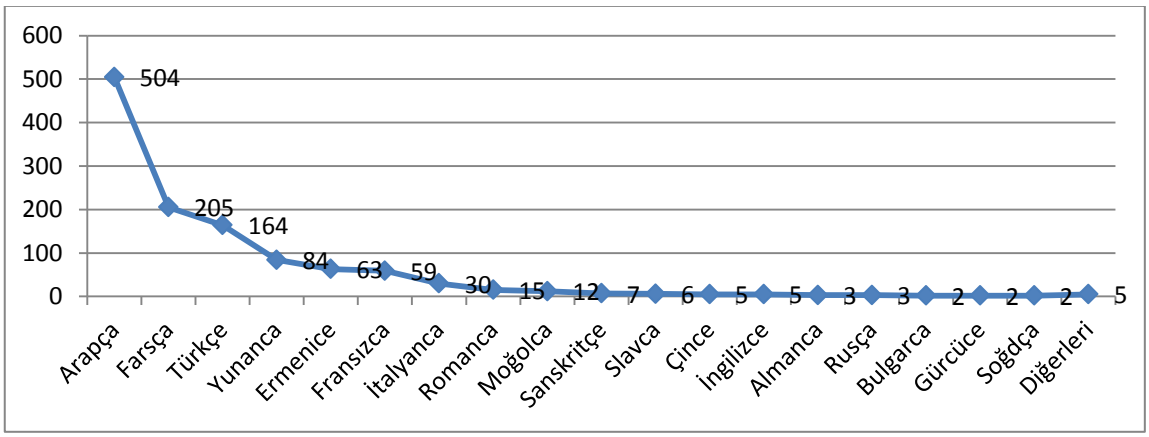

Grafik 19. Basit Yapıdaki Kelimelerin Dillere Göre Dağılımı

Sırasıyla en çok Arapça, Farsça, Türkçe, Yunanca, Ermenice ve Fransızcanın söz varlığında yer tuttuğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

Akalın, L. Sami, *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Akar, Ali, *''Kalaycı Dili'', Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler* (Ed. Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin), Picus Yayınları, İstanbul 2008.

Akça, Hakan, *Ankara İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2012.

Akkuş, Muzaffer, *Kitab-ı Gunya (İnceleme-Metin-İndeks-Tıpkıbasım)*, TDK Yayınları, Ankara 1995.

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil I-II (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, Ankara 2000.

Akyüz, Emine, *Çocuk Hukuku (Çocukların Hakları ve Korunması)*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012.

Arat, Reşit Rahmeti, *Kutadgu Bilig I (Metin),* TDK Yayınları, Ankara 2007.

----------, *Atabetü'l-Hakayık*, TDK Yayınları, Ankara 2006.

Araz, Rıfat, Harput'ta *Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995.

Argunşah, Mustafa, Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvânî, *Tuhfe-i Murâdî (İnceleme-Metin-Dizin)*, TDK Yayınları, Ankara 1999.

Arslan, Mehmet, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri I (Manzûm Sûrnâmeler)* Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2008.

Ata, Aysu, *Nehcü'l-Ferādīs III (Dizin-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara 1998.

----------, *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā I (Giriş-Metin-Tıpkıbasım),* II (Dizin), TDK Yayınları, Ankara 1997.

----------, *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Ryland Nüshası), Karahanlı Türkçesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin),* TDK Yayınları, Ankara 2004.

Atalay, Besim, *Ettuhfetü'z- Zekiyye Fil-Lûgati't-Türkiyye,* TDK Yayınları, İstanbul 1945.

Ayan, Hüseyin, Şeyhoğlu Mustafa, *Ḫurşîd-Nâme -Ḫurşîd ü Feraḥşâd- (İnceleme-Metin- Sözlük-Konu Dizini)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1979.

Aydın, Mehmet, *Lugat-ı Garîbe (Ed. Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin),* Kültür Tarihimizde Gizli Diller ve Şifreler, Picus Yayınları, İstanbul 2008.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri,* Ankara 2004.

Bilgin, Azmi, *Nazmü'l-Hilâfiyyat Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara 1996.

Boz, Erdoğan, *Afyon Merkez Ağzı (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük),* Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon 2002.

Buran, Ahmet ve Nadir İlhan, *Elazığ ve Yöresi Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 2008.

Canalioğlu, M. Volkan, *Trabzon Gelenek ve Görenekleri*, Erol Ofset Yayınları, 1991.

Cemiloğlu, Mustafa, *Halk Hikâyelerinde Doğum Motifi,* Vipaş Yayınları, Bursa 1999.

Çelebioğlu, Amil, *Türk Ninniler Hazînesi*, Kitapevi Yayınları, İstanbul 1995.

----------, *Muhammediyye I-II,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Çimrin, Hüseyin, *Antalya Folkloru*, Antalya Ticaret Odası Kültür Yayınları, Antalya 2008.

Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2000.

Dede, Abdürrahim, *Batı Trakya Türk Folkloru*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978.

Demir, Necati, *Trabzon ve Yöresi Ağızları I-II-III,* Gazi Kitabevi, Ankara 2006.

----------, *Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara 2001.

Demir, Necati ve Özkan Aydoğdu, *Giresun İli ve Yöresi Ağızları (Tarih-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük),* Giresun Valiliği Yayınları, Giresun 2009.

Demir, Necati ve Fikriye Demir, *Türk Ninnileri*, Sarkaç Yayınları, Ankara 2010.

Dilçin, Cem, *Süheyl ü Nev-Bahār (İnceleme-Metin-Sözlük),* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

Elçin, Şükrü, *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Elhan, Faruk, *Kilis Ağzı ve Şiirleriyle Karacaoğlan'ın Kilisliliği,* Kilis Vakfı Kültür Eserleri, İstanbul 2004.

Eraslan, Kemal, Alî Şîr Nevâyî, *Mecâlisü'n-Nefâyis I (Giriş-Metin),* TDK Yayınları, Ankara 2001.

----------, *Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.

Ergin, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile),* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1997.

Eroğlu, Haldun, *Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Ersoylu, Halil, *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*, TDK Yayınları, Ankara 1989.

Esen, A. Şükrü, *Anadolu Türküleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986.

Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi I-X* (Haz. Robert Dankoff - Seyit Ali Kahraman - Yücel Dağlı 1999-2007) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.

Gabain, A. Von, *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. Mehmet Akalın), TDK Yayınları, Ankara 2007.

Gemalmaz, Efrasiyap, *Erzurum İli Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 1995.

Görkem, İsmail, *Türk Edebiyatında Ağıtlar (İnceleme-Metinler),* Akçağ Yayınları, Ankara 2001.

Grønbech, K., *Komanisches Wörterbuch (Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus),* Kopenhag 1942.

Gülensoy, Tuncer, *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara 1988.

Gülseren, Cemil, *Malatya İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler),* TDK Yayınları, Ankara 2000.

Gülsevin, Gürer, *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara 2002.

Günay, Turgut, *Rize İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük),* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978.

Hamilton, J. Russell, *İyi ve Kötü Prens Öyküsü* (Çev. Vedat Köken), TDK Yayınları, Ankara, 1998.

Hengirmen, Mehmet, Güvâhî, *Pend-Nâme*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983.

İleri, Canan, *Eskişehir İli Mihalıççık ve Yöresi Ağızları*, TDK Yayınları, Ankara 2008.

Kaçalin, M. Sinan, *Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*, TDK Yayınları, Ankara 2011.

Kalkan, Emir, *Afşar Ağıtları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 1998.

Karahan, Leylâ, *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.

Karamanlıoğlu, A. Fehmi, *Gülistan Tercümesi*, TDK Yayınları, Ankara 1998.

Karasoy, Yakup, *Şiban Han Dîvânı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, TDK Yayınları, Ankara 1998.

Kaya, Doğan, *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

Kaya, Önal, Ālī Şīr Nevāyī, *Fevāyidü'l Kiber,* TDK Yayınları, Ankara 1996.

Kiremit, Mehmet, Seydi Ali Reis, *Mir'âtü'l-Memâlik (İnceleme-Metin-İndeks),* TDK Yayınları, Ankara 1999.

Koç, Aylin, Argoda Kadın, Tü*rk Kültüründe Argo* (Ed. Emine Gürsoy Naskali-Gülden Sağol Yüksekkaya), Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları, Haarlem, Hollanda, 2002.

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 2007.

Köksal, Gülden ve H. Gökmen Özel, *Bebek Beslenmesi*, Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008.

Koraş, Hikmet, *''Çocuk Kelimesinin Etimolojisi''* (Ed. M. Fatih Köksal ve Ahmet N. Baykoca) Bizim Büro Basımevi, Ankara 2003.

Köymen, Niyazi, *Çocuk Hastalıklarında Folklor-Batıl İnanç-İlkel Tedavi*, Karınca Matbaacılık, İzmir 1970.

Kudat, Ayşe, *Kirvelik (Sanal Akrabalığın Dünü ve Bugünü),* Ütopya Yayınları, Ankara 2004.

Li, Yong-Sŏng, *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*, Simurg Yayınları, İstanbul 1999.

Orkun, H. Namık, *Eski Türk Yazıtları*, TDK Yayınları, Ankara 1987.

Özhan, Mevlüt, *Çocuk Oyun ve Oyuncak Terimleri Sözlüğü*, Kültür Ajans Yayınları, Ankara 2005.

Özkan, Mustafa, *Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara 1993.

Mermer, Aytuğ, *Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Tarihçesi Verdiği Hizmetler*, Bilinmeyen Diğer Yüzü, Ankara 2007.

Nakiboğlu, Sadi H., *Adıyaman ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük-İndeks),* Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Niğde 2001.

Onur, Bekir, *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi,* İmge Kitapevi Yayınları, Ankara 2005.

Orkun, H. Namık, *Eski Türk Yazıtları I-IV*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar),* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Ölmez, Z. Kargı, Ebulgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soy Kütüğü),* Simurg Yayınları, Ankara 1996.

Örnek, S. Veyis, *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1979.

Özçelik, Sadettin, *Kitâbü'l-Mühimmât*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

Özçelik, Sadettin ve Erdoğan Boz*, Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil incelemesi-Metinler-Sözlük)*, TDK Yayınları, Ankara 2001.

Özdem, Filiz, *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul I-II*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2009.

Özdemir, Ahmet Z., *Öyküleriyle Ağıtlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Özdemir, Nebi, *Türk Çocuk Oyunları I-II*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

Özezen, M. Yüceol, *Ḥilyetü'r-Ricāl ve Söz Varlığı*, TDK Yayınları, Ankara 2011.

Özkan, Fatma, *Osmaniye Tatar Ağzı*, TDK Yayınları, Ankara 1997.

Özkan, Mustafa, Manyaslı Mahmut, *Gülistan Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara 1993.

Özönder, F. Sema Barutçu, *'Alī Şīr Nevāyī, Muḥakemetü'l-Luġateyn (İki Dilin Muhakemesi),* TDK Yayınları, Ankara 1996.

Öztelli, Cahit, *Evlerinin Önü*, Hürriyet Yayınları, İstanbul 1972.

Özturan H. Ali, *Maraş Merkez Ağzı (Kelimeler-Deyimler-Atasözleri-Dualar-Beddualar-Tekerlemeler-Ninniler)*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2009.

Özyetgin, A. Melek, Ebū Hayyān, *Kitābu'l-İdrāk Li Lisāni'l-Etrāk Fiil: Tarihî-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*, KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

Polat, M. Sucu, *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirlerinde Çocuk Teması*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Poppe, N. N., Zemahşerî, *Mukaddimetü'l-Edeb, Moğolca-Çağatayca Çevirinin Sözlüğü,* (Çev. Mustafa S. Kaçalin) TDK Yayınları, Ankara 2009.

San, S. Özcan, *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Şirin, Mustafa Ruhi, *Ninni Bebeğim Ninni (Ninni Şiirleri Antolojisi),* Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Tekin, Gönül Alpay, *Alî Şîr Nevâyî, Ferhâd ü Şîrîn (İnceleme-Metin),* TDK Yayınları, Ankara 1994.

Tekin, Şinasi, *Uygurca Metinler II Maytrısimit (Burkancıların Mehdîsi Maitreya İle Buluşma Uygurca İptidaî Bir Dram),* Sevinç Matbaası, Ankara 1976.

Tezcan, Hülya, *Osmanlı Sarayının Çocukları (Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri)*, Aygaz Yayınları, İstanbul 2006.

Tezcan, Semih ve Hamza Zülfikar, *Nehcü'l-Ferādīs (Cennetlerin Açık Yolu) I (Metin),* II (Tıpkıbasım), TDK Yayınları, Ankara 2004.

Toparlı, Recep, *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't Türkiyye*, TDK Yayınları, Ankara 2003.

----------, *İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn*, TDK Yayınları, Ankara 1992.

Toparlı, Recep ve Mustafa Argunşah, *Mu'înü'l-Mürîd,* TDK Yayınları, Ankara 2008.

Toparlı, Recep, M. Sadi Çögenli ve Nevzat H. Yanık, *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî,* TDK Yayınları, Ankara 2000.

Toparlı, Recep, M. Sadi Çögenli ve Nevzat H. Yanık, *El-Kavânînü'l-Külliyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*, TDK Yayınları, Ankara 1999.

Tören, Hatice, Alî Şîr Nevâyî, *Sedd-i İskenderî (İnceleme-Metin),* TDK Yayınları, Ankara 2001.

Yavuz, İdris, *Baba Öğütleri*, Tekten Ofset Yayınları, Niğde 2006.

Yelten, Muhammed, Şirvanlı Mahmud, *Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük),* TDK Yayınları, Ankara 1998.

Yıldırım, Faruk, *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I (Giriş-İnceleme), II (Metinler-Sözlük)*, TDK Yayınları, Ankara 2006.

……., *Abdal Gizli Dili (İnceleme-Sözlük),* Karahan Kitapevi, Adana 2011.

Yurdakök, Murat, *Türk Çocuk Hekimliği Tarihi,* Öztürk Matbaası, Ankara 1984.

Yüce, Nuri, *Mukaddimetü'l-Edeb (Giriş-Dil Özellikleri-Metin-İndeks),* TDK Yayınları, Ankara 1993.

Yücel, Bilâl, *Bâbür Dîvânı (Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım),* Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995.

Zülfikar, Hamza, *Türkçede Ses Yansımalı Kelimeler,* TDK Yayınları, Ankara 1995.

B. TEZLER

Akca, Gözen, *Diyarbakır İli Ergani İlçesi Halk Kültürü Araştırması*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2009.

Akduman, Bayram, *Tufanbeyli'nin Sosyo-Kültürel ve Dinî Yapısı Üzerine Bir İnceleme,* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006.

Akyol, Neriman Senem, *Adana (Merkez) Halk Kültüründe Halk İnançları Bayramlar ve Törenler,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2006.

Alptekin, Mehmet, *Silifke'de Eski Türk İnançlarının İzleri,* Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2007.

Arı, Harun, *Son Çocukluk Dönemi Dinî Gelişiminde Sevgi ve Korku Motiflerinin Etkisi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

Arslan, Yunus Emre, *İslam Hukukunda Kimsesiz Çocuklar,* Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2007.

Arslantaş, Güneş Sağnak, *Van Yöresi Geleneksel Baş Süslemelerinin Tarihsel Süreç İçerisinde İncelenmesi.* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

Aşık, Elif, *Yetiştirme Yurdunda Kalan Gençlerin Ergenlik Sorunları ve Başetmeleri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2006.

Ataman, Remzi, *Türkiye'de Yaşayan Doğu Türkistan Kökenli Uygur Türklerinin Sosyo-Kültürel Kimlikleri -Kayseri Örneği-*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

Aydın, Mehmet, *Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük),* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 1992.

Aytekin, Hakan, *1914-1924 Yılları Arasında Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimleri.* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

Bayraktar, Fatma Sibel, *Kayseri Merkez İlçe Ağzı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Edirne 2000.

Beritan, Saim Can, *Sokağın Yoksun Çocukları Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Ankara örneği,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

Bülbül, Davut, *Düziçi'nde Geçiş Törenleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)* Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2006.

Büyükokutan, Aslı, *Muğla Yöresi Alevi Türkmenlerinin Halk Edebiyatı ve Folklor Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2005.

Cılaz, Demet, *Çorum İlinde Yaşayan Aleviler Üzerine Bir Araştırma*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006.

Cora, Elif, *Burhân-ı Katı'da Yer Alan Türkçe Sözcükler ve Deyimler Dizini*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2007.

Çelik, Cengiz, *Türkiye Türkçesinde Örtmece ve Tabu Kelimeler,* Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kıbrıs 2011.

Dağlı, Barış, *Kelime Kazanımı Üzerine Bir Araştırma -Kıyafet ve Kumaş Adları Örneği-* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Doğan, Muammer, *Aksaray ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük),* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri 2012.

Eftekin, Pınar, *Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin internet Bağımlılığı ve Anne Baba Tutumları Arasındaki ilişkinin İncelenmesi*, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2013.

Erbay, Nuri, *Kütahya Merkez İlçesi Çamlıca (Okçu- Güveççi) Köyü Folkloru Üzerine Bir İnceleme,* Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007.

Ercan, Hüseyin, *Burdur İli Ağlasun İlçesi Halk Edebiyatı ve Folkloru,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

Ergün, Sümeyra, *Okul Çağı Çocuklarında Egzersizden Hoşlanma ile Fiziksel Aktivite Arasındaki İlişki,* Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

Erol, Çiğdem, *Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler Üzerine Bir İnceleme,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Ertuğrul, Elif, *Fuzûlî Divanı Söz Varlığı, Kelime Grupları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2008.

Esen, Dinçel, *Ergenlik Dönemi Gelişimsel Ödevleri ve Psikolojik Problemler*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

Eser, Ruhiye Eda, *Dede Korkut Hikâyelerinde Çocuk,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Semineri, Elazığ 1998.

----------, *Türk Masallarında Çocuk,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2000.

Garip, Esra, *Sokak Çocuklarının Korunması ve Rehabilitasyonu,* Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Gecekuşu, Ahmet, *Güzel Adlandırma,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2006.

Gedik, Melike, *Konya İli Derebucak İlçesi ve Çevresi Halk Edebiyatı ve Folkloru Üzerine Bir İnceleme,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

Gedik, Rüştü, *Sıyanotik Konjenital Kalp Hastalıklarından Mavi Hastalığın Diş Hekimliği Yönünden Klinik, Radyolojik ve Histopatolojik Olarak İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Oral Diagnoz ve Radyoloji Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 1993.

Gültekin, Gül, *Bâkî Divanı'ndaki Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2008.

Gümüşatam, Gürkan, *Haẕā Kitāb u Ḥükemā-yı Tertīb-i Muʿālece Adlı Eser Üzerine Bir Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Dizin-Terimler Sözlüğü),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2009.

Günşen, Ahmet, *Kırşehir ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük*), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktoraz Tezi, Kayseri 1994.

İlaslan, Özlem, *Adana İli Yüreğir ve Yöresi Göçmen Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük),* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2005.

İlaslan, Ümit, *Yozgat-Çandar Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2006.

Kabataş, Feyzullah, *Rize ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2006.

Kara, Murat, *XI. ve XIV. Yüzyıllarda Anadolu ve Civar Bölgelerde Hastalıklar,* Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

Kaya, Emel, *Mûyiddin Mehî'nin Müfîd (Nazmü't- Teshîl) Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin) ve Bu Eserin XV. Yüzyıl Türk Tıp Dilinin Oluşmasındaki Yeri,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya 2008.

Keklik, Saadettin, *On Bir Yaşına Kadar Çocukta Dil Edinimi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2009.

Kıyak, Abdulkadir, *Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2005.

Koç, Fatma, *Osmanlı İmparatorluk Dönemi Türk Çocuk Giysileri Üzerine Bir Araştırma,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Giyim Eğitimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 1997.

Köse, Üzeyir, *İslam Hukuku Açısından Kimsesiz Çocukların Korunması ve Bakımı,* Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Kahramanmaraş 2008.

Kurum, Uygar, *Düziçi'nde Halk Hekimliği,* Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2008.

Kurt, Begüm, *Malatya İli Doğanşehir İlçesi Halk Kültürü Araştırması,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2012.

Kutludağ, Şerif, *Denizli'nin Güney İlçesi ve Havalisi Folkloru,* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 1997.

Mor, Gökmen, *Türkiye'deki Gizli Dillerin Ses, Şekil ve Kavram Alanı Bakımından İncelenmesi,* Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, Kars 2009.

Öçalan, Muharrem, *Sakarya İli Ağızları Cilt II (Metinler-Sözlük),* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Kayseri 2004.

Öger, Adem, *Tarsus Yöresi Dağ Köylerinde Geleneksel Halk Kültürü Üzerine Bir İnceleme,* Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2008.

Özek, Fatih, *Türkiye Türkçesi Ağızlarının Şekil Bilgisi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2003.

Özgen, Zübeyde Nur, *Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2007.

Özmen, Şeyda, *Muş Merkez Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük),* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2007.

Öztaş, Gökten Yıldız, *Beypazarı İlçesi Karaşar Beldesi Kadın Giysileri*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

Paşa, Hilal, *Gelenek ve Değişim Açısından Develi'de Halk İnanış ve Uygulamaları*, Erciyes üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2006.

Pekgöz, İpek, *Birinci Trimesterde Pelvik Taban Kas Gücü Ve Servikal Uzunluk Ölçümünün Erken Doğum Eylemini Öngörmedeki Etkinliği*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Ana Bilim Dalı, Trabzon 2013.

Perçemli, Valentina, *Gagauz Türklerinde Doğum, Evlenme Ve Ölüm Âdetleri,* Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dünyası Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir 2011.

Sağlam, Osman, *İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme, A*tatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2006.

Salim, Muammer, *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu,* Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2011.

Savur, Suat, *Adana İli Tufanbeyli İlçesi Halk Kültürü Araştırması,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2010.

Sezen, Lütfi, *Erzurum Şehir Folkloru I-II,* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana bilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum 1993.

Sevinç, Murat, *Akdağmadeni Folkloru,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

Sevindim, Yasemin, *Nef'î Divânı'nın Söz Varlığı,* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2007.

Nuray, Şahin, *Ergenlik Problemleri ve Baş Etme Yöntemleri İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişki,* Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

Taşpınar, İbrahim, *Siirt İli vee Çevresi Yaygın Halk İnançları,* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Elazığ 2006.

Teke, Elif, *Osmaniye'de Doğumla İlgili İnanç ve Uygulamalar*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2005.

Türkmen, Seyfullah, *Eski Anadolu Türkçesinde Tıp Terimleri*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Kırıkkale 2006.

Uysal, Yavuz, *Gazipaşa'da Folklor ve Halk Edebiyatı Ürünleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

Üstün, Mehmet Cihat, *Erzincan (Merkez) Ağzının Ses Bilgisi ve Söz Varlığı*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kars 2008.

Üstüner, Ahat, *Karahanlıca ve Eski Anadolu Metinlerinde Deyimler, Atasözleri ve Kısa Hikâyeler*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 1989.

Yağmur, Fatih, *Kırşehir Türküleri,* Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, Niğde 2007.

Yaşar, Halide, *Balıkesir ve Yöresinde Çocuk Folkloru Ürünleri Üzerine Derlemeler ve İncelemeler,* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2008.

Yolcu, Fatmagül, *Adana İli Ceyhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması,* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2008.

Yüksel, Dilek, *Gaziantep ve Çevresinde Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar,* Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2007.

C. SÖZLÜKLER

Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I: Atasözleri Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1976.

----------, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü II: Deyimler Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 1976.

Aktunç, Hulki, *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla),* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.

Atalay, Besim, *Divanü Lugati't-Türk Tercümesi*, C. I-IV, TDK Yayınları, Ankara 2006.

Bingölçe, Filiz, *Kadın Argosu Sözlüğü*, Metis Yayınları, istanbul 2001.

Caferoğlu, Ahmet Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, TDK Yayınları Ankara 2011.

Clauson, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford University Press, 1972.

Çağbayır, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Dankoff, Robert, *Armenian Loannwords in Turkish*, Wiesbaden 1995.

----------, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Okuma Sözlüğü* (Çev. Semih Tezcan), Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 37, İstanbul 2004.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara 2008.

----------, *Türk Argosu (Genel İnceleme ve Sözlük),* İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945.

Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2009.

Doerfer, Gerhard, *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, Band I, Franz SteinerVerlag, Wiesbaden 1963.

----------, *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, Band II, Franz SteinerVerlag, Wiesbaden 1965.

----------, *Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen*, Band III, Franz SteinerVerlag, Wiesbaden 1967.

Eren, Hasan, *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1999.

Ersoylu, Halil, *Türk Dilince Dualar Beddualar Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, Ankara 2012.

Gülensoy, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, C. I (A-N), TDK Yayınları, Ankara 2007.

----------*Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, C. II (O-Z), TDK Yayınları, Ankara 2007.

Kanar, Mehmet, *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul 2011.

Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara 1969.

Nişanyan, Sevan, *Sözlerin Soyağacı-Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, Everest Yayınları, İstanbul 2009.

Özen, Mustafa Nihat, *Türkçe-Yabancı Kelimeler Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, İstanbul 1962.

Paçacıoğlu, Burhan, *VIII-XVI. Yüzyıllar Arasında Tükçenin Sözcük Dağarcığı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2006.

Räsänen, Martii, *Versuch Eines Etymologischen Worterbuchs Der Turksprachen: I-II*, Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki 1969.

Sevortyan E. V., *Etimologiçesky Slovar Tyurskih Yazıkov*, Moskova 1974.

Tarama Sözlüğü I-VIII Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1965-1988.

Tietze, Andreas, *Anadolu Türkçesindeki Yunanca, İslavca, Arapça ve Farsça Ödünçlemeler Sözlüğü* (Der. Mehmet Ölmez), Simurg Yayınları 1999.

----------, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, C. I (A-E), Simurg Yayınları, İstanbul-Wien 2002.

----------, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, C. II (F-J), Sprachgeschichtliches und Etymologisches Wörterbuch des Türkei-Türkischen, Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2009.

Toparlı, Recep, *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara 2007.

Tulum, Mertol, *XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, TDK Yayınları, Ankara 2011.

Türk Ata Sözleri ve Deyimleri I- II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, XI. Baskı, Ankara 2011.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-XII Cilt, TDK Yayınları, Ankara 1963-1982

Ünlü, Suat, *Harezm Altınordu Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya 2012.

Yavuzarslan, Paşa, *Şemsettin Sami Kamus-ı Türkî*, TDK Yayınları, Ankara 2010.

Yurtbaşı, Metin, *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, Excellence Yayınları, İstanbul 2012.

Yurtbaşı, Metin, *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, Excellence Yayınları, İstanbul 2012.

D. MAKALE VE BİLDİRİLER

Acıduman, Ahmet, ''Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi ve Mi'yârü'l-Etibbâ Adlı Eserinde Çocuk Hastalıkları'', *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,* C. 1, S. 52, 2009, s. 42-52.

Acıduman, Ahmet ve Önder İlgili, ''Erken Dönem Türkçe Tıp Yazmalarından Hacı Paşa'nın (Celalüddin Hızır) Teshîl Adlı Eserinde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Üzerine Bir Ön Çalışma'', *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, S. 54, 2011, s. 231-243.

----------, XVIII. Yüzyılda Osmanlı Tıbbında Çocuk Hastalıkları İle İlgili Bir Bölüm İçeren Önemli Bir Türkçe Eser: Nüzhetü'l-Ebdân Fî Tercemet-i Gâyeti'l-İtkân'', *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, C. 2, S. 55, 2012, s. 110-125.

Acıduman, Ahmet ve Berna, Arda, ''Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarına XVIII. Yüzyıldan Bir Bakış: Subhîzâde Abdülazîz Efendi'nin Boerhaave'ın Aforizmaları'', *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, C. 2, S. 54, 2011, s. 120-133.

----------, ''Çocuk Hastalıkları Perspektifinden Razi ve Vaka Temelli Eseri Kitâbü't-Tecârib'', *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,* C. 4, S. 55, 2012, s. 216-234.

Acıpayamlı, Orhan, ''Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Âdet ve İnanmalar'', *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 1-2, S. 20, 1962, s. 1-40.

Adamović, Milan, ''Türkçedeki Çocuk Sözü Gerçekten 'Domuz Yavrusu' mu Demek ?'' *Türkbilig*, S. 15, 2008, s. 3-7.

Akartürk, Karahan, ''Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine'', *Bilkent Üniversitesi I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara, 2006, s. 1-12.

Akbalık, Esra, ''Türk Atasözlerinde Cinsiyet Algısı'', *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 36, 2013, s. 81-90.

Akgün, Seçil Karal, ''Cumhuriyet'in İlk Onbeş Yılında Bazı Basın Organlarında Çocuk'', *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*: *Cumhuriyet ve Çocuk,* 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 48-56.

Aksoy, İlhan, ''Türklerde Aile ve Çocuk Eğitimi'', *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C. 4, S. 16, 2011, s.11-19.

Aksoy, Mustafa, ''Türkiye'de Kirveliğin Kültür Sosyolojisi Açısından Tahlili'', *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi:* Gelenek, Görenek, İnançlar Seksiyonu Bildirileri, 24-29 Haziran 1996, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s.43-52.

Akyüz, Emine, ''Cumhuriyet Döneminde Çocuk Hukukundaki Gelişmeler'', *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri: Cumhuriyet ve Çocuk,* 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 491-506.

Akyüz, Yahya, ''Türkiye'de Ana Okullarının Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi'', *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri,* 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 152-181.

Altıok, Füsun, ''Çocukta Dilin Oluşumu ve Gelişimi'', Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 1, 1971, s. 115-132.

And, Metin, ''Geleneksel Kültürde Çocuğun Yeri ve Anlamı'', *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri,* 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 396-406.

Arslan, Ali, ''Ankara Türkmen Köyünde Halk İnanışları, Büyüler, Kargışlar, Yakarışlar: Kavaközü Derlemesi'', *Akademik Bakış,* S. 10, 2006, s. 1-19.

Artun, Erman, ''Adana'da Törenlere, Adaklara, Özel Günlere Ait İnançlar, Pratikler ve Bunlara Bağlı Mutfak Kültürü'', *Milli Folklor,* C. 13, S. 49, 2001, s.27-37.

Avcı, Yıldız Yenen, ''Türk Atasözlerinde Çocuğa Bakış'', *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 6, S. 11, 2014, s. 203-226.

Aydemir, Adem, ''Türkçede Bazı Sıhrî Akrabalık Terimleri Üzerine'', *The Journal of Academic Social Science Studies,* C. 5, S. 8, 2012, s. 125-142.

Aydoğan, Bedri, ''Mehmet Emin Yurdakul'un Çocuk Şiirleri'', *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 19, S. 2, 2010, s. 120-146.

Bağlı, Melike Türkan, ‘’Televizyon İlintili Çocuk Oyunları Üzerine Bir Araştırma’’, *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*: *Cumhuriyet ve Çocuk*, 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 133-139.

Barış, İsmail, ‘’Sokakta Yaşayan Çocuklar ve Aileleri (İstanbul Örneği)’’, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, S. 39, 2009, s. 87-114.

Başal, Handan Asûde, ’’Türkiye’de Doğum Öncesi, Doğum ve Doğum Sonrası Çocuk Gelişimi ve Eğitimine İlişkin Gelenek, Görenek ve İnançlar’’, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* C. 19, S.1, 2006, s. 45-70.

Beyazova, Ufuk, ‘’Çocuk Sağlığı ve Geleneksel Yaklaşımlar’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 406-416.

Beyazova, Ufuk ve Figen Şahin, ‘’Çocuk İstismarı ve İhmali Terimleri’’, *Sözlük Dergisi*, C. 2, S. 4, 2011, s. 1-20.

Bolçay, Ezgi, ‘’Erzurum’da Doğum Öncesi, Doğum Sonrası ve Çocukluk Dönemiyle Alâkalı Gelenekler’’, *Kastamonu Eğitim Dergisi,* C. 19, S. 2, 2011, s. 587-600.

Bulut, Serdar, ‘’Anadolu Ağızlarında Kullanılan Kalıp Sözler ve Bu Kalıp Sözlerin Kullanım Özellikleri’’, *Turkish Studies,* C. 7, S. 4, 2012, s. 1117-1155.

Caferoğlu, Ahmet, “Pallacı, Tahtacı ve Çepni Dillerine Dair”, *Türkiyat Mecmuası,* C. 11, 1954, s. 41-56.

----------, ‘’Küçük, Çocuk, Enik Kelimelerin Morfolojik ve Semantik Değişmelerine Dair’’, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, III. Seri, 10-11, 1948, s. 6-12.

----------, "Erkilet Çerçilerinin Argosu Dilce", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* C. 4, S. 4, 1952, s. 331-344.

Cengiz, Serpil Aygün, ‘’Karadeniz Ereğlisi Örneğinde Çocuk Oyunlarının Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 441-475.

Çağatay, Saadet, ‘’Türkçede Çocuk Kavramı’’, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1977, s.1-16.

----------, ‘’Türkçede Kadın İçin Kullanılan Sözler’’, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1962, s. 13-49.

Çağlar, Doğan, ‘’Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış’’, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* C. 6, S. 1, 1973, s. 59-112.

Çavuşoğlu, Turgay, ‘’Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk: 1921-1983’’, *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*: *Cumhuriyet ve Çocuk,* 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 462-482.

Çelebioğlu, Amil, ‘’Çocuk Dili (Lisân-ı Sıbyan) İle Yazılmış Şiirler’’, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* 22-28 Haziran 1981, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. 2, Ankara, 1982, s. 95-103.

Çelik, Abbas, ‘’Hatıralarla Sıbyan Mektepleri’’, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 27, 2007, s. 125-135.

----------, ‘’Atasözlerimizden Eğitim İletileri’’, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S. 31, 2009, s. 44-59.

Çelik, Hülya, ‘’Gaziantep ve Yöresinde Cinsiyet Belirlemek İçin Yapılan Uygulamalar’’, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, 1994, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 29-35.

Çetin, Engin, ‘’Cicianne Sözü Üzerine’’, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* C. 1, S. 4, 2012, s. 63-69.

----------, ‘’Türkçede Gebelere Ad Verme Yolları’’, *Turkish Studies,* C. 3, S.3, 2008, s.190-212

Çetinkaya, Aynur, Dilek Özmen ve Seval Cambaz ‘’Manisa’da Çocuğu Olan 15-49 Yaş Kadınların Doğum Sonu Dönemde Yeni Doğan Sağlığı İle İlgili Geleneksel Uygulamaları’’, *Celal Bayar Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* C. 12, S. 2, 2008, s. 39-46.

Çıblak, Nilgün, ‘’Mersin Tahtacı Kültüründeki Terimler Üzerine Bir Deneme’’, *Folklor/ Edebiyat,* C. 9, S. 33, 2003, s. 217-238.

Çınar, Ali Abbas, ‘’Muğla Çocuk Folklorunda Oyun ve Oyunun İşlevi’’, *Türk Halkları Edebiyatı II. Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi,* 13-15 Kasım 2008, Bakü Kafkas Üniversitesi Yayınları, II. Kitap, Bakü, 2008, s. 790-797.

Çok, Figen, Müge Artar, Tülin Şener vd., ‘’Kentlerdeki Açık Alanlarda Çocuk Oyunları: Ankara Örneği’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 475-497.

Çopuroğlu, Cemalettin, ‘’İnsan-Çevre-Kültür İlişkisi Çerçevesinde Fırat Havzasında Halk Hekimliği’’, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi,* S. 27, 2003, s. 15-39.

Demir, Mehmet, ‘’Bazı Ülke Yasalarıyla Karşılaştırmalı Olarak Evlat Edinmenin Yasal Koşulları’’, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C. 52, S. 3, 2003, s. 253-274.

Demirel, Fatih, ‘’Osmanlı Modern Eğitim Kurumlarında İşlenen Suçlar’’, *Hıstory Studies*, C. 5, S. 1, 2013, s. 101-112.

Demirtaş, Zülfü, ‘’Osmanlıda Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi’’, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 17, S. 1, 2007, s. 173-183.

Dinçer, Ferruh, ‘’Hastalık Adlarının Halk Dilindeki Türkçe Karşılıkları’’, *Türk Dili Dergisi,* C. 20, S. 211, 1969, s. 60-63.

Duman, Tayyip, ‘’Türk Atasözlerinde Çocuk ve Eğitimi’’, Türk Halkları Edebiyatı II. Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi, 13-15 Kasım 2008, Bakü Kafkas Üniversitesi Yayınları, I. Kitap s. 424-429.

Durmuş, İlhami, ‘’Türk Kültür Çevresinde Dağlama Geleneği’’, *Milli Folklor*, S. 95, 2012, s. 114-121.

Emiroğlu, Selim, ‘’Türkçe Sözlükteki Akrabalık Adlarının Tasnifi’’, *Turkish Studies*, C. 7, S. 4, 2012, s. 1691-1710.

Erbek Mine, ‘’Tarih Boyunca Türk Çocuk Giysileri’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 124-128.

Ercan, Recep, ‘’Gündelik Yaşamda işlevsel Olarak Kullanılan Türk Atasözlerinde Çocuk İmgeleri’’, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 27, 2014, s. 15-31.

Erden, Atilla, ‘’Kazdağı Türkmenlerinde Çocuğun Topluma Kazandırılması’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 128-132.

Ergan, Nevin Güngör, "Türk Atasözü ve Deyimlerde Aile ve Akrabalık Anlayışı", *Uluslararası III. Türk Kültürü Kongresi Bildirileri,* 15-29 Eylül 1993, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, C. 2, Ankara, 1999. http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/14.php

Erk, Zümrüt, ''Anadolu'da Kırklama'', *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV: Gelenek-Görenek ve İnançlar,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976.

Erkan, A. Rıza ve Gönül Erkan, ''Darüleytamlar'', *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi,* C. 5, S. 1, 1987, s. 61-68.

Eroğlu, Haldun, ''On Dokuzuncu Yüzyılda Yetim Çocuklara Vasî Tayini: Antalya Örneği'', *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,* C. 50, S. 4, 2007, s. 285-288.

Ersöz, Aysel Günindi, ''Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Rolleri'', *Gazi Türkiyat,* S. 6, 2010, s. 167-181.

Erşahin, İbrahim ''Atasözlerimizde Çocuk'', *Birinci Çocuk Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Tartışmalar*, 23 Nisan 1994, Alıç Ofset Matbaacılık, Ankara, 1995, s. 139-142.

Ertaş, Mehmet Yaşar, Kağan Eğnim, ''Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Hastalıklar'' *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S. 10, 2011, s. 83-108.

Geçer, Genç Osman, ''Türk Toplumunda Sokak Çocuklarına Yönelik Çeşitli Adlandırmalar'', *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi,* C. 16, S. 1, 2005, s. 117-124.

Geçgel, Hulusi ve Mustafa Aydın Başar, ''Ece Ayhan'ın Şiirinde 'Çocuk ve Eğitim' Teması ve Felsefi Temelleri'', *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi,* S. 18, 2005, s. 47-52.

Görgülü, Ülfet, ''Taşıyıcı Annelik-Fıkhî Bir Bakış-'', *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,* S. 15, 2010, s. 197-208

Gözlü, Emel Kaya, ''Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Tıp Metinlerindeki İki Terim Üzerine Tespitler: Çignemek ve Çeynemek'', *Bilig,* S. 60, 2012, s. 155-168.

Gülseren, Cemil, ‘’Darende'nin Gizli Dili Hazeynce’’, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C. 2, S. 2, 2001, s. 159-164.

Gündüz, Ahmet, ‘’Kırşehir-Aksaray Arasında Bir Bekdik Köyü (Tarihi-Gelenek-Görenek-Örf ve Adetleri), *History Studies*, C. 3, S. 2, 2011, s. 247-259.

Güner, Galip, ‘’Dîvânü Lugâti’t-Türk’te Çepiş ‘Altı Aylık Keçi Yavrusu’ Kelimesinin Yapısı Üzerine Düşünceler’’, *Türk Bilig*, C. 22, 2011, s. 35-42.

Güner, Nurhan, ‘’Kadınla ilgili Eski Türkçe Bir Kelime: Uragut’’, *Turkish Studies*, C. 8, S.9, 2013, s. 2659-2669.

Güneş, Aysel ve Tuncer Baybağ, ‘’Pediatrik Terimler ve Halk Dilindeki Karşılıkları I’’, *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi,* C. 10, S.1, 2006, s. 41-42.

Güngör, Ahmet (2006). ‘’Tabu-Örtmece (Euphemism) Sözler Üzerine’’ *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* 29, 69-93.

Güngör, Okan Celal, ‘’Ateşli Çocuk Hastalıklarıyla İlgili Adlandırmalar’’, *IX. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara, 26-27 Eylül 2014, s. 312-320.

Güven, Meriç (2011). ‘’Türk Dili ve Kültürü Açısından XIV-XV. Yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi Türkçe Tıp Yazmalarına Eleştirel Bir Bakış’’. *Turkish Studies.* 6 (3), 841-850.

Güzelbey, Cemil Cahit, ‘’Gaziantep’te Doğum ve Çocuğa İlişkin Eski Töre ve İnançlar’’, *Türk Folkloru Araştırmaları,* C. 2, 1982, s. 19-36.

Hasipek, Seniha ve A. Özfer, Özçelik ‘’Ülkemizde Okulöncesi Çocuklardaki Beslenme Sorunları ve Etkileyen Faktörler’’*, II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*: *Cumhuriyet ve Çocuk,* 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 581-593.

Hazar, Mehmet, ‘’Türk Dilinde Çocuk ve Genç’’, *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*: *Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri,* 04-06 Ekim 2006, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 2007, s. 249-278.

İlbars, Zafer, ‘’Türk Toplumunda Çocuk Anlayışı ve Çocuğa Bakış’’, *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*: *Cumhuriyet ve Çocuk,* 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 425-429.

İnan, Abdulkadir, ‘’Göçebe Türk Boylarında Evlatlık Müesseseleriyle İlgili Gelenekler’’, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,* C. 6, S. 3, 1948, s. 127-137.

Kahraman, İsmail ve Hüseyin Karacan, ‘’Serbest Kıyafet Uygulamasının Öğrenciler Üzerindeki Etkilerine İlşkin Paydaş Görüşler’’, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 5, 2013, s. 120-142.

Kalafat, Yaşar, ‘’Sivas Yöresi Örnekleri İle Türk Halk İnançlarında Aşermek / Yeriklemek’’, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 10, 2002, s. 169-173.

Kapcı, Hikmet Zeki, ‘’Osmanlı Eğitim Sisteminde Disiplin’’, Darülhayr-i Âli Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C. 6, S. 28, 2013, s. 166-181.

Karaaslan Mehmet, ‘’Kaşkay Türklerinde Doğum Çevresinde Gelişen İnanç ve Pratikler’’, *Turkish Studies,* C. 6, S. 3, 2011, s. 1435-1448.

Karabeyoğlu, Adnan Rüştü, ‘’Fiillerin Kılınış Hususiyetleri ve –DIk /- DUk İyelik Ekinin Mastar İşlevi’’, *Turkish Studies*, C. 6, S. 4, 2011, s. 649-658.

Karadağ, Özay, ‘’Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Çocuk ve Çocukluk’’, *Millî Folklor*, S. 98, 2013, s. 109-124.

Karaoğlan, Hamza, ‘’Kahramanmaraş Nurhak İlçesinde Yaşayan Halk İnanışları’’, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 5, S.1, 2000, s. 149-156.

Kaya, Ceval, ‘’Çocuk Dilindeki Atta Kelimesi Üzerine’’, *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 25-29 Eylül 2000, TDK Yayınları, Ankara, 2007, s. 1015-1018.

Kemaloğlu, Muhammet, ‘’Terekeme-Karapapah Türkleri Ağzına Ait Sözcükler -Muş Bulanık Çevresi-’’, *Türkiyat Mecmuası,* C. 22, S.1, 2012, s. 61-97.

Kesgin, Makbule Tokur ve Hilal Özcebe, ‘’Türkiye’de Çocuk Bakımındaki Geleneksel İnanç ve Uygulamalar’’, *Türkiyat Araştırmaları,* S. 1, 2004, s. 43-56.

Keskin, Yahya Mustafa, ‘’Kırsal Kesimde Yaşayan Alevilerde Doğum Geleneğine İlişkin İnanç ve Uygulamalar -Elazığ Sün ve Sedeftepe Köyleri Örneği-’’, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* S. 6, 2001, s. 41-54.

Kırımlı, Yüksel, ‘’Yetişkin Olmaya İlk Adım: Sünnet’’, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi,* S. 24, 2010, s. 19-35.

Killi, Gülsüm, ‘’Hakas Türkçesinde Tabu Sözler ve Örtmece’’, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi,* C. 3, S. 3, 2006, s. 50-65.

Koca, S. Kürşat ve Serdar Uğurlu, ‘’Dede Korkut Hikâyelerinden Hareketle Türk Kültüründe Erkek Evlat Olarak Oğul Kavramı’’, *Akademik Bakış Dergisi,* C. 22, 2010, s. 1-10.

Koç, Aylin, ‘’Hastalık İsimlerinde Örtmece’’, *Türk Dünyası Araştırmaları,* C. 188, 2010, s. 77-94.

Koç, Fatma, ‘’Geleneksel Türk Çocuk Giysileri’’, *Türk Dünyası Kültür ve Sanat Sempozyumu,* 07-15 Nisan 2000, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta 2000, s. 125-132.

Kolukırık, Suat ve İbrahim Halil Saraç, ‘’Farklı Dinî Gruplarda Kirvelik Geleneği: Sanal Akrabalığın Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma’’, *ZfWT,* C, 2, S.1, 2010, s. 217-233.

Koşar, Nesrin Güran, ‘’Korunmaya Muhtaç Çocuklar’’, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, C. 5, S.1, 1987, s. 69-74.

Köksal, Hasan, “Güneydoğu İllerimizde Kirvelik Geleneği”, *II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 20-24 Kasım, Adana, 1991, s. 497-504.

Köktekin, Kazım,‘’ Hazâinü’s Saadât’ta Geçen Tıp Terimleri’’, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 35, 2007, s. 13-27.

Köylü, Mustafa, ‘’Psikolojik Açıdan Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve Ölüm Eğitimi’’, *Türk Halkları Edebiyatı II, Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, 13-15 Kasım 2008, Bakü Kafkas Üniversitesi Yayınları, II. Kitap, Bakü, 2008, s. 992-999.

Küçük, Salim, ‘’Cinsiyet Ayrımlı Atasözlerinde Kadın ve Erkek Kimliği’’, *AKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 2, 2003, s. 213-224.

Oktay, Ayla, ‘’Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Gelişimi’’, *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*: *Cumhuriyet ve Çocuk,* 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 289-299.

Okumuş, Ejder, ‘’Sokak Çocuklarının Sosyolojisi-Diyarbakır Örneği-‘’, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 9, S. 1, 2009, s. 9-37.

Öger, Adem, ‘’Uygur Türklerinin Doğum Âdetleri’’, *Turkish Studies,* C. 7, S. 1, 2012, s. 1679-1694.

Öksüz, Ahmet, ‘’Türk Azeri Atasözlerinde Çocuk ve Eğitimi’’, *Türk Halkları Edebiyatı II, Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, , 13-15 Kasım 2008, Bakü Kafkas Üniversitesi Yayınları, II. Kitap, Bakü, 2008, s. 722-727.

Önler, Zafer, ‘’Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri’’, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1958, s. 87-130.

Özhan, Mevlit, ‘’Çocuk Folkloru’’, *Kebikeç,* S. 19, 2005, s. 225-245.

Polat, Oğuz, ‘’Tıbbi Açıdan Çocuk Hakları ve Çocuk İstismarı’’, *II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*: *Cumhuriyet ve Çocuk*, 4-6 Kasım 1998, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 517-534.

Sağlam, Tülin, ‘’Türk Çocuk Oyunlarında Ritüel Ögeler’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri,* 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s. 416-441.

Sakaoğlu, Necdet, ‘’Lütfiye-i Vehbî’de (18.yy) Çocuk Eğitimiyle İlgili Görüşler’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri,* 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1997, s. 71-97.

Sayıta, Sevgi Usta, ‘’Türkiye’de Çocukların Evlerini Terk Ederek Sokakta Yaşamalarında Sorumlular ve Sorumlulukları’’, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* C. 66, S.1, 2008, s. 179-200.

Selçuk, Ali, ‘’Tahtacıların Doğum İle İlgili İnanç ve Uygulamalarına Fenomenolojik Bir Yaklaşım, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 2004, S. 16, s. 163-180.

Stachowskı, Marek, ‘’Yeniden Türkçe Çocuk Sözcüğünün Kökeni Üzerine’’, *Türkbilig,* 2009, S. 17, s. 124-132.

Süoğlu, Özlem Durmaz, ‘’Çocukluk Çağında Beslenme: Okul Çocuğunun Beslenmesi ‘’, *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sağlıkta ve Hastalıkta Beslenme Sempozyumu Dizisi No: 41*, Kasım, 2004, s. 157-164.

Şafak, O. Necmettin, ‘’İlk Dönem (14. ve 15. yüzyıl) Türkçe Tıp Yazmalarında Çocuk Sağlığı Hastalıkları ve Tedavileri’’, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 2010, s. 227-313.

Tan, Mine, ‘’Eğitimde Bedensel Ceza’’, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 23, S. 2, 1990, s. 544-557.

Tarım, Rahim, ‘’Behçet Necatigil’in Eserlerinde Çocuk’’, *Turkish Studies*, C. 7, S. 4, 2009, s. 1041-1072.

Taş, Hülya, ‘’Erzurum’da Doğum ve Çocukla İlgili Eski Adet ve İnançlar’’, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler,* 1994, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 187-215.

Taşkın, Ünal, ‘’Klâsik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları’’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* C. 1, S. 3, 2008, s. 343-366.

Tezcan, Mahmut, ‘’Beşik Kertme Nişanlı Geleneği ve Çayırbağı Köyü Uygulaması ‘’, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* C. 13, S. 1, 1980, s. 239-257.

Tülücü, Süleyman, “İbn Mühennâ Sözlüğü ve Bu Sözlükte ‘Kadın ve Kadın Akrabalık Adları’ İçin Kullanılan Sözler”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 2, 1995, s. 155-165.

Türkoğlu Sabahattin, ‘’Osmanlı Sarayında Çocuk’’, *I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 6-8 Kasım 1996, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1997, s. 105-124.

Uçar, Melike, ‘’Anadolu Ağızlarında Kadının Söz Varlığına Dair Bir Tasnif Denemesi’’, *Turkish Studies*, C. 8, S. 9, 2013, s. 2465-2485.

Uslu, Şükrü, ‘’Darende ve Çevresinde Halk İnanışları‘’, *Milli Folklor*, S. 61, 2004, s. 90-102.

Uyumaz, Gülcan, ’’Dede Korkut Öykülerinde Çocuk Eğitimi’’, *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 05-07 Ekim 2011, Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2012, s. 233-241

Ülgen, Erol, ‘’Ahmet Kabaklı’nın Çocuk ve Çocuk Edebiyatı Üzerindeki Düşünceleri ve ‘Ejderha Taşı’ Adlı Eseri Üzerine Bazı Tespitler’’, *Türk Halkları Edebiyatı II, Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, 13-15 Kasım 2008, Bakü Kafkas Üniversitesi Yayınları, I. Kitap, 2008, s. 63-70.

Ülkütaşır, M. Şakir, ‘’Türkiye Türklerinde Ad Verme İle İlgili Gelenek ve İnançlar’’, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, C. 4, Ankara, 1976. s. 369-384.

Üstüner, Ahat, ‘’Kayseri ve Yöresi Ağızlarında Güzel Adlandırmalar’’, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildiriler,* 10-12 Nisan 2006, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2007, s. 170-191.

Yalçın, Hatice, ‘’Gebelik, Doğum, Lohusalık ve Bebek Bakımına İlişkin Geleneksel Uygulamalar’’, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,* S. 55, 2012, s. 19-31.

Yalçın, Süleyman Kaan, Murat Şengül, ‘’Dede Korkut Hikâyeleri’nin Çocuk Eğitimi Açısından Öne Sürdüğü Değerler ve Ortaya Çıkarmak İstediği Tip Üzerine Bir Değerlendirme’’, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 2, 2004, s. 209-223.

Yardımcı, Mehmet, ‘’Çocuk Edebiyatında Şiir ve Dağlarca’’, *Türk Halkları Edebiyatı II, Uluslararası Çocuk Edebiyatı Kongresi*, 13-15 Kasım 2008, Bakü Kafkas Üniversitesi Yayınları, II. Kitap, Bakü, 2008, s. 671-678.

Yıldırım, Erdal, ‘’Tunceli Yöresi Alevilerinde Geçiş Dönemi İnanç ve Uygulamaları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma’’, *EKEV Akademi Dergisi*, S. 42, 2010, s. 17-33.

Yurdakök, Murat, ‘’Tuhfe-i Mübârizi’de Çocuk Hekimliği Bilgileri’’, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, C. 47, S. 3, 2004, s. 233-236.

----------, ‘’Kitâbu’l-Müntehab fi’t Tıb’da Çocuk Hekimliği Bilgileri’’, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, C. 46, S. 4, 2003, s. 328-329.

Yurtbaşı, Metin, ‘’Özbekistan’dan ve Anadolu’dan Çocuk Atasözleri’’, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, C. 2, 2014, s. 85-146.

http://www.bursaturizm.gov.tr/ana-sayfa/1-33178/20130815.html (15.08.2013)

http://celebromantic.blogspot.com.tr/2013/09/besik-merasimi-besik-dugunu-gobek-yemegi.html (15.08.2013)

http://www.artvin.bel.tr/haberler/haberler/412-anneler.html (15.08.2013)

(http://www.sanal-hastane.com/anne-sutu-nedir-anne-sutu-faydalari) (15.08.2013)

ÖZGEÇMİŞ

16.07.1980 tarihinde Kayseri'de doğdu. İlk ve Ortaöğrenimini Kayseri'de tamamladıktan sonra 1998 ylında Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazandı ve 2002 yılında mezun oldu. 2004 yılında Milli Eğitim Bakanlığında Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladı. 2005-2006 yılları arasında Maltepe Askeri Lisesinde asteğmen olarak askerlik görevini yaptı. 2007-2008 Eğitim-Öğretim yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrenimine başladı. 2010 yılı içerisinde Mevlevi Nazif Hasan Dede ''Târifü's Süluk'' adlı tezini tamamlayarak yüksek lisans öğrenimini tamamladı. 2011 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı'nda doktora öğrenimine başladı. Halen Kayseri Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliğini sürdürmektedir.